

శ్రీ కాళహస్తీశ్వరస్వామి — కన్నప్పనయనార్

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

ANNUAL & FEBRUARY 1956

Anent THE TEMPLES

FOR THE TEMPLES

BY THE TEMPLES

(in Andhra State)

" Go deep inside the temple and you will find me there "—MOTHER

PUBLICATION OFFICE:

" ĀRĀDHANA "

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments (Administration) Department
(Andhra)

MASULIPATAM

ANNUAL SUBSCRIPTION (Inland) Rs. 12/-

PER SINGLE COPY (THIS ISSUE) Rs. 2/-

ఆరాధన

మన్మథ | మాసపత్రిక | వార్షిక - మాఘములు

విషయసూచిక

పుట

తెనుగు

CONTENTS

PAGE

ENGLISH

"ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి"

సకృ దేవ ప్రపన్నాయ 'త వాస్మీ'తి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ॥

సంపుటము ౨ — మన్మథ వార్షిక - మాఘములు — సంచికలు ౧, ౨

దైవీ స్వస్తి రస్తు నః। స్వస్తి ర్మానుషేభ్యః॥

జయ మాఘమున ప్రథమావిర్భావము నొందిన "ఆరాధన" ప్రథమ వార్షికసంచికను మన్మథ మాఘమున వెలువరచుకొనుట ముదావహము. ఆంధ్రదేశమునందలి దేవాలయములను చారిత్రక, శిల్ప, మాహాత్మ్య దృష్టులతో ప్రజలకు కనబరచుటయే "ఆరాధన" ప్రధానమగు యాశయము. సంవత్సరము కృషిలో ముప్పదికి తక్కువ కాకుండ దేవాలయములను పైదృష్టితో నిరూపింపగల్గినదీ "యారాధన"; ఈ గమనముననే నడువసాగిన తన యభీష్టమును పూర్తిగ నెరవేర్చుకొనుటకు "ఆరాధన"కు పురుషాయుషవత్సరములు కావచ్చును. తన సదాశయములతో దినదినాభివృద్ధినొంది ప్రజల మన్ననలనొంది శతవార్షికసంచికను కూడ వెలువరచుకొన్నపుడే తనస్థితి చరితార్థమగును. "సంస్థవలన వ్యక్తి ఉపకారమునొందును, సంస్థకొరకు వ్యక్తులు; గాని వ్యక్తులకొరకు సంస్థయై వ్యక్తులవలన సంస్థయునికి గానేరదు" అను నగ్నసత్యముతో ప్రతిష్ఠింపబడిన పవిత్రసంస్థలగు దేవాలయముల కనుబద్ధమగు యీ "ఆరాధన" సంస్థకూడ తన పవిత్రాశయములను నెరవేర్చుకొనుచు దేవాలయములవలెనే సుప్రతిష్ఠితమై తన యాశయమును నెరవేర్చుకొని పురుషాయుషమును బడసి శతవార్షిక సంచికను కూడ వెలువరుచకొనకల్గునని యాశించుచున్నాము.

ఆంధ్రదేశమునందలి దేవాలయ శిల్పనిర్మాణ చాతురీవైభవమును ప్రజల కెఱుకపరచుటకు మొదటి (కవరు) పుటయందు దేవాలయశిల్పచాతుర్యము, త్రిలింగదేశ సూచకముగ ప్రసిద్ధ త్రిలింగములు, వైష్ణవచిహ్నములగు శంఖచక్రములు, చూపబడినవి.

దైవభక్తిని ప్రజలకు ప్రబోదించుట "ఆరాధన" యాశయములలో నొకటి గాన, కేవలము భక్తివలన మానవుడు ముక్తినొందగల్గును, అని నిరూపించుటకు రెండవ (కవరు) పుటయందు శ్రీ కాళహస్తీశ్వరస్వామికి, కన్నప్పనయనాడు తన కంటినికూడ భక్తిచే సమర్పించుట చూపబడినది. ఇందు తెలియదగినది, "దౌర్బల్యము, బలవత్త్వము, క్రౌర్యము, మౌఢ్యము, ఈ నాలుగును భగవదారాధనమునకు ప్రబలవిరోధులు. కాని నిశ్చలమగు భక్తిభావమున్నంతనే భగవద్ధ్యానమున నవి తిరోహితములగును" అని. ఇయ్యది నిరూపించుటకే, సాలీడు, మత్తగజము, క్రూరసర్పము, మూఢవ్యాధుడు, ఈశ్వరునారాధించి ముక్తి నొందగల్గిరని చిత్రమున నిరూపింపబడినది.

తత్త్వజ్ఞానమువలన కూడ ముక్తి కలుగునని నిరూపించుట కూడ "ఆరాధన" యాశయములలో నొకటియై యున్నది. ఈ తత్త్వజ్ఞానమును శ్రీ విద్యారణ్యస్వామి శిష్యునకుపదేశింపుచున్నట్లు కడపటి చిత్రమున చిత్రింపబడినది.

ప్రధాన చిత్రము - త్రివర్ణ చిత్రము - శ్రీ కనకదుర్గాంబ - విజయవాడ

సుశోభితమగు విశాల ఆంధ్రదేశ మణిహారమునకు మధ్యమణి విజయవాడ. ఏ కేంద్రదృష్టిలో నైనను ఈనగరము కేంద్రముగనే కనబడును. ఇట్టి కేంద్రనగరమున, పురాతనప్రతిష్ఠితము శ్రీ కనకదుర్గాక్షేత్రము, క్షేత్రమునందలి ప్రధానదేవత **శ్రీ కనకదుర్గ.** శ్రీ కనకదుర్గాంబ యారాధకులకు యభీష్టము నమకూర్చునని యాశించుచు ఈ చిత్రము ప్రకటింపబడినది.

శాంతి చిత్రము - పుష్పాంజలి - త్రివర్ణము.

ఆరాధనలో నేవిధముగనైనను పుష్పోపహారము ప్రధానము-షోడశోపచారములలో పుష్పోపచారము పండ్రెండ యుపచారముగను, తరువాతను కూడ పరిగణింపబడినది. పండ్రెండు సంచికలను వెలువరచు కొనినదని సూచించుటకును ఆరాధన పుష్పాంజలితో సమాప్తి నొందింపబడుటను సూచించుటకును "పుష్పాంజలి"ని ప్రకటించుకొన్నది "ఆరాధన"

విజ్ఞప్తి

పత్రికానిర్వహణ మష్ట కష్టములలో నొకకష్టము. అందును, అలౌకికమగు దైవిక విషయములను సేకరించుట కడుదుర్లభము. సేకరించినను యథాతథముగ ప్రచురించుట సుదుర్లభము. ఇట్టి క్లిష్టతరమగు కార్యమున, దేవాలయ నిర్వహణమునందు వలెనే ప్రజా, ప్రభుత్వ, పరిపాలక సహకారము లావశ్యకములు. ఈ "ఆరాధన" నిర్వహణమునందు ప్రభుత్వ మందజేయు సహకారము ప్రశంసనీయము. ప్రభుత్వమువారికి మా కృతజ్ఞతను ఈ సందర్భమున నివేదించక పోవుట కర్తవ్యతా విముఖతయగును. గాన ప్రథమమున మాన్యులు దేవాదాయధర్మాదాయశాఖా మంత్రివర్యులును అగు శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళి గారికి "ఆరాధన" భక్త్యంజలి సమర్పించుచున్నది.

పరిపాలకుల యాదరాభిమానములతో నిండిన సహకారమే కార్యసాధక మగునసుట లోకవిదితము. ఇట్టి యాద రాభిమానములను "ఆరాధన"కు సర్వతోముఖముగ సమకూర్చుచు సంపూర్ణమగు సహకారము నొనర్చుచున్న దేవాదాయ పరిపాలనాశాఖ కమిషనరువారగు శ్రీ వెంకటరెడ్డిగారి అవిరత కృషియే "ఆరాధన" వార్షిక సంచికను వెలువరచు కొనుటకు ముఖ్యకారణము. బహుజనాదరమునొంది బహుముఖముల "ఆరాధన" వ్యాప్తినొందుటయే అవిరతమగు వారి కృషి యాశయములను ఫలింపజేసి యారాధింపజేయుటయే తన కృతజ్ఞతను తెలియపరచుట. ఆ విధముగ వారి నార ధింపజేసి కృతజ్ఞతను నివేదించుట "ఆరాధన" ముఖ్యకర్తవ్యము.

ఇతరమగు సాధనసంపత్తి యెంత యుండినను, విద్వద్వతంసుల విజ్ఞానధనమే వైజ్ఞానికపత్రికల నిర్వహణకు ముఖ్యసంపద. తమ విజ్ఞానధనముచే "ఆరాధన" ను సంపన్నముగా చేయు విద్వద్వతంసులకు నమోవాకములు. ఈ సందర్భమున "ఆరాధన" ఆవిర్భావమునుండియు తమ యమూల్యమగు వ్యాసరత్నములచే "ఆరాధన" నలంకరింప చేయుచున్న శ్రీ రామేశం, యమ్.ఏ. ఐ.ఏ.యస్. వారికి కృతజ్ఞతను ప్రకటింపకపోవుట "ఆరాధన" స్వధర్మనిర్వహ ణము నొనర్పని దగును ; పూజ్యులగు వారికి ప్రణామాంజలి యర్పింపబడుచున్నది.

ఇట్లే సర్వజనాకర్షకములగు తమ వ్యాసరాజములతో "ఆరాధన" ను జనాదరణీయముగ నొనర్చుచున్న "యథార్థవాది" ని నుతించుట యథార్థవాదమే యగును.

దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖయందలి, ఇతరోన్నతోద్యోగులు, దేవాలయధర్మకర్తలు, నిర్వాహకులు, మొదలగు పాలకవర్గము యొక్క విశేషసహకారము "ఆరాధన" వ్యాప్తి యందత్యంత మపేక్షితము; వారి సహ కారముండిన ఆంధ్రదేశమునందలి దేవాలయ స్వరూపస్వభావములను జనసామాన్యమున కెఱుకపరచుట సులభము. సామాన్యముగ ప్రతిమండలమునందలి ప్రధానమగునట్టియు ప్రాచీనమైనట్టి దేవాలయ స్వరూప స్వభావములను తెలిసి కొనుట కర్తవ్యము. అందుకనియే ముందు ఈ వార్షికసంచికయందు గుంటూరు మండలమునందలి దేవాలయములు నిరూ పింపబడినవి. మిగిలిన మండలములందలి ప్రధానదేవాలయ స్వరూపస్వభాములుకూడ యిట్లే ప్రకటింపబడుచుండును. ఇట్టి యుద్యమమునందు పరిపాలనాశాఖయందలి అసిస్టెంటు కమిషనరుల, దేవాలయధర్మకర్తల, నిర్వాహకోద్యోగుల సహాయసంపత్తి ముఖ్యసాధకము. ఇంతవరకును "ఆరాధన" యందు వారు చూపెడి యాదరాభిమానములకు వారికి కృతజ్ఞతను నివేదించుచు మున్ముందు కూడ యింతకంటే విశేషమగు సహాయసహకారముల నొనర్పదగునని "ఆరాధన" నివేదించు చున్నది.

"ఆరాధన" యభివ్యాప్తిని, అభివృద్ధిని కాంక్షించుచు ఈ "వార్షికసంచిక" కు వారి యమూల్యములగు అభినందన సందేశముల నందజేసిన మహాశయులకు మా వందనముల నర్పించుచు వారిసందేశముల నిందు ప్రథమముగ పొందుపరచుచున్నాము.

(సహాయసంపాదకుడు)

VICE-PRESIDENT
INDIA

NEW DELHI

27 January,56.

Dear Sir,

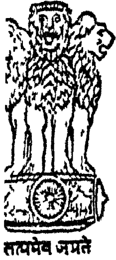
I am glad to know that "Aradana" will have its Annual Number. I send my best wishes for its success.

Yours faithfully,

(S.Radhakrishnan).

Shri R.Venkata Reddi,
Hindu Religions & Charitable
Endowments (Admn.)Dept.,
Guntur-2.

Hon'ble Shri Justice B. Jagannadha Das, M.A.,M.L.

JUDGE, SUPREME COURT,
INDIA.

New Delhi, the 24th December 1955.

Dear Sir,

I am glad to note that you are proposing to bring out the Annual Number of "ARADHANA" in January next. I have been reading the various numbers of Aradhana as soon as they are received. Though I have not been able to find sufficient time to read them as closely as I would have liked, I find, even on a cursory reading, that the matter is instructive and inspiring. It is necessary that we should all know the basic features of our religion and the historical and other material connected with the Temples which sustain faith and devotion. I think the Magazine is serving a very useful purpose. I wish it all success.

Yours sincerely,

B. Jagannadhadas

(B.Jagannadhadas)

Shri R. Venkata Reddi Garu,B.A.,B.L.,
Commissioner,
H. R. & C. E. (Administration) Dept.,
Guntur. (Andhra State).

GOVERNOR
ANDHRA

RAJ BHAVAN
KURNOOL

26th December 1955.

I am glad to learn that the annual number of "Aradhana" will be published next month. This monthly magazine, published by the Commissioner, Hindu Religious and Charitable Endowments Department, aims at propagating knowledge of the ancient holy places in India with special reference to the Andhra State, and their history, traditions, etc. It is a fact that we in India do not know enough about our own holy places, though they occupy a significant part in our cultural, religious and spiritual life. The aims of the journal are therefore most laudable, and I hope the journal will fulfil in ample measure the objects with which it has been started. I wish all success to the annual number.

C. M. Trivedi

GOVERNOR.

[illegible]

[illegible]

19-12-55

[illegible]

GOVERNOR, ORISSA

HAVAN
CUTTACK

The 23rd December, 1955.

A MESSAGE

I gladly respond to the request for a message to the Annual Number of the "ARADHANA" magazine, which is proposed to be published next month.

Our shrines have ever been honoured as dynamos of spiritual power, and there is much in their traditions of worship or service which it behoves the community to cherish. The publication of a journal like "ARADHANA", therefore, serves a real need by helping to sustain interest in those hoary traditions and I wish the magazine all success in that laudable endeavour.

(P. S. Kumaraswamy Raja)

N. SANJIVA REDDY
Deputy Chief Minister

Kurnool,
21st December 55.

Dear Sri Venkata Reddi,

I am glad to note that you are publishing the annual number of the religious magazine "Aradhana". I hope it will serve the good purpose of enlightening the people with moral principles and thus make them live a better social life in the present Democratic State where everybody should know his rights and responsibilities. I wish all the success for your endeavours.

Yours sincerely,

N. Sanjiva Reddy

Sri R. Venkata Reddy, B.A., B.L.,
Commissioner, H.R.E. Department,
GUNTUR.

దేవవైభవము

జమ్ములమడక మాధవరామశర్మ

[అన్నవరము శ్రీ సత్యనారాయణస్వామి కళ్యాణోత్సవ సమయ మహాసభలోని ఉపన్యాసము]

భారతదేశీయులు తమ మాతృదేశమును మహాదేవాలయముగ భావింతురు. తమ దేహమును దేవాలయముగ సంభావింతురు. చరాచరాత్మకమయిన సర్వవిశ్వమును దేవాలయముగ భావించి భావపరిపాకమును సంపాదింతురు. భారతీయుని భావము సర్వము దేవాలయమొనర్చినది- "మాతా పృథివీ, పుత్రోఽహంతస్యాః" ఈ పృథివి నా తల్లి నే నామె పుత్రుడను. ఇట్టి దృష్టిభావపరిపాకముతో భారతీయుడెంతేని భావించెను. తద్భావఫలములయిన కొన్ని కొన్ని విశేషములను మనము కొన్ని కొన్ని సమయములందు తెలిసికొనగలము. మన దేవాలయములెట్లావిర్భవించినవో వాని విశిష్టత యెట్టిదో తద్వైభవములెట్లున్నవో గుర్తించి నేటి మానవుడు తన కర్తవ్యమును సక్రమముగ నిర్వహింపగలడు. మానవు డుపాసనమొనరించి తరించును. తనవారి తరింపజేయును. దేవావతారము తనకుపాస్యము; ఉపాసనమనునది మానవుని మానసక్రియ. మనసు పరిశుద్ధమయిన సర్వము విశుద్ధమగును. మానవుని మనోమయదేహము పవిత్రము విమలమునగుట కుపాసన మావశ్యకమయినది. మానవునకు భావదేహము లయిదు కలవు. అన్నమయ దేహము, ప్రాణమయ దేహము, మనోమయ దేహము, విజ్ఞానమయ దేహము, ఆనందమయ దేహము. అను దేహపంచక తత్త్వవిజ్ఞానము దేవాలయము నిర్మించినది. కరచరణాద్యవయవములగూడి రక్తమాంసాదిశోభితమై లావణ్యస్ఫురణమున స్పృహణీయముగ భాసించు నీదేహ మన్నమయము. ఇందు కోట్లకొలది రక్తాణువులున్నవి, మహావిశ్వమున గ్రహతారాదు లెట్లసంఖ్యాకములో! యట్లె యిందును. అందువలె నిందన్నియు సహేతుకముగ సనియమముగ సక్రమముగ ప్రవర్తించును. క్షుద్రమగు దేహమేమి? అందలి నానాణువులు నియతముగ వర్తించుటేమి? ఇవి సామాన్య మానవున కాశ్చర్యకారి. దేహమునందలి యే యణువును క్రమము మీరదు. హద్దు దాటదు. అంతటి వినయరీతి యచట గలుగుటకు ప్రాణశక్తి సంచారము కారణము. అణువణువు నావరించి ప్రాణశక్తి చోదకమై ప్రేరకమై ప్రవర్తకము ప్రవర్ధకము నగుచున్నది. అన్నమయ మిట్లు సస్పందమగుటకు ప్రాణమయ దేహము నిమిత్తము, అన్నమయమంతట నిండియున్నది. దీని నతిక్రమించియున్నది; అది బహిరంతర్వలయమున మహాగతితో సవాగతితో నున్నది. మనకు తెలిసియునున్నది. తెలియకయునున్నది. అది యున్నది. దాని యునికిసట్లు నియతము చేయునది, సీమితముచేయునది, నిత్యసంచలనముండునట్లు చేయునది మన మనస్సు. అన్నమయాణువును వాయవీయము ప్రసరింపచేయగా నా వాయవీయాణువును మనోమయము సంచరింపజేయును. ప్రతి ప్రాణాణువును మనోమయము నియమింపగలదు. మన మనోనియమనము ప్రాణనియమనము. మనోణువు ప్రాణాణువు నిండియున్నది. ఈ మనోమయ దేహము పరిశుద్ధమగుట కుపాసనము కావలయును. ఈ యుపాసన సౌకర్యమునకె దేవావతారమున్నది. మనోమయ మిట్లు సంకల్పవికల్పముల సంతతధారలో నేల చిక్కుకొన్నది? అది యొక మాలిన్యము; దాని క్షాళనమునకె యుపాసనము. మనోమయమాలిన్యము తొలగునేని జీవుడమలుడగును. విమల విజ్ఞానము సంపాదించును. ఈ తను ప్రాణమనముల నిత్యసంచార మొక విజ్ఞానము నిరంతరము కాంక్షించుచున్నది. ఆ విజ్ఞానధారాశీకరములె మనః ప్రాణశరీరముల కమృతధారలిచ్చును. నిరంతర విజ్ఞానవివేక కాంక్ష జ్ఞాతముగనో యజ్ఞాతముగనో మనకంవర కున్నది. మనోమయమునకు విజ్ఞానమయము కవచమయినది. ప్రత్యణువు విజ్ఞానాణువు సాధించుటకు అవిశ్రాంతముగా యత్నించుచున్నది. ఈ యత్నసిద్ధి విజ్ఞానమయదేహసిద్ధి. అనంత విజ్ఞానకణములన్నియు వేనికవిగానన్నియు నొకటిగానానందపథము నుద్దేశించి ధావించుచున్నవి. ఆ యానందామృతలాభమునవె వానికి చరితార్థత. ఇట్టి చరితార్థత యానందమయశుద్ధిసిద్ధి. ఈ చరితార్థతకె యుపాసన మావశ్యకము. అన్నమయమాదిమదేహము. ఆనందమయ మంతిమ దేహము. మనోమయము మధ్యమము. ఇది యుభయ సంబంధి. ఇటు భౌతికమున అటు అభౌతికమున సంచారప్రచారము లిచ్చునది మనోమయమె. మనోమయ విశిష్టతనూ ప్చుటకె దేవాలయమావిర్భవించినది.

దేవాలయముపాసనార్థమనుట బాగున్నది. దేవాలయముల కిట్టి యాకారమేల? దీని యర్థమేమి? అంతరార్థమేమి? అని సుముఖులకు విముఖులకు గలుగు సందే

హము. సందేహమునకు నొక దేహమున్నది. దీని విస్తృతముగ గుర్తించుట సముచితమయిన యుపాసనము.

భారతీయుల వైదికధర్మపతాక యాగము. యాగశాల యందిష్టకోపధానమున నగ్నికుండ మేర్పరతురు. అందు నిత్యసన్నిహితము రుద్రాగ్ని. అది చిదగ్ని. ఆ చిదగ్ని శోభితమయిన యాగశాల వహ్నికుండము సూక్ష్మభావనముతో నిభాలనము చేయుదుమేని దేవాలయ స్ఫురణమవభాసించును. లోలోతుగానుండు దాని నూర్ధ్వప్రసృతముగ భావించితిమేని దేవాలయవిధి గోచరించును. అగ్నికుండమున నిటుకలు పేర్చురీతి వాని సంఖ్యానము నిర్మాణము కూర్పు చేర్పు నేర్పు అన్నియు దేవాలయమున నున్నవి. శిఖరశోభితమయిన పర్వతము మనకు దేవాలయమును స్ఫురింపజేయగలదు. సర్వాహుతుల నందుకొని సర్వదేవుల సంతుష్టి పొందించు సర్వదేవముఖుడయిన యగ్నీష్టియాగములందు మన యర్చనల గైకొనినాడు. రూపాంతరమున ఆకారాంతరమున దేవాలయ సుప్రతిష్ఠితుడై యభ్యర్చితుడగుచున్నాడు. యాగశాలలో చిదగ్ని నారాధింతుము. దేవశాలలో చిదగ్ని నారాధింతుము. యాగశాలలోని యిష్టక రచన దేవాలయ రచనయయినది. మనకు దేవాలయము యాగాలయము.

మన దేవాలయము లందింకను భావపరీపాకములున్నవి. మహామేరుపర్వతము పరివేష్టించి పరితః గ్రహాదులున్నవని మన జ్యోతిర్విద్య చూపుచున్నది. అన్నియు మేరువు ప్రదక్షిణము చేయుచున్నవి. అన్నిటికి మేరు వుత్తరమున నున్నది. మేరువ నుత్తరస్థితి. దేవాలయములోని చిన్మయదేవుడు సర్వగ్రహతారాపరివేష్టితుడని ఆలయనిర్మాణ వైభవమె చెప్పును. చుట్టునున్న దేవప్రతిమలె మూకభాషలో చెప్పును. దేవీపూజా పవిత్రహస్తులు సామయికులు దేవ్యర్చనము చేయునపుడు శ్రీచక్రమారాధింతురు. అది భూప్రస్తారమని కైలాసప్రస్తారమని మేరుప్రస్తారమని వివిధవిధముల నున్నది. అందలి మేరుప్రస్తారవిధి దేవాలయనిర్మాణభాగ్యమిట్లగుటలో హేతువుగా గోచరించును. యాగమన్నది విశిష్టవ్యక్తిచేయు బ్రహ్మారాధనము. దేవాలయము సమష్టిరూపమున నొనరించు మహారాధనము. అదియె యిది, యిదియె యది. అది యిది నొకటి.

అదిగో! అట్లాకసమున జూడుడు! నక్షత్రవిద్యను భావింపుడు. అభిజిత్తుతోగూడిన అశ్విన్యాదినక్షత్రముల సంభావింపుడు. ఆ ఇరువది యెనిమిది నక్షత్రములకు పాదదేవతలు నాలుగు కలుపగా ముప్పది రెండాకృతులు మనసులలో దిగినవి కదా! వీని పరిధిలో క్రమక్రమోర్ధ్వసోపానములు భావింపవలెను. సతతోర్ధ్వగమనమున కీసోపానములు వలయాకారముననున్నవి. మొదటి యావరణమున ముప్పది రెండంటిమి. రెండవ యావరణమున నిరువది నాలుగు మండలములున్నవి. మూడవ యావరణమున పదియారు మండలములు గలవు. నాల్గవ యావరణమున నెనిమిది మండలములున్నవి. అయిదవ యావరణమున నొకటియె మండలము. కాగా, $32+24+16+8+1=81$ మండలముల వభాసించును. దీని నెట్లు చెప్పుదును? ఇట్లు చెప్పుదును. అటు తొమ్మిది యిటు తొమ్మిది గదులుండునట్లు గీతలు గీయుడు! అయిదావరణములు గల్గును. ఒక్కొక యావరణమున నెన్ని యుండునో నేను చెప్పినవన్నియుండును. అది యేమి? అందెన్నియున్నవో పెద్దలు చెప్పగా నేనును చెప్పుదును. అవి యన్నియు కలిసి 81 యగును. ఈ యెనుబది యొకటి సృష్టి రహస్యము. దీనిని తొమ్మిదవ యెక్కము విశదముచేసినది. దేవాలయనిర్మాణము విశదముచేయుచున్నది. దేవాలయ చెక్కడములపై ఈ మండల ప్రతిష్ఠాదేవతలున్నారు. భచక్రమంతయు కేంద్రచేతన ననుసరించి పరిభ్రమించును గదా! అది మన దేవాలయనిర్మాణవైభవమున నున్నది. భచక్రము భాలించి దేవాలయనిర్మాతలు దేవాలయము భాలించినారు. భావసిద్ధిపొందినారు. మనము దీని భావించి భచక్రము భావింతము. భావసిద్ధి పొందుదుము. ఇది మన దేవాలయనిర్మాణ వైభవము. ఇది మన తలకెక్కవలయునని తలయెత్తి చూచుటకు తగినట్లు దేవాలయనిర్మాణము జరిగినది. మనము తలయెత్తుకొని తిరుగగలిగితిమి. వీనిని ఇట్టివానిని దేవాలయనిర్మాణమున మనము భావించినచో ఎంత తిరిగినను తల తిరుగదు.

దేవాలయ విధానమొక వాస్తుమండల రహస్యము ననుసరించియున్నది. వాస్తుమండల మరువదినాలుగు ప్రవిభాగములతోనుండును. అంతకు ముందుచెప్పిన ముప్పది రెండునకు ఈ అరువదినాలుగు సంఖ్యకు సంబంధము కలదు కదా! మన భవనములకు వాస్తుపురుషుడున్నాడు. దేవాలయము గ్రామవాస్తువు పరిసరవాస్తువు ననుసరించి నిర్మితము. అందుననె యిది సామూహికవిధానము. ఇది సంఘశ్రేయము. ఇది సమాజహితము.

మనదేహము దేవాలయము. దేవాలయమున శిఖరమున్నది. దేహమున శిఖయున్నది. దేహదేవాలయమున స్వాత్మసంవేదనము పొందుదురు గావుతమని భారతీయులు దేవాలయము నిర్మించిరి. ఈ విధముగ దేవాలయము సంభావించుట యుక్తప్రక్రియ. అన్యుల విధానముల నిందతుకుకొని యేమో యేమో భావములందు గందరగోళముపడుట భారతీయుల కభ్యస్తవిద్యకాదు. అది యట్టిది విశ్వాసోత్పాదకమును కాదు. కాజాలదు. సర్వములకు జాలినది మన వైభవము.

మన దేవాలయములందు విగ్రహమున్నది. అది శిలామయము, దారుమయము, హేమమయము, ధాత్వాద్యాకార సంభవమెదేని కావచ్చును. ఏదేని యొకటి యున్నది. ఉండును. నేటికి నేపాలమున, టిబ్బతుదేశమున, చీనా భూమిలో, జపానులో దారుమయ మారాధించువారున్నారు. వారివారి విధానములకన్నిటికి మన దేవాలయవైభవము భూపము చెప్పగలదు. ఇది వారలకు వారి వారలకు తుష్టి పుష్టి నీయగలదు. మన భరతభూమిలో శివశక్తి మందిరములు ప్రాచీనములని "చరిత్ర తెలిసినది" యను వారనుదురు. మిశ్రదేశమున, ఫినీషియాలో, బ్రిటనులో విశ్వమంతట గల సర్వప్రాచీన దేవభూములు భారతీయుల దేవబలమును జాటియు చాటకయు జెప్పినవి. చెప్పుచున్నవి. ఇంకను జెప్పగావుత! భారతదేశమున సర్వత్ర దెవమందిరములున్నవి. నానాయున్నవి. ఏల యున్నవో? ఇన్నియున్నవె! భారతదేశము భక్తినివాసము. భారతదేశము వైరాగ్య బాసురము. భారతదెశ మాత్మసంయమనని దేశము. దేవమందిరము లిన్నిఎన్నోయుండుట కిది కారణము. శ్రేయఃప్రెయముల కలియగలిపి దేవుని సేవించుట భారతీయుని పవిత్రసంకల్పము. అభారతులు కేవలము ప్రేయము కాంకింతురు. వారి కిహమె స్వర్గము. భారతీయుని దేవమందిర మిహపరసంధాన విద్యాలయము. అందుననె భారతీయులెల్లరు దేవమందిరముల కడకేగి ప్రాకారాది విగ్రహాంత విశేషములనన్నిటి సమీకింతురు. ఇచటి శిల్పవిశేషముల సుందరతను వర్ణించుట విరి సంప్రదాయముకాదు. ఈ శిల్పము లెట్లు సుశ్లిష్టములయినవో భావింతురు. ఎట్లు సంగతములయినవో భావింతురు. ఏల వాని నట్లుకూర్చిరో సంభావింతురు. వాని యర్థమూహింతురు. అర్థమూహింతురా? అర్థములు కల్పింతురా? అశ్లీలమూర్తులు దేవళములందున్నవే! చూడరాని బొమ్మలున్నవే! జూడజాలని దృశ్యములున్నవే! కొన్ని బొమ్మలు చూడవలసివచ్చునని కన్నులు మూసికొందురే! వాని నెవరేని చెప్పగా వారిచేతనే చెవులు మూయించుకొందురే! ఇవియేమి? దేవళమునం దుండుటేమి? ఇది యంతయు పాలకప్రభువుల దుర్విలాసితా చిహ్నము. వారి యుబలాటము తీరని చేష్టలు కదా! ప్రాకారములందన్నిబొమ్మలా? గోపురములందట్లు వరుసలు తీరి వస్త్రములు విడిచిరే! అట్లె రథములెక్కరే! గోడలందట్లె యతుకుకొనిపోయిరె!!! ఇట్లనేక విధముల నవీనుల భావరేఖలు సాగుచున్నవి. దేవాలయములందు దేవశాస్త్రముల గుర్తించుటపోయి కామశాస్త్రముల గుర్తింపవలసివచ్చినదేమి? యనుచున్నారు. ఈ యభిప్రాయములతోడనే వారా బొమ్మలు నిర్మించిరని మన మూహపట్టి నిశ్చయించుట తగునా? దేవాలయనిర్మాణమున వారికి శాస్త్రములున్నవి. గోడలెట్లు కట్టవలయునో, గోపురము లెట్లు కూర్పవలయునో, శిల్పములెట్లు చెక్కవలయునో వారలకు నియతియున్నది. భౌతికము లౌత్పాతికములగు దోషము లెప్పుడేని కలుగునని యవి కలుగకుండుటకై యట్టి బొమ్మలు చెక్కుట యాచారము. వజ్రపాతాదులవలన అనర్థములు కలుగకుండునట్లు అట్టి భయములు రాకుండునట్లు రక్షార్థమట్టి శిల్పములుంచుట చిరకాలమునుండివచ్చు పూర్వాచారము. నేటికి నట్టి యాచారపరిపాలనమున్నది. దృష్టిదోషములు తగులకుండునట్లు గడ్డిబొమ్మలను చెట్లపాదులలో నుంచుచున్నారు. ఈ దేవాలయములందలి ఈ బొమ్మలను జూడ నోపనివారు ఆ గడ్డిబొమ్మలను జూడగలరని యెవరు భావింతురు? కాని వారాబొమ్మలను కన్నువిప్పి జూతురు. సులోచనము లుంచుకొనియు జూతురు. ఏల చూతురు? అవి స్వయంనిర్మితములు. అథవా నిర్మాపితములు. వాని మూలభావము వారికి పరిచితము. అందువలన వారలకు వానిలో నేవగింపులేదు. అవి రక్షణాత్మకమయిన కార్యమును నిర్వహించినవని వారి నమ్మకము. ఒక్కొక పాడి గేదె కుండెడు పాలు పితుకును. వ్రక్క నెవరేని జూతురు. అది మడమ విరుగ దన్నును. అది దృష్టిదోషమని భావించి మడుమ నొప్పిగానున్నను దిష్టితాడు వేయించును. సావడిలో గడ్డిబొమ్మ అట్టిది పెట్టించును. అప్పుడు విశ్వాసము కుదిరి దోగ్ధ రెండుకడవలు పిండును. నవనవలాడు తమలపాకుతోట యున్నది. అందరందు ప్రవేశింపరాదు. అట్టి యామె పూలుపెట్టుకొననిది వచ్చెనా తోట నిలువున మాడును. ఇక ఆ తోట రెక్కొన జాలుటకు వికృతరూపము కల బొమ్మలుపెట్టుట తప్పని సరి. ఈ యవశ్యకార్య మాచరించిన యాతోటమాలి తపోధనుడాకు పంచించి తీరును. తోటమాలీ! తపోధనా! ఇందుకేనా? ఈ చేతలన్నీ? అను వారెవరు? ఇట్టి వందరకు తెలియును. అందరు చేయుదురు. దేవళమువారు చేసిరి. ఉత్పలఖండమను గ్రంథమిట్లనినది.

వజ్రపాతాది భీత్యాది
వారణార్థం యథోదితం
శిల్పశాస్త్రేపి మణ్యాది
విన్యాసం పౌరుషాకృతిం.

పిడుగుపాటు మొదలగువాని భయములు కలుగకుండ నివారించుటకై శిల్పశాస్త్రమునగూడ మణికల్పనములు పురుషాకృతు లేర్పఱుపవలయునట. అట్లు వానినేర్పఱచిరి. అట్లేర్పఱుపవలెనని యగ్నిపురాణమును చెప్పినది.

అథశ్శాఖాచతుర్థాంశే
ప్రతీహారౌ నివేశయేత్

మిథునైః పత్రవల్లీభిః
శాఖాశేషం విభూషయేత్—

శాఖలచతుర్థాంశములందు ప్రతీహారుల నేర్పఱుపుడు. మిథునచిత్రముల నిర్మింపుడు. పత్రవల్లికలు కూర్పుడు. శాఖాశేషమట్లు భూషితముచేయుడని శాస్త్రనియమము. ఈ నియమానుసారము మిథునచిత్రము లేర్పరచిరి. అట్టి శిల్పముల చెక్కిరి. చెదురుచున్నవు ముద్దులతో చిక్కని రంగులతో కొందరు వేసిన బొమ్మల తడివి యన్నిటిపై సల్ల రాళ్లు వేయవలెను. కొంత ప్రాచీనముగ చెక్కినవాని జూడుడు! అందు శాస్త్రబంధమున్నది. కదిరిలో కరవదిలో పుస్తాపులో రథముల జూచి వాని విశేషముల భావించి సంగతి గుర్తించు మేధావులున్నారు. కామశాస్త్రరీతుల కన్పట్టవచ్చును. అవి యట్లె యుండును. గడ్డిబొమ్మల రీతి వెగటుగ నుండవు. కామయోగము కూడియుండును. విద్యాధరభోగముల కలిసియుండును. గంధర్వవిలాసముల కలిసియుండును. యక్షిణీ విహారముల కూడియుండును. భోగములందు యోగదృష్టి కలవారి రీతి విలాసములుగ కన్పడును. భోగశిల్పమువెంట యోగశిల్పము, దానివెంట యోగిశిల్పము, అచట రాగ శిల్పము, అచట విరాగిశిల్పము బాఱులు బాఱులుగ కూర్పు పొందును. వానినట్లె భావింపుడు.

మానవు డుపాసించి తరించుటకు దేవాలయ వైభవము నమర్థము. ఆతనికి భక్తి గలుగజేయుటకు దేవాలయ మనుకూలము. దేవాలయ మధ్యాత్మచింతాసక్తినుత్పాదించును. తన్మూలముననె సామాజికమయిన శ్రేయస్సు లాభించును. అందరకభిగమ్యుడు దేవుడు. ఎవరికే యభిరుచి యున్నను ఆ యభిరుచి వక్రమయినను అవక్రమయినను, వారేయే మార్గముల సంచరించువారయినను మానవులకందరకు భగవానుడొకడె శరణ్యుడు. జలములకన్నిటికి సాగరుడె గతి, పెద్ద లిట్లనిరి.

." రుచీనాంవైచిత్ర్యాత్ ఋజుకుటిల నానాపథజుషాం
నృణామే కోగమ్య స్త్వమసిపయ సామర్ణవ ఇవ "

అందరొక దేవతనె యారాధింపరు. కాని యందరారాధించునది యొక దేవతయే. తలకొక్క యభిరుచి యుండును. అది వారి సత్త్వాదిగుణములబట్టి యుండును. తదనుసారము వారు దేవతనారాధింతురు. దేవతనో, ఉపదేవతనో యారాధింతురు. పరమాత్మ విభూతి సాత్త్వికముగ రాజసముగ తామసముగ నుండును. ఆయా విభూతుల నట్లట్లారాధింతురు. వారి వారి యారాధనము వారివారికి తగును. గీతాచార్యుడేమనినాడు ? అనినాడుకదా!

" యాంతిదేవ వ్రతా దేవాణ్ పితౄన్యాంతి పితృవ్రతాః
భూతాని యాంతి భూతేజ్యాః యాంతి మద్యాజినోపి మాం"

కొందరు దేవుల వ్రతములందర్చింతురు. వారలకు దేవప్రాప్తి కలదు. కొందరు పితృవ్రతులగుదురు. వారు పితరుల బొందుదురు. భూతములనె కొందరు యాగశాలలందర్చింతురు. వారు భూతప్రియులగుదురు. కొందరు విశిష్టులు నన్నె యారాధింతురు. వారునన్నె పొందుదురు. కాన ఎవరెవ రేయే దేవళమున నెట్లెట్లారాధించినను నిషేధింప నవసరములేదు. అట్లె యొనర్పవలయునని నిర్బంధింప నవసరమును లేదు.

భూతములు ప్రేతములు తద్యోనులయిన దేవప్రకృతులు భగవానుని నికృష్టవిభూతులు; లోకమున ప్రేతోపాసకులున్నారని మనకందరకు తెలియదుకాని కొందరకు తెలియును. శవము నారాధించి శివమెత్తినవారున్నారు. తాము శివులై శవమును శివరూపము చేయువారున్నారు. వేని నేమియు ననక తంత్రగ్రంథములను జూడుడు. మృతపిత బ్రతికియున్నప్పటికన్న సమధిక శక్తికలవాడు. అతని పూజించిన శక్తినిచ్చును. ఆ శక్తిని సంపాదించి కొందరు సమాజముద్ధరింతుమనువారు కలరుకదా! వృక్షము ప్రేతస్థానమని కొందరు నిర్దేశించిరి. దుష్టుల యాత్మలు చేదుచెట్ల నెక్కును. మంచివారి యాత్మలు తీయని పండ్లలో దూరును. వృక్షములు ప్రేతములకు వాసములని యాలోచన గలవారలకందరకు గోచరించును. ధర్మరాజాదులు వృక్షమున ప్రేతమున్నదని చెప్పి కంకభట్టాదు లయినారు. జమ్మి ప్రేతస్థానము. వెలగ అట్టిది. అశ్వత్థమునందది యున్నది, ఇంకనున్నది: వటమున నెన్నియో నున్నవి. ఒక్కొక చెట్టున కొక్కొకటి చిరప్రసిద్ధమై యున్నది. ఈ యున్నది అను జ్ఞానమున్నవా రాయా వృక్షముల నారాధింతురు. స్తుతింతురు. బలియిత్తురు. పూజింతురు. భావింతురు. ఎంతయో చేయుదురు. ఈ పూజావ్రతము లింతటితో నాగుటలేదు. ఒక స్త్రీయందు ప్రేతమావాహనము చేయుదురు. ఒక పురుషునందావాహనము చేయుదురు. వారు ప్రేతావిష్టులై ఎంతయో చెప్పుదురు. ఎన్నియో చెప్పుదురు. ప్రేతావిష్టులయిన నారీనరులు సామాన్యులయిన నారీనరులకన్న శక్తి కలవారు. వారొనరించు ప్రార్థనలు వెంటనె ఫలించును. కొందరు కొందరు ప్రార్థనా శక్తులు అసక్తులు అట్టి నారీనరులచే దేవీదేవుల నర్చింపజేసి యిష్టముల బడయుచున్నారు.

కొందరు కొన్ని విశిష్టవిధులవలంబింతురు. "స్పిరిట్"ను ఆహ్వానింతురు. తద్విధుల యాచరణమున తృప్తివహింతురు. ప్రేతపూజ లాచరింతురు. తన్నిరీక్షణమునకై ధ్యానమవలంబింతురు. నీలవస్త్రము వారలకాచ్ఛాదనము కావలయును. అందయస్కాంత శక్తు లధికముగా నున్నవట. విద్యుద్ధారలందు ప్రసరించునట. " స్పిరిట్ " వారియం

దావేశించును. వారలకు పరలోక ప్రజ్ఞ కలుగును. పరలోకాత్మ నాహ్వానింతురు. పరలోకాత్మ యా నీలపటావృతుల కడకు వచ్చి యా నీలవస్త్రము తొలగించును. నీలవస్త్రము దవళవస్త్రముగ జేయును. ఆ సాధకుడు జ్యోతిర్మయుడగును. అది యాతని సంపత్తి. అది వైభవము.

చీనా జపాను మొదలగు దేశములలో దేవదాసీగణముచే పితృపూజ చేయింతురు. వారియందు శక్తులు రాగా వీరు వారుజేరి యా శక్తులు సంపాదింతురు. పితరులందు నైమిత్తిక పితరులున్నారు. నిత్యపితరులున్నారు. ఇట్లె నిత్యఋషులు, నిత్యదేవతలు నైమిత్తిక ఋషులు నైమిత్తిక దేవతలు సమాహూతులై పూజలు గైకొందురు. పూజకుల ననుగ్రహింతురు. వ్యక్తులశక్తులు వికసించుటకు సంఘశక్తులు దివ్యశక్తులు నుపయోగించును. అయా సాధకవ్యక్తులు నానావిధముల తమ శక్తులను స్ఫురింపజేసికొనుటకు యత్నింతురు గదా! ఈ చెప్పినవానిలోనివి శక్త్యుల్లాసమునకు సమర్థములని యెంచిరి.

దేవతలు దేవత లనుచున్నాము కదా! దేవత లెవరు? వారు రూపమున నున్నారా? కేవలము మంత్రరూపులా? సంకేతస్వరూపులా? ఇట్టి శంకాశతము కల్పించుకొని యాస్కుడు నిరుక్తమున నిట్లు నిర్వచనముచేసినాడు.

" అథాకారచింతనం దేవతానాం. పురుషవిధాః
స్యురిత్యేకం, అపురుషవిధాః స్యురిత్యపరం
అపివా ఉభయవిధాః స్యుః "

దేవతలయాకార మాలోచింతము. పురుషాకారమున నుందురని కొందరు. వనితాకారమున నుందురని కొందరందురు; ఉభయవిధముగనుందురని మేమందుమనినాడు. దేవతలు చక్కని విద్యావైదుష్యముకలవారని శతపథమనుచున్నది. దేవతలు విబుధులు కదా! వీరిలో నిత్యనైమిత్తికభేదము లెట్టివో మన మెఱుగక తప్పదాయె. గ్రామదేవతలు, గృహదేవతలు, వనదేవతలు నైమిత్తికదేవతలని భావింతము. వనస్థలుల స్థాపించి వనస్పతుల ప్రతిష్ఠించి వనదేవతల నర్చించుచున్నాము. తులసి, మారేడు మొదలగునవి యిట్టివి. వీనియందు వనదేవతలు ప్రాసాదము కట్టుదురు. గృహదేవార్చన మెందరికో సంప్రదాయాచారముగనున్నది. అందు గృహదేవతలారాధనముల గైకొనుచు మనల ననుగ్రహించుచునె యున్నారు. గ్రామదేవతల మన మెఱుగుదుము. గ్రామమునందున్న పతివ్రతలందరు గ్రామదేవతలు. మనయిళ్లకు ముత్తయిదువులువచ్చి పూజలు గైకొందురు. సువాసిని యర్చనాపీఠమున కుంకుమపూజలు స్వీకరింతురు. వీరు గ్రామదేవతలు. గ్రామదేవతల విశిష్ట ప్రభావములె చిన్నచిన్నగుళ్లు గోపురములు కట్టించినవి. నదీపర్వతములకు అశ్వత్థాది మహావృక్షములకు బయటికి కన్పడు రూపముకాక లోరూపమొకటి చేతనాత్మకమున్నదని శాస్త్రజ్ఞులంగీకరించిరి. వానియందలి దేవతలు మనల జూచుచునెయున్నారు. మనము చూడకున్నామన్నమాట యేల?

నిత్యపితృగణమునకు నివాసస్థానము పిత్రులోకము. వారి భౌతికజగద్రక్షణకార్యభారము వహింతురు. జగత్ప్రక్రియానుకూలమయిన వరమాణునియోజనము వారి క్రియ. జగత్తులోని క్రియాసంచాలనమువారి ప్రక్రియ. మానవుల స్థూలశరీరములందు వారు చక్కగా స్వాస్థ్యము రక్షింతురు. వారు మనపూజల గైకొందురు. ఋషి దేవతాపితరులందు దేవతలు భగవానుని కార్యములందొకప్పుడు ప్రతినిధులగుదురు. కార్యపకులగుదురు. ఋషులధ్యాత్మశక్తి ప్రధానులు. దేవత లధిదైవశక్తి ప్రధానులు. పితృదేవత లధిభూతశక్తి ప్రధానులు. పితృగణమఖిలజగము వ్యాపించియున్నది. వారు మన యర్చనాదులచే సంతుష్టులై మనకు హితమాధానింతురు.

ఏకత్రింశత్పితృగణా యైర్వ్యాప్తమఖిలం జగత్
తే మేఽనుతృప్తాః తుష్యంతు యచ్ఛంతుచ సదా హితం

అని పిత్రర్చనములంచందరసనె యందురు. ఋషులు జ్ఞానమయసృష్టి సంరక్షింతురు. నిత్యపితరులవలె, నిత్యదేవతలవలె, నిత్యఋషులు బ్రహ్మాండపదమున స్థిరపదము పొందియున్నారు. జ్ఞానమయసృష్టి సంరక్షణము ఋషుల కార్యము. అనేక రూపములవారు విజ్ఞానము రక్షింతురు. అనేకవిధముల నవతరింతురు. మహర్షులై, దేవర్షులై, బ్రహ్మర్షులై, శ్రుతర్షులై, రాజర్షులై. కాండర్షులై విజ్ఞానవిశ్వచాలనము చేయుదురు. పితరు లవతరింపరు. అవతరింపకనె తమశక్తుల సంక్రమింపజేయుదురు. అవి వారల యిచ్ఛ. అట్టి యిచ్ఛ పొడమెనేని మాతృగర్భమున శంకరాదులవలె జన్మింతురు. విశ్వచాలనమంతయు దైవీవిభూతి. దేవత లవతరింతురు. మంత్రచేతనమున నావిర్భవింతురు. మన యుపాసనముల గుర్తింతురు. మనము పాసింపగలుగుదుము.

ఉపాసించువారల కంపరకు విగ్రహారాధన మావశ్యకమా? యను సంశయమె మన కక్కఱగానిది. విగ్రహారాధనమన్నది విగ్రహముయొక్క యారాధనమని మన మనము. విగ్రహమందారాధనమనియె మనమనవలయును. ఇది శ్రేయోనిదానము. మనకెన్నియో ప్రతిమలున్నవి.

శైలీ, దారుమయీ, లౌహీ, లేప్యా, లేఖ్యాచ సైకతీ।
మనోమయీ, మణిమయీ, ప్రతిమాష్ట విధాస్మృతా॥ వారి వారి యభీష్టముబట్టి ప్రతిమా స్వీకారమున్నది. దేవాలయ ప్రతిమ సర్వాభీష్ట ప్రతీకము. మనమారాధించు ప్రతిమా తత్వమిది.

గవాం సర్వాంగజం క్షీరం స్రవేత్ స్తనముఖాద్యథా
తథా సర్వాగ్రతో దేవః ప్రతిమాదిషు రాజతే॥

గోవుల సర్వాంగసంగతమయిన క్షీరము స్తనములనుండియే స్రవించునట్లు దేవచైతన్యము ప్రతిమలందు ప్రతిభాసించును. మనము ప్రతిమయం దాత్మచైతన్యమునే దేవభావమున నారాధింతుము. కాని యొకటి యున్నది. ప్రతిమయెట్లున్ననేమి? మన భావనమె కదా ముఖ్యము. అన్న నిర్లిప్తవృష్టి యంత సముచితముకాదు. చూడుడు;

అభిరూప్యాచ్చ బింబస్య పూజాయాశ్చ విశేషతః
సాధకస్యచ విశ్వాసాత్ దేవతాసన్నిధిర్భవేత్॥

ప్రతిమాత్మకమయిన దేవబింబమభిరూపముగా నుండవలెను. లావణ్యస్ఫురణముతో నుండవలెను. ఉండవలసిన దేవతాస్ఫూర్తి కొరవడకుండవలెను. విశిష్టములగు పూజలచ్చట చక్కగ సాగవలెను. సాధకునకందు గట్టి విశ్వాస మావశ్యకము. ఇట్లున్ననే దేవతా సాన్నిధ్యము భాసించును. శిల్పి ప్రతిమానిర్మాణమున కావలసిన కొలతలు కొలుచుకున్నంతన చాలదు. తగినంత ధ్యానమాతనికి గావలయును. ధ్యానించి ధ్యానించి సుందర రూపము నాతడు నిష్పాదింపవలెను. ఇది బింబమందలి యాభిరూప్యము, ఇది యింతటితో సంపూర్ణము కాలేదు. మంత్ర చైతన్యానుభూతి కల వ్యక్తి ప్రాణప్రతిష్ఠ యొనర్పవలయును. సావధానపూజ లొనర్పవలయును. అప్పుడే ప్రతిమయందు దివ్యశక్తులా విర్భవించును.

"దేవాయతనాని కంపంతే, దైవతప్రతిమా హసంతి, రుదంతి, నృత్యంతి, స్ఫుటంతి, స్విద్యంతి, ఉన్మీలంతి, నిమీలంతి"- సామవేదము.

ఈ వైదికసూక్తి దేవాయతనముల నిత్యచేతనతను నిరూపించుచున్నది. సాధకుల ఫలవిశేషములను దేవ ప్రతిమలు చెప్పును. దేవప్రతిమలందు తమ భవిష్యత్తును జూచుకొను సాధకుల చరితము లనేకములున్నవి. అవి యన్నియు కల్పనములని భావించు దౌర్బల్యము మనకేల?

"ఏహి! అశ్మానమాతిష్ఠ!
అశ్మా భవతు తే తనుః"

దేవా! రమ్ము! ఈ రాతి నావేశింపుము. ఇది నీకు శరీరమగుగావుత; అని అథర్వవేదము చెప్పినది. మూర్తి తత్త్వమిట్టిదని గుర్తింపనపుడు మూర్తి పూజావిషయమై యెన్నియేని పలుకుదురు. మన ధ్యానానుకూలమయిన మూర్తి దేవతలందు మనకు గోచరించును. భాగవత మిట్లనినది.

త్వం భావయోగ పరిభావితహృత్సరోజః
ఆస్సేశ్రుతేక్షితపథో మనునాథ! పుంసాం
యద్యద్ధియా త ఉరుగాయ! విభావయంతి
తత్తద్వపుః ప్రణయసే సదనుగ్రహాయ.

ఓ మంత్రమహేశ్వరా! సకల సంస్తూయమాన వైభవా! సాధకుల భావయోగమున హృదయమునందు గోచరింతువు. నిన్ను సాధకులెట్లు భావింతురో యట్లు శరీరము ధరించి సాక్షాత్కరింతువు. కావున మూర్తి భావానుసారి. భావానుసారి యయినంత మాత్రమునఁది మన కల్పనా సారము కాదు. అది నిత్యము, స్థిత స్వరూపము. అనంత రూపములందు మంత్ర గుప్తములై విలీనములై యున్నవి. వానినే సాధకులు సంభావించి గుర్తింతురు. పరాసు దేశమున నొక కన్య సంగీతరసిక పతధర్మభక్త వీణానాదమున మేళవించి గానముచేసినదట. ఆ గానమునకు రూపము కట్టినది. చూడగా చూడగా నామెకచట పటలోని ధ్యేయ దేవుడు గోచరించినాడు. ఇక నాపల్లె తుష్టయై సంతుష్టయె భారతీయు నొకని పిలిపించి "ఏమయా! భారతీయా! మీకు చిరంతన మయిన వెదమున్నదట. అది గానయోగ్యమట! పాడుమయ్యా! పాడుము! నేసందలి రూపము గుర్తించుకొనవలసియున్నది" అని యామె కోరినది. ఆ భారతీయుడు తాను వైదిక వంశమున జన్మించిన వాడయ్యు వేదవాక్యము రామి సిగ్గుపడి క్షమవేడి తన కప్పటికి స్ఫురించిన చిననాటి వల్లె వేతలో మఱచగా మిగిలిన కాలభైరవస్తుతిలోని యొక శ్లోకార్ధమును పఠించినాడట. అమె యంతియె చాలునను కొని యా యర్ధశ్లోకము కొలిచినది. అంతటి కొలుపూరక పోదు. వెంటనే కాలభైరవ (శునక) రూపము కొంత గోచరించినదట. ఇట్లు ధ్యానశ్లోకములందు ధ్యేయరూపము సుగుప్తమయినది. రూపతత్త్వ మిట్లున్నది. ఇంక నెంతయో గూఢముగ నున్నది.

దేవవైభవము సమాజహితమాపాదించును. సంఘమున కుపయోగించును. మానవసమూహాత్మకమయిన సంఘమునకు నియామకమయిన దేవమందిరము నెవరు దూరము చేయరు. దేవనీతి ననుసరించియె మానవసమాజ నీతి యుండును. ఉండవలయును. కాకున్న నీతి యనీతి యగును. రీతి యరీతియగును. దేవాలయమునందు మానవసమాజజీవనోపయోగిత నన్వేషించి పొందుట యుక్తకార్యము. మానవుని యాకాంక్ష రెండువిధములనుండును. ఒకటి యాపన్నివారణకాంక్ష. మరియొకటి సంపత్సంపాదనకాంక్ష. ఒకటి యైహికమయిన సకలభోగరాగము. మఱియొకటి యాముష్మికమయిన రాగము. అవియే ప్రేయస్సు శ్రేయస్సును. ఈ యుభయము దేవాలయమున సిద్ధించును. రుద్రాధ్యాయము ననుసరించి మనము శివాభిషేకమొనరింతుముకదా! రుద్రాధ్యాయము లోని నమకచమకముల పరిశీలింపుడు. నమకము నమోవాకములుతో నిండియున్నది. చమకమభీష్ట పదార్థములు గూడియున్నది. నమకమునందలి మహాదేవస్తుతికిని చమక

మండలి పలములకును పరస్పరసంబంధమున్నది. సమాజాభ్యుదయమునకు తగిన హితసంపత్తి చమకమందుండుట స్పష్టము. ఏ మంత్రమున కెట్టి సంబంధమున్నదో? దాని ప్రయోగమెట్టిదో? వినియోగమెట్టిదో? అదియంతయు సంప్రదాయవిద్య. స్పష్టము చేయవలయునని యందరడుగపలదు. ఇట్టి మంత్రావిర్భావమాన్యతలు ప్రకాశ్యములు కావు గోప్యములు కావని యభినవగుప్తపాదులనిరి. మంత్రచేతను లట్లెయందురు. అట్టివానిని అనావిలచిత్తముతో నవ్యాకుల హృదయముతో నంతేవాసి నియమముతో స్వీకరించుట సముచితము. నమక చమక ప్రరూఢములు రుద్రాభిషేక విధానములందరికి కావు. కాని తత్ఫలము లందరికి పలయునవి. సూతసంహితలో రుద్రాధ్యాయము శ్లోకరూపమున నున్నది. మహాభారతమున ద్రోణపర్వములో శ్లోకాత్మకముగనున్నది. శ్రీరుద్రబాష్యములో స్తుతిరూపమున రుద్రసూక్తమున్నది. ఈ శ్లోకములు మంత్రసంహితలు. వానినందరు పఠింపుడని సంప్రదాయగురువులచే ననిపించుకొనుడు. తత్ప్రయోజనమసులభముకాదు.

దేవవైభవకాములు దేవకైంకర్యము లొనరించి యభీష్టచిత్తసంతోషము పొందుచున్నారు. కొందరాత్మ కైంకర్యమనుసరింతురు. ధ్యా న స మా ధి మ గ్ను లై దేవవిభూతి ననుభవింతురు. మరికొందరు పూజాకైంకర్య పరాయణులు పంచపూజచేయుదురు. షోడశోపచారపూజ కావింతురు. చతుష్షష్ట్యుపచార పూజ నిర్వహింతురు. అహోరాత్రపూజలు చేయుదురు. పూజార్థము పవిత్రాశయ శోభితము. పంచాయతన మహాదేవపూజ నిర్వహింతుముకదా? అందు దేవి శివుడు విష్ణువు సూర్యుడు గణపతి యున్నారు. వీరు పంచభూతాత్మకులమయిన మన తత్త్వములకు సంబంధించి యున్నారు. గంధ పుష్ప ధూపదీప నైవేద్యములన్న పంచపూజ సంప్రదాయమందున్నది. ఇది పంచభూతాత్మకము.

"ఆకాశస్యాధిపో విష్ణుః
అగ్నేశ్చైవమహేశ్వరీ।
వాయోః సూర్యః క్షితేరీశో
జీవనస్య గణాధిపః॥"

అని కాపిల తంత్రము పలికినది. మనయందున్న పంచభూతములను ప్రతీకాత్మకముగ భావించి పంచభూత ప్రభువుల కర్పించు చున్నాము. మన పంచభూతముల ప్రవిలాపమొనర్చుచున్నాము. పంచభూత స్వభావములకు సరియయిన వినియోగము సంభావించుచున్నాము. ఇట్టి భావశుద్ధితో నిర్వహించు పంచపూజ సర్వాభీష్టము. ప్రతిమా ప్రతిష్ఠాపన మహాసమయమున మహాసాధకు లెందరో శక్తి సంచాలనముచేసినారు. కళావాహన మొనర్చినారు. మంత్రచైతన్య ముంచినారు. వానిని గర్భాలయమున భద్రముగా రక్షించుట గ్రామనగర దేశరాష్ట్ర సౌభాగ్యము. చేతన దివ్యశక్తుల ప్రకటించుటకై సాధకముఖ్యు లనుష్ఠానములొనర్చి, పురశ్చరణములుచేసి, యభిషేకాదులాచరించి, యర్చనలు కావింతురు. యజ్ఞపవిత్ర ద్రవ్యముల కూర్తురు. కొందరు బలియిత్తురే? అదియేమి? అను ప్రశ్నలు కొందరకు వినపడును. తదర్థమిట్లు వ్యాఖ్యాతము. బ్రహ్మవిదుడు బ్రహ్మయగును. శివుడై శివుని భజింపవలెను. అరుద్రుడు రుద్రు నర్చింపరాదు "అహందేవీ" అన్న యభేద ప్రత్యయము సంపాదింపవలెను. పూజారంభమున "దాసోఽహం" అనుకొను సాధకునకు "దా" నశింపవలెను. అప్పుడాతడు "సోఽహం" భావకుడగును. బలిదానమున "దా" నశించునని పూర్వవిదులనినారు. బలిదానమనునది యాత్మబలిదానము. అది పశ్రుపుబలిదానము. అదియె బాహ్యముగా ఇంద్రియప్రియవస్తు బలిదానమయినది. ఇంద్రియలోలురు జిహ్వాచపలులాత్మ నిగ్రహము సంపాదించుకొనుట కిది మార్గము; బలియనునది యిది త్యాగము, అన్నిట త్యాగబుద్ధి గలుగజేయు పూజా కైంకర్యము లోకమున విస్తృతమై యున్నది. మరియొకటి బోధన కైంకర్యము. దేవ వైభవము చెప్ప విశేషములెన్నో యున్నవి. వాని నా పామరముబోధింపవలెను. బోధించు గ్రంథములున్నవి. గ్రంథార్థముల గుర్తించిన పండితులున్నారు. వారు గ్రంథగ్రంథులను విప్పి బోధింతురు. బోధించుట వారొనరించు కైంకర్యము. లోకమజ్ఞాన హతము కాకూడదు. క్షణ క్షణము జ్ఞానము సంపాదించుటకు బోధనకైంకర్యమపేక్షితము. ఆయా దేవాలయములకు సంబంధించిన పురాణములను తంత్రములను ఇతిహాసములను సంప్రదాయములను విశేషములను బోధనకింకరుడు ప్రబోధింపవలెను. అపార్థము రాకుండునట్లు విశ్వాస ముదయించునట్లు సాధకులకు సంతుష్టి గలుగునట్లు నానార్థములు తొలగునట్లు ప్ర బో ధిం ప వ ల యు ను. వేదపారాయణములందుకొఱకె నిర్ణీతములు. వేదశ్రుతి శ్రుతిగోచరము కాగా అజ్ఞాతములు సుజ్ఞాతములగును. శ్రుతిలోని స్వరసంధానము సందట్ట ప్రభావమున్నది. ఆ సుస్వరపరిపూత వాయుమండలము విశ్వమునె పవిత్రముచేయును. సమయములందు విషమ పరిస్థితులురాగా, విప్లవములురాగా, చిక్కు సమస్యలు కలుగగా దేవాలయమంటపమున పద్మాసన సుస్థితుడయిన పండితుడు పరిశోధించి తత్త్వము ప్రబోధించును. విప్లవానంతర సమయములందు లోకమును సీమానియతముచేసి శాంత్యభ్యుదయములను నెలకొల్పుటకు బోధన కైంకర్యము కావలెను. మరియొకటి కళాకైంకర్యము. కళలన్నియు దేవముఖముగ విరాజిల్లును. చిరంజీవములగును. మతధర్మ సంబద్ధములగు కళలె యాదర్శజీవన

మిచ్చును. కళాకంపుకము కళానాథతత్త్వముద్బోదించును.
శిల్ప చిత్ర లాస్య నాట్య గేయ పార్య కవితాకళలు భగవ
దారాధన పరములు. వీని విస్తరణమె లోక సమాజమున
నానావృత్తులనిచ్చి యా జీవమిచ్చినది. ఉదయాది సాయం
పర్యంతము, తదాద్యుదయ పర్యంతము కళాహృదయులు
దేవుని సేవింతురు. ఇది కళాకైంకర్యము. ఇట్టి విధాన
మున కళలు కలుషితములు కావు. విజ్ఞాన వివేకములు
ప్రసాదించును. విలాసవినోదముల దూరీకరించును. కళా
సమారాధితుడయిన పరమేశ్వరుడు లోకమున కైశ్వర్యము
ప్రసాధించును. ప్రసాదించును. వేరొకటి పోషణ కైంక
ర్యము, విద్యాశాల వైద్యశాల శస్త్రశాల శాస్త్రశాల గోశాల గజ
శాల కలాశాల సర్వశాలలు దేవాలయాధీనములు. ఉపవిద్య
లందలి కృషివిద్య దేవమాన్యములందు సఫలమగును.
నానాధాన్యములు దేవక్షేత్రములందు పండును. ఇట్టి
యసంతపోషణము దేవళమున జరుగును. ఇట్టి వానిని
ధనికులగువారు దేవప్రమాణ విశ్వాసములతో నవశ్యము
పోషింపవలయునని దేవశాసనము. ఇట్టి కైంకర్యము
లెన్నియో దేవవైభవద్యోతకములు. సర్వజనులకు సర్వవిధ
ముల సర్వవృత్తులనిచ్చి సర్వవిదుల సహకారములతో దేవా
లయమె సమాజము రక్షించును. సర్వద్రవ్యము దేవాధీన
మయినపుడె యిట్టి సమాజహితము. దేవాలయ వైభవ
మంతయు సంఘనముపకారమునకని సహస్రశీర్షుల మై
పలుకవచ్చును. సర్వవిధానములు దేవాలయాధీనములై
శోభించును. ఇవి యిట్లే యుండవలయునని ప్రాచీన శిలా
శాసనములు చెప్పుచున్నవి. దేవద్రవ్యమునకు వినియోగ
విధానమును పాలకుల శాసన దానపత్రములు వ్యాఖ్యా
నించుచునే యున్నవి.

దేవపూజా సామగ్రి వనదేవతా ప్రభావితము. ఓషధీ
సారము. మూలికా మహత్తరము, రసాయన సంవిధాన
జీవము. గణనాయకుని పూజాసామగ్రి భావింపుడు; ఆయా
వస్తుసామగ్రి గుణములను చరకాదులు నిరూపించిన విధాన
మాలోచింపుడు. వాని పరస్పర సమ్మేళనమున క్రమసమ్మే
ళనమున కలుగు రాసాయనిక విశేషముల గుర్తింపుడు.
మూలికల గుర్తించిన వైద్యవిద్యాంసుల రమ్మనుడు,
చెప్పుమనుడు. వారుమాత్రము చాలరు. ధర్మవిధుల గుర్తిం
చిన ధర్మవిదులు సంస్కార మహత్వముల గుర్తించిన
వారు నిందు చెప్పవలసిన దెంతయో యున్నది. కాల
విదులు, ముహూర్తవిదులు, మంత్రవిదులు, దేవతత్త్వ
విదులు, పదార్థతత్త్వవిదులు, ఒకరొకరి సహాయమున
తత్త్వము తెలిసికొని లోకమునకు జెప్పవలయును. అందరు
కలసి యేకతత్త్వము నేకవిధముగ జెప్పగలిగినప్పుడు గణ
నాయకుడు గణరాజ్య సౌరాజ్యము రక్షించును. ఈ యపే
క్షితముపేక్షితము కారాదు. తత్త్వపరిశోధన మావశ్యకమని
దేవప్రసాద స్వీకారము దేవతీర్థసేవనము మనకు ద్బోధించు
గావుత. దేవాలయములకు సంబంధించిన వైద్యవిద్య
నారాధించినవారు మూలికా పరీక్ష చేయుదురు. తత్త్వము
చెప్పుదురు. వారవిరుద్ధముగ జెపుదురు గావుత. పూజా
ద్రవ్యములవలన ప్రజ్ఞామేధాదిలాభమున్నది. సత్సంతాన
లాభమున్నది. ఉత్తమ సంతానము కావలెనని పురుష
సంతానము కావలెనని పండిత దుహిత కావలెనని కాంక్ష
పడువారెట్టి పాటులుపడ నక్కరలేకుండగనే సాపాటులోని
మూలికా సేవనమున అభీష్టము లభించునని బృహదారణ్య
కోపనిషత్తు సూచించుచునే యున్నది. దేవవిదులు ప్రబో
ధించుచునే యున్నవి. ఇదియు సమాజహితమయిన దేవ
వైభవముకదా ?

దేవసమక్షమున నిలిచి యర్ధమీలితయై దేవదాసి యదుగో
నాట్యమొనరించుచున్నది. ప్రాగన్నులవారు పరిశీలింపుడు.
దేవళమునందు భావకుడయిన శిల్పి, దేవునకొక యాకృతినె
కూర్చినాడు. కాని యందనేక రూపములున్నవి. నానా
రూపములకు సమన్వయ సంధాయకమయిన సమరస
రూపవైభవమునె శిల్పి చూచిచూపినాడు. దేవపూజ లొన
రించు నాతడు లయాంగ కల్పనమున దేవునకు మంత్రా
త్మకమయిన సంపూర్ణరూప మాపాదించినాడు. దేవదాసి
తన విశాలనేత్రములతో, జ్ఞానాంజనశలాకపూత వట్టించు
కొనిన నేత్రములతో దేవుని చూచు విధమున చూచినది.
చూచినదె తడవుగా లోజూపు కలుగ నామె భగవద్రూప
వైభవము కాంచినది. తనయుందాపాదించుకొనినది.
మూకభాషలతో చేష్టాభాషలతో భాషలుకాని భాషలతో దేవ
రూపమునకు భాష్యము నామె యాభాషించినది. అటు
జూడ నిటుజూడ దేవవైభవమె భాసించును. శ్రీ విష్ణువు
నకు నాలుగు హస్తములందు నాలుగాయుధములున్నవి.
ఆ యాయుధ మీ హస్తమున నీయాయుధమునా హస్తమున
నున్నట్లు భావింపరూపభేద మేర్పడు చున్నదేమి ? ఇట్లా
భేదము నిరువది నాలుగయినవి. అవియె కేశవాది నామ
భేదములకు నిదానములయినవి. ఈ రూపభేదముల సన్ని
టిని దేవదాసి రూపించి నిరూపించినది. దేవదాసి దేవదా
సిగా ధన్యజీవ. విష్ణువునందు శివునందు దేవియందు
ఆయుధభేదమున నామభేదము కలుగుట సంప్రదాయ
విద్యాగుప్తము. ఆ గుప్త విద్యను దేవదాసి యారాధించి
నిరూపించుచున్నది. మనల ననుగ్రహించు భగవద్రూప
ములనె మనము సహస్రనామములందు మంత్ర చైతన్య
ప్రభావమున గుర్తించి కూర్చికొనినాము. శిల్ప చిత్రములు
వీనినె వ్యాఖ్యానించి చెప్పను. రోగముల బోగొట్టి భగవ
ద్రాగముకూర్చు సంగీత రాగములీ వ్యాఖ్యానమునకె టీకలు,

కారికలు. దేహము దేవాలయముగా సంభావించు ప్రజ్ఞ కలిగిననాడు దేహమునందున్న షట్చక్రములు దేవాలయా వరణములు ఎట్లెట్లు పరస్పర సంబంధము కలిగియున్నవో గోచరించును. మన మనసు మననగుటకు మనము మన సార యత్నింపవలయుననియె దేవవైభవ వ్యాఖ్య. మనసు లందనేక రీతులున్నవి. ఒకొకని మనస్సు వజ్రము. ఏమి చేసినను మారదు. మరియొకని మనసు ఇనుపముక్క. కాకవచ్చునట్లు కాచి, సమ్మెటమీద సాచి నాలుగుదెబ్బలు వేసితిమా! ఏయాకారమయిన కలుగును. వేరొక మనసు నల్లరాతిబండ; అయిననేమి? సుత్తి శాణముపట్టి పేడు రేపితిమా! దేవీ రూపము వచ్చును. కాకున్న రుబ్బుడు పత్రమేని యగును. మరియొక మనసు కొయ్య. ఉలిబడి తలకు లొంగి జిగ్గడిరూపము ధరించును. మరియొకటి లక్కపుడక; అగ్గిదగ్గర కరిగికరిగి మెత్తనై సుతిమెత్తనై మనమేమి యెత్తిన వాని నన్నిటి హత్తుకొనును. మరియొక మనసున్నది. మననన్న మననది మనసు. నవనీత ప్రాయ మయిన మనసు. ఈ మనసందరికి వలయునని దేవభావ కుల మనసు. ఈ విశ్వప్రపంచమున ప్రాచీనము, ఈనాటికి సజీవము దేవవైభవము. నవీనుల జీవనము తదనుసార మున నగునేని వసుధైకధర్మ ప్రచారము కలుగును. మూర్తి ద్వేషులకు ద్వేషము నశించుట మానవ సంసారాభ్యుదయ మార్గము. మానసరాజ్యము వికసించుటకు దేవాలయము కావలయునని ప్రపంచమేకవాక్కుగా పలుకుచున్నది. దమనము లేక వంచనము లేక దేవాలయ వివేకము ప్రసా రము చేయించుట చేయుట లావశ్యకములు. ఈనాటికే యెన్నియో దేవసంప్రదాయ విశేషములు నష్టప్రాయముల యినవి. పునర్నష్టములు కాకుండునట్లు మనము సమీ క్షించుట యుక్తక్రియ. సశాస్త్రయమయిన యర్చకుల యారాధనమునకు తగిన పరీక్షలు లోకమునకు సమధి కోత్సాహమీయగలవు. ఆయా యాగమములందలి సంప్ర దాయముల నుద్బోధించి ప్రజావివేకము కలుగజేయుట ఆరాధనారాధన. శ్రీ సత్యదేవుడు తన స్వరూప వివేక మందించి సర్వలోకములచే సేవలు చేయించుకొనగలడు. ఆత్మకుండలి నుద్బోధించుకొని దేవాలయకుండలి నీ తత్త్వ మున సంవాదముపలక్షించుకొని విశ్వాసమందలి నిస్వా భావ్యమున ఆత్మధన్యతను సంపాదించుట సాధకుని కర్తవ్యము. అట్టి సాధనపథమునందెట్టి ప్రమాదపాటు రాకుండుటకు తగిన ప్రబోధము లిప్పింప శ్రీ సత్యదేవ సంకల్పము. ఆ సంకల్పము నిర్వహింప దేవపరిచారకులం దరు యత్నింతురు.

॥ ఓమ్ తత్సత్ ॥

సహస్ర శీర్షాపురుషః ।
సహస్రాక్షః సహస్రపాత్ ।
సభూమిం విశ్వతో వృత్వా ।
అత్యతిష్ఠ ద్దశాంగులమ్ ॥
పురుష ఏవేదగ్ం సర్వం।
యద్భూతం యచ్చ భవ్యం॥
ఉతామృతత్వ స్యేశానః ।
యదన్నే నాతిరోహతి ॥
ఏతావానస్య మహిమా ।
అతోజ్యాయాగ్ంశ్చ పూరుషః ।
పాదోఽస్య విశ్వాభూతాని ।
త్రిపాదస్యామృతందివి ॥

విగ్రహములందలి కొన్ని విశేషములు

ఆగమాచార్య, అకులమన్నాడు, పార్థసారథి భట్టాచార్యులు

ఈ విచిత్ర విశాల ప్రపంచమునకు సృష్టికర్త ఒక్కడుండవలయునని మానవుడు తెలిసికొనిన నాటి నుండియు ఆ సృష్టికర్తయొక్క గొప్పతనమును ధారకముగను పోషకముగను భోగ్యముగను సంతతముగ స్మరించుచు అతని నారాధించుట యామానవునకు సహజాతమై యుండినది. అట్లే ప్రపంచమందలి వివిధ చిత్తవృత్తులు గల మానవులందరును తమయొక్కగాని తమకు ప్రియులగు తోటి మానవులయొక్కగాని ఇతర జంతువులయొక్కగాని పదార్థములయొక్కగాని మతములయొక్కగాని ప్రతిరూపమును తమ జ్ఞాపకమునకై నిర్మించికొని యాప్రతిరూపమును చూచి యానందించుట మన యనుభవము సందున్నది. ఇట్టి ప్రతిమానిర్మాణ కౌశలము సృష్టియందలి ఇతర ప్రాణిజాతములం దెచ్చటను లేనిది మానవుని యందు మాత్రమే విలక్షణముగ నున్నది. ఖండాంతరములందీ ప్రతిమలు నిర్వహించెడి పాత్రము పలువిధములుగ నుండినను భారతభూమియందీవిధాన మత్యంతము విలక్షణముగనున్నది. భారతదేశ నాగరికత వేదములు అగమములు ఇతిహాసములు పురాణములాదిగాగల వాఙ్మయమందు చిత్రితమైయున్నది. పై గ్రంథరాశి యందు ఈ బ్రహ్మాండమున మానవులతోబాటుగ సంచరించెడి చేతనములు ఊర్ధ్వాధో లోకములలో దేవయోనులు అసురయోనులు పలువురు కలరని చెప్పబడుచున్నది. వీరలందరును మానవులవంటి పాంచభౌతిక శరీరములను గాక విలక్షణమగు శరీరములను ధరించి సంచరించుట కలదు. ఒకప్పుడు వీరలకు మానవులతో సంఘర్షణము సంబంధముకూడా కలిగినట్లు చెప్పబడినది. ఈ కాలమందట్టివి కలిగినట్లు మన యనుభవమునందున్నట్లు కనుబడుటలేదు.

సృష్టికర్తకు సృష్టికార్య నిర్వహణమునందును రక్షణ కార్యమునందును సంహారకార్యమునందును సహాయపడుటకు పైచెప్పబడిన దేవతలలో చాలామంది నియుక్తులై వారలు మానవుల దైనందిన కార్యములలో నిత్యసంబంధము కలిగియుందురు. ఇట్టివారలలో సూర్యుడు, చంద్రుడాదిగాగల గ్రహములను ఇంద్రుడు అగ్ని మొదలుగాగల దిక్పతులను ప్రధానముగ చెప్పవచ్చును.

'సృష్టిస్థిత్యంతకరణీం బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికామ్
స సంజ్ఞాం యాతి భగవానేక ఏవ జనార్దనః'

అనునట్లు సృష్టిస్థితిసంహారములను చేయునపుడు ఒక్కొక్క కార్యమును చేయునపుడు ఆయాకార్య నిర్వాహోచితముగ బ్రహ్మ విష్ణు శివుడను పేరులతో శ్రీ మహావిష్ణు ఒక్కడే ఈ కార్యములను నిర్వహించునని యనవచ్చును; లేదా దేవతాంతరపారమ్యవాదులు వారల వారల ఇష్ట దైవతములనా స్థానమందుంచుకొనవచ్చును. ఇట్టి గొప్ప శక్తులను పూజించి వారలవలన ఇష్టార్థములను బడయవచ్చుననుట మన ప్రాచీనుల సిద్ధాంతము. అట్టి వారలను పూజించుటకు ఆయాదేవతలకు ఆయా రూపములను మహర్షులు జ్ఞానదృష్టిచే సాక్షాత్కరించికొని వారల యనుభవమును తరువాతివారి యనుష్ఠానమునకై గ్రంథస్థముచేసిరి. ఆయా స్వరూపములతో విగ్రహములను నిర్మించుట ఆ విగ్రహములను భద్రపరచుటకు ఉచితములగు మందిరములను నిర్మించుట అందా విగ్రహములను మంత్రయుక్తముగ ప్రతిష్ఠించి అందు దేవతాసాన్నిధ్యమును కల్పించుట నాటిని నిత్యము పూజించుట మొదలగు కార్యకలాపమంతయు శాస్త్రరూపమున మహర్షులు రచియించిరి.

అయితే ఈదేవతా పూజనుగురించి ఆయా గ్రంథములందు విభిన్నమగు ప్రకారములు చెప్పబడుతున్నవి. భగవదారాధనము అమూర్తము సమూర్తమునని రెండు విధములుగ నుండునని కొందరి మతము. అమూర్తమనగా భగవానుని ధ్యానించి అగ్నియందు మంత్రయుక్తముగ నాజ్యాది ద్రవ్యములచే హోమమమాచరించుట. సమూర్తము విగ్రహమందు అర్ఘ్యాద్యుపచారములచే పూజించుట యగును. 'మానసీ, హోమపూజా, బేరపూజా' అని మానసికముగ భగవానుని దివ్యమంగళ విగ్రహమును సంకల్పించికొని మానసికములగు నుపచారములచే నాతని నారాధించుటను పై యమూర్త సమూర్త యజనములతోచేర్చి పైయారాధనమును మూడువిధములుగా కొందరు వివరించిరి. దీని నింకను వివరించుచు 'అర్చాయాం స్థండిలేఽగ్నౌవా సూర్యేవాప్సు హృది ద్విజే, ద్రవ్యేణ భక్తియుక్తోఽర్చేత్స్వ గురుం మామమాయయా' (శ్రీ భాగవతే ౧౧-౨౭) అని విగ్రహములందును స్థండిలమందును అగ్నియందును సూర్యమండలమందును హృదయమునందును ఉదకములందును నన్నారాధించ దగునని శ్రీ భాగవతమందు చెప్పబడినది. పై చెప్పబడిన అన్ని ప్రకారములును విరుద్ధ

ములు కావు. గ్రంథాన్తరములందు ఇందుకనుకూలముగ చెప్పబడియెడి ప్రకారాంతరములును వైదికులకు పాదేయ ములు కాగలవు.

ఇక విగ్రహములను ప్రస్తావించుచు 'శైలీ దారుమయీ లౌహీ, లేప్యా లేఖ్యా చ స్తైకతీ, మనోమయీ మణిమయీ ప్రతిమాష్టవిధా స్మృతా'॥ యని శిల, దారువు, లోహము, చిత్రము, రేఖ, మృత్తు, మనోమయము, మణిమయముగా యెనిమిది విధములుగ నుండునని శ్రీ భాగవతమందు చెప్పబడినది. ఈ వివరములే ఆగమములందు మరింత విస్తరించి చెప్పబడుచున్నవి.

పూజా సౌకర్యము నుద్దేశించియు శాస్త్రీయములగు మరి కొన్ని నియమముల ననుసరించియు పూజార్థములుగ కల్పింపబడిన విగ్రహములలో పరస్పర వైలక్షణ్యము కల్పింపబడినది. వైఖానసాలయములందు చెప్పబడిన విగ్రహములలో ధ్రువులు, కౌతుకులు, స్నాపనము, ఔత్సవము, బలి, యను పేరులతో ఐదు విధములుగ విగ్రహ ములు కలవు. ఆలయమునందు గర్భాలయమునందు ధ్రువ కౌతుక విగ్రహములుంపవలెను. తక్కిన విగ్రహ ములుకూడా గర్భగృహమందుండుటయు కలదు. ధ్రువ విగ్రహము ననుసరించిప్రాయికముగ కౌతుకాది విగ్రహము లుండును. భేదముగల చోటులుకూడ విస్తరించికలవు. ఆ వివరమును అవసరమగు చోట నిరూపింతును.

ధ్రువబేరము (విగ్రహము) తామ్రము, శిల, దారువు ఈ మూడు ద్రవ్యములతో చేయదగును. దారువుకంటె శిల, శిలకంటె తామ్రము ఉత్తమము. ఈ బేరము చిత్రము చిత్రార్ధము చిత్రాభాసము నని మూడు విధములగును. అందుత్తమము చిత్రము మధ్యమమర్ధచిత్రము, అధ మము చిత్రాభాసము. మానము, ప్రమాణము, ఉన్మానము, పరిణామము, ఉపమానము, లంబమానమునని యారు విధములగు మానముతో నొప్పెడి స్వరూపమును చిత్ర మనియు సగభాగము మాత్రము తెలియవచ్చునది అర్ధ చిత్రమనియు కేవల రేఖామయముగ దెలియవచ్చునది అభాసమనియు లక్షణము చెప్పబడుచున్నది. అందు లోహనిర్మితముగాని మృణ్మయముగాని చేయునపుడు చిత్ర మును మాత్రమే చేయవచ్చును. అర్ధచిత్రమును లోహ ముతోను మృత్తుతోను చేయరాదు. శిలతోను దారువుతోను అర్ధచిత్రమునుగాని చిత్రమునుగాని చేయవచ్చును. అభాసమును వివరించి చెప్పవలసినచో పటము, భిత్తి మొదలగు వానిపై రంగులతో చిత్రించిన బింబమని యన వచ్చును. చిత్రబేరమందర్చించుట ఐహికాముష్మిక ఫల ప్రదము. అర్ధచిత్రార్చనము కేవలాముష్మికప్రదము. అభాసమందర్చనము కేవలమైహికఫలప్రదమునగును.

అభాసము మరల చలమనియు అచలమనియు రెండు విధ ములగును. పటమునందు లిఖించిన రూపమును చల మనియు భిత్తియందు చిత్రించినవానిని అచలమనియు చెప్పుదురు. చలాచలములం దచలముత్తమమైనది.

ప్రాయికముగ మన ఆంధ్రావనియందు ప్రతిష్ఠింపబడిన ధ్రువ విగ్రహములన్నియు చిత్రభేదమందు చేర్చబడి యుండును. అర్ధచిత్రములను పరిశీలించ దగియున్నవి. అభాసములు కానరావు. దారు విగ్రహముల నిర్మాణము మిక్కిలి శ్రమసాధ్యముగ గనుబడుచున్నది. ఈ విగ్రహ మును చేయుటకు శూలస్థాపనము, అష్టబంధము, రజ్జు సంస్కారము మృత్సంస్కారము, ఘటీశర్కరా సంస్కా రము, పటాచ్ఛాదనము, వర్ణలేపనము నను విధముగ ఏడు సంస్కారములు బహు విస్తరించిన క్రియావిశేషములు కలవి చెప్పబడుచున్నవి. పుణ్యవృక్షముల సారము (చేవ) నుంచి తీయబడిన కొన్ని సంస్కృతములగు శూలములు ఉద్దిష్ట విగ్రహముయొక్క అయా యెముకల స్థానమందు యేర్పరచబడును. ఇది మొదటిదగు శూలసంస్కారము. అవల శ్రీవేష్టకము మొదలగు యెనిమిది ఓషధిద్రవ్యము లను చూర్ణించి దానిని తైలమందును గోఘృతమందును లెక్కప్రకారము వుంచి కాచి ఆ కాచిన అష్టబంధమును ద్రవ్యమును చేయబోవు విగ్రహమునకు మేదఃస్థానీయ ముగ భావించి దారు శూలములపై పూయవలయును. అవలి కొబ్బరి నారతో పేనబడిన సన్నని దారములను సిరా స్థానీయములుగ బింబమునంతను చుట్టి రాగితీగతో ఆ చుట్టిన దారమును గట్టిగా బిగించి తిరిగి దానిపై సన్నని నూలుదారమును చుట్టవలయును. అవల శుద్ధమగు సస్య క్షేత్రమందుండిగాని అశోష్యమగు జలాశయమందుండిగాని పరిశుద్ధమగు మృత్తును తెచ్చి యెండించి వస్త్రపూతముచేసి పాకమునకు తగిన శుద్ధ వాలుకలనందు కలిపి మద్దిచెక్క మొదలగు కషాయ వృక్షముల కషాయమును క్రొత్త కుండలో పోసి ఒక నెలదినములామృత్తికను కషాయ తోయమందు ఇతర సుగంధ ద్రవ్యములతో కలిపి అధి వాసము చేయవలెను. అవల మరి కొన్ని ఓషధి ద్రవ్య ముల త్వక్కులతో చేయబడిన కషాయముతోను త్రిఫల కషాయముతోను మరియొక అర్ధమాసమామృత్తునధివాసి తము కావింపవలెను. అవల యవసారము గోధుమపిండి, పెరుగు, తేనె, ఘృతము, అవిశనూనె, మారేడిపండ్ల గుజ్జు మొదలగు ద్రవ్యములందు నానపెట్టవలెను. అవల పసుపు త్రికటుకములు వెలగబంక కొన్ని పూలరసములు మొద లగువానిని కలిపి మూడు రాత్రులు ఉంచవలయు. ఈ పదార్థమును మాంసస్థానీయముగ తలచి పై రజ్జు బంధ ముపై సమర్పింపవలయును. దీనిని చేతితోకాక తదర్హా

మగు పనిముట్లుతో చేయవలెను. ఈ మృదము చెడకుండ విగ్రహము సర్వాంగస్ఫూర్తి చెందువరకు మధ్య మధ్యను రజ్జువును కట్టుచుండవలెను. ఆఖరు మృత్తుపై రజ్జువును కట్టరాదు. ఆయా స్థానములందు నవరత్నములనుంచి యెండించి యావెనుక శర్కరా సంస్కారము చేయునది. అవల యేదేని పుణ్యక్షేత్రమందుండి త్రవ్వి గులకరాళ్ళను తెచ్చి మెత్తగా చూర్ణముచేసి త్రిఫల కషాయములో భావన చేసి యెండించి కపిత్థనిర్యాసతోయమున దడిపి ప్రత్తితో నూరి మెత్తని యాద్రవ్యముతో విగ్రహమును తీర్చవలెను. అవల తెల్లని సన్న నూలు వస్త్రమును దెచ్చి శర్కరాకుల ముపై కప్పవలయును. మృత్తును శర్కరను పటమును క్రమముగ మాంసము రక్తము చర్మము అని భావించునది. తరువాత ఆయా ఓషది ద్రవ్యములచే చేయబడిన వర్ణముల (రంగుల)చే బింబము నలంకరించునది. వర్ణ సంస్కారముతో విగ్రహము పూర్తియగుచున్నది. ఇచ్చట శూలస్థానమగు దారువును శిలాశూలముగ చేయుటయు కలదు.

విగ్రహములన్నియు సాధారణముగ మూడు విధములుగ నుండునని యున్నది. ఆ విధములను స్థానకము, ఆసనము శయనమునని యందురు. స్థానకమనగా నిలచునియుండు విగ్రహములు; ఆసనములు లేక ఆసీనములనగా కూర్చునియుండునవి; శయనము లేక శయానములనగా పండుకొనియుండునవి. యానకము లేక వాహనములందధిష్ఠించువానిని స్థానకములుగ పరిగ్రహించుట కలదు. తరుచుగ వేంకటేశ్వరుని బింబములు నిలచునియు లక్ష్మీనారాయణ సీతారామ బింబములు కూర్చునియు రంగనాయకుని బింబములు శయనించియు ఉండుట మనకనుభవమందున్నది. స్థానకాసనశయనములను నీ మూడు విధముల బింబములు మరల యోగము, భోగము, వీరము, విరహమునని ప్రత్యేకముగ నాలుగేసి భేదములు కలిగియున్నవి. కాగా ఆ బేదములవలన విగ్రహములు యోగస్థానకము, భోగస్థానకము, వీరస్థానకము, విరహస్థానకము యోగాసనము, భోగాసనము, వీరాసనము, విరహాసనము, యోగశయనము, భోగశయనము, వీరశయనము విరహశయనమునని పండ్రెండు విధములగుచున్నవి. ఈ పండ్రెండు విధములును మరల ఒక్కొక్కటి ఉత్తమమధ్యమాధమ భేదములచే ముప్పదియారు తెరగులగును. మొదటి నాల్గు విభాగములలో చెప్పిన విరహవిభేదమునే అభిచారికమనియు చెప్పుట కలదు. ఈ విభేదమునకు ప్రయోజనమిట్లు చెప్పబడినది. భగవత్తత్త్వజ్ఞానమును కోరినవారలు యోగమార్గమునను, ఐహికభోగములను కాంక్షించెడివారలు భోగమార్గమునను, వీర్యకాంక్షులగువారలు వీరమార్గమునను, అభిచారాది కృత్యములచే శత్రువులను జయించగోరువారలు విరహమార్గమునను ప్రతిష్ఠార్చనాదులజేయుట విహితమైయున్నది. అట్లే సకలమగు నభ్యుదయముల నపేక్షించువారలు స్థానకమూర్తిని, సుప్రతిష్ఠమగు నర్థకామములను వాంఛించెడివారలు ఆసీనమూర్తిని, అపునరావృత్తికమగు మోక్షమును కోరెడివారలు శయానమూర్తిని ఆరాదించుటయు శాస్త్రసిద్ధమైయున్నది.

స్థానకాది బేదములచే ఈ బింబములు ప్రతిష్ఠింపదగిన గర్భగృహములపై నిర్మించదగిన విమానముల నామరూపములు భేదించుచున్నవి. మొత్తముపై శాస్త్రములందు తొంబైఆరు విధములగు విమానముల స్వరూపలక్షణము చెప్పబడియుండుట నీయెడ జ్ఞాపకముంచుకొన దగినది.

మొట్టమొదటి స్థూలవిభాగమందు ఆయా విగ్రహములకు చెప్పబడిన హస్తసంఖ్యయందును ఆయా హస్తములలో ధరించెడి ఆయుధస్వరూపమునందును హస్తముల విన్యాసమందును కల వైవిధ్యముచే పరస్పరము భేదము యేర్పడుచున్నది. అట్లే కొన్ని సందర్భములందు ప్రధాన పురుషవిగ్రహములకు ఉభయపార్శ్వములందో,ఒక పార్శ్వమందో ఉండెడి దేవీవిగ్రహముల సాన్నిధ్యము అసాన్నిధ్యములు భేదకాకారములు అయియుండును. అందుత్తమమధ్యమాధమముగ చెప్పబడిన యవాంతర విభాగమందు ఉత్తమ కల్పమందు చెప్పబడిన పరివారదేవతలలో కొందరిని విడచిపుచ్చుటచే క్రమముగ మధ్యమాధమబేదములేర్పడుచున్నవి. విరహము లేక అబిచారిక ప్రకారమునందు మాత్రము ఆ బింబము లక్షణహీనముగ చేయబడవలయుననుట విశేషము.

శాస్త్రమునందు చెప్పబడినట్లు పైప్రకారముగ ఆంధ్రదేశమున నేయే చోటులందు ఏయే కక్ష్యకుచెందిన విగ్రహములు కలవని పరిశీలించుట పరిశోధకులకు కొంత వినోదమును చేకూర్చవచ్చును. శాస్త్రమునకు లక్ష్యము నమకూర్చబడినదగును.

కడపటిది ద్రవ్యము తామ్రము. నిర్మించదలచిన బింబమును ముందుగా తేనె మైనము తెచ్చి కరిగించి వడియగట్టి శుద్ధమగు నామధూచ్ఛిష్టముతో విగ్రహమును చేయవలెను. ఆ విగ్రహముపై మృదువగు మృత్తికతో మూసకట్టి ఆతపమున యెండబెట్టవలెను. యెండిన మూసను కొలిమియందు కాని రంధ్రద్వారముగ లోని మైనమును కరగించి బైటకుదీయవలెను. తరువాత మూసలో తామ్రమును కరగిపోసి యావల మూసను పగులగొట్టినంతట లోని తామ్రము విగ్రహరూపముగ గనుపడును. మోటుగ నున్నట్టి యా విగ్రహమును ఉలి పోగరు మొదలగు సన్నని పనిముట్లతో

చెక్కి విగ్రహమును సంస్కరించవలెను. అవల పీఠమును చేసి విగ్రహమునకు సంధానముచేయవలెను.

విగ్రహముల అవయవముల కొలతలు మొదలగు వివరములు విస్తరించి అగమశాస్త్రములందును శిల్పశాస్త్రములందును సూక్ష్మేక్షికతో వ్యాఖ్యానింపబడియున్నవి. ఆయా కర్మల నారంభించుటకు జ్యోతిశ్శాస్త్రము ననుసరించి ముహూర్తములు నిర్ణయింపబడియున్నవి. ఈ రహస్యములను శ్రద్ధతో పరిశీలించదగియున్నది.

ఒక్కొక్క దశయందును ఒక్కొక్క కార్యముకూడ మంత్రపురస్కృతముగ హోమము దేవతావాహనము మొదలగు ననేక సంస్కారములను చేసి చేయవలసియున్నది. ఈ కార్యములందు కర్మకారులగు శిల్పుల హస్తలాఘవము సిద్ధహస్తత శిల్పశాస్త్రజ్ఞాన సంపత్తి యెంతటి అవసరమో అంతకు నూరురెట్లు అధికముగ శాస్త్రజ్ఞులగు అచార్యుల మంత్రశక్తి తపశ్శక్తి అవసరమైయుండును. ఇందెంతమాత్రము అప్రత్యయము చెందరాదు.

'స్థాపకస్య తపోయోగాత్పూజాయాశ్చాతిశాయనాత్
అభిరూప్యాచ్చ బింబస్య దేవః సాన్నిధ్యమృచ్ఛతి'

అనునది శాస్త్రనిర్ణయము.

విగ్రహారాధనము విష్వచార్వైశిష్ట్యము

పండిత, వేదాంతం విప్రనారాయణాచార్యులు

కృష్ణాజిల్లా రెలిజియస్ ఇన్‌స్ట్రక్టర్, నిజాంపెట, బందరు.

శ్లో॥ చిదచిత్పరతత్వానాం తత్వయాథార్థ్యవేదినే
వైఖానసాయ మునయే। నమో మమ గరీయసే॥

దేహధారులైన జీవులకు సంతతసుఖాభిలాషయేకాని దుఃఖకాంక్షలేదనుట సర్వజనవిదితము; సుఖమనగా అశుభవిధ్వంసకమైనదనికాని- ఇంద్రియవ్యాపారము నాప్యాయనముగా కొనసాగించునదనిగాని అర్థము. ఈసుఖము ఐహికమనియు అముష్మికమనియు రెండువిధములు; ఇందాముష్మికము స్వర్గాదికమనియు మోక్షమనియు మరల రెండువిధములు. ఈ లోకమందు భౌతికదేహముతో దారపుత్రారామగృహక్షేత్రానుభవసుఖము ఐహికము; భౌతికదేహావసానమందు స్వకృతపుణ్యవిశేషముచే భువరాదిలోకములందనుభవించు సుఖము స్వర్గాదికము; జన్మకూపమందు జలకుండికవలె ముహుర్ముహుర్మజ్జనోన్మజ్జనక్రమముతో పరిభ్రమించుచున్న జీవి భగవత్కరుణా కటాక్షవీక్షితుడై తత్పాదారవిందాశ్రయణము చేసి జననమరణరూపమైన సంసరణమునుండి విముక్తి జెందుట మోక్షసుఖము. ఇందేసుఖమైనను ఉపాయసాధ్యముగాని, ఇచ్ఛామాత్ర ప్రభవముకాదు; ధర్మార్థకామ మోక్షములు నాల్గును. సుఖసాధకములే. (సూ) చోదనాలక్షణార్థోధర్మః, అనుటచే వేదవిధివాక్యములచే తెలియదగినది ధర్మము;॥ శ్రు॥ దేవానామాయతనే యజతే, (తైత్తిరీయము) ఆయతనే=సోపపీఠాధిష్ఠాన పాదవర్గకపోతబంధాదియుతే, పూజామందిరే దేవానాం=విష్ణ్వాదీనాం, విష్ణ్వాదిదేవానిత్యర్థః, ద్వితీయార్థేషష్ఠీ, యజతే= పూజయతి, అనేనసగుణోపాసనం, దివ్యచిన్మయకల్యాణాద్భుతగాత్రస్య పరమాత్మనః నిత్యనివాసాయ, పూజామందిరశ్చపరికల్పనీయః, ఇతిచ ద్యోత్యతే. ఈదేవతారాధనము అమూర్తమనియు, సమూర్తమనియు, రెండువిధములు;

శ్లో॥ అమూర్తమగ్నౌహోమంస్యాత్సమూర్తం బేరపూజనం। ఇతి, తానుపూజించదలచిన దేవతనుద్దేశించి అగ్నిహోత్రమందు, హవిరపూపాదులతో వ్రేల్చుట, అమూర్తపూజనము, తాపూజించదలచిన దేవతారూపమును, దారుశిలాలోహాదులతో నిర్మించి, పూజించుట సమూర్తపూజనము, ఇందమూర్తయజనమున కన్న బేరపూజనమే శ్రేష్ఠమైనదని శ్రు॥ నాయమాత్మా బలహీనేనలభ్యో, నచప్రమాదాత్తపసోవాప్యలింగాత్, ఏతైరుపాయైర్యతతే యస్తువిద్వాంస్తస్యైషఆత్మా విశతేబ్రహ్మధామ; అనుశ్రుతి వలనను, శ్లో॥ వాతోర్మిచంచలచిత్త మదాలంబనమస్థిరం। సాకారోపాసనే నైతత్ స్థిరంభవతి నిశ్చలం॥ అనుస్మృతివలనను గూడ ధృవపడుచున్నది. ఈదేవతారూపములు, వివిధములుగానున్నవి. వివిధ దేవతారూపములను పూజించువారును, ఉండియున్నారు, ఇట్లుండుటకు కారణమేమి? ఏ దేవతనారాధించువారికేఫలముకలుగుచున్నది? అను విషయములు విమర్శనీయములు. వివిధ దేవతారూపము లుండుటకు కారణము విశ్వవ్యాపన శీలుడైన సర్వేశ్వరుడు తాజేయ దలచిన సృష్టిస్థితి లయముల నిర్వహించుటకు త్రిమూర్త్యాత్మకుడుగాను సృష్టిగతజీవుల వివిధ కామనా విశేషముల నీడేర్చుటకు ఇంద్రాది దేవతారూపములతోను,

ఉన్నటుల స్మృతీతిహాస పురాణముల వలన తెలియు
చున్నది. అది సమంజసమే. రాష్ట్రపాలకు డొక్కడై
యుండియు పాలితప్రజల వివిధ సౌకర్యముల కొరకు
తరతమ భేదములతో గూడిన యధికారుల నియమించి
కార్య నిర్వహణము జేయుచుండ జగత్పాలకుడైన సర్వే
శ్వరుడు శ్లో॥ యద్యద్విభూతి మత్సత్వం శ్రీ మదూర్జిత
మేవవా। తత్తదేవావగచ్ఛత్వం మమతేజోంశ సంభవం ॥ అని
గీతలో చెప్పినట్లు వివిధ దేవతారూపములతో నుండి దేహ
ధారుల కామనా విశేషముల నీడేర్చు చుండుట ఆశ్చర్యా
వహము గాదు. ఇక ఏ దేవతారూప మారాధించిన వారి
కే ఫలము కలుగు చున్నదను విషయము కలదు. వివిధ
దేవతారూపములును పూజనీయములే కాని॥ శ్లో॥ కామై
స్తైస్తైర్హృతజ్ఞానాః ప్రపద్యంతేఽన్యదేవతాః । యో యో
యాంయాం తనుం భక్త శ్శ్రద్ధ యార్చితు మిచ్ఛతి॥ తస్యత
స్యాఽచలాంశ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహం। దేవాన్దేవ
యజోయాంతి మద్భక్తా యాంతి మామపి॥ ఆబ్రహ్మ భవనా
ల్లోకాః పునరావర్తినోఽర్జున। మాముపేత్యతు కౌంతేయ పున
ర్జన్మనవిద్యతే॥ మన్మనాభవ మద్భక్తో మద్యాజీ మాం
నమస్కురు। మామేవైష్యసి సత్యంతే ప్రతిజానే ప్రియోసి
మే॥ "ప్రకృతిబద్ధులైన జీవులు మాయావేశితులై కామితార్థ
ముల సాధించుటకు ఆయాదేవతా రూపముల నారాధించు
చుందురు. ఎవడే రూపముతో నున్న దేవత నారాదించుట
కుద్యమించునో వాని కాదేవతారాధన మందలి శ్రద్ధా భక్తు
లతిశయింప జేయువాడను నేనే. ఇతర దేవతారాధకులు
ఆయాదేవతాఽనుగ్రహమును బడసి పరిమిత సుఖములను
భవించు చుందురు. నన్ను పూజించువారు అపరిమితై
హిక సుఖము లనుభవించి సంసరణము నుండి విముక్తి
నొందుదురు. సత్యలోక పర్యంతముగల లోకము లన్నియు
జనన మరణాదుల కాలవాలములే; నాలోకమన్ననో పునరా
వృత్తి రహితమైన శాశ్వత సుఖము నిచ్చును. పునరావృత్తి
రహితమైన నాలోకము జేరవలెనన్నను అపరిమితైహిక
సుఖము లనుభవింప వలెనన్నను నన్నే పూజించ వలెను.
నాకు నమస్కరింప వలెను." ఇత్యాది గీతావాక్యములు
శ్రీ మన్నారాయణో పాసనము అపరిమితైహికాముష్మిక
సుఖదమని తెలుపు చున్నవి. కనుకనే (ఋగ్వేదే) ప్రవః
పాన్తమంధసోధియాయతే। మహేశూరాయ విష్ణవేచార్చత ॥
(ఉపనిషదంతరే) ధృతోర్ధ్వ పుండ్రః పరమీశితారం నారా
యణం పూజయతిస్మ భక్త్యా। అఘార్ఘ్యాదిభిః పౌరుష సూక్త
మంత్రై స్సంప్రాప్ను యాద్విష్ణుపదం మహాత్మా॥(శ్రీ వైఖాన
సకల్ప సూత్రే) అగ్నౌ నిత్యహోమాంతే విష్ణోర్నిత్యార్చా
సర్వదేవార్చా భవతి (అగ్నిర్వై దేవానామవమో విష్ణుః
పరమ స్తదంతరేణ సర్వా అన్యాదేవతాః) తస్మాద్గృహే దేవా
యతనే వా భక్త్యా భగవంతం నారాయణ మర్చయే
త్తద్విష్ణోః పరమంపదం గచ్ఛతీతి విజ్ఞాయతే (మరీచి కృత
విమానార్చనకల్పే) అథాఽయం దేహజన్మకృత్వా భార్యా
మయపాశ నిబంధితః భగవన్మాయయా మోహితత్వాత్ కామ
క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్య హింసాదీనికరోతి యోని
ద్వారేణ నిష్క్రమ్య పాపీయసీం యోనింప్రావ్య పునర్జా
యమానః స్వర్గ నరకఫలేషు కర్మసుప్రవర్తితే తస్మాత్
భగవంతం సమాశ్రిత్య భక్త్యా నారాయణము పాసీత, తదా
రాధనేన సంసారార్ణవని మగ్నో జీవాత్మానం నారాయణం
పశ్యతి, సోప్య పునరావృత్తికం దివ్యలోకం ప్రాపయతి, పశ్చా
త్కృత కృత్యోభవతి; సంసారాన్ముక్తి మోక్షః, భగవంతం
నాన్యథా ప్రాప్నోతీతి విజ్ఞాయతే (విష్ణుపురాణే) అనారాధిత
గోవిందై ర్నరైః స్థానంనృపాత్మజ। నహిసంప్రాప్యతే శ్రేష్ఠం
తస్మాదారాధయాచ్యుతమ్ (అంగీరసస్మృతౌ) యస్యాన్త
స్సర్వమేవేవ మచ్యుతస్యావ్యయాత్మనః। తమారాధయ
గోవిందం స్థానమగ్ర్యం యదిచ్ఛసి॥ (పులస్త్యః) పరంబ్రహ్మ
పరంధామ యోసౌబ్రహ్మ పురంతథా। తమారాధ్యహరిం
యాతిముక్తి మభ్యేతిదుర్లభాం॥ ఇత్యాదిశ్రుతిస్మృతీతిహాస
పురాణ పరశ్శత ప్రమాణములచే॥ శ్లో॥ ఆరాధనానాం
సర్వేషాం విష్ణోరా రాధనంపరం॥ అనిపర్యవసన్న మగు
చున్నది ఈవిష్ణుదేవుడు ॥శ్రు॥ సవాఏష పురుషః పంచధా
పంచాత్మా ॥ పర వ్యూహ విభవ అంతర్యామ్యర్చా రూప
ములతోనుండి అధికారిక భేదములచే సేవింప బడు
చున్నాడు. ఇందు పరత్వము ॥ శ్లో ॥ పరత్వం నిష్కలం
ప్రోక్తం॥ నిష్కలంనామ = అఖిలహేయ ప్రత్యనీక కళ్యాణ
గుణములతో గూడిన స్వేతర సమస్తవస్తు విలక్షణానంత
జ్ఞానానందైక స్వరూపము. అయ్యది సత్యకామ సత్యసం
కల్పత్వాది లక్షణోపేతమై- శ్లో॥ వైకుంఠేతు పరేలోకే
శ్రియాసార్ధం జగత్పతిః। ఆస్తేవిష్ణు రచింత్యాత్మా భక్తైర్భా
గవతైస్సహ॥ అనేకకోటి బ్రహ్మాండముల కూర్ధ్వభాగమందు
సనాతనమై నిత్యమై అతిహిత ప్రకాశవంతమై దేవైరప్య
నభిలక్ష్యమైన శ్రీవైకుంఠమందు నిత్యులైన అనంతగరుడ
విష్వక్సేనాదులకును ముక్తజీవులకును మాత్రము సేవించ
తగియున్నది॥ శ్లో ॥ వ్యూహం సకలముచ్యతే = వ్యూహస్వరూ
పము పైనచెప్పబడిన లక్షణములతో గూడి పురుష
సత్యాచ్యుతానిరుద్ధ భేదములతో ఆమోదాది లోకములందు
నిత్యశుద్ధ ముక్త స్వభావులచే సేవింప బడుచున్నది॥ శ్లో॥
వైభవాస్త్వవతారాస్స్యుః॥ శ్లో ॥ యదాయదాహి ధర్మస్యగ్లాని
ర్భవతి భారత। అభ్యుత్థాన మధర్మస్య తదాత్మానం సృజా
మ్యహం॥ పరిత్రాణాయ సాధూనాం వినాశాయచ దుష్కృ
తాం। ధర్మసంస్థాప నార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే॥
అనిచెప్పినట్లు మత్స్యకూర్మాద్యవతార రూపములు; ఇయ్యవి

శ్లో॥ తత్కాల సన్నికృష్టైక లక్ష్యత్వాద్వి భవాత్మనః॥ అవతారకాలముల నాటి భగవద్భక్తులకు సేవనీయములై సేవించబడినవి శ్లో॥ హృద్గతం చాంతరాత్మికమ్। అణోరణీయాన్మ హతోమహీయానాత్మాగు హాయాంనిహితోఽస్యజంతోః॥ తమక్రతుః పశ్యతి వీతశోకోధాతు ప్రసాదాన్మ హిమాన మీశం॥ శ్లో॥ ఈశ్వరస్సర్వ భూతానాం హృద్దేశేఽర్జునతిష్ఠతి। భ్రామయన్ సర్వభూతాని యంత్రారూఢాని మాయయా॥ ఇత్యాద్యుక్త విధయా దేహధారిణా మాత్మాగుహాయాం సన్నిహితః అన్తర్యామీత్యుచ్యతే సతు శ్లో॥ విశుద్ధయోగ సంసిద్ధైశ్చింత్య త్వాదంతరాత్మనః॥ అనుటచే నాడీశుద్ధిని చెందిన యోగీంద్రులచే మాత్రము సేవించ తగియున్నాడు॥ శ్లో॥ దారులోహ శిలామృత్స్నాశరీరేఽర్చాత్మకస్మృతః॥ దారులోహ శిలామృదాది రూపము అర్చారూపము॥ శ్లో॥ అర్చావతార స్సర్వేషాం బాంధవో భక్తవత్సలః। అర్చాత్మన్యేవ సర్వేషామది కారో నిరంకుశః॥ సర్వసులభుడై అర్చారూపమైన సర్వేశ్వరుని దేవతిర్యఙ్మనుష్యాది జీవులందరును ఆరాధించి ఐహికా ముష్మిక సుఖముల సాధించుటకు అవకాశము కల్గియున్నది. ఈ అర్చావతారము స్వయంవ్యక్తము, దివ్యము, ఆర్షము లేక సైద్ధము, పౌరాణము, షము అనుభేదములచే ఐదు విధములు.

శ్లో॥ స్వయంవ్యక్తంతు తత్ప్రోక్తం యత్రాఽసౌహరిరవ్యయః। స్వేచ్ఛయా లోకరక్షాయై భూమ్యామావిర్భ వేత్స్వయమ్॥ స్వయంవ్యక్తస్థలేపూజా సర్వలోకశుభప్రదా। స్వయం భక్తజనాఽభీష్టా విచార్యైవ ప్రయచ్ఛతి॥ లోకసంరక్షణముకొరకు భగవాను డర్చావతారియై ఆవిర్భవించుటస్వయంవ్యక్తము, స్వయంవ్యక్తస్థలమందలి దేవతా పూజనము లోకమంతకును శ్రేయస్కరము; అచ్చటి దేవుడు భక్తుల కామితార్థములను పుష్కలముగా సమకూర్చుచున్నాడు. శ్లో॥ దేవైఃప్రతిష్ఠితో యత్రహరిరావిర్బభూవహ। తద్దివ్యస్థలముద్దిష్టం దేవోదివ్య ఉదీర్యతే॥ దివ్యస్థలస్థపూజాతు శతయోజన విస్తృతమ్। పునాతిపరితోదేశం నాత్ర సందేహఇష్యతే॥ బ్రహ్మాదిత్రయస్త్రిం శత్కోటి దేవతలలో ఎవరైనను శ్లో॥ కర్మభూమిస్తుసంప్రోక్తా భూమిర్యోఽర్చ హితత్సుహా॥ అని తలచి ఫలార్థులై ప్రతిష్ఠించి పూజించిన దేవతా ప్రతిమలు దివ్యములనియు, అట్టి దేవతా ప్రతిమలున్న స్థానములకు దివ్యదేశములనియు పేరు. దివ్యదేశములందలి దేవతా పూజ ఎటు చూచినను నూరు యోజనముల మేరకు ఫలదాయకమైనది. శ్లో॥ యేతు పూర్వార్జితై రేవతపోభిః పరమాత్మని। రక్తాత్మాన స్తపస్సిద్ధా స్సంకల్ప్య స్వతపఃఫలమ్॥ దేవదేవం జగన్నాథం నారాయణమనామయం। ప్రతిష్ఠాప్య క్వచిద్బింబే సమభ్యర్చ్యా విశేషతః। ఉజ్జీవనాయ లోకానాం ప్రదాస్యంతీహపూజనమ్। సదేశస్సైద్ధ ఇత్యుక్తః సైద్ధా తత్రార్చ్యసేచ్యతే॥ సైద్ధస్థలేతు యాపూజా సర్వశాంతి కరీస్మృతా। పంచాశద్యోజనం తస్య పరితః పావయేన్మహీమ్॥ మహర్షులు తపస్సిద్ధికొరకు దేవతా ప్రతిమల స్థాపించి పూజించి సిద్ధిపొందిన పిమ్మట లోకాఽనుగ్రహముకొరకు విడచివెళ్లిన స్థానములు ఆర్షములనియును సైద్ధములనియును పిలువబడుచున్నవి. ఆర్షస్థలమందలి దేవతారాధనము శాంతి దాయకమై ఏబది యోజనముల మేరకు ఫలదాయకమై యున్నది శ్లో॥ గాధా పౌరాణికీ భూయాత్తత్పురాణ స్థలంమతమ్। అజ్ఞాత కర్తృకాణ్యత్ర స్మర్యంతే ప్రాయశోబహు॥ దశయోజనపర్యంతాం భూమింతు పరితస్సకృత్। పునాతిదేశః పౌరాణః॥ ఆలయనిర్మాణము ఎవరుచేసినది తెలియబడక స్థలమాహాత్మ్యములు కలిగి యున్న స్థానములు పౌరాణికములు. పురాణ స్థలముల యందలి దేవతాపూజనము పదియోజనములమేరకు ఫలదాయకమైనది. శ్లో॥ మానుషం పంచమంప్రోక్తం స్థలంయత్ర విశేషతః। గ్రామేవా నగరేవాపి శాస్త్రోక్తే సుమనోరమే। మనుష్యాః పుణ్యకర్మాణః తత్ర తత్ర దినే దినే। ప్రేరితా భగవద్భక్త్యా ధనినోనిర్ధనా అపి। నిర్మాయ భగవద్గేహం ప్రతిష్ఠాప్యశ్రియః పతిం। వైఖానసేన శాస్త్రేణ పాంచరాత్రేణవా పునః అర్చయంతి విశేషేణ తత్స్థలం మానుషం స్మృతమ్॥ మానుషస్థల పూజాతు యోజనం పరితస్థలమ్। పావయేత్తస్యతుప్రోక్తా శక్తిరన్యాతు తావతీ॥ పూర్వజన్మార్జిత స్వకృత పుణ్యవిశేషములచే భగవద్భక్తులైన మానవులు ధనికులు స్వార్జితద్రవ్యముతోను నిర్ధనులు యాచ్నాలబ్ధ ద్రవ్యముతోను నిర్మించబడిన దేవాయతనములు మానుషస్థలములు. మానుషస్థల మందలి దేవతా పూజనము యోజనము మేరకు ఫలదాయకమైనది. భారత దేశమందు మహా మహిమవంతములైన స్వయంవ్యక్తాది మానుషస్థల పర్యంతముగల పంచవిధ స్థలములు అనేకము లున్నవి, స్వయంవ్యక్తాది పంచవిధ స్థలములందును॥ శ్లో॥ యథాకర్మణ ఏకత్ర కల్పితాః పంచవహ్నయః। తథైవైక విమాన స్యపంచ బేరాణికల్పయేత్॥ అగ్న్యాధానాది యజ్ఞములందు గార్హపత్యాఽన్వాహార్యా హవనీ యావసథ్య సభ్యాగ్ని కుండముల కల్పించి క్రియాతంత్రము నిర్వర్తించు చున్నట్లు ప్రతి ఒక్కొక్క దేవాలయము నందును ఆరాధనా సౌకర్యము కొరకును విషయ విశేష ఫలప్రాప్తి కొరకును ధ్రువము, కౌతుకము, ఔత్సవము, స్నాపనము, బలిబేరమునను ఐదు బేరము లుండ వలెననియు॥ శ్లో॥ అథవాత్రీణి బేరాణి యథాత్రేతాగ్ని కల్పనమ్॥ యజ్ఞకర్మ లందశక్తులగు వారు గార్హపత్యాఽన్వాహార్యా హవనీయ కుండములు నిర్మించి క్రియాతంత్రము నిర్వర్తించు కొనునటుల ద్రవ్యహీనులగు వారీ విగ్రహారాధన యజ్ఞమందును ధ్రువము, కౌతుకము

ఔత్సవము, నను మూడు బేరముల నిర్మించి ఆరాధించ
వచ్చుననియు శ్లో॥ ధ్రువార్చా బేరమేకంతు కుర్యాదౌ
పాసనాగ్నివత్। ధ్రువార్చా బేరమొక్కటియే ప్రతిష్ఠించి
ఆరాధించుటకును అవకాశము కలదని భగవచ్ఛాస్త్ర సగ్ం
హితాకారులగు భృగుమరీచ్యత్రి కశ్యపాదులు చెప్పి
యున్నారు. విత్తశాఠ్యం నకారయేత్. అనుటచే ద్రవ్యసం
పత్తికలవారు ఉత్తమ మార్గమునే అనుకరించ వలెను.
శ్లో॥ అశక్తస్యాఽ ధనాఢ్యస్యేచ్ఛా సర్వత్ర కథ్యతే।
ధృవంతు గ్రామ రక్షార్థం॥ ఇయ్యది పంచబేరములలోను
ముఖ్యమైనది; ధృవమనగా కదలికలేనిదని అర్థముకదా!
ధృవబేరము శిలతోగాని దారువుతోగాని నిర్మించ వచ్చును.
లోహముతోకూడ ధృవబేర కల్పనము చేయవచ్చునని కొంద
రంగీకరించి యున్నారు. ధృవబేరము త్రిషోడశ జీవకళాపరి
పూర్ణము; ఇట్టి ధృవబేర మధివసించిన గ్రామము సర్వతో
భద్రముగా నుండునని భావము శ్లో॥ అర్చనార్థంతు
కౌతుకమ్। నిత్యార్చన విశేషార్చనముల కొరకు ప్రధాన
మైన బేరము కౌతుక బేరము శ్లో॥ ఉత్సవార్థ మథౌత్స
వమ్॥ విష్ణుపంచక విషువాయనాది దినములందును గ్రామ
మందు మారీస్ఫోటకాది రోగములు వ్యాపించినపుడు గ్రామ
క్షేమము కొరకును గ్రామోత్సవములు జరుపు కొనుటకు
ఔత్సవబేరము శ్లో॥ స్నానార్థం స్నపనం ప్రోక్తం॥ అనా
వృష్ట్యాదిదోషములు ప్రాప్తించినపుడు తచ్ఛాంతికొరకు
చేయబడు స్నపన విశేషములన్నియు చేయుటకు స్నపన
బేరము శ్లో॥ బల్యర్థం బలిబేరకమ్॥ నిత్యనైమిత్తి కాది
బలినిర్వర్తనము కొరకు బలిబేరము; ఇట్లుగా పంచబేరము
లును అయానమయములందు యథాపరాధితములై ఆరాధ
కుల కామితార్థముల నీడేర్చు చున్నవి. కౌతుకబేరమునకు
సమర్పింపబడు నిత్యార్చనము॥ శ్లో॥ ప్రత్యూషః ప్రాత
కాలశ్చ మధ్యాహ్నశ్చాపరాహ్ణకః। సాయంకాలోఽర్థరా
త్రశ్చ పూజాకాలస్తు షడ్విధః॥ ఏవంషట్కాల పూజాయా
మైహికాముష్మికప్రదమ్॥ ఉషఃకాలార్చనము, ప్రాతఃకాలా
ర్చనము, మాధ్యాహ్నికార్చనము, అపరాహ్ణార్చనము
సాయంకాలార్చనము, అర్థరాత్రార్చనము, అని ఆరు
విధములు; ఇందొక్కొక్కకాల మందు చేయబడు అర్చ
నము ఒక్కొక్క ఫలము నిచ్చుచున్నది. శ్లో॥ ఉషఃకాలా
ర్చనం చైవంనరస్త్రీ శిశువృద్ధయే॥ ఉషఃకాలమనగా అరుణో
దయకాలము; ఈకాలమందు చేయబడు నిత్యార్చనముచే
స్త్రీపురుషబాలాదులభివృద్ధిజెందుదురు॥ శ్లో॥ ప్రాతఃకాలా
ర్చనంచైవ జపహోమాది వృద్ధయే॥ ప్రాతఃకాలమందు
చేయబడు నిత్యార్చనముచే జపహోమాది కార్యములు
నిర్విఘ్నముగా కొనసాగును॥ శ్లో॥ మాధ్యాహ్నేచార్చనం
చైవరాజరాష్ట్రాభి వృద్ధయే మాధ్యాహ్ని కార్చనము రాజులు
రాష్ట్రాభివృద్ధిని జెందించుట కనుకూలపడును॥ శ్లో॥ అప
రాహ్ణార్చనంచైవాఽసురాణాం నాశహేతవే॥ అపరాహ్ణకాల
మందు చేయబడు నిత్యార్చనము కర్మ విఘ్నకారులైన
రాక్షసుల నశింపజేయును॥ శ్లో॥ సాయంకాలార్చనంచైవ
సర్వసస్యాఽభివృద్ధయే॥ సాయంకాలము నందు చేయబడు
నిత్యార్చనము ఆహారపదార్థముల నభివృద్ధి చేయును.
శ్లో॥ అర్థరాత్రార్చనంచైవ చతుష్పాదభి వృద్ధయే॥ అర్థ
రాత్రార్చనము పశుసంతతి నభివృద్ధి జేయునదైయున్నది.
ఈవిధముగా షట్కాలార్చనము ఐహిక సుఖములనొన
గూర్చి ఆముష్మిక మందు దుర్లభమైన మోక్షము నొసగు
చున్నది. షట్కాలార్చనముచేయుటకు పూజకసంపత్తియు
అర్థికస్తోమతయు అవశ్యకములు ఒకే ఒకఅర్చకుని
నియమించి షట్కాలార్చనము జరిపించుటకు శక్యము
గాదు; కనుకనే సాధారణ స్థలము లందంతటను శ్లో॥ షట్కా
లంవాత్రికాలం వాద్వికాలం కాలమేవవా॥ అని భగవచ్ఛాస్త్ర
సంహితాకారు లవకాశమును కల్పించి యున్నారు. గ్రామా
భ్యంతర మందుండు దేవాలయము లన్నింటి యందును
అర్థికస్తోమతయు అధికాధిక పూజకసంపత్తియు నున్నచో
త్రికాలార్చనము చేయించి భగవచ్ఛాస్త్ర సంహితాకారులు
చెప్పిన విగ్రహారాధనా ఫలమును పొంద వచ్చును. త్రికాల
ముల యందు అర్చామూర్తికి అవస్థా భేదము లున్నటుల
శ్లో॥ ప్రాతఃకాలేతు బాల్యం స్యాన్మధ్యాహ్నే యౌవనంతథా।
సాయాహ్నేవార్థ కంబింబ మితిమూర్తి స్త్రిధాభవేత్॥ అను
శ్లోకము వలన తెలియు చున్నది. ఇందొక్కొక్క అవస్థా
విశేషమందున్న మూర్తి ఒక్కొక్క ఫలమును నమ
కూర్చును॥ శ్లో॥ బాల్యే పుష్టికరం ప్రోక్తం॥ బాల్యావస్థ
యందున్న మూర్తిని పూజించుటచే పుష్టికలుగుచున్నది
శ్లో॥ యౌవనే శ్రీకరంతథా॥ తారుణ్యావస్థ యందలి బేర
పూజనము ఐశ్వర్యమొసగు చున్నది శ్లో॥ వార్థకేమోక్షదం
చైవత్రివిధాత్వర్చనంభవేత్॥ సాయంకాలమందు వార్థ
క్యావస్థయందున్న బేరపూజనము దుర్లభమైన మోక్ష
మొసంగును. ఇట్లైహికా ముష్మిక సుఖదమైన విగ్రహారా
ధనమును॥ శ్లో॥ విచిత్రాదేహ సంపత్తి రీశ్వరాయ నివేది
తుమ్। కల్పితా బ్రహ్మణా పూర్వం హ స్తపాదాది సంయుతా॥
అనుభావముతో సమధి కోత్సాహ ప్రేరితశ్రద్ధా భక్తులు కల
వారై ప్రోత్సహించుచు భగవత్కైంకర్యముల యందు
పాల్గొని అప్రాకృతదివ్యచిన్మయ కల్యాణాద్భుత స్వరూపి
యైన సర్వేశ్వరుని కరుణా కటాక్షవీక్షణములకు పాత్రులు
కాగలందులకు కోరు చున్నాను

శ్లో॥ సాకారో పాసనాచైషా వర్ధతాంశర దశ్శతమ్।
వైఖాన సార్యదివ్యాజ్ఞా వర్ధతామభి వర్ధతామ్॥

ఇతిశమ్

విగ్రహపూజ — మన దేవాలయాలు

బులుసు వేంకటరమణయ్య

జాతీయతాభ్యున్నతికీ, జాత్యభివృద్ధికీ, వ్యక్తిత్వానికీ మతంకూడా ముఖ్యమనే సంగతి అన్ని దేశాలవారూ సమ్మతించినదే! మానవుడు ఏదో యింత తిని, గుడ్డ కట్టుకొని కేవలం జీవించడానికయితే మతంతో సంబంధం లేదు. కాని, జీవితం సుఖమయంగానూ, కొంత తృప్తికరంగానూ సాగాలంటే—మానవునిలో మానవత్వం కావాలంటే మతం అవసరమనీ, మతధర్మాలను అనుసరించినప్పుడే మానవుడు లెక్కలోకి వస్తాడనీ మనం నిశ్చయించవచ్చును.

మతంలో ఒక ముఖ్య ఘట్టం భగవదారాధన. దేవాలయాదుల ప్రతిష్ఠలు చేసి, వాటిలో దేవతామూర్తులను నిలిపి, యథావిధిగా ఆరాధిస్తూ ముక్తిమార్గాన్ని అన్వేషించడం ఒక పద్ధతి. యోగులైనవారు యోగసమాధిలోనుండి భగవత్స్వరూపాన్ని ఆత్మలోనే దర్శించడం మరొక పద్ధతి. ఈ విషయమే జాబాలోపనిషత్తులో—

> 'శివమాత్మని పశ్యన్తి
> ప్రతిమాసు న యోగినః,
> అజ్ఞానాం భావనార్థాయ
> ప్రతిమాః పరికల్పితాః,'

అని చెప్పబడివున్నది.

విగ్రహపూజ యెగవేద్దామనే అభిప్రాయం కలవాళ్ళు కొందరు ఇట్టి శ్లోకాలు అందరికీ సమన్వయిస్తాయని అనుకోవడంకద్దు. 'భగవంతుడు సర్వవ్యాపకడా! ఒక్క గుడిలోనే మూర్తి స్వరూపంగానే వుండలేదుకదా! గుడిలోకి వెళ్ళి దేవదర్శనం చేసుకోవడం యెందుకూ? మేము మనస్సులోనే ధ్యానం చేస్తాం' అని కొందరు అనుకోవచ్చు. కాని అతి చంచలమైన మనస్సు. కొంత నిలకడగా వుండడానికి ఏదయినా స్వరూపం లక్ష్యంగా వుండకతప్పదు. యోగులకంటే యితరులైనవారు తప్పకుండా విగ్రహపూజ చేయవలసినదే! విగ్రహారాధనను నిరసిస్తూవున్న మతాంతరులుకూడా ఏదో ఒక చిహ్నాన్ని తమ ప్రార్థనా మందిరాల్లో నెలకొల్పడంకద్దు. క్రైస్తవుల చర్చులలో శ్లీవాన్ని (శిలువను) నిలుపుతారు. బ్రహ్మసమాజం మున్నగు మతాలను అనుసరించేవారుకూడా తమ కారాధ్యులైన ప్రవర్తకుల చిత్రాలను నిలుపుతారు. మహమ్మదీయులు తమ మతోత్సవాలలో మతప్రవర్తక చిహ్నాలను ఊరేగించడంకూడా ఊరేగిస్తారు. జైనులూ, బౌద్ధులూ తమ మందిరాల్లో మతప్రవర్తకుల మూర్తులను నిలిపి ప్రార్థనలు జరుపుతారు. ఇవన్నీకూడా తమ మనఃస్థైర్యానికీ, లక్ష్యసిద్ధికీ అనువైన సాధనాలేకదా!

విగ్రహారాధనమూ, అందుకోసం దేవాలయ నిర్మాణమూ హిందూమతంలో ప్రాచీనాలుకావనీ, బౌద్ధ జైన మతాలు వ్యాపించాక—వారి సంఘారామాలూ, శిల్పాలూ మొదలైనవాటిని చూచి హైందవులు దేవాలయ నిర్మాణానికీ, విగ్రహారాధనకీ ప్రారంభించారనీ కొందరు భ్రాంతిపడుతున్నారు. కాని హైందవ విగ్రహాలు చాలా ప్రాచీనకాలంనుంచీ-అంటే చాలా వేలసంఖ్య ఏండ్లనుంచీ కానవస్తూవున్నవి.

వేదంలో విష్ణువును గురించిన ప్రశంసవున్నది. మూర్తి స్వరూప వర్ణనలు అందులో కనబడుతవి. వేదాలకు మొదట వ్యాకరణం వ్రాసిన యాస్కుడు మూర్తి పూజను తెలియజేశాడు. పాణినిమహర్షి తన అష్టాధ్యాయిలో (6-96) 'ప్రతికృతి'ని గురించి ప్రశంసించాడు.

వాఙ్మయంలో అతి ప్రాచీనమైన రామాయణాన్నిబట్టి చూస్తే ఆకాలంలో దేవాలయాలూ, విగ్రహారాధనా విరివిగా వున్నట్టు తెలుస్తుంది. లంకలోని దేవాలయాల వివరణ అందున్నది. దీన్నిబట్టి దక్షిణ హిందూదేశంలో విగ్రహారాధన యెంత ప్రాచీనమైనదీ తెలుస్తున్నది.

సృష్టిలోని మహత్తరమైన ప్రతి వస్తువూ దేవత్వ విశిష్టమని మన ప్రాచీనుల ఆశయం. ఆ అభిప్రాయంతోటే వేదాల్లోని సూక్తాల్లో వర్ణనలు కనబడతవి. పర్వత దేవతలూ, నదీదేవతలూ, వనదేవతలూ చాలామంది మన వాఙ్మయంలో కానవస్తూవుంటారు. అద్భుత సృష్టిని - ప్రతీదాన్నీ ఆరాధించే తత్వం భారతీయులది! అందుచేతనే కళాఖండాలూ, వీరులూకూడా ఆరాధింపబడడం క్రమంగా వాడుకలోకి వచ్చింది. ఈవిధంగా మృగాలనూ, చెట్టుచేమలనూ, నదులనూ, సరస్సులనూ పూజించడం యిప్పటికీ మనదేశంలో వుంటున్నది.

మన లౌకిక వాఙ్మయాన్ని పరిశీలించి చూచినా విగ్రహారాధన చాలాకాలంనుంచీ వున్నట్లు తెలుస్తునేవున్నది. గాధాసప్తశతిలో దేవాలయ ప్రశంస ఉన్నది.

విగ్రహారాధనం దక్షిణ భారతదేశంలోనే యెక్కువ వ్యాప్తమైనట్లున్నూ, అతిప్రాచీనమైనట్లున్నూ తెలుస్తున్నది. దేవాలయ నిర్మాణమూ, శిల్పకళావైశిష్ట్యమూ దక్షిణదేశంలోనే ప్రసిద్ధమైనట్లు అందరూ అంగీకరిస్తారు. రామేశ్వరం, శ్రీరంగం, తిరుపతి మున్నగు స్థలాల్లో గల దేవాలయాలు ప్రాచీనాలని అందరికీ తెలుసును.

దక్షిణ భారతదేశంలో కానవచ్చిన మొదటి మూర్తి స్వరూపం క్రీస్తుపూర్వం 2-వ శతాబ్దదని ఇప్పటికి నిర్ణయించారు. అది గుడిమళ్ళలో వుండే శివలింగమట! దీన్నిబట్టి ఇప్పటివరకూ జరిగిన పురాతత్త్వ పరిశోధనవల్ల విగ్రహారాధనలో - దక్షిణప్రాంతంలో ఆంధ్రదేశమే ముందంజవేసినట్లు స్పష్టమౌతున్నది. అక్కడ శివునికి అయుధం గండ్ర గొడ్డలిగా కానవస్తున్నదట.

క్రీస్తుపూర్వం 175-135 నడుమ నిర్మితమైన గరుడ స్తంభం ఒకటి బేస్ నగరంలో కానవచ్చినదట. దీన్నిబట్టి చూస్తే శివ, కేశవుల పూజలు చాలాకాలంనుంచీ వున్నట్లు తెలుస్తూవున్నది.

దేవాలయ ప్రతిష్ఠ సప్తసంతానాల్లోనూ ఒకటని మన పెద్దలు నిర్వచించారు. కుగ్రామాలను కొన్నింటిని విడిచిపెట్టి చూస్తే మనదేశంలో దేవాలయాలు వుండని గ్రామాలు గాని, పట్టణాలుగాని కానరావు. విష్ణువు ప్రధానంగా వున్న చోట శివుడు క్షేత్రపాలకుడుగానూ, శివుడు ప్రధాన దైవంగా వున్న చోట విష్ణువు క్షేత్ర పాలకుడుగానూ వుంటారు. ఈవిధంగా శివకేశవు లిద్దరికీ దేవాలయాలుండే స్థలాలే చాలా కానవస్తాయి. మిక్కిలీ చిన్న గ్రామమయి, రెండు దేవాలయాలను పోషించే శక్తి గ్రామానికి లేకపోతే ఒక్క దేవాలయమైనా వుంటుంది. దీన్నిబట్టి మనవారు ఎట్టి కట్టుబాట్లు ఏర్పాటుచేసినదీ, మత సామరస్యాన్నిగురించి ఏవిధంగా పాటుపడినదీ తెలుస్తూ వున్నది.

దేవాలయాలు గ్రామాలకు పెట్టని కోటలై, యెట్టి ఉపద్రవములూ కలుగకుండా రక్షకములయి వుంటాయని మన ప్రాచీనుల విశ్వాసం. ఏ దేవత, ఏ దిక్కున-ఏవిధంగా ఉంటే ఉచితంగా వుంటుందో నిర్ణయాలుకూడా చేయబడి వున్నవి. గ్రామానికి పశ్చిమ దిశను విష్ణ్వాలయమూ, ఈశాన్య దిక్కున శివాలయమూ, తూర్పున పశ్చిమాభిముఖంగా సూర్యుని ఆలయమూ వుండవలెనట! దుర్గ దక్షిణ దిక్కునను, సుబ్రహ్మణ్యస్వామి వాయవ్య దిక్కున వుండవలెను. ఉత్తర దిక్కున సప్తమాతృకలు, విఘ్నేశ్వరుడు ఉత్తరముఖంగా ఉండవలెనట! సరోవరతీరాన్ని జ్యేష్ఠాదేవి గుడి ఉండవలెనట! జ్యేష్ఠాదేవి గుడులు ఏ స్థలాల్లో వున్నదీ మనకు తెలియరాదు; కాని గ్రామదేవతల గుడులు మాత్రం గ్రామసీమలో—చెరువుగట్టునా, యేటి గట్టునా—తోటల మొదటా, పొలాల గట్టుమీదా వుండడం కద్దు. ఈ దేవతలు గ్రామరక్షణ బాధ్యతను యావత్తూ వహించడంచేత ఊరి పొలిమేరలో వుండవలసివస్తున్నట్టు తెలుస్తున్నది. ఆయా దేవతల అనుగ్రహం సంపాదించడం కోసం విశేషోత్సవాలు జరపడం ఉన్నది.

భగవద్దర్శనంకోసం దేవాలయం ప్రవేశించినప్పుడే మనస్సు చాంచల్యం విడిచి, తన్మయత పొందడం అవసరం. అందుకోసమే దేవాలయ గోపురాలమీదా, మండపాల స్తంభాలమిదా అపూర్వమైన శిల్పం ప్రదర్శింపబడుతుంది. గర్భగుడిలోకి వెళ్ళేలోగా-దేవాలయంలోని అద్భుత శిల్పాలనూ, నిర్మాణ పద్ధతినీ చూచి, అందరూ తన్మయులౌతారు. అందువల్ల విగ్రహాలను చూచేటప్పటికే చిత్త స్థైర్యం ఏర్పడి ఆయన ధ్యానంలో లీనంకావడం సులభంగా జరుగుతుంది. నిర్బంధం అనేది ఆక్కరలేకుండానే దేవాలయంలోకి వెళ్ళి భగవంతుని దర్శించుకొవడం అందరికీ నిత్యకృత్యంగా తయారవుతుంది.

పూర్వం భారతదేశంలో మరిదేనికి లోపంవుండినా, అధ్యాత్మికదృష్టికీ, దైవభక్తికీ, పారమార్థికచింతకూ లోపం వుండేదికాదు. ప్రతి గ్రామంలోనూ దేవాలయాలు ఏర్పడ్డాయంటే—అలా జరగడానికి ప్రజల సహకారమూ, ఔదార్యమూ ఎంత ఉండినదీ వ్యక్తమవుతున్నది. దేవాలయ నిర్వహణ బాధ్యత గ్రామం మొత్తంమిద వుండేది. అందుకోసం మాన్యాలూ, అవీ ఏర్పడ్డాయి. మనకు లభిస్తూవున్న శాసనాలను పరిశీలిస్తే–చాలావరకూ–ప్రభువులే కాకుండా సామాన్యులుకూడా దీపారాధనకయినా కొంత త్యాగం చేసినట్లు స్పష్టంగా కనబడుతుంది. దేవాలయంలోని నిత్య, నైమిత్తిక కార్యకలాపంలో అందరూ పాల్గొనేవాడు.

మతాంతరులు కొన్ని నియమాలను తప్పకుండా పాటిస్తూ వుంటారు. నియమిత దినాల్లోనూ, నియమిత కాలంలోనూ వారి ప్రార్థనలకు వెళ్లకపోతే గొప్ప అపరాధం చేసినట్లు భావింపబడుతుంది. మన మతాల్లో అట్టి నిర్బంధాలు లేకుండానే భగవదారాధనలు జరుగుతూ వుండడంవల్ల మతకర్తలు కఠినమైన నియమాలు ఏర్పాటుచెయ్యలేదు కాని, కాలం మారిపోయింది.

పాశ్చాత్యులు భారతదేశానికి పరిపాలకులుగా ఉన్న కాలంలో దేవాలయాల స్థితిగతుల్లో అభివృద్ధి జరుగలేదు. మతవిషయాల్లో వారు జోక్యం కలుగచేసుకొనకపోవడం వల్ల ఆయా దేవాలయాల ధర్మకర్తలూ, అధికారులూ దేవాదాయాన్ని తన యిష్టంవచ్చినట్లు వినియోగంచెయ్యడం జరిగేది. ప్రభుత్వం నెరపేవారు మతాంతరులగుటవల్లనూ వారి మతప్రచారం బాగుగా జరుగుటవల్లనూ, కొందరు తమ మతాన్ని విడిచి యితర మతం స్వీకరించడం కూడా జరిగేది.

భారతీయులకు శాసనసభాప్రవేశం కలిగి, వారి తీవ్ర కృషివల్ల దక్షిణ భారతదేశంలో దేవాదాయ, ధర్మాదాయాల సంస్థ ఏర్పడేవరకూ ఆంధ్రదేశంలోని పెద్ద దేవాలయాల స్థితి చాలా అధ్వాన్నంగా ఉండేది. ఈ సంస్థ పర్యవేక్షణ

వల్ల చాలా దేవాలయాల ఆర్థికపరిస్థితి చక్కబడడమూ, ఎక్కువ ధనం మిగలడమూ, మిగిలిన సొమ్ము గొప్ప విద్యాసంస్థలకు ఉపయోగించడమూ జరుగుతున్నది.

ఆధ్యాత్మిక విషయాలతో అంతగా సంబంధంలేక— కేవలం వృత్తులకోసమూ, ఉద్యోగసంపాదనకోసమూ ఉపయోగపడే ఆంగ్లవిద్యావ్యాపనంవల్ల భారతీయ మతాలు బాగా దెబ్బతిన్నవి. ఆంగ్లభాష నభ్యసించేవారిలో చాలామంది దృక్పథం మారుత్రోవను పట్టింది. దైవభక్తి కొరవడింది. విగ్రహారాధనపట్ల వైముఖ్యం ఏర్పడింది.

ఇప్పటివారిలో చాలామందికి విగ్రహారాధనపట్ల విపరీతాభిప్రాయం వుండడం విచారకరం! 'విగ్రంహంలోనే దేవుడున్నాడా? విగ్రహారాధన యెందుకు?' అనేవారు శ్రీ వివేకానందస్వామి ఆ విషయంలో చెప్పిన సమాధానాన్ని ఒకసారి గమనిస్తే బాగుండును.

స్వామీజీ ఆళ్వారుసంస్థానమున నున్నపుడు ఆ మహారాజునకును విగ్రహారాదనపట్ల నమ్మకము కుదురకుండెనట! అప్పుడు స్వామీజీ మహారాజావారి పటమును తెప్పించి దానిపై ఉమ్మివేయవలసినదని అచటివారిని కోరగా ఎవ్వరును అట్టి పనికి సాహసింపరైరట! అప్పుడు స్వామీజీ 'కేవలం కాగితమూ, రంగూమాత్రం వున్నా, చిత్రాన్ని అవమానించడం మహారాజావారిని అవమానించినట్లు ప్రజలు భావిస్తున్నారుకదా! ఆ విధంగానే విగ్రహాలు కర్రా, రాయీ అయినా భగవంతుని లక్షిస్తూవున్నవి. విగ్రహాలను పూజించేవారు 'ఓ కర్రా! ఓ రాయీ! అని సంబోధిస్తారా?' అని సమాధానం చెప్పారట! అంతటితో ఆ మహారాజుకు విగ్రహారాధననుగురించిన దురభిప్రాయం తొలగిపోయింది.

మనం ఇన్నాళ్ళూ పాశ్చాత్యవ్యామోహంలో పడిఉన్నాం. స్వధర్మ నిర్వహణం చేస్తే నలుగురిలోనూ చులకన అయిపోతామనే భ్రాంతి ఉండినది. కాని, స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన తర్వాత ఈ భ్రాంతులన్నీ తొలగుతున్నవి. ఇప్పుడు యువక హృదయాల్లో మతవిషయంలోకూడా నూతన చైతన్యం కలగవలసివున్నది. ఇదివరలో మతాంతరులు తమ మత ప్రచారంకోసం సర్వసన్నాహాలూ చేసినట్లే మనముకూడా మన మతాల వైశిష్ట్యాన్ని ప్రబోధించడానికి పునః ప్రయత్నం చెయ్యవలసి వున్నది. ఇందుకొనం మతోపన్యాసాలూ, 'ఆరాధన'వంటి పత్రికల్లో ప్రకటింపబడే వ్యాసాలూ, సులభశైలిలో మతవిషయక గ్రంథప్రకటనా, మతకర్తల జయంతులను జరిపి, వారి ప్రబోధాన్ని వ్యాప్తిచెయ్యడం మొదలైనవి ఎంతో అవశ్యకములు. ఇందుకు ప్రభుత్వమూ, ప్రజాసంస్థలూ, విజ్ఞులూ, ప్రజానీకమూ ఏకాభిప్రాయంతో పనిచెయ్యవలసి ఉన్నది.

వేదాహమేతం పురుషం మహాంతం।
ఆదిత్యవర్ణం తమసస్తుపారే।
సర్వాణి రూపాణి విచిత్యధీరః।
నామాని కృత్వాఽభివదన్ యదాస్తే॥

ధాతాపురస్తాద్య ముదాజహార।
శక్రః ప్రవిద్వాన్ ప్రదిశశ్చతస్రః।
తమేవం విద్వానమృత ఇహభవతి।
నాఽన్యః పంథా అయనాయ విద్యతే॥

॥ ఓమ్ తత్సత్ ॥

వైదిక తాంత్రిక వాఙ్మయములు, తద్ధర్మములు.

నీలకంఠశాస్త్రి, కౌండిన్య.

నారాయణ సమారంభాం విద్యాశంకర మధ్యమామ్।
కల్యాణానంద పర్యంతాం వందే గురుపరంపరామ్॥

ప్రపంచమునందు ఏవాఙ్మయమును జూచినను అందలి ప్రాచీనతమంబగు వాఙ్మయము ఆధ్యాత్మిక విషయములకు సంబంధించినదే యగుచు అయ్యదియే మతమునకు మూలాధారముగా నొప్పుచుండుట మనకు సర్వత్ర విదితమగు చున్నది. ఏమతము నైనను ఏజాతి నైనను బరికించినచో అంతటను ఇయ్యదియే గోచరించు చుండును. అంతియగాదు; అనన్తరోత్పన్నమగు భాషా వికాసమునకు గూడ ఇందలి భాషయే నిదాన మగుటయు గాన వచ్చుచున్నది. దీనిని బట్టి ప్రపంచము నందలి యాయా దేశములలో గలప్రాచీన భాషయందలి వాఙ్మయము, అందు ప్రతిపాదింపబడిన సూత్రములును ఆయా దేశముల యొక్క భాషాసారస్వతాచారముల ప్రాశస్త్యమునకు నిదానమగుచున్నట్లు మన మూహింప వచ్చును.

ప్రకృతము అత్యంత సనాతనమగు భారతదేశమునందలి యార్య నాగరికత తత్ప్రతిపాదకమగు వైదిక వాఙ్మయము ఖండాన్తరవాసులను సైతము తన విశిష్టతతో నుఱ్ఱూతలూపి యాశ్చర్య చకితులను గావించినది. అందు చేతనే భారతీయేతరు లందరు గూడ మహా శ్రద్ధతో కూలంకషముగా దాని యందలి విషయములను పరిశోధించుటకు ప్రయత్నించు చుండిరి. ఇక భారతీయులలో యీ మధ్య కాలమున తద్విమర్శనము కొంత కుంటుపడినను కొన్ని శతాబ్దుల పూర్వము వరకు యీపరిశోధనములు మిక్కుటముగ జరుగుచునే యుండెడివి. కాని ఆనాటి భారతీయ విమర్శ పరిశోధనములకును యీనాటి భారతీయేతర విమర్శ పరిశోధనములకును విశేషమగు నంతరముగలదు ప్రాచీన భారతీయ విమర్శకులు తత్సంప్రదాయములను బాగుగా నెరింగి యుండుటచే తమవైదిక వాఙ్మయము ఏప్రయోజనమునకై పుట్టినదో అయ్యది చెడకుండ పురుషుల యాశయములను గనుగొని విపులీకరించుచు, వాని వాని వలన గలుగు మంచి చెడ్డలను నిరూపించుచు ప్రమాణబుద్ధితో విమర్శించి అర్థానిని లోకమున ప్రచారము గావించిరి; తత్ప్రయోజనమును గూడ బడసిరి.

భారతీయేతరులు తదనుయాయులు గూడ వేదార్థము నెట్లు తెలిసికొన వలయును ; అను విషయముననే ఒక విధమగు విప్రతిపత్తిని వహించుట చేతను వారల సంప్రదాయమున ఏగ్రంథమును అర్థము చేసికొనుటకును వైదిక వాఙ్మయమున గల నిబంధనలు లేక పోవుట చేతను ఇట్టి సంప్రదాయము నెరుంగక మానుషబుద్ధి ప్రతి విషయమును ఇతరానపేక్షముగనే తెలిసికొన గలదను స్వాతంత్ర్యమును వహించి అర్థము చెప్ప దొడంగిరి. ఇట్టి యభిప్రాయము తోడనే నేడు సంస్కృత వాఙ్మయమునకు మహోపకృతి నొనర్చిన "మోక్షమూలరాచార్యుడు" వైదికభాషకు సంబంధించిన 'శతం కేంటుం' భాషలకు గల సంప్రదాయముల ననుసరించి వేదములకు తాను చెప్పిన యర్థము శ్రీ విద్యారణ్యులు చెప్పినయర్థముతో కొంతవరకు సరి పోవు చున్నదని వ్రాయదొడగెను. అంతియేగాని ఒకశాస్త్రమునకు అర్థము చెప్ప వలయు నన్నచో అందుకొన్ని ఇతర శాస్త్రముల సహకారము సంప్రదాయజ్ఞానము గూడ నుండ వలయునని ఈతడు ప్రధానముగా తలంచి యుండలేదు. ఈ రెండు వ్యాఖ్యానములను మనము దగ్గర నుంచి చూచినచో వీనిలోని తారతమ్యము మనకు సుగోచరము కాగలదు. అదియుగాక నేటివరకు బయల్వెడలిన యధునాతన వైదిక వాఙ్మయ విమర్శనములను మనము జాగ్రత్తతో పరిశీలించినచో వేదములలో తలమానికము అనదగిన యజుర్వేదమును గూర్చిన సరియగు విమర్శన మొకటియును కానరాదు. ప్రధానముగా ఋగ్వేదమును గూర్చియు గౌణముగా నథర్వణమును గూర్చియు విమృశించిన గ్రంథములే ప్రచురముగ గానబడు చున్నవి. ప్రాచీన విమర్శనములు దీనికి విపరీతములు. దీనికి గారణము నేటి విమర్శకులకు యజుర్వేద విమర్శకతా శక్తి కుంటుపడుటయే యని చెప్పక తప్పదు. అయ్యది కేవల కర్మవిషయమగుటచే దానికి సంబంధించిన శాస్త్రము చదువక అందు వీరల సామాన్య విమర్శనమునకు ఋగ్వేదము మున్నగు వాని యందువలె తావు దొరకదు. ఏది ఎట్లైనను పాశ్చాత్య విమర్శనాను సారియగు నేటి విమర్శన పద్ధతివలన కొంత ప్రయోజనము లేకపోలేదు. కాని ఈ రెండు విధములగు విమర్శనములను గూడ నేడవలంబించినచో ఈ శాస్త్రము లోకోపకారి అభివృద్ధి నొందు ననుటలో సందియము లేదు. ప్రకృతము ననుసరింతము.

వైదిక వాఙ్మయము నందు జనుల చతుర్విధ పురుషార్థములును చర్చింప బడినవి. జనుల సహజప్రవృత్తిని క్రమశిక్షణతో శాస్త్రీయ మొనర్చి జనులను ఎట్టివిప్రతి

పత్తుల నొందకుండ చేయుటయే వైదిక వాఙ్మయము యొక్క ప్రధాన తాత్పర్యము. కావుననే జీవుని గర్భ ప్రవేశము మొదలు, జన్మ, స్థితి, మరణము, అలౌకికానుభవము, మరల గర్భ ప్రవేశము వరకు గల స్థితి ఇందు వర్ణింపబడి పురుషుడు తన యౌన్నత్యమునకు ఎద్దాని నెట్లు చేయవలయునో చెప్పబడినది. ఇట్లే పురుషుడు ఏది చేసిన అథమస్థితి నందునో అయ్యది నిషేధింపబడినది.

ఇట్లు భారతీయుల ప్రవృత్తికి జీవగఱ్ఱయగు వేదములు సంఖ్యకు నాలుగైనను శాఖాభేదముచే బహు సంఖ్యాకములైనవి. అనగా ఆయా వేదములను దేశమున ప్రవర్తింపజేసిన ప్రవర్తకులను బట్టి ఆయా శాఖలేర్పడినవి. అందు యజుర్వేదము నూట యొక్క శాఖలుగాను, సామవేదము వేయి శాఖలుగాను, అథర్వణము తొమ్మిది శాఖలుగాను, ఋక్కు ఇరువది యొక్క శాఖలుగాను చీలి మొత్తము వేదమంతయు వేయి నలువది యొక శాఖలుగా వృద్ధి నందినది. ఇయ్యది పాతఞ్జలమగు విభాగము. వేదశాఖలను దెలుపు చరణవ్యూహము మున్నగువాని యందు ఈ సంఖ్య ఈషద్భేదముతో నొప్పు చున్నది

దీనిని బట్టి ద్విజులకు స్వశాఖాధ్యయనము విధింపబడి యుండుటచే వేదమును నిత్యాధ్యయనము గావించు ద్విజులలో పతఞ్జలి కాలము నాటికి ఒకవేయి నూట నలుబదియొక్క భేదములు కనుపట్టు చుండెనని యూహింప వచ్చును. కాని నేటికాలమున భారతదేశ మంతటను బరీక్షించినచో ద్విజులలో అన్నిశాఖల వారలలో పది పంఢ్రెండ్రు శాఖలకు లోగానే కన్పట్టు చున్నవి. దీనిని బట్టి నేటి కాలమునకు వేద విద్య క్రమముగా ఎంత వరకు క్షీణించినదో మనకు తెలియగలదు. ఈక్షీణత పూర్వకాలముననే ప్రారంభమైనట్లు మన ప్రాచీన వాఙ్మయమును బట్టి తెలియును.

స్మృతులు

భారతీయుల ధర్మముల కన్నింటికిని వేదములే పరమ ప్రమాణమగుట చేతను అట్టివేదములు నానాముఖములుగ నుండుట చేతను వేదములలోని ధర్మములు చాలా సూక్ష్మేక్షికతో చూచినగాని తెలియ బడక పోవుటచేతను, తత్తద్ధర్మబోధకములగు వేదశాఖలు కొన్ని నశించి పోవుట చేతను భారతీయుల ధర్మములను సువ్పష్టముగ వారలకు దెలిపి వైదిక ధర్మము ప్రవర్తింప జేయుట యొకకాలమున యావశ్యక మైనది. అందులకై తమ తపస్సంపత్తిచే సత్యద్రష్టలగు ఋషులు ఐహికములు ఆముష్మికములును అగు ధర్మములు సువ్పష్టముగ జనులకు నిర్వచించి ప్రవర్తింప జేయవలసి వచ్చినది. అందులకై స్మృతులు బయలు వెడలినవి. స్మృతియను నామము చేతనే ఈయవి స్మరించి వ్రాయబడినట్లు అర్థమగు చున్నది. సనాతన ధర్మపరాయణులగు భారతీయులు వేదములు భగవంతుని ముఖము నుండి అప్రయత్నముగనే ప్రాణుల ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసములట్లుబయల్వెడలిన వనియు, అందుచే నయ్యవి అపౌరుషేయములనియు, అందు చెప్పబడిన ధర్మములను మనము మార్పరాదనియు విశ్వసింతురు. ఇక స్మృతులన్ననో మన్వాదులచే స్మృతములగుట వలన మానుష కల్పితములనియు అవ్వానికి వేదము సంపలి విషయమును బోధించుట చేతనే ప్రాముఖ్యము సిద్ధించుననియు తలంతురు. ఈమన్వాది స్మృతులయందు ఆర్యుల యధ్యాత్మికములు సాంఘికములు రాజకీయములు అగు కర్మ లన్నియు ధర్మ బద్ధములగా నంస్కరింపబడి ప్రచారము గావింప బడినవి. పురుషుడు వేకువ లేచినది మొదలు మరల రాత్రి శయనించు వరకుగల అన్ని విధములగు కర్మలును, అట్లే మాతృగర్భ ప్రవేశము మొదలు మరణము వరకు గల కృత్యములును మరణా నంతరము తత్సంబంధులచే గావింప బడవలసిన కర్మలును గూడ సక్రమముగా దేశకాల నియమములతో నిర్వచింప బడియున్నవి. జాగ్రత్తతో మనము పరిశీలించిన ఈ స్మృతులందు తెలుప బడిన కర్మలలో జాలవరకు సాంఘికాదులు కొన్నిపక్క మిగిలిన యదృష్టములగు ధర్మములకు సంబంధించిన విషయములు, తదనుకూలములగు నాచారములు, అనాది కాలమునుండి నేటివరకు ఒకే రీతిగానే ప్రవర్తించు చుండుట ఒక అపూర్వమగు విషయమే. ఇట్టి అనూచాన సంప్రదాయము మరి ఏదేశము నందు గానము. తక్కిన దేశముల యందును తక్కిన మతముల యందును ఇట్టివి ఆయాదేశము లందలి ఆయా ప్రసిద్ధ పురుషులచే తత్తత్ కాలముల యందు చెప్ప నలవి కాని మార్పులను బొందింప బడినట్లు చరిత్రా ధారముల వలన మనలకు దెలియ వచ్చు చున్నది. ఇక ఈశ్రౌత స్మార్తములగు మన ధర్మములును ఆచారములును కేవలము మూఢాచారములుగాక పురుషతేజోభి వర్ధకములని నేటి శాస్త్రజ్ఞులు సప్రమాణముగ ఋజువు చేసి యుండుటగూడ ఒక విశేషవిషయమేగాని తన్నిరూపణము ప్రకృతమిచట అప్రస్తుతము. ఈ స్మృతి గ్రంథములనే ధర్మశాస్త్రములని గూడ వ్యవహరించుట గలదు. ఏనాడు స్మృతులు ఆర్యవ్యవహార ధర్మములకు ఆవలంబములుగా ప్రమాణ పదవిని అధిష్ఠించినవో ఆనాడు స్మృతి గ్రంథములలో ఒక ప్రమాద స్థితి గూడ ఏర్పడినది. కొందరు సాహసులు తొలుత తాము వైదిక ధర్మముల యందు అనగా మన్వాది శిష్ట స్మృతి బోధితమగు ధర్మము

నందు తమ యుచ్ఛృంఖల వృత్తిచే విముఖులై తమచేత అవలంబింపబడు అవైదికమగు నాచారమును లోకమున ప్రచారమును గావించుటకై తమ పాండిత్య ప్రకర్ష వలన కొన్ని గ్రంథములను రచించి అయ్యవి ఋషికర్తృకములు అను భ్రాంతి పుట్టునట్లు ఋషుల పేరిట ప్రచురింప గడంగిరి. అట్లే మరికొందరు తమకభీష్టములను తమ వే నాచరింపబడు ననార్య ధర్మములను శాస్త్రీయములను జేయుటకై ఆనాడు ప్రసిద్ధములగు స్మృతుల యందు ప్రక్షిప్తములుగా జొప్పింప దొడంగిరి. ఇట్టి దురవస్థయే వేదశాఖలు కొన్ని లోపించిన వెనుక ఉపనిషత్తుల యందు కూడ వెల్వడి అవైదిక సిద్ధాన్త బోధకములగు పెక్కులుపనిషత్తులు వెలసినవి. అల్లోపనిషత్తను గ్రంథము ఉపనిషత్తుగ నేడు ప్రకటింప బడినదని తెలియు చుండుటచే మన ఉపనిషత్తులస్థితి ఎట్టిదో యూహింప వచ్చును. అందుచేతనే శిష్టులు ఉపనిషత్తులలో పండ్రెండింటికి మాత్రమే పరమ ప్రామాణ్యము నొసంగిరి. ప్రకృతము స్మృతులలో గలిగిన ఈ రెండు విధములగు ప్రమాదములలో ప్రసిద్ధ స్మృతులందు ప్రక్షిప్తములను జేర్చుట కంటె ప్రత్యేక స్మృత్యాభాసములను రచించుట చేతనే గ్రంథ కర్తల అభీష్టము కొంత నెరవేరెను. ఏలయన ఆనాడు దేశము నందలి ధర్మప్రవర్తకులకు శిష్టస్మృతులు వేదములవలె అధ్యయనాదులచే సతత పరిచితము లగుటవలన వీరల ప్రక్షిప్తభాగములు లెక్కకు రాజాలక పోయెను. కాని ఆర్య ధర్మ నిర్ణయమున నేడు మాత్ర మాశ్లోకములు కొంత విసంవాదమును గలిగించుచున్నవి. ఇక స్మృత్యాభాసములన్నను ధర్మప్రమాణ నిర్ణయమున ఆనాడే కొంత యలజడిని కలిగించినట్లు తెలియుచున్నది. కావుననే ప్రమాణనిర్ణయమున ప్రాచీనులు స్మృతిసామాన్యమంతయు ధర్మనిర్ణయమున ప్రమాణమగునా యని ఆశంకించి వేదోక్త ధర్మమునకుగాని వేదానుసారి మన్వాది శిష్ట స్మృతులు బోధించు ధర్మమునకుగాని విరుద్ధార్థ బోధకములగు స్మృతులు ధర్మనిర్ణయమున నెంత మాత్రము ప్రమాణములుకా జాలవనియు అందుచే నయ్యవి శిష్టాపరిగ్రాహ్యములనియు నిర్ణయించి యున్నారు.

ఇట్లే కొన్ని సూక్ష్మములగు ధర్మములు గ్రంథము నందు నిబద్ధములుగానివియు గొన్ని గలవు. ప్రజల యొక్క ధార్మిక వ్యవహారముల యందు ఒకానొకచో కొన్ని విశయములు గల్గుటయు అట్టి సమయమున ధర్మవృద్ధులగు మహర్షులు ఒక పరిషత్తునేర్పరిచి అందా ధర్మ సూక్ష్మములను నిర్ణయించుటయు ప్రాచీన సంప్రదాయము. అట్టి పరిషత్సభ్యుల స్వరూపమును మనువు—

"త్రైవిద్యో హేతుకః తర్కీ నైరుక్తో ధర్మపాఠకః।
త్రయశ్చాశ్రమిణః పూర్వే పరిషత్స్యాత్ దశావరా॥
(మను ౧౨—౧౧౧)

అని నిర్వచించి యున్నాడు. ధర్మనిర్ణయమును బట్టి దేశీయుల సచ్ఛీలము వృద్ధి నొందును గావున అట్టి ధర్మమును జాగ్రత్తతో నిర్ణయింప వలయుననియు అట్టి నిర్ణయమున 'ఓట్ల'తో నెంత మాత్రము ప్రయోజనము లేదనియు, అర్థకామాసక్తుడు కాని ధార్మికు డొక్కడైనను ధర్మమును నిర్ణయింప నర్హుడనియు మనువు తలంపు; దీనినే యాతడు—

"ఏకోపి వేదవి ద్ధర్మం యం వ్యవస్యేద్ద్విజోత్తమః।
సవిజ్ఞేయః పరోధర్మః నాజ్ఞానాముదితోఽయుతైః"
(మను ౧౨—౧౧౩)

అని చెప్పి యున్నాడు. ఇంత జాగ్రత్తతో మనువు చెప్పుటకు కారణమేమనగా భారతీయుల పవిత్రతమగు విశ్వాసము—

"ధర్మ ఏవ హతో హన్తి, ధర్మోరక్షతి రక్షితః।
తస్మాద్ధర్మో న హన్తవ్యో మా నో ధర్మో హతోఽవధీత్॥"
(మనువు ౮—౧౫) అని

ఇట్టి దృష్టిగల ధార్మికులగు మహర్షులు ఎంత జాగ్రత్తతో ధర్మమును చూచు చుండిరో పరిపాలకులచే ఆ ధర్మమును పరిపాలింప జేయుచుండిరో సహృదయులు గ్రహింప గలరు.

(సశేషము)

మానవజీవిత పరమార్థము

శ్రీ వేదాం తిరువేంగళాచార్యులు, గుంటూరు.

నిర్వాణం సర్వధర్మాణాం నివృత్తిః పరమాస్మృతా ।
తస్మాన్నివృత్తిమాపన్నశ్చరేత్సర్వాంగ నిర్వృతః ॥
మహాభారతము శాంతిపర్వము

మానవులమగు మనమంతరమును "పునరపిజననం పునరపి మరణం" అని శ్రీ శంకరభగవత్పాదులు వచించినట్లు జనన మరణ ప్రవాహరూపమగు యీ సంసారమునబడి దరితోవ కనబడకున్నాము. మన కెన్నడును ఈ స్థితి తప్పనిదేనా? ఇట్లుండుటయే పరమార్థమా? మనకేదైనా గత్యంతరమున్నదా? అను విషయము నాలోచింపవలసియున్నది. ఎంతటి మేధావంతులుగూడ ప్రపంచమునందలి దుర్గ్రాహ్య విషయములనుగూర్చి విమర్శించి నిర్ణయింతురేగాని మానవుని జీవితపు పరమార్థమునుగూర్చి యాలోచించుట యరుదు. బాహ్యవస్తు విమర్శనమేగాని ఆంతరంగిక విషయపరిజ్ఞానము మృగ్యము. ప్రాచీనులు "ఆత్మానం విద్ధి" యని మొట్టమొదట తన్నుతానెరుగవలెనని నుడివిరి. ఇదియే "ఇంటగెల్చి రచ్చగెల్చుట" యను తెనుగు సామెత. మన యాత్మకు నెలవు శరీరమే కదా? అట తత్త్వమును దెలిసినగాని గెలువవలసిన (ఇంద్రియములు - అరిషడ్వర్గములను) గెలువజాలడు. తరువాతగాని బాహ్యవిషయములను గెలువగల సామర్థ్యమతని కేర్పడదు. అని యాసామెతయొక్క తాత్పర్యము. మొట్టమొదట తనయాత్మనుగూర్చి ప్రతివారును తెలుసుకొనవలసిన యావశ్యకతయే. మనయాత్మలు మన శరీరములకన్న వేరుగనున్నవా? లేవా? మనము జీవించునది ఆత్మచేతనా? ప్రాణముచేతనా? ఆత్మ లేకున్న జీవితము నడువదా? యీ విషయములు విచారింపవలసియున్నవి. ప్రాచీనులు "నప్రాణేన నాపానేన మర్త్యో జీవతికశ్చన । ఇతరేణతు జీవంతి యస్మిన్నేతావుపాశ్రితౌ" అని విచారించి నిర్ణయించియేయున్నారు. ఆ విచారమునే మనము సరిగా తెలిసికొని యనుభవమునకు దేవలయును. అట్టి మన జీవితమును దాని పరమార్థమును బాగుగా విచారించుకొనవలయును. ఆత్మ లేనిదే కేవలము ప్రాణము వలన జీవితము నడువదనియు జీవితమున కాత్మయే ప్రధానమనియు తెలియవలెను. ఇక నా జీవితమెట్టిదో విచారింతము.

మన జీవితము రెండు విధములు—ఈ లోకములోనిది. పరలోకములోనిది ఈ రెండుయందును వివేకముతో ప్రవర్తించునదియు, తద్భిన్నమును అని రెండవ విభాగము. ఈ లోకమునందలి జీవితము బాల్యమునందును రాగాంధమగు యౌవనమందును వివేకముతో ప్రవర్తింపబడుట కడుదుర్లభము. ఇట్లే పరలోక జీవితముగూడ ఫలాభిలాషతో కర్మలనొనరించి స్వర్గనరకాదుల బొందుట.

ఇంక ఉత్తమమగు జీవితము - గురు ముఖమున యుక్తముగా సత్యయనమొనర్చి తత్త్వమును గ్రహించి ఫలాభిలాషను వీడి స్వధర్మమును గావుచు జ్ఞానవైరాగ్యాదులచే భగవంతు నారాధించునది—ఇది యీలోకపు ఉత్తమ జీవితము. ఇక పరలోకమున నిట్టి యుత్తమ జీవితము:—తత్త్వజ్ఞానోపాసనా ఫలితముగా నేర్పడు బ్రహ్మానుభవ జీవితము.

ఈ ద్వివిధములగు రెండు జీవితములందును మనము మన యభిలాషలకు ప్రతిబంధకములు లేకుండ జీవింపవలెంతుము. అందుకు మిగిలిన లోకములుగూడ శాంతి సమృద్ధితో కలకలలాడుచుండుట యావశ్యకము. అపుడే మన జీవితముగూడ ఆనందము నొందగల్గును. మృష్టాన్నము సమకూడుటయేదుర్లభము. లభ్యమైన మృష్టాన్నమనుభవించుట యంతకంటే దుష్కరము. కావున లోకమున సుఖముగా, నిరుపద్రవముగా జీవింపకల్గువారందరును శాంతిని సమ్మానించుకొనక తప్పదు. చివరకు దేవలోకము, బ్రహ్మలోకము, వారైనను శాంతిని సమకూర్చుకొనక తప్పదు. అట్టి శాంతి పంచభూత ధాత్రికముల శాంతితోగాని మనకేర్పడదు. అందువలననే మంత్రపాఠము లంతటను శాంతి పఠింపబడును. అట్టి శాంతి మనకు మనోవాక్కాయములందు శాంతిని సమకూర్చును. మంత్రము చివర "ఓం శాంతిః, శాంతిః, శాంతిః" అని ముమ్మారు శాంతి పఠింపబడును. అచట పరబ్రహ్మ స్వరూపమును తద్వాచకమును తత్త్వమునగు ప్రణవమును గూర్చుటలో నొక విశేషముగూడ వ్యక్తమగుచున్నది. క్రమముగా మనోవాక్కాయములందు శాంతి సమకూడవలసిన యావశ్యకతతోబాటు శ్రీమన్నారాయణుని అనుస్మరణము ఆవశ్యకమనియు పై త్రివిధములగు శాంతులను సమకూర్పగలుగువాడు శ్రీమన్నారాయణుడే యనియు అతని యనుస్మరణము తద్వాచకమగు ప్రణవముతో కర్తవ్యమనియు నట వ్యక్తమగును.

ఇప్పటికి శాంతియే మానవ జీవితమునకు పరమార్థమని యేర్పడినది. కాని అట్టి శాంతి సమకూడు నుపాయమేమి? శ్రీమన్నారాయణుడు శాంతి సంధాతయని వ్యక్త

మైనను ఆతని వాస్తవస్వ రూపమేదియో, అతనికిని ఈ శాంతికిని గల సంబంధ మెట్టిదియో ఆతడెట్లు యీశాంతిని సమకూర్చునో. ఈ విషయములను తెలిసి కొన వలయును. వాస్తమగు శాంతి లభింప వలయునన్న వాస్తవజ్ఞాన మావశ్యకము. "తత్త్వజ్ఞానాచ్ఛాంతిః" అని పెద్దలనిరి. వాస్తవ జ్ఞానము వలన లబ్ధమైన శాంతియే శాంతిగాని మిగిలినది శాంత్యాభాసము. వాస్తవ సుఖమును గోరువారు నిజమైన శాంతిని బొందవలెను. ఆట్టి శాంతికి తత్త్వజ్ఞాన మావశ్యకము. తత్త్వజ్ఞానము లేనివానికి స్వర్గాది పత్యముండినను వాస్తవ శాంతి కలుగనందున వాస్తవమగు సుఖము చేకూరదు "స్వర్గేపి పాతభీతస్య క్షయిష్ణో ర్నాస్తి నిర్వృతిః" అని యున్నది గదా! తత్త్వజ్ఞానము వలన శాంతి సుఖములు లభించునని ప్రాచీనులు నిర్ణయించియే యున్నారు. వారి యనుభవమును దర్శన శాస్త్రములుగా రచించిరి. మనయందలి ప్రేమ వాత్సల్యముల చేతనే వారు వారి యను భవమును "దర్శనము"లుగా మనకు ప్రసాదించిరి. అందుకనియే "మాతా పితృ సహస్రేభ్యోపి వత్సలతరంశాస్త్రం" అను నానుడి; అంతియేగాక వారి యనుభవమె మనకు శాస్త్రరూపమున ప్రసాదించుటచే "యథా భూత వాదిహి శాస్త్రం" అని గూడ పెద్దలందురు.

అయిన నీశాంతి యేర్పడుటకు మార్గమేది? తృప్తి, సంతుష్టి యనునవి యుండిన తప్పక శాంతి లభించును. అసంతృప్తి యుండిన శాంతియే కనబడదు. గనుకనే పెద్ద లిట్లంటిరి.

వ్యాప్తిం జెంపక పగవక।
ప్రాప్తంబగు కొంచెమైనం బది వేలనుచున్
దృప్తిం జెంపని మనుజుడు
సప్త ద్వీపములనైన జక్కంబడునే (భాగవతము)

ఈ యసంతృప్తికి యాశాపాశము కారణము. ఆశాపాశా బద్ధులు సకల లోకములకును బద్ధులగుదురు, దాసులగుదురు.

ఆశాయా యే దాసాస్తే దాసాస్సర్వ లోకస్య।
ఆశా యేషాం దాసీ తేషాం దాసాయతే లోకః॥

అని గదా! సూక్తి; ఈ యాశవలన రాగద్వేషము లుదయించును. రాగద్వేషములు తత్త్వ జ్ఞానమునకు సర్వథా ప్రతి బంధకములు. ఈ రాగద్వేషములను జయింప వలెనన్న ఇంద్రియముల సరికట్టవలెను. ఇంద్రియములను నిరోధింప వలేనన్న చిత్తవృత్తి సరికట్ట వలయును. చిత్తవృత్తి సరికట్టుటకు పరమేశ్వరుని ధ్యానమావశ్యకము; పరమేశ్వరుని యందు చిత్తవృత్తి గల్గినవానికి ఇంద్రియములు వశమగును, "వశేహియస్యేంద్రియాణి తస్య ప్రజ్ఞాప్రతిష్ఠితా" అనుట వలన ఇంద్రియములను విషయముల నుండి మరలించి చిత్తవృత్తిని పరమేశ్వరు నందుంచినచో తత్త్వజ్ఞానము సులభము. తత్త్వజ్ఞానము వలన శాంతి సుఖములు సుగమములు. ఇట్టి శాంతికి పరమ సాధనముగా భక్తి ప్రపత్తులను సుడివెదరు. ఇంతకును పర్యవసితార్థము వాస్తవ సుఖమునకు శాంతి కారణమనియు, అట్టి శాంతికి తత్త్వజ్ఞానమావశ్యక మనియు, తత్త్వజ్ఞానమునకు ఇంద్రియ నిరోధమావశ్యక మనియు, అట్టి ఇంద్రియముల నియమించుటకు పరమేశ్వరుని యందు భక్తి, ప్రపత్తియు యావశ్యకములనియు తేలినది. శాంతి కలిగిన మానవునకు నిత్యసుఖము లభించునని మహాభారతమున నిట్లు వచింప బడినది.

"శమార్థం సర్వశాస్త్రాణి విహితాని మనీషిభిః।
సఏవ సర్వశాస్త్రజ్ఞః యస్య శాంతం మనస్సదా॥
యత్ శ్రుతం న విరాగాయ న ధర్మాయ న శాంతయె।
సుబద్ధమపి శబ్దేన కాక వాశిత మేవతత్॥"

అని; ఇట్టి శాంతి లభించుటకు సర్వ ధర్మములను పరిత్యజించిన వానికైనను భగవంతుని శరణొంది యాతని కైంకర్యము వలన గూడ లభించునని శ్రీ కృష్ణభగవానుడు గీతయందిట్లు వచించెను గదా!

"సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మా మేకం శరణం వ్రజ।
అహం త్వా సర్వపాపేభ్యో మోక్షయిష్యామి మాశుచః॥

అని; అనగా కేవలము భక్తిభావమున పరమేశ్వరు నారాధించుట వలన గూడ శాంతి సుఖములు చేకూరునని తాత్పర్యము. సన్న్యాసమువలని తత్త్వజ్ఞానము, భక్తి, (కర్మ జ్ఞాన రూపమగునది) ఈ రెంటి యందును పరమేశ్వరుని కైంకర్య రూపమగు కర్మయోగమే విశిష్టమైనదని గీత యందె చెప్పబడినది.

సన్న్యాసః కర్మయోగశ్చ నిశ్శ్రేయస కరావుభౌ।
తయోస్తు కర్మసన్న్యాసాత్ కర్మయోగో విశిష్యతె॥

అని; కనుక పరమాత్మ కైంకర్య రూపమగు కర్మనొనర్చు వానికి బ్రహ్మయందా హితములగుట వలన నవి కర్మప్రతిబంధకములు కాకపోగా ఫలమును పరమాత్మయందర్పణమొనర్చును కనుక నైష్ఠికమైన శాంతి-భగవత్ప్రాప్తిరూపమగు శాంతి-తప్పక చేకూరును. మోక్షము గూడ భగవత్ప్రాప్తి రూపమగు నీ పరమశాంతికే ముఖ్యమగు పరమ సాధనము, కనుక భగవ దారాధనమును తప్పక యొనరించుట మన జీవితమునకు అత్యంతావశ్యకము. ఈ విషయమున మన మతాచార్యులు సమాస్తార్య జాతికిని పరమ పూజ్యులునగు శ్రీ శంకర భగవత్పాదులు, శ్రీ భగవద్రామానుజులు, శ్రీ మధ్వాచార్యులు నిరూపించిన మార్గములు యించుకంత నిరూపింప బడును.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః॥

WE LOOK BACK

By

V. VENKATAKRISHNAYYA

Editor

Wtih this issue ARADHANA having completed its one year of work enters to the second year in the cause for which this journal was started as laid down in the Government order under which this journal has been working. The primary object and the rationale of this journal's existence is the spread of temple culture, firstly in Andhra and secondly over a wider field. This object we have sought to achieve by conducting this journal in two languages, Telugu for Andhra and English for the wider public. Articles have been published dealing with all aspects of the temple and written by acknowledged masters in their special fields. ARADHANA has by now gathered round itself a band of devoted Journalists whose zeal and erudition are beyond question. ARADHANA feels that it can not sufficiently thank them for their gracious co-operation unfailingly extended to it.

We may be pardoned for giving expression to a note of sorrow when we look back on the work of this year. Two of the journal's pillars have gone down on in the persons of Sri C. V. L. Varaprasada Rao garu and Sri Sri Sri Jagadguru Kalyanananda Bharati Mantacharya Swamula varu. The first of them was practically the founder of this journal. Between him and Dr. R. Subrahmanyam, Superintendent of Archaelogy, Guntur, the idea of a Journal exclusively devoted to temple culture took shape long ago and when Sri Varaprasada Rao garu became the Deputy Commissioner for Endowments he worked hard to make this dream a reality and with the gracious help of the Commissioner and the Government he has succeeded in bringing out this journal. The labour of birth entails numerous travails, all which he has been able to see it through. Mistakes are inevitable in venturing into a new and unbroken field but on that account the good of worthy men should not be interred with their bones.

Sri Swami, from whose hand this journal has received numerous marks of grace, including a regular series of valued contributions, was a type by himself. He had vast erudition and was a master of Sanscrit, Telugu, and English, in all of which he wielded a facile pen. He was an authority on Mantra, Agama, Tantra, Mimamsa and Jyotisha sastras a unique range and variety of scholarship to be met with in these days. A daring thinker, but zealously devoted to Sanatana Dharma, he was a becon light for all those believers, who wanted just such a champion who could meet, argument with argument, pramana with pramana, any propounder of unorthodoxy, western or eastern.

The death of these two pillars no doubt a serious loss and handicap for Aradhana. But we should like to believe and hope that our country can throw up many such to step into the breach in the fight for the cause for which they had literally spent their lives. It was a Roman Consul who replied to a victor, who was sympathising with him on his heroic death with the remark that Rome had few to compare with him, stringingly that Rome had numbers like him. Hanuman tells Sita that 'The leaders are not sent on errands. that he was the least of the Vanara hordes'. We hope that persons in

authority and scholars will flock in, to fill the gap created by the sudden demise of the above mentioned stalwarts.

However, we are also sorry to confess that we have not received from the public the support we expected. Our roll of subscribers is short. Making all allowance for inevitable delays yet when we consider that in Andhra alone where we find more than six thousand religious institutions, the numbers we have been able to secure as our subscribers from them are depressingly poor. This Journal is 'anent the temples, for the temples, and by the temples in Andhra State' and is published under the aegis of Hindu Religious and Charitable Endowments Department of this State, which fact should be sufficient gaurantee that the Journal will be conducted with all care and efficiency. This is a unique journal; and there is no other journal anywhere, striving for these objectives. We hope that with the help of all the cultured in the land. we shall have a brighter future.

The co-operation we invite from the devoted general public in Andhra, while it does not exclude a call for financial support, is on a still higher level. We believe that there will be none with a soul so dead as not to proudly acknowledge the spiritual debt we owe to those ancient rishis who have given their all, all comforts and several times even their lives to discover the paths, very secret in their very nature and very risky for their posterity. Any one with the least knowledge of Agamas will easily know that one has to be prepared for the worst when venturing on these hazy realms between life and death where every thing is shadowy and the next step unwarily taken may land us into a bottomless ravine over a precipice. Yet those pioneers have taken all this trouble to secure to their posterity the Gupta Vidyas, whereby alone man ascends into the realms of immortality, where there is only bliss in-effable and eternal. The Ancients called our obligation to these benefactors the Rishi Rina and they have also prescribed a way of discharging this Rina. The way is simple. Learning what they have taught and teaching to others and thereby propagating these Sastras is a simple way of discharging this debt. We hope we are still holders of the view that an undischarged debtor will have the worst of it on the other side of the veil-of death-the secrets of beyond which no mortal returns to unfold, once he crosses over to the other side. Thus it becomes imperative that scholars in these rare sastras should propagate them and should bestow on others that knowledge and Aradhana affords just the kind of forum they require for the propose.

The Historian's contributions will be welcomed by this journal since they reveal to us the faith by which our ancestors lived and died leaving to us so much unperishing heritage, which is still the glory of this country. The walls of temples bear all records which help us to reconstruct those ancient days with a degree of accuracy surprising indeed, when we consider the ravages of time, wind and rain, and the hand of the invading depredator, inspite of which they survive to remind us of those happy days of the infancy of our race. The inscriptions on temple walls reveal to us not only the lives and the events of the kings and Generals but also of the poor and the lowly and their faith. We had been then the companions of gods and the historian who would reveal to us that mystic relationship will be our greatest creditor. Yet very few are working at these materials and we are sorry that till now practically only one or two have been making the results of their labour available to us. The pages of ARADHANA will ever be open

to all the other friends too when they choose to come in. We hope that moment will be sooner than later.

The Epigraphist and the Archaeologist are the two arms of the historian and our appeal to the latter includes both of them. On the shoulders of the archeologist there is a greater burden as just now there is a fear that new heresies are being forged by the so called archaeologists. One of them we may mention as an example. It is being propagated, on fairly flimsy grounds, that Siva is a Dravidian God and not an Aryan God, that he was adopted by the Aryans later. The evidence for this heresy is the wonderful discovery of a solitary figure of a man in Padmasana, with three horns above him, and with a bull resting by the side. False history is capable of doing more harm than good and the activity of the Dravida Kazagam etc. in the south should make us remove the mania resultant of false history. The so called history is now, instead of uniting people, making them hostile of each other. It therefore behoves the historian, archaeologist and the Epigraphist to turn his attention to the temples, study them from their angles of special study and give us a true picture of our ancient religious culture as it truly was.

To the Silpi we have got a special appeal to make. Unfortunately the race of Andhra Silpis is now practically extinct and the few that remains of the race are languishing without support from the public. Even the books on Silpa Sastra are getting worm eaten. It becomes the duty of every silpi to at least publish what he knows, so that this knowledge may survive for the future Silpis. The Government is keen on restoring temples in decay and the Silpis will occupy their former place of honour very soon. So we hope that the pages of ARADHANA will have enlightening articles regularly on Silpa with special reference to temples. We hear that the Madras Government is shortly opening a Silpa School near Mahabalipur. We hope that some enterprising temple authority will depute a competent person to study there and make that knowledge available to the Andhra Public through the pages of ARADHANA.

Every village temple has got its own story of its genesis and growth and those stories are intertwined with stories of saints, local history, tradition and fable. The old tradition lives as yet in the mouths of the older generation who believed it and lived in and by it. If these elders depart there is no way of preserving the old fable and tradition. The trustees of temples and the educated and cultured of the village shoud take care betimes to preserve the local history and ARADHANA welcomes such stories. The contributors need not shrink back in the fear that the form of their lobours will not be artistic. The matter it is that is important.

It is a long long way to the goal we have set ourselves and even the effort will be praiseworthy even if it be at a snail's pace. In our philosophy there is a Pipeelika way as well as a Vihanga marga i. e. the way of an ant creeping up to the topmost branch of a tree in contrst to the bird's way of flying straight to the top-point. We hope that our labours will be appreciated and supported.

"EVOLUTION OF TEMPLES AND TEMPLE ARCHITECTURE"

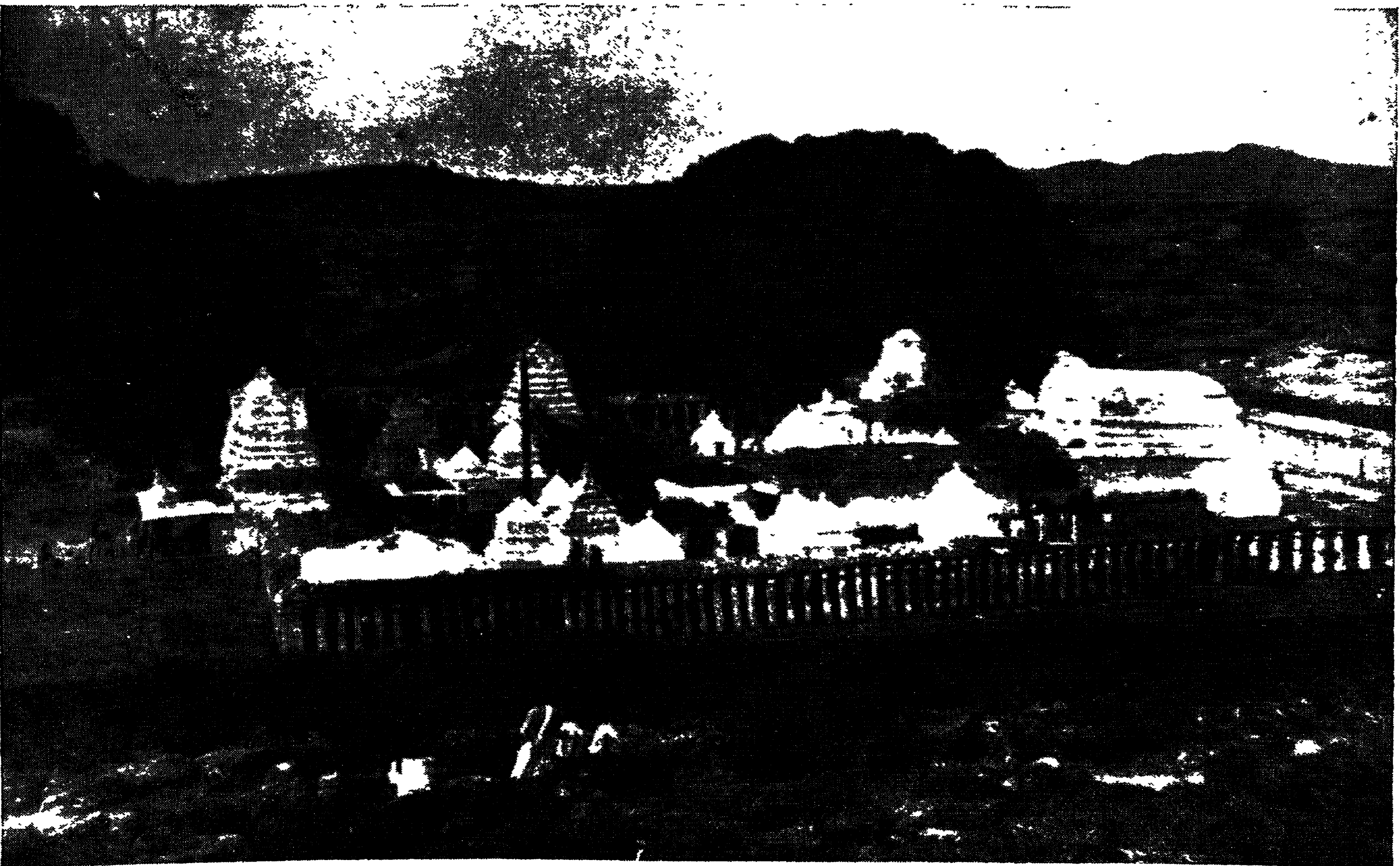
By

SRI N. RAMESAN, M.A., I.A.S.

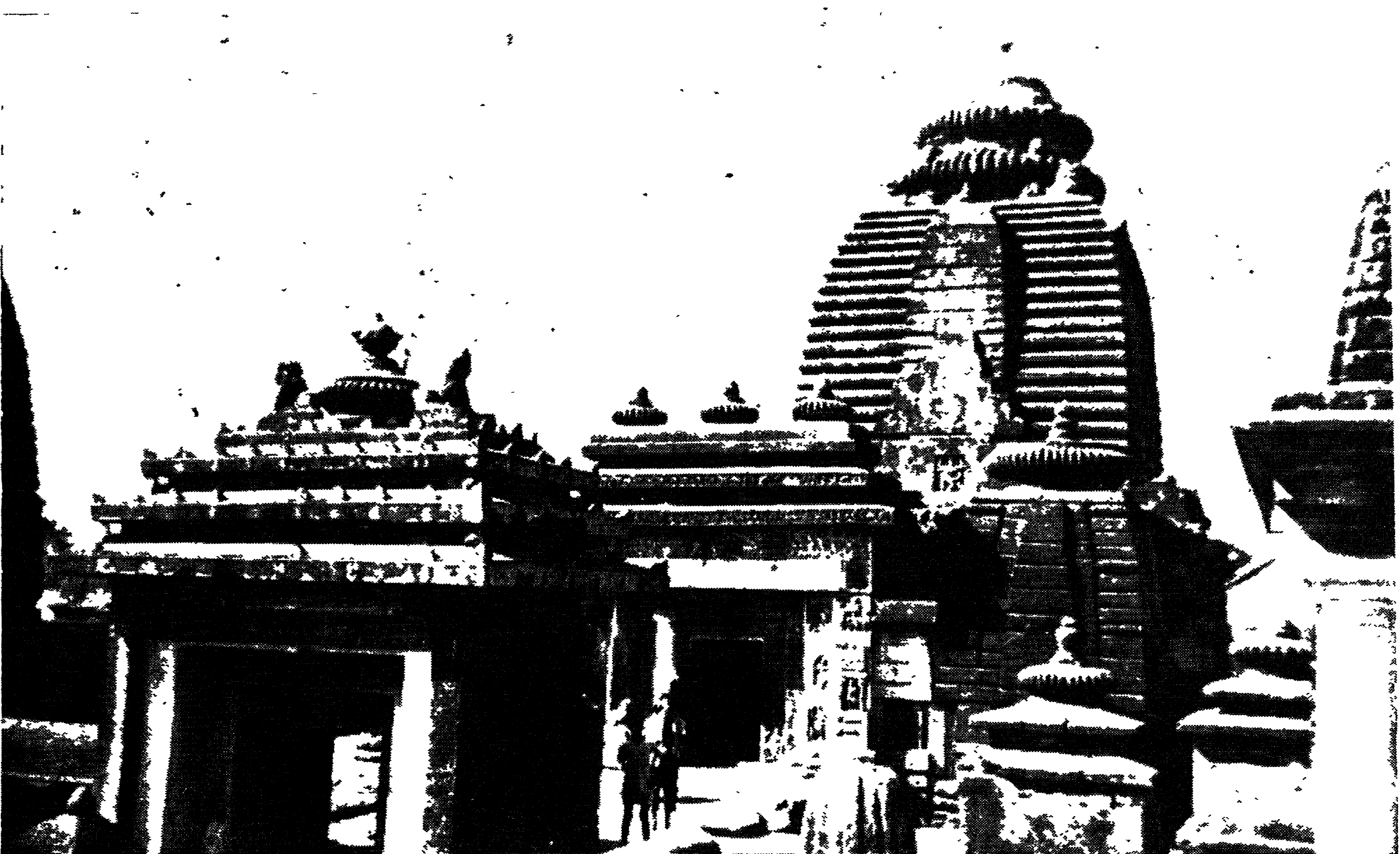
Deputy Secretary to Government, Home Department, Kurnool.

It is a fact, whose import is not generally well recognised, that India, owes in addition to her many debts to Buddhism, the concept and idea of temples and temple worship. Temples, which have played such a great and important part in the evolution of Hindu religion, started from the rather primitive funerary mounds of early Buddism. These mounds, or chaityas as they are called, originated more or less, as a piled up burial tumulus, and constituted the most characteristic monument of Buddhism. Certain Jain stupas are also known, but it is mainly the impact of Buddhism, that is responsible for these early 'chaityas' and stupas, which later in the course of evolution, brought about the concept of Hindu temple worship. These early stupas, were built over the corporeal relics of a great Acharya, and were intended as a monument to his greatness. Several types of stupas came to be constructed, depending upon the relic that was buried. Many of the famous 'chaityas' and stupas, in Andhra, enshrine corporeal relics, where the Dhatu-relic or a specimen of bone of the Acharya is buried for worship. According to later tradition, the Mahaparinirvana of Buddha came to be symbolised in the stupas, and became an object of Buddhist cult worship. The original body relics of Buddha were said to have been enshrined in about eight such monuments, and Asoka re-erected these relics by distributing them over 84,000 stupas spread all over the country. When this idea of relic worship in the form of a stupa came to be generally recognised, stupas were built not only to enshrine the relics of an Acharya but also to commemorate the place and events of religious significance. In course of time this dedication of stupas with or without relics, came to be considered as an act of piety, and many votive stupas containing scores of clay replicas were put up round about the larger stupas. Finally attached to the main stupa, came to be erected the many viharas, and mantapas, where the Buddhist Bikkus lived and taught the tenets of their religion. In the Nagarjunakonda group of stupas, there are epigraphic references where rich and royal personages have dedicated chaityas, to serve the needs of students from all over Asia who studied great Acharya Purushas. Along with the addition of viharas and mantapas, and erection of cells for the Bikkus who lived there, came the concept of communal worship. This idea slowly developed, and in course of time, the mahachaityas as in Nagarjunakonda, Amaravathi, and Sanchi and other places came to be fully developed. This idea of central place where either God or an Acharya is worshiped in the 'avyakta' or 'vyakta' form, came to be well rooted in the minds of the people, and was adopted and slowly developed by Hinduism.

The Buddhistic origin of the idea of temple worship, can be gathered from the fact that in the RIG VEDA which is the earliest utterances of the Aryans in India we rarely find any reference to temples at all. There are in the vedic hymns daring

Reference is given to Chezerla Temple—in Article No. 2

Sri Madhukeswaraswami Temple, Mukhalingam—Referred in Articles No 2 & 3

excursions into unchartered regions of metaphysical thinking, and mystic outpourings of highly sensitive and poetic souls. But rarely do we find in the Vedas, a reference to a cult of corporate worship and corporate prayer, which is the substratum of a temple. This is quite in consonance with the individualistic character of Hindu spirituality, which always emphasises, direct realisation, as the *summum bonum* of human existence. And this realisation, is a matter for individual experience, each soul evolving according to its own lights. In this highly abstract concept of direct realisation of an immanent and transcendental principle, there is no scope for any corporate or social communion, prayer or worship. Neither in the hymns of Rig Veda, nor in the metaphysics of the Upanishads, is there any reference to worship as it is popularly known. As a matter of fact, worship in the popular sense of the term, is more or less decried in the Upanishads. This does not mean, that the Seers of the Upanishads were averse to worship of God, by means of prayers and rites. It only means that those philosophers, construed this external worship only as a means towards the end, the end being direct realisation of God either as a 'saguna' or 'Nirguna' principle. In such a philosophy of life, where the end is conceived as a direct realisation, the process can at best be individual and personal. The concept of Grace, which is so much emphasised in Christianity, is also well-recognised in later Vedantic philosophy, and even in the Upanishads themselves, the principle that God reveals Himself to someone whom He in His infinite mercy, has chosen, is well accepted. There is a reference in the Mundaka Upanishad to this idea, that God reveals Himself only to one who has already been chosen.

"यमेवैष वृणुते तेन लभ्यः तस्यैष आत्मा वृणुते तनुं स्वाम्"
(Mundaka III-2-3).

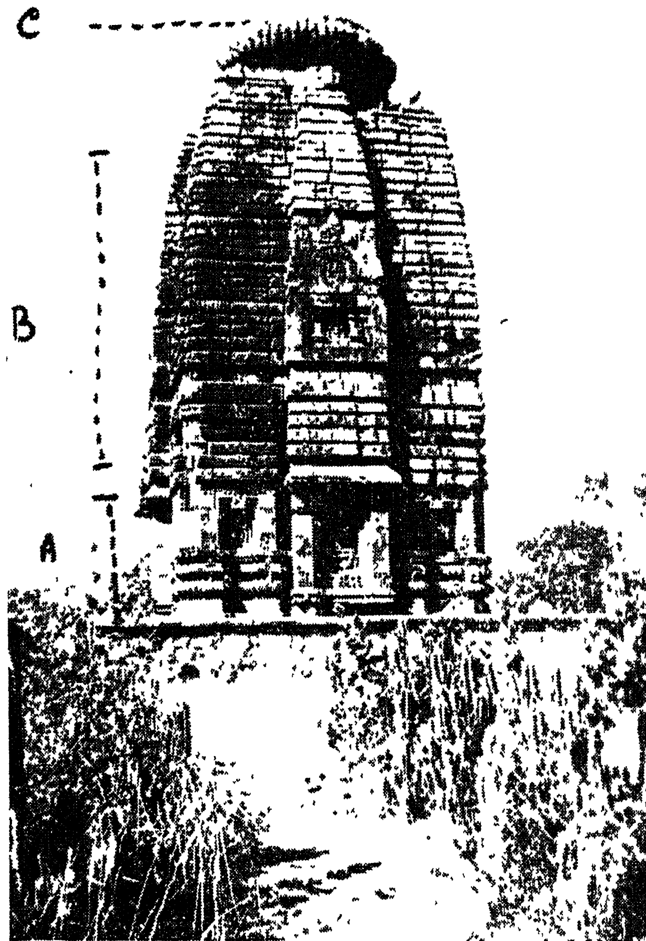
As Sri Aurobindo so aptly put it "He who chooses the Divine has already been chosen by It". In this personal and close direct communion with the spirit, which is conceived of, as worship in the higher form, there is scarcely any room for any outward symbolism and ritual. Outward worship, chanting of mantras, emotional appeals of prayer etc. etc. are all recommended in Hinduism, but with this clear recognition, that, these are not the end, but only means to an end, and cannot in any sense of the term be a substitute for the end itself. In view of this background of philosophy, temples as places of public worship, have not developed in India either in the Vedic or in the pre-Vedic times.

Excavations at Mahenjodaro in Sind, and Harappa in the Punjab, have shown us, a well developed civilisation, rich in works of art and a system of writing which is still baffling the attempts of epigraphists to unravel. Curiously, in the Vedic hymns, though we find references to Dasyus, who were the original inhabitants of the country, there is no direct mention and no trace to prove the existence of this highly evolved civilisation of Mahenjodaro. This can only mean, that during the time of the Aryan incursion into India, this ancient civilisation had perished for some unknown reason. The hiatus between the old civilisation and the Vedic civilisation is still shrouded in mystery and darkness, and only further research can help us to unravel this. In the Mahenjodaro relics, we find the figure of Rudra seated in a yoga posture. This shows that the concept of yoga with its culmination in samadhi, was well known even four thousand years before Christ in India. But there are no traces of any temple

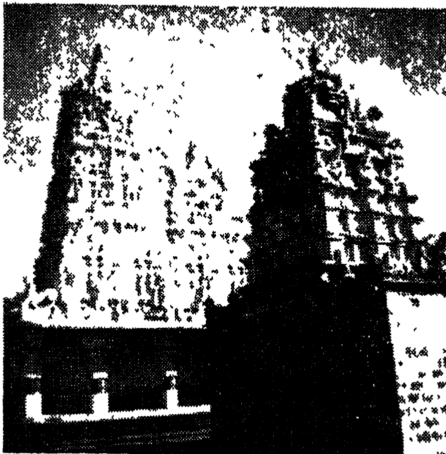
worship as such, even the ancient civilisation, though there are obvious connections with Elamite and Sumerian cultures. Sir John Marshal who conducted these excavations has attempted to discover in the imagery of Mahenjodaro, the early features of the pantheon, which was later to flamer forth in the Vedic times. But this attempt of Sir John Marshal is at best merely a hypothesis that still awaits verification. Pre-historic India was, however, familiar with the religion of the Megalithic period, and, dolmans, menhers, and cromlechs. are found throughout the continent of India. However, it is quite clear that both in pre-historic and in Vedic India, worship and sacrifice associated with meticulous ritual, to be done in community were absent; Each of the sacrifices, was an individual affair, for the benefit of either the 'kartha,' or his family, or his tribe. During the hymn period of the Vedas sacrifices can be offered independent of any priest. This early individual sacrifice, without any intermediary was complicated, during the period of the liturgy of the Brahmanas, by the introduction of the purohita. This was necessitated by the meticulous eloboration of the rules of ritual, which was the characteristic of that period. Even at that time, worship or sacrifice continued to remain an individual affair, and never reached a collective stage. So far, archaeology has been unable to unearth up to now any religious monuments of this period. The recent excavations of Sri T. N. Ramachandran, Joint Director General of Archaeology in the Dehra Dun district, have brought to light several sites where the famous 'Aswamedha' was performed. But even this cannot be said to be a religious monument in any corporate sense of the term, but was the seat only of an individual sacrifice.

Thus till we come to the time of Buddha, we do not find any religious monuments or temples in India. Slowly the places consecrated by Buddha came to be worshipped and these were followed by relics. Men first raised mounds of earth and stone, and planted symbols on them representing the wheel of law, and the emblem of sovereignty. The mounds were encircled by a railing, and gradually these railings which were originally made of wood, were replaced by stone and we have the classic form of a stupa of which the best existing specimen is in Sanchi.

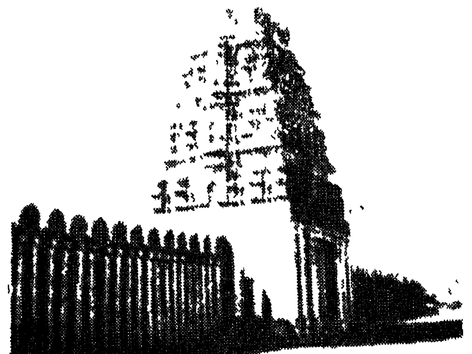
The stupa which is the earliest temple which we have in India was built according to a well recognised design. The stupa had a solid structural dome called "Anda" and was surmounted by railed pavilion called "Harmika" from which arise the "Chchatra" or the umbrella. The stupa had "pradakshina pada" or circumbulatory passages, which were usually enclosed by a railing 'vedika.' These railing stones, in course of time, came to be fixed into a fixed design. Thus we have the "urdhava-patta" which is a vertical stone of a stupa railing, the "ushnisha", and the "Soochi" or the connecting piece. Usually the stuapas in North India are solidly built hemispheres. In Andhra, which was a famous seat of Buddhism in the early years of Christian era, we have very many characteristic stupas in Amaravathi, Nagarjunakonda, Bhattiprolu, Jaggayyapeta, Ghantasala, Gudivada, Goli etc.. There are two specific and special characteristics of the stupas of Andhra which distinguish them from those of the North. The earlier stupas, say, as at Bhattiprolu, are made of solid brick work, whereas in Ghantasala and Amaravathi we have the characteristic design of Andhra stupa, with radiating brick walls with hub and spokes in the

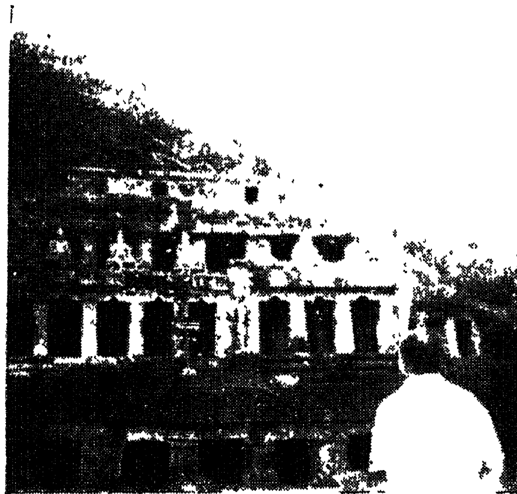
Someswara Temple, Mukhalingam A typical Illustration for Indo-Aryan Structure. Ref. Article No. 2

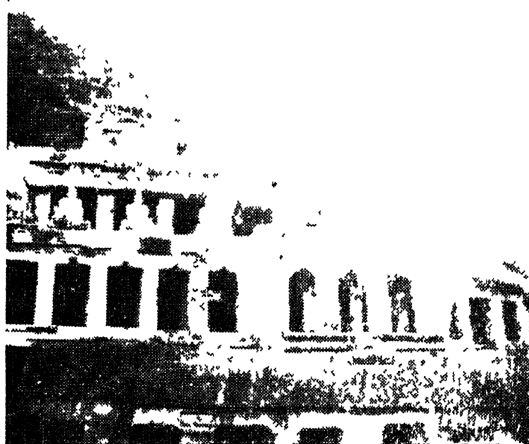
ri Chenna Kesavaswami Temple—Macherla. Ref. Articles No. 2 & 3

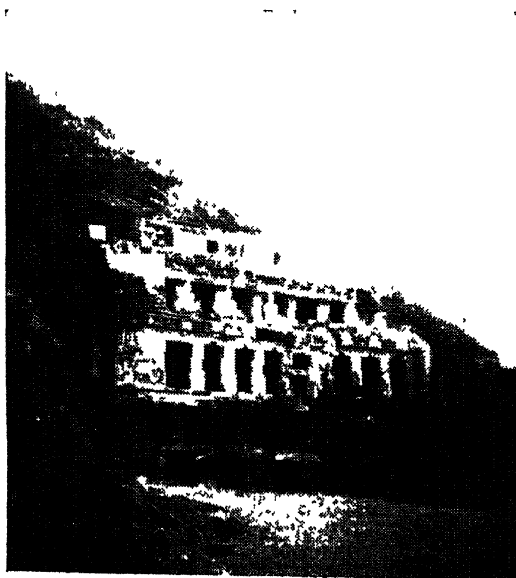
Prakara Gopuram. Macherla Temple. Ref. Articles No. 2 & 3

Four Storeys of Undavilli Temple
Ref Article No 2

A closeup view of Undavilli Temple
Ref. Article No. 2

Undavilli Temple—in Rock Setting.
Ref. Article No. 2

Amaravati Temple Ref. Articles
Nos. 2 & 3

interior, the interspaces between the walls being filled with earth packing. The steps are finished with plastering and most of the larger ones are decorated at the face with sculptured marble panels, the examples of Nagarjunakonda and Amaravathi, being most famous. The second special feature of Andhra stupas is the erection of what are called "Ayaka-stambas" and "Ayaka-pata". These are very peculiar to Andhra, and classic examples of these are found in Nagarjunakonda and Amaravathi. In the four cardinal directions of East, West, South and North, we have four platforms or 'Ayaka-patas' where sacrificial offerings were to be made and these places were covered with significant sculptured panels, projecting from the 'Ayakapata' in all the four diretions, is the five 'Ayaka-stambas' or marble pillars, say, of 20 feet in height. These generally contain inscriptions which give us details about the organisation, resources, finance, political history etc. of the period when the stupas came to be erected. These 'ayaka stambas' which are five in number are to represent the five major events in the life of Buddha, namely, (a) Janana or birth (b) Mahabhinishkramana or the great renunciation (c) Samyak-sambodhi or the enlightenment (d) Dharma-Chakra Pravarthana or setting the Wheel of Dhrama in motion, in the first sermon in the Deer Park and (e) Maha-Parinirvana or the final death of Buddha.

The earliest stupa which we have in India, and probably of a pre-Asokan date is that at 'Pipprava' in Basti district in the United Provinces. The Biarat stupa of Jeypore State is another unique stupa shrine. In Andhra, the region of Krishna and Guntur districts, covers the great stupas. Some of them as for example at Bhattiprolu and Gudivada are large stupas with a diameter of more than 100 feet. The Mahachaitya of Nagarjunakonda, of the second and third centuries A. D. has a diameter of more than 100 feet.

The stupas which started thus as places or religious worship came to be adorned, in course of time, by architecture and most of the early stupas that we have, are these decorated ones. These friezes give us, interesting details about the life of Buddha, or the Jataka tales, or legends of Bodhisatva, and help us to appreciate the artistic tendencies of those early ages. Like plastic art, stupa architecture has also had a regional development. There are broadly two types of art in this one the 'Gandhara' art which developed in the north-west region of India, and second what is called Amaravathi school of art, or what we may call the Andhra school of art. The 'Gandhara' art was an admixture of ancient Greek, Persian, and indigenous talents, and a typical feature of this is the Indo-Corinthian pillar. 'Gandhara' stupas have a distinctive style, being raised on lofty square terraces, the drum consisting of several diminishing tiers crowned by multiple receding umberlas. In the 'Gandhara' art, stress is laid upon, the beauty of form, as opposed to the beauty of spirit. Greek art was a live one, which relished in depicting man and his body in their perfection. 'Gandhara' art takes this idea wholly from Greek art. A figure of Buddha, for example, is represented as a tall-hefty man, with fine and well proportioned limbs. A great figure is represented in 'Gandhara' art by a huge image. The Andhra artist on the other hand, was more or less, an idealist who believed in the spirit than in matter. He represents Buddha, not as a huge massive figure, as in the Gandhara art, but as a mild, benevolent, composed and self-possessed

figure. He sometimes represents Buddha as a spirit, by suggesting the idea of Buddha without depicting any form at all. In many pieces of Amaravathi art, Buddha is represented by the 'Swastika' symbol. This symbol, is said to stand for Buddha, who is 'Nirākāra. As a matter of fact, in the early Andhra art, there is no delineation of the form of Buddha at all. The many images of Buddha that we find in Nagarjunakonda and other places belong to the later Vajrayana period.

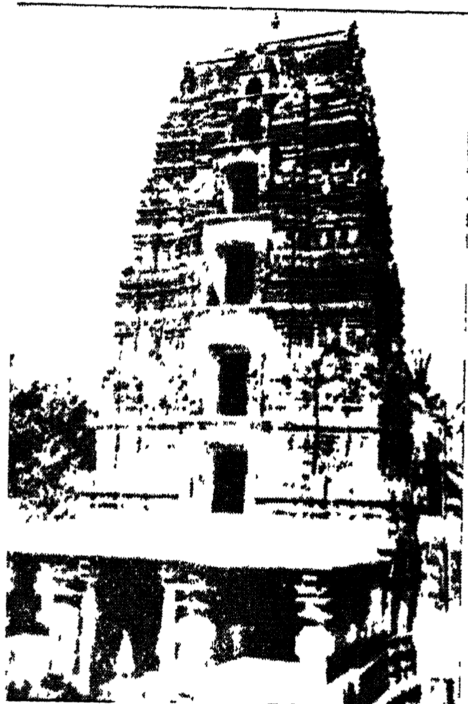
This early temple worship of Buddhism slowly came to be absorbed, into the faith of Hinduism, and gave rise to many temples dedicated to Hindu gods also. In its evolution we can trace three distinctive types of temples, the first being the early rock architecture type, the second being the Gupta and Chalukyan type of temples, and the third being the mediaeval type. Among the latter can be included the later Chalukyan or Hoyasala temples. This is at best, only a broad generic distinction of the temples in India. In South India, temple architecture developed along wholly independent lines, and the southern style may be grouped into five broad chronological divisions corresponding to the principal dynasties that ruled South India:

(1) Pallava	300 to 900 A.D.
(2) Chola	900 to 1100 A.D.
(3) Pandya	1100 to 1350 A D.
(4) Vijayanagar	1350 to 1565 A.D.
(5) The Nayak period	From 1600 A.D.

Before dealing with the evolution of Hindu temples and their architecture, it would be better to consider certain broad characteristics which are common to all Hindu temples. One point which has to be closely observed is, that the Hindu temple inspite of considerable modifications it has received in the course of time, still expresses only the individual as against the corporate, character of a man's worship. There is no such thing as a collective service, and so, no nave as in a church, where the devotees can for corporate prayer. The temple is assemble conceived more as a personal dwelling place of the God, who lives in the temple in a human 'ākarā', as the idol. The function of the priest is to provide for the needs of the God's daily life, as for example, to wake up the God with music at dawn, to bathe Him with water to make offerings for his meals at stated intervals, and to praise him by reciting litanies, hymns and stotras. The priest is an inevitable and indispensable inter-mediary between God and His worshipper. The worshipper brings his homage and offerings and the priest renders them acceptable to God, and in the last resort receives them himself. This in broad is the basic conception of a Hindu temple. It is not a place for corporate worship, but more or less a personal dwelling place of God in human form. And to this private dwelling place, the worshippers go and make prayers. Thus the Hindu temple preserves the main tenet of Hinduism, which is a personal and individual realisation of the Supreme. Only, the Supreme, which the Upanishads, declare, can be realised in the cavity of the heart, by an austere discipline of 'Sravana', 'Manana' and 'Nidhidhyāsana', is, in a temple, symbolised in the concept of a 'nirākāra' and 'nirālamba' god, in the shape of a 'sākara' and 'sālamba' idol, to be worshipped, by faith, devotion and prayer. The concept of Hindu temple, and the concept of worship in the temple, is therefore nothing more than a symbolic representation of the 'sādhana' of the Upanishads. The Indian temple is also considered by some scholars to be a reflec-

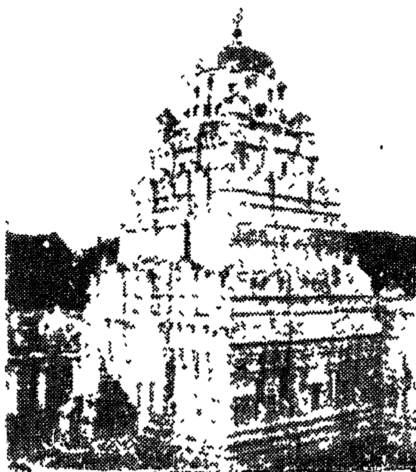
.The Aniyanka Bhimeswara Temple.
The "deul" and Jagamohan are clearly seen.
Ref. Article No. 2

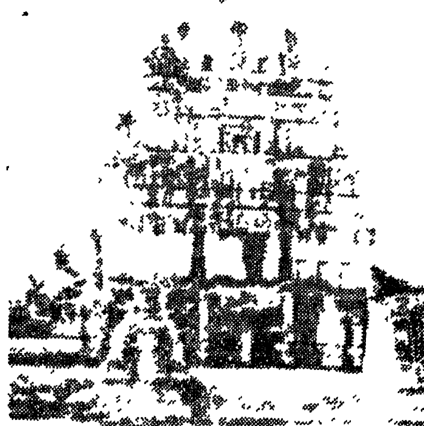
The Seven Storeyed Gopuram of Draksharama Temple. A Typical Illustration of Chola Type Architecture. Ref Article No. 2

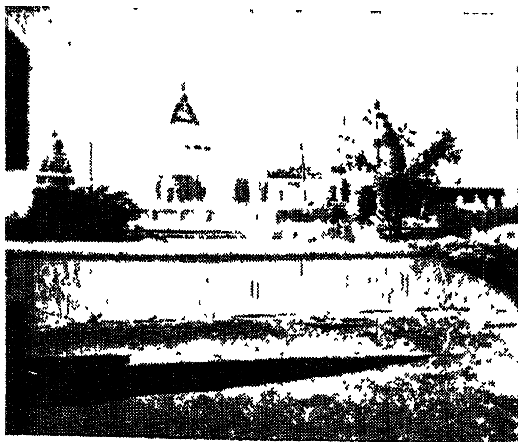
The main "Vimana of the Garbhagruha—Draksharama Temple—This is pure Chola Type of Temple Architecture. Ref. Article No. 2

Sri Kurmam Temple
Vimana over Garbhagriha
Medieval Architecture Type
Ref Article No 2.

An inner shrine—Sri Kurmam.
Ref. Article 3

Main Vimana of Amaravati Temple
Ref. Article 2.

Gopura of Amaravati Temple
—Chola Style.

tion of the human form. The materials granite stone etc. are said to be the skeleton; the architecture is said to be the flesh, shape etc. of the human body; sculpture, panels of painting etc. are conceived as jewellery and decorations of the human body. Even as in a human body endowed with the richest drapery and jewellery, one has to search for the permanent soul in the heart, similarly in the temple, one has to search for the permanent God in the idol. With this backgronnd, it will be clearly seen, that there is a world of difference between the Hindu temple with its conception of individual prayer and realisation, and Christian churches with prayer halls for corporate prayer.

Though the temple proper, is simple in design, still during the course of its evolution, it attracted to itself many structural expansions, corresponding to the expansion of the temple ritual. The temple in India came to be the centre of life and society. This will be clear if we consider the high importance which Indian thinkers have prescribed to religion in life. Religion to the Hindu is not a knowledge to be acquired, as of other sciences; nor is it a pastime for leisure hours. Religion is a way of living, and should be the basic substratum on which man lives, moves and has his being. Religion serves therefore the very purpose of man's incarnation in this world, and it is this outlook, that should colour man's outlook in his other avocations. Religion therefore came to occupy pre-eminent and central position in the subjective life of every Hindu, and he woves the texture of his life, round this central norm of religious experience. This over-all importance given to religion in the life of the Hindu, is symbolised in the importance given in the structure of the temple in a town or city. Just as religion is the central place of a man's existence, so also the temple came to occupy the very central place of any village or town. And just as other activities of life, are woven round this central fact of religion, and are subjected and co-ordinated to the needs of religion, so also the city and its design came to be co-ordinated and subjected to the need of the temple. In other words, the temple came to be the central focus or norm, round which the society adjusted itself, rather than the reverse. Town planning evolved on this basis, and the needs of a town came to be based upon the needs and essential requirements of a central temple. Essentially, the temple came to be also, a central place, for the cultural and aesthetic development of the people. Sculptors, painters, dramatists, musicians and dancers, all lived in temples contributing to the cultural life of the age. The temple thus, is a kind of university, catering to large needs of man, ranging from the aesthetic, to the spiritual. The life of the society, was thus based on the temple and temple worship, and the structural expansion of the temple also followed the corresponding expansion of the temple ritual. As the ceremonies and temple festivals elaborated, there was a corresponding expansion of buildings in which these festivals were to be held. The 'moola vigraha' of a temple is eternally enshrined in the *sanctum sanctorum* or the 'garbha griha'. This represents the eternal and unchanging principle of life, corresponding to the Absolute of the Upanishads. But such a conception of God fails to satisfy the practical needs of less intellectual people, and to them, the undefinable Absolute of the Upanishads, appears as a transcendental God or Eswara who is the Lord of Creation, and who is the loving father, to whom man may turn in times of distress

and disaster. Symbolising this descent of a loving God, out of a 'nirguna' Absolute, we have in the temple, an 'Utsava vigraha' which casters to the aesthetic religious needs of the people, as distinct from the 'moola vigraha', which caters to the spiritual and mystic needs of the people. Just as God is not only transcendental but also immanent in all aspects of creation, but man with his limitations not being able to conceive of this abstract principle of God first posits out of a 'nirguna' Absolute, a loving God who creates the world and sustains it, so also in a temple, this capacity or 'sakti' of God to create, is manifested on certain occasions called 'Utsavas'. 'Utsavamurthy' thus represents the 'saguna Eswara' manifesting His powers of 'sakti'. Quite symbolically God retreats from the moola vigraha embodiment into a physical embodiment called the Utsava vigraha and displays or manifests his energy or sakti during the period of utsavas. This Utsavamurthy is therefore conceived as a great Lord or monarch to whom poojas are offered. And to correspond to the many utsavas of the temple, many structural additions like Kalyanamantapam came to be constructed. Thus the symbolism of a temple is quite in consonance with the metaphysical idealism of the Upanishads, and the structural additions of the temple disclose to us the progressive evolution of the temple ritual during the course of centuries.

Apart from the rock cut architecture of the temples which was the characteristic of the Vishnukundin monarchs of Andhra and the Pallavas of Kanchi, there are three types of temple architecture recognised by the Silpa Sastras. They are the rectangular "Nāgara" which is mainly to be found in the north, the rounded "Vēsara" which is typical of the Andhra districts on the East Coast, and the octoganal "Drāvida" which is to be found in the South. The main distinguishing features of these three distinct style of architecture are to be seen in the "Vimana" of the shrine. In the reigns of the great mediaeval Cholas, as for example, Raja Raja the Great, and of the Hoyasala and Vijayanagar kings, the 'gopura' of the temples attained a greater importance than the 'vimana' and quite often dominated the entire motif. But normally it is the vimana that distinguishes the temple and its style. The vimana is usually square, or more or less rounded in plan, where as a gopura is more broad than it is deep. The Vimana is over the garbha griha which is the *sanctum sanctorum*, and the main heart centre of every Hindu temple. In front of this central shrine stands the 'dhwajasthambha' or flag-post. The precinct of a temple lead one generally to a quadrangle enclosing a labyrinth of colanades, cloisters, galleries, shrines, rooms and corridors. There may be also pillared pavilions, which house sacred washing places, and sometimes the dancing hall also. The surfaces of these buildings are covered with a rich profusion of decoration in which the artist has given full expression to his genius. The third classifications of temple architecture into Nagara, Vesara and Dravida can again be broadly divided into northern, and southern styles and the southern style can again be sub-divided into Chalukyan and Tamil styles. These different styles of temple architecture are distinguished mainly in the vimana. In the northern style the vimana shows a predominance of the vertical motif to the horizontal one, and the crown of the vimana also resembles an 'Amalaka'. In the southern style the emphasis is on the horizontal

rather than in the vertical motif. Among the southern style which comprises the Chalukyan and Tamil styles of temple architecture, the main difference *interse* is only in the method of decorative detail. The Tamil vimana is generally octoganal and has a window ornament in each face.

It was only in the later part of the 7th century A.D., that the temple architecture came to assume a fixed design; and just as, the nave, the chancel, the spire etc. stand for fixed and definite places in a church so also, items like, vimana, garbhagriha, arthamantapa etc. came to be associated with definite portions of the temple, and the temple design came to be standard. With this 'setting-in' of the pro-type of a temple, an amazing activity in temple construction took place. Tall spires of temples singly and in clusters rose all over the land. Much of the architectonic effect of the temple structure, was achieved by the surface being treated, as if they were a conglomeration of repeating cells. Ferguson on the basis of this architecture, distinguishes two styles of temple architecture, called the 'Dravidian' and 'Indo-Aryan'. In the Dravidian style, the vimana consists of a series of successively smaller and smaller tiers of miniature pavilions, the horizontal motif having predominance over the vertical. In the Indo-Aryan style, however, the Vimanas are characterised by the predominance of the vertical over the horizontal. This style can be clearly seen in the construction of the vimana of the Dravidian temples, with its top called 'sikhara' which is built of repetitions of the same motif done with an element of decoration. In other words, the conception is that a repetition of the same motif tends to a beauty of design. This is a highly original method of beautifying a piece of architectuer, because the very monotony of a mechanical re-iteration done into the picture of a whole pattern adds to the beauty of structural congruity; like for example, a display of concentric circles in a circular design, contributing to overall beauty of the picture as a whole. In addition to this structural repetition, which adds to the beauty of the temple architecture, each of these individual units or parts have a deeper spiritual meaning and also represent a model of a shrine.

The Dravida style was naturally restricted to the southern area and shows a certain uniformity in its evolution, on account of the compactness of the area of its growth. The Indo-Aryan style was not similarly restricted and, Percy Brown distinguishes six different types of the original development of the Indo-Aryan style. The earliest in this direction and the most definite in its evolution occurred in the eastern region i. e. in the area of Kalinga, which comprised the territory between the rivers 'Vaitharani' and Viraha, comprising the modern Vizag and Srikakulam districts of Andhra and parts of Cuttack of Orissa. In Andhra, therefore we can distinguish this 'Indo-Aryan' style of architecture in the Kalinga area as in the temples of 'Mukhalingam' of Srikakulam district and the Chalukyan and Pallava styles of temple architecture in the districts where the Chalukyas and Pallavas held sway. Thus the temples of Srikakulam and Vizag dists. show the predominance of the Indo-Aryan style with its emphasis on the vertical motif. But in its development and details of construction it preserves an individuality of its own and shows a happy admixture with the Chalukyan style. Mukhalingam temples, which are on the border land between the north and the south, show very characteristically this happy and rich mixture of the two different styles of

architecture. The general pattern is the same, though the names for the different parts may differ. Thus, for example, the generic term for the tower or the vimana in the Chalukyan temple is called here as 'deul' or 'Srimandir'. The mantapa of the Chalukyan temple is called here as the 'Jagamohana.' Just as the southern temples had many other structures corresponding to the utsavas of the temple there are structers here called 'Nātya mandir' etc. The basement is called the 'Pista' and the hall consisted of only one storey, a cubical portion below called 'Bada' and a pyramid of roof above called 'Pida'. The Vimana of the southern temple called the 'Deul' of Kalinga consists of the lower and upright position called the 'Bada,' and the upper portion consisting of a tall middle portion called 'chchapra,' a flat fluted disc at the summit called 'Amla' and finial called 'kalasa'.

The earliest known temple in India with a sensible plan is the original temple 40 at Sanchi which belongs to the pre-mouryan age. The plinth consists of apsidal stones. The superstructure has disappeared and the original fabric lies hidden beneath the later reconstructions. In Andhra one of the very earliest Hindu temples is the Kapotheswaralaya of Chezerla of Guntur Dt., which is perhaps of the third or forth centuries A. D. It has a very peculiar and distinctive pattern of its own, and the apsidal plan and barrel-vaulted structures, is termed as 'Hasthi Prastha' in the 'Vastu Sastra.' It is perhaps an ancient Buddhist Chaitya, converted into Hindu worship. Among rock cut temples of Andhra, we have the 'Undavalli' cave temples of Guntur, 'Mogalarajapuram' temples of Krishna and 'Bhairavakonda' temples of Nellore. These generally have plain cubical pillars with a heavy corbal-bracket, derived from the wooden pro-type; the mantapas exhibiting various stages of evolution, some having no roll mouldings above pillars, some showing them along, and the others combining these mouldings with 'kudul motif,' which is a dimunitive form of the chaitya arch. The mantapa at Undavalli-is unique with a pyramidal construction of four tires. These rock cut temples were probably the result of Vishnukundin art, though they are at present attributed to the Pallavas. Vishnukundins are an earlier Andhra line of Kings, and it is probable that they were responsible for the evolution of these rock cut style of architecture, which was adopted and later perfected by the Pallavas especially under the great Pallava monarch 'Mehendra Varma.'

During medieaval period, there was close and intimate alliance between the eastern Chalukyans of Vengi, as Andhra was then called, and the Cholas of the south. Kings inter-married from generation to generation, with the result that by the 12th century, the Chalukyas lost their independent characteristic, and a new line of kings called 'Chola-Chalukyas' came in to existence. The culminating point of this movement was, the accession of the famous monarch Kulottunga I, who ascended both the Chola and the Vengi thrones, as descendent of both the empires. During this period of roughly 300 years from the 9th to 12-th century A.D., there was a great inter-mixture of Chola culture in Andhra. Many Andhra kings used to call themselves by characteristic chola names, like Raja Raja, as for example, Raja Raja Narendra the patron of Nannayya Bhatta, author of Telugu Bharathamu. Chola temples came to be constructed all over this land. The Chola temples do not exhibit any material

alterations in the plans and arrangements but are marked only by a fresh spirit and originality. Many Chola temples of Andhra as for example, the famous one at Draksharamam, all belong to this period. Under the Vizianagaram kings also, there was a great efflorescence of temple building. The main characteristic of Vizianagaram temples is the design of pillar sort, which became a nucleus either for a cluster of miniatured pillars, or for the attachment of an intricate group of statuary in the round, including many animals like, say, the rearing horse. The corbel-bracket is here, replaced by a fully evolved lotus pendant. These Vizianagaram temples are also marked by double curved roll-cornice and voluted chaitya antefix. Several adjustments to the temple like 'Amman shrine' or dancing halls also came to be constructed. The most important of these, to the structure of the temple, is the Kalyanamantapam, which is an ornate type of pillared pavilion with a raised platform for the ceremonial wedding of the deity. The most representative temples of these Vizianagaram style of architecture are the Vittal and Harara-Rama temples at Humpi, which way the seat of the Vizianagar Empire. A best example of the pillared hall of this period exists in the 'Avadiar kovil' of the south. The 'Nayaks' were the Telugu chieftains, who ruled in the south in the 16th century and during the reign of Thirumalanayaka, temple architecture reached its climax. The Nayaks perfected elaborate fortifications of the temples with concentric enclosing walls towers, and by imposing gopurams. Some of the important Nayak temples containing a series of enormous outer courts look like fortified towns. During this period the gopuram also reached its maturity attaining a height of over 150 feet. The decoration of pillars with the 'yalis' and fanciful animals is a characteristic feature of this period. Moreover this style was characterised by a profuse use of figure sculptures mixed up into the general architectural scheme. Many important temples of South India like Srirangam, Jambukeswaram, Chidambaram, Madurai and Rameswaram belong to this period.

It is a popular mis-conception to think that Hindu temple decorative styles are different from the Jain or Buddhist styles. It is as false, as to say, that Jainism and Buddhism, are different from the earlier preceding Aryan thought. Buddha took the society as he found it and sought to purify it, by trying to rid it of certain unwholesome features. Buddha lived and died in the belief that he was an Aryan, professing the Aryan faith only, but trying to show the way out of the surrounding misery of the people. Buddhism with its tenets of nihilist metaphysics, was a later accretion. Buddha, while he lived, consistently refused to comment on the nature of the Absolute, on the ground, that for man steeped in misery, it is much more important to think of salvation by practical methods, than discussion on an impossible subject like the ultimate nature of Reality. Inspite of this, it is popularly assumed that Buddhism is a kind of revolt against Hinduism. In a similar manner, it is generally believed incorrectly, that Hindu and Buddhist kind of temple architecture are different, if not opposed to Buddhist styles. Even such an eminent authority on temple architecture, as Ferguson, has fallen a prey to this error. Whatever may be the doctrinal differences, either in liturgy or in metaphysics, the artists and 'Sthapathis' who constructed the temples were the same. They were actuated by a love of their professional skill and, not by sec.

tarian differences of their respective religions. The classification of Indian temple architecture into compartments like Buddhist, Jain and Hindu is essentially unsound, as the sculpture and style in one regional area were the same, whether the artists professed Buddhism or Hinduism. Architecture which reflects professional skill, is not dependent on the religious faiths of the artists. The difference between existing Buddhist and Hindu temple architecture is thus wholly a difference due to chronology by lapse of centuries. Within a particular era, contemporaneous monuments, do not reveal any architectural differences. The fact that a Buddhist and Hindu temples did not coexist, does not mean that they were different in technical style. This point of view is very important one to bear in mind in any consideration of the evolution of the temple architecture.

ARADHANA HINDU FESTIVALS RENOWNED TEMPLES IN ANDHRA DESA

By

SRI D. SURYANARAYANASWAMY, B.A., B.L.,
Deputy Secretary and Draftsman to Government, Law Department, Kurnool.

Aradhana

Cleanliness is a close approach to Godliness and it should be scrupulously maintained in the holy shrines which are the earthly abodes of Gods. Great care is necessary in preserving the purity, the sanctity and the spiritual atmosphere of a temple which should constitute a source of inspiration to the devotee who goes there with a clean body and a pure mind. The entire premises of the temple should be kept very attractive and serene and the religious atmosphere pervading therein should enable the devotee to fiix his mind solely upon God. The underlying idea is that God who is an embodiment of purity withdraws His presence from any place where filth, dirt or pollution, which is a reproach, exists in any form. If the place is made impure, expiatory ceremonies have to be performed to purify the temple and its precincts. The rituals in the temples should be carefully observed and the worship should be conducted in the most enchanting and correct manner. The principles laid down in the Agamas should be strictly adhered to.

In His infinite mercy and love for the humanity, God descends to the earth as *arca* or idol which should not be treated as a metal or stone symbol but should be adored as the eternal manifestation of God. In *arca* (*Vigraha*) God is easily accessible to all at any time or in any place and people should worship Him with real faith to deserve His Grace. Devotion (*Bhakthi*) and worship (*Pooja*) are the inner and outer expressions of a man's ardent love to the Almighty. Among the things conducive to liberation, *Bhakti* holds the supreme place. Worship is done in more ways than one. Contemplation on the innerself is the best mode of worship, but it is hardly within the reach of

the common man who needs something concrete for concentration. Worship by singing His praise or listening to His praise or offering flowers, fruits, food and incense is the most common form. After *Neivedyam* the *Prasadam* of the Lord is distributed to the Bhakthas along with D*ivya Theertham.* The worship in temples enables Bhakthas to foster devotion in themselves and others. This worship is meant for all and has almost a continuous process. It is beneficial to the community as a whole. Domestic worship is, however, limited to the house-holder and the members of his family. In temple-worship there are *Homa*, *Bali* and *Utsava* which are absent in domestic worship. There are two primary methods in the worship of God as Narayana, namely, the *Pancharathra* and the *Vaikhanasa*; the former is the word of Narayana himself and the latter also is of devine origin. The Saiva *Agamas* are traced to Siva.

The *Agamas* refer to 96 varieties of temples of which 18 are intended for Vishnu and the remaining types are meant for other Gods. The construction of the temples should be done in strict accordance with the rules enjoined in *Agamas*. The essential parts of a temple are the *Garbhagruha*, *Mukhamantapa* and *Prakara*. Five kinds of images are prescribed for temple-worship and the most important of them are Dhruva (the static aspect) and *Utsava* (the dynamic aspect). The images are of three categories—the *Sthānaka* (standing posture); the *Āsana* (sitting posture) and the *S'ayana* (lying down posture). Each of these kinds may be of the *Yoga* (the serene type), the *Bhoga* (the blissful type), and the *Veera* (the heroic type). In addition to the temples of the Adimurthi (the Principal Deity) there may be smaller temples for the other Incarnations of Gods, the Alwars, Nayanmars and Acharyas.

Every temple has a holy *Theertha* attached to it and a bath in it is said to cleanse the sins of the people. The temple tank (*Pushkarini*) and the temple garden (*Nandanavanam*), which are generally neglected, should be kept clean.

The festivals conducted in a temple are for the benefit of humanity and they are of two kinds, that is, the periodic and the occasional. All Hindu festivals have a deep spiritual import and high religious significance in addition to their entertaining value. The observance of fasts and festivals contributes to a great extent to the health and happiness of the people and protects Hindu Religion which is a universal one and which affirms in the existence of God. Fasting is a great purifier. It makes the mind *Sathvik* and the body light and removes most of the ailments and helps concentration. Fasting controls passion and *Indriyas* and checks the emotions. It overhauls the respiratory, circulatory, digestive and urinary systems. It is one of the ten canons of *Yoga*. Some festivals have special significance and the different manifestations of God or *Avatars* have special days of worship. The pilgrims need relaxation after hard work and these festivals make them cheerful and happy in addition to filling their hearts and minds with devotion to the Deity.

Hindu festivals.

Vaikuntha Ekadasi generally falls in the month of December and it is observed with all solemnity in all the Vaishnaviat temples and particularly in Srirangam. Devotees fast on that day, observe vigil the whole night and offer prayers to the Lord. Bheeshma Ekadasi is another glorious Ekadasi on which fasts are undertaken for expiation of sins and purification of hearts and soul.

Mahasivarathri is a festival observed in honour of Lord Siva who was married to Parvati on that day. The name itself is significant. People observe a strict fast during the day and keep vigil at night. This is a very popular festival throughout the country. Kasi (Benares), Rameswaram, Srisailam, Jumbukeswaram (where the *Āpōlinga* is always under water), and Sri-Kalahasthi are the most prominent centres where millions of people gather to worship Lord Siva on this occasion.

Dasara or Devi Navarathri is celebrated generally during September-October in commemoration of the victory of Durga over Mahishasura. Durga, who is the Goddess of Power or *Sakti* is worshipped then by legions in number and the festivities in Dasara are marked with pomp and splendour. Mysore is famous for Dasara celebrations. Kali temple in Calcutta and Kanakadurga Alayam in Vijayawada are some of the most important centres of attraction during the Navarathri Days. Children begin their education on Vijaya Das'ami day which is considered to be very auspicious.

During Skandashashti and all Krithikeis, particularly, Adikrithikei, Lord Subramanya is adored. The most important temples of Lord Subrahmanya are at Palani, Thiruchandur, and Tiruttani.

During Dattatreya Jayanthi, Lord Dattatreya is worshipped. Srikrishna Jayanthi and Sriramanavami are celebrated in commemoration of the birth of the two Lords who are worshipped in every Hindu house-hold.

Akshayanavami is the ninth day of the bright fortnight of Kartheeka which is known as the inexhaustible Ninth. It is the day of Lord Vishnu and he who observes it with intense faith and devotion acquires inexhaustible knowledge of God and peace. On Akshya Tritiya the door of Badarinarayana temple is opened every year.

Ardra Darsanam is one of the most important festivals which is celebrated at Chidambaram in the month of *Margasirsha.* The festival is devoted to Lord Siva who is worshipped here as a formless-presence–*Akasalingam.* Lakhs of pilgrims visit the place for the Darsan of the Lord.

The lighting-festival at Arunachala at Tiruvannamalai where Lord Siva assumed the form of a hill is celebrated grandly. Arunachaleswar is *Tejolinga.* The significance of the festival is that he who sees the Light of lights that is burning eternally in the chambers of one's heart through constant meditation attains immortality. The lighting in the Arunachala brings the message that Lord Siva is *Jyothi Swarupa.*

Deepavali means a row of lights. It commemorates the great day when Srirama returned to Ayodhya after defeating Ravana. On this day Srikrishna killed the demon Narakasura. The blessings of Lakshmi, the Goddess of Wealth, are invoked. This is a cosmopolitan festival and Hindu merchants renew their accounts on that day. In almost every place multi-coloured lights and fire-works are extravagantly displayed.

The *Holi* festival, which falls in the month of March is celebrated lavishly in the north India. The participants squirt coloured-waters and indiscriminately sprinkle brightly-coloured powders on each other. This celebrations symbolises the death of the demoness Holika, the sister of king Hiranyakasipu.

Makara Sankranti is the commencement of the Sun's northern course in the Heaven. This day opens the festival of the sacred month of *Magha.* A special sanctity is ascribed to this day. The day before Sankranthi is Bhogi and people

take oil bath and eat lavish food. The day after Sankranti is called Kanuvu which is a feasting festival.

Nagulachavithi or Naga Panchami is a festival observed in honour of Seshanaga or Anantha which is worshiped with milk.

Rathasapthami falls on the seventh day of the bright-fortnight of the month of *Magha*. People worship the Sun—God with *Arghya* in the early morning and recite Surya Sahasranama. People observe fast and silence on this day for their edification.

Radhayathra festival is famous chiefly at Poori, where it is connected with the procession-day of Lord Jagannath. In most of the other temples also the Car-festival is an important one.

The New Year Day is a day of rejoicing and celebrated in the respective regions of the country.

Vinayaka Chaturthi is celebrated in honour of Lord Ganesha who is worshipped not to cause hindrance or impediment in any undertaking. In all Saiviat temples Lord Ganesha is worshipped first. In every house-hold also when any auspicious function is performed, Vinayaka is worshipped at the outset.

Chandanayathra is celebrated in the temple of Lord Varaha Lakshmi Narasimhaswamy, at Simhachalam during April or May. On this day, people can have Darsan of the Lord in His original form.

Mahalaya Amavasya is a day of great importance to all Hindus. It is the annual festival for propitiating the spirits of their ancestors. Prayers are offered for the peace of those souls. It is said that in this day there is a conjunction of the Sun and the Moon.

The festival of *Upakarma* is celebrated on the full-moon day of Shravana. The presiding Deity of this day is Varuna, the Sea-God. This is a holy day for those who wear the sacred-thread and do *Tharpanam* to Gods and *Rishis*. *Gayathri* is the crest-jewel of all *Manthras*.

Every Eclipse, Solar or Lunar, is of universal significance. Most of the Hindus take their baths in the sea, rivers or tanks and recite *Manthras*.

The festivals Mahakumbha and Ardhakumbha have very special importance and greatly celebrated.

The Brahmotsavam, the Teppotsavam and the Kalyanam festival in all important temples are celebrated on a grand scale and they attract pilgrims from far and near. During the large congregations religious discourses and various entertainments are provided for the benefit of the pilgrims who enjoy a real holiday then. They contribute liberally to the coffers of the temples and the festival income is a substantial item which is utilised for the upkeep of the religious institutions and their traditional glory.

Pilgrimages to holy places, which are symbolic of the Pilgrimage of the Soul to God, inculcates in the pilgrims a religious fervour and devotion which they propagate to others. Through the medium of *Bhakthi* and the avenue of *Aradhana*, *Mukthi* is attained.

Renowned temples in Andhra Desa

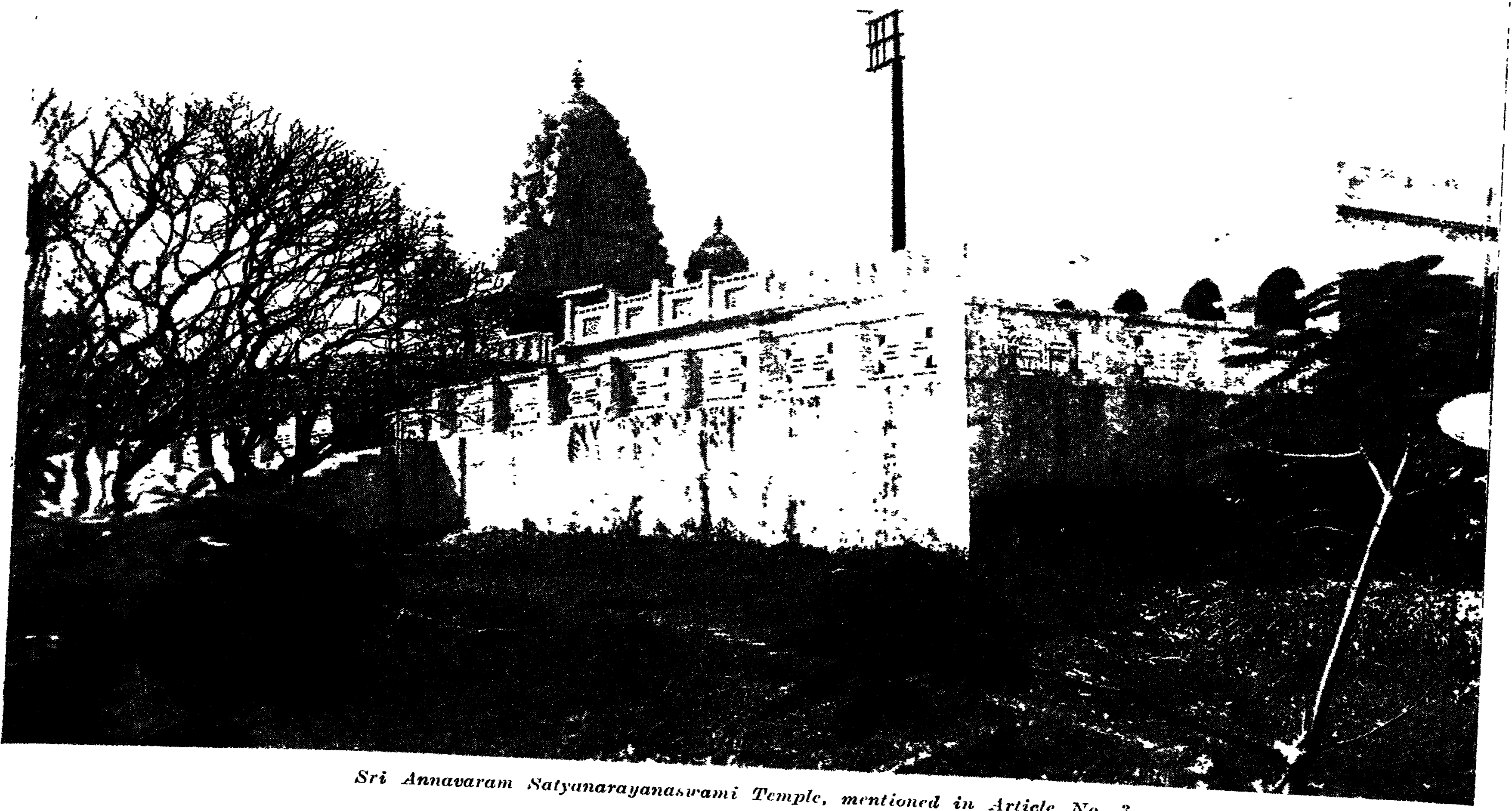
Sri Venkatesa temple, Tirupati.—The temple of Lord Venkateswara who is also known by other popular names as Sreenivasa, Sri Balaji and so on, is the most famous temple in India. The Lord who incarnated here is *Swayamvyakta* and the very embodiment of redemptive love for all Jeevas. The temple is situated on the Thirumalai Hills which are about 3,000 feet above sea-level and more than one hundred miles in extent. It contains seven peaks and hence the Lord of the Hills is popularly known as Edukondala

Venkataramana. The seven peaks are named Seshachala, Vedachala, Garudachala, Anjanachala, Vrishabhachala, Narayanachala and Venkatachala which are said to represent the seven hoods of Adishesha. Sri Venkatachala Mahatmayam is the Sthalapuranam of these holy Hills. The shrine of Lord Sri Venkatesa is called Anandanilaya Vimanam and the sanctity it has attained is unique. The Deity is very powerful and any person who believes in the existence of God is attracted to this shrine without fail. Innumerable inscriptions in the Prakaras of the temple reveal the attractive power of Sri Venkatesa over men, who vied with each other in offering their riches to the Lord. The income of this great temple is nearly 40 lakhs of rupees per year. Brahmotsavam at Tirupathi which generally falls in September attracts large crowds from all over India. The next important festival is Vasanthothsavam which also gathers large crowds. Various amenities are provided for the pilgrims who contribute their mite in enriching this temple. The Glory and the Greatness of the Lord is indescribable and every day the temple presents a festive air.

Sri Sitaramaswamy temple, Bhadrachalam, East Godavari District.—This shrine, which is on the bank of the holy Godavari, is the most important Srirama temples in this country. This is more famous than even the Srirama temples in Ayodhya. Its annual income is about 56,000 rupees. It was constructed by the famous Gopanna who was later on known as Ramadas. It can be reached by a steam-launch in rainy season through the river Godavari. It can also be reached by road and rail. Srirama Navami, Vaikuntha Ekadasi and Kalyanam festivals attract large number of pilgrims from all over India.

Sri Varahalakshminarasimhaswami temple, Simhachalam, Vizag District.—This is one of the most ancient and famous temples getting an income of about four lakhs of rupees annually. Simhachalam is ten miles from Visakhapatnam and it can be reached by rail or road. The temple is on the hill to reach which there are about 1,000 steps. The main Deity is always covered with Chandanam and only on the Chandana Yathra Day people can have Darsan of the Lord in His Nijarupam. The important festivals are Chandanayathra, Kalyanam festival and Vyasapournami and they come off generally in April and May every year. There is a Kappasthambham in the temple which has got "*Santhana Venugopala Yanthram.*" It is believed that ladies who have no children beget children after embracing this Kappasthambham. The architecture in this temple is exquisite and it is preserved carefully. The rituals and worship are done on a splendid style.

Sri Veeravenkata Satyanarayana swamy temple, Annavaram, East Godavari Dt.—This temple of Lord Satyadeva is situated on a small hillock called Ratnagiri. There are 300 steps to reach this shrine. It has an annual income of about three lakhs of rupees. Throughout the year *Satyanarayana Vratams* are performed. Kalyanotsavam in the month of May and Bheeshma Ekadasi are the most important festivals celebrated in this temple. Large crowds gather during those occasions and enliven the place. Annavaram which is on the bank of river Pampa is at a distance of 18 miles from Pithapuram and it can be reached by rail and road. This is one of the most famous temples in Andhra Desa. It is said that the greatness of this temple is due to a divine *Yanthram* which was installed underneath the Deity.

Sri Annavaram Satyanarayanaswami Temple, mentioned in Article No. 3

Sri Suryanarayanaswami Temple - ARASAVILLI mentioned in Article No. 3

Sri Subrahmanyeswaraswamy temple, Tiruttani Chittoor Dt.—This famous temple of Lord Subrahmanya is situated on a large hillock to which there are about 400 steps. This *sthalam* is one of the *sthalams* sung by the famous Arunagirinadar. Here Lord Subrahmanya is seen with his consorts, Sri Valli and Sri Devayani. This temple has got an annual income of about one lakh of rupees. Adikrithikei festival which falls in the month of August is the most important festival which is attended by lakhs of pilgrims. On all the Krithikai days also pilgrims visit in large numbers.

Sri Mallikarjunaswamy and Sri Bhramaramba Devi temple, Srisailam, Kurnool District.—This temple is situated in the Nallamalai hills. This is a very ancient temple with puranic fame and the Lingam is one of the few *Jyotirlingams* in this country. It is said that great Sivaji worshipped the Goddess Bhramaramba there and with Her Blessings he has regained power and saved Hinduism from the onslaught of the Moghuls. The Lingam here is "*Adhomukha*" and it is consecrated according to the cult of Sakthi—Siva worship. Both Sakthi and Siva are worshipped here in equal importance. In this temple there is the unique custom of touching the Lingam and performing puja by any person irrespective of caste, creed or community. The most important festival is Mahasivaratri when lakhs of pilgrims gather to worship Siva and Sakthi. It can be reached only by road and the journey to this great shrine is arduous. This temple is as important as Benaras though it is out of the way and difficult to reach. Srisailam is mentioned in the ordinary and Maha *Sankalpam* preceding every religious ceremony of Hindus. Its income is about Rs. 40,000 which is mainly derived from the contributions of the pilgrims. Ugadi festival is celebrated in this temple.

Sri Srikalahasteswaraswamy temple, Kalahasti.—This temple adorns the bank of the river Swarnamukhi at Kalahasti, Chittoor District. Sri Kannappa Nainar, one of the most ardent devotees of Lord Siva, attained salvation by his unique devotion to the Lord and a separate temple is built for him on the hill nearby. Lord Sri Kalahastheswaraswamy is stated to have been worshipped by a Spider, an Elephant and a Cobra and they find a place on the Lingam which is a "Vayu Lingam". Kalahasti is a great pilgrim-centre attracting vast number of pilgrims from all parts of the country. Its annual income is about 40,000 rupees. Mahasivaratri is the biggest festival here which is attended by thousands of pilgrims.

Sri Durgamalleswara Swamy temple, Vijayawada.—This temple is situated on a small hill almost on the bank of the sacred river Krishna. There are about 300 steps to reach the temple, the annual income of which is about 60,000 rupees. Goddess Kanakadurga is the presiding deity of the town and it is stated that the town will extend vastly in the direction facing Sri Ammavaru. Fridays are the most important days which attract large crowds. The whole temple and the steps leading to it are fully illuminated on the lines of Sri Chamundeswari temple at Mysore. During Dasara, Goddess Durga is worshiped by large crowds and celebrations during those nine days are magnificient. The other important festival is Kalyanam which comes off during March-April of every year.

Sri Bheemeswaraswamy temple, Draksharama, East Godavari District.—This is one of the "*Pancha aramas*" installed by Srirama and it takes the first place. It is said that Dakshayajnam was performed here. Mahasivaratri is the most important festival here. Draksharama is at a

distance of about 18 miles from Kakinada and its annual income is about 30,000 rupees.

Sri Venkateswaraswamy temple, Dwaraka Tirumali, West Godavari District.—The most important festival conducted here is the Kalyanam festival during April-May. It is stated that Lord Venkateswara, as a result of some quarrel with Sri Mangatayar came to Dwaraka Tirumalai where he stayed for some time. Later on Sri Mangatayar came to Dwaraka Tirumalai and took back the Lord to Tirumalai. This temple is at a distance of 22 miles from Eluru. Its income is about a lakh of rupees.

Sri Amaréswaraswamy temple, Amaravathi, Guutur District.—Amaravati temple is one of the most famous and ancient temples in Andhra Desa. The annual income of the temple is about 20,000 rupees. It is situated at a distance of 21 miles from Guntur on the banks of the river Krishna. This Lingam is one of the "*Pancha aramas*" consecrated by Srirama. The works of art of this temple are protected by the Ancient Monuments Preservation Act. Mahasivaratri and Kalyanam are the most important festivals.

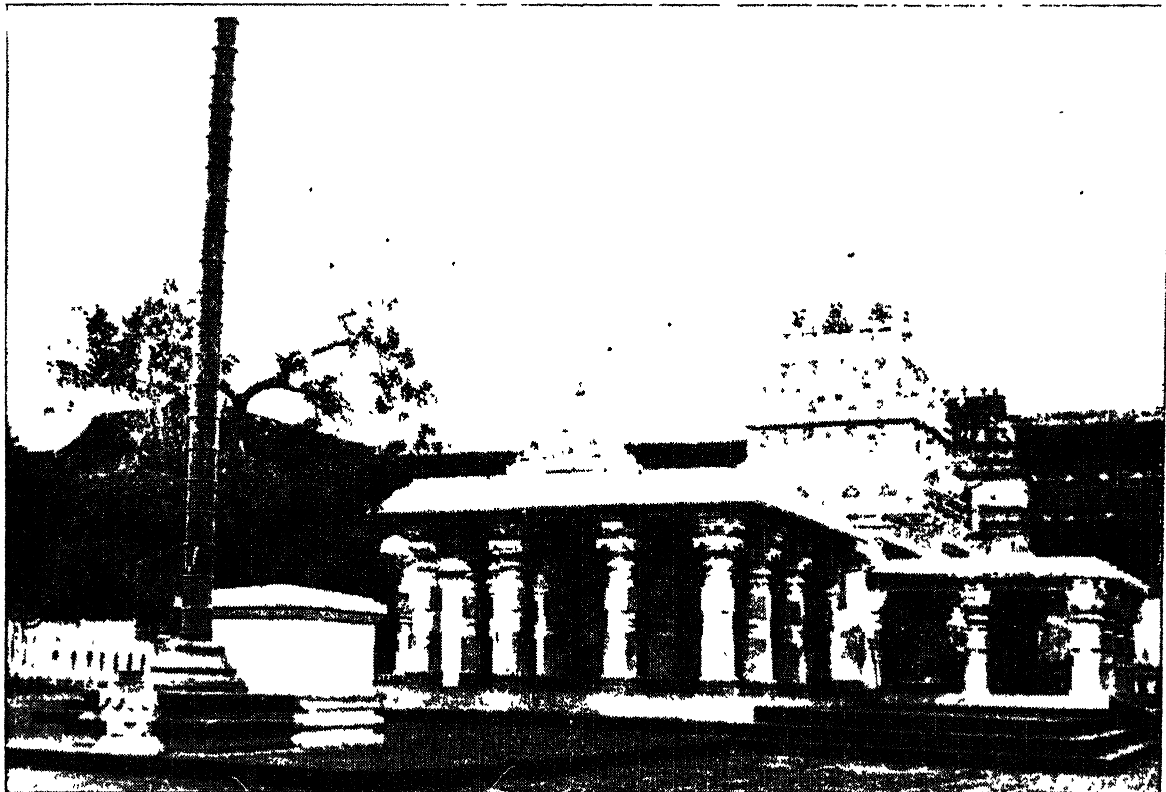
Sri Trikuteswaraswamy temple, Kotappakonda, Guntur District -Kotappakonda is situated at a distance of about 7 miles from Narasaraopet. This temple lies on a hill to reach which there are about 1,000 steps. Mahasivaratri is the most important festival which attracts lakhs of people from all parts of Andhra Desa. Large number of Prabhas gather there during the festival. The annual income of the temple is about 20,000 rupees.

Sri Talpagiri Ranganadhaswamy temple, Nellore.—This temple graces the bank of river Pennar. Here the deity is seen in the "*Saina Kolam*" as in Srirangam. The mirrored Sayana Mandiram is a special feature here. There is a picture of Lord Krishna (in His childhood) painted on the ceiling of this room. From whatever angle it is seen, it looks as if the painting is facing the person seeing it. The annual income of the temple is about 40,000 rupees. Vaikuntha Ekadasi and Bheeshma Ekadasi are grandly celebrated in this temple.

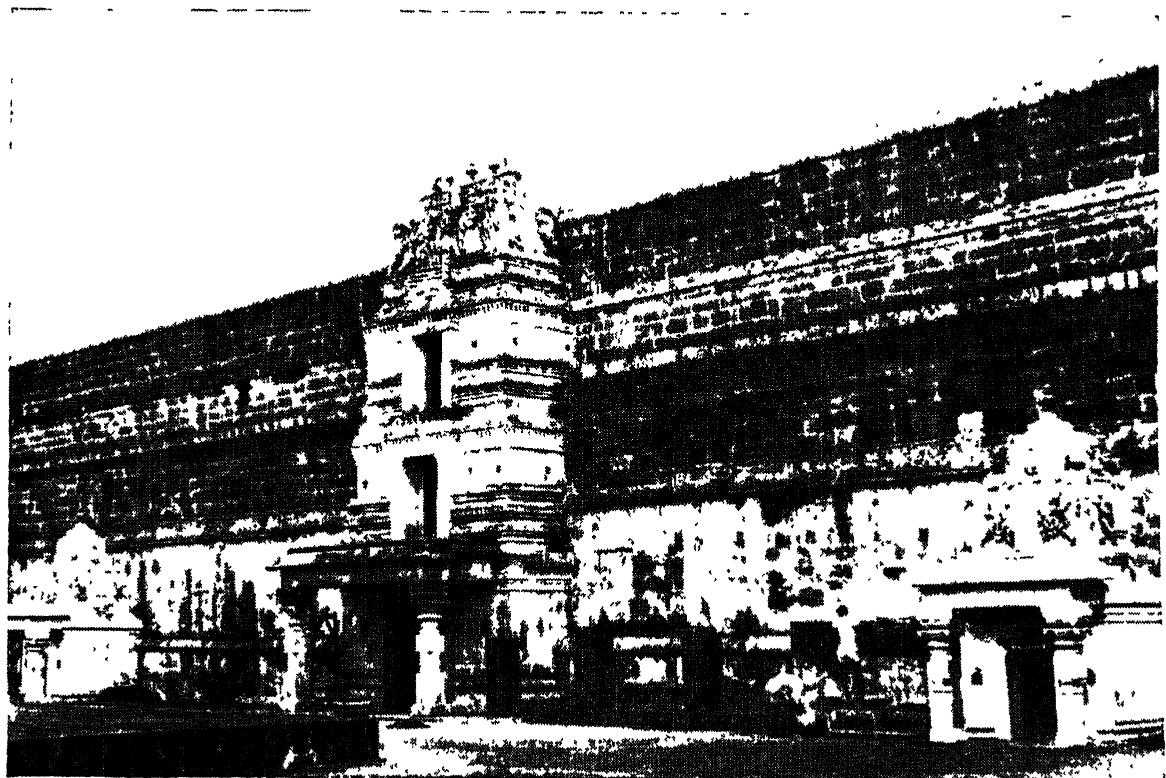
Sri Lakshminarasimhaswamy temple, Mangalagiri, Guntur District.—The special feature of this temple is that pilgrims offer jaggery water to Lord Lakshminarasimhaswamy and whatever quantity of jaggery water is offered and poured in the mouth of the Lord, only half of it will be consumed by the Lord on the hill. There is a big temple of the Lord in the town and its Gopuram is the tallest of the gopurams in Andhra Desa. This is one of the famous temples which attract large crowds during Kalyanam, Vaikuntha Ekadasi and Bheeshma Ekadasi festivals. This temple is situated at a distance of about 9 miles from Vijayawada and 12 miles from Guntur.

Sri Lakshminarasimhaswamy temple, Ahobilam, Kurnool District.—The importance of this temple is due to the fact that there are Navanarasimhas in this temple and it is considered to be the most famous of Narasimha Kshetras. This temple is in the Nallamalai forest at a distance of about 10 miles from Allagadda. The main temple is at lower Ahobilam, and a small temple with Lord Narasimhaswamy and Goddess Chenchulakshmi is at upper Ahobilam. The annual income of this temple is about 10,000 rupees and the Brahmotsavam is the most important festival conducted during the months of March-April every year.

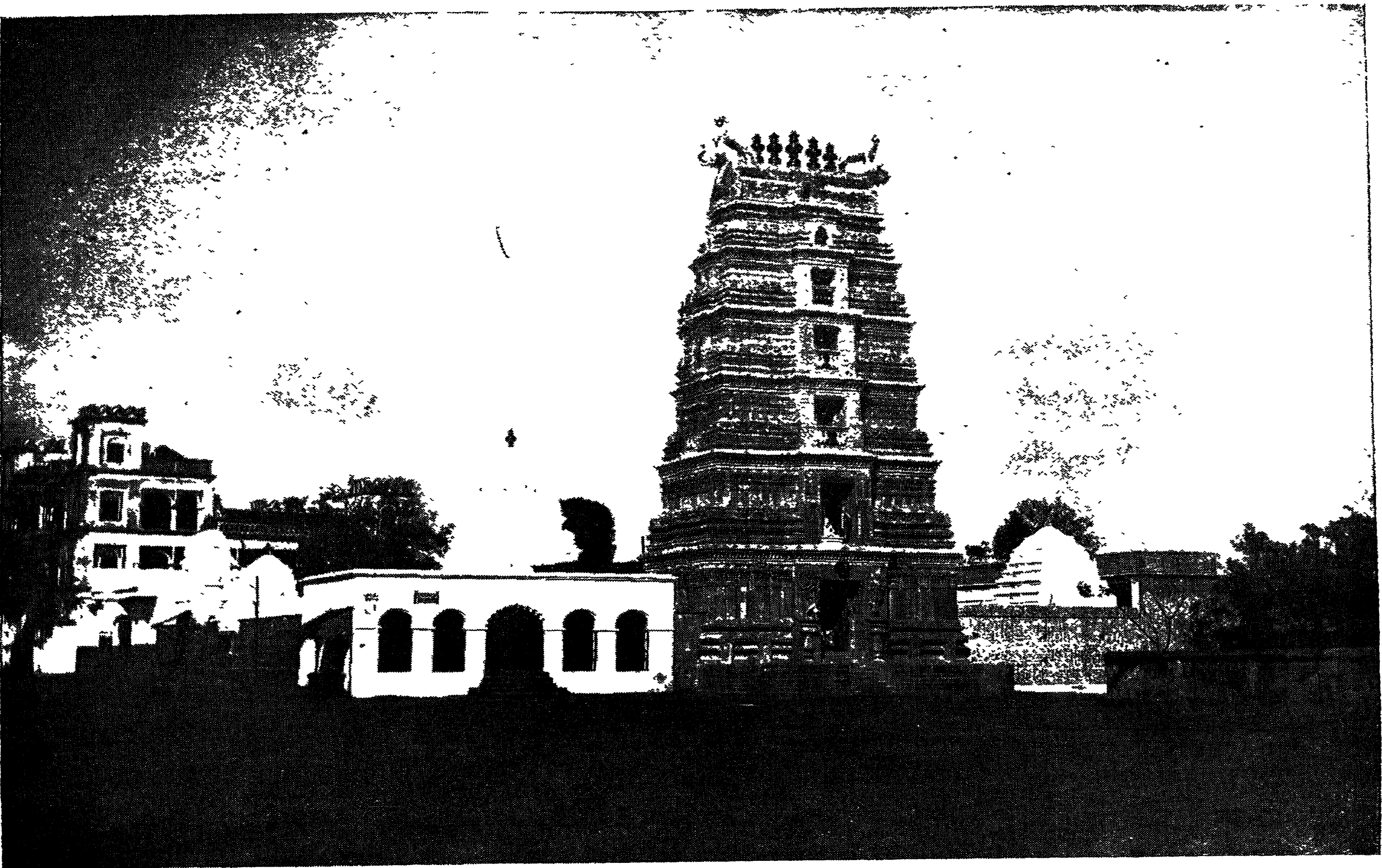
Sri Kurmanadhaswamy temple, Srikurmam, Srikakulam District.—This temple

Front View of Sri Venkateswaraswami Temple Dwaraka Tirumalai—Mentioned in Article No 3

Back View of Sri Venkateswaraswami Temple Dwaraka Tirumalai

Sri Rameswaraswami Temple, Achanta; Mentioned in Article No. 3

is situated at a distance of about 10 miles from Srikakulam. Here Lord Vishnu is seen as *Kurmam* (Tortoise) which is one of His Avatarams and this is the only temple of this Avataram. Kalyanam festival and Dola Yatra are the important festivals in this temple. Its annual income is about 10,000 rupees.

Sri Suryanarayanaswamy temple, Arsavalli, Srikakulam District.—This is the only Sun-God temple in the whole of the Andhra Desa. It is situated at a distance of two miles from Srikakulam. It is an important pilgrim centre and large crowds visit the temple during Sundays. Its annual income is a little more than 20,000 rupees.

Sri Mahanandeswaraswamy temple, Mahanandi, Kurnool District.—This temple is at a distance of about ten miles from Nandyal. Its annual income is about 20,000 rupees. In front of the temple there is a Pushkarini in which the water is always crystal clear. Mahasivaratri is celebrated here well and on that day thousands of pilgrims congregate to worship Sri Mahanandeswaraswamy.

Sri Bhavanarayanaswamy temple, Sarpavaram is a famous Vaishnaviat temple near Kakinada.

Sri Ksheeraramalingeswara Swamy temple, Palakole, West Godavari District.—This is one of the *Pancha aramas* and is a popular temple in that locality. Mahasivarathri and Kalyanam festivals are the most important festivals there.

Sri Kumararama Bheemeswaraswamy temple at Samalkot and Sri Someswaraswamy temple, Gunupudi-Bheemavaram are said to be the other *Arama* temples.

Besides these famous Kshetras, there are other important temples in Andhra Desa and they are :—

Srikakulam District.

Sri Mukhalingeswaraswamy temple, Mukhalingam near Srikakulam. Sri Someswaraswami temple, Gumpa near Parvathipur. Sri Sangameswaraswamy temple, Sangam, Palakonda taluk.

Sri Venugopalaswamy temple Bobbili.

Sri Seetharamaswamy temple, Seetharamapuram near Rajam.

Mahendragiri temple, Mahendragiri near Mandasa.

Visakhapatnam District.

Sri Rameswaraswamy temple, Ramatheertham near Vizianagaram.

Sri Padmanabhaswamy temple, Padmanabham near Vizianagaram

Sri Jagannathaswamy and Seetharamaswamy temples at Visakhapatnam.

Sri Anjaneyaswamy temple, Vizianagram.

Sri Kanyakaparameswari temple, Anakapalle.

East Godavari District.

Sri Someswaraswamy temple, Kotipalle. This Lingam is said to have been installed by Lord Indra.

Sri Lakshminarasimhaswamy temple, Korukonda near Rajahmundry.

Sri Lakshminarasimhaswamy temple, Antharvedi near Narsapur.

The temple at Vadapalli is also an ancient one.

Sri Jaganmohini and Kesavaswamy temple, Ryali near Rajahmundry. This idol is most exquisite in the whole of India. Sri Kesavaswami is seen in the front side and the back-side of Jaganmohini is seen on the rear-side of the idol.

Sri Kukkuteswaraswamy temple, Pithapuram.

Sri Kunthimadhavaswamy temple. Pithapuram.

Sri Venugopalaswamy temple, Kakinada.

Sri Kotilingeswaraswamy temple Rajahmundry.

West Godavari District.

Sri Adikesava and Emberumannarswamy temple, Narsapur.

Sri Rameswaraswamy temple, Achanta.

Sri Kesavaswamy temple, Thanuku.

Sri Kanyakaparameswari temple, Penugonda near Thanuku.

Krishna District.

Sri Durga Nageswaraswami temple, Pedakallepalle near Challapalle.

Sri Srikakuleswaraswami temple, Srikakulam, near Challapalle.

Sri Movva Gopalaswamy temple, Movva near Challapalle.

Sri Jagannathaswami temple, Vadali near Gudivada.

Sri Sobhanachalaswami temple, Akirapalle near Nuzivedu.

Sri Nageswaraswami temple, Masulipatam.

Sri Pandurangaswami temple, Masulipatam.

Guntur District

Sri Bhavanarayanaswamy temple, Ponnur.

Sri Bhavanarayanaswamy temple, Bapatla.

Sri Sangameswaraswamy temple, Sangamjagarlamudi near Tenali.

Sri Malleswaraswamy temple. Peddakakani near Guntur.

The Vaishnaviat temple of Chennakesavaswamy at Macherla is also ancient and famous in that locality.

Nellore District

Sri Moolasthaneswaraswami temple, Nellore.

Sri Venugopalaswami temple, Nellore.

Sri Kamakshi temple at Jonnavada near Nellore.

Sri Kodandaramaswamy temple, Buchireddipalem near Nellore.

Sri Vedagiri Narasimhaswamy temple at Vedagiri near Nellore.

Sri Narasimhaswamy temple, Singarayakonda.

Sri Sangameswaraswami temple, Sangam.

Chittoor District

Sri Govindarajuluswami temple, Tirupathi.

Sri Kodandaramaswamy temple, Tirupathi.

Sri Padamavati Ammavaru temple, Tiruchannur.

Sri Hatiramji Math, Tirupathi.

The Kanipakam temple near Chittoor.

Cuddapah District

Sri Kodandaramaswamy temple, Ontimitta, about which Bhaktha Pothana has sung. This place is otherwise called Ekasilanagaram.

Sri Venkateswaraswamy temple, Devuni Cuddapah.

Pushpagiri Mutt.

Anantapur District

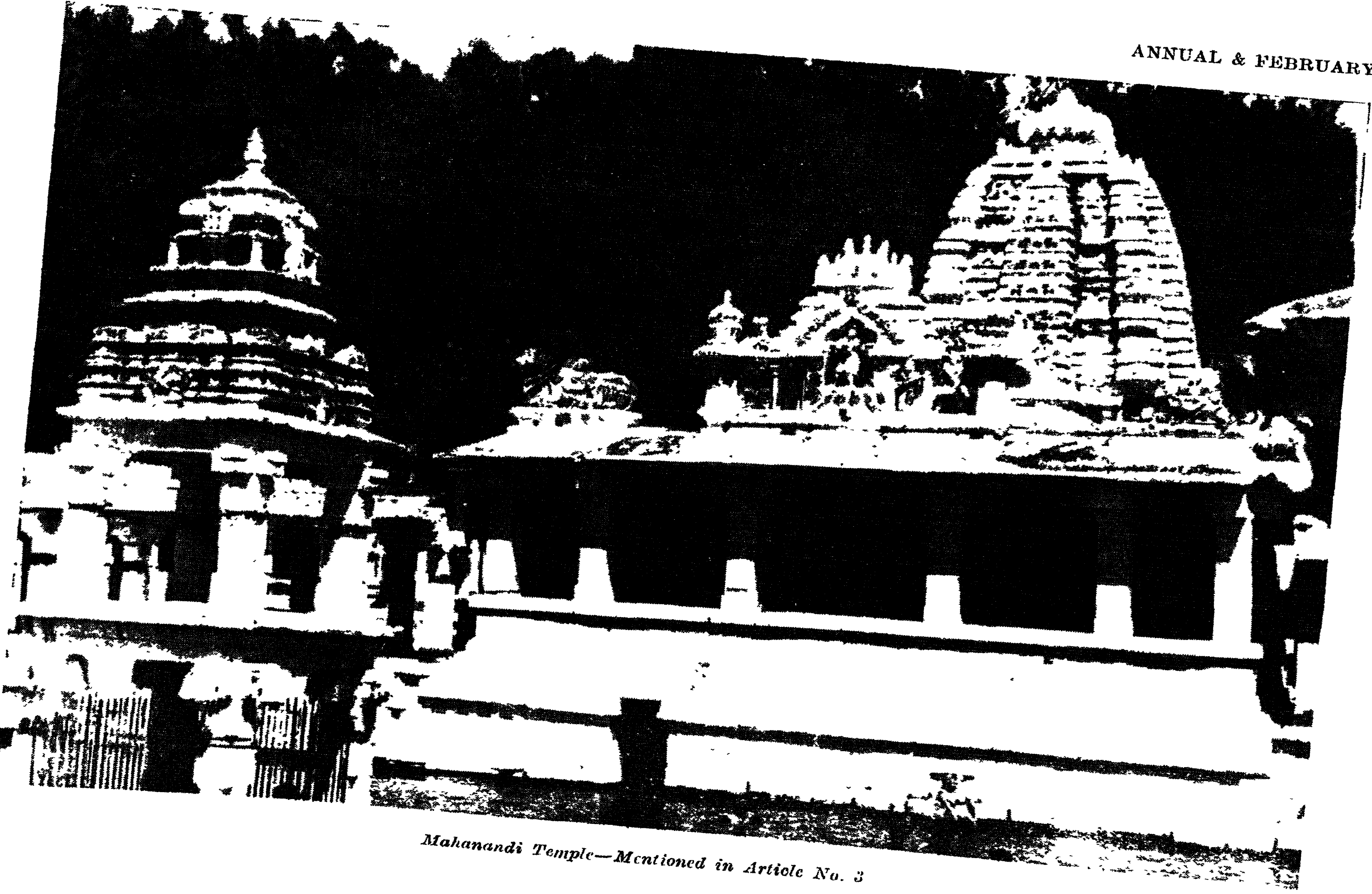
Sri Lakshminarasimhaswamy temple, Kadiri.

Sri Lepaksheswaraswami temple, Lepakshi (known for its great architecture).

Kurnool District

Sri Saibaba temple, Kurnool.

Sri Tripuranthakeswaraswmi temple, Tripuranthakam.

Mahanandi Temple—Mentioned in Article No. 3

Veerabhadreswaraswami Temple—Lepakshi, mention is made in Article 3

THE NAVA NARASIMHAS

By

YATHARTHAVADI

Every Avatar of God is inteded for the protection of Sadhus, destruction of their enemies and the establishment of Dharma. "परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृतां। धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे"॥ The Matsya Avatar protected Brahma, destroyed Madhukaitabhas and re-established the Vedas. The Koorma protected the Devas from fear of Asuras and gave them Amrita. There does not seem to be any destruction of *dushkrit* and any establishment of special dharma in this. The Varaha destroyed Hiranyaksha and re-established the whole earth itself which had sunk into the ocean. We, earthians are indebted to this avatar more than others for its benevolence. The Vamana again regained the earth from the hands of a benevolent Asura. The Narasimha protected the boy Prahlada and destroyed Hiranya. But what is the dharma established by the Avatar? This is a peculiar one where all the purpose of the Avatar seems to have ended the moment He appeared. In all other Avatars, there is lot of work done after the emanation of God in those particular forms. There is no time or space-lag in this Avatar. He appeared in the pillar, then on the spot and immediately killed Hiranya and the purpose of the Avatar was over. Great Bhaktas compare and contrast this with the time and space-lag in Rama Avatara and consider this as millionfold superior to Rama in the aspect of TWARA (त्वर) in the Arthasamrakshana. This will be a thorough contrast to the Gajendramoksha or Ravana Vadha. In the latter, Rama was born as a man and had to be reminded of his duty of killing Ravana, at various stages. He had to be sent to the forest by his mother herself and Ravana himself had to go to the Dandaka Vana and commit a formal sin to draw Rama's anger against him. Even after meeting him in the battle, Rama allows him to go and at the last stage of the war, Agasthya had to come and remind him as to how to kill Ravana. Rama did not have even the mind to kill the rakshasa and all those concerned had to precipitate Ravana's destruction and induce Rama into action at every stage. When compared with this, Narasimha is the only Avatar of God where He responds to the call of the Bhakta immediately. It is this aspect that had made a deep impression in the mind of NAMMALWAR, though he is a great lover of Rama and Krishna Avatars particularly. He says in his Divya Prabandham,

> " ఎంగుముళన్ కణ్ణనెన్ఱ మగనై కాయన్దు
> ఇంగిల్లైయాలెన్ఱు ఇరణియన్ తూణ్పుడైప్ప
> అంగప్పొழுదె అవన్వీయ తోన్ఱియ ఎన్
> సింగప్పిరాన్పెరుమై ఆరాయుం శీర్మైత్తే ?"

"The son said that God is everywhere. The father (Hiranya) tortured the son with the question—" Is he here?" and struck the pillar. Oh! my great Narasimha then and there destroyed him and appeared. The acts of appearance and destruction of the enemy were simultaneous. Who can scan the greatness of the Lord regarding his *twara* in Bhaktasamrakshna?".

How hideous and frightful a soft-looking cow becomes, when she is infuriated by doing a little harm to her calf (Vatsa)! It is this character of God in relation to the Bhakta that is called Vātsalyam.

There is no place in Nrusimha for any other quality. But all the Kalyanagunas of God are merged in this Vātsalya Guna. The dharma established by this Avatara again is of the highest order. It is an answer to the Atheist. It is a positive proof, of the fact that God exists everywhere; that He is Vishnu the Vyapanaseela who pervades every atom of existence. Our Ancestors and Rishis of lore established temples for Nrusimha in caves and on tops of mountains for two reasons. A lion lives in caves and on hill tops. The all pervading Vishnu also resides in the cave of every being "निहितं गुहायां" the heart.—"ईश्वरस्सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति"—(Bhagavad Gita). This is the indestructable truth. When all other Avatars are forgotten, this will remain for ever. It is said in the Nrusimha Poorvathapini Upanishad that God appeared before Brahma as Nrusimha at first and gave him the mantra—Narasimha Anushtup with which he was able to develop the four Vedas later—

(1) (2) (3) (4) (5)
उग्रं वीरं महाविष्णुं ज्वलन्तं सर्वतोमुखं
(6) (7) (8) (9)
नृसिंहं भीषणं भद्रं मृत्योर्मृत्युं नमाम्यहं

It will be seen that there are nine forms of Nrusimha in the above Anushtup which correspond to the NavaNarasimhas we have in the various parts of our state.

1. उग्रं	Ugra Narasimha. (in an angry pose).
2. वीरं	Veera Narasimha (in a fighting pose).
3. महाविष्णुं	Mahavishnu (Lakshmi Nrusimha with S'ankha and Chakra).
4. ज्वलन्तं	Jwala Narasimha (emitting flames of fire all around).
5. सर्वतोमुखं	Sarwato mukham (with number of faces).
6. नृसिंहं	Nrusimham (plain Narasimha).
7. भीषणं	Bheeshanam (the frightful).
8. भद्रं	Bhadram (the adorable - the Prahlada varaprasada Narasimha).
9. मृत्योर्मृत्युं	Mruthyor-mrutyum (the killer of Hiranya).

The above are the superficial depiction of the nine forms of Narasimha as per the Upanishad mantra. But the esoteric meaning of the mantra is more thrilling for the learned bhaktas.

The following are the meanings given in the Upanishad itself for the various terms:

1. उग्रं :—उत्सृजति, विसृजति, वासयति ग्राह्यति सर्वाणि भूतानि इति उग्रं 'One who creates all beings, throws them out, makes them live and takes them back".

2. वीरं :—सर्वाणि भूतानि विरमति, विरमयति, इति - 'One who makes all beings take rest in Him and Himself rests.

3. महाविष्णुं :—सर्वाणि भूतानि व्याप्नोति, व्यापयति' इति - "One who pervades and exists fully in every being'.

4. ज्वलन्तं :—ज्वलति ज्वलयति इति - 'One who shines and makes all beings shine.'

5. सर्वतोमुखं :—सर्वतः श्रुणोति, गच्छति, आदत्ते, इति- 'One who has infinite number of heads, eyes, ears, feet etc.'

6. नृसिंहं :—वीर्यतमःश्रेष्ठतमश्च - The greatest and most powerful.'

7. भीषणं :—भीषाऽस्माद्वातः पवते, यस्य भीत्या सर्वाणि भूतानि पलायन्ते, यतः कुतश्च न बिभेति इति - 'One who is not afraid of anything while all beings run in fear of Him.'

8. भद्रं :—सर्वदा भद्रं ददाति - कल्याणः - 'The most blissful, giver of all boons.'

9. मृत्योर्मृत्युं :—स्वमहिम्ना स्वभक्तानां स्मृतएव मृत्युं अपमृत्युं मारयति इति - 'By His own power, one

who destroys death for His bhaktas and makes them immortal!

It will be a matter of interest to know that no Yantrapratishtha is complete without this Narasimha Anushtup engraved in it. Thus, this is the basis for all mantras, yantras and avataras. It is a well known fact that it is Narasimha who gave back the body of Sri Sankaracharya and responded to his prayers immediately, when he sang his Karāvalambana Stotra. In the Valmiki Ramayana also, the Rishi sees the remnants of Narasimha Avatar in the child that was born to Kousalya,लोहिताक्षं "महाबाहुं रक्तोष्ठं दुंदुभिस्वनं' - Sarga 18-Sloka 11 The red eyes and the long hands were still searching for Hiranya evidently. The lips were tainted with the blood of the Asura. The cry of the child was like that of a dundubhi (दुंदुभि) evidently, the Garjana of Narasimha is reflected in this.

Rama is often called Nara S'ardūla (नरशार्दूल) by Valmiki reminding us that He is the same as Narasimha in His previous Avatara.

It will be much more interesting to know that the Stotra made by Arjuna when he saw the Viswarupam of Lord Sri Krishna, in the Bhagavad Gita Chapter XI which seems to be annotations of the various words, Ugram, Vıram, Mahavishnum, Jwalantam, Sarwato–mukham, Nrusimham, Bheeshanam, Bhadram, Mrutyormrutyum namāmyaham, in the same sequence of the mantra, as shown below:

A close study reveals a direct correlation between the terms in the mantra starting with Ugram (उग्रं) and ending with Namāmyaham (नमाम्यहं) and the slokas 20 to 31 of Chapter XI of the Bhagavad Gita Sloka 20 contains the word Ugram (उग्रं) as though to indicate the beginning of the mantra and sloka 31, which is the end of the Stotra, contains "Namostute" (नमोस्तु ते) indicating the end of the mantra.

Sloka 20. द्यावापृथिव्यो: etc.	This depicts a picture of the Viswarupi filling the whole space between Earth and Heaven and all the directions, which is wonderful and frightful. This may be summed up as "उग्रं" (UGRAM)
Sloka 21 अमी हि त्वा etc.	"The troops of Suras enter into you. Some invoke you with folded hands. Maharshis and Siddhas praise you with fine stotras and say 'Swasti' to you." This rupam corresponds to वीरं (VEERAM).
Sloka 22. रुद्रादित्या etc.	"All the Devas, Gandharvas, Siddhas, etc., look at you with wonder and awe, indicating that you are their Lord". This corresponds to "महाविष्णुं" (MAHAVISHNUM)
Sloka 23. रूपं महत्ते etc.	"All the worlds as well as myself are struck with terror looking at your mighty form with infinite numbers of mouths, eyes, hands, bellies, thighs, feet and fearful teeth". This is a perfect depiction of "सर्वतोमुखं" (SARWATOMUKHAM)
Sloka 24. नभःस्पृशं etc.	"Your form touching the heaven is radiant with all colour with open mouth and shin-

ing eyes. Looking at you, my strength fades and I feel frightened." The term in the sloka is "दीप्त" (Deepta) and it perfectly correlates with "ज्वलन्तं" in the mantra.

(JWALANTAM).

(If slokas 23 and 24 interchange their positions, the sequence of the terms of the mantra will be perfectly maintained).

Sloka 25
दंष्ट्राकरालानि etc.

"Your mouths with open jaws look like Kalas destroying flames and I am not able to see anything else. Please have mercy on me". In this, Arjuna addresses the Viswarupi as Devesa, and Jagannivasa "देवेश, जगन्निवास". It is very interesting to note that the corresponding word in the mantra is "नृसिंहं" (Nrusimham). The very Avatar is to prove that He is Devesa and Jagannivasa i.e., one who exists in and pervades the whole Jagat. The correlation is very striking. "नृसिंहं"

(NRUSIMHAM)

Slokas 26 & 27.
अमी च त्वां etc. and
वक्त्राणि ते etc.

These have to be read together, since the idea is incomplete in sloka 26. There is no verb in it. Both the Slokas depict a picture where all the warriors entre the mouths of the Viswarupi and are crushed to powder by the hideous teeth. The word in the mantra corresponding to this is "भीषणं" (frightful), and भयानकानि is the word in the sloka 27.

(BHEESHANAM).

Sloka 28.
यथा नदीनां etc

"The great heroes of the human race enter into you like rushing river floods into the ocean". As a contrast to the other pictures, this is more pleasant to look at and corresponds perfectly with 'भद्रं' (Bhadram) of the mantra. This reminds one of the merging of the *muktajiva* with the *Paramatma*, envisaged in the Upanishads.

(BHADRAM).

Sloka 29 & 30
यथाप्रदीप्तं etc and
लेलिह्यसे etc.

These two are to be read together. They perfectly depict a picture of '*Death*'. The word in the sloka 29 "नाशाय" also fits in well. "Like moths entering the flame only to die, so too, the worlds are entering your mouth and the Universe is consumed by your flames. "मृत्योर्मृत्युं" is the word of the mantra.

(MRUTYOR MRUTYUM)

Sloka 31.
आह्याहि मे etc.

"Please let me know who you are with such Ugra rupa (उग्ररूप). Have mercy on me, Oh Lord! I worship you and bow before you. I am unable to know who you are." Here, the word in the sloka is 'नमोऽस्तु ते' and this corresponds with 'नमाम्यहं' of the mantra. As though to relate the whole stotra starting from sloka 21, the word 'उग्र' (Ugra) is repeated in this sloka to connect the beginning and the ending of the mantra.

Thus, it will be seen that the Upanishad, the Divyaprabandham, Ramayana and Bhagavad Gita, all sing to the unique greatness of the Narasimha mantram consisting of nine aspects which give a complete picture of the truths about God, who is all pervasive, ever waiting to bless bhaktas with boons and destroy those who wish to negativate His existence.

More valuable than all the ancient literature, are the Nava Thirupathis of Narasimha which are the treasures of the Andhra State and it will be the duty of all those concerned to protect the treasure and make it known to posterity which is to inherit the same.

सर्वत्रास्ति हरिस्सदैव सकलं व्याप्य स्वशक्त्या महान्
इत्येवं प्रवदन्तमात्मजवरं प्रह्लादमेवासुरः ।
स्तंभे दर्शय तं यदाहमभिहन्यां मे च साक्षाद्रिपुं
त्वामित्याह पदाभ्यताडयदथो स्थाणुं हिरण्यस्तदा ॥

तत्रैवाविरभूत्तदा नरहरिस्तं बालकं पालयन्
दैत्योरश्च विदार्य दिव्यसुनखाग्रेणैव संक्षुभ्य तं ।
तत्रैवास्ति तथा यदण्वपि मया न व्याप्तमेव क्वचित्
तस्माद्विष्णुरहं पतिर्हि जगतामित्येव संदर्शयन् ॥

वेदादिमूलयुत सत्यप्रकाण्डतरुषण्डे तु मौनिनिलये
प्रह्लादभक्तजनहृदयप्रवाळलतिकारूढपादपमये ।
लीलावने सुभगनीळासमेत हरिकान्ताविहारसरसि
भ्राम्यद्धिरण्यमयमत्तेभमत्र नरसिंहो जघान च रिपुम् ॥

NAVA NARASIMHAS

By

SRI V. M. NARASIMHAN

(Consulting Architect, Madras-5)

(In this small paper a brief description of Nava-Narasimhas at Ahobilam and the significance of Narasimha Avatar are attempted)

General

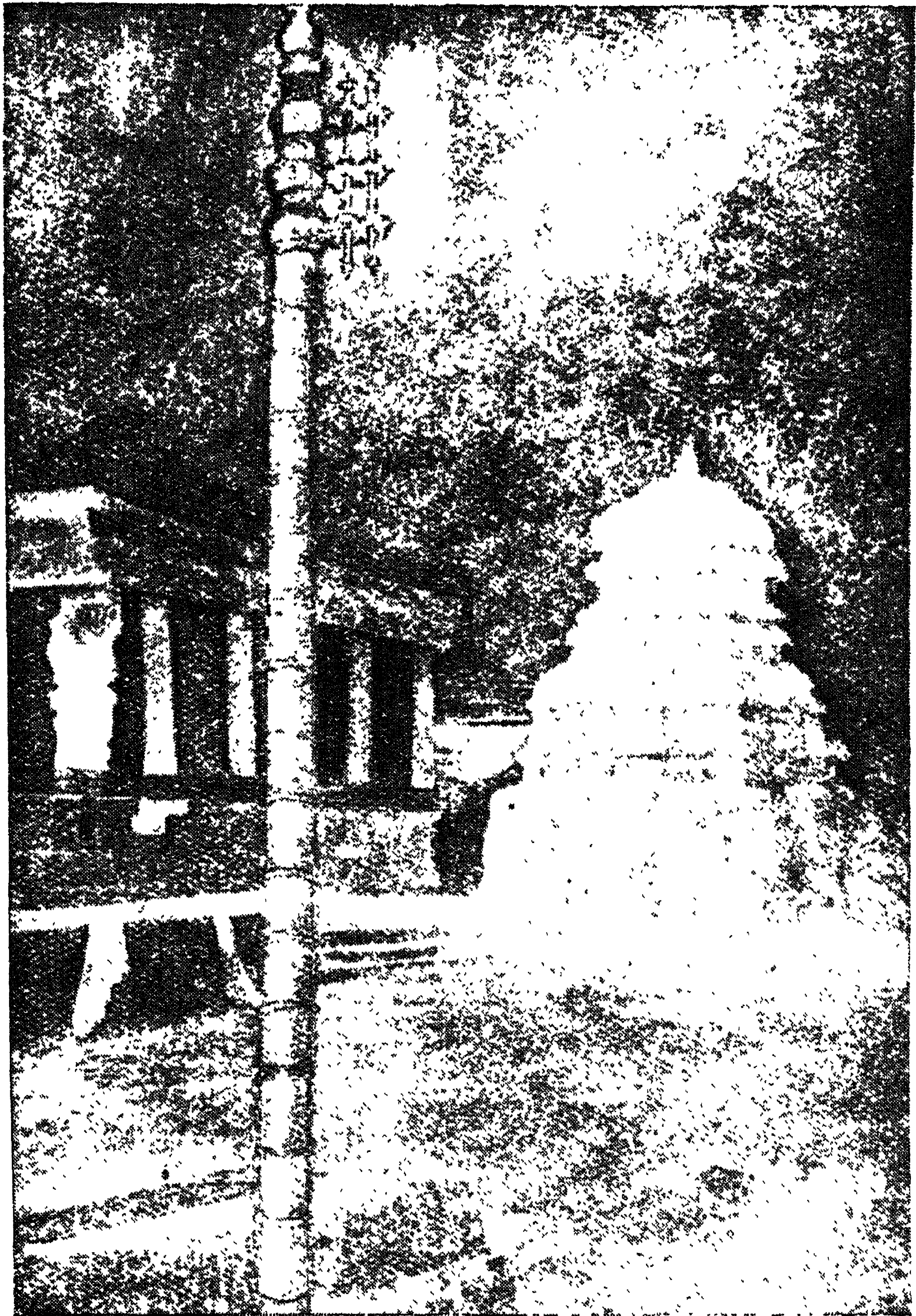
Nava Narasimhas are the nine varieties of this form that can be worshipped at Ahobilam, in Kurnool district. Lord Vishnu is said to have appeared there in these nine different froms for the sake of his devotees. Hence Ahobilam is also known as "NAVA NARASIMHA-KSHETRA." It is one among the one hundred and eight Tirupatis hallowed by the hymns of Alvars and visited by Sri Rama on his way to south. Probably to commemorate that even, a temple and a tank are found raised there in his name. The famous Nallamalais (or Sri Parvata) mountain ranges emboss Ahobilam, Srisailam and Tirupati, the three great temples of south India. The Tirupati hills represent its head, the Ahobilam hills its body and the Srisailam hills its tail. Besides, the world famous Nagarjunakonda is also at the foot of mountain range. Hence, it is very important both from religious and cultural view points.

Term Nava-Narasimha

The term "Nava Narasimha" is usually taken to mean the nine forms of Narasimha enumerated below. It can also be taken to refer to "Navaka" Narasimha. Navaka means fresh, new, young or novice. Lord Narasimha having sprung fresh from a stambha in answer to the prayer of his devotee can be called Navaka Narasimha or "Sthauna" Narasimha. In this form, He will be like a pillar of fire and ferocious. According to Upanishads, nine is also the number of Agni, the ninth is an essence who has entered and is its form. Be sides, Skanda, the child of Rudra is the ninth of Agni and so this form is a combination of Rudra aspect also. Further the essence of numbers is nine, which is considered both in the East and the West as the most mysterious as well as the most auspicious of all numbers in all calculations. It is also an unique and an interesting number. When it is multiplied by any number and the result added, the figure we get will be in multiples of nine, viz., $9 \times 21 = 189$: $1+8+9=18$ $1+8=9$ and so on.

Narasimha, the best form

In the Upanishads it is stated that the Narasimha form is very well known. "It is of 'ugra' type. It is full of 'Vira' aspect: it is all-pervading: it combines man and lion forms: it ways gives 'Mangalam'. It is enemy to enemies of 'Bhaktas,' and so on." Nammalvar is very much moved by this form and he identifies Narayana at Vaikuntha with this form. Periyalvar also considers this form in the same manner. Sri Sankara in his *KARAVALAMBANA STOTRA* says that the Lord of *Tirupparkadal* is Lord Narasimha. His three eyes and matted locks of hair are the Rudra aspect of His and so He is a God combining both the Vishnu and the Rudra *amsas* like 'Hari-Hara.' Tirumangai Alvar also equates Narayana with Narasimha in his *Peria Tirumozhi* sung in praise of *Tiruvallikkeni* (Triplicane). He calls Ahobilam as 'Singa-Vezh-kuram.' In

Ugra Narasimha Shrine, Upper Ahobilam Temple

A Pillar Carving — Ugra Narasimha Upper Ahobilam Temple

Utsavamurti—Lower Ahobilam Temple

the *Vishnu Sahasranama Stotra Bhashya*, Sankara writes that the words 'Viswam' 'Simha' and 'Sarvapraharanayudhah' refers to 'Singappiran'. Hence Narasimha form, the best form among men and animals, may be taken to stand for the Supreme God, Narayana.

Avatar idea

It will be apposite here to take note of one of the essential doctrinal tenets of the Pancharatra system in connection with the Vasudeva Chaturmurti—Vishnu conceived in His four primary aspects—Vasudeva, Samkarashana (lion), Pradyumna (boar) and Aniruddha—and, in twenty other secondary ones, making twenty-four forms in all associated with Vaishnava icons. So, the four faces of the four-faced Vishnu mentioned in the *Vishnudharmottara* passages are taken to stand for the four principal Vyūhas. The lion and the boar faces thus associated with the Pancharatra Vyūhas and not with Narasimha and Varaha incarnations, is responsible to a great extent for the doctrine of the Vyuhas as expounded in the Vedas which gradually gave place to the doctrine of Avatars. This idea is first systematically expounded with reference to the God's human incarnations in the *Bhagavat Gita*. In it the number of incarnations is referred to as indefinite and unlimited but gradually the exact number come to be fixed as ten. Various texts supply different lists of these incarnation forms, but Varaha, Narasimha and Vamana are found common in all of them.

Different forms

Several images illustrating the ten Avatars of Vishnu are found in different parts of India. At Srirangam we have a temple exclusively dedicated to these ten Avatars and another to Narasimha alone. At Srivilliputtur, the birth place of the female saint, Andal, a separate shrine for Dasavatars is found inside the ancient Sri Vatapatrasayi temple. Several separate temples or shrines are raised only for Varaha, Narasimha and Vamana, though single sculptures of a few of the remaining Avatars are not unknown. The earliest plastic form of Narasimha Avatar is the sculpture of a standing Narasimha in Cave No. 4 at Badami. Gopinath Rao, in his book, refers to several extant varieties which do not answer the descriptions found in any one known Sanskrit text. The Halebidu sculpture reproduced by him is in agreement with texts. The beautiful stone relief from the Dasavatara Cave, Ellora, as well as the one of much inferior workmanship and of later date from Dadikkombu near Dindigul, show the actual combat between the God and the demon interlocking of the legs of the God with that of the demon as described in the Matsya Purana passages. Usually in South Indian images, Ugra Narasimha form is always emphasised by showing Him in the act of either fighting or tearing out the entrails of the demon, but in the North Indian images He is shown less terrific. He is also depicted in various aspects. We have the Hiranya-Narasimha as the Ugra type: Lakshmi-Narasimha as the Soumya aspect: and the Yoga-Narasimha as the ideal of self-control. Vishnu as Narasimha can also be classified broadly under two heads, Girija and Sthauna Narasimhas. In the former form He is taken as coming out from a cave while in the latter from a pillar. Very rarely a third form of His is also noticed. It is called Yanaka-Narasimha, seated on Garuda or Adisesha. Besides these, there are several other varieties and their descriptions are not to be found in the various Sankrit texts available or known to us. During the Vijayanagar times, when our puranas and legends got

very much multiplied, the then master sculptors chiselled out several new forms answering the puranas and legends to attract the pious devotee whose minds were full of them. Any way, as masterpieces of sculptures they are valuable to us, though much of their significance and meaning are not clear to us.

Nava Narasimhas at Ahobilam

A short description of the nine forms are given below. The Ahobila Kshetra is a group of temples scattered all over the Ahobilam hills. At the foot of the hills is the lower Ahobilam. The presiding deity of the place is Sri *Lakshminarasimha*. He is also called as 'Sri Prahlada Varadan' in Sri Vaishnavite parlour. The deity of the temple is very beautiful and mild and the Mula Bhera is in sitting posture. A curious analogy exists between the Hampi ruins and the ruins of Ahobilam. There is a Sannidhi Street with its dilapidated yet beautiful mandapas and at right angles to it stands the lower Ahobilam temple, very big and in three prakaras. Car Streets run right round the third prakara. Entering the main gate the first thing we see is the Tower of Victory, a tall sand-stone ornamental column erected to commemorate the victory of Rangarayalus over Muhammadans. We can also see in this prakara the temple tank and Sri Ramanuja's shrine with its spacious compound. From this outer prakara, we enter the next by a gopura. There is nothing interesting in this prakara. Next, in the first (inner) prakara, in its centre stands the main shrine of Lakshmi-Narasimha and Ammavaru separated by a wall in the middle. In the front of these two shrines is the Ranga mandapa, the famous unfinished mandapa of Doctor Fergusson, of very high architectural merit. There is also a good 108 pillared Kalyana mandapa in this prakara similar to the one at Vellore, Conji or Tiruvannamalai, a magnificent and fine piece of Dravidian architecture. The temples to *Chatravata Narasimha* and *Yoga Narasimha* are on the road along the Car Street, at a distance of about a mile and a half from lower Ahobilam. The former temple consists of a deity under a *pipal* tree surrounded by thorny bushes which are almost inpregnable. The later temple has a Narasimha in Yoga form, seated with crossed legs and the front two hands resting on the knees, a popular form of His.

Leaving lower (Chinna) Ahobilam one has to walk about six miles along rugged hilly country to reach upper (Pedda) Ahobilam. The scenery is the grandest one can witness and the way is full of thrills. Several small rivulets cross the path and hundreds of gigantic trees give protection from Sun and rain. Just about two miles from lower Ahobilam and on the way to the upper Ahobilam, we can worship *Karangi Narasimha*, the usual deity in a garden. Upper Ahobilam is 3000 feet above sea level and is on two hills Garudadri and Vedadri. Between these two is the sacred river *Bhavanasini* which flows down gently in pure crystal-like water. The whole of upper Ahobilam temple, situated very picturesquely, looks like a huge storied building. Each floor is connected to the one above by a flight of steps. The whole construction is very massive and is free from any architectural details. Still, the combination of rock excavation and structural constructions so imperceptibly and naturally adopted is very unique. The main object of interest in the temple is the three caves in the southern side. The middle cave, the biggest of the three, contains *Ugra Narasimha*, the presiding deity of the hills. The deity is on a platform about 4 feet high, all excavated from the rock bed. Here, He is depicted like tearing Hiranya's

abdomen in a very frightful expression. Some are of opinion that it was in this cave that Hiranya was slained. On the eastern side of the Ugra Narasimha shrine, there is a gateway with a dilapidated gopura. Passing through it, we can reach reserve forests after great difficulty and at a distance of about three furlongs from the gate is the *Varaha-Narasimha's* shrine. Vegetation has so thickly overgrown on it that it is impossible to locate it. Just up a steep incline, at a distance of about two miles from this shrine, is the *Prahlada Narasimha* shrine. Inside a cave, the deity is depicted in a mild aspect with Lakshmi on his left thigh. It is said that the utsava deity of this place was taken and installed in the Ahobila Math by its founder. Near the deity, there is a huge slab of stone called Prahlada banda and it is believed that Prahlada learnt his lessons on that slab. From this place, at a distance of 2½ miles still higher up, we have the *UKKUSTAMBHA* representing the spot where Narasimha first appeared on the Earth. From the stambha, one can come down a mile and a half by a steep incline and reach the *Jwala* and the *Jawala-Narasimha.* In a cave Lord Narasimha is represented with eight hands as tearing Hiranya's abdomen. There is a *Kundam* (pit) nearby, the water of which is red and it is believed that the Lord washed His blood-smeared hands in that water.

At a distance of 5 miles either from the lower or the upper Ahobilam temple, on the other chain of mountains, we find the *Pavana or the Pamuleti Narasimha* in a small temple with a mantapa in front of it. There is a hill stream running close to the temple. It is managed by Dasaris. It is said that there lot of sheep and fowl are slaughtered in Chitra month. This temple is practically inaccessible to many.

Ahobilam which is such a sacred place, suffered the misfortune of the first kind. Most of the idols except Jwala, Ugra and Lakshmi Narasimhas have wounds on them. A great battle took place here between the Muhammadans and the Penukonda Rajas and during the Muhammadan occupation these idols must have got mutilated. However, the subsequent Vijayanagar rulers did a lot to improve and to sanctify the temples and the idols and thanks to them we are able to worship these deities.

Conclusion

Though there are several important kshetras dedicated to Lord Narasimha like Simhachalam and Mangalagiri in the Andhra State, yet Ahobilam is the premier place among them and it is the only place where nine forms of this Lord can be worshipped. Besides, it is sanctified by the hymns of Alvars and Jeyangars and it is also important from cultural point of view also. Hence, in fitness of all things it is hoped that soon the Ahobilam hills and its temples will be developed into a good pilgrim and tourist centre.

THE "BANGARU VAKILI" OF TIRUMALAI TEMPLE

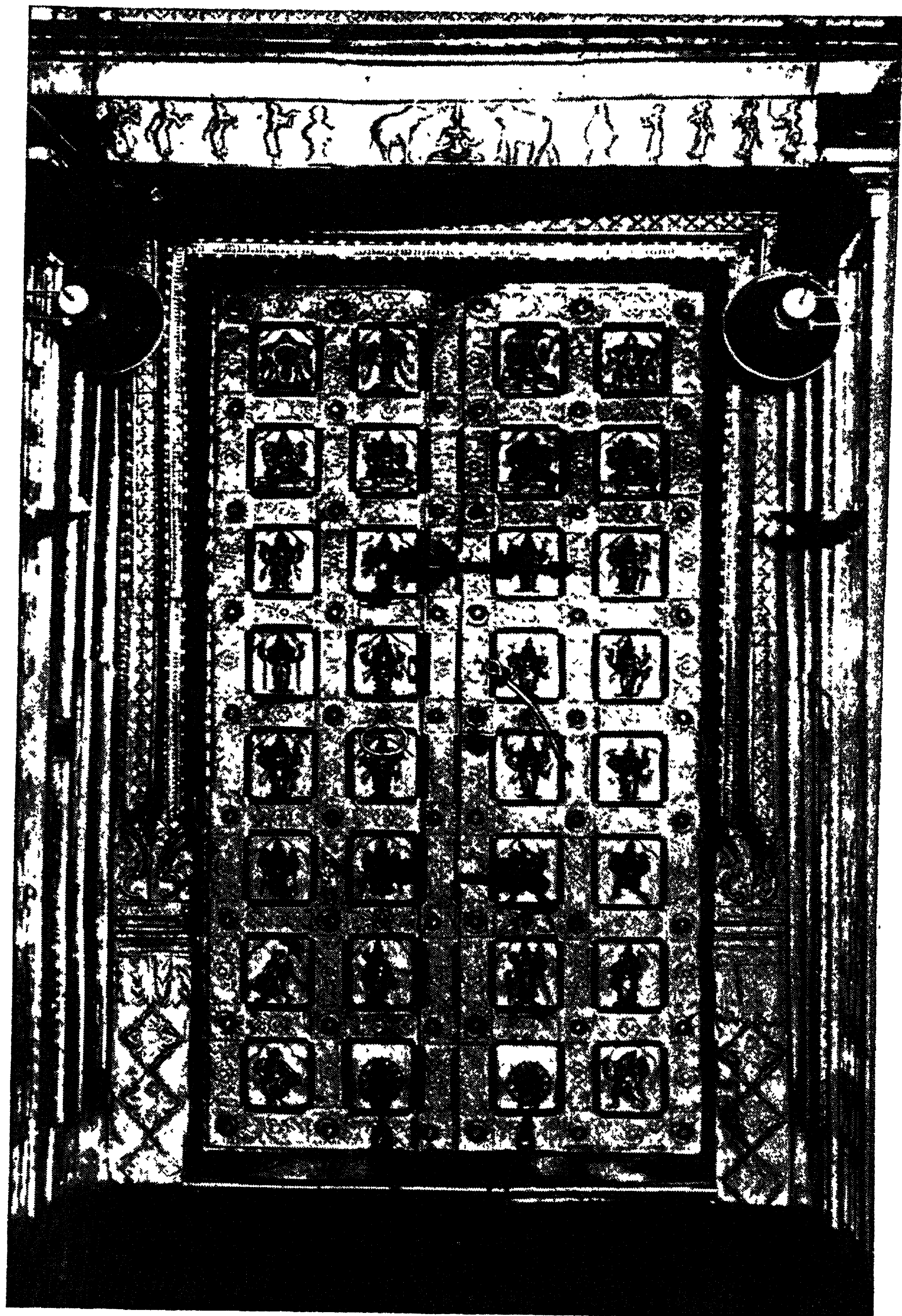
By

T. N. SRINIVASAN, M.A.

EVERY day, thousands of devout pilgrims pass and return through the famous golden gateway, that leads them to the shrine of Lord Sri *Venkatesa* of the world-renowned temple at the sacred Tirumalai Hills. The crowd is no doubt promiscuous-of varied types of people-and ranges from most enlightened to the most un-sophisticated. The dazzling lights that fringe the small cupolas that enshrine the two collosal copper images of the *Dwara-palas*, that guard the entrance and the narrow long vestibule that takes them to the shrine of that majestic, awe-inspiring Monarch of Monarchs—*Sri Srinivasa*, make the ordinary pilgrim bewildered and enthralled and in his supreme satisfaction of having after all had his heart's desire accomplished by this sacred *darshan*, he hastens out and wends homeward. This is responsible for very many of even the cultured not caring to observe many of the mangnificient things that are there. But a careful and detailed study is sure to benefit many and help them to unravel the mysterious atmosphere that pervades there at least, to a small extent.

Among them, the *Bangaru Vakili* is the gate-way that leads to the original main shrine of the temple, for even after passing beyond that opening inside, there are three more doorways. The ordinary pilgrim can pass only through two of them, as the last one called the *Kulasekara-padi* forms the entrance into the inner *sanctum-sanctorum* of the Lord, into which only the privileged can enter. Reckoning from the existing epigraphical data in which Tirumalai temple abounds and also by closely observing the constructional peculiarities of this oldest part of the shrine, it is easy to conclude that this entrance—the golden gate, was for a considerably long time the main gate of the ancient temple. Later accretions made this an inner *dwara* of the temple, with the *Tirumahamani mandapam* in front of it. New magnificient gopurams with well constructed mandapams were added on so that the entrance to the temple advanced forward to the present *padikavili gopuram*.

It is the object of the writer of this article to acquaint the readers of this enlightened magazine with the grandeur of this "*Bangaru Vakili*" mostly from its aesthetic and ethical aspect. The original gateway is no doubt built in granite stones, which have been later coverd with heavily gold-gilded copper plates on the front side. The cross beam over the top of the entrance is decorated with a fine figure of *Gajalakshmi* with four female attendents on either side. This entrance is closed by two richly carved doors, made of wood. To this extent there is nothig very peculiar, for in every temple from the huge *mukhadwara gopuram* upto the *garbha-gruham*, the openings are always fitted with a pair of doors made of wood only, many of them being richly carved and decked with little metallic bells that tinkle whenever the doors are opened or

BANGARU VAKILI, TIRUMALAI

closed. Invariably the carvings that these doors carry are only varied floral designs with representations of animals, both zoological and mythical and also intricately worked-out geometrical dispositions for which wood-carving of our country is rightly famous.

However, the doors of the *Bangaru Vakili* are totally different from what one ordinarily sees at all other places. The sturdy doors made out of fine black coloured fig-wood–*ficus religiosa,* measure together roughly about ten feet in height and about six feet in width. It is on the outerside of this pair of doors that one of the marvels of South Indian woodcraft reveals itself to the eyes of the careful observer. The entire space of the doors is compartmented into thirty-two square panels, eight in the height with four along the width side of the two doors, with suitable margin all round, in which a fine floral design is worked out. Each compartment excepting the lowermost two houses a small but accurately carved images of a divinity. The entire front portion of the two doors is covered over with very thickly gold-gilded copper plates, the images having been embossed on them in bold relief. To a casual observer, these images may appear to be almost similar, possessing no significance at all, but made to form a sort of decoration to the doors. But to those who know their intrinsic value, they open out a grand vista in the realm of Sri Vaishnavite culture.

The *Vishistadvaita* school of thought-the cult of the *Sri Vaishnavas*-has its own individualistic method of unravelling the conception of etherical matters, which ncludes the body, soul and the supreme being. From Bodhayana, the great philosopher downwards to the famous *azhwars* and the later *acharyas,* this particular school had been evolving their concept quite precisely and coherantly. To the adherants of the tenets of this sect, amidst many other things, *Iswara* or the Supreme Being is believed to abide in five forms as under :—

"एवम्प्रकार ईश्वरः परव्यूहविभवान्तर्याम्यर्चावताररूपेण पञ्चप्रकारः।"

namely, *Para, Vyuha, Vibhava, Antaryamin and Arcavatara.*

"What is called *Para* is *Narayana,* who is expressed by such terms as *Parabrahman, Paravasudeva* and conceived as existing in the celestial *Paramapadam* or *Srivaikuntham.* He is the possessor of a divine auspicious figure, four-armed, carrying the divine weapons such as the *Chakra, Shanka, Gada, Sarnga and Nandaki,* seated on the coils of the serpent –*adisesha,* with His consorts. *Sri, Bhu and Nīla devis,* in the midst of the *devas* and *nityasuris.*

What is called *Vyuha* is the highest *Brahman* Himself abiding in a fourfold form as *Vasudeva, Sankarshana, Pradyumna* and *Aniruddha,* for purposes of meditation by the devotees and for the creation of the Universe. Of these Sri Vasudeva is replete with all the six gunas or qualities. *Sankarshana* is filled with knowledge and strength. *Pradyumna* possesses in the highest degree lordship and virility. *Aniruddha* has consummate potency and splendour. Thus the six qualities are distributed. Each one of these four *Vyuhas* descends into three *sub-vyuhas,* such as Kesava etc., who are the presiding deities of the twelve months and the twelve *Adityas.* Their locations are represented and fixed up in the perpendicular marks on the body of the devotees known as *dwadasa namams.*

Of these, *Kesava,* shining like gold, bears four discuses. The dark complexioned *Narayana* bears four conches.

Madhava, who is bright like sapphire, bears four maces. *Govinda,* who shines like moon, bears four bows. *Visnu,* who resembles Lotus-blossom in complexion, bears four ploughs. The lotus coloured *Madhusudana* bears four clubs. The fire-complexioned *Trivikrama* bears four swords. *Vamana,* who is effulgent like the rising sun, bears four vajras. *Sridhara,* who resembles a white lotus in complexion, bears four spears. *Hrishikesa,* who is refulgent like lightning, bears four hammers. *Padmanabha,* who is radiant like the sun, bears five weapons. *Damodara,* who is red-complexioned like Indragopa insect, bears four cords.

What is called *Vibhava* is the descent of *Iswara* among beings by means of forms similar to that genus. It is of ten kinds and they are known as avataras, which are *Matsya, Kurma, Varaha, Nrisimha, Vamana, Parasurama, Srirama, Balarama, Krishna and Kalki.*

What is called *Antaryamin* is that form of *Isvara* which abides in the region of the heart, which stays with the individual self as its friend and which is perceptable only to the yogins.

What is called *Arcavatara* is that special form, which without remoteness of space and time, accepts for its body any substance chosen by the devotees and descends into it with a non-material body. He is present in that form in houses, villages, towns, sacred spots, temples and forests.

These five-fold manifestations of the Supreme Being comprises in brief the *Isvara* aspect of the *Sri Vaishnavites.* Though detailed descriptions of all these forms are given in *agamas* like the *Pancharatra* and *Vaikhanasa, samhitas* like *Ahirbudhnya* and others, there are not many visible representations of the forms.

The doors of the *Bangaru Vakili* are perhaps the only proud possessors of these deities at one spot, done in strict sastric manner the top-most row contains the image of *Isvara* in *Para* aspect in its third enclosure, where He is represented as *Vaikunthanatha* seated on the coils of *adisesha.* The first and the fourth chambers contain the representation of the divine *Ayudhas*—the *Chakra* and the *Shankha.* Since the puranas uniformly affirm that it is this great *Para* aspect of Bhagawan that came down first to the earth stepping down on the sacred Tirumalai hills straight from Sri Vaikuntham as stated in :—

"श्री वैकुण्ठविरक्ताय स्वामिपुष्करिणीतटे ।
रमया रममाणाय वेङ्कटेशाय मङ्गळम् ॥

assuming the *swayamvyaktha* form of Him self in the garb of Sri Venkatesa, the second chamber houses an image of this Deity—a replica of what we all adore in the main shrine of this temple.

The second row have four images to signify the four *Vyuhas—Vasudeva-Sankarshana Pradyumna* and *Aniruddha,* Eeach of them is depicted as a seated icon having four arms in which they carry their characteristic *ayudhas.*

The next three rows contain the *dwadasamurthis,* forming the sub-*vyuha* aspect of the Paramatman. Below *Vasudeva,* are the images of *Kesava, Narayana* and *Madhava.* The images of *Govinda, Visnu* and *Madhusudana* are under the image of *Sankarshana.* Below the main icon of *Pradyumna* are the images of *Trivikrama, Vamana* and *Sridhara.* Lastly the figures of Hrishikesa, *Padmanbha* and *Damodara* are installed beneath the image of *Aniruddha.*

The *Vibhava* aspect of the Lord form the last three rows of this great panel, beginning in the *Matsya* and ending in the *Kalki* avataras of the Supreme Being. In

the last row the two central niches are decorated with lotus flowers and serve as knobs for the chains that lock the doors at night.

All the images are done according to strict iconographical traditons and the name of each deity is engraved within the cubicle itself. It is said that between the copper plate and the wooden structure of the doors, suitable *yanthras* relating to each aspect duly consecrated is also fixed up, giving the entire set-up full sanctity and deification.

At the time, these doors are opened early every morning, accompanied by the chanting of *Sri Venkatesa Suprabhatham*, devotees get a good opportunity to closely observe these various figures for sometime. In fact, it may be safely asserted-without fear of contradiction-that from this point onwards-why? as Sri *Vedantha Desika* had nicely put in this famous *pasuram* in '*Adhikara Sangraham*' that the very Hill of Tirumalai is very sacred from its first step onwards-the richly charged invisible psychic powers of that most powerful Lord-*SRI VENKATESA*-the visible Lord of this Kali age (कलौ वेङ्कटनायकम्) make themselves most perceptable, even by the strangest of pilgrims, as he stands in front of these closed doort in the cool hours of the Dawn of yes another day, imbibing the solemn utterances of the enchanting slokas of the *Suprabhatham*. Usually the devotees forget themselves and wait eagerly to the opening of these doors when they catch the first glimpse of the Supreme Lord on earth for Whom the first Harathi of the day is shown.

This article which is rather very brief and only sketchy is just intended to bring to the notice of the readers of this enlightened journal "*ARADHANA*", the signifiicance of this particular item—as one will put it in the modern mundane language—which is but one of the nume, rous marvellous attributes that go to compose the overall structure of the earthly abode of the great *Paramatman*-for Tirumalai is reckoned and the *Bhooloka Vaikuntham*—the Paradise on Erth. Here dwells the Lord of *Sri Vaikuntham* in *Arca* aspect, easily accessible those who seek His protection and to whom He ever gives succour.

तद्विष्णोः परमं पदं
सदा पश्यन्ति सूरयः ।
दिवीव चक्षुराततं ॥
तद्विप्रासो विपन्यवः ।
जागृवांसः समिन्धते ।
विष्णोर्यत्परमं पदम् ॥
॥ ओं तत्सत् ॥

GOD, MAN, AND CREATION

By

SRI VIDYA SANKARA BHARATI SWAMI

Sri Gayatri Pithadhipati, Masulipatam.

Hindu Scripture—Gita

Of the various kinds of created beings it is only the man that is gifted with the powers of thinking. Such a man sees before him the vast creation, both animate and inanimate. Naturally a question arises in his mind as to the nature of this creation. Creation itself implies a creator. So his thinking must be directed as to the nature of (1) this creation (2) the creator, who is called God and of (3) himself. An enquiry into the nature of these three is the subject of the various kinds of religious thought in the world. So we shall get into such a study from the materials available in Hindu Scriptures, Bible and Khuran and from the writings of Great Poets of the East and West.

First we shall consider *Hindu Scriptures*. The Hindu scriptures consist of the four Vedas, four Upa Vedas, six Anga Sastras and of four Upa Anga Sastras and 64 kinds of arts.

Vedic Lore or Hindu Scriptures

The Vedic Lore is unlimited " అనంతా వై వేదాః "; As such a vast literature will be beyond the reach of man to know, Veda Vyasa, out of his unlimitable compassion towards us, culled out the important portions necessary for the uplift of man, and divided them into four parts, (1) Rigveda (2) Yajurveda (3) Samaveda and (4) Atharva Veda. The Name Vedavyasa itself means one who divided Vedas. There are four Upavedas corresponding to the above four Vedas, and they are (1) Ayurveda (2) Dhanurveda (3) Gandharva Veda (4) Sthapathya Veda respectively. To enable us to unravel the meaning of Vedas, six Vedangas and four Upangas have come into existence. The six Vedangas are (1) Siksha (2) Vyakarana (3) Chandas (4) Kalpa (5) Nirukta and (6) Jyotisha. Of these the first three relate to the clarification of the verbal portion of the Vedas, while the latter three relate to the meaning portion. Siksha relates to Swara aspect, Vyakarana to the correctness of word, and Chandas to the metre (Prosody), Kalpa relates to the procedure, Nirukta to the meaning of words (Etimology,) and Jyotisha to the time aspect of the ritual to be done. The four Upangas are (1) Dharma Sastra (2) Nyaya Sastra (Logic) (3) Mimamsa and (4) Purana. Of the four Upavedas, Ayurveda deals with medicine and surgery, Dharnurveda deals with archery and warfare, Gandharvaveda deals with Music, Natya, etc, and Sthapathya Veda with Architecture, engineering, sculpture, politics etc. Arts relate to poetry, dancing, painting etc. All this is comprised in our Hindu scriptures. It is not necessary, for the present, to go into further details of these matters. Further the Hindus believe that Vedas are not of Human origin, but God-revealed and are eternal, and never came into existence in 1500 B.C. or so, as some Westerners have put it, or as some Hindus also, who are of their thinking, express. As it will be beyond the scope of the present article to show how the views of the Westerners are not correet, I shall not deal with it for the present. Coming to the point, as the Hindu Scriptures are thus manifold, the material required for our present enquiry can be gathered from the three famous kinds of scriptures known as Prasthana

thraya viz. (1) Upanishads (10 in number) (2) Brahma Sutras and (3) Gita, which three are considered to contain the essence of the whole Vedic culture. First we shall take Bhagavad Geetha as it has gained greater popularity in this country and outside also than the others.

Geeta

Geeta contains the teachings of Bhagavan, Lord Srikrishna to Arjuna just before the war between Kauravas and Pandavas began. Arjuna, after coming to the battlefield with Sri Krishna as his charioteer, surveyed both parties and having seen in both parties his own kith and kin, and gurus etc., felt that all of these would be killed, if the war were to go on; and overpowered by compassion, sank into sorrow, thought that a mendicant's life of begging was perferable to the bloodthirsty war, duty of a Khatriya, and expressing these views to Sri Krishna, sat down despondent in his chariot, throwing aside his arrows and bow stating that he would not fight. Then Sri Krishna initiated him into the teachings of the Geetha, whereupon Arjuna got over the depression, fought the battle and got success.

With this background the Gita teaching has come into existence. Now it behoves us to know first the cause of Arjuna's sorrow, before we try to understand Krishna's teaching.

Arjuna's sorrow was evidently the result of two-fold Moha or wrong conception. Firstly he erred in thinking that, when the body dies, the Atman also dies; i.e the error of identifying the body with the Atman. Otherwise he would not have felt such sorrow at all. This kind of Mōha is common to the generality of mankind. The second kind of Mōha is prefering the mendicant's life of a Brahmin to his normal Dharma of fighting as a Kshatriya i.e prefering *paradharma* to his own Dharma. That Arjuna was overpowered with this two fold Mōha is plain from the first chapter of Geetha and from the first ten slokas of the second chapter. A doctor has first to diagnose the disease before he thinks of the medicine to be given. Similarly Krishna, the Spiritual Doctor, first diagnosed the cause of Arjuna's sorrow as above, and began the treatment by administering the nectar of the Geetha to him. The two fold Mōha required two kinds of medicines—firstly the knowledge of the self or Atma-jnanam and secondly the instrumentality of following one's own dharma or Svadharma Anushtanam, to lead up to Atma-jnanam self-knowledge; i.e., the second as a means or Sadhana to the first. With the first kind of teaching, Arjuna realised that Atma never dies, even though the body dies, and is eternal, and that the body is always perishable; and hence the cause of his sorrow had gone. With the second kind of teaching he realised that his Svadharma was not at all to be deprecated, and, on the other-hand, was the right thing to be followed. Hence he fought and won success.

The second chapter of Geetha deals with this two fold remedy and the remaining chapters are only an elucidation of the matter contained in it. Thus we find that the teaching of the Geetha is Atma-jnana or self-knowledge mainly and Svadharmanushtana or Karma as a means to it.

Some are of opinion that the teaching of the Geetha is karma or action only, while some others think that it is Bhakti only (devotion), but not jnana. Without going into detail on this matter, we may even cursorily come to a conclusion, from the very words of Arjuna and Sri Krishna in the Geetha. Arjuna says "కార్పణ్యదోషోప హతస్వభావః పృచ్ఛామి త్వాం ధర్మసమ్మూఢచేతాః ।

యచ్ఛ్రేయః స్యాన్నిశ్చితం బ్రూహి తన్మే శిష్యస్తేహం శాధి మాం త్వాం ప్రపన్నం"

He says he has lost the balance of mind, and he does not know which is dharma and which not, on account of సమ్మూఢత్వం which is the result of Mōha. This, he says, at the end of his bemoaning, and prays Sri Krishna to show him a way out by teaching him what is best in his interests. At the end of Krishna's teaching in the final chapter, Arjuna says "నష్టో మోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాత్ మయాచ్యుత । స్థితోస్మి గత సందేహః కరిష్యే వచనం తవ" i.e. he says he lost the Mōha which overtook him, and obtained self-awareness. So, the very words of Arjuna clearly show that the cause of his sorrow and despondency is Mōha or wrong knowledge. Sri Krishna in his turn asks Arjuna, at the end of his teaching 'కచ్చిదజ్ఞానసమ్మోహః ప్రణష్టస్తే ధనంజయ' i. e, "Is your mōha born of ignorance (Ajnana) dispelled ?" So Krishna's diagnosis, that Arjuna's sorrow was the result of Mōha, is correct, and it is, to this question, that he replies as stated above, that his Mōha was lost etc.. To dispel wrong knowledge or Mōha or Ajnana, only correct knowledge or jnana is required as a remedy, and not Karma or Bhakti. This is also made plain by Sri Krishna at the end of his teaching in the 18th chapter when he says "ఇతి తే జ్ఞాన మాఖ్యాతం గుహ్యాత్ గుహ్య తరం మయా" i.e., "the most secret knowledge or jnana has been imparted to you". So from the very words of Arjuna and Krishna it is clear that what is taught in Geetha is jnana (Knowledge) which dispels Ajnana or Mōha.

Further it is also clear, from the Geetha, that Karma or Svadharmanushtana ends in jnana, and it is not an end in itself. Vide sloka which ends by sayiny 'సర్వం కర్మాఖిలం పార్థ జ్ఞానే పరిసమాప్యతే'.

Similarly Geetha makes it clear that Bhakti also is a means to jnana thus:—

'తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతి పూర్వకం దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాన్తి తే'॥

i.e., to those who serve me with Bhakti singlemindedly, and out of pure love, I give jnana by which they attain Me. Again the sloka "భక్త్యా మామభిజానాతి యావాన్ యశ్చాస్మి తత్త్వతః । తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరం" says that, by Bhakti one attains jnana, as to My nature and My qualities, and after attaining such jnana, he attains Me. So positively and negatively it is made clear in Geetha itself, that the main and central teaching is jnana, and that Karma and Bhakti are means to obtain such jnana, and not ends in themselves.

Now we shall examine the nature of such jnana that is taught to Arjuna. This involves a study of the nature of God, of Creation, and of Man or Jeeva, which is the subject under reference. Krishna begins his teaching in 2nd chapter from 11th sloka. In 12th sloka, which begins with "నత్వేవాహం జాతునాసం...." and in the slokas "న జాయతే మ్రియతేవా...." "నైనం ఛిందంతి శస్త్రాణి...." "దేహీ నిత్యమవధ్యోఽయం...." "అవినాశిసం నిత్యం....".

etc. the eternal nature of the individualised soul is explained. Lest it should be considered that such individualised eternal souls might be many, it is made clear in slokas "అంతవంత ఇమే దేహాః నిత్యస్యోక్తాశ్శరీరిణః...." "దేహీ నిత్యమవధ్యోయం దేహే సర్వస్య భారత...." that such an eternal soul is one only and not many; the manyness or nānātvam is only so far as the bodies are concerned, and not in the souls. Thus the oneness (ఏకత్వం) and eternality (నిత్యత్వం) of the individualised soul is established by the above said slokas. In chapters 7 to 13 (both inclusive) the oneness and eternality of God is established. Such an individualised soul is identified with God or supreme soul or Brahman, who is Sri Krishna himself in the sloka, "క్షేత్రజ్ఞం చాపి మాం విద్ధి సర్వక్షేత్రేషు

భారత...." in 13th chapter. Further such a nondifference between the Jeevatman and Paramatman is made clear also in the slokas "యేన భూతాన్యశేషేణ ద్రక్ష్యస్యాత్మన్యథో మయి" "సర్వభూతస్థమాత్మానం...." "యో మాం పశ్యతి సర్వత్ర" "జ్ఞానీత్వాత్మైవ మే మతం" "తే ప్రాప్నువంతి మామేవ" etc. Further from 11th sloka to 30th sloka in the 2nd chapter, having established the oneness and eternality of the individualised soul, Sri Krishna closes his speech on that subject in 39th sloka ("ఏషా తేఽభి హితా సాంఖ్యే బుద్ధిః" i.e.) by saying that this knowledge of the self is imparted to him (Arjuna) without saying anything about the supreme soul or Brahman, in that context.

As Upanishads declare that knowledge of Brahman (supreme soul) only releases one from bondage, and that Brahman is eternal and only one without a second, as now in Geeth such a nature is ascribed to the individualised soul, and as there cannot be two souls with oneness and eternality as their natures, it follows, as the night the day, that the indvidualised soul is not different from the supreme soul. Thus by direct statement, and through inference also, non-difference between the individualised and supreme souls is established.

Thus having understood the nature of God, and of the man or Jeeva, we shall next consider the relationship between such a God and the Creation. In the second chapter itself, having described the oneness and eternal nature of the individualised soul, as Sat, Sri Krishna speaks of the creation as everchanging, noneternal or Sat, in the slokas "అంతవంత ఇమే దేహాః" & "మాత్రాస్పర్శాస్తు కౌంతేయ...." etc; then interrelation between this Sat and Asat is explained in the sloka "నాసతో విద్యతే భావః" నాభావో విద్యతే సతః...." i.e., the everchanging creation, which is called the *asat*, has no real substance in itself, or real existence, or reality, but has only an appearance or manifestation; while the Sat which is one only, and eternal, never ceases to exist. Here a doubt may arise as to why Sri Krishna should take the trouble of postulating such a self evident truth, that Sat is always Sat, Asat is always Asat, and that there is no change in their natures. This will be clarified. Here Sri Krishna negatives existence or reality to Asat or Creation, and unreality or nonexistence to Sat or Soul. Such a negation should be made only if there is a possibility to err and not otherwise; to take a concrete example, if a man going along the street, appears to be coming into your house, and if you do not want him in your house, you will have to tell him 'Don't come', and not when he goes along the street, without showing any signs of entry into your house. This is called in Sastras 'Aprasakta Pratishedha', when negation is made without any occasion arising for such a negation. Now coming to the point, Krishna's denial of reality to the creation is necessitated, as its appearence is likely to mislead people into thinking that it is perhaps real: similarly the denial of nonreality to Sat is necessitated as its apparent nonappearance may mislead people into thinking that perhaps it does not exist.

Hence there is full significance in those utterances of Sri Krishna which are pregnant with meaning. The result of the foregoing discussion is that the creation is not real, though it appears; at the same time, it cannot be said to be absolutely unreal, like a hare's horn, as it actually appears, hence it is called Anirvachaneeya or indescribable. This means that creation has appearance without reality, while soul has got reality without appearance. This leads us to the conclusion that all that appears is unreal, which

conclusion is fortified by the analogy of dream experience, which is admittedly unreal, though it has the appearance. This conclusion regarding the nature of creation from the slokas in the 2nd chapter is further fortified by slokas 4 and 5 of the 9th chapter which run thus :—

"మయా తతమిదం సర్వం జగదవ్యక్తమూర్తినా ।
మత్స్థాని సర్వభూతాని నచాహం తేష్వవస్థితః ॥
న చమత్స్థాని భూతాని, పశ్య మే యోగమైశ్వరమ్"

Their meaning is this—"The whole of the creation is pervaded by Me; all the created beings are in Me; but I am not in them. All the created beings are not in Me also; look at this great power of mine." The two utterances, that all the created beings are in Me, and that they are not in Me, are mutually contradictory, and can not be reconciled, except on the analogy of seeing a snake in a rope. In the snake-rope illusion, the snake is in the rope, and is also not in the rope. It is in the rope during the illsion, but is really not in it. Similarly the creation is superimposed on the Brahman which is the substratum. So it can be said to exist in Brahman, so long as ignorance exists, as it appears like snake in the rope. But really it has no existence, which can be experienced only after ignorance is dispelled by Atma Vidya or knowledge of self. So we may conclude that Geeta's view of God, Man, and Creation is that God or Brahman is the only real entity, that man or Jeeva is not really different from Brahman, and the Jagat or creation is only a superimposition on Brahman, being a mere appearance without any real substance. The above view that Brahman is the only reality, that Jeeva is not really different from Brahman, and that the creation is a mere superimposition, having mere appearance on the substratum of Brahman, is further justified by two other principles expounded in Geetha. They are (1) the principle that knowledge of one can be the knowledge of everything else, and (2) the principle of Jeevanmukthi.

KNOWLEDGE OF ONE IS KNOWLEDGE OF ALL

This is called in Sanskrit "ఏకవిజ్ఞానేస సర్వ విజ్ఞానప్రతిజ్ఞా". This statement is made by Sri Krishna in the 2nd sloka of the 7th chapter. In the 1st sloka, the Lord promises to Arjuna to expound to him the method by which he can be known completely and without any the least doubt. "అసంశయం సమగ్రం మాం యథా జ్ఞాస్యసి తచ్ఛృణు" "Then in the 2nd sloka, the Lord says, జ్ఞానం తేహం సవిజ్ఞాన మిదం వక్ష్యామ్యశేషతః। యజ్ఞాత్వా నేహ భూయోన్యత్ జ్ఞాతవ్యమవశిష్యతే" i.e. I shall now tell you that knowledge along with practical knowledge, or Vijnanam, i.e. Svanubhava knowledge, by knowing which, nothing else needs to be known. In this is contained the first principle that knowledge of one is knowledge of everything else.

We shall now discuss the meaning and consequences of such a principle. As stated at the outset, there are three things known to all; God, Man, and Creation, and the interrelation of these three is the subject matter of all the relations in the world. If all these three are really eternal independent entities, then knowledge of one can never be the knowledge of others. Every one of the three has got to be known seperately, and independently of the other two. That is, knowledge of Brahman is different from the knowledge of the Jeeva, and knowledge of Jagat again is independent of the above two. In that case, the principle of knowledge of one being the knowledge of all can never apply. But the Lord makes a promise to give Arjuna initiation into such a principle. So such a principle must be a real and a workable one. If so how are we to understand that principle? Such a

principle is laid down in Chandyoga Upanishad, and in Mundaka Upanishad also, and explained fully. So that principle is an Upanishadic truth, and is all important. Such a statement is made in Geetha. Now we shall try to understand it.

Brahman is described as existence, knowledge and infinity. (Satyam Jnanam Anantam Brahma.) Satyam means never changing, but continuing in the same condition for all time to come. (త్రికాలాబాధ్యత్వం). Such an unchanging being is knowledge or intelligence or Jnanam itself, and not one possessing knowledge. Further such a being is Anantam or infinite, with regard to space, time, and causation. (దేశతః కాలతః వస్తుతః అనంతం). That is, there is no space without it, there is no time without it, there is no thing or being without it.

It is all-pervasive or Omnipresent. It is not subject to birth or death, nor to the six states of change ;—birth, growth, etc. If such is the conception of Brahman or God- then Man or Jeeva and Creation or Jagat can have no independent existence at all. If man really existed independently of God, and similarly Jagat also, then God can not be said to exist, where man and Jagat exist; i.e., in such a case God's omnipresence can not be true. Anything that is finite is subject to decay. If God also is finite and not infinite, then God also must die some day or other. No religion admits such a position. Every one wants God to be an eternal entity, not subject to birth or death. If so God must be infinite, or all-pervading. (సర్వవ్యాపక). If thus he is all pervasive, (అనంతం) Creation or Jagat cannot have independent existence, but it is appearing to be separate from God. So its appearance as a separate entity must not be a real one, but only an appearance without any real substance, like dream or snake in a rope; i.e., it must be a superimposition. A superimposition can not exist without a substratum. Here the all-pervading Brahman is the Substratum and the Creation is a superimposition on it. Under such circumstance only, knowledge of Brahman can be knowledge of Creation, as then creation will not be an independent entity to be known seperately. The fact that it is a superimposition itself shows that it is not a thing at all, much less to be known. In the Chandogya Upanishad this position is explained by the triple illustartion of earth and earthenware, gold and articles of gold, and iron and iron articles. The various gold articles have no independent existence apart from the gold, out of which they are made. These articles exist in only name and form, not really. So if one knows about gold then he need not know anything seperately about the various gold ornaments, as they exist only in name and form, and not really. Similarly Brahman is the substratum or material cause, out of which this creation, with the various names and forms, has manifested itself by Vivartha i.e., without producing any change in the material cause, and not as a parinama. Brahman, without undergoing any change, becomes the basis for the creation to manifest itself in various names and forms; i.e., creation exists only in name and form, and not really, and is not apart from or independent of Brahman, just like golden ornaments, as stated above. So knowledge of Brahman is also knowlede of creation.

Then what about Jeeva ? Jeeva is a sentient being. He can not be disposed of in the way in which creation is disposed of. But if Jeeva had independent existence, then Brahman should not exist where Jeeva exists. This position offends against the principle of the omnipresence of God. How to explain the

existence of Jeevas without offending this principle? This would be possible, only if Jeevas are taken to be not really different from Brahman, but appearing to be different on account of the upādhis, or kōsas or bodies in which they are appearing to be enclosed. The upādhis or the bodies are part of the creation which has been explained above, as not really existing. But for the upadhis, the soul inside is not different from the all pervading Brahman, which, when enclosed only in the various nominal upadhis, is treated as separate and Jeevas, just as space enclosed in a pot is treated as separate or manifests as separate from the space outside, but not really different from it. To take another concrete example, electricity which is all pervading does not appear to us directly but mainfests itself through bulbs. The bulbs may be of various colours and of different powers and the light that emanates from the bulbs appears of different colours and of different powers. This difference is due only to the bulbs, and not to the electricity, which is the same in all the bulbs. The lights emanating from the various bulbs correspond to the various Jeevas, and electricity to the Brahman. The wire inside the bulb corresponds to the Sukshma sareera or subtle body, while the outside glass frame corresponds to the sthula sareera or phisical body. Manifestation of all pervading sound in radio instrument also may serve as another illustration. Thus the Jeevas are not really different from the all pervading Brahman, but appear to be different on account of the bodies in which they appear to be enclosed. Thus knowledge of Brahman is knowledge of Jeevas also as they are not really different from Brahman. Thus the principle of knowledge of one being the knowledge of all, which is expounded in the second sloka of the 7th chapter, clearly establishes the inter-relation of God, Man, and Creation, as stated above, and supports that view only.

Jeevan Mukti.

Another principle adumbrated in the Gita, in several places, is that relating to Jeevanmukti or liberation while in body :—

'ఇహైవ తైర్జితస్సర్గో యేషాం సామ్యే స్థితం మనః,' 'అభితో బ్రహ్మనిర్వాణం వర్తతే విదితాత్మనాం,' 'శక్నోతీహైవ యస్సోఢుం ప్రాక్‌శరీర విమోక్షణాత్,' 'యదా భూత పృథగ్భావం ఏకస్థమనుపశ్యతి, తత ఏవ చ విస్తారం బ్రహ్మ సంపద్యతే తదా' etc.

The above are some of the slokas which relate to Jeevanmukti. People who have realised such Jeevanmukti are described in Gita as Tatvadarsinah, i.e. realised beings, who have direct perception of their own selves—Atma Sakshatkaram. Such seers only are fit to be teachers or gurus, and not people who have only intellectual knowledge, without direct experience. The sloka "తద్విద్ధి ప్రణిపాతేన పరిప్రశ్నేన సేవయా। ఉపదేక్ష్యన్తి తే జ్ఞానం జ్ఞానినః తత్త్వదర్శినః" makes that position clear. Our spiritual gurus are called seers, and not thinkers as in the West. There can be no limit for thinking, unless it culminates in direct perception. So long as it is in the process of thinking, it is bound to be changing and that is why, in the West, knowledge is said to be of a progressive type. Such seekers of knowledge are called thinkers. According to our Vedic culture or Philosophy, the best Guru is the Jeevanmukta or Tatvadarsin or Seer. The above sloka describes the teacher or Guru by two epithets—gnani, and Tatvadarsi. The first denotes those who are learned in the science of self, and the second denotes those who obtained direct perception of Atman or Brahman. Both epithets are necessary, as those who have got the first qualification may be able exponents of the science, but their teaching may not bear fruit, as they themselves are not realised

beings. Those who have got the second qualification, if they do not possess the first qualification also, may not be able to teach to a disciple. So both the qualifications are needed. Such a Jeevanmukta is possible only if Brahman is the only real entity, and Jagat and Jeevas have no independent existence apart from Brahman. People, according to whom Jeevas are separate, and Jagat is real, have no Jeevanmukti, but attain mukti only after they leave their mortal coils; i.e., they have Videha Mukti only. But Gita enunciates Jeevanmukti also. Hence this principle of Jeevanmukti, expounded in Gita, also further strengthens the above view.

Hence Gita enlightens us, from three points of view, as to the interrelation between God, Man, and Jagat, and hence we may safely come to the conclusion that the teaching of the Gita is that Brahman or God only is real, that Jeeva or man is not really different from God, and that the creation is a superimposition upon Brahman, and as such, has got mere appearance, without any substance in it. Therefore Realisation of one's own self or Brahman is mukti according to Gita. If so what are the various means to attain such mukti, that are explained in Gita? This will be the next subject of discussion.

(To be continued)

EFFICACY OF SIVA PUJA

By

SRI VIDYA SANKARA BHARATI SWAMI

Of all the Gods in our Hindu religion, Lord Siva is the most easily accessible and most easily pleased. That is why he is called Bola Sankar, and Āsuthōsha. Vishnu, who enjoys all kinds of prosperity, having the goddess of wealth as his consort, gives to his devotees, not prosperity and wealth, but salvation; and even that, after testing them and, tempting them in so many ways; but Lord Siva, who lives in the burial ground, and without even a cloth to cover his body, which itself is besmeared with ashes and without enjoying any kind of prosperity, and having burnt to death even the god Cupid, is plessed easily and immensely, even for an apology of worship, and showers on his devotees, all kinds of prosperities, i.e., wealth, offspring, position in life, family happiness etc., and even protects them when they are in danger, and finally gives them Atmajnanam. Thus we have in our Hindu religious mythology two types of gods—one, while himself enjoying does not allow the devotees to enjoy, and the other, while denying to himself all kinds of enjoyment showers all kinds of enjoyment on his devotees, and finally both liberate their devotees from the cycle of births and deaths. The difference lies only in the way of approach. Vishnu attracts all people, even Nastikas, by His Grandeur and pomp, prosperity and enjoyment etc., and such people, who are thus drawn to him by wordly propensities are then gradually tested by so many temptations and by being placed in difficulties, and if they stand the test they are lifted up and taken to his Vaikuntha, where they enjoy eternal bliss. No such out-ward attractions are offered by Siva; on the other hand, His way of living even repels people.

So, only real devotees, who are sincere in their devotion, worship Him, and they are blessed with prosperity, and protected here with Yoga and Kshema, and if they are not upset with these worldly enjoyments, but remain steadfast in their singleminded devotion, they obtain supreme knowledge, and become liberated.

The curiosity of a reader of Bhagavdgeetha may be roused at this juncture, as he is aware of only Krishna, an incarnation of Visnu, who has promised Yoga and Kshema to his devotees, and not of Siva's such promise. But that promise contained in 22nd sloka of 9th chapter of Geeta—

" అనన్యాశ్చింతయంతో మాం యేజనాః పర్యుపాసతే ।
తేషాం నిత్యాభియుక్తానాం యోగక్షేమం వహామ్యహం॥"

is made by Krishna not as an incarnation of Vishnu, but as the omnipresent Almighty, who created even the Trimurthis, Brahma, Vishnu and Siva. Hence all those devotees, who are of singleminded devotion, are assured of such protection, whether they are devotees of Vishnu, or Siva, or Sakti, or any other God.

An interesting and enlightening incident in the life of a devotee of Siva, will be placed befor the readers, to illustrate that promise of Siva and the efficacy of Sivapuja. Eight decades ago, one gentleman by name Kota Venkatasubbayya garu, an orthodox Brahmin by birth, but a salt Sub Inspector by profession, was initiated into Panchākshari Mantra of Siva by god Ganapati, in a dream, and he was doing Sivapuja everyday with great sincerity and devotion, and would not even sip water, much less have any food, without the bath, daily anushthanam and Sivapuja. He was leading such an austere life in that illsuited atmoshere of his profession, and he would fast for several days continuously, if he had no way of doing his Sivapuja routine, on his circuits along with his Superior Officers. Five decades and odd i.e., in 1903, he was transferred from Guntur Dt. to Krishna, to some remote place, about 40 miles or so from Nujvid. He got down the train at Nujvid Station, all alone without his servants or family, as he wanted to fix up his residence etc. in those new parts before taking his family there. The sun was setting, when he got down the train; he had a box with him heavy with his records, and dress. He engaged a cooly to take him to a midway village, with a view to spend the night there, and go to his destination the next day. The cooly took the box on his head, and thinking that the heaviness, of the box was due to valuable property, like silver, gold, and money, and with the sinister motive of murdering the gentleman on the way, and knocking off that property, conspired with another coolie also, and both agreed to take him to some midway village. This orthodox gentleman finished bath and evening Anushtanam at some canal nearby, and proceeded. Then those two coolies took him by a wrong path into wilderness, and at about midnight, stopped under a huge tree, and were speaking within themselves in Urdu language that they might put him to death, and take away that box. This gentlman happened to know Urdu, and so understood their treacherous intentions, and villainous schemes, and feeling himself within the jaws of death, and awfully trembling, sent up an appeal to Lord Siva, whom he has been worshipping, with all his heart, with all his mind, and with all his soul, and intending that appeal to be his last prayer or Anthima Smrithi. Those two villains drew out their dangerous weapons, and lifted up their hands with a view to strike death blows on his head. At once a

mysterious sound in Urdu—"Stop, stop, you villains, you are trying to murder my master" was heard, and lo! a huge figure, about 7 feet in height, with white beard, and dressed in white, like a Daffedar, with a Sword in the waist belt, appeared before them, snatched away those weapons from their hands, and gave them blows. They fell down, made a confession with tears in their eyes, of their villainous scheme, and begged for pardon. Then they were spared, and with the box on their head, this mysterious servant led his master, our Subbayya garu, to the nearest village, woke up the Karanam of that village, arranged for his sleep for the remaining part of the night, in his house, sent away the coolies, who, by his Darshan, became changed into real Bhaktas and saying to his master, "Salām, Maharaj" disappeared. Our Subbayya Garu was out of his senses all that time, and after the disappearance of that mysterious figure, regained concinousness, and began to repent awfully, that he could not recognise him as the Lord Siva, come in that garb to save him and that he did not fall on his feet and worship him. That mysterious and most impressive figure created, an indelible mark in his mind, and there was no limit to the bliss he was enjoying from that time. He spent the remaining period of his service till pensionable age in that profession, retired, and subsequently passed away, about 20 years ago, at Tenali in his own house, without any suffering, and with that mysterious Siva's figure before his mental eye, and with Siva's grace on him.

This incident is within the personal knowledge of the writer of this article, as he was related to that gentleman, Subbayya Garu, and was even brought up by him for some time, during his youth in his Poorva Asramam.

This incident shows that God (whether Vishnu or Siva) is always ready to help devotees, provided they show single-minded devotion towards him. He even takes the form of a servant to save His devotees as in the above case.

Another incident to illustrate Siva's grace, — Another gentleman, who was likewise a Sivapūjādhurandhara was travelling by canal, in a boat, and at about 2 a.m., when the boat was in a lock between the two closed sluiced gates and where the water will be very deep, with steep and smooth stone walls on either side, this gentleman came out of the boat with a view to step out and ease himself. But owing to darkness and partial drowsiness, he fell into the waters in that lock, while stepping out, and was drowning. He did not know swimming. Then some mysterious figure, from under the waters held him up sufficiently, till he caught the edge of the boat, and got into the boat.

Mysterious are the ways of God in saving His Bhaktas. If Milton said "She who is clad in chastity is clad in steel" we may likewise say "He who is clad in Bhakti is clad in steel".

" ओं नमश्शिवाय "

TABULAR STATEMENT OF RENOWNED TEMPLES IN GUNTUR DISTRICT.

Name of the temple	Siva or Vaishnava	Village & tq	Importance or Sanctity.
Chathurmukhabrahmalingesaraswami temple	Siva	Chebrolu. Tenali Tq	Tradition says that there is nc temple for Brahma. "Here is one which is also in religious use. This is pernaps the only temple for Brahma in this State.
Sangameswaraswami temple	Siva	Sangamjagarlamudi Tenali Tq.	The temple has religious importance. It is located in a very beautiful spot away from the village. Dasara festivals are performed on a grand scale Sivaratri festival is also performed
Rameswaraswami temple Alias Ramalingeswaraswami temple.	Siva	Tenali Old Town	This is as important as Vontimitta This temple is founded after the name of that Great Vikatakavi Sri Tenali Ramalingadu. The Utsava Vigrahams in this temple bear the name of Tenali Ramalingeswara duly inscribed on them in Sanskrit Slokams
Chowdeswaraswami temple.	Siva.	Moparru, Tenali Tq.	This is the oldest temple in the District. Its birth be traced to the early Chola Period The temple was also religious importance, because it is perhaps the only temple where there is Astadig Bandhana.
Mulamkuramma temple	Sakthi.	Aminabada. *Sattenapalli Tq.*	The temple is noted for artistic beauty and antiquity also. The present Kondaveedu was known as Kudim puram once in the past Rukmini is said to have worshipped in this temple when she was taken away by Lord Krishna No festivals.
Amareswaraswami temple.	Siva.	Amaravati.	This temple has antiquity religious and historical importance. The temple is as old as the Nagarjuna Pandit of Budistic lore. In the 18th Century Amaravati was the seat of Government of that Great Kamma Chieftain, Raja Vasireddi Venkatadri Naidu garu. He wanted to have another Amaravathi like Indra and he renamed it as Amaravati It was formerly known as Dharanikota' Sivaratri Festival. is performed.
Lakshminarasimha swami temple	Vaishnava	Mangalagiri *Guntur Tq.*	This is another ancient temple. It has enormous religious importance. Lord Chaithanya has visited this Kshethram treating it as a Great Vaishnava Centre. Vaikunta Ekadasi and Brahmotsavam performed here.
Malleswara swami temple	Peddakakani. Guntur Tq.	Saiva.	This temple has acquired enormous religious importance in the last 50 years This village is now called as Pillala Kakani, after the temple. The temple gets about 15,000/- by way of votive offerings alone in a year. Worshippers collect here in large numbers twice in a week.
Venkateswara swami temple	Vaikuntapuram.	Vaishnava.	This temple is located in a hill when river Krishna takes a northern turn and becomes Uthara vahini. It is an important Vaishnava Centre

Assistant Commissioner,
GUNTUR.

A PAGEANT OF INDIAN PHILOSOPHY

By

N. RAMESAN M.A., I.A.S.

(Deputy Secretary, Home Dept., Kurnool)

CHAPTER VIII

"THE PHILOSOPHY OF UPANISHADS AND THEIR ETHICS"

The conception of the *Absolute* as being something which is beyond the waking, dreaming and deep slumber states, and at the same time as forming the basis or sub-stratum for the three states, is very well brought out in the *Māndūkyā Upanishad*, I discuss this Upanishad in some detail below, because above all else, the conception of the *Absolute*, as being not merely a passive principle, free from all desires and anxieties, but also as suggesting a state of positive Bliss and Happiness is very well brought out in this Upanishad.

This Upanishad is so named after its Seer, *Rishi Manduka*. It belongs to the *Adharva veda* group. The importance of Upanishad lies, not only in giving a categorical statement that the *Absolute*, is not a mere passive principle but a positive state of Bliss and Happiness also, but also because, it suggests in some places, that the nature of the Absolute is '*Nirguna*' or qualityless. It must, however, be remembered that a definition of positlve Bliss, is not opposed to a definition of *Nirguna* principle. As has been stated already, the *Absolute* of the Upanishads transcends all categories of human beings. It is beyond Space, Time and Causation. Though it is the sub-stratum for all the qualities, it is still in its own nature qualityless. It transcends the human qualities and its pristine stage it is full of a vital principle of existence, to which the nearest approach from the human standpoint, is the definition of "*Sad, Chit, Ananda*"—"Existence, Consciousness, Bliss." In other words, the qualitylessness or the *Nirguna* nature of the *Absolute*, is to be conceived of as being devoid of qualities from the human angle, but in its own pristine nature, which we cannot conceive from our limited angle of consciousness, it is a certain positive principle of *Being*. And this positive principle of *Being* in its pristine stage is a matter only for direct realisation by developing one's powers of intuition. When it is fully intuited, the *Absolute* or the *Atma* is a matter of "*Aparoksha Anubhuti*." But, in describing this state of realisation, the nearest approach from which we can define it from the human angle, even though it is indefinable absolutely is to call it a state of pristine existence, pristine consciousness and pristine bliss. It is with this background in view, that we must proceed to a study of this Upanishad.

Gowdapāda who was, as is well-known, the preceptor and Teacher of *Ādi Sanakra* was the forerunner of the doctrine of *Advaita* with its *Vivarta Vādā* and *Māyā Vādā*. Sankara developed and perfected his technique and based the *Advaita* philosophy upon irrefutable logical basis. Gowdapāda in his famous '*Karika*' found this *Māndūkya Upanishad* as the fittest basis for his philosophy of "*Ajata Vādā*." This "*Ajāta Vādā*" means that there is *really* nothing that is born. In other words, everything is unborn or *Ajātā*. When the very basis of birth is denied, Causation is automatically denied and we have a nearest approach to what is technically called in modern western philosophy as "Idealism." This doctrine of "*Idealism*" means

that the entire objective outside world is conceived of as nothing more than a grand idea. In other words, the absolute objective reality of the world is denied. The Evolution, Causation and Creation of the world is, therefore, only a subjective phase due to *Avidya* or '*Ignorance*,' or to better translate it, 'a state of intellectual immaturity,' which automatically disappears with the dawn of '*Vidya*.' Sankara, as is well known, has written a vigorous attack against the doctrine of Causation by which actual effect is said to be actually produced from a cause. Sankara, however, nowhere denies the *Vyāvahāric* or relative reality of the objective world. The objective world is said to exist really in this *Vyavahāric* sense, and the moment real knowledge dawns upon man, this false idea of an absolute *Reality* of the objective world, is shattered and man comes to realise that the world exists only as *Brahman*." It was this Upanishad that gave the basis for *Gowdapada's Karika* and Sankara's *Advaitavada* and hence has to be studied in great detail. Moreover, as already stated above, this Upanishad above all others, gives a terse and unambiguous definition of the *Absolute* as a state of positive *Bliss* and not merely as a negative attraction.

The Upanishad starts with defining that the ALL is the *Pranava Mantra* or OM. According to the Vedic Philosophy the Universe which is set forth by the '*Spandana*' or vibration of the primeval energy —*Prakriti*—has a sound symbol which is called OM. It is well known that no object can be thought of without the help of a sound symbol for it. A merely abstract idea in the mind without a sound symbol is unimaginable. The relation between '*Sabda*' (Sound) and '*Artha*' (Object) is inseparable. As the Universe is nothing but a creation or emanation of the *Divine Soul*, OM, which is the most universal and all inclusive sound, is conceived of as the most suitable sound symbol of the Supreme Deity. Hence, OM is first conceived of as the *Absolute* in the first following mantra of Mandukya Upanishad.

"ओं इति एतत् अक्षरं इदं सर्वं तस्य उपव्याख्यानम् भूतं भवत् भविष्यत् इति सर्वं ओंकारम् एव। यत् च अन्यत्रिकालातीतम् तदपि ओंकारमेव ॥"

(*Māndukyā—1*).

"This letter OM is indeed *All*. It has to be commented upon as follows. What was in the past, what is in the present and what will be in the future is all one only, OM, and nothing else. Whatever is beyond all three aspects of *Time* is also OM".

In this first *Mantra* the *Absolute*, or the OM, is defined as, *all*, that was, that is, and that will be. It is also transcendental and beyond time. With Einstein's Theory of Relativity, the concept of Time and Space is undergoing radical changes in physical science as well. The Upanishadic Seers, had the clarity, to conceive of the *Absolute*, as something that transcends *Time*. Thought to our immature human standpoint, it appears as if, we move in *Time*, from the past to the present and to the future, still from the *Absolute* standpoint, there is no such thing as past or future. There is only an ever-present "*Reality*". The *Reality* just *is*. It has no movement of its own. The self of man blinded by the '*Upadhis*' moves in an ever-present Reality and imagines as if *Time* is moving, just as a man in a stationary train imagines as if he is moving, when the other object is really in motion. The conception of *Time* is, therefore, a kind of mental illusion.

Having defined OM as the *All*, the Seer proceeds to make it more unambiguous in the second *Mantra*, as follows:

"सर्वं हि एतन् ब्रह्म ॥ अयं आत्मा ब्रह्म ॥ सोयं आत्मा चतुष्पात्"

(*Māndūkyā—2*).

"All this is undoubtedly the *Brahman*. The *Brahman* is also the *Atman* and this *Atman* has got four feet."

In the first *Mantra* the *All* was defined as OM, lest it should be thought that it refers only to the outside objective world. In this *Mantra*, the Seer makes it clear that by the *All* he means the *Brahman* which is equal to the *Atman*. As already explained in a previous Chapter, the basic teaching of the Upanishads is this equation of *Brahman* and *Atman*, whereby the subjective principles are equated into a grand unity. The words "आयं आत्मा ब्रह्म" is one of the '*Mahā Vākyās*' of the *Adharva Veda*. In describing the *Atman* as having four feet, the Seer takes us step by step, from the waking, the dreaming and deep alumber states, to the fourth state of *Absolute Existence*.

The first foot of the state of wakefulness is defined as follows:

"जागरितस्थानो बहिः प्रज्ञः सप्ताङ्गः एकोन -
विंशतिमुखः स्थूलभुक् वैश्वानरः प्रथमः पादः"
(*Māndukyā—3*).

"This *Vaiswānara*, whose field of operation is the waking state, and whose consciousness is ever going outward, or extroverted, and who has seven limbs and nineteen mouths is the first foot of *Atman* i.e., he who enjoys the gross matter."

Here the macro-cosmic aspect of the universal soul is the '*Virāt*' and it is spoken to be in unison with the microcosmic aspect known as the *Vaiswanara*. In this terse definition of the waking state of mind, the Seer makes it clear that the consciousness of man in the wakeful state, which is called *Vaiswanara*, is ever extroverted and running off to the objects of the mind. The seven limbs are to be known as the head which is the Heaven, the Sun which are the eyes, the Air which is breath, the Sky which is the body, the Water which is the lower organ, and the Earth which is the foot. These are described in the Vedas elsewhere. The nineteen mouths are the five *gnanendriyas* or sensory organs, the five *Karmendriyas* or motor organs, the five *Pranas* or vital energy and the four *Antahkaranas* or the four different aspects of the mind. The Seer is here defining the waking consciousness of the man as enjoying the outside world and hence the reference to the nineteen mouths.

Advancing from thh bodily state to the dream state, the Seer describes the dream consciousness as '*Taijasa*' in the next *Mantra*, as follows:

"स्वप्नस्थानः अन्तःप्रज्ञः सप्ताङ्गः एकोनविंशतिमुखः
प्रविविक्तभुक् तैजसो द्वितीयः पादः"
(*Māndukyā—4*)

"This *Taijasa* whose field is the dreaming life, and whose consciousness is ever going inward or introverted, and who has seven limbs and nineteen mouths, is the second foot of the *Atman*, i.e., he who enjoys the subtle and finely sub-divided mental impressions only."

The corresponding macro-cosmic aspect of this is the '*Hiranya Garbha*'. This *Hiranya Garbha* is alluded to be in unification with the micro-cosmic *Taijasa*. The dream consciousness is said to enjoy the mental impressions only, as in the dream stage man is free from the shackles of the body. In this state since the consciousness is completely immured within the mind only, the *Taijasa* is defined as "*Antahprajna*". This is the second foot of the *Atman*.

The Seer then defines the deep dreamless slumber state of the *Atman* in next or the fifth *Mantra* of the Upanishad, as follows:

यत्र सुप्तो न कंचन कामं कामयते, न कंचन स्वप्नं पश्यति,
तत् सुषुप्तम् । सुषुप्तस्थानः एकीभूतः प्रज्ञानघन एव
आनन्दमयो हि आनन्दभुक् चेतोमुखः प्राज्ञः तृतीयः पादः ॥
(*Māndukya—5*)

"This Prājna, whose existence is deep sleep state, and which is unified, and whose consciousness is involuted within itself, and the nature of which is such, that the sleeping man does not desire any objects, nor dreams any dreams, is of the form of "*Ananda*" or Bliss. He, who thus the enjoyer of Bliss, and whose mouth is *Knowledge*, is the third foot of the Atma."

In this definition of deep sleep state or "*Sushupti*," as it is technically called, the Seer arrives at the stage of the passive nature of the ultimate Absolute. In this stage of *Sushupti*, the consciousness is not identified with any kind of precept or concept or memory, but remains in its pristine unmixed stage. By using the word "*Antahprajna*," i.e , where the consciousness is involuted within itself, the Seer speaks of deep sleep as contentless and of a negative kind. This state is defined as "*Ananda*" or Bliss, not only in the sense of the *Bliss* of the ultimate *Absolute*, but only as indicating a feeling of perfect rest, where the mind is not agitated by any activity, desire or thought. This is a passive Bliss of the absence of any pain, and not the transcendental joy of the ultimate *Absolute*. The Seer is perfectly aware, that at this stage of deep sleep, there is just 'objectless subject' or near annihilation of all ego. Lest this should be construed as the highest attainable, the Seer is anxious to define in a separate *Mantra* the nature of the *Absolute* which transcends even this aspect of "*Sushupti*." In other words, in "*Sushupti*" there is a unity of undifferentiated existence, due to mere negation of all qualities as, for example, the world appearing as undifferentiated to us during night when there is complete darkness all around. But this is not the ultimate Light. This aspect can be compared to the macro-cosmic ideal of *Iswara*.

After defining step by step the three modes of consciousness known to us, the Seer then in the seventh *Mantra* gives the classic description of the positive nature of the *Absolute* which is known as "*Turīya*-Avasthā," as follows:

न अन्तःप्रज्ञं, न बहिः प्रज्ञं, न उभयतः ; न प्रज्ञानघनम् ; न प्रज्ञं न अप्रज्ञं । अदृष्टं, अव्यवहार्यं, अग्राह्यं, अलक्षणं, अचिन्त्यं, अव्यपदेश्यं, एकात्मप्रत्ययसारं, प्रपञ्च उपशमं, शान्तं, शिवं, अद्वैतं चतुर्थं मन्यन्ते । स आत्मा स विज्ञेयः ॥

(*Māndūkya*—7.)

"He is the fourth foot of the Atman; in short, he is the Atman, himself and who has only to be realised. He is neither introverted nor extroverted. Neither is he conscious of any intermediary state of consciousness nor is he involuted in himself. He is neither conscious nor unconscious. He is invisible, unrelated, ungraspable, indefinable, unthinkable, devoid of connotations. His nature is the nature of pristine self-consciousness alone. He is auspicious and he is non-dualistic or *Advaita*."

In this definition of the fourth foot of the *Atman* or the "*Turīya*" state, as it is known, the Seer had tried to give expression to something that cannot be expressed by human categories. That is why the definition is sometimes negative and sometimes positive. He defines the *Atman* as neither conscious nor unconscious, neither introverted consciousness nor extroverted consciousness, nor of the nature of any intermediate state of consciousness. This is not confusion of thinking, but is the highest expression from the human standpoit, of what is essentially in its nature of the consciousness of *Absolute* is such that it can only be realised. That is why with resounding emphasis the Seer has closed this most famous *Mantra* of the Upanishad with the four words "स आत्मा स विज्ञेयः" which means "this is the *Atman* and this has

only to be realised." There can be no description at all of what that state of realisation is like. If, however, a definition is to be attempted at all, it can only be of the nature of a negation of the categories known to human consciousness, plus something which transcends them.

Thereupon, some students of the Upanishadic Philosophy who have failed to grasp this essential nature of the indefinableness of the *Absolute*, have come to the conclusion that the Upanishadic Seers were mere crack-pots. However, a simple illustration will help to show the difficulty in trying to define something which is not perceivable. Let us take, for example, the analogy of Light. Light is so very well-known to all human beings. Nothing in this world can be seen without light. Every object is made visible only by the operation of light upon it. Thus light is the very principle behind all sight in this world. But, is it not very curious, if one only reflects it, that light, in its absolute nature as light itself, without being conjoined with any object, is really unperceivable? Light as light is never seen by us. It is only seen when it falls upon an object and gets reflected by it What we think is a beam of light, when we sometimes see in a closed room, is merely a beam of dust particles made visible by light. Light in its pristine nature is something unperceivable, though it is the very basis for all perception in this world. If we extend this wehk analogy further, we can hope to grasp the basic idea which the Upanishadic Seers were grappling to express, viz., that the *Absolute* is something which is at the very basis of all existence, but which in its pristine nature transcends this and is not capable of being known by human means of knowledge.

The Seer then goes on to define that this ultimate principle is represented by the word "Om" consisting of A, U, M. The A, the first syllable stands for the *Vaiswānarā* or the Waking state; U, the second syllable for *Taijasa* or the Dreaming state. and M, the third letter stands for the *Prajna* or the Deep sleep state. After exhausting the syllable Aum by these three modes, the Seer goes on to sublimate even the syllable, Om, into the *Absolute* and states in the last and twelfth *Mantra* of the Upanished, as follows:

अमात्रः चतुर्थः अव्यवहार्यः, प्रपञ्चोपशमः, शिवः, अद्वैत : एव ओंकारः ॥ आत्मैव संविशात्य आत्मना आत्मानं ॥ य एवं वेद, य एवं वेद" ॥

(*Māndūkya—12.*)

"The trancendental unitary state of the *Supreme Bliss*, in which there is no phenomenal existence at all and which is pure *Bliss*, is the syllableless fourth aspect of Om. Thus Om is really the *Atman* and by the *Atman* only can one enter the *Atman*.

In this famous *Mantra*, the Seer hints at the fourth stage where the syllableless *Absolute* becomes the basis for the three modes of Waking, Dreaming and Deep sleep state. By the phrase that one can enter the *Atman* only by the *Atman*, the Seer implies that in the super-consciouness or the fourth stage of consciousness, the existence of mind is sublimate, i.e., the pure consciousness becomes self-consciousness. It is thus ineffable to ordinary human consciouness and language.

The *Absolute* of the Upanishads is not a mere annihilation or a negative principle only, but something that is of the very nature of *Bliss* and positive *Bliss*. The *Chāndōgya* Upanishad and the Māndūkyā Upanishad, which we have examined above clearly and unambiguosly bring this aspect out. Simply because it is indescribable, it does not become less valid than any other forms of knowledge. In other words, the definition that is attempted

sends an incomplete report only, but it must be remembered that a full report of the ineffable, by its very nature, is impossible.

That the Atman is impossible to define but possible only to realise, is very well brought out in one of those Upanishads which have been lost to us. However, an extract from this Upanishad is found in Sankara's Bhasya on the Brahma Sutras. There, a King Vāskali, goes to a Saint Bāhva, and asks him to enlighten him on the nature of the *Brahman*. When the king made his request, the sage steadily looked at him and kept quiet. The king was naturally put out at this seeming insult and asked him once more. The sage once again kept quiet. When pressed for an answer, the sage broke out "I tell it to you, but you do not understand it. The *Atman* is just *Peace* and *Quiet*. "शान्तोयं आत्मा". This is the finest definition that can be given of the *Atman*, viz., that it is indescribable by human words.

In this context, the famous Sloka about *Dakshinamurthi* assumes tremendous import.

"चित्रं वटतरोः मूले वृद्धाः शिष्याः गुरुर्युवा ।
गुरोस्तु मौनं व्याख्यानं शिष्यास्तु छिन्नसंशयाः ॥

"There is a wonder under the Banyan tree. The disciples are all old, but the Guru is very young. Teaching or commentary by the Guru is just Silence, but wonder of wonders, the doubts of the disciples get dispelled."

Before concluding this section of the Upanishads, it would be useful to tabulate the different correlations between the micro-cosmic aspects of the *Atman*. As stated earlier, the Upanishads are the acme of three different trends of the thought, that went before them, viz. the first trend that was trying to find the sub-stratum of the objective world, and which led to the concept of *Brahman*, the second trend that was trying to find the sub-stratum of the subjective world and which led to the concept of the *Atman*, and the third trend that was trying to find, a parallelism between man and the universe. In the height of thinking, *Braman* and *Atman* were equated, thereby uniting the universe and the universal principle in man we can correlate the corresponding ideas and concepts of each of these trends of thought. The appended table would suggest a scheme where-by all the different aspects of the three lines of thinking can be clearly inter-related.

The aim of the Upanisads being the subjective realisation of *Brahman* or the desire for knowledge of Brahman "ब्रह्मजिज्ञासा", the ethics of the Upanishads closely follows only this ideal set before man. Ethics and morality have no other basis, except as serving this ideal of self-realisation. That conduct is good which conduces to the realisation of the Brahman, and the conduct which is against it, is bad. We are asked to develop dispassion or '*Vairagya*', because the prime object of Upanishadic discipline is the desturction of "*Ahankārā*" or the ego which, by its delusion of separateness from the *Atman*, is the basis of all evil. Evil and suffering according to the theory of the Upanishads, have no objective validity or reality. The empirical soul of man due to '*Avidya*' or Ignorance, imagines itself to be a separate entity and as the enjoyer, whereas in reality, it is only a witness or '*Sākshi*.' In other words, the *Atman* in its pristine state, is untainted by either pain or pleasure, and is, therefore, just a witness which is not bothered about the playthings that move before it. Though this is the truth, still due to ignorance, man thinks that his ego is something different, and he is the enjoyer of pleasure and pain and therefore suffers. The aim

of the Upanishads being to destroy this illusion of separateness, and to bring about a realisation that the empirical self of man is identical with *Atman*, the code of conduct that is prescribed is a disciplined detachment or *Vairagya*, whereby man consciously tries to control his mind and brings it to a sharp focus to realise its own nature. Similarly, evil being due to misconception of the nature of *Reality*, its removal can be had only through 'JNANA' or right knowledge just as darkness can be dispelled only by bringing light in its stead. That is why the Brihadaranyaka Upanishad states "Having become calm, subdued, quiet, patiently enduring and collected, one should see self in the self." (Br. Up. IV; 4-23).

The training to attain this is by means of '*Sravana*,' '*Manana*' and '*Nidhidyasana*' (Br. Up. II; 4-5). '*Sravana* means acquisition, by hearing, of knowledge. In other words, the student hears from the Preceptor the nature of *Brahman* and is intellectually convinced of its existence. To realise it in himself, he has to undergo constant cogitation, i.e, '*Manana*,' whereby the conception of the *Nature* of the *Brahman* becomes part and parcel of the very being of the student. The third stage is deep concentration or '*Nididhyasana*,' whereby the student by controlling his mind and concentrating it on the truths related in the Upanishads, realises them by means of direct perception or intuition. The Upanishads are quite clear that the *Absolute* is not something to be had by any process of ratiocination. The Br. Up., for example, states in II (4-5) as follows;

आत्मा वा अरे द्रष्टव्यः

"This *Atman* is to be perceived only."

This intuitional perception is not to be had by the weak or by the nit-wit. It requires extreme courage and a spirit to face the very worst. The Katha Upanishad says.

"नायमात्मा प्रवचनेन लभ्यो न मेधया न बहुना श्रुतेन"
(Katha-II-13)

"This *Atman* cannot be attained by a mere study of the Vedas, not only by intellect, nor only by much hearing the sacred scriptures."

It also describes the path as follows:

क्षुरस्य धारा निशिता दुरत्यया दुर्गं पथः तत् कवयो वदन्ति
(Katha III-14)

"The wise declare the path to be so difficult to cross as the sharp edge of a razor."

The later concept of the Science of Yoga with its eight parts of *Yamā*, *Niyamā*, *Āsana*, *Prāṇāyāma*, *Pratyāhāra*, *Dhyana*, *Dhārana* and *Samādhi*, are not explicitly stated in the Upanishads, but one can see that the technique has been developed by the Upanishadic Seers and tought by them from teacher to student.

The moral requisites necessary for undertaking such a hard discipline are well brought out by Sankara in his Brahma Sutra Bhashya. The *Brahma Sutras* start with the first Sutra, as follows:

अथ अतो ब्रह्मजिज्ञासा

"Then, therefore, is the desire to know the Brahman."

In a classic commentary on the exact connotation of the word "Atha" or "then" that occurs in the above *Sūtra*, Sankara develops the thesis, that the word "then" denotes the moral pre requisites necessary before one can undertake a study of Brahman and defines them as follows:

तस्मात् किमपि वक्तव्यं यदनन्तरं ब्रह्मजिज्ञासोपदिश्यत इति । उच्यते । नित्यानित्यवस्तुविवेकः, इहामुत्रार्थभोगविरागः, शमदमादिसाधनसंपत्, मुमुक्षुत्वं च"

"The qualities that are, discrimination of what is eternal and non-eternal, renunciation of the desire to enjoy the

fruits of actions here and hereafter, tranquility and restraint and similar other means, and a desire for liberation." The other qualities apart from tranquility and restraint are *Sama* and *Dama*, continuation of religious ceremonies (उपरति), patience in suffering (तितीक्षा), attention and concentration (समाधान) and faith (श्रद्धा). These according to Sankara, are the moral qualities required for one to undertake the study of *Brahman*. Though these are not explicitly stated so, in the Upanishads, still Sankara being the earliest Commentator on the Brahma Sutras, we can take his discription as giving us a correct picture of the ideas prevalent during the days of Upanisasd.

We have thus had in the last 3 chapters a general bird's eye-view account of the philosophy which the Upanishads teach us. What has been attempted to be described here is merely the basic thoughts underlying all the Upanishads. There are ever so many other lines of creative thinking in the Upanishads and these are matters for Scholars. For a pageant for the general reader, such as we are attempting here, the above serves as a fairly good selection. For the rest, a student who is interested has to go to the originals, which are still to-day, as thrilling and as ennobling in their effects as they were nearly 2,000 years when they were first formulated. With this, we can close our survey of the Upanishadic Philosophy and ethics, and proceed to a study of the epic philosophy and the post-Upanishadic thought in India before we come to Buddhism and Jainism and the organised systems of Indian Philosophy, or the *Shad-darsanas*, as they are technically called.

ओं शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

Supra Page 52 Para 4.

	'SUBJECT' ('ATMAN')		'OBJECT' ('BRAHMAN')	
S. No. 1	*Self of Man* 2	*Corresponding subjective consciousness* 3	*Objective principle of universe* 4	*The state of universal consciousness* 5
1	Bodily Self	'*Viswa*' consciousness	*Virāt* or Vaiswanara.	Cosmos or Universe.
2	The vital self.	'*Taijasa*' consciousness	*Hiranya-Garbha*	Soul of the world.
3	The Intellectual self.	'Prajna' consciousness	*Iswara*	Cosmic self consciousness.
4	The Intuitive self or *Atman*	'*Turīya*' consciousness	*Brahman*	*Ananda.*

TEMPLES - X

By

YATHARTHHVADI

"WORSHIP GOD AS PERSONIFIED KINDNESS"

Two young boys Ramudu and Anjaneyulu approached their teacher after he had given them a lecture about worship of God. The teacher told the boys that God is All-powerful, kind and merciful and that He will protect all those that worship Him sincerely (with *Bhakti*)

Ramudu: Sir, I do not get any idea of God. How am I to think about Him?

Teacher: Think of Him as your father.

Ramudu: Oh, my father was never kind to me. He chastises me for not reading my lessons. He always looks angrily at me. So much so, I am afraid to look at his face. I do not know if he will be kind to me at all.

Teacher: No, no, he is kind to you. Does he not get you your clothes and books and other things? He wants you to study well and become a big man. So, he puts on an angry face before you, so that you may have fear for him. You will see his face bright and joyful when you pass your examinations.

Ramudu: No, Sir, my father is always ready to beat me on the smallest pretext.

Teacher: You will know that your father was really kind to you, when you become a father yourself.

Ramudu: So, you want me to worship God as my father. All right, I can do so only with fear. I can never like Him if He is always unkind to me like my own father.

Anjaneyulu: What am I to do, Sir? My father died when I was a baby, I have no idea of my father at all.

Teacher: Who brought you up?

Anj: My uncle brought me up, Sir.

Teacher: All right, think of God as your guardian.

Ramudu: Sir, why should I not also think of God as my uncle? My uncle was always kind to me and hence, it is easier for me.

Teacher: All right, both of you worship God as guardian or any of your relatives who was kind to you.

Ramudu: Sir, in that case, why can we not worship God as Mother? My mother has been always kind to me. Whenever father is angry, she will protect us from him and pacify him.

Anj: Sir, my grandfather was the kindest of all.

Ramudu: Yes, my grandfather too.

Teacher: Well, worship God as your grandfather or any relative who you think loves you. God loves everybody and is always kind and takes great care to protect all.

Lord Sri Krishna told Arjuna in the Bhagavad Gita, chapter IX, sloka 17, the same fact.

"पिताहमस्य जगतो धाता माता पितामह:"

"I am the father of this Universe, I am the guardian, the mother and grandfather".—He means thereby that every one can worship Him in any of these relationships which is most lovable to him.

II

The boys came to higher classes. The teacher was telling them that God is the truth to be known.

Boys: Sir, our grandfathers died and we feel that we are left in this world without anybody to love us.

Teacher: What about God whom you worshipped as grandfather? He is always there to love you. He never ceases to exist.

Boys: No, Sir, He is unknown.

Teacher: Though He is unknown, He is ever present taking care of every being.

Boys: How are we to know this, Sir?

Teacher: Through the Vedas, *Rig*, *Sama* and *Yajus*. i.e., the sayings of great men who have actually experienced the existence of your grandfathers.

Boys: We do not understand, Sir.

Teacher: I will make it clear, briefly. You are now grown np. You can understand things in a little more abstract form. E.g., the fire, the moon and the sun are the three energies that give life to the world. Without them, there is no happy existence on earth.

In the *Rig Veda*, God is worshipped as the Fire. In the *Sama Veda*, He is worshipped as the Moon and in the *Yajur Veda*, He is worshipped as the Sun. You are sufficiently educated to know how these three are essential for life on earth. God is all the three. He destroys all our sins like Fire destroying all unwanted things. From a baby to the oldest man, all equally enjoy themselves, looking at the moon. Likewise God is always pleasant to be thought of. The Sun, you know, removes darkness. Likewise, God removes our ignorance and gives us light.

Boys: But, if God is kindness as you said, where is the kindness in these forms?

Teacher: Yes. God has to be kind to all and can't be partial to any one. He proved that it is possible to be Fire, Moon and Sun at the same time, kind to all, in His *Rama Avatara*.

Rama was born from *Pāyasam* that was given by the Fire God. He was the purifier of sins as in the case of *Ahalya*. He was adored as the most pleasing individual like the Moon. "चन्द्रकान्ताननं रामं अतीव प्रियदर्शनं". He was born as the *Suryakula Pradeepa*. He was like the Sun to all the people of Ayodhya. He became the friend of Sugriva, the son of Surya. He shone like the Sun in Lanka. He removed the darkness (ignorance) in the world and came to be worshipped as the Fire, Moon and Sun. Rama was kind to one and all, in addition to the above. The Lord, in the Bhagavad Gita chapter IX, sloka 17, says,

"वेद्यं पवित्रमोंकारं ऋक्साम यजुरेव च"

"He is the truth to be known. He is the purifying and UNIFYING FACTOR of the Universe. He is *Rig*, *Sama* and *Yajus*. He is kindness personified that binds all the individuals in the world together."

III

The boys grew into men. They had finished their education. They have become now wise, pious and have understood that God is truth, knowledge and cause of existence. (सत्यं ज्ञानं अनन्तं ब्रह्म). They both travelled far and wide, visited every sacred place and on their journey came to SRIRANGAM, which is considered as *Bhooloka Vaikuntha*. There was a big mansion and they were received with great kindness by the owner of the mansion. They were well treated and cared for. They found the owner very nice and lovable. After they had their food, they were just relating their experiences during their pilgrimage to other places.

Suddenly there appeared on the scene a young and beautiful woman with bewitching eyes. She was weeping and seemed to have come to the gentleman for some help. The following conversation began. The two friends were taken by surprise that such a conversation should take place in their presence who were utter strangers.

The gentleman asked her with all kindness—"Well, you have come back. I am glad to receive you. But, please tell me what has made you unhappy? What happened to your boyfriends with whom you ran away, leaving me alone like this?".

The lady said, "All my jewels were sold. The money was over. They turned me out. They never loved me. They took me only for my jewels. I have no place to go and so I came back." (गतिः) GATHI.

Gentleman: "Don't worry. I am glad you have come back. You now at least know that nobody can love you as I do. I am your husband. I shall never leave you nor cease to love you". (भर्ता) BHARTA.

She: "I know you love me and I also love you, *now*. But how can you take me back as wife—one who had gone astray?"

He: "You know I am the Lord of this place. Nobody can raise any objection to what I do." (प्रभुः) PRABHU.

She: "You may turn me out again after some years when I grow old."

He: "I shall never do it. These two gentlemen shall bear witness to my statement as well as the Fire, Moon and Sun". (साक्षी) SAKSHI.

She: "Where am I to live?" (निवासः)? NIVASA?

He: "Where I live, you also live." (शरणं) SHARANAM.

She: "What will be our relationship.

He: "Oh! you do not want to be called 'wife' again. I see. All right, let us live like friends" (सुहृत्) SUHRIT.

... .

"I want you to be my mistress. I want to become a father." (प्रभवः) PRABHAVA.

She: "That will lead to a lot of difficulties!" (प्रलयः) PRALAYA.

He: "No, that will bind us stronger (स्थानं) STHNAM, and we shall live for common interest." (निधनं) NIDHANAM,

She: You are talking of the seed?" (बीजं) BEEJAM.

He: "Yes, the seed of love which will never deteriorate." (अव्ययं) AVYAVAM.

"गतिर्भर्ता प्रभुः साक्षी निवासः शरणं सुहृत् ।
प्रभवः प्रलयः स्थानं निधानं बीजमव्ययम् ॥"
(Bhagavad Gita, Chapter IX, Sloka 18)

The two friends looked at each other. What a wonderful world is this! How strong is the bondage of kindness and love! Is this not Godly?

However much we try to run away from God, He is always kind to us, ready to receive us back with the same unabated love. Wherever we find kindness in the world, there is God making His presence felt. Now we understand the meaning of the two slokas in the Bhagavat Gita पिताहं . . and गतिर्भर्ता.... He has expressed His love for the Jivas in human sentiments. He is perfectly human. We hear that God in Rama Avatara *acted* well as a man. 'Acted' is not the correct word. I think, to be God is to be human, and where all other qualities are masked by kindness, i.e., (Vatsalyam) He is cent per cent God.

IV

The friends went into the temple of Sri Ranganatha in the evening. There, the God was ready for Abhishekam. He was decorated with a yellow cloth, sandal paste all over His body and a *Tulasi Mala* round His neck. Just before pouring water on His head, one great Bhakta sang a sloka describing His state. That seemed to be the quintessence of all their experience in relation to God.

"त्वं मे"	God said to man, "You are mine."
"अहं मे"	Man replied, "No, I am mine. I have nothing to do with you."

"कुतस्तत्" — God asked him, "How do you say that?"

"तदिह कुत:" — Man questioned, "How do you say that?" You talked first and I never said anything first?"

"वेदमूलप्रमाणात्" — God said, "All right, I shall tell you how I said that you are mine. The Vedas say that, and that is the authority."

"वेदश्च अनादिसिद्धात्" — Man said, "Vedas are too old to be of authoritative value."

"अनुभवविभवात" — God said, "No, my dear man, it is still in अनुभवं (experienec). Even though it is an old authority, it is cited in the recent and the latest authoritative texts."

"क्वाक्रोश: कस्य?" — (Aside). It is a pity that He does not know that "Vedas are not considered as authority, now-a-days."

Man said, "All right, where is it cited and who has cited it?"

"मम गीतादिपु विदित:" — God said, "Yes, it has been cited in My latest literature 'GITA".

"कोऽत्र साक्षी?" — Man said, "Who is the witness?"

"सुधीस्यात्" — God said, "Arjuna."

"हन्त!" — The man laughed hilariously at the innocence and ignorance of God about the legal affairs of this world.

"त्वत्पक्षपाती" — He said, "You have lost your case. I was simply hearing what you said, only to know how ignorant you were about this world. You have reached the climax when you quoted your own brother-in-law (a relation) as witness. Do you still believe there is a case for you?"

इति ह नुकलहे मृगयमध्यस्थमस्त्वं

Thus having failed to establish by authority and record that man belongs to God, God has now come forth before the court of the world in yellow cloth and Tulasi Mala to make a Pramanam before all (as a last attempt) to regain man as His property. Oh! Ranganatha, your present appearance just before Abhishekam reminds me of God's pitiable plight before man.

Thus the sloka goes—(by Sri Parasara Bhatta).

"त्वं मेऽहंमे कुतस्तत्तदिहकुत इदं वेदमूलप्रमाणात्
वेदश्चानादि सिद्धादनुभवविभवात्तर्हि साक्रोशएव ।
क्वाक्रोश: कस्य गीतादिपुमम विदित: कोऽत्रसाक्षी सुधीस्यात्
हन्त ! त्वत्पक्षपाती इति ह नु कलहे मृगयमध्यस्थमस्त्वं ॥"

(to be contindue)

DURGI TEMPLE INSCRIPTIONS

By

SRI N. RAMESAN, M.A., I.A.S.

Deputy. Secretary Home Dept. Kurnool.

DURGI is a village in Palanadu taluk of Guntur District and is situated 8 miles south-east of Macherla, the headquarters of a dependent Deputy Tahsildar. It is also 11 miles south-south-east of Tummarikota which was some decades ago the headquarters of Deputy Tahsildar and which was obviously a military fort during the reign of Muslims. Durgi is a very ancient village and is full of very interesting archaeological remains. There are, in the village, a number of temples of the 12th and 13th centuries which give us a graphic idea of the conditions of the Andhra Desa then. There are especially the "VANKESWARASWAMI" temple and the "GOPALASWAMI" temple whose inscriptions enable us to clearly map out the genealogy and chronology of the Kakathiyas and their empire.

2. In the middle of the village is an entire block of ruined and deserted temples. The Vishnu temple has two vimanas with mantapams, porches, steps and walls that are quite beautiful. Over the door ways of the shrine are projecting caves formed out of cut stone. Round the entire sides of the two mantapams runs a low stone wall ornamented with star-shaped ornaments in a sort of diaper-pattern band. The arrangement reminds one of the temples that are built in the northern style. Robert Sewell, who has done so much for archaeology in Andhra Desa, has visited Durgi and has remarked as follows regarding the state of preservation of the temples of Durgi.

"As a proof of the utter state of neglect in which I find these old temples, I may mention that in one of the shrines was the skeleton of a dog which had crept in the quiet dark corner to die. What the state of the Vimana must have been, before nature purified the air by leaving nothing but dried bones, is better imagined than described. But it is probable that no one ever thought of visiting these temples and so the poor beast's carcass was never removed. Yet this is right in the centre of the village and surrounded by houses."

3. This was the state of Durgi when Robert Sewell visited it in the 19th century. The situation was much worse when I happened to visit the village as Collector of Guntur. It is a great pity that there should be this exasperating callousness on the part of our public in not taking proper care not only of the temples which are the abodes of Gods but also of the very valuable archaelogical remains that abound in such places.

4. There are a number of deserted broken temples and mounds in Durgi which await the patient tasks of the researcher. For example, there is the shrine of Veerabhadra and another too to the 'Bhootas' or the evil spirits. There is a figure of a human being with a sword and the inscription on the stone states that it represents "UPPALA NARAYANAPPA". There is in the middle of what was once a tank, a circular mound which is now a mass of broken bricks. This awaits excavation. There is also a neglected shrine, of the Goddess of Durga with a sculptured slab inside, executed with elaborate care showing

Durga sitting on a bull with weapons in her numerous hands. There are also friezes round about the same spot with carvings of a number of gods, like Ganesha; Indra, Rati, the wife of Kama who can be recognised by her parrot; Parvathi by her vahana, the bull; Saraswathi by the Vahana Hamsa; Sachi, Indra's wife, by the vahana, Iravatha; Lashmi, by the vahana Garuda; etc. etc.. There is also a very big icon of 'Bhirava' with the sword, Damarukam, Trisulam, and a human head with a dog jumping at it. There are also icons of female Nagendras, Shakti figures one of which holds an axe, and a large stone sculpture with a border of flowers with the icon of Narasimhavatara executed in the middle. There is also a very big vigraha of Brahma and Saraswathi which are recognised by their Hamsa vahana. In the hamlets close to the mound lie several fragments of broken pillars and a large Nandi.

5. Durgi temples are yet to be properly studied and if they are studied I am sure that they yield very good results. I confine myself to an examination of the inscriptions in the Vankeswaraswami and Gopalaswami temples of Durgi as these give us a graphic picture of the entire Kakathiya history. Before proceeding to a discussion of the inscriptions in the temples, it would be better to have a broad idea of the Kakathiya kingdom in Andhra Desa.

6. In the 11th and 12th centuries A.D., after the fall of Chola-Chalukya kingdom, there was for sometime not any stable empire in Andhra Desa. There were merely local chieftains like the Velnati Cholas, etc. etc. who were reigning in the area. Out of these arose a warrior by name PROLA who founded the Kakathiya kingdom with its capital first at ANUMAKONDA. Prola was a great warrior and he laid the foundains of what became later on a very great empire. He was suceeded by his son RUDRA, the first who extended his kingdom all over Andhra Desa and soon brought not only the coastal districts but also the Telangana under one hegemony. Rudra was succeeded by his brother MAHADEVA who ruled for a short time and he was succeeded by his son GANAPATIDEVA who was a very famous monarch of the Kakathiyas. Ganapatideva was also a great warrior and both under him and under the reign of his daughter, the Queen RUDRAMBA, the Kakathiya empire rose to unprecedented heights of glory. The capital was also shifted to Warangal which was then called as "EKASILA NAGARA". Queen Rudramba was succeeded by her grandson or adopted son, PRATAPA RUDRADEVA, whose name has become legendary in Andhra. Under Pratapa Rudradeva, the Kakathiya empire reached the high watermark of its prosperity and culture. During his time, the Delhi Sultans were making determined and repeated attempts at bringing down the Kakathiya empire. Pratapa Rudradeva was able to beat off several of these attempts and even extended his kingdom to the south. However, in 1323 A.D. Muhammad-ibn-Tughlak made a concentrated attack on Warangal and under the command of Ulug Khan, Warrangal fell in 1323 and Pratapa Rudradeva was taken a prisoner. While he was being taken to Delhi as prisoner, Pratapa Rudradeva committed suicide on the banks of Narmada and the entire Andhra Desa passed to the hands of the Muslims. The country was ravaged and pillaged and the ryots were forced out of their lands by the very heavy extortions and unconscionable exactions of the Sultan. Brahmins were killed by hundreds,

women were dishonoured and temples were desecrated. The entire spirit of the Hindu population was stirred to deths by these unprecedented acts of vandalism and under the very able command of Musunuri Prolanayaka, the coastal districts of Andhra, within two years of the fall of Warrangal, threw off the hegemony of the Delhi Sultanate and declared their independence. Aided by many other chieftains like the Recherla family etc. Telangana also followed suit and within a decade of the fall of Warrangal, Hindu empire was once more established. The initial blow for the over-throw of the Muslims domination was struck by Prolayanayaka of the Musunuri family. This fact has been very clearly brought out in what is known as the Vilasa grant of Prolayanayaka. He made a grant of the village of Vilasa in Amalapuram taluk in East Godavari Dist. This grant has been very clearly edited by Sri Mallampalli Somasekhara Sarma in his treatise "A FORGOTTEN CHAPTER IN ANDHRA HISTORY." The inscriptions of Durgi help us to clearly follow the rise of Kakathiyas to power.

7. The first of the inscriptions to be studied on a slab set up in the temple of Vankeswaraswami of Durgi. The inscription consists of 116 lines in the 13th century Telugu characters, though the language in the inscription is Sanskrit. This inscription gives a full and complete account of the Kakathiya family up to the time of the grant. The inscription states that NAMADEVA PANDITA, the agent of GANDAPENDARU GANGAYYA-SAHINI who was governing the country from PANUNGALLU to MARJAVADA during the reign of Kakathiya King Ganapatideva, consecrated the image of Vankeswaraswami at Dugyapattana in Pallinandu in the name of his father Vayipandita. It also states that Gangayya-Sahini endowed the temple with the village of Naypuri east of Nagarjunakota.

8. We can see from the inscription the chronology of the Kakathiyas from Prola to Rudra and Ganapathi deva. As soon as Ganapati Deva (1198-1261 A D.) came to the throne, he first thought of bringing the whole of modern Andhra Desa and Telan gana under one single rule. The Velnadu country attracted Ganapathi deva's attention first. The Velnadu country extended roughly to modern Guntur, Nellore Districts or the Andhra area south of river Krishna After the death of Gonka III in 1186 A.D. who was the last of the great Velnadu Cholas small principalities like Kota, Natavadi and Chagi rose up to power. The Ayya family was very powerful in the Krishna delta. Ganapati deva conquered the entire coastal tract of Andhra Desa by a prudent policy of making war, if necessary, and by conquering the country by matrimonial alliances, wherever possible. He married his daughter Ganapamba to Beta of Kota family, while another princess Nagamma was given to Kota II in marriage. The monarch's own sister, Melambika was married to Vakkadimalla Rudra, son of Budha of the Natavadi family, as we learn from the inscriptions of Tripuranthakam. The Kolnuri family alone was giving trouble from Kolanapur corresponding the modern Eluru. With the aid of the Brahmin Minister, Somayya of the Induvasi family, Ganapati Deva conquered them. Similarly, the Kayasta family helped Ganapati Deva in the conquest of the Telugu Cholas. There is a Telugu work "SIVAYOGA SARAMU" in which Induluri Somayya, the Brahmin General is said to have conquered Kodula nadu. The Kayasta family of which Gangayya-Sahini was the first member was a feudatory family which helped Ganapati

Deva in the conquest of the Telugu Cholas He was a very powerful chieftain and ruled over an extensive area. The local records of the ceded districts speak to his charity and strength. He was assisted by his relatives JENNIGA DEVA and the Minister NAMADEVA PANDITA. These details which we learn elsewhere from local records etc. are very graphically brought out in this very important inscription of Durgi. The inscription states that Namadeva Pandita was an agent of Gangayya-Sahini. The extent of Gangayya-Sahini's dominion can be known to have extended from Panungallu to Marjavada. It is interesting to note the word PALLINANDU used in the inscription for the tract which in modern times known as Palnadu. I give below the full text of the inscription as follows:

1. ఓమ్ శ్రేయస్తే విజయాకరోతు సతతం విష్ణు వరాహాహ్వయ శ్ఛ్రీయ -
2. త్యథ భూ గ్గర్భహీయతి చ యద్దంష్ట్రాముఖే ధామతః ప్రస్పష్టామలమౌక్తి -
3. కియతితరాం యద్రోమకూపేంబుధి ర్లోకానామమృతీయతి ప్ర -
4. తిపదం చానందకందీయతి ॥౧॥ బ్రహ్మ ససర్జ జగతాం త్రితయం ప్ర -
5. కృష్టం రాజ్ఞాం కులాని నిఖిలాని జయాస్పదాని। యేషాం యశో
6 విశద మిందునిభం మహ ద్భూలోకే స్థిరప్రథితకాకతిసం -
7. జ్ఞకం చ।౨। తస్మిన్కులే పాలయితా ప్రజానాం ప్రోలక్షితీశోల -
8. బ్ధతాత్మలాభం। ఆజ్ఞా యదీయా రిపుశేఖరాగ్రమణిప్రభాసఖ్య
9. మవాప నిత్యం।౩। ఆసీ త్సుత స్తస్య బభూవ భర్తా శ్రీరుద్ర -
10. దేవః ప్రథితప్రతాపః యత్ఖడ్గ మాస్తారిపద స్సురేంద్రా స్సం -
11. తో న్యమన్యంత య మేన మిష్టం।౪। తస్యానుజో భూ న్మహదే -
12. వరాజః పృథ్వీప్రశాస్తా ప్రథనీయకీర్తిః। యత్పాదయుగ(గ్మ)స్య
13. నఖప్ర భాభిః స్సంధిం కరోతి ప్రతిపక్షమూర్ధా(ధా)।౫। అస్తి ప్రశస్తి
14 సహితః క్షితిపాలకానాం చూడామణి గ్గణపతి మ్మహ
15. దేవసూనుః। ప్రౌఢస్వశౌర్యపరిచీతనృపాభిషేకేష్వాచాయర్యో
16. కః ప్రతినృపోస్మదమర్ద(పరిచీతనృపాభిషేకేష్వాచార్య)(?)
17. రా(?)మంబోదిఖాతాంకితా మాజ్ఞాదుగమహారమాం క్షితిప
18. తిప్రోత్తుంగసత్తోరణాం ధర్మో వృద్ధి మవాప్నుయా ద్విజవ
19. రా స్సర్వత్ర సంవర్ద్ధితా స్సద్భక్తి గ్గురుమ స్ఫుటా సమభవ చ్ఛాస్త్రే
20. ష ధీ స్సుస్థిరా।౬। తద్దక్షిణో బాహు రయం క్షితీశః శ్రీగ
21. ండపెండారమురారిముద్రః। గంగాధిపో స్తి ప్రతినాయకేభ
22. భిదేస సింహ్వః క్షితిపాలనాయ।౭।యద్ధాటీతురగావలీప్ప
23. ధుఖురక్షుణ్ణోత్థితక్ష్మారజఃప్రచ్ఛన్నాః ప్రవిలోక్య తా దశదిశో భీ -
24. తా వదంతి స్ఫుటం। దైవజ్ఞా వయ మాదితాపసగణా స్సద్బ్రహ్మ -
25. ణా శ్శాంభవా స్పష్టం కర్పటికా వయం వయ మహో న క్షత్రియాః
26. పార్థివాః।౮।అస్థి(స్తి?) కశ్యపసంభూతః కాయస్థకులవారిధిః। కలాక
27. లాపకల్లోల ప్రరూఢగుణమౌక్తికః।౧౦।శ్రీపల్లురక్కసో -
28. నామ తస్మి న్జాతో....చంద్రమాః। అత్మీయుజనతానందకుము
29. దానాం వికాసకః।౧౧।..........మ్మహనీయకీర్తిః
30. శ్రీవాయిపండిత ఇతి ప్రథితః పృథివ్యాం। తస్యాభవత్ప్రియత
31. మా రమణీయమూర్తి గంగేవ శంకరరతా భువి గంగుబా
32, యా।౧౨। తత్పుత్రో గుణకోమలాంకురతయా ప్రోద్యద్యశః
33. పుష్పకైః పాత్రోదారసుదానపూరితఫలై ర్బ(?బం)ధుస్ఫురత్ష -

34. ట్పదైః। కాయస్థాన్వయదుగ్ధసాగరమహద్వ్యక్తి లక్ష్మీనిధిః శ్రీమద్గం
35. గయమండలీకసచివశ్రీనామదేవప్రభుం ।౧౩।యద్బుద్ధి బ్బుర్ధి
36. నంపుదారణపరా ధాత్రా విదేదీయతె యద్రూపం నిఖిలద్విజో
37. ....మముదాం స్థానం చ వావచ్యతె యద్దైయర్యం పృథుభూమిధారణజ
38. యత్పూర్కర్మణ తోష్టూయతె యత్కీర్తిర్ దర్శదిగ్వధూముఖలసత్పద్మై
39. విజేజీయతె ।౧౪।తేన ప్రకృష్టస్వపితృప్రభక్త్యా తన్నామదేయం భవనం శివ
40. స్య। ప్రాకారిదుర్గ్గాక్రం ....స్మి న్వంకేశ్వరోయం ప్రథితః పృథివ్యాం
41. ౧౫।గణపక్షితీశా దుపలభ్య చిహ్నం లలితం సమాయతతో(ర్వ)
42. (జా)ఖ్యం స కృతప్రసాదః ప్రభునామ యస్య ప్రణతో ధ వంకేశ్వరసాంజ్ఞ్య-
43. కో యః।౧౬।స్వస్తి శ్రీమచ్ఛకాబ్దె గుణగిరిగిరిశె వత్సరే స్మి న్విరోధికృత్యా(ం)
44. శ్విన్యాద్యమాసే సితరతిపతిథౌ కావ్యవారే ప్రకృష్టే।పుష్యత్సస్యాంధ్రదేశా
45. డికశుభవిలసత్పల్లినాంటౌ ప్రసిద్దే ఎయ్యూరి గ్రామవయోర్ మహిపప
46. తిదిశః కృష్ణవేణీతటిన్యాః ।౧౭।నాగార్జునాఖ్యస్య సుసాధకస్య ప్రాకా
47. రదేశా త్పురత స్థితం చ। పుష్యత్సునీరం బహువృక్షయుక్తం శ్రీపు
48. ష్పవాయిం సహశుల్కదండం ।౧౮।గంగాధిపః ప్రీతమనా స్వరాజ్యప్రాదా
49. ద్యథావ త్సహితో సువర్ణైః। ఆసూర్య మాచంద్ర మదీష్టభాస్వ ద్రంగా
50. ంగభోగార్థ మమేయకీర్తిః ।౧౯।వంకేశ్వరోయం సతతం కరోతు శ్రీ
51. నామదేవస్య మనోరమాణః। యస్యాంఘ్రియుగ్మం సకలా మునీ
52. ంద్రా ధ్యాయంతి యోగేన హితార్థసిద్ధ్యై ।౨౦।

Another Face

53. స్వస్తి సమధిగత పంచమహాశబ్ద మహామండలేశ్వర పరమమాహేశ్వర పతిహి
54. తచరిత వినయవిభూషణ శ్రీ యనుమకొండ పుర నరాధీశ్వరులైన శ్రీమన్మహా
55. మండలేశ్వర కాకతియ్య గణపతిదేవ మహారాజులు ఒరుంగల్లు నిజరాజ
56. ధానిగా సుఖసంకథావినోదంబుల బృధివిరాజ్యంబు సేయుచుండగా
57. ం దత్పాదపద్మోపజీవియైన శ్రీమతు గండపెండార గంగయ్య సాహిణిపానుం
58. గల్లు మొదలుగా మార్జవాడ, దాంకా సుఖసంకథావినోదంబులం రాజ్యంబు సే
59. యుచుండంగాం దత్పాదపద్మోపజీవియు న్సకలరాజ్యసముద్ధరుండును శ్రీ
60. కరణాధిపతియును గాయస్థకులవార్ధివర్ధనసుధాకరుండును నైన శ్రీనా
61. మదేవపండితులు పల్లినాంటిలోని దుగ్యపట్ట(మున)మునందు దమ తండ్రి వాయ
62. పండితులపేరను వంకేశ్వరదేవరల బ్రతిష్టసేసి గణపతిదేవమహారాజుం
63. గానిచి కారుణ్యము వడసి మూఱు నాయజగదాళపడగాను భలమెత్తు గండ
64. బిరుదూం దెచ్చినం జేకొని సంతోషించి యున్న యవసరంబున దేవరకారుణ్యము
65. బిరుదూం తెచ్చిన సకలసన్నాహము మెఱపి ఎద్రు వచ్చి కానిపించికొని పడగా
66. స దుగ్యను వంకేశ్వరదేవరం బ్రతిష్టసేసినని విన్నపముసేసినను శ్రీదేవరకు నమస్క
67. రించి స్వస్తి శ్రీశకవర్షంబులు ౧౧౮౩ యగు నేంటి విరోధికృత్సంవత్సర అశ్వీయు
68. జ శుద్ధ ౧౩ శుక్రవారమునాండు వంకేశ్వరదేవర కంగ రంగ భోగనైవేద్యములకు
69 ం గ్రిష్ణవేణీసమీపంబున నాగార్జుని కోట తూర్పున నెయ్యూరి చెఱ్వు సహితముగా
70. ను అష్టభోగతేజసహితముగా ధారాపూర్వకంబు సేసి అచంద్రాకర్కస్థాయిగా
71. నిచ్చె అయూరి బొలమేరలు తూర్పున ఊలపాంతటి మింది గుట్ట తూర్పు అగ్నే
72. యము నడుమాను ఊలపాంతటి మింది గుట్ట ఆగ్నేయమునా ఊలపాంతటి మింది గు
73. ట్ట అగ్నేయము దక్షిణమునడ్మను ఊల పాంతటి గుట్ట దక్షిణాన నేలేశ్వరంతెరువు
74. న। ఊలపాంతటి గుట్ట। మఱి దక్షిణానం గూంకట గుబ్బరి కూంకటి దక్షిణాన

75. నల్లసీల దక్షిణము నైరుతి నద్మను మిడసేల నైరుతినిం గట్లంగుట్ట నైరుతి పడ్మటి వడ్మ
76. రగా కిజాలూదరువుకుల్వాను। పడ్మటను నాగార్జునని కోటలో నారిగట్టు పడ్మట వాయ
77. వ్యము నడ్మం చెవాల కుల్వ వాయువ్యము దిశిసవాంగు వాయవ్యము ఉత్తరమున
78. డ్మను జాలపాతటిగుట్ట। ఉత్తరాన నెజ్జుంబుట్ట। ఉత్తరము ఈశాన్యమునడ్మను దంతిచె
79. ట్ల జాలగుట్ట। ఈ శాన్యమున వాంగు తూర్పున జాలపొంతటి మిందిగుట్ట। ఈ శాన్య
80. ముతూర్పున నడ్మను జాలపొంతటి మింది గుట్ట। పూర్వ ప్రవిత్తులు ఆ యూరి దెవ
81. రకూ బ్రాహ్మలకూ వెలిపొలం ఖ ౫॥ పీర్నెల ప। ॥౨॥ మహాదేవి బెల్లం జండు బా
82. యి యిచ్చినది పెద్దచెర్వునక మణివెలి పొలము ఖ ౧ దేవరకిచ్చిన గంగులు ౪౦ ఇంత్త
83. ను ఊరిముందటి చెర్వునక మ ౧ వెలిపొలము తాడ్లపల్లి తే రుద్ర నఖ ౧ వెలిదొత్తి
84. వట్టు వంకేశ్వరదేవరకూ నాగేశ్వరదేవరకూ పాగేశ్వరదేవరకూ నంగ రంగ భోగ నైవేద్యము
85. ....నడుపువాండు ఈ స్థలము మింద పంకేశ్వరదేవరకూం బరి వార
86. దేవతలకు మధ్యాహ్నపు మాపటి ఓల పివరం బియ్యం........నాగేశ్వరకు ఇరుపొద్దటి ఓవిరం
87. బియ్యం పాగేశ్వరదేవరకు ఇరుప్రొద్దటి ఓవిరం బియ్యం -ఈ ఓవిరాల పప్పునకుం బెనలు
88. మా ౩ ఈ ఓవిరాలకు నెయ్యి సోలలు ౩ వంకేశ్వరదేవరకు అఖండము నేతిదీపం ౧ అఖండం నూనె
89. దీపాలు ౩ నాగేశ్వరదేవరకు అఖంఢం నూనె దీపం ౧ సంధ్యాకాల మన్నిటికీ పరివారదేవతలకూ
90. దీప మెత్తెది। శ్రీగంధ మెండాటికి గ ౩ గుగ్గిలం గ ౩ విడెం పోంకలు అన్ని దేవర్లకూ నిత్య ౨ (౮) ఆ
91. కులు ౧౬ పంచపర్వాలు ౫ కి దేవర విభవెచ్చం గ ౭ సేసేది। చాతుర్మాస్యనెలలు ౪ న్ను నిత్యయే-
92. వుర పాన్పతులకు బోజనం లెస్సంగాం వెట్టేది ఇంతవట్టు దేవరకు అంగ భోగము రంగభోగము
93. మద్దెలల వారు ౩ ఆవజకాండు ౧ కాహలికాండు పాత్రలు....సింహ్వాణి [త్ర] లు మొఖరి ౧।
94. ఇంతవట్టు విద్యావంతుల జీత ౧....౮....కరణము
95. ....జీత గ ౭.... దారతాడ్ల ఒడ్డవేముల పోరంజూ పూ
96. తోంట పూవులు పూజకు నడవెడిది। ఆ తోంటనే ఓవిరానకుం గూర కాయలు న [డ] వె
97. డిది ఇంతవట్టు........అచంద్రార్కం నడుపువాండు। దేవరభ -
98. ండారు శ్రీ [గ] ంధ వెట్టెడివాండు దానె ఈ దేవస్థానమువారు గోవిందజియ్యాను ఎఱజి
99. య్యాను। వీరికుటుంబానకు దుగ్యను వెలిపొలము ఖ ౨॥ పీర్నెల గంగానముద్రం వెన -
100. కను ప॥ రేవినాయ్ని చెర్వునక ప॥ కామరాజుచెర్వునక అడుకట్ట ప॥ ఆచెర్వునకనె పా
101. గేశ్వరదేవరది। ప। దుగ్యకాండ్లం గొడుగులు దేవరకు నిచ్చినవి [ప్ప] ద్విపా [ళి] కలూను [అవి]
102 న కొల్చునకు దేవరసుంకముగ ల్యాణానకు పోంకలు ఖ ఆకుం చెఱ్కును అకులు ౧౦౦ ఇం
103. తవట్టువారు భోగించి దేవపూజలు త్రిసంధ్యలాం జేయువారు గాన [లాచో] [జుగానుగు] దేవర
104. దీపాల నూనె నడుపువాండు సుంకం మాన్యం ఇంతవట్టు దమ్మ్మ అవుపల్లినాండు ఎవ్వరెని ఏలె
105. డివారు ఈ స్థానమునకు అంగ రంగ బోగాల కిచ్చినంతపట్టు నడపి పృథివి రాజ్యము సేయువా
106. రు। నడిపిన ధర్మ్మవునా బొందు వారు॥ ఈ దేవర గుడిపని చేసిన కాడోజునకు దుగ్యను ప్రవిత్తిన ౧౦
పీర్నెలమ.
107. బహుభి ర్వసుధా దత్తా రాజభి స్సగరాదిభిః। యస్య యస్య యదా భూమి స్తస్య తస్య తదా ఫలం ॥౧॥
108. సామాన్యోయం ధర్మసేతు ర్నృపాణాం కాలేకాలే పాలనీయో భవద్భిః। సర్వానేతా న్భావినః పార్థివే
109. న్ద్రా న్భూయోభూయో యాచతె రామచంద్రః ॥౨॥ స్వదత్తా ద్ద్విగుణం పుణ్యం పరదత్తానుపా
110. లనం। పరదత్తాపహారేణ స్వదత్తం నిష్ఫలం భవేత్ ॥3॥ శత్రుణాపి కృతో ధర్మ్మః పాలనీయః ప్రయ
111. త్నతః। శత్రురేవ హి శత్రుస్స్యాత్ధర్మః శత్రుర్న కస్యచిత్॥౪॥మద్వంశజాః పరమహీపతివంశజా వా పాపా
112. దపేతమనసో భువి భావిభూపాః। యే పాలయంతి మమ ధర్మ్మమిమం సమస్తం తేషాం మ
113. యా విరచితోంజలి రేష మూర్ధ్ని ॥౫॥యదా చంద్రమసో వృద్ధి రహన్యహని జాయతే। ఏవం భూ
114. మికృతం దానం సస్యే సస్యే వివర్ధతె ॥౬॥దానపాలనయో ర్మధ్యే దానా చ్ఛ్రేయో నుపాలనం।
దానాత్స్వర్గ

115. మవాప్నోతి పాలనా దచ్యుతం పదం । ౭॥దేవద్రవ్యం తిలార్థార్ధ మర్ధం భక్షతి యో నరః శ్వా

116. నయోనిశతం గత్వా చాండాలే ష్వభి?(పి) జాయతే ॥౮॥

There is another inscription on a slab in the temple of Gopalaswami of Durgi. This is of the time of Queen Rudrama Mahadevi who succeeded Ganapati Deva. This inscription states that while Rudrama Mahadevi who was the Pattoyuddhala of Ganapati Deva was ruling at Orungal and her servant Gandapendara Janniga Devaraju was govering the country from Panungallu to Marjavada, a Karnam by name Namayya consecreted the image of Gopinatha at Dugya in Pallmadu and made a grant of lands and assigned certain taxes for his worship.

It has already been stated above that the Kayasta family helped the Kakathiyas to come to power. There were also a number of other families like the Ayya family, the Malyala family, the Induluri family which were feudatory chieftains of the Kakathiyas. Gangayya-Sahini was the first member of the Kayasta family. He was assisted by the Minister, Namadeva Pandita and Jannigadeva. This inscription also mentions that Jannigadeva was ruling the country. It also shows that by the time of this inscription, Gangayya-Sahini ceased to exist and it is probable that Jannigadevaraju might have succeeded him. The extent of the dominion of these Kayastas remains unchanged. It is interesting to note that the capital is referred as Orungallu. This is a mediaeval term which was used for Warrangal. There is one school of thought which states that Orungallu is a corrupt form of Orukallu which means in tamil "one stone" and the sanskrit translation of this is "Ekasila Nagara" which also means one stone. It is of course a matter for consideration how far this can be accepted. The inscription is dated in Saka 1191, జేష్ఠ శుద్ధదశమి Monday.

By astronomical calculations it can be seen that in Saka 1191 జేష్ఠ శుద్ధదశమి ends on Sunday and corresponds to May, 12, 1269 A.D. The word Monday is probably an error. The inscription runs to 110 lines and is as follows.

1. స్వస్తి సమధిగత పంచమహాశబ్ద మహా
2 మండలేశ్వర పరమ మాహేశ్వర వినయవి-
3. భూషణ శ్రీ [అన్మ] కొండ పుర వరాధీశ్వర
4. శ్రీ స్వయంభూదేవ దివ్య శ్రీ పాదపద్మారా-
5. ధకులైన కాకతీయ్యు గణపతిదేవ మహారా
6. జుల [పట్టో] ద్ధతి యైన శ్రీ రుద్రమహాదేవి
7. ఓరుంగల్లు నిజరాజధానిగాను సుఖసం
8. కథా వినోదంబులం బ్రిథివి రాజ్యము సే
9. యుచు-డగాను తత్పాదపద్మోపజీవి
10. యైన స్వస్తి శ్రీ మతు మండళిక బ్రహ్మరా
11. క్షనగండపెండార జన్నిగ దేవరాజు పా-
12. నుంగల్లు మొదలుగాను మాజఱ వాడ దాం
13. కాను ఏలి సుఖలీలను రాజ్యము సేయుచు
14. ండగాను ॥ బ్రహ్మకులోత్తముండును కాస్య
15. పగోత్ర పవిత్రుండును నందాపుర అగ్ర-
16. హార ప్రభుముఖ్యుండును యైన స్వదరం
17. మల్లపరాజు కొడుకు కరణము నామన

18. య పల్లినాంటిలోని దుగ్య పట్టణమునం
19. దు శ్రీగోపినాధ దేవరం బ్రతిష్ట సేసి దేవ
20. ర అంగరంగభోగాలకు ఇచ్చిన వ్రిత్తి క్షే
21. త్రాలు స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు ౧౧౯౧
22. అగు నేంటి శుక్లసంవత్సర జ్యేష్ట శుద్ధ ౧౦ సో।
23. కరణము నామయ దుగ్యన తన వ్రిత్తి ఏల్న
24. ఇచ్చిన వెలిపొలము ఖ ౪ నీరునెల గం [గా]
25. సముద్రము ఉత్తరవుం గొంమునకు -
26. ఱతురు ౧ గంగానముద్రము దక్షిణకొ -
27. మున చవుటచెను....రెవినాఇని చెఱు
28. వు వెనకను....క్షదేనని వ్రిత్తి క్రయము
29. నిల్చి యిచ్చిన వెళిపొలము ఖ ౧ త్రిపురా -
30. రిదేవ నిమిత్తి దుగ్యను వెలిపొలము ఖ ౩
31. నీర్నేల గంగానముద్రము దక్షిణవుం
32. గొంమున అఱకట్టను గుఱుతులు ౧ కరణ
33. ము [వె] ంమ్మయ [తన వ్రిత్తి] వల్న నిచ్చిన వెలిపొ -
34. లమును శ్రీ రామేశ్వరభట్ల వెంమ్మయు తన వ్రి
35. త్తి వర్ని నిచ్చిన వెలిపొలము న ఖ వల్లబుండు
36. తన వ్రిత్తి వళ్ని నిచ్చిన వెలిపొలము న ౨ కోమ -
37. టిపెడెమాడి సెట్టి కొడుకు అన్నెయ ఇ.......
38. ఏ కుత్తికదేవరె వెట్ని వ్రిత్తి క్రయము వి [లిచి]
39. ఇచ్చిన వెలిపొలము న ౨ బ్రమ్మరాజు అ -
40. ప్పన సహస్రనామాల వెరుమాడి వ్రిత్తి క్ర -
41. యము విల్చి ఇచ్చిన వెలిపొలము ఖ ౧
42. మండయ కొమ్మయ తన వ్రిత్తీ కోలగొట్ట
43. పొలమున నిచ్చిన వెలిపొలము ఖ ౧ కొ -
44. మరగిరి దేవండు [మారె] వల్లి నిచ్చిన వెలిపొ -
45. లము న ౧౦ [వ] వ్వినాఇని కొమ్మినా ఇండు
46. ఉ [ప్పొ] ల నిచ్చిన వెలిపొలము న ౧౦ బొల్వి
47. నాఇని కొడుకు............అన్నమ
48. నాఇని కొడుకు....ల్లినా ఇండూను అతు
49. కూర నిచ్చిన వెలిపొలము న ౧౦ ఖర స
50. ంత్సర పుష్య శు ౨ గు। జోరమ భ
51. ట్ల వ్రిత్తి మగెసు వెలిపొలము విశ్వనాం
52 ధ భోట్ల వారితోడి పాలు న ౧౦ ను కర -
53. ణము నామయ విల్చి శ్రీ
54. గోపినాంధన్కి ధారాపూర్వకము
55. సేసె॥ నందన సంవత్సర కార్తీక శు ౧౧
56. గు। దుగె కంచి పెరుమాడి వ్రిత్తి వెలిపొల
57. ము మిరియాల తెరువు ఉత్తరం న ౧౦ నే
58. నూను కరణం నామయ క్రయం విలి
59. చ్చిశ్రీ గోపినాంధనికి సమర్పణ సే -

60. సె॥
61. శ్రీ [గోపి] నాథ దేవర వ్రిత్తి క్షేత్రాలు -
62. ....నేసిన క్రమము। దేవర అముదు పడి
63. ....ము నిర్మలమ ౨॥ అచ౯నబోగమున
64. కు వెలిపొలము ఖ ౩ దీపాలనూనెకు
65. [వెలి] పొలము న ౧౦ శ్రీప రంగభోగాలవారి
66. జీతరావులు మద్దెలవాండ్రు ౨ కి ఖ ౨ ఆవజ
67. కానికి ఖ ౧ కాళకానికి ఖ ౧ దాసెకానికి ఖ ౧
68. తుకానికి న ౧౦ మో [భ] రతకు ఖ ౧ పాత్రలు ౫
69. కి ఖ ౨ పాడీడిసియాణితలు ౧౦ కు ఖ ౨ న ౧౦
70. [వీర] ణ తిండ్లవారు ౪ ఖ ౧ [బొమ్మ....
71. డివానికి] న ౫ జేగంటలవారు ౨ కి న ౧౦ పకసం
72. కులవారు ౨ కి న ౧౦ ధవళసంకులవారు ౨
73. కి న ౧౦ [పెద్దగవుఙ్జు] వారు ౨ కి న ౧౦ నన్నగా
74. ళ వానికి న ఖ గాడగువానికి న ౫ దవ్వ కో
75. ల వానికి న ౫ అంగరేకకు న ౫ సువాసికి న ౫
76. తిరుమజ్జనానకు తీర్థాలు తెచ్చెడి కావడి వ-
77. డుగునకు న ౫ కంభపుముట్టి చెలగెడి ఊలి
78. గపు బానెనకు న ౪ సంప్రదాయము తెన్నకూ
79. తవానికి న ౫ అట్టు వెరసి జీతగావులవారు ౪
80. కూను వెలిపొలము ఖ ౧౬ న ౪ స్వస్తి శ్రీ మతు
81. [ని] స్సంకవీర బాల్నాణని మల్లిఖార్జున నాణంక
82. పు వారు ఇచ్చిన మేర శ్రీ గోపీనాథ దేవర వ్రి-
83. త్తి చెలుకాంపులు ఎవ్వరు డున్నినాను పంగ
84. తప్పు పంగసుంకము పన్ను కాని కదిరిశనము
85. ఏమేరల వారూను ఏమీం గానలేదు సవ౯మా
86. న్యముగాను సర్వబాధాపరిహారముగాను
87. ఆ చంద్రాక౯స్థాణగాను ఇచ్చె। దేవర దీపాల
88. కు నూనె నడవెడి గానువు ౧ కి అరిసుంకము
89. పన్ను కానిక ఎల్లమెరలూను సవ్వ౯మాన్యము। ఊ
90. రి ఉత్తరాన తొడ్లలోన దేవరకు పూవుందోంట ౧
91. కూరతోంట ౧ చాలూమూలాను ఉభయ
92. నానాదెసి వెక్క౯ండ్రూను దేవరకు ఇచ్చిన సుం
93. కము ఊరను ఏమిసరకులు అమ్మినాను
94. విల్చినాను గద్యనాన విసాము గొనెడిది। ఇ సుం
95. కము ఎత్తి దేవరకు శ్రీగంధమూను గుగ్గిలమూ
96. ను విడెము పోంకలూను అకులూ విల్చి త్రికా
97. ల అవసరాలకూను నంబులు నడువువారు
98. ఇంత వట్టు వ్రిత్తులూను మెరలూను॥ పల్లినా-
99. ండు ఎవ్వరు ఏలినాను ధమ్మ౯వు తప్పక నడ
100. పి ఇ పుణ్యము సేకోని ప్రిథివి రాజ్యము సేయ
101. ం గలవారు మంగళమహా శ్రీ శ్రీ శ్రీ

102 స్వదత్తం ద్విగుణం పుణ్యం పరదత్తానుపాలనం
103. పరదత్తాపహారేణ స్వదత్తం నిష్ఫలం భవేత్ ॥ ౧
104. స్వదత్తం పరదత్తం వ్వా యో హరేతి వసుంధరాం।
105. షష్టివర్ష్యసహస్రాణి విష్టాయాం జాయతే
106. క్రిమి ॥ ౨ ...దేవద్రవ్యం తిలార్ధార్ధమర్ధార్ధం భ
107. క్షతి యో నరః। శ్వానయోనిశతం గత్వా చాం
108. డాలేష్వపి జాయతే॥ 3 మాషమేకం సువర్ణ-
109. స్యా ద్భూమౌ దవ్యార్ధ మంగుళం। హరన్నర
110. క మాప్నోతి యావదాభూతసంప్లవం॥ ౪

There are also two short inscriptions one on a slab set up in the courtyard of the temple of Vankeswaraswami and the other on a slab set up in the temple of Gopalaswami. Both these are in Saka 1219 or 1297 A.D. corresponding to the cyclic year Hevalambi. We know that Queen Rudrama reigned about 1290 A.D. and this inscription is definitely of the reign of the last of the Kakathiyas, viz , Pratapa Rudradeva. The first inscription states that GOKULAPOCHI NAYAKA, a dependent of General Rudra Deva made a gift of lands to the temple of Vankeswara Deva of Dugya. The General is described as "SRIMAN MAHA SAKALA SENAPATHI" and is said to be ruling the land. The year of the grant is Saka 1219, cyclic year Hevalambi పుష్యశుద్ధ, ప్రథమ Thursday, Makara Sankranthi. Astronomically, the date works out to December 26, 1297 A.D. Thursday. The tithi was శుద్ధద్వాదశి 12. The inscription is in 16 lines and is as follows.

1. స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు ౧౨౧౯ అ-
2 [ంధి] హేమళంబి సంవత్సర। పుష్య శుద్ధ ౧ [గు]
3. రువారము నాండు మకరసంక్రాం [తిపు]
4. ణ్యకాలమునప్పుడు స్వస్తి శ్రీమన్మహా.......
5. సకల సేనాధిపతి రుద్రదేవండు ప్రిథివి [రా]-
6. జ్యము సేయుచుండగాను తత్పా [దపద్మో]
7. పజీవియైన పరనారీసహోదరరా....
8. యకవరద మక పాంచాలస్వామి దోహర-
9. గండ శ్రీ అహోబళదేవ దివ్య శ్రీ పాదపద్మారా-
10. ధకుండైన స్వస్తి శ్రీమతు గొంగుల పోచినాయు
11. ండు దుగ్య శ్రీ వంకేశ్వరదేవర అంగరంగభో
12. గాలకు ఇచ్చిన ప్రిత్తి దుగ్య పొలంలో ని నిధి వరిపాటి
13. తెర్వు ఉత్తరాన చవుట పడియలకడను రేగడు
14. ఖ ౧ నీర్నెల రేవినాయుని చెఱ్వు వెనక భావి ఉత్తరా
15. నకు। ఆపద్మట ప। ఇ చేలకు పంగ తప్పను-
16. [లగ] నుంకాలు సర్వమాన్యం

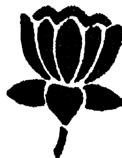
The next inscription states that Gongula Pochinayaka and Perumareddi Pothineni garu made gifts of land to God Gopinatha of Dugya while Rudra Deva, commander of all forces of the King was governing the country. The date of the inscription was Saka 1219 corresponding to the cyclic year Hevalambi, పుష్యశుద్ధ 12 corresponding to Thursday, Maha Sankranthi. In this inscription the tithi is given as 1 which was obviously incorrect. The dates of both these inscriptions are identical and the donor is also the same man. It is, therefore, clear that both these temples which are now completely

desolate and deserted, must have been very flourishing institutions in those days to merit grants from such high personages. The inscription is in 15 lines and is as follows:

1. స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు ౧౨౧౯ అగు నేంటి హేమ
2. శంబి సంవత్సర పుష్య శు ౧౨ గురువారమునా
3. ండు మకరసంక్రాంతిపుణ్య కాలము నప్పుడు
4. స్వస్తి శ్రీ మన్మహారాయ సకల సేనాధిపతి రుద్ర
5. దేవండు ప్రిథివి రాజ్యము సేయుచుండగాను
6. తత్పాదపద్మోప జీవియైన పరనారీసహోదర [రా] య
7. నాయక దండ్డ పలక పాంచాలస్వామి ద్రోహర
8. గండ శ్రీ అహోబళదేవ దివ్య శ్రీ పాదపద్మా -
9. రాధకుండైన స్వస్తి శ్రీమతు గోంగుల పోచినా
10. ఇండు దుగ్య శ్రీగోపినాథ దేవర అంగరం
11. గభోగాదులకు ఇచ్చిన వ్రిత్తి వెలిపొలము ఊరి
12. తూప్పుణన అడిగప్పల తెరువు దక్షిణాన రేగడు
13. పొలమేర పద్మటను ఖ ౨
14. దార వేముల పొలమున నీర్నేలనూ....నాతి కా
15. ల్వ వెనక ను మూలమఱతురు ౧

It will thus be seen from the inscriptions of Durgi that Kakathiya empire was having a very peaceful and undisputed sway over this area of Andhra Desa right through the three reigns of Rudra III, Ganapathi Deva and Rudrama and also Pratapa Rudra Deva. The inscriptions are an effective testimony to the greatness of the Kakathiya empire and enable us to have a correct idea of the chronology of this famous mediaeval Andhra Kingdom. It is a great pity that the existence of these inscriptions and the importance of the temples are not well-known and that no attempts are being made to preserve these valuable historical records.

లోకాస్సమస్తా స్సుఖినోభవంతు.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

MARCH 1956

Anent THE TEMPLES
FOR THE TEMPLES
BY THE TEMPLES

(in Andhra State)

" Go deep inside the temple and you will find me there"—MOTHER

PUBLICATION OFFICE:

" ĀRĀDHANA "

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments (Administration) Department
(Andhra)

MASULIPATAM

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Rs. 1/-

ఆరాధన

మన్మథ | మాసపత్రిక | ఫాల్గుణము

విషయసూచిక — పుట

తెనుగు

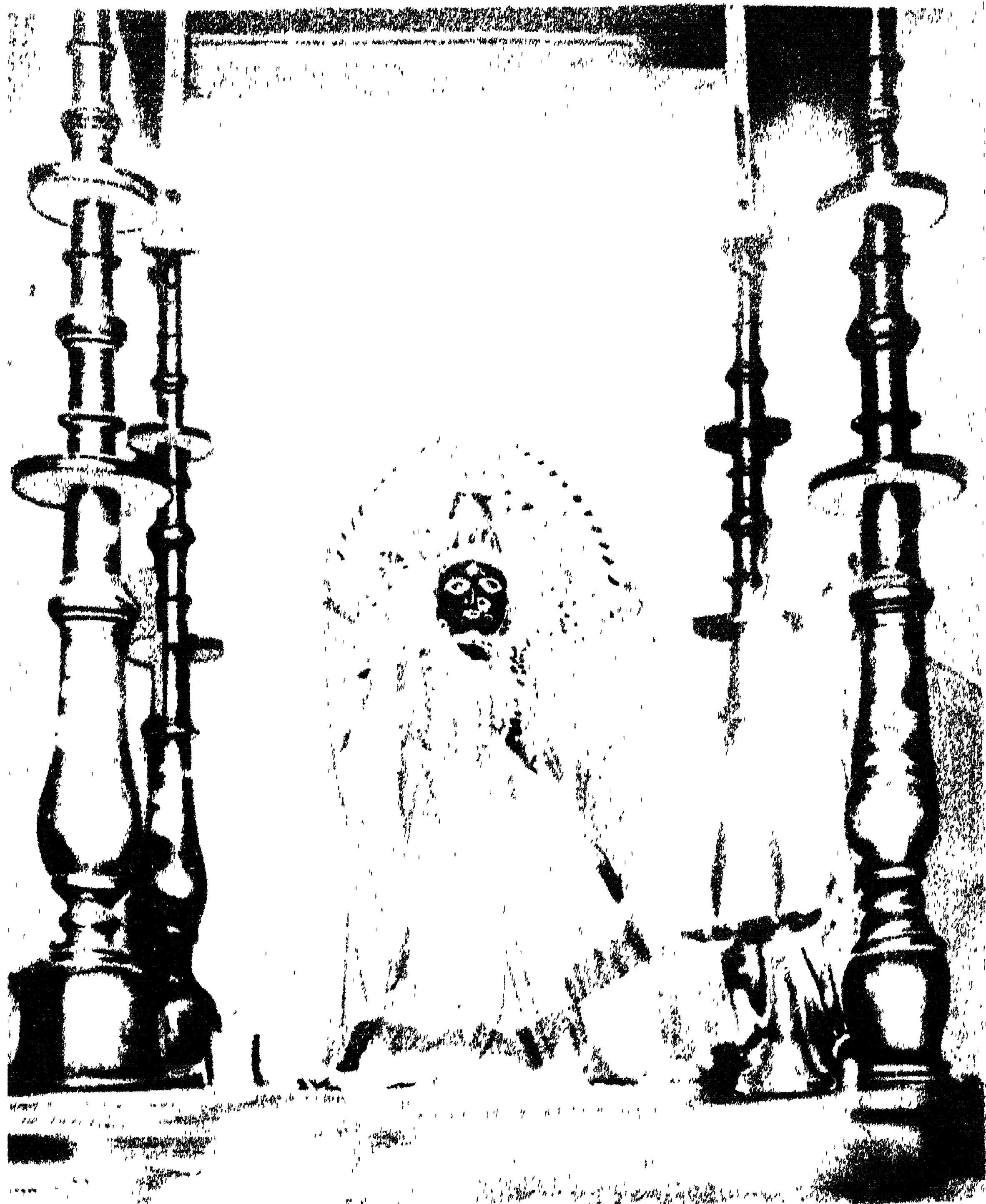
గమనిక:—రెండవ సంపుటము నుండియు సంచికల పుటల సంఖ్య అనుస్యూతముగా నుండును. ఈ పుటల సంఖ్య తెనుగు వ్యాసములకు వేరుగను, ఆంగ్లవ్యాసములకు ప్రత్యేకముగను నియబడినది.

Note:—*(Continuous Number for Pages of English articles also is given for Vol. II.)*

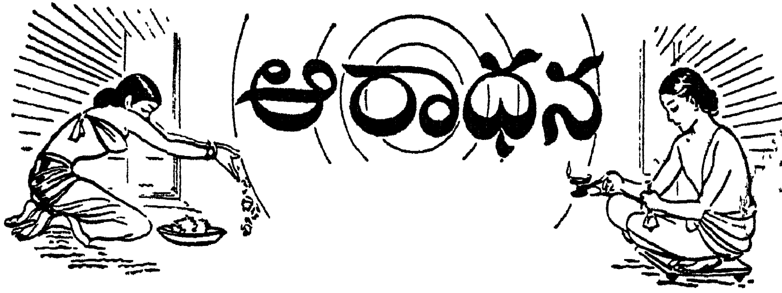
CONTENTS

PAGE

ENGLISH

" ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి "

సకృ దేవ ప్రపన్నాయ 'త వాస్మీ'తి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ॥

సంపుటము ౨ | మన్మథ - ఫాల్గుణము | సంచిక 3

ముఖచిత్రము - త్రివర్ణచిత్రము

పరాశక్తి - శ్రీ భ్రమరాంబాదేవి - శ్రీశైల క్షేత్రము

యామామనంతి మునయః ప్రకృతిం పురాణీం
విద్యేతి యాం శ్రుతిరహస్యగిరో గృణంతి।
తామర్థ పల్లవిత శంకరరూపముద్రాం
దేవీం అనన్యశరణశ్శరణం ప్రపద్యే॥

—కాళిదాసమహాకవి.

యావద్భారతదేశమునందు శ్రీశైలక్షేత్రము ప్రఖ్యాతము - ఈక్షేత్రమునందలి ప్రధానదేవతలు శివశక్తిరూపులగు **శ్రీ మల్లికార్జునస్వామి, శ్రీ భ్రమరాంబాదేవి.** భారతదేశమునకు రక్ష లని సుతికెక్కిన అష్టాదశశక్తులలో నొకటి—పరాశక్తి - శ్రీ భ్రమరాంబ.

పూర్వమున చంద్రమతి యను తపస్విని మల్లికాదామములచేతను అర్జునపుష్పములచేతను పూజలొనర్చి పరమశివుని ప్రసన్నునిగాజేసి కొనినందున ఇచటి శివునకు **మల్లికార్జును**డనియు, ప్రసన్నుడగు పరశివుడు చంద్రమతిని అర్ధాంగిగాగైకొని "భ్రమరకీట న్యాయమమున భక్తుల జూతు"వని యనుగ్రహించినందువలన నిచటి శక్తికి **భ్రమరాంబ** యనియు ప్రఖ్యాత నామములు.

గీ॥ మల్లి కాపుష్పములతోడ మమ్ము బూజ
సల్పితివి కాన మల్లికార్జునుడ నేను।
"భ్రమరకీటక న్యాయము" భక్తులయెడ
జూతువట్లౌట భ్రమరాంబ వైతివీవు॥ అని

పరమేశ్వరానతిపలన ప్రథితమగు పరాశక్తిరూపమగు **శ్రీ భ్రమరాంబాదేవి**
త్రివర్ణ చిత్రమిందు పొందుపరుపబడినది—(స॥ సం॥)

శ్రీ శైల క్షేత్రము

వి. వెంకటకృష్ణయ్య (ఎడిటర్)

"పునర్జన్మ నవిద్యతే"

అది యెవరికి? ఎప్పుడు? "శ్రీ శైలశిఖరం దృష్ట్వా" అని పెద్దల వాక్కు. శ్రీ శైలశిఖరము నొక్కసారి దర్శించిన చాలునఁట, మరి పునర్జన్మ లేదఁట. పరమశివుడు పాపములన్నిటిని కడిగి విభవంబు లిచ్చునఁట. కావున ప్రతిమానవుడును జీవితమున నొక్కసారియైనను శ్రీశైల దర్శనము చేసికోవలెనుగదా. అదిగాక మఱి ఇంకొక విశేషము.

"త్రిలింగదేశము మనదే నోయి
తెలుంగు లంటె మనమే నోయి"

అన్నాఁ డొకమహాకవి. "త్రిలింగదేశ" మనగా నేది? అన్నప్పుడు ఒక్కొక్క రొక్కొకపథమును దొక్కుచున్నారు; కాని తక్కినరెం డేవోయని సందేహము లున్నను శ్రీశైలము వానిలో నొకటి యనుట కేసందేహమును లేదు. అది మన దేశమునకు దిక్సూచివంటిది. ఏ దేవాలయమునను, ఏ పూ జా కా ల ము నం దు ను సంకల్పమును చెప్పుటలో "శ్రీశైలస్య ఆగ్నేయ-లేక, ఈశాన్యప్రదేశే" అనియే చెప్పకోవలెను. మనదేహమున నెత్తురువలె అది ఆంధ్రదైనందిన జీవితమున నొక్కభాగ మయినది.

శివకవులలో ప్రథముఁడు పాలకురికి సోమనాథుడు శివపండితులలో ప్రథముడైన మల్లికార్జున పండితారాధ్యుని గుఱించి రచించిన 'పండితారాధ్య' చరిత్రములో 'యాత్రా ప్రకరణము' నెంతో బాగుగ వర్ణించినాడు. శ్రీగిరికిఁ బోవు మునుల వర్ణన యెంత మనోహరముగ నున్నది!

"చిక్కుచు, మోకాళ్ళఁ జేతు లానుచును
వంగుచు, వ్రాలుచుఁ డొంగుచుఁ జనుచుఁ
జెంగుచు, నొండొరుఁ జేయూదికొనుచు
కను లేని పాటలఁ గట్టి పాడుచును
చని చని చిందుల, జతుల పాడుచును."

భక్తివివశులైన వారి పల్కులు:—

"చేదుకో, చేదుకో, శ్రీగిరినాథ
చేదుకో, చేదుకో, శ్రీశైలనిలయ
చేదుకో, మల్లయ్య, చేదుకొ"మ్మనుచు.

మనముకూడ అక్కడి కెందుకు యాత్ర చేయరాదు? ఇంకను గొంచెము చదివియే పోవుదము. ఇదిగో శిలాశాసనముల సంపుటి. కాకతీయుల కీశ్రీశైలముపై నెందు ప్రేమ. రుద్రమదేవి ప్రతాపరుద్రులకు మెండుకొను భక్తి. ఆరాజులు 70 గ్రామముల స్వామికి సమర్పించినారఁట. ఆలయము ధర్మకర్త ఈశ్వరశివాచార్యు లను శైవపీఠాధిపతి. (నె. 27 శిలాశాసనము.)

క్రీ. శ. 1299 జగదెబ్బగండ అనవేమన్నరెడ్డి తండ్రి స్మరణగా వీరమంటపమును పాతాళగంగకు మెట్లను కట్టించినాడు.

క్రీ. శ. 14 శతాబ్దికొనను కదంబరాజపుత్రి, రెండవ హరిహరుని భార్య (38 శాసనము) విఠలాంబ పాతాళగంగ మెట్లను బాగు చేయించినది. క్రీ. శ. 1405లో ఆమె భర్త ముఖమంటపమును గట్టించినాడు.

చారిత్ర గ్రంథములఁ జూతము.

7-వ శతాబ్దిలో హుయాన్‌సాంగు వ్రాతల ప్రకారము నాగార్జున బౌద్ధుడు శ్రీగిరి యారామములో నుండి అందు గ్రంథాలయము నెలకొల్పినాడు. ఆ శ్రీగిరి ఈ శ్రీశైలమేమో?

శ్రీగిరి రాజ్యమును బాలించి, శైవమతమును బాడు చేయుటకుఁ బూని నాశమైనవారు "ఇక్ష్వాకు"లను రాజ సంతతి, మూడవ శతాబ్దివారు. అంతకుముందె గుప్తులకన్నె చంద్రావతి స్వామిని వలచి తపించి ప్రత్యక్షము చేసికొని, తా నర్పించు మల్లికాదామము కాంతిలో అర్జున (తెల్లగ) ముగ స్వామి యుండ-మల్లికార్జునుడుగ - నుండవలెనని వరము గొన్నదట.

శ్రీకృష్ణరాయల కాలములో ఈ శ్రీగిరి విషయాధిపుడు శాంతిలింగప్ప. ప్రభువును సామంతుడును మండపములఁ గట్టించినారు, బావులు త్రవ్వించినారు, తూర్పు గోపురమును బాగుచేయించినారు. శ్రీగిరియందలి వారల కగ్రహారము లిచ్చినారట. అనాఁ డీగిరి పెద్ద పట్టణం కాబోలు!

ఒకప్పుడు గర్భాలయము లోవైపంతటను బంగారు నీరు పూసిన రేకులు కప్పియుండినవట. అవి ఏమైనవో? హర! హర! హర! ఆనాటి నీభక్తు లెందేగినా రయ్యా, శ్రీగిరి మల్లన్నా, చెవిటి మల్లన్నా, మాయార్తులు ఐహిక వేదనల వినని నిన్ను చెవిటివాఁ డన్నారుపో. నీ సంగతి కూడ నీవు చూచుకోలేవా? రోహిలాలు నీభాండారమును రెండువందల యేండ్లక్రింద దోఁచి, భ్రమరాంబా ప్రతిమను తూటుపోవ గుండ్లు పెట్టి కాల్చినారట! ఊరకున్నవానిని నిన్నేమ సందును? ఆనాఁడు తల్లియే త్రినేత్రమును

శ్రీశైలక్షేత్రము - శిల్పచిత్రము - శ్రీ నటరాజస్వామి.

దెరచినదిలే. ఆపాపులు కృష్ణ దాటుచు కొందరు మునిగి చచ్చినారు. దోపిడి పంచుకొనుటలో తగవులాడి ఒక్కరు మిగులకుండ సర్వనాశన మైనారు. "నీవు స్వయంభువవు; ఈ లింగము తొమ్మిదవది. దీనిక్రింద నెనిమిది లింగము లున్నవి. చివరది పరుసవేది" యని నిక్రింద త్రవ్వఁ బూనినవారికి కొందరికి దినము గడువక చావు వచ్చిన దటఁగా ?

అర్ష వాఙ్మయమును జూతము.

అయిదువే లేడుల స్కాందపురాణములో శ్రీశైలఖండము కలదు. భారతతీర్థ యాత్రాప్రకరణములలో ఈ శ్రీశైల ప్రశంస యున్నది. రెండువే లేడులక్రింది శంకరాచార్యులు శివానందలహరిలో రెండు శ్లోకములలో "శ్రీగిరి మల్లికార్జున మహాలింగం శివాలింగితమ్" అని కీర్తించినాడు.

తెలుగుదేశమునకు ఆ పేరు తెచ్చిన త్రిలింగములలోనిది యొకటి అన్నాము. ద్వాదశజ్యోతిర్లింగములలో రెండు తెలుగుదేశమున నున్నవి. ఆరెంటిలో నిది యొక్కటి.

దేవీభాగవతములో శక్తుల యావిర్భావమును వర్ణించు టలో నిక్కడ భ్రమరాంబను చెప్పినాడు. ఈయమ్మ 'హ్రీంకారమయ'యఁట. కన్నడదేశములో నెక్కడనో పుట్టి పార్వతితోఁ గులుకుచున్న వృద్ధ మల్లికార్జునయ్యను పెండ్లి చేసికొనుటకు తపస్సు చేసి, పెద్ద భార్యకంటే తానే పెద్ద యైనది. శివరాత్రినాడు జరుగునది ఆమె కల్యాణమే. శ్రీచక్రప్రతిష్ఠ, సహస్రలింగ ప్రతిష్ఠ, ఆమెయుందే. ఆమె కొరకు మల్లన్న 'యువక' మల్లికార్జునుఁ డైనాడట. మనము కాశియందువలె కులభేద జాతిభేద వయోభేద స్త్రీ పురుష వివక్షత లేక తాకి నుదుడు - శోణితలంబునకుఁ గాదు - శివశిరస్సునకే తాకించి, మ్రొక్కి ధూళికడుగని కాళ్ళతో ధూళి దర్శనము కావించుకొనునది ఈ యువక మల్లికార్జునుడినే.

శిలాదుని కొడుకు నందితమ్ముఁ డన్నమీద పోటికి తాను పర్వతముకాగా, తనమీద నుండునట్లు ఆ అయ్యగారు వర మిచ్చినాఁడు. ఆయమ్మ మొనమొన్న శివాజీమహా రాజు భక్తిపారవశ్యమున శిరసు కోసికోపోగా ప్రత్యక్షమై 'భవానీఖడ్గ'మిచ్చి గోబ్రాహ్మణదేవతలఁ గాపాడు మన్నదట. ఆయన యొక గోపురమును గట్టించి ఆమె పనిపైనే జనినాడట.

> "నల్లవో నల్లవో నగరాజరాజ
> మల్లయ్యా, మల్లయ్యా, మహనీయతేజ
> సిరిగిరి మల్లన్న, శరణన్న, జాలు
> పరమపాతకకొట్లు భస్మమై పోవు
> సిరిగిరి, శరణు, శ్రీగిరినాథ శరణు
> సిరిగిరి మల్లయ్యా, శరణుల శరణు."

అయిదుమార్గము లిక్కడికిఁ జేర్చునుగాని నందేల నుండి బస్సుపై 57 మైళ్లు వచ్చి పెద్ద చెఱువున దిగి చెంచులతలకు సామా నెక్కించి, 6 మైళ్ళు కొండ లెక్కుచు దిగుచు, శ్రమపడుచు, భీమునికొలను చేరవలె. ముందు ఉత్తరముగా నుండును చుక్కలపై నుండును. చుక్కల పర్వతము 1 మైలు మై లెక్కవలె. ఈ కొలను, కుంతికై భీముడు కల్పించినది, లేకున్న దప్పికి నీరమే దొరకదు. దారిలో ఆ జంగముచిన్నది యేమి చేయును, దప్పితీర్చు కొన నే నిచ్చిన యెంగిలి నీరునే తాగినది! మెట్లు ఎగుడు, దిగుడు. ఎక్కుడుము. "చేదుకో శ్రీగిరి శివ శివా శరణు"

ఇది కైలాసద్వారము. ఇక సరాసరి 3 మైళ్ళు త్తర ముగా సాగి ఎడమచేతివైపు చిట్టడివిలో దూరాన చెంచు గూడెమును జూచుచు, తీరైన మెట్లు దిగుచు, బండల మీద నడచి నడచి, వచ్చిన చూడఁగలము, ఒకచరియపై శ్రీశైలముకోట. ఈగిరికి తూర్పు - పడమర - ఉత్తరము కొండలు కృష్ణానది. అవిగో బ్రహ్మగిరి, విష్ణుగిరి. ఉత్తర మున-ఇవిగో శిఖరేశ్వరము హాటకేశ్వరము తూర్పున. దక్షిణ మున భీముని కొలను లోతులోయలో కృష్ణలోఁ గలియు కొండయేరు. పదునెనిమిది చదరపు మైళ్ళ పీఠభూమి. నడుమ నీకోట. ఈ గోడలమీద ఎంత చిత్రముగ చెక్కి యున్నారు. ఈ విగ్రహములు; రామాయణ గాథలో, శివ లీలలో? పడమట ఏనుగుల కొలను; ఎనిమిది మూలలు అష్టభైరవులు. ఆగమము భైరవాగమమా! పడమట నయిదు మఠములు దూరమున గనవచ్చుచున్నవి. పాండవు లందుండిరట, సిద్ధులు....ఋషులు....ఈనాటి కిని దేవత లర్ధరాత్రమున స్వామిని గొల్చిపోదురట.

'శివా శివ, శ్రీగిరి శివా శరణు' ఉత్తరమున రెండు కొలనులు, కొంచెము దూరములో 'కర్మారము' (కర్మ హరము) కొండ లోయలోనికి వాగు దుముకుచున్నది. వీర శైవవీరులు ఇందు దుమికి, పశుపతికి తమ జీవాత్మల నర్పించి, నిష్కలుమలై కైలాసము చేరుదురట. లోనికి బోవుదము మొదటి ఆవరణము. దేవాలయ మంతరాపర ణమున నున్నది, స్వామికిఁ బ్రదక్షిణము చేయుదము. ఈ ఆవరణమున పడమటి దిక్కున అదిగో భ్రమరాంబా లయ మున్నది; పడమట ప్రాకారమున గోపురము లేదే? కొదమ అన్నిదిక్కులను గలవు. దేవాలయ నిర్మాణము తలక్రిందులు చేసిన మేరుయంత్రమువలె నున్నది. లక్షల యాత్రికులకై వసతులు, కుడ్లిగివారి యాస్థానము, వీరశైవ భోజన సత్రము, ఆఫీసు, తోట, తోటలో పూడిపోయిన కొలను కలవు. మరల మెట్లు దిగుదము, లోనియావరణ మునఁ లోనజుట్టును మండపములు, పూజారులిండ్లు, దేవాలయము.

ఇదిగో ఆలయము. పల్లవులో చాళుక్యులో ఈ విమానశిల్పులు? ముందు ముఖమండపము, దానియందు మండపమున యెంత పెద్ద నంది! అబ్బా, ఒక్కరాయిలో చెక్కినారు! ఆయుత్తరముననే వీరమండపము; దాని చెంత బ్రహ్మాండమైన వటవృక్షము - గోచీల బైరాగులు పూజలు చేయుచున్నారో! ఎన్ని లక్షలో ఈజనము. వీరశైవులు స్మార్తులును. జంగముల యార్భాటము, ఔత్తరాహుల యాగడము. మహారాష్ట్రుల హకారస్వరములు. కన్నడీల కలుగొలుపు మాటలు, తెలుగుల కేకలు, చెవులు చిల్లులు పోవుచున్నవి. ఇదిగో అన్నపూర్ణ సత్రము. దాదాపు పంద్రెండు సత్రములిందున్నవట. దేవళము లోనికి బోవుటకు ఒక రూపాయి కాన్క. ప్రస్తుతము ఇదియే ఈ యాదిబిక్షువున కాదాయమట. ఇదిగో వీరులు ప్రాతకాలములలో మొక్కుబడులపై, తమ్ము కొఱత వైచుకొను కొర్రు. దేవాలయమువా రెంత కష్టపడుచున్నారో! ఇన్ని యేర్పాటులకు, తోటీలకు, మాలీలకు, విద్యుద్దీపములకు, పంపులకు, పాత్రసామగ్రికి, సత్రమునకు వసతులకు, యెంత ఖర్చు అగునో? వీరికి మిగలునది ఏముండునో? స్వామి నీదరిద్ర మెన్నడు తీరునోయీ చెవిటి మల్లన్నా? పూజారి జంగమయ్య: అంబపూజకు బ్రాహ్మణుడే కావలెనట. ఎప్పుడు నీమముల మడులు ఆచారములు అమ్మలకే.

ఈ భక్తుల కెంత పుణ్యమో! అన్నదానము చేయు ఈస్వాముల కెంత పరిపాకమో! స్వామిదర్శనము చేసి, పాతాళగంగకుం బోయి, మునిగి, నీరము తెచ్చి ఈ గంగానాధుని శిరమున ముంతల నభిషేకించితిమి. యాత్రయయినది. లోకమనోహర నృత్యము చేయుచున్న ఓయుత్తరము నటరాజా; పెద్దకడుపుతో, తొండముతో మమ్ము దలించుచున్న గణపతిమూర్తీ; సెలవు,

"గురులింగ, గురులింగ, మల్లికార్జునలింగ
శరణయ్యా, శరణయ్యా, శరణుల, లింగన్న
అమ్మ భ్రమరాంబికా, అమ్మ చంద్రావతీ
మల్లికాదామంపు మహనీయతేజమున
వెలుగు మీ కెల్లరకు వేయివిధముల శరణు"

ఆలయ సౌందర్య పోషణ

కె. రాయకృష్ణప్ప, బి. ఏ.

(దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ)

ఆంధ్రుల ఆస్తికత్వమునకు ప్రబల నిదర్శనములు దేవాలయములు. ఇట్టి ఆలయములు మన ఆంధ్రదేశములో **6339** గలవు. వార్షికాదాయము వెయ్యిరూపాయలకు లోపుగ గలిగినవి, అందులో **3174** వున్నవి. ఈ దేవాలయములు రెండురకములు. మొదటి తరగతి దేవాలయములు ధర్మకర్తల పరిపాలనలో నున్నవి. రెండవ తరగతివి అర్చకుల స్వాధీనములో నున్నట్టివి. అర్చకుల స్వాధీనములోగల దేవాలయముల సందర్భములో ప్రస్తుత చట్టము బలహీనమగుటచేత సత్వరచర్యకు విలంబనమగుచున్నది. ఇటీవల ప్రభుత్వము వారిచే అర్చకుల స్వాధీనములలోని ఆస్తుల పంపకమునకు సంబంధించిన రాజీలు అమలు జరుపుటకు చర్యలుతీసుకొనబడుచున్నవి.

భక్తికి నిలయములై, పరమేశ్వరసేవకు మందిరములైన యీ ఆలయములు ఒకనాడు మహోన్నత స్థితిలో వర్ధిల్లినవి.

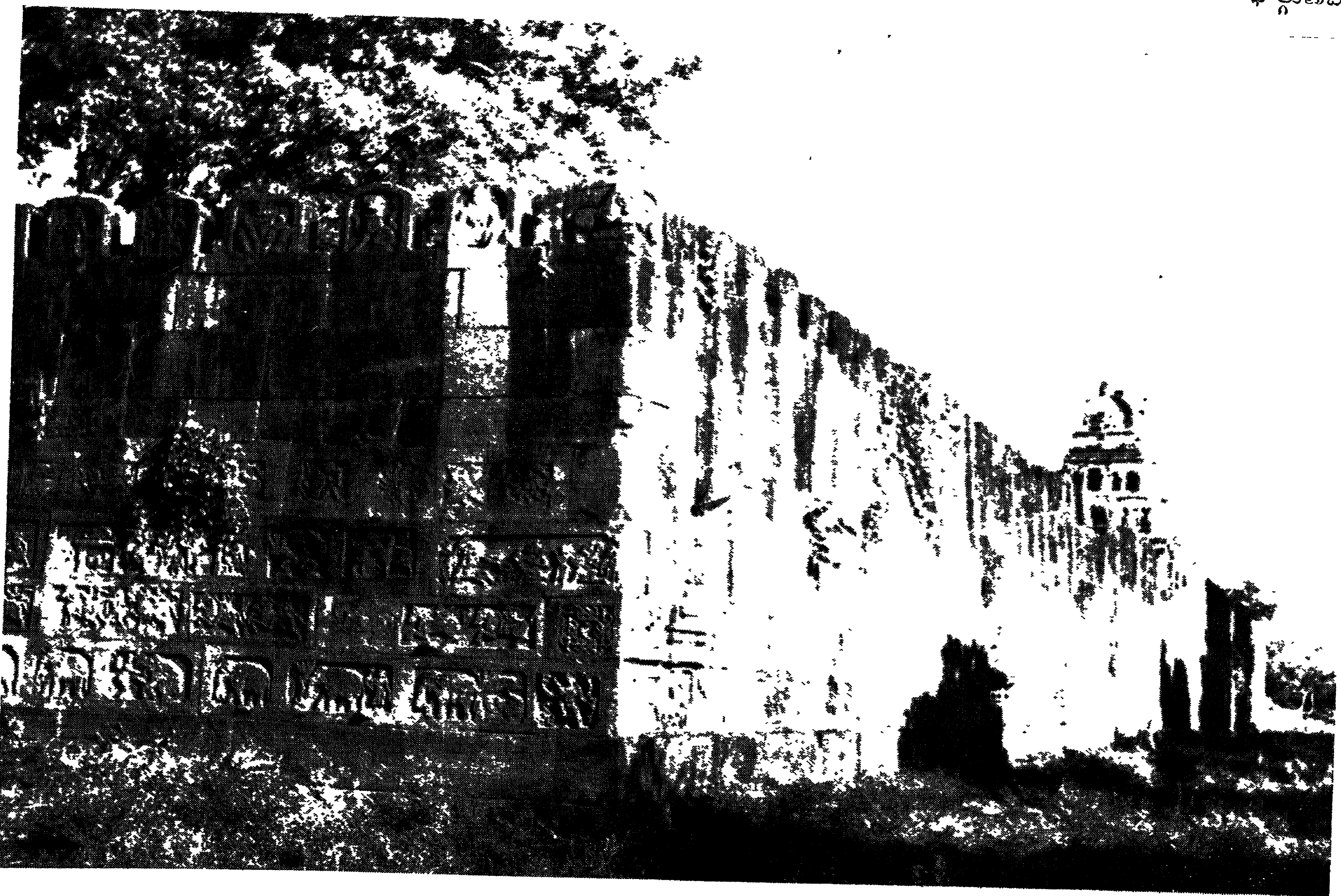
కాని రానురాను ఆలయములశోభ - అర్చకుల ప్రతిభ తీసికట్టు అగుచున్నది.

ఆలయముల బాహ్యరూపము, అంతఃశుద్ధి, నిత్యారాధన, వీనియందు బహుముఖ లోపములు ప్రస్తుతముకన్పడుచున్నవి.

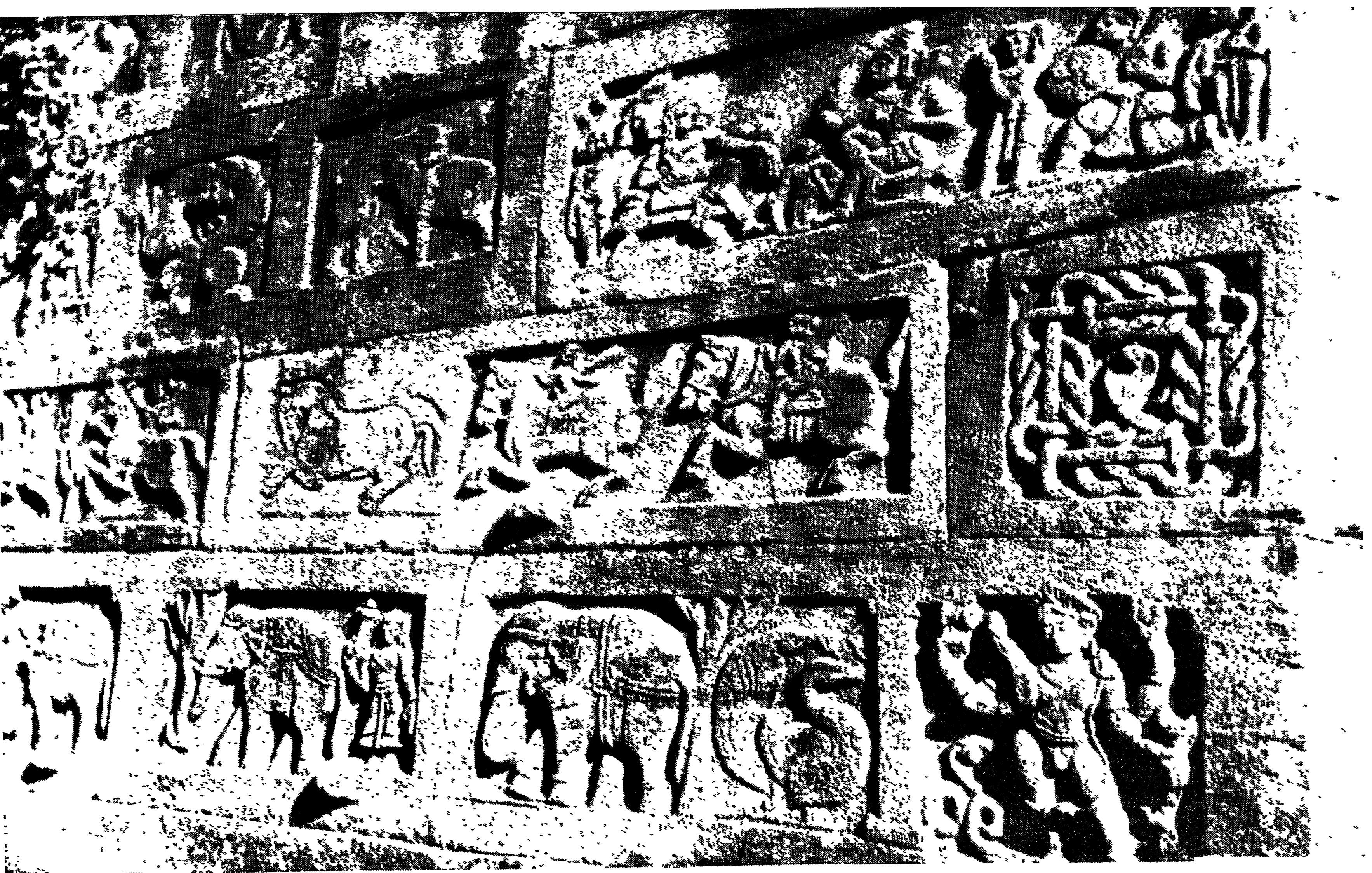
తొలుత దేవాలయ బాహ్యసౌందర్య పోషణ గమనింపదగినది. భక్తబృందమును ఆకర్షించి వారికి హృదయానంద భాగ్యమొసంగి, ఇది కైలాసమా-వైకుంఠమా, అను మైమఱపు గల్పించునట్టి ఆలయ ప్రాంతమును నిర్మించుటయే బాహ్య సౌందర్య పోషణ యనవచ్చును. కన్నులపండువ జేయు అలంకరణతో, వీనులవిందుచేయు మంత్రోచ్చారణతో భక్తులకనురక్తి కలిగించుటకూడ బాహ్య సౌందర్యపోషణయే. ఇట్టి కృషికి డిపార్టుమెంటు అధికారులు దేవాలయకార్యనిర్వాహకులు సమిష్టిసాధన జేయవలయును.

ఈ బాహ్య సౌందర్యపోషణ గర్భాలయమునుండి ప్రారంభమగుచు ప్రాకారముతో ముగియవలెను.

గర్భాలయము పరిశుభ్రముగా సిమెంటుపూతతో నిర్మాలిన్యముగా నుండవలెను. గోడలుకూడ అట్లులనే యుండవలెను. పైకప్పు గోపురముకూడ మాలిన్య రహితమై సంప్ర

ఘాల్గుటము

శ్రీశైలక్షేత్ర దుర్గముసంపలి శిల్పచిత్రములు - శివకల్యాణదృశ్యము.

వాయ సిద్ధమై నయనానందకరదృశ్యముగా శిల్పనైపుణి యొప్పుచు ప్రతిమాయుక్తమై యుండవలెను. ఆగమశాస్త్రానుగుణ్యమైన శిల్పరచన ప్రతిష్ఠించవలెను; గాని అవినీతికరమైన వ్యంగ్య చిత్రములకు స్థానము రాకూడదు. ఒకమాదిరి లేతపసుపు పూత మంచి అందమె. గర్భాలయములోని గోడలకు గూళ్లుండరాదు. ఈ గూళ్లలో అర్చకులు నానారకములగు చెత్తపదార్థములను వుంచుట కవకాశము గల్గును.

రెండవది అంతరాలయశోభ. గర్భాలయములో ఎట్టి పరిశుభ్రత వివరింపబడెనో అట్టి జాగ్రత్త అంతరాలయ సౌందర్యపోషణకుకూడ అత్యావశ్యకము.

మూడవది ముఖమండపము. ఇందులోనే తైర్థికులు సమావేశమై భగవద్దర్శన భాగ్యమును పొందెదరు. ఉత్సవములలో యీ సమావేశములధికసంఖ్యాకములుగా నుండును. సూర్యరశ్మి, వర్షము, ఇత్యాది వాతావరణ బాధల విషయమై మిక్కిలి శ్రద్ధవహించి ముఖమండపమును పరిశుద్ధ స్థితిలో నుంచవలసియున్నది.

నాల్గవది దేవాలయమునకు సంబంధించిన నూయి లేక పుష్కరిణి. భక్తులు మంగళస్నానమును చేసిన పిదప దేవతాదర్శనమును చేయుదురు. ఈ స్నానఘట్టము నిర్మాలిన్యముగా నుండవలయును. దుర్గంధ వాతావరణమును అరికట్టవలెను. ముఖ్యముగా ఉత్సవములకు ముందు జలమును ఆరోగ్యశాఖాధికారుల సలహాల ననుసరించి పరిశుభ్రపఱచవలెను. స్నానసౌకర్యములను గల్పించ వలసిన బాధ్యతను ఆలయాధికారులు తప్పక గుర్తించవలెను.

అయిదవది వాహనశాల. స్వామివారి వాహనములను చక్కని స్థితిలో వుంచుటకు భద్రపరచుటకు వాహనశాల ముఖ్యావసరము. తర్వాతది హోమశాల. మూడవది కళ్యాణ మండపము. ఇవి చక్కని స్థితిలో నున్నచో ఆలయ శోభ ద్విగుణీకృతమగును.

ఆరవది ప్రాకారములు. చుట్టు ప్రాకారములు సుందరముగా నుండవలెను. అప్పుడే ఆలయ సౌందర్యము అభివృద్ధి చెందగలదు. గ్రామమునకుగూడ యిది మంగళప్రదము.

ఆలయ ప్రాంగణమునంతయు సిమెంటు పూతతోగాని కడపరాళ్ల పరుపుతోగాని చక్కగా చేయబడినచో అది అందమునకు నిలయమై ఆనందమునిచ్చును.

ప్రతిదేవాలయమునకు నొక ఆఫీసుగది యుండవలెను. అందులోనే ఆలయమునకు చెందిన రికార్డులు యావత్తును భద్రపఱచవలెను. మత ప్రశస్తినందిన పుస్తకము లుండవలెను. భక్తులు ఆయా గ్రంథములను పఠించుటకు తగు సౌకర్యములను కల్పించవలెను.

అతిముఖ్యమైన విషయము పూలతోట. ఒక అందమైన దృశ్యము నిరంతరానంద ప్రదాయకము. సొగసైన సుమములను మించినవిలేవు. సరిక్రొత్తసువాసనలతో పూలను ఓడించ గల్గినవిలేవు. అందుచేతనే అవి పవిత్రములై దేవార్చనకు అర్హత నందుకొన్నవి. ఇట్టి పూలతోటలు ఆలయములలో విరివిగా నుండవలెను. ఈ దేవతా వనములు నందనవనములై సుమసౌరభముతో భక్తులను బ్రహ్మానంద భరితులను జేయును. స్వామి సేవకు సుమనస్సమృద్ధి లభించును. దేవతావిగ్రహములకు యీ దేవతావన పుష్పములతోనే అలంకరణ చేయుట ముఖ్యావసరము. పసువు తప్పిన కొనుగోలు పూలతో అలంకరణ చేయుట ఎక్కువ సమంజసముకాదు.

ఆలయములున్నవి. అత్యావశ్యకములైన పనులున్నవి. కాని తగిన ధనసంపత్తి చాల ఆలయములకులేదు. గర్భాలయ, అంతరాలయ - ముఖమండప - కూపవిషయములు ప్రతిదేవాలయమునకు ఆవశ్యకములైనవి గనుక, ఏవి దేవాలయములు ధనలోపము కలిగియున్నవో ఆయా దేవళములకు సామాన్యోపకారకనిధి (కామన్ గుడ్ ఫండు) నుండి విరాళము లిచ్చుట మంచిపని. ఈ విషయములో డిపార్టుమెంటువారు ధర్మకర్తల సహకారముతో తగు చర్య తీసుకొనుచున్నారు.

ఇక విగ్రహాలంకరణ విషయములో మన ఆంధ్రదేశీయ అర్చకులకు, తమిళదేశీయ అర్చకులకు అమిత భేదము కానవచ్చుచున్నది. తెలుగుదేశములోని అర్చకులు వాస్తవముగా తమిళ అర్చకులకన్న వివేకవంతులు, విద్యావంతులుగా నుండవచ్చును. కాని వారి విద్యావివేకములు కొన్ని చోట్ల అర్చనాదికములకన్న వాదోపవాదములకు వినియోగింపబడుచున్నవి. కళాసమన్వితమైన విగ్రహాలంకరణమును ఆంధ్ర అర్చకులు చాలచోట్ల అలవర్చుకొనరు. దాక్షిణాత్య దివ్యస్థలములను సందర్శించిన భక్తులు మన తెలుగు దేవళములను తిలకించి ఆశాభంగము నందక మానరు. మన అర్చకుల పూజావిధానము కూడ కొన్ని చోట్ల శాస్త్రీయపద్ధతి ననుసరించుటలేదు. వచ్చిన భక్తుల లోనైన మత సంబంధ ప్రవృత్తి గన్పడునుగాని అదేవృత్తి గల కొందరు అర్చకులలో భక్త్యుద్రేకము, మత సంప్రదాయము మాటవరుసకైన లేకపోవుట కడుంగడు శోచనీయము. ఈ కారణముల వలననే ప్రభుత్వమువారు అర్చకులకు తరిఫీదునిచ్చి వారి విజ్ఞానాభివృద్ధికి మార్గదర్శకములైన కొన్ని పరీక్షలను ప్రారంభించనున్నారు.

శివాలయములో ఈ క్రింద నుదహరింప బడినవి కనీసపు అవసరములు. రుద్రాక్షమండపము, నాగాభరణము, జటాజూటము, త్రిశూలము, రుద్రాక్షమాల, వెండి త్రిపుం

త్రము, పత్రత్రినేత్రము, ఇరుపార్శ్వముల వ్రేలాడు దీపికలు-అఖండజ్యోతి-క్రక్షేమపీఠము-పంచపాత్రలు-ఉద్ధరిణి జేగంట - రుద్రపాదుకలు - రెండు పళ్లెములు-చామరము-ఛత్రము-ధారాపాత్ర-తీర్థబిందె-గర్భాలయములో చిన్నచిన్న విద్యుద్దీపములు ట్యూబులైటు, నక్షత్రమాల-గోపురమంతట విద్యుద్దీపికలు (ఇట్టివి పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలో గునుపూడి-పాలకొల్లు-ద్వారకాతిరుమల దేవళములకు గలవు) ముఖమండపముపైన ఎదుట శివకళ్యాణ విగ్రహములు- ఒకవైపు సుబ్రహ్మణ్యస్వామి నెమలివాహనిముతో, మరొక ప్రక్క కుమారస్వామి-ఇరుపార్శ్వముల భార్యలు - మూలలకు నందులు-సిమెంటు విగ్రహములు నెలకొల్పబడి యుండిన బాగుండును.

పార్వతీఆలయములో - రుద్రాక్షమండపము - మకరతోరణము-బంగారుకళ్లు-కనుబొమ్మలు-తెలుపురాళ్లతోగల అర్ధచంద్రము-కెంపురాళ్లతోగల సత్తు-బులాకి - మంగళ సూత్రములు-కనీసము రెండు సిల్కుచీరలు-5 నూలు చీరలు-దైనందినాలంకరణకు - త్రిశూలము - సర్వాంగ కవచము - కిరీటము-వ్రేలాడు దీపికలు - అఖండజ్యోతి, క్షేమపీఠము, పంచపాత్రలు - ఉద్ధరిణి - జేగంట-రుద్రపాదుకలు- రెండు పళ్లెములు - చామరములు - తీర్థపుబిందె - నక్షత్రమాల, విద్యుద్దీపమాల అవసరములు. ధనసమృద్ధిగల దేవళములలో పై సామగ్రి స్వర్ణరూపమునగాని రజతరూపమున గాని అలంకరించుట సమంజసము.

విష్ణ్వాలయములో కిరీటము-సర్వాంగకవచము-బంగారుకళ్లు-కనుబొమలు-ఊర్ధ్వపుండ్రము-మకరతోరణము - క్షేమపీఠము వ్రేలాడు దీపికలు- అఖండ దీపము-పంచపాత్రలు-ఉద్ధరిణి శఠారి - రెండు పళ్ళెములు-చామరములు-నక్షత్రమాల ముఖ్యావసరములు. ముఖమండపముపై - మధ్యభాగమున శ్రీదేవీ భూదేవీ సమేత శ్రీ విష్ణువు సిమెంటు విగ్రహములు - ఒకవైపు కాళీయ మర్దన విగ్రహములు - మరొకవైపు గరుడవాహనారూఢుడైన శ్రీ కృష్ణుడు రుక్మిణీ సత్యభామా సమేతుడై యుండవలెను.

శ్రీ మహాలక్ష్మి ఆలయమునకు పార్వతీ ఆలయమునకు ఒక్క త్రిశూలభేదము వినా వేరొండు మార్పులేదు.

జ్యోతియే జ్ఞానము. ఇట్టి అఖండజ్యోతిని ఆలయములలో వెలార్చక పోవుటయే మొట్టమొదటి శోచనీయకర విషయమైయున్నది. జ్యోతిర్మయుడైన దేవుని సందర్శించి జ్ఞానానందభాగ్యమును బడయనుల్లాసముసవచ్చెడి భక్తులకు కటిక చీకటిలో గల దేవుని చూచుటవలన ఎట్లుండునో - యీ మహాపాతక మెవరిదో యూహించవలసి యున్నది. ఈ లోపమును ఆలయాధికారులు అర్చకులు సరిదిద్దవలెను.

రెండవది హారతి విషయము. తమకు తామేసాటి యన్నట్లు దాక్షిణాత్యార్చకులు భక్తులను హారతితో బ్రహ్మానంద భరితులుగా చేయుచున్నారు. కాని ఆ నేర్పు మన ఆంధ్రదేశీయ అర్చకులలో అరుదు. ఆగమ శాస్త్రానుగుణ్యముగాగల హారతి పద్ధతులను, విద్వాంసుల సలహాల ననుసరించి నిర్వహించుటకు మన అర్చకులు ముందంజ వేయవలెను. కుంభహారతి-అష్టోత్తర శతదీపికా ప్రదర్శనమువంటి హారతి పద్ధతులను వారు తప్పక నేర్చుకొనవలసియున్నది.

ఆలయములో మతవాతావరణము విజయవంతముగా నిర్వహింపబడవలెనన్న యీ సలహాలను ఆచరించుట అవసరము; అందరు అర్చకులు ఆగమపరీక్షలకు హాజరై అందుత్తీర్ణులు కావలెను. తెలుగుదేశ దేవళములలో ప్రముఖాలయ అర్చకులను, తరిఫీజుకై దాక్షిణాత్య ప్రదేశములకు పంపించవలెను. ఆగమపాఠశాలలు నెలకొల్పబడవలెను. ఆగమశాస్త్ర వేత్తలను ఉపాధ్యాయులుగా నియమించవలెను. పెద్దపెద్ద దేవాలయములలో స్వస్తిని ముఖ్యముగా ప్రోత్సహించవలెను. ప్రతి శివాలయములో నిత్యాభిషేకము అత్యావశ్యకము. 360 మంది భక్తులను తన్నిమిత్తమై ఎంచుకోవలసిన బాధ్యత ఆలయాధికారులదే. దానివలన నిత్యాభిషేక విధానము నిర్విఘ్నముగా కొనసాగగలదు.

ప్రతి విష్ణ్వాలయములో ప్రత్యేక పూజలు, భోగములు సాగించవలెను. శుక్రవారములలో మహాలక్ష్మికి పార్వతీదేవికి కుంకుమ పూజలు నిర్విఘ్నముగా నిర్వహింప బడవలెను. అయిదువేల రూపాయలకు పైన రాబడిగల ఆలయములలో నిత్యపురాణ కాలక్షేపము లుండవలెను. లక్షపత్రి పూజలు- ఏకాహములు- భక్తుల బహువిధ సహకారముతో నిర్వహింప బడవలెను.

సాయంసమయములలో ఆలయ ప్రాంగణములందు భజన సమ్మేళనము బ్రహ్మానందప్రదము. తదనుగుణమగు పరికరములను ఆలయాధికారులు సేకరించవలయును. అయాచితముగ - కొందరు భక్తులు ప్రతిఫలాపేక్షలేక-భజన కాలక్షేపములను చేయుట మన ఆంధ్రదేశమున పరిపాటి. ఇట్టి ఆకర్షణలను విజయప్రదమొనరించు శక్తి - సమర్థులైన ధర్మకర్తలకే చలామణి యగును. అందుచేతనే ధర్మకర్తలకు మతానురక్తి - భక్తిప్రపత్తి ముఖ్యావసరము.

ఆదివారములలో-ఆలయములలో ‘‘హిందూమత ప్రశస్తి’’ని గురించి చక్కని ఉపన్యాసముల నేర్పాటు చేయవచ్చును. కళాశాలలలోని పండితులను - పాఠశాలలలోని పండితులను ఈ కార్యక్రమమునకై ఆహ్వానింపవచ్చును. వాద పరీక్షల నేర్పాటుచేసి విద్యార్థులకుకూడ అవకాశమీయవచ్చును.

6 మొదలు 8 సంవత్సరముల బాలికలచే ఉదయము పాయంత్రములందు "స్వామిసంకీర్తనము" చేయించుట వలన అమందానందము గూడును. భగవన్నుతికై పండిత ప్రకాండులచే చక్కని పాటలను రచియింపజేయుటవలన వినూత్నగేయ గానము వీనులవిందు చేయగలదు. హిందూమతోద్ధరణ-భక్తిగానమువలన ఆస్తికత్వము-వర్థిల్లుటకు ఇది సమంచితపథము.

ఇంతేగాక విద్వాంసులైనవారిని మతప్రచారకులుగా నియమించి వారిని ఆలయములలో మతోపన్యాసముల నిచ్చుటకై నియోగించవలెను. తగు పారితోషికమొసంగ వచ్చును. మత ఖ్యాతికి యిది మంచిమార్గము.

అన్నవరము - సింహాచలమువంటి ధనసమృద్ధి గలిగిన దేవళములలో వేదసభలను ఏర్పాటుచేయుట ముదావహము. దీనివలన వేదమహిమ, భారతజాతీయత, హిందూమత విఖ్యాతి తేటతెల్లము కాగలదు. ఆగమవేత్తలను ఆహ్వానించి సన్మానించి అష్టవిద్యలకు అండనీయవలయును. అప్పుడు వేదవిద్యలు వర్థిల్లును.

50,000 రూపాయలకు పైన రాబడిగల ఆలయములలో చిన్ని ఏనుగులుండవలెను. ఈ గజ సహాయముననే జలాశయమునకు మేళతాళములతో తీర్థపు బిందెనుగొని జలసేకరణచేయుట సదాచారము. అర్చకుడు పీతాంబరధారియై, మతావలంబియై, ప్రాతః కాలముననే పైకార్యక్రమమును నిర్వహించవలసియున్నది. అది కునుకు పడుచున్న హిందూమతమును మేల్కొల్పు కోడనూతయై ప్రజా హృదయములలో పాపభీతిని పుట్టించు ఆస్తికతను దేవాలయములందు తాండవించు మతప్రశస్తిని ప్రబోధించును.

ఈ సచరాచర ప్రపంచములో గల ఖండఖండాంతరములలోని ప్రతి ప్రజానీకమునకు మతము - మతావలంబనము గలదు. తన జాతి తన మతమును మఱచిపోదు. నాగరిక వ్యామోహమున మన హిందూమతము నానాటికి క్షీణదశలో నడుచుచున్నది. ఈ హిందూ మతోద్ధరణకు మొదటి పునాది హిందూ దేవాలయాభివృద్ధి. హైందవ దేవళములను నేను మనవిచేసినట్లు బహువిధ సౌందర్య భాజనములుగా నొనర్చినగాని, జీర్ణ దేవాలయములను పునఃప్రతిష్ఠితములుగా జేసినగాని ఈ దేవాలయాభివృద్ధి కార్యక్రమము విజయవంతము కాజాలదు.

ఆంధ్ర దేశీయ అర్చకులు - ఆలయాధికారులు - ఈ విషయమున ప్రత్యేక శ్రద్ధనిచ్చి ఆలయములను పరిశుద్ధ ప్రాంతములుగాజేసి జీర్ణ దేవాలయములకు ధనసహాయము చేసి తెలుగుదేశములో గల అన్ని ఆలయములను ప్రశాంత స్థితితో 'అవి దేవాలయములే' అను ప్రఖ్యాతిని తెచ్చుటకు నిరంతర కృషి చేయవలెను.

అప్పుడే అర్చకుడు, ధర్మకర్త, తమ బాధ్యతలను గుర్తించినట్లు నిర్ణయింపబడును. లేనియెడల వారిద్దరు ఆస్తికత్వమునకు భంగము కలిగించిన పాతకము-హిందూమత పతనమునకు సాయపడిన నేరమునకు నిశ్చితబాధ్యులగుదురనుట నిస్సంశయము.

మన భారతదేశము కర్మభూమి. అందు వెలుగుచున్న విజ్ఞానజ్యోతి ఖండ ఖండాంతరములకు వెలుగు ప్రసాదించుచున్నది. ఆ జ్యోతియే అఖండ హిందూమత జ్యోతి. అది సదా వెలుగుగాక.

ఓం శాంతిః ! శాంతిః !! శాంతిః !!!

(ఆల్ ఇండియా రేడియోవారి సౌజన్యముతో)

సత్యం జ్ఞానమనంతం నిత్యమనాకాశం పరమాకాశమ్ ।
గోష్ఠ ప్రాంగణరింఖణలోల మనాయాసం పరమాయాసమ్ ।
మాయాకల్పిత నానాకార మనాకారం భువనాకారమ్ ।
క్ష్మామానాథ మనాథం ప్రణమత గోవిందం పరమానందమ్ ॥

దివ్యక్షేత్రముల మహిమ - శ్రీ గన్నాథము

పండిత, ఆకులమన్నాడు-పార్థసారధి భట్టాచార్య.

భారత దేశమందలి సుప్రసిద్ధ దివ్యక్షేత్రములలో శ్రీజగన్నాథము ఒక్కటిగ ప్రశంసింపబడుచు వచ్చుచున్నది. ఈక్షేత్రమునకు 'పూరి' అనియు సంస్కృతమున 'పురుషోత్తమ క్షేత్రము' అనియుకూడ వ్యవహారముకలదు. ఈ పుణ్యక్షేత్రము 'ఒరిస్సా మండలమున తూర్పు సముద్ర తీరమున నున్నది.

ఇచ్చటి దేవాలయము చాలగొప్పది. గర్భగృహము అంతరాలయము ముఖమండపము మహామండపము ప్రాకారము పాకశాల ఉద్యానములు మొదలుగునవి మిక్కిలి విశాలమగు నిర్మాణములు. ఇట్టి వైశాల్యముగల సన్నివేశములుకల ఆలయములు భారతభూమియందు మరి కొన్నికలవా యను సంశయముకూడ కలుగుట సహజము. గర్భగృహమున శ్రీ జగన్నాథస్వామి, ప్రక్కన సుభద్రాదేవి, ఆమె ప్రక్కన బలదేవుడు, మరియొకయెడ సుదర్శనదేవుడు ఇట్లు నాలుగు దివ్యమూర్తులు అమరియుందురు. ఈ మూర్తులు దారువుతో నిర్మించబడినవి. దారువిగ్రహ నిర్మాణము ఆగమశాస్త్రములందును శిల్పశాస్త్రమునందును సవిమర్శముగ చెప్పబడినదిగాని యిచ్చటి నిర్మాణము విలక్షణమై యొప్పుచున్నది. ఈ నిర్మాణము కేవలము సనాతన సదాచార సిద్ధమేగాని శాస్త్రమునకు సంబంధించినట్లు కనుబడదు. ఈ దివ్యమూర్తులకు అన్నిటికిని విస్పష్టముగ తెలియవగునట్లు కరచరణావ్యవయవస్ఫూర్తి కానవచ్చుట లేదు. పురుషాధిక ప్రమాణముగల ఈ బింబములకు విశాలమైన ముఖమండలములుమాత్రము తెలియవచ్చును. తక్కిన మహాంగములలో అధఃకాయమొకే మొండెముగను వ్రేళ్ళు లేని హస్తములునుమాత్రమే మనకు తెలియును. ముఖమండలము వర్ణచిహ్నితమై యుండును. ఆభరణాలంకారాదులుకూడ లేవు. ఉత్సవమూర్తులుకూడ వున్నట్లు లేదు. ప్రాయికముగ జగన్నాథుని జెప్పునప్పుడు మొండి జగన్నాయకుడని చెప్పుటకలదు. కృష్ణావతార సమాప్తికాలమందు భగవానుని దివ్యశరీరము సంస్కారము చేయబడుచుండగా అర్ధదగ్ధమగు కళేబరము సముద్రములో త్రోయబడి ద్వారకనుండి ఈ క్షేత్రమునకు సముద్రమార్గమున రాగా ఈ దివ్యశరీర మిచ్చట ప్రతిష్ఠింపబడి యారాధింపబడుచుండెనని చెప్పుట కలదు. దానిచే నద్యాది మొండిగా ఉండిపోయెనని వారియభిప్రాయము.

మరియొక యుపపత్తి ఈ విధముగ చెప్పబడుచున్నది. పూర్వమొకప్పుడు భరతభూమిని ఏలిన రాజులలో మహాభక్తి సంపన్నుడగు నొకరాజు ఉండెను. ఆతనికి పూర్వజన్మార్జిత పుణ్యసంచయముచే భగవానుని దివ్యమంగళ విగ్రహమును నిర్మించి ప్రతిష్ఠించి యారాధించవలెనని కోరిక కలిగెను. అంత నాతడు తపస్సంపన్నుడగు నొక శిల్పిని పిలిపించి తన కిష్టమగు నొక రూపమును నిర్ణయించి అట్టి లక్షణములతో ఒక బింబమును నిర్మించునట్లు నియమించెను. అందుకా శిల్పి యంగీకరించి అట్టి బింబమును నిర్మించుట కొక వ్యవధిని నిర్ణయించుకొని ఆ నియమిత కాలమున బింబమును పూర్తిచేసి యిచ్చునట్లును ఆ నియమిత కాలములోగా యెవ్వరును తన బింబమునుగాని నిర్మాణ పద్ధతినిగాని చూచుటయో పరీక్షించుటయో చేయరాదనియు ఒక సమయమును జేసి పని చేయనుపక్రమించెను. కొంత కాలము గడచి వ్యవధి పూర్తికాకమునుపే రాజున కాత్రము కలిగి శిల్పి సమయమును మీరి ఒక నాటి సమయమున శిల్పిలేని కాలములో కర్మాగారమును ప్రవేశించి బింబములను చూచెను. అప్పటి కాబింబములు పూర్తిగావింపబడక అసమాప్తములుగ నుండిపోయెను. శిల్పియు ఇక ముందుచేయవలసిన పనిని చేయ నిరాకరించెను. రాజు వ్యసనపడుచుండగా భగవాను డశరీరవాక్కు రూపమున ప్రత్యక్షమై రాజునుద్దేశించి ఇట్లని యాదేశించెను. 'ఓ రాజా! బింబములు పూర్తికాలేదని నీవు వ్యసనపడవద్దు, నీకు నేను సాక్షాద్దర్శనము నీయదలచిన స్వరూపమింతవరకే. నీవు ఈ యాకారమునే నా దివ్యరూపముగ దలచి ఈ బింబములను ప్రతిష్ఠించి పూజించుము' అని చెప్పగా రాజును అట్లు జేసెననియు ఇప్పుడు దర్శన మొసంగుచుండిన రూపమే రాజుకు సాక్షాత్కరించిన రూపమై యుండెననియు ఇచ్చటి పెద్దలు చెప్పుదురు.

శిలలైనను దారువులైనను వానిపై సునిశితములగు చిత్రపు పనులను చేయుదలచినట్టి శిల్పులకు దారువులను తమకు సర్వస్వాధీనము జేసికొని తమ ఇష్టానుసారముగ పనిచేయుటకు అవకాశము కలదని వారి మతము. శిలలకేమి దారువులకేమి ప్రబోధనసమయము స్వాప సమయము సుషుప్తి సమయము నను నెన్నియో యవస్థలు కలవనియు ఒకానొక యవస్థలోనయ్యవి వెన్నవలె మార్దవము కలిగినవి కాగా అట్టి సమయములు కనిపెట్టి శిల్పులు అవలీలగ వానిపై పని చేయుదురనియు చెప్పుదురు. కొన్ని అపూర్వములగు రసాయన ద్రవ్యముల చేర్పుచే కఠిన పదార్థములకు మార్దవము కల్గించుట సాధ్యమనియు అధునికుల

కూడ చెప్పుట ప్రసిద్ధమైయున్నది. ప్రాచీనులలో ఈ సామర్థ్యము విస్తారముగ నుండియుండెడిదనుటకు శాస్త్ర ప్రమాణమేకాక ఇప్పటికి జీవద్దశలోనున్న కళాఖండములే సాక్ష్యమీయగలవు. పూర్వము రెడ్డిరాజుల కాలములో కొంత వీడుఖిల్లాకు దిగువు ప్రదేశమందు కట్టబడి ఇప్పుడు శిధిలమై పాడుపడియున్న పెద్ద దేవాలయ పునర్నిర్మాణ సందర్భములో ఆ వేణుగోపాలస్వామివార్ల బింబమును నిర్మించిన శిల్పి విషయములోకూడ శిల్పి యేర్పరచిన గడవుకు ముందే ఇతరులచే స్పృశింపబడిన బింబము అసంపూర్ణముగనే నిలచిపోయిన కథను ఇదేవిధముగ వర్ణించుట కలదు.

ఋగ్వేదమందు దశమమండలమున 'అదోయద్దారుప్లవతేసింధోః పారే అపూరుషమ్' అను నాను పూర్విగలయొక మంత్రము కలదనియు ఆ మంత్రముమేరకు ఈ బింబ నిర్మాణమునకు వలయు దారువు సముద్రమునుండి అలలలో కొట్టుకుని యాదృచ్ఛికముగ నిచ్చటి సముద్రమునకు వచ్చునని మంత్రార్థము ఏర్పడుచున్నదనియు విద్యారణ్య మాధవాచార్యులవారు చెప్పుటకలదు. బింబము దారు కల్పితముగుటచే దానికి యేదో కొంతకాలమునకు శైథిల్యము సంభవించుట సహజము. బింబము జీర్ణమగు సమకాలమున దైవయోగమువలన నూతన దారువు సముద్రమున వచ్చి తీరమున నిలచును. దానిని తెచ్చి నూతన బింబములను ప్రాచీన బింబములవలెనే నిర్మించి ప్రతిష్ఠించి ప్రాతవానిని తీసివేయుట కలదు. ఇట్లు యాదృచ్ఛికముగ సముద్రతీర మందు లభించెడి దారువుగాక వేరొక విధముగ కూడ దారువును సంపాదించి బింబములను నిర్మించుటయు ప్రస్తుతము ఆచారమందు వచ్చుచున్నట్లు కొందరు పెద్దలు చెప్పుదురు. ఆప్రకారమిది ఆలయమునందలి బింబములకు శైథిల్యము కలుగుట విధి కల్పితము. దానికొక కాలనియతి అనగా పండ్రెండు సంవత్సరములో ఇరువది సంవత్సరములో నలువదియో నూరో అను నియతి లేదు. ఆ శైథిల్యము అర్చకులకు తెలియగలదు. వారు దానిని గుర్తించి అధికారులకు చెప్పుదురు. అధికారులు అప్రమత్తులై నూతన బింబ నిర్మాణమునకు అర్హమగు దారువును అరణ్యప్రదేశమున నన్వేషింతురు. ఈ బింబముల కుక్తమైనది నింబవృక్షము. ప్రాత విగ్రహములకు తుల్యమగు ప్రమాణము కలిగిన నాల్గు బింబములకు సరిపడునట్టి నాలుగు వృక్షము లొకేచోటున పుట్టి పెరిగి యుండవలెను. అదృష్టవశముచే అట్టి వృక్ష సమూహము కంటబడినచో వారా చోటును వృక్షములను భగవత్ప్రతినిధిగ భావించి శుభముహూర్తమున వానికి ఉచితోపచారములచే పూజచేసి సంప్రదాయానుసారముగ వైదికకార్యములను జరిపి వృక్షములను ఛేదించి పవిత్రమగు వాటిని అడవి నుంచి సన్నిధికి చేర్చెదరు. కాలమతిక్రమింపక ఆ వృక్ష ఖండముల కారాధనము జరుగుచుండును. అవల సమర్థుడగు శిల్పిని పిలచి బింబ నిర్మాణము ఆరంభింప జేయబడును. అతడు వృక్ష ఖండములను సన్నిధిలో నుంచుకొని ప్రాచీన బింబములను మనసులో ధ్యానించుచు అదేరీతిగ నూతన బింబములను నిర్మించును. అపైన బింబములకు ప్రాణ ప్రతిష్ఠ చేయురీతి మరింత విచిత్రముగ నుండును. ఈ ప్రక్రియ ఈ దివ్యక్షేత్రమునకు అసాధారణము. ప్రతిష్ఠాకలాపమనునది మహాప్రతిష్ఠ దిన మునకు పూర్వాంగముగ కొన్ని దినములు జరిగినను ప్రాణ ప్రతిష్ఠ రోజు చాల ప్రధానమైనది. నూతన బింబములు గర్భగృహమున పురాతన బింబముల కెదురుగ నిలుపబడును. ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయుటకు నియమించబడిన ఆచార్యుడు విశాలమగు గర్భగృహమునందు ఒంటరిదై నిలచియుండును. ముందుగానే అతనికి కండ్లు తెలియ రాకుంత గట్టిగా కండ్లను వస్త్రముతో కట్టి ఆలయములో విగ్రహములచెంత వదలెదరు. అతడు భగవద్ధ్యానముచేసికొనుచు శుభముహూర్తమును గుర్తించి ప్రాణప్రతిష్ఠా ప్రక్రియకుపక్రమించును. అనగా ప్రధాన బింబమునకు కుక్షి ప్రదేశమున నొక రంధ్రముండి ఆరంధ్రము ఒక మూతతో మూయబడియుండునట. అతడా మూతను తీసి చేతితో చూడగా కుక్షిప్రదేశమున నుండెడి యవకాశభాగములో ఒక ఘనపదార్థము అతని చేతికి తగులునట. ఆ పదార్థము ఏమైనదీ దాని స్వరూప స్వభావములనింతవరకు తెలిసినవారెవ్వరుగాని లేరని చెప్పుదురు. ఆ పదార్థమును చేతితో దీసికొని నూతన బింబముయొక్క కుక్షియందు సమంత్రకముగ దానిని ప్రవేశపెట్టునట. ఆ పదార్థము నూతన బింబమందు ప్రవేశించినంతనే నూతన బింబము సుప్రతిష్ఠముకాగలదట. అవల యేదైన వైదికకలాపము జరుగవచ్చును. తలుపులను తెరచి ప్రాచీన బింబముల నుద్ధరించి బైటకు తెచ్చి నూతన బింబములను ఉచిత స్థానమున నిలుపుదురు. ప్రాత బింబములను యథావిధిగ బైటప్రాకారమునదో పవిత్రమగు స్థలాంతరమునదో భూమియందు లోతైన గర్తమును త్రవ్వి అందు స్థాపించి ఆ నేలపై పుష్పోద్యానములను నిర్మింతురు. ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసిన ఆచార్యుడు అనతికాలమున నీలోకమును విడచి తప్పక భగవత్సాన్నిధ్యము చేరుటకలదు. ఐనను 'కృతకృత్యాః ప్రతీక్షన్తే మృత్యుం ప్రియమివాతిథిమ్' అనునట్లు భగవత్సాన్నిధ్యమును చేరుట యందాత్రము కలిగిన మహనీయులు వృద్ధులు యువకులు యెవరైనను వారివారి అదృష్ట విశేషముచే ప్రోత్సహించబడి అహమహమికతో

ఇట్టి కైంకర్యము లభింపదగునేమను నాశతో ఈ కైంకర్యమునకు ముందుకు వచ్చుటను అతిశయోక్తిగా మనము భావించరాదు. పూర్వకాలమందిట్టి ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయువారలు ప్రతిష్ఠా క్షణోత్తర క్షణమందు గర్భమందిరముననే కాలధర్మము చెందుచుండిరనుటయు ప్రతీతికలదు. ఈ పునఃప్రతిష్ఠా విధానము జీర్ణోద్ధారమని శాస్త్రములందు పేర్కొనబడెనది. కాని ఈ దివ్యక్షేత్రమందీ కలాపమునకు 'కళేబరయాత్ర' యను సంకేత వ్యవహారము ప్రసిద్ధమై వచ్చుచున్నది. ఇది ప్రతిష్ఠయందలి విశేషము.

'ఇక నిత్యారాధనమందు మరియొక విశేషము. ప్రతిరోజు భగవానునకు షట్కాలారాధనము జరుగుచుండును. సాధారణ దినములలో ప్రతిదినము సుమారు నూరు మూటలు(బస్తాలు) బియ్యము అన్నప్రసాదముగను ఇంకను భక్ష్యములు పలువిధములు విశేషించి నివేదనము సమర్పింపబడును.

కారము పులుసు మాత్రము చేర్చుటలేదని యందురు. ఉప్పుకూడ చేర్చుటలేదు. విశేషదినములలోను ప్రార్థనారూపముగను చేయబడు అన్నప్రసాదము అపరిమితముగ నుండును. ప్రసాదము భగవత్సన్నిధానమునకు చేర్చబడిన వెనుక నివేదనము చేయుటకు ఒక అర్చకుడు గుడిలో ఉండును. బహిర్ద్వారకవాటములు మామూలుగ మూయబడును. భగవానునకు మంత్రపూతమగు హవిస్సును సమర్పించుటకు ముందుగ నా యర్చకుడు తన యరచేతిలో ఉదకము నుంచుకుని ఆ యుదకము నేకాగ్రముగ చూచుచుండునట. భగవానుడు బింబమూర్తినుండి దివ్యశక్తితో బయటికి విజయముచేసి ప్రసాదముల పంక్తకు నడచుట అర్చకుని యరచేతి యందలి తీర్థమందాతనికి తెలియ వచ్చునట. అట్లే ప్రతి గమనమును ఆతనికి అదృష్ట వశముగా సాక్షాత్కరించును. భగవానుని గమనాగమనములను ప్రతీక్షించిన అర్చకుడు భగవానుని నివేదనమైనట్లు తెలిసికొని ద్వారములను తెరచునట. ఒకప్పుడీ నివేదన సమయము పూర్తియై తలుపులు తెరచుటకు కొన్ని నిమిషములును ఒకప్పుడు అంతకంటె అధికముగను కాలము పట్టునట. ఒకప్పుడు భగవానుడు స్వీకరించకయే నిరుత్సాహియై వేచియుండిన అర్చకుడు తలుపులు తెరచి ఆయంశమును అధికారులకు నివేదించునట. ప్రసాదములందలి పారిశుద్ధ్యము భోగ్యత మొదలగు గుణసంపత్తియందలి తరతమభావముచేత భగవానుడా నివేదితములను స్వీకరించుటలో త్వరనుగాని మాంద్యమునుగాని చూపువహించుటచే నివేదనకాలము వృద్ధిహ్రాసముల జెందునట. నివేదితములగు ప్రసాదములందు పారిశుద్ధ్యము లేకపోయినప్పుడు భగవానుడు వానిని స్వీకరించుటయే లేదట.

అర్చకులు చెప్పెడు ఈ యుపపత్తిని విశ్వసింపజాలక వారలయందీర్ష్య చెంది వారల నిర్ణయమును పరీక్షింపదలచి పరిభవము జెందిన కొందరధికారుల చరిత్రమును ఈసందర్భమున వివరించుట అవసరము కావచ్చును. ఒకానొకప్పుడొక గొప్ప సంపన్నుడగు గృహస్థుడు అనేకవేల రూప్యములను వెచ్చించి మహాప్రసాదమును సిద్ధముచేయించి భగవానున కర్పింపజేసెను. నాడాప్రసాదమును ప్రభువు ఆరగించలేదు. అర్చకులా విషయము నధికారులకు నివేదించిరి. ప్రసాదము వ్యర్థమై తన ప్రార్థనము పూర్తి కావింపబడకుండుటకు ఖిన్నుడైన గృహస్థుడు అర్చకులు తననుండి యేదైన పారితోషికమును పొందజాలక తనను వంచనచేసి యుందురని భ్రమపడి అధికారులతో చెప్పి ఆప్రసాదమందెట్టి దోషమైనను కలదాయని పరిశీలింప గోరెను. భగవానుడు స్వీకరించనట్టి ప్రసాదమును ఇతరత్ర వినియోగించెడి ఆచారముమాత్ర మక్కడలేదు. అది యెంతటి ప్రసాదమైనను ఎట్టి ప్రసాదమైనను దానిని ఒక లవముకూడ బైటకు రాకుండ భూమిలో ఖననము చేయుట సంప్రదాయము. అట్లు ఖననము చేయునప్పుడు సూక్ష్మముగా పరిశీలించిచూడగా ఎక్కడనో ఆప్రసాదమున నొక పిల్లిపిల్ల చచ్చిపడియుండుటను వారు చూచి ఆశ్చర్యము జెందిరట. పిల్లికూన ప్రసాదములో పడుటకు గతి యెద్దియై యుండునని పాకశాలను పరీక్షించగా అప్పటికి పాకశాల పైభాగమున నొకమూల నొక మార్జారము దానితో మరి రెండు కూనలు కనుబడినవట. అశుచి దుష్టమగు పదార్థము భగవానునకు తెలియుననుటకు వేరేమి సాక్ష్యము కావలెను? ఈ తీరున భగన్మానసమును ప్రకారాంతరముగ తెలిసికొన గలిగిన అర్చకులు మహాభాగ్య సంపన్నులు! ఇట్లె మరియొక సందర్భములో భగవానుడు స్వీకరించక విడచిన ప్రభూతాన్న మందు మత్స్యమొకటి యగుపడిన విశేషమునుకూడ చెప్పుదురు.

'సర్వం జగన్నాథం' అను లోకోక్తిని తెలియనివారు మన భారతభూమియందు ఉండరని నా నమ్మకము. ఈ దివ్యక్షేత్రమున దృష్టిదోషము స్పృష్టిదోషము పాటింపబడుటలేదు. సన్నిధి ప్రసాదమును జాతిమత కుల వివక్షత లేక సమస్తాస్తికులు స్వీకరింతురు. మహాప్రసాదమును గురించిన తాటస్థ్యముగాని నిందగాని అసహ్యాపచారముగ పరిగణింపబడుచున్నది. క్షేత్రమందలి సామాన్య గృహస్థులను ఆరంభముచేసి సంపన్నులగు గ్రామవాసులేమి ఇక్కడ విడిసియుండెడి నూరుసంఖ్యగల మఠ నివాసులేమి అధికారులేమి ఆశ్వచండాల పర్యంతము ప్రతిదినము రెండు వేళలందుగాని లేక ఒక్క పూటగాని భగవత్సన్నిధినుండి లభించెడి ప్రసాదమును స్వీకరించనివారు లేరని నా వినికి.

ఇచ్చటి రథయాత్రకూడ అతిశాస్త్రమును అతిలోకమునై యున్నది. మూలమూర్తులను ముగ్గురు మూర్తులు అనగా శ్రీ జగన్నాథుడు, బలదేవుడు, సుభద్రాదేవి, వీరలను మూడు రథములపై, అధిరోహింపజేసి ఏకపంక్తిని నిలిపి రథ యాత్రను జరిపెదరు. ఈ రథయాత్ర ప్రతిసంవత్సరము ఆషాఢమాసమునందు జరుగును. దానిని సేవించుటకు యావద్భారత మందుండి లక్షలాది భక్తులు విజయము చేసి శ్రీవారిని సేవించి ఉజ్జీవించెదరు. ఇచ్చటి ఇంద్ర ద్యుమ్న సరోవరము మొదలగు తీర్థములు, సముద్ర మట్టము, స్నానమునకు పేర్కొనబడినవి. ప్రాచీనకాలము నుండి రేపటివరకును అవిచ్ఛిన్నముగ ఏకరీతిగ జరిగెడి కళేబరయాత్రనుగురించియు నివేదన రహస్యమును గురించియు సంగ్రహముగ నివేదించుట మాత్రమే ఈ చిన్నివ్యాసమందు నా ఉద్దేశము. క్షేత్రమాహాత్మ్య విస్తరము వ్రాయుట నాకు అలవికానిపని. సర్వసాధారణమగు నితర విశేషములను జెప్పుట అంతటి అవసరమును కాదని తలచెదను.

ఒక్కొక్కచోటను ఆయా ఆలయము లందలి ఒక్కొక్క ప్రత్యేకతను మనము తెలిసికొనగలిగినపుడు మనము సేక రించిన వివిధ రహస్యములను సమిష్టిగాచేర్చి అట్టి అన్ని విశేషములు అన్ని అర్చాబింబములందును సమష్టిగా అన్వయింపగలవను చిత్తవృత్తిని సాధించుటకట్టి విశేషము లను యెవరికి తెలసినంతవరకు వారలు ఇతరులకు నివేదించుట మంచిదని ప్రార్థించెదను.

'నీలాచలనివాసాయ నిత్యాయ పరమాత్మనే।
సుభద్రాప్రాణనాథాయ జగన్నాథాయ మంగళమ్.॥

ఉపాసనారహస్యము

(గతసంచిక తరువాయి)

జ్యోతిష విద్వాన్, ఆగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి.

5

శివశక్తులకు పంచవిధ సామ్యమును బోధించునదిగాన సమయమతమనబడును. అట్టి సమయమతమును విచా రించుటకు ముందు శ్రీచక్రమందు గల దేవతా విశేష ములు తెలుసుకొనుట అవసరము. శ్రీచక్రము నవయో న్యాత్మకములగు నవచక్రములతో యేర్పడినది, అని పూర్వమే చెప్పబడినది. ఈ నవచక్రములలో నున్న దేవతావిశేషములు క్రమముగా యిట్లు శాస్త్రమునందు చెప్పబడియున్నవి. అందు

(1) పరబ్రహ్మచక్రమగు సర్వానందమయరూప బిందు చక్రమునందు షోడశకళానిత్యలకు మూలమగు షోడశాక్షర మంత్రరూపమై ఓడ్యాణపీఠాదిదేవతయగు మహా త్రిపుర సుందరి యను శక్తి నమస్తదేవతారూపమై సమస్త మంత్ర రూపమై సర్వవర్ణాత్మకమై సర్వచక్రాధిదేవతయై నాదబిందు కళాతీతమై శివశక్తిసంపుటమైన షట్త్రింశతత్త్వాత్మకమై ఆత్మరూపముతో యలరారుచున్నది. ఈ చక్రాధిదేవత యగు మహా త్రిపురసుందరి పరాపర రహస్యయోగిని యను పేరుతో శాన్తరసరూపిణియై ప్రకాశింపుచున్నది.

ఇట్లు సహస్రారకమలమందు చతుష్కోణ మధ్యవర్తి యగు బిందుమధ్యలో పరాపర రహస్యమైన బిందువగు శక్తిలో నాదమగు శివుడు సమస్త జగదుత్పత్తిహేతువగు శివశక్తి సంపుట నాదబిందు కళాతీతతత్త్వమై ఆత్మయను పరబ్రహ్మ ప్రకాశింపుచున్నాడు—

(2) సర్వసిద్ధిప్రదమగు త్రికోణచక్రమునందు ప్రథమ కోణమైన అగ్నిచక్రమున కామగిరిపీఠాధిదేవత ఇచ్ఛా శక్త్యాత్మక సృష్టికృత్యమునకు కారణమగు వాగ్బీజముతో శక్తికూటరూపమగు అగ్నిఖండరూపిణియై కామేశ్వరీశక్తి యునూ,

ద్వితీయ కోణమైన సూర్యచక్రమున జాలంధరపీఠాధి దేవత జ్ఞానశక్త్యాత్మక స్థితికృత్యమునకు కారణమగు కామ రాజ బీజముతో మధ్యకూటరూపమగు సౌరఖండరూపిణియై వజ్రేశ్వరీశక్తియునూ,

తృతీయ కోణమైన సోమచక్రమున పూర్ణగిరిపీఠాధి దేవత క్రియాశక్త్యాత్మక సంహార కృత్యమునకు కారణమగు శక్తిబీజముతో ప్రథమకూట రూపమగు సోమఖండ రూపిణియై భగమాలినియునూ ప్రకాశింపుచున్నారు. ఈ చక్రాధిదేవత త్రిపురాంబయను శక్తి అతిరహస్యయోగిని అద్భుతరసరూపిణియై యలరారుచున్నది.

ఇట్లు త్రికోణచక్రమగు చతుర్దళపద్మమందు త్రికోణ కర్ణికతోగూడిన మూలాధార చక్రమందు అతి రహస్య

యోగినియగు సాకినీశక్తి అస్థ్యధిదేవతయై పంచముఖము లతో అంకుశము మొదలుగా గల ఆయుధములను ధరించి వరదాంబాది యోగినులతో ప్రకాశింపుచున్నది.

మూలాధారస్థపద్మేశ్రుతిదళలసితే పంచవక్త్రాంత్రి నేత్రాం
ధూమ్రాభామస్థిసంస్థాంసృణిమపి కమలం పుస్తకం జ్ఞానముద్రాం
బిభ్రాణాంబాహుదండైః సులలితవరదా పూర్వ శక్త్యా వృతాంతాం
ముద్గాన్నాసక్తచిత్తాం మధుమదముదితాం సాకినీంభావ యామః ॥

(3) సర్వరోగహరమగు అష్టాకరచక్రమందు అష్టవర్గాత్మకబీజములతో క్రమముగా వశినీ, కామేశ్వరీ, మోదినీ, విమలా, అరుణా, జయినీ, సర్వేశ్వరీ, కౌళినీవాగ్దేవతలు దానిమ్మపువ్వు రంగు గలిగి నాల్గు చేతులతో ధనుర్బాణములు అక్షమాల పుస్తకమును ధరించి ప్రకాశింపుచున్నారు. ఈ చక్రాధిదేవత త్రిపురాసిద్ధాయను శక్తి రహస్యయోగిని హాస్యరసరూపిణియై యలరారుచున్నది.

ఇట్లు వసుకోణచక్రమగు షడ్దలపద్మమందు వసుకోణ కర్ణికతోగూడిన స్వాధిష్ఠాన చక్రమందు రహస్యయోగిని యగు కాకినీశక్తి మేదోధాత్వధిదేవతయై నాల్గు ముఖము లతో శూలము మొదలుగా గల ఆయుధములను ధరించి బందిన్యాదియోగినులతో ప్రకాశింపుచున్నది.

స్వాధిష్ఠానాఖ్య పద్మేరసదళలసితే వేదవక్త్రాంత్రినేత్రాం
హస్తాభ్యాంధారయంతీంత్రి శిఖగుణకపాలా భయా న్యాత్త గర్వాం
మేదోధాతు ప్రతిష్ఠామలిమదముదితాంబంధినీ ముఖ్యా యుక్తాం
పీతాందధ్యోదనేష్టామభిమత ఫలదాం కాకినీంభావ యామః ॥

(4) సర్వరక్షాకరమగు అంతర్దశారచక్రమందు యకారాది దశబీజములతో క్రమముగా సర్వజ్ఞా, సర్వశక్తి, సర్వైశ్వర్యప్రదా, సర్వజ్ఞానమయీ, సర్వవ్యాధివినాశనీ, సర్వాధారస్వరూపా, సర్వపాపహరా, సర్వానందమయీ, సర్వరక్షాస్వరూపిణీ, సర్వేప్సితఫలప్రదా - శక్తులు కర్పూర గౌరవర్ణము గలిగి నాలుగుచేతులతో వరదాభయములు పుస్తకము, అక్షమాలయును, ఆయుధములు ధరించి ప్రకాశింపుచున్నారు. ఈ చక్రాధిదేవత త్రిపురమాలినీశక్తి నిగర్భయోగిని రౌద్రరసరూపిణియై యలరారుచున్నది.

ఇట్లు అంతర్దశారచక్రమగు దశదళపద్మమందు దశకోణ కర్ణికతో గూడిన మణిపూర చక్రమందు నిగర్భయోగిని యగు లాకినీశక్తి మాంసాధిదేవతయై మూడు ముఖములతో వజ్రాది ఆయుధములు ధరించి డామర్యాది యోగినులతో ప్రకాశింపుచున్నది.

దిక్పత్రేనాభి పద్మేత్రివదనవిలసద్దంష్ట్రిణీం రక్తవర్ణాం
శక్తిందంభోళిదండావ భయమపి భుజైర్ధారయన్తీం మహోగ్రాం
డామర్యాద్యైఃపరీతాం పశు జనభయదాం మాంసధాత్వైకనిష్ఠాం
గౌడాన్నాసక్త చిత్తాం సకల సుఖకరీం లాకినీం భావయామః ॥

(5) సర్వార్థసాధకమగు బహిర్దశారచక్రమందు కాది దశబీజములతోక్రమముగా సర్వసిద్ధిప్రదా,సర్వసంపత్ప్రదా, సర్వప్రియంకరీ, సర్వమంగళకారిణీ, సర్వకామప్రదా, సర్వదుఃఖవిమోచనీ, సర్వమృత్యుప్రశమనీ, సర్వవిఘ్ననివారిణీ, సర్వాంగసుందరీ, సర్వసౌభాగ్యదాయినీ - శక్తులు హిమాంశుసంకాశ వర్ణముతో నాల్గు చేతులు వరదాభయ పుస్తకాక్షమాలలతో ముక్తాహారములతో ప్రకాశింపుచున్నారు. ఈ చక్రాధిదేవతయగు త్రిపురా శ్రీ దేవి కులోత్తీర్ణ యోగిని భీభత్సరసరూపిణియై యలరారుచున్నది.

ఇట్లు బహిర్దశార చక్రమగు ద్వాదశదళపద్మమందు దశ కోణకర్ణికతో గూడిన అనాహతచక్రమందు కులోత్తీర్ణ యోగినియగు రాకినీశక్తి రక్తధాత్వధిదేవతయై రెండు ముఖములతో అక్షమాలికాది ఆయుధములను ధరించి కాళరాత్ర్యాది యోగినులతో ప్రకాశింపుచున్నది.

హృత్పద్మేభానుపత్రేద్వివదనలసితాం దంష్ట్రిణీం శ్యామవర్ణాం
అక్షంశూలంకపాలం డమరుమపి భుజైర్ధారయన్తీం త్రినేత్రాం
రక్తస్థాంకాలరాత్రి ప్రభృతి పరివృతాం స్నిగ్ధభక్తైకసక్తాం
శ్రీమద్వీరేంద్రవంద్యా మభిమతఫలదాం రాకినీం భావయామః ॥

(6) సర్వసౌభాగ్యదాయకమగు చతుర్దశకోణచక్రమందు టాదిచతుర్దశబీజములతో క్రమముగా సర్వసంక్షోభిణీ, సర్వవిద్రావిణీ, సర్వాకర్షిణీ, సర్వాహ్లాదినీ, సర్వసమ్మోహినీ, సర్వస్తంభినీ, సర్వజృంభిణీ, సర్వవశంకరీ, సర్వరంజనీ, సర్వోన్మాదినీ, సర్వార్థసాధనీ, సర్వసంపత్తిపూరణీ, సర్వమంత్రమయీ, సర్వద్వంద్వక్షయంకరీ - శక్తులు ప్రవాళ వర్ణము గలిగి నాల్గు చేతులతో అభయవరదములు ధనుర్బాణములు ధరించి ప్రకాశింపుచున్నారు. ఈ చక్రాధి దేవతయగు త్రిపురవాసినీశక్తి సంప్రదాయయోగిని భయానక రసరూపిణియై యలరారుచున్నది.

ఇట్లు చతుర్దశకోణ చక్రమగు షోడశదళ పద్మమందు చతుర్దశకోణ కర్ణికతోగూడిన విశుద్ధి చక్రమందు సంప్రదాయయోగినియగు డాకినీశక్తి త్వగ్ధాత్వధిదేవతయైఖట్వాంగము మొదలుగాగల ఆయుధములను ధరించి ఒకముఖముతో అమృతాంబాది యోగినులతోనూ ప్రకాశింపుచున్నది.

గ్రీవాకూపే విశుద్ధౌ నృపదళకమలే శ్వేతరక్తాంత్రినేత్రాం
హస్తైః ఖట్వాంగఖడ్గౌ త్రిశిఖమపి మహాచర్మ
సంధారయన్తీం
వక్త్రైనైకేనయుక్తాం పశుజనభయదాంపాయ
సాన్నైకసక్తాం
త్వక్స్థాంవందేఽమృతాద్యైః పరివృతవపుషండాకినీం
వీరవంద్యాం ॥

(7) సర్వసంక్షోభణమగు అష్టదళ చక్రమందు కావ్యష్ట వర్ణబీజములతో క్రమముగా అనంగకుసుమా, అనంగ మెఖలా, అనంగమదనా, అనంగమదనాతురా, అనంగరేఖా, అనంగవేగినీ, అనంగాంకుశా, అనంగమాలినీ-శక్తులు రక్త వర్ణము గలిగి రెండు హస్తములతో పుష్పబాణములు చెరకువిల్లు ధరించి ఎర్రని పుష్పమాలలతో ప్రకాశింపు మన్నారు. ఈ చక్రాధిదేవతయగు త్రిపురసుందరీ శక్తి గుప్తతరయోగిని కరుణారసరూపిణియై యలరారుచున్నది.

ఇట్లు అష్టదళ చక్రమగు ద్విదళపద్మ ప్రథమదళమందు అష్టదళ కర్ణికతోగూడిన ఆజ్ఞాచక్రమందు హాకిని శక్తి గుప్తతర యోగిని మజ్జాధాతు అధిదేవతయై ఆరుముఖములతో తెల్లని వర్ణముకలిగి జ్ఞానముద్ర మొదలగు ఆయుధములు ధరించి హంసవత్యాది యోగినులతో ప్రకాశింపుచున్నది.

భ్రూమధ్యే బిందు పద్మేదళ యుగకలితే శుక్ల
వర్ణాం కరాబ్జైః
బిభ్రాణాం జ్ఞానముద్రాం డమరుకమమలామక్షమా
లాంకపాలాం
షట్చక్రాధారమధ్యాం త్రినయనలసితాం
హంసవత్యాది యుక్తాం
హరిద్రాన్నైక సక్తాంసకల సుఖకరీం హాకినీం
భావయామః ॥

(8) సర్వాశా పరిపూరకమగు షోడశదళ చక్రమందు అకారాది షోడశస్వర బీజములతో క్రమముగా కామాకర్షిణీ బుద్ధ్యాకర్షిణీ అహంకారాకర్షిణీ శబ్దాకర్షిణీ స్పర్శాకర్షిణి రూపాకర్షిణీ రసాకర్షిణీ గంధాకర్షిణీ చిత్తాకర్షిణీ ధైర్యాకర్షిణీ స్మృత్యాకర్షిణీ బీజాకర్షిణీ ఆత్మాకర్షిణీ అమృతాకర్షిణీ శరీరాకర్షిణీ-శక్తులు రక్తవర్ణము గలవారై పాశము అంకుశము అను ఆయుధములను ధరించి స్వర్వాభరణములతో ప్రకాశింపుచున్నారు. ఈ చక్రాధిదేవతయగు త్రిపురేశ శక్తి గుప్తయోగిని వీరరసరూపిణియై యలరారుచున్నది.

ఇట్లు షోడశదళ చక్రమగు ద్విదళపద్మ ద్వితీయ దళమందు షోడశదళ కర్ణికతోగూడిన ఆజ్ఞాచక్రమందు గుప్త యోగినియగు హాకినీశక్తి పూర్వమువలెనే ప్రకాశింపుచున్నది.

(9) త్రైలోక్య మోహనమగు చతురస్ర చక్రములో ప్రథమ రేఖయందు అకారాది హ్రస్వస్వరములు ఎనిమిది బీజములతో అసితాంగభైరవ రురుభైరవ చండభైరవ క్రోధభైరవ ఉన్మత్తభైరవ కపాలభైరవ భీషణభైరవ సంహారభైరవు లున్నారు.

ద్వితీయ రేఖయందు అకారాది దీర్ఘస్వర బీజములతో బ్రాహ్మీమాహేశ్వరి కౌమారీ వైష్ణవీ వారాహీ ఇంద్రాణీ చాముండా మహాలక్ష్మీ శక్తులున్నా,

తృతీయ రేఖయందు ముద్రాబీజములతో సర్వసంక్షోభిణీ సర్వవిద్రావిణీ సర్వాకర్షిణీ సర్వశంకరీ సర్వోన్మాదినీ సర్వమహాంకుశా సర్వఖేచరీ సర్వబీజ సర్వయోని సర్వత్రిఖండముద్రా శక్తులు ప్రకాశింపుచున్నారు. ఈ చక్రాధిదేవత త్రిపురాశక్తి ప్రకటయోగిని శృంగారరసరూపిణియై యలరారుచున్నది.

ఇట్లు భూపురత్రయ చతుష్కోణ చక్రము సహస్రార చక్రమందు కర్ణికారూపమై అకారాదిక్షకారాన్తము అను లోమవిలోమముగా పదవార బీజములతో అమృతాది మహా యోగినులతోగూడిన సహస్రసోపానములతో ప్రకాశించు చతుర్ద్వారములయందు గంధాకర్షిణీ రూపాకర్షిణీ రసాకర్షిణీ స్పర్శాకర్షిణీ యను శక్తులచే సేవింపబడుచూ ప్రకటయోగినియగు యాకినీశక్తి శుక్రధాతు అధిదేవతయై సర్వాయుధములతో ప్రకాశింపుచున్నది.

ఇట్లు నాదరూపమగు శ్రీచక్రము బిందువగు దేహములో గల దేవతా విశేషములకు అవినాభావము తెలియుచున్నది. నాదమగు శివుడు బిందువగు శక్తి ఏకమై కళారూప బ్రహ్మాండ పిండాండములను సృష్టించి రక్షించి సంహారము చేయుచూ సమస్తమునకూ కారణమైయున్నారు.

పైన చెప్పనప్రకారము నాదరూపమగు శ్రీచక్రమును బిందువగు దేహమును గూర్చి విచారింతము. శివునివలన వెలువడిన నాదము పరా పశ్యంతీ మధ్యమా వైఖరీ అను నాల్గు రూపములు గలదియని వెనుకనే చెప్పబడినది. అందు పరారూపమగు నాదము త్రికోణ చక్రముగనూ పశ్యంతీ నాదము అష్టకోణముగనూ మధ్యమా రూపమగు నాదము దశారద్వయముగనూ వైఖరీ రూపమగు నాదము చతుర్దశకోణరూపముగనూ పరిణామము పొందుటవలన శ్రీ చక్రము నాదరూపమెగాని వేరుగాదు

ఈ చతుర్విధనాదమువల్ల గలిగిన బిందువే శ్రీ చక్రమందు బిందువై ఆ బిందువే పది రూపములను పొంది దేహమందు ఆధారాదిచక్రములుగా పరిణామము పొందుట వలన బిందువనగా దేహముగాని వేరు గాదు. పరిణామము యీ క్రమముగా తెలియవలయును. ఆధార చక్రమందు నాల్గు దళములు నాల్గు బిందువులున్నూ స్వాధిష్ఠాన చక్ర

మందు ఆరు దళములు ఆరు బిందువులుగానున్నూ ఒకే బిందువు పరిణామము పొందినది. ఆధార రూపమగు నాల్గు బిందువులు స్వాధిష్ఠాన రూపమగు ఆరు బిందువులు కలిసి మణిపూర రూపచక్రమున పది బిందువులు అయి వున్నవి; మణిపూరకమందు పది బిందువులున్నూ వెనుకటి ఆధారస్వాధిష్ఠానములనే రెండు చక్రములుకలిసి పన్నెండు దళములై అనాహతచక్రము పరిణామము పొందియున్నది. అనాహతమందు గల పన్నెండు దళములున్నూ ఆధారమందు గల నాల్గు దళములున్నూ కలిసి పదునారు దళములై విశుద్ధ చక్రము పరిణామము పొందియున్నది. మరియూ మణిపూరక దళములు పదియున్నూ స్వాధిష్ఠానమందుగల దళములు ఆరున్నూకలసి పదునారు దళములై విశుద్ధి చక్రము పరిణామము పొందియున్నది. తిరిగి ఆధార చక్రమున్నూ స్వాధిష్ఠాన చక్రమున్నూ రెండు చక్రములు ఆజ్ఞా చక్రమందు గల రెండు దళములుగా పరిణామము పొందియున్నవి. అందువలన ఆధారస్వాధిష్ఠానచక్రములు రెంటిలోను మిగిలిన చక్రములు అంతర్భూతములై యున్న వనుట సిద్ధము. ఒక్క బిందువే పది బిందువులై యున్న వనుటసిద్ధము. ప్రధానబిందువు అగు మనస్సు క్రమముగా మనస్సు బుద్ధి చిత్తము అహంకారములుగా ఆధార మందునూ—కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్య రూపములుగా స్వాధిష్ఠానమందునూ మారుటవలన సమస్త దేహము బ్రహ్మాండముగూడా బిందువగు శక్తికంటె వేరు గాదని తెలియుచున్నది.

శ్లో॥ దశధావిద్యతే బిందురేక ఏవపరాత్మకః
చతుర్ధాధారకమలే షోఢాధిష్ఠాన పంకజె
ఉభయాకారరూపత్వాదిత రేషాం తదాత్మతా॥

అనుటవలన ఒక్కటి యగు బిందువు మూలాధారాది షట్చక్రములుగా పరిణామము పొంది సహస్రార కమల మందు చతుష్కోణ కర్ణిక యగు బిందువై శక్తిరూపముతో నున్నది. ఆ బిందువగు శక్తిలో శివుడు నాదరూపమై యున్నాడు. అట్టి బిందువు సకల జగదుత్పత్తి స్థితిసంహార ములకు కారణమై యున్నది—

శ్రీ చక్రము సోమసూర్యాగ్న్యాత్మక త్రిఖండరూప మని పూర్వమె చెప్పబడినది. ఇప్పుడు శ్రీ చక్రమునకు కాలము నకు అవినాభావము చెప్పబడుచున్నది. ఇట్టి త్రిఖండము లలో సోమఖండాధిదేవత యగు చంద్రునకు గల పదు నారు కళలు పదునారు నిత్యలై విశుద్ధి స్థానమున ప్రతిభ మించుచున్నారు. ఇందులో పదునేను నిత్యలు పంచ దశ తిథి రూపములను పొంది కాలాత్మక సూర్యమండల మును పొంది కృష్ణపక్షమును, చంద్రమండలమును పొంది శుక్లపక్షమును కలుగజేయుచున్నారు. ఇట్టి నిత్యారూపము లగు కళలే పరాశక్తి ప్రతిపాదక పంచదశీ మంత్రగత వర్ణ రూపములై యున్నవి. ఈ వర్ణములకుగూడా త్రిఖండ త్వము గలదు. ప్రథమ ఖండము అగ్నిరూపము ద్వితీయ ఖండము సూర్యరూపము తృతీయ ఖండము సోమ రూపము అయియున్నవి. ప్రథమఖండమగు అగ్నికి ద్వితీయ ఖండమగు సూర్యునకు మధ్యలో హృల్లేఖ యగు భువనే శ్వరీ మంత్రముతో సంధానము చేయబడియున్నది; అనగా అగ్నిఖండమగు ఆధార స్వాధిష్ఠాన చక్రములకుపైన సూర్య ఖండమగు మణిపూరక అనాహత చక్రములకు క్రిందనూ రుద్రగ్రంథియునూ శ్రీ చక్రగతమగు అగ్నిఖండములో అష్ట కోణచక్రమునకు పైన సూర్యఖండములోని దశార చక్రము నకు మధ్య వృత్తత్రయములో ఏకవృత్తమును ఏర్పడి యున్నవి.

అట్లె ద్వితీయఖండమగు సూర్యఖండమునకు తృతీయ ఖండమగు సోమఖండమునకు మధ్యలో హృల్లేఖయగు భువనేశ్వరీ బీజముతో సంధానము చేయబడినది. అట్లె సూర్యఖండమగు అనాహత చక్రమునకు పైననూ సోమ ఖండములోని విశుద్ధి చక్రమునకు క్రిందనూ విష్ణుగ్రంథి యున్నూ శ్రీచక్రగతమగు చతుర్దశకోణ చక్రమునకు పైన అష్టదళ చక్రమునకు క్రింద ఏకవృత్తమున్నూ ఏర్పడి యున్నవి.

అట్లె తృతీయఖండమగు సోమఖండమునకు తురీయ ఖండమగు చంద్రఖండమునకు మధ్య హృల్లేఖయగు భువ నేశ్వరీ బీజముతో సంధానము చేయబడియున్నది. అటు లనే ఆజ్ఞాచక్రమునకు పైన సహస్రారమునకు క్రిందనూ బ్రహ్మగ్రంథియున్నూ శ్రీచక్రగతమగు షోడశదళ చక్రము నకు పైన చతుష్కోణచక్రమునకు క్రిందనూ ఏకవృత్తము న్నూ ఏర్పడియున్నవి. ఈవిధముగా చక్ర మంత్ర దేహ ములకు అవినాభావము గలదు. తిథిరూపములగు నిత్యలు కామేశ్వరీ భగమాలినీ నిత్యక్లిన్నా భేరుండా వహ్నివాసినీ మహా వజ్రేశ్వరీ రౌద్రీ త్వరితా కులసుందరీ నిత్యా నీల పతాకా విజయా సర్వమంగళా జ్వాలామాలినీ చిత్రా-యను పదునేను నిత్యలున్నూ సర్వత్రా అధిష్ఠానముగల త్రిపుర సుందరియగు నిత్యతోగూడి పదునారు నిత్యలూ శ్రీచక్రము నందు అంతర్భావము గలిగియున్నారు. యీ నిత్యలు శుక్ల కృష్ణ పక్షభేదములతో అగ్నిసోమరూపులై దివారాత్ర ములకు అధిదేవతలై యున్నారు (అగ్న్యంతర్భో భానుః అనుటవలన సూర్యుడు అగ్నికంటె వేరు గాడు) యీ నిత్యలు శ్రీచక్రమునందు యీ క్రిందివిధముగ నున్నారు. సహస్రారమందు చతుష్కోణమునకు పైన బిందువుకు క్రిందనూ సోమసూర్య అగ్నిరూప (భావనాత్మక) త్రికోణ మందు ప్రాగాదిక్రమముగా ప్రథమరేఖయందు ఐదుగు

చున్నూ ద్వితీయరేఖయందు ఐదుగురున్నూ తృతీయరేఖ యందు ఐదుగురున్నూ కామేశ్వరీ మొదలుగా పదునేను నిత్యలున్నూ చతుష్కోణ మధ్యవర్తి బిందువులో త్రిపుర సుందరియున్నూ యిట్లు నిత్యలు చంద్రఖండమందు కళారూపమై వెలయుచున్నారు. ఇట్లే అష్టకోణ చక్ర మందునూ అష్టదళచక్రమందునూ యిద్దరు నిత్యల ప్రకారమున్నూ షోడశదళ చక్రమందు వరుసగా పదునార్గురు నిత్యలున్నూ చతుర్దశ కోణమందు మొదటి యిద్దరుగాక మిగిలిన పదునాల్గు నిత్యలున్నూ బిందువునందు మొదటి యిద్దరున్నూ వశారయుగ్మమందునూ భూపురమందునూ యిట్లే అంతర్భావము గలిగియున్నారు.

ఇట్లు నాదాఖ్యకళయగు త్రిపురసుందరీ శక్తి చతుష్కోణ మధ్యవర్తి బిందులో చంద్రమండలమునందుండ తన చరణమునందుండి వెలువడు జ్యోత్స్నానామక సుధా ధారాసేచనమువల్ల విశుద్ధియందు చంద్రకళలకు కాన్తిని కలుగజేయుచుండగా పదునైదు కళలతో చంద్రుడు విశుద్ధిస్థానమున పరిభ్రమించుచుండును. సంవిత్కమల మగు అనాహత మందుండు సూర్యుడు ద్వాదశ కళలతో ద్వాదశాదిత్య రూపమును పొందియున్నాడు. ఇట్లు రాత్రి నాథుడగు చంద్రుడు విశుద్ధియందుండి పీయూషమును సవ్యమార్గముగా పరిభ్రమించుచూ ఆధారమువరకూ వ్యాపించిన డెబ్బది రెండువేల నాడులకు వర్షిస్తూండగా పగటికి కర్తయగు సూర్యుడు అనాహత మందుండి దక్షిణ మార్గముగా పరిభ్రమించుచూ ఆపీయూషబిందువులను ఉపాహరించుచున్నాడు. ఇట్లు తిరుగుటలో ఆధార మందు చంద్ర సూర్యులకు ఎప్పుడు సమావేశము జరుగునో అప్పుడు అమావాస్యవచ్చును. ఎప్పుడు చంద్ర సూర్యులు దూరమగుదురో అప్పుడు పూర్ణిమ వచ్చును.

ఇట్లు ఒక్కటియగు బిందువు ఆధారాది చక్రములుగా పరిణామము పొంది ఆధారమునందు కుండలినీ రూపముతో పైనచెప్పిన విధముగా చంద్రునివలన గలుగు అమృతమును త్రావుచు సర్వదా నిద్రావస్థను పొంది ఆధార కుండమందు వుండును; దీనినే కుండలినీ శక్తియందురు.

చంద్ర సూర్యులకు దేవయానము పితృయానము అను పేర్లతో ఇడాపింగళా మార్గములలో అహోరాత్రముల యందు సంచారము యోగశాస్త్ర సిద్ధము గాన సాధకుడు కుండలినీ శక్తి చాలనముచేసి షట్చక్రభేదనము చేయుటకు ముందు ఇడా పింగళయను నాడులలో ప్రయాణముచేయు హంసరూపమగు వాయువును రేచకపూరక ములతో ప్రాణాయామముచేసి అభ్యాస వశముచే కుంభకము వలన వాయువుచేత చంద్ర సూర్య మార్గములను అడ్డగించగా సంచారములేని కారణముచే సహస్రారమునుండి స్రవించు సుధను ఆస్వాదించుటకు సూర్యునకు శక్యము గాదు గనుక ఆధారకుండమును సూర్యకిరణ సంపర్కము లేకపోవుటచే మూర్ఛపుగును. దానివలన ఆహారములేని కుండలినీశక్తి కుపితయై బుసగొట్టుచు సర్పమువలె ఫూత్కారము చేయుచూ నిద్రమండి మేల్కొని ఉత్థానమైన యితర మార్గములు (అనగా ఇడ పింగళ) నిరుద్ధమగుటవలన సుషుమ్నా మార్గమున బయలువెడలి షట్చక్రభేదనము జేయుచు రుద్రగ్రంధి విష్ణుగ్రంధి బ్రహ్మగ్రంథులను భేదించి సహస్రారకమలమందుగల చంద్రమండల పీయూషమును గ్రహించి తన్మధ్యగత శివునితో కలసి ఆనంద రూపమును పొందును. ఇదియె కుండలినీ చాలనమని యోగశాస్త్రమునందు చెప్పబడుచున్నది, దీనినే మహావేధ యనిగూడ చెప్పుదురు. ఈ మహావేధా స్వరూపమును వాతులకేశ్వర తంత్రమునందు యిట్లు చెప్పబడినది—

భుజంగాకారరూపేణ మూలాధారం సమాశ్రితా
శక్తిఃకుండలినీ నామబిసతంతు నిభాఽశుభా
మూలకందంఫణాగ్రేణ దంష్ట్వాకమలకందవత్
ముఖేనపుచ్ఛం సంగృహ్య బ్రహ్మరంధ్రం సమన్వితా
పద్మాసనగతా స్వస్థాగుదమా కుంచ్యసాధకః
వాయుమూర్ధ్వగతం కుర్వన్కుంభ కావిష్టమానసః
వాయ్వాఘాతవశాదగ్నిః స్వాధిష్ఠానగతో జ్వలన్
జ్వలనాఘాతపవనా ఘాతైరున్నిద్రితోఽహిరాట్
బ్రహ్మగ్రంధింతతోభిత్వా విష్ణుగ్రంధింభినత్తతః
రుద్రగ్రంధిం విభిద్యైవ కమలానిభినత్తిషట్
సహస్ర కమలేశక్తిః శివెన సహమోదతె
సాచావస్థాపరాజ్ఞేయాసైవ నివృతికారణం ॥

ఇట్టి కుండలినీ ప్రబోధము శుక్ల పక్షమున మాత్రమే వీలుకలుగును గాని కృష్ణ పక్షమున వీలుగలుగదు. మరియు రాత్రులయందు మాత్రమె చంద్రకళా సంచారముగాన రాత్రులయందు సౌదామినీ కళారూపమగు భగవతీ సమారాధనము యుక్తము. రాత్రులు మధువును తయారు చేయుకాలములు. పగళ్లుమధువును హరించు కాలములు. ఈ విషయము శృతియున్నూ యిట్లు చెప్పియున్నది. తైత్తిరీయ కాఠకమున.

ఇయం వావ సరఘా। తస్యా అగ్నిరేవ సారఘం మధు। యావితాః పూర్వపక్షాఽపరపక్షయోరాత్రయః। తామధు కృతః। యాన్యహాని। తేమధువృషాః। తయోహవా ఏతా మధుకృతశ్చ మధువృషాగ్శ్చవేద। కుర్వంతిహాస్యైతా అగ్నౌమధు। నాస్యేష్టా పూర్తంధయంతి। అథయోనవేద। ధయంత్యస్యేష్టా పూర్తం ॥ ఇతి॥

గనుక సాధకులు యీ వివరము తెలసి రాత్రికాలముల యందే కుండలినీ ప్రబోధముచేసి భగవతీ అనుగ్రహముచే

సర్వకోరికలూ పొందుదురు. తెలియక ఆచరించినవారు కుండలినీశక్తి చాలనము చేయలేక భగవతీ అనుగ్రహమును పొందలేరు. కనుక చంద్రకళలే నిత్యారూపములు, నిత్యలేతిథి రూపములు, తిథులు కాలరూపములు, గాన కాలమునకు శ్రీచక్రమునందు అంతర్భావము గలదు. తిథులను చెప్పుటచే ఉపలక్షణముగా పక్షములు మాసములు ఋతువులు అయనములు సంవత్సరములుగూడ చక్రవిద్యయందు అంతర్భావము గలవియే యగుచున్నవి.

శ్రీచక్రము నాదాత్మకమగుటవలన నాదరూపములగు మాతృకలకుకూడ చక్రమందు అంతర్భావముగలదు. ఈ అంతర్భావమునుగూర్చి విచారింతము. మాతృకలు త్రిఖండాత్మకము గాన త్రిఖండాత్మకమగు చక్రమందు అంతర్భావము. యాదులు నాల్గు శాదులు నాల్గు అష్టకోణమందు అంతర్భూతమగుచున్నవి. కాని పంచవర్గములు చివర అక్షరములను వదలి పరుసగా దశారద్వయమునందు అంతర్భూతము. ఈవర్గముల చివర అక్షరములు బిందువులో అంతర్భూతము అకారాదిస్వరములు పదునాల్గున్నూ చతుర్దశకోణమునందు అంతర్భూతము అనుస్వార విసర్గలు బిందువులో అంతర్భూతము. ఇట్లు త్రిఖండాత్మక మాతృకలు త్రిఖండాత్మక చక్రమేగాని వేరుగాదు. ఇట్లే నాదబిందు సంయోగ రూపమగు కళలకుకూడ అంతర్భావము గలదు. అగ్నికళలు అగు పదియున్నూ యకారాది బీజములతో అగ్నిఖండమునందు అంతర్భూతము; సూర్యకళలు పన్నెండున్నూ కాదిబీజములతో సూర్యఖండమునందు అంర్భూతము; సోమకళలు పదియారున్నూ షోడశస్వరబీజములతో సోమఖండమునందు అంతర్భూతము. ఇట్లు నాదబిందుకళలకు చక్రదేహములకు మంత్ర చక్రములకు అవినాభావము గలదు. ఈ అవినాభావము తెలియనిదే పంచవిద సామ్యములు షడ్విధైక్యముగల సామయిక మతము తెలియదు గనుక చెప్పబడినది. ఇక సమయాచార రహస్యమును తెలుసుకొందము:—

6

శివశక్తులకు పంచవిధ సామ్యమును బోధించునదిగాన సమయమని చెప్పబడుచున్నది. పంచవిధ సామ్యమనగా అధిష్ఠానసామ్యము, అవస్థానసామ్యము, అనుష్ఠాన సామ్యము, రూపసామ్యము, నామసామ్యము - అనునవి. (1) అధిష్ఠాన సామ్యమనగా పరిదృశ్యమానమగు సమస్త బ్రహ్మాండమునకు అధిష్ఠానము సచ్చిదానంద రూపమగు బ్రహ్మ; అట్టి బ్రహ్మ నిర్గుణుడు నామరూప క్రియారహితుడు; సాక్షిమాత్రుడు శివుడు; అట్టి శివునియందు అభివ్యక్తమైన శక్తి సకల బ్రహ్మాండ నిర్మాణమునకు కార్యకర్త్రి. ఈ శక్తి శివునియందభివ్యక్తమగుటవలన శివునికంటె వేరుగాదు. శివుడు తన శక్తిని విడిచి జగత్తును నిర్మాణముచేయలేడు.

శివశ్శక్త్యాయుక్తోయది భవతి శక్తః ప్రభవితుం
నచే దేవందేవో నఖలు కుశలః స్పందితుమపి ॥ అనుటవలన శక్తి శివుల కలయికే సృష్టికి కారణమగుచున్నది. కావున సమస్తమునకు కారణము శక్తి శివులగుటవలన శివశక్తులకు అధిష్ఠాన సామ్యముగలదు. మరియు "త్రికోణ రూపిణీ శక్తిః బిందురూపీ శివస్మృతః" అనుటవలన బిందు త్రికోణములకు అవినాభావముచేతనూ ఆధార స్వాధిష్ఠానములు శివశక్తి స్థానములగుటచేతనున్నూ శివశక్తులకు అదిష్ఠాన సామ్యము గలదు.

(2) అవస్థాన సామ్యము—శివుడు తచ్ఛక్తిభూతుడై సకలుడై సప్తతత్త్వములతో బ్రహ్మాండ పిండాండములను సృష్టించి తాను వేరుగాక "తత్సృష్ట్వాత దేవాను ప్రావిశత్" అనుటవలన చతుర్విధ జీవులయందు తాను శక్తిసహితుడై యుండి కాలాత్మకుడై తాను అచలుడైనను చలనాదులు గల్గినట్లు ప్రకాశింపుటవలన శివశక్తులకు అవస్థానసామ్యము గలదు. మరియు ఆనంద భైరవీ ఆనంద భైరవ రూపులగు శివశక్తులు సవాత్మకులై యుండుటవలన - అనగా— కాలవ్యూహ, కులవ్యూహ, నామవ్యూహ, జ్ఞానవ్యూహ, చిత్తవ్యూహ, నాదవ్యూహ, బిందువ్యూహ, కళావ్యూహ, జీవవ్యూహములను నవవ్యూహాత్మకత్వము ఆనంద భైరవునకు గలదు. ఇందులో కాలవ్యూహమనగా నిమేషాది కల్పము వరకూ గల కాలసముదాయము; కులవ్యూహమనగా నీలశ్వేతాదిరూప విశేషములు. నామవ్యూహమనగా సంజ్ఞారూపమగు నామసముదాయము. జ్ఞానవ్యూహమనగా సవికల్ప నిర్వికల్పాది విజ్ఞాన సముదాయము. చిత్తవ్యూహమనగా అహంకార చిత్త బుద్ధి మహా మనస్సులు అను అహంకార పంచకము. నాదవ్యూహమనగా పరా పశ్యంతీ మధ్యమా వైఖరీ మొదలగునవి. బిందువ్యూహమనగా ఆధారాది షట్చక్ర సంఘము. కళావ్యూహమనగా పంచాశత్కళలు. జీవవ్యూహమనగా చతుర్విధ జీవులు (అండజ, స్వేదజ, ఉద్భిజ్జ, జరాయుజ మొదలగునవి) ఇట్టి నవవ్యూహాత్మకుడు పరమేశ్వరుడు. ఇక శక్తి నవాత్మకత్వము - నాదాత్మక శక్తి పరా, అనగా అంతఃకరణమందు ఊహాత్మికయై సత్వరజస్తమోగుణసామ్యావస్థను పొంది పరా అనియున్నూ సత్వగుణము రజోగుణము తమోగుణము అను మూడు రూపములగు వైషమ్యముగా పశ్యంతి అనియున్నూ మధ్యమా సూక్ష్మస్థూలాది రూపభేదములతో స్థూలరూపమగు వామా, జ్యేష్ఠా రౌద్రీ అంబికా ఇచ్ఛా జ్ఞాన క్రియా శాన్తా పరా అను రూపములతో శ్రీచక్రమందు ఊర్ధ్వాఽధోముఖములుగా వున్న నవశక్తి రూపములుగానున్నూ సూక్ష్మరూప

ముగా నాదరూపమగు నవవర్ణాత్మకముగాను,-అనగా అవర్గ కవర్గ చవర్గ టవర్గ తవర్గ పవర్గ యవర్గ శవర్గ క్షవర్ణ ములను నవవర్గ రూపముగానున్నూ పరస్పరమూ బేద ముతో స్థిరముగా మధ్యమా రూపమున్నూ ఈ నవవర్ణాత్మక మాతృక అన్యోన్య రూపమగు వైఖరీ రూపముగనూ వుండుటవలన మధ్యమారూపమగు చిచ్ఛక్తికి సవాత్మ కత్వము గలదుగనుక శివశక్తులకు శేష శేషిత్వము గలదు. అనగా ప్రళయమందు (సంహారావస్థయందు) సర్వప్రపంచ రూపమగు తత్వములు ఒకదానియందు ఒకటి లయమై ప్రధానమగు ప్రకృతిరూపము పొంది స్వాత్మయందు అంతర్భావముతో నుండుటవలన ఆత్మయగు పరమేశ్వరు నకు శేషత్వమున్నూ శక్తికి శేషిత్వమున్నూ కలుగుట వలననూ శక్తి శివులకు అవస్థాన సామ్యము గలదు.—

శ్రీచక్రము నాదాత్మకమని పూర్వమే చెప్పబడినది. అట్టి నాదాత్మక శ్రీచక్రమందు సవాత్మకమై నాదరూపిణి యగు శక్తికి అంతర్భావమును సాదింతము. పరా అనగా - గుణ సామ్యమగు పరారూపమగు - అనగా త్రిఖండ త్రిశక్తి త్రికూటాత్మకమగు సమష్టిరూప చక్రముగా చక్రమం దైక్యము. పశ్యంతీ - అనగా సత్వరజస్తమోగుణ వైషమ్య రూపములు సోమసూర్యాగ్ని రూపములగు త్రిఖండము లుగాను త్రిఖండమాతృకారూపముగాను త్రిశక్త్యాత్మకము గాను పంచదశాక్షరీ త్రికూటముగాను చక్రమందైక్యము. మధ్యమా—అనగా వెనుక చెప్పిన నవశక్త్యాత్మకముగాను నవవర్గాత్మకముగాను చక్రమందు ఐక్యము. వైఖరీ—అనగా పంచాశన్మాతృకారూపముగాను పంచాశత్కళారూపముగాను నిత్యారూపముగాను యోగినీ రూపముగాను చక్రమందు ఐక్యము.

ఇట్టి చక్రమందు నవవ్యూహములకు ఐక్యము గలదు. చంద్రసూర్యులు కాలాత్మకులు గనుక చక్రమందలి త్రిఖండాత్మక సోమసూర్యాగ్నులలో కాలవ్యూహమునకు ఐక్యము. చక్రమందలి యోగినులగు రక్తనీలాది రూప విశేష శక్తులలో కులవ్యూహమునకు ఐక్యము. సంజ్ఞారూప మగు నామ విశేష రూపములుగల శక్తులలో నామవ్యూహ మునకు ఐక్యము. చక్రమందు గల నవచక్రములలో దేహ మందు గల షట్చక్రములలోనూ జ్ఞానవ్యూహమునకు ఐక్యము. మనస్సనే ప్రధాన బిందువు దశథాపరిణామము పొంది చక్రాత్మకత్వమును పొందుటవలన ఆధారస్వాధిష్ఠాన ప్రకృతికములగు చతుష్కోణబిందువు లగుటవలన బిందు వ్యూహ చిత్రవ్యూహములకు ఐక్యము. నాదాత్మకమే శ్రీచక్ర మగుటవలన చక్రమందు నాదవ్యూహమునకు ఐక్యము. చక్రమందు గల మాతృకలు కళాత్మకములుగాన కళాత్మక చక్రమందు కళావ్యూహమునకు ఐక్యము. సర్వ వ్యూహము లకూ భోగ్యభోక్తృభేదముతో సర్వత్రా చక్రమందు జీవ వ్యూహమునకు ఐక్యము. ఇట్లు సవాత్మకులగు శక్తిశివులకు అవస్థానసామ్యము సిద్ధము.

(3) అనుష్ఠాన సామన్య మనగా—చిద్రూపాత్మికా శక్తి, చిద్రూపుడు శివుడు, అదిష్ఠానమగు చైతన్యమే, కారణాత్మకు డగు శివుడు చైతన్యరూపుడగు శివునికార్యమేశక్తి, కార్యము కారణముకంటె వేరు గాదు. కార్యాత్మక శక్తి కారణాత్మ కుడు శివుడు కనుక శివశక్తులకు అభేదము కావున శివ శక్తులకు అనుష్ఠాన సామ్యము గలదు. శైవ వైష్ణవాది దర్శనములలో శివుడు విష్ణువుగాను శక్తి లక్ష్మిగాను శివుడే శివుడుగాను శక్తియే గౌరీ పార్వతిగాను ఇట్లు మంత్ర రూపమంతయూ శివశక్తులయొక్క కార్యకారణరూపమే గాని వేరు కాకపోవుటవలన అనుష్ఠాన సామ్యముగూడా కలదు—

(4) రూపసామ్యమనగా — కామేశ్వరీ కామేశ్వరులకు రూపమునందుగూడ భేదము లేకపోవుట—

జపాకుసుమసంకాశౌమదఘూర్ణిత లోచనౌ

జగతఃపితరౌవందె భైరవీ భైరవాత్మనౌ ॥ అనుటవలన భైరవీభైరవులకు రూపసామ్యమున్నూ గలదు. కామేశ్వరు నకు చతుర్బాహువులు త్రినేత్రములు చంద్రార్ధము ధను ర్బాణములు పాశాంకుశములు; ఇట్లె కామేశ్వరికి చతు ర్బాహువులు త్రినేత్రములు చంద్రార్ధము ధనుర్బాణములు పాశాంకుశములు; ఇట్లు రూపముచేతగూడ శివశక్తులకు సామ్యము గలదు—

(5) నామసామ్యమనగా—భైరవీ భైరవులు-శివాశివులు. శాంకరి శంకరులు. కామేశ్వరీ కామేశ్వరులు. భవాని భవులు. ఇట్లు సర్వనామముయందూ కార్యకారణ రూపములుగా శివశక్తులు ఉండుటవలన నామసామ్యమున్నూ గలదు—

ఇట్లు పంచవిధ సామ్యములచేత శివశక్తులు అభేదమై యున్నారు. అభేదమగు శివశక్తులను షడ్విధైక్య సంధాన ముచే తెలియుటయే సమయ మతమనబడును-షడ్విధైక్య మనగా నాదబిందు కళలయొక్క ఐక్యమే షడ్విధైక్య మన బడును; నాదమనగా శ్రీచక్రము; బిందువనగా దేహమందు గల షట్చక్రసంఘము; వానియొక్క ఐక్యమనగా ఆధార చక్రము, చతుర్దళములు చక్రకర్ణిక, త్రికోణము-స్వాధిష్ఠాన చక్రము షడ్దళములు దాని కర్ణిక అష్టకోణము, మణి పూర చక్రము దశదళములు దాని కర్ణిక దశ కోణాత్మిక- అనాహత చక్రము ద్వాదశదళ పద్మము తత్కర్ణిక దశకోణ చక్రము- విశుద్ధి చక్రము షోడశదళ పద్మము తత్కర్ణిక చతుర్దశ కోణాత్మిక- ఇట్లు శివశక్తి చక్రములకు ఐక్యము- ఆజ్ఞాచక్రము రెండు దళములుగల పద్మము; యీ పద్మము నకు రెండు కర్ణికలు. ఒకటి అష్ట దళాత్మిక- రెండవది

షోడశదళాత్మిక- వీనిలో స్వాధిష్ఠానాంతమందు ఒకవృత్తము, యీ వృత్తమే రుద్రగ్రంధియనియూ అనాహతాంతమందు ఒక వృత్తము, యీ వృత్తమె విష్ణుగ్రంధి యనియూ, ఆజ్ఞా చక్రాంతమునందు ఒక వృత్తము, యీ వృత్తమే బ్రహ్మ గ్రంధి యనియూ వృత్తత్రయములతో వానిపైన సహస్రసో పానములతో గూడిన చతుర్ద్వారములతో భూపురమను చతుష్కోణము ఆచతుష్కోణ మధ్యములో కర్ణిక సహస్రా రకమలము ఆ సహస్రారకమలమందు సుధాసింధువు, సుధాసింధువులో బైందవస్థానము, బిందుమధ్యలో చింతా మణిగృహము, చింతామణి గృహములో పంచప్రేతాసనము, పంచప్రేతలనగా పంచకృత్యములకూ అధిపతులగు బ్రహ్మ రుద్ర ఈశ్వరులు కోళ్లుగనూ సదాశివుడు ఆస్తరణముగనూ ఉన్న సింహాసనమందు సింహశబ్దము సంహార రూపముగాన సంహారాత్మకమగు పంచప్రేతాసనమందు అహంశబ్దాభి ధేయమగు భగవతి (అనగా అకారస్సర్వవర్ణాగ్ర్యః ప్రకాశః పరమశ్శివః। హకారోంత్యః కలారూపో విమర్శాఖ్యః ప్రకీర్తితః॥ అనుటవలన అకారమనగా ప్రకాశచరణాత్మక శివుడు హకార మనగా విమర్శచరణాత్మకశక్తి అహం అనగా శివ శక్తి సంపుటాత్మక నాదబిందు కళాతీతషడ్వింశ తత్వరూప పరాభగవతి) అట్టి భగవతి సమయాఖ్య యనబడును—

ఇట్టి నాదబిందు కళాత్మక శ్రీచక్రమందు పంచాశత్కళ లకు అంతర్భావము; కళలకు తిథ్యాత్మకత్వము తిథులకు నిత్యాత్మకత్వము నిత్యలకు మూలమంత్రగత పంచదశ వర్ణాత్మకత్వము మంత్రవర్ణములకు త్రిఖండత్వము త్రిఖండములకు సోమసూర్యాగ్నిత్వము సోమసూర్యాగ్ను లకు గ్రంధిత్రయాత్మకత్వము గ్రంధిత్రయముకు రుద్రవిష్ణు బ్రహ్మాత్మకత్వము గ్రంధిత్రయముకు మూలమంత్రగత హ్రీంకారత్రయాత్మకత్వము హ్రీంకారమునకు భువనేశ్వరీ మంత్రత్వము భువనేశ్వరీమంత్రమునకు మూలమంత్ర మందు ఐక్యము మూలమంత్రముకు చక్రమందు ఐక్యము చక్రముకు దేహమందు ఐక్యము చక్రదేహములకు నాద బిందువులలో ఐక్యము నాదబిందువులు శివశక్తులలో ఐక్యము శివశక్తులు కార్యకారణ రూపములుగా చిదాత్మ యందు ఐక్యము యిట్టి సమష్టిరూప సర్వైక్యముననే షోడైక్యమని చెప్పబడును—

ఇట్లు పంచవిధ సామ్యములచేతను షడ్విధైక్యనంధా నమువలన మహావేధాక్రమ మహిమవలన సమయాఖ్య భగవతియగు శక్తి తత్ప్రకృతి రూపములగు ఆధార స్వాధిష్ఠానములను భేదించుకొని బయలుదేరి అనాహత మందు గల సూర్యమండలము నాచ్ఛాదించి చంద్రమండల మందుగల పీయూషమును గ్రహించి ఆనందముతో మణి పూర చక్రమందు ప్రత్యక్షమగును. ఇట్లు మణిపూర చక్ర మందు ఆవిర్భవించు శక్తి (దశభుజములతో ధనుర్బాణ ములను పాశాంకుశములను అభయవరదములు పుస్తక అక్షమాల వీణ యను ఆయుధములను ధరించి ప్రకాశించు భగవతిని సమయాఖ్య భగవతియని చెప్పబడును) మతాం తరముగా చతుర్బాహువులతో ధనుర్బాణములు పాశాంకుశ ములను ధరించి ప్రకాశింపుచుండును; ఇట్టి భగవతిని ఆత్మయని సమారాధనమే సమయాచార రహస్యము.

పాశాంకుశౌతదీయౌతు రాగద్వేషాత్మికౌస్మృతౌ
శబ్దస్పర్శాదయోబాణాః మనస్తస్యా భవద్ధనుః
కరణేంద్రియచక్రస్థాం దేవీం సంవిత్స్వరూపిణీం
విశ్వాహంకారపుష్పైణ పూజయేత్సర్వసిద్ధిభాక్ ॥ అనుట

వలన సామయికమతమందు బాహ్యారాధనము నిషేధము అంగకలాపాదులు నిరస్తము —

బాహ్యపూజానకర్తవ్యా కర్తవ్యా బాహ్యజాతిభిః
సాక్షుద్ర ఫలదా నృణాం ఐహికార్థైక సాధనాత్
అంతరారాధన పరాఃవైదికా బ్రహ్మ వాదినః
జీవన్ముక్తాః చరంత్యేతెత్రిమలోకెమవర్తతె॥ అనుట

వలన అంతరారాధనమగు సహస్రదళకమల మధ్య సుధా సింధులో బిందు మధ్యస్థమగు శివశక్తి సంపుటాత్మక పరా రూప సౌదామినీ శక్తి భజనమువలన సాయుజ్య ముక్తిని అనగా పునరావృత్తి రహిత శాశ్వతముక్తిని పొందుదురు.

ఆధార స్వాధిష్ఠానములు అందతామిస్రములుగనుక వానియొక్క ఉపాసనముచే ప్రయోజనము లేదు. మణి పూరమునుండి సహస్రదళ కమలమువరకూ చక్రపూజ అవసరము; అనగా ఈ చక్రోపాసకులు శ్రీదేవియొక్క సార్ష్టి, సాలోక్య, సామీప్య, సారూప్య, సాయుజ్యాది పంచ విధ ముక్తులను పొందుదురు. ఇందులో మణిపూరక చక్ర పూజాపరులు దేవియొక్క సార్ష్టినామక ముక్తి పొందుదురు; సార్ష్టియనగా దేవియొక్క పట్టణ సమీపములో మరియొక పట్టణమును నిర్మించుకొని సేవించుట.

(2) అనాహతమను సంవిత్కమల పూజాపరులు సాలోక్యనామక ముక్తిని పొందుదురు. సాలోక్యమనగా దేవియొక్క లోకములో నివాసముతో సేవించుట.

(3) విశుద్ధి చక్రోపాసకులు సామీప్యనామక ముక్తిని పొందుదురు. సామీప్యమనగా దేవియొక్క సమీపములో దివ్యదేహమును ధరించి సేవించుట - దీనినే అంగసేవకత్వ మనికూడా చెప్పుదురు.

(4) ఆజ్ఞా చక్రోపాసకులు సారూప్యనామక ముక్తిని పొందుదురు. సారూప్యమనగా దేవితో సమాన రూపమును వేరుగా దేహమున్నూ గలిగి సేవించుట. ఈ చతుర్విధ ముక్తులుగూడా గౌణములేగాని ముఖ్యములుగావు. ఇవి యన్నియూ బాహ్యదుఃఖాతీత స్వరూప ముక్తులు—వీని

కంటె పరమగు ముఖ్యమైన ముక్తి సాయుజ్య ముక్తియని చెప్పబడును. ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తి గలిగి బ్రహ్మానంద సుఖమును పొందు శాశ్వత ముక్తియే సాయుజ్య ముక్తి; ఇట్టి సాయుజ్యముక్తిని సహస్రదళకమలోపాసనలగు సమయ మతావలంబులైన బ్రహ్మవేత్తలు పొందుదురు. సాయుజ్యమనగా శివశక్తి సంపుటాత్మక పరా భగవతితో ఐక్యము పొందుట. ఇదియె శాశ్వత ముక్తి; ఇట్టి పునరావృత్తి రహితముక్తి పొందుటకై సమయరూపమైన ఉపాసనము అవుసరమైయున్నది. ఇదియే ఉపాసనా రహస్యము, ఇదియె సమయమత రహస్యము—

కొందరు షడ్విధైక్యమును యీ క్రిందివిధముగా చెప్పుదురు. లింగసూత్రాత్మలకు - స్వాపఅవ్యాకృతులకు - క్షేత్రజ్ఞ పరమాత్మలకు- ఐక్యమె షడ్విధైక్యమని చెప్పుదురు- లింగాత్మయనగా ఏకాదశేంద్రియములు, తన్మాత్ర పంచకము కలసి షోడశేంద్రియ రూపమే లింగదేహము. సూత్రాత్మయనగా పిండాండమగు దేహమందుండి అర్చిరాది మార్గములను పొందించు వాయువు; ఇట్టి లింగాత్మ సూత్రాత్మలకు ఐక్యము—స్వాపుడు అనగా సుషుప్త్యవస్థయందు సాక్షియగు ప్రాజ్ఞుడు- అవ్యాకృతుడు అనగా అవిద్యాశబళిత బ్రహ్మ; ఇట్టి స్వాపునకు అవ్యాకృతునకు ఐక్యము- క్షేత్రజ్ఞుడు అనగా జీవుడు- పరమాత్మ యనగా పరబ్రహ్మ- ఇట్టి క్షేత్రజ్ఞ పరమాత్మలకు ఐక్యము— ఈ ఐక్యమునే షడ్విధైక్యమనిగూడా చెప్పుదురు- ఇట్టి సామయికమతమె శుభాగమ పంచకమగు వసిష్ఠ శుక సనత్కుమార సనక సనందన సంహితలలో చెప్పబడి శంకర భగవత్పాదుల సమ్మతమై అద్వైత మతావలంబులకు అవుసరమై యలరారుచున్నది—

(సశేషము)

శ్రీకాకుళము - ఆంధ్ర విష్ణువు

శ్రీమాన్ కవిరాజ శిరోమణి, పండిత, దేవి నరసింహచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.

(1 సంపుటము - 12 వ సంచికానుబంధము)

తెలుఁగు - తెనుఁగు

విన్నకోట పెద్దనామాత్యుఁడు కావ్యాలంకార చూడామణిలో

కం॥ ధరశ్రీపర్వతకాళే
శ్వరదాక్షారామసంజ్ఞవఱలఁ ద్రిలింగా
కరమగుట నంధ్రదేశం
బరుదారఁ ద్రిలింగదేశమనఁ జనుఁగృతులన్ ॥

అనియు, "తత్త్రిలింగపదము తద్భవంబగుటచే
తెలుఁగు దేశమనఁగఁ దేటపడియె"

అనియు వ్రాసెను. ఇట్లె 17 వ శతాబ్దముననున్న కాకుమూరి అప్పకవియు, "తెలుఁగనుచు తద్భవము దాని వలనఁ బొడమె" అని వ్రాసియుండిరి. "త్రి" అనుదానికి "తె" అనియు, "లింగ" శబ్దము తద్భవమున "లుంగు" అయి, అందు పూర్ణానుస్వారము అర్ధానుస్వారముగా మారి "లుఁగు" శబ్దమేర్పడినదనుట అసంభవము. త్రిలింగపదము సమస్తపదము. తెలుఁగు పదము వ్యస్తపదము, అసలు "తెలు" అనునది దేశ్యపదము. అనగా స్వచ్ఛమైనదని యర్థము. ఇంక త్రిలింగశబ్దము కాకతీయ ప్రభువుల శైవమతవ్యాప్తికాలములో వారి రాజ్యమున 'శ్రీశైల, దాక్షారామ, కాళేశ్వరములను మూడు ప్రసిద్ధ లింగములుండుటచే రెండవ ప్రతాపరుద్రుని యాస్థానకవియగు విద్యానాథుఁడు" "తెలుఁగ"ను దేశ్య పదమునకు "త్రిలింగ" మని సంస్కృత రూపమును కల్పించిరని పలువురు పండితుల అభిప్రాయము. కాని యీ త్రిలింగశబ్దము విద్యానాథునికన్న కడుప్రాచీనమైనట్లు పలుశాసనములవల్లను, పురాణములవల్లను తెలియుచున్నది. "గణగవిజయాదిత్యుని "సాతలూరు" శాసనమున "సదక్షిణాపథః సత్రిలింగదేశమన్వపాలయత్" అని కలదు. క్రీ॥ శ॥ 150 ప్రాంతమందుండిన గ్రీకు ఖగోళశాస్త్రజ్ఞుడు "టాలెమీ" (Talemy) అను నతఁడు తన గ్రంథమున "ట్రిలింగాన్" అను పదమును ప్రయోగించెను. ఇది త్రిలింగశబ్దభవమనుట నిర్వివాదము. పూర్వము ప్రకటితమైన మార్కండేయ పురాణములో కూర్మరూపమునుఁ దాల్చిన విష్ణువు భారతవర్షమున వర్షవ్యాప్తినందినట్లును, అందు "ప్రాగ్వదనుండును, అపద

పుచ్ఛుండును, వక్షిణోత్తరపార్శ్వండునై, కృష్ణానది కుక్షిగాఁగలిగియుండినట్లును, దానికి "తిలంగు" దేశమని పెరైనట్లును,

"తిలంగాకుంజరదరీ కచ్ఛపాసాశ్చయేజనాః
కృష్ణవేణీ తథాకుక్షిరితి కూర్మస్య మధ్యతః" అని కలదు. దీనికి 1896 సం॥రంలో ముద్రితమైన ప్రతి 152 పేజీలో,

"త్రిలింగాః కుంజరదరీ కచ్ఛవాసాశ్చయెజనాః
తామ్రపర్ణీతథాకుక్షి రితికూర్మస్య దక్షిణః" అని దిద్దఁబడియున్నది. ఇందుచే "తిలంగు" అను దానికి "త్రిలింగ" మనియు, "కృష్ణవేణి" అనుదానికి "తామ్రపర్ణి" యనియు సంస్కరింపఁబడినట్లు కన్పట్టుచున్నది. ఈ విషయము,

"In the older edition of Markandeya-puranam there was no such form or word as "Trilinga" but instead there was the form "Tylinga" and some times "Tilagu". Therefore the form or word "Trilinga", which is to be found in the 1896th year's edition must have been an alteration of the older form "Tylinga" giving it a sanscrit form. So it is suggested that the present area of Andhra was once known as the "Trilingadesa" అని "Indian Cultural Heritage 2 వ వాల్యూంలో కలదు. ఇంక "తెలుఁగు" శబ్దము "త్రికళింగ" భవమా? అని విచారింతము. "కళింగ" శబ్దమును శ్రీకృష్ణదేవరాయలు "ఆముక్తమాల్యదలో" "మున్నుకళింగదేశ విజిగీషామనీషం చంద్తెత్తిపోయి" అని వ్రాసియున్నాడు. తెనాలి రామకృష్ణకవి తన పాండురంగమాహాత్మ్యములో పీఠికాపురము (పిఠాపురము)ను కళింగదేశాభరణమని వర్ణించెను. ఇది గోదావరికి యుత్తరమునఁ గలదు. మహేంద్రగిరి నుండి భీమునిపట్టణమువరకు నుత్తర కళింగమనియు, భీమునిపట్నమునుండి భోగాపురమువరకు మధ్యమకళింగమనియు, భోగాపురమునుండి గోదావరీతీరమువరకు దక్షిణ కళింగమనియు, "బొడ్డేరు" శాసనములోఁ గలదు. క్రీ॥ శ॥ 950 సంవత్సరములోని యుద్ధమల్లుని శిలాశాసనములో

"వేంగీభువః పతిరభూత్త్రిలింగకొట్టేః" అని కలదు. ఇట్లె ఖారవేలుని శాసనమందును "త్రికళింగము" పేర్కొనఁబడినది. క్రీ॥ శ॥ 12 శతాబ్దమున, చేదిదేశపు రాజగు "శ్రీమద్విజయసింహదేవుని వంశీయుఁడగు శ్రీకర్ణదేవుఁడు "త్రికళింగ"మును జయించి "త్రికళింగాధిపుఁడ"ని బిరుదు వహించినట్లు C. F. Cunningham సి. యఫ్. కన్నింగుహామ్ దొరగారి ఆర్కెలాజికల్ రిపోర్టులో కలదు. కాని అశోకుని శిలాశాసనములో నొక కళింగము మాత్రమే పేర్కొనెను. మరియు నీ దేశమున తిలలవలె రస (క్షీర) పూరితములగు గోవులు వేనవేలుండుటచే దీనికి "తిలగు" దేశమని పేర్వెలసినట్లు

"సరసాస్తిలవద్గావస్సంతి యత్రసహస్రశః
సదేశస్తిలగుర్నామ తతోసాయజ్ఞియస్మృతః ॥

అని కొందరును, యీ దేశమున తిలలు యెక్కువగ పండుటచే "తిలగు" దేశమని కొందరును వ్యుత్పత్తులుఁ జెప్పియుండిరి. దీనికి "తెలుఁగు" రూపము కలిగినది. ఈ తెలుఁగుశబ్దము 16 వ శతాబ్దవాసియగు అల్లసాని పెద్దన కవీంద్రుఁడు,

"దేశభాషలందు తెలుఁగు లెస్స" అనియు, 13 వ శతాబ్దమునఁగల కేతనకవి "ఆంధ్రభాషాభూషణము"ను తెనుఁగు వ్యాకరణములో

"మున్ను తెలుఁగునకు లక్షణ
మెన్నఁడు నెవ్వండుఁ జెప్పరేఁ జెప్పెద వి
ద్వన్నికరము మెచ్చఁగ
నన్నయభట్టాది కవిజనంబుల కరుణన్ ॥ అనియు,

"సంస్కృతప్రాకృతాది లక్షణముఁ జెప్పి తె
లుఁగునకు లక్షణముమున్నుఁ దెలుపకు
నికి కవిజనంబులు నేరమికాదు సన్ను
పన్యుఁగావింపఁ దలచిన తలఁపుగాని" అనిన్ని

వ్రాసెను. ఇతఁడు తిక్కన సమకాలికుఁడు. కాని పై పద్యములనుఁబట్టి చూడ, కేతన "అథర్వణ" వ్యాకరణమును చూడనట్లు తోచుచున్నది. అథర్వణాచార్యుఁడు తన వ్యాకరణములో,

"ఇతిచతుష్షష్టికళాధుర్యాదర్వణాచార్య విరచితె
త్రిలిఙ్గశబ్దానుశాసనె" అని ప్రతి కాండమునందును వ్రాసుకొనియున్నాడు. వెల్లంకి తాతంభట్టు "కవిచింతామణి" యను లక్షణగ్రంథమునఁగూడ నీయథర్వణాచార్యపద్యమును నుదహరించియున్నాడు. ఈ అథర్వణాచార్యుఁడు ప్రాచీన ఆంధ్రలక్షణవేత్తలుగా బృహస్పతి, కణ్వ, హేమచంద్రులను పేర్కొనెను—

ఇట్లె "తెనుఁగు" శబ్దమునుఁగూర్చికూడ పలు వాదములుఁ గలవు. తెనుఁగు శబ్దము "త్రినగ" శబ్దభవమని త్రిలింగవాదులమతము. త్రినగములనగా పై త్రిలింగములేనని వారి అభిప్రాయము. వీరు త్రిలింగములలో "కాళహస్తి"ని నొక లింగముగా పరిగణించిరి. కాని కాళేశ్వరమనునది నైజాము రాజ్యములో ఆదిలాబాదు జిల్లాలో మంతెన గ్రామసమీపమునఁ గలదు. అందువలన

దీనిని " మంతెనకాళేశ్వర " మందురు. ఇందు కాళేశ్వరుఁ డను దేవుఁడు కలడు. కాని భాషావాదులు "తెన్+అగు తెనఁగు" అని నిర్వచించిరి. అనగా దక్షిణాపథమున సంచరించువారి భాష కనుక తెనుగైనదనిరి. తెనుఁగు ద్రావిడ భాషా కుటుంబములోనిదని " Reverend Bishop Card well " (రివరెండు బిషప్పు కార్డువెల్) దొరగారు వ్రాసిరి. ఈ వాదమునే తిరుపతి శ్రీవెంకటేశ్వర ఓరియంటల్ రిసెర్చి ఇన్‌స్టిట్యూట్ డైరెక్టరుగారగు శ్రీమాన్ పరవస్తు రామానుజస్వామివారును, శ్రీయుతులు కోరాడ రామకృష్ణయ్యగారును, గంటి జోగిసోమయాజులుగారును బలపర్చిరి. పెక్కురు సంగీతలాక్షణికులు, యిది సహజ మదురమైన భాష. సంగీతమున కనుకూలమై అమృతకర్ణ రసాయన మైనది. కనుక దీనికి తేనె+అలుగు " అని వ్యుత్పత్తిని సమర్థించిరి. అనగా తేనె ప్రవాహమువంటిదని యర్థముఁ జెప్పిరి. "తెనుఁగు" అమృతంపు సొన యనియు, ప్రాచ్య దేశపు యిటాలియన్‌భాష " The Italian of the East " అని పాశ్చాత్యపండితులు నిష్పాక్షికముగఁ జెప్పిరి. నన్నయభట్టుకూడ తన భారత మును తెనిగించు సందర్భమున,

" జననుతకృష్ణద్వైపా
యనముని వృషభాభిహితమహాభారత బ
ద్ధనిరూపితార్థమేర్పడఁ
దెనుఁగున రచియింపు మధికధీయుక్తిమెయిన్ ॥"

అని "తెలుఁగు" శబ్దముతోపాటు "తెనుఁగు" శబ్ద మునుఁ గూడ ప్రయోగించియుండెను—

అంధము - ఆంధ్రము

"అంధము" ప్రాకృతభాషారూపమనియు, "ఆంధ్రము" దానికి సంస్కృతరూపమనియు పైన విమర్శించియుంటిని. ఇది సంగీతమున కనువగు భాషయగుటచేతనే కొందరు వ్యాకరణసంగ్రహకారులు " అంధయతి - గీతేన-మృగాన్. అంధవత్కరోతీత్యాంధ్రః" అనికూడ నిర్వచించిరి. అనగా మృగములను సహితము, గానముచే ముగ్ధులనుఁ జేయఁ దగిన దేశమగుటచే 'అంధ' దేశమనిరి. పల్లవప్రభువైన శివస్కందవర్మ మైదవోలు శాసనమున, ఆంధ్రదేశమును గురించి "అంధపథ" మని యుపహరించిరి. ఇట్లు "అంధ" పదమునకు యనేక అర్థములుఁ గలవు. "అంధస" మన సంస్కృతమున అన్నమని యర్థము. ఈదేశమున, కృష్ణా, గోదావరి, తుంగభద్ర, ఋషికుల్యా, పెన్న మున్నగు తరంగిణులు పూర్ణజలపూరితములై సర్వసస్య సమృద్ధమొనర్చుచు, యన్నమునకు కొరతలేని దేశమగుటవలన దీనికి "అంధదేశమ"ను నామముకూడ సార్థకమైనదని నా అభిప్రాయము. ఇందువలన తెలుఁగు, తెనుఁగు, త్రిలింగ, కళింగ, వేంగి, ములక, కన్నడ, మున్నగు దేశములన్నియు నాంధ్రదేశములోని కొన్నిభాగ ముల పేరులని స్పష్టపడుచున్నది. మరియు దీనికి "హిరణ్యరాష్ట్రమ"ని, "అజనాభదేశ" మని "బ్రహ్మా వర్తమ"ని కూడ సార్థకనామములు కలవు.

ఇట్టి ఆంధ్రదేశమున అహోబిలము, శ్రీశైలము, తిరుపతి, కాళహస్తి, నెల్లూరు, పొన్నూరు, మంగళగిరి, అవనిగడ్డ, హంసలదీవి, గణపేశ్వరము, మోపిదేవి, అంత ర్వేది, ఆకిరిపల్లి, వేదాద్రి, భద్రగిరి, ద్వారకాతిరుమల, సింహాచలము, శ్రీకూర్మము మున్నగు పెక్కు దివ్యక్షేత్ర ములును, ఉభయ రామేశ్వర, ఉభయ సోమేశ్వర, ఉభయ ముక్తేశ్వర, ఉభయ నాగేశ్వర ఉభయ నారాయణాది క్షేత్రములును, దాక్షారామ, కుమారారామ, క్షీరారామ, భీమా రామ, అమరారామములను, పంచారామ క్షేత్రములును, ఘంటసాల, గుడివాడ, భట్టిప్రోలు, చందవోలు మున్నగు బౌద్ధకేంద్రములునుఁ గలిగి పుణ్యభూమియై యలరారు చున్నది. ఇందు శ్రీకాకుళమొకటి. ఇది ఆంధ్రదేశమునకు నడిబొడ్డునఁ గలదు. మచిలీపట్టణమునకు పశ్చిమమున, అవనిగడ్డ తాలూకాలో చేరిన చల్లపల్లి జమీనులో కృష్ణా నదీ తూర్పుతీరమున నున్నది. ఇచ్చట వెలసియున్న విష్ణువుకు ఆంధ్రవిష్ణువని, ఆంధ్రవల్లభుఁడని, ఆంధ్ర నాయకుఁడని, తెలుఁగువల్లభుఁడని, తెలుఁగురాయఁడని, శ్రీవల్లభుఁడని, కాకుళేశ్వరుఁడని, సిరికాకొలని నాథుఁ డని పేర్లు.

ఆంధ్రనాయకుఁడు - తెలుగువల్లభుఁడు

ఈ దేవుఁడు విష్ణువగుటచే, నాంధ్రవిష్ణువనికూడ పిలువ బడును. శ్రీకాకుళము ఆంధ్ర రాజులకు తొలి రాజధాని యనియు, మౌర్యవంశానంతరము శ్రీకాకుళమును పాలిం చిన ప్రభువులలో శాతవాహనవంశములో నొకనిపేర వెల సిన దైవమైయుండవచ్చునని పలువురు విమర్శకులు అభి ప్రాయపడుచున్నారు. శాతవాహనులు ఆంధ్రులు. వీరు అమరావతి, ధాన్యకటకము, ప్రతిష్ఠానపురము, రాజ మహేంద్రవరము, పెదవేగి, దెందులూరు పట్టణములను రాజధానులుగాఁ జేసుకొని పాలించిరి. హాలసాతవాహనుఁడు సంధానించిన సాతవాహన సప్తశతిలో తెలుఁగుదేశమునకుఁ జెల్లతగిన వర్ణనలు పెక్కులు కలవు. అమరావతీ స్థూప మున "గౌతమీపుత్రశాతకర్ణి" శాసన మొకటి కలదు. కృష్ణా ముఖద్వారమున "యజ్ఞశ్రీశాతకర్ణి" శాసనము కలదు. అందు శ్రీకాకుళ ప్రశంసయు, ఆంధ్రవిష్ణు ప్రశం సయు కలవు. ఆంధ్ర చక్రవర్తుల వంశమునకు శాతవాహన

వంశమని పేరెట్లు కలిగెననగా, దీపకర్ణియను మహారాజు భార్య పాము కఱచి చనిపోయినది. అతఁ డామె విచార మున, మఱల పెండ్లియాడలేదు. ఒకనాఁడు దుఃఖించు చుండ రాజునకు స్వప్నమున కులదేవత, యతనిని మఱు నాడు వేటకు వెళ్ళుమనియు నచట సింహముమీద నొక బాలుఁడు కనపడుననియు వానినిఁ దెచ్చి పెంచుకొనుమని చెప్పెనట. అట్లె రాజు వెళ్లగా, సింహము, దానిపై స్వారి చేయు నొక బాలుఁడు కనపడిరి. సింహము బాలుని దింపి నీరు త్రాగుటకు వెళ్లగా, రాజు దానినిఁ జంపుటకు బాణము విడిచెనట. ఆ సింహము గంధర్వుఁడై యీ కథ చెప్పెనట.

"నీవాంధ్రేశ్వరుఁడౌదు, శాపవిఘమం । తే "శాతుడన్" నేను నీ
కైవీనింకని పెద్దఁజేసితిని రా । జా! వీడు కోదండ బా
హా విధ్వస్త దిగంతరాహితదరా । ప్రాణేశ చూడామణి
గ్రీవా! మంజుల హారరత్నరుచిర। శ్రీపాదకంజుండగున్॥

"కనుగొనలందు బాష్పములు । గ్రమ్మఁగకంఠము రుద్ధమౌచు నా
యన ! చనుదెమ్ము నీచిఱుత । లైనకరమ్ములు నాగళంబునం
యున బిగియింపు శక్తిపతి । తొంగలిఱెప్పలఁ బొలియున్న నీ
కనులకు నాంధ్రదేశపుడ । కైవసమయ్యెను రాకుమారకా ॥

"తెనుగున్ఱేండ్లకునాడి పూరుషు డుదై । తే యాంతకు డాంధ్ర వి
ష్ణుని లక్ష్మీకుచకుంకుమారుణ కర। స్తోమంబు నీవిచ్చు త
ర్పణముల్ గైకొనఁ జాపగాఁ బడును! రా । రా కుఱ్ఱ! నీ మందహా
స నవ జ్యోత్స్నలు చూడ శక్తిమతినో। చన్లేదురా పుత్రకా ॥

ఇవి కవిసామ్రాట్టు విశ్వనాథునిసత్యనారాయణగారి "ఆంధ్రప్రశస్తి" నుండి మరియు, "వాసిష్ఠీ పుత్రపులు మావి" నాసిక శాసనమున సాతవాహనులు బ్రాహ్మణులని ప్రస్తుతులైరి. శ్రీకాకుళస్థల మాహాత్మ్యమునఁ గూడ నీ యంధ్ర నాయకస్వామి "నాగదేవభట్టారకు" నింటఁ బుట్టిన బ్రాహ్మణుఁడని కలదు. ఈ కథ "శ్రీముఖ శాత కర్ణిది కాఁదగునని, శ్రీనాథుని పూర్వకాలమునుండియు "సిరికాకొల్నినాథుఁడని," "సిరికకొలన"ను, పేర్లు పెక్కు చోట్ల ప్రయోగములు కన్పడుచున్నవని "సిరికకొలను" అనునది యా గ్రామమునకు తొలినామమైయుండవచ్చును. "కొలనే" వైష్ణవమొచ్చి, దివ్యస్థలమై "కొళ"మైనదని, అక్కడ గొప్ప చెఱువుండినట్లును, (ఇది నేటికిని కలదు) "సిరిక" పదము శ్రీముఖపదమునకు తెలుఁగు వికృతి కాఁగునని శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు "తెలుఁగు మెఱుఁగుల"లో వ్రాసియుండిరి. కాని పూర్వులు "కైః-ఆకులం=కాకులం" అని రూపనిష్పత్తినిఁజేసి "కైః-బ్రహ్మభిః (నవబ్రహ్మలచేతను) ఆకులం=పర్యాప్తం (కూడు కొనినది) కనుక శ్రీకాకుళ"మని అన్వయించిరి.

బ్రహ్మాండ పురాణము - స్కాంద పురాణము

పై రెండు పురాణములందును నీక్షేత్ర మహాత్మ్యము వర్ణింపఁబడి యున్నది: "ఆంధ్రనాదో మహావిష్ణుర్నిశంభు దనుజాపహః । స్వాయంభువ మనోః కాలేపురాకలియుగె హరిః। కాకుళె రాజవర్యస్య సుచంద్రస్య తనూభవః। అభవ త్సర్వ దేవైశ్చవేష్టితో లోకపూజితః॥" అను ఆంధ్రకౌముది వచనముచే మహావిష్ణువు కలియుగమున స్వాయంభువ మనువు కాలమున శ్రీకాకుళ ప్రభువైన సుచంద్ర మహా రాజునకు కొమరుఁడై పుట్టి, నిశంభుడను రక్కసుని జయించి సర్వదేవపూజితుఁడైనట్లు కనిపించుచున్నది.

"శ్రీశైల భీమకాళేశ మహేంద్రగిరి సంయుతం
ప్రాకారంతు మహత్కృత్వాత్రీణి ద్వారాణిచాకరోత్
త్రిలోచనో మహేశస్తు త్రిశూలంచకరెవహన్
త్రిలింగరూపి స్వపసత్రిద్వారేషు గణైర్వృతః"

అనుటచే నీతఁడు శ్రీశైల భీమకాళేశ్వరములను మూడు ప్రసిద్ధ లింగములను మహేంద్రగిరితో కలిపి ప్రాకారమునుఁ గట్టించి దానికి మూడు ద్వారములను పెట్టి, యీశ్వరుని యా ద్వారములయొద్ద కాపుండవలసినదిగా కోరుటచే, యీశ్వరుఁడు త్రిశూల పాణియై ప్రమథ గణములతో నహా నా ద్వారములందు కాపుండెనని తెలియుచున్నది—

శ్రీ మహావిష్ణువునుఁ గురించి బ్రహ్మతపస్సుచేయగా, వారి పూజాసౌలభ్యము కొరకు విష్ణువు అర్చారూపుఁడై శ్రీ వైఖానస మహర్షులచే ప్రతిష్ఠింపఁబడి పూజింపబడు చున్నట్లును, "శశిబిందు" మహారాజు ఆలయ గోపురా దులు కట్టించినట్లును పురాణ ప్రసిద్ధి కలదు. సుచంద్రు నకు కూడ "ఆంధ్ర విష్ణువు" వంశమున పుత్రుడు జనిం చుటయు నా పిల్లవానికి, శ్రీ స్వామిపేరునే "ఆంధ్ర విష్ణువ"ని తల్లి తండ్రులు పెట్టియుండవచ్చును. అతను ప్రతాప శాలియై రాజపర్యులఁగెల్చి రాజ్యస్థాపనచేసి యుండ వచ్చును. కాని, బ్రహ్మాండ పురాణములోనే,

"ఆంధ్రవిష్ణుస్సురయుతో, దనుజేన నిశంభునా
యుద్ధ్వాత్రయోదశయుగాన్హత్వాతం రాక్షసోత్తమం
అవసత్తత్ర ఋషిభిర్యుతో కృష్ణానదీ తటె"

అనుటచే, నిశంభునితో పదమూడు యుగములు యుద్ధము

సేయుటయు, బ్రహ్మాదులచే స్తుతింపఁబడి పూజింపఁబడుటయు మానవశక్తి కతీతములైన విషయము లగుట చేతను, యిట్టి రాక్షస సంహారము విష్ణువున కవశ్యము కర్తవ్యమగుట చేతను నీ "ఆంధ్రవిష్ణువు" ను, ఆదివిష్ణువు గనే భావింపవలెను. శ్రీమన్నారాయణుఁడు శ్రీ వైకుంఠ నికేతనమునుండి భక్తుల ననుగ్రహించుటకు అర్చారూప మున నాంధ్ర విష్ణువను పేర వెలసినట్లు క్షేత్ర మాహాత్మ్య మున నిరూపింపఁ బడినది. శ్రీమద్బ్రహ్మాండ పురాణము ఉత్తర ఖండములో నారద సంహిత యందు 93 యధ్యాయములో,

"శ్రీకాకుళ మితిఖ్యాతం క్షేత్రమద్భుతదర్శనం
పృష్ట్వాప్రీతేన మనసాస్నాత్వాకృష్ణాజలేఽమలే ॥ 3
జప్త్వామంత్రమయం సర్వంతత ఆయతనం గతః
తత్రాపశ్యమహం పుణ్యే విమానే భద్రకోటికే ॥ ౪
నానారత్నమయేదివ్యే కాంచనే బ్రహ్మనిర్మితే
సింహాసనే స్థితందేవం శతకోటి శశిప్రభం ॥ ౫
నిర్మలేందు ప్రతీకాశం ముఖపంకజ మంజుళం
తరుణాదిత్యవర్ణేన కిరీటేన విరాజితం ॥ ౬
రత్నకుండల సంశోభి కపోలద్వయసుందరం
నానాలంకార సంయుక్తం వైజయంతీ విరాజితం ॥ ౭
శ్రీవత్సకౌస్తుభోరస్కం ప్రబుద్ధాంబుజలోచనం
చతుర్భుజ ముదారాంగం శంఖ చక్రగదాధరం ॥ ౮
సుభ్రువం సుస్మితం చారుబింబాధరసమన్వితం
బ్రహ్మేశానాదిభిర్దివ్యైః పూజ్యమానాంఘ్రి పంకజం॥ ౯
కేశవాఖ్యం శ్రియాజుష్టం దివ్యమంగళ విగ్రహం
అస్తువం పుండరీకాక్ష మతసీకుసుమప్రభం ॥ ౧౦
నమశ్శ్రీకాకుళేశాయ పరంధామ నివాసినే."

అనియు, 94 అధ్యాయములో చతుర్ముఖబ్రహ్మ విష్ణునుఁ గూర్చి తపస్సుచేసినట్లును, నా విష్ణువు ప్రత్యక్షమై కల్పాం తమున, నీ యభీష్టము నెరవేర్తునని,

"సహ్యజాయాస్తు కృష్ణాయా స్తటేత్వన్నామపావనే
ఇహైవకాకుళక్షేత్రే నివసిష్యామి నిత్యదా" అని భగవాను లానతిచ్చినట్లు కలదు. 96 అధ్యాయమున,

"పూజితే పుండరీకాక్షే కశ్చిత్క్షత్రియమండనః
ఆంధ్రేషుజాతస్సంపూర్ణో భక్త్యాలక్ష్మీ పతిర్వశీ
భారతస్యైవ వర్షస్య చక్రవర్తీ మహాద్యుతిః
శశిబిందు రితిఖ్యాతోపుత్ర శ్చిత్రరథస్యచ
చంద్రవంశసముద్భూతో సర్వభూతహితేరతః"

అని యిట్లు శశిబిందు మహారాజు జన్మకథనమునుం జెప్పెను. తరువాత శశిబిందు మహారాజు స్వామి దర్శన మునకు వచ్చుటయు అప్పుడు ఋషులు ప్రభువుతో స్వామి యవతార కారణమును,

"సమయాచంత భోరాజన్నేష బ్రహ్మతపః ఫలమ్
సాక్షాల్లక్ష్మీపతిశ్శ్రీశః కాకుళేత్వాంధ్ర నాయకః
శ్రీవైకుంఠాత్సమాయాతో లోకానుగ్రహ కారణాత్"

అని చెప్పి స్వామికి ఆలయగోపురాదులను కట్టింపుడని వేడగా నాశశిబిందు మహారాజు, తన సర్వస్వమును, శ్రీకాకుళేశ్వరునికే వినియోగింతునని,

"మదీయమూర్జితం రాజ్యం భాగ్యమాయుర్య శోభనం
సర్వం శ్రీకాకుళేశస్య కైంకర్యే వినియుజ్యతే"

అని పలికి, అట్లు దేవాయతనమును నిర్మించి, అందు శ్రీ వైఖానస మహాఋషులగు, భృగువు, అత్రి, మరీచ్యాదు లచే స్వామి ప్రతిష్ఠాది మహోత్సవములంగా వించినట్లు 97 అధ్యాయమున ప్రతిపాదింపఁబడినది. శ్రీస్వామివారి నిత్యోత్సవ బ్రహ్మోత్సవాది కైంకర్యములకును, స్వస్తి వాచకపరిచారకాది కైంకర్యపరులకును అనేక అగ్రహార ములును, స్వామివారికి అమూల్యములైన రత్నాభరణము లును దుకూలములును యివ్వఁబడినట్లు తరువాతి అధ్యా యములందుఁ గలదు. ఇంక స్కాందపురాణము సహ్యాద్రి ఖండలో,

"తత్ర శ్రీకాకుళం నామపురం ముక్తి ప్రదంమహత్
తత్రస్నాత్వా మహాపుణ్యాం లభంతి గతిమీప్సితామ్
అగస్త్యోనామ దేవర్షిః కృష్ణాయాం తత్రతత్రతు
స్నాత్వాతీర్థేషు సర్వేషు శ్రీకాకుళ మథాగమత్
చతుర్భుజ శ్శంఖచక్ర భూనీళాసహితో హరిః
వసతింతత్ర వైచక్రే కలౌకాకుళ నాయకః
కృష్ణాయాంనలి లేస్నాత్వా మల్లేశంకాకుళేశ్వరం
పృష్ట్వాముక్తిం ప్రయాంత్యేవసత్యం మునివచోదితం
యంయంచకామయేన్మర్త్యః తంతమాప్నోతి నిశ్చయం
తత్రతీర్థాని శతశః తేషాం నామానిమేశృణు
దేవహ్రదం రుద్రహ్రదం చక్రతీర్థంతు వైధనం
విష్ణుతీర్థం సూర్యతీర్థం సోమతీర్థం మునీశ్వరాః
పాపనాశన తీర్థంతు తత్రస్నానం మహాఫలం
తత్క్షేత్రం ముక్తిదం ప్రాహుస్సత్యంస్కందేన భాషితం
బ్రహ్మహా స్వర్ణహారీచసురాపీ గురుతల్పగః
సకృత్తత్స్నాన మాత్రేణ ముచ్యతే సర్వపాతకైః"

అని క్షేత్ర మాహాత్మ్యము వర్ణింపఁబడినది. ఈ శ్రీకాకుళము 108 దివ్య క్షేత్రములలో 55 వ క్షేత్రముగా గణింపఁబడి నది. ఇందు చేఁగూడనిది దేశమున మధ్యనున్నట్లు పరి ష్కరించిరి.

వల్లభాభ్యుదయము - క్రీడాభిరామము

శ్రీకాకుళక్షేత్ర మాహాత్మ్యమము సంస్కృత గ్రంథము బ్రహ్మాండ పురాణాంతర్గతమనియే కలదు. ఇప్పటికి 150

సంవత్సరములకు పూర్వము "వల్లభాభ్యుదయము"ను పేర శ్రీకాకుళక్షేత్రమాహాత్మ్యము ప్రబంధరూపమునఁ వెలిగింపఁ బడినది. అది యిటీవల ముద్రితమైనట్లు తెలియుచున్నది. కాని దాని ప్రతి నాకు లభింపలేదు. ఇది శ్రీనాథుఁడు వ్రాసి శ్రీకాకుళముసంధలి యాంధ్రవల్లభునకు 'కృతి' యిచ్చెననియు నందు తిరునాళ్లలో జరుగు ననభ్యములు క్రీడాభిరామముకంటెఁ బచ్చిగనున్న దనియు శ్రీమానవల్లి రామకృష్ణ కవిగారు క్రీడాభిరామము పీఠికలో వ్రాయుచున్నారు. ఈ ప్రబంధకర్త తనకు దొరికిన సంస్కృత గ్రంథము తారుమారుగా నున్న దని చెప్పుకొన్నాడు. సంస్కృత మాహాత్మ్యమునకును నీ తెలుఁగు గ్రంథమున కును బహుబేదము లున్నవని వినికి. ఇంక శ్రీనాథుని కృతియేయని పలువురు నమ్ముచున్న "క్రీడాభిరామ"మను వీధినాటకమున శ్రీకాకుళ తిరునాళ్ళు, క్షేత్రవర్ణన సందర్భ మునఁగల పురాణగాథ మరియొక విధముగా నున్నది. అందలి పద్యములివి; ఇది వినుకొండ వల్లభరాయకృతమని ప్రతీతి,

గీ॥ కారవేల్లమ తల్లికా కల్పవల్లి
కడుపునిండారఁ గాంచిన కొడుకుఁ గుఱ్ఱ
జారచోర మహాధూర్త చక్రవర్తి
దేవవేశ్యాభుజంగుండు తెలుఁగు భర్త॥

గీ॥ వసిఁడి కోర వేఁడిపాలారగించినఁ
బుల్లసిలిన యధరపల్లవమున
విప్రకన్యవసువు వెలయించుచున్నాఁడు
విశ్వమునకుఁ గాకుళేశ్వరుఁడు॥

ఉ॥ ఈ రసమెత్తు వేదములు।
హ్రీవహియించు పురాణజాలముల్
సౌరభహీనమౌ, నుపని
షత్తులు వెంబడు నాగమావళుల్
గారవముల్లసిల్ల సిరి
కాకులనాథుఁడు "నాగదేవ భ
ట్టారకు" నింటఁబుట్టి ప్రకటంబగు వేడుక నాదరింపఁగన్॥

ఇట్టి కథాఘట్టములు మిది గ్రంథములలోఁ గానరావు. కాని యక్కడి గ్రామవృద్ధుల యైతిహ్యములలో నున్నవి. స్వామి కాకరపాడులో వెలసినాడట. అత్తకుఁ దెలియకుండ కోడలు ప్రత్యహము స్వామికి పాలారగింపఁ బెట్టుచుండెడిదట. ఇట్లే 207, 208, 209, 210, 211, 212 పద్యములలోఁ దిరునాళ్లలోని యనభ్యవిషయములుఁ గూడ వర్ణించియుండెను. ఇందు మేషయుద్ధము, కోడి పందెములు, బక్కులవురంధ్రి, రంకుల రాట్నము, పూటకూళ్ల యిండ్లు మున్నగునవి తిరునాళ్లలో సామాన్య విషయములేగాని, "కోడెపడుచు, నునరబెత్తు, ముకుందదీక్ష" మున్నగు విశేష రహస్య విషయములిందు వర్ణింపఁబడినవి. ఇందుచే ప్రాచీన కాలమున నీక్షేత్రము మహావైభవము ననుభవించినటుల తెలియుచున్నది. 14వ శతాబ్దము నుండి 16 వ శతాబ్దములోకూడ నీ యాంధ్రనాయకుఁడు మిక్కిలి శ్రద్ధతో పూజలనందుచున్నట్లును, నుత్సవములు వైభవముగా జరుగుచున్నటుల వృత్తాంతములుఁ గలవు. శాలివాహనశకము 1440 (క్రీ॥ శ॥ 1520)లో, శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు, యీ మాఱుమూలనున్న శ్రీకాకుళమునకు వచ్చి ఈ దేవుని కైమోడ్పు నొసఁగుటవలన, నీ తెలుఁగు నాయకుని ప్రఖ్యాతి యెంత దిగంత విశ్రాంతముగానుండెడిదో యూహింపతగినది. శ్రీకృష్ణదేవరాయలు కళింగదేశ విజిగీషను దండు వెడలి విజయవాడలోఁ గొంతకాల ముండెను. అప్పుడు శ్రీకాకుళ క్షేత్రమునకు వచ్చి శాసనమును వ్రాయించెను. ఆ యేకాదశి తిథియే "ఆముక్తమాల్యద" రచియింప నాంధ్ర నాయకస్వామి కృష్ణదేవరాయులవారి స్వప్నమున గన్పడి ప్రబోధించిన యేకాదశి దినమని మన మూహింపజాలును. తరువాత గ్రామ సన్నివేశము కొంత కృష్ణానదీప్రాంతమైనది. ప్రాచీన దేవాలయముఁగూడ కృష్ణాప్రవాహపతితము కాఁగా, తరువాత నిప్పటి దేవాలయ మంటపాదులు కట్టబడినట్లు గోచరించుచున్నది. విలసనగా 12-13 శతాబ్దములనాటి శాసనశిలలు కొన్ని యిప్పటి దేవాలయపు గోడలలో పెట్టి కట్టబడియున్నవి. ఇప్పుడు యిక్కడున్న శిలాశాసనము లన్నియు మదరాసు గవర్నమెంటువారిచే "సౌతు ఇండియన్ ఇన్స్క్రిప్షన్సు 4 వ వాల్యూం (South Indian inscriptions Vol. 4)లో ముద్రితములైనవి.—

13-14 శతాబ్దములలో నీ స్వామిపేరు పెట్టుకొన్న ప్రఖ్యాత రాజపురుషులు కొందరు కలరు. శ్రీనాథునికి కస్తూరి యొసగుచున్న "తెలుఁగురాయుఁడు"ను రాజ గిరిరాజగు తెలుఁగురాయుఁడును మొదలగువారు.

శిలాశాసనములు - తామ్రశాసనములు

శ్రీ కృష్ణదేవరాయల శాసనములోని విషయ మిది. శా॥ శ॥ 1440 అగు బహుధాన్య సంవత్సరము ఫాల్గుణ శుద్ధ ౧౧ శుక్రవారము శ్రీకాకుళపు తెలుఁగురాయనికి నిత్య నైవేద్యములు అంగరంగ వైభవములు, జరుగుటకై శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు కొండపల్లిసీమ, దేవరకోటలోని యెర్లగడ్డ మేడూరి స్థలములోని లంకపల్లి, 3 కంభాల దొడ్డి, కొండవీటి సీమలోని మెదగాడిపట్టు వినుకొండ సీమలోని కాదు మంచి యీ యైదుగ్రామములను సమర్పించిరి. ఇది పై శాసనసంపుటిలో No. 981 (AR No. 157 of 1893) గా ప్రకటింపఁబడినది. శాసనప్రతిబింబ మిది.

1. శుభమస్తు ॥ హరేలీలాపరాహస్యసంస్థాపసంతస్సు పాతుపః హేమాద్రి కలశా యత్రధాత్రీషుత్రశ్రియంపదే ॥ స్వస్తిశ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహనశక శషలంబులు ౧౪౪౦ అగు నేంటి బహుధాన్యసంవత్సర ఫాల్గుణ శు ౧౧.

2. శ్రీకాకుళపు తెలుంగురాయలకు శ్రీమ(ం)న్మహారాజాధి రాజ రాజ పరమేశ్వర శ్రీ వీరప్రతాప శ్రీ కృష్ణదెవరాయలుం గారు చండ్రుంసమర్పించి యిచ్చిన ధ(ం)ర్మశాసనము—

3. స్వామిని కుంభసంక్రమణపు (ం) ణ్యకాలమందును సమర్పించ్చి స్వామికి కొండపల్లి శీమకుం జెల్లివచ్చి దెవర వుంగోటస్థలం లోపలి యలకగడ్డ గ్రామం ౧న్ని మేడూరి స్థలం లోపలి దేవరలంక్క పల్లి గ్రామం ౧న్ని దేవరపల్లి గ్రామం ౧న్ని

4. శ్రీకాకుళాసను స్వామికి ప్రతిగ్రహలబ్ధమైన దశక దొడ్డిన్ని, క్రయలబ్ధమైన సత్రాలభూమి తొంటలు నిత్య వనరాలు । శ్రీరామానుజకూటము । ద్వారసులు సహితమైన భూమి (ం) న్ని । క్రొత్తలంక । చింతల్లంక్క । పుంగ్రేగులంక రాట్లపురుగుడు లంక్క.

5. క్రోసూరుసుం జెల్లివచ్చే కంబ్బాల దొడ్డిన్ని । కొండ వీటి శీమలోని పెదగాడి పట్టుంన్ను, వినికొండ శీమలోని మధుమంచ్చిన్ని స్వామి సన్నిధిని ధారాపూర్వకంగాను స్వామి నిత్య నైవేద్యాలకున్ను అంగరంగ వైభవాలకున్ను

6. యీ ధమర్మం........౦గారివశాసను తెలుంగువల్ల భునికి సమర్పించ్చాస్తిమి గనక ఆ చంద్రార్క్క స్థాయి గాను అపభరించ్చేది। స్వదత్తాద్విగుణం పుణ్యం పర దత్తాను పాలనం। పరదత్తాపహారేణ స్వదత్తం నిష్ఫలం భవేత్ ॥ ఈ ధర్మానకు యవ్వరు తప్పినాను గంగలోను గోవు బ్రాహ్మణ వధ చేసిన పాపానంబో ఉవారు॥

7. ఈ అయిదు గ్రామాలున్ను శ్రీవల్లభునికి సమ ర్పించి ఈ అయిదు గ్రామాల ఆయంవల్లాను శేసిన నిత్య నైవేద్య కట్టెడ దధ్యోదనం పళ్లాలు (౪), అకాళ ప్రసాదం పళ్లాలు ౪, అప్పాలు ౨౬కి పళ్ళెం ౧, అతి రసాల పళ్ళెం ౧, వడలి పళ్ళెం ౧, యిడసకుడుముల ప్లళ్ళెం ౧ పప్పుకూర, కూరలు.

8. నెయి, పెర్గు, పచ్చళ్లు, ఊరుంగాయెలతోడను, ఆర గించి పళ్ళెలు ౬న్ని అనవాల ప్రసాదం పళ్ళెలు ౨ వెరశి ఆరగించె పళ్యాలు ౭౪ డెబ్బ ఇనాలిగింట్టికి పళ్ళెం ౧ కి అమృతుపడిన (లెఖను) కస్తూరి కప్పూర పరిమళ సహిత గద్దం పళ్యాలు ౩॥- అని కలదు.

నె. 975 రు శాసనములో

1. శాకాబ్దెబాణ భూభృన్నయన శశిమితె పుణ్యవైశాఖ మాసె శుక్లెపక్షె తృతీయె గణపతిదివసె భానువారంవరాఢ్యె

2. పూజాం పుత్రార్థం కతుకా కామాప్రకటితమ కరో దుత్తమైరకస్తు జాలై ॥ స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు. ౧౭౭౫ అగునేంటి.

3. వై వీరనరసింహదేవని దేవులైన గంగామహా దేవులు శ్రీకాకొలని శ్రీ వల్లభరాయునికి సమర్పించిన సువస్తువులు (వైహి)

4. రు ౧౦౮ తోను సన్నం పూసపేఋ ౧ మంటలు ౩ తోను పిన్నవి ౧, ఒత్తులు ౨, పద్మ తడుకులు ౨, ముత్యాల తిరుణామము ౧.

5. పహిండికాయలతోడి పింజాపురలు ౨, పహిణి కాపు అలపటం ౧, పూంతక లేంత్తలు ౪, వెండి దివ్వ కోలలు ౨.

6. వెండినిడ్డె జప్పడి ౨ పట్లు పచ్చపట్లు ౨, చంద్వా లు ౨, పట్టుగొడుగులు ౨, మణియూర వెల్లలు ౬, వన్నె చీరెలు ౧౨, బ్రిందావ.

7. ఈ వస్తువులు జప్పించినవారు కాళిదాస సేనాపతి గోపాలజియ్యగోవింద సేనాపతి, మంగళం మహా - శ్రీ శ్రీ శ్రీ॥

ఇట్లు అనేక రత్నాభరణములు ప్రభువులవల్లను సమర్పింపఁబడినవి. వెండియునఖండ దీపారాధనకు పాడి మొదవులను భూములను బోయలకిచ్చినట్లు ముప్పది శాసనములుఁగలవు. ఇవిఁగాక మఱియొక తామ్ర శాస నము రాగిరథోత్సవ విగ్రహముమీద నున్నది. ఇది ముద్రి తము కాలేదు. ఆ శాసన మిది.

"స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు ౧౭౦౫ అగు నేటి స్వభాను సంవత్సర ఫాల్గుణ బహుళ ౨ సోమవారం శ్రీకా కుళపు తెనుఁగు వల్లభుఁడు ఉత్సవ విగ్రహ కైంకర్యము "మురుపళ్ల అనంతభోగయ్యగార్లు తమ తండ్రి రామ వయ్యగారికిని తమ తల్లి నాంచారమ్మగారికిని సుకృతమౌ నట్టుగా ఆ చంద్రార్క్కముగా చేయించెను. "మంగళం" అని కలదు. (సశేషము)

స మీ క్ష

(సంపాదకుడు)

దర్శన ఖండము - ప్రథమభాగము

1. సర్వసిద్ధాంత సౌరభము.—కర్త :—పరమహంస పరివ్రాజకాచార్య, అనుభవానంద స్వాములవారు; భీముని పట్టణం, విశాఖపట్టణము జిల్లా; క్రవును ⅛ సైజు పేజీలు 300 - వెల మూడురూపాయల నాల్గణాలు.

సాంఖ్యయోగ దర్శనముల విపుల విమర్శన మీగ్రంథము. ఇది శ్రీస్వాములవారు సంకల్పించిన 'సర్వసిద్ధాంత సౌరభము' న నొక తరంగము. హైందవ సాంప్రదాయిక సిద్ధాంతములన్నింటి సారమును స్వాములవా రీగ్రంథమునందు వెలువరించ సంకల్పించి ఈ ప్రథమభాగమున సాంఖ్యయోగ దర్శనములఁ బరామర్శించియున్నారు.

శ్రీ అనుభవానందస్వాములవా రాంధ్రదేశమున సుప్రసిద్ధ వ్యక్తి. బాల్యమున విరాగము వారికి లబ్ధ మగుట పితృపైతామహప్రసాద మని వారే చెప్పియున్నారు. శ్రీరామకృష్ణపరమహంసనే గురుదేవునిగఁ గొని బ్రహ్మచర్యమునుండియే సన్న్యసించి బాపట్ల, భీమునిపట్టణములలో నాశ్రమముల స్థాపించి 'అనుభవానంద గ్రంథమాల' నేర్పఱచి తమ సాధనానుభవముల నెల్లరకు పంచియిచ్చుటకుపన్యాసముల గ్రంథముల నాధారముగ గొని వారు చేయుచున్న అనుగ్రహ ప్రసరణము ఎల్లరకు సువిదితమే. కాని శ్రీవా రింత పండితు లని పాశ్చాత్యప్రాచ్య దర్శనములందు వారి పాండితి తలస్పర్శ మని వారిశోధన మద్భుత మని వారి విచక్షణా మేధా విమర్శనశక్తు లనుపమము లని విషయనివేదన కౌశల్య మప్రతిమాన మని ఈ గ్రంథమును జూచినదనుక చిరపరిచయు లగువారికిని తెలిసియుండదు. సర్వసిద్ధాంత సంగ్రహ, లేశాది గ్రంథముల మాధవ, అప్పయ్యదీక్షితాదులు రచించియున్నారుగాని అవి సంస్కృతమున రచితములు; గాన, తెనుగువారి కందుబాటులో లేవు. మఱియు అవి కేవలవిషయ నివేదనమాత్రములు. ఈ గ్రంథమున నన్నో ప్రాచ్యపాశ్చాత్య విమర్శకాగ్రణుల యభిప్రాయములతోగూడ దర్శనకర్తలు, వ్యాఖ్యాతలు, వారి జీవితవిశేషములు విషయప్రమాణములగు గ్రంథములు అయాదర్శనసారము తద్విమర్శనలు, వేయేల సర్వవిషయము లిందు సంగ్రహింపబడియున్నవి. కాన నీగ్రంథము అయాదర్శనవిషయము నెఱుంగ గోరువారికి రసగుళికయని చెప్పవచ్చును.

సాంఖ్యదర్శనకారుఁ డెవఁ డనుటలో వీరు ఇరువురు కపిలు లని సిద్ధాంతము చెప్పియున్నారు. ఒకరు బ్రహ్మపుత్రులు ఒకరు కర్దమదేవహూతుల తనూజులు. వీ రిరువురి కన్న సగరపుత్రులసంహర్త భిన్నుఁ డని ఆయనయు ఋషిసత్తముఁ డని భారత ముద్యోగపర్వమున నుడువుచున్నది. చక్రధనుఁడను ఋషి సూర్యునివలనఁ గలిగినవాఁడని ఆయన సగరపుత్రుల సంహరించె నని భారతవాక్కు.

పతంజలికాల నిర్ణయమునను 'యవనుడు సాకేతమును ముట్టడించుచున్నాడు.' అను భాష్యవచనమునుబట్టి యోగదర్శనకర్త యవన దండయాత్రల కాలమున క్రీస్తుశకమునకు పూర్వము పతంజలి యుండెనేమో యని తోచుచున్నది; గాని యవన దండయాత్ర కాలముమాత్రము నిర్ణయమైయున్నగదా.

షడ్దర్శనముల ప్రాధాన్యము వేఱుగ వివరింప నక్కరలేదు. జడజగత్తును నిర్ణయించు తర్కవైశేషికములును క్రియాకర్తృవివేచనాధ్యములగు మీమాంసాద్వయమును విషయ విషయ సంబంధ - జ్ఞానకరణ - ఇంద్రియ విమర్శాత్మకములగు సాంఖ్యయోగములు మూడుజంటలు. సాంఖ్యము దర్శనములందు ప్రాచీన మని ముఖ్యమని యెల్లరంగీకరించినదే. సాంఖ్యజ్ఞానము కొంతయైన లేక ప్రాచ్యాస్తిక దర్శనములుగాని పురాణాదికములుకాని యర్థము గావు. సాంఖ్యము సిద్ధాంతమున ప్రథమశరణ్య మయినట్లే ఉపాసనమున యోగము నట్లే.

శ్రీ అనుభవానందస్వాములవా రీగ్రంథపరంపరను బ్రకటించి ముముక్షు జనోపకారము నిట్లే ఒనర్చుచుందురు గాక యని మానమస్కారపూర్వ కాభ్యర్థనము.

సుందర భారతయాత్ర :—రెండు భాగములు. రచయిత—విద్వాన్ బులుసు సూర్యప్రకాశశాస్త్రి, ప్రకాశకులు, సాధన గ్రంథమండలి, తెనాలి; వెల-భాగము ఒక్కొక్కటి రు. 2 అ. 8. క్రవున్ ⅛ సైజు, పే. 748 లు.

"భువి పురుపుణ్యతీర్థసదనా స్యృషయో విమదా స్త
ఉ త భవత్పదాంబుజహృ దోఘభిదంఘ్రిజలాః
దధతి సకృ స్మన స్త్వయి య ఆత్మని నత్యసుఖే
న పున రుపాసతే పురుషసారహరావసథాన్" శ్రు. గీతలు- —భాగవతము

తామే పావనులైన ఋషులుకూడ భూమి నెన్నోతీర్థములను క్షేత్రముల నుపాసించుచున్నారని భాగవతము చెప్పుచున్నది. శరీరము ఒక్కటే అయినను జ్ఞానతేజస్సు శీర్షమునందు హృదయమునందు మూలాధారాదిషట్చక్రములందు వివిధ తేజస్సులతో ప్రకాశించునట్లు భారతభూమియం దొక్కొక క్షేత్రమున తీర్థముస భగవత్కళ వివిధముగ ప్రకాశించుచున్నది. ఉపాసన కట్టి కళాస్థానము లెంతో ముఖ్యములు. కావున యాత్ర మన ఆధ్యాత్మికోపాసనమున మొదటి యడుగుగ నందఱు నంగీకరించియున్నారు.

యాత్రకు నానాదేశ జనుల యభిజ్ఞానము, వారి వారి యాచార మతసంప్రదాయాదికముల నెఱుంగుటచే మార్గము లెంత భిన్నము లైనను గమ్య మొక్కటియే యని—"పయసా మర్ణవ ఇవ" యన్నట్లు—యెఱుంగుటయు, శరీరమునకు శీతాదిద్వంద్వజయము, సహిష్ణుత, ఇత్యాది గుణసంపత్తి కల్గుటయు ఐహికఫలములు. ఆముష్మికఫలములు అఘక్షయము సత్వేవచేత కలుగు పుణ్యసంపత్తి.

భారతజనుల దేశాటనము ఐహికకృత్యమాత్రము గాదు. ఆధ్యాత్మికోపాసనల నొక్కటి-వారి దైనందినక్రియ యొక్కొక్కటియు ఆ బుద్ధితోనే పెద్దలేర్పరచియున్నారు గద.

ఐహికబుద్ధిచేతనైననగుగాక; మన ప్రభుత్వమువారు మనదేశము చూడవచ్చు. పాశ్చాత్యజనములకు భారత యాత్రను సుఖముగ నెరవేర్చుకొనుటకు ఏయే విషయములు తెలియనగునో వానిని తెలుపుటకు టూరిస్టు ఏజన్సీల నేర్ప ఱచియున్నారు. అవి ఆ యాత్రికు లెక్కడ ఆగవలయునో ఏవి చూడవలెనో ఏవి ఎందున్నవో తెల్పు గ్రంథముల ప్రచు రించుటమూలమున వారి కాయా యాత్రలకు సదుపాయముల నేర్పరచుట మూలమున సహాయము చేయుచున్నది. కాని మన క్షేత్రముల ప్రశస్తి, అవి యెందున్నవి? ఆయా క్షేత్రముల విశేష మేమి? వానిని చూచుట కెట్లు పోవలెను? ఇట్టి విషయముల దెల్పు గ్రంథములు మన భాషయందు లేవు. ఎవరును ఇంతవరకు ప్రచురింపలేదు. కావున నేతద్విషయక మైన గ్రంథమును ప్రచురింపఁబూని సాధనగ్రంథమండలివారు 'సుందర భారత యాత్ర' యను నీగ్రంథమును వెలువరచినారు.

సాధన గ్రంథమండలివారు సనాతన ధర్మగ్రంథ ప్రకటనమున కెంత సేవ చేయుచున్నది లోకమునకు విదితమే. ఈ గ్రంథప్రచురణముచేత ఆంధ్రజనము వారల కితోధికముగ ఋణపడియున్నదనుటకు సందేహము లేదు. ఈ గ్రంథ మండలికిఁ బ్రాణము ఈ గ్రంథమును రచించిన శ్రీ బులుసు సూర్యప్రకాశశాస్త్రిగారు-ధన్యజీవులు.

భరతదేశము నిది ఖండములుగ విభాగించి ఒక్కొక్క ఖండమున నేయే క్షేత్రముల చూడవలెనో తెల్పుచున్నది. ద్వారకాఖండము కాశీఖండము జగన్నాథఖండము మధ్యభారతఖండము రామేశ్వరఖండము పరిశిష్టఖండము ఇట్లు విషయవిభాగ మున్నది.

యాత్రికులకు తమ యాత్రను సుఖముగఁ జేసికొనుటకేసలహాలు కావలెనో అన్నియు నీయఁబడియున్నవి గ్రంథకర్త స్వానుభవము నాధారముచేసికొనియున్నారు. కనుక వారి సలహా లన్నియు చాటింపదగియున్నవి.

వారి పాండిత్యము నసాధారణమైనదని మన ధర్మవాఙ్మయమునుండి వా రిచ్చిన యుద్ధారములచేతనే తెలియ గలదు. వారు చెప్పిన మాట లన్నింటికి ప్రమాణములు చూపించబడియున్నవి. మన పురాణ వాఙ్మయ మంతయు వారికిఁ గరతలామలకము.

శాస్త్రిగారికి ఆస్తికజను లెల్లరు కృతజ్ఞులుగ నుండవలసినది యని వేరుగా హెచ్చరింపవలసినది లేదు.

1. శ్రీవాసుదేవనామ శతకము:—కవి శ్రీగురుజాడ రాఘవశర్మగారు, బందరు. క్రౌన్ సైజున ముప్పదిపేజీలు వెల రు. **0-8-0.** ప్రాప్తిస్థానము గురుజాడ రాఘవశర్మ, బృందావన ప్రచురణాలయము, బందరు.

కవియాత్మభావవ్యక్తీకరణమున కితరవిధ రచనలకన్న శతకరచన ఒప్పియుండు ననుట నిర్వివాదాంశము. ఏదో యొకనామమున హృషీకేశుని సంబోధించి తన యావేదనమును నివేదింపని ప్రాగాంధ్రకవు లుండరు. సాధారణముగా శతకములందు కవిజీవిత విశేషాంశములు తత్త్వరహస్యములు ఉపాసనామర్మములు ఇత్యాదులు ప్రస్ఫుటమై కవి వ్యక్తిత్వమును మన కెఱుకపఱచుచున్నవి.

శ్రీవాసుదేవనామ శతకము శ్రీకృష్ణాష్టోత్తర శతనామముల యర్థవివరణ రూపమై యుండుట దీనియందలి విశేషము. అనన్యసామాన్యమగు భక్తి బీజమై సత్త్వశుద్ధి ఆధ్యాత్మిక పుష్టియు పోషకములై పోతనార్యునిపంథ మార్గదర్శకమై విస్తరించిన భక్తకవి కల్పద్రుమము ఈశతకము.

అనర్గళధార, కదళీపాకము, మైమఱపింపఁజేయు పాదవశ్యము అడుగడుగున సమృతమును గురియుచున్నవి. ప్రాతఃస్మరణీయము లీంవలి పద్యరత్నములు.

రసముపై దృష్టి పెట్టియును తసవాక్కులకు సహజాలంకార మగు చమత్కృతిని శర్మగారిందు వీడక మేళవించియున్నారు. మచ్చున కని యేపద్యమును చెప్పరుపఁజూచుట వ్యర్థము. ఆమూలాగ్రము చదువవలెనని పాఠకలోకమునకు మావిజ్ఞప్తి. 'నవ్యః పరనిర్వృతయే' అనుట కీగ్రంథము లక్ష్యము.

2. ముకుందమాల:—కవి పైవారే; ⅛ క్రవున్ సైజున పే 42 లు. వెల రు. 0-12-0 లు. ప్రాప్తిస్థానము కవిగారు; బందరు.

పన్నిద్దరు దివ్యసూరులలో కులశేఖరమహారాజు యావద్భారతదేశమునకు స్వరచిత 'ముకుందమాల' యను స్తుతికావ్యముచేఁ బరిచితుఁడు. దాక్షిణాత్యవైష్ణవరచిత సంస్కృత కావ్యములలో ముకుందమాల కున్న ప్రశస్తి వేఱుదానికి లేదు.

దానిని దెనుగించుటకు శర్మగా రన్నివిధములఁ దగినవారు కృష్ణభక్తిపరవశులై తెనిగింపు ననన్యసాధ్యముగా తీరిచినారు. ఒక్కొక పద్యము ఒక రసగుళిక. చదువునపు డప్రయత్నముగ మనసు కరగి కన్నీరు పొడము ననుట యథార్థము.

కవిగా రన్నివిధముల కులశేఖరుల భక్తిప్రపత్తులను రచనాసామర్థ్యమును గలవారు. భక్తజనమీ యమృతమును గ్రోలి ధన్యులుకావలయును. లేకున్న అంతకు అదృష్టహీను లనుట నిక్కము.

స్వీకృతి:— ఇంగ్లీషు, తెలుగు, తమిళం - మూడుభాషలలో 'బాలాజీ' బొమ్మల కథ (శ్రీ వేంకటేశ్వర లీలామృతము) వేర్వేరు కూర్పులలో మాకు చేరినది. దివ్యగాథ - అపూర్వమైన యత్నం. ఏ భాషలోనైనా ప్రతి ఒక్కంటికి వెల రు. 1-9-0.

ప్రచురణ: మదర్ ఇండియా పబ్లికేషన్స్, మదరాసు - 24.

A PAGEANT OF INDIAN PHILOSOPHY

By

SRI N. RAMESAN, M.A., I A S.,

Deputy Secretary to Government, Home Department, Kurnool

PART II—THE POST-VEDIC PERIOD.

CHAPTER IX.

THE MATERIALISTIC THINKERS.

The Vedic period, with its culmination in the philosophy of the Upanishads, came to a close, round about the beginning of the Christian era, when the six systems of thinking called the 'Shad-darsanas' came to be set down in the form of Sutras. This transition from the Vedic period to the Sutra period is marked by certain heterodox systems of Indian Philosophy. By heterodox systems, it must not be assumed that they are opposed to the orthodox system, as they are commonly understood now. The correct terminology for these systems is the Vaidika and the Avaidika systems. The former takes as its standard the reality propounded in the Vedas, and accepts the Vedic doctrines, and builds therefrom by a process of reasoning, a system of philosophy. The Avaidika systems, on the other hand, do not accept the validity of the Vedas, or their teachings, but build up systems on different theories of knowledge and perception. This is the difference between the Vaidika and the Avaidika systems of philosophy and it should not be thought that they are orthodox and heterodox in the modern sense of the term.

The early post-Vedic and pre-Sutra period is marked by a remarkable freedom of mental activity. This is already discernible in the Upanishads themselves, and was brought about, more or less as a revolt against the soulless and spiritless tyranny of the Brahmana Ritualism. With an excessive devotion to the mere formality of sacrifice, there was discernible in the Brahmana period itself a longing for philosophic speculation. Man is, by essence, a rational and thinking being and any attempt to smother the surging tide of philosophic speculation in him brings about an inevitable reaction against the tyranny of all formal authority and discipline and results in a wild outbreak of emotional upheaval. Though for the growth of philosophic speculation, such an outlet of free thinking is essential, there is attendant on it an inherent danger, viz., that man when once he is relieved of the discipline of an imposed authority is likely to cut himself completely away from his moorings without planting himself in newer and higher values of life. In other words, an attempt to throw away the water in the bathing-tub may result in the baby also being washed away with it; and such a situation might conceivably result in man only making himself rootless without finding another basis for his culture. It takes a long time for man to realise that mere rootlessness is not enlightenment and that the roots of an ancient culture however encrusted with later additions are always preferable to merely cutting oneself off from all old and established moorings, without finding newer and healthier ones In such a situation a philosopher sinks to the lowest nadir of his existence In such a situation did India find itself in the post-Vedic period when man began to break out in rebellion against the rigorous ritual of the Vedic worship and

before he had found fresh haven in the doctrines of Bhakti and Karma, of the Bhagavad Gita. In such a situation do we actually find ourselves today in India when all our ancient cultures and moorings have been completely swept off by the impact of modern materialistic philosophy and where we have found no fresh spiritual and ethical values in life. In short, we are today, as were our ancestors in post-Vedic period, finding ourselves falling between two stools. Hence a study of the thought of this materialistic period is of more than antiquarian interest to us in the present day.

Two reasons can be given for this unsettling of man's fixed ideas. One is the political crisis in the land and the second is a new method of enquiry with its emphasis on freedom of thinking. During post-Vedic period when large scale foreign invasions were dying down, and the local aryans were settling down, and when fresh land, fresh wealth etc. etc. offered temptation to them, it was but inevitable that the political changes should bring about corresponding changes in the ethical outlook of man also. We hear loud complaints about the degeneracy of the age, the greed of men, and the lust of Princes. There were also sporadic foreign invasions in the land. All these made people get disgusted with life and property and men in their discontent with the existing order of things, they sought for relief in other values of life.

Consequently, the Upanishads which by themselves were an adventure into the field of thinking brought about a radical changes in the very method and mode of enquiry in the minds of men. At the highest Advaitic conception the Upanishads declare that there is nothing but one Brahman, that all phenomenal existence is not absolutely real but only illusory, and that the reality of everything besides the Brahman has only Vyāvahāric validity and no permanent status. This was the highest pinnacle of thought attained by the Upanishadic Seers and still remains the highest pinnacle to which human thought has ever dared to ascend. This high conception of the Reality of the Absolute brought about in its train a certain pushing down of the old values. For example, the conception of personal God, to whom, one may turn in the hour of distress has to be given the go-by, because a personal God is as much due to a mental image as the outside the world is, and has no validity in the presence of the one real Absolute. Similarly, with all other modes of thinking. This Advaitic concept of the Upanishads brought about a complete shattering of all pre-conceived notions. At its height, it has suggested from the human angle a cold and absolutely impartial and unapproachable ideal as the very purpose of human incarnation and effort. This cannot satisfy the religious and sentimental needs of the majority of the people. Thus, the Upanishads though they carried thought to its logical extremes, and formulated a system of philosophy which to this day, is as daring and original in its conception and evolution, as it was three thousand years ago, however, did one desservice to the general run of humanity at large, in as much as they showed a possibility of having a second opinion on the validity of God, Religion, Morals and Ethics. Once this fresh line of thought was opened up, nobody could forsee the limits upto which it could go. The faith of centuries was dissolving like a dream, and in the tumult of thought consequent on the disintegration, many philosophic fancies and futile speculations were put forward. This aspect

of the Indian thinking has therefore to be conceived more as symptomatic of the age in which men were beginning to think unaided and unfettered by traditional authority.

There are certain broad trends which are common to these materialistic systems of thought. One is that Philosophy and thinking were not confined to particular classes or communities of men. Buddhism and Jainism which should also be regarded as systems of revolt against the Vaidika schools, lay very great stress and emphasis on this. A man however lowly he may be, has only to embrace the faith of Bodhisatva or Thirthankara, and he is received with open arms on a status of absolute equality. Among the faithful there is no distinction based on class or status or sex. As a counterplan against these heterodox systems, the orthodox systems tried to readjust and reorient their philosophies and thinking, they had necessarily to adopt this device of having a religion which was open to all, if they were to compete on equal terms with the heterodox schools and oust them from their supremacy. The Maha-Bharata, for example, is declared to be a fifth Veda to which even the Sudras can have access. Women were not excluded from learning and studying this Veda. In this we see how the orthodox schools tried to emulate the device of universal appeal of the heterodox schools which was the prime factor of their popularity. This is one broad trend of thought which we discern during this period.

Secondly, there is a growing reliance upon the powers of thinking and reasoning. The heterodox systems were built not on the Vedic authority but upon the authority of man's own knowledge. Different systems of knowledge and thinking were developed, and each system of philosophy was built on the background and basis of these theories of knowledge. If the orthodox schools had to stand up to this device of the heterodox schools, they had also necessarily to build up a system of logic which would make appeal to the power of reasoning in man. Thus we have the growth of the famous Bhashyas and Commentaries, which have appeared on both the Upanishads and the Sutras of the six systems of orthodox philosophy. These Karikas, Bhashyas and Commentaries are highly original systems of thought, well connected by rigorous logic and placed on an irrefutable basis of thinking. This necessity for a logical exposition of a particular doctrine was derived from the heterodox schools which developed their systems on this basis, and which therefore made such an enormous appeal to the thinking man. However, as the orthodox systems had also by their very nature to retain the authority of the Vedas and Upanishads, they had to have the basis of the Vedic teachings. The orthodox schools developed as logical and correct systems of thinking as the heterodox schools, but to justify their orthodox view they had to impose it upon the texts of the Vedas and the Upanishads in such a manner that they can be interpreted to suit their particular line of thinking. This is the rationale behind the systems of Bhashyas and Karikas which has sprung up in our philosophical speculations.

Thus the heterodox trend of thought which was based more on reason than on faith, had a very helthy effect on the evolution of philosophic thinking in our country. It placed great reliance upon man's powers of thinking and logical sequence of systems of speculation. If this is alone, then the result might have been the universal adoption of some such school as the Charvaka school of materia-

lism. On the other hand, our orthodox philosophies had a body of verified truths in the experience of the realisation of the Upanishadic Seers, and any system of philosophy that they built up, had necessarily to be based upon this solid substratum of realised experience. Thus, there was a close balance between the powers of original thinking and reasoning on the one hand and the necessity to get oneself fixed to certain observed facts on the other. The net result was that the orthodox systems established systems like Advaita and others, which were the best that can be performed by any human standard.

The materialistic system of philosophy is as old as man and even in pre-Buddhistic India there were purely materialistic doctrines. There are many references to this doctrine both in Buddhism as well as in Maha-Bharata as for example in the Santi Parva. Manu, the great law giver, refers to 'Nasthikyas' who were against the Vedic faith and 'Pashandas' who were heretics. The law giver of these materialistic systems of philosophy is said to be 'Brihaspati' and the materialistic system is said to be based upon the 'Brihaspati Sutras.' However, these have perished and are not availble now. Apart from the references here and there that we get in the epics and the Buddhistic works, the main authority for us to know something about these materialistic systems of philosophy, are the polemical works of other schools which summarise these materialistic schools and then denounce them. The 'Sarvadarsana Sangraha' 'and Sarva Siddhantasara Sangraha' give us a graphic description of these. There is another work called 'Prabodha Chandrodaya' which is an extremely interesting and a highly literary work in Sanskrit from which also we can glean certain facts.

Even among the 'Shad-darsanas' or the six systems of orthodox philosophy, the Nyaya and Vaiseshika schools are said to be originally atheistic, though their modern adherents have turned them into theistic creeds. According to Kumarila, atheistic systems were found among the adherents of the Purva Mimamsa school, which, as it is known to us, is one of the schools which rigorously enjoin the minutest adherence to the ritual and sacrifice of the Vedas.

The two main systems of materialistic philosophy that are known to us, are the 'Swabhava Vada' and the 'Charvaka Siddhanta.' In the Maha Bharata we get very many interesting details of these. Most of the literature of this period is not in Sanskrit but in Prakrit which was the language commonly spoken at the time. It would be interesting to see that the religlous literature of Buddhism and Jainism are also not in Sanskrit but in 'Pali' and 'Ardha Magadhi.' This is another factor which goes to show that these heterodox systems were more popular than priestly in their character, and were intended to level up the inequalities among the classes of men.

The Swabhava Vada stresses that whatever character an object might have or manifests belongs to that very object and not to any extraneous agent. Accordingly, the idea that there is a transcendental God behind the universe or that Nature has a sacred purpose etc. etc. are all anathema to this school of thought. A classic description of this Swabhava Vada is found in the following verse:

अग्निः उष्णो जलं शीतं समस्पर्शः तथानिलः ।
केनेदं चित्रितं तस्मात् स्वभावात् तत् व्यवस्थितिः ॥

"The fire is hot. The water is cold The atmosphere is moderate to the touch. Who else would have created these

distinctions but the very essence or the Swabhava of the objects."

This system has, therefore, the simplicity of direct perception. Things are what they are. Their nature by itself explains all the authority of the Universe and the order that is noticeable in it. According to this school, therefore, there is no such thing as a separate soul or a mind, that is animating the body. The body is there; the senses are there; the world is there, and the sensory perception is there. There is no doubt a mind or a conscience in man which sees, hears, touches and smells these things, is also there, but there is no valid proof to show that this conscience has a transcendental origin or any unnatural beginning or end. Mind exists in matter and exists in its own Swabhava just as fire is hot. Since we do not go about saying that fire is hot, because God has put the element of heat into fire etc. as it is the very Swabhava or nature of fire to be hot, similarly it is the nature of man to have thinking as it is nature of sugar, for example, to be sweet. There is no reason as to why a god should be introduced here. There is no valid proof as to why this Swabhavic quality of any particular thing like thinking associated with man, should be attributed to unnatural causes or reasons. In a similar manner mind exists, because mind has its own Swabhava or essence. There is no other explanation for it. In other words, the brain secretes thought, as glands secrete certain juices. There is nothing more to it. This is the Swabhava Vada of the materialists.

This school of thought has no doubt an appeal of directness and direct experience for man. But a little reflection will show how unstable this position is. This school tries to account for the higher principle of mind and soul, by the lower one of matter, and starting with the existence of matter, it tries to explain mind and soul as only a function of it. But by this very assumption this theory is exploded. If we only reflect on it carefully, we can see that the very existence of matter, and its Swabhava which this theory takes for granted, cannot occur unless there is a mind behind it which recognises the matter, and is aware of the essence or Swabhava of it. Swabhava cannot exist at all, unless as a prior condition we have a mind which is able to perceive this inconscient matter and to experience this Swabhava of the matter. In other words, the very postulate that matter exists, should be supposed to take for granted, the existence of a pre-existing mind to become aware of the existence of matter. Inconscience cannot exist in itself, but can only exist as an object of awareness by a pre-existing conscience. This simple argument shatters materialist schools of thought both ancient and modern.

We have the other school of thought, viz, the 'Charvaka Siddanta.' This is slightly more philosophic in its contents than the Swabhava Vada in as much as Charvaka sees the need for formulating some theories of knowledge. This system is also called the Lokāyatā system as the word "Lokāyatā" in Sanskrit stands for materialism. This system teaches unbridled pleasure-seeking as the very purpose of man's incarnation in this world.

The allegorical play, 'Prabodha Chandrodaya,' in Sanskrit gives the substance of this doctrine as summed up by the characters in the play, as follows:

"Lokāyatā is always the only Sāstrā. In it only perceptual evidence is authority. The elements are earth, water, fire and air. Wealth and enjoyment are the objects of human existence. Matter can think. There is no heaven; and death is the end of all."

Charvaka has formulated his theory of knowledge, by which he admits the validlty of only one Pramana, namely, Perception, and rejects all other Pramanas including not only Vedic and verbal testimony, but also inference. According to this theory, what is arrived at by means of perception alone exists. What is not perceived is non-existent, for the simple reason that it is not perceived. Even inference is denied as a valid basis of knowledge. When we see smoke and infer the existence of fire, we are reminded of fire through the association or memory of past perceptions. Thus, the inference is based upon a perception, even though it may be past, and hence the only valid test of any knowledge, is perception and nothing else. Some later day thinkers have given certain reasons as to why they consider even such an elementary thing as inference as an invalid means of knowledge. They say that inference as a valid means of knowledge is based upon knowledge of universal connections. Such knowledge of universal connections cannot be directly perceived by us but can only be inferred. Thus if we are to take inference as a valid piece of knowledge, we must have a knowledge of universal connections, which knowledge itself is based upon inference, whose validity we are trying to establish. Thus, this leads to a vicious circle and thus inference cannot be a valid knowledge.

Since percerption, which means sense perception, is the only form of knowledge, matter is the sole reality. It alone is congnisable by the senses. What is material is real. Matter has only four elements, namely, earth, water, fire and air. These four elements are no doubt mentioned in the Upanishads also, where they are called as the Bhutas; but the fifth Bhuta, namely, Akasa or Space is denied in the Lokāyatā school. The entire universe is built up of these four elements, and they explain mind as a function of these enter into a unique combination of the living body. Thus the physical body, as characterised by conscience, is to the Lokāyatā, the only self or the 'Atma' and there is no other soul apart from it. 'Sarvasiddhānta Sārasangraha,' gives a very graphic description of how intelligence or conscience is, according to the Lokāyatās, said to be derived from matter.

"Though intelligence is found to be embodied in the life of most of the non-intelligent elements, it is produced in the same way in which red colour is produced from the combination of betel, arecanut and lime."

Just as when certain juices of the trees are allowed to ferment, a mysterious inebriating power is formed, so also conscience is produced out of a mixture of the four elements in a mysterious manner. Thus, thought is a function of matter. Concience is invariably found in connection with the body. Nobody has seen conscience or soul apart from the body and hence conscience is a product of the body and not vice versa. Thus, the soul of man is not distinct from his body but merely body qualified by intelligence. To quote the 'Sarvasiddhānta Sārasangraha' again,

"The Atma is the body itself which is characterised by such attributes as are implied in the expressions 'I am soul, I am young, I am old, I am an adult' etc. etc."

In this view, since soul is nothig but a product of matter, there is no need to postulate either God or Heaven or Hell. Ethics and morality have no basis in life. Virtue is a delusion and enjoyment is the only reality. Moral and ethical rules are

conventions of man. Thus, pleasure is the very ideal of human existence in the world. Charvaka admits the presence of suffering and pain, but ridicules the morbid interests of the Buddhists in pain and the causes for their removal. As 'Prabodha-Chandrodaya " so satirically says "

" They (Buddhists) conceived that you ought to throw away the pleasures of life, because they are mixed with pain; but what prudent man will throw away unpeeled rice which encloses excellent grain, because it is covered with the husk."

According to the Lokāyatās even though the sensual pleasures are mixed some kind of pain, it is the part of wisdom to enjoy the pure pleasure, so long as man can do it and leave aside the pain till it becomes inevitable. According to them, it is meaningless and stupid to reject pleasures through fear of pain. The Lokayatas therefore do not believe in any spiritual value but are content with the worldly ones of sensual pleasure and wealth. As one author has so aptly put it, Charvaka has disregarded ethics and morality and preached the principle of good digestion and no conscience!

The Charvaka school has also, like its composer, the Swabhava Vada, the appeal of directness and simplicity. It does not involve man in any serious and abstract thinking but gives a philosophical tinge to the animal existence of man. It is surprising that these childish notions should have been formulated and preached as organised systems of philosophy. We can only argue that the removal of all ancient restraint in the post-Vedic era led to a remarkable resurgence of original thinking, which at its worst produced these systems. In fairness to Charvaka, it must also be stated, that his doctrine, as it has come down to us, has an element of caricature in it at the hands of his critics. A system of philosophy, which was seriously professed and discussed for centuries, could not have been of the coarse kind that it represented to be now.

The rejection of any other validity except perception can only mean that the intelligent materialist was aware of the lack of finality in human thinking, because all of them rest ultimately upon some inductive truth, which however probable it may be, cannot have that finality of proof which direct realisation alone can give. Thus it would not be correct for us to take literally the tenets of the materialists as they are stated above. There are strains of pure thinking in these systems also.

The materialistic schools have naturally come in for a good deal of harsh and sharp criticism at the hands of later Indian thinkers. The Charvaka system of knowledge which denies validity to any Pramana except direct perception has been attacked by many thinkers as follows: When inference is denied as a valid means of knowledge, how is it that a man can know, whether he is in ignorance or doubt or in error? For, ignorance, doubt and error cannot possibly be discovered in man directly *by the sense of perception.* This can be inferred only from contact or from speech or reflection etc., and therefore inference is recognised as a means of knowledge even in the process of denying its validity. This is one shattering criticism of Charvaka's denial of inference as a Pramana.

The theory that conscience is a product of matter, has already been shown above to be invalid for the simple reason that matter cannot be recognised, unless there is a pre-existing mind, to become aware of matter. Matter therefore connot produce mind, in as much as matter to exist as matter, first of all has necessarily got

to have the pre-existing mind to perceive it. Therefore, the very existence of matter being dependent on the existence of mind, it is futile to argue that mind is a product of matter. Secondly, it is no doubt true that we are unable to realise conscience apart from the body, but this does not immediately prove that conscience is a property of the body, for there is another possible line of thought that body might be auxiliary to the realisation of conscience. In other words, the inseparable nature of the existence of conscience and matter does not necessarily prove that conscience is a product of matter. It may also be possible to construe that matter or body is an auxiliary for conscience to exhibit itself. Thirdly, if conscience were a property of the body, then there can be no such thing as conscience *of* the body, because conscience cannot be the property of that of which one is conscious but that which is conscious. In other words, the subject cannot be the property of the object. Fourthly, if conscience were a property of the body, then since other persons see our bodies, other persons must also see the property of the body, vix., the conscience, because properties of material things are always perceivable. But the conscience of one man is his own knowledge only and no man can become aware of or realise the conscience of another. Fifthly, the body implies by its very structure some other person or ego or soul which in the controller of body. Man is a self-conscious animal. It is a matter of direct awareness of every human being that he can become aware of himself, seeing, smelling etc. other things. In other words, man is directly aware that he is seeing another object and is aware that there is a seer who is seeing things. Thus, conscience or rather self-consciousness, which is a matter of direct perception and realisation for man, cannot be explained on the ground that conscience is a property of the body.

It would be inconceivable how man could come to formulate moral and ethical ideals at all if matter was the end of life. On philosophic grounds therefore the materialist systems failed and have to be rejected. However, it must be remembered before we pass harsh criticism of these two schools, that they had the audacity to deny the authority of the Vedas, and the authority of tradition which at all times for a reformer is a difficult task. The history of reformation and growth of thought in the world, proves that a reformer has to battle against established tradition at the cost of his life. The examples of Socretes and Jesus Christ are before us, not to speak of the various other martyrs in the cause of freedom of thinking. It is a remarkable tribute to the genious of India that such totally nihilistic and ante-orthodox views could be formulated, preached, accepted and followed by a large body of adherents without any persecution. This shows the unique freedom from dogma and the remarkable liberality and catholicity of outlook of Indian thinkers. This is no mean achievement at any time, much less at the period of history when Charvaka lived and talked, viz., 2500 years before. With this brief study of the materialist systems we can now proceed to study Jainism and Buddhism which are the two other Avaidika systems of Indian thinking.

TEMPLES - XI

(Continued from previous article)

By

YATHARTHAVADI

(THE CRANE AND THE CRAB)

The two friends went to the river Cauveri from the temple with their minds full with the darsan of Lord Ranganatha. It was a summer evening. The water was flowing in the middle of the river with its white sandy banks exposed on either side. The cool southern breeze added to the pleasantness of the scene. The friends sat down on the sands near the water edge. Small ripples were breaking on the sandy bank. When they were immersed in the calm and divine beauty of the river, they noticed a crane, standing not very far from them, near the water edge and it looked like a saint doing Japam after a bath in the river. But it was intent on catching a crab which was coming out of the water to the wet sands for playing. Every time the crane put down its beak to catch the crab, a small ripple came from the river, threw water on the face of the crane and drew the crab also into the waters. Thus the crane was missing to catch the crab everytime. The crab came very nearly into the beak of the crane but the waters were drawing it away disappointing the crane. The friends were studying with great interest, when a Bhakta came to the scene and addressed the friends thus:

Bhakta: What are you both so keenly observing about the crane?

Friends: You see how the crane is eager to catch the crab, but gets disappointed everytime by the ripple of the river throwing water on its face and dragging the crab into the waters as it recedes.

Bhakta: Yes, it is interesting no doubt. Are you able to see anything more in that?

Friends: Does this not show that there is many a slip between the cup and the lip? Life is exactly like this for all, with disappintment at every stage. But the steadfastness of the crane is going to succeed at the end.

Bhakta: You are looking at it from the crane's point of view. Now look at it from the river's point of view. You will find it more thrilling.

Friends: We do not understand you, Sir. Kindly explain the same to us.

Bhakta: You see, the crab is a child of the mother Cauveri. She is protecting it all the time. The child of a crab, without knowing that the crane, its Mrityu is ever-waiting on the bank to swallow it, goes very near to it in its playfullness. The river in her own motherly way sees the danger to the Child. So, she throws water on the face of the crane just when it is to catch the child (crab) and makes the crane blind for the moment. Before he could open his eyes, she draws the crab into the waters, saying, "Look here, my child, do not go out of my waters. Death is ever waiting to swallow you. Remain inside my waters and play as you like. The crane cannot pick you when you remain well within the waters. I shall protect you."

Do you now see the motherly kindess of the river Cauveri in protecting its innocent child of a crab from falling a prey into the mouth of the crane (Death)? This quality of the river Cauveri reflects the quality of Lord Ranganatha Himself from whom she has imbibed it.

Does not the Lord say in the Gita, Chapter V, Sloka 21,

" बाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्मा विन्दत्यात्मनि यत्सुखम् ।
स ब्रह्मयोगयुक्तात्मा सुखमक्षयमश्नुते ॥ "

"Those who are not attracted by the external Vishayas, are quite happy within themselves. And those who turn their attractions towards God (Brama-yoga) are eternally happy."

He has also said in chapter XVIII, sloka 66,

" सर्वधर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ।
अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः॥ "

"Those who have given up all external contacts and live in Me, I shall protect them from all dangers."

Friends! do you not see the meaning of the two slokas in the action of Mother Cauveri in protecting the crab?

Friends: We are indeed obliged to you, Sir, for turning our minds towards the proper way of looking at things. You are a great Bhakta. You see the kindness of God reflected in every bit of Nature's actions, for everything round about this divine Kshetram seems to be personification of kindness.

Bhakta: You are right. Not only round here. Everywhere it is kindness that really exists. That is God. Unkindliness has only an apparent existence but not real. All things other than kindness is Māya. The Upanishad also says so.

" तस्य प्रियमेव शिरः
मोदो दक्षिणः पक्षः
प्रमोद उत्तरः पक्षः
आनन्द आत्मा
ब्रह्म पुच्छं प्रतिष्ठा "

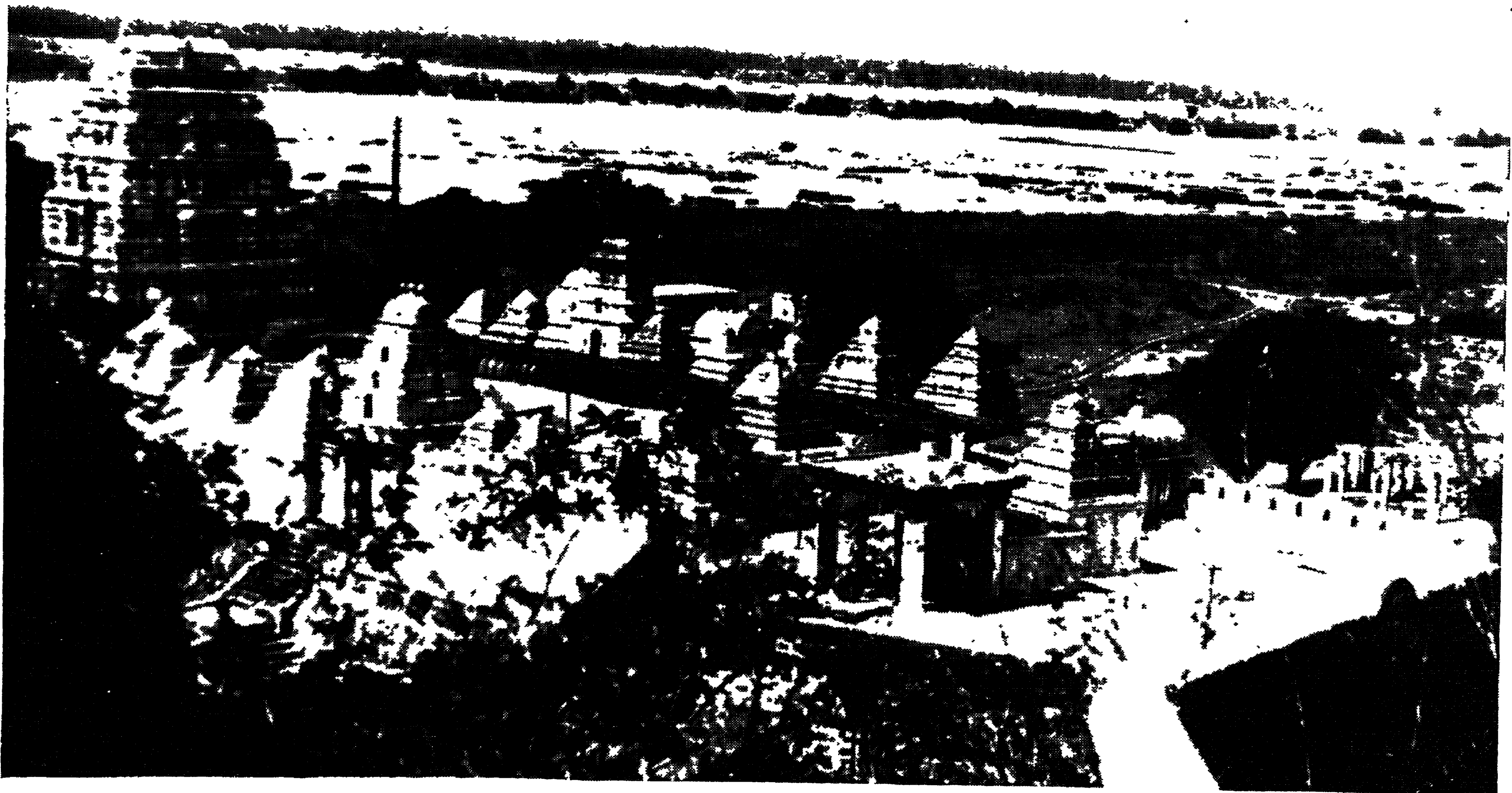
"The Anandamaya kosa is described in the form of a bird whose head is *kindness*, the wings, joy and overjoy, the body the Ananda and the tail the Brahman."

Just when they were conversing about the kindness of God being reflected in Nature, the sun was just setting. Being the second day after the New moon, a streak of the moon appeared in the sky. It was a picture for poets alone to draw. All got engrossed in appreciating the beauty of the Chandra Rekha in the clear blue sky. The Bhakta said to the friends that he would tell them a story with regard to the Chandra Rekha, if they were interested, and bagan the story thus:

(THE MOON AND THE NAIL)

It was on a similar evening that the great Maharshi Vyasa was returning to his Ashrama with his young boy 'SUKA' after finishing his ablutions in the river Saraswati. The divine boy 'SUKA' observed the streak of the moon in the sky and being a budding poet, was attracted by it. He drew the attention of the father to that and told him how beautiful it was. The Maharshi was very happy at that and instead of explaining what it was, asked the child what he thought it was like. The child replied, "Father, it looks like a nail cut off from the toe." Vyasa felt that the child had excelled himself in poetic sense and then he himself got a wonderful idea and said, "My son, you are right. It is a nail of a toe. But how could a toe go up in the sky? Do you remember the story of the great VAMANA, who took a big form to measure the earth and sky by two feet, as per Mahabli's boons given to Him. One of the feet of the great Trivikrama went up the sky to measure it. What you now see is the nail of the toe of that foot. The Lord's body being blue in colour, has merged with the colour of the sky. The white nail shines like the streak of the moon today."

Maharshi puts it thus in the XI Skanda of the Srimad Bhagavata:

SRI RAMALAYAM — BHADRACHALAM

UTSAVA VIGRAHAMS of SRI SITA, RAMA & LAKSHMANA at Bhadrachalam Temple

"भगवत उरुविक्रमांघ्रिशाखानखमणिचन्द्रिकया
निरस्ततापे ।
हृदि कथमुपसीदतां पुनस्स प्रभवति चन्द्रइवोदितेर्कतापः" ॥

"When the Nakhamani Chandrika of the toe of the Lord's foot appears in the heart of man, how can the heat of the sun of samsara continue to exist?"

The Bhakta continued. "Friends! do you now see that anything that is beautiful and attractive in Nature is all Divine. Anyway, does not this second day's moon (द्वितीय चन्द्र) appearing like a nail bring up to one's mind that the Lord's foot is always up above us, unseen. This is how Maharshis enjoyed Nature always in relation to some aspect or other of God."

The friends thanked the Bhakta profusely and returned home saying" There seems to be as much God outside as inside the temple for a seer. He is a blessed soul who could see Him both in and out."

Do we not see now that God is both kindness and beauty? It is why they call Him 'RAMA' (राम) "रमयत इति रामः"

(To be continued)

THE TEMPLE OF SRI RAMA AT BHADRACHALAM

By

T. N. SRINIVASAN, M. A.

The cult of Rama worship dates back to the early centuries of the christian era, for even as early as the tenth century, the immortal epic of Sri Rama was rendered into Tamil by Kamban. Even assuming that the date of Valmiki, the first composer cannot be correctly fixed, there can be no doubt about the historical existence of Kamban, the versatile Tamil poet, and much more so, it cannot be denied that the famous court poet of the Ujjain-Kalidasa was induced to write his famous epic poem "*Raghuvamsa*" wherein the life history of Sri Rama forms the major portion, because of the influence that this cult was even then having. The date of this great poet is computed to be about the fifth century of the christain era. Equally enthralling in the famous Hindi composition-'*Rama charit Manas*' of saint Tulasidas whom the historians fix as having lived in the seventeenth century.

This continuous stream of literary masterpices on the life history of Sri Rama show that the people of our country had an unbounded amount of reverence to that great hero—if he may be so called. This does not in any way diminish the fervour of the innumerable devotees of this divinity—to whom Sri Rama is no other than Vishnu, who came down as an *avatar* in human form. If that were not so, there is no justification for the existence of two Upanishads in Atharva Veda,—"*Ramatapinya upanishad*" (रामतापिन्युपनिषत्) which glorifies name of. Sri Rama and "*Ramarahasyopanishad*" (राम रहस्योपनिषत्) where several Rama-mantrās are described and glorified.

If one recapituates on this glorious streams of literature on Sri Rama, one can easily discern the vast amount of influence that this remarkable personality impressed on the human mind. In fact this cult did not stop with literary master. pices alone. In the field of fine arts, especially music, Sri Rama held the hearts' strings of very many. Besides the nu-

merous north Indian Bhaktas like Kabir, Ramanand and others, Saints like Tyagaraja, Ramadoss and Purandaradasa were so much influenced by the overwhelming omniscience of Sri Rama and the immeasurable Krithis of these great composers bear irrevocable testimony to the greatness of this remarkable deity. In other fields of fine arts—like painting, especially murals and in sculpture, the charm of Sri Rama is rather unique and outstanding. He is represented as a charming person with a well built body bearing in his two hands, the Dhanus (bow) and the Bana (arrow), with a graceful pose—the 'tribhanga' attitude, wherein the erect frame is shown as bent threefold, giving a peculiar disposition to an otherwise erect—(samabhanga) aspect.

The temple of Bhadrachalam on the banks of the Godavari river pist on the outskirts of Andhradesa is a living testimony to this great cult. According to the puranas, this sacred spot is held in great reverence, as Sri Rama himself is said to have lived here for sometime before Sita was carried away by Ravana. It was here that a saint by name 'Bhadra' was living at the time of Rama's sojourn and Rama being pleased with his austerities, came again to that place with Sita and gave him *moksha*. This is responsible for the place being called "*Bhadrachalam*"

Even though in the vast expanse of our ancient land of Bharat, there are thousands of temples dedicated for Sri Rama, from Ayodhya—his birth place in the northern part of Uttara Pradesh, down to the narrow strip of island at the southern end—Rameswaram, this particular temple is remarkable in its own way. Like most of the temples in our country, the temple at Bhadrachalam does not claim a 'sthala puranam' culled out of the various puranas. Nor does it boast of having been created by devas or rishis. In fact it is a temple consecrated by man-*manushapratishtha*, for, the local traditions trace the first beginnings of this famous temple to a bairagi or mendicant who came there from Ayodhya. He took up his abode on the small hillock, which overlooks the grand Godavari river. It was he that carved out the image of Sri Rama and built a small temple there. But today, this shrine is famous throughout India and earns nearly half a lakh of rupees every year.

The celebrity that this temple now enjoys was acquired by it, in the eighteenth century, when the great Rama bhakta, Saint Ramadas was associated with it. This great man was an official in the Nizam's service and was sent to collect the revenues from this taluk by his muslim master. Instead of transmiting the amounts of the collection to the royal treasury, he was spending them all for enlarging the small temple of Sri Rama here and for the conduct of the several festivals in the temple. He was therefore found gnilty of embezzlement of state money and was sentenced to be imprisoned by the Nizam. According to the records of the state, he was in prison for about twelve years and died in harness.

But tradition, based on the well-known folk songs connected with this saint, declares that he was miraculously ransomed by Sri Rama & Lakhmana who appeared before the muslim ruler as the servants of Gopanna, the orignial name of this saint, and paid back the amounts due to the state in gold coins. After release, the Saint was encouraged by the ruler to continue his pious work and it is even said that he was allowed to mint gold conis popularly known in those parts as 'Ramtangi.' This coin was originally a saucer shaped piece of gold

on one side of which the coronation scene of Sri Rama was inscribed while the obverse side carried the image of Sri Arjaneya with some words in Urdu Script.

It may be that during this period, that the saint composed several beautiful Telugu Kritis in praise of Sri Rama. In one of them in *Anandabhairavi*, he clearly indicates his own mental obsession:-

పలుకే బంగారమాయె పిలచిన పలుకవేమి
కలలో నీ నామస్మరణ మరువాను చక్కతండ్రి ॥పలుకే॥
ఎంత వేడినను నీకు సుంతైన దయరాదు
పంతముచేయ నేనెంతటివాడను తండ్రి ॥పలుకే॥

The saint, in addition to reglorifying the place with additional mandapams and front gopurams made suitable arrangements for the celebration of the several festivals to Sri Rama and more particularly Sri Rama Navami Utsavam, which is even today conducted on a very grand scale here and for the feeding of the mumerous pilgrims that visit this Kshetram.

Ramadoss was succeeded in his office by a certain Tumu Lakshmi - Narasimha Rao, who wiser than his predecessor, annually despareted part of the local collections to the State-treasury and devoted the rest to finish the work that the great saint had begun. He also commenced another temple for Sri Ranganatha, which still stands nearby. While he was thus engaged, a wealthy merchant from Madras named Varadarama Das brought about two lakhs of rupees to Bhadrachalam and agreed to help him in completing the sacred work he had taken up. However this was prevented by the muslim ruler, who took away the entire money. But it is strange that even now this temple gets an annual endowment of about Rs. 15,000/- from the Nizam's treasury for the maintanance of the shrine of Sri Rama.

From the aesthetic point of view, the situation of the temple is most alluring. It stands on the right bank of the wide river Godavari on an elevated hillock and is reached by a flight of about forty steps

The main entrance is crowned by a tall inspiring Gopuram which leads one into the inner prakaram of the temple. The main shrine houses the famous Sri Rama image and adjacent to this stand the utsava images of the deity with Sita and Lakshmana on either side. This particular image of Sri Rama is rather peculiar and differ from the usual iconographical representation of this divinity. Instead of the normal two hands, Sri Rama of Bhadrachalam has four hands. While He holds the customary *Sarnga* (bow) and *Bana* (arrow) in his front two hands, the two rear ones hold the *Sankah* (the conch)and the *Chakra* (the discus), characteristic of ordinary images of Vishnu. Such *Chaturbhuja Ramas* are rare and are considerably very significant for worship. Architecturally too, there is not much of noticeable importance here, as the edifices are built rather more sturdy than elegantly.

But it must be concluded that the temple here is very popular and has become one of the most important temples in Andhradesa. In fact there are only two or three important temples of Sri Rama here, which are noteworthy. The other is the one at Tirupati, at the foot of the Tirumalai Hills, while the third one is that at Ontimitta in Cuddapah district, where Bhakta Pothana got his inspiration.

This place is now a small town in th taluq of the same name in East Godava district, standing on the banks of th river Godavari. It can be reached fro Bhadrachalam road station, which bra ches off from Dornakal junction. Th most important occasion to visit this pla is during the Sri Rama Navami festiva which comes off early in April this year.

DUGGIRALA TEMPLE INSCRIPTIONS

By

SRI N. RAMESAN, M.A., I.A.S.,

Deputy Secretary to Government, Home Department, Kurnool

DUGGIRALA is a very important and rich delta village of Tenali taluk. It is situated 7 miles north of Tenali and 25 miles north-north-west of Repalli which is a taluk headquarters in Guntur District. Duggirala is now a very important turmeric centre and is also situated at the very head where the canal from the Krishna branches off to irrigate the delta area in Guntur District. Duggirala, which from the irrigational point of view is situated at a crucial point, is also the seat of a famous temple dedicated to Kesavswami. This temple is more than 1000 years ago. It contains some inscriptions which give us a valuable insight into the system of land survey in mediaeval Andhra.

The temple of Kesavaswami, is a small one built in the usual Chola style of architecture. There is nothing particularly interesting about either archaeology or antiquity of this temple. The importance of this temple lies in the fact that it contains three inscriptions which help us to determine the age of the temple and also give us an insight into the Kakathiya system of land tenure, and land survey.

The first of these inscriptions is on a pillar in the temple of Kesavaswami. It states that BHIMA the chief of KANDRAVADI, who was the son of PANDAMBIKA made a gift of the village of Duggrelapundi to a number of Brahmins and invokes the blessings of Sesha and other seven great Nagas. The date of the inscription is given in the first two lines of the inscription as "శ్రీమత్ శాకాబ్దే రసబాణ ఖేందు సంఖ్య". We have seen in a number of other inscriptions published in the previous issues of the ARADHANA that dates are often mentioned according to the well-known method of Hindu numerology by which figures, are represented by certain words which denote them like 'Nayana' or' eyes,' to repersent '2' etc. In the same manner, the description given here is రసబాణఖేందు. Rasa refers to the *Shadrasas* and refers to No. 6. Bana refer to the *Pancha banas* and refers to No. 5. 'Kham' means *Akasam* which represents zero. 'Indu' means Moon which represents No. 1. Hence the phrase రసబాణఖేందు when translated into figures would work out to 6501. However, there is the other rule of Hindu numerology by which letters are to be read from right to left (అంకానాం వామతో గతిః). Following this rule and reversing the figure, we get the date of the inscription as Saka 1056 which works out to A. D. 1134. Hence this inscription belongs to the first half of the 12th century A. D. and the temple on which the gift of the village itself is recorded must have had atleast been built 200 years before it could achieve such an importance. We can, therefore, safely conclude that the temple of Kesavaswami of Duggirala is nearly 1000 years old. The inscription refers to Bhima, son of Pandambika as the doner. This can only refer to the Velnati Cholas who were ruling this part of Andhra first as Viceroys under the great King Kullottunga Chola and laterly on their own. The provenance of this Velnati Chola inscription of Duggirala which is as late as 1134 A. D. shows that the Kakathiya empire had not yet attained sufficient importance

by that time. The inscription is in 12th century telugu and some of the lines are in Sanskrit. The inscription which is in 15 lines is as follows:

1. శ్రీమత్శకాబ్దె రస బాణఖేందు
2. సంఖ్యే ప్రవిత్త ద్విజ పుంగవే-
3. భ్యః పండ్డాత్మజ శ్రీమతు దుగ్గ-
4. జేల పూండిం దుదోహత్యు పరాగ-
5. తిభ్యాం ॥ చతుర్థ వంశార్ణవ-
6. పూర్ణ చంద్ర సచాల మాత్త మహీ
7. తలేశ, యకల్పయ ద్గ్రామమిమం
8. ద్ధరిత్రీ। సురార్థ మాచంద్ర దినేశ-
9. తారం॥ శేష (ః) తక్షక పద్మ నాభకు-
10. ళికా అనంత్తా (ంబ్యా) కర్కోటకాః వాసు-
11. క్యాది మహాష్టనాగ విభవం పండా
12. ంబికా నందనం భీమం ప్పాండవ భీమ-
13. విక్రమ నిభం శ్రీ కంద్రవాడీ
14. శ్వరం క్రూరారాతి మహేంద్ర వజ్ర
15. తుళితం రక్షంతు భూపోత్తమం

The next inscription of Duggirala is of the time of Ganapathideva of this Kakathiya dynasty. This is in 1136 Saka or in A. D. 1214 and is thus 80 years later then the first inscription noted above. We know from other sources of Kakathiya history that Ganapathi Deva was a great warrior under whom the Kakathiya empire rose to unprecedented heights of glory. The Kakathiyas started their empire with Capital at Anumakonda now in Telangana under the great warrior Prola. Prola was succeeded by his son Rudra who first extended his kingdom to the whole of the Andhra Desha. After Rudra came Mahadeva, his brother who was succeeded by Ganapathi Deva. Ganapathi Deva's reign was from A. D. 1198 to A. D. 1261. Ganapathi Deva was the first of the Kakathiyas who turned his attention to bringing the whole of the modern Andhra Desha and Telangana under one rule. He first turned his attention to the Velnadu country which corresponds roughly to the Andhra area south of river Krishna. The last of the great Velnati chiefs was Gonka III who died in 1186 A. D. and after him, small principalities like Kota, Natavadi and Chagi rose to power. Ganapathi Deva, by a wise policy of marrying into royal families, was able to annex the territories without much waste of bloodshed. The present inscription which is in 1136 Saka or 1214 A. D. proves that by 1214 A. D. the entire Velnadu area had come under the Kakathiya rule. The inscription is in cyclic year Bhava. It refers to the delimitation of the boundaries between DUGGIRALAPUNDI on the one hand and IVANI, DUGGAMA PUNDI, and MORAMPUDI on the other hand which delimitation was carried out by MALAPPARAJA AND RUDRARAJA under the orders of the King Ganapathi Deva after he occupied the Velnadu country. The inscription is dated as Saka 1136, Bhava cyclic year, కార్తీక శుద్ధ అష్టమి and is on రవివార, i. e., on Sunday. This by astronomical calculation can be worked out to fall on October 12, Sunday, A. D. 1214. This inscription too is found on a pillar in the temple of Kesavaswami. Duggiralapundi can easily be identified with the modern Duggirala. Ivani, another village mentioned in the inscription can be identified with the modern Yivani village which is 6 miles north of Tenali and 24 miles north-north-west of Repalli and is adjoining Duggirala. It is slightly difficult to identify the other two villages mentioned, viz., DUGGAMA PUNDI, MORAMPUNDI. It is just possible that these two villages might have lost their individuality by being merged with the other villages. The inscription which is in 44 lines is as follows:

1. శక వర్షంబులు ౧౧౩
2. నేంట్టి భవ సంవత్సర కా-
3. ర్తిక శుద్ధ అష్టమియు
4. రవి వారమున దుగ్గజేల-

5. పూండి అశేషమ హాజను -
6. లును ఇవని దుగ్గమ పూ (ం) -
7. డి మొఱమ పూండి పొలమె -
8. ర సమ్మంధము గణపతిదేవ
9. మహారాజు (దివి) పఱ
10. వెల నాండు చేకొని తనపెగ్గ -
11. డ్ల మల్లపరాజును రుద్రప -
12. రాజును భూమి నిల్పం బుత్తె -
13. ంచ్చె దుగ్గఱేల పూండకి
14. ఇవనికి దుగ్గమ పూండికి
15. మొఱమ పూండికి పొలమె -
16. రవివాద మై రెండు మేరలవారు
17. ను పెగ్గడ్లం గాను బోయిన వారు మ -
18. హాజనాల నడచికొం డనిరి
19. ఇవని బొద్రాజు కొడుకు
20. సూరపరాజు పొలమెరి నదిప్పించ్చి నడ -
21. చిన వాండు దుగ్గఱేల పూం
22. డ్డి (కుంచ వరా) న కూచి వ -
23. రాజ్ఞి పదు నాలువు నాడ్లు
24. జ (జే ?) ఇంచ్చె అజ్ఞేయతః అవు -
25. ఱు కోటి తూప్పుఃః (వా) ఇనిమం
26. ట్ట ఇవని పూర్వతః పొలమె -
27. రంకుట్ట ఐశాన్యతః.....గపల్లి -
28. ము కోటి తూప్పుఃః కుంట ఇనిడ -
29. ఇని ఉత్తరతః నాగుల కుంట అ -
30. నంతరతః గురువుగుంట అనంత్త
31. రతః దేవతకుంట అనంతరతః మా -
32. విపాటి కుంట వాయవ్యతః పొల -
33. మెరకుంట అనంతరము దక్షిణము
34. కుంట పశ్చిమతః పొలిమెరకుంట
35. అనంత్తరమ తుంగ్గ భద్రాదేవి ప -
36. శ్చిమతః పొలిమెర కుంట అనంత్త -
37. (ర) మనైరిత్యాం తుంగ్గ భద్రాదేవి ప -
38. క్షిణ ముముఖ మైన మడుక
39, అనంత్తరము దక్షిణతః ఇను -
40. పగరపు పొలమెర కుంట
41. ఇపొలమెర నడచుట లేపన్నవారు
42. గంగ కఱ్ఱ వే ఇగ (వి) లలం బొడ్చిన
43. వారు పెద్ద కొడ్కు కపాలానం గు -
44. డ్చిన వారు.

The main interest of this inscription lies in the fact that it gives us a clear idea of the land survey that was prevailing in Andhra during mediaeval times. 'Polimera' which means in modern telugu a boundary between two villages is referred to in this inscription and the trouble is described as "పొలిమేర వివాద". Mallapparaja and Rudraraja who were mentioned in this inscription must have been the local administrators of King Ganapathi Deva. The inscription refers to *Kunta* in the various directions as.

పొలిమేరకుంట ఐశాన్యతః
నాగులకుంట అనంతరతః
దేవతకుంట ఆసంతరతః
మాలిపాటికుంట వాయువ్యతః

These show that the boundaries between the village while surveying were marked by means of the lands or kuntas as they were called. We learn from the text books on *Ganita* of the time of King Pratapa Rudra that there were different kinds of poles which were in existence and which were used for measuring lands and that a square area of that land measured with a single pole lengthwise and bredthwise was one kunta in extent. The folowing quotation from a Ganita text would be of interest.

1. నానా దేశము లందును
2. నానా విధమైనగడలు నగ్గడపైనస్
3. దాస నలుదిక్కు లొకసరి
4. గా నుండిన చేలు కుంట గణిత విధిజ్ఞా.
5. నిడువు వెడల్పును నొక్కక
6. గడయైన గుంటయగును గణుతింపంగా
7. గడచే గుంటలు కూడము
8. తడయుక వెలిచేలు కొలిచి తథ్యము కాఁగన్.

From the records of the Kondaviti Reddies, we learn that కేసరి పాటగడ or a pole was a standard rod used in measuring lands in the coastal region. According to the text books on Ganita, an *angula* was half the circumferance of the thumb. 12 such angulas make one Jena and 32 such jenas make one *Gada* or pole. Gene-

rally, the Kings always appointed a person whose thumb was accepted by all as correct The following is the extract from Kshetra Ganita (No. 1089 of Andhra Sahitya Parishat) quoted by Shri Mallampalli Somasekhara Sharma in his history on the Reddi Kingdoms and it clearly bings this out :—

1. అంగుష్ఠపు వలయార్థం
2. బంగుళ మగు ; మూఁడు పాడవు యుపతెన్నంగా
3. నంగుళమగు ; మరియును మ
4. ధ్యాంగుళ మధ్యప్రదేశ మంగుళ మయ్యెఁ.
5. వెండియు నయ్యంగు ళములు
6. పంద్రెం డొకజేన యయ్యెఁ బరికింపంగాఁ
7. బండిత జేనలు ముప్పది
8. రెండొక గడమానపై ధరిత్రిని వెలయున్
9. అంగుష్ఠ నిర్ణయం బవని కేసరి పాటి
10. గడప్రమాణంబును గడయొసంగు
11. కుంట లక్షణము బాగుగ తలపోఁతలు (?)
12. గడల మార్గము క్షేత్రముల యందుఁ
13. బెంపుగాఁ జల్లిన బీజావళికి నెల్ల
14. పరిమాణ మెఱుఁగుట వరుసతోడ
15. గోచర్మభూముల కొలఁదులు గాంచుట
16. ప్రతులుఁ గూడుట దిశాపటలిఁ దనుట
17. మఱియు లోకును లాదిగాఁ బరగుచున్న
18. చేలు మహిమను గొల్చి ప్రసిద్ధియైన
19. క్షేత్రగణితంబుఁ జెప్పెద సూత్రితముగ.

As a matter of fact, in many temples, such as in Moparru in Guntur Dist. such representations of standard measuring rods were marked upon the temple walls themselves so that they may serve as a model for all the people. In Moparru of Guntur Dist. a Sanskrit sloka defines the lengths of the linear measure and a telugu passage is also inscribed above the sketch of the pole given. In Dandeswara swami temple of Prattipadu of Guntur Dist. there is an inscription which says that 32 measures, wtih a standard 'jena' which was inscribed in the wall of the temple itself, made one 'gada' and 112½ kuntas measured in this pole made one *Kesari-patithumu*. It is said that this standard pole which is inscribed in the temple itself was determed by Purushottamayya who was Rayasam of Rayapa Nayaka. From the measuring scale given on the right side of the inscription at Prattipadu, we find that it measures exactly 1½″ with a foot scale. Thus one gada is 48″ or 16 yds. and 112½ × 1½ × 1½ sq. ft. is one 'kesari-patithumu'. It is a matter of arithmetics to work out the area in modern measurements. The text of the inscription of Prattipadu is as follows :

1. రాయప నాయని వారి రాయసం పురుషోత్తమయ్యో
   నిస్పఁ యు
2. పరచిన ఘడప్రమాణం యీజానలు ౩౨ ఘడ
   (పొడుగు) న
3. ౧౧౨౹ కుంటలు కేసరిపాటి తూము

We thus find that the second inscription of Duggirala gives us a clear idea of the type of land survey and village boundary delimitation that was undertaken by the Kakathiya emperors as soon as they conquered the country and by the other evidences we are able to arrive at an accurate description of their measuring systems.

The third inscription of Duggirala is also on the temple of Kesavaswami. It runs to 32 lines and is unfortunately very much damaged. The name of the village also is lost. This refers to a gift of a flower garden. This flower garden was a gift which seems to have been made formerly by the sons of a certain Kodamasimham with the consent of the villagers. The dimensions of the several lines of the trees are given in terms of arm's length or '*chetulu*'. The inscription refers to the Kakathiya King Rudradeva Maharaja.

The inscription is in 1198 Saka which works out to 1276 A.D. and corresponds to the cyclic year Dhata The inscription is as follows:

1. స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు ౧౧౯ ౮ (అ)-
2. గునేంటి (ధా) తసంవత్సర

3. .... ౨ గుప వారము నాండు శ్రీ

4. మన్మహామండ్డలేశ్వర కాక (తి)

5. య్యరుద్ర దెవ మహరాజు

6. & 7. Illegible.

8. నాలును తమలో దెకు (చో) లేశ్వర -

9. (ర ?) దేవర పట్టునం ప్రమాణము సేసి

10. కొని .... నతిని కొదమసింహము

11. పుత్రులు .... వారుని .... పూతోంట (మకూ)ను

12. ఆచంద్రార్కముగాను .... వుంచ్చెగా

13. & 14. Illegible.

15. & 16. Illegible.

17. వీధి నిడువు ౨౪ చే(తులు) వెటి

18. బువెటి .... నిడువు నా

19. సేతులు వెటి దీని దకిణపు శ్రేణి

20. నిడువు ౩౪ సేతులు ఆదకిణము వీధి

21. (ఎ) న్మిది సేతులు ఆవీధి దకిణపు శ్రేణి

22. .... పు ౩౧ చేయి అర ఆదకిణపు వీధి

23. .... (౧) 3 చేతులు ఆవీధి దకిణపు శ్రేణి

24. నిడువు ౩౧ చేయి అర ....

25. దకిణపు శ్రేణి నిడువు ౩౧ చేతులు (అ)ర

26. .... వీధి (౩౨) వీధి (౨౬) శేతు (లు)

27. ఆపకి (ణ)పు వీధి ని ౩౧ సేతులు అవీ -

28. ధి దకిణపు శ్రేణి నిడువు ఆ -

29. దకిణపు వీధి ఎన్మిది సేతులు ఆదకి -

30. ణపు (ని) మొగసాల నిడువు ౩౪ యి (టి)

31. (బెటి) మని నాయ మవు చున్నది.

32. .... ఎవ్వరేని వీని విఘనము సేసినవా -

33. రు తమ తల్లి దండ్రుల వధించిన వా -

34. రు వెఇ గంగుల చంపి నాదోషాన పొందు -

35. (దు) రు పరస్థానము దారికి నివేనన -

36. ము కలామా తోంట మేపిన చో (ట) కొ

37. (ను) వారు ॥ ఇ (తోంట) ప్రతిష్ఠించిన వారికి

38. .... పుణ్యము.

We thus glean from the walls of the Kesawavaswami temple of Duggirala some idea of the history between 1134 A. D. and 1214 A. D. when the Velnati rule came to an end and was replaced by the Kakathiyas. It also gives us an insight into the extent of the dominions of the Kakathiyas and also gives us a clear idea of the type of the land survey work that was undertaken by those Kings. It is unfortunate that neither the temple nor the inscriptions are being properly preserved.

DEPARTMENTAL NEWS & NOTES:

MAHASIVARATHRI FESTIVAL AT SRI KALAHASTHI

By

SRI K. RANGANATHARAO, B.A., B.L.

Chief Festival Office, Sivaratri Festival at Sri Kalahasthi Temple Writes :—

The Mahasivarathri festival at Sri Kalahasthi commenced on 5—3—56 and lasted till 17-3-56. The most important days on which large crowds gathered were on the Sivarathri day 10-3-56 and on the Kalyanothsavam day 12—3—56. It is estimated that about 30 to 50 thousand people gathered on both these occasions.

The place is popularly known as Dakshina Kailas and is one of the holiest centres of pilgrimage in Andhra Desa attracting large number of devotees from Andhra, Madras and Mysore states. The deity is known Sri Kalahasteeswaraswamy, the tradition being that *Sri* (Spider) *Kala* (serpent) and *Hasthi* (elephant) have attained *Moksham* by their single-minded devotion to the Lord. It is also the place where the great devotee Kannappa gave up his own eyes when he could not withstand the sight of blood oozing out of the Lord's eyes. There the Lord stands supreme creating a holy awe as one enters the inside of the garbha-gudi, while there is a serene atmosphere of joy and happiness when one enters the abode of Sri Jnana Prasunamba —the Lord's consort—one of the finest and enchanting deities representing the goddess. The most solemn occasion being the Sivarathri day, people flock in thousands from the early hours to pay homage to the Lord and it is the privilege of the few who are present at the still more solemn occasion during the Lingodbhavam time when Abhishekams and poojas are performed in the midnight. Unlike Srisailam, wherein all devotees are privileged to touch the Lord with their heads, here it is strictly observed that except the Archakas who are initiated none others are entitled to touch the Lord.

Compared to this solemn occasion on the Sivarathri day, there is much glee and pleasure at the Kalyanotsavam which took 'place this year on 12th all through the night. People from the early hours of the night squate at vantage points to see the whole of the Kalyanam ceremony performed at specially erected pandal at the middle where the important roads of Kalahasthi meet. The very interesting part of the Kalyanam ceremony is when Nandikeswara acts as a mediator between god Eswara and the father of Parvathi and conveying each other the merits and demerits of each of the negotiating parties. The duets are very interesting and due to lack of loud-speaker arrangements, many could not enjoy them. Another simple and instructive ceremony commonly resorted to by poorer communities especially Harijans, is the availing of this particular occasion for performing marriages of their sons and daughters. The occasion provides all the requirements necessary for a grand marriage. The marriage is done in the very presence of the gods. Unlike marriages done in

private houses, thousands of people who congregate for the Utsavam witness the marriage of this poorer folk. All the paraphernalia of the temple used for the Kalyanam ceremony is present for this marriage also. The Tali tying ceremony is done just at the time when the Lord is represented to be tying the Tali on the neck of the Goddess. Lastly, the marriage is performed at no cost. During this year's Kalyanam three such marriages were seen to have been performed.

Admission to the temple inside is regulated by entrance tickets for the three days on the 10th to 12th by charging a nominal sum of annas 2/-. The collections under this head, which forms one of the main receipts of income for the temple, and collections under other heads were satisfactory being more than that of the previous year. The lighting inside and outside the temple and during the procession was very good. The bandobust arrangements were excellently done by the police under the direct supervision of the local Circle Inspector of Police and supervised by the local Dy. S. P. and helped by the local Scouts. One of the bright features of this year's festival is that not even a solitary instance of either theft or pick-pocketing had occurred, unlike in previous years when stray cases were being reported. Many distinguished persons including Dr. Lank Sundaram M. P. Sri Nathamuni Reddy, M. L. A. etc. and district officials including Mr. N. Yaganti, Collector, & the District Magistrate, Dy. S. P. etc. were present for the festival. The festival was conducted with great enthusiasm by the Paid Trustee Sri V. Subrahmanyam under the personal supervision of the Assistant Commissioner, H. R& C E, Anantapur. The festival was conducted successfully with a good applause and appreciation by the public.

TABULAR STATEMENT OF RENOWNED TEMPLES IN ANANTAPUR & CHITTOOR DISTRICTS

Name of the institution, village and taluk.	Antiquity.	Sanctity.	Historical.	Architectural.
*1. Sri Nettikanti Anjaneyaswami, Kasapuram, Gooty tq.	Nil	Many pilgrims visit for offering sevams to cure madness and other ailments.	Nil	Nil

* This is famous for Ugadi festival when there will be good gathering of pilgrims.

Name of the institution, village and taluk.	Autiquity.	Sanctity.	Historical.	Architectural.
2. Sri Veerabhadraswami, Lepakshi, Hindupur tq.	Nil	Nil	Built by Virupanna during the time of Vijayanagara kings. He was extingui. shed having spent funds with out permission.	Excellent architecture and paintings are seen on the walls, mantapams and roofing of the temple.
3. Sri Siddesvara Hemavathi Madakasira Taluk Anantapur District.	Old institution.	Famous for its Sanctity also.	Nil	The pillars and walls have excellent architectual beauty and many have been disfigured and damaged due to Muslim havoc in the past days.
4. Sri Lakshimi Narasimhaswamy Temple Kadiri town Anantapur.	Bhrugu Prathista. Noted for its antiquity and was patronised by Vijayanagaram Kings.	Pilgrim centre. Through out the year the pilgrims attend especially during Brahmotsavam from Suddha Navami to Bahula Navami of Phalguna Masam. Important days from Bahula Vidiya.	—	Article already published in Aradhana.
5. Chintala Venkataramana Swamy Tadpatri Town Tadpatri Taluk Anantapur District.	Old institution having fine architectural beauty.	—	—	Article about this institution has been already published in the previous Aradhana.
6. Sri Bugga Ramalingeswaraswami. Tadpatri Town and Taluk. Anantapur District.	Old institution having fine architectural beauty.	—	—	Article about this institution has been already published in the previous Aradhana.

Name of the institution, village and taluk.	Antiquity.	Sanctity.	Historical.	Architectural.
7. Sri Kona Ranganadhaswami temple. Alur. Tadpatri Tk. Anantapur.	Old institution having fine architectural beauty.	—	—	—
CHITTOOR DT.				
8. Sri Kalahasteeswara Swami Temple. Kalahasti Town and Tk. Chittoor District.	Famous centre of pilgrimage, an ancient temple.	Pilgrim centre. Throughout the year pilgrims go and specially attracts pilgrims during Sivarathri festival.	—	—
9. Sri Subramanya Swami Temple. Tiruthani Town and Taluk. Chittoor District.	Famous centre of pilgrimage an ancient temple.	Attracts thousands of pilgrims during Adikrithigai festival.	—	—
**10. Kodandaramswami temple. Chittoor Town and Tk.	Recent temple.	Famous for its Brahmotsavam.	—	—

Assistant Commissioner,
ANANTAPUR.

** This is famous for Brahmotsavam during Srirama Navami days when there will be good gathering of Bhaktas.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

APRIL 1956

Anent THE TEMPLES
FOR THE TEMPLES
BY THE TEMPLES

(in Andhra State)

" Go deep inside the temple and you will find me there"—MOTHER

PUBLICATION OFFICE:

" ĀRĀDHANA "

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments (Administration) Department
(Andhra)

MASULIPATAM

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Rs. 1/-

ఆరాధన

దుర్ముఖి మాసపత్రిక చైత్రము

విషయసూచిక — పుట

తెనుగు

CONTENTS

PAGE

ENGLISH

శ్రీ జ్ఞానప్రసూనాంబికాదేవి - శ్రీకాళహస్తి - ఉత్సవమూర్తి

"ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి"

సకృ దేవ ప్రపన్నాయ 'త వాస్మీ'తి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ॥

సంపుటము ౨ దుర్ముఖి - చైత్రము సంచిక ౪

ముఖచిత్రము - త్రివర్ణచిత్రము

శ్రీ జ్ఞానప్రసూనాంబికాదేవి - శ్రీ కాళహస్తి క్షేత్రము

ఉత్సవమూర్తి - రక్తబీజాసురనిహంత్రి

శ్లో॥ బ్రహ్మాపి యాం నౌతి నుతస్సురేంద్రైః యామర్చితోఽప్యర్చయతీందు మౌళిః।
యాం ధ్యాయతి ధ్యానగతోఽపివిష్ణుః తామాది శక్తిం శిరసా నమామి॥

శ్రీ కాళహస్తి క్షేత్రము

చిత్తూరు మండలమున కాళహస్తి గ్రామమున దక్షిణకైలాసమని ప్రఖ్యాతమైనది. స్వర్ణముఖీ పావన నదీ తటమునందు ఈ కాళహస్తీశ్వర క్షేత్రము నిర్మితమైనది - ఈ క్షేత్రము నందలి ప్రధానదేవత శ్రీ కాళహస్తీశ్వరుడు - లింగము పంచభూతలింగములని ప్రఖ్యాతములైన లింగములలో నొకటగు వాయు లింగము. ఇందుకు తార్కాణముగ నిచటి గర్భాలయమున లింగము ప్రక్కనే యుండు రెండు దీపములు యెల్లపుడును వాయుసంచాలితములవలె చలించు చునే యుండును. ఈ లింగము స్వయం వ్యక్తము. ఆలయము అతి ప్రాచీనమైనది. ఈ క్షేత్రమునందలి విశిష్టత- ఇతర శివక్షేత్రములందువలె లింగమునకు అభిషేకము చేయబడదు - పవనపట్టము నందు మాత్రమే పచ్చకర్పూరముతో మిళితమగు తీర్థమభిషేకము చేయబడును. యుగాంతరమునందు భరద్వాజ మహర్షిచే కూడ యిచట ఈశ్వరలింగము పూజింపబడినట్లు ఐతిహ్యము కలదు - ఇందుకు తార్కాణముగ నీ క్షేత్రమున భారద్వాజ గోత్రము వారుమాత్రమే అర్చనకు అర్హులుగ పరిగణింప బడుదురు.

విజ్ఞాన క్షేత్రము - జ్ఞానప్రసూనాంబిక

శ్రీ కాళహస్తి క్షేత్రమున శక్తి వాగ్దేవతయగు భువనేశ్వరీ రూపమైన జ్ఞానప్రసూనాంబిక. ఈమె భక్తులకు జ్ఞానము నొసంగును గావున జ్ఞానాంబయని గూడ వ్యవహారము గలదు. ఇచటకూడ ఒక విశిష్టత - విజ్ఞానప్రదాయినియగు భువనేశ్వరీ అష్టోత్తర శత సహస్రనామములచేతనే అర్చన చేయబడును.

క్షేత్రమతి ప్రాచీనమైనను, ఆలయనిర్మాణము పల్లవులు, చోళుల కాలముదని శిల్పనిర్మాణము వలన యూహింప నగును. ఈ ఆలయమునందలి శ్రీ జ్ఞానప్రసూనాంబికాలయ ముఖమండపము నందూర్ధ్వభాగమున శతపత్ర, సహస్రపత్ర కమలములు శిలయందు త్రివర్ణములతో చిత్రింపబడినవి - శతాబ్ది క్రిందటివైనను ఈ త్రివర్ణచిత్రము లిప్పటికిని రమణీయములుగనే కన్పట్టును. ఈవర్ణచిత్రములు భువనేశ్వరీ, శ్రీ యంత్రములవలె గూఢ నూహింపనగును.

శ్రీ కాళహస్తీశ్వరుడు భక్తిచే నారాధింపబడి సాత్త్విక, రాజస, తామసప్రకృతులగు తిర్యగ్జంతువులకు గూడ మోక్షము ప్రసాదించెననునట్లు, శ్రీ జ్ఞానప్రసూనాంబారాధనమున తామసము, రాజసము, తిరోహితములై తత్త్వజ్ఞాన సాధక మగు సత్త్వగుణమున విజ్ఞానము లభించునని సూచించుటయే త్రివర్ణచిత్రాశయము. (స॥ సం॥)

నరో వా దేవో వా

"కృష్ణభిక్షు"

[ఆంధ్రావనియందు రామమందిరము లేని యూరుండదు. రాముఁడు భద్రాద్రిరాముఁడై వెలసి మనయింటి పెన్నిధానమై యలరియున్నాఁడు. ఆంధ్రులొకనాఁడు 'దక్షిణ కోసలాధిపతుల'ను చరిత్రకారుల మతము నాదరింతుమేని రాముఁడు మనయాడుబిడ్డకౌసల్యాసంతానము. వసంతఋతువున నవనవోన్మేషముతో భూకాంత పులకరించునట్లు అడుగిడిన దివ్యావతారము. ఆయనను గీర్తించి వాల్మీకి ధన్యుఁడైనాఁడు. ఆయనభక్తిని రాజత్రయము-పోతరాజు గోపరాజు త్యాగరాజు-తెనుగుసీమన పద్య కృతి రూపముల పారించినారు.

వసంతకాల ముదయించుచున్నది. శ్రీరామోత్సవములాంధ్రావనియందు ఎల్లెడల జరుగుచున్నవి. ఎల్లెని రామనామము నాలుకనాడినఁ జాలునని ఆశయము "చనవుచే నామకీర్తన సేయుచున్నార."

ఈరాముఁడు కేవలము మనవలె ఒకసాధారణ పురుషుఁడని ఉత్తమగుణసంసిద్ధికై ప్రయతించు వ్యక్తిమాత్రుఁడని మనుజసహజము లగు నిర్వ్యాసూయాదు లాయన కుండెనని అట్లుగానే వాల్మీకి రచించినాఁడని ఆధునికు లల్లరి పెట్టుచున్నారు. రామాయణ కావ్యరచనమందు కవిదృష్టి ఎట్టిది? అని చర్చించుటకై ఈవ్యాసము రచిత మైనది.

రాముఁడు **Man trying to become divine** కాక (దైవత్వసిద్ధికై ప్రయత్నించు నరుఁడు) గాక **(Divine come down into limitation as man)** 'దేవుఁడే ఆత్మశక్తిని సంకోచించుకొని మనుష్యత్వపరిమితికి బద్ధుఁడైనాఁడు' అను ప్రాచ్యాశయమునకు వివరణము-] ఈవ్యాసము.

నరోవా దేవోవా

1

మహర్షేత్వం సమర్థోసి జ్ఞాతుమేవం విధం నరం

౧-౧-౫

వాల్మీకి ఏల ఈప్రశ్న సడుగవలసి వచ్చెను? ఆయన యడిగినది నరునిగురించియే, దేవునిగురించి కాదు.

త్రిలోకజ్ఞుఁడు నారదుఁడు; తపస్స్వాధ్యాయ నిరతుఁడు. వాగ్విదాంవరుఁడు. ఆయన చెప్పుచున్నాడు.

బహవో దుర్లభా శ్చైవ యే త్వయా కీర్తితా గుణాః
మునే వక్ష్యా మ్యహం బుద్ధ్వా తై ర్యుక్తః శ్రూయతాంనరః

ఉత్తరమునందుసు విపర్శితుఁడు నరుఁడే. వర్షితుఁడు గుణశాలి సుందరదేహుఁడు ఉత్తమ సంఘపరిపాలకుఁడు. అతనివైశిష్ట్యము, "రక్షితా జీవలోకస్య ధర్మస్య పరిరక్షితా రక్షితా స్వస్య ధర్మస్య స్వజనస్య చ రక్షితా". ప్రథమ గణ్యము జీవదేహ రక్షణము. సంఘధర్మరక్షణము. తదవిరోధముగ స్వధర్మరక్షణము. కడపట చూడ దగినదిమాత్రము స్వజనరక్షణము. అవతారకారణము సీతావివాహనకారణము నిందు సూక్ష్మముగ నిక్షిప్తము లైనవి. ఇంకను 'విష్ణునా సదృశో వీర్యే' యనును గాని రాముఁడే విష్ణువు అని అత్రిలో కజ్ఞుఁడు నుడువఁడు. ఆయనకుఁ దెలియదా యేమి.

అడిగిన ప్రశ్న యెవఁ డని మాత్రమే. ఉత్తరమునందు ఆయనచరిత్ర అభివర్ణింపఁబడియున్నది. ఆయన ధర్మ పరిపాలనా భాగ్యమును

"నిరామయో హ్యరోగశ్చ దుర్భిక్షభయవర్జితః"
"నపుత్రమరణం కించిత్ ద్రక్ష్యంతి పురుషాః క్వచిత్"
"నార్యశ్చావిధవా నిత్యం భవిష్యంతి పతివ్రతాః."

ధాతువులు భవిష్యత్తును సూచించి యున్నవి. అట్లే 'బ్రహ్మలోకం ప్రయాస్యతి' 'రాజవంశాన్ శతగుణాన్ స్థాపయిష్యతి' 'స్వేస్వేధర్మే నియోక్ష్యతి.' 'బ్రహ్మలోకం గమిష్యతి'.

కావున నీప్రశ్నోత్తరములు రామరాజ్యమునందే తత్కాలమునందే. వాల్మీకి రామునికి సమకాలీనుఁ డనుట స్పష్టము.

ఇట్టి రాముఁడు వాల్మీకి కపరిచితుఁడా యేమి? కాఁడనియే యనవలసివచ్చుసు. అయోధ్యాకాండమున షోడశోత్తరశతతమసర్గమున

'తేషా మౌత్సుక్య మాలక్ష్య రామ స్త్వాత్మని శంకితః
కృతాంజలి రువా చేదం ఋషిం కులపతిం తతః

ఆకులపతి ఎవరో? 'జరయా వృద్ధః తపసా చ జరాం గతః వేపమాన ఇవోవాచ' రామునిపై నీసుచేత ఖరుఁడు ఋషిబాధ చేయుచున్నాఁడని

'త్వాం చతాత న మృష్యతే' జనస్థానమునకు రాముఁడు వచ్చుముందే ఖరునికి రామునికి ఒకరివార్త యొకరికి తెలిసివచ్చెను.

'పురాణాశ్రమ మే వాహం శ్రయిష్యే సగణః పునః.
'అతిదూరా ఏతో వనం.

కనుక నాకులపతికి చిత్రకూటమునందుకాక వేఱుచోట ఆశ్రమ మున్నది.

ఈఋషి వాల్మీకియే యని వ్యాఖ్యాత లూహించి యున్నారు. ఏలయన, అయోధ్యాకాండము షట్పంచాశస్సర్గ యందు చిత్రకూటమునకుఁ జేరి

'....సీతా చ రామ శ్చ లక్ష్మణ శ్చ కృతాంజలిః'
అభిగ మ్యాశ్రమం సర్వే వాల్మీకి మభివాదయన్.

ఆయన కప్పటికిరాముఁడు రాక్షసవధార్థమే వచ్చిన విష్ణువని తెలియదు. తెలియునెడల

'ఖర స్త్వయ్యపి చాయుక్తం పురా రామ ప్రవర్తతే.
సహాస్మాభి రితో గచ్ఛ యది బుద్ధిః ప్రవర్తతే.
సకళత్రస్య సందేహో నిత్యం యత్తస్య రాఘవ
సమర్థస్యాపి హి సతో వాసో దుఃఖ మిహాద్య తే'

అని యుండునా.

ఉత్తరకాండముకథ జరుగునాటికి వాల్మీకి కీకథ ఆమూలాగ్రము తెలియునా? అవతారకథానకము తెలిసియుండదుగాబోలు!

సీతను రాముఁడు త్యజింపఁ బంచినది వాల్మీక్యాశ్రమోపాంతమున - ఉత్తర - 45-18

గంగాయాస్తు పరే పారే వాల్మీకే స్సుమహాత్మనః
ఆశ్రమో దివ్యసంకాశ స్తమసాతీర మాశ్రితః
త త్రైనాం విజనే దేశే విసృజ్య రఘునందన.

వాల్మీకియు దివ్యదృష్టిచేత సీతావృత్తాంతమును తెలిసికొనియే ఆమె పరిశుద్ధయని గ్రహించియుండినాఁడు.

త్రాతార మిచ్ఛతే సాధ్వీ భగవాం స్త్రాతు మర్హతి

అని శిష్యు లనఁగా

తేషాం తద్వచనం శ్రుత్వా బుద్ధ్యా నిశ్చిత్య ధర్మవిత్
తపసా లబ్ధచక్షుష్మాన్ ప్రాద్రవత్ యత్ర మైథిలీ.

ఆయన సీత నూరడించిన మాటలు

'సర్వం చ విదితం మహ్యం త్రైలోక్యే యత్ హి వర్తతే
అపాపాం వేద్మి సీతే త్వాం తపోలబ్ధేన చక్షుషా'

సర్వమును తెలియునుగదా! వాల్మీకికి తరువాత సీత కుశలవులఁ గన్నది ఆయనయాశ్రమముననే. అప్పుడు లవణాసురునిపై కెత్తి పోవుచు శత్రుఘ్నుఁ డందే యున్నాడు.

'యామేవ రాత్రిం శత్రుఘ్నః పర్ణశాలా ముపావిశత్
తామేవ రాత్రిం సీతాపి ప్రాసూత దారకద్వయం'

ఈ విషయము శత్రుఘ్నుఁ డెఱుంగును.

'అర్ధరాత్రే తు శత్రుఘ్నః శుశ్రావ సుమహత్ప్రియమ్
పర్ణశాలాం తతో గత్వా మాత ర్దిష్ట్యా ఇతి చాబ్రవీత్,'

తరువాత వారు కొంత పెరిగియుండగా వాల్మీకి నారదు నడుగుట సంభవించినది.

అప్పటికి వాల్మీకియాశ్రమమందే యున్నారు కుశలవులు. రామాయణమును రచింపఁగనే దానిని వారు కంఠస్థము గావించిరి.

'ప్రాప్తరాజ్యస్య రామస్య..................
చకార చరితం కృత్స్నం విచిత్రపద మాత్మవాన్.
సతు మేధావినౌ దృష్ట్వా వేదేషు పరినిష్ఠితౌ
వేదోపబృంహణార్థాయ తా వగ్రాహయత ప్రభుః.
రామో రామో రామ ఇతి ప్రజానా మభవన్ కథాః
రామభూతం జగ దభూత్ రామే రాజ్యం ప్రశాసతి'.

కావున సర్వదా రామదేవుని ఎఱిగినవాఁడే ఆ ఋషి నారదు నడుగుటలో ఈ అవతారపురుషుని పరిహరించి యడిగెను. నారదుఁడును పరిహరింపక ఆయనను నరకోటిలోనే చేర్చి యుగ్గడించుసుగాని ఆయన యవతారగాథను స్పృశింపడు.

2

వాల్మీకి రాముని పరిహరించుటకుఁ గారణమేమి? ఆయన సర్వగుణపూర్ణత్వమున ఋషికి శంక కల్గు టేల? లేక భగవత్కథాశ్రవణమే ఉద్దేశ్య మేని సూటిగ నట్లే 'స్వామీ రామదేవుని కథను గీర్తింపు' మని యడిగియుండఁడా.

మాకుఁ దోఁచినమాటః—రాము నెఱిగియున్నను వాల్మీకి ఋషికి కొంచెము పామరత్వ మేర్పడినది. సీతావివాసము నకు సీతకన్న బాధపడినవా రున్నారు. జనకుని రామ మాతలను భవభూతి అట్లుగాఁ జిత్రించియున్నాఁడు. వాల్మీకి మనోవేదనయు దానికి హీనము గాదు. ఆయన సీతను గైకొమ్మని రామునెదుట గైకొన్న ప్రతిజ్ఞయే తెల్లము చేయుచున్నది.

'న స్మరా మ్యనృతం వాక్య మిమౌ తు తవ పుత్రకౌ
బహువర్షసహస్రాణి తపశ్చర్యా మయా కృతా
నోపాశ్నీయాం ఫలం తస్యా దుష్టేయం యది మైథిలీ
మనసా కర్మణా వాచా కృతపూర్వం న కిల్బిషం
ఫలం తస్యాహ మశ్నీయా మపాపా యది మైథిలీ
అహం పంచసు భూతేషు మనష్షష్ఠేషు రాఘవ
విచింత్య సీతాం శుద్ధేతి హ్యగృష్ణాం వననిర్ఝరే.'

ఇంత ప్రత్యయము సీతావిషయమున గల్గియుండి కరుణామయుఁడు వాల్మీకి ఆమె మానసికవ్యథను గుర్తింపలేఁడా? ఇద్దరు కుఱ్ఱలు తన శిక్షణలో నెదుగుచున్నారు. రాజవిద్యల నేర్చు ప్రాయము వచ్చినది. తమకు వంశపరంపరయా ప్రాప్తము కావలసినది ఈవసుంధర సర్వము. అయ్యును బ్రాహ్మణబాలకులవలె పెరుగుచున్నారు. కారణము? కారణము లేని లోకాపవాదమున రాముఁడఁట లోకోత్తర పూరుషుఁడట భయపడునట. భయము పడి యే తప్పెఱుంగని యిల్లాలిని ప్రేమమయిని తనచేత నింత రవ్వపాలయ్యును తన్ను దైవతముగాఁ గొల్చు సుశీల నిట్టిశోకవారిధిని గ్రుంచునఁట; లోకమున సౌశీల్యమున కిదియా ఫలము. ఇట్టిదియు నాసత్పురుషుఁడని పేరు గన్న రామునిచేత; ఇక లోకమున "కో న్వస్మిన్ సాంప్రతం లోకే గుణవాన్ కశ్చవీర్యవాన్"

వాల్మీకి నారదు నడిగిన ప్రశ్నకు బీజ మది.

సర్వజ్ఞుఁ డయిన నారదుని కిది తెలిసియుండకపోదు. రాముఁ డేపాటి నరుఁడో దేవుఁడో ఆదివ్యర్షికి తెలిసియున్నను అయనయును రాముని మనుష్యకోటిలోనే పరిగణించి ఆయనయు సీతాదేవి నింత కత్తికోతల గోయుచున్న అయ ననే 'గుణవంతుఁడు....'అనెను. తాను కాదనలేఁడు. అవునని యంగీకరింపలేఁడు. ఈరాముఁడే సర్వోత్తమ పూరుషుఁడు. వాల్మీకి మనస్సు కకువెక్కనమైనది.

నారదుఁడు వెడలిపోయెను. వాల్మీకి మధ్యాహ్నస్నానము సేయ దలంచి తమసాతీరమునకు బయలుదేఱెను. భర ద్వాజుఁడను శిష్యుఁ డనుగమించెను.

'అకర్దమ మిదం తీర్థం.......
రమణీయం ప్రసన్నాంబు సన్మనుష్యమనో యథా.'

సన్మనుష్యమనస్సు అంత యలభ్యము కాఁబోలు. మనశ్శాస్త్రజ్ఞు లందురు. తన కేది కొఱవో దానినే మనుష్య మతి స్మరించుచుండునట. తన మనస్సునకు ప్రసన్నత లేదు. లోకమున అచరములందు ఉన్నది ప్రసన్నత రమణీయత.

స్నానమునకు శిష్యునియొద్ద వల్కలమును గైకొనియు వాల్మీకి స్నానమున కుపక్రమింపలేదు. ఆ నియతేంద్రి యుఁడు.

'విచచార హ పశ్యం స్త త్సర్వతో విపులం వనం.'

వనమును జూచుచూ దిరుగుటయే వాల్మీకి మనస్సు ఎంత యల్లకల్లోలముగా నున్నది తెల్పుచున్నది.

'తస్యాభ్యాశే తు మిధునం చరంత మనపాయినం
దదర్శ భగవాం స్తత్ర క్రౌంచయోః చారునిస్స్వనం.'

పోనీ మనుష్యులయందుఁ గానరాని ప్రేమ విరహాసహిష్ణుత విహఁగములందు గాన్పించుచున్నది. వానిపరస్పరప్రీతిని వానిచారునిస్వనమె తెలియఁజేయుచున్నది. కాని యింతలో నింకొక యెదురుచూడని దుర్ఘటనః—

'తస్మాత్తు మిధునా దేకం పుమాంసం పాపనిశ్చయః
జఘాన వైరనిలయః నిషాదః తస్య పశ్యతః.'

మిధునముల ప్రేమసల్లాపముల వైరనిలయు డోర్వఁడు కాబోలు; పాపము మగనిమృతికై ఆయాడుపిట్ట అల్లాడు చున్నది. ఆమగఁడు శోణితపరీతాంగుఁడు 'వేష్టమానం మహీతలే' చూచిన ఆ పెండ్లాము 'రురావ కరుణాం గిరం' ఆ కరుణ వాల్మీకి హృదయమును గలంచినది. అతనిభావ ముద్రిక్త మయినది. 'అయ్యో!' యనుచు నోట దైవప్రేరి తమై శోకప్రేరితమై యొకపలుక్కు వచ్చినది.

'మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వం అగమ శ్శాశ్వతీ స్సమాః
య త్క్రౌంచమిధునా దేక మవధీః కామమోహితం.'

3

వైదికఛందస్సులలో అనుష్టుప్పు నొక్కటి. ఆ ఛంద స్సున వైదికవాఙ్మయమున శ్లోకములు నిబద్ధములే కాని ఒక యైహికవిషయమును బురస్కరించికొని అర్థహృదయము వ్యక్తిని వర్ణ్యవస్తుమయుని చేయగా నలౌకికమైన యా యనుభూతిచేత నప్రయత్నముగా ఛందోబద్ధమై వాణి వెలు వడుట కిదియే ప్రథమముగాఁ దోచుచున్నది. అట్లనియే సంస్కృతకవు లెల్లరు గ్రహించినారు. "నిషాదవిద్ధాండజ దర్శనోత్థః శ్లోకత్వ మాపద్యత యస్య శోకః" అని కాళిదాసు వచించియున్నాఁడు. వాల్మీకి యాదికవి యని సర్వాంగీ కృతము.

అగుఁగాక; అట్లు రసావేశమున నాశువుగా శ్లోకమును రచించి యింటికి వచ్చినను వాల్మీకి భావకల్లోలము శమింప లేదు. ఈలో తానుగా బ్రహ్మదేవుఁ డీయనను జూడ వచ్చినాడు.

"తద్గతేనైవ మనసా వాల్మీకి ర్ధ్యాన మాస్థితః
పాపాత్మనా కృతం కష్టం వైరగ్రహణబుద్ధినా.
శోచన్నేవ ముహుః క్రౌంచీం ఉపశ్లోక మిమం పునః
జగా వంతర్గతమనా భూత్వా శోకపరాయణః."

అంత నవ్వి బ్రహ్మ "ఓయీ! "మచ్ఛందా దేవ తే బ్రహ్మన్ ప్రవృత్తేయం సరస్వతీ". నా సంకల్పము నీవు రామచరితమును నారదునివలన విన్నట్లుగా నీ దృశ్లోక ములచే రచింపవలయు ననుట" అన్నాఁడు. చిత్ర మేమనఁగా 'నీ బ్రహ్మయు రాముఁడు విష్ణు నవతార మని వచింపడు, సూచింపడును. కాని ఆయన ధర్మాత్ముఁడని గుణవంతుఁడని మాత్రము చెప్పను.

"రహస్యం చ ప్రకాశం చ........
తచ్చా ప్యవిదితం సర్వం విదితం తే భవిష్యతి"

తాను ఋషి; సర్వజ్ఞుఁడు. దివ్యదృష్టి కలవాఁడు. బ్రహ్మ స్పష్టముగా "న తే వా గనృతా భవిష్యతి" అని వర మిచ్చినాఁడు. ఇప్పటికి రామాయణకావ్యోద్గతికి నాంది యయినది.

తర్వాత వాల్మీకి "వ్యక్త మన్వేషతే భూయో యద్వృత్తం తస్య ధీమతః

తతః పశ్యతి ధర్మంతం తత్సర్వం యోగ మాస్థితః
పురా యత్తత్ర నిర్వృత్తం పాణా వామలకం యథా"

అట్లు చూచినతర్వాతనే వాల్మీకి రచన ప్రారం భించినది.

4

ఈ యోగమున వాల్మీకి రాముని యవతార రహస్యము నెఱిగియుండకతప్పదు. తదనుగుణముగా బాలకాండ

మందు పంచదశసర్గయందు దేవతలు విష్ణువును రావణ వధార్థ మవతరింపుమని యాచించినట్లు వర్ణితమైయున్నది. బ్రహ్మతో దేవత లనుచున్నారు "శాసితుం తం న శక్నుమః" వరప్రదానమువలన దేవతలు రావణుని జయింపఁజాలరు. బ్రహ్మ యనును. వరప్రదానసమయమున రావణుఁడు మనుష్యులను 'నాకీర్తయత్' కారణము "అవజ్ఞ" కావున నతనికి చావు మనుష్యునిచేత నున్నదని. ఈలోపల నటకు విచ్చేసిన విష్ణువుతో నితర దేవతలతోఁ గలసి మొఱపెట్టుకొనెను. విష్ణువును అంగీకరించి వరప్రదానానుగుణముగా తాను మనుష్యుఁడుగా నవతరింతునని చెప్పెను.

ఈ యుదంతమును చక్కగా పరిశీలింతుమేని రామవృత్త మెట్లు కథాంతరమున నిబద్ధమైనది చక్కగా స్పష్టమగుచున్నది. ప్రయోజనము రావణవధ; అతఁడు దేవతల కజేయుఁడు. కనుక నీ యవతారపురుషునికి ఈశ్వరుని సంపూర్ణ క్రియాశక్తి వలయును. అట్లే కావ్యమున పెక్కుచోట్ల రాముని శక్తి దేవతలశక్తికన్న నెన్నోమడుంగు లెక్కువని కవి తాను చెప్పుటయే కాక రామునినోటను అపల్కె అనిపించినాఁడు. "ఏత దస్త్రబలం దివ్యం మమ వా త్ర్యంబకస్యవా" తన బలము అనవధి యని రాముఁ డెఱింగి యుండెను.

పరమేశ్వరుని విభూతిని జ్ఞానేచ్ఛాక్రియాశక్తిమయ మని పెద్దలు వర్ణించియున్నారు. క్రియాశక్తి పూర్ణముగ నున్నది. రామచరితమున ఇచ్ఛాశక్తియు నట్లే యున్నది. అరణ్యకాండమున సీతతోడి సంవాదమున రాముఁడు వచించును. రాక్షససంహారము పరిపాలకుఁడ నైన నాకు విధి. ఇక మునులు యాచించినారు. అది తప్పదు. అని తన రాజరికమునే యుద్ఘాటించును. వ్యాఖ్యాతల కిందు వైష్ణవ సిద్ధాంతులకు "కేవలే నాత్మకార్యేణ ప్రవేష్టవ్యం మయా వనం। విప్రకార మపాక్రష్టుం రాక్షసై ర్భవతా మిమం" అనఁగానే రామునికి తన విష్ణుత్వము జ్ఞాత మని తోఁచునేమో కాని ఇతరులకు వనస్థులగు ఋషులఁ బ్రోచుట రాజవిధి యనియే రాముఁ డనుచున్నాఁడని తోఁచును. ఈ భూమి ఇక్ష్వాకులది. ససాగరవనముగా నని బాలకాండాదిలో అయోధ్యాకాండాంతమున "వన్యానా మహమపి రాజరాణ్మృగాణాం" అని రాముని వాక్కు.

రావణుఁడు మయనిర్మితశక్తిని లక్ష్మణుపై వైచునపుడు రాముఁడు 'మోఘా భవ హతోద్యమా' యనును. అఫలము, శక్తిచే లక్ష్మణుఁడు మూర్ఛిలుటే సంభవించెగాని మరణ మాయనకు తటస్థించలేదు. తన సంకల్పబలమున నంత ప్రత్యయము రామునికి. అట్లే జటాయువుని విషయమునను.

రామాయణకావ్యమున నెన్నోచోట్ల రామునికి తన విష్ణుత్వము తెలియదని రచింపఁబడియున్నది. అనంతాంశజుఁడు లక్ష్మణుఁడు మహాయోగి ఎన్నోమారులు 'నిన్ను నీవెఱుగ వేమి' అనును. రాముఁడును దేవతలతో 'ఆత్మానం మానుషం మన్యే రామం దశరథాత్మజమ్' అనును. నాగపాశమునుండి రాము నుద్ధరించిన గరుడుఁడును "నీకు బహిశ్చర ప్రాణమను, తర్వాత తెలియును" అని చెప్పెను. రాముఁడును ముందు అతని గురుతింపలేఁడు. కనుక అవతారమునందు రామునికి ఆత్మదేవత్వము అనఁగా జ్ఞానశక్తి ఇంచుక కొఱవడియుండెనని నిశ్చితము.

సత్యముగ దేవమానుషజాతులకు భేదము నంతియె. జ్ఞానేచ్ఛాక్రియాశక్తుల పరిమాణభేదమె. ఇచ్ఛాక్రియాశక్తుల సంకోచించుకొన్న రామునిచేత దేవతల కజేయుఁడైన రావణునివధయె సాఁగదు. జ్ఞానశక్తిని సంకోచించుకొనక పోయిన మనుష్యత్వమె సిద్ధింపదు. అట్లు సిద్ధింపకున్న తాను దేవతయే యగును. బ్రహ్మవరదానమున నట్టివానిచే రావణుఁడవధ్యుఁడు; కావున రాముని చరితము దేవునిది. రాముని జ్ఞానము మనుష్యునిది.

అద్వైతసిద్ధాంతమున నాత్మ తన్ను జడ మనుకొన్న మాయాశక్తి నాశ్రయించి, తాను జడ మగుచున్నది. తాను ఆత్మయే యనుకొన్న మాయాశక్తి నధః కరించి క్రియా జగత్తున తాను ముక్తపదార్థమే యగుచున్నది.

కనుక రాముని ఇచ్ఛాక్రియాశక్తులు దేవానుగుణముగ వర్ణితములు వాల్మీకిచేత.

సిద్ధాంతము

వాల్మీకి రచనయందు రామచరితము సకల సద్గుణయుతము, హేయగుణవివర్జితము. రాముని యభిజ్ఞ ఆత్మమానుష్యత్వమునకే పరిమితము, స్వవిష్ణుత్వాభిజ్ఞా శూన్యము.

ఒకరిని నిందించుట గాదు. అవతారరహస్యజ్ఞులు రామకథామృతమును ద్రావినవారికీ రామునిదోషముల నెన్నుటయే పాతకహేతువు అని యందురు. అపచారములకు వెరవని యీ కాలమున ఆ విషయమును భావించుటచే లాభించునది యేమియు లేదు.

'శృణ్వన్ రామకథానాదమ్ కో న యాతి పరాంగతిమ్' అని పెద్దలమాట. మాయారచనాప్రయత్నమున రామాపచార మెందేని కల్గినచో శరణాగతవత్సలుఁడే ఆప్రభువు. ఆయనయ క్షమించుగాక. ఈ పత్రికమకుటము ఆయన ప్రతిజ్ఞనే స్మరించుచున్నది.

'సకృ దేవ ప్రపన్నాయ తవాస్మీతి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేతత్ వ్రతం మమ''

సెలవు.

జీర్ణదేవాలయ సముద్ధరణ

(రేడియో ప్రసంగము)

శ్రీ ఆర్. వెంకటరెడ్డి బి.యె., బి.యల్.,

కమీషనర్:

హిందూ దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ

"మోక్షసాధన సామగ్ర్యాం భక్తి రేవ గరీయసీ" అను పవిత్ర వాక్యము మన భారతీయ సంప్రదాయమునకు చిహ్నము. ఈ పునాదిమీదనే యాత్రాక్షేత్రములు నిర్మింప బడినవి. దేవాలయములు స్థాపింపబడినవి. ఈ దేవాల యాల నిర్మాణము దక్షిణ భారతదేశంలో విరివిగా సాగినది.

ఆలయ నిర్మాణమే మహా శిల్పసంపద. ఈ ఆలయ ములు చరిత్రాత్మకముగా కొన్ని, శిల్పచాతురికి కొన్ని, మతప్రశస్తికి కొన్ని ప్రఖ్యాతి గడించుకొన్నవి. ఏనాడో ఎవరివల్లనో నిర్మితములయిన యీ పవిత్ర దేవాలయ ములు అత్యున్నతస్థితిని కొన్నాళ్ళు అనుభవించినవి. కాల గతితో 'మార్పు' అనేది సహజసిద్ధంగదా! భక్తి తగ్గు చున్నట్లుగ, ఆలయాల పవిత్రస్థితికికూడా భంగం రాను రాను హెచ్చుతూ వచ్చినది.

ఆలయాలు-వాని ఆస్తిపాస్తులు సక్రమంగా నిర్వహింప బడేనిమిత్తం క్రీ. శ. 1927 సం॥లోనే ప్రభుత్వం రక్షణ చర్యలు అవలంబించినది. దాని పరిణామమే హిందూ దేవాదాయముల బోర్డు సంస్థాపనము. ఈ బోర్డు 1951 సెప్టెంబరు 29వ తేదీవరకు కృషిచేసింది. ఈ కృషిలో అనేక విధములయిన పరిపాలనా పద్ధతులు సాగినవి. కాని జీర్ణదేవాలయ సముద్ధరణకు యీ బోర్డు అంతగా పని చేయుటకు అవకాశము లేకపోయినది. ఈ దేవాదాయ బోర్డును 30-9-51 తేదీన మద్రాసు ప్రభుత్వమువారు ఒక ప్రభుత్వ శాఖగా మార్చినారు. 1953 అక్టోబరు 1వ తేదీని ఆంధ్రరాష్ట్రావతరణతో మనకు ప్రత్యేకించి ఒక దేవాదాయధర్మాదాయ పరిపాలన నిర్వహణశాఖ సంప్రాప్తిం చినది. సమైక్య చెన్నరాష్ట్రంలో మన ఆంధ్ర దేవాల యాలలో పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలోని అసంఖ్యాక దేవాల యాలు సముద్ధరింపబడినవి. మిగిలిన జిల్లాలలో చెప్పుకో దగినంత సముద్ధరణ సాగలేదు.

ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్రము యేర్పడిన వెనువెంటనే అప్పుడు దేవాదాయశాఖామాత్యులుగా నుండిన శ్రీ తెన్నేటి విశ్వనాధం పంతులుగారు యీ జీర్ణోద్ధారము నిమిత్తమయ్యే చట్టసమ్మతము చేయించి పొదుపునిధికి **(common good fund)** పునాది వేసెను.

హైందవుల మతమే హిందూమతము. మతము జాతికి వెన్నెముకవంటిది. సత్యము అహింస అను సూత్రముల మీద ఎక్కువగా ఆధారపడిన ముఖ్యమతములలో ప్రథమ శ్రేణికిచెందినది హిందూమతము. త్రికరణములు-అనగా మనోవాక్కాయములను-శుద్ధిచేయుటయే మతావలంబ నము. ఏ రూపముననైనను ఏ నామముననైనను భగవ దారాధనచేయవచ్చును. చిత్తశుద్ధితో సమారాధనచేయు టయు ఇతర మతములను సద్భావముతో చూచుటయు హిందూమత విశిష్టత.

"ఆకాశాత్పతితం తోయం యథాగచ్ఛతి సాగరం। సర్వ దేవ నమస్కారః కేశవం ప్రతిగచ్ఛతి" అన్నట్లు యే రూపమునైనను యే నామమునైనను భగవదారాధన చేయ వచ్చును. "మద్భక్తా యత్రగాయంతి తత్రతిష్ఠామి నారద" అనిగదా ప్రభువచనము. అందుచేతనే వివిధ నామములతో వివిధరీతులలో భగవన్నుతి జరుగుట కవకా శములు గలవు. అన్ని స్తుతులకు ఆలయము-దేవాలయమే.

ప్రశాంతముగా భావనచేయుటకు ప్రాపంచిక జంబాల పటలమునుండి కొన్ని నిముషములపాటైన విముక్తుడగు టకు-సర్వానర్థకకారణభూతమగు అహంకార మమకార పూరకమైన అరిషడ్వర్గ సంయుతజీవితమునుండి తరించు టకు—దైవప్రార్థన సమాచరణీయమైనది. తదనుకూల స్థలమే దేవాలయము.

నిశ్చలభక్తి, నిర్మల హృదయము సాధించుటకు ప్రధాన మందిరము దేవాలయము. ఈ దేవాలయములు హిందూ మతమునకు, దాని పవిత్రతకు చిహ్నములుగా నున్నవి. ఆస్తికత వర్ధిల్లినన్నాళ్లు ఆలయములు శోభాయమాన మగును.

అందువల్లనే మనకు పలురకములగు దైవారాధన మందిరములున్నవి; అన్ని దేవాలయములు మంత్ర పునీతములై మానవశ్రేయస్సుకు పునాదులుగా వర్ధిల్లినవి. మతములలో ముందంజవేసి విజ్ఞానజ్యోతిని వెలిగించినది హిందూమతము. అట్టి హిందూమతము వర్ధిల్లుటకు హేతు భూతమైనది ఆలయము. హిందూమతము వర్ధిల్లుటకు హిందూదేవాలయసంరక్షణ ప్రతి హైందవుని ముఖ్య

కర్తవ్యమని చెప్పకతప్పదు. అట్టి దేవాలయములను నిలుపుకొనుటకు ప్రతి హైందవుడు త్రికరణశుద్ధిగా సర్వ శక్తు లుపయోగించుట విధ్యుక్తధర్మమైయున్నది.

ఇప్పటి ప్రభుత్వంలో గౌరవనీయులగు మన మంత్రి శ్రీ చంద్రమౌళిగారు జీర్ణదేవాలయ సముద్ధరణమే ముఖ్య కార్యక్రమమని పలుమారు అనేక సమావేశములలో నొక్కి వక్కాణించినారు. జీర్ణదేవాలయ సముద్ధరణ నూతన దేవాలయ నిర్మాణముకన్న మహాపవిత్రమైనది. జీర్ణదేవాలయములకు తగినంత ధనాదాయము లేకపోవుటవలన వాటిని పునరుద్ధరించు అవకాశములు లేవు. ధనాదాయసమృద్ధి గలిగిన దేవాలయములుకూడ సకాలములో సత్వరముగ కూడ మరమ్మతు చేయబడలేకపోవడముకూడ శోచనీయమే. అట్టి పరిస్థితిలో జీర్ణదేవాలయములకు తగినంత ధనసహాయము అస్తులున్న దేవాలయములనుంచి వచ్చుటకు అవకాశం చాల తక్కువగనున్నది.

మన అంధ్రరాష్ట్ర పాలనములో రు. 20,000ల పైబడి రాబడి వున్న దేవాలయాలు 39 మాత్రమే. అంతకు తక్కువ రాబడులు కలిగిన దేవాలయాలు 6155 ఉన్నవి.

ప్రభుత్వ సహాయముతోను ధర్మకర్తల సహకారముతోను అంధ్రదేశములో అస్తులున్న దేవాలయములనుండి సుమారు 13 లక్షల రూ॥లు విరాళముగా రావచ్చునని అంచనా వేయబడినది. అందులో ముఖ్యమైన దేవాలయములు తిరుమలై తిరుపతి శ్రీ వెంకటేశ్వర స్వాములవారు, సింహాచలం శ్రీ లక్ష్మీనరసింహ స్వాములవారు, అన్నవరం శ్రీ వీర వెంకట సత్యనారాయణ స్వాములవారు మొదలగునవి. గుంటూరు జిల్లాలో అస్తులున్న దేవాలయములు పెక్కు గలవు. వీటినుండి ధనసహాయం అధికంగా యుండ వచ్చును. ఇది ఒక మార్గము. ఇంకొక మార్గము ఉదార స్వభావుల భక్త్యాదులపై ఆధారపడినది. ఈ ప్రణాళిక జయప్రదము గావలెనన్న యీ రెండు మార్గములనుండి ధనసహాయము రావలెను.

ధనసమృద్ధి గలిగిన దేవాలయాలనుండి వచ్చే ధనమునూ భాగ్యవంతులు ఇచ్చే విరాళమునూ జీర్ణదేవాలయ సముద్ధరణకు వినియోగము చేసే విషయమే-పంచవర్ష ప్రణాళిక రీత్యా ఒక సూత్రానుసారంగా అమలుపరచు విషయమై ప్రభుత్వ దృష్టినాకర్షించింది.

ముఖ్యముగా యేయేజిల్లాలో శిల్పసంపద మతప్రశస్తి కలిగి జీర్ణస్థితిలోయున్న దేవాలయములు ఎంతెంత ఖర్చుతో పునరుద్ధరింప బడవలెనో అంచనా వేయబడినది.

కర్నూలుజిల్లాలో శ్రీశైలము, మహానంది, అహోబిలం దేవాలయాలను పునరుద్ధరించడానికి రు. 1 లక్ష 40 వేలు ఖర్చగునని అంచనావేయబడినది.

అనంతపురంజిల్లాలో యిలాగే తాడిపత్రి, లేపాక్షి, కదిరి దేవాలయాలను పునరుద్ధరించుటకు రు. 1 లక్ష 95 వేలు అంచనా వేయబడినది.

కడపజిల్లాలో ఒంటిమిట్ట దేవాలయం మాత్రమే పునరుద్ధరించుటకు 20 వేలు అంచనా వేయబడినది.

చిత్తూరుజిల్లాలో కాళహస్తి దేవాలయ పునరుద్ధరణకు 50 వేలు అంచనా వేయబడినది.

గుంటూరుజిల్లాలో చేజెర్ల, కోటప్పకొండ, మాచెర్ల, అమరావతి దేవాలయాల సముద్ధరణకు 60 వేల రూపాయలు అంచనా వేయబడినది.

కృష్ణాజిల్లాలో శ్రీకాకులం, మొవ్వ, అగిరిపల్లి దేవాలయముల జీర్ణోద్ధరణకు 60 వేలు అంచనా వేయబడినది.

తూర్పుగోదావరిజిల్లాలో అంతర్వేది, ద్రాక్షారామ, సామర్లకోట, మురమల్ల, గుడి మూలరామేశ్వరం జీర్ణాలయముల సముద్ధరణకు 1 లక్ష అయిదువేలు అంచనా వేయబడినది.

శ్రీకాకుళంజిల్లాలో శ్రీకూర్మం, ముఖలింగం, బొబ్బిలి (శివాలయం) దేవాలయముల ఉద్ధరణకు 70 వేలు అంచనా వేయబడినది.

ఇలా మొత్తం ఖర్చు 7 లక్షలవరకు అంచనా వేయబడినది.

'జీర్ణదేవాలయ సముద్ధరణ' అనే కార్యక్రమం సవ్యంగా విజయవంతంగా కొనసాగింపబడే నిమిత్తం కమిటీల నియామకం జరుగవచ్చును. ఊరూర–తాలూకాకు–జిల్లాకు–రాష్ట్రానికికూడా యిలాంటి కమిటీల నియామకం కావచ్చును. కమిటీసభ్యులు—దేవాలయ పునరుద్ధరణ ప్రణాళికకు చేయూతగా నుండవలెను. ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలకు అండగా నుండవలెను. జీర్ణోద్ధరణ సందర్భములో అయే ఖర్చులకు ధనికులనుండి గ్రామస్థులనుండి విరాళాలు సంగ్రహించి కమిటీలు ప్రభుత్వాశయాలకు బలపడవలెను. ప్రజాసహాయం లేనిదే యీ కార్యక్రమం ఎన్నటికీ విజయవంతంగా నిర్వహింపబడదు.

7 లక్షలు ఖర్చుపెట్టిన, ఒకవిధముగ పైదేవాలయములు పునరుద్ధరింప బడవచ్చునని చెప్పవచ్చును. సంపూర్ణ జీర్ణోద్ధారణ చేయవలసివచ్చిన పైమొత్తము రెట్టింపు ఖర్చు చేయవలయును; పైదేవాలయములేగాక, మిగత జీర్ణించిన దేవాలయములు ఎన్నో ప్రతిజిల్లాలోను గలవు. అట్టి వాని పునరుద్ధరణము తర్వాత పూనుకొనవచ్చును.

మనది త్రిలింగదేశము; దానినుంచే 'తెలుగు' అనే పదము వచ్చినది. మన తెలుగురాజులు పూర్వము వారి రాష్ట్ర సరిహద్దులుగా మూడు శివలింగాలను నిర్ణయించుకొన్నారు. అవి శ్రీశైలం–కాళహస్తి–ద్రాక్షారామం. ఇవి మన తెలుగు జాతి అస్తికత్వానికి-ధర్మపరాయణతకూ ప్రబలనిదర్శనాలు.

అలాంటి మూడు శివలింగములలో మహత్తమమైన శ్రీశైలక్షేత్ర సముద్ధరణ-ప్రభుత్వాన్ని ప్రత్యేకంగా ఆకర్షించింది. దీనివిషయంలో ఒక కమిటీ నియామకంకూడా జరుగవచ్చును.

దైవభక్తి పరాయణులైన గ్రామస్థులు, ధనసంపత్తి గలిగిన ఆస్తికులు, ముందంజ వేయవలెను. ఏ పవిత్రాశయముతో-ఏనాడో నిర్మితములైన యీ ఆలయాల యీనాటియీ జీర్ణస్థితికి తమ సానుభూతిగా విశేషవిరాళములతో ముందంజవేసి-కమిటీలను బలవత్తరంచేసి ప్రభుత్వకృషికి జీవజీవాలను ప్రసాదించవలెను. ప్రజాసహకారంలేని ప్రభుత్వకృషి జయంపొందదు. అందుచేత ఆస్తికమహాశయులందరు ప్రభుత్వము తలపెట్టిన యీ జీర్ణదేవాలయ సముద్ధరణమును విజయవంతము చేయవలెనని నేను మనవి చేయుచున్నాను.

జీర్ణదేవాలయ సముద్ధరణమే ఆస్తికత్వమనీ-ఆస్తికత్వమే శాంతిభద్రతలకు రహదారి అనీ - అదే విశ్వమానవకళ్యాణమునకు విఖ్యాతమార్గమని నా నమ్మిక.

"స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయ్యేనమార్గేణ మహీంమహీశాః
గోబ్రాహ్మణేభ్యః శుభమస్తు నిత్యం
లోకాఃసమస్తాః సుఖినో భవంతు"

అనే శుభనినాదం ఊరూర గుడిగంటలలో మార్మోగాలి.

ఓం శాంతిః శాంతిః శాంతిః

(ఆల్ ఇండియా రేడియోవారి సౌజన్యముతో)

శ్రీ లక్ష్మీనృసింహః ప్రసన్నః

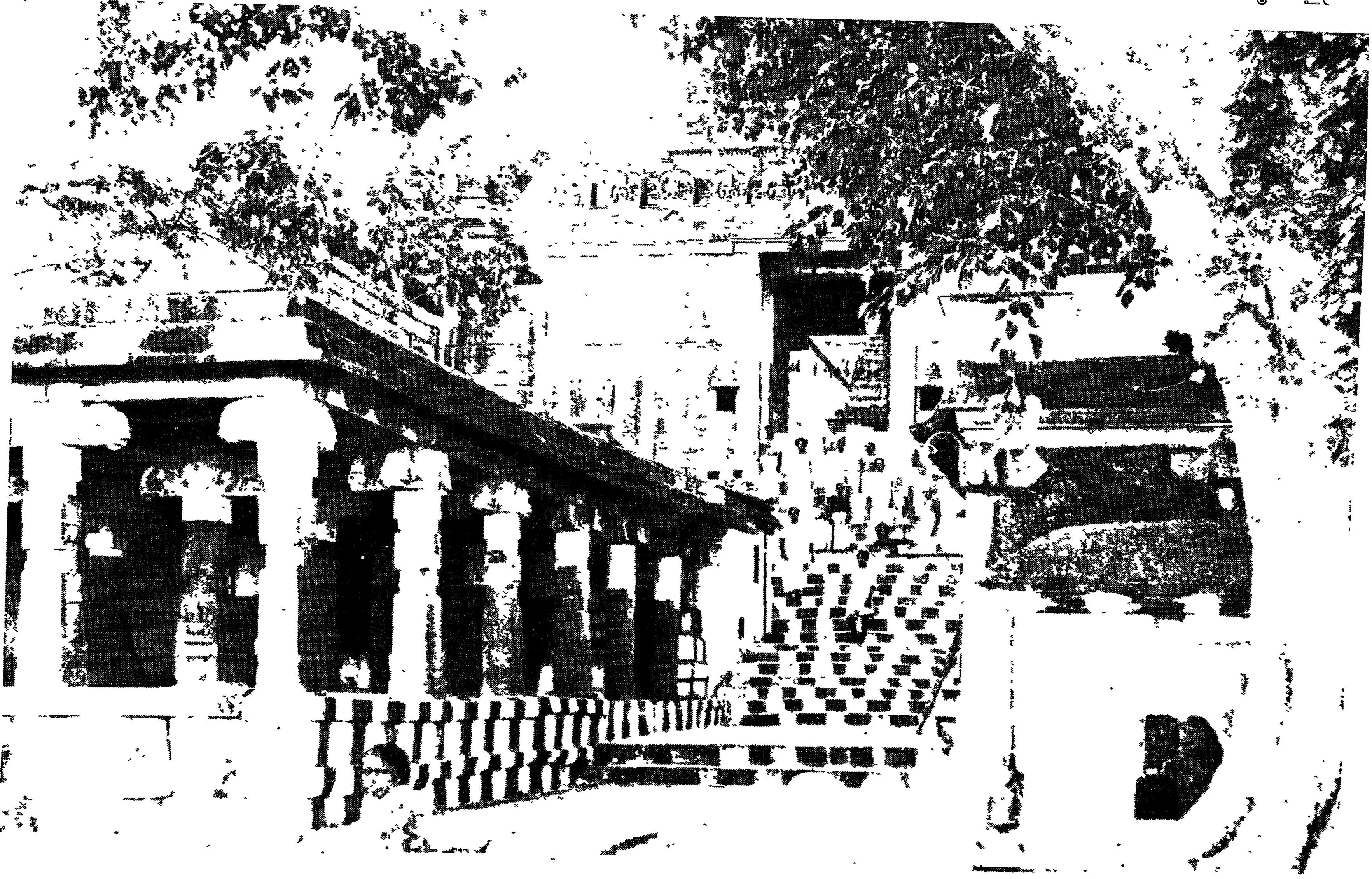
అహోబల క్షేత్రము - పురాణ కథ

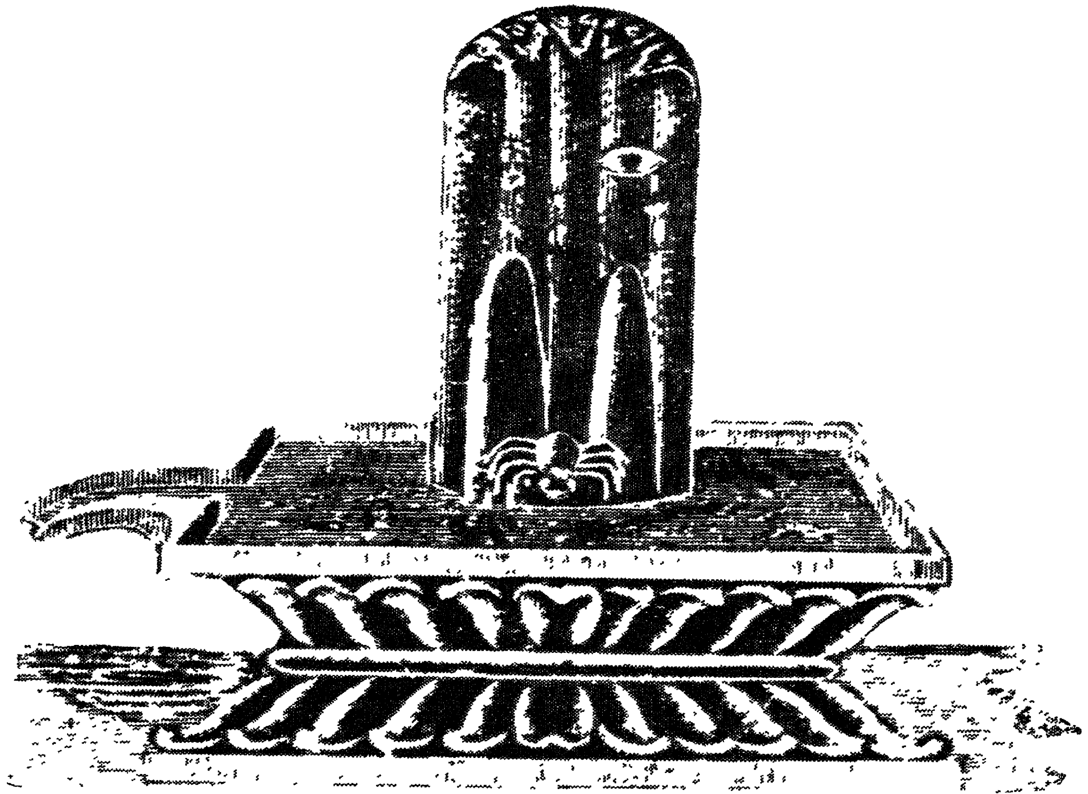
పండిత, అకులమన్నాడు పార్థసారథి భట్టాచార్య

[బ్రహ్మాండ పురాణమునందంతర్గతమై అహోబల క్షేత్రముయొక్క మాహాత్మ్యము పది అధ్యాయములలో **1046** శ్లోకముల పరిమాణము కలిగి ఒక చిన్న పుస్తకము గ్రంథాక్షర లిపిలో అచ్చుచేయబడినది. దాని ననుసరించి సంక్షేపముగా యీ కథ వ్రాయబడినది.]

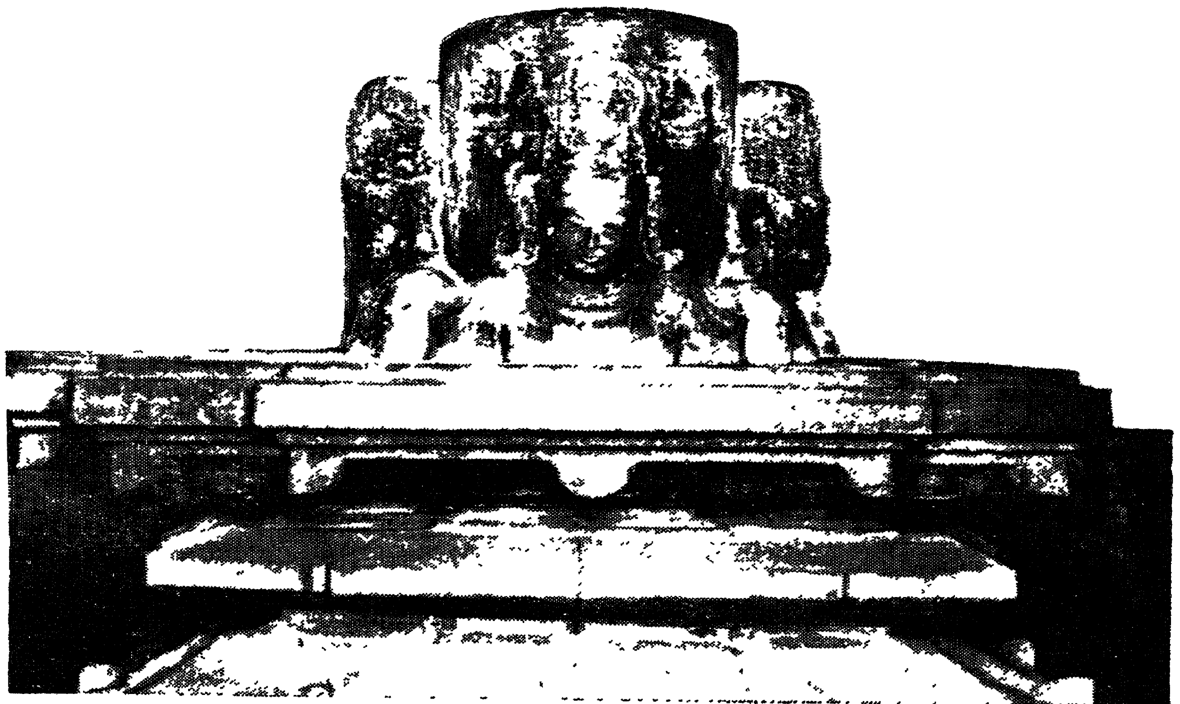
శౌనకాది మహర్షులు గంగాతీరమున తపమాచరించుచు ఒకానొక సమయమందు నారదముని దర్శనము కాగా మునీంద్రుని నర్ఘ్యపాద్యాదులచే యర్చించి ఇట్లని యడిగిరి. 'ఓ మునిచంద్రమా! నీవు సర్వజ్ఞుడవు. హిమాచల పరిసరములందును సేతుశీతాచల మధ్యమునను పుణ్యక్షేత్రములు పుణ్యనదులు ఎన్నియో కలవు. శ్రీముష్ణమాదిగాగల దివ్యదేశముల మాహాత్మ్యమును పూర్వము కపిలునకు శ్రీమన్నారాయణు డుపదేశించిన సదవకాశమున మాయభాగ్యముచే అహోబల మాహాత్మ్యమును అవహితులమై వినుట తటస్థించలేదు. దయచేసి నీవు మాకు అహోబల క్షేత్రమాహాత్మ్యమును చెప్పుము' అని ప్రార్థించిన మహర్షులకు నారదు డిట్లని చెప్ప దొడంగెను.

'ఓ మహర్షులారా! వినుడు. భూమండలమున పెక్కు పుణ్యక్షేత్రములు కలవు. వానిలో అవన్తి, కురుక్షేత్రము, కాశీ, బదరికాశ్రమము, గయ, ప్రయాగ, కేదారము, దేవదారువనము మొదలగునవి మిక్కిలి ప్రసిద్ధములు. అహోబల నరసింహుని క్షేత్రమును చుట్టి మూడు యోజనముల పర్యంతము కల క్షేత్రము; గయా ప్రయాగ కాశీ మొదలగునన్ని క్షేత్రములకంటె నూరు రెట్లు పవిత్రమైనది. గయా క్షేత్రము ప్రధానముగ పితరులకు శ్రాద్ధములు చేయుటకై తగినదని చెప్పుదురు. అట్లే ప్రయాగ దేహత్యాగము గావించుటకును, వారాణసి తారకమంత్రోపదేశము పొందుటకును అర్హమైనవని చెప్పబడినది. అహోబల క్షేత్రము పైజెప్పబడిన మూడు కార్యములకు తగినది. కాశీలో వేయి యుగములు ప్రయాగలో ఇరువదివేల యుగములు గయలో నూరు యుగముల కాలము నిరంతర వాసము చేసిన ఫలము అహోబలమందొకే దివసము వసియించుటచే లభించును. గయయందు పదివేల మందికి ప్రయాగయందు లక్షమందికి కాశియందు రెండు లక్షల మందికి అన్నదానము చేసిన మహా ఫలము అహోబలమందొక ముష్టి ప్రమాణమైన అన్నమును పెట్టినందుచే కలుగగలదు. అహోబలమందొక పరమాణువునంత ద్రవ్యమును భగవత్ప్రీతిగ సమర్పించినచో నయ్యది మేరు పంతగా వృద్ధియగును. ఉదయమునకు ముందు నిద్రలేచి అహోబలమను చతురక్షర మహామంత్రమును జపియించు

శ్రీ కాళహస్తీశ్వర లింగము

శిల్పచిత్రము-త్రిమూర్తి—శ్రీ కాళహస్తి క్షేత్రము

వారలకు సమస్త పాపములు నశియించును. ఈ మహా మంత్రమందలి నాలుగక్షరములు నాలుగు పురుషార్థముల నీయగల శక్తి కలవి.

నృసింహదేవుడు వీరమూర్తి యగుటచే నీపుణ్యక్షేత్రము వీరక్షేత్రమనియు ననబడును. ఇచ్చట మహనీయులు వసియింతురు. మూడు యోజనములు విస్తీర్ణముగల ఈ పుణ్యక్షేత్రమునకు గరుడాద్రియనియు వ్యవహారము కలదు. దైత్యేంద్రుడగు హిరణ్యకశిపుడు పూర్వపు దర్బారునందలి స్తంభమె ఈ పర్వతమై యొప్పినది. ఆ స్తంభ మధ్యమం దవతరించిన నారసింహుడట్లే నేటికిని సేవయొసంగుచున్నాడు. ఇచ్చటి రక్తకుండమునందలి దివ్యోదకమునందే నాటి నరసింహుడు హిరణ్యకశిపుని జీల్చిన తన చేతి వ్రేళ్ళయందలి రక్తమును కడిగి కొనెను. ఇందలి యుదకములు వాతాతపములకు శోషింపవు. ఈ యుదకములందు స్నానమాడి నృసింహుని సేవించెడి వారలకు మరి యొకమారు తల్లి గర్భమున జన్మించుట సంభవింపదు. వారు ముక్తులగుదురు. నారసింహదేవుని యానాటి క్రోధానలమును శమింపజేయగోరి దేవతలందరును ద్యులోకమునుండి గంగామతల్లిని రావించి ఆ పుణ్యోదకములనే నరసింహదేవున కభిషేకము గావించిరి. ఆ గంగయే రక్తకుండమునకు ముందుభాగమున పశ్చిమగామినియై యతి రయమున బ్రవహించుచున్నది. ఈ తీర్థము పాపములను పోగొట్టగల శక్తిగలదగుటచే భవనాశిని యను సార్థక నామముచే బ్రసిద్ధి చెందుచున్నది. గరుడాచలమని ప్రసిద్ధి గల ఈ పర్వత దక్షిణభాగమునందు మహర్షులు వసియింతురు. ఉత్తర భాగమునందు నందికేశ్వరుని యాశ్రమము కలదు. నందికేశ్వరుడు తపమాచరించి సంతుష్టుడగు పరమశివునిచే ప్రమథాధిపత్యమును పొందినే పుణ్యక్షేత్రమిది. ఇచ్చటనే నందికేశ్వర సరోవరము కలదు. దీనికి ఉత్తరమందు శ్రీశైలపర్వత భాగము కలదు. కైలాసమును విడచి పరమశివుడీ ప్రదేశమున వసియించుచున్నాడు. ఈ శ్రీశైల పర్వతభాగముతో గరుడాచలపు సరిహద్దు ముగిసినదై అవల ప్రత్యంత పర్వతశ్రేణి యారంభించుచున్నది. ఈ పర్వతమునకు దక్షిణముగ పది యోజనముల దూరములో శ్రీ వేంకటాచల క్షేత్రము కలదు.

రెండవ అధ్యాయము

పూర్వమందొకప్పుడు గరుడభగవానుడు తండ్రియగు కాశ్యపునియొద్దకేగి భూమండలమందంతటను తపస్సిద్ధిని చేకూర్చెడి క్షేత్రమును చెప్పుమని యడిగెను. కాశ్యపుడు పుత్రుని యభిలాషకు సంతసము చెంది విష్ణుదేవుని సర్వదేవోత్తమత్వమును అహోబల క్షేత్ర మహిమను విస్తరించి యుపదేశించెను. గరుత్మానుడును పితృ వాక్యములను శిరసావహించి అహోబలమునకేగి తపస్సు చేసెను: భగవానుడు దర్శనమిచ్చెను. గరుడుడు భగవానుని స్తోత్రము చేసి వరప్రదుడగు దేవుని నిట్లు ప్రార్థించెను. 'ఓ దేవా! నేను నీకు వాహనమైయుండునట్లును ఈ పర్వతము 'గరుడాద్రి'యని నాపేర ప్రసిద్ధి చెందునట్లును అనుగ్రహింపుము' అనునదే యాతని ప్రార్థనము. భగవానుడట్లే అనుగ్రహించెను.

మూడవ అధ్యాయము

నిత్యముక్తవర్గములో చేరిన గరుత్మానుడు భూమియం దవతరించుట సిద్ధికై తపముచేయుట వరములనందుట మొదలగునవి యెట్లు సంభవించునగునని సంశయించెడి మహర్షుల నుద్దేశించి నారదు డిట్లనియెను. దుష్టశిక్షణపూర్వకముగ సాధురక్షణముజేయ నుద్యమించెడి భగవానుడు వివిధములగు నవతారములను దాల్చునపుడు ఆతనికి సన్నిహితులగు ననంతగరుడాదులేమి, ఇతర దేవతాగణములేమి, భగవానుని సహాయమునకై భూలోకమునందు అవతరించుచుండుట పరిపాటియైనది. ఐతే వారలకా యవతారములను ధరించునపుడు ప్రాకృతులకు వలె కర్మబంధము కారణము కాజాలదు. అట్టిదే గరుత్మానుని యవతారము.

ఆవల స్థలమాహాత్మ్యమును విస్తరించి వినగోరిన మహర్షులకు నారదుడు చెప్పసాగెను. ఆ విధానమిది:

ఈ పర్వతభాగమున నెచ్చట ఏ కొంచెముపాటి ఉదకము ఉన్నను దాని నొక పుణ్యతీర్థముగ తలచదగినది. భారతభూమి కర్మభూమి యనబడును. ఈ కర్మభూమియందలి గంగ మొదలగు నదులన్నియు భగవంతుని నిర్వ్యాజకరుణచేతను మహర్షుల తపఃప్రభావముచేతను రూపాంతరమున సూక్ష్మతనువు దాల్చి ఈ పర్వతమందు వసియించుచున్నవి. అందు భవనాశినితీర్థము ముఖ్యమైనది. ఇందలి యుదకములను ద్రావినను ప్రోక్షణము చేసికొనినను చేతనుల సమస్త పాపములు నశియించును. భూతప్రేతపిశాచబాధలు శమించును. కలికలుష కలుషితులగు ప్రజలను సంరక్షించుటకై సంకల్పించిన చతురాననుడు దీర్ఘకాలము తపమాచరించి తుదకు తన చెంతనున్న ధర్మదేవుని బిలచి యాతని నుదకరూపమున భూమియం దవతరించి లోకకల్యాణము జేకూర్చుమని యానతిచ్చెను. అతడు వెంటనే బ్రహ్మశాసనమున భవనాశినీతీర్థరూపమున నవతరించెను.

అచలధ్రువతీర్థము:—నరసింహదేవుని యాలయమునకు పడమటిప్రక్కన క్రిందిభాగములో ఈ తీర్థము కలదు. ఈ తీర్థతీరమందు మహాత్ముడగు గాలవఋషి చిరకాలము తపముజేసి ద్వాత్రింశాక్షర నారసింహమహామంత్రమును

యథావిధిగ పురశ్చరణముజేసెను. భగవానుడు ప్రసన్నుడై వరప్రదుడు కాగా గాలవుడు బ్రహ్మానందముజెంది భగవానుని స్తుతించుచు తనయందు భగవద్భక్తి యెన్నటికిని కొఱతపడకుండున ట్లనుగ్రహింపుమని వేడెను. ప్రీతుడగు నారసింహదేవు డాతని యాశకు మెచ్చి అట్లే వరమిచ్చుచు ఆ తీర్థమునకు గాలవతీర్థమని యా మహర్షిపేరిట ప్రసిద్ధి కలుగునట్లును అనుగ్రహించెను. మరియు గాలవతీర్థ మందు స్నానముచేసెడివారలకు ముక్తి కలుగునట్లును వర మిచ్చెను. కార్తికమాసమునందీ తీర్థమందలి స్నానము చేయుట ప్రశస్తమనియు చెప్పి భగవాను డంతర్హితు డాయెను.

రామలక్ష్మణ తీర్థములు :—(రామకుండము, లక్ష్మణ కుండము) రామచంద్రుడు సీతాలక్ష్మణులతో వనవాసమునకు వేంచేయునపుడు ఈ తీర్థతీరమున కొంచెము కాలము విశ్రమించిరి. దాసనీవ్యవహార మీ చోటునకు కలిగెను. నియతులై మార్గశీర్ష పుష్యమాసములందు ఈ తీర్థమున స్నానము దానము చేయువారలకు సకల సిద్ధులు కలుగును.

భీమతీర్థము :—పరమశివు డిచ్చట పర్వతమును భేదించి ఈ తీర్థమును సృజించెను. ఇయ్యది భయంకర మగు శబ్దముతోడను వేగముతోడను ప్రవహించుటవలన దేవతలు దీనికి అన్వర్థముగ భీమతీర్థమని పేరిడిరి. మాఘ మాసమునరుణోదయ కాలమున నిందు స్నానదానాదుల నొనరించెడివారలు అఖండితమగు నైశ్వర్యమును పొందెదరు. మాఘమాసమున నీ తీర్థమధ్యమునుండి సహస్ర గాయత్రీ మహామంత్రమును జపించువారలకు ఇంద్ర లోకము లభించును. మాఘవ్రతము నొక మాసకాలము నియమముతొ ననుష్ఠించెడివారలకు బ్రహ్మలోకప్రాప్తి కలుగును.

శంఖతీర్థము :—తపస్సంపన్నులగు శంఖుడు లిఖితుడు నను సోదరమహర్షులు నష్టములగు వేదముల నుద్ధరించి ఈ తీర్థతీరమున భగవానుని స్తుతించిరి. భగవానుడు సంతుష్టుడై ఈ తీర్థమునకు వారలపేరిట శంఖతీర్థ మని వ్యవహారము కల్గునట్లనుగ్రహించెను. ఆరు సంవత్సరముల కాలము నిరంతరముగ నీ తీర్థమందు స్నానము చేయువారలకు పూర్వజన్మ స్మృతి కల్గును. ఫాల్గున మాసమందు తీర్థస్నానముచేయుట పితృశ్రాద్ధముచేయుట ప్రశస్తము.

వారాహ తీర్థము :—పూర్వకాలమున పాతాలమందు మునిగిపోయిన భూమిదేవినుద్ధరించుటకై మహావిష్ణువు వరాహరూపమెత్తి ఆ భూమిని పైకితెచ్చెను. అప్పుడు భగవానుని శరీరమందుండి జారిన స్వేదబిందువులచే యేర్పడిన ఈ తీర్థము వారాహ తీర్థమని పిలువబడెను. ఈ తీర్థ తీరమునసే ధరణీదేవికి భగవానుడు వారాహ మంత్రము నుపదేశించెను. ఈ తీర్థమందు మూడు దినములు స్నానము జేసి యుపవాసము చేయువారలకు త్రిలోకైశ్వర్యము లభించును. గరికె వ్రేళ్లు గోధుమలతో కలసిన తెల్లని బియ్యమును భగవానునకు అర్పించుట సిద్ధిప్రదము. చైత్రశుక్ల ద్వాదశియందుగాని పూర్ణిమనాడుగాని ఈ ప్రదేశమున నన్న దానముచేయుట యక్షయ ఫలప్రదము. దరిద్రునకు వస్త్ర దానముచేయుట విశేషఫలప్రదము.

చక్రతీర్థము:—ఈ తీర్థమందు స్నానము చేయువారలకు జన్మ జరామరణములు కలుగవు. ఈ తీర్థమందు అంబరీష చక్రవర్తి సుదర్శన మహామంత్రమును పునశ్చరణము జేసెను. దాసనీ తీర్థమాతని పేరిట ప్రసిద్ధి జెందినది. వైశాఖ మాసమందలి విశాఖా నక్షత్రము కూడిన శుభదిన మందు బ్రాహ్మణులకు పథ్యాన్నము నొసగువారలకు దారిద్ర్యము కలుగదు.

చూతతీర్థము :—ఒకానొకప్పుడు స్వర్గమర్త్యపాతాలము లను మూడులోకములందును ద్వాదశాబ్ద క్షామము కలిగెను. శ్రీ మహావిష్ణువు ఈ తీర్థతీరమందు కుబ్జామ్రరూపయై అష్టాశీతి సహస్ర సంఖ్యగల మహర్షులను క్షుద్బాధకు గురికాకుండ రక్షించెను. దాననీతీర్థము చూతతీర్థమని పిలువబడెను. జ్యేష్ఠమాసమున జ్యేష్ఠా నక్షత్రము కూడిన శుభదినమున ఈ తీర్థమున స్నానదానాదుల నాచరించుట ఫలప్రదము. ఈ తీర్థతీరమున కన్యకాదానము చేయుట వలన బ్రహ్మలోక ప్రాప్తియు భూదానము చేయుటవలన సామ్రాజ్యలాభము హిరణ్యదానము చేయుటవలన కుబేర లోక ప్రాప్తియు కలుగును.

ధారాతీర్థము:—భగవదారాధనమున కుపయుక్తములగు యుదకములనీ తీర్థమందుండి సంగ్రహింప బడుటచే దీనిని ధారాతీర్థమని యందురు. ఆషాఢమాస ద్వాదశి యందీ తీర్థమున స్నానముచేయుట ఫలప్రదము. నాడు గోదాన మాచరించుట విష్ణులోకప్రదము. సాలగ్రామదానమనంత ఫలదము.

గజకుండము :— ఈ తీర్థము భగవదాలయమునకు ముందుభాగమున నున్నది. సింహమును చూచిన గజ బృందము పరుగెత్తునట్లు ఈ కుండమున స్నానమాచరించెడి మానవుల పాపములు పలాయితములగుటచే దీనికీ పేరుకలిగినది. గజేంద్రమోక్షణ కథయు ఈ సరోవరమునకు సంబంధించినదని చెప్పుదురు. శ్రావణమాసమున నిచ్చట స్నానముచేసి ధాన్యదానముచేయుట అక్షయఫల ప్రదము.

వినాయకతీర్థము :— విఘ్నవినాశకుడగు గజాననుడీ తీర్థతీరమున తపమాచరించుటచే నియ్యది వినాయక

తీర్థమని పిలువబడుచున్నది. భాద్రపదమాసమున నీ తీర్థమందు స్నానముజేసి పితరుల నుద్దేశించి యన్నదానము చెయుట ప్రశస్తము.

భైరవ తీర్థము :—తలలేని మొండెముగనై ఈ తీర్థ తీరమందు భైరవుడు నిలచియుండుటచే దీనికి భైరవ తీర్థ మని వ్యవహారము కలిగినది. ఆశ్వయుజమాసమందీ తీర్థ మున స్నానము జేసి స్వర్ణదానము చేయువారలకు వంశ వృద్ధి కలుగును.

రక్తకుండము:-దీనినిగురించి ముందుప్రశంసింపబడినది.

నాల్గవ అధ్యాయము

నవనారసింహ చరిత్రము—సంహారావసరము.

గజతీర్థ తీరమున చక్రాసనాసీనుడై చక్రాద్యాయుధ ములు సేవించగా నారసింహుడు ముందు భాగమున ప్రాంజలియై కూరుచునియుండెడి ప్రహ్లాద కుమారుని నను గ్రహ దృష్టితో చూచుచున్నాడు. ఈ ప్రదేశమె నారసిం హునకు ముఖ్యస్థానము. నారసింహుని సాన్నిధ్యము లేని చోటు లేదు. అతడు జగద్వ్యాపి.

వారాహ నారసింహుడు—గరుడాచలమందు వేదాద్రి యను భాగమున వెనుక ప్రదేశములో దక్షిణ ముఖముగా ధరణీదేవితో కూడి వరాహ నరసింహుడు కలడు. ఇచ్చట 'కనక' యను నది ప్రవహించుచున్నది. పూర్వమందు సోమకాసురుడు వేదముల నపహరింపగా వేదములు లేని లోకమును రక్షించుటకై భగవానుడు వరాహావతారమెత్తి సోమకుని సంహరించి వేదముల దెచ్చెను. అప్పుడు వేద ములు ఉపకారస్మృతిని తలచి వేద రక్షణమందు చతు రాస్యుడు సమర్థుడు కాజాలడని నిశ్చయించి తమకు శాశ్వతముగ నిట్టి పరాభవము సంభవింపకుండు రక్షణము జెందుటకై ఈ పర్వతమునకు వచ్చి నారసింహునుద్దేశించి తపమాచరించెను. ప్రసన్నుడగు భగవానుడు వేదములకు అవద్యము రాకుండ శాశ్వతరక్షణ మిచ్చునట్లు వరమిచ్చి అట్లు వేదముల తపస్సుకు తన వరప్రదానమునకు జ్ఞాపక ముగ పర్వతమునకు వేదాద్రి యను వ్యవహారము కలుగు నట్లును వరమిచ్చెను.

యోగానంద నరసింహుడు :—వేదాద్రికి దక్షిణ దిశను ప్రహ్లాదునకు యోగము నభ్యసింపజేసిన యవసరమున నీమూర్తి కలదు.

యోగానంద నరసింహుడు (2) :—ఈ ప్రదేశమునకు వాయవ్య భాగమున నింకొక మూర్తి ఇట్లే కలదు.

నారసింహ మూర్తి :—గరుడాద్రికి దక్షిణమున పావన తీర్థ తీరమున నీమూర్తి కలదు.

కరంజక నరసింహుడు :—గరుడాద్రికి పశ్చిమమున గల కరంజవృక్ష మూలమున నీమూర్తి కలదు.

ఛత్రవట నరసింహుడు :—ఆ ప్రదేశమునకే నైర్ ఋతి భాగమున క్రోశార్ధ దూరమున ఛత్రవట ఛాయ నాశ్రయించి ఈ మూర్తి కలదు.

భార్గవతీర్థ మూర్తి :—పై ఛత్రవటమున కుత్తరమున భార్గవతీర్థ తీరమున నీమూర్తి కలదు.

అచలఛాయమేరుమూర్తి : — అచలఛాయమేరువునకు మధ్యభాగమున నీ జ్వాలా నరసింహమూర్తి కలదు.

ఇంచలి విశేషములు :—వారాహ నరసింహుడుండునది వారాహ క్షేత్రము. ఐదు దినములుగాని యేడు దినములు గాని నారసింహ మంత్రమును నియమముతో ఇచ్చట జపించు వారలు సిద్ధి బొందుదురు. ధరణీదేవిచే జేయ బడిన స్తోత్రమును ఆరుమాసముల కాలము జపించు వారల కిష్టార్థ సిద్ధి కలుగును.

లక్ష్మీనరసింహుని సన్నిధానమున అష్టాక్షర లక్ష్మీనృసింహ మంత్రమును ఆరుమాసముల కాలము హవిష్యాశియై జపించు వారలకు సకలైశ్వర్యములు కలుగును.

యోగానందుని సన్నిధానమందు యోగాభ్యాసము నాచ రించెడి వారలకు క్షిప్రముగ యోగసిద్ధి కలుగును. పూర్వ కాలమందొకప్పుడు చతుర్ముఖుడు చిత్త చాంచల్యము కలిగి ఈ ప్రదేశమందు తపముజేసి స్వస్థుడాయెను. అట్లే భరద్వాజుడు బ్రహ్మహత్యా పాపమునుండి ముక్తుడాయెను. ఈ ప్రదేశము మహాపాతకమోచనము.

కరంజకమూల నారసింహుని సన్నిధానము సకల పాప హరము. పూర్వము దుర్వాసునిచే శపించబడిన గోభిలుడు ఇచ్చట తపమాచరించి భగవదనుగ్రహముచే సకల శాస్త్ర జ్ఞానమును మోక్షమును పొందెను. ఆ గోభిలునకే గాక క్షేత్రమునకును ఇచ్చట తపముచేయు వారల కట్టి సిద్ధిని కలుగజేయగల శక్తి ననుగ్రహించెను.

ఛత్రవటమను చోటున నింద్రాదులు వసియింతురు. హాహాహూహూ అను గంధర్వులు ఇచ్చట దివ్యగానముచే భగవానుని కృపకు పాత్రులై లోకోత్తర గౌరవమునందిరి.

అక్షయతీర్థ సమీపమున భార్గవ నారసింహుని సన్నిధాన మున భార్గవ రాముడు తపముజేసెను.

జ్వాలా నరసింహుని సన్నిధానమున మహమునులు తప మాచరింతురు. కార్తిక మాసమందిచట దీపారోపణము ఫలప్రదము.

పంచమాధ్యాయము

సనకాదులు వైకుంఠమున కేగుట, జయవిజయులు భగవన్మందిర ద్వారమున వారలను వారించుట, సనకా దులు శపించుట, భగవానుని అనునయము, జయవిజ యులు శాపదగ్ధులై భూమియందు హిరణ్యాక్ష హిరణ్యకశి పులై పుట్టుట, వారలు చేసిన లోకోపద్రవము, రక్షకో

పాయమునకై దేవతలు బృహస్పతిని ప్రార్థించుట. బృహస్పతి జెప్పిన హరిశరణము, దేవతల క్షీరాబ్ధిగమనము, స్తోత్రము, భగవాను డాశ్వాసపరచి వారలను పంపుట, దేవతలు కాలమును ప్రతీక్షించుట.

షష్ఠాధ్యాయము

హిరణ్యకశిపునకు పుత్రలాభము, ప్రహ్లాదుని శైశవము, ప్రహ్లాదుని వైష్ణవ భక్తి, హిరణ్యకశిపుడు వానిని నిరసించుట, హిరణ్యకశిపుని దారుణచర్యలు, ప్రహ్లాదుని శపథము.

సప్తమాధ్యాయము

ప్రహ్లాదుని యమోఘశక్తికి తండ్రి ఆశ్చర్యపడి అనునయించుట, ప్రహ్లాదుని భక్తిపారవశ్యము, హిరణ్యకశిపుడు స్తంభములో హరిని జూపుమనుట, నృసింహావతారము, హిరణ్యకశిపు సంహారము, దేవతలు స్తుతించుట, ప్రహ్లాదునకు వరదానము, అహోబలశబ్ద నిరుక్తి.

అష్టమాధ్యాయము

శంఖనిష్పత్తి :—దేవతలు కోపము నుపసంహరింపుమని నృసింహుని వేడుట. కోపోపసంహారము కాకుండి నుండుట. దేవతలు చతుర్ముఖుని కడకేగుట. త్రిపురాసుర సంహారము భంజనాసురసంహారము జేసిన శంకరుడు ఘటికుడని యెంచి నృసింహుని జయించుటకై శంకరుని కడకేగి సహాయమును కోరుట; శంకరుని శరభావతారము. యుద్ధము, శరభసంహారము. ఈ కారణమున నిచ్చటి శిలలకు లింగరూపము కలుగుట. ఇచ్చట ఆరుమాసముల కాలము శివసూక్తములను జపించు వారలకు శివసాయుజ్యప్రాప్తి కలుగుట.

నవమాధ్యాయము

భవనాశిని నది మూడులోకములను ముంచివేయుగల వేగముతో ప్రవహించుట. ఇంద్రాదు లా వేగమును సంహరింపుమని నదిని ప్రార్థించుట. ఆ ప్రార్థనము ఫలించక పోవుట. ఇంద్రునకు ఆకాశవాణి భైరవవృత్తాంతమును చెప్పుట ఇంద్రాదులు భైరవుని ప్రార్థించుట. భైరవుడు నదిని స్తుతించుట. నదియొక్క అనాదరము. భైరవుడు హతాశుడై తన శిరమును ఖండించి ప్రవాహమున కడ్డముగ బడవేయుట. నదిభయమునంది పాతాళమున కేగి శేషుని జూచుట. శేషుడు నది ననునయించి పాతాలమున కామెకు రక్షణములేమి మఱల భూమికేగుమని చెప్పుట, తింత్రిణీ తరుమూలమున భైరవుని శిరమును ప్రతిష్ఠించుట (ఇచ్చటనే భవనాశిని యవతరించినది) ఈ చరిత్రము కలదు. భైరవుని శిరమును దర్శించుట. ఇచ్చట యాత్రాక్రమమున నొక యంశమైయున్నది. ఈ నది కృష్ణవేణీ సాగర సంగమమునకు సమీపమున రెండు యోజనముల దూరమున సముద్రమున కలియుచున్నది. భైరవునకు ఇంకొక తల భగవత్ప్రసాదము వలన లభించెను. అవెనుక భైరవుడు భగవానుని స్తుతించి 'ముండభైరవుడ'ని తనకు లోకమందియుపదానజ్ఞాపకమగు వ్యవహారము కల్గునట్లను గ్రహింపుమని ప్రార్థించెను. భగవానుడు ప్రీతుడై ఈ క్షేత్ర దర్శనము చేయునప్పుడు క్షేత్రపాలుని దర్శనముచేయుని వారలను శిక్షింతునని చెప్పెను. భైరవున కుత్తరముగ శ్రీశైలపర్వతమునకుచేరి పర్వతగుహయని పేరనొప్పెడి గుహయొక్కటి కలదు. ఆ గుహయందు నృసింహుని మూర్తియొండు కలదు. అనేకులగు మహాత్ములి పర్వత గుహయందు వసియింతురు. ఇచ్చటి సాధుజను లీమూర్తిని పంచరాత్ర రీతిగనారాధించెదరు.

దశమాధ్యాయము

సాంఖ్యయోగాది సాధనములందు అధికారములేని సాధారణ మానవులకు మోక్షోపాయము నుపదేశింపుమని ఋషులు ప్రశ్నించుట. క్రియాయోగము లేక విగ్రహారాధన మొక్కటి మాత్రమే అందరకు మోక్షసాధనమని చెప్పుట. తన సుఖైశ్వర్యమునకు హేతువెయ్యదియని మాంధాత చక్రవర్తి చింతించుచు కారణము నరయుగోరి వసిష్ఠుని ప్రశ్నించుట. మాంధాతయొక్క పూర్వజన్మ వృత్తాంతమును జ్ఞానదృష్టిచే యెరిగిన వసిష్ఠుడు పూర్వ జన్మమందు మాంధాతయు ఆతనిభార్యయు శూద్ర దంపతులైయుండి నిరంతరము భగవన్మందిరమున సమ్మార్జనోప లేపనాదుల జేయుచు దేహయాత్ర గడపిరనియు ఆ పుణ్యఫలముచే ఈ జన్మమందు అఖండభూమండలమున కేక ఛత్రాధిపతియై పూర్వపు భార్య తనకు రాణి కాగా ఐశ్వర్యానుభవము ననుభవించు చుండెననియు జెప్పెను.

శ్రీకాకుళము - ఆంధ్రవిష్ణువు

శ్రీమాన్ కవిరాజ శిరోమణి, పండిత, దివి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.

(గతసంచిక తరువాయి)

పండితులు - ప్రశంసలు

సర్వతంత్ర స్వతంత్రులును, కవితార్కిక సింహులు నగు శ్రీమద్వేదాంత దేశికులవారి కుమారులును, నిఖిల కవితార్కిక చూడామణులునగు వరదగురువులీ క్షేత్రమునకు వచ్చి శ్రీస్వామిని సేవించి "భగవద్ధ్యానముక్తావళి" యను స్తోత్రమును రచించి పాడిరి. మచ్చునకు రెండు శ్లోకములిట నుదహరింతును. మిగిలినవి తరువాత ప్రకటింతును.

శ్లో॥ "భావస్సాక్షాజ్జలధిదుహితు ర్భావనా యోగభాజాం
కల్యాణా నామహమహమికా కాంక్షితం వేదవాచామ్
సౌభాగ్యస్య ప్రథమగణనా సన్నివేశః కృపాయాః
పారేకృష్ణం వసతిభగవాన్ పావనః కాకుళేశః".

శ్లో॥ మూర్ధాన్యాధార్యం శ్రుతిపరిషదాం ముక్తిభాజాంచపుంసాం
దత్తామోదం నిఖిల జగతాం దర్శితం వేదవాదైః
పద్మాలీలా కమలమపరం కాకుళేశస్యపాదం-
ప్రత్యాసీదన్మధు కరతుమే ప్రత్యహం భావబంధః"

శ్రీకృష్ణరాయల యాస్థాన విద్వాంసుఁడు, "లొల్ల లక్ష్మీధర పండితులు" యొక శాసనమునని యాంధ్రనాయక స్వామిని స్తుతించినాడు.

శ్లో॥ ఉరసినిహిత లక్ష్మీ బాహువల్లీ యుగేన
స్వకరయుగళ మేకీకృత్య కేళీవినోదే
కువలయదళ దామానద్ధ మందారమాలాం
దదదివ వితనోతు శ్రీకళాం కాకుళేశః" అని.

శ్రీపరస్తు గోవిందరామానుజ దేశికులవారి శిష్యుఁడును, ముక్తపరాన్వయమువాడును, ముక్తామణీనాథ పుత్రుండును నగు పరవస్తు కవి తన "ఉత్తారక పంచకాభ్యుదయ" మను గ్రంథమున

ఉ॥ వచ్చి సదాంధ్రనాయకుని - వాసమునైన
శ్రీకాకుళంబునన్
మచ్చిక వైష్ణవోత్తముల-మానిత వైభవమొప్పనన్నుతుల్
మెచ్చుగ సేయ నాహరిని - మేల్మిఁ బ్రదక్షిణ
పూర్వకంబుగా
హెచ్చిన భక్తి మ్రొక్కిమది - కింపగు వేడ్కల
నుండి వెండియున్॥

అని వ్రాసుకొనియున్నాడు. "అసంతామాత్యుఁడు" తన భోజరాజీయము "నందు, తన తండ్రియైన తిక్కన ఈ దేవుని సేవించినట్లు,

సీ॥ విలసితంబగు కృష్ణ - వేణీ మలాపహా
రిణియేమ రదినాథ - రీతియందు
దనరునదీత్రయాంతర్వేదియగు పాద
న క్షేత్రమున శోభ - నములకెల్ల
దరనివాసంబగు - పెదపుగూరిపురంబు
నందు విద్వజ్జనానందమైన
జీవనస్థితిచేతఁ జెన్నొంది వంశక
ర్తృత్వసంపత్తి ప్ర - భుత్వమొంది
గీ॥ నెమ్మిఁ బ్రత్యక్ష పరమప ద - దమ్మనంగ
నొప్పు శ్రీకాకుళంబున - కొడయఁడైన
యాంధ్ర వల్లభహరి సేవ - సలుపుచుండుఁ
బెక్కు భంగుల ముమ్మడి - తిక్కవిభుఁడు॥

శిరోజము - శిఖాదర్శనము

ఈ స్వామి లీలలు పెక్కుఁ గలవు. అందొకటి శ్రీ స్వామివారికి ప్రభువు నిత్యము పూలమాలను పంపుచుండుటయు, దానిని స్వామి కర్పించి మరుదినమున స్వామి నిర్మాల్యమును ప్రసాదమును అర్చకులు ప్రభువుల కొసంగుచుండుటయు సర్వాచీనమైన యాచారము. కాని అర్చకుఁడు ప్రతినిత్యము స్వామివారికి సమర్పించిన తరువాత నా మాలను తీసుకొనిపోయి తన కసుంగు ప్రేయసి కిచ్చుటయు నామె ధరించి, మరునాటి యుదయమున నా దండనే యిచ్చుచుండెడిదట. ఒకనా డందు ప్రమాదవశమున నొక శిరోజము చిక్కువడినట్లును, దానిం గాంచి ప్రభువు కోపోద్దీపితుఁడై, యర్చకుని రావించి, యడుగ నాతఁడు భయపడి, శ్రీ స్వామివారికే శిరోజములున్నవని చెప్పినట్లును నంత నట్లుఁ జూపకున్న శిక్షింతునని రాజు పలికినట్లును, నప్పుడు ప్రభువు పరివార పండిత సమేతముగా స్వామిని సేవించి పరీక్ష సేయ, భక్తజన పారిజాతుఁ డగు యాంధ్రనాయకుఁడు తన భక్తుడైన అర్చకుని మాటను సత్యముఁ జేయుటకై "శిరోజముల"నుఁ రాజుకుఁ జూపినట్లును, ప్రభువు యిది తాంత్రికమని యూహించి నొకటి రెండు వెంట్రుకలను లాగఁగా నంత

వరకు శిరము కంపించి, రక్తము స్రవించినట్లును, సంత నా మహాభాగుఁడు, ద్విపపరీక్ష యొనర్చుట మహాపాతక మను విశ్వాసముతో తన్ను క్షమింపుడని వేడుకొని, అప రాధము క్రింద ననేక యగ్రహారములను, రత్నాభరణ ముల నొసంగినట్లు యొక యైతిహ్యముఁ గలదు. ఈ కథ చల్లపల్లి సంస్థానాధీశు స్వాధీనములో నుండుటచేత "అంకినీడు"గారి పాలన కాలమున జరిగినట్లు చెప్పు దురు. ఇది "సుమంతు" డను ప్రభువుకు సంబం ధించినది. గాని చల్లపల్లి ప్రభువులకు సంబంధించినది కాదు. ఇది క్షేత్ర మహాత్మ్యము 98 వ అధ్యాయములో "ఇతి శ్రీమద్బ్రహ్మాండ పురాణే - ఉత్తరఖండే - నారద సంహితాయాం శిఖాదర్శన వర్ణనంనామ" అని గద్యలోఁ గలదు. గనుకనే, కాసుల పురుషోత్తమ కవి,

"వైఖానసోక్తికి వంచనరాకుండ
కాకుళంబున నెరుల్ - కాంచినావు"

అని వర్ణించిరి. మఱియొక తఱి శ్రీ స్వామివారికి ప్రభు వులు ఉత్సవములు చేయక నిర్లక్ష్యముగ నుండుటచే శ్రీస్వామివారు కోపించి భూమిలో నంతర్హితులైరట. ప్రభువు లెన్నివిధముల స్తుతించినను రాలేదట. అప్పుడు శ్రీకాసుల పురుషోత్తమ కవి, కృష్ణలో కృతస్నాతుఁడై భగ వత్సాన్నిధ్యమున నిలిచి 108 సీసపద్యములు "ఆంధ్ర నాయక శతకమును" చిత్ర చిత్ర ప్రభావ దాక్షిణ్యభావ.

హతవిమతజీవ శ్రీకాకు - ళాంధ్రదేవ॥ అను మకుటముతో భక్తిమై పఠింప నాదేవదేవుఁడు యతని భక్తిని మెచ్చి పద్యమున కొక యంగుళము చొప్పున పైకి తేలివచ్చెనను నొక యైతిహ్య మివైపున ప్రతీతి కలదు.

ఆంధ్రనాయక శతకము శ్రీకాకుళ శ్రీహరిశతకము

ఆంధ్రనాయక శతకమును కాసుల పురుషోత్తమ కవి వ్రాసెను. ఈకవి చల్లపల్లి జమీనులోని పెద్ద ప్రోలుగ్రామ వాసి. ఇది చల్లపల్లి సంస్థానమునకును, ప్రసిద్ధ సుబ్ర హ్మణ్య క్షేత్రమగు మోపిదేవికిని మధ్యకలదు. కవి తన కులమును భట్రాజునని గ్రంథమధ్యమున

"ఇట్టి సంప్రదాయుంబు - గుట్టుఁబెట్టి
రట్టుసేయుదుఁగనుమునా - భట్టుతనము"

అని వివరించి యున్నాడు. ఇతఁడు 180 సంవత్సరముల కవలివాఁడు. తండ్రి అప్పలరాజు, తల్లి రమణమ్మ, గురువు అద్దంకి తిరుమలాచార్యులు. ఈకవి వంశము వారిప్పటికిని యా గ్రామమునఁ గలరు. ఇదియొక అద్భుత శతక రాజము.

"చిత్రచిత్రప్రభావ! దాక్షిణ్యభావ!
హతవిమత జీవ! శ్రీకాకుళాంధ్రదేవ!"

అని దీని మకుటము. ఆనాటికి స్వామి ఆలయాదులు శిథిలములై ఉత్సవాదులు వైభవముగ జరుగుట లేదని 10 పద్యము నుండి 16 పద్యము వరకు వర్ణించెను. కాని దైవమును

"నేటి దానీప్రతిష్ఠ వర్ణించిచూడ"

అని ప్రశంసించుటచే "శ్రీ కాకుళము ఆంధ్రవిష్ణువు" ప్రాచీనత తెలియుచున్నది. ఇందు మొదటి 9 పద్యములు కేవలము స్తుతిమాత్రములు. 17 పద్యమునుండి నిందా స్తుతి ప్రారంభము. నిందాస్తుతికింతటి యద్భుతరచ నమునుఁ జూడఁబోము. తిట్టులాగున కనబడి తిట్టుకాక పోవుటలోను, అవతారచర్యలు భూషింపఁ దగినవి, దూషించి నట్లుకనబడుటఁ జేయుటలోను, యీ కవి నేర్పు మిక్కలి మెచ్చఁ దగియున్నది. మరియు నితని కవిత్వము ద్రాక్షగుళుచ్ఛముల వలె నంటిన వెంటనే రసమునుఁ జిమ్మి అనుభవింపఁ జేయతగినదై, పండిత పామర జన రంజకమైన, భట్టు కవిత్వమున కుండ వలసిన ప్రత్యేకత సుస్పష్టముగఁ గని పించుచున్నది.

"మ్రొక్కంగఁతగునె ముం - దెక్క పువ్వునకుఁదాఁ
గక్కసించిన యాలి - కక్కజముగ॥
నాటింపఁగలవౌన - న్నక నన్న నెవనంబు
పెట్టుమ్రాన్వె కలించి - పెరటిలోన"

ఈ పద్యమున, పారిజాతా పహరణకథను, కృష్ణలీలను వర్ణించి గెలిచేసెను. జాతీయోక్తులతో నిండి, పద్యము, ధార, వాక్యక్రమము, భావము, తెలుఁగు నోటికి మృదు మధురముగ నుండి "ఆంధ్రనాయక శతకమ"ను పేరు సార్థకమగు చున్నది.

"ఉచ్చనీచంబు లెఱుఁగక - నిచ్చఁజేయు
చేష్టలివి భక్తహితమతిఁ - జేసితండ్రు"

పద్యము-ఇది యెంత తిట్టువలెఁగనఁ బడుచున్నది?

"అలు బిడ్డలుఁదెచ్చుప్ర - ఖ్యాతిఁగాని
మొదటి నుండియు నీవుదా - మోదరుఁడవె"

పద్యము-ఇది యెంత మనోహరముగఁ నున్నది?

"తెలియ నవ్యక్తుడవుఁగావు - తెలిసి కొన్న
నిట్టివాఁడని తెలియలే - దెవ్వరికిని"

ఇది యెంత సత్యమైన వేదాంతప్రవచనము.

"ఒకరి కంటె గుణాధికు లొకరుమీరు
ఇంత చక్కనఁ దెలసె మీ - యింటివరుస"

ఇది చక్కని హాస్యభావము కాదా?

సీ॥ సకలంబు నీవయై - యొకమఱ్ఱి యాకుపై
నిచ్చవరుండునా - డెంతఁ గలవొ

* * *

గీ॥ పరువు గలవాడవేమి? ప్రా - బల్కులందుఁ
దెలియవరి ముక్కు ముల్లంతఁ - గలదొ? లేదొ?"

ఇట్టి హృదయ ముప్పొంగఁ జేయుపద్యములు, గుణమునే దోషముగాఁ జేసిచూపు వాక్యములు, పరమవేదాంత రహస్యములఁ బరిహాస మొనరించు పలుకు మాటలు, పెక్కులుండి కవిధన్యుఁడను సంగతినిఁ దెల్పుచున్నవి.

"కీర్తినిందగ వర్ణించి - గోలిపరుతు"

అని 16 పద్యములో పలికిన తన ప్రతిజ్ఞను కవి అతినిపుణముగ నెగ్గించు కొనెను. 26 పద్యము పోతననారాయణ శతకము నందలి "ధరసింహాసనమై" అను పద్యచ్ఛాయ కలదు. 37 పద్యము మానసబోధ శతక పద్యమున కనుకరణము. 38 దశావతార వర్ణనము. 65 పద్యము మొదలు 87 పద్యము వరకు, రామావతార కథనమును, తక్కినవి కృష్ణావతార పరముగను వ్రాసిరి. 83 పద్యము బలరామావతారము, 84 పద్యము త్రిపురసంహారము, 85 కల్క్యవతారము వర్ణింపఁబడినవి 91 పద్యములో కొన్ని యవతారములును, 93 కృష్ణపరముగ నాతనిబంధుగులను మిత్రులను దూషించి, శ్రీకాకుళమున తన మందిరముననే యుండుమని మందలించెను. 96 పద్యము నుండి స్తుతి తిరిగి యారంభించెను. 99 పద్యము "అలవైకుంఠపురంబులో నగరిలో" అను పోతనగారి పద్యమున కనుకరణము.

సీ॥ కోరికలీను వై - కుంఠంబులోని, లో
నగరిలోనా మూల - నవ్యదివ్య
సౌధంబుదాపలి - సరసమందారవ
నాంతరామృత సరః - ప్రాంతచంద్ర
కాంతోప లోత్పల - కల్పిత పర్యంత
సకలసౌభాగ్యల - క్షణనివాస"

అనివ్రాసిరి, 107 పద్యము "అరయన్ శంతను పుత్రుపై" అను పద్యము వంటిది. 108 పద్యములో కవితన యితర కృతులను పేర్కొనినాడు. అందులో హంసల దీవి గోపాల శతకమొకటి; దీనిమకుటము.

"లలిత కృష్ణాబ్ధిసంగమ స్థలవిహార
పరమకరుణా స్వభావగొ - పాలదేవ"

అని ఇందులో శ్రీకాకుళస్వామి శిఖాసందర్శనగాథను 53 పద్యమున

"కాకుళనగరిపై - ఖానసో క్తినిజంబు
దోప, శిరోజముక్ - జూపినావు" అని చెప్పెను.

ఈగాథనే "కాకుళేశ శతకము"న,

"వైఖానసో క్తికి - వంచసరాకుండ.
నెపులఁ జూపినమాట - నిజమయేని"

అని వ్రాసిరి. ఇంక "శ్రీకాకుళ శ్రీహరిశతక" కర్తపేరు తెలియరాదు, కాని యాతఁడు వైష్ణవుఁడని స్వామి పరిచారకుడయి యుండ వచ్చునని పద్యములఁ బట్టి గుర్తింప నగు చున్నది. పద్యములు ప్రాఢప ప్రయోగముఁ గలిగి భావపూరితములై విలసిల్లు చున్నవి. చెన్నపురి ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తకభాండా గారమునుండి శ్రీ వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రిగారు సేకరించి పీఠికను వ్రాసియొసంగిరి; భక్తాగ్రగణ్యులు శ్రీ ప్రోలేపెద్ది వెంకటరామశర్మగారు 1923 వత్సరమున నచ్చొత్తించిరి, మచ్చునకు రెండు పద్యము లుదహరించెదను-

శా॥ శ్రీ రామాహరి! వాసుదేవ! పరమా! శ్రీ నాథ
నారాయణా!
కారుణ్యార్ణవ! పుండరీక వరదా! కంజాక్ష! దుర్దోషకాం
తారక్రూరకుఠార! దానజనసంత్రాణైకసౌశీల్య! దై
త్యారీ! పాండవదూత! కృష్ణ! రఘువర్యా! కాకుళ
శ్రీ హరీ॥

శా॥ నీవంధ్రావని నాయకుండ వని నిర్ణిద్రాను రాగాప్తినా
భావంబంధ్ర కవిత్వరీతిని భవత్పావార విందస్తుతి
ప్రావీణ్యంబున నుండె బాలకృత దూరస్ఫార
శీతాంశువిం
బావా ప్తర్థకర వ్రసారగతిఁదోఁపఁగా గాకుళ శ్రీహరీ॥

నమ్రవరద శతకము - శ్రీకాకుళస్వామి శతకము

తొలిశతకమును శ్రీకాకుళ వాస్తవ్యులును పండిత ప్రకాండులునగు శ్రీమాన్, విద్వాన్, శృంగారం అయ్యమాచార్యుల వారును రెండవ శతకమును ముక్తిపల్లి అగ్రహారవాస్తవ్యులు కవిరత్న, బాలకవి శ్రీమాన్ గుడిమెళ్ల రామానుజాచార్యుల వారును రచించిరి. ఈ రెండును మృదు మధురములై ద్రాక్షక దలీపాక నమన్వితములై భక్తి రసపూరితములుగ నున్నవి. వీరిద్దరును అధునిక కవిశేఖరులే.

"నమ్ర వరద" శతకము ముద్రిత ప్రతినాకు లభ్యము కాలేదు. అముద్రిత ప్రతిని కవిగారే నాకుచదివి వినిపించిరి. ఇందలి పదలాలిత్యము, అలంకారములు, వర్ణనలు ప్రబంధ శైలికి మించి యున్నది. కవిత్వము సరసము, ధారసరళము.

హనుమంత శతకము - నిజామల్లీనవాబు

ఈ హనుమంతుని ప్రభావము అనిర్వచనీయ మైనది. అమూల్యమైనది. ఈ విగ్రహము, పాచీనాలయము నదీ పాతమగునపు డొక యిసుక తిన్నెలో నుండిపోయి కొన్ని దినములకు జాలరులకుం దొరికెనట. దానందెచ్చి ప్రతిష్ఠింప నూహింప నందు కొన్ని యంగములు శిధిలములైన వని పండితు లంగీరింప నందున దానినిప్పుడు అలయ ప్రాకారములో నిమిడ్చి కట్టియుండిరి. వీరు యిప్పుడు పశ్చిమప్రాకారమున ప్రాఙ్ముఖముగ, మట్టుపళి (వంటశాల)

కెదురుగ స్థాపింపబడి యుండెరి. నేడు శ్రీస్వామివారికి పూజాదులు లేవు. పూర్వ మిదేవును పాసించువారు, దుష్ట గ్రహ బాధల నుండు వ్యాధుల నుండి విముక్తులగుటయే గాక అవా ప్తకాములగు చుండెడివారట. ఈ శతకమును రచించినది పెదముత్తేవి గ్రామవాసులగు "ముత్తేవి పెరు మాళ్లయ్యగారు" వీరు శ్రీ వైష్ణవులు, క్రీ॥ శ॥ 1760 సం॥ ప్రాంత మందుండిన వారు. అప్పటి విక్రమ సత్సరాషాఢ మాసమున నైజాము నుండి "నిజామల్లి" యను నవాబు తన యాధిపత్యమున మరాటీ గుఱ్ఱముల దండుతో వెడలి చేపరకోట (చల్లపల్లి) సంస్థానమునయున్న పసమును కొల్ల గొనిపాపుద్దేశించి బెజవాడ వరకు వచ్చిరట. ఆ వార్తవిని అప్పటికి సంస్థానాధిపతియగు శ్రీ యార్లగడ్డ కోదండరామన్న దేశాహిగారు ఆ వెంటనే కవితల్లజులగు పెరుమాళ్లయ్యగారికీ వృత్తాంతమంతయుఁ జెప్పి, యాపదను రాకుండఁ జేయుమని వేడుకొనెనట. అంత నామహాభాగుఁడు శ్రీకాకుళ క్షేత్రమేతెంచి, కాకుళస్వామి వారి సన్నిధిని నెల కొని యున్న శ్రీ ఆంజనేయస్వామివారి నుపాసించి, అప్పటికి బెజవాడవద్దకు వచ్చియున్న యా గుఱ్ఱముల దండు జెండాలపై పిడుగులుపడ ఛితిల్లి మరలిపొవుసటుల యీ శతకపద్యములచే స్తోత్రముసేయు, నా యాంజనేయస్వామి వారి మహాత్మ్యమువలస నా శత్రుసేనలపై పిడుగులు పడి, కొంత నమసి శేషించిన సైన్యము తిరిగి నైజాము చేరె నట. ఈ విషయము లీ క్రింది పద్యములవలన తెలియు చున్నవి. ఈ సిద్ధకవి. ప్రసిద్ధ కవి.

కం॥ వడిగల దేవుఁడ వనుచును
నుడిగారవు శతకమందు - నుతిఁజేసెదనే
కడువడి గుఱ్ఱపుదళములఁ
జెడఁదోలుము శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

కం॥ ఇత్తఱిని, నిజామల్లీ
హత్తీలు గుఱాలు పటుత - రాహవబలముల్
మొత్తమయి వచ్చె మలుపు, వి
చ్చిత్తుపడ శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

కం॥ లక్షలతరబడి యావల
పక్షంబున గుఱ్ఱములును - బలములు వచ్చెన్
ఈ క్షణమున నీవేచని
శిక్షింపుము శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

కం॥ భానునిమ్రింగిన పగిదిని
సేనాధిపు నాక్రమించి - చీకాకుపడం
గా నొనరిచి రానివ్వకు
సేనలనో శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

కం॥ వచ్చిరని జనులుఁ బలికిరి
రచ్చల బెజవాడకడకు - రాతిరి విని నే
త్వచ్చరణంబులుఁ గొలిచితిఁ
జెచ్చెరనో శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

కం॥ గజములు తురగంబు బలములు
కుజనంబీ దేశమునకుఁ - గొంపఱు జని యా
బెజవాడయొద్ద నుండిరి
త్రిజగన్నుత శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

కం॥ కాకుళరాయునిఁ బొడఁగని
తేకువ యా ముచ్చటంతఁ - దెల్పియు హితవున్
గైకొని హయములఁ గొట్టవె
చీకాకుగ శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా

కం॥ రక్షకదేవరకోటకు
నీక్షణమున వచ్చి మముల - నీ వెలు జగ
ద్రక్షక! యక్షకుమారుని
శిక్షించిన శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

కం॥ ఆషాఢ బహుళ చవితికి
దోషాత్ము నవాబు, బలముఁ - దోలుము మరలన్
శేషించకుండరిపులన
శేషముగా శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

ఈ కవి, యుపాసకుడును, వాక్శుద్ధి కలవాడు యగుటచేత, వెంటనే భక్తుని యభీష్టంబు నెరవేర్చెనట. అంత తిరునాళ్ల సందర్భమున కాకుళేశునికిఁ బ్రీతిగ దేశాహిప్రభువు అన్న దానంబులఁ జేసిరని యీ క్రింది పద్యములవలన బోధ పడుచున్నది.

కం॥ విక్రమవత్సరమున న
వక్రపరాక్రమమునన బాబిబు వచ్చెన్
విక్రమముఁ జూపి ప్రజలకు
చిక్కులుడుపె శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

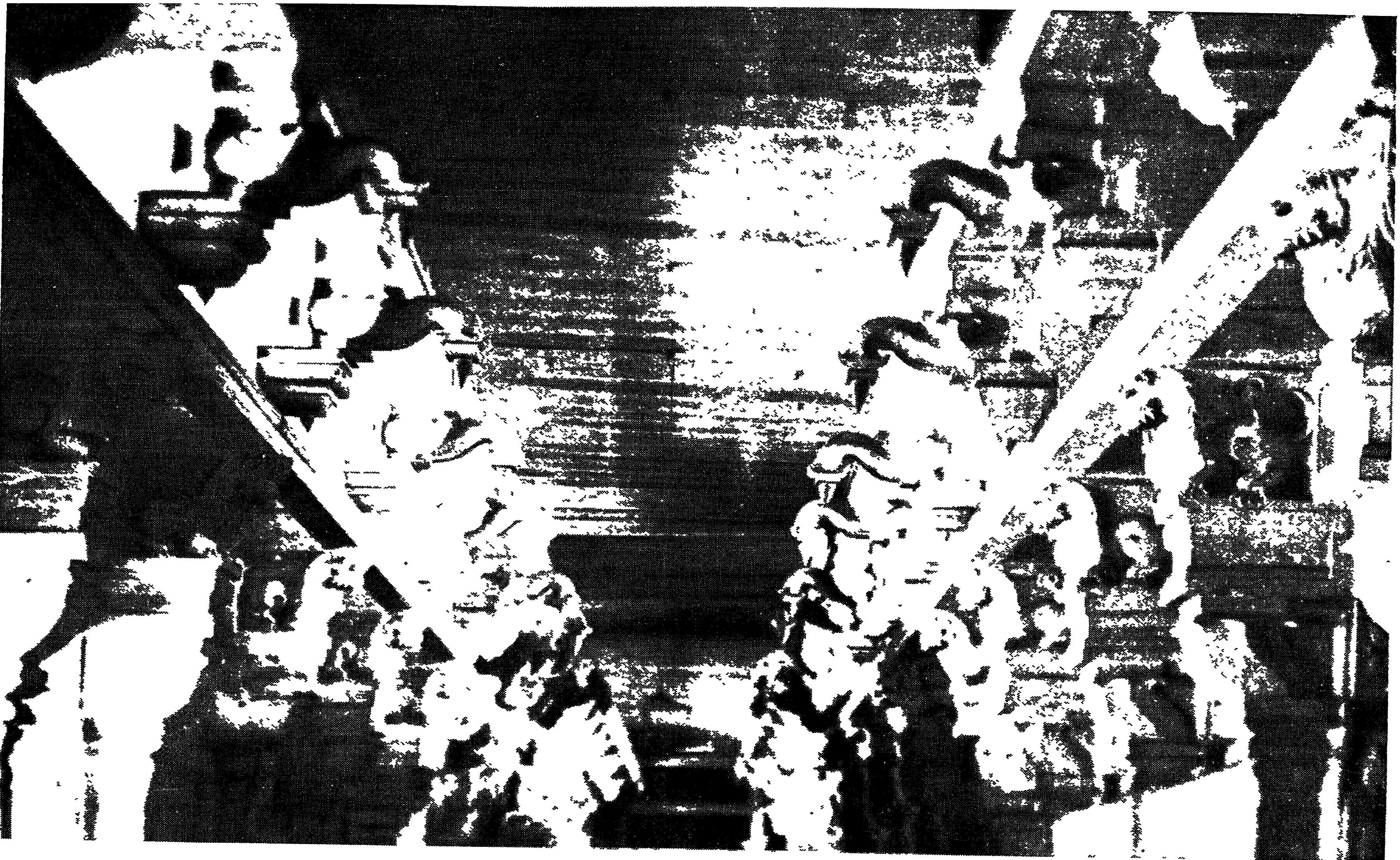
కం॥ వాసిమహారాజశ్రీ
దేశాహిగారి కార్య - తేజం బివుడున్
భాసిల్ల శత్రు లణఁగఁగ
జేసితివో శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

కం॥ తిరునాళ్ల యుత్సవంబున
ధరాసురుల కెల్ల నన్న - దానములును మా
దొరగారిడి కాకుళమున
సిరివరునకుఁ బ్రీతిఁజేసె శ్రీ హనుమంతా ॥

ఇట్లు పలికి స్వామిని కాకుళంబున విజయముఁజేసి యుండుమనియు తనది పెదముత్తేవి యనియు మరి మూడు పద్యముల వ్రాసికొనెను.

కం॥ లోకములోనఁ బ్రసిద్ధిగ
నా కోరికలొసఁగి కృతికి - నాథుడవై శ్రీ
కాకుళ నిలయుని సన్నిధిఁ
జేకొంటివి శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

చోళరాజులనాటి శిల్పసంపద—శ్రీ కాళహస్తీశ్వరాలయము

కం॥ భద్రాద్రి విజయరాముల
తద్రూపమె కాకుళేశ - తథ్యము కనుకే
భద్రముగఁ గొలిచితొ! భళి
చిద్రూపా శత్రుహంత - శ్రీ హనుమంతా ॥

కం॥ ఆపద్బాంధవ! సదయా
టోపమె నామీదఁ జూపు - టొప్పగదీకే
ప్రాపగు ముత్తేవి ల
క్ష్మీపతి పాదాబ్జ భృంగ - శ్రీ హనుమంతా ॥

వాడవల్లిగౌరి రాజకవి - ముత్తేవిసుందరరామదాసు

వాడవల్లి గౌరి రాజనుకవి, యీ ఆంజనేయునిమీద
" అంజనేయులవారె - భువినవతరించినారె॥ అం॥
భానుమీద ప్రీతి చిన్న - పాలపండు రీతి
దానవసురులకును జూడగ - తానే పెద్దకోతి ॥ అం॥
కరుణా సాగరుడెగౌరి - కాంత దాస పోషకుఁ డె॥
పరరామస్మరణ నిముషము-వదలక యున్నవాడె॥ అం"
అను కీర్తనయు;
" శ్రీమన్మహాయంజనీ గర్భసం భూత! సద్బ్రహ్మ
చారీ! కపీంద్రాది వంద్యా! .... నమోభద్ర శైలాధి
వాసా! నమోకాకుళేశా! నమస్తే"
అని సంస్కృతపద భూయిష్టమగు దండకమును వ్రాసిరి. ఇంక పెదము క్తేవి వాసియగు సుందర రామదాసు "శ్రీరామ దూతం శిరసానమామి" అను పల్లవితో ప్రారంభించి నూరు చరణములు గల కీర్తనను వ్రాసిరి. ఇందు కొన్ని పాద ములుదహరించెదను.
" అరుణోదయ రుచి - రానన కమలం ॥ శ్రీరామ ॥
రామరావణ యుద్ధ - రామాతురంగం ॥ శ్రీరామ ॥
రాఘవపాద - రాజీవమధుపం ॥ శ్రీరామ ॥
అక్షయ కుమార దక్షవిశిక్షం ॥ శ్రీరామ ॥
దానవకాలం దైవాలలామం ॥ శ్రీరామ ॥
శ్రీకాకుళేశాశ్రిత మందారం ॥ శ్రీరామ ॥
వేడుకతో పెద్ద - ముక్తే వివాసం ॥ శ్రీరామ ॥
ధరసుందరరాము దాసానుదాసం ॥ శ్రీరా ॥"
ఇంక ఆంధ్రనాయకునిమీద ప్రభాతసేవ, యేకాంత సేవ లను ప్రత్యేకగేయ ప్రబంధములుఁ గలవు.

దవనపున్నమ - అంకినీడ్ప్రభువు

శ్రీ స్వామివారి బ్రహ్మోత్సవము, యిప్పుడు వైశాఖ శుద్ధ ౧౫ లకు జరుగు చున్నది. పూర్వము దవన పున్నమకు జరుగుచున్నట్లు శ్రీనాథుఁడు క్రీడాభిరామములో వర్ణించి యున్నాడు.

గీ॥ దవనపున్నమఁ గాకుళాధ్యక్షుఁడైన
తెలుఁగు రాయుఁడు దేవతా - ధీశ్వరుండు
భువనహితముగ నుత్సవం - బవధరింప
సందుఁబోయి తిమీపోయి నట్టి యేడు ॥

" దవన పున్నమ " అనగా వైశాఖ పూర్ణిమేమొ? దవనోత్స వములనీ వైశాఖ మాసమున చేయు యాచారము నేటికిని దక్షిణ దేశమునఁ గలదు. దేవరకోట సంస్థానము తురకల బారి నుండి కాపాడినది మొదలు యీ దేవస్థానము చల్ల పల్లి ప్రభువుల పాలనములోఁ జేరినది. అప్పటి ప్రభువు అంకి నీడుగారు శ్రీస్వామి వారి యాలయమును గోపుర మంట పాదులనుఁ గట్టించి జీర్ణోద్ధణముఁ గావించిరి. అప్పటి నుండియు తిరిగి యుత్సవాదులు మహావైభవ ముగా జరుగు చున్నవి. ఒక పూర్వకవి, అంకి నీడ్ప్రభుని గూర్చి యిట్లు వర్ణించెను.
"కలలోఁ గన్పడి కృష్ణరాయ విభుచేఁ - గబ్బంబుఁ జెప్పించె బే
ర్వెలయన్ మున్నొకనాటిసేవఁ గొనియా - శ్రీకాకుళాంధ్రే శ్వరుం
'డలరంగా నిపుడంకి నీణ్ణృపతిసే-యంబూను నిత్యోత్సవా
కలనన్ దానిఁక నెన్ని నన్నుత కృతుల్ కావింపఁగాజేయునో"
ఇట్టి పుణ్యక్షేత్రమున పూర్వమునుండియు, మహావిద్వాంసు లును కవులును, గాయకులును, భక్తులును జన్మించు చుండిరి. శ్రీ బిల్వమంగళ మూర్తి (లీలాశుకమహాకవి) వీరు "కృష్ణకర్ణామృత"ము రచించిరి. నారాయణ తీర్థులు. వీరి తలి తండ్రులు లీలాశివగురులు. వీరును "శ్రీకృష్ణలీలా తరంగిణి" యను సంస్కృతగేయ ప్రబంధమును రచించిరి. ఇందులో శ్రీ కాకుళ నగర ప్రశంసయుఁగలదు. భక్తచింతామణియగు చింతామణియు ముద్దు పళనికూడ యిచ్చటనే జన్మించిరి. వీరు వేశ్యలు; చింతామణి భక్తురాలెఁగాక మహరాజన ర్తకి. తౌర్యత్రిక విదుషమణి. ముద్దు పళని మధురకవయిత్రి. ఈమె భక్తి భావమున "ఆండాల్" చేసాయింప బడిన "తిరువాయి మొషి" యను ద్రవిడప్రబంధమునకు తెనుగు సేతయు, మధుర భావమున "రాధికాసాంత్వనమ" ను రసవత్ప్ర బంధమును రచించెను. సిద్ధేంద్రయోగి శ్రీ నారాయణ తీర్థులవారి శిష్యుడు - వీరును, మొవ్వ గోపాలపదములను రచించిన "క్షేత్రజ్ఞులు" ను, "అధ్యాత్మరామాయణ" కర్తయైన శేషగిరి సుబ్రహ్మణ్య కవియు నీ శ్రీకాకుళమునకు పాదగ్రామములగు కూచిపూడి, మొవ్వ, పెదము క్తేవి గ్రామ ములందు జన్మించిరి. కీ॥ శే॥ గాయకసార్వభౌమ శ్రీ పారుపల్లి రామకృష్ణయ్య పంతులుగారు కూడ యిక్కడనే జనించిరి. వీరి చరిత్రలు నాచేకూర్పఁబడిన "గాయక జీవితముల"ను పుస్తకములో వివరింపఁబడినవి. దీనివలన నీ క్షేత్రమహాత్మ్యము స్పష్టముగ తెలియుచున్నది.

భగవదుపచారములు – తత్ప్రయోజనము

పండిత, వేదాంతం విప్రనారాయణాచార్యులు
కృష్ణాజిల్లా రెలిజియస్ ఇన్స్పెక్టర్, నిజాంపేట, మచిలీపట్టణము.

పదునాల్గవ పదునేనవ యుపచారములు వస్త్రదానము (ఖం) తేజోవత్సవః, విష్ణోర్నుకం, సోమస్యతనూరసీతి శ్వేత పీత రక్త చిత్ర శ్యామవస్త్రైరలంకరోతి (మం) తేజోవత్సవ స్సవితుః ప్రసవేఽశ్వినోర్బాహుభ్యాం పూష్ణో హస్తాభ్యాం॥ విష్ణోర్నుకం వీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని విమమే రజాగ్ంసి యో అస్కభా యదుత్తరగ్ం సధస్థం విచక్ర మాణ స్త్రేధోరుగాయో విష్ణో రరాటమసి విష్ణోః పృష్ఠమసి విష్ణోశ్శ్నప్త్రేస్థో విష్ణోస్స్యూరసి విష్ణోర్ధ్రువమసి వైష్ణవమసి విష్ణవే త్వా॥ సోమస్య తనూరసి తనువం మే పాహి స్వా మా తనూ రావిశ॥ (ప॥) తేజోవత్ నవః సవితుః ప్రసవే అశ్వినోః బాహుభ్యాం పూష్ణః హస్తాభ్యాం విష్ణోః నుకం, వీర్యాణి ప్రవోచం యః పార్థివాని విమమే రజాంసి యః అస్కభాయత్ ఉత్తరం సధస్థం విచక్రమాణః త్రేధా ఉరుగాయః విష్ణోః రరాటం అసి విష్ణోః పృష్ఠం అసి విష్ణోః శ్నప్త్రే స్థః విష్ణోః స్యూః అసి విష్ణోః ధ్రువం అసి వైష్ణవం అసి విష్ణవే త్వా సోమస్య తనూః అసి తనువం మే పాహి స్వా మా తనూః ఆవిశ॥ హేవాసః త్వం సోమస్య తనూరసి। సౌమ్యం వై వాసః। ఇతి శ్రుతేః। ఏవంభూతం త్వం మే మమ తనువం తనూం పాహి, నకేవలం సోమస్య తనుః, మమాపి స్వాతనూః, శరీరస్య తుల్యత్వా దేవము చ్యతే; ఆత్మా పితు స్తనూ ర్వాసః। ఇతిశ్రుతేః; ఏవంభూత త్వం మామావిశ। త్వం కింకరోషితి పృచ్ఛసిచేత్, నవః న త్త మ్యర్థే ప్రదమా, అస్మిన్ విగ్రహారాధనే యజ్ఞే సవితుః ప్రసవే సవితురనుజ్ఞాయాం సత్యాం, పూష్ణో హస్తాభ్యాం, శోషితమితి శేషః। అశ్వినో ర్బాహుభ్యా మానీత మితి శేషః। తేజోవత్ తేజోయుక్తం త్వాం విష్ణవే దదావే త్యుత్తరేణా న్వయః; విష్ణుం ప్రశంసతి, ఉరుభిః మహాత్మభి ర్గీయ మానః యో విష్ణుః త్రేధా త్రిప్రకారైః విచక్రమాణః విక్రమ మాణః ఉత్తరం సధస్థం ఊర్ధ్వలోకమంతరిక్షమితి యావత్, అస్కభాయత్ అధారయత్, యో విష్ణుః పార్థి వాని పృథివ్యంతరిక్షద్యులోకభవాని రజాంసి అగ్నివిద్యు త్సూర్యాత్మకాని జ్యోతీంషి విమమే వినిర్మితవాన్, తస్య విష్ణో ర్వీర్యాణి నుకమితి కర్మవాచక మవ్యయమ్, కర్మాణి ప్రవోచం బ్రవీమి; హేవాసః ఏతాదృశస్య మహామహిమానస్య విష్ణోః రరాటం శిరోలంకరణ మసి, తస్యైవ విష్ణోః పృష్ఠం పృష్ఠాలంకరణమసి; ఉభయవాససీ సంబుధ్యేతే, విష్ణోః శ్నప్త్రే ఉభయాఽలంకరణే స్థః ధ్రువం నిశ్చయేన విష్ణోరసి విష్ణో స్సేవస్యసి అతః వైష్ణవం విష్ణుసంబంధ్యసి తస్మాద్విష్ణవే త్వా త్వాం దదామీతి పూర్వేణాన్వయః॥ ఓ వస్త్రమా, వస్త్ర ద్వయసంబోధనము, కర్మప్రేరకుడైన సూర్యభగవానుని యనుజ్ఞ పొందిన పిమ్మట సూర్యకిరణములచే పవిత్రీక రింపబడి సోమసంబంధముకలిగియున్నట్టియు సూర్య పుత్రులైన అశ్వినీదేవతలచే గొనిరాబడిన నిన్ను సకలచరా చరనియంతయు పరాక్రమశాలియు నైన శ్రీ మహావిష్ణు వునకు సమర్పించుచున్నాను. అట్టి మహావిష్ణువునకు ఉభయాలంకరణరూపమై విష్ణుసేవనము చేయుచున్న నీవు నిశ్చయముగా వైష్ణవత్వము కల్గినదాన వగుచున్నావు. ఓ భగవానుడా, మాచే సమర్పింపబడిన వస్త్రయుగ్మమును స్వీకరించి (శ్లో) వస్త్రం దదాతి యో మర్త్యో పరలోకే మహ త్సుఖం॥ అను ఆగమశాస్త్రవిహిత ఫలమును మాకనుగ్ర హింపుమనియు భావము. ఉపవీతదానము పదునారవ ఉపచారము ॥ఖం॥ అగ్నిం దూత మిత్యుపవీతం దద్యాత్ ॥మం॥ అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వ వేదసం। అస్య యజ్ఞస్య సుక్రతుమ్ ॥ప॥ అగ్నిం దూతం వృణీమహే హోతారం విశ్వవేదసం అస్య యజ్ఞస్య సుక్ర తుమ్॥ అగ్నిర్దేవానాం దూత ఆసీదితి తైత్తిరీయ మామ్నా యతే। అస్య విగ్రహారాధన యజ్ఞస్య సుక్రతుమ్ సుష్ఠు నిష్పాదయితారం విశ్వం వేత్తీతి విశ్వవేదాస్తం హోతారం దేవానా మాహ్వాతారం దూతం దేవదూత మగ్ని మస్మిన్ కర్మణి వృణీమహే ॥తా॥ ఈ విగ్రహారాధన యజ్ఞమందు విశ్వవేత్తయు దేవదూతయు నగు అగ్నిహోత్రుని సహాయ మును పొంది దేవదేవుడైన శ్రియఃపతికి యజ్ఞసూత్రము సమర్పించుచున్నాను. పదునేడవ ఉపచారము పాద్య దానము (ఖం) త్రీణి పదేంద్రోఽభిమంతేతి పాదయో ర్జలం సంస్రావయే త్పావ్యం (మం) త్రీణి పదా విచక్రమే ఇంద్రోభిమంతా ఈ మంత్రములకు వివృతియు తాత్పర్య మును వ్రాయబడినవి. ఇట్లే (18) ఆచమన (19) పుష్ప (20) గంధ (21) ధూప (22) దీప (23) ఆచమనోపచార ములు పూర్వముపలెనే మంత్రార్థము తెలియదగి యున్నది. ఇరువదినాల్గవ యుపచారము హవిర్దా నము (ఖం) తదస్య ప్రియం సుభూః స్వయంభూ రితి విష్ణవే సర్వం హవి ర్నివేదయత్ (మం) తదస్య ప్రియ మభిపాథో అశ్యాం నరో యత్ర దేవయవో మదన్తి। ఉరుక్రమస్య సహి బంధురిత్థా విష్ణోః పదే పరమే మధ్వ

ఉధ్యః। సుభూః స్వయంభూః ప్రథమం మహత్యర్ణవే దధెహ గర్భ మృత్వియం। యతో జాతః ప్రజాపతిః (ప) తత్ అస్య ప్రియం అభి పాథః అశ్యాం నరః యత్ర దేవ యవః మద న్తి ఉరుక్రమస్య సః హి బన్ధుః ఇత్థా విష్ణోః పదే పరమే మధ్వః ఉధ్యః సుభూః స్వయంభూః ప్రథమం మహతి అర్ణవే దధే హ గర్భకాం ఋత్వియం యతః జాతః ప్రజాపతిః॥ దేవయవః దేవానిచ్ఛంతః నరః మనుష్యాః యత్ర భాగీరథీజలే మదంతి హృష్యంతి తత్పాథః తద్భాగి రథీజలం అస్య సర్వలోకప్రసిద్ధస్య విష్ణోః ప్రియం హి, ఉరుక్రమస్య వి స్తీర్ణపాదస్య విష్ణోః పరమే పదే ఉత్కృష్ట స్థానే బంధుః సంబద్ధః మధ్వః మధురః ఉధ్యః భాగీరథీ ప్రవాహః ఇత్థా ఏవంవిధః అభ్యశ్యామ్ అభితోవ్యాప్తవాన్, కించ సుభూః స్వయంభవతీతి స్వయంభూః ఏష భాగీరథీ ప్రవాహః మహత్యర్ణవే ప్రథమం ఋత్వియం గర్భకాందధేహ, యతః యస్మాద్గర్భాత్ ప్రజాపతి శ్చతుర్ముఖో జాతః, తత్పాథః భాగీరథీజలం అస్య విష్ణోః ప్రియమితి పూర్వేణాఽ న్వయః। భాగీరథీజలేన పాచితం శాల్యాది హవిరప్యస్య ప్రియమితి భావః ॥తా॥ సర్వలోక ప్రసిద్ధుడైన శ్రీ మహా విష్ణువు యొక్క పాదాంగుష్ఠమునందుండి చక్కగా ప్రవ హించి సకలలోకప్రసిద్ధమై సర్వమానవ సంతోషకారకమై మధురమై సర్వలోకవ్యాప్తమై యున్న గంగాజలము శ్రీమహావిష్ణువున కత్యంతప్రియమైనట్లు గంగాజల పాచిత మైన హవిస్సుకూడ మిక్కిలి ప్రియమైనదని భావము.

ఇరువదియైదవ యుపచారము – పానీయదానము (ఖం) ఇదం విష్ణు రితిస్వాదు శీతలం పానీయం దద్యాత్ ॥ (మం) ఇదం విష్ణు ర్విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదం। సమూఢ మస్య పాంసురే (ప) ఇదం విష్ణుః విచక్రమే త్రేధా నిదధే పదం సమూఢం అస్య పాంసురే॥ విష్ణు స్త్రివిక్రమావతారీ ఇదం ప్రతీయమానం జగ దుద్దిశ్య విక్రమే విశేషేణ క్రమణం కృతవాన్। తదా త్రిః ప్రకారైః స్వకీయం పాదం నిదధే నిక్షిప్తవాన్। అస్య విష్ణోః పాంసురె ధూళియుక్తే పాదస్థానే జగత్సర్వం సమూఢం సమ్య గంతర్భూతం ॥తా॥ త్రివిక్రమావతారియైన శ్రీమహావిష్ణువు పరిదృశ్యమానమగు చున్న జగత్తును మూడడుగులతో నాక్రమించు సమయ మందు చెలరేగిన ధూళిచే కప్పిపుచ్చబడిన ఈ జగత్తు నుండి దేవతలు మమ్ము రక్షించెదరుగాక:—

పునరాచమనోపచారము ఇరువదిఆరవది (ఖం) యోగె యోగే శంనోదేవీ రిత్యాచమనం దద్యాత్ (మం) యోగె యోగే తవ స్తరం వాజేవాజే హవామహే। సఖాయ ఇంద్ర మూతయే ((ప) యోగే యోగే తవ స్తరం వాజేవాజే హవా మహే సఖాయః ఇంద్రం ఊతయే॥ వజతి గచ్ఛతీతి వాజః తస్మిన్ వాజేవాజే, యుజ్యతే అనుష్ఠీయత ఇతి యోగః కర్మ తస్మిన్ యోగేయోగే, ప్రవర్తమానే కర్మణి కర్మణీ త్యర్థః, తవ స్తరం బలవత్తరం ఇందతి ఐశ్వర్యం ప్రాప్నోతీ తీంద్రః తం తస్య సఖాయః వయం హవామహే ఆహ్వా యామః (తా) జరుపబడు ప్రతి వైదికకర్మయును ఐశ్వర్య వంతుల సహాయము లేక నడచుట దుర్ఘటము కనుక త్రిలోకాధిపతియు ఐశ్వర్యవంతుడును మహాబలవంతుడును అగు దేవేంద్రుని సహాయము కోరి చెలికాండ్లమైన మె మాయన నాహ్వానించుచున్నాము. (మం) శంనో దేవీ రభిష్టయ ఆపోభవంతు పీతయే। శంయో రభిస్రవంతునః (ప॥) శం, నః దేవీః అభిష్టయే ఆపః భవంతు పీతయే శం యోః అభిస్రవంతు నః॥ ఆపోదేవ్యః నః అస్మాకం అభిష్టయే పీతయే అభీష్టాయ పానాయ శం సుఖహేతవో భవంతు; నః అస్మాకం శం సుఖం యథా భవతి తథా యోః దుఃఖ వియోగో యథా భవతి తథా అభిస్రవంతు, అర్చావతార రూపిణః భగవతః శరీరాంతర్భాగే సర్వతః ప్రవహంతు; (తా) ఆప్యాయనకరమైన జలము యథేచ్ఛగా త్రాగుట కొరకు ఉపయుక్తమై మాకు సుఖకర మగునట్లు భగ వానుని దివ్యమంగళ విగ్రహమందు ప్రవహించుగాక॥

పరిచయము

(సంపాదకుడు)

1. సాధనరహస్యము :—కర్త—శ్రీ అనుభవానందస్వాములవారు. ప్రకాశకులు—శ్రీ అనుభవానంద గ్రంథ మాల. క్రవున్ ⅛ సైజున పు 290 లు. వెల రెండు రూపాయలు.

తీవ్ర ముముక్షుత్వంతొ తంటాలు పడుతుండే సర్వసాధకలోకానికి-అనగా-అతి సామాన్యులకును అర్థమయ్యేలాగ ఆత్మతత్త్వవిషయాలను సిద్ధాంతము, సాధన అనే రెండు విషయాలను అందులోను రెండవవిషయమే ప్రధానంగ వ్యావహారికభాషలో శ్రీ మాతాజీకి వ్రాసిన లేఖారూపములో అందిచ్చినారు. ఆత్మవిషయాలు గహనములు. సాధన విషయములు మరింత; కొంతఅయినా తత్వశాస్త్రపరిభాష అర్థమయి యుండాలి. వీటి నన్నిటిని అలోచించి సాధకుని కవసరములయిన సర్వవిషయాలు పండొలచి చేతిలో పెట్టినట్లు స్వాములవారు మన కిచ్చియున్నా రీ గ్రంథములో. అన్ని యోగమార్గములు సాధనచతుష్టయము ఇందులో చాల వివరంగా వున్నవి. కాబట్టి సిద్ధాంతాలు తర్కభూయిష్టములు కాబట్టి విసిగిపోయేవారంతా యీ గ్రందం చదివి సనాతనధర్మప్రకారం సాధనలో సోపానపరంపరను తెలిసికోవచ్చును; ఈ గ్రంథములో పరిభాషలో 'సుహృత్సమ్మితం'గా రచన ఉన్నది.

ఈ భూమిలో పుట్టి ఇంతమాత్రమన్నా తెలిసికొని కొంతయినా అచరణలోనికి తెచ్చుకోకపోతే మన జన్మెందుకు ?

శ్రీ అనుభవానందస్వాములవారికి భక్తిపూర్వక నమస్కృతి శతాలు.

2. **Bhagvat Gita Rahasyam**:—Late Sri Vidyasankara Padamavesa Prakasita Jagadguru Sri Kalyanananda Bharathi Mantacharya Swamy Maharaju—Demy ⅛th size—Pages 76—Cost Rs. Four :—

This is an elucidation of selected Slokas from the Bhagvat Gita by the late revered Peetthadhipati of Sringeri Sri Virupaksha Sri Peetam of Guntur. The Sankara Bhashya is given for each Moola Sloka to which the gloss of the present commentator is added. The Slokas themselves are culled from different chapters in the Gita and rearranged so as to give a continuous and coherent doctrine as per the tenets held by the late Swamiji. All these Slokas, Bhashya of Sankara, and Gloss are in Sanskrit language in Telugu Script. A lengthy introduction in English by the author gives the essential teachings of the Gita explained in his own light.

No body could ever dispute the learning of the Swamiji but we doubt whether many will accept many of his doctrines for instance that the Lord intended his teaching only for the orthodox Hindu who accept Varnasrama Dharma. The learned author is rather hot on the 'new' interpretations given by persons not following the Sanathana Vaidika Dharma. Still a perusal of this book may reveal to them how near or far they are in their interpretation of Gita from the accepted Sampradaya exposition.

We really wish the printing were better, with fewer typographical mistakes and on better paper. We would appeal to the readers to go to the root of the subject so ably dealt with by the author and benefit by it.

NEWS

READERS would share our delight for having obtained the learned services of

SRI D. SURYANARAYANASWAMY, B.A.B.L.,

Deputy Secretary & Draftsman, Law Dept., Andhra Govt.

who has kindly consented to guide us with his valuable suggestions joining our Editorial Board.

A PAGEANT OF INDIAN PHILOSOPHY

By

SRI N. RAMESAN, M.A., I A.S.,

Deputy Secretary to Government, Home Department, Kurnool

CHAPTER X.

THE PHILOSOPHY OF JAINISM.

Jainism is a very ancient religion of non-Vedic origin. Though popularly Jainism is derived from Mahavira, still it has got an ancient and hoary tradition behind it. Vardhamana Mahavira is said to be only the last of the *Thīrthankaras* or Path-finders. He was said to be the 24th in the line and derived succession from his predecessor '*Parswanatha*' who is said to have died in 776 B.C.. Jain tradition ascribes the origin of the religion to '*Rishabha Dēva*' the first of the '*Thirthhankaras*.' In the Yajur Veda we find mention made of the names of the three *Thirthankaras*, *Rishabha*, *Ajitanatha*, and *Arishtanemi*. Bhāgavata purāna is also of the view that *Rishabha* was the founder of Jainism.

On account of the close relation between the lives of Mahavira and Goutama Buddha, some scholars have held that both the systems are the same and have confused Jainism and Buddhism as two different sects of an original heteredox religion. Not only western scholars but also some oriental scholars have committed this mistake. The points of similarity are said to be the following. Both Vardhamana and Goutama were royal kings and their period of existence was also round about the same time. The *Nirvana* of Vardhamana took place in 526 B C. while that of Buddha in 543 B.C. In the traditions of the religions also there are many points of coincidence. A land which is holy for one is holy for the others. All these correspondences in doctrine, the order of Monkhood, traditions, etc. have led some scholars to think that both the systems are more or less identical. However, the modern view and an established view is that Vardhamana and Jainism are definitely distinct from Budha and Buddhism, on various grounds. The similarities, if any, are all due to historical accidents in as much as both the systems were conceived in a spirit of reform against Brāhmānism.

Mahavira was a Kshatriya and a native of *Vaisali* which is the same as modern Besarh which is 27 miles north of Patna. He was the second son of his father, Siddhartha and mother, Thrisala, and his brother was Nandivardhana. He led a normal householder's life till his 30th year. He was married to Yasoda and had a daughter by her. In his 30th year, both his parents died and with the permission of his brother, Nandivardhana, he became a monk and took to severe austerities. His '*Sādhanā*' lasted 12 years and in his 43rd year he attained self-realisation and illumination which freed him from all bondage. He then became a "*Jina*" or a 'spiritual conqueror', from which the word, 'Jainism', as the religion of the followers of '*Jina*' is derived. For 30 years after his self-realisation, i. e., till the ripe old age of 72, he assiduously preached his doctrine and died in 526 B.C. Some scholars place his death in 468 B.C. and the correct year is still a matter of doubt.

Jainism unlike Buddhism did not have any international vogue and was mainly confined to India. Quite early in its evolution Jainism broke into two great

Schisms, called the '*Digambaras*' and the '*Swētāmbaras.*' Both these schools are generally agreed on the main fundamental principles of Jainism and their differences are only minor. The *Digambaras* believe that a man to attain '*jnana*' must give up every possession including those of clothes. Hence, the *Digambaras* go afoot naked, or as '*Avadhūtas*'. The *Swētāmbaras* wear a piece of white cloth. Thus, the difference between the *Digambaras* and the *Swetambaras* can be described as the difference between the '*no-cloth*' sect and the 'white-cloth' sect. There are certain minor details of doctrinal differences also For example, the *Digambaras* believe that Mahavira was not conceived in the womb of Thrisala, but that the embryo was first conceived in the womb of Devananda from which it was later transferred to that of Thrisala. The other sect does not believe this. Similarly, the *Digambaras* believe that no woman can reach '*Moksha*' and that the *Thirthankaras* can live without food. The *Digambaras* also deny the authenticity of the canonical works of the *Swetambaras*. Apart from these minor details of differences, the two sects believe in the main fundamental principles of Jaina logic and philosophy.

Eighty-four works are generally recognised as constituting the canonical literature of jainism and these were formulated at a Council at Pataliputra which met in the 4th century B.C., though the final redaction is attributed to the Valabhi Council of 454 A. D., presided over by *Devarddhi*. The sacred books are of two kinds, namely, the *Pūrvas* and the *Angas*. The *Angas* which are eleven in number are the oldest of Jaina canonical literature. In addition to these 11 *Angas*, we have 12 *Upangas*, the five *Chedas*, the 5 *Mulas* and 8 miscellaneous works, constituting the 41 *Sutras*. These 41 *Sutras* along with a number of *Prakirnakas* and 12 *Niruktis* or commentaries and one *Mahabhashya*, constitute the entire Jaina religious literature. The names of 11 *Angas* are: आचार, सूत्रकृत, स्थान, समवाय, भगवती, ज्ञातधर्मकथा उपासकदशा, अन्तकृतदशा, अनुत्तरौपपातिकदशा, प्रश्नव्याकरण, and विपाक.

The *Digambaras* however assert that all these original works have been lost after the death of Mahavira and the extant literature is spurious. The language of jaina literature is *Ardhamagadhi*.

Jainism is in its philosophy a daring innovation on the previous thought prevailing in the country. To jainism also we owe the doctrine of *Relativity* or the '*Saptabhangi*', as it is called. The contribution of Jainism to the field of logic and theory of knowledge is very great. The main tenets of Jain philosophy can be studied under the following heads:

(1) The doctrine of Ontology
(2) The doctrine of Relativity
(3) The doctrine of Nayas
(4) The doctrine of Knowledge & Perception
(5) The doctrine of Spirit & Non-Spirit, Jiva and Ajiva

and

(6) The doctrine of Karma.

The fundamental idea of Jain Ontology is, that there is nothing which is absolutely unchangeable and that there is also nothing which is absolutely changing. In other words, Jaina philosophy strikes a *via media* between the conceptions of *Vedanta* and *Buddhism*. According to *Vedanta*, the ultimate *Reality* is unchangeable, and is behind all changes in name and form. For example, if we take the case of a clay pot, though the pot, as it is presented to us, has a shape, a name, and a form, still if it is broken and re-made into a different type of vessel, though it

may present a different appearance, still there is one unchangeable substance, viz., clay, which is behind the back of all these varying changes in the structure and shape of the pot. In other words, according to Vedanta, clay, or the sub-stratum, is the sole *Reality* in as much as, it alone does not change, while the various modifications like pot, jar, vessel etc. to which the clay could be transformed, are changeable. The latter, i.e., the changing forms are mere illusions of the senses and are mere objects of name or '*Namarupa.*' What we call tangibility, viability, or colour etc. etc., are all mere modifications of the one unchangeable substance, viz, clay. So, according to *Vedanta*, the unchangeable clay is the sole *Reality*. Taking the same example above, the Buddhists would declare that nobody can see pristine and pure clay as such, but what is presented to us is only the changing qualities. Apart from these qualities, there is no such thing as a permanet substance behind it. Eeven clay is presented to our senses only as possessing certain attributes or characters and not as mere abstract clay, which can only be an abstracted and unreal mental idea, out of the reality of changing qualities. Therefore, the Buddhists would declare, in the same example that what is changing is alone real, in as much as, an abstract real is never perceived by us. This is in direct contradiction to the Vedantic theory which conceives of the sub-stratum alone as the Reality, while the change of qualities is merely due to sense objects. The Jains accept both the above and strike out a *via media*. They say that both the view points contain same elements of truth. The Jains hold that in all changes some qualities remain permanent and unchanged, some old qualities are destroyed, and some new ones are generated. Thus, when a jug is made, it means that the particles of clay remain permanent, but the clay-lump has been destroyed, while the jug has been created anew. In other words, the clay, while in its atomic structure remained permanent, has become lost in the form of a clay-lump, and has generated itself in another, viz., the jug. The ultimate nature of any substance is therefore, neither absolutely unchangeable as the *Vedantins* hold, nor absolutely changeable as the Buddhists hold; but a *via media* in which there is some permanence and some change.

The above conception takes us to the doctrine of '*Anēkānta vādā*,' which has been translated as the Doctrine of Relative pluralism. All things have an infinite number of qualities which can only be affirmed in a relative or particular sense. Thus, a jug, for instance, has an infinite number of qualities which can be affirmed in an infinite number of ways, all of which are true in certain restricted and relative senses. A pot, for instance, is a substance in the sense that it is a conglomeration of clay atoms, but it is not a substance from the stand-point, say, of space and time. Again, it is atomic from the standpoint of earth atoms, but is not atomic, from the standpoint of water atoms. Thus the Reality is wholly a matter of relative standpoints. In other words, Reality does not exclude contradictory features, but can said to be indeterminate in its nature.

This takes us to the doctrine of '*Nayas*' or the 'doctrine of the standpoints' which is a very peculiar feature of Jaina logic. A '*Naya*' means a standpoint or a position of Relativity, from which a statement is made. Thus, when we say that an animal is a cow, there are two characteristics involved. One is the characteristic of cowness which is the same for

all the cows, and the other is some particular characteristic of the particular cow, like its colour, length, fatness etc. If we take the first view, viz. if we view a cow as a generic term which includes all the characteristics of a cow in general, the standpoint is called the "*DRAVYA NAYA*". In the second case, if we notice the particular qualities of the cow as its colour etc. and hold that these qualities are alone visible, and a generic cow apart these cannot be found, we have the point of view called "*PARYAYA NAYA*". These main divisions are divided in Jaina logic into some further systems of *Nayas*.

The above doctrine of *Nayas* takes us to the famous Jaina system of '*Saptabhangi*' or what is called the '*SYĀD VĀDA*.' It is so called because the whole system proceeds on the basis of a standpoint which is purely relative or '*Syād*' (may be). This *Saptabhangi* posits seven different standpoints as follows of speaking of a thing and its attributes.

(1) 'स्याद् अस्ति': '*May be, it is.*' For example, a cow from the standpoint of itself exists,

(2) 'स्याद् नास्ति': '*May be, is not.*' From the standpoint of another thing, say, a horse, a cow does not exist. In other words, a cow exists from the standpoint of a cow, and does not exist from the standpoint of a horse.

(3) 'स्याद् अस्ति नास्ति': '*May be is* and *is not.*' In a certain sense, the cow may be, and also, may not be. From the standpoint of a cow, it is; and from the standpoint of a general category, say, four-footed animals, a cow both *is* and *is not.*

(4) 'स्याद् अवक्तव्य': '*May be is unpredicable.*' Since in (3) above, we have stated that a particular thing *is* and *is not*, its own real nature is unpredicable.

(5) 'स्याद् अस्ति अवक्तव्य': '*May be is* and *is unpredicable.*'

(6) 'स्याद् नास्ति अवक्तव्य': '*May be is not* and *is unpredicable.*'

(7) 'स्याद् अस्ति नास्ति अवक्तव्य': '*May be is* and *is not* and *is unpredicable.*'

The last three things are arrived at by combining the 4th step with the three earlier steps. All the seven steps, therefore combine to give us a new logic, of relative standpoints which is a complete innovation from all preceding thought in the country.

This theory of *Relativity of Knowledge*, is the main original contribution of Jainism to Indian thought and philosophy. It has of course been remorselessly attacked by certain later *Vedantic* thinkers. *Sankara*, for example, criticised it with irrefutable logic and says that if all our knowledge is only relative, then the very Jaina theory that knowledge is relative, should itself be a relative one. If this is admitted, then the Jaina theory being a relative one, there must necessarily be an absolute standpoint. If the above is denied, it means we deny that Jaina theory is relative, leading to the same conclusion that we have to posit an absolute truth. Thus, this theory of *Relativity* is hoist by its own petard. Whatever be the later criticisms, we cannot deny that the doctrine of "*Saptabhangi*" has led to a remarkable development in the field of logic in Indian thinking.

As regards the ultimate Reality, the Jains admit the absolute existence of both '*Jiva*' and '*Ajiva*,' i.e., *Spirit* and *Matter*. By '*Jiva*' or the *Spirit*, the Jains mean the individual soul, or the ego, and not the transcendental and immanent *Reality* of the *Upanishads*. The '*Jiva*' is conceived of as an eternal substance, *Dravya*, but of variable magnitude and dimensions. The '*Jiva*' is said to assume the dimensions of the person whose body it inhabits. The example of a lamp filling com-

pletely a room, whether it is big or small, is generally given in the Jaina philosophy. Thus, the '*Jiva*' which is of variable dimensions occupies the whole of a man's body right from the tip of the hair to the nail of the foot, and is as big or as small as the man is.

The *Soul* or *Jiva* is also conceived of as having a number of sense organs. The lowest is the plant which has only the organ of touch; the next higher is the worm which possess touch and taste; and then the ants which possess touch, taste and smell; then the bees and vertebrates; the highest being man who possesses '*Manas*' by virtue of which he is a rational animal.

The '*Jīva*' in its pristine nature is said to be self-luminous and self-knowing. Knoweldge and Consciousness are its very essence. This luminous self-knowledge is inhibited by the action of '*Ajiva*' or *Matter* through the sense organs. The eyes, for example, are not viewed in Jain philosophy as an aid to perception, but rather as a filter through which the self- luminosity of the *Jiva* is dimmed. The object of all human endeavour is to get rid of the inhibitions of the sense organs and to go back to the pristine luminous *Knowledge* of the *Self*. This comprehensive vision and *Knowledge* is called "*Kēvala jnāna*".

The *Ajiva* or *Matter* is devoid of *Conscience* and is divided into 5 categories viz., *Matter* or *Pudgala*, *Kāla* (Time), *Ākasa* (Space), *Dharma* and *Adharma*. *Dharma* and *Adharma* do not mean merit and demirit, as generally understood, but represent rather the principles of motion and *inertia*. *Pudgala* or *matter* is atomic in structure and an aggregate of these atoms makes it an object of experience. All atoms are indistinguishable from one another and only the different ways in which the atoms are combined go to make up the qualitative distinctions between objects.

The Jains do not believe in the Hindu theory of *Karma*; and their doctrine of *Karma* is slightly different. According to the Jains, *Karma* is a sort of *infra-atomic-particle* of matter called *Karma-Vargana*. This *Karma* is the link between the *Jiva* and the *Ajiva*. The *Jiva* or the soul which is self-luminous is permeated by these *Karma* particles; and these *Karma* particles enter the soul like water reaching a pond through certain channels. The Jains also distinguish the channels from the actual *Karma*. This influx of *Karma* into *Jiva* is called in the Jaina philosophy as *Āsrava* by which the soul loses its pristine nature, and is bound in '*Bandha*' or *bondage*. This *Karma* which enters the soul by Āsrava, is continuously being exhausted, by means of joy or sorrow being enjoyed by man; but it is also continuously re-created as fresh *Karma* accrues. At death this balance of *Karma* or *Karmanya Sareera* follows the soul to the new existence and the same process of the destruction of the old *Karma* and the accumulation of the new *Karma* proceeds throughout the journey of the soul till eternity unless the soul liberates itself.

To end this infinite process, the first thing to be done is to stop the accretion of new *Karma* and this stoppage is called *Samvara*. The second step, after stopping the influx of new *Karma*, is to destroy the accumulated old *Karma* and this process is called *Nirjara*. With this complete destruction of *Karma*, which brings the soul out of '*Bandha*', *Moksha* or *Liberation* automatically results. This is the technique of Jaina Philosophy to self-

Asrava, the resultant bondage or *Bandha*, the reverse process of checking the influx of *Karma* called the *Samvara* and the destruction of the accumulated *Karma* after stopping the influx of fresh *Karma* called *Nirjara*, and the process ending in final liberation, i.e., *Moksha*, together with the notions of *Jiva* and *Ajiva* are spoken of as the *Seven Cardinal Principles* of Jainism.

To bring about this consummation of *Moksha* or *Liberation*, certain techniques of *Aseticism* are also prescribed. This technique or *Yoga* consists of *Jnana* which is *Knowledge*, *Sraddha* or faith in the teachings of the *Guru*, and *Charita*, or good conduct and cessation from doing evil. The Jain system is, if at all, mostly ethical in character and the *Charita* or *Code of Conduct* includes, as the *Yama* and *Niyama* aspects of Patanjali's Yoga, the following: *Ahimsa*, non-injury: *Sunruta*, good, pleasing and true speech ; '*Asteya*', non-stealing; '*Brahmacharya*', absence of lust in thought, word, and deed and '*Aparigraha*' detachment from all things. There are also certain extraordinary rules of conduct, such as, to go by a path illumined by the Sun's rays only, to speak well, to keep absolute silence, to keep absolute steadiness of body, etc. etc. *Concentration* and *Contemplation*, as in any system of *self-realisation*, are also prescribed. *Samatva* or *equipoise* and *Dhyana* or meditation are essential. For getting *equipoise*, meditation is made on *Mitri*, universal friendship, *Pramoda*, looking always at the good side of things, *Karuna*, universal compassion and *Madhyasta*, not looking at the evil of others. The Jaina Yoga is more in the nature of a course of ethical dicipline, and leads to purification of the mind. Though these are included in the *Yama* and *Niyama* of Patanjali's Yoga Sutras, still the emphasis in the Jaina Yoga is more upon ethics than upon the other aspects of Raja Yoga.

The end of Yoga is *Moksha* leading to *Kevala Jnana*. It is a state of pure and infinite *Knowledge* and *Perception*. In the ordinary conscience, the pure and self-luminous nature of the *Jiva* being dimmed by the *Karma*, reveals only ordinary *Knowledge* (*Mati*), testimony (*Sruta*) and *Avadhi* and '*Mana-paryaya*', which are the means of *Knowledge* for a concentrated mind. However, for a man who has been emancipated, there is *Kevala Jnana* or *Omnicience*, and all things are simultaneously known to him. Thus, though Jainism takes its stand on the atomic pluralistic realism, still the very definition of *Kevala* Jnana which is *intuitional Knowledge* higher than thought, leads one to a more or less *Advaitic* standpoint, which requires one to look upon everything less than *Kevala Jnana* as only midway between *Reality* and *Nothingness*. The logical conclusion of the Jain Philosophy would therefore lead one to a somewhat austere type of *Monism*.

The Jaina system of philosophy is also known for its theories of knowledge, which divide Knowledge into two categories viz. mediate or *Paroksha* and immediate or *Pratyaksha*. These and the unique conception of the theory of recognition, or *Pratyabhijnana*, are all matters of technical details for an advanced student. The main point to be noted is that as the *self* or *Jiva* is self-luminous, it needs for knowledge no outside help like the sense organs. It may involve the functioning of the senses, but it is not necessary. The *Jiva* is knowledge in its own pristine state and is termed as primary perception or *Mukhya Pratyaksha*. This cannot also be called intuition, but '*Knowledge in itself.*' The possessor of such a *Knowledge* is an

'Arhat' or a *'worthy one'* or a *perfect man'* or a *'Siddha'*.

Broadly reviewing the above phases of the Jaina thought, one cannot but be struck at the originality and devotion to truth, with which these *Seers* tackled their problems. Their main contribution in the field of *Knowledge* is the doctrine of *Naya* or Logic of Standpoint and the *Saptabhangi*. They are also well-known for the *Anekanta Vada* and also the *Bheda-bheda* in which there is an identity of difference. To the objection that contradictions cannot inhere in the same object which is the basis of *Bheda-bheda*, the general answer is that this difference in identity is actually felt and that sole warrant for all philosophy is experience alone. Thought therefore must follow the nature of *Reality* in grasping it, and not precede it. This was a very bold innovation *Kevala Jnana* or *Self-luminous Knowledge* approximates very nearly to the doctrine of the Vedanta where *Atma* is said to shine by itself. This very conception, if logically followed, would lead one to the doctrine of *Monism* as anything less than this direct Knowledge cannot be real from its own standpoint. The Jaina thought and philosophy have done much to stimulate the thinking in India on logical lines. With this brief review, we can proceed to study the philosophy of Buddhism which is another great system of thought, apart from the orthodox ones.

TEMPLES XII

(Continued from previous article)

By

YATHARTHAVADI

"RAMA SOUNDARYAM"

"रामसौन्दर्यम्"

The friends proceeded to Bhadrachalam from Srirangam to witness the festival of Rama there, during the month of Chaitra. There again, they met the Bhakta with whom they had conversed, on the banks of the Cauveri. They had some more doubts to be cleared by him. They told him, "God is no doubt kindness personified. The All-powerful God becomes unapproachable without kindness in Him. But why should He combine beauty in Him? After all, the conception of beauty is purely relative. Will you please explain the idea which you told us at our last meeting?" Then the Bhakta explained to them how God in His Avatara state desired to have a form most pleasing to the mind of the beings, who wish to worship Him and told them the following story.

Before Vishnu took Rama Avatara, the Devas approached Him at the Kshirābdhi and requested Him to come down on earth in human form to kill Ravana, since the latter could not be destroyed by any other form according to his boon. Then it occured to the Devas that God should take a beautiful form of a man, so that, while satisfying the purposes of Ravan's boon, it can also be a lovable object of joy for *Upasakas* for ever. God said to the Devas, "I have to collect all the beautiful aspects in *Prakriti* and make a

body for Myself out of them. That will produce a diminution in the quantum of beauty in the various objects of *Nature.* So, you Devas and human beings, should contribute whatever is best in you to form *My Prakriti* and I shall enter that form to appear on earth."

The Devas conferred together and decided to contribute the best in them for *Rama Soundarya.* A contribution list was opened and circulated to all. First, the moon subscribed his lustre (KĀNTI). The sun wanted to excel him and contributed all his rays. As a result, the glare became too much. So, *Ratri Devi* (रात्रिदेवी) contributed all her darkness to make it cool. Then, Agni deva was approached and he did not know what to do. He wanted to give all his *tējas* (तेजस्). But he was afraid he would be contributing to the heat already existant in the rays of the sun. So, he went into the deep sea and remaining there, contributed his *tejas* as *Badabagni* (बाडबाग्नि). Collecting all the *tejas* the Devas descended down to the earth and on the way in the mid air saw Himavan standing on the Himalayas. He asked them where they were going. They told him the whole story and how they were on their way to collect contributions for Rama Soundarya from the *Bhooloka-vasins.* The Himavan then said to them, "The tējas you have collected seems to be very hot. I shall contribute my ice coldness (शिशिरं). Mixed with that, the *tejas* will become pleasant. I shall also give immovability and unconquerableness (स्थैर्यं) and (धैर्यं). The Devas took all these from Himavan and descended down on earth. The seven oceans surrounding the earth, voluntarily contributed their majesticity (गाम्भीर्यं). The Devas now approrched the human beings and told them that Vishnu was going to take a human form for killing Ravana and asked them if they had anything to contribute towards the meterial for *Rama Soundaryam.* The men thought over the matter and found there was nothing in them worth contributing. One great man then suggested that each one of them could contribute their youthfullness (यौवनत्वं), which in a cumulative form help to keep Rama's body always youthful. (This youthfulness is going to be of very short duration in them and hence not of much use to themselves.) This practically completed the list. The Devas collected all these and mixed them well and gave to Agni to convert it into a *Paysam* (पायसं) and hand it over to Dasaratha at his *Putrakameshti.* This formed the basis for the *Soundaryam* in the *Prakriti* of Rama.

"राकानाथस्य कान्ती रविकरनिकरो रात्रिजातस्य वर्णः
तत्तेजो बाडबाग्नेः शिशिरमपि तथा स्थैर्य धैर्यं हिमाद्रेः ।
गाम्भीर्यं सागराणामुपचितवयसां यौवनं चापि नृणां
तत्सर्वं मेळयित्वा समुपहृतमभूद्रामसौन्दर्यहेतोः ।।"

The friends hearing this, understood what the Bhakta meant by 'beauty of God.' This is the essence of everything in Nature. God is *Rasa* (रस). Lord Sri Krishna has also said in the Bhagavat Gita, Chapter VII, Sloka 8,

"रसोऽहमप्सु कौन्तेय प्रभास्मि शशिसूर्ययोः ।
प्रणवः सर्ववेदेषु शब्दःखे पौरुषं नृषु ।। "

"I am the *rasa* in water, the *prabha* in the sun and the moon, *Pranava* of the Vedas, the *Sabda* in the Akasa and the valour in men."

In short, he is the collection of beauty in everything as per the Bhagavat Gita, Chapter X, Sloka 41.

"यद्यद्विभूतिमत्सत्वं श्रीमदूर्जितमेव वा ।
तत्तदेवावगच्छ त्वं मम तेजोंशसंभवम् ।। "

"Whatever is beautiful in the world is all an emanation of My tējas."

The whole thing can be summed up in the words of Sri KURATHALWAR, the first desciple of Sri RAMANUJA.

"ऐश्वर्यं यदशेषपुंसि यदिदं सौन्दर्यं लावण्ययोः
रूपं यच्च हि मङ्गलं किमपि यल्लोके सदित्युच्यते ।
तत्सर्वं त्वदधीनमेव यदतः श्रीरित्यभेदेन वा·
यद्वा श्रीमदितीदृशेन वचसा देवि! प्रथामश्नुते ॥"

(*Sri Stavam*)

"What is known as Aiśwaryam (ऐश्वर्यं) in all beings, Soundrya, lavanya, roopa, and sat (सत्) in the loka, all that is in your control. Oh Devi! it is therefore, called 'Sri'. One who possesses that is SRIMĀN (श्रीमान्)." Hence God is called Sriman Narayana (श्रीमन्नारायण).

Thus, beauty belongs to Prakriti. The Paramapurusha embodied in Prakriti is therefore SRIMĀN (श्रीमान्). Moola Prakriti is Sita. "मूलप्रकृतिरूपत्वात् सा सीतेत्युच्यते बुधैः" Hence, Sita Rama Swarupa is an integral representation of Kindness with Beauty personified. By celebrating Sita-kalyanam on Sri Rama Navami day, we are offering the embodiment of beauty in the form of Sita to the Lord.

The friends too enjoyed the Kalyanotsavam at Bhadrachalam with the above ideas in their minds and became enveloped by the beauty of Rama.

"ज्ञातुं द्रष्टुं च तत्वेन प्रवेष्टुं च परंतप"—

As said in the Bhagvat Gita, they learnt, they saw and they entered into Rama Sondaryam.

TEMPLES XIII

By

YATHARTHAVADI

"रामरथतत्व"

"THE ETHICS OF RAMA-RATHA"

The *Rathotsava* is an important one in all the temples, which attracts huge crowds of people. Its importance cannot be over-emphasised, since it is a well known fact that it is an ocular demonstration of the existence of God in every human being. The hnman body is the *Ratham*, the *indriyas* the horses, the *buddhi* the reins etc., as per the Kathavalli Sruti. "The deity in the *Ratham*" is a symbol of *One* who resides in all hearts and reminds the human souls about their unification in that *One*. Thus the *Rathotsavam* is intended to bring to the mind of the common folk, the oneness of all in God and that He exists in many forms. "एकत्वेन पृथक्त्वेन बहुधा सर्वतोमुखं" (Bhagavat Gita Chapter IX, Sloka 15).

As one watches the *Rathotsavam* of Sri Rama which is a common feature in all Rama's temples during the month of Chaitra (which as gathered much fame on account of the Lord having been born on Earth in that month as Rama avatara), many illuminating introspective thoughts occur to the mind, of which some are presented below :—

The Ramayana abounds in number of *Rathotsavas* and three of them have been given great prominence by Valmiki.

The first *Rathotsavam* is in the beginning of Ayodhya Kanda when Rama, (of course, with inseperable Lakshmana) is taken for the *Youva-Rajya-Pattabhisheka*, through the surging mass of the people of Ayodhya, who were jubilantly waiting all the night to see Rama in that state. The description of the scene by Valmiki is

in sarga 17. The oneness of purpose, the utmost limit of *Bhakti* and joy of the people in their expectancy of Rama's *darsan* is beyond the limit of expression, a simple of which can, however be had, at the *Kalyana Utsavam* of Sri Ramà on *Sri Rama Navami* day at Bhadrachalam every year.

"यश्च रामं न पश्येत्तु यं च रामो न पश्यति ।
निन्दितस्स भवेल्लोके स्वात्माप्येनं विगर्हते ॥"

Valmiki sums up his sentiments about the *Rathotsava* in the above sloka—"One who did not see Rama that day nor was seen by Rama, should really be a cursed soul." Such an important *Rathotsavam* (which should not be missed at any cost according to Valmiki) should necessarily represent a great *tatva* in human existence. In this picture, the main occupant of the *Ratham* is Rama with Lakshmana, and Sumantra is the charioteer. The symbolism is plain enough. Rama is the *Paramatma*, Lakshmana is the *Jiva* and Sumantra is the *Buddhi*. For all practicants of *yoga*, this *darsan* of God is their ulterior purpose. Lashmana can also be taken to represent the *Kundalini* sakti which some students of *yoga* may like to have. (Further explanation will be beyond the scope of this article).

The second *Rathotsava* is Rama's going to the forest, the picture of which cannot be removed from the heart of every Ramayana student. "बन चले राम रघुराधि" ("Rama has gone to the forest"—Tulasi Das). This is the central theme of Ramayana. The people look on at the *Ratham* carrying away Rama, Sita and Lakshmana to the forest, awestruck at the *darsan* of the *Nirgunatva* of Rama, the perfect *yogi*, unaffected by the pains and pleasures of the world, with the expression of *Samatvam* (समत्वं) in his face, between *Mana* and *Avamana*, *Jaya* and *Apajaya*, *Sukha* and *Duhkha*, an embodiment of *Satya* and *Dharma*, in the company of Sita and Lakshmana, whose happiness or unhappiness consisted in the presence or absence of Rama for them and nothing else. It is a picture drawn by Valmiki to teach us how a perfected *yogi* should be. But this picture was not unmixed with pain for the *Ayodhyavasins*—the pain of seperation (विश्लेष) from the object of love;—the most painful picture indeed for the *Bhaktas*! But what is the consolation for them? If such painful circumstances had not developed, this unique *darsan* of Rama with Sita and Lakshmana could not be had. Is it not this *darsan* that the *Bhaktas* cherish to have, before they depart? (of course, not with the pain).

"ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म व्याहरन्मामनुस्मरन् ।
यः प्रयाति त्यजन्देहं स याति परमां गतिं ॥

(*Bhagavat Gita Chapter VIII, Sloka 13*)

The Lord says, "Concentrating on Brahman, who is symbolised by the one letter 'AUM' (ओं) thinking of Me also, leaving this body, one reaches the highest goal."

The picture of Rama, Sita and Lakshmana is a personification of 'a' (अ), 'u' (उ) and 'm' (म्), the three components of the AUM (ओं). Rama is 'a' (अ) the protector of the Universe, Sita is 'u' (उ) the mother of the Universe, and Lakshmana is the 'm' (म्) the *Jiva-Samuha*. Especially for the *Bhakta*, this *darsan* is most consoling due to the presence of Sita, the kind mother, keeping the all-powerful God under her control by her looks and the helpless *Jiva Samuha* her children by her kindness. The position of Sita, in between Rama and Lakshmana is similar to that of the mother catering simultaneously to the joy of her husband on the bed on one side, and to the needs of her child in the cradle on the other side. "मातेव भर्तृसुत रक्षण कर्मदक्षा". Is she not the 'u' (उ)

that joins the 'a' (अ) and 'm' (म्) and contributes to the integrity of the *Pranava* 'AUM' (ओं)? The *Bhakta* is like the child in the cradle dependent on the mother to be protected and to be shown to the father. To have a *darsan* of God in this *triune* form is the limit of joy for the *Bhakta* and no sacrifice is too great to obtain this.

The third *Rathotsava* is the famous one on the day of *Sri Rama Pattabhisheka*. It is a picture that could give limitless joy to all alike—the *yogis*, the *Bhaktas* and the *Jnanis* as well. The atmosphere is saturated with joy. Is there greater joy in the world than the reunion of the seperated ones? Let us have a look at the *Ratham*. Rama in all majestic glory is seated in it like Narayana in Suryamandala. Bharata is holding the reins. Lakhmana and Satrughna are on either side of Rama holding the umbrella and *chamara* in their hands. The *yogi* is no doubt happy at seeing Rama and Lakshmana in the coronation *Ratham*. But he sees two more intities there. He satisfies himself by identifying Bharata with Rama and Satrughna with Lakshmana and thus sees *Paramatma* and *Jiva* as his cherished *darsan*. The *Bhakta* is most disappointed in not finding Sita in the *Ratham*. The child cries, "Where is my mother?" The father says, "I will take you to her. Don't cry." So the child of a *Bhakta* has to pacify himself till he sees Rama and Sita seated on the throne together. ("रामं रत्नमये पीठे सहसीतं न्यवेशयत्") Vasishtha made Rama sit on the *ratnamaya peetha* with Sita." The *Jnani* is immensely and fully pleased at this *Ratham*. His ultimate aim is to have a *Darsan* of *Para Vasudeva* with his *Vyuhas*—(*Sankarshana*, *Pradyumna* and *Aniruddha* forms). Did not Vishnu make Himself into four forms as Rama, Bharata, Lakshmana and Satrughna? He is one in all the forms put together. The *Jnani* is not satisfied in divided aspects of *Brahman*. "अखण्डैक रसं वेद्यं" ("Akhandaika Rasam Vedyam"). The *Brahman* is an indivisible one and the *Jnani* could not tolerate the idea of fragmental aspects of God.

Thus the three *Rathotsavas* depicted by Valmiki are (1) the *yoga Ratha* with *two* entities (Paramatma and Jiva), (2) the *Pranava Ratha* with *three* (अ, उ, म्) and (3) the *Brahma Ratha* with *four*—representating the *Turiya State* with other three States merged in it.

There is one more picture of *Ratha* which Valmiki draws in the Sundara Kanda, which is invislble to mortal eyes, but visible to only *Brahmajnanis* like Valmiki. He sees Sita in the Asokavana as "रजोध्वस्तां," "मलमण्डन चित्रांगीं," "मलिनसंवीतां," etc. all meaning that she was covered with dust all over. What is this dust due to?—For want of bathing for a countinuous period of ten months?—No doubt, that is true. But so much of dust could be seen only on the head and body of one who had been riding first in a chariot. Sita seated as she was under the *simsupa* tree, was however riding in a *Ratham* then. Valmiki says, "In the Sthoola State she was static. But in the *Sukshma* state, she had been moving fast in a *Ratham*."

"समीपं राजसिंहस्य रामस्य विदितात्मनः।
संकल्प हयसंयुक्तैर्यान्तीमिव मनोरथैः ॥"

(*Sundara Kanda—Sarga 21, Sloka 7*)

"She was riding fast towards Rama in her *Mano-Ratha*, drawn by the horses of *Sankalpa* and probably all the dust on her head."

The *Yoga Ratha* is the dwaitic one with two entities *Jiva* and *Paramatma*. This is with reference to the *Sthula deha*. The *Pranava Ratha* is the *Visishtadwaitic* one with three entities, *Chit*, *Achit* and

Iswara tatvas represented by the three letters of *Pranava* (अ+उ+म्). This is with reference to the *Sukshma deha*. The *Brahma Ratha* is the *Adwaitic* one with all the four, *Jagrat*, *Swapna*, *Sushupti* and *Turiya* in an indivisible and united form. *Akandatwam* is the essence of *Adwaita* and that is depicted in this *Ratha*. The state of mind of the *Upasaka* is that of Sita in the Asokavana and he is constantly travelling in his *Mano-Ratha* fast towards God.

The *Rathotsavas* of Ramayana also bring out the one truth of the Upanishads- ' स यश्चायं पुरुषे । यश्चासावादित्ये । स एक: "..." One who is in the heart of man and one who is in the Sun are the same." Rama who was in the heart of every being was the Narayana in the Sun. "सवितृमण्डलमध्यवर्ती नारायण:" The *Rama Ratha tatva* can be summed up in the following *Upasthana Mantra*.

"आ सत्येन रजसा वर्तमानो निवेशयन् अमृतं मर्त्यं च ।
हिरण्ययेन सविता रथेन, आ देवो याति भुवना विपश्यन्"

सत्येन रजसा आवर्तमान:—Enshrouded in the glory of *Satya*, अमृतं मर्त्यं च निवेशयन्—enlivening the animate world, सविता देव: हिरण्ययेन रथेन भुवना विपश्यन् आ याति—The Savitru Deva is coming in His effulgent Ratha looking at (blessing) the world.

(to be continued)

MEANS TO ATTAIN MUKTI ACCORDING TO GEETHA

(Continued from Page 43 of the Annual & February Number)

By

SRI VIDYASANKARA BHARATHI SWAMI

Before we go to the means, a question naturally arises as to why one does not know that he is not different from Brahman, and that the creation is a superimposition. The reply to this question is given in Geetha itself in the slokas "నాహంప్రకాశ సర్వస్య యోగమాయా సమావృతః" "దైవీహ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా।" which shows that Maya is the cause for concealing the real state, and for jeeva to think that he is different from Brahman. If Maya were responsible for all the erroneous conceptions, and for all the miseries experienced in life, then how to get over it ? The reply to this also is given in Geetha thus:—
"మామేవ యే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతి తే"
i.e., those who serve Me i.e. God with Prapatthi get over the Maya. Thus Prapatthi is said to be the chief means to get over Maya and by such means they cross Maya and get the correct knowledge regarding their own selves, and realise themselves, as Brahman, and attain Mukti. Prapatthi means self-surrender and it is very difficult of attainment. As long as one is conscious of his own talent or powers or greatness, or of himself in whatever manner and to whatever extent, he cannot be a Prapanna. The ego must be completely effaced. But it is extremely difficult to get over the ego completely. In this context, a question may arise as to how self surrender can lead to knowledge of Brahman. It is in this way. It is the egoism that conceals the true nature of self; hence if it is removed, the true nature of self will manifest itself, as the veil over it is removed. There are two methods of

realising Brahman—one by effacement of ego, and the other by developing the ego to such an extent as to be equal to or identify itself with Brahman. Every man finds himself as centre in a big circle all round him called horizon. Whereever he goes, he finds himself in the same position. The centre also is a circle, but of the smallest possible size. This centre represents the jeeva, while the horizon or the biggest possible circle represents Brahman. Geetha and also Upanishads say that jeeva is not really dlfferent from Brahman and Brahman only exists. How can such a position be illustrated in the above example? The oneness of the horizon can be achieved in two ways—one by effacing the centre, and the other by enlarging the smallest circle to such an extent as to merge itself in the biggest circle, namely horizon. The first method is Prapatthi marga, in which one has to consider himself as lower than even the lowest blade of grass; thus he must gradually efface his ego; then he will realise himself as Brahman only. In the other method, which may be called Prema marga, the ego has to be gradually developed thus:—Ordinarily a person identifies his own self with his own body, and thinks that all others are different from him. Gradually he must extend his ego to his own wife and children, and think they are not different from him, by extending his affection to them also. Then he must extend his ego to all his kith and kin, and to his townsmen, then to his country men, then to all the beings in the world, and then to all the creation, and identify himself finally with Brahman. Then he will declare "I am the Sun, I am the Moon, I am the enjoyer, I am the enjoyed, I am every thing, I am Brahman." It is an axiomatic truth that everyman loves himself only. This love should gradually be extended to all beings in the creation, when he will realise his own self as Brahman which pervades everything and which is sat, chit, Anandam, and Anantham. Thus a man who loves his own body only is in the lowest rung of the spiritual ladder, and the man who loves the whole creation, including a serpent and a tiger, and sees nothing as different from him is on the highest rung. Such people who have thus effaced their I-ness, and mine-ness, are the jeevanmuktas. So people should try, in either of these methods, to become realised beings. Thus the above Geetha sloka, 'మామేవయే ప్రపద్యంతే మాయామేతాంతరంతితే' and also the last sloka "సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ" show that Prapatthi is the chief means of obtaining Brahma Jnana. This kind of Prapatthi corresponds to Sanyasam or renunciation in another parlance., because, in both, effacement of ego is essential: when ego is effaced there can be no scope for any Karma. Karma is intended for a man with ego only.

But as stated above, this method of Prapatthi is very difficult of achievement; it is almost next to impossibility to efface the ego completely, as the mind is full of impurities such as Kāma, Krōdha, & Lōbha, the 4 gates of hell. So the impurities have to be first removed. To remove such impurities, Nishkama Karma and Swadhrma Anushtanam are prescribed in Geetha. This is called Karma marga which enjoins duty for duty's sake, without any desire for the fruit thereof. As to what should be done, and what not, your own individual volition is not the criterion or guide. Geetha says:—

"యశ్శాస్త్ర విధిముత్సృజ్య వర్తతే కామకారతః । నస సిద్ధిమవాప్నోతి నసుఖం న పరాం గతిమ్॥ తస్మాత్ శాస్త్రం ప్రమాణం తే కార్యాకార్య వ్యవస్థితౌ । జ్ఞాత్వా శాస్త్రవిధానోక్తం కర్మకర్తుమిహార్హసి॥"

So you should be guided by Sastra (i.e. Veda) only which, being more affectionate towards you than even a thousand

mothers and fathers, guides you in the right-path and takes you to the goal, i.e. Moksha. Geetha also says that acts relating to Bhagavan only do not create bondage; all other acts result in bondage. Desires relating to the world are the impurities of the mind. Mind cannot be idle even for a moment without doing something. So it must be kept engaged always. If this engagement pertains to the world, on the notion that it is real and will give you happiness, you will land yourselves in misery, as the world is not really real and is least capable of giving you happiness. So you must turn your activity away from the unreal world towards God, the only reality. Further, Sruti, and Smriti are called the commandments of God. So to obtain the grace of God, His commandments should be obeyed and followed in action. That is why Geetha emphatically points to Sastra only as your guide in these matters. So by following Karmayoga as laid down in Chapter 3 and else-where in Geetha, the mind becomes purified.

The mind has got two defects—one is impurity, (మాలిన్యం) and the other is fickleness or unsteadiness (చాంచల్యం, తారల్యం). By following Karma Yoga, the first defect is got rid of. Unless the second defect also is removed, the mind will not be a fit instrument to serve Bhagavan by Prapatthi. So to make mind steady, Yoga Marga has to be followed. This is dealt with in the 6th Chapter of Geetha. By following Yoga, the mind gets steady, and you will be in a position to concentrate it without allowing it to be distracted by worldly objects.

Even though the mind is rid of impurities and of unsteadiness by pursuing the Karma Marga and Yoga Marga, it will not qualify itself for Prapatthi, unless two more things are achieved. They are (1) love or Prema for God and (2) Vairagyam towards world, i.e. nonattachment to the world. You cannot love God and Manava at the same time. Manava represents the world. So if you want to love God, you must turn away from the world. Thus the greater the non attachment to the world, the greater the love for God. If attachment to world becomes nil, love for God becomes full. So these two are necessary. By yoga, one may get power to concentrate, but that is not enough. If he has not developed (వైరాగ్యం) non-attachment to world he may concentrate his mind on things worldly, and again land himself in misery. So concentration by itself is not sufficient. This non-attachment or వైరాగ్యం is dealt with in chapters 15, 16, 17 etc. of Geetha. This is a negative virtue. So there must be developed the positive virtue of concentrating on God. Your mind will not turn to God, unless you are attracted by God. There must always be a peg for the mind to hang on. If it is removed from the peg of the world, you must show it the peg of God. To be attracted by God, you must hear about the greateness and glories of God, from Puranas etc., and thus develope love for him. This is Bhakti Marga which is dealt with in chapter 12, and also elsewhere in Geetha. The sloka in Chapter X.

"మచ్చిత్తాః మద్గతప్రాణాః బోధయంతః పరస్పరం।
కథయంతశ్చమాం నిత్యం తుష్యంతి చ రమంతి చ॥"

shows the daily conduct of Bhaktas. They will always engage themselves in narrating the great achievements of God, in discussing about His great qualities, and thus, their minds, their organs, and their vital forces, or pranas will always be directed towards God, and they will be enjoying even bliss thereby, forgetting their worldly possessions and even themselves, like Gopis of Brindavan. There is this difference between a Yogi and a

Bhakta. A Yogi's heart, if he is not also a Bhakta, may be cold, dry, and without any feeling, but a Bhakta's heart will be full of feeling of love, and whenever he hears of God, tears roll down, hair stands on its end, and he will be beside himself, his heart at once leaps up with joy, the moment he hears or thinks of God. That kind of ఆర్ద్రత in heart, and that kind of behaviour, we cannot find in a mere yogi, so both yoga and Bhakti are needed. This kind of combination of Yoga and Bhakti is referred to in Geetha as ఏకాగ్రభక్తి or అవ్యభిచారభక్తి i.e. single minded devotion to God.

Now a doubt may arise as to the difference between Bhakti and Prapatthi, and as to the superiority of prapatthi to Bhakti. The difference lies in this way. In a Bhakta, the I-ness or ego still persists, and he will be conscious of his doings as a Bhakta, and there is in him that duality that he is a Bhakta, the worshipper, and there is the God, separate from him, who is worshipped. This I-ness or ego, or duality is absent in a Prapanna. As I-ness has been effaced, he does not count himself as a separate entity, and he sees God every where; that kind of mental devotion is called అనన్యభక్తి because he does not see any thing different or అన్యం from God. There is very little difference between this kind of prapatthi and knowledge of self or jnanam to which it leads. We may even say that both of them are perhaps two aspects of the same thing. Or, we may say that, once Prapatthi is complete, knowledge of self or Atma-jna- nam at once manifests itself, and he becomes a realised soul. In Adhyatma Ramayana, Rama teaches to Sabari, Bhakti in 9 stages. The first stage is సాధుసంగతి or good company. The eighth stage is described as అనన్యభక్తి or ప్రపత్తి and the ninth stage is తత్త్వజ్ఞానం.

There is this small difference between the 8th and 9th stages. In the 8th stage, one feels the Saguna aspect of God, not of the personal conception, but of all pervading and impersonal type while in the 9th stage, he realises the pure Nirguna aspect of God, i e., unqnalified Brahman. This difference between Saguna Bhakti and Nirguna Bhakti is dealt with in slokas 1 to 4 of 12th chapter of Geetha. Arjuna asks Sree Krishna as to who is superior of the two, and Sree Krishna says that of all Bhaktas అనన్యభక్త is superior; and then as for Nirguna Bhakta, he says that such a Nirguna Bhakta is not different from Him, just like saying "జ్ఞానితు ఆత్మైవ మెమతం" i.e. a jnani is Myself.' Similarly a Nirguna Bhakta is the same as an Atmajnani or Brahman itself. This reminds us of the anecdote connected with Kalidas and his contemporary poets. It seems there was a dispute amongst them as to who was the greatest poet. They all went to Goddess Kali, and requested her to decide their dispute. Then Kali said that Dandi was the greatest of poets; and as for Kalidas, he was She herself. There are various kinds of Bhaktas dealt with in previous chapters (of Geetha) who worship personal Gods. Finally at the end of 11th chapter, 44th sloka "భక్త్యాత్వనన్యయాశక్యః అహమేవంవిధోఽర్జున, జ్ఞాతుం ద్రష్టుంచ తత్త్వేన ప్రవేష్టుంచ పరంతప" refers to అనన్యభక్తి which alone enables one to know and to perceive the all pervading Brahman తత్త్వేన and to attain Him. This clearly shows that అనన్యభక్తి or—Prapatthi is the sole means for తత్త్వజ్ఞాన i.e. the 8th and 9th stages referred to by Rama to Sabari.

Sloka 16 of 7th chapter deals with 4 kinds of Bhaktas—(1) Those who suffer (2) those who are desirous of obtaining liberation or Mukti (3) those who are desirous of worldly possession and (4) those who are jnanis. Of these four, the

first three are Sakāma Bhaktas, like Draupadi, Uddhava, and Dhruva, respectively. The fourth is of two kinds; (1) Persons like Sanaka and Suka who are jnanis, and (2) those who are selfless Prema Bhaktas like Gōpis of Brindavan, whose Bhakti is of Prapatthi type, and of Nishkama nature; this class is spelled out by the letter 'ప' in the sloka. Sankara deals with this subject in Sivanandalahari and in Vivēka Chūdāmani. In the former Saguna Bhakti is dealt with in five stages with 5 suitable illustrations: and in the latter Nirguna Bhakti is dealt with. The Saguna Bhakta of the 1st stage is compared to the seeds of Ankola tree, which go to the trunk of the tree and hug it, only when there is a thunder. This shows that the mind of this kind of Bhakta is drawn to God only when there is a nimitta (నిమిత్త) such as suffering, or desire for worldly possessions; this 1st stage correspond to the 1st and 3rd kinds of Bhaktas dealt with in 16th sloka of Chapter 7 of Geetha, as stated above. The scond stage Bhakta is compared to a needle attracted by a magnet, which stands for God. This Bhakta is superior to the 1st stage Bhakta, as his Bhakti is not dependent on any nimitta. But there is a defect in this type also. The needle is attracted by the magnet only when it is within the magnetic field, and not outside of it. So this kind of Bhakti is also limited by nearness సాన్నిధ్యం.

The 3rd stage Bhakta is compared to a chaste lady, whose mind is drawn towards her husband, wherever he may be, however distant he may be from her. So this Bhakta is superior, to the 2nd stage one as there is not that limitation of nearness. The 4th stage Bhakta is compared to a creeper which encircles a tree. This illustration shows a type of Bhakti which is even superior to the third stage Bhakti, as here, the creeper never lives apart from the tree, and will even die rather than bear separation from the tree. So this 4th stage Bhakta can never live without God, and can never bear separation. This stage may be compared to the జిజ్ఞాసు type of Geetha sloka. Then comes the 5th stage Bhakta who is compared to rivers joining the ocean, effacing their separateness in name and from, and completely merging themselves in the ocean. This kind of Bhakti is superior even to the 4th stage, as, in the 4th stage, the separateness is maintained, and is not effaced as here. This is the highest type of Saguna Bhakti. Prema Bhaktas, and those of Prapatthi type who have effaced their egos, like Gopis of Brindavan, belong to this type, and correspond to the 2nd type of 4th class in Geetha sloka (Ch 7, sloka 16) as stated above. Then nirguna Bhakti or jnana Bhakti is defined in Viveka Chundamani thus:—

"స్వస్వరూపానుసంధానం భక్తిరిత్యభిధీయతే"

In this type, there are no two entities at all, like the worshipper and the worshipped. The worshipper, jeeva, who is not really separate from the worshipped Brahman, but who thinks that he is separate on account of Maya, does this kind of Bhakti by which he finally realises his real Swarupa as Brahman only, and was never separate even prior to his realisation, and that there is only one entity Brahman, always. This type of Bhaktas are Sanaka, Suka etc. corresponding to the Jnana Bhaktas of the Geetha Sloka. In the last stage of Saguna Bhakti, which is compared to rivers merging in the ocean, rivers are always different from ocean, and there is a merger at the end, while in Nirguna Bhakti, there was never any separateness at all really, and the supposed separateness due to illusion is dispelled by this kind of Bhakti.

TANGEDA TEMPLE INSCRIPTIONS

By

SRI N. RAMESAN, M A., I A.S

Deputy Secretary, Home Dept., Kurnool

Tangeda is a village in Palnad Taluk of Guntur District and is situated seven miles north east of Dachēpalle, which is a firka headquarters. The place is full of historical antiquities but unfortunately has not been up to now systematically studied. There is an old fort in this village containing sixteen deserted and desolate temples. There are two important temples of Tangala Ramalingaswamy and Venugopalswamy in the village, which contain important inscriptions of Kakathiyas and Kondaveedu Reddis. The village is near to the reserve forest and about a mile to the west of the village in the forest, there are slabs containing valuable inscriptions. There are also traces of desecrated temples round this and the inscriptions mention the establishment of temples to Lord Narasimha, Goddess Lakshmi, and the ālvars, on the Anantagiri hill at the village, during the later part of the 14th century. There is also in the village an ancient mosque which the people hold in great veneration and it is stated that the two Pirs were brought from Mecca. Local tradition is that the temples were built by the Palnad heroes but there is no authentic proof for this assertion. However the prevalence of the Reddy inscriptions prove the village to be of great importance. The earliest inscription is that of Kakathiya Pratapa Rudra Deva of Saka 1230 or 1308 A.D. and trace the importance of the village and temples is at least six hundred years old.

The inscriptions all in medieval Telugu character though the language is sometimes Sanskrit. The importance of these epigraphs lies in the fact that they give us a connected picture of the political history of the tract, from the Kākathiyas to the Kondaveedu Reddis and they also give us some insight into the fiscal policy of Kākathiya Prataparudra. Before studying the inscriptions in detail, it would be better to rapidly run over the history of Āndhra from the Kakathiyas to the Kondaveedu Reddies, so that the inscriptions can be read in their proper perspective.

As is well known, the Kākathiya empire rose on the decline of the power of the Imperial Cholas and the local chieftains like Velnati Cholas etc. Starting with proportions as a small principality in Anumakonda, it rose in course of time to be a mighty empire, and the capital was also shifted to Ēkasilānagarā, or modern War rangal. King Ganapatideva consolidated the Kakathiya power and under the able stewardship of Queen Rudramma, who has become a legendary figure in Andhra, and Pratapa Rudra, the empire reached to the heights of its glory and fame. The muslims of Delhi were making repeated attempts to break this formidable Hindu power in the Deccan. But Pratapa Rudra was able to hold them in sway till 1323 A.D., when by determined efforts, the muslims were able to break the Kakathiya power and Warrangal fell. Prataparudra was taken captive and while being led to Delhi as a prisoner of war, he committed suicide on the banks of Narmada.

Thus with 1323 A.D., and the fall of Warrangal, the entire Andhra area came under muslim hegemony. The country

was ruled by a muslim military feudalism and its iron stranglehold, crushed the life and spirit of the people. Ryots were forced out of the lands through the heavy and inhuman exaction of taxes. Women were dishonoured and temples and Brahmins were desecrated. The eventual Dharma of the Hindus was being wantonly and deliberately trodden under. The muslim generals spent their time in wine and debauchery and the country was seething under this alien rule which threatened to systematically crush the very spirit of Hinduism. In this turmoil, some of the old and trusted generals and nayaks of Pratapa Rudra met in secret conclave, and set about devising ways and means of liberating the country. As a result they elected, Prola Nayaka, of the Musunuri family, to lead a rebellion. All the old Hindu warriors rallied to his call and within two years of the fall of Warrangal, Prola Nayaka, operating from the naturally defensive area of Bhadrachalam forests, was able to free the coastal Andhra desa from alien rule and re-establish Hidu rule.

Encouraged by this liberation of coastal Andhra, the Hindu leaders of Rayalaseema, also united under the leadership of Sōmadēvarāya of the Araveti family, and put to flight the muslim Governor Malik Neby and liberated the areas of Mosalimadugu, Sātānikota, Kandanavol, (Kurnool), Kalavakolanu, Rachuru (Raichur) etc. etc. Thus both the coastal Andhra and Rayalaseema were freed. In the meantime, Prola Nayaka's cousin Kāpaya Nayaka, carried on secret consultations with the Hindus of Telengana and with the Hindu King Ballala III of Dwarasamudra and by their united effort, succeeded in dislodging muslim rule from Telengana also by Saka 1258 or 1336 A.D. Thus within 14 years of the fall of Warangal, Deccan had been cleared of the muslims.

Up to now the country was united under a single dominant idea namely the liberation of the motherland from foreign rule and the preservation of ancient Hindu Dharma and culture. Under this impetus, all the local chieftains subordinated their local feuds and ambitions to the dominant purpose of driving out the muslim invader. Once this was accomplished, there were splits in the ranks and each principality began to look after itself and declare its independence. There was no outstanding emperor of sufficient prestige and status, to hold together under one sway, all these various discordant elements. The result was that politically the area came to be split up again into a number of principalities, some big and some small, each quarelling with its neighbour. Chief among these were, the Musunuri chieftains of Warrangal, the Padma velama chiefs of Rācakonda, the Vijayanagar kings, the Reddis of Kondaveedu belonging to the Panta clan, and the small kingdoms of Mancikonda Nayaks of Korukonda and the Koppula chief of Pithapuram.

Of these the Kondaveedu Reddis who started their empire at Addanki of Guntur District., came to occupy in course of time a central and important position. There was continuous pressure from the west, from the Vijayanagar empire for them. In spite of this they were able to hold their own and also carry on wars of conquest beyond the Krishna and Godavari and into Kalinga as well. They ruled in all for nearly hundred years and there were six kings. The geneology and chronology, as adopted by Sri Mallampalli Somasekhara Sarma, who has made a detailed and critical study of the Kondaveedu Reddis is as follows :

1. Prolaya Vema	From	1325	A.D.	to	1353	A.D.
2. Anavota Reddi	,,	1353	,,	,,	1364	,,
3. Anavema Reddı	,,	1364	,,	,,	1386	,,
4. Kumāragırı	,,	1386	,,	,,	1402	,,
5. Peda Komatıvema	,,	1402	,,	,,	1420	,,
6. Rāca vema	,,	1420	,,	,,	1424	,,

These Reddis had a lot of administrative experience and even under the Kakathiyas, they were appointed as chiefs of some 'niyōgas.' They were loyal and hard working and won the favour of their masters and came to have much influence in the state. There are inscriptional records to prove that Reddy chieftains like Cheṛaku Jagadāla Bollaya Reddi and others flourished as, 'mahā sāmantās,' or as governors over large areas of the country. After the fall of the Kakathiya power, they held their own and improved their kingdom by their valour and prowess. The Tangeda inscriptions tell us a silent story of this political history of the tract.

The earliest of these inscriptions is contained in a slab lying in the temple of Gantala Ramalingaswamy. It is in the cyclic year Kīlaka, corresponding to Śaka 1230 or 1308 A.D. It states that while King Pratapa Rudra was reigning over the earth and when Dōvari Nāyaka was his local governor at Tangeda, the assembles or samaya, which were eighteen in number, and the merchants of Tangeda, assigned to the temple of Ramanatha, a duty on all the sales in the town at the rate of a visam per māda of sale price.

This inscription is of vital importance to us to know something of the fiscal policy of Kakathiyas. It is evident that the power to raise taxes was decentralised and given to the local people as we find the assemblies raising the tax. Moreover the power of expenditure was also given to the local people. In other words people enjoyed complete self-government in fiscal matter, both in taxation and in expenditure. It is curious to note that a sales tax, which was said once to be the Kamadhenu of the modern state, is after all not such a modern tax at all, and is well known in Kakathiya times. One important point in the inscription deserves notice. The merchants are also associated with the tax. The main difficulty of modern centralised administration is the lack of this occupational touch with administration leading to all sorts of anomalies. In modern sales tax, for e.g., the merchants have no voice in the making of policy, or in its execution. The result is that the merchant class do not feel a direct and close personal touch with the administration of the tax and aftertimes it becomes a battle of rit between the merchants and sales tax officers, leading to endless litigation. This is one aspect of the technique of British administration, which we have still to shed. By contrast, the administration of sales tax by the Kakathiyas, stands out in bold relief. The tax is imposed with the consent, and the fact at a joint assembly, of the popular assemblies and the merchants. Moreover the proceeds of the tax were not taken away to a distant capital but spent in their own temples. Thus the merchant class, which had to pay the tax, had full part in the raising of the tax and its administration. They were in duty bound therefore to keep it up. This completely eliminates any possibility of hostility to the tax by the class which had to pay it. This technique of fiscal administration, with decentralised budget and taxation, and decentralised administration was one of the characteristic features of Kakathiya administration, and has a valuable lesson for us in our modern democracy. This inscription is of 17 lines and is as follows.

1. స్వస్తిశ్రీ శకవర్షంబులు ౧౨౩౦ అగు నేంటి కీ
2. లకసంవత్సర చైత్రశుద్ధ ౧౦ సో। స్వస్తి శ్రీ -
3. మన్మహామండ్డలేశ్వర కాకతియ్య ప్ర -
4. తాపరుద్రదేవ మహారాజులు
5. ప్రిథివి రాజ్యము సేయుచుండంగా -

6. న మాచయనాయునింగారి కొ -
7. డుకు దేవరినాయునింగారి సన్నిధిని త -
8.ంగెడ స్తలము పదునెనిమిది నమయాల -
9. వారూమా ఉభయనానాదేశి పెక్కండ్రూ -
10. ను తంగెడ గంటలరామనాథదేవరకు
11. రంగ భోగానకు అమ్మబడి విలువలకు
12. మాడకు మాడబడి వీసాము దేవరి నా -
13. యునింగారికిం బుణ్యముగాను ఆచం -
14. ద్రాకస్థాయిగాను ఇస్తిమి మంగళమ
15. హా శ్రీశ్రీశ్రీ ॥ స్వదత్తం ద్విగు -
16. ణం పుణ్యం పరదత్తాను పాలనం । పరదత్తా
17. పహారేణ స్వదత్తం నిష్ఫలం భవేత్ ॥

The next important inscription of Tangeda is on a slab, in the temple of Venugopalaswamy. It is in cyclic year Parīdhāvi of saka 1295 or 1372-73 A.D. Accordingly this falls in the regime of Anavēma Reddy as per chronology adopted above and this is corroberated by the text of the inscription. It states that Avabhalanathuni Dēvu Lenka, put up during the reign of Anavēma Reddi, a stone "tirumuttamu", to the temple of Gopinathadeva and also consecrated the images of the twelve ālwars and made grants of land. The inscription also mentions the gifts of land made by other persons to the temple. This inscription is 65 years older than the previous one and we find that by this time, the Kondaveedu Reddis had consolidated their power and extended it firmly to the Palnad area. The year and date of the grant are saka 1295, Parīdhāvi, Mārgasira, ba. 7, Friday. Astronomically this can be worked out to be Dec. 17, Friday of 1372. The inscription is of 46 lines and gives us some details of Kondaveedu Reddies.

1. స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు ౧౨౯౫ అగు'నేం - -
2. టి పరీధావి సంవత్సర మార్గశిర బ ౭ శు। స్వ
3. స్తి శ్రీమత్ మనుమకులవార్ధి చంద్ర జగనే -
4. బ్బగండ కేళాదిరాయ అనియమండలి కరగం -
5. డ రూపనారాయణ కలియుగ బేతాళ జగరక్షపా -
6. లకుం డగుచుంన అనవేమరెడ్డింగారు ప్రిథివిరా -
7. జ్యము సేయుచుండగాను తంగెడ శ్రీ గోపినాంధ దేవ -
8. రసంనిధిని మాచెమరెడ్డింగారికిం బుణ్యముగాను అ -
9. వుభళ్నాదుని దేవులెంకంగారు కలుతిరు ముట్టము గట్టి ఆ -
10. డు వారలం బంన్నిద్దఱను ఆచంద్రార్కస్థాయిగాను ప్రితి -
11. ష్ఠ సేసెను। ఆ యముతు పడ్లకు సారంగపలి చెఱువు వెన -
12. కను। నీరునేల అద్దాను తంగెడ పొలాన పింగలి సందు కట్న -
13. ను వెలిచేను పుట్టెండుంను యిస్తిమి। శ్రీ గోపినాంథ దేవర -
14. కు వాహనశాల గట్టించి అక్కడనే బ్రిందా వనముతోంటాను
15. పెట్టింస్తిమి। ఆరాధనానాం సర్వేషాం విష్ణోరారాదనం పరం -
16. తస్మాత్పరతరం ప్రోక్తం తదీయారాధనం నృప॥ యితీదం
17. వచనం శృత్వా భారతే పరమాదరాత్। శ్రీ తంగెడ పురే దేవు -
18. లెంకో గోపాళసంనిదౌ। అకరో దాడువారి ప్రతిష్ఠా
19. మాచంద్రతారకం॥ స్వదత్తా ద్విగుణం పుణ్యం పరద -
20. త్తానుపాలనం। పరదత్తా పహారేణ స్వదత్తం ని -
21. ష్ఫలం భవేత్॥ మంగళ మహా శ్రీశ్రీశ్రీ బ్రము -
22, చుంగారి వాసుంగారు వెలుమపల్లి నిచ్చిన వెలిచేను (ప) ౫
23. తంగ్గెడ శ్రీ గోపీనాథదేవరకు అవుభళ్నాథని దే -
24. వులెంకంగారు వెలుమపల్లి పొలానను వాంగు
25. దక్షిణాసను కుదుళు రెంట్టికి పుట్టెండు చే -
26. ను ఖం అముతుపళకు సమర్పణ -
27. చేస్తిమి। ఆకరాజుపల్లిని వచ్చు పచే -
28. తినేనింగారు యేందుము చేను। యే ౫॥
29. గ్రాములపాటను గంగ్గవరపు చెంనమనేనింగారు దొడ్డినాయి -
30. నింగారున్ను యించ్చింద్ధి యేందుముచేను న ౫ కొండాయరెడ్డింగా -
31. రు యిచ్చిన చేను న గార్లపాటను న ౫ కామెపల్లిని కొంత్తం -

32. రెడ్డి యిచ్చిన చేను యేందుము నౖ౫ రేంకుల
గడ్డ పాలాస కందులవే
33. యిచ్చిన చేను పనిద్దుమున ౧౨॥ మాదారెడ్డి
గోపారెడ్డి పెద -
34. గార్లపాట....మీంది చేనివల్ను పూరి దక్షిణాన
35. చేను యిచ్చింద్ది యేందుము స ౫ కాచవరాన కు-
36. మ్మఱ పాళం సెట్టి గార్లపాటి తెరువుస పాటిమిం -
37. దిచేను యేందుం న ౫౦ భావసంవ్వత్సర భాద్ర-
38. పప శు ౧౦ మ। కొమరిగిరి రెడ్డింగారు ప్రిధివి
రాజ్యము సేయు -
39. చుండంగాను చొక్కన సింగ్గనంగారు తంగ్గెడ
యేలుచుం -
40. డ్డంగాను పొడపల్లి (డొ)యుం యెక్కడిలున్ను
తంగ్గెడ యె -
41. క్కడిలున్ను శ్రీ గోపీనాధనికి అముదుపళకు
యిచ్చి -
42. న విశాఖలు ౧౨ పంద్రెడ్డు పుట్లు ఆంచంద్రార్కర్క
స్థా -
43. యిగాను యిస్తిమి॥ భా(వ)సంవత్సర వైశాఖ శు
౧౫ సో
44. తంగెడ శ్రీ గోపీనాధదేవర....పరివారము సంధ్య
అవన -
45. రానకు పలకి అంగరంగ్గ భోగానకు....డపు....
46. ....ఆచంద్రార్కర్కస్థా యిగాను యిస్తిమి (॥)

The next inscription is on slab in the reserve forest to the west of the village. It is in cyclic year Prajōtpatti, Saka 1313, Margasira ba. 10, Monday. Astronomically this corresponds to 21st Dec. 1391 A.D. This states that Chokkana Singana, governor of Tangeda, under Komaragiri Reddi. son of Anavotayya Reddi, established temples af Narasimha, Lakshmi and alwars on the Anantagiri hill and endowed it with lands and proceeds of the customs duties, mentioned. This inscription is also of importance to us, because we learn that by 1391A.D., the Kondaveedu principality had to become an empire, necessitating the employment of governors. The customs duties about which details are given are also very important to us, giving us an insight into the financial and economic life of the people. The main interest of this inscription lies in the fact, that the assignment here is done by the governor, whereas the earlier Kakatiya inscription, mentioned above, imposes a fresh tax by the people themselves. This shows that sales tax though well recognised as a source of income, was not a normally imposed tax to swell the public exchequer. It was conceived more in the nature of a voluntary levy. The inscription is of 41 lines and is as follows.

1. స్వస్తి శ్రీ శకవర్షంబులు ౧౩౧౩ అగు నేంటి
ప్రజోత్పత్తి సంవత్సర మార్గశిర బ ౧౦ సో
2. స్వస్తి శ్రీ మనుమకుల వార్ధిచంద్ర జగరక్షపాలక
సంగ్రామ దనంజయ వీరనారా -
3. యణ సంగడి రక్షపాల। రూపనారాయణ
హేమాద్రి దానచింతామణి వసంత -
4. రాయండైన అనవొతాయరెడ్డింగ్గారి కుమారుండు
కొమరిగిరి రెడ్డింగారు ప్రిధివి
5. రాజ్యము సేయుచుంను చొక్కన సింగ్గనంగారిని
తంగ్గెడ యేలంబెట్టినను తంగ్గెడ వు -
6- త్తరాన శ్రీ కృష్ణవేణ్య దక్షిణాసను వరాహ
గుండ్డము భవనాసి కూడలిని శ్రీ అనంత్తగిరిని
7. శ్రీ నరసింహ్యాండు చొక్కన సింగనంగారికి
సంనిధైతేను శ్రీ నరసింహ్యునికింని అం -
8. మవియ్యాలకుంను ఆడువార్లకుంను గరుడాడు
వారికింని పచుమంత్రా
9. డువారికింని కలుతిరుముట్టలు గట్టించ్చి ఆగ
మోక్తప్రకారాన ప్రతిష్టలు సేయించ్చి అ -
10. ముతు పళ్ళకును చొక్కనసింగ్గనంగారు తమ
గొంగులపాట నిచ్చిన వెలిపొలము మూ -
11. డుపుట్లు ఖ 3 దానపల్లిం దమకుం గల నీరు నేల
వల్లను అర్ధనీరు నేలాను....దేవళ్లసా -
12. తుపళ్ళకు దాదవారిన వుత్తరాన నూంతితోష్ఠి
పుష్పాలతోంటను అనంత్తగిరి ఒద్ద నొ -
13. క పుష్పాలతోంటను తిరుపళికచమురుకు గోవులా
నిచ్చినను అంగ్గరంగ్గ భోగాలు జ -
14. రగుచుండంగాను తంగ్గెడ రాచగాడెను తంగ్గెడ
దేవస్థానాలతోడి మరియాదను
15. నిత్యపళ్లు వడ్లు యిరుసానున పెనలు మానెండును
చమురు సొలెండున నై [మి] -

16. త్రిక పపణమహాత్స్యవాల పశ్లంపు జరుగు
చుండ్ఞంగాను అనంతగిరి శ్రీ నరసింహు -
17. నికి అముతుపళ్లకు నిచ్చిన చేలు తంగెడపాలాన
ముప్పందుము ఖ ౧ స ౧౦ పినగా -
18. జపాటను ఆ వెరరెడ్డి పుట్టెండు ఖ ౧ కట్లపాటను
అవెరలు జయన పాటి నెం.
19. డు యెందుము స ౨ మంద్దడిరెడ్డి పదెండుము
న ౧౨ ఆకరాజు పల్లిని ఆవెర అ -
20. స సింగ్గమనేంతుపుట్టెండు ఖ ౧ క్రొత్తపల్లిని
ఆదెర దొడ్డాయిని మాదినేండు పు -
21. ట్టెండు ఖ ౧ కాచవరానను ఆదెర కుంమరపోడు
పందుము న ౧౦ కక్కెళ్లపాటను
22. అదెర పాలవాయసోమాయరెడ్డి పందుము స ౧౦
చింతపల్లిని గొపులెంక
23. తెలుంగరి పుట్టెండు ఖ ౧ తుమ్మలచెఱువున
లోకసానితిప్పాయ -
24. రెడ్డి పుట్టెండు ఖ ౧ వెనగి సింగాయరెడ్డి పుట్టెండు
ఖ ౧ గోపాయరెడ్డి తనజీత -
25. ము మీంది చేనివల్ల గాట్లపాటం బెట్టిన చేను
యేందుము న ౨ వుచ్చెపల్లి -
26. ని పుట్టెండు ఖ ౧ దాసిపల్లిని పుట్టెండు ఖ ౧
అగ్రహారము బూదవాడను
27. మహాజనాలు వెట్టిన చేను పుట్టెండు ఖ ౧ అగ్ర
హారము అనుంగుంబల్లి -
28. ని మహాజనాలు వెట్టిన చేను పుట్టండు ఖ ౧
తంగ్గెడ యెక్కడిలు తమజీతా -
29. లవల్న దేవర అముతుపళ్లకు నిచ్చిన విశాఖలు
పంద్రెండ్డువుట్లు యెం -
30. టను ఖ ౧౨ నానాదేశాలు పెక్కంండ్రుంను
యిచ్చిన పుడీగమూల వీసాలుంను
31. సుంఖగుత్తకాంండ్రు యిచ్చిన మరియాద యేటి
తేవునను అనంత్తగిరి శ్రీ
32. నరశింహ్యుని దశఱ నిప్పును అంనిపహన్‌లాను
వచ్చివారికి ప్పటికూలి గొనకు -
33. ండానుంను దేవరసీమకుం గల పసురము వెయ్యా
గొఱ్ఱె మేంకకొలు -
34. చులు యిటువంటివి అంమినం గొంనను
సుంఖాలు లేకుంట్టా నిచ్చిరి
35. యిశాసనస్తమైన యంత్తవట్టు అచంద్రాక్కఱ
స్థాయిగా నిచ్చిరి మంగ్గళమహా -
36. శ్రీశ్రీం జేయున్। శాకాబ్దే రామచంద్ర జ్వలన శశి
మితే షూగఱకాష్ఠాఱం
37. దసిపూ్యం చంద్రద్యుః కృష్ణవేణ్యాతట కిటీ నరసి
పాంత్తగే సంత్తశైలే
38. సంస్థాప్య శ్రీ నృశింహం శుభకలశజలైమఱంత్ర
వద్భిస్సతూయ్యఱం చొక్క శ్రీ
39. సింగశౌరిస్తదు దవసిత స్వద్భృత్యతాత త్వరో
జూత్ ౧। స్వదత్తా ద్విగు -
40. ణం పుణ్యం పరదత్తానుపాలనం। పరదత్తాపహారేణ
స్వదత్తం ని -
41. ష్ఫలం భవేత్ ॥

There is another inscription of 51 lines in a slab in the temple of Venugopalaswami of the same village. This inscription is much damaged and the year is also lost. It states that during the rule of Komaragiri Reddi, when Chokkana Singa was the governor, the governor and other persons made gifts of land and duties to Gopinātha Ishwara. The importance and purport of this inscription is the same as above. The inscription runs as follows.

1. శ్రీ శక వరుషంబులు [౧3]....
2. ....సంవత్సర ఆశీజశు....శ్రీ సక....చ
3. జవినుత విఖ్యాత పంచ....విస్తీ....శా
4. ... లబ్ధానేకయుగానలం....సమస్తి
5. చారు చారిత్ర నయ వినయ....గళరున్
6. గ వీరబళాహ్వయ ధమ్మఱప్రతిష్ఠాపకః....శ్వద్ధా
7. గరుడధ్వజ విరాజితో....
8. లలక్ష్మి వక్షస్థల త్రిభువన....క్రమాభ....
9. భిక....రుం। శ్రీ నా....ండ మూలా....
10. వరుం। అహిశ్ఛత్ర పింగ్గవి....వజ్ర -
11. వంజరరున్। యకరవికర....
12. కదనప్రచండరున్। రిపు....మణ్ణ
13. ఒకకారురున్। మయజి....మణ్ణన్
14. ణాభరణరున్। మ్రాంకాపట్నబద్ధ....బలా....ని
15. సిర : కందు క్రీడావినోదపరాయ (ణు) లున్।
అయ్యా
16. వళిపురవరాధీశ్వరులున్....రీ....దేవరదివ్య శ్రీ
17. పాదపద్మా రాధకులైన చాలుమూల వుభయనా -
18. నాదేశాల పెక్కండ్రున్। స్వస్తి శ్రీ (మతుమ)
నుమకు
19. లవార్ధిఱ చంద్ర జగనోబ్బగండ కేళాదిరా -
20. య అనియమండలీ కరగండ రూప -

21. నారాయణ కలియుగబేతాళ జగరక్ష -
22. పాలకుం డగుచుంన అనవోతాయరెడ్డిగారి కు -
23. మారుండు కొమరగిరిరెడ్డింగారు ప్రిథివిరా -
24. జ్యము సేయుచుండంగాను చొక్కన సిం -
25. గనంగారు తంగెడ యేలుచు....న్నుకొ -
26. మరగిరి రెడ్డింగారికిం బుణ్యా -
27. ముగాను చాలుమూల....
28. ....తాను తంగ్గె....శ్రీ గోపీనాథదేవ -
29. రకు యిప్పించిన అది....గ్గాన్లమల....
30. ....స....కముంన్నుగా....ను అ
31. ....థిక ముబు....రితానిల....లవల్నపె....
32. ....ంను నూనె....గ్గడిం దవ్వెండుంను తల మో-
33. పుసిద్దెను సోలెండును తములపాకుల పెఱుకను
34. ఆకుంగట్టాను తలమోపున యేంభై ఆకులు -
35. న్ను యిచ్చిరి అముతపళకు చొక్కన సింగ్గ -
36. నంగారు గోంగులపాటను పెట్నిచేను ప....డి....
37. సాతుపళ్లను తంగ్గెడను తమనివేశనములోను
38. ఉత్తరానం బెట్టించ్చి యిచ్చిన పూవుందోంట ఒక-
39. టింని। దారి ఉత్తరముతోంటలోను యిచ్చి....
40. తూపుఽనూంతితోట ఒకటింని। స....
41. శ్రీ గోపీనాథదేవరకు గోపినేనింగారు పింగ -
42. లి తంగెడ సందకట్టున చేను న ౨। యిచ్చిరి।
ఆరా -
43. ధనానాం సవేఽషాం విష్ణోరారాధనం పరం। త-
44. స్మాత్పరతరం ప్రోక్తం తదీయారాధనం నృప
45. యితీపం వచసం శృత్వా భారతే పరమాదరాత్॥
46. స్వదత్తాద్విగుణం పుణ్యం పరదత్తానుపాల -
47. నం పరదత్తాపహారేణ స్వదత్తం నిష్ఫలం భవేత్॥
48. స్వదత్తాం పరదత్తాం వా యో హరేత వసు -
49. ంధరాం। షష్టివ్రుఽ షఽసహస్రాణి విష్టాయా -
50. ం జాయతె క్రిమిః॥ మంగళమహ
51. శ్రీ శ్రీ శ్రీ

There is another short inscription of 22 lines in the Garuda stambha of the same temples and this is in Bhava year of Saka 1316 or 1394 A.D. The inscription purports to be an assignment of land for the merit of the king Komaragiri Reddi.

1. స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబు -
2. లు ౧౩౧౬ అగు నేంటి భావసం -
3. వత్సర ఆదిక శ్రా [వ] ణ శు ౧౧ శు॥
4. [స్వస్తి] శ్రీమతు మనుమకుల -
5. వాద్ధిఽ చంద్ర....జగ ప్పుఽగంఢ కేళా -
6. చిరాయ అనియ మండలి కరగ -
7. ండ్ర రూపనారాయణ కలియు -
8. గబేతాళ జనరక్షపాలక రాయగా -
9. యిగొవాళరాయ వేశ్యాభుజ్జంగ్గ గుమ -
10. స్న కొమరిగిరిరెడ్డింగారు ప్రిథివి రా -
11. జ్యము సేయు చుండ్డంగాను కొమ -
12. రగిరి రెడ్డింగారికి బుణ్య (౦] గాను (వెల్సవ]-
13. ల్లి బంట్లపడాలు [కూ] నా [వ] ం గారి అ....
14. న జీతము తోను తంగెడ అ....
15. శ్రీ గోపినాథదేవరకు అముతుపళకు
16. తంగెడ నంద్దు కట్ను పింగలిపాలాన యిచ్చి-
17. నచేను పంద్దుము న ౧౦ అచంద్రస్థా -
18. [యి] గాను ఇత్తిమి మంగళ మహ శ్రీశ్రీ
19. భవనాసి - ట్టి తోం....బారాయ అ -
20. నవోతు శ్రీ గోపినాథని చాతు -
21. పడికి సమప్పిఽంచ్చెను....
22. [కుంట] దక్షిణాన వుత్తరపుంగొమ్మున....

There is another inscription of 12 lines on a slab out side the temple of Venugopalaswami. This is most unfortunately heavily mutilated and the lines except for some words are undecipharable and the year is also lost. This refers to a gift of a pandumu of land to Lord by a certain Reddi.

There is a last inscription in the fort of Tangeda. This is also very much damaged and refers to some Khan and states that Pratapa Rudra Gajapathi was ruling. The year is Saka 1431 or 1509 A.D. and is a 16th century grant. Except that the Gajapathi empire extended to this tract, this has no other importance. The inscription refers to Pratapa Rudradeva Gajapathi, as "Mahārājādhirāja, Rājaparamēswara, Vira, Sri Virapratāpa" etc. This inscription is also much mutilated and I give below the first eight lines only.

1. స్వస్తి శ్రీ జయాభ్యుదయ శక -
2. వషఽంబులు ౧ ౪ (3) ౧ అగు నేం -
3. టి శుక్ల సంవత్సర మాగఽశిర -
4. శు ౭ సో॥ శ్రీమన్మహారాజా -

5. ఓరుగ రాజపరమేశ్వర పర-
6. [శ్రీ] వీరప్రతాపరుద్ర దేవు గజ-
7. (ప) తిమహారాజులు పృథివి.
8. (రా) జ్యంశేయు (చు) గాను గజపతి.

Tangedu. which is an out of the way, and unknown place now, contains these valuable inscriptions. It is a great pity that several have already been mutilated beyond redemption. The other surviving ones too are not well preserved and they deserve attention at the hands of the authorities.

DEPARTMENTAL NOTES:

GOVERNMENT OF ANDHRA, EDUCATION AND ENDOWMENTS

Memorandum No. 1310/F/55 10. dated 20. 10. 55.

Sub:—Hindu Religious and Charitable Endowments—Diversion of surplus funds—Instruction—issued.

It has been observed that, of late, the trustees of temples are applying for sanction of donations from the surplus funds, of the institutions towards the maintenance *of schools* and colleges imparting English *education* and for some other purpose which are distantly connected with Hindu Religion, culture etc. Such diversions are permissible under sections 31 (1) and 59 (1) of the Hindu Religious and Charitable Endowments Act only if the institutions concerned have made adequate provision for the purposes referred to in section 70 (2) and also for the arrangements and the training referred to in section 39 (1) of the Madras Hindu Religious and Charitable Endowments Act. The Government consider that temple funds should, as far as posible, be appropriated for purposes which are intimately connected with objects of religious institutions concerned such as the development of *bhakti* cult, renovation of temples, promo. tion of Sanskrit and other Indian languages etc.,

With this object in view, the Government desire that any surplus in the incomes of the institutions may be appropriated as far as possible for any of the following purposes in the following order of priority.

a. The propagation of the religious tenets of the insitutions;

b. the grant of aid to any other religious institutions which are poor or in needy circumstances or which require renovation.

c. the establishment and maintenance of educational institutions where instruction in the Hindu religion is imparted to Hindu students there of—

d. promotion of the study of Indian languages including Sanskrit;

e. Promotion of the cultivation of Indian arts and architecure,

f. the establisment and maintenance of a University or college or other institution in which special provisions are made for the study of Hindu religion, philosophy of sastras or for imparting instructions in hindu temple architectūre,

g. the establishment and mainteance of orpganages for Hindu children

h. the establishment and maintenance of asylums for Hindus suffering from leprosy;

i. the establishment and maintenance of poor homes for destitute Hindus who are physically disabled and helpless; and

j. the establishment and maintenance of hospitals and dispensaries for the benefit of Hindus.

The Commissioner is requested to issue suitable instructions to Departmental Officers and temple authorities.

K. SAMBASIVARAO NAIDU,
Deputy Seeretary to Government.

RENOWNED TEMPLES IN KURNOOL DISTRICT

S.No.	Name of temple.	Shivaite or Vaishnavaite.	Village & Taluk.	Importance of Antiquity or Sanctity.	Important festival day of the temple.
1.	Sri Mallikarjuna.	Shivaite.	Sri Sailam Nandikotkur Tq.	One of the Antiquated temples One of the Jyothirlingams.	Shivarathri.
2.	Sri Mahanandee-swara.	do	Mahanandi, Nandyal *Tq.*	Antiquated.	Shivarathri.
3.	Sri Laxminarasimha	Vaishnavaite.	Ahobilam, Sirvel *Tq.*	Important Vaishnavaite temple.	Brahmotsavam during Phalguna month.
4.	Sri Laxmi Chenna-kesava.	do	Markapur, Markapur *Tq.*	do	Brahmotsavam during Vyshakha month.
5.	Sri Onkara Sidde-swara.	Shivaite.	Onkaram, Nandyal *Tq.*	Important Forest temple,	Shivarathri.
6.	Sri Bhogeswara-swami.	do	Gadigarevula Nandyal *Tq.*	do	do
7.	Sri Bugga Rame-swara.	do	Kalvabugga, Kurnool *Tq.*	do	do
8.	Sri Umamaheswara-swami.	do	Yaganti, Banaganapalli *Tq.*	do	do

Sd. G. V. KRISHNAMURTHY,
Assistant Commissioner.

RENOWNED TEMPLES IN VISAKHAPATNAM & SRIKAKULAM DISTRICTS

S. No. Name of the temple.	Saivaite or Vykshnavati.	Village taluk.	Importance of antiquity or sanctity to be noted.	Festivals days of the temple.
1. Sri Varahalaxminarasimha swamy temple.	Vaishnavaite.	Simhachalam Visakhapatnam Tq.	Architecturally the temple deserves very high praise. There is a perennial spring locally called "Gangadhara on the uphill which provides the numerous pilgrims that flock at the temple with source of water for bathing and fertilizes the fruit gardens belonging to the temple. There is a belief that all those that bathe in this holy water would attain "Moksha or Mukti". 2. The diety is covered with sandal paste throughout the year and only on the third day in the month of Vysakha the sandal paste which covers is removed and nijaswarupa is shown to	Kalyanam festival will be celebrated in the month of April, Chandanayatra will be celebrated on 3rd day, Vysakhamasam of every year.

S. No. Name of the tempe.	Saivaite or Vykshnavati.	Village taluk.	Importance of antiquity or sancity to be noted.	Festivals days of the temple.
			devotees. That day is called "chandanayatra". 3. This is only the temple in Andhra state where the devotees are allowed to garbhalayam.	
2. Ramaswamy temple.	Vaishnavaite.	Ramathirtham. Vizianagram Tq.	The peculiarity of the temple is that a big festival on Sivarathri day will be celebrated even though it is Vaishnavaite temple.	Sivarathri festival will be conducted in the month of February of every year. 2) Kalyanam festival will be celebrated in the month of February of every year.
3. Brahmalingeswaraswamy temple.	Siva.	Baligattam, Golugonda taluk.	——	Sivarathri festival.
4. Jagannadhaswamy.	Vaishnavaite.	Visakhapatnam.	——	Car festival will be conducted in the month of July.
5. Yendalamallikarjunaswamy.	Siva.	Ravivalasa, Tekkali taluk.	——	Karthigam festival will be conducted in November, sivaratri festival fall in February.
6. Someswáraswamy.	do.	Devunigumpa, Parvatipur taluk.	This is an ancient temple and it is situated at the place where the two rivers Nagavali and Vamsadara meet.	Karthigam and sivaratri.
7. Kasiviswesw ara.	do.	Addapusela, Parvatipur.	——	Karthigam.
8. Pothangeswara.	do.	Pothangi, Sompeta taluk.	——	Karthigam and Sivaratri.
9. Satyanarayana.	Vaishnavaite.	Parvatipuram.	——	Karthigam Ekadasi in November-Maghasuddhaekadasi in February.
10. Nandikeswara.	Siva.	Bendi, Tekkali Tq.		Sivaratri.
11. Sangameswara.	Siva.	Sangam, Palakonda taluk.	This is an ancient temple.	Sivaratri.
12. Mukhalingam.	Siva.	Mukhalingam Pathapatnam.	Mukhalingam is a sacred place situated on the bank of the lovely Vamsadhara river. According to stalapuranam it is said that this temple was installed by eastern Ganga king of Kalinga. A study of the architecture of the temple reveals the interesting story of Ramayana and Mahabharatha.	Sivaratri.

G. KRISHNAREDDY, *Assistant Commissioner.*

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

MAY 1956

Anent THE TEMPLES
FOR THE TEMPLES
BY THE TEMPLES

(in Andhra State)

" Go deep inside the temple and you will find me there "—MOTHER

PUBLICATION OFFICE:

" ĀRĀDHANA "

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments (Administration) Department
(Andhra)

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Rs. 1/-

ఆరాధన

దుర్ముఖి — **మాసపత్రిక** — **వైశాఖము**

విషయసూచిక — పుట

తెనుగు

CONTENTS

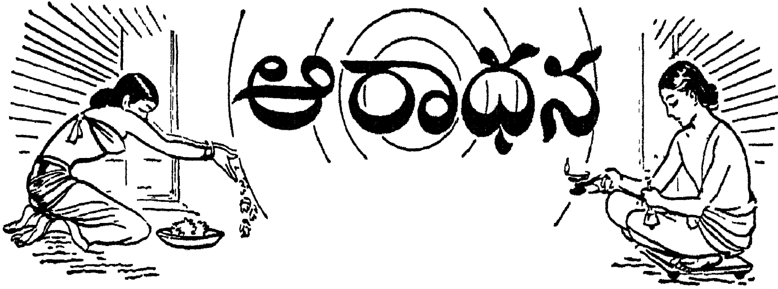
ENGLISH

PAGE

గౌతమబుద్ధుడు తన పుత్రుడు రాహులునకు పిత్ర్యాంశముగా జ్ఞానభిక్షాపాత్ర సనుగ్రహించుట

" ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి "

సకృ దేవ ప్రపన్నాయ 'త వాస్మీ'తి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ॥

సంపుటము ౨ | దుర్ముఖి - వైశాఖము | సంచిక ౫

చిత్ర వివరణము

ఈ వైశాఖము పరమోత్కృష్టమగు మాసము. మహనీయులగు మతప్రవక్తలు ఈ మాసమునం దావిర్భ వించిరి. అట్టి మహనీయుల జయంత్యుత్సవములు భారతదేశమునందెల్లెడలను జరుపబడెను. ఆరాధన కూడ ఆ మహనీయుల నారాధించుట కర్తవ్యమును నిర్వహించుటయే యగును. అట్టిమహనీయులగు గౌతమబుద్ధుడు, ఆదిశంకరులు - వీరిని సంస్మరించి కృతకృత్యయగుటయే ఆరాధన యుద్దేశ్యము.

తత్సూచకముగ ముఖచిత్రముగ " గౌతమబుద్ధుడు కుమారుడగు రాహులునకు పిత్ర్యాంశముగ జ్ఞాన భిక్షాపాత్ర ననుగ్రహించుట " ను సూచించు రేఖాచిత్ర మిందు పొందుపరుపబడినది. వెనువెంటనే " బుద్ధుని యుపదేశములు " అను రాధాకృష్ణ పండితుల వ్యాసము ప్రకటితమైనది.

శ్రీ రామేశన్‌గారిచే రచితమై ఆరాధనపత్రికయందు అనుస్యూతముగా ప్రకటింపబడు " భారతీయ తత్త్వ విద్యాప్రకాశిక (A Pageant of Indian Philosophy) అను వ్యాసకిరణావళియందు ఏకాదశ కిరణముగా "ప్రాచీన బౌద్ధమతము " (Early Buddhism) అను వ్యాసము యాదృచ్ఛికముగా **2500** వ బుద్ధ మహాపరినిర్వాణ జయంతి సూచకముగా ప్రకటితమగుట ప్రశంసనీయము.

ఈమాసమునందే శ్రీమదాది శంకరుల జయంత్యుత్సవము భారతదేశమున జరుపబడెను. తత్సూచకముగనే ఈసంచికయందు " శిష్య చతుష్టయ సహిత శ్రీ శంకరభగవత్పాదుల చిత్రము " ప్రకటింపబడినది. మచిలీపట్టణ స్థిత గాయత్రీ పీఠాధిపతులగు శ్రీ విద్యాశంకర భారతీ స్వాములవారిచే రచితమగు శ్రీ శంకరాచార్యులవారి జీవితచరిత్ర సంగ్రహము, శ్లోకములు ప్రకటింపబడినవి.

ఇట్లే వైశాఖమాసమునందు శ్రీ నృసింహజయంతి సందర్భమున మంగళగిరి శ్రీ లక్ష్మీ నృసింహస్వామివారి ఆలయము, స్తంభోద్భవ నరసింహస్వామివారి చిత్రములుకూడ ప్రకటింపబడినవి. మంగళగిరి క్షేత్రమును గురించిన వివరణ " ఆరాధన పత్రిక - మన్మథ - పౌషమాస సంచికయందు ప్రకటింపబడుటచే తిరిగి ప్రకటింపబడుట పునరుక్తము.

బుద్ధ భగవానుని సందేశం

డా. ఎస్. రాధాకృష్ణన్

ప్రపంచంలో యథార్థమైన హేతువాది అంటూ ఎవరైనా ఉంటే, అయన బుద్ధ భగవానుడే తప్ప మరొకరు కాదు. పరొక్ష ప్రమాణాన్ని పురస్కరించుకొని ఏదీ సమ్మరాదని అయన వాదం. "పరీక్షాం వీక్ష్య గ్రాహ్యంమద్వచో నతు గౌరవాత్" అని అయన అన్నారు. "నా ప్రవచనాలను పరీక్షించండి; నాయెడ గౌరవాన్ని బట్టి ఏదీ సమ్మకండి; తర్కపరీక్షకు, అనుభవ పరీక్షకు నిలిచేదే స్వీకరణయోగ్యం. ఆ పరీక్షకు నిలవని దానిని తిరస్కరించడమే కర్తవ్యం" అని దీని అర్థం.

ప్రతి వ్యక్తిలోనూ అంతర్నిహితమై ఉన్న బుద్ధి అంతఃకరణలే సత్యాసత్య నిర్ణయానికి సమర్థమైన సాధనాలు. అందుచేత అయన బుద్ధినే ప్రమాణంగా స్వీకరించారు. బుద్ధితో వివేచించి చూడగా, యీ జగత్తులోని సర్వమూ క్షణభంగురమైనదనీ, అన్ని వస్తువులూ నశ్వరమైనవేననీ, అయనకు గోచరించింది. తొలిసారి రుగ్ణుణ్ణి, వృద్ధుణ్ణి, మృతుణ్ణి చూచి నప్పుడు, అయన యీ విధంగా ఆక్రోశం వెలిబుచ్చారు:— "జరామరణ వ్యాధుల నుండి తరించే మార్గం మానవ జాతికి లేదా? ఇవేనా మానవులకు గమ్యస్థానం? జన్మ మృత్యువులను అతిక్రమించిన ఉన్నత పథం మరేదైనా ఉందా? పునరపి జననం, పునరపి మరణం, యింతేనా జీవిత సత్యం? మానవ జీవితానికి పరమార్థం ఏమిటి?" దీనికి అయన జవాబిది- జన్మ మృత్యువులే జీవితపరమార్థ మయేట్టయితే, శోకమే మానవ జాతికి భాగధేయం. ఇది ఇలా కాకపోబట్టే, జగత్తు పరిణామ శీలమైంది కాబట్టే, విశ్వానికి దుఃఖాన్ని గమ్యస్థానంగా భావించకూడదు. మానవుడు ప్రపంచపు హద్దులనే కాక కాలాన్నికూడా అతిక్రమించ గలడు. ఇందు వల్లనే మానవ జాతికి ప్రస్తుత స్థితి నుండి తరణోపాయం అనేది ఒకటి ఉంది. ఈ ప్రపంచం అడుగడుగునా శోక భయాలకు అలవాలమైనదిగా భావించ కూడదు. అంతిమ విజయసిద్ధికి తప్పక అవకాశం ఉంది. బుద్ధుడు అంటే ప్రబోధంపొందిన వాడు; ప్రపంచం యొక్క బంధనాల నుండి, సంసార చక్రం నుండి విముక్తుడై నిర్వాణం పొందిన వాడు.

ఇతరులపై కేవలం గౌరవం వల్ల, లేదా విశ్వాసం వల్ల ఏ విషయాన్ని సత్యంగా స్వీకరించకూడదని అయన బోధించడంలో ఉద్దేశ్యం ఏమిటంటే, క్షణభంగురమైన యీ జగత్తు యొక్క అంతరాంతరాలలోకి ప్రతి వ్యక్తి స్వయంగా దృష్టి సారించాలని, మార్పులేని అనంత సత్యాన్ని స్వానుభూతితో గ్రహించాలని. ఈ పరమార్థం "అజాతమైనది; అసంస్కృతమైనది". అది అట్టిది కావడం వల్లనే, మానవులు పరిణామ శీలమైన యీ ప్రపంచం నుండి విముక్తి పొంది దేశకాలాతీతమైన అనంత సత్యాన్ని చూరగొనడానికి అవకాశం ఉంది.

ఈ మతంలో మూఢంగా విశ్వసించవలసిన సూత్రాలు గాని సిద్ధాంతాలుగాని ఏమీ లేవు. ప్రపంచ గతిని జాగ్రత్తగా పరిశీలించినట్లయితే, ఈ గమనంలో, ఈ ఘటనాపరంపరలో ఒక నియమం ఉన్నదనీ, కార్యకారణ సంబంధం, లేదా "ప్రతీత్య సముత్పాదం" ఉన్నదనీ, తెలుతుంది. దీనిని బట్టి యీ విశ్వమంతా కేవలం అయోమయమై అర్థరహితమైన కాకతాళీయ సృష్టికాదనీ, అంతా విశృంఖలత, అంతా స్వైర విహారమూ కాదనీ, ప్రపంచాన్ని పర్యవేక్షిస్తూ నిర్దిష్ట మార్గాన నడిపించే అతీతమైన శక్తి ఏదో ఉందనీ స్పష్టపడుతుంది.

ప్రపంచంలో ధర్మం అనేది ఒకటి ఉంది. ఈ ధర్మపథాన్ని అవలంబించడం వల్లనే మానవుని చైతన్యం ప్రబుద్ధమౌతుంది. 'అసత్' నుంచి 'సత్యాన్ని' 'మృత్యువు' నుంచి 'అమృతత్వాన్ని' చేరుకోవాలని చెప్పు ఉన్నాం. అయితే దీనికి మార్గమేమిటి? ధర్మాన్ని అనుసరించడం, కృపాపూరితమైన జీవిత-విధానాన్ని అవలంబించడం.

దయా, దమ, దానాలను మానవులు అవలబించాలని బోధించడానికా అన్నట్లు ఉరుములు ద ద ద అనే ధ్వనులతో ఉరుముతాయని ఉపనిషత్తులలో చెప్పబడి ఉంది.

బుద్ధుని అష్టనీతి సూత్రాలలో కూడా ఇవే సూత్రాలు నిర్వచించబడ్డాయి. ధర్మానుసరణమే జీవిత సార్థక్యం, అశ్వఘోషుడు యీ విధముగా ఉద్బోధించాడు:— "ప్రసారయ ధర్మధ్వజం; ప్రతూర్య ధర్మశంఖం; ప్రతోదయ

ధర్మ దుందుభిం; ధర్మంకురు, ధర్మంకురు, ధర్మంకురు'' అంటే "ధర్మదుందుభిని మ్రోగించు, ధర్మధ్వజాన్ని ఆరోహించు, ధర్మశంఖాన్ని పూరించు, ధర్మాన్ని ఆచరించు" అని అర్థం.

బుద్ధుడు కేవల సిద్ధాంత ప్రచారకుడు కాదు; ఆయనకు సిద్ధాంతాలలో లేశమూ సమ్మకంలేదు. సత్యం అనుభవైక వేద్యం; కేవల తార్కిక పరిశ్రమ ద్వారా సిద్ధించేదికాదు. ఆధ్యాత్మికమైన అంతర్దృష్టివల్ల మాత్రమే దానిని పొంద వచ్చును. "వాక్యార్థజ్ఞానం" వల్ల, నిరంతర ప్రసంగంవల్ల కాక, ప్రత్యక్షజ్ఞానం ద్వారా దానిని సాధించాలి. అందువల్ల "నిర్వాణం" యొక్క స్వరూప స్వభావాలేమి? అని ఆయన నిర్వచించడానికి నిరాకరించాడు. తాను బద్ధముష్టని కానని స్పష్టంచేశాడు. తాను ఎరిగిన ప్రతిదానినీ తేటతెల్లంగా తెలియ జెప్పడానికి ఆయనకేమీ అభ్యంతరంలేదు. కాని యీ అంతిమ సత్యాన్నికూడా తాను వివరించిచెప్పినట్లయితే, మనం దానిని కేవలం ఆయనమీది గౌరవంతో మక్కికి మక్కిగా అనుభవజ్ఞానం లేకుండానే స్వీకరించే ప్రమాదం ఉంది. ఈ మహాయాత్రను ఎవరికి వారే సాగించి, కష్టపడి గమ్యస్థానానికి చేరుకోవాలి. బుద్ధులు మార్గ నిర్దేశకులు మాత్రమే; వారిలో మనం పడవలసిన శ్రమ మనం పడక తప్పదు. కాబట్టి యీ అంతిమ సత్యం యొక్క అనుభూతి వ్యక్తిగతమైన సాధన ద్వారానే లభిస్తుంది. ఇది ఇతరులు మనకు అరచేతి వైకుంఠంగా సంపాదించిపెట్టేది కాదు. మానవులు ధర్మచ్యుతి లేకుండా నిరంతర నైతిక మార్గావలంబులై నిర్వాణాన్ని సాధించాలని ఆయన మతం. కాని ఆ నిర్వాణం ఎట్టిదో మాత్రం ఆయన వెల్లడించడానికి నిరాకరించాడు; పరోక్ష ప్రమాణంవల్ల మనం ఏదైనా ఒక విషయం విశ్వసించినప్పుడు అన్ని యితర విషయాలూ కూడా అదేవిధంగా విశ్వసించి మూఢసమ్మకాలకు బలి కావచ్చును. అందువల్ల సిద్ధాంతాలు, విశ్వాసాలు, పరోక్ష ప్రమాణాలు అంటే ఆయనకు సుతరామూ గిట్టదు.

మధ్యమ మార్గం

కాబట్టి, సహేతుకమైన పృక్పథం అవలంబించి, వ్యక్తిగతానుభవం ద్వారా పరమార్థాన్ని సాధించాలని బుద్ధుని మతం. పరిణామశీలమైన యీ జగత్తు అంతరాంతరాలలో మార్పులేని ఒక పరమ సత్యం ఇమిడి ఉందని, ఆయన కనుగొన్నారు. ఈ అనుభూతిని కరతలామలకం చేసుకోడానికి ప్రతీ వ్యక్తి 'మధ్యమ మార్గా'న్ని అనుసరించాలని ఆయన బోధించారు. పరమ సత్యమైన యీ ప్రాతిపదిక సూత్రాలను ఎవరూ కాదనడానికి వీలులేదు. కాని అన్ని ఇతర మతాల సిద్ధాంతాల విషయంలో జరిగినట్టే యీ మహనీయమైన బౌద్ధమతం విషయంలో కూడా అభిప్రాయ భేదాలు, పూర్వోత్తర పక్షాలూ బయలుదేరి, విద్వేషం, వైమనస్యం వ్యాప్తి చెందాయి. బౌద్ధమతం భ్రష్టమై, బుద్ధ భగవానుని ప్రతిభావంతమైన ఉపదేశాలు వివాదాల పాలయాయి.

ఓం

అసతో మా సద్గమయ ।
తమసో మా జ్యోతిర్గమయ ।
మృత్యోర్మాఽమృతం గమయ ॥
ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ॥

అన్నవరములో పండిత పరిషత్ప్రారంభోపన్యాసము

సచివ శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళిగారు,

రెవిన్యూ - దేవాదాయధర్మాదాయ మంత్రిగారు.

భారతరాజ్యము ఆంధ్ర రాష్ట్రము వచ్చిన తరువాత విజ్ఞానమునకు ప్రాముఖ్యం భావిస్తున్నారు. విజ్ఞానుల విజ్ఞానవిశేషమును బట్టి చాలా విభాగములు వచ్చినవి. పండిత సభలు ప్రాచీన కాలానగూడా ఉండేవి. ఆయా శాఖలలో కృషి చేసిన అభిజ్ఞుల ప్రజ్ఞప్రకటించుట అవసరం. ఒకప్పుడు ఋషులు నిర్ణయావసరంలో నిర్ణయించేవారు. ఇప్పుడు ఋషుల స్థానంలో పండితులుండాలి. నిర్ణయాలు చేయాలి. అందరకూసామరస్యం కూర్చాలి. మన భారత దేశవాసులు కౌపీనధారులకు నిరాడంబరులకు ఋషులకు ప్రాముఖ్యం ఇచ్చారు. ఇతర దేశాలలో దారి దొంగలకు ప్రాముఖ్యం వచ్చింది. తపస్త్యాగ తపోవనముల కిక్కడ ప్రాధాన్యం ఉంది. ఈ విశేషాలకు మనం వైదొలగరాదు. పాశ్చాత్యులు ఖితిల్లి వైదొలగవచ్చు. పాశ్చాత్యులు భౌతిక శోధనానికై పరిషత్తులు చేస్తున్నారు. వారిలోవారు నిశ్చయించిన తత్వమును నచ్చచెప్పి యితరులకు అందిస్తున్నారు. ఇది యితరులను అవమానించడంకాదు. అట్లే మనంకూడా మనపాండిత్య నిర్ణయాలను లోకానికి అందించాలి. ఏకధారగా మననిర్ణయం సాగించాలి. ప్రజలకుద్బోధించాలి. రాజాధికారం ఉందని దుర్వినియోగం చేయరాదు. ప్రాచీనకాలంలో మనమంత్రులకు ఋషులు బలం ఇచ్చేవారు. ధనబలము అధికార బలము దుర్వినియోగం కాకుండా సన్యాసి, ఋషి, పండితుడు జాగ్రత్తపడాలి. నేటి దినాలలో నాస్తిక్యం వ్యాపిస్తున్నది. బోధకులు సమీక్షించాలి. రామకృష్ణ వివేకానంద ప్రబోధములు విశ్వమునకుపకారకములయినవి. ఆ శక్తి వారి కేవిధంగా లభించింది? సర్వమూలము బ్రహ్మచర్యము. బ్రహ్మచర్యము కలవాని వాక్కునకు బలంఉంటుంది. దైవస్వరూపశక్తి ఉంటుంది. ఈ విషయంలో పాశ్చాత్యులు బాల్యావస్థలో ఉన్నారు. భౌతికంగా బ్రహ్మచర్యబలం గుర్తిస్తున్నారు.

మన విజ్ఞానవినాశమునకు హ్రాసమునకు పాశ్చాత్యులు కారణమని అనవలసిన అవసరంలేదు. మనమే కారణము. నాకు వివేకానందబోధ కన్ను తెరిచింది. నేను వైష్ణవుడను; నాబొట్టు చూస్తేనే తెలుస్తుంది; నన్ను అపార్థం చేసికొనవద్దు. నాకు ఏ వర్గముపై కూడా విద్వేషం లేదు. మన విజ్ఞానహ్రాసమును గుర్తించుకొని వికాసమునకై మనం యేకముఖంగా యత్నించేయాలి. నా అదృష్టంగా దేవాదాయ మంత్రిత్వం వచ్చింది. సేవచేస్తాను; పండిత సభలు ఏర్పఱచాలని సంకల్పం ఉంది. కట్టుబాటుతో నియమముతో నిర్ణయముతో యత్నించాలి. ఈ పండితైకమత్యము లేకపోతే మన భావి బాగుపడదు. పరిషత్తు ఏర్పఱచి సమైక్యం సాధించండి. నేను సత్యమని విశ్వసించిన దానిని విశదం చేస్తాను. దాపరికం లేదు. పొరపాటు ఉంటే సవరించండి. పరమార్థమునకు విజ్ఞానమునకు యత్నించడానికి నా సాధన నా కున్నది. సత్యమును మరుగుపరచే వారిని చూస్తే నాకు నమ్మకం లేదు. నా భావాలివి. ఎన్నోభేదాలు లోకాన ఉన్నవి. వైష్ణవులు, శైవులు, స్మార్తులు ఇంకా భేదాలతో ఉన్నారు. ఉదారంగా విమర్శించి నిర్ణయాలను సౌశీల్యానికి దోహదమిచ్చే రీతిగా మీరు చూపించాలి.

1. వేదమనగా ఏమి? సముచితంగా నిర్ణయం చేయండి. అనేకులనేకవిధాలుగా వ్యాఖ్య చెప్పతున్నారు.
2. నాకు వేదము కావలెనని వేదమును అభిలషించే వానికి వేదాధ్యయనం చెప్పాలి; బోధించాలి.
3. గోత్ర నిర్ణయము చేయడమెట్లు?

ఈ విషయాలను విమర్శించండి. పండితులు పరస్పర నిందావచనాలను సభలో పలుకవలదని మనవి. 'మా ప్రాచీనులకు అగౌరవం రాకుండా యత్నిస్తాస'ని యీ ధర్మకర్తలన్నారు. అది గొప్పమాట. పండితులందరూ లోపాలు రచ్చకు రాకుండా సరిచేయడానికి యత్నించండి. మన పండితులను సత్కరించడం నాకు సమ్మతం, అది నా నిశ్చయం. **అది నా భారతీయత !!!**

దేవాలయములద్వారా ప్రాచీన సంస్కృతి పునఃప్రవర్తనము

శ్రీ ఆర్. వెంకటరెడ్డి, బి.ఏ., బి.ఎల్., కమిషనర్
హిందూమత దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనా శాఖ, గుంటూరు. (రేడియో ప్రసంగము)

చారిత్రాత్మకముగా విమర్శించినచో ప్రపంచము నందెల్లెడల మానవసంఘము, సృష్టిలోని వైచిత్ర్యముల ఆరాధనతో మొదలిడి, నియమబద్ధమైన యీ బాహ్యసృష్టికి కారణ భూతమైన ఒక అంతశ్శక్తి, లేదా సృష్టికర్త యుండి తీర వలెననే నిర్ణయమునకు వచ్చినట్లు యేర్పడు చున్నది. ఇది కేవలము తార్కికముగా ఇంద్రియ జ్ఞానము వల్లగాక మహాత్ములు కొందరు నిరంతరోపాసనాతపస్సులచే బాహ్యేంద్రియాతీతమైన తమ స్వానుభవ జ్ఞానము ద్వారా సృష్టికర్త రూపమును ప్రపంచమునకు చాటగలిగిరి. ఆత్మతత్త్వపరిశోధనలు భారత దేశములోనే సర్వతోముఖముగా అతి ప్రాచీన కాలమందే జరపినట్లు ఇప్పుడిప్పుడు ఖండాంతర వాసులందరు గుర్తెరుగు చున్నారు. రామాయణాది మహాగ్రంథములు 5,000 సంవత్సరములకు పూర్వమే ఉండినవని నవీనపరిశోధకులు అంగీకరించుచున్నారు. మన ఉపనిషద్వాఙ్మయముయొక్క కాలనిర్ణయము చేయజాలకున్నారు. అపౌరుషేయములైన వేదములకాలము యెవ్వరు నిర్ణయించ గలరు? ఇంతకును, ఇంద్రియాతీతమైన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానము మానవజాతికి భారతీయమైన వేదములు, ఉపనిషత్తులు, పురాణేతిహాసములలో విశదపర్చినట్లు ప్రపంచమునందెయితరవాఙ్మయమునను కానరాదు. ఇంతియే కాదు; మన ప్రాచీన సంస్కృతిని ఆధ్యాత్మికమునే గాక ప్రాపంచికాభ్యుదయమునకు కావలసిన సర్వవిజ్ఞాన శాస్త్రములను కూడ సమాన ప్రతిపత్తిలో నిర్వచించిరి. వేదాంగములైన షట్ఛాస్త్రములు గూడ తదాదిగా యీ దేశమునందు వర్ధిల్లినవి.

అయితే ఈ వాఙ్మయమంతయును ఆదినుండి దేవభాషయైన సంస్కృత భాషయందే మన పెద్దలు ప్రచురించిరి. వారు భాషనుగూడ ఆదినుండి అతి జాగ్రత్తతో కట్టుదిట్టము చేసి భావౌన్నత్యమునకు తగినస్థాయిలో వేద భాషను కూడ పోషించిరి. అంతయేల? భాషకు మూలమైన వ్యాకరణ, శిక్షా, చంధస్సులను వేదాంగములుగా పరిగణించి ఆది నుండి అభివృద్ధి పరచిరి.

భారతీయసంస్కృతి వేదకాలము నాటిది మాత్రము గాదు. ఆ పునాదులపైననే కాలానుగుణ్యముగ విస్తరించబడి సర్వతోముఖముగ వృద్ధి చెందుచూ వచ్చినది. చారిత్రిక కాలము నాటికి కూడ కాళిదాసాది మహాకవులును కౌటిల్య, నాగార్జునాది శాస్త్రవేత్తలును, యాజ్ఞవల్క్యాది ధర్మశాస్త్రనియంతలును, శంకరాది మతకర్తలును ఆర్షసాంప్రదాయముల ననుసరించి సనాతన సంస్కృతి యొక్క ఔన్నత్యమును హెచ్చింపజేసిరి. ఈ మహామహుల యొక్క శక్తిసామర్థ్యములను, అధునికప్రపంచమునందలి విజ్ఞానులందరు నేడు ఆశ్చర్య చకితులై వేనోళ్లనుగ్గడించుచున్నారు. ఇట్లు చిరకాలార్జితమైన మనసంస్కృతి యంతయూ నేడు సంస్కృత వాఙ్మయబద్ధమై యున్నది. ఇంత విస్తృతమైన జ్ఞాన, విజ్ఞానాభి వృద్ధి మనదేశము పరాధీనము కాబడిన సుమారు వేయి సంవత్సరముల కాలములో అరి కట్టబడడమే కాక దేశప్రజలలో కాలక్రమముగా పరివ్యాప్తము గాక పోయినది. భారత దేశమునకు పునః స్వాతంత్ర్యము లభించిన తర్వాత బహుకాల సముపార్జితమైన యీ ప్రాచీనసంస్కృతి పునరుద్ధరణకు అవశ్యకత, అవకాశము, ఆకాంక్ష, సర్వత్ర కనిపించుచున్నవి. ఇందులో కృత కృత్యులగుటకు మార్గము లేవి? అనేక విధములున్నవి. కూలంకషములైన ప్రయత్నములు యేక ముఖమున జరిపిన గాని పల్వురు ఆశించు సాఫల్యత కనపడదు. అయినను సులభముగ అందుబాటులో నున్నవి - ప్రప్రథమముగా నిరాటంకముగా ఆచరణయోగ్యమైనవి - ఆసేతుహిమాచల పర్యంతము దేశవ్యాప్తముగా ప్రాచీన సంస్కృతికి చిహ్నములుగా ఆది నుండి యిప్పటి వరకు నిలిచి యుండినవి - మనదేవాలయములు మఠములు - వీటిద్వారానని నా నమ్మకము.

ప్రస్తుతము దేవాలయములలోనే సంస్కృత భాష వినవచ్చుచున్నది. వాటిలో కొలదిచోట్లనైన వేదపారాయణము, వేదపఠనము, మంత్రోచ్చారణ నిరవధికముగా జరుగుచున్నది. ఆగమజ్యోతిశ్శాస్త్రముల పరామర్శ తప్పనిసరిగా జరుగుచున్నది. అనాదిగా వంశపరంపరగా వీటిని ఆశ్రయించుకొనియున్న అర్చక వేదపారాయణపఠిత్రాది కుటుంబములు కొలదిగనో గొప్పగనో సంస్కృత భాషలో వాఙ్మయమునందును పరిచయము నిలుపుకొన గలిగియున్నారు. కాలపురుషుడు భారతీయులను యితర విషయములలో తమ ప్రాచీన సంస్కృతికి యెంత దూరము చేయగల్గినను, దేవాలయములకు సంబంధించిన కొలదిమందినైనను పూర్వభక్తి విశ్వాసములతోనే విడచియున్నాడు. సామాన్యప్రజలలో సహితము అనేకమంది భక్తులు పూర్వసాంప్రదాయ బద్ధులై, వేదవేదాంగ ధర్మశాస్త్రములం దభి

పచి గౌరవములను నిలుపుకొని యున్నారు. ఇప్పటికిని గొప్ప దేవాలయములందు వేదాగమసంస్కృత పాఠశాలలు నిర్వహింపబడుచునే యున్నవి. కాబట్టి మన ప్రాచీన సంస్కృతి పునరుద్ధరణము ప్రారంభమునకు ఇవియే అర్హమైన స్థానములు. ఇందు కనుగుణముగ యెక్కువ ఆదాయములు రాగల భూస్థితులు, యినాములు, అనేక దేవాలయములకు యిప్పటికి వున్నవి. ఇట్టి సదవకాశములను ఉపయోగించుకొనుట యెట్లనునదియే ముఖ్యప్రశ్న.

సంస్కృతి యన ఒకజాతి, లేక సంఘము యొక్క సమిష్టి జీవితములో బహుకాలము ఆచరణలోనున్న పద్ధతుల విశిష్టత. అట్టి విశిష్టపద్ధతులు ఆ సమూహములోని వ్యక్తి జీవితములను ఉత్సాహ తేజఃపూరితములజేసి ఔన్నత్యమునకు తీసుకుపోగలవు. (దీర్ఘ కాలపు అనుసరణమున, సంఘపు పద్ధతులు, చర్యలు అనుభవమూలమున క్రమముగా సంస్కరింపబడి విలక్షణత నొందిన వాటిని ఆ సంఘపు సంస్కృతి యనదగును). మానవ జీవిత పరమావధి సృష్టికర్తయైన పరమేశ్వరుని గుర్తెరుగుటయే యని ప్రపంచములోని అన్నిమతముల ఆదేశము. కాని భారతదేశములో ఆదినుండి సంఘముయొక్క అన్ని చర్యలనున్ను, ఈశ్వర పరముగా నుండునట్లే నుద్దేశింపబడి శాస్త్రబద్ధము కాబడి యున్నవి. ఒక వాఙ్మయమునేగాక సర్వకళలు, శాస్త్రములు, వ్యక్తి దైనందిన జీవితముకూడ పరమేశ్వర ప్రాప్తిలక్ష్యముతోనే నిర్దేశింప బడియున్నవి. అందు మూలముననే పరమేశ్వరారాధనకై యేర్పాటైన దేవాలయములందే ప్రజాహిత నిర్మాణ కార్యక్రమములును కేంద్రీకరించబడినవి. ముఖ్యముగా ఉన్నత సోపానములో జీవాత్మైక్యతకు దారి తీయగల సంగీతము, శిల్పము, నృత్యము, చిత్రలేఖనము మొదలైన లలితకళలకు దేవాలయములందగ్రస్థానమొసగబడినది.

తన్మయత్వము కలుగజేయు త్యాగరాజ రామదాసాది భక్తుల సంగీత ప్రభావమేమనవచ్చు! పరదేశీయులను సహితము ముగ్ధులను చేయగల శిల్పులయొక్కయు, చిత్రలేఖకులయొక్కయు అద్వితీయ నైపుణ్యము, మనదేవాలయములందే కాననగునుకదా! ఈ కళలన్నియు సంస్కృత భాషలో శాస్త్రబద్ధములై ఇప్పటికిని వున్నవి. ఇవియే గాక సామాన్య మానవజీవితమునకు చైతన్య మొసగి నుత్తేజపరచగల అనేక యితర ఆచార వ్యవహారములుకూడ దేవాలయములలో జరుపు నిత్యోత్సవ, పక్షోత్సవ, మాసోత్సవ, వార్షికోత్సవ కార్యక్రమములలో నిమిడ్చియున్నారు. ఇవియే గదా మనదేశీయ విశిష్ట సంస్కృతులు! కాబట్టి భారతీయ సంస్కృతి పునరుద్ధరణమునకు ప్రస్తుతము నామమాత్రావశేషములైయున్న దేవాలయములను పూర్వస్థితికి తీసికొని వచ్చుటయే సులభసాధ్యమైన కార్యమని నా నమ్మకము.

భారతీయ సంస్కృతి చెందుచున్న అధోగతిని గ్రహించియే అవతారమూర్తులైన శ్రీ రామకృష్ణ వివేకానందుల వారు పునరుద్ధరణకు అపార ప్రయత్న మొనరించిరి. వారి తత్త్వమును పూర్ణముగా అవగాహనము చేసుకొనిన గాంధీ మహాత్ముడు, 'మతమువేరు, రాజకీయమువేరు' అను సూత్రము ననుసరించి ప్రపంచమును యుద్ధరంగముగా మార్చుటకు సన్నద్ధులైయున్న పాశ్చాత్యుల ప్రమాదము నుండి మన సంస్కృతికి మూలాధారములైన శాంతి, సత్యాహింస సూత్రముల సమలులోబెట్టి మన కనులయెదుటనే ప్రపంచమునకు చాటగలిగినాడు. అందువల్లనే మహాత్ముని కార్యక్రమమును త్రికరణశుద్ధిగా నెదిరించి పోరాడిన యూరపు రాజకీయవేత్తలే ఆ కార్యక్రమమునకు ప్రాతిపదికమైన మన సంస్కృతి లోతుపాతులు తెలిసికొనుటకు మన దేశమునకు స్వయముగా యాత్రలు జరుపుకొనుట చూచుచున్నాము. ఆ కారణము చేతనైన అడుగున బడియున్న మన సంస్కృతిని పూర్వరూపముతో శీఘ్రగతిని బహిర్గతముజేయుట భారతీయులమైన మనయొక్క కనీసమగు కర్తవ్యము. పూజనీయులైన రాష్ట్రపతి మొదలు రాష్ట్రామాత్యశేఖరు లనేకులు ఇందులో తమ కర్తవ్యమును నిర్వర్తించుచున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రములో యీ ప్రయత్నమునకు ప్రాతిపదికముగనే జీర్ణదేవాలయ పునరుద్ధరణకు నిధి నేర్పరచియు, అర్చకులకు దేవాదాయ భూములలో కొంతభాగము స్వాధీనపరచియు, సంస్కృతబోధనాక్రమములో కాలానుగుణ్యమగు మార్పులు చేసియు, దేవాలయ ఆదాయముల వెచ్చించి సంస్కృత పాఠశాలలు, వేదాగమ పఠనాలయములు నెలకొల్పుటయు జరుగుచున్నది మరియు అందులో యెక్కువమందికి ఆ అవకాశము కల్పించు ఉద్దేశముతో ఉచితముగా భోజనవసతులుసహా కల్పించబడియున్నవి. అతిదూర దృష్టితో కూడుకున్న ఈ ప్రయత్నముల అంతరోద్దేశములను సానుభూతితో గ్రహించి దేవాలయములకు సంబంధించిన ధర్మకర్తలు అర్చకమహాశయులేగాక భక్తజనసామాన్యముకూడ ఇందులో తమ కర్తవ్యములను సక్రమముగా నిర్వర్తించి నచో దేశకీర్తిని యినుమడింపజేసి ప్రపంచ శాంతిస్థాపనలో భాగస్వాములు కాగలరని యాశించు చున్నాను.

ఓం తత్ సత్

(రేడియోవారి సౌజన్యముతో)

జగద్గురు శ్రీ శంకర భగవత్పాదులు

శ్రీ విద్యాశంకర భారతీస్వామి

1. జనన కాలము

సృష్టి పుట్టిన దాదిగ నింతటి తెలివిగల వ్యక్తి పుట్టలేదని ప్రపంచములోని బుద్ధిమంతులందరిచేతను కీర్తింపబడి నట్టిన్ని 'జగద్గురు' అనుసార్థక బిరుద విరాజమానులై నట్టిన్ని 'అద్వైతము' అనుఉపనిషన్మతమును ఉద్ధరించి స్థిరముగ ప్రపంచమున స్థాపించి నట్టిన్ని సాక్షాత్ పరమేశ్వర అవతార మైనట్టిన్ని శంకర భగవత్పాదులవారు వైశాఖ శు॥ పంచమి పుణ్యదివసంబున అవతరించి యుండుటచేత అట్టి మహాపురుషుని ఈ వైశాఖ మాసములో స్మరించుట అందరి కర్తవ్యమై యున్నది.

వీరి జననము 509 బి.సి. మొదలు 788 ఎ.డి. వరకు అనగా 1297 సం॥ల మధ్య కాలములో వ్రేలాడునట్లు వివిధ విమర్శకులు వ్యక్తపరిచినారు. ఈ విమర్శకుల సిద్ధాంతములు చాలా వరకు ఊహాగానములే. శంకర చరిత్రను ప్రకటించు గ్రంథము లన్నింటిలోను ప్రాచీన తమమగు (1) బృహచ్ఛంకర విజయము (2) ప్రాచీన శంకర విజయము అను రెండు గ్రంథములలోను కూడ శంకర జననము కల్యాదినుంచి 2593 సం॥లు అయిన తరువాత అనియు, యుధిష్ఠిరశకము 2631 సంవత్సరములో అనియు నందన సంవత్సర వైశాఖ శుక్లపంచమీ భానువారమున పునర్వసు నక్షత్రమున కర్కాటక లగ్నమున అభిజిన్ముహూర్తమున 5 గ్రహములు ఉచ్చలో నుండగా జన్మించిరనియు స్పష్టపడుచున్నది. ఈ కాల నిర్ణయమునకు సరియైనది 509 బి. సి. అయ్యున్నది. వారి నిర్యాణముకూడ ఆ గ్రంథములలో 477 బి. సి. కి సరిఅయిన వత్సరములో వైశాఖశుక్ల ఏకాదశినాడు అని కూడ స్పష్టపడుచున్నది. ఇంకను శ్రీ కామకోటి పీఠపరంపర, పూరిపీఠపరంపర, ద్వారకాపీఠ పరంపర మున్నగునవి కూడ 509 బి.సి. అనియే స్పష్టపరుచుచున్నవి. 788 ఏ.డి. అను కాలమునకు అభినవ శంకరులు అను 36 వ పీఠాధిపతి కామకోటివారి పరంపరలో పరిపాలనచేసి ఆదిశంకరుల వలె దేశమంతటను తిరిగి దిగ్విజయముచేసి అట్టి ప్రతిభను కనుపరిచి యుండుటచేత కొంతమంది వీరే ఆదిశంకరులు అని పొరబడుటకు అవకాశము కలిగి యుండవచ్చు.

2. శంకరుల బాల్యము, భాష్యరచనము

శ్రీ శంకరులు కేరళదేశములో ప్రఖ్యాత విద్వద్వంశంబున శివగురు ఆర్యాంబల తపఃఫలంబుగ జన్మించి 2 సంవత్సరముల ప్రాయముననే దేశభాషాజ్ఞానమును పొంది 5 వ సంవత్సరమునకు సంస్కృత భాషాపాండిత్యమును గ్రహించి, 5 వ యేట ఉపనీతుడై 7 సం॥లు నిండగానే వేదము లన్నింటిని అధ్యయన మొనర్చి సర్వజ్ఞుడన నొప్పె. విద్యాభ్యాస కాలములో మధుకరముచేయుచూ ఒక కడుబీద స్త్రీ తనకు మధుకరము ఇచ్చుటకుకూడ తగిన స్థితి లేనందుకు దుఃఖించి ఒక ఉసిరికాయను ఒసంగగా, లక్ష్మీదేవిని ప్రార్థించి శంకరులు ఆమెకు కనకామలకధారల వర్షమును ఆమె ఇంటిమీద గురిపించి ఆమెను కాపాడెను. ఇంకను తాను జన్మించిన కాలటీ అగ్రహారములో తమ గృహమునకు పూర్ణానది దూరములో నుండుటచేత, తన తల్లి అక్కడికి వెళ్లలేకపోగా, ఆమెయందుండు భక్తిచే ఆ నదిని తమ గృహము ప్రక్కకు పారునట్లుచేసినారు. తన 8 వ ఏట ఆయువు పరిసమాప్తి అగునని తెలిసి తురీయాశ్రమస్వీకారముచేత ఆ దేహప్రారబ్ధము తొలగునను నిశ్చయముతో సన్యసింపదలపగా తల్లి అందుకు అనుజ్ఞ నివ్వనందున, ఒక నాడు ఆ నదిలో స్నానము చేయుచుండగా వారిపాదమును ఒక మొసలిపట్టుకొని ఈడ్చుకొనిపోవు సమయమున తల్లి ఒడ్డుననుండి ఏడ్చుచుండగా సన్యాసమునకు అనుజ్ఞ నొసగిన, సన్యసించి, బ్రతుకుదునని చెప్పిరి. ఆ విధముగా తల్లిగారి అనుజ్ఞను గ్రహించి ఆతుర సన్యాసమును 8 వ ఏట గ్రహించి అచోటినుండి నర్మదా తీరమున గుహలో నున్న శ్రీ గోవింద భగవత్పాదులవారి సన్నిధికి జని అచట 2 సం॥లు ఉండి క్రమసన్యాసమును, జగద్గురు పీఠ పరంపరను స్వీకరించి వారియొద్ద శుశ్రూషచే బ్రహ్మవిద్యా రహస్యముల గ్రహించినారు. అక్కడ ఉన్నకాలములో ఒక నాడు నర్మదానది పొంగి వరదవచ్చి గ్రామస్థులకు అపాయము కలుగగా వారి ప్రార్థన ననుసరించి ఆవరదను అంతను ఆపివేసి వారలను రక్షించినారు. ఆక్కడినుంచి క్రమేణ ఆ గురువుల ఆదేశానుసారముగ కాశీకి జనిఅక్కడ 12 వ సం॥ ము వరకు ఉండిరి. అక్కడ ఉన్నకాలములో కాశీ విశ్వేశ్వరుడు ఒక అంత్యజుని వేషముతో వీరిని సమీపించగా వారి సంభాషణనుబట్టి వారు విశ్వేశ్వరులని గ్రహించి వారిమీద మనీషాపంచక స్తోత్రమును రచించి వారి అనుగ్రహమునకు పాత్రులయిరి. తరువాత వారి ఆదేశానుసారముగ బదరికి జని అచట నరనారాయణుల దర్శించి 4 సం॥లలో అచట భాష్యములను ఇతర గ్రంథములను అన్నింటిని రచించి తిరిగి కాశీకివచ్చి పద్మపాదాది

ష్యులకు భాష్యములను ప్రవచనము చేయుచుండగా బ్రహ్మసూత్రకర్తయగు శ్రీ వ్యాసులవారు వృద్ధబ్రాహ్మణ రూపముతోవచ్చి శంకరులు రచించిన సూత్రభాష్యముమీద 8 రోజులు వాక్యార్థము గావించి శంకరుల ప్రావీణ్యము నకు అమితానందమును బొంది తాము రచించిన సూత్ర ముల భావము యథార్థముగా భాష్యములో వ్యక్తపరచ బడినదని ప్రశంసించి, అప్పటికి 16 సం॥లు నిండి ఆయు ర్దాయము ముగియనుండగా, అద్వైతమత ప్రచారార్థమై తిరిగి 16 సం॥ ల ఆయుర్దాయమును వ్యాసులవారు అను గ్రహించి అంతర్ధానమైరి.

అప్పటికి వారు రచించినవి, భాష్యత్రయముకాక, 40 ప్రకరణ గ్రంథములు, 74 ఇతర గ్రంథములు, అన్నియు కలసి సుమారు 132 గ్రంథములు ఉన్నవి.

3. దిగ్విజయ యాత్ర, జగద్గురుత్వము

అంతట శ్రీ శంకరులు దుర్మతఖండన మొనర్చుటకును, ఉపనిషన్మతమగు అద్వైతమును స్థాపించుటకును దిగ్వి జయయాత్ర సాగించిరి. ప్రథమంలో పూర్వమీమాంసా మత ప్రవర్తకులగు కుమారిలభట్టు ప్రయాగలో నున్నారని తెలిసి ఆచోటకి జనగా వారు తుషాగ్ని ప్రవేశోన్ముఖులై యుండి, వారి శిష్యులగు మండన మిశ్రులవద్దకు వెళ్లమని చెప్పగా మాహిష్మతీపట్టణమునకు జని మండన మిశ్రునితో 14 దినములు వాక్యార్థము చేసి వారిని జయించిరి. కాని మండన మిశ్రుల భార్య ఉభయభారతి కేవలము సరస్వతీ అవతారమగుటచే, ఆమె తనను గూడ నోడించిన గాని తన భర్తయొక్క పరాజయము పూర్తికాదని చెప్పగా, ఆమెతో వాక్యార్థము 17 దినములు చేసి ఓడించగా, ఆమె చివరకు కామశాస్త్రములో ప్రశ్నలనడుగ, శంకరులు సర్వజ్ఞులగుటచే ఆ ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పగలిగియు, బ్రహ్మచర్యములో నుండి సన్యసించి యుండుటచే లోకాపవాదకు అవకాశము లేకుండుటకుగాను కొంత కాలము వ్యవధిని ఆమె యొద్ద స్వీకరించి అమరక మహారాజ కళేబరములో పరకాయ ప్రవేశము చేసి, కామశాస్త్ర రహస్యముల గ్రహించి తిరిగి వచ్చి ఉభయభారతికి ప్రత్యుత్తర మిచ్చి ఆమెను గూడ జయించెను. అంతట మండనుడు సన్యసించి సురేశ్వరా చార్యుడు అయెను. అచట నుండి మహారాష్ట్రము జని అచట దుర్మతముల ఖండించి, ఒక మృత బాలుని బ్రతి కించి ఒక మూగ వానిని హస్తమస్తక సంయోగముచే ఆ జన్మసిద్ధునిగ చేసి శిష్యునిగ (హస్తామలకుడు) గ్రహించి, శృంగేరికి జని శుశ్రూషచే శంకరుల సేవించుచున్న ఆనంద గిరి అను మూఢ భక్తుని సంకల్ప దీక్షచేత పండితోత్త మునిగ (తోటకాచార్యుడు) అను గ్రహించి, అట నుండి రామేశ్వరాది క్షేత్రముల దర్శించి దక్షిణ దేశములో నున్న దుర్మతముల ఖండించి ఆంధ్రదేశములో శ్రీశైలము తిరుపతి, ద్రాక్షారామము మున్నగు క్షేత్రముల దర్శించి కాపాలిక వీరశైవ బౌద్ధాది మతముల ఖండించి, ఓఢ్ర దేశము, వంగదేశము, విదర్భదేశములకు వెళ్లి అచటి శాక్తేయాది దుర్మతముల రూపుమాపి, ఇట్లు భరత ఖండ మంతటను పర్యటించి దుర్మతములను ఖండించి చివరకు సర్వజ్ఞ పీఠాధిరోహణముచేసి సర్వజ్ఞుడను సార్థక బిరుద మును స్వీకరించి యావద్భారత దేశములో నలుదిశలను నాల్గుపీఠములను ఏర్పరిచి నలుగురు శిష్యులను పీఠాధి పతులుగ చేసి అద్వైత మతమును స్థాపించి తమ అవ తారమును చాలించిరి.

శ్రీ శంకరులు ఇతర మతములను ఖండించి అద్వైత మును స్థాపించి నప్పటికి, అద్వైత సిద్ధాంతము ఉత్తమాధి కారులకు గాని ఇతరులకు దుర్గ్రాహ్యమై నందున అధికారి తారతమ్యము ననుసరించి ఖండింపబడిన మతములలోని విరుద్ధభాగములను తొలగించి షణ్మతములను గూడ మంద మధ్యమాధికారుల నిమిత్తమై స్థాపనచేసినారు. న్యాయ సాంఖ్యాది మతములు గాని, క్రీస్తు మునల్మానాది మతములు గాని అన్నియు ద్వైతమతములే. మోక్షము నిచ్చు చరమ సిద్ధాంతము అద్వైతమే అయినను, మిగతా ద్వైతమతము లన్నియు ఆయా మతములను స్థిరబుద్ధితో ననుసరించు వారిని క్రమముగా సద్వైతమునకు చేర్చును గనుక ఆయా మతములన్నింటిని సంస్కరించి నిలప బెట్టుటలో శంకరుల హృదయ వైశాల్యము ఔత్కృష్ట్యము ప్రకటిత మైనవి. శంకర సిద్ధాంతానుయాయులకు ఏ మతమునందును ద్వేషముండదు. ఇతర మతస్థు లందరు తమ మతము ననుసరించు వారికే మోక్షమనియు ఇతరులకు మోక్షము లేదనియు చెప్పుదురు. అందు చేతనే వారందరు ఇతరులను తమ మతములోనికి కలుపుకొనుటకు ప్రయత్నించెదరు. ఒక్క శంకరులు మాత్రమే ఏ మతములో బుట్టినవారు ఆ మతమునే శ్రద్ధాభక్తులతో అనుసరించ వలసిన దనిన్ని అట్లు చేసినయెడలనే ఉత్తమ గతి కలిగి మోక్షమును పొందుదు రనియు వాక్రుచ్చిన మహా పురుషులు; అందు కనే శంకరులు మాత్రమే జగద్గురువులు కాగలిగినారు. అందరికి మోక్షమున్నదని అందరిని అనుగ్రహించి లోక కల్యాణమునకు ఉత్తమమార్గమును నెల కొల్పినారు. వారి ఆదేశాను సారముగ శృంగేరీ పీఠ స్వాములగు నృసింహ భారతీయతీంద్రులు, చంద్రశేఖర భారతీయతీంద్రులు, కామకోటి పీఠాధిపతులగు చంద్రశేఖరేంద్ర సరస్వతీ యతీంద్రులు, వైష్ణవులను, శైవులను, శాక్తేయులను, క్రిస్తియనులను, మునల్మానులను, పారసీకులను మున్నగు అన్ని ఇతర మతముల వారికి వారివారి స్వధర్మామ స్థాన

మునే బోధించి, జగద్గురువులను బిరుదమును సార్థకము చేసికొని లోకకల్యాణమునకు దోడ్పడినారు.

పరమేశ్వరుని ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాస రూపమగు వేదములు సృష్టికి బూర్వమే ఉండుట వలన, అట్టి వేదమతము వల్లనే లోకకల్యాణము జరుగ వలెను గనుక అట్టి వేద మతమును ఆ పరమేశ్వరుడే శంకరులుగ అవతరించి అమానుష ప్రజ్ఞను బాల్యము నుంచియు కనపరచి 32 సం॥లలో మహాద్భుతమగు చర్యలను గావించి లోక శంకరులయిన (శం = సుఖమును, కర = చేయువాడు) సార్థకనామములగు శంకరులను స్మరించి వారు చూపిన మార్గము ననుసరించుట కంటె లోకకల్యాణ మార్గము ఇంకొకటి లేదు.

సర్వే జనా స్సుఖినో భవంతు.

శ్రీ శంకర జగద్గురు జయన్తి మహోత్సవః (ది 15-5-56) శ్రీ గాయత్రీ పీఠాధిపతిభిః శ్రీ విద్యాశంకర భారతీ స్వామిభిః రచితాః శ్లోకాః

1. ఆర్యాంబాగర్భ సంభూతం సుతం శివగురోశ్శివం ।
   పూర్ణ తీరేకాలటీ స్థంతం వందే శంకరం గురుం ॥
2. సర్వవిద్యాసు నిష్ణాతం బాల్యే సప్తమహాయనే ।
   సన్యాసిన మష్టమాబ్దే తం వందే శంకరం గురుం ॥
3. అద్వాదశాబ్ధియా భక్త్యా గోవిందగురుసేవినం ।
   విశ్వేశాను గృహీతం తం వందేహం శంకరం గురుం ॥
4. భాష్యాది గ్రంథకర్తారం శ్రీ బదర్యాం స్వమేధయా ।
   ఊన షోడశవర్షం తం వందేహం శంకరం గురుం ॥
5. వ్యాసాను గ్రహపాత్రంచ వాక్యార్థేన చప్రజ్ఞయా ।
   షోడశాబ్ద వయస్కం తం వందేహం శంకరం గురుం ॥
6. వ్యాసదత్తా యుషం బాలం పునష్షోడశమానతః ।
   సేవితం పద్మపాదాద్యైః తం వందే శంకరం గురుం ॥
7. గత్వా చాసేతు శీతాద్రిం కృత్వాదుర్మత ఖండనం ।
   అద్వైతస్థాపకం ధీరం తం వందే శంకరం గురుం ॥
8. సర్వజ్ఞపీఠ మారూఢం సర్వజ్ఞ ఇతి విశ్రుతం ।
   షణ్మత స్థాపనాచార్యం తం వందే శంకరం గురుం ॥
9. వేదధర్మ ప్రబోధార్థం చతుర్దిక్షుచ భారతే ।
   పీఠ స్థాపన కర్తారం తం వందే శంకరం గురుం ॥
10. వాదిమత్తేభ పంచాస్యం భక్తిసాధ్యం ఘృణాకరం ।
    జ్ఞానవైరాగ్య మూర్తించ తం వందే శంకరం గురుం ॥
11. సర్వజ్ఞం శంకరం సాక్షాచ్ఛంకరం లోకశంకరం ।
    జగత్ప్రఖ్యాత ధీమంతం తం వందే దేశికోత్తమం ॥
12. యస్యాను గ్రహమాత్రేణ మూలాఽవిద్యావినశ్యతి ।
    జగద్గురుంతం వందేహం శంకరాచార్యం సద్గురుం ॥

వార్తలు - విశేషములు

శ్రీ అన్నవరం వీరవేంకట సత్యనారాయణ స్వామివారి కళ్యాణమహోత్సవము - పండితసభలు

ఈ వైశాఖశుద్ధ ఏకాదశి (తే 20-5-56 దీ) మొదలు వైశాఖపౌర్ణమి (తే 24-5-56 దీ) వరకు శ్రీ స్వామి వారి కళ్యాణమహోత్సవము అత్యంత వైభవముగా జరిగినది - సుమారు 50 వేలమంది యాత్రికులుత్సవములందు పాల్గొనిరి. యాత్రికులకు సదుపాయములన్నియు, ధర్మకర్త గారగు శ్రీ రాజా ఐ. వి. గోపాలరావుగారి పర్యవేక్షణమున, మేనేజరు గారగు శ్రీ దామెర భాస్కరరావుగారు కడుసమర్థముగా నిర్వహించిరి.

22 వ తేదీ సాయంకాలమునకు గౌరవనీయ మంత్రివర్యులు శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళి గారు కమిషనర్ శ్రీ ఆర్. వెంకట రెడ్డిగారు, డిప్యూటీ కమిషనర్ శ్రీ జి. యస్. యన్. రామమూర్తిగారు అన్నవరమునకు విచ్చేసి కళ్యాణ మహోత్సవములందు పాల్గొనిరి. 23 వ తేదీ ఉపయం కవితాగోష్ఠి, గాన సభ జరుపబడెను. ఈ సభలకు శ్రీ స్వామివారి ఆస్థాన కవులును, ఆంధ్ర ప్రభుత్వాస్థాన కవులును, అగు కవిసార్వభౌమ, కళాప్రపూర్ణ, శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగా రధ్యక్షతవహించిరి.

23 వ తేదీ మధ్యాహ్నం 3 గంటల నుండి 6 గంటల వరకును పండిత పామర రంజకముగా బుర్రకథ జరుప బడెను. 6 గంటల నుండి 9 గంటల వరకును, భరతనాట్యము జరుపబడెను.

ఈ భరత నాట్యము, శ్రీ కమ్మవంశీయురాలు, బెజవాడ వాస్తవ్యులు శ్రీ నర్రా గోపాల కృష్ణయ్యగారి కుమార్తె చిరంజీవి కనకదుర్గాంబచే నిర్వహింపబడెను. ఈమెకు శాస్త్రీయ భరతనాట్యము తాళలయాను కూలంగా అనేక కాల గతులలో ప్రదర్శించుట సహజసిద్ధంగా కనబడినది. అలరింపు మొదలు తిల్లానావరకు మిక్కిలి ఆకర్షణీయంగా అభినయించినది. సాహిత్యము ననుసరించి ఈమె ప్రదర్శించిన భంగిమములు మిక్కిలి రసోద్దీపకములుగా నుండి సహృదయుల హృదయముల నానందింపజేసినవి.

ప్రదర్శనా నంతరమున గౌరవనీయ మంత్రివర్యులు శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళిగారు మాటలాడుచూ, ఈమె యింత బాల్యముననే నాట్యమునం దిట్టి ప్రావీణ్యమును ప్రదర్శించుట, ఆంధ్ర దేశమున ప్రాచీన కళల యౌన్నత్యమును సూచింపు చున్నదనియు, భారతీయ నాట్యముసందింకను ఈమె ప్రావీణ్యమును సంపాదించి ఆంధ్ర దేశమునకు ప్రఖ్యాతి గడింప వలెనని యూహించు చున్నామనియు వక్కాణించి ఈమెకు పరాత్పరుడు ఆయురారోగ్యములను ప్రసాదించుగాక యని ఆశీర్వదించిరి.

24 వ తేదీ ఉదయం 7 గంటలకు పండితసభ ప్రారంభింప బడెను. ఈ సభకు ఆంధ్ర దేశమునుండి సుప్రసిద్ధ పండితులు 60 మందికి పైగా వచ్చిరి. వచ్చినవారిలో శ్రీ శ్రీ పాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రులవారు, శ్రీ మాన్ యస్. టి జి. వరదా చార్యులుగారు, శ్రీ జమ్ములమడక మాధవరామశర్మగారు, మొదలగు ప్రముఖవిద్వాంసులు గలరు. స్వస్తివాచనముతో సభ ప్రారంభింప బడినది. శ్రీ మంత్రి వర్యులను సభను ప్రారంభింప వలెనని ధర్మకర్త, శ్రీ గోపాలరావు గారర్థించిరి. శ్రీ మంత్రి వర్యులు తమ మృదుమధుర గంభీర శైలిలో చక్కని ప్రారంభోపన్యాసము నొసగిరి (ఈ యుపన్యాసము వేరుగ ప్రకటింప బడినది) శ్రీ కవిసార్వభౌమ కళాప్రపూర్ణ, శ్రీ పాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారిని అధ్యక్షపీఠ మలంకరింప వలెనని శ్రీమాన్ వరదాచార్యులుగారు వచించిరి. శ్రీ శాస్త్రిగారధ్యక్షులుగా నుండి సభాకార్యక్రమమును జయప్రదముగా నిర్వహించిరి. వచ్చిన పండితులలో సుమారు 25 మంది దేవాలయములకు, మతమునకు సంబంధించిన వివిధ విషయముల నుపన్యసించిరి.

సభాకార్య క్రమానంతరమున కమిషనర్, శ్రీ ఆర్. వెంకటరెడ్డి గారు మంత్రి వర్యులకు కృతజ్ఞతా వందనముల నర్పించి, సభకు విచ్చేసిన పండితులకు ధన్యవాదముల నొసగుచు, దేవాలయముల ద్వారా తమ శాఖజరుపబోవు భారతీయ సంస్కృతీ పునః ప్రవర్తనమునకు పండితుల సహకార మపేక్షణీయమనియు, దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనా శాఖవారి ప్రయత్నమునందు పండితులు ఉదారహృదయముతో తమకు చేయూత నొసగి భారతీయ సంస్కృతి పునరుజ్జీవన ప్రయత్నమును సఫలముగా జేయవలెనని అర్థించి సభను సమాప్తపరచిరి. పండితులందరికి యథోచితముగ సత్కారము లొసగబడెను.

నాట్య వేదము

జమ్ములమడక మాధవరామశర్మ

(తే 24-5-56 దీన అన్నవరమునందు పండితసభయం దుపన్యసింపబడినది.)

ప్రణమ్య శిరసా దేవౌ పితామహమహేశ్వరౌ
నాట్యశాస్త్రం ప్రవక్ష్యామి బ్రహ్మణా యదు దాహృతం॥

దేవాలయములందు శిల్పచిత్రములు, వాస్తుతత్త్వము, మొదలగువానిని విశదము చేయుటకు, నేడు నానా రూపావతారములతోనున్న సాహిత్య విశేషములను పరిష్కరించి సాహిత్య దర్శనము ప్రకాశము చేయుటకు, పాశ్చాత్య ప్రభావఫలముగా మనకు సంక్రమించిన నానారీతి నీతిమతి గతిగీతిగతివిధానములను సంస్కరించి భారతీయతనా పాదించి సంశోధన మొనర్చుటకు, రసమయమయిన స్వాత్మ సంవిదున్మేషముసకును నాట్య వేదముపక్రమింప వలచు కుంటిని. మహాదేవపితామహులు నాట్య సంప్రదాయ ప్రవర్తకులు. భరతుడు నాట్యము తెలిసికొని యారువేల శ్లోకముల గ్రంథముగ ముప్పది యారధ్యాయములతో రచించినాడు. అది నాట్య శాస్త్రము; అది నాట్య వేదము. దానిపై శ్రీ మదభినవ గుప్తుడు "అభినవభారతి" నాట్య వివృతి వ్యాఖ్య వ్రాసినాడు. దాని నీనాడెందరేని యభినవులు క్రొత్తకళ్లతో చూడ వలెను. నేను నాట్య వేదము ప్రకాశింతు నంటిని. నా నాట్య వేదము వేయి శ్లోకములు. పూర్వోత్తర సందర్భ విశేషములను కూర్చు కొని అభినవ భారతి భావము చేర్చుకొని నేను నాట్య వేదము సంకలనము చేసితిని. అది నా నాట్య వేదము....లోక మొకప్పుడు గ్రామ్యధర్మప్రవృత్త మయినది. దేవేంద్రుడు నియమసము కాంక్షించి "క్రీడనీయకమిచ్ఛామః దృశ్యం శ్రవ్యంచయద్భవేత్" అని బ్రహ్మనడిగినాడు. క్రీడనీయక మది ప్రీతి నిచ్చును; వ్యుత్పత్తి నిచ్చును. నాట్య వేదము సార్వ వర్ణికము. బ్రహ్మ నాల్గువేదములను స్మరించి నాట్య ముద్బోధించెను. "ధర్మ్యం అర్థ్యం యశస్యం, సర్వకర్మాను దర్శకం, చతుర్వేదాంగ సంభవం వేదోపవేద సంబద్ధం" ఇది నాట్య వేదార్థము.

ఏవంవిధ నాట్యము ప్రయోగించుట దేవతలు యోగ్యత కలవారు కారు. భరతపుత్రులు నాట్య శిక్షణము పొంది సమర్థులయినారు; ప్రయోగించినారు. భారతి, సాత్త్వతి, యారభటి మూడు వృత్తులనే ప్రయోగింపగా "కైశికీవృత్తిని గూడ ప్రయోగింప వలె"నని బ్రహ్మసూచించినాడు. స్త్రీలు లేక కైశికీ ప్రయోగము కుదురదు. పరశివు డొకప్పుడు పార్వతీ దేవితో నృత్తాంగ హారసంపన్నము, రసభావ క్రియాత్మక మయిన కైశికీ ప్రయోగమాచరించెను. అది భావించి బ్రహ్మ యిరువది నలుగు రప్సరః కన్యల నిచ్చినాడు. వారితో నాట్య ప్రయోగమారంభ మయినది. అది దేవ విజయకీర్తనముగా నున్నదని రాక్షసులు కోపము తెచ్చుకొనిరి. అప్పుడు బ్రహ్మ వారిని శాంతింప జేసినాడు. "త్రైలోక్య స్యాస్య సర్వస్య నాట్యం భావాను కీర్తనం - ధర్మో ధర్మప్రవృత్తానాం - హితోప దేశజననం - సర్వశాస్త్రాణి శిల్పాని కర్మాణి వివిధానిచ - అస్మిన్నాట్యే సమేతాని - సప్తద్వీపాను కరణం" అని తత్త్వమును చెప్పినాడు. నేడది యావశ్యకము.

దేవానామసురాణాంచ రాజ్ఞామథకుటుంబినాం
బ్రహ్మర్షీణాంచ విజ్ఞేయం నాట్యం వృత్తాంతదర్శకం

దేవతలసురులు, రాజులు, సంసారులు, విరాగులు, బ్రహర్షులుకూడా నాట్య ప్రవిష్టులు; వారి వృత్తాంతముకూడ నాట్యమున నుండును. శాంతుడయిన నాట్యాచార్యుడు మూడు విధములగు రంగస్థలములందు సమర్థులగు వారిచే ప్రయోగింపజేయు నాట్యమన నెట్టిది?

యోయంస్వభావో లోకస్య సుఖదుఃఖసమన్వితః
సోంగాద్యభినయోపేతో నాట్యమిత్యభిధీయతే

సుఖదుఃఖములు కూడిన లోకస్వభావమె యాంగికాద్యభినయములతో సముపేతముకాగా నాట్యమగును. ఈ నాట్యమును ప్రయోగమునందు కలిపి భరతుడు బ్రహ్మసూచనానుసారమున శివసమక్షమున ప్రదర్శించెను. "నాకును స్మృతికి వచ్చుచున్నది. నానాకరణములతో (108) కూడిన వివిధాంగహారములను (24) పూర్వరంగములో ప్రయోగింపుడు! తండూ! నీవు భరతునకు సర్వము చెప్పుము?" అనినాడు. తండువంతయు చెప్పినాడు. భరతుడు గుర్తించినాడు.

అద్వైతభావములేదు. సచేతభావములేదు. ద్వైతభావములేదు. “సహరసావృతే కశ్చనార్ధః” రసాదర చేతస్కుడయిన సచేతసునిచేతస్సులో నితర మేమాత్రముండదు. ఈ మహార్ధము నాట్యోపనిషత్తు. వేషధారణములో ఆహారవిహారములలో స్వరశ్రుతి సంపద్వాగ్యములో, భావబోధన సమర్ధములయిన, చేష్టాభాషారూపములయిన లాస్యతాండవ ప్రక్రియా సర్వస్వములలో నానావిధములయిన భావసౌభాగ్యములలో నిగూఢమయిన భారతీయ సంస్కృతిని నాట్యవేదమావిష్కరించుచున్నది. పురుషుల ప్రవృత్తులను పరిశీలించి పరిష్కరించుటకు నాట్యమె యుపకారి. దేవాలయములందలి శిల్పభంగిమలు నానా విధముగా నున్నవికదా! మహామయమయిన నాట్యము భంగిమలలో నిరూపితమై యుండగా వానియర్థము నేడందరకు విశదమగుటలేదు. భంగిమకు భంగిమకు మధ్యలోగల యంతరమును హస్తపాదాది విన్యాసమును గుర్తించిననె దేవనాట్యమంతయు విశదీకృతమగును. వానినన్నిటి నిది నిరూపించును. ఒక్కొక్క శిల్పదృశ్య మెదుట నిలబడి యా యర్థము నంతయిని స్వాత్మయందు సంక్రమింపజేసికొని కాయికముగా వాచికముగా మానసికముగా నేకాగ్రతను సాధించుకొని దేవాత్మోపాసనము సంప్రదాయ పరిశుద్ధముగా నాచరించుటకు నాట్యవేదము సకలార్థముల నందించుచున్నది.

తేజోమయి వాక్కు రూపరూపితమై సాక్షాత్కరించు నాట్యప్రక్రియలో నున్నది. అది చైతన్యాత్మకమయిన వాణీవిలాసము. మంత్రచైతన్యమును ప్రత్యక్షీకరించుకొని స్వాత్మసంవేదనమున ధన్యత సంపాదించుటకు నాట్యవేద మావిర్భవించినది. దీని స్వరూపవివేకమందించుటకు మారాయుడు శాస్త్రి నాకిచ్చిన వివేకబల ముపకరింప జేసికొనుచున్నాను. ఈ నాట్యవేదము ప్రకాశమగుట కిది సమయము !!!

అర్చకులు - పూజాకార్య నిర్వహణము

పండిత, వేదాంతం విప్రనారాయణాచార్యులు

(అన్నవరం పండితసభయం దుపన్యసించినది)

విగ్రహారాధనము జీవికి సులభతరణోపాయమని మహర్షుల నిశ్చితాభిప్రాయము, కనుకనె విగ్రహారాదన ప్రవర్తకులైన మహర్షులు, షడంగులావహీనంత ధ్యూపంకల్పయిత్వా, గృహే దేవాయతనేవా విధివత్ప్రతిష్ఠాప్య నిత్యమర్చయన్, తద్విష్ణోః పరమం పదంగచ్ఛతి (శ్లో) గృహార్చా గృహమాత్రస్య గ్రామార్చాగ్రామ మాత్రతః। దివ్యదేశార్చనంయత్ర సర్వలోక సుభావహమ్ ॥ అని చెప్పియున్నారు. ఇట్టి విగ్రహారాధన యజ్ఞనిర్వాహకులు అర్చకులు ; అర్చతి, అర్చయతీతివా అర్చకః పూజకుడును, పూజక ప్రతినిధియుకూడ అర్చకశబ్దముచే వ్యవహృతులగుచున్నారు. లోకవ్యవహారమున, పూజక ప్రతినిధికి మాత్రమే అర్చకుడను బేరుగలదు. పూజకుని ప్రధానార్చకుడనియు, పూజక ప్రతినిధిని అప్రధానార్చకుడనియు, నిర్ణయించవలసి యున్నది. పూజకుడు విగ్రహారాధన యజ్ఞమునకు కావలసిన ద్రవ్యమును సేకరించి, పూజక ప్రతినిధికిచ్చుటయు, పూజక ప్రతినిధి మంత్రతంత్రములలో లోపము జరుపక, పూజక ప్రదత్తమైన ద్రవ్యమునంతయు ఆయా యుపచార సమర్పణమందు భగవానునకు సమర్పించుటయు, పూజక కార్యములు. ఈ రెండు పనులును లోపభూయిష్ఠముగా నున్నట్లు ప్రభుత్వమువారు గుర్తించి, అర్చకులను సుశిక్షితులనుగాజేయ సంకల్పించినట్లు తలచుచున్నాను. ప్రభు సంకల్పమునకు దైవసహాయము లభించి పూజకులను పూజక ప్రతినిధులను, అన్యోన్యాశ్రయముతో మెలగునట్లును, లోక క్షేమమునకు కారణభూతమైన విగ్రహారాధన యజ్ఞమును స్వస్వలోపని వృత్తితో నిర్వర్తించునట్లును జేయుగాకయని సత్యదేవుని బ్రార్థించుచూ విరమించుచున్నాను.

(మం) సత్యస్సత్య స్థస్సత్యలోకస్థస్సత్యస్సంజ నిత్రమాసీత్ । సత్యం సత్యాయ రంహసేనమః ॥

A PAGEANT OF INDIAN PHILOSOPHY

By

SRI N. RAMESAN, M.A., I.A.S.,

Deputy Secretary to Government, Home Department, Kurnool

CHAPTER XI.

EARLY BUDDHISM

The transition, from the thought of the Upanishads to that of Buddhism, is a transition from the unassimilated thought of a series of mystics and seers, to the creed of a single individual. The Upanishads do not cohere into an organic whole, for the reason, that they were not conceived, as embodying the doctrines of one particular system. They are by themselves mystic expressions, giving the shape of language, to the realised truths of seers, who saw truth at its best in moments of inspiration. Any deduction or logical thinking has to be derived from this body of verified truths. On the other hand, Buddhism is a product of a single individual, namely, Gautama Buddha. It is no doubt true, that Buddha by himself did not write any works, and all the literature that we have on Buddhism, is all derived from the canonical literature put down by his disciples after his death. On the other hand, it must be admitted that all these scriptural works, derived their vitality, their authority, and their life-spring, from one source only, namely, the experiences and teachings of Buddha. It is in this, that the difference between the thought of Buddhism and the thought of Upanishads lies. The Upanishads, being the out-pourings of mystic revelations of several seers are capable of any amount of interpretation, depending on the power of thinking of any commentator. On the other hand, Buddhism derives its strength from the teachings of Buddha only, and hence any system of philosophy that can be derived must be based upon the teachings of one single individual which, by its very nature, is an organic whole. Thus, the systems of Buddhist philosophy have a natural cohesion and revelation which the systems of philosophy derived from the Upanishads lack.

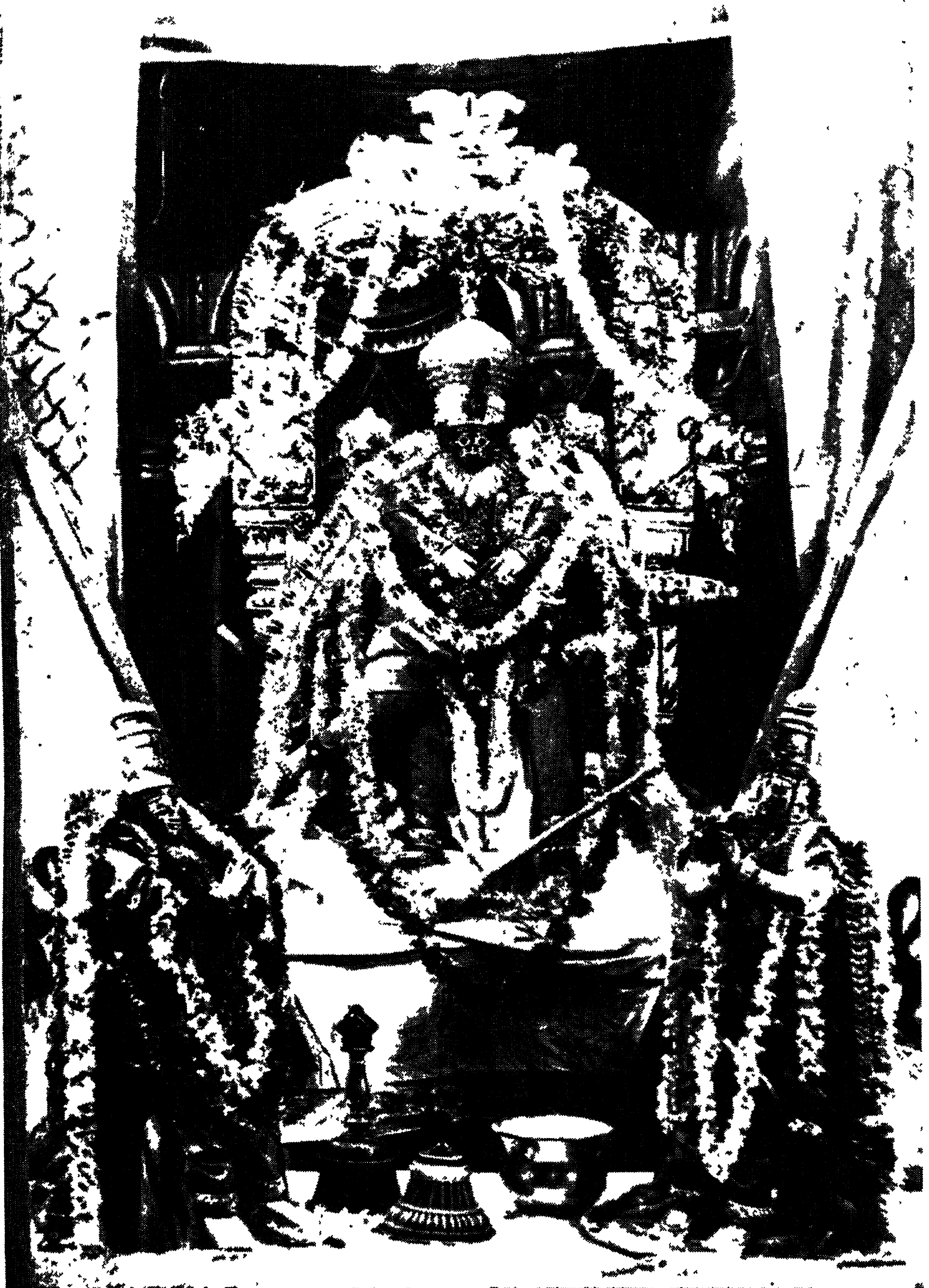
We can discern broadly three general apects of Buddhism. Firstly, Buddhism is essentially a revolt against the soulless ritual of Brahmanism, which had at the time of Buddha's birth, so degenerated, that the religion of the Spirit and the Soul, was lost in a maze of empty formalism. It was the aim of Buddha to resuscitate the life of the Spirit out of this mire, and in this respect, he can be said to be in line with the tradition of Hinduism, which always produces men, who are able to realise the Truth by direct realisation and thus reorient the philosophy of the Spirit when it gets encrusted with superstitions, beliefs, and dogmas. Secondly Buddhism is essentially a popular, as against, a priestly, religion. Hitherto philosophy and thinking was all reserved for the upper classes, and the masses of the people were more or less shut out from these. On the other hand, Buddha out of his infinite compassion, saw that the problems of life and death were the same, for the humanity as a whole, and hence prescribed a code of ethics, and a body of doctrines, applicable to the common generality of human beings. It is also worthy of note that the language of Buddhism is PALI which is the language of the masses and not Sanskrit which is the language of the elite. Thirdly

Buddhism is essentially a pragmatic religion. Buddha was not concerned so much about giving out a theory of philosophy, as with showing a way to the people, to emancipate themselves out of their surrounding misery. The theories of knowledge and the stupendous systems of philosophy like those of the Mādhyamikās, the Southrānthikās, the Vybhāshikās and the Yōgāchārās were all a later product of Buddhism and did not come into existence during the lifetime of Buddha. Buddha essentially taught a code of ethics, and a code of morality, by which people could liberate themselves. In later times when this religion became popular, it had to contend against the established Brahmanical religion with its subtle and penetrating systems of dialectical analysis, in order to hold out its own. Buddhism also had to provide a substratum of metaphysics and logical thinking and hence these later systems of Buddhist philosophy developed.

In this respect it is peculiar to see the parallelism between Buddhism and Christianity. Jesus of Nazareth just like the Goutama the Buddha taught simple and elemental truths. These truths being derived out of springs of direct realisation surcharged with the personality of the individual, and hence have a direct and arresting appeal to the persons to whom they are delivered. Many of the dialogues of Buddha can, in their simplicity, directness, vividness and force of appeal be compared to, say, the Sermon on the Mount. In later times after the death of Christ when Christianity had to contend against other orders and maintain its separate nature, they had to evolve a system of metaphysics embodying the ideas of Plato and Aristotle. The subtle dialectic of Christian theology is therefore a later product. In a similar manner the metaphysics of Buddhism was all due to Nāgasēna or Nāgārjunā and not due to Buddha himself.

This is made clear from the following story narrated in one of Buddhist Suttas. Once Buddha along with his disciples came and sat down under a Simsupa tree during his wanderings. He was discoursing to his disciples upon the truths of life and existence. Suddenly he took from the floor a handful of these Simsupa leaves and asked his disciples to tell him whether the leaves in his hand were all the Simsupa leaves available on earth or whether there were more. The disciples naturally answered that there were surely many more in the world. At this Buddha replied ' As surely do I know more than what I have told you ". Buddha knew many more truths than he made available to his disciples and he felt that there was no practical utility in simply burdening his disciples with too many details. He said "And wherefore my disciples have I not told you that? Because, my disciples, it brings you no profit, it does not conduce to progress, it does not lead to the turning from the earthly, it does not lead to the subjection of all desire, to the cessation of the transitory, to peace, to Knowledge, to illumination and to Nirvana. Therefore have I not declared unto you.' Buddha is also reported to have said in another connection that philosophy purifies none while peace alone does. Thus he was a Pragmatist to the core of his being.

This pragmatism of Buddha has led some scholars to think that he was essentially agnostic. Nirvānā or final liberation, according to Buddha, is mysterious and inconceivable, in as much as, it is a state of consciousness, which is altogether different from all known human categories. As such, Nirvana cannot be described by

స్తంభోద్భవ నరసింహస్వామి—మంగళగిరి

any human being. Similarly, the existence or otherwise of the soul, the existence or otherwise of the self, the existence or otherwise of God, are all problems which will ultimately solve themselves, when one man succeeds in dissolving his Individuality and in realising the Supreme. These questions which rack the metaphysical thinkers, will automatically solve themselves when man transcends the limitations of a human personality. Thus, when Buddha was asked to define the self, he kept quiet. Some people have thought that Buddha kept quiet, on this vital problem because he did not know the answer. This cannot be the correct reply, in as much as, Buddha would not have considered himself to be enlightened otherwise. The correct answer is that Buddha being a pragmatist, did not want that man should unnecessarily trouble himself with questions, which by their very nature are unanswerable from the standpoint of human categories, and which problems will automatically solve themselves when man transcends and attains liberation or Nirvānā. Thus, when a disciple asked him to define Nirvānā, Buddha is said to have replied that if a man is struck by a poisoned-arrow, his first thought should be to rid himself of the arrow and cure himself; and not to question who shot the arrow, from where the arrow came, and what is the motivating power behind etc. etc. Buddha was practical in all his teachings, and his aim was to teach a practical code of ethics and morality. This is a vital factor to be borne in mind, in studying any system of Buddhism.

At the time of Buddha, there were three dominant ideas about Man and God, or between Man and Spirit prevalent in the country. The first was the Karmic theory. This refers not to the popularly known doctrine of Karma but rather to the religion of sacrifices. It was believed, that if a man scrupulously and meticulously performed all the sacrifices like the Aswamēdhā, Vājapēyā, Agnihōtrā etc., prescribed in the Vedas, then the results prescribed would automatically accrue. This is a religion of pure Ritualism and formalism and this had a large body of adherents also. The second line of thought prevalent before Buddha came on the scene is the metaphysical notion of the Upanishads by which 'Brahman' is said to be the sole sub-stratum of all Reality and the Atma is said to be identical with it, and that all else are merely illusions due to name or from or Nāmarūpā. In other words, that which permanently abides is alone real and the others are all unreal. The third line of thought was the materialist and nihilist conception that there is nothing at all in morality, that there is no ethics, no abiding reality, and that everything happens by a fortuitous concourse of circumstances or due to the action and inter-play of unknown cosmic forces. These three lines of thought were playing and inter-playing on each and it is at this juncture that we find Buddha erecting a snperstructure of thought which is essentially ethical in character and which led man away from the weal of birth and death. It will be seen that the three main trends of thought at the time of Buddha were really destructive of philosophic speculation in man. The conception of an Absolute Bing superlatively motionless and being alone real did not offer any scope for further activity because all else exeept the Absolute is discarded as unreal. The nihilist philosophy basing everything on Swabhāvā or fortuitious circumstances did not also allow any progress in the field of philosophy. Magic and sorcery of sacrifices had of course little that was inviting for

philosophy to blossom. It was in this atmosphere that Buddha came with the force of a fresh wind and swept away all musty notions.

The life of Buddha is well-known to us. Still on account of its eternal charm and beauty one can always recount it once more with some benefit. In the history of the world there is probably no other human scene of delicate and melting emotion than that of Prince Siddhartha discarding his wife who had just given birth to a child and proceeding out into the universe in search not of pelf but of truth. There have been conquerors in the world before and after. There have been great thinkers before and after. There have been ascetics who reduced themselves by austerities of the severest type and attained liberation; but there has never been a case of an ordinary young Prince like Siddhartha who, having been brought up in all the pomp and luxury and beauty of a royal court under the loving care of his parents, renouncing at one stroke his wife and only child just because his delicate soul was troubled by the misery of the world. The actual scene of renunciation with his cousin and wife Yasodhara and son Rahula sleeping in the royal bedchamber and Siddhartha looking at them in melting tenderness and love, and denying himself the last farewell kiss in order not to wake them up and going out at dead of night on his horse, Kantaka, is probably the most moving and emotional scene in the history of world thought. This has been very finely depicted and delineated in many of the sculptures which we find in Nagarjunakonda and Amaravati. Similarly, the scene when Buddha, after he had become enlightened, is brought face to face with Prince Rahula, his young son, is also a moving one. The Prince Rahula is instructed by the queen to go and ask of his father his patrimony and Buddha with all the charm and simplicity of an enlightened being places in the hands of his young son, the begging bowl, saying, that, that is all the patrimony which the Prince can expect from his father. This is also a moving scene and one of the master-pieces of Buddhist sculpture. The entire life of Buddha is therefore essentially a human and loving one. His was a tender heart that could not bear evil and suffering and sought to find a way out. Buddhist ethics, morality and pragmatism are all thus derived essentially from his humanity and lovingness. There is probably no other parallel in the world to this.

Goutama, the Buddha was born round about 560 B.C. in the Lumbini grove near the ancient town of Kapilavastu in the now dense terai region of Nepal. The date of Buddha is, a very important and essential one, not merely because Buddha represents a world force of stupendous proportions but also because the entire structure of Indian historical chronology depends upon this. The determination of the date of Buddha is a facinating problem of Indian history and to its solution are brought the services of canonical literature and epigraphical evidence both in India Ceylon and China In view of its permanent and abiding interests I discuss below the historical evidence regarding the age of Buddha.

In this connection it must be remembered that Ceylon tradition has it that Buddha was born in 544 B.C. and hence the 2500th Buddha Jayanti falls this year in 1956. But historians have not accepted this date and what is given below is the date as per historical and not traditional evidence. We know from history that Bimbisara and Ajatasatru were Magadhan kings. All Buddhist cano-

nical literature are agreed that Buddha attained MAHAPARINIRVANA or death in the eighth year of the reign of the Magadhan King, Ajatasatru. However, we possess no authentic evidence regarding the age of either Bimbisara or Ajatasatru. In many of the pieces of sculpture that we find in Nagarjunakonda, Ajatasatru was portrayed as going to Buddha along with retinue and paying respects to Buddha. Buddha was in the friendliest terms with all the leading Princes of his time most probably because all the other kings realised that, he was one of their own class, a king by birth, who had found enlightenment. However we have canonical evidence for Buddha's date. In Ceylon are existing the Harivamsa and Deepavamsa, the standard canonical works of Buddhism. These were composed very early in the Christian era and hence may be accepted as authentic. Deepavamsa records that Asoka's coronation was 218 years after the death of Buddha. Therefore if we are able to fix the coronation date of Asoka with a certain amount of accuracy, we can, by adding to it 218, arrive at the date of Buddha's death. Buddha by all accounts and traditions is said to have lived upto the very ripe old age of 80 years and hence if Buddha's death date is known, we can arrive at his birth date also. Thus the problem of the date of Buddha's death, and the date of Asoka's coronation, are interlinked and separated by 218 years if we accept the authenticity of the Deepavamsa chronicle which is accepted on all hands. The question therefore arises as to how we could fix the date of Asoka's coronation first. Here, fortunately, we are on a more firm ground and we have two sources of evidence by which we can, with a certain amount of accuracy fix the date of Asoka's coronation. One is the evidence of Greek Writers. As is well-known after the invasion by Alexander of the Indus valley, there has been a close intercourse between Greek and Indian thinkers and the evidence of these Greek writers is that Asoka's coronation occurred in 269 B.C.. However, these writers did not have that historical perspective which we have in modern days and hence we cannot accept as conclusive the evidence of these Greek writers, unless it is corroborated by other evidence. Fortunately for us, the corroboration was forthcoming from the internal evidence of Asoka's rock edicts themselves. As is well known, Asoka, after the Kalinga battle, gave up conquest by war and slaughter and took up conquest by love and Dharma and converted his kingdom into a missionary kingdom with the purpose of spreading Budddhism throughout the world. Asoka had set up rock edicts ranging from Gandhara in the North Western Frontier Province to Muski in Hyderabad and Yerragudi in Kurnool district of Andhra wherein he has announced for all time to come the doctrines of Buddhism. In one such rock edict, namely, Rock Edict 13, Asoka refers to his neighbouring kings who were ruling at that time. This 13th Rock Edict is very important as it gives us an idea of the extent of Asoka's empire and also the names of the contemporaries of Asoka. In this edict Asoka mentions "Yona King Antiyoka and behind him were ruling four kings, namely, Turumaya, Antekina, Maka and Alikasundara." These five kings have been identified by historical scholars as the following.

1. Yonaking Antiyoka is the same as Antiochus II, Theos of Syria who is from other evidence known to have ruled from 261-246 B.C.

2. Turumaya of Asoka's inscription is the same as Ptolemy II, Philadelphus of

Egypt who from other evidence is known to have ruled from 285-247 B.C.

3. Antekina of Asoka's inscription is the same as Antigonus Goates of Macedonia who from other evidence is known to have ruled from 276-239 B.C.

4. Maka of Asoka's edict is the same as Magus of Cyrene who is known to have ruled from 300-250 B.C.

5. Alikasundara is the same as Alexander of Corinth who is known to have ruled from 252-244 B.C.

Thus we have five kings who at the date of the inscription of Edict 13 are said to be living and contemporaneous to each other. These five kings are from western history known to have ruled from 261-246 B.C., 285-247 B.C., 276-239 B.C., 300-250 B.C. and 252-244 B.C. Thus if all these five kings are to be contemporaneous and living at a period, then that period must be one which is common to all the five periods given above. We see that Magus of Cyrene ruled from 300-250 B.C. and that Alexander of Corinth ruled from 252-244 B.C. Thus the only year in which both were living together is between 252 and 250 B.C. and this period also falls during the reign of the three kings. Thus, by comparing the reigns of these three kings we arrive at the fact that only in the years between 252-250 B.C. were all the five kings living and reigning contemporaneously. Thus Asokan Edict 13 which says that these 5 kings were contemporaneous and were living at the time when the edict was inscribed should have been inscribed only in the year between 252-250 B.C. This is a very fortunate and conclusive evidence we have. Now the Rock Edict 13 itself mentions that that Eedict was written in the 13th year after Abhisheka or coronation of King Asoka. Thus since we have arrived by other evidence that the date of the edict is between 252-250 B.C. and since it is in the 13th year after the coronation of Asoka, the coronation of Asoka must have been in the years 265-263 B.C. We find from the evidence of Greek writers that they had stated that the coronation date of Asoka was 269 B.C. Epigraphical evidence brings us nearer 265 B.C. and the difference of four years is explained as due to the difference between the date of accession and the date of coronation of Asoka. Thus accepting 269 B C. as the date of Asoka's coronation, if we add to this 218 years, as according to Deepavamsa Asoka's coronation took place 218 years after the death of Buddha, we arrive at 487 B.C. as the date of .the death of Buddha.

The above data of the death of Buddha, namely, 487, B.C. is also suscepitble of verification by another piece of evidence that is forthcoming in China. This evidence is called the evidence of the "Dotted Record of Canton in China." In Canton there was said to be a place where with the passing of each year after the death of Buddha, one dot was placed. This is quite a normal feature even in India of reckoning years by placing a dot for each year. Now this dotted record of Canton was maintained upto 489 A.D. This date is well known to us from other evidence. Now the total number of dots is 975. Thus since the dotted record came to an end in 489 A.D. and at 975 dots corresponding to 975 from 489, at 486 B.C. as the probable date of the deth of Buddha. Thus the epigrapical evidence and the Deepsvamsa evidence put together give us 487 B.C. and quite independently the dotted record of Canton also gives us the figure 486 B.C. These two entirely independent lines of reasoning producing a common figure cannot be due to any fortuitous accident and hence all scholars are now agreed at

taking 487 B.C. as the date of the Buddha's death. Since Buddha lived according to all traditions up to the ripe old age of 80, adding 80 to 487 we arrive at 567 B.C. as the date of the birth of Buddha.

Goutama the Buddha was known as Siddhartha. His family name was Goutama. His father's name was Suddhodhana and his mother's name was Maya. He was the heir-apparent to the Sakya kingdom and was brought up at Kapilavastu, the capital of the kingdom. His mother died within seven days of his birth and he was brought up by his foster-mother Prajapati Goutami. He was an ordinary Prince but astrologers told his father that if he ever came into contact with evil or disease or deth, he would renounce the kingdom. It is stated that an Ascetic called Asita came from the Himalayas in order to see the new born child and as soon as he saw the child, he lamented his own fate that he would not live long enough to listen to the teachings of this worthy teacher and hence ènjoined his disciple Nalaka to do so. This Nalaka was later known as Mahakachchayana. As was the costom with the nobility of the land, Siddhartha was brought up in luxury and ease and married his own cousin Baddhakachana or other-wise called as Yasodhara. In the Lalitha Vistara, the name of Budda's wife is given as Gopa and she is said to be the daughter of Sakyan Dandapani. However, she is generally known as the daughter of Sakyan Suppa Buddha and sister of Devadatta. The marriage was a very happy one and the couple were blessed with a son, Rahula. Quite early in his life, Siddhartha was oppressed by the misery and evil of life and became disgusted with luxury and pleasure. His was a noble soul which yearned after the pleasure of the soul and he became obsessed with the mystery and tragedy of this world. The legendary story of the 4 signs by which Goutama was stirred to a life of renunciation, viz. an aged man bowed down by years, a sick man scorched by fever, a corpse followed by mourners and a mendicant who was suffering from hunger is well known. Whatever be the reasons, his sensitive nature revolted at the misery and suffering of human life and he was determined to find a solution, if one was at all possible. In his 30th year therefore he decided upon the great step of renunciation which is known Buddhism as 'Maha abhi niskramana.' Leaving his wife and child behind he set out on a dark night into the unknown world being borne by his horse, Kantaka, and followed by his follower Channa. At the end of the long nights journey, he gave away his clothes to Channa, cut off his hair to indicate his renunciation, and donning the miserable garb of a mendicant, went forth into the world thirsting for knowledge and truth. His parting from Channa and his horse Kantaka shedding tears at the departure of his beloved master, is one of the master-pieces of sculpture at Nagarjunakonda.

He wandered long and wide and studied many a system of dialectical philosophy. His sensitive and throbbing soul was not satisfied and at last he reached the city of Vaisali on the outskirts of which lived the teacher Arāda Kālāmā. Here he practised meditation and austerities and reached the seventh stage of meditation called "Akinchanyayatna" i.e., desirelessness or nothingness. From Aswagosha's Buddha Charita we learn that Arada Kalama was a teacher of the Sankhya system. After learning all that he had to learn from Arada Kalama, Siddhartha found that his soul was still not satified. He therefore left the teacher and betook himself to another called Rudraka Ramaputra who was living

in the outskirts of Rajagriha. It was on his way to this teacher, at the Pandava hill, that he met the Magadhan king Bimbisara which is portrayed in Buddist sculptures. Here he practised meditation under Rudraka and reached the highest stage of meditation still he had not attained final liberation. Siddhartha therefore gave up the idea of learning anything from some other person and went by himself all alone for austerities along with five Brahmin friends. Here in a seculded spot in the jungles of Uruvela he gave himself up to fasting and bodily mortifications of the most sever type. He reduced his food to the absolute and barest minium and practised for nearly 6 years intense ascetic discipline but still he was not satisfied with the results. Truth was yet a problem and not a realisation to him, and life was still an enigma and not an open book. Here his exertions went one day to such an extreme length that he was at the point of death and fainted through sheer exertions. His Brahmin friends then thought that Goutama was dying. At this stage, knowledge dawned upon Siddhartha that truth was not to be had by mortification alone and that life is for living though not for indulgence. The knowledge flashed on him that if any thing is to be achieved, it can be achieved only in a sound mind and a sound mind can function only in a sound body. Siddhartha therefore decided to give up his austerities of six years and began to take normal food. Seeing this his five friends thougt that he relapsing and deserted him and Siddhartha was left all alone by himself. It was then that he dragged himself to a seat under the Pipal tree at Urvela when a courtesan by name Sujata came there with milk and food to offer oblation to the tree spirit and gave it instead to Buddha. Buddha was touched this human emotion even of a courtesan and accepted the food and sat cross-legged in meditation with the resolve not to rise from his seat untill he had attained enlightenment.

In his own inimitable phraseology Dr. Radhakrishnan describes this scene of Buddha's enlightenments as follows:

"After full six years of intense ascetic discipline Buddha became convinced of the futility of the method. The emptiness of wealth, the wisdom of the schools, and the austerity of asceticism were all weighed in the balance and found wanting. With a body purified by abstinence, a mind refined by humility and a heart attuned by solitude, he sought wisdom in the wilderness. He turned to God's creation in the world if haply he learned truth from the beauty of the dawn, the glory of the sun and the wealth of Nature and life. He took to meditation and prayer. Legendary accounts speak of the doings of Mārā to distract Buddha's attention and turn him from his purpose, now by violent assaults, now by tempting allurements. Mara did not succed. Seated under the bow tree on a bed of grass Goutama remained facing the east, steadfast and immovable with his mind fixed to a purpose." "Never from the seat will I stir until I have attained the Supreme and Absolute Wisdom." He spent 7 weeks under the tree. "When the mind grapples with a great and intricate problem, it makes its advances, it secures its positions step by step with but little realisation of the gains it has made, untill suddenly with an effect of abrupt illumination it realises its victory. So it would seem it happened to Goutama." In one of his deeply meditative moods, while resting under the tree to which his devout followers gave the name of 'Bodhinanda' or seat of intelligence, a new light broke upon this mind. The object of his quest was in his possession."

The force of his enlightenment was so great that he first of all thought whether it would be worthwhile or possible for him to communicate it to others. But the missionary spirit was so strong in him that at last he made up his mind to preach his doctrine. He first thought of his two teachers Arada Kalama and Rudraka Ramaputra but they had by then died. He then went to his five comrades at the jungle of Urvela who deserted him in his hour of trial and found that they were residing at Rishipattana or Saranath. There he delivered to his sermon. This was done in the deer park and this, the first sermon of Buddha is said to be the "Dharmachakra Pravartana" or setting the wheel of Dharma in motion.

Buddha began as a teacher at Rishipattana and went to Benares and converted Yasa who was a rich Setty's son. From there he went to Rajagriha where he passed 'vassas' or retreats during winter. He succeeded in making a number of converts from the Brahmanical and non-Brahmanical monks called 'Tittiyas' and 'Parivrajakas.' The notable converts were Sariputta and Moudgalyayana, Upali, Ananta Pindika, Kings Bimbisara, Ajatasatru and Munda. Apart from Rajagriha Buddha also visited Gaya, Uruvilva Nalanda and Pataliputra. The religion spread in Kosala where Buddha spent 21 vissas or retreats during winter and delivered the largest number of discourses. King Prasenajit became a devout convert and so also his queen Mallika. Buddha's favourite resort was the famous Jetavana monastery. During his mission Buddha visited Kapilavastu and converted his son Rahula and foster-mother Prajapati Goutami. At Vaisali one famous courtesan by name Ambapali became his convert and gave her mango-grove to the Sangha. It was at Vaisali that Buddha consented to take in women as nuns at the importunities of his close disciple Ananda. Buddha also visited Kousambi and Veranja near Madura. He did not spend any retreats in Anga, though he dwelt at Champa, Papana, Assapura and Kajangala. Buddha's last journey was to Kusinara which was the capital of the Mallas. His last convert was Subhadra whom he converted practically on his death-bed. The death of Buddha and his last message and the grief of his disciples is told with telling effect in the Mahapari Nibbana Sutta. The claimants for his relics were numerous. Thus from this brief survey of the tour of Buddha we can conclude that the religion of Buddhism spread during the lifetime of Buddha all over the central belt of India from Kajangala and Champa on the east, to Viranja and Avanti on the west and from Rajagriha and Varanasi to Kousambi, Sravasti and Saketa on the north, as also to the various tribes inhabiting the foot-hills of the Himalayas. With this survey of the background and life of Buddhism, we can now proceed to study the philosophy of Buddhism.

Readers can note that this chapter XI "Early Buddhism" of the series in "A Pageant of Indian Philosophy," curiously falls to come in this May when the 2500th Mahaparinirvana of is Buddha celebrated. Our respectable thanks are to the learned writer for giving a brief life sketch of Buddha in the article.—*Editor.*

TEMPLES - XIV

(Continued from previous article)

By

YATHARTHAVADI

SRI RAMANUJA
THE VEDAMARGA PRATISTHAPANACHARYA IN THE BHAKTI CULT.

अध्यात्मज्ञाननित्यत्वं तत्त्वज्ञानार्थदर्शनं ।
एतत् ज्ञानमिति प्रोक्तं अज्ञानं यदतोन्यथा ॥"

"The stability of the knowledge relating to the Atma, which will lead to a clear perception of the ulterior end of the Tatvajnana is alone called "knowledge" and all the rest is "Non-knowledge".

This is the Lord's statement in the Bhagavat Gita Chapter XIII, Sloka 12. As explained in the Gita itself, the Atma is a permanent entity with a continuity of existence in this life as well as in life-beyond, after the destruction of mortal coil. But what is this life-beyond? Where does the soul go after its leaving the body here? What is immortality? When and by whom was this world created? What is its relationship with its creator? Where is He and What is He? How is the soul to go back to Him? These and other related information are given in the Vedas. The Vedas deal with the ways of happy bodily existence on this material world also to give us proof of the realisability of the facts about the life-beyond told therein. Certain well laid roads have been constructed which lead to it. Some codified methods of existence here are also laid down which will take us to the roads. This world is always undergoing a change. But the roads to the other divine worlds do not change nor these worlds. They are called 'Vaikuntas' i,e., "unconditioned worlds". As long as the Vedas are preserved carefully, the way to these roads can be maintained. God has appointed certain engineering staff to maintain these roads and they are the Vedamarga pratishtapanacharyas. (वेदमार्गप्रतिष्ठापनाचार्याः) They are a link between the human souls on this side and God on the other side. They possess the secret knowledge of the paths, maintain the "Airways", canvass passengers and show them the way to the other immortal world. Their work is to constantly do research in the Vedas, establish the truths in a practicable way and demonstrate to the world by their own practice of it. "आचिनोतिहि शास्त्रार्थान् आचारे स्थापयत्यपि । स्वयं आचरते यस्मात् तस्मात् आचार्य-उच्यते ॥" and Sri Ramanuja is one of those divine beings who are infrequently sent into this world for the uplift of human souls, rectification and maintainance of the Vedamargas that have become narrow and uncomfortable for travel due to nonuse. Sometimes the engineers have to cut down good trees also on the way, remove impediments for easy travel in order to maintain the roads well. Likewise, the Acharyas had to fight against certain useful but nonvedic elements or side-tracks that have developed and mark out the pathways clearly. The man of the world has got two great handicaps in following the unmarked Vedic path, in the form of Bahyas (बाह्याः) and Kudristis (कुदृष्टयः). One is in the form of luring roads laid outside the path of the Vedas which end in blind alleys, and the other in the form of shortsighted narrow lanes laid by wrong interpretation of the Vedas.

One gentleman asked one of our Acharyas, "which is better of the two". The teacher replied, "जगधस्य काननमृगैः मृगतृष्णिकेप्सोः

कासारसत्वनिहतस्य च को विशेष: " Your question is like this, "which death is better for a deer in the forest; to be chased by a lion and killed by it or the deer dying of its own accord by thirst by following the mirage 'मृगतृष्णिका'. Hence, it is the duty of the Acharya to mark the path clearly and give the necessary training for the aspirants as to their methods of travel to the divine world. The Hindu religion is built on the rock of the Vedas and the Hindu Dharmas are enunciated for the uplift of these who believe in the lifebeyond and an imortal world wherein they can exist permanently in 'Ananda'. For those who do not believe in the existence of the soul, the God who is its master, the divya lokam which is His permanent abode, the Hindu Sastras cannot be of very great help and the Acharyas too have felt their inability to infuse faith in them and the best they could do for them is to pray to God to bless them with the necessary faith. The Bhagavat Gita chapter 16, opens with a list of characters of a Daiveesampath individual who is bound to get the grace of God. Such individual can be saved and guided by the Acharyas. In rare and special cases which become subjects of compassion (दया) of the Acharya the individual gets the grace of God and evolves towards the divine existence.

Thus, a thorough knowledge of the Vedas was the fundamental basis with which our Acharyas started their work and they conducted their researches with a zeal peculiar to themselves, sacrificed everything for the purpose of achieving the elevation of the souls surrounded by Avidya. The famous incident in the life of Sri Ramanuja is his getting on the tower of the Temple at Tirukkotiyur from where he made it open to the masses, the secret mantra of Narayana-Ashtakshari-the moksha mantra which he received from his guru, knowing fully the penalty of revealing the secret of the mantra to anybody else as eternal perdition. He never minded committing the sin of transgression of the Guru's words and getting into hell if only he could save the thousands of suffering souls and send them to heaven relieving them from the bondage of samsara. His heart was so large that he could not contain the mantra within himself without using it for the liberation of the human souls. He sincerely believed that the secret of the Vedas was the common property of mankind and he did not see any reason why the knowledge should not be desseminated to all. He was in search of a simple way of carrying the truths of the Vedas to the masses when he discovered that the Alwars (the divine mystic poets and Bhaktas of God) had already brought out the truths of the Vedas in the form of Divyaprabandham in the language of the masses of the Tamil country in beautiful poetry easy to be got by heart and sung to tune so that every man and woman could concentrate on the thoughts about God in the same way as the Vedas had declared. Ramanuja himself was only thinking how to bring out the truths of Vedas in a language clear to the masses. His discovery of the Divya prabandham consisting of four thousand stanzas in Tamil solved his problems to a great extent. The work that remained for him to do was to translate the poems and show to the world and that they were nothing but practical translations of the truths of the Vedas about God. He had by this time planned to bring out an elaborate commentary on the 'Brahmasutras' of Vyasa. Himself being a born Bhakta and finding that nothing could save the masses but the 'Bhakti cult', started interpreting all the Vedic and connected literature, the Upanishads, the

Itihasas, Puranas, the Bhagavat Gita and the Brahmasutras too in a line with the Bhakti cult. He found that the Divyaprabandhams also had interpreted and brought out the truths about God in a lucid way in the Bhaktimarga and he thought that was the only way by which the Vedamarga could be brought nearer home to the hearts of the masses and make them love and aspire for the attainment of the truths established in the Vedas. If Bhaktimarga is to be developed in tune with the prabandham of the Alvars and the teachings of our great Vedic Rishis, the need for a fresh commentary of the Bhagavat Gita and the Brahmasutras arose. Sri Ramanuja boldly took up the work and it resulted in the famous 'SRI BHASHYA' and he came to be called as "BHASHYAKAR" after that. The truths already established by Sri Sankara's Adwaita had to be retold in a different way, sometimes with a little pruning of Adwaitic facts which were jarring to the 'Bhakti' tune, sometimes with a little or drastic modification of the Adwaitic statements. The "Jaganmithya" (जगन्मिथ्या) theory could not be made to fall in a line with the Bhakti cult. The world could not be disposed off as complete māya or unreal. It is as much real as God Himself but it is not permanent. It is characterised by continuous change. He took the analogy of the body and the soul of the man and developed his theory that the world consisting of Chit and Achit was the body of God. The 'Achit' or the material part is bound by changes and consequent destruction of form and of shape. The 'Chit' is the jiva samooha, the sukshma sarira of God through which He communicates and expresses Himself is in-destructible. God is one and He is the 'Iswara'—the master of 'Chit' and 'Achit'. Thus the Chit and Achit became adjuncts to God as body to the soul. This tatva came to be called therefore 'VISISHTAADWAITA' This fits in with the Bhakti cult easily without prejudice to the essential tatvas of the Upanishads. The jiva is a separate entity from God. He as a Bhakta wants to be separate and be the cause of enjoyment (भोग्य) for God who is Ananda and desires a permanent relationship to be maintained. God is the Bhokta (भोक्ता), Jiva is Bhojyam (भोज्यं) and the world is the Bhogopakarana (भोगोपकरणं) For this, God should be Saguna, full of agreeable qualities. For establishing this tatva, the Nirguna stutis had to be interpreted in a line with the above theory. That is what Sri Ramanuja did in His "Sri Bhashya". To become a lover of God and continue to be in that state, well reciprocated by the love of God for him is the be—all and end—all of a Bhakta. The Bhakta never wants to become God himself. He wants to become a fit associate, companion and object of love for God.

Every bit of Sri Ramanuja's works and actions was saturated with Bhakthi. He himself developed this Bhakthi, so to say, from the Alwars who through endowed with Divyajnanā, enjoyed God through Bhaktimarga and who finding that the prema could not be fully expressed in their male forms, converted themselves into Nayakis of God and enjoyed him in the Nayaka-Nayakibhavas. All this is not new to the Rishis. The Bhaghavata abounds in this form of prema only, the Alwars took their initiative therefrom and Ramanuja developed it He not only translated the Divyaprabhandams for the sake of the masses, but also got the poetry pieces dramatised by Bharata Natyas with the help of Vaishnavite Acharyas who were well versed in the art of Bharata Natya. They were called

"Arayars". He instituted a regular Bharata Natya expbsition of the Divyaprabhandas in the form of a big festival in Sri Ranganatha's temple which is being conducted every year in the Dhanurmasa. His one subject was to inculcate the Bhakti of the Alwars into the mind of every human being and he took all steps necessary for that. He gathered the most learned of the Vaishnavite Acharyas well versed in the Vedas and Vedangas, established a regular school whose purpose was to propagate this method of Bhakthi. Similar schools were started through out the length and breadth of the country. He appointed 72 Simhasanadhipas whose work should be to dessiminate knowledge by this way, generation after generation. The venue of action for this propoganda was always a temple. Hence Ramanuja took as a next forward step in the line, the renovation of all Vaishnavite temples. During his time, the temples inclusive of the great temple at Srirangam had gone out of Vedic method of worship and Sri Ramanuja reconstituted the shrine of Sri Ranganadha, a perfect repositary for Bhaktas. In addition to the recital of the Vedic mantras, he instituted the recital of the Divyaprabandhas as an essential part of the daily Aradhana in the temple. All the other temples were expected to follow the ideal conditions established by Ramanuja in the Srirangam temple. He also visited all the divya desas and infused the spirit of Temple worship in the minds of the masses and put them all in the Vedamarga. (It is this work of renovation of the Vaishnavite temples which Ramanuja started which the Hindu Religious Endowment authorities today are trying to extend to all Hindu temples. The authorities are sure to succeed if only the spirit and enthusiasm of Ramanuja is put into force.)

Ramanuja was not a mere Jnani (ज्ञानी) and not a mere Bhakta. He was also a great mystic yogi. But he used his yogic powers for no other purpose except to infuse faith and Bhakti in the minds of the people towards the temples and the God therein. The story of how he made the idol of Krishna amidst the lots of idols collected by the Mohamedan king of Mysore, walk before the Sultan and come and stand on his own lap and how he built a new temple for that Krishna at Melkota (Tirunarayanapuram) Mysore State, is well known.

(May I be pardoned for retelling the story for the sake of those who may not aware of it?)

The story goes thus. Sri Ramanuja was living alone in the forlorn hills of Melkota when he dreamt that Lord Sri Krishna appeared before him and requested him to establish a temple for him at Melkota exactly in the way he had done Sri Ranganatha at Srirangam. Ramanuja replied to the Lord, "Where am I to go for an Utsava vigraha and a moola virat for the purpose?" The Lord said, "There is a beautiful idol of Mine in the collections of the Mohamadan king at Mysore. You go and ask the Sultan to give you that and bring it and establish it here. Regarding the moola vigraha, a few miles away from this place under a particular tree, there is a stone idol of Mine buried at a depth of fifteen feet. You take the help of all the people of the place, dig it out and get that also."

Ramanuja opened his eyes and told the facts of the dream to all the people. They proceeded to the forest, dug at the correct place and to their great enjoyment discovered the stone vigraha of the Lord. They brought it to Melkota and started building the temple. What about the utsava vigraha? How is he to get it

from the Mohamadan king who is a breaker of idols? Ramanuja boldly went to the Sultan and plainly told him about his dream and requested him to give away the Krishna Vigraha from his collections. The Sultan asked Ramanuja to select his idol out of the numerous ones that had been stored in that room. "Ramanuja said," No, my Lord is not in this. Allow me to see if there is any other idol elsewhere in your palace". The Sultan grew practically wild but controlled himself to see the foolhardiness of the Hindu Fakir to the end. He took him through all the apartments. When they came to the apartment of the young daughter of the Sultan, they found a beautiful Vigraha well clothed and decorated with lots of ornaments and placed on a throne. Evidently the young girl loved the idol and was using it as a play doll. Ramanuja said that was the idol he was in search of and asked him to hand it over to him. The Sultan laughed at it and said, "I allowed you to take any idol you want out of the whole lot of collections. My young daughter loves to play with these dolls. So I collected them and kept them instead of breaking them then and there. But now you want the very one which my daughter seems to love most and she had decorated and kept on a throne. I cannot show any more regard for you. You may get out". Ramanuja gave a challenge to the Sultan if he would part with that idol, if the idol would walk from its throne and come and stand on his lap on his calling "Krishna! come to me". The Sultan who was curious to know how this could happen, accepted it. Then Ramanuja sat in yoga pose snd excercised his yogic powers and called "Krishna! come to me". To the extreme surprise of the Sultan and his courteers, the idol got down from the throne, and walked its way dancing and stood on Sri Ramanuja's lap. The Mohamadans were spell bound. The Sultan handed over the idol to Ramanuja willingly. Ramanuja took the idol to Melkota and established it there to the extreme happiness and joy of the Hindu population. The story further goes that the young daughter of the Sultan gradually began to pine from the separation of her beloved idol which she was worshipping with all love, unable to bear the separation from that Krishna, came to the temple of Melkota, left her mortal coil and rested at the Lord's feet for ever.

Such was Ramanuja's Bhakti and he used all the yogic powers in him for the sake of the Bhakti cult. For him, the idol in the temple was actual God and nothing short of it He instituted the various worships in the temples as though the Bhaktas were actually in the presence of the Lord of the Universe in Heaven. There are many more incidents in Ramanuja's life that are recorded to show his keen love of humanity and desire to uplift them and bring them into the Bhakti-marga.

It is this temple of Lord Sri Krishna at Melkota which Sri Ramanuja threw open for all the Harijans for three days in the year. During the Brahmotsavam, the last three days, the whole temple is free for the Harijans. It is a sight for Gods to see the Bhakti with which the thousands of Harijans entering the village, dance before the temple in ecstacy, roll on the ground, and through the precincts of the temple, enjoy the darsan of Sri Krishna, and forget their bodily existence totally. You will find the Lord of Bhakti surrounded by real bhaktas then.

Ramanuja's love for the Bhakti cult reached its climax in his Gita Bhashyam which he interpreted as "Bhakti Sastram" itself. "अर्जुनप्रोत्साहनव्याजेन, भक्तिशास्त्रं

अवतारयामास'. That is what he says in his introduction to the Gita. The opening para of the Gita Bhashyam contains a quintessence of his theories about his conception of the tatva and the Bhakti cult.

In his inimitable Gadyatraya which he wrote in his last days, he makes a surrender unto God Ranganatha and he requests the Lord as follows which is in essence his conception of the parama purushartha.

" परभक्तिपरज्ञानपरमभक्तिकृतपरिपूर्णानवरतनित्यविशदतमानन्यप्रयोजनानवधिकातिशय प्रिय भगवदनुभवोऽहं तथाविधभगवदनुभवजनितानवधिकातिशयप्रीतिकारिताशेषावस्थोचिताशेषशेषतैकरतिरूपनित्यकिङ्करो भवानि ।"

"Oh Lord, make me your servant—a willing servant not bound by external factors but my own love for service unto You which has developed as a result of my following Your instructions in the Bhāgavat Gita through the yogas of Karma, Jnana, Bhakti, Parabhakti, Parajnana and Parama Bhakti."

Sri Ramanuja is a class by himself amongst the Vedic Acharyas of the world.

(To be continued)

GOD, MAN AND CREATION

(Continued from page 108 of April number)

By

SRI VIDYASANKARA BHARATHI SWAMI

So, according to Geetha, the chief means for realisation is knowledge of self, which can be attained by అనన్యభక్తి or ప్రపత్తి or Sanyasam, which, in its turn, can be obtained by (1) Nishkama Swadharma Anushtana, (2) Yoga, (3) Bhakti, and (4) Vairagyam. By following this path, one attains knowledge of self, by which he experiences his identity with Brahman, becomes Jeevanmukta, while in this body and in this world, and then Videha Mukta after the body falls off.

BHAKTAS AND THEIR DAILY CONDUCT

It has been stated above that Sloka 9 of Chapter X of Geetha,

" మచ్చిత్తాః మద్గతప్రాణాః బోధయంతః పరస్పరం ।
కథయంతశ్చమాం నిత్యం తుష్యంతిచ రమంతి చ ॥"

describes the daily conduct of Bhaktas and their characteristics. How it describes we shall now see. The meaning of the sloka in general is that Bhaktas of God keep their minds always in God, live only for the sake of God, and by narrating the stories of God each to the other derive great pleasure, and by discussing within themselves about the nature of God, forget themselves and enjoy even bliss. We shall now try to understand in detail the import of the various ideas contained in that sloka.

మచ్చిత్తాః

First we shall take up the word 'మచ్చిత్తాః'. Its meaning is those who have their minds always in Me i.e. in God. It is only they that are called Bhaktas in the real sense of the word. Is it possible to have one's mind *always* in God? Ordinarily it may not be possible; for, as long as you are in the world, it is not possible to keep your mind away from the world; but it is not impossible; for there is the

instance of Gopis of Brindavan who, while living *in* the world were not *of* the world. Narada in his Bhakti Sutras, gives the illustration of Gopis only to describe the highest type of Bhakti. We shall now take one or two instances of Brindavan Gopis to understand their type of Bhakti, and how they answer the description 'మచ్చిత్తాః' etc.

Our Puranas describe Gopis of Brindavan as Krishna-intoxicated. Their minds were always on Krishna, and never turned to things worldly. His Holiness Sri Karapātra Swamīji once beautifully described them thus—Gopis' minds are so filled with Krishna that there is absolutely no space for any worldly objects to enter them, while our minds are so filled with worldly objects that there is absolutely no space for Krishna to enter them.

The Gopis of Brindavan were living by sale of milk and curds in Mathura, a town close by. The young Gopis were all mad after Krishna, and never attended to their normal domestic avocations. So an old mother-in-law of one such Gopi reprimanded her, and compelled her to go to Mathura with curds and milk for sale and get sale proceeds home. Reluctantly of course, that young Gopi left with a basket of curd pots and milk pots to Mathura; but her mind being always filled with Krishna only, she began crying out 'Govinda, Damodara & Madhava', instead of crying out as 'curd and milk', in the streets of Mathura. Then the wife of Akrūra, heard this cry, and called this Gopi to her house with a view to purchase idols of Krishna, as the cry so implied. Then this Gopi went to that house and opened the basket, and lo—the basket was full of idols of Krishna. Then Akrura's wife purchased them paying even abnormal price, as she, her husband, and all others in Mathura were longing to have Darshan of Sri Krishna, but could not go to Brindavan and see Him, lest Kamsa, the king of Mathura, should punish them. These idols were exact photos of Sri Krishna, as they were not of human creation, but were of divine origin. Akrūra, who was then not present at home, afterwards saw those idols, and thus could form an exact picture of Sree Krishna in his mind. Hence it was that he could describe Sri Krishna on his way to Brindavan, when he was sent by Kamsa to bring Krishna for Dhanuryagam, even though he had not seen Sree Krishna before.

Now the question is, how is it that the curd and milk pots became converted into Krishna idols? Is it physically possible in the nature of things? There is no scope for any doubt at all, as it was a hard fact that they did become converted like that. Now what is the explanation for such a conversion? As observed before, the mind of that Gopi was filled with Krishna only, and not with any worldly objects. Such a mental state can arise only if the mind is purified by Nishkāma Karma, is steadied by Yōga, is full of Bhakti for God, is detached completely from the world on account of Vairagyam, and thus has become divine by effacement of ego. As stated above, if ego is effaced completely, then what remains is divinity only. It is only the ego that separates you from God; once that ego is effaced, then your mind is divinity itself. Under such circumstances, whatever is uttered becomes true. It is said of great Maharshies that their utterances at once beome facts-'వాచమర్థోనుధావతి'. That Great Maharshi & Yogi, Soubhari, who was living in a poor hermitage in a forest, when he wanted to enjoy family life, married all the fifty daughters of the king Māndhāta, and at once created fifty grand mansions in that forest by his mere

will. Such instances show that the mind, if purified and steadied, is capable of unlimited powers. If so, where is any wonder that the curd and milk pots became Krishna figures, as a result of the utterances of that Krishna-intoxicated-Gopi, as Govinda, Damodara & Madhava. Such instances can be multiplied; but this single instance will do for the present. This, then, is the import of that word మచ్చిత్తాః in that Sloka.

మద్గతప్రాణాః

Then we shall try to understand the word 'మద్గతప్రాణాః'. Its meaning is those whose pranas are in Me, i.e. in God; i.e, those who live not for themselves, but for God only. To understand this type of Bhakti, we have again to go to Brindavan only; nowhere else can we find such typical Bhaktas.

Once Krishna, while in Dwaraka, observed in Narada, Rukmini and others, who were His great Bhaktas, a feeling of their consciousness of their great and unmatched devotion to Sri Krishna, and, with a view to remove that ego from them and purify them, pretended illness, and was awfully shivering. Then Narada and others saw Him in that suffering condition and brought all the best possible Doctors then available for treatment; but no one could even diagnose the disease, much less cure it. Then the disease became gradually very serious, and when Narada, Rukmini, and others requested Sri Krishna to show them a way out, He, in a very feeble voice, said that the dust under the feet of a real Bhakta of His, if put in his mouth, would surely cure the disease, and that there was no other medicine. Then the various innumerable Bhaktas, who were attending on Sri Krishna, including Narada and Rukmini, were utterly surprised at this utterance of Sri Krishna, and each was looking at the other, without being able to do any thing. Then they all said to Narada, 'You are a great Bhakta of Krishna, and so you do well to remove the dust from under your feet, and put it in Krishna's mouth!' But Narada refused saying that it would be a great sin if the dust of his feet were put in his Lord's mouth. Then Rukmini was approached, but she also refused with a similar observation; then all others also refused. If so, what was to become of Krishna's disease? If that medicine were not given, then His disease would increase, and He might even collapse. But such a catastrophe no one present there liked. So they again requested Krishna for a way out. Then He suggested, in a low voice, that the Gopis of Brindavan might also be approached. Then Narada and others felt it beneath their dignity to approach milk vendors and curd sellers who, in their view, were Bhaktas of a very inferior type; but there was no other go; so all there present requested Narada only to go to Brindavan for the purpose. Reluctantly he went, and informed the Gopis about Sri Krishna's serious illness. Then they became completely upset, and, in a way, reprimanded him as to how he could have the presence of mind to leave Sri Krishna in such a serious condition and go over there. When Narada finally informed them of Krishna's suggestion that the dust of the feet of His real Bhakta would cure His disease, they atonce removed the dust from under their feet, collected it all in a vessel, and at once rushed to Krishna's place, and put it in His mouth, to the great dismay of Narada, Rukmini, and others. At once Krishna's illness disappeared, and He appeared hale and healthy. Then Narada and others understood Krishna's plot, and from that time onwards looked upon Gopis as far superior to them in Bhakti, and had their ego in that direction effaced.

From this, we should not rush to the conclusion that Narada, Rukmini, and

others are not Bhaktas at all; if they are also Bhaktas, what is the difference between their Bhakti and that of Gopis? Narada and others retained their ego, and considered themselves as separate entities, apart from Sri Krishna, whom they worshipped. That is, they did not keep their minds and pranas in Krishna, but kept them in themselves; hence they do not answer the description 'మచ్చిత్తాః మద్గతప్రాణాః'. As for Gopis, they have no Pranas for themselves at all separate from Krishna's Pranas, and they lived for Krishna's sake only and not for themselves. Their ego was completely effaced, and hence it was that they did not consider it a sin to put the dust of their feet in Krishna's mouth. They never considered themselves as having independent existence at all. If Krishna were to lose His Pranas, they would automatically lose their Pranas at once. Their bodies, their minds, and their Pranas were all of Sri Krishan only. This is the highest type of Bhakti which knows no duality, and is known as real Prapatti or అనన్యభక్తి Thus Rukmini's devotion comes under Bhakti, while that of Gopis comes under Prapatti of the highest order. The above incident thus shows the difference between Bhakti and Prapatti also.

Thus we understand the full import of that word 'మద్గతప్రాణాః', and it is only the Gopis of Brindavana that answer the description contained in 'మద్గతప్రాణాః' also, and they only can be called Bhaktas.

కథయంతశ్చమాం తుష్యంతి, బోధయంతశ్చ మాంరమంతి

Such Bhaktas whose minds are filled with Sri Krishna only, and who live for Sri Krishna's sake only, spend their time daily by narrating to each other about the great achievements and Leelas of God in the various incarnations, as Rama, Krishna etc., in the Saguna aspect, and by discussing within themselves about the Nirguna aspect of Brahman, by శ్రవణ, మనన, నిదిధ్యాస method. The former is indicated by the word (కథయంతః), and the latter by the word బోధయంతః. The result of such narration (కథయంతః) is they derive great pleasure (తుష్యంతి), and the result of discussing the Tāttvic aspect by శ్రవణ & మనన, is they forget themselves, and enjoy bliss (రమంతి). This conduct of Bhaktas indicated in this sloka shows that Bhakt; produces knowledge of Brahman first in the Saguna form, and then in the Nirguna form, and then they become Jeevankuktas in the end. That such is the result of Bhakti is indicated and confirmed in two other slokas of Geetha—in the sloka following the above sloka i.e., 10th sloka of Chapter X, and 55th sloka of Chapter XVIII. Tenth sloka of Chapter X runs thus:—

'తేషాం సతతయుక్తానాం భజతాం ప్రీతిపూర్వకం।
దదామి బుద్ధియోగం తం యేన మాముపయాంతి తే ॥'

The first word 'తేషాం' in the above sloka is a pronoun, referring to the Bhaktas described as మచ్చిత్తాః మద్గతప్రాణాః. To such Bhaktas, Lord Krishna says, that He will give బుద్ధియోగం, i.e., knowledge of Brahman, both in the Saguna and Nirguna aspects, by which they attain 'Me' i.e., Brahman. Further, 55th sloka in the last chapter,

'భక్త్యామామభి జానాతి యావాన్ యశ్చాస్మితత్త్వతః।
తతో మాంతత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరం ॥'

also states that by Bhakti, one knows Me i.e, Brahman, in two ways— 'యావాన్', and 'యశ్చ', 'యావాన్' indicates the Saguna aspect, and the various Leelas performed; and 'యశ్చ' indicates the Nirguna aspect; and this kind of knowledge is Tāttvic knowledge, as indicated by the words తత్త్వతః both in the 1st half and 2nd half of the sloka. The sloka says that by such

knowledge, one attains Brahman. So it is plain from the above three slokas that అనన్యభక్తి produces knowledge of Brahman both in the Saguna and Nirguna aspects, and by such knowledge, one realises his identity with Brahman, and becomes a Jeevanmukta.

So Bhaktas are those whose minds are always in God, and who live for God's sake only and not for themselves, and who have no individuality of their own, and their daily conduct is they always spend their time in narrating each to the other about the great Leelas of God in the various Avatharas, and in discussing within themselves the Nirguna aspect of God by following the method of శ్రవణ, మనన, and ధ్యాన, and thus they derive great pleasure and finally bliss also, and attain Brahman.

(To be continued)

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE

I. INTRODUCTION

When we define architecture as the science and art of designing and constructing buildings, we give ourselves only a tentative definition of it, as there must be a starting point for us before we can probe into its inner significance. And this, like every other tentative definition, is subject to its limitations. Therefore, when we try to get at the implied significance of architecture, we are to broaden our vision of it. We are not to take it as merely laying brick upon brick and stone upon stone, but we are to develop a sensitive eye for the interesting terms of colour and contour and a sensitive ear for the unheard melodies of stone and structure. We may say that architecture takes into its ambit, poetry, painting, music, dance, drama, religion, and other civilized walks of humanity.

Kinds of Architecture.

Architecture at its best is admixure of the good with the graceful which is the culminating point of a civilization's achievement in building. As we dig deep into the subject, we are bound to get into touch with the various kinds of architecture. Building houses, bridges and other structures of ordinary utility is known as Civil Architecture. Construction of ships and fortifications are known as naval and military architectures respectively, while building temples and shrines and masks and churches is called ecclesiastical or religious architecture. We shall deal with Andhra architecture in general and the religious architecure of Andhra in particular, in the following chapters.

Andhra Architecture.

The term 'Andhra' is ambiguous. In a geographical sense all art produced on Andhra soil is Andhra. The use of the term, is no doubt misleading and requires clarification. Much of the art work produced on Andhra soil is of foreign origin, and should be considered historically as a local development of the styles of certain foreign schools. This is also the case with Indian art. As Vincent A. Smith pointed

it out, most people in England and America, and many Indians brought up on Western trends of thought, if they think of Indian art, probably think first of the Taj or the lavish Moghal courts of the sixteenth and seventeenth centuries. The architect of the Taj was either a Venetian or a Turk. The spirit that gave it a shape and form was a Muhammadan king's love for his Queen. The Mahal was constructed in the Persian style with a large centre dome and with four smaller domes at the corners, and four minarets towering as sentinels. The Moti Masjid at Agra, the Jami Masjid at Delhi and the spectacular Muhammadan buildings at Bijapur are the result of the Mogul Emperors and their Viceroys utilizing the Hindu genius which created monuments of Hindu architecture at Mudhera, Dabhoi, Khajuraho, Gwalior, and elsewhere, towards the glorifying of Islam. When we call Taj or any other Muslim erection as Indian architecture, it means that we refer to that architecture which is a harmonious blending of various alien styles and influences that have become a part and parcel of the indigenous art. Likewise, when we speak of Andhra architecture, we mean the architecture which is the result of various foreign influences, like the Buddhist, the Jain and the Muslim or other minor influences, on the Hindu architecture within the geographic boundaries of Andhra.

The origin of Architecture

Few historic and monumental evidences bear witness to the origin of architecture. But it may be safely conjectured that architecture had its beginnings when man thought of a permanent dwelling for him. There were times when man ate everything that promised to abate his hunger and roamed about the plains and forests taking shelter under the open sky or the spreading tree or the caving rock. But as he advanced and developed a rational outlook on life, he had to think of the necessaries of existence such as food, shelter, and clothing, which he tried to acquire in his ingenious way. Till then his occupation was chiefly fishing and hunting. He was also a pastor with flocks and herds. He led a nomadic life, and therefore could not afford a permanent dwelling. But before long he took to the finer arts of agriculture and poultry-farming. He developed a social instinct for a family, a group or a tribe. These enforced him to think of a permanent shelter. He seriously felt the pinching need of a home.

The styles and forms of the primitive buildings were the result of Man's adjustment with Nature. The climate and the materials at hand were the determining factors in the art of architecture. Generally the first settlements of Man were on the banks of a river, for water was indispensable, as agriculture and other types of farming demanded it. From the river-bed alluvial clay was available in plenty. It put into the mind of Man that huts could be had with the help of the clay which could be shaped into bricks and baked in the hot sun. Thus the earliest two settlements known to archaelogists, in Chaldaea and Egypt, built rude huts with baked bricks which gave them the necessary shelter from the hot sun.

The next advance in house-building, was in Egypt which was made by the employment of the palm tree trunk as a lintel over the door way to support the wall above, and to cover over the hut and carry the flat roof of earth. To this day this type of hut is to be seen in hot countries like India. Some of the earliest rock-cut tombs at Giza, bear evidence to such constructions, where the actual dwelling of the dead was reproduced in the

tomb. In these constructions, the corners, or quoins of the hut were protected by stems of the *douva* plant, bound together in rolls by the leaves. These in the form of torns rolls, were carried across the top of the wall. Down to the present day the huts of the fellahs are built in the same way. They are surmounted by pigeon-cots, and bear a very strong resemblance to the pylons and the walls of the temples. Thus it can be suggested that in their origin these stone constructions were imitations of unburnt brick structures. So also, the raking sides of the stone walls with their bottoms thicker than their tops, bear a resemblance to the unburnt brick walls. From long exposure, the bricks get hard and become compact but fail to sustain much pressure. So it is necessary to broaden the walls at the bottom than at the top. Without any useful value, these raking sides of the brick walls are adopted in the *mastabas* or tombs sometimes built in unburnt brick and some times in stone.

Building vv. Architecture

Thus having traced out the origin of architecture let us turn to our tentative definition of it once, We said that architecture is the science and art of designing buildings. It is the art of building in such a way as to accord with the principles determined, not merely by the ends the construction is intended to serve, but by high considerations of beauty and form. It is not the art of building well. The end of building as such is to provide accommodation irrespective of appearance. But the end of architecture as an art is to so arrange the plan as to enrich the edifice with beauty, grandeur, unity and strength. So architecture demands the possession by the builder of gifts of imagination and skill which are to so properly mix up in him as to satisfy its principle qualities.

Principles of Architecture.

The principles of architecture have been variously determined by different authorities. Wherever we find it necessary, we shall deal with them in detail in the following chapters. But, here, we shall consider the univerersal principles of Vitruvius, the only ancient writer on the art of architecture in the West. He said that *Firmitas, Utilitas, Venustas,* (Stability, Utility and Beauty) are the three indispensable requistes of a fine building of architecture. We have seen above, in the case of the abodes of fellahs, that they were devoid of beauty and were not firm and stable. Their main purpose was to serve the immediate wants of those nomads. Later on when stone constructions came into vogue, they had the two principles of stability and utility and as such they were only buildings inspite of their massive dimensions. In Chaldaea itself, the decorative features found in the stage towers which constituted their temples, and broad projecting buttresses, panels and other features, though constructive in aim, formed the decorations of the Assyrian palaces. We may safely call them the architecture of Assyria. Thus, in general, we may call a building an architecture when it satisfies the three principles of Vitruvius.

Indian Architecture: Primitive Stage:

In India, there is not much authentic evidence of building, earlier than Mohenjadaro. But doubtless, as elsewhere, here also, a wooden period must have preceded the brick and stone period. Even to day we notice in our midst the earliest form of huts in which bamboo and thatch and straw and leaves are used as material for construction.

Indus Valley Civilization: 5,000 Years Ago

Though much guess-work is done in trying to establish the civilization that

preceded the Indus valley civilization, the excavations at Mohenjadaro and Harappa are evidences, beyond doubt, of a very advanced civilization. In many respects the town planning then was far in advance to the modern town planning. The cities, with great baths and drains and sewers, all of baked brick, could not have sprung up over night. It would have taken at least two or three thousand years of progressive development to give a shape to a civilization with well-planned cities to its credit. Few cities in contemporary Egypt or in Mesopotamia could rival Mohenjadaro in architecture or in other walks of civilized life.

The Builders of Mohenjadaro and Harappa

Research has made it possible to determine with some degree of certainty, that the people who constructed the towns and cities of the Indus valley civilization, were Proto Dravidians, though one cannot tell to what particular tribe of the Dravidians they belonged. They were certainly pre-Vedic in origin. They may have descended from the many original neolithic inhabitants of India or they may have come from Central Asia which was the source of most of the emigrations of those days. Whoever they were, the absence of any defence at Mohenjadaro, helps us to rightly conjecture that they were not a warring people. On the other hand the evidence of advanced arts and commerce tell us that theirs was a utilitarian and commercial civilization that loved peace and progress. Not only that, they were enlightened people who could exert the light of reason in making the best use of material power. For their art of living was always guided by the over shadowing faith in the Mother Goddess whom they very often reproduced on objects of worship and utility.

The Main Characteristic of the Mohenjadaro Buildings.

The builders of Mohenjadaro used burnt brick mostly in their constructions. They laid it in mud, or in mud and gypsom mortar combined, so as to strengthen the hearting of walls and the corners of buildings. They used crude brick also which in a later period was used by the Egyptians and the Mesopotamians. The foundations and the terrace-packing were done with it.

The Buildings.

The buildings of Mohenjadaro had massive walls proportionately high and stout. The qnality of the foundations of the constructions seemed to indicate the social status of the people who built them. The rich houses had deep foundations while the poorer homes were erected on mounds and high debris. The flooring was made of flat brick or brick on edge, the second type generally being used in bath rooms to withstand the wear and tear.

The people seemed to have a very high sense of hygiene. They provided their homes with doors and windows for the free play of breeze. The bath rooms were perfectly paved and connected with the street drainage. The horizontal drains were made of brick while the vertical ones running down from upper stories, were of *terra cotta*. They had closely fitting spigots and faucet joints, surrounded by brick-work or embedded in thick walls. Rubbish chutes or flues descended from the upper stories through the thick walls into a bin attached below which must have been cleared regularly by scavengers. Even on the street at various points public dust-bins were to be observed.

The roofs, perhaps, were flat and carried on timber planks, often covered by beaten earth and brick or matting for protection.

There were wells in almost all big houses. They were made of burnt brick in a circular fashion and were situated in such a place as to be shared by the inhabitants of the house as well as the people on the street. Even to this day such wells are in vogue. They solve the water problem to a great extent by supplying the poor with water whenever they want. Added to these wells there were great Baths, built entirely of burnt brick and of dimensions 39'3" × 23'2", with the stair case with treads 8" high and 9" wide, surrounded by a paved walk, 15' wide. North of this bath were other bath rooms, designed for the priest or the noble men. In the interior villages of modern India which are not yet fully affected by Western civilization, we detect these great Baths in the midst of rich men's houses. In South India such baths form a part of the temple in which, every devotee is expected to wash his hands and legs and, preferably, have a dip before he enteres the *sanctum sanctorum* of the temple for the *darshan* of the God. By so doing he is not only supposed to have purified his body but to have cleansed his mind of all evil thoughts by the touch of holy Ganges, as it is believed that waters of such baths are from that eternal source, and prepared his mind for the elevating thoughts of the Almighty.

Town Planning in Mohenjadaro:

These details form a part of the town planning 5,000 years ago. All the streets run straight and cross others at right angles, thus giving the town or city not only a geometric beauty but other benefits of form and design. None of the houses along the streets seem to encroach upon the road. On the other hand they conform to a uniform pattern and planning. The streets are all aligned from East to West or from North to South so as to have the benefit of the prevailing winds that come from the North or the West. Smaller streets and lanes run at right angles with the main streets so that the fresh winds of the big streets suck the stagnant air out of the lanes. The width of the streets varied from 11 to 4o ft., the narrowest lane being 4 ft

Till the advent of British rule in India, town planning was almost conducted on the principles of Mohenjadaro. The impact of the West is clearly visible in the Indian towns and cities and it is a blessing, we should say, that the Western culture could not penetrate into the villages, the heart of our culture and civilization so easily. The modern town planning experts would do well to pay attention to our tradition and culture instead of copying the Western civilization which is entirely drawn up on different footings congenial to it.

The Mohenjadaro civilization speaks high of the good civic sense of the people that must have helped the authorities in maintaining such symmetry of form and structure in architecture of those days. Both the governing authority and the people of the times should have moved shoulder to shoulder; otherwise, it would have been quite impossible for those early generations to have achieved such high standard of life.

Vedic Architecture:

The next prevailing influence upon Indian people and their life, that has struck deep roots into their day to day life, is the influence of the Vedic Age. Before the age of the Vedas, the various Dravidian peoples who inhabited Northern India after the Indus Valley Civilization, and the Aryans who came after them, left little trace of building as they were mostly forest tribes. Yet there are some instances where the Aryans seem to have called in the architect, especially for erecting

the "five altars" and the "sacrificial halls".

The altars must have been very simple platforms, made of *kusa* grass and mud. But as the Vedic rights grew complicated, under the influence of Dravidian worship, the forms of the altars became varied and conveyed some symbolical significance.

A description of a hall of sacrifice suggests that it was made of bamboo and of reeds and mats. Perhaps this is the basis of all later temple architecture. This has led to the definition of this period of architecture as the thatched period style. In South India and in Bengal, this style achieved so much importance as to be pictured in the Buddist monuments of Sanchi and Bharhut.

The Vedas allude to skilled craftsmen who made chariots in wood. In the *Rig Veda* there is a reference to "mansions with a thousand pillars". Confirmation of the use of stone was found in a relic of a much later period. It was also to be had in an inscribed sacrificial stake which was unearthed at Ishapur at Mathura dating to about 144 A.C. Some rock-cut tombs have been discovered at Mennapuram near Tellicherry in Kerala, which bear evidence to Vedic architecture. They are hollow stupas which are hemispherical in shape; and one of them has a slender stone column in the centre. Though not an architectural necessity, this pillar may be an adoptation in stone of some of the wooden pillars of the earlier architecture. It is also probable that this cave might be a rendering in stone of the early hemispherical hut. Monsieur Jouveau Dubreuil's discovery of a hollow cave of hemispherical shape at Bangla Motta North of Cannanore adds strength to the above assumption.

In *Ramayana* and *Mahabharata* there are references to "the abodes of the Gods." The *Ramayana* speaks of "the white washed portals" of temples. The *Mahabharata* describes assembly halls or places. Indraprastha, the capital of the Kurus and the Pandus is described in glorifying terms.

Many old craft books make mention of the qualifications of a city planner of *Sthapathi*. He is not only to be an adept in architecture, but mentally sound and morally good. There was even a god of architectures and arts and crafts, called Visvakarma.

All this is of India many centuries before Christ. The art of building had not only developed into architecture but had achieved a very high standard of perfection. To this day architecture in the country is faithful to the spirit of the architecture of ancient India, though much of its external form is forgotten and much more has been added to it, from various other influences, which is a sign of growth. In recent days, however, there seems to be a drift in Indian Architecture which threatens to lead us into ignorance of this wonderful art which made our ancestors what they were.

(To be continued)

"HINDU IMAGES" - I

By

T. N. SRINIVASAN, M. A.

For the past fifteen months, readers of "ARADHANA" have been fed with a rich varigated fare of brilliant articles bringing out the glory magnificience of our ancient temples, more particularly in the Andhra region and the religio-historical importance of many of them. Often five word-pictures of the deities that adorn some of these Temples were presented to its enlightned readers, sometimes accompanied by their photographic reproductions. It is the fitness of things, that the writer of this article desires to present through the pages of "Aradhana," the significence, origin and evolution of Image-cult in our country and their influence on the temple development, drawing examples as far as possible from the shrines in Andhra country, by a series of articles suitably illustrated.

In almost every place—be it a town or a village, there is one constant feature—the temple. It may be that it is a very small unimposing structure, having a single image or it may be grand magnificent edifices with characteristic gopurams, mandapams and other ornamental structures, dedicated to a well-known deity with numerous minor shrines round about. But in all our temples—small and great there are a variety of images of Gods and Goddesses, in various postures and designs, in several places from the main *sanctum sanctorum*,—the Holy of Holies to the pillar—niches and from the basement to the topmost storey of the gopuram. Even though these images catch the attention of all those who go to temples, very few of them take the interest or trouble to observe them in close quarters and desire to understand the significance of their existence in several places. Some go to the extent of feeling that it is only a mode of ornamentation resorted to by the ancient artisans, while others simply by pass them, as they may probably do when they visit a museum, or at art-gallery.

But the existence of several images in distinctive locations is based on religious traditions as laid in our ancient *sastras* and *agamas*, on whose firm tenets, our temples are created and adored. So if a proper understanding of the nature of these images is made, it will enable one to appreciate more and even diligently, the otherwise apparently inordinate assemblage of several icons and images in our temples, both aesthetically and ethically. Such study of images—as it was prevalent in countries other than India—as for example in Greece, Rome and Egypt, was given a foreign name as 'Iconography'—which term is derived from the Greek word 'Eikon' which meant a figure representing a deity or a saint in painting, sculpture, or mosaic. In our country, we call the image as '*Bera*' '*Vigraha*' or '*Archa,*' and this subject is a fascinating one, as it does bridge the symbolic dogmas of religion with artistic creations of fascinating beauty.

It is now worth while to know something about the origin of image-worship in India and the causes that led to its genesis, as a means of adoration of the imperceptable divinity. To be frank, it is not possible to exactly fix the date when this ancient custom began As we designate anything ancient as *Vedic*, this cult also appears to have originated in that dim-past. There are enough indications—though of a faint nature—to show that some sort of art and

art creation existed even in the Vedic age. The employment of an external object to concentrate the mind upon in the act of meditation in carrying on the practice of *yoga* is in India quite as old as *yoga* itself. Patanjali defines this process of yoga as internal and external, the latter meant to symbolic the cult of concentrate objects of worship. Even before Patanjali, whom scholars assign a date as early as second century before Christ, references are made to a great sage named Hiranyagarbha whom commentators of yoga consider as the founder of yoga doctrine.

Similarly Panini in his grammatical aphorisms mentions that "likenesses not be sold but used for the purposes of livelihood do not take the termination *kan*" (V. 3. 99). The word he uses to indicate an image is given as *pratikriti* in an earlier aphorism. This clear reference indicates that even in the days of this great grammarian, there existed objects of adoration in some form or other.

The earliest evidence of representing the Vedic concept of deities in the form of certain animals gives a dim idea of the beginning of image-cult. Thus the horse is associated with Surya and Agni, and the bull with Indra and Rudra. The animal manifestations of *Prajapati*, are the earliest examples of image worship.

The more significant type of Vedic image was the *Chakra*. Originally it is said that the Vedic priest placed behind the altar of fire—the *homa-kunda*, a disc of fine gold to signify Surya, a prominent Vedic deity. This symbolism was elaborated and adapted in the representations of the *prabha mandalams* of images and in the *chiras-chakras* of the deities themselves, which was done to show the radiance of the cosmic power of the divinities. Later this disc of power and energy became the *Sudarsana*—or the *chakra*, which Vishnu wielded, when the cult of Vishnu worship became more significant. Even the Buddhists incorporated the chakra in their wheel of life and used its form in the *Dharmachakra*.

Though an elemental conception of the powers of Nature, as visualised by the Vedic deities like Agni, Surya, Varuna, Soma and others, does not require an iconographical representation, there are yet some unmistakable references to images in the Vedic texts. One of the most prominent passage dedicated to Indra, occurs in the tenth stanza of the Hymn 24 of the fourth book of the Rig Veda, which in translation reads :—

> "Who for ten milet kine purchaseth from me this Indra who is mine ?
> When he hath slain the Vrithras, let the buyer give him back to me".

This passage gives a clear indication that a symbol appears to have been used to signify Indra. So also there are references about the "*golden purusha*" of the Agni Sayana—which is believed to have been a golden plague shaped in human form, used in the Vedic yagnas. Thus the concept of God in one or more anthropomorphic forms later developed perceptably and clear references to aesthetic appreciation of forms occur in the later Brahmanas like *Satapatha Brahmana* and sutras like *Grhya Sutras*.

In the days of the Puranas, we find frequent references to temples and deities being worshipped therein, as *kuladevathas*. Both the epics the Ramayana and the Mahabharata have clear references to the existence of images in those days. In the Ramayana, we see reference to temples in Lanka (Yuddha Kanda. 39th Sarga) which indicates that temples existed in South India. In the same Kanda, there is a passage in the Rama Pattabhisheka Sarga that Rama presented the

nunch honoured image of his household-deity—*Kuladhana* to his alley Vibhishana, as a coronation gift, which the Sri Vaishnavites identify as the image of Sri Ranganatha of Srirangam temple.

The same epic also describes in Uttara-kanda, that Rama had a golden image of his wife Sita set up for the Aswamedha yagna he was performing since Sita was banished by him—to serve as his queen during the period of the sacrifice.

Similarly there are references in the Mahabharata also—in the Striparva, the blind old king Dhritharastra zealous of the pavers of the Pandava princes, caught hold of the iron image of Bhima, thinking it was the real Pandava warrior and crushed the same hoping that he had thereby killed the real hero.

References to images and temples increase in the later Puranas, which in one aspect formed the use for the existence of temples—for the several *sthala puranas*, relating to the presence of deities in temples are drawn from the Puranas and compiled togther to indicate the genesis of the Archa form in that temple.

Leaving the literary references to images, it is desirable to direct our attention to actual sculptures and to unmistakable references oceaning in ancient inscriptions.

The oldest piece of sculpture, in South India, definitely Hindu in character, is as far as we know it now, is the Linga at Gudimallam, a village near Renigunta in the Chittoor district of Andhra State. The image is peculiar and is carved out of a stone—with the figure of Rudra in half relief. A detailed description of this will be dealt with later in this series, but it is to be mentioned here that by its facial and other anatornical characteristics, it may be put down that it belongs to an early period counter puranas with the Bhaurhat sculptures of Northern India—which has been ascribed to the second century before Christ. From this Linga, we may safely conclude that worship of Siva in images is at least as old as the second century B.C.

Then again, the inscription on the *Garudasthamba* at Besnagar states that "Heliodorus, the son of Dion, a Bhagavata who came from Taxila in the reign of the great king Antalkidas set up that *Garuda-sthamba* in honour of Lord Vasudeva." For this king referred to in the inscription dates to a period roughly between 175 to 135 before Christ. This is about the earliest known inscription mentioning Vishnu as Vasudeva and from this we are in a position to assert that the worship of Vasudeva in temples in India cannot be later than the 2nd century B.C.

Similarly Udayagiri caves in Orrissa threw some light on ancient iconographical traditions. In a rock-cut temple in that region there is the inscription relating to Vishnu cult, which states that the son of Vishnudasa—Grandson of Chhagala and vassal of the Gupta king Chandra-gupta II dated the Gupta Era 82 (401—2 A.D.) dedicated the newly rock-cut shrine to Vishnu. In the same place there is another inscription belonging to the same period which indicates that another shrine was excavated for Sambhu—Siva.

These facts clearly show that the two Hindu Cults of Siva and Vishnu were in an advanced condition in the early 4th century A.D., at which date they must have had behind them many centuries of development.

(To be continued)

SRISAILAM INSCRIPTION OF ANAVEMA REDDI

By

SRI N. RAMESAN, M. A., I. A. S.,

Deputy Secretary to Government, Home Department, Govt. of Andhra, Kurnool.

Srisailam is a well known centre of pilgrimage in Kurnool district. It contains the famous Mallikarjuna temple whose deity is the presiding God of the Chenchu tribes who inhabit the forest area. Hence the God Mallikarjuna is affectionately called also Chenchu Mallayya. The story of the ant-hill and the cow giving milk in a particular place from which the 'Lingakara Murti' of the God was dug out are all well known to be recounted here. Kurnool Dt. with the Tripurantakam and Srisailam temples, is a very famous pilgrimage centre of Saiva worship. Apart from this religious importance, Srisailam and Tripurantakam are two great sources of medeival inscriptions which give us a complete history of the tract during that period.

The inscriptions of Tripurantakam and Srisailam are far too many to be studied, except in detail individually. The first of these inscriptions is a Sanskrit inscription containing 207 lines which is inscribed on the right and left pillars of the Mantapa adjoining the Nandi Mantapa in the temple of Mallikarjuna in Srisailam. This inscription is mostly in Sanskrit and is said to have been composed by Balasaraswathi who was the Court Vidwan attached to the court of Anavema Reddi. This inscription was in Saka 1299 corresponding to Pingala cyclic year. The month is 'Magha' and the 'Thithi' is 'Sukla Panchami'. The day of the week is said to be Wednesday. Saka 1299 corresponds to 1377 A. D. and astronomically it can be worked out that the above 'Thithi' would correspond to January 7th, Wednesday, of A. D. 1378. The above calculation will be correct only if the 'Thithi' mentioned in the inscription is a mistake for '7'. If, However, the 'Thithi' is 'Sukla Panchami' as started in the inscription, the other details will not tally.

This inscription is of vital importance because for the first time we get in this inscription a complete history of the geneology of the Kondaveedu Reddies upto the time of Anavema Reddi. We also get a complete list of the Birudas which each king was having. These Birudas by themselves may sound to be hyperbolic; but if we carefully analyse them, we can discern from them many interesting historical details regarding the reign of each of these kings.

As is well known, the crucial date in the history of the Deccan is 1323 A. D, corresponding to the fall of Warangal when King Pratapa Rudra, the last of the Kakatiya monarch, who held sway over the entire area, was defeated by the Delhi Sultans. Pratapa Rudra was a great warrior and he had successfully withstood many previous muslim invasions in the north, but in the last great battle he was completely defeated and was also taken prisoner. While he was being led captive to Delhi, he commited suicide on the banks of Narmada, and along with that, the glorious line of Kakatiya hegemony came to a very tragic end. As a direct result of this, the country corresponding to the modern Andhra and Telangana, came under direct moslem feudal rule, and moslem military governors were set up in forests. These people ruled oppressively and extracted practically the entire wealth of the land in the form of taxes so

that ryots were forced out of their holdings. Hindu Dharma was deliberately and wantonly destroyed, as a matter of policy; and desecration of temples and insults to Brahmins was a matter of national policy. The country which was essentially Hindu, was seething with discontent and ere long the standard of revolt was raised. We have already seen in several other issues of Aradhana before, how the Musunuri Chieftains took the lead in this revolt and with in a couple of years of the fall of Warangal, brought relief to the coastal area of Andhra Desha. This example was rapidly copied by the other kings also, so that within 2 decades the entire area was rid of moslem rule. The direct result of this was that many local Chieftains, who were governors etc. under the Kakatiyas, assumed full sovereign status and set themselves up as independent rulers. This was the origin of the Kondaveedu Reddi Empire which started with its capital at Addanki in Guntur district.

The chronology and genealogy of the Kondaveedu Reddis is still a matter of doubt. But, by a careful and scientific analysis of the existing evidence, historical, literary and epigraphical, Sri Mallampalli Somasekhara Sarma who has written an exhaustive history of the Reddi Empire, has fixed the chronology etc. as follows:

1. Prolayya Vema ... 1325 A.D.-1353 A.D.
2. Anavota Reddi ... 1353-1364 A.D.
3. Anavema Reddi ... 1364-1386 A.D.
4. Kumaragiri ... 1386-1402 A.D.
5. Peda Komati Vema 1402-1420 A.D.
6. Racha Vema ... 1420-1424 A.D.

Of all these six kings, the most glorious is Anavema Reddi under whom the Kondaveedu Empire flourished and was at its zenith. The present inscription of Srisailam being in 1377 A.D., falls in Anavema's reign and is historically a very important one.

The inscription itself states that it was composed by Balasaraswati who was a Sanskrit Pandit attached to the court of Anavema. This Balasaraswati is known to us from many other grants of Anavota and Anavema. He was the composer of all the grants of the King and he himself stated that he was the Vidwan of King Anavota and the writer or composer of his Dharma Sasanas. He survived his patron king Anavota and continued in the reign of his brother Anavema. The 'Drujyavaram', 'Ippingallu' and 'Peccani Thandiparru' Copper Plate grants of Anavema and also the present stone epigraph of Srisailam were all the works of Balasaraswati. No other literary work of his is available to us, but judging from the hyperbolic style that has been adopted here and the excellence of some of the phraseology, we can assume that he must have been a great poet and that Anavema was a patron of Sanskrit literature also.

The purport of the inscription is that King Anavema Reddi constructed a 'Veera Mantapa' in the temple of Mallikarjuna on the Srisailam hill. The 'Kārikā' or the promptor of this Dharma was one Mallayya, son of Pancha Bhiksha Ramanatha. The inscription gives a full genealogy of the Reddis upto Anavema and also gives a complete list of their Birudas. It is interesting to note that in this inscription the Reddis are said to belong to Vellacheri Gotra. This is a very interesting and important point and may, probably, give a clue to the origin of the Reddis.

The importance of this inscription lies in the fact that we can discern many of the exploits of the king, Anavema, by his Birudas in this. As is well-known, Anavota had a son by name Kumaragiri. The

reason why Anavema succeeded Anavota instead of directly Kumaragiri succeeding him, is not clear to us from historical evidence. It is just possible that the political state of the empire at the time of the death of Anavota was such that it was felt that a strong hand was needed at the helm of affairs. A clue for this is furnished by this inscription which gives the following Biruda to Anavema, viz., రాజ్యరమా రమణీస్వయంవరలబ్ధ నాయకసౌభాగ్య. This phrase means that this king was chosen as such by the sweet damsel of the State. This makes it clear that Anavema was chosen as king after Anavota's death. It is just possible that some of the ministers and Pradhanis might have met in conclave and elected Anavema as King in the place of Kumaragiri, in as much as the latter was a child and the times were so unsettled that a strong man was needed. It is interesting to note that unlike other dynastic troubles, this accession of Anavema to the throne did not produce any bad dynastic results and that Kumaragiri came on his Throne after the time of Anavema.

At the time of Anavema's accession, most of the territories which had been acquired by his predecessors, Prolayya Vema and Anavota, had been lost. Vizianagar Kingdom was a powerful rival to the Kondaveedu empire and the fertile valley of the Pennar and the country to the south of the river Krishna also had passed under their hegemony. The record of Anavema at Srisailam shows that by 1377 he had fought with Vizianagar empire and won back most of the territories of Kondaveedu.

As stated earlier, the importance of this inscription lies in the fact that we are able to get a clear idea by a careful analysis of the various Birudas which were stated here of the campaigning of Anavema which hc undertook to regain his lost possessions. The first is the Biruda of దివిదుర్గవిభల or the breaker of the fort of Divi. Divi fort which is Divi taluk of Krishna Dt. is a 'jala durga' i.e., fort surrounded by waters and Anevama's first campaign was to reduce this fortress. Next in importance is the reference in that inscription to the conquest of నిరవద్య ప్రోలు. నిరవద్యప్రోలు is the same as the present Nidadavolu of West Godavari Dt. which was a famous fort of the eastern Chalukyas. After Kulottunga Chola, who was the last great Chola Chalukya monarch, went away to the south, many of these local chieftains asserted their independence and నిరవద్యప్రోలు was an important fort on the way to Kalinga and hence the capture of this fort facilitated easy conquest of the other countries. After this, he reduced several forts like రాజమహేంద్రనగర etc. and came upto Simhachelam in Kalinga area. The subjection of Simhachelam is attested to in this record by his Biruda as follows: "సింహాచలాది వింధ్యపాద ప్రతిష్ఠాపిత కీర్తిస్తంభ." i.e., one who planted the pillars of victory in the Vindhya mountains at Simhachelam and other places. This shows that Simhachelam was not the last of the places conquered by Anavema and that he went upto the Vindhya area also. After this northern expedition, he must have turned his attention to the western territories which were subjugated by the Vizianagar kings and the fact that this inscription of Anavema was found in 1377 A.D. shows that by that time Anavema had extended his empire from Srisailam to the seas and from Kandukuru to Simhachelam.

We also get a good idea of his royal court and his royal pastimes from this inscription. His titles as "పరిచితానేకగతి విశేషవారణమార ణోపాయో" is an interesting one. It shows that the king was well-

acquainted with the different gaits of elephants and the means of killing them. The art of catching elephants and controlling them must have been well-developed. Similarly, the Biruda "ప్రజాపరిచిత చతుర్విధోపాయ" also is instructive and shows that Anavema was well-acquainted with statesmanship. As this was probably the last of his inscriptions after all his campaigns were over, he must have felt justified in assuming the title of "విక్రమ పంజర నిగ్రహితరిపు రాజసింహ" i.e., one who imprisoned in the cage of his prowess the lions of enemy kings and also "విజయ కుంజరాలాననిజభుజ స్తంభసంభృతయశోమండల"

i.e., one who chained the elephants of victory to his shoulders which were the pillars and who adorned himself with the victory so gained. These and other titles and Birudas show clearly that Anavema was a great warrior and was probably the greatest among the Kondaveedu Reddis.

We also see that he must have been a great patron of arts and letters. The fact that he had a poet Balasaraswati who was the composer of his Dharma Sasanas itself is a proof of this. There are many popular stories regarding the king's generosity just as stories are told of the legendary Vikramaditya. One such story is given by Sri Mallampalli Somasekhara Sarma as follows:

An Aruvela Brahmin once went to the court of Anavema and praised him in the following verse:

अनवेम महीपाल स्वस्त्यस्तु तव वाहवे ।
आहवे रिपुदोर्दण्ड चन्द्रमण्डलराहवे ॥

The king was pleased and presented him with 3000 Suvarnas. In the verse the letter "వే" occurs four times in a musical form in the words "అనవేమ, బాహవే, ఆహవే, రాహవే". The Brahmin represented that he himself has given నాలుగువేలు as the plural of the letter "వే" is "వేలు" and he has given four "వేలు" to the King. The idea was that since the Brahmin had given "నాలుగువేలు" to the king in the shape of four "వే" letters, the king should not give any less. The king was pleased at this repartee and ordered 4000 Suvarnas to be given. The Brahmin thereupon stated that though they were quits on account of these still it would be demeaning to the stature of the king to return just what he himself had given to the king. Then the king increased his present to 5000 Suvarnas, On this, the Brahmin stated that he (the Brahmin) himself was as "ఆరువేలు" or six thousand and that it would be beneath his dignity to accept anything less. The king increased his present, therefore, to 6000 or "ఆరువేలు" The Brahmin still further represented that 6000 was not any present to him as "ఆరువేలు" was his own birthright and that if he is to accept it from a king of the stature of Anavema, it must be something more. The king thereupon increased it to 7000 and the Brahmin lastly contended that the letter '7' was an inauspicious one both to himself and to the king and the king agreeing with him increased it to 8000. Thus, this is a legendary story. Still it serves to illustrate clearly the type of literary figures with which Anavema surrounded himself.

The inscription is in the 14th century Telugu script and is mostly in Sanskrit. On account of its premier importance in giving us a complete and clear idea of the various compaigns of Anavema, I give below the entire inscription in full;

1. స్వస్తి శ్రీ జయాభ్యుదయ శకవరు -
2. షంబులు ౧౨౯౯ అగు నేంటి పిం -
3. గళ సంవత్సర మా [ఘ] శు [౫] బుధవారా -,
4. సను॥ లీలాద్యూతజితాం కళాధరక -
5. ళాం మౌళౌ దృఢం కీళితామాహతుః -
6. ం యుగ ముష్నమయ్యో భుజయో విశ్లేష -

7. యంత్యా మిథః। పార్వ్వతాత్యాః కుచకుం-
8. భపార్శ్వయుగళే సాంపయ్యా లోలేక్ష-
9. ణః కాలక్షేపణ మిందుమోచన విడౌ
10. కాంక్షా శివః పాతు వః॥ ॥౧॥ తమో హ-
11. రేతాం తవ పుష్పవంతౌ రాకాసు పూ-
12. ర్వాం పరసై లఖాజౌ
13. రథాంగ లీలా
14. మిప దర్శయంతౌ
15. పురా పురారే-
16. ః పృథి వీరథస్య ॥౨॥
17. [న....మామత్య] కి-
18. రీటరత్నక లికాపుం-
19. జేన కింజల్కి వా-
20. హిన్యా మకరంది భూ-
21. దివిషదాం వేదైస్స-
22. దామోదినః। పాదా-
23. బ్జాదవతారితా మధు-
24. కరశ్రేణీవ లక్ష్మీ-
25. పతేః। సౌభాగ్యాయ।
26. మహీభుజాం సుమ-
27. నసాం జాత శ్చతుర్థా
28. [వరా] ॥3॥ కాలక్రమేణాద బభూవ తస్యాం ప్రోలక్షి-
29. తీశో విబుధార్థసిద్ధ్యై స్వచ్ఛాయయా
30. ....రాజనా....పయఃపయోథావి-
31. ప పారిజాతః ॥४॥ సంగ్రామపార్థస్య శరై ర్విా-
32. భిన్నా యస్యారిచూడా మణయో విచే-
33. లుః। ఆక్రామతే సంయతి రాజవంశాన్
34. ప్రతాపవహ్నేరివ విస్ఫులింగాః ॥౫॥ యత్కి-
35. త్రిలోలమనసా మురగాం గనానా మా-
36. లోకితుం చ ముఖరాగ మనంగమూల్యం
37. నిత్యంచ గీతరచనాం యుగపంన (దృ)-
38. దృష్టం నాగాధిపా న సహతే నయనశ్రుతిత్వ-
39. ం ॥౬॥ పుత్ర స్తస్య భుజావినిర్జిత తరిపుః ప్రోల-
40. క్ష్మాధీశ్వరో యస్యోదగ్ర తరప్రతాప-
41. రవిణా సంతాపితా వైరిణః విందంత్తే న చ
42. నిర్వృతిం జలనిధి [ద్వాషేనూపేషు] చ ఛా-
43. యా వృక్షస్వయం కులేషు సరితాం కూలేషు శైలేషు
44. చ ॥౭॥ సింధో శ్రీరివ దొడ్డయాద్గుణనిధే ర్జాతా-
45. ంన్య మాంబాతత స్తస్యాసీ త్పురుషో త్తమస్య
46. దయితాసా చ క్రమేణాత్మజాన్ సా-
47. ద్విరత్న మసూత మాంచ నృపతిం శ్రీవేమ-
48. పృథ్వీపతి [ం] దొడ్డక్ష్మాభృత మంక్క భూమి-
49. రమ [ణం] శ్రీమల్ల భూవల్లభం ॥౮॥
50. తే....వతాం గుణనిధి వేమక్ష-
51. మాధీశ్వరో సౌమ్యాది ప్రథమాన [మాన] విరతి
52. ర్ధాంమః ప్రతిష్ఠా గురుః యస్మి శా-
53. సతి పాకశాసనని [బే] సర్వాం మ-
54. హీమండలీం పుష్యంతం క్రతు-
55. భాగదాన నిరతా
56. ఘానిర్జరా నిజ
57. రా ॥౯॥ స్తంభా-
58. న్ కీ ర్తికృతే వృజ-
59. ంత్యకుశలాభూ-
60. మీశ్వరా నశ్వరా-
61. [న్ని] స్సామాన్యకృ-
62. తే వినిర్మలమతిః
63. శ్రీవేమ పృథ్వీ
64. పతిః యేన
65. శ్రీగిరిర పృ]హె]
66. బలగిరి [స్సో] పాన-
67. మార్గాంకితౌ
68. విఖ్యాతౌ రచితౌ సనాతనయశ స్త-
69. ం భావలం భూతలే ॥౧౦॥ ప్రాదాత్
70. [కుండి] తరంగిణీ ముభయతః కృ
71. ష్ణాంచ గోదావరీం విప్రేభ్యః కిల వేమ-
72. భూతలపతిః సారాగ్రహారా న్ను
73. బహూ [న్నునై] తచ్చిత్ర మ[స్స] రాజసుకరం-
74. నిస్సీమదానా భావో యేన బ్రాహ్మణ
75. జాతిభూతి సులభా....
76. వేమక్షితీశో వృషమేకపాదం ఖంజప్రచార-
77. ం కలికాలదోషా దత్తాగ్రహార ద్విజవేద [శక్త్యా]
78, [విద] క్రమైరస్ఖలితం కరోతి ॥౧౨॥ అస్మాత్సుజా-
79. త సుగుణాభిజాతో జాతః క్షితౌ జంగమ-
80. పారిజాతః అన్నప్రభు న్నిత్యకృతాన్నదానో
81. విభాతి వై రిప్రమద........॥౧3॥
82. స్తంభై రూజిత మంగపంచకయుతై
83. రష్టో త్తరత్రింశతో మధ్యే రంగశిలావి-
84. శాల ముపరి ప్రత్యగ్రపద్మాంచితం
85. భద్రాంకం [ము] ఖభద్రతోరణయు-
86. తం సద్వారపాలాం [స్త్రి]రం శ్రీశై లేకృతమ-
87. న్నభూమిపతినా వీరాశిరోమండ-
88. పం ॥౧४॥ యస్మిన్ [ఖండన] ఆ స్తమ స్తదసనా-

89. చ్ఛేదోపహారోద్ధ - స్సత్యః ప్రాప్తశు-
90. భాంగకా [య] విభవం... [వి]-
91. రాంగణాః ॥తే పశ్చా త్రివిలోచనాదశ-
92. భుజాః పంచాస్య-
93. జింహ్వాంచితా ।
94. రాజంతే పునర-
95. ష్టమూర్తయ-
96. యితి ప్రా [ప్రా]
97. ....దేవాద్భుతం॥
98. అంన్న వేమసరే-
99. ంద్రస్య విహ్వా-
100. ం [న్ను] బాల-
101. సరస్వతీ అకరో
102. దాకరో వాచా [ం]
103. నిర్మ్మలం ధర్మ్మ-
104. శాసనం ॥౧౬॥
105. సంప్రాప్త పాంచ-
106. భిక్షాచర్య్యస్య చరామనాంతస్య త-
107. నయో మల్లయనామా ధర్మ్మస్యాస్య
108. కారయితా ॥౧౭॥ శ్రీపర్వత స్త-
109. లి చెలువగు శ్రీ మల్లికార్జునస్వామిగే-
110. హాంగణమున మహనియ్యమగు వి-
111. రమంట్టపం అనేక ప్లవిలసితంబగు పు-
112. ణ్యస్థలి నొప్ప కట్టించి జగనొబ్బగండ్ణ-
113. న్న వేమభూవిభుని....శ్వరధర్మవిభవ-
114. కీర్తి సకల దిక్కులునిండి సాంద్రమై అచం-
115. ద్రతారకః స్తితినుర్వి తనరంజేశె శాంకరాగ-
116. మ మంత్రదీక్షావిభూతి దంచితాచారుం
117. డగుచున్న పంచభిక్షం రామసనుతు
118. ండు నిమ్మవ [ం]శుండు మల్లనాఖ్యుండు
119. శివభక్తమార్గరతుండు॥[1·] అన్నవేమయ-
120. రెడ్డింగారు తమ తండ్రి అన్నయరెడ్డిం
121. గారికి పుణ్యముంగా కట్టించే....[మ]-
122. ండపము....
123. మంగళ మహశ్రీశ్రీ

South Face

124 [ఓం] స్వస్తి శ్రీ జయాభ్యుదయ శకవరుషం-
125. బులు ౧౨౯ [౯] అగు నేంటి పింగళసంవత్సర-
126. మాఘ శు [౫[బుధవారమునను॥ అథ శ్రీమ-
127. దంసవేమ భూపాలకస్య బిరుదావళి [ః]॥ స్వస్తి
128. సమస్త గుణగణాలంకార చంచుమలయచో-
129. రకార విశ్వవిశ్వం భరాభరణ దక్షదక్షి-
130. ణభుజాదండ॥ జగనొబ్బగండ అసయు-
131. మండలీంద్రగండ రాయచకోలుగండ అర్థిజప్ర-
132. త్యర్థిజ హేమాద్రిదానవిరత ప్రజాపరిపాలనా-
133. చరితహరణభరణ రూపనారాయణ వీ-
134. రనారాయణ భుజబలభీమ అపరిమిత భూ-
135. దానపరశురామ అనేక సగరోపకంత ప్రతిష్ఠా-
136. పిత బహువిధా-
137. రామ సంగడిరక్ష-
138. పాల జగరక్షపాల
139. జగపగోపాల గు-
140. జ్జరితట్టూవిభాళ
141. రాచూరిదుర్గ విభా-
142. ళ కరవాళవైనతేయ
143. ఖండిత విమతవ్యాళ
144. దివిబలదుర్గన్ విభాళ
145. అనవరత పత్తానేకా-
146. గ్రహార భూదేవ కారి -
147. తసోమపాన శ్రీ ప -
148. వ్వత అహోబల నిర్మిత -
149. తసోపాన పంచారా -
150. మప్రతిష్ఠిత గజఘం -
151. టానినాద పర్థిత కీర్తిఘ -
152. ంటాగావ కుండినదీస -
153. హ్యాజా గౌతమి జలక్రీడావినోద శ్రీ శైలత్రిపు -
154. రాంత్త కాహోబల కాశీప్రయాగ గయ -
155. సింహగిరి శ్రీ కూర్మ్మ పురుషోత్తమాది -
156. పుణ్యస్థానస్థా పితానేక సువర్ణ కలశ -
157. రజతహేమపాత్ర పల్లవత్రినేత్ర నిత్యప -
158. రిపాలితసత్య పల్లవాదిత్య దుర్మ్మదవైరి -
159. వీరభయంకర బసువనంకర క [లి] కాల -
160. భంజితధర్మ్మ వృషభావికల నంచారక -
161. రణ చిత్రప్రభావ దుండీనగావ। విక్ర -
162. మపంజర నిగ్రహిత రిపురాజ సింహ
163. పాండ్యరాయ గజసింహ్వ। బ్రహ్మకుం -
164. డీ కృష్ణవేంణా గౌతమీ తీర దత్తానేకాగ్ర -
165. హార అనేక పుణ్యక్షేత్ర సత్ర సంవాదిత -
166. చతుర్వ్విధాహార। విజయకుంజ రాలాన ని -
167. జభుజ స్తంభనం భృత యశోమండన। అళ -
168. యవర దశిరఃఖండన ప్రజా పరిచితచ -
169. తుర్వ్విధోపాయ కౌళాదిరాయ పరపురహ -
170. రణ మృత్యుంజయ సంగ్రామ ధనంజయ -
171. రాజ్యరమా రమణీస్వయం వరలబ్ధ నాయక -

172. సాభాగ్య మహావియ్యాంధ్ర పట్టాపిషి -
173. క్త సంప్కృత మహాభాగ్య బహుసహస్రసు -
174. పంబాణావాస సంతోషిత మహాకవీశ్వర ॥
175. పూర్వార్ణ సముద్రాధీశ్వర ఘనసారక -
176. స్తూరికాదివస్తు విస్తారవిరచితా పూర్వార్ణ -
177. వసంతవిహార పరిగృహీత నూతనమధ -
178. నావతార విరచిత బ్రహ్మాండ దానకనకధా -
179. రాదానగో సహస్రదాన కల్పితధుదాన సం -
180. తతనిర్వాణ తిణతనప్పణ సంతాన సింహాచ -
181. లాదివింధ్య పాపప్రతి ష్ఠాపిత కీర్తిస్తంభ విజ -
182. యురవహు [రి] రంభ సంగరగౌతమి -
183. సలిల [సంగమ] సకల జలదుర్గణ సాధనరము-
184. రామ రాజమహె -
185. ంధ్ర నిరవద్య సగరా -
186. డిబ హువిధ్వస్థ -
187. లయగణ వర్గణవిధశ -
188. సబల రామ। సం -
189. గ్రాము సత్ర సంత -
190. ప్వణత భూతవేతా -
191. ళ కలియుగ ఖేతా -
192. ళ పరిచితానే కగ -
193. తవిశేష దారణ -
194. పూరణోపాయ
195. షరికానహాయ
196. విశ్వజన హిత పవి -
197. త్రచారిత్ర వెల్లచె -
198. రిగోత్ర ఉత్తుంగ -
199. చతురగజ....బలవైరిసేనా సాధక
200. శ్రీ పర్వణ తశిరోమణి శ్రీ కుమార గిరిశ్రీ -
201. మత్రిపురాంతకదేవ దివ్య శ్రీ పాదపద్మారా -
202. ధక వేమభూపాల వంశాంబుధి సంపూ -
203. ంర్ణచంద్ర శ్రీ యన్నవేమన రేంద్ర విజయా.
204. భవ॥ వేమభూపాలక కారిత సోపాన
205. మహాధికారవకస్య రామయదేవస్య
206. సుతో మల్లయనా మాన్యచాధికార -
207. యితా ॥

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

JUNE 1956

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

PUBLICATION OFFICE:

" ĀRĀDHANA "

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments (Administration) Department,
(Andhra)

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12 -

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆరాధన

దుర్ముఖి | మాసపత్రిక | జ్యేష్ఠము

విషయసూచిక | పుట

తెనుగు

CONTENTS

PAGE

ENGLISH

శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరి - ధ్రువమూర్తి, నాగేశ్వరాలయము - బందరు

"ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి"

సకృ దేవ ప్రపన్నాయ 'త వాస్మీ'తి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ॥

సంపుటము ౨ | దుర్ముఖి - జ్యేష్ఠము | సంచిక ౬

ॐ

सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु ।

आ त्वाऽहार्षमन्तरभूः । ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिः ।
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्तु । मा त्वद्राष्ट्रमधिभ्रशत् ।

ध्रुवा द्यौर्ध्रुवा पृथिवी । ध्रुवं विश्वमिदं जगत् ।
ध्रुवा ह पर्वता इमे । ध्रुवो राजा विशामयम् ।

इहैवैधि मा व्यथिष्ठाः । पर्वत इवाविचाचलिः ।
इन्द्र इवेह ध्रुवस्तिष्ठ । इह राष्ट्रमु धारय ॥

तैत्तिरीय ब्राह्मणम्—प्रपाठकम् - ४, अनुवाकः २.

తా॥ సులభముగా పూజింపనగు నా దేవి మనకు సౌఖ్యమునొసగుగాక!

ఓ రాజా! ఈ రాజ్యమునకు నిన్ను తీసుకొనివచ్చితిమి. ఈ రాజ్యమునందు స్థిరముగా చలనములేక యుండుము. ప్రజలెల్లరు నిన్ను (రాజునుగా) కోరు చుందురుగాక! నీవలన యీ రాజ్యము తొలగకుండునుగాక! పృథివి మున్నగు లోకము లెట్లు స్థిరమైనవో అట్లే ఈ ప్రజారాజ్యాధిపతివగు (నీవు) స్థిరముగ నుందువు గాక! ఓ రాజా! ఈ రాజ్యమునందు నీవు ధైర్యముతో నుండుము. ఇంచుకైనను భీతిల్లకుము. పర్వతమువలె స్థిరుడవు కమ్ము! ఇంద్రుడు స్వర్గమునందెట్లు స్థిరముగ నధిపతియైయుండునో అట్లే నీవును ఈ ప్రజారాజ్యమునందు స్థిరముగా నుండి ఈ రాష్ట్రమునంతటిని అభివృద్ధిపరచుము.

శ్రీరస్తు

శ్రీ దేవీస్తవరాజము

కవిసార్వభౌమ, కళాప్రపూర్ణ, శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు,
ఆంధ్ర ప్రభుత్వాస్థానకవి.

కవిరాజ విరాజితవృత్తమ్ ॥ శ్లో॥ జయజయ! దేవి! త్రిమూర్తిపణాయిత శక్తివిహారిణి సారగుణే
జయజయ! దేవి! సమస్త జగజ్జననంతత పాలనలోలమతి!
జయజయ! దేవి! నిరస్తమహాముని సంచిత ఘోరతరాఘచయే
జయజయ! దేవి! మహేశ్వర మానససారసనిత్యనివాసరతే ॥

శిఖరిణీ ॥ శ్లో॥ జగజ్జాలం యస్యాస్సకలమకలంకైస్సకరుణైః ।
కటాక్షాపాతైర్భవతి వదతీతి శ్రుతిచయః ।
తతస్సా సర్వేశీ ప్రథితవిభవా వైభవకరీ
మహాశక్తిః పాయాత్సకలసురసంసేవితపదా ॥

శ్లో॥ శ్రీమన్మహాదేవి! శ్రీ సర్వలోక క్షేమంకరి త్వాం సదా నౌమి బాలే!
సర్వేశ్వరి! శ్యామలే! కోమలాభే! మాంరక్ష మాంరక్ష మాంరక్ష మాయే!

శా॥ ఓవారాహి! మహేశ్వరీ! భగవతీ! యోకాళరాత్రీ! మహా
దేవీ! సర్వచరాచరాత్మక జగద్విస్తారవారంబులున్
నీవే; నీవలనన్ జనించునవియై నీయందెలీనంబులౌ
గావంగర్త్రివి భర్త్రివీవెకదె దుర్గా! భార్గవీ! మ్రొక్కెదన్ ॥

తే॥ బ్రహ్మవిష్ణ్వీశ్వరాదులు ప్రత్యహంబు । సర్వమంత్రాధి దేవతాస్థానమవని ।
నిన్నుధ్యానించి పూజింత్రు నిఖిలజనని। నీవె యంతకు దిక్కని నేనెఱుఁగుదు.

చ॥ హరిహరులుల్లసిల్లుటకు సూర్యుఁడు వహ్నియు వెల్గుచుంటకున్
మరుతుఁడు సంచరించుటకు మానవజాతియు భూతజాతమున్
ఏసగుటకెల్లవారికిని దిక్కును మొక్కును నీవె యీశ్వరీ
శ్వరివనియుం బరాంబవని స్వాంతమునన్ భజియింతు భక్తిమై ॥

ఉ॥ గారడివాని చేతులనుగల్గిన బొమ్మలువోలె దేవతా
వారమునాడఁజేయుచుఁ బ్రపంచము నట్టిటుత్రిప్పుచుందువా
గౌరియుఁ బద్మసంభవుఁడు శర్వుఁడులొ సగువారలెంకలై ।
చేరి భజించుచుంద్రు నినుఁజిన్మయమూర్తివి నీవు శాంకరీ ॥

సీ॥ ఏపరాదేవత బ్రాపందియే యబ్ధి మధుకైటభులఁగూల్చె మాధవుండు
ఏ మహాశక్తి సుత్రాముఁడు సేవించి మును వృత్రసంహారమును బొనర్చె
ఏలోకజనని పూజాలోలుఁడై బ్రహ్మ సర్గముం బొనరించు శక్తిగలిగె
ఏదేవి భజియించి యింతలోఁ ద్రిపురసంహారమొనర్పనై హరుఁడెసంగె

తే॥ అట్టిలోకైకజనని నవాక్షరీమను స్వరూపమహాశక్తి సుస్వభావ
భక్తిభావింతు భారతవర్షమందు సతతరక్షావిధానము సలుపుపొంటె ॥

మ॥ హరిశీర్షంబది లక్ష్మిశాపమున హాహాపుట్టగాఁ బ్రస్ఫుర
హ్వారిగర్వంబునయం వదంగికొనిపోనార్తిం బ్రపత్తిల్లుని
ర్జరులెల్లన్నినుఁ జేరివేఁడ హయశీర్షంబొండు కత్కంఠరో
పరిభాగంబునఁ బెట్టిమన్చిననినుం బ్రార్థింతుఁ గామేశ్వరీ ॥

శా॥ ఘోరాయోధనమందు రాక్షసులతో గోరాడి పోరాడుచున్
గ్రూరుండై మహిషాసురుం డెదురుకోఁ గోయంచుఁ గ్రోధమ్మునన్
శౌరిన్సింహముఁజేసి దానిపయిఁ జెల్చుల్చిల్చి తత్తచ్చమూ
వారమ్ముందెగ వేసినట్టి లలితాంబ న్నిన్నుఁ బ్రార్థించెదన్ ॥

సీ॥ చంద్రవంకలతోడ సొరుమీటెడువేయి శీర్షములుకిరీట చిహ్నితములు
వ్రేలునాల్కలతోఁ గరాళంబులగు రక్తసిక్తముఖంబులు నిస్తుమీఱ
వేయి హస్తంబులు వేయి పాదంబులు వేయి కన్నులుగల విగ్రహంబు
శంఖచక్రగదాసి శక్తితోమరభిందివాలాయుధావళివాసిఁదాల్చి

తే॥ పుట్టపేరదితోమాలె వోలెవ్రేల నీలనీరదకాంతులు గ్రాలమేను
శత్రుభీతిదయగు మహాశక్తికాళి మాకభయమిచ్చి రక్షించుఁగాక మమ్ము ॥

చ॥ అలరగనందగోప కులమందు యశోదకుఁ బుట్టితత్కాలం
బులవెలయింపఁజేసి చలముం బలముంగొని కంసమృత్యువై
యిలపయినేయనింగి పయికేగి మెలంగెడునాది శక్తినే
నెలమిభజింతు నెంతయు ననేక విధంబుల విన్నవించుచున్ ॥

చ॥ అరుణశరీరకాంతి దెస లంతర మింతయులేక నిండుకోఁ
గరముల నాల్గిటంగళయుఁ గంజము పుస్తకమక్షమాలయున్
బరఁగశివాంకసంస్థయయి బాలికవైఖరి భక్తకోటులన్
సురుచిరలీల నేత్రిపురసుందరి డెందమునన్ భజించెదన్.

సీ॥ చిన్నారి ముంగురుల్ చిందులు ద్రొక్కంగ నుదుటఁ గస్తురిరేఖ గదియఁజేసి
మధుమదవివశయై మంజులవాగ్విలాసము విస్తరిల్లంగ నలుపుకొనుచు
నడుగొందు తమ్మిపైనిడి రత్నపీఠమునందు సుఖాసీనయగుచునుండి
వీణవాయించుచు గాణయైయెదనెడఁ జిలుకల పలుకులు చెవులవినుచు

తే॥ కలువపేరుధరించి కోమలమయిహరి। నీలమాణిక్యకాంతులు నెఱినెసంగు
మెయినరుణవస్త్ర మెంతయు మిసిమిమెఱయ। జగములేల్ శ్యామలాదేవి సన్నుతింతు ॥

శ్రీ నాగేశ్వరాలయము

ఖోజ్జిల్లిపేట - మచిలీపట్టణము.

అవటపల్లె హనుమంతరావు, ధర్మకర్త.

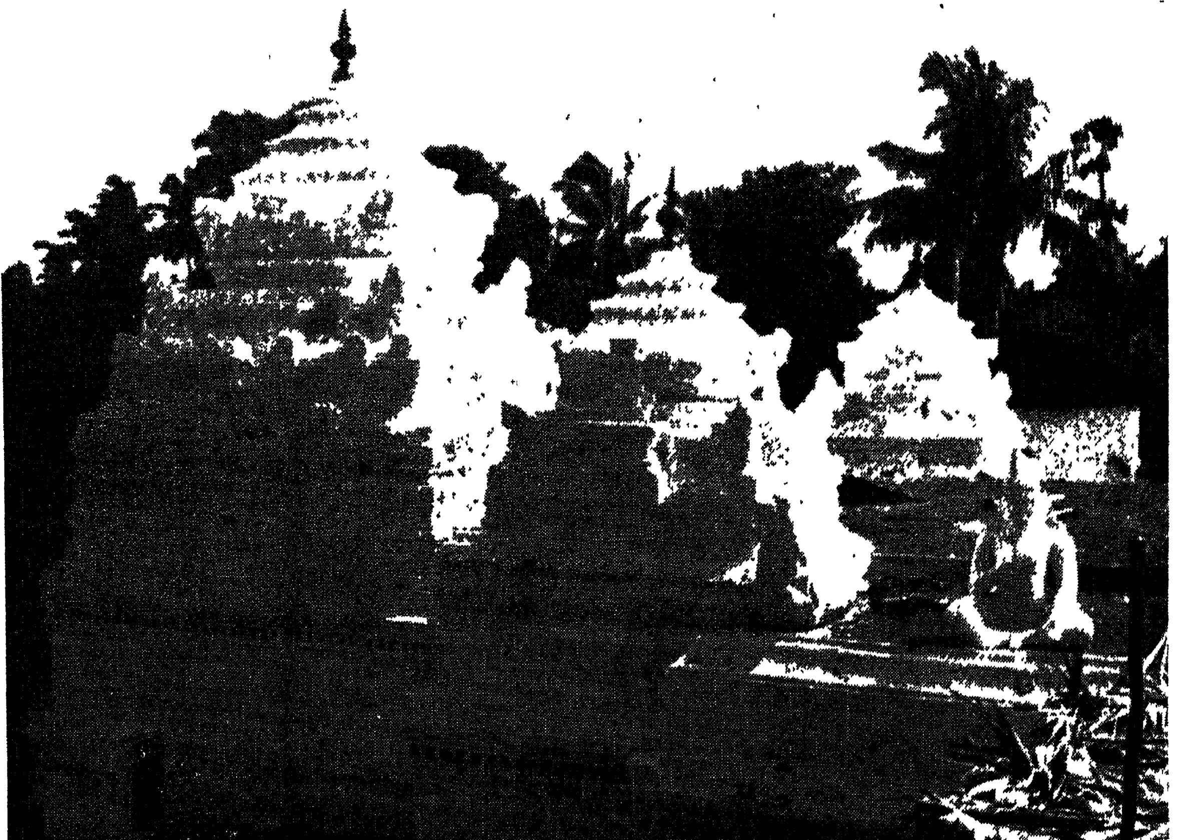
ఆంధ్రదేశమున కృష్ణామండలమునకు ముఖ్యనగరమగు మచిలీపట్టణము ప్రఖ్యాతివహించిన పురాతన పట్టణ రాజములలో నొకటి. మనోజ్ఞములగు సుందరోద్యానములు గల దేవాలయములనేకములుండుటచే గాబోలు! దీనికి బృందావనమను నామాంతరముకూడ గల్గెను. ద్రావిడ దేశమున గాంచీపురము వలె నాంధ్రదేశమున బహుళదేవళములు గల్గిన పట్టణమిది యొక్కటియే. ఈ పట్టణమున పేటకొకటి రెండు చొప్పున 36 దేవాలయములకు పైన గలవు. ఈ పురజనుల యాస్తిక్యత కిది యొక ప్రబల నిదర్శనము. ఏ కొలది దేవాలయములో తప్ప మిగిలిన వన్నియు బురాతనములైనవె. వీనిలో ననాది నుండియు పేరెన్నిక గాంచినది శ్రీ నాగేశ్వరాలయము

ఇది పట్టణమున్యస్థమై ఖోజ్జిల్లిపేటలోని రాజవీధినున్నది. ఇందు సుప్రతిష్ఠితములైన శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ నాగేశ్వర విగ్రహములు బహుతేజోరంజితములై శక్తివంతములై నిరంతరాకర్షణీయములై వైభవోపేతములై యున్నవి.

పురాణాత్మకముగాని చారిత్రికముగాని ఏని స్థల మాహాత్మ్యమునుగూర్చి యింతవరకేమియు దెలియకున్నను, అవిచ్ఛిన్నవైభవోత్సవములచే నలరారుచు నిత్యకల్యాణము పచ్చతోరణముగా నుండుటయే యీ శిలా ప్రతిమల యందున్న మాహాత్మ్యమును మహత్తరశక్తియు గలవనుటకు తగిన నిస్సంశయ నిదర్శనము. ఐన నీ లింగమును ప్రతిష్ఠితమో స్వయంవ్యక్తమో చెప్పజాలము; కాని సాంప్రదాయ సిద్ధముగా వినవచ్చు పెద్దల వాక్యములవలన గొంత పూర్వగాథ తెలియుచున్నది.

సుమారు 200 సంవత్సరముల క్రిందట నీ పురమున కొరిరామచంద్ర రావుగారను పరమధార్మికుడగు బ్రాహ్మణ జమీందారు గారొకరుండెడి వారట. ఇప్పటి దేవాలయ

నాగేశ్వరాలయము

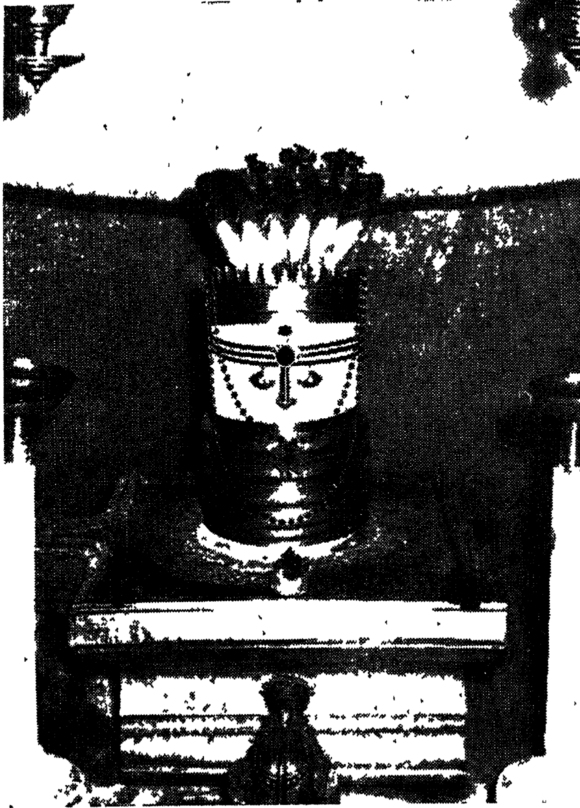

కళ్యాణ మండపము—నాగేశ్వరాలయము.

స్థలమున్న ప్రాంత మాజమీందారుగారిదఁట. ఆనాడు రక్కిస పొదలచేతను క్రూరసర్పముల కిరవగు పెద్దపుట్టల చేతనుఁ జిన్న యరణ్యమునుబోలు తుప్పలచేతను నిండి యుండిన యీ ప్రదేశము పురమధ్య మందుండి భయావహముగా నుండుటచే దీనిని బాగుచేయించి యందొక పుష్పోద్యానమును నిర్మించిన బాగుండునని యా జమీందారుగారు తన దివానుగారైన బోడపాటి గుర్రాజుపంతులుగారికి తన తలంపెఱింగించి సత్వర కార్యనిర్వహణ కాజ్ఞాపించిరి. శివపూజా ధురంధరుఁడగు గుర్రాజుపంతులు తన ప్రభువరేణ్యుని సంకల్పముచేఁ బ్రజలకు కంటకముగానున్న యీ భయంకర ప్రదేశమును పుష్పోద్యానముగా మార్చుట కారంభించెను, కాని ప్రజాక్షేమం కరమగు దేవళ మొకటందు నిర్మించిన బాగుండునని తలపోయుచు ప్రభునాజ్ఞ నెఱవేర్ప మొదలిడెను. పెచ్చుపెరిగిన ముండ్ల పొదలనన్నిటిని నరికించు చుండగాఁ బెనుగుట్టవోలెఁ బెరిగిన పుట్టలోనికొక పెద్దసర్పము పరువెత్తుట గాంచెను. ఏతత్సర్పసందర్శన మాత్రముననే భయభక్తి భావములు దయించిన గుర్రాజుగారా సర్పమునెట్లు తొలగించుటయా? పుట్టనెట్లు త్రవ్వించుటయా? యని చింతా నిమగ్నుఁడై నాఁటిరాత్రి గడపి మఱునాఁటి ప్రాతఃకాలమున కచటికి తిరిగి వచ్చునప్పటికి పుట్టదిగజాతి పెద్ద దిబ్బగా మారియుండుటయు సర్పబిలము లేవియుఁ గాన్పింపకుండుటయుం గాంచి యాశ్చర్యచకితుఁడై, తన హృదయ పీఠమున పరమేశ్వరుని వెతకు భక్తశిఖామణివోలె నీ శివభక్తుఁడీ మార్పంతయు పరమేశ్వర మాహాత్మ్యముగా భావించి తదన్వేషణాభిలాషతో నా దిబ్బను త్రవ్వించుచుండ నందొక పెద్ద శిలాలింగము దృగ్గోచరమయ్యెను. తన యన్వేషణము ఫలించెనను మహానందముతో నిందేదియేని పురాతన దేవాలయము జీర్ణమై యుండునోవునా యని యింకను త్రవ్వించి చూచెను గాని జీర్ణదేవాలయ చిహ్నములేవియుఁ గానరావయ్యెను. బహు పురాతన కాలముననే శిథిలమై కడుజీర్ణావస్థను జెంది యీ లింగ మొక్కటీ మాత్రమే నిల్చియున్నదియో? లేక భక్త సంరక్షణార్థమై యవతరించిన స్వయంవ్యక్తమగు లింగమై యుండునో? యని భావించి దాని నాస్థలమునుండి తొలగించుటకు శంకించి యచ్చటనే దానిని సుప్రతిష్ఠితమొనర్చి చిన్న దద్దళోమాచ్ఛాదనముగా నిర్మించి తానే నిత్యమాలింగమున కభిషేకాదు లొనర్చుచు నుద్యాననిర్మాణ కార్యము లొనర్చుచుండెను.

ఆ దివానుగారికి సుసంపన్నురాలును, ధర్మచింతన, దైవ భక్తియుఁగల సోదరీమణి యొకతె యుండెను. ఆమె

శ్రీ నాగేశ్వర లింగము.

ధర్మకార్యములకై వినియోగించుట కమితదనముతో కాశీ యాత్ర యొనర్ప సన్నాహ మొనర్చుచుండ, గుర్రాజు గారామెతో నిట్లనెనట. 'సోదరీ ! నీవు పరమేశ్వర దర్శ నార్థమై కాశికి పోనేల ? మన సమక్షముననే మనల తరింప జేయుట కవతరించిన శ్రీ నాగేశ్వరుని భజింపరాదా ? నీవు ధర్మకార్యములకు వినియోగింపనెంచిన ద్రవ్యముతో స్వామి కొక చిన్నదేవళమును గట్టించిన మేలుగదా!' యని ప్రోత్స హించుచుండెను. ఇంతలో నీ వార్త యూరంతయు ప్రాకుటయేగాక జమీందారుగారి చెవినిగూడఁ బడెను. వెంటనే వారాస్థలమున కేతెంచి యందొక పెద్దలింగము ప్రతిష్ఠింపఁ బడియుండుటయు దాని కాచ్ఛాదనగా చిన్న దద్దళ మొండు నిర్మింపబడియుండుటయుఁజూచి సాక్షా చ్ఛివ దర్శనమైనంత యానందమును జెంది తనను తరింపఁజేయుటకే భగవంతుఁ డవతరించినట్లుగా భావించి పుష్పోద్యానమును నిర్మింపవలెననెడి పూర్వసంకల్పమును మార్చుకొని తానే యొక దేవాలయమును కట్టించుటకు నిశ్చయించుకొని వెంటనే దేవాలయ నిర్మాణమున కుప క్రమించి కొనసాగించి ప్రతిష్ఠా మహోత్సవములుకూడ నొనర్చెను. స్వామివారి నిత్య ధూప దీప నైవేద్యముల కనల్పమగు భూవసతినిగూడ కల్పించియున్నారు. నాటి నుండి నేటివఱకును శ్రీ కొరీరామచంద్రరావుగారికిని శ్రీ బోడపాటి గుర్రాజు పంతులుగారికిని శాశ్వత పుణ్యలోక సుఖనివాసా వాప్త్యకై యర్చకులు నిత్యము వారల గోత్ర నామములతో సంకల్పాదు లొనర్చుచున్నారు.

ఈ విషయములు కొలఁది మాసముల క్రిందటివఱకు జీవించి సహస్రమాసజీవియై సుమారువది సంవత్సరము లీ నాగేశ్వరాలయమున నర్చకుడై యుండిన రావూరి కృష్ణయ్యగారివల్ల గ్రహింపబడినవి. వారు, వారి పినతండ్రి గారును పూర్ణదీక్షా పరుఁడును సహస్రమాస జీవియు గొప్ప మంత్రవేత్తయు 50 సంవత్సరము లిందర్చకుఁడుగానుండి ప్రజలచే ప్రత్యక్ష నాగేశ్వరుఁడుగా భావింపబడిన "కొండ మంచలి అప్పన్న" గారివల్ల తానీ వృత్తాంత మెఱింగితినని చెప్పుచుండెడివారు. శ్రీ నాగేశ్వర స్వామివారికి నిత్యపూజా కైంకర్యము లొనర్చుటకై నియమింపబడిన ప్రప్రథమార్చ కుఁడు కార్య తంత్రజ్ఞుఁడు మంత్రజ్ఞుడునగు కొడమంచలి రాజన్నగారివలనఁ తాను తెలిసికొనినట్లు శ్రీ అప్పన్నగారను చుండెడివారఁట. ఇట్లు క్రమక్రమానుగతముగా పెద్దల వలన వినవచ్చుచున్న యీ యుదంతము లంతలి సత్యా

శ్రీ ఆదిశంకరాచార్య విగ్రహము.

ముఖమంటపముసందలి నంది విగ్రహము.

సత్యము లెట్లున్నను ససంభావ్యములు మాత్రము కాఁజాల వనుట నిజము.

స్వయంవ్యక్తమైనను ప్రతిష్ఠిత మైనదైనను శిలాప్రతిమ లయందు దాశక్తి భక్తుల సత్సంకల్పమును బట్టియు దీక్షా పరుల మంత్ర తంత్ర జప తపః ప్రాబల్యత ననుసరించియు నర్చకుల నిత్యక్రమానుష్ఠాన పూజావిధుల కనుగుణము గను, నిత్యసందర్శనాయాత భక్తహృదయాంతరాళముల భగవదాస్తిక్య బుద్ధి యున్నంతవఱకును, చైతన్యవంతమై క్షేమంకరమై భక్తాభీష్టప్రదమై విరాజిల్లుచుండును. ఇవి లోపించిన నాఁడా శిలాప్రతిమల యందాశక్తులును నన్న గిలి కేవల శిలామాత్రములగును. ఇదియే ప్రతిమారాధనల యందలి రహస్యము.

ఇఁక దేవాలయ విశిష్టత నొకింత పరికింతము. ఆకర్షిం పఁగల్గినంత గొప్పగా లేకున్నను శాస్త్రబద్ధమైన చిన్న గోపు రమునుదాఁటి లోని కడుగిడగనే భక్తిభావమును స్ఫురిం పఁజేయు చక్కని విఘ్ననాయకుని దివ్యవిగ్రహ మొండు ధ్వజస్తంభమునకు మధ్యగానుండి యెట్టివారినైనను చెయ్యెత్తి నమస్కరింపఁజేయునట్లు ప్రత్యక్షమగును. కుడి వైపున నేత్రానందకరమై వివిధవర్ణ శోభితమైన కల్యాణ మండపము గాజు గులోబు లమర్పబడి జనుల నాకర్షించు చుండును ఎడమవైపున చతురస్రమై యిరువైపుల మెట్లు కలిగియున్న చిన్న పుష్కరణి దేవాలయమున కెంతయు శోభను దెచ్చుచున్నది. ఈ కల్యాణమంటపమునుఁ బుష్కరణిని జూడగనే పూర్వ సాంప్రదాయసిద్ధమగు దక్షిణాది దేవాలయము లొకసారి జ్ఞప్తిపథమునకు వచ్చుచు నొకవిధమగు ప్రశాంతభావ ముదయించును. సాధారణముగా ప్రతి దేవాలయమున నొక ధ్వజముండును; గాని యిచట రెండు ధ్వజము లుండు టొక విశేషము. దీనికొక గాథ గలదు. పూర్వము వాసిరెడ్డి వెంకటాద్రి నాయుడుగారు నూటయెనిమిది గ్రామములలో నూటయెని మిది కీర్తిధ్వజముల నొకే ముహూర్తమున నెత్తింప సంక ల్పించిరఁట. కాని యేతన్ముహూర్తము సమీపించుచున్నను కారణాంతరములచే నిక్కడి ధ్వజము రాకుండుటచే నూరిలోని వైశ్యశిఖామణు లాసుముహూర్తమున కొక ధ్వజ స్తంభమును నప్పటికప్పుడు తెచ్చి ప్రతిష్ఠింప యత్నించు చుండగా వేంకటాద్రినాయుడుగా రేర్పాటుజేసుకొన్న బంగారుపూతగల్గి యిత్తడితొడుగుతోనున్న ధ్వజము సుము హూర్తమునకు సరియగు సమయమునకే వచ్చెను. అంత

తమతమ ప్రాబల్యములనెయెత్తి పట్టుదలలు గల్గి చివరకు పెద్దల సలహాల ననుసరించి రెండు ప్రాంతముల సమైక్యమా ర్గమున కెత్తిరట.

దేవాలయ ప్రాంగణమంతయు కడపరాళ్ళు పఱుప బడియు చుట్టును సిమెంటుతో చప్టా చేయబడియు నత్యంత పరిశుభ్రముగా నుండును. దేవాలయ ముఖ మంటపముపై నతి సుందరమై యచ్చెరువొనరించు శిల్ప ప్రావీణ్యముగల్గి జీవకళ లుట్టిపడునట్లు సిమెంటుతో తయారైన "పార్వతీ పరమేశ్వరులు విఘ్నేశ్వరుని ప్రక్క నిడుకొని వృషరాజము ముందుండగా కైలాసమున సింహా సనాసీనులైయున్న "శివ కైలాస" విగ్రహమును వారి కొకప్రక్క వల్లీ దేవసేనాసమేతులై మయూరవాహను లైన సుబ్రహ్మణ్యేశ్వర విగ్రహమును వేరొకప్రక్క సిద్ధి బుద్ధి సమేతులైన వినాయక విగ్రహమును భక్తుల చిత్త ముల నాకర్షించుచు బాహ్యప్రపంచమును మఱపింపం జేయుచుండును. ఇంకొక యడుగు ముందువేయ నప్ప టికి బహువిశాలమై మనోహరమై వందలాది జనులు కూర్చుండి పురాణ శ్రవణాదులు జేయుట కనువైన ముఖ మంటపముం గాంతుము. ఇయ్యది చక్కని స్తంభముల

ఉత్సవమూర్తులు, వీరభద్రమూర్తి.

తోడను వివిధ దేవతా చిత్రపటములతోడను భక్త్యుద్బోధక ముగా నుండును. ఈ మంటపమున కొకమూల కట్టడమున శ్రీ శంకరాచార్య స్వామివారియొక్క పాలరాతి విగ్రహము భక్తుల నానందపరవశుల జేయుచుండును. వేరొకమూల కట్టడమున నవగ్రహములు ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నవి. దేవాలయమున కెడమభాగమున ప్రత్యేకముగు చక్కని దేవళమున క్షేత్రపాలకుడుగా శ్రీ కోదండరాముడు సీతా సమేతుడై లక్ష్మణ హనుమానులతో నిలచి భక్తాభయ ప్రదులై యున్నట్లు చక్కని శిల్పచాతురితో తయారుచేయ బడిన నల్లరాతి విగ్రహములు జీవన్మూర్తులవలె నలరారు చుండును.

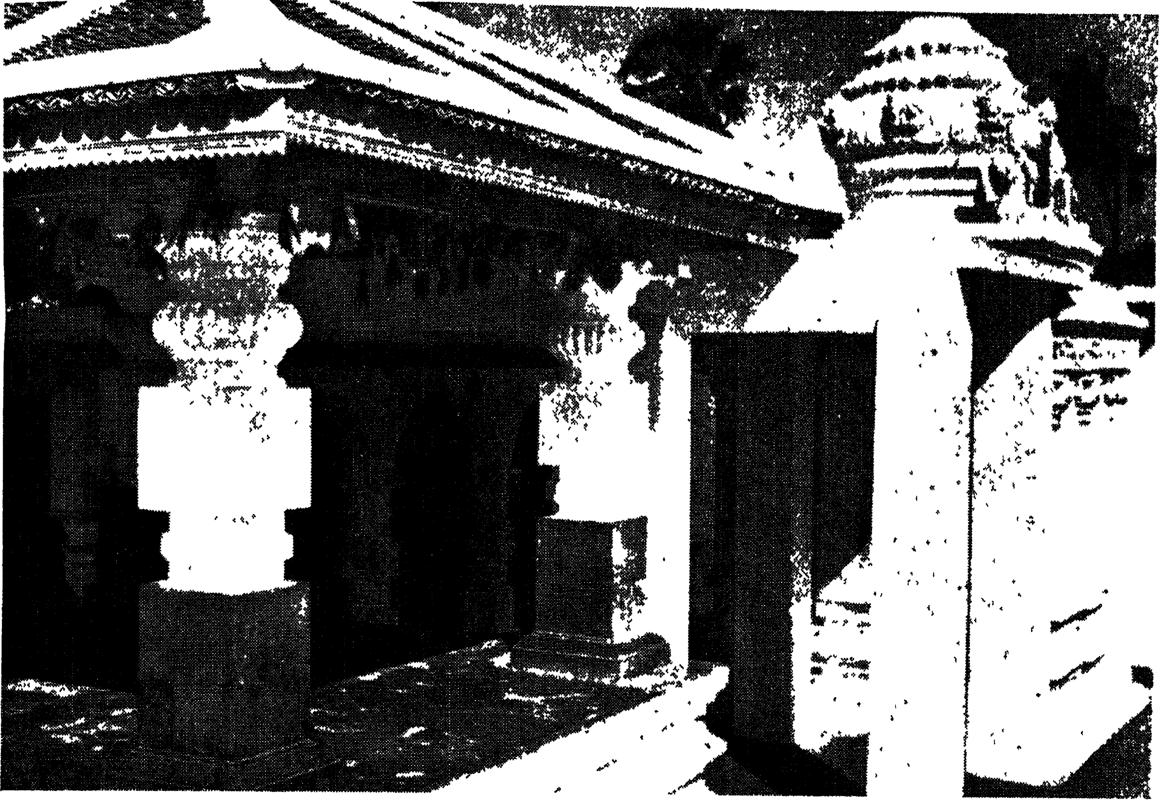
తరువాత నందిమంటపములోనికి ప్రవేశింపగనే యున్న తమై విశాలమై వివిధాలంకార శ్రీవత్సశోభిత పద్మచిత్రము లూర్ధ్వభాగమున విరాజిల్లుచు కైలాససందర్శనానంద మును గల్గింపజేయును. ఈ మంటప మధ్యభాగమున నిగ నిగలాడుచు విశిష్ట శిల్పనైపుణ్యమును వెలార్చుగల నల్ల రాతి పెద్ద నంది విగ్రహము లోచనోత్సవ మొనర్చు చుండును.

దీనితరువాత నంతరాలయమున నొకప్రక్క విఘ్నేశ్వ రుని శిలామూర్తి యున్నది. ఇచ్చట నభిషేకము లొన ర్చెడు వారెల్లం దొలుత విఘ్నేశ్వరపూజ గావించి తదుపరి యభిషేకము లారంభింతురు.

ఇక గర్భాలయమున యెత్తైన పానుపట్టమును మధ్యలో రెండడుగుల యెత్తును సుమారు రెండడుగుల వ్యాసమును గల నల్లరాతి లింగము, పైభాగమున రుద్రాక్షలతో నిర్మింప బడిన మంటపమెంతయు కనుల పండువుగా నుండును.

స్వామివారికి వామపార్శ్వమున వేరొక మందిరమున శ్రీ బాలా త్రిపురసుందరీ దివ్యవిగ్రహ మున్నది. త్రిభంగి మాకృతిని నిలబడి యానందమయియైన తల్లి తన బాలా త్రిపురసుందరీ నామమును సార్థకపరచుచు నెంతజూచి నను అనివితీరని యా దివ్యవిగ్రహము నెట్టివారికైన భక్తో త్సాహముల నోలలాడించుచున ట్లుండును. శుచిస్మితమగ దివ్యకళ ముఖమున తాండవించుచుండును ఇయ్యది చాల శక్తివంతమైనదని యాబాలగోపాలమునకు దృఢ విశ్వాసము. తమ యభీష్టముల నెఱవేర్చిన తల్లియని కృత జ్ఞతతో నెందరో భక్తు లనుదిన మామెను సందర్శించి యర్చనాదు లొనర్చుచుందురు.

ఆమె కెదురుపరుసలోనున్న వేఱుగదిలో మంచి వ తనముగల షణ్ముఖుని దివ్యసుందర విగ్రహమున్నది దానిప్రక్కనే వేరొకగదిలో నుత్తరద్వారాభిముఖుడై గంభీరుడైన వీరభద్రుడు కృపాణపాణియై నిలబ యుండును.

క్షేత్రపాలకుడు—శ్రీ కోదండరామస్వామి ఆలయము.

ముఖమండపములో స్వామివారికెదురుగా సుబ్రహ్మణ్య స్వామియు కాలభైరవ విగ్రహములున్నవి. సోమసూత్రమున కీవలగా చండీశ్వర మండపమున్నది. భక్తుల యభిరుచుల కనుగుణముగా నిందు శివకేశవ వినాయక శక్త్యాది పంచాయతనముతో వారివారి పరివార దేవతలతో నలరారుచుండుటచే నిది యొక మహాక్షేత్రముగ పరిగణింపబడి యున్నది.

ఈ దేవాలయ నిర్మాణ స్వభావముగాని విమాన పరిశిష్టతనుగాని పరిశీలించితిమేని పాశ్చాత్య దేవాలయ నిర్మాణ సాంప్రదాయమే గోచరించును.

ఇచట భక్తి జ్ఞాన ప్రబోధమొనర్చు నిత్యపురాణ కాలక్షేపములకు ప్రత్యేక విశిష్టత యున్నది.

దేవాలయావరణలోనే ప్రత్యేకముగా నొక యాగశాలయు నందులోనే పాకశాలయు గలవు.

వృషభ గజ వ్యాఘ్రాది వాహన ఛత్రచామరాది పరిభవ సామగ్రి నుంచుటకు వేఱుగా వాహనశాలయు గలదు. ఋషి ప్రణీతములగు శాస్త్రగ్రంథము లొక వేయికి లోపుగా గల్గిన యార్షగ్రంథాలయముకూడ గలదు. మత సంబంధములగు మాసపత్రికలు భక్తుల జ్ఞానాభివృద్ధికై తెప్పించుచుందురు.

ఉత్సవాదులు

సంవత్సరమునవచ్చు ప్రతి పండుగకు నభిషేకార్చనాదు లొనర్చి సాయంకాలములందా పండుగ యొక్క ప్రాముఖ్యతను గూర్చి యుపన్యాసము లిప్పించబడుచుండును. వీనిలో ముఖ్యముగా నెక్కుడు వైభవముతో నీ క్రింది పండుగలు నుత్సవములు జరుపబడును.

చైత్ర శు ౯. శ్రీరామనవమి: శ్రీ సీతారాముల కల్యాణోత్సవము బహుజనాకర్షకముగా జరుగును.

వైశాఖ శు ౫. శంకరజయంతి:—ఆచార్య స్వాములవారి యుత్సవమూర్తిని వేదఘోషతోడను మేళతాళముల తోడ నూరేగించి తరువాత స్వాములవారి మూర్తి కభిషేకము సహస్రనామార్చనము జరుగును. భక్తప్రపత్తితో సమారాధనము, సాయంకాలము లందైదు దినములు ఆచార్యస్వాములవారి జీవిత చరిత్రను గూర్చి యుపన్యాసములు, పురాణ కాలక్షేపములు జరుగును.

వైశాఖ శు ౧౦ మొదలు బ ౨ వఱకు:— శ్రీ బాలా త్రిపురసుందరీ నాగేశ్వరుల కల్యాణోత్సవము. ఇది యుత్సవము లన్నింటికంటె నెక్కుడు వైభవముతో

10 దినములు జరుగును. కల్యాణోత్సవమును దర్శింప వేలకొలది జనులు వత్తురు. హరికథలు, గాన సభలు, పురాణోపన్యాసము లిత్యాది లెన్నియో జరుగును. చివరను స్వామివారు వారి పరివార దేవతలతో వారివారి వాహనములపై నూరేగింపు, వసంతోత్సవము నవభృథ స్నానములతో ముగియును.

ఆశ్వయుజ శు ౧ మొదలు ౯ వరకు :— శరన్నవరాత్రు లత్యంత వైభవముగా శ్రీ బాలా త్రిపురసుందరికి జేతురు. అప్పుడు లక్షకుంకుమార్చనలు, జపహోమములు, కుమారీ పూజలు, సువాసినీ పూజలు, నవవిధాలంకారములు పురజనులనెల్ల నాకర్షించుచుండును.

కార్తీకమాసము:—ఈ మాసమంతయు నిత్యాభిషేకముల సంఖ్యాకముగా జరుగుచుండును. ముఖ్యముగా సోమవారము లందును మాసశివరాత్రి యందును సూర్యోదయాది రాత్రి 10 గంటలవరకు నభిషేకాదులు జరుగును. ఈ మాసమున లక్షపత్రిపూజ, సహస్ర ఘటాభిషేకము, అన్నాభిషేకము మొదలైనవి జరుగును. కనులపండువ నొనంగు దీపాలంకరణము లుండును.

పుష్యమాసము :— ధనుర్మాసోత్సవములు నెలరోజులు తెల్లవారుఝామున 2½ గంటలు మొదలు ఉదయ మారు గంటలవరకు శ్రీ కోదండరాములకు విచిత్రాలంకారములు సహస్రనామ పూజలు మేళతాళములతో జరిపి పొంగలిదధ్యోదనాది ప్రసాద వినియోగము లొనర్తురు. ఈ యుత్సవములు భక్తులు రోజున కొక్కొకరు చొప్పున చేయించుచుందురు.

మాఘమాసము :— మహాశివరాత్రి: ఇది యొక్కనాటి యుత్సవమైన నన్నిటికంటె మహానంద ప్రదమైనదై యుండును. ఆనాడు హోరాత్రము లభిషేకార్చనాదులు జరుగుచుండును. ప్రతి శుక్రవారము స్వామివారి గోమాతకు పూజజరుగును.

నిత్యపూజా విధానములు :— ఇచటి అర్చకులు స్మార్త వెలనాడులు. ప్రథమయామమున దేవతామూర్తుల కన్నిటికి స్నపనము నష్టోత్తర పూజాలంకరణములు జరుగును. ద్వితీయయామమున మూలమూర్తులకు సహస్రనామార్చన - మహానివేదన జరుగును.

సాయంకాలము మూలమూర్తులకు స్వస్తివాచనములతో సహస్రనామార్చన మంగళహారతి మంత్ర పుష్పము స్వస్తి జరుగును.

హనుమత్ సీతా లక్ష్మణ సహిత శ్రీ కోదండరామస్వామి - ధ్రువమూర్తి.

ఉత్సవములు

చైత్రాది మాసము లందాచరింపనగు నిత్యనైమిత్తిక కామ్యాది కృత్యము లనేకములు ధర్మశాస్త్ర గ్రంథములలో వర్ణింపఁబడియున్నవి. ప్రచురాచారము నొప్పు నైమిత్తికాది కృత్యములను శిష్టాచారాను సారమున నాచరించుటకై తెలిసికొనుట యావశ్యకమగుసు. ప్రకృతమున ఆరాధన-జ్యేష్ఠమాస పత్రికలో ఆషాఢమాస కృత్యములు కొన్ని వివరింపఁబడు చున్నవి.

ఆషాఢ మాసము - కృత్యములు

1. ఆషాఢ మాసమందేకభుక్తవ్రత మొనర్చిన బహు ధన ధాన్యములును బుత్రులును లభించెదరు.

"ఆషాఢ మేకభక్తేన స్థిత్వామాస మతంద్రితః
బహుధాన్యో బహుధనో బహుపుత్రశ్చ జాయతే"

అని భారతము. మధ్యాహ్నమున నొక్కమారే యేకజాతీయ మగునన్నము భుజించుట ఏక భుక్తమగుట.

2. "ఉపానద్యుగళం ఛత్రంలవణా మలకానిచ
ఆషాఢే మానస ప్రీత్యై దాతవ్యానీహ భక్తితః"

అనువామన పురాణవచనమున నాషాఢమాస మందు వామన ప్రీతికై పాదరక్షలు, ఛత్రము, లవణము, ఉసిరిక ఫలములు దానమొనర్పనగును.

3. కర్కాటక సంక్రమణము:—ఆషాఢ శుద్ధ ౯ నవమీ సోమవారం (16-7-56 తేదీ) ఉదయం గం. 8-54 లకు ప్రవేశము. అంతకు పూర్వమునందే పుణ్యకాలము. ఆషాఢ మందు దక్షిణాయన మనఁబడు కర్కాటక సంక్రాంతి సూర్యుఁడు కర్కాటకము నందుఁ బ్రవేశించుటకు ముందు ముప్పది గడియలు పుణ్యకాలము. (i) ప్రాతః కాలమున రెండు గడియలకులోఁగా సంక్రాంతి యైన పైనుండు గడియలే పుణ్యకాలము. పూర్వదినముననే పుణ్యకాలమని కొందఱందురు. (ii) కర్కాటక సంక్రాంతి రాత్రియందైనచోఁ బూర్వదినముననే పుణ్యకాలము. (iii) సూర్యోదయమునకు ముందు మూఁడు గడియలు ప్రాతస్సంధ్య. అందు కర్కాటక సంక్రాంతి యైనచో సంధ్యా సంక్రాంతి యగుటను బరదినమందే పుణ్యకాలమని జ్యోతిశ్శాస్త్రమున విశేషము విధింపఁబడెను.

సంక్రాంతి సమీపము నందున్న గడియలు పుణ్యతమములు. రాత్రియందు సంక్రమణమైన మధ్యాహ్నమునకు బరమందు పుణ్యతమత్వము.

కర్కాటక సంక్రమణమును, మకర సంక్రమణమును అయనమను సంజ్ఞను వ్యవహరింపఁ బడును.

సంక్రాంతి యందు స్నానదానాది పుణ్యకార్యములు చేయవలెను. "ఘృతధేను ప్రదానంతు కర్కటే పరికస్యతే" కర్కాటక సంక్రమణ పుణ్యకాలమున ఘృతధేను దానము విహితము సంక్రాంతు లన్నిటి యందును పిండదానము లేకుండఁగ శ్రాద్ధము చేయవలెను. కర్కాటక మకరము లందిది నిత్యము. శ్రాద్ధము జరపక తప్పదనుట.

మకర కర్కాటకము లందును, మేషతులా సంక్రాంతు లందును ముందు మూఁడు రాత్రులుగాని యొక రాత్రి గాని యుపవాసముచేసి స్నానదానాది పుణ్యకార్యములు చేయవలయును; చిట్టచివర నుపవాసము సంక్రాంతి ప్రవేశ దినమందుఁగాని పుణ్యకాల మందుఁగాని జరుగవలెను. ఇట్టి యుపవాసము పుత్రవంతులగు గృహస్థులు తప్పఁ దక్కినవారు పాపక్షయమునకై చేయఁదగినది కామ్యమగును. నిత్యముకాదు.

4. రథోత్సవము: ఆషాఢ ౧ మీ సోమవారం 9-7-56 తేదీ—

ఆషాఢ శుక్లద్వితీయ పుష్యమినక్షత్రముతోఁ గూడినను లేకున్నను శ్రీరామునకు రథోత్సవము.

"ఆషాఢస్యసితే పక్షే ద్వితీయా పుష్యసంయుతా।
తస్యాం రథే సమారోప్యరామం వైభద్రయానహ।
యాత్రోత్సవం ప్రవర్త్యాథ ప్రీణయేత ద్విజాన్‌బహూన్"

జగన్నాథ బలరామ సుభద్రలను రథములపై నుంచి ఆషాఢ శుక్లద్వితీయ యందు శ్రీ జగన్నాథపురి యందు జరుగు రథోత్సవము విశ్వవిఖ్యాతము. ప్రాగ్దిశనున్న పురుషోత్తమ క్షేత్రమునకు భారతీయులసంఖ్యాకులు ప్రతివత్సరమున నీ రథోత్సవమునకై యాత్రయొనర్చుదురు. భక్తులు రథోత్సవ ప్రయుక్తముగ శ్రీ జగన్నాథ నవరాత్రముల నాచరించుదురు.

5. ఆషాఢ శుక్ల పూర్ణిమ - వ్యాసపూజ: 22-7-56 తేదీ ఆదివారము.

త్రిముహూర్తాధికముగ నుదయ కాలవ్యాపిని యగు పూర్ణిమ వ్యాసపూజకు గ్రహింపఁబడును. (i) ఈ పూర్ణిమయందుఁ జాతుర్మాస్య నివాసమునకు సంకల్పాంగముగ క్షౌరము, వ్యాసపూజ మొదలగు కృత్యములు సన్యాసులకు విధింపఁబడినవి.

(ii) ఆషాఢ పౌర్ణమాసి యందలి విధుల ననుసరించి తమతమ గురువుల సన్నిధిని శిష్యులు గురుపూజ యొనర్చుటయు శిష్టాచారమై యున్నది.

———

సంకీర్తన ఫలము

బులుసు వేంకటరమణయ్య

భగవత్సాయుజ్యమును పొందుటకు భక్తి, కర్మ, జ్ఞాన యోగములు ప్రధాన సాధనములని తత్త్వవేత్తల యభిప్రాయము. వీనిలో భక్తికంటె కర్మయు, దానికంటె జ్ఞానము నుత్తమములని చాలమంది భావించుచుందురు. కాని జ్ఞాన సంపాదనము సుదుష్కరము. కర్మాచరణము కష్టతరము. సర్వసాధారణముగ భక్తిమార్గ మందరికి నందుబాటులో నున్న పద్ధతి. విజ్ఞులు తరించినట్లే మూఢులు నీ మార్గము నవలంబించి తరింపఁగలరు. అర్థము తెలిసినను, తెలియకున్నను గానామృతము హృదయావర్జక మగునట్లు భగవత్తత్త్వము తెలిసినను, తెలియకున్నను మూఢభక్తి వలనఁగూడ ముక్తినొందినవారు కలరని మన పురాణేతిహాసములవలనఁ దెలియవచ్చుచున్నది. మఱియు భగవన్నామ సంకీర్తనమువలనఁ గలుగు ఫల మమేయమనియు, అయ్యది యెట్టి ఘోరపాతకములనైనను త్రుటిలో నశింపఁజేయుననియుఁ దెలిసికొననగును. దీని కుదాహరణముగా నీక్రింది యుదంతము నరయుదగును.

తొల్లి మహావిష్ణువు వామనావతారమున నున్న కాలమున దక్షిణదేశమునందలి తిరుక్కురుంగుడియను దివ్యస్థలమున వెలసియుండెను. దానికి మూఁడామడల దూరములోఁగల యొక పల్లెలో అంత్య కులజుఁడగు భక్తాగ్రగణ్యుఁ డొకఁ డుండెను. అతఁడు తన జాతి ధర్మము నిర్వర్తించుచునే పరిశుద్ధ హృదయుఁడై మసిపాఁతలోని మాణిక్యమువలె నుండెడివాఁడు. అతఁడు ప్రతిదినము తెల్లవాఱుజాముననే లేచి, కాల్యకృత్యములఁ దీర్చుకొని, తోలుచొక్కాను, ఇత్తడి శంఖచక్రములను, తిరుమణిని ధరించి, చిట్టితాళములను, చిన్న వీణను పట్టుకొని, మొగలియాకుల గొడుగువేసికొని కురుంగుడికి వచ్చెడివాఁడు. ఆ దాసరి గుడివెలుపల నిలిచి తన వీణ మీటుచు, చిటితాళము వేయుచు శరీరమంతయుఁ జెమట పట్టునట్లు పదిగడియల ప్రొద్దువఱకును దేవదేవుని స్తుతించెడివాఁడు. పిదప గర్భమంటపము కడిగిన నీరొక జాతితొట్టెలోఁ బేరఁగా నొక శూద్రునిచేఁ బెట్టించుకొని, యాతీర్థమును గ్రోలి, స్వామి ప్రసాదమును నట్లే తెప్పించుకొని తిని తన యూరికి వచ్చి వృత్తిధర్మమును నెఱవేర్చుకొనుచుండెడివాఁడు.

ఇట్లుండ నొకనాఁటిరాత్రి అతని యింటి ప్రక్కనున్న కోళ్లగూటిలో నొక పిల్లి ప్రవేశింపఁగా జూచి భయపడి కోళ్లు కూయసాగినవి. కోడికూత విని తెల్లవాఱుజామైనదని భ్రాంతి పడి యా విష్ణుభక్తుఁడు బయలుదేరి దారితప్పి తెల్లవాఱు నరికి బ్రహ్మరక్షస్సునకు నివాసమగు నొక మఱ్ఱిచెట్టును సమీపించెను. దూరమునుండియే యా చెట్టుపైనున్న భూతమును, చుట్టుప్రక్కల నున్న పీనుగుపెంటలను జూచి తాను దారితప్పివచ్చి గొప్ప యుపాయమునఁ జిక్కుకొన్న సంగతిని గ్రహించియు హరిభక్తుఁడు చేయునదిలేక మనమున హరినే ధ్యానించుచు నచటనే నిలిచిపోయెను.

కండకన్నులు కలిగి, పర్వతాకారమున నున్నట్టియు, నాఁకలిచే బాధపడుచుఁ దిండి లేనందుకు బేతాళికలను బండతిట్లు తిట్టుచున్నట్టియు కుంభజానుఁడను రక్కసి ఱేఁడు దూరమునుండియే యాతనింగాంచి వటవృక్షమునుండి యొక్క యురుకురికి దాసరిపైఁ బడెను.

దాసరియు నెండ వానలకోర్చి శ్రమ కలవాటుపడినవాఁ డగుటచేఁ గండలు తిరిగి బలవంతుఁడై యున్నందున జంకక రక్కసితోఁ బోరి వానిని మిక్కిలి యలయించెను; వాని నొక్క తాపు తన్ని దాసరి పాఱిపోవనుండఁగా, నా రక్కసి తన సాయముకొఱకు రాక్షసీగణమును పిలువఁగా వారు వచ్చి కుంభజానునకు సాయపడిరి. వీరందఱును దాసరిని బట్టి చెట్టువద్ద కీడ్చుకొనిపోయిరి. అంత నా రక్కసిఱేఁడు కోపముతోఁ బండ్లు పటపట కొఱుకుచు 'ఓరీ! నరాధమా! నా పంచప్రాణములు తృప్తినొందునట్లు నీ శిరోరక్తమును పానముచేసి నీ కంఠమాంసము గిని నా

యాఁకలిం బాపుకొందును. నన్నింత బాధించిన నిన్ను ముక్కలు ముక్కలుగా కోసి చంపినఁగాని నా కసి తీరదని గట్టిగా నఱుచుచు, కత్తిని, రక్తము పట్టుటకుఁ బాత్రమును దెమ్మని యాడుపిశాచముల కాజ్ఞయిచ్చెను.

అంత దాసరి కొంచెమైనను విచారమును వెల్లడింపక యిట్లని పల్కెను—"ఓ రాత్రించరా! తొందరపాటుమాని నా మాట వినుము. నేను నీకు భాజనగతాన్నమును; తప్పించుకొని పోఁజాలను. నాకుఁ బ్రాణములపై కోరికయు లేదు. వీలగునంతవఱకును ప్రాణములను రక్షించుకొనుటకు బ్రయత్నింపవలెను. అట్లు యత్నింపక వెంటనే లొంగినచో ఆత్మహత్యాపాతకము సంభవించును. అందువలననే నీతోఁ బోరితిని. నీ కాహారముగా నగుటవలన నాకు ముప్విధముల మేలు కలుగును. ఎట్లన:—నా హీనజన్మము నశించును, నీ కాఁకలి తీర్చినట్లగును; దీనివలన ముక్తియు లభించును. నశ్వరమగు దేహమిమ్మి పరముఁగొనుట మేలేకదా! తొల్లి శిబిచక్రవర్తి యిట్లొనరింపలేదా? ఏ రోగమువల్లనైనను, అగ్ని విషాదులవలననైనను ప్రాణమును విడిచి, తనువును వ్యర్థపుచ్చుటకంటె, కోరి యొకరి కాహారమయి యాతనిని తృప్తిపొందించుట మంచిదికాదా? నే నెట్లును చావ సిద్ధముగ నున్నాను. అది యట్లుండనీ యొక్కమాట వినుము. మాకంటె మీకుఁ గరణ, కళేబరాది పాటవ మెక్కువ; విజ్ఞాన మధికము. ఇట్టియెడల నీకు పథ్యాపథ్య భక్ష్యాభక్ష్య పేయాపేయ వివేక ముండ వలదా? ఇతరులను హింసించి, తన్మూలమున లభించు నాహారము మేలైనదా? హింసించినందులకు ప్రతిఫలమును మరణానంతరమైన ననుభవించి తీరవలెనుగదా! దయ యుంచి నామాట విని యికనైన జీవహింసకుఁ బాల్పడకుము. నాకు 'మంచి'దని తోఁచినదానిని చెప్పితిని. నీ వాలోచించి, తోఁచినట్లు ప్రవర్తింపుము"

విష్ణుభక్తుఁ డిట్లు పల్కఁగా కహకహనవ్వి యా రక్కసి యిట్లనెను—

'ఓ దాసరీ! నీ చదువులన్నియు నేకరువుపెట్టి మమ్ము విసిగించి చంపకుము. శ్రుతులను, శాస్త్రములను మేమును జదివితిమి. మీరు దైవముగాఁ దలఁచు నగ్ని సర్వభక్షకుఁడు కాఁడా? హరికి సఖుఁడును, వాహనమునగు గరుడుఁడు తనచేఁ జిక్కిన యమృతమును దేవతలకే యిచ్చివేసి, పాములను దన కాహారముగాఁ గోరుకొనలేదా? అందువలన నమృతమైనను జాత్యన్నముతో సరికాదని తెలియుచున్నది కదా! నీ చదువుల నిఁక కట్టిపెట్టుము. నీ వెంత ప్రాథేయపడినను నిన్ను విడుచువాఁడను కాను.'

ఇట్లు పలికిన కుంభజానుని మాటలు విని దాసరి "ఓయీ! నిన్ను మోసగించి, తప్పించుకొను నూహ నాకు లేదు; నే సజ్జనుఁడను; నరుఁడను; అందును దాసకులుఁడను; చాపల్యమున నేఁ బల్కిన మాటల మన్నించి, నా ప్రార్థనము నొక్కదానిని మాత్రము వినుము. 'సఖ్యము సాప్తపదీన' మను నానుడి ననుసరించి మన యిద్దరికిని మైత్రి యేర్పడినదికదా! దయయుంచి నీ మిత్రుని చిన్న కోరిక నొకదానిని చెల్లింపుము. ప్రతిదినము నేనీ సమీపమునఁ గల కుడుగుడికిఁ బోయి, యచటి విష్ణుదేవునిపై కీర్తనలుపాడి, స్తుతించి వచ్చుచుందును; ఇది నా నియమము. దీని నీదినమునఁగూడ జరుగనిమ్ము. నాయీ తుది కోర్కెను నెఱవేర్పుము. శీఘ్రముగ నేఁబోయి హరిని కీర్తించి వచ్చెదను; నా మాట నమ్మి నన్ను విడువుము" అని పలికెను.

కుంభజానుఁ డంత దాసరి చెక్కిలిపయి మెల్లఁగా కొట్టి 'చక్కని మాట పలికినావోయి! అడవిలోఁ దెరవాట్లు కొట్టి కొట్టి నిన్న మొన్ననేగదా హరిభక్తుండవైనావు! మాకు నచ్చఁజెప్పి కట్టుత్రాడు కొఱకి పాఱిపోఁజూచుచున్నావా! భేష్! నీతెలివి మెచ్చుకోఁదగినదే! కాని యొక్కటి వినుము. ఏ ప్రాణి నీమాటలు విని నోటిలోఁబడిన యాహారమును విడుచును? తప్పించుకొని పోయిన యే ప్రాణి తిరిగి శత్రువునోటఁ గోరి పడును? ఈ లేనిపోని మాటల నిఁక కట్టిపెట్టుము" అని యనెను.

దాసరి యెన్ని శపథములు చేసినను రక్కసి వినక పోయెను. కాని తుదకు దాసరి "ఓ నక్తంచరా! జగదుత్పత్తి స్థితిలయములకుఁ బరాత్పరుఁడగు మహావిష్ణువే కారణము కదా! నీచే విడువఁబడిన నేను తిరిగి నీవద్దకు రానియెడల—ఆ మహావిష్ణువుకంటె గొప్ప దేవుఁ డున్నాఁ డను పాతకి నగుదు" నని పల్కఁగా నమ్మిక కల్గి రక్కసి యాతని పంపెను.

హరిభక్తుఁడును మిక్కిలి యానందముతో వేగముగా కుడుగుడికిఁబోయి తనివితీఱ దేవదేవునిపైఁ గీర్తనలు పాడి, జన్మము తరించినదని తలఁచి యథారీతిని తీర్థప్రసాదములను స్వీకరించి కుంభజానునివద్దకు వచ్చెను. 'దాసరి తిరిగి వచ్చునో? రాఁడో?' యను సందేహమునఁ గొట్టుమిట్టాడుచుఁ దన్ను తాను నిందించుకొనుచున్న రక్కసి కీతని రాక మిక్కిలి యచ్చెరువును కల్గించెను. ఆడిన మాట తప్పనివారు లోకమున నెవ్వరును లేరనియు, సత్య వాక్య పాలనమున దాసరికి దాసరియే సాటియనియుఁ గుంభజానుఁడు దాసరిని వేనోళ్లఁ బొగడెను. కుంభజానుని గొప్ప కృపా కటాక్షమునవే తాను ధన్యతఁ గాంచినట్లును, నిరాటంకముగ వ్రతము నెఱవేఱినట్లును పల్కి దాసరి రక్కసిని గొనియాడసాగెను.

ఇట్లు పరస్పరస్తుతులు కొంతసేపు కొనసాగినపిమ్మట దాసరి "ఓ రక్షోనాథా! ఎక్కువ యాఁకలిచే నీకడుపు నక నకలాడుచున్నను, దయతలఁచి నన్ను బంపితివి. నే నిచటనుండి వెళ్లినప్పటివలె నా యవయవము లన్నియు నున్నవో లేవో చూచికొనుము. దయయుంచి నన్ను భక్షించి నీకడుపు చిచ్చు తీర్చుకొనుము" అని రక్కసిని మిక్కిలి సమీపింపఁగా నతఁడు దూరదూరముగా తొలఁగెనేగాని తాకఁడాయెను. కుంభజానుఁడు 'ఓభక్తావతంసమా! నే నెంతకాలమునుండియో నరమాంసమును భక్షించి శరీరమును పోషించుకొనుచు పాపముల నార్జించుచుంటిని. ఎవ్వఁడైన నొక మునిగాని, వ్రతిగాని వచ్చి నన్నుద్ధరింపఁడా ?-యని యెదురుచూచుచుండఁగా, నా భాగ్యము వలన నేఁడు నీవు వచ్చితివి. అట్టి నీవు నన్నుద్ధరింపక యిట్లు పల్కుట భావ్యమా? మీవంటి భాగవతులు మా వంటి పాపాత్ములను బవిత్రులను చేయుటయేకదా ధర్మము? ఇదివఱకు జరిగినదానిని మనస్సులో నుంచుకొనక నన్ను దయతోఁ జూడుము; నీవు దయఁజూచినచో నా పాపపంకిలము నశించును. మునులను జంపిన ఘంటాకర్ణుకంటె నే నెక్కుడు పాపము చేయలేదు. అట్టి ఘంటాకర్ణు ననుగ్రహించి భగవంతుఁడున్నతపదవి నొసఁగెను గదా! అంతకంటె నెక్కుడుగా భాగవతులును పశ్చాత్తప్తులగు పాపాత్ముల నుద్ధరించినారుకదా! నీవు నట్లె నన్నుద్ధరింపుము' అనెను.

అంత 'నీ రాక్షసత్వ మెట్లు నివృత్తమగునో తెల్పు'మని దాసరి యడుగఁగా కుంభజానుఁ డిట్లనెను—

'నా వృత్తాంతమును వినుము. గత జన్మమున నేను సోమశర్మయను బ్రాహ్మణుఁడను. చోళదేశ నివాసిని; పదునాల్గు విద్యలు నేర్చియుఁ బెద్దలను ధిక్కరించుచుంటిని. ఓడియు జయించితినని గర్వించి పల్కుచుండితిని. మధురకుఁబోయి ధనాశచేఁ బాపహేతువులును, నింద్యములునగు కర్మల నాచరించి సంపాదించిన ధనమును వడ్డికిచ్చుచు నెక్కువగాఁ గూడఁబెట్టి, యింటికి మఱలి వచ్చుచుండఁగా, నా ప్రయాణమును గనిపెట్టి యొక దొంగ తోడిప్రయాణికునివలె వెంటనంటి, తప్పు దారిని బట్టించి యొక యడవిలోనికిఁ దీసికొనిపోయెను. అచటఁ గిరాతులును, కొందఱు చండాలురును వాఁడితూపులేయుచు నాతోఁ బాటున్న ప్రయాణికులను, నన్ను దోచుకొనిరి. వారిలో కాకశ్మశ్రుఁ డనువాఁడు నాకుఁ బరిచితుఁ డొకఁడుండఁగా 'నిన్ను నే నెఱుఁగకపోలేదు; నీ పని పట్టించెదను లెమ్ము' అని పలికితిని. అతఁడు నన్ను చావఁగొట్టి పోయెను. నాకుఁ బ్రాణావసానసమయమున వాని వికారపురూపే కన్నులఁ గట్టుటవలన—నా పాపఫలితము తోడుగా—ఈ రాక్షస జన్మ కలిగినది. నాకుఁ బూర్వజన్మ జ్ఞానముమాత్రము కలదు.

నేను తరించుట కొక్కటే మార్గము; నీవీ దినమున భగవంతునిఁ గీర్తించిన గానముయొక్క ఫలము నాకిమ్ము! దానివలన నాయీ వికృతరూపము పోవును'

ఆ మాట విని దాసరి యిట్లనెను—'ఓయీ! మన మెన్నో జన్మము లెత్తుచున్నాము. వేలకొలఁదియున్న నా శరీరములలో నిది యొక్కటి! దీనికయి నా గానఫలము నీయఁజాలను. నీవిఁక బేతాళప్రశ్నలు వేయక నన్నారగింపుము.'

పిదప రక్కసి సగము ఫలమైనను, లేదా నాల్గవవంతు ఫలమునైనను ఈయవలెనని ప్రార్థించెను. దాసరి దానికి నంగీకరించలేదు. తుదకుఁ గడపటి పాట ఫలమునైన నిచ్చినఁ జాలుననియు, దాని నిచ్చువఱకును కాళ్లు విడువననియుఁ గుంభజానుఁడు పట్టుపట్టఁగా దాసరి కరుణించి

చివఱిపాట యొక్క ఫలమును మాత్ర మిచ్చుటకు సమ్మతించెను. ఆమాత్రపు ఫలముననే కుంభజానుని వికారరూపము నశించినది. అతని పాపసంచయము పటాపంచలైనది. గొప్ప తేజస్సుగల దేహముతో నాతఁడు పరమ పవిత్రుఁడగు విష్ణుభక్తుఁడై నంబాదువానను పేరుగల దాసరిని మిగుల స్తుతించెను. పిదప భగవంతుని స్తుతించి,

సంసారమున విరక్తుండై తీర్థయాత్రలను సేవించి పరమ నిర్వృతిని బొందెను.

ఒక్క పాటయొక్క ఫలమువలననే కుంభజాముని రాక్ష సత్వము నశించునప్పుడు—సదా భగవంతుని సంకీర్తనము చేయుచుండు దాసరికి గల పుణ్య మెంతయో గణనా తీతము కదా! కావున, నిశ్చలమైన మనస్సుతో భగవత్సం కీర్తన మొనర్చిన అమేయమగు ఫలము కలుగుననుటలో వింత యేమున్నది!

(ఆముక్తమాల్యద ననుసరించి)

"కలౌ సంకీర్తనా న్ముక్తిః" అను సూక్తి కుదాహరణ ముగ నీ యుపాఖ్యాన మిందు పొందుపరుపబడినది.

ఉపాసనారహస్యము

జ్యోతిష విద్వాన్, ఆగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

(మన్మథ - ఫాల్గుణ మాస సంచిక తరువాయి)

7

సమయమత ప్రతిపాదక శివశక్తి సంపుటాత్మక షడ్వింశ తత్వరూప నిర్గుణ బ్రహ్మసాక్షాత్కారమును బొంది ముక్తి గాంచుటకు ముందు సగుణ రూపమగు మూర్తులయందు మంత్రశక్తిని సమీకరించి ఆ మూర్తులను ఆగమశాస్త్రోక్త రీత్యా మంత్ర యంత్ర జప పూజాదులతో అర్చించి సాధ కుడు తనకును మూర్తియందు సన్నిహితమైన దేవునకును అవినాభావమును సాధించుకొనుటకు సగుణోపాసనము విధింపబడియున్నది. సగుణోపాసనమందు దేవతలు వేరు వేరుగా ఆయుధవర్ణ విశేషములతో అనేకములుగా శాస్త్ర ములయందు వర్ణింపబడి యున్నారు. ఇట్లు వర్ణింపబడిన దేవతా పూజవలన శాన్తి సుఖ శరీర తేజోబలములు అభి వృద్ధియగుటయేగాక నిర్గుణ బ్రహ్మతత్వము తెలియుటయు ఏకత్వమును పొందుటయును ముఖ్యప్రయోజనములు.

వస్తుతః బ్రహ్మ సర్వగతుడు సర్వజ్ఞుడు అశరీరి; అట్టి బ్రహ్మయే సర్వబ్రహ్మాండములకు అధిష్ఠాత అయినప్పటికిని అశరీరియు సర్వజ్ఞుడు అగు బ్రహ్మసర్వదా సంసార రూప మగు బాధలకు సుఖదుఃఖములకు అతీతుడు, అట్టి పరమాత్మను సామాన్యులగు మానవులు యెట్లు చూడ గలరు? తెలుసుకొనగలరు? కావున అట్టి జీవులయందు కరుణించి శివుడు సగుణరూపమును కల్పించి ఆగమశాస్త్ర ములద్వారా సాధకుడు నిర్గుణ బ్రహ్మమును పొందుటకు అనుగ్రహించి యున్నాడు—

చిన్మయస్యాఽప్రమేయస్య నిష్కలస్యా శరీరిణః
సాధకానాం హితార్థాయ బ్రహ్మణో రూపకల్పనా ॥

ఇట్లు కల్పింపబడిన దేవతలు అసంఖ్యాకములుగా నున్నారు. వారిని గురించి విచారింతము. అద్వైత మత మందు దేవుడు ఒక్కడు (బ్రహ్మ) తంత్రములయందు-శివుడు శక్తియని యిద్దరుగా చెప్పబడినది. పురాణములయందు బ్రహ్మ-విష్ణు-రుద్రుడు సృష్టి-స్థితి-సంహారములకు కారకు లుగా ముగ్గురని చెప్పబడినది. ఋగ్వేదమందు-ఇంద్రుడు, మిత్రుడు, వరుణుడు, అగ్ని యని దేవతలు నలుగురుగా చెప్పబడియున్నారు. (ఇంద్రంమిత్రం వరుణ మగ్ని మాహుః. (చూ-ఋగ్వేదం-) స్మృతికర్తలగు ఋషులు తమ ఆహ్నికములయందు శివుడు - విష్ణువు - గణపతి - శక్తి - సూర్యుడు అని అయిదుగురుగా చెప్పియున్నారు. శతపథ

బ్రాహ్మణానుసారము వసువులు 8 రుద్రులు 11 ఆదిత్యులు 12 ఇంద్రుడు ప్రజాపతి అని దేవతలు 33 గ్గురుగా వర్ణింప బడెను. వైదికయజ్ఞానుష్ఠానములయందు ఇంద్రాగ్నులు, మిత్రావరుణులు, సోముడు, ద్యావాపృథివి, అశ్వినులు, ఉషస్సులు, బృహస్పతి, ప్రజాపతి మొదలగు 11 గురు దేవతలు ప్రధానముగా చెప్పబడియున్నారు. మరియొకచో ద్యులోకమందు 11 గురున్ను అంతరిక్షమందు 11 గురున్ను భూమియందు 11 గురున్ను మొత్తము 33 గ్గురుగా దేవతలు వర్ణింపబడియున్నారు. ఐతరేయ బ్రాహ్మణమందు సోమపులు 33 గ్గురు అసోమపులు 33 గ్గురు మొత్తము 66 గురుగా వర్ణింపబడినారు; వీరిలో సోమపులు- అనగా వసువులు 8 రుద్రులు 11 ఆదిత్యులు 12 ఇంద్రుడు ప్రజాపతి 33 గ్గురు. అసోమపులు అనగా ప్రయాజదేవతలు 11 గురు అనూయాజ దేవతలు 11 గురు ఉపయాజ దేవతలు 11 గురు మొత్తము 33 గ్గురు. మరియొకచోట దేవతలు మూడువేల మూడువందల ముప్పది తొమ్మిదిగా చెప్పబడియున్నది. (ఋక్:-త్రీణిసహస్రాణి త్రీణిశతాత్రింశచ్చదేవానవచానపర్యన్ 3-1-9-9) మరియు భారతీయ తత్త్వమున దేవతలు ముప్పదిమూడుకోట్లుగా వర్ణింపబడి యున్నారు:

నవారా విబుధాః సర్వేస్వానాం స్వానాంగణైస్సహ।
త్రైలోక్యేతె త్రయస్త్రింశత్కోటి సంఖ్యాతయాభవన్ ॥

(పద్మపురా- ఉత్తరఖం.) ఇట్లు వర్ణించుటలో ముఖ్యాభిప్రాయము బ్రహ్మాండమందుగల సమస్త చరాచరములున్ను దేవతారూపములుగా తెలియుటయు యీ సమస్తమునకు అధిష్ఠానమగు బ్రహ్మము ఒక్కటి అనియును అభేదమును గుర్తింపుటకేగాని వేరుగాదు.

దీవ్యంతఇతిదేవాః :—అను వ్యుత్పత్తివలన ప్రకాశమానముగలవారు దేవతలు; ఇట్టి అనంతమగు దేవతలలో ముఖ్యముగా పురాణకర్తయగు వ్యాసునివలనను ఆద్యాచార్యులగు శ్రీ శంకరులవలననూ పంచదేవతా ఉపాసనము ప్రాధాన్యముగా చెప్పబడియున్నది; పంచదేవతలనగా- శివ, విష్ణు, శక్తి, గణపతి, సూర్యులు. బ్రహ్మాండమందు అనేక దేవతలుండగా యీ పంచదేవతోపాసనము మాత్రమే ఏల చెప్పబడినది అని సందేహము కలుగకపోదు. అట్టి సంశయమునకు సమాధానము యిట్టిది:- ఉపనిషత్తులయందు ఉపక్రమమున అనగా సృష్టిలో "తస్మాద్వా ఏతస్మాదాత్మన ఆకాశస్సంభూతః। ఆకాశాద్వాయుః" ఇట్లు చెప్పుటవలన బ్రహ్మమునుండి పంచభూతములు ఉత్పన్నమైనవి, పంచభూతములతో నిర్మితమైనది బ్రహ్మాండము; మూర్త అమూర్త రూపములగు పంచభూతములయొక్క స్వరూపములే సర్వదేవతలు; అశరీర బ్రహ్మయొక్క రూపములే పంచభూతములు; సమూర్తములగు పంచభూతములను ఉపాసించుట వలన బ్రహ్మము తెలుసుకొనుటకు అవకాశము గల్గును. కనుకనే పంచభూతములకు అధిపతులగు పంచదేవతలను ఉపాసించుట ముఖ్యమని శాస్త్రములు వచించియున్నవి.

ఆకాశస్యాధిపోవిష్ణుః అగ్నైశ్చైవమహేశ్వరీ।
వాయోస్సూర్యఃక్షితేరీశః జీవనస్యగణాధిపః ॥

ఇట్లు ఆకాశభూతమునకు అధిపతి విష్ణువు, వాయుభూతమునకు సూర్యుడు, అగ్నిభూతమునకు శక్తి, జలభూతమునకు గణపతి, పృథివీ భూతమునకు ఈశ్వరుడు అధిదేవతలు. ఇట్లు యీ దేవతలు భూతాత్మకులై నిర్గుణ బ్రహ్మమును బోధింపుచున్నారు. ఈ నామములద్వారాగూడ నిర్గుణ బ్రహ్మమే గోచరింపుచున్నది. ఎట్లనగా:- విష్ణుః (విశ్వం వ్యాప్నోతి ఇతి విష్ణుః; సర్వత్ర వ్యాపించినవాడుగాన విష్ణు. శివః-(శాన్తత్వాచ్ఛివః, శాన్తుడుగనుక-కళ్యాణమును యిచ్చువాడుగాన శివుడు) గణేశః- (గణానాంప్రాణినాం ఈశః గణేశః- సర్వప్రాణిగణములకు అధిపతి) సూర్యః- (సువతి ప్రేరయతివ్యాపారేషు ఇతిసూర్యః- సమస్త భూతములను ప్రేరేపించువాడుగాన సూర్యుడు) శక్తి- (సామర్థ్యాచ్ఛక్తిః సామర్థ్యముగలది గనుక శక్తి) ఇట్లు పైధాతువులనుబట్టి గూడ యీ నామములు బ్రహ్మమందే నిరూపితములై యున్నవి. అందువలన యితర దేవతలకంటె యీ పంచదేవతోపాసనము ముఖ్యమని తెలియుచున్నది. ఈ పంచ దేవతలు ప్రధానమగు శక్తియందు - అనగా శ్రీ చక్రమందు అంతర్భావము కలవియై యున్నవి. ఈ దేవతలే శరీరమందు చక్రాధిష్ఠానము గలిగియున్నారు. మూలాధారమందు గణపతియును స్వాధిష్ఠానమందు శివుడును మణిపూరమందు విష్ణువును అనాహతమందు సూర్యుడును విశుద్ధియందు శక్తియును అధిష్ఠానములై యున్నారు; వీరే ఆజ్ఞా చక్రమందు శివశక్త్యాత్మకులైయును సమిష్టి బ్రహ్మరూపముగా సహస్రార మందును ఉండుట వలన యీ పంచదేవతార్చనము సమష్టి బ్రహ్మయొక్క ఉపాసనమే అగుచున్నది. ఈ పంచ దేవతలె ప్రణవమందుగల భాగములగు అ. ఉ. మ. అర్ధమాత్ర బిందు రూపములై (అనగా అ. బ్రహ్మరూపుడగు గణపతియు, ఉ. విష్ణువును మ. రుద్రుడును అర్ధమాత్ర సూర్యరూపమును బిందు శక్తిరూపమును అయి సద్యోజాతాది పంచ బ్రహ్మరూపులై సృష్టి, స్థితి, సంహార, తిరోధాన అనుగ్రహములను పంచకృత్యములకు అధిపతులై సమిష్టి బ్రహ్మాంత ప్రణవరూపులై యున్నారు. కావున యీ పంచదేవతోపాసనము ప్రణవోపాసనమై నిర్గుణ బ్రహ్మమును పొందించునదై యున్నది. ఈ పంచదేవతలె గాయత్రికి ముఖరూపములై అవయవరూపులై గూడ నున్నారు

ప్రణవరూపమగు గాయత్రి అగ్నిదేవతాత్మకమై ముఖమందు అగ్నియు శిరోభాగమందు బ్రహ్మయు హృదయమందు విష్ణువు శిఖయందు శివుడు నేత్రములయందు సూర్యుడును గలిగి పంచభూత స్వరూపమై త్రిసంధ్యల యందును వేదత్రయమంత్రములచే స్తుతింపబడుచు పరబ్రహ్మరూపమై యలరారుచున్నది; గాన పంచదేవతోపాసనముపలన వేదమాతయగు గాయత్రిని ఉపాసించి సల్లగును. గాయత్రి అనగా "గాయన్తంత్రాయతే యస్మాత్ గాయత్రీత్యభిధీయతే" ఉపాసించిన వారిని రక్షించును (తనలో చేర్చుకొనును) గనుక గాయత్రియని చెప్పబడుచున్నది.

సకలుడగు సదాశివునియొక్క తత్త్వమునుండి అభివ్యక్తములై శివశక్త్యాత్మకములైన యిరువదినాల్గు తత్త్వములు యిరువదినాల్గు అక్షరములై అగ్ని, సూర్య, సోమ, అధిష్ఠానములగు మూడుపాదములు ఋగ్యజుస్సామ వేదరూపములై గాయత్రీ ఛందస్సుచే అచ్ఛాదింపబడి తురీయాఖ్యమగు చంద్రకళాఖండరూప శ్రీ విద్యాత్మకమగు శిరోమంత్రముతోగూడి గాయత్రీ ఉపాసనము సాధయిక ప్రతిపాదకమైననిర్గుణబ్రహ్మయొక్క సగుణోపాసనముగాని వేరుగాదు.

ఇట్లు నిర్గుణబ్రహ్మ ప్రతిపాదకమైన సగుణ బ్రహ్మోపాసనము ఐహిక సౌఖ్య ప్రతిపాదకమును నిర్గుణ బ్రహ్మను పొందించునదియును గాన సగుణోపాసనము ముఖ్యమైయున్నది. సగుణ బ్రహ్మోపాసనమును గురించి బృహన్నారదీయ పురాణమున నిట్లు చెప్పబడి యున్నది—

శివపూజాపరోవాపి విష్ణుపూజాపరోపివా ।
యత్రతిష్ఠతి తత్రైవ లక్ష్మీః సర్వాశ్చ దేవతాః ॥
మనోహరైశ్చ గంధైశ్చ పుష్పైశ్చ సుమనోహరైః
అభ్యర్చ్య విష్ణుమీశంవా తత్తత్సారూప్య తాంవ్రజేత్॥

అనుటవలన సగుణార్చనమువలన తత్తద్దేవతారూపమును తాను పొంది అభేదజ్ఞానము గలుగును; గనుక సగుణపూజ అవసరమైయున్నది. సగుణపూజయందు మూర్తికల్పనా దేవతాన్యాస జప పూజాదులు ముఖ్యములు; ఈ మూర్తికల్పనాదులు విగ్రహము, యంత్రము, కలశము, స్థండిలము, హృదయము, అగ్ని, ఉదకము, సూర్యమండలము—వీనియందు అన్నిటియందునుగూడ మంత్రశక్తివలన సంస్కరించి పూజించవచ్చును. విశేషించి నేత్రపర్వమునకై విగ్రహపూజ ముఖ్యము.

"వివిధ దేవతార్థత్వేన యేనగృహ్యతె తద్విగ్రహం" అనుటవలన సర్వదేవతలకొరకు దేనిని గ్రహింతుమో అది విగ్రహము. అట్టి విగ్రహములను నిర్మాణముచేయుటకు ముఖ్య ధాతువులు తంత్రములయందు యిట్లు చెప్పబడి యున్నవి—

శైలజా లోహజావాపి రత్నజావాఽపివాపుజా ।
మృణ్మయీచేతి పంచైతాః ప్రతిమాః పరికీర్తితాః ॥

రాయి, లోహము, రత్నము, కొయ్య, మట్టి—యీ ఐదు రకముల ధాతువులతో విగ్రహములను నిర్మించుట ముఖ్యము; వీనిలో శిలామూర్తి సర్వకోరికలను, దారుమూర్తి సర్వసుఖములను, స్వర్ణమూర్తి ముక్తిముక్తులను, రజతమూర్తి స్వర్గసుఖమును, తామ్రమూర్తి ఆయువును, కంచుమూర్తి ఆపత్తుల పోగొట్టునదియు, స్ఫటికాది రత్నమూర్తులు సర్వసుఖములను, మృణ్మయమూర్తి సర్వభోగములను యిచ్చునని తంత్రములయందు విదింపబడి యున్నది. ఇట్టి మూర్తులు శిల్పశాస్త్ర ప్రమాణమును అనుసరించి మనోహరముగా చేయబడినవై ఆచార్యప్రయుక్త మంత్రశక్తివలన చైతన్యమునుపొంది సాధకునిచే అర్చింపబడి సర్వ మనోరథములు యిచ్చునవి అయియున్నవి.

ఇట్టి మూర్తులయందు మంత్రశక్తిని సమీకరించుట శక్తిపాత మనబడును; శక్తిపాతమనగా ఆధారకుండమందు కుండలినీశక్తి కలదని పూర్వము చెప్పబడినది. ఆ కుండలినీశక్తిని ప్రాణాయామాదులద్వారా ఉత్థాపనము చేయుటయే శక్తిచాలనము. ఈ శక్తిచాలన మగునప్పుడు ఆధారాదిషట్చక్రముల నుండి వాయువుచే ప్రేరేపింప బడి ప్రాణాగ్ని సంయోగము వలన శబ్దమును పుట్టించి అక్షరాత్మకమై నాభిహృదయ కంఠ ముఖముల నుండి మాత్ర రూపమై వెలువడు చున్నది. ఇట్లు మహావేధవల్ల బయలు వెడలిన చైతన్యాత్మక శబ్దశక్తిని అచేతనమగు మూర్తులలో గల అధిష్ఠాన చైతన్యమున ప్రవేశపెట్టుటయే శక్తిపాత మనబడును. దీనిని ప్రాణప్రతిష్ఠయని చెప్పుదురు. ఆచార్యుడు మంత్రమును ఉచ్చరించుచు దక్షిణహస్తము యొక్క అంగుళ్యగ్రములచే (కుండలినీ శక్తిని చాలనము చేసి మనస్సును మంత్రమును ఏకముచేసి) మూర్తిని తాకుటయే శక్తిపాతము. ఇట్టి శక్తిసంపాతము ద్వారా మూర్తులు చేతనమును బొంది అర్చనా యోగ్యములగును. మంత్ర మనగా -

మకారం మననం చైవ త్రకారం త్రాణముచ్యతె ।
మననత్రాణధర్మత్వాన్మంత్ర మిత్యభిధీయతె ॥

ఈ మంత్రముల యొక్క పుట్టుకను గురించి శ్రుతి యీ క్రమముగా వర్ణించి యున్నది.

మం ॥ వాగ్వైపరాచ్య వ్యాకృతావదత్తె దేవా ఇంద్రమ బ్రువన్నిమాన్నోవాచం వ్యాకుర్వితి....తస్మాది యంవ్యాకృతా వాగుద్యతె ॥ యజు-కాం - 6

పూర్వము యీ వాఙ్మయ రూపమగు వేదశాస్త్రాది సకల మంత్ర సముదాయము అవ్యక్తమై పరారూపమగు శబ్దమై యుండగా దేవతలు యీ శబ్దమును వేరువేరుగా వ్యాక

రించుము అనినపుడు యింద్రుని యొద్దకు పోయి పరా రూపమగు వాక్కును వ్యాకరించుమని కోరగా యింద్రుడు దేవతలను వరమడిగెను. 'వాయువునకు నాకు కలిసి సోమ పానమును యజ్ఞముల యందు యిచ్చిన యెడల మేమిద్ద రము గూడి వాక్కులను వ్యాకరింప జేయుదు, మనిచెప్పగా అట్లెయగుగాక యని దేవతలు సమ్మతించి ఐంద్ర వాయవ పాత్రతో సోమపానమును కల్పించగా యింద్రవాయు వులు ఉభయులు యీ వాక్కులను విస్తరింపజేసిరి. (యూ.వి॥భా)

ప్రాణాది రూపమగు ఇంద్రుడు కుండలినీ రూపముతో ఆధారమందు గల అగ్నిలో ప్రవేశించి వాయువుచేత ప్రేరే పింపబడినవాడై ఆధారాదిషట్చక్రములలో సంచారము చేయుచు వర్ణాకృతిని బొంది క్రమముగా వైఖరీ రూప మగు మంత్ర జాతమును వెలువరించెను; కావున ఇంద్రవాయువులె మనన త్రాణరూపమగు మంత్రములై యున్నారు. ఈ మనన త్రాణరూపువె శివశక్తులై వాగర్థ ములై అవినాభావము గలవారై యున్నారు. ఇట్టి శివ శక్త్యాత్మక మంత్రములతో శిలాది మూర్తుల యందు శక్తి పాతము చేయగా మంత్రము మంత్రశక్తి మూర్తుల యందు సన్నిహితమై శివశక్త్యాత్మకమై అర్చనా యోగ్యమగు దేవతలై యలరారు చున్నారు. ఇట్లుప్రాణ ప్రతిష్ఠాది సంస్కారము లచే సంస్కరించి న్యాసవిశేష ములచే దేవతా రూపములను అవయవములను కల్పించి సర్వాంగ శోభితములగు మూర్తులను అర్చావిశేషములచే అర్చించ వలయును. శివార్చన యందు శ్రీ కంఠాది మాతృకన్యాసమును, విష్ణ్వర్చనయందు కేశవాదిన్యాసమును గణేశపూజ యందు శక్తిగణేశన్యాసమును సూర్యపూజయందు హంసన్యాసమును శక్తి పూజయందు మహాషోఢాన్యాస మును సామాన్యముగా సర్వదేవతా పూజలయందు అంత ర్మాతృక బహిర్మాతృక ప్రణవకళామాతృక న్యాసము లును, మరియు మూర్తి పంజరన్యాసాది న్యాసములతో దేవత్వము స్థిరముగావింప వలయును. ఇట్లు న్యాసముల ద్వారా అవయవకల్పనమును సర్వత్ర బ్రహ్మ భావనయు కలిగి సాధకునకు తనకునుమూర్తికిని అవినాభావము గలుగునని భావము. ఈ న్యాసభేదములు అర్చనా సందర్భ మున వివరింపబడును.

శివశక్త్యాత్మకమగు మాతృకలు (మంత్రములకు ప్రకృతి భూతములగు) అకారాదిహకారాంతము పంచాశద్వర్ణము లును పంచాశత్ శక్తి శివులుగా పంచాశత్ అవయవముల యందు భావనముచేయుచు స్పృశించుటయే న్యాసమన బడును. ఈ న్యాసములవలన సర్వత్ర శివశక్తులయొక్క సంయోగమగు భగవత్తత్త్వము గోచరమగుచు అవినా భావమును తెలియపరచును. మొదటి మాతృక "అ", చివరమాతృక "హ"; ఈ రెండు శివశక్తులు కలసి"అహ" బిందుయుక్తమై "అహం" అని "అహమనగా నేనని" నేనే పరిపూర్ణమగు లక్ష్య బ్రహ్మకు వాచ్యమగు అక్షర బ్రహ్మ మనియు తెలియుటకుగాను యీ సగుణోపాసనమందు న్యాసాదులు చెప్పబడియున్నవి. ఈ విధముగా న్యాసాదుల వలన సంస్కరింపబడిన దేవతకును తనకును అభేదము కలుగుటకై ఆ దేవతా మంత్రములను జపింప వల యును; అనగా ఆ కల్పితమూర్తిని తన హృదయమున భావించుచు ఎల్లప్పుడు తద్రూపమునే చింతనచేయుచు మంత్రమును ఉచ్చరించుటయే జపమనబడును—

జన్మాంతర సహస్రేషు కృతపాపప్రణాశనాత్
పరదేవ ప్రకాశాచ్చజపఇత్యభిధీయతే॥ అనేక జన్మ ములయందు తాను చేసిన పాపమును పోగొట్టి (పాపమనగా అభేదజ్ఞానము లేకపోవుట) దేవతా ప్రకాశనము కలిగించు నది (అభేదమును గుర్తించునది) గాన జపమనిగూడ చెప్పబడుచున్నది.

ఇట్లు సాధకుడు ఇష్టదేవతయొక్క మంత్రమును జపించుటకు ముందు యోగ్యుడగు గురువును విచారించి వారి సన్నిధికిచేరి క్రమముగా దీక్షనుబొంది జపించవల యును; గురువులేక పుస్తకములయందు లిఖితాదిమంత్ర ములను జపించిన సాధకుడు సత్ఫలమును పొందలేక పోవుటయేగాక దుష్ఫలితములనుగూడ పొందును—

పుస్తకాల్లిఖితో మంత్రో యేన సుందరి జప్యతె
న తస్య జాయతె సిద్ధిఃహానిరేవ పదేపదే॥ ఇతి శివోక్తిః. "తద్విజ్ఞానార్థం సగురుమేవాభిగచ్ఛేత్సమిత్పాణిశ్శ్రోత్రియం బ్రహ్మనిష్ఠం" అనుటవలన సాధకుడు మంత్రదీక్షను పొందు టకు వేదవేదాంగములను తెలసి దీక్షితుడై బ్రహ్మనిష్ఠ గలిగి ఋణత్రయముక్తుడగు గురువును సమీపించి ప్రార్థించ వలయును.

(సశేషము)

భగవదుపచారములు – తత్ప్రయోజనము

పండిత, వేదాంతం విప్రనారాయణాచార్యులు
కృష్ణాజిల్లా రెలిజియస్ ఇన్‌స్పెక్టర్, నిజాంపేట, మచిలీపట్టణము.

తాంబూలదానము యిరువదియేడవది. (ఖం॥) ఘృతాత్పరి విచక్రమ ఇతి పాండరపిప్పరీపత్రం వ్రజమస సారాంబు శుక్తిక్షారయుతం ముఖవాసం దద్యాత్. (మం॥) ఘృతాత్పరి మండఇవాప్సు స్నేహ స్సర్వాధికస్సర్వధర్తేమ శర్వః। సచేతనశ్చేతయతే స్వశక్త్యా ఏకోలోకాన్ గర్భవత్పాతుసర్వాన్। (పదం) ఘృతాత్, పరి, మండః, ఇవ, అప్సు, స్నేహః, సర్వాధికః, సర్వధర్తేము, శర్వః, సః, చేతనః, చేతయతే, స్వశక్త్యా, ఏకః, లోకాన్, గర్భవత్, పాతు, సర్వాన్, (సమన్వయము) సర్వాదికః = సర్వేభ్యో లోకధారకేభ్యో అదికతమః, శర్వః = స్థాణుః, అచలస్వభావ ఇత్యర్థః। సర్వధర్తేమ = సర్వధారేషు, లింగవ్యత్యయశ్ఛాందసః, అప్సు, ఇమాన్‌లోకాన్, చతుర్దశాత్మకాని, భువనాని, చేతనః = చైతన్యయుక్తః, స్వశక్త్యా = స్వీయబలేన, ఏకవత్ = ఏకఏవ, చేతయతే, సః = పరమాత్మానారాయణః ఘృతాత్పరి, ఘృతోర్ధ్వభాగే, నిష్పన్నః, స్నేహః = స్నిగ్ధః, మండః = రసః, గర్భః, ద్వితీయార్థే ప్రదమా. గర్భమివ, పాతు – రక్షతు, (మం॥) విచక్రమే పృధివీ మేష ఏతామ్ క్షేత్రాయ విష్ణుర్మనుషేదశస్యన్। ధృవాసో అస్యకీరయో జనాస ఉరుక్షితిగ్ం సుజనిమాచకార ॥ (పదం) విచక్రమే, పృథివీం, ఏషః, ఏతామ్, క్షేత్రాయ, విష్ణుః, మనుషే, దశస్యన్, ధృవాసః, అస్య, కీరయః, జనాసః, ఉరుక్షితిం, సుజనిం, ఆచకార, (సమస్వయము) ఏషః విష్ణుః ఏతామ్ పృధివీమ్ = పృదివ్యుపలక్షితమిదం లోకత్రయమ్, విచక్రమే = విశేషేణ పాదైరాక్రాంతవాన్, కింకుర్వన్, మనుషే = మనుష్యాణామ్, క్షేత్రాయ = నివాసార్థమ్, దశస్యన్ = ప్రదాతుమిచ్ఛన్॥ అస్యవిష్ణోః, కీరయోజనాసః = కీర్తిపరాజనాః, ధృవాసః = స్థిరాభవంతి, సవిష్ణుః పునః, సుజనిమా = శోభనేన వామనరూపేణజన్మనా యుక్తః ఉరుక్షితిమ్ = విస్తీర్ణం స్థానమ్, ప్రాణినాం నివాసాయచకార.

తాత్పర్యము : స్వేతర సమస్త వస్తువిలక్షణానంత జ్ఞానానందైక స్వరూపియైన ఏ దేవదేవు డీ సాగరజలమం దఖిల లోకములను నిలిపినవాడై చైతన్యవంతముగా చేయుచున్నాడో ఆ రమాకాంతుడే నేతిపై తేరిన రసపదార్థము అకాల గర్భరక్షణము చేయునట్లీ లోకమును రక్షించుగాక! బలి బంధనార్థమై విక్రమించిన వామనుడు లోకముల నన్నిటిని మూడడుగులలో నాక్రమించి స్వపదభక్తుల నివాసముకొరకై విస్తీర్ణమైన వానినిగాజేసెనో, అట్టి మహామహిమ వంతునకు తాంబూల దానముచేయుచున్నాము. మాచే సమర్పింపబడిన తాంబూలమును స్వీకరించి (శ్లో॥) భక్ష్య పానీయ భోజ్యానామన్యేషామపిదానతః। శ్వేతద్వీపే తత్సమీపే వసంతి సుఖినస్సదా। బహునాత్రకిముక్తేన వాసుదేవార్థ మాదరాత్। దదాతి వస్తువాసం యస్త్వాసం ప్రాప్నోతిచేప్సితమ్। కర్మణాం మార్జనాదీనాం ఫలభోగా దనంతరమ్। కర్మశేషైః పునర్జన్మ కర్మానుగుణయోనిషు। ఉత్కృష్టాస్వేవ భోక్తారోలభంతే సుఖినస్సదా॥ అనుసట్టి ఆగమశాస్త్రోదితఫలమును మా కనుగ్రహింపు మనియు భావము.

బల్యుపచారము యిరువది ఎనిమిదవది. ద్వావింశద్యజ్ఞముల కంటెను విగ్రహారాధన యజ్ఞము మానవునకు సులభతరణోపాయమని ఆగమశాస్త్ర సంహితాకారుల నిశ్చితాభిప్రాయము. కనుకనే, మరీచిమహర్షి “సమారాధనం చతుర్విధం. జపహుతార్చన ధ్యానాది భేదేన; తేష్వర్చసంసర్వార్థ సాధనం; అర్చనంనామ గృహేదేవాయతనేవా వైఖానస మార్గేణ ప్రతిమాదిషుపూజనం; తదారాధనేన సంసారార్ణవనిమగ్నోజీవాత్మా పరమాత్మానం నారాయణం పశ్యతి; సోప్యపునరావృత్తికం శాశ్వతం దివ్యలోకం ప్రాపయతి; పశ్చాత్కృతకృత్యోభవతి.” అనిచెప్పిరి. అదియును అర్చనమనియు, పూజనమనియు, శాంతికమనియు, పౌష్టికమనియు, నాల్గువిధములుగానున్నది. వీనియందు పౌష్టికార్చనము ముఖ్యమనిచెప్పిరి. బల్యంతముగా చేయబడు అర్చనమునకు పౌష్టికార్చన మనిపేరు. (శ్లో॥) నివేద్యాంతేతు దేవస్య తత్ప్రియాణాం బలించరేత్॥ ఆలయగత ప్రధాన దేవతకు హవిర్నివేదనము చేసినప్పుడు, పరిషద్దేవతలలో బలి కాంక్షులగువారికి బలి ప్రదానము చేయుట బల్యుపచారమని చెప్పబడుచున్నది. దీనినే బలిహరణమనియు, బలిప్రదానమనియు వ్యవహరించుచున్నారు. (శ్లో॥) బలం ప్రవర్ధతే యస్మాత్తస్మాద్బ లిరితిస్మృత। దేవానాంచ నృణాంచైవబలం యస్మాత్ప్ర వర్ధతే। తస్మాద్బలిప్రదానంతు సర్వలోక శుభావహమ్॥ బలిదానము బలిప్రదాతకును, బలిస్వీకారము చేసిన దేవతకునుకూడ శారీరిక, మానసిక బలముల నభివృద్ధి జెందించునని తెలియుచున్నది. (శ్లో॥) దేవానిసర్గరిపవో మనుష్యేము భవన్త్యపి। ఆరాధనేన దేవస్య చోపకుర్వన్తి మానవాన్। దేవాన్ భావయతానేనతేదేవా భావయన్తువః। పరస్పరం భావయతః శ్రేయః పరమవాప్స్యథ। ఇష్టాన్ భోగాన్ హితేదేవాదాస్యంతే

యజ్ఞభావితాః। తైర్దత్తానప్రదాయైభ్యోయోభుంక్తేస్తేనఏవ సః॥ మనుజులు దేవతాను గ్రహమును పొందుటకు దేవతారాధించవలెననియు, దేవదత్తమైన ఐశ్వర్య మనుభవించుచు, దేవతలకు భాగస్వామ్యమీయనివారు దస్యు ప్రాయులనియు, దేవతారాధనము చేయుటచే కామితార్థము లన్నియు సిద్ధించుననియు పై శ్లోకములకు తాత్పర్యము. బల్యవసానముగా చేయబడు అర్చనమునకు "పౌష్టికార్చన" మని చెప్పియుంటిమి. ఇయ్యది కాలభేదము చేతను, ప్రమాణ భేదముచేతను, మూడువిధములుగా నున్నది. (శ్లో॥) ఉత్తమంతు త్రిసంధ్యాయాం మధ్యమంతు ద్విసంధ్యకమ్। అధమంత్వేక సంధ్యాయాం బలికాలవిధిః స్మృతః॥ ఉత్తమపక్షమందు ప్రాతర్మధ్యాహ్న సాయం కాలములందును, మధ్యమ పక్షమందు ప్రాతర్మధ్యాహ్న కాలములందును, అధమపక్షమందు మధ్యాహ్న కాలమందు మాత్రమే బలిదానము చేయుట కాలభేదముచే కల్గిన పక్ష త్రయ భేదము. ఇక ప్రమాణభేదముచే కల్గిన పక్షత్రయ మెట్లన (శ్లో॥) ఉత్తమం కబళంప్రోక్తం మధ్యమం ముష్టి మాత్రకం। అధమం చాహుతిః ప్రోక్తం త్రివిధంబలి లక్షణమ్॥ ఈ పౌష్టికార్చనము చేయించుటకు ఆర్థికస్తోమతయు, అధికాధిక పూజక ప్రతినిధుల సంఖ్యయు, ఆవశ్యకములు. కాలత్రయమందును, పౌష్టికార్చనము జరిపించుటకు ఒక్కొక్క వేళయందు యిరువురు పూజక ప్రతినిధులును ఒక్కొక పూజకప్రతినిధికి హీనముగా ఒక పరిచారకుడును, ఒక పాచకుడును, నియమింపబడవలసి యుండును.

బలిద్రవ్యము 'పరివారాణాం ద్విప్రస్థైః తండులైశ్చరుం పాచయేత్' అనుటచే ప్రస్థద్వయ పరిమితమైన తండుల పాకము బలిద్రవ్యముగా నిర్ణయింపబడు చున్నది. ప్రస్థ మన అర్ధశేరనియు, సోలయనియు వ్యవహారము. బలి కాంక్షులగు పరిషద్దేవతలు షట్త్రింశత్సంఖ్యాకులుగా నున్నారు. వీరికందఱకు మధ్యమపక్షాశ్రయణము చేసి బలిదానము చేయవలెనన్న ప్రస్థద్వయ పరిమిత తండుల పాకమావశ్యకము. బల్యంతముగా నిత్యార్చనము జరుపు చున్న కొన్నిస్థానములందు ప్రస్థపరిమిత మైన ద్రవ్యమిచ్చి బాలభోగముతో కూడ సరిపెట్ట వలసినదనియు భోజ్యాసన మందలి హోమకార్య మందు పూటకు నూట ముప్పది నాలుగాహుతులు వేయవలసియుండ ఒక తులము నేతితో ఈ ఆహుతులన్నియు సరిపెట్టవలసినదనియు దేవస్థానపాలకులు చెప్పుచున్నట్లు తెలియుచున్నది. 'విత్తశాఠ్యం నకారయేత్.' విత్తానుసరణముగా వైభవము జరుపుట శాస్త్రకారుల మతము. దేవస్థానపు నికరాదాయము పదివేలకు పైబడి యున్నచో బల్యంతముగాగల పౌష్టికార్చనము జరుపుట సుశకమగును. పై నుదహరించిన లోపము లను దేవస్థానపాలకులు సుహృద్భావముతో సరిదిద్ది సర్వ లోక శుభావహమైన విగ్రహారాధనయజ్ఞమును సక్రమముగా నెరవేర్పించుటకు ఇందు మూలముగా కోరబడు చున్నారు. ఈ బలిదానము యాత్రాసనమందు చేయబడు చున్నది.

యాత్రాసనం సంకల్ప్య ధ్వజపతాకాది పరిచ్ఛదైః పరివృతం బలిబేరమగ్రే కృత్వా ప్రదక్షిణ పురస్సరం మణికాది ద్వారపాలేభ్యః శ్రీ భూతాద్యన పాయిభ్యో, దిగ్దేవతాభ్యో, విమానపాలేభ్యో, మహాభూతాంతం ప్రణవాది నమోన్తేన తత్తన్నామ్నా పూర్వముదకం, పుష్పం, బలిముదకంచ దద్యాత్। బలికాలే చత్వారఉపచారా విహితాః। తోయం పుష్పం బలిరాధాపశ్చేతి। యేభూతా ఇతి బలిపీఠస్య దక్షిణ భాగే భూతయక్ష పిశాచనాగేభ్యోబలి శేషం నిర్వపతి॥

తా॥ ధ్వజపతాకాదిపరిచ్ఛదములతో, బలిబేరమును ముందిడుకొని ప్రదక్షిణ పురస్సరముగా ప్రధానద్వార పాలకుడైన మణికుడు మొదలు ముప్పది యార్గురుదేవ తలకు వారివారి నామము ప్రణవపురస్సరము నమోంతము నగు నట్లుచ్చరించుచు, తొయము, (నిర్మ) పుష్పము, బలి, తోయము అను నాలుగు ఉపచారములతో ఉపచరించ వలసి యున్నది. బలిశేషమును, భూత, యక్ష, రాక్షస, పిశాచ నాగులను వారలకు 'యే భూతా' అను మంత్ర ముచ్చరించుచు బలిపీఠము వద్ద నుంచ వలెనని శాస్త్రాను శాసనము. (మం) యే భూతాః ప్రచరంతి దివానక్తం బలి మిచ్ఛంతో వితుదస్యప్రేష్యాః। తేభ్యోబలిం పుష్టికామోహ రామి మయి పుష్టింపుష్టిపతిర్దధాతు, (ప) యే, భూతాః, ప్రచరంతి, దివా, నక్తం, బలిం। ఇచ్ఛంతః। వితుదస్య। ప్రేష్యాః। తేభ్యః। బలిం। పుష్టికామః। హరామి। మయి। పుష్టిం। పుష్టిపతిః। దధాతు। (సమన్వయము) వితుదస్య= విశేషేణ తుదతి పాపనః ప్రాణినః పీడయతీతి వితుదః, శ్మశానవాసీ భగవాన్కాలాగ్నిరుద్రః। తస్యప్రేష్యాః=ప్రేష ణీయాః భృత్యా ఇతియావత్। యేభూతాః=గ్రహవిశేషాః। బలిం=ఆహార మిచ్ఛంతస్సంతోదివానక్తం ప్రచరంతి। తేభ్యః పుష్టికా మోహం। బలిందదామి। పుష్టిపతిః=ధన ధాన్యాది పోషకః మయి పుష్టిం=ధనధాన్యాది పోషం దధాతు=స్థాపయతు (తా) శ్మశాన వాసియైన కాలాగ్నిరుద్రు నిచే బంపబడి ఆహారార్థులై రాత్రింబవలును తిరుగాడు చున్న గ్రహవిశేషములకు పుష్టికాముడనైన నేను ఆహార మిచ్చు చున్నాను. ధనధాన్యాధి పతియైన భగవంతుడు నాయందనుగ్రహచిత్తుడై ధనధాన్యాభి వృద్ధినిచ్చుగాక! ప్రణామోపచారము ఇరువది తొమ్మిదవది. ప్రకర్షేణ నమనము (మిక్కిలి లొంగుబాటు) ప్రణామమనబడుచున్నది

(శ్లో) భగవాన్మే పరోనిత్యో మహం(ప్రత్యో వరన్సదా। ఇతి భావేనయః ప్రోక్తః నమనః కారణం హినః (తా) షడ్గుణై శ్వర్యసంపన్నుడైన సర్వేశ్వరుడు నా కన్న గొప్పవాడను భావముతో జీవి తత్పాదపంకేరుహమందు మ్రోలుట ప్రణామము. ఈ నమనము వాఙ్మనః కాయకృతమైనచో పరిపూర్ణము. పరిపూర్ణనమస్కృతితో శరణాగతుడైన జీవిని భక్తవత్సలుడైన భగవానుడు భక్తానుకంపాజనితవాత్సల్యాతి రేకముతో గభీరసంసార సాగరమునుండి దరిచేర్చి అపునరావృత్తిక శాశ్వత దివ్యలోకమును బొందించుచున్నాడు. (శ్లో) మామేవ యే(ప్రపద్యంతే మాయామేతాంతరంతితే। మత్పాదస్పర్శమాత్రైకం ప్రపద్యంతే పరాయణాః। ఉద్ధరిష్యామ్యహం దేవి సంసారా త్స్వయమేవతాన్॥ ఇత్యాది భగవద్వాక్యములలోని పరమార్థమును ఇయ్యదియే. ఈ ప్రణామము మస్తిష్కమనియు, సంపుటమనియు, ప్రహ్వాంగమనియు, పంచాంగమనియు, దండాంగమనియు ఐదు విధములుగా నున్నది. పూజావసానమందీ పంచప్రణామములను విష్ణుసూక్తముతో చేయవలసినదని శాస్త్రకారులమతము. వీని వివరము రాబోవు వ్యాసములో వివరింతుము.

భారతీయ ధర్మము

"కాశ్యప"

ధర్మాయ ధర్మేశ్వరాయ ధర్మపతయే
ధర్మ సంభవాయ గోవిందాయ నమోనమః॥

ధర్మసంస్థాపన మొనరించి లోకకల్యాణము గూర్చువాడు గోవిందుడు. యుక్తాయుక్త విచారణ మొనరించి పరమార్థము సాధించువాడు మానవుడు. ఉన్నదానిని పోగొట్టుకొనక కాపాడుకొని పూర్ణప్రయోజనమందు వాడు వివేకి. క్షణభంగురమయిన పాంచభౌతికశరీరములో నిలిచియున్న జీవుడు సచ్చిదానందుడు. కూపమున బడిన పాత్రను బైకిలాగునది రజ్జుఖండము. దేహాత్మభ్రాంతిచే సంసారసాగరమున మునిగిన జీవుని ఉద్ధరించునది ధర్మము. ధర్మావతారునివలె ధర్మము అనంతము, సర్వతోముఖము, సాధనసాధ్య రూపము, అభ్యుదయ నిశ్శ్రేయసకరము, ఏకైకశరణ్యము.

ధర్మోవిశ్వస్య జగతః ప్రతిష్ఠా :—

అఖిలాండకోటి బ్రహ్మాండము లన్నియు ధర్మనిబద్ధములై సృష్టిస్థితిలయముల నందుచున్నవి. సూర్యచంద్రాదులేమి, భూరాదిలోకములేమి, కృతాది యుగములేమి, దృశ్యాదృశ్య జ్ఞాతాజ్ఞాతశక్తి సంతతులేమి—ధర్మభీతిచేతనే, స్వస్వనియత మార్గంబుల నతిక్రమింపక, పరమార్గంబుల ప్రవేశింపక, అనంతకాలమున నిరవధిక యాత్రసాగించుచున్నవి. దేశకాలాద్యన వచ్ఛిన్నమై సర్వమునకు ధారకము, పోషకమునై, సత్యమై, స్వతంత్రమై విభాసించునదియే ధర్మము.

ధారణాత్ ధర్మమిత్యాహుః ధర్మోధారయతే ప్రజాః :—

కార్యకారణ సంబంధమును సంరక్షించుచు నియతకాలమున కార్యమును కారణముతో జేర్పగలశక్తి ధర్మమునకు గల అనంతశక్తులలో నత్యుత్తమము. భ్రాంతివశమున దేహమే తానని సంసార విషచక్రమున జిక్కుకొన్న జీవుని యజ్ఞానము దొలగించి స్వస్వరూపసాక్షాత్కార పూర్వకమైన పూర్ణపురుషత్వమననగు మోక్షమును సమకూర్చునది ఆద్య పురుషార్థము.

యద్వైకించ మనురవదత్ తద్భేషజమ్ :—

ఆప్తవాక్యము ప్రమాణము. శ్రుతిస్మృతుల కన్న జీవకోటికాప్తతమములు మృగ్యములు. తనసంతతి పరిపూర్ణాభ్యుదయము నాశించి రాజర్షివరేణ్యుడయిన మనువు దివ్యతపస్సునూతగా గొని, ఆచరణయోగ్యము లయిన పెక్కు ధర్మముల నిర్దేశించెను. శ్రుతి సమ్మతమయిన మనుస్మృతి మనుజులకెల్లఱకు శిరోధార్యము, పరమలక్ష్యము.

అహింసా సత్యమస్తేయంశౌచమిన్ద్రి యనిగ్రహః
ఏతత్సామాసికం ధర్మమ్ :—

దేశకాల జాతిమతాది భేదము లెన్నియున్నను మానవమాత్రులెల్లఱు తమమానవత్వము నిలుపుకొనుటకు అలవఱచుకొనవలసిన లక్షణములు—అహింస, సత్యము, అస్తేయము, బాహ్యాభ్యంతర శౌచము, ఇన్ద్రియనిగ్రహము. ఇవియే మానవ మతములోని ప్రధానసూత్రములు, సర్వ మతసాధారణ లక్షణములు. వీని యునికి లోకములకు శ్రీ

రాహుపక్ష; వీనియభావము భూతకోటికి అకాలప్రళయము. ఇవి యెంత అపెక్షణీయములో అంత దుర్లభములు; వ్రాత కోతలలో ఎంత ధారాళముగ దొఱలునో ఆచారానుష్ఠానము లలో అంత అగోచరములగును.

అహింసాపరమో ధర్మః :—

ధర్మలక్షణము అహింస: అధర్మలక్షణము హింస: మనో వాక్కాయములలో నేయొక్కదానిచేనైన ఏభూతమునకైన హానికలిగించుట హింస. హింస కూడదని యెలుగెత్తి చాటుట సులభము. త్రికరణ శుద్ధిగ అహింసనుపాటించుట ఊహాతీతమని విషయము. తానువేరు, లోకమువేరు, తనసుఖోప భోగముల కొఱకే సృష్టియంతయు నేర్పడి యున్నదని నిశ్చయించు కొన్న ఆత్మద్రోహికి అహింసాప్రసంగము కర్ణ కఠోరము, ఉన్మత్తప్రలాపము, అగ్రాహ్యము.

సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ - బ్రహ్మాహమస్మి :—

పరిదృశ్యమానమైన సకలప్రపంచమునకు నధిష్ఠానమగు బ్రహ్మమునేనే. నా అంతర్భాగములే ఈ చరాచర భూత రాసులు:-అని నిస్సందేహముగ ముక్తకంఠముతో ఘోషింప జాలినవాడు భారతీయ విజ్ఞానియొక్కడే. తత్వరహస్యము లను జీర్ణించుకొన్న తపస్విద్ధునకు అహింస అక్షరశః ఆచరణసాధ్యమే యగును. కాని ఆ యసిధారావ్రతము నాచరింపగలిగిన సమర్థులేరీ! నక్షత్రములను గుఱిగా బెట్టుకొన్న విలుకాడు వానిని గొట్టలేక పోయినను, బహు దూరస్థలక్ష్యములను సాధింపగలడు. సర్వాత్మత్వమును సిద్ధాంతరీతిగనైన అవగాహనము చేసికొని పరహింసా పరాయణమయిన ఆధునిక నిరంకుశ వీరలోకమునకు హితోపదేశము చేయగలవారు భారతీయులొక్కరే.

స్వయంతీర్ణః పరాన్ తారయేత్ :—

ఉపదేశ గ్రహణమునకు యోగ్యతగలవారు బాలికా బాలకులు మాత్రమే. ప్రౌఢవయస్కుల పట్ల నీయోగ్యత సందేహాస్పదము. నిష్కలంక హృదయులగు భారతీయ బాలికా బాలకులకీ దివ్యసందేశము నందజేయ వలసిన బాధ్యత ప్రస్తుతము ప్రభుత్వము మీదను విజ్ఞలోకము పైనను గలదనుట సాహసముగా నేరదు. అణుశస్త్రాస్త్ర మారణ హోమము నాపగల సమర్థుడు తపోనిష్ఠాగరిష్ఠుడైన తత్త్వవేత్తయొకడే.

ధిగ్బలం క్షత్రియ బలమ్!

ఏకేనబ్రహ్మదండేన సర్వాస్త్రాణిహతానివై :—

భౌతిక బలములనుకొండలను పిండి గొట్టగల శక్తి తపో బలమను వజ్రాయుధమునకు మాత్రమేగలదు. స్వార్థము కొఱకుగాక లోకసంగ్రహము కొఱకు జీవితక్లేశము సహించు తపోధనుల యుపదేశములను త్రోసిరాజనిననాడు సంభ వించు ఫలములు కరతలామలకములు.

అద్రోహేణైవ భూతానాం - అల్పద్రోహేణవాపునః
యావృత్తిః తాంసమాస్థాయ విప్రోజీవేదనాపది ॥

యథార్థదర్శనులు కరుణాసముద్రులునగు మహర్షులు కలియుగ ప్రభావమును, మానవుల దౌర్బల్యమును గమ నించి సులభతరమార్గమును నిరూపించిరి, భూతములయెడ నెట్టిద్రోహమును తలపెట్టకుండుట సర్వోత్తమము. అది సాధ్యముగానినాడు అల్పతమమగు హింసను మాత్రమే యాశించు వృత్తి నవలంబించుట మధ్యమము. ఆపద్ధర్మ ములు ఆపత్కాలమునకు మాత్రమె పరిమితములు. హింసకొఱకు హింసగావించుట అధమాధమము - అసుర లక్షణము. తన్నుదాను హింసించుకొను వెఱ్ఱివాడులేడు. సర్వాత్మత్వము నంగీకరించిన ప్రాజ్ఞుడు కేవల వినోదము కొఱకు హింసకు బూనుకొనడు.

ఆత్మవత్సర్వ భూతాని :—

తన ప్రతిరూపములగు జీవములను హింసింప కుండుటయే గాక, వానినన్నిటిని బరమాదరముతో జూడ గలిగిననాడే మానవుని అహింసావ్రతము పరిపూర్ణము కాగలదు. క్రూరా క్రూర సత్వసంకులముగదా జంతు సంతానము! గోవ్యా ఘ్రాదులపట్ల సమవృత్తియెట్లు పొసగునని సందియము గలుగుట సహజము.

అహింసాప్రతిష్ఠాయాం వైరత్యాగః :—

అహింసా పరాయణులయిన మునివరేణ్యుల తపోవనముల బ్రవేశించినంతమాత్రమున సింహాది హింస్రజంతువులు తమతమ నైసర్గిక క్రూర స్వభావములు విడనాడి సాధు త్వమవలంబించుట పూర్వయుగము లందేకాక వర్తమాన కాలమునగూడ గనివిని యానందింప దగిన పరమాశ్చ ర్యము. సూర్యోదయమయిన తమః ప్రచారమడగును అహింస రూఢమైన వైరమంతరించును. జ్యోతిస్తమస్సులకు వలె అహింసావైరములకు ఏకస్థితి ఘటింపదు. ఈ నాడు వక్తల జిహ్వాగ్రములను లేఖకుల లేఖినీ ముఖములను విశృంఖల విహారమొనరించుచు ఎల్లదిశల మాఱు మ్రోగు అహింసారావములు శబ్దఘోషామాత్రములే యగునా? 'ఫలాను మేయాః ప్రారంభాః'—ఫలముల ననుసరించిగదా ప్రయత్నసాధన సామర్థ్యము గుర్తింప వలసినది. ఆదిత్య ప్రకాశమఖిల లోకముల నుద్దీపింప జేయును. గృహదీప కళిక గృహాంతర్భాగమును బ్రకాశింప జేయును. ఆదిత్యాభావమున దీపకళికయే ఆశాలేశము. అఖండా హింస అఖండ శాంతిని నెలకొల్పును. ఖండాహింసయు ఖండ శాంతిని చేకూర్చకపోదు. ఉన్నదాని నుపయోగించుకొని లేనిదానికై ప్రయత్నించుట వివేకి లక్షణము.

కాయిక వాచికహింస వలన ప్రమాదము శీఘ్రముగ సంభవించును. మానసిక హింసవలన నపకారము వెను

వెంటనే సంభవింపదు. అముష్మిక సుఖము కొఱకే అహింస నిర్దేశింపబడినదనువారు సత్యేతరమునే ప్రకటించుచున్నారు. హింసాపరుల ఐహిక సుఖాభ్యున్నతులు బుద్బుదప్రాయములు, అనిశ్చితములు, భయాక్రాంతములు. సాంఘిక దైనందిన సుఖ జీవిత వ్యవహారములకు హింస ప్రతిబంధకము, అహింస సాధకము. తోడివారియెడ ద్రోహము తలపెట్టు వాని మానవుడనుటకన్న దానవుడనుట సమంజసము- దానవ మానవుల వ్యత్యాసము నిరూపించునవి హింసాహింసలు; దానవులు మానవుల యెడల నెటుల ప్రవర్తించినను, తోడిదానవులపట్ల మైత్రినే పాటింతురు. మానవధర్మములలో అహింస అగ్రగణ్యము. అన్యధర్మము లన్నియు తదాశ్రితములే.

బ్రాహ్మణస్యతు దేహోయం క్షుద్రకామాయ నేష్యతే।
ఇహ కృచ్ఛ్రాయతపసే ప్రేత్యానంత సుఖాయచ ॥

ధర్మాచరణము కడుక్లేశావహము. అనంత పుణ్యపణ్యము వెచ్చించి చేకొన్న ఉత్తమ మానవ శరీరమును క్షుద్ర కామోపభోగములకొఱకే వ్యయము గావించుట సకలాశా పరిపూర్తి గావింపగల కల్పవృక్షమును బొగ్గుల కొఱకు దగులబెట్టుట వంటిదియేయగును. ధర్మానుష్ఠాన కాలమున సహించు క్లేశము తపస్సు. పరోపకారము నెంచి స్వార్థమును కొంతకుగాను కొంత త్యాగమొనరించి దానగలుగు మనః శరీరాయాసమును సహించుట తపమే యగును. అట్టి తపము గావించుటకే ఈ తనువేర్పడినది. పరోపకారము చేయుపట్ల బాహ్యధనసౌఖ్యాదులు కొంత తఱిగిపోయి నటులగుపడినను, అనివార్యముగ లభించు మనస్సంతృప్తి, సాత్వికానందము, మానవ జీవితమునకే చరితార్థత కూర్పగలవు. అహింసాతపశ్చర్యలు పరస్పరాశ్రితములు, ఏకాత్మత్వనిరూపకములు, శాశ్వత బ్రహ్మ నిర్వాణసంధాయకములు.

యోవైస ధర్మః సత్యంవై। తస్మాత్ సత్యంవద న్తమాహుః
ధర్మంవదతి ఇతి। ధర్మంవావద న్తం సత్యంవదతి ఇతి।
ఏతద్ధ్యేవైతదుభయం భవతి ॥

ధర్మమే సత్యము. సత్యమే ధర్మము. సత్యము విశ్వాసమును గూర్చును. అసత్యము అవిశ్వాసమును బుట్టించును. పరస్పర విశ్వాసము లేనినాడు లోక వ్యవహారము స్తంభించి పోవును. లోక వ్యవహారమునకు సత్యము మూలాధారము. సత్యప్రవచనము సచ్చిదానందమూర్తికి ప్రతీకమయిన మానవునకు భూషణము. సత్యము వ్రతముగ స్వీకరించినచో మానవుడెన్ని యిక్కట్టులకు లోనుగావలెనో హరిశ్చంద్రుని చరిత్ర యుగయుగములకు చాటుచునే యున్నది. సత్యవాక్పరిపాలనము వలన పెక్కు కష్టములు గలిగినను ఆ కష్టముల నన్నిటిని సహింపగల శాశ్వత సుఖము లభించితీరును.

సత్యంబ్రూయాత్ ప్రియం బ్రూయాత్। నబ్రూయాత్ సత్యమప్రియమ్।
ప్రియంచనానృతం బ్రూయాత్—ఏష ధర్మః సనాతనః॥

సత్యము చెప్పవలయును. ప్రియము చెప్పవలెను. అప్రియమైన సత్యము చెప్పరాదు. అసత్యమయిన ప్రియమును దెలుపరాదు. ఇది సనాతన ధర్మము. దేశకాలాదులచే మార్పు చెందని ధర్మము సనాతన ధర్మము.

సత్యంతపః :—

అనుద్వేగకరంవాక్యం సత్యం ప్రియహితంచయత్।
స్వాధ్యాయాభ్యసనంచైవ వాఙ్మయంతప ఉచ్యతే॥

సత్యాహింసలకవినాభావము పొడగట్టుచున్నది. సత్యము తపస్సు, అహింసతపస్సు. సత్యాహింసలయొక్క సంయోగము భాగ్యరాజ్యాధి పతుల సమావేశమువలె అఖండ రాజయోగమును ఘటించును. ఐహిక భోగమేకాదు; తపోయోగముచే సచ్చిదానందము సమకూరును. నామరూపగుణాత్మకమగు ఈ దృశ్యప్రపంచము సమస్తము, అస్థిరమగుటచే అసత్యము, అనిత్యము.

అపేక్ష్య నామరూపే ద్వే సచ్చిదానంద తత్పరః
సమాధిం సర్వదాకుర్యాత్ :—

అసత్యములైన నామరూపముల కతీతమై సచ్చిదానంద ఘనమై యున్న వస్తువే ముముక్షువులకుపాస్యము. దేహాది భౌతిక వికృతులన్నియు అనిత్యములు. ఆత్మయొక్కటియే నిత్యము.

నిత్యానిత్య వివేకము సర్వథా సంపాద్యము.

ఆత్మావా అరే! ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యోమన్తవ్యో నిదిధ్యాసితవ్యః

శ్రవణమనన నిదిధ్యాసలకు, దర్శనానుభవములకు లక్ష్యముగాదగినది ఆత్మ. సత్యాన్వేషణమే ఆత్మాన్వేషణము. 'శరీరమాద్యంఖలు ధర్మసాధనమ్' ధర్మసాధనములలో మనోవాక్కాయ రూపమయిన శరీర ముత్తమము. ధర్మమే సత్యము. సత్యమే ఆత్మ. ఆత్మాన్వేషణమునకు, ఆత్మానుభూతికి మనోవాక్కాయములు వినియోగింపదగినవి. ఈ శరీరమును ప్రసాదించిన పరమేశ్వరుని యుద్దేశమదియే. తన్ను దానెఱిగినవాడు దైవమేకదా!

ఓం తత్సత్.

(సశేషము)

భ్రమర సంగ్రహము

'ఫణీంద్ర'

[తల్లి తొట్టి ఊచుచు జోల పాడుచుండును.]

తల్లి: జో! సచ్చిదానంద, జో, జో, ముకుంద!
లాలి, పరమానంద, రామగోవిందా! జో! జో!

కుమారి:-అమ్మా చూడు! వీడు.

తల్లి:-భగవంతుడా! ఒక్క క్షణమైనా ఈ ప్రాణికి విశ్రాంతి లేదు గదా! ఈ దేవుడు సరిగా కన్నుమూశాడోలేడో, ఆదేవత గీత గోవిందం మొదలుపెట్టింది. ఇంతకీ పిల్లలులేనివాళ్లే అదృష్టవంతులేమో!

కుమారి:- అమ్మా! నేను తాతయ్యదగ్గిరనుంచి తెచ్చు కున్న బొమ్మల పుస్తకం లాక్కున్నాడే. ఇప్పించవూ:

తల్లి:-అరే! నాయనా! దానిపుస్తకము ఎందుకు లాక్కున్నావురా! అది దానికిచ్చేయి.

కుమారుడు:- (పుస్తకము ఇటుఅటు తిరుగవైచి) ఛీ! ఏమి బాగుండలేదు. ఒక్క కథైనాలేదు. ఒక్క సినిమా బొమ్మైనాలేదు. నాకక్కరల్లేదు లే (పుస్తకము విసరి పాఱవైచును.)

కుమారి:- (పుస్తకము తెచ్చికొని) అమ్మా! చూశావా! నా పుస్తకం ఎట్లా నలిపి పారేశాడే.

తల్లి:- ఏ పుస్తకం తల్లి!

కుమారి:- ఏమో నాకేం తెలుసు. బొమ్మలుంటే చూస్తున్నా.

తల్లి:-మొదటిపెజీమీద పేరుంటుంది. చదువు చూద్దాం.

కుమారి:-ఓ బొమ్మ ఉంది. పైన ఏవో అక్షరాలు ఉన్నాయి. మఱి అవి నాకు తెలియవుగా.

తల్లి:-తరువాత పేజీల్లో చూడు తల్లి!

కుమారి:- రెండోపేజీలో, మూడోపేజీలో, ఏవో పిచ్చి గీతలులాగున్నాయి. నాలుగో పెజీలో కొన్ని తెలుగు అక్షరాలు ఉన్నాయి.

తల్లి:-అక్షరాలు నీకు వచ్చుగా. చదువు వింటాను నా చిట్టి తల్లీ!

కుమారి:-అ-రా-ధ-న అరాధన అంటే ఏమిటే అమ్మా!

తల్లి:-ఆ పుస్తకం ఇట్లాతే చూసిచెప్తాను (పుస్తకము తీసికొని తిరుగవైచి) ఆరాధన అంటేనా-పూజ, తల్లీ! నాయనా! ఇలారా ఈ పుస్తకమిట్లా నలిపి పారేశావే, తప్పుకదూ!

కుమారి:-అమ్మా! తప్పుచేస్తే దేవుడు ముక్కుకోశేయట్టే.

కుమారుడు:-దేవుడూ లేడు గీవుడూ లేడు.

తల్లి:-బాబూ! అట్లా అనకురా. పాపం వస్తుంది, చెంపలు వేసుకో.

కుమారి:-అమ్మా! దేవుడు ఎక్కడ ఉంటాడే!

తల్లి:-దేవాలయంలో ఉంటాడు తల్లీ!

కుమారుడు: వట్టి అబద్ధం. చెల్లాయి! అమ్మ మాట నమ్మొద్దు. మా బళ్లోకి వెళ్లే దోవలో ఓ దేవాలయం ఉంది. రోజూ నే అట్టా వెళ్తూ ఉంటానా, ఉంటే ఒక్కనాడైనా కనపడ్డూ?

తల్లి:-అరే అబ్బాయియా! దేవుడు దేవాలయంలో ఉంటాడు గాని, బయట ఉంటాడురా.

కుమారుడు:- అమ్మా! లోపల ఎవరైనా ఉంటే వాకిలి తలుపు తాళం పెడ్తారా! కుక్కలూ గాడిదలు పడుకొని యుంటాయా!

తల్లి:-పూజారి మఠో ఊరినుంచి రావాలిరా! కొంచెము పొద్దెక్కివచ్చి పూజా అదీచేసి మళ్లీ తలుపువేసి వెడతాడు.

కుమారి:-దేవుడికి అమ్మా నాన్నా ఉన్నారుటే! ఎక్కడ ఉన్నారే అమ్మా!

తల్లి:-అందఱికీ తల్లీ దండ్రీ అయనే. ఆయనికి మాత్రం తల్లీ దండ్రీ లేరు.

కుమారి:-అయితే దేవుడికి అన్నము ఎవరు పెడతారే!

తల్లి:-మన అందఱికీ అన్నము దేవుడు పెడతాడు, కాని ఆయనకు అన్నం అక్కర్లేదు.

కుమారి:-అయితే దేవుడికి ఆకలేస్తోందేమో! పాపం మనయింటికి తీసికొచ్చి అన్నం పెడదామా?

కుమారుడు:- చెల్లాయీ! అమ్మచెప్పేదంతా అబద్ధం. నేను చెప్పిందే నిజం. అసలు దేవుడంటూలేడు. ఎందుకంటావా? మనకు అమ్మఉందా, నాన్నఉన్నాడా, అట్టాగే, దేవుడుంటే దేవుడికీ అమ్మా నాన్నా ఉండొద్దూ? పొద్దున్నే చద్దన్నము తిని బళ్లోకి వెళ్తానా, మళ్లీ వచ్చేటప్పటికి, ఆకలి మండిపోతూంటుంది గదా నాకు, మఱి ఆ దేవుడు అసలు అన్నం తినకుండా ఉంటే ఆకలివేయదటే? చెల్లాయీ నువ్వుచెప్పు. కాబట్టి దేవుడు ఎక్కడాలేడు అంటాను.

కుమారి: అవును అన్నయ్యా! నువ్వు చెప్పేదే నిజంలా కనబడుతోంది. అమ్మా! అన్నయ్య చెప్పింది నిజంకాదూ!

తల్లి:-(తనలో పిచ్చిపిల్లలు. ఎవరేదిచెప్తే అది నమ్ముతారు. చిన్ననాడు ఏర్పడ్డ భావాలు పెద్దవాళ్లైన తర్వాత కూడా పాదుకొనిపోయి వెఱ్ఱితలలు వేస్తాయి. మొక్కై వంగనిది మానై వంగుతుందా! (కోపమునభినయించుచు) ఛీ! పశువా! బళ్లోకివెళ్లి నేర్చుకు వచ్చేది ఇదేనా? ఇదంత రాక్షస సంప్రదాయంగా ఉంది. మళ్లా అల్లా 'దేవుడు లేడ

అన్నావా' అంటే చూడు ఏంచేస్తానో! వీపు విమానం మోతెత్తిస్తా.

కుమారుడు :-కొడితే నెప్పెక్కి ఏడిస్తే ఏడుస్తానేమోకాని లేనిదేవుడు ఉన్నాడని చచ్చినా అనను.

తల్లి :-వట్టి మొండివాడవై పోతున్నావురా. ఉండు నీ పెళ్లిచేస్తా (కొట్టబోవును.)

కుమారి :- అమ్మా! అన్నయ్యను కొట్టకే. కొడితే ఏడ వట్టే. అన్నయ్య ఏడిస్తే నాకూ ఏడుపువస్తుందే.

కుమారుడు :-నాన్నా! చూడు అమ్మ నన్ను చంపేస్తోంది.

(తండ్రి ప్రవేశించును)

తండ్రి :-ఏమిటీ గందఱగోళం అంతా. కాళరాత్రివి అయి పోయినావేం!

తల్లి:-గందఱగోళం ఏమిటి! చచ్చిపోతూంటే! కాళరాత్రిని కానూ? నేను కనుకనే సరిపోతుంది. జానెడు లేడు ఈ కుఱ్ఱ కుంక. చిన్నాపెద్దాలేదు, మాటకుమాట ఎదిరిస్తాడు, దేవుడు లేడంటాడు. అ పాడు బళ్లోకి వద్దంటే పంపిస్తారు. అభం శుభం తెలియని పసివాణ్ణి అంటే లాభం ఏమిటి?

తండ్రి :-అయితే ఎవరిని అనాలంటావు? నాయనా! ఏమిటిరా! ఈ అల్లరి.

కుమారుడు :- ఏంలేదు నాన్నా! అమ్మేమో, గుళ్లో దేవుడున్నాడంది. నేనేమో, నా కెప్పుడూ కనపడలేదు-అందుచేత లేడన్నా. అంటె కొడుతోంది చూడు.

తండ్రి :-అయితే మి బళ్లో దేవుడు లేడని చెప్పలేదన్న మాట.

కుమారుడు :- మరే! మా మాస్టారు, జేపటికి దేవుడు పాఠం ఇంటిదగ్గిఱ చదువుకురమ్మన్నారు. ఆ పాఠంలో—

తండ్రి :-ఆ పాఠంలో ఏముందిరా చదువు.

కుమారుడు :—(తడువుకుంటూ పాఠం చదివి) దేవుడు ఎక్కడా లేడు. (అని పూర్తిచేయును).

తండ్రి :- (పుస్తకముతీసి చూచి) కడపటి వాక్యము చూపిస్తూ - కుమారీ నీవు ఇది చదువమ్మా!

కుమారి :- (కూడబలుకుకుంటూ) దే-వు-డు - దేవుడు - ఎ-క్క-డ - ఎక్కడ లె-ఏ-డు - లేడు (అని చదువును.)

తండ్రి :-అబ్బాయీ! నీవు చదవరా.

కుమారుడు :-దేవుడు ఎక్కడా లేడు (అని తొందఱగా ధీమాతో చదువును.)

తండ్రి :- అరే! మూర్ఖుడా. 'ఎక్కడ' అన్నమాటలో-'డ' మీద దీర్ఘం ఉందిరా! వొళ్లు దగ్గిఱపెట్టుకొని చూచి చదువు.

కుమారుడు :- (మఱలచూచి) భయముతో, లేదు అని చెప్పును.)

కుమారి:-నేను చదివింది రైటుగాదు నాన్నా? అన్నయ్య చదివింది తప్పుగాదూ? అన్నయ్య వట్టి మొద్దు.

తండ్రి :-వట్టిమొద్దు కాదు. మట్టిముద్ద.

తల్లి :-మట్టిముద్దగాదు. మొండిఘటం. అయితే చూడండీ! పసిబిడ్డల పుస్తకాల్లో, ఈ అపార్థాలు వచ్చే వాక్యాలు ఎందు కండీ! అ వ్రాసేదేమో సరిగా తేలికగా అర్థమయేటట్లు వ్రాయరాదండీ?

(కుమారుడు ముఖము చిన్నబుచ్చుకొనును. కుమారి అన్నను జూచి జాలి గొని)

కుమారి :- రారా అన్నయ్యా! మన కెందుకీ గొడవ. మనం పోయి ఆడుకుందాంరా! (అని లాక్కొనిపోవును)

తండ్రి :-వ్రాయకేం సరిగానే వ్రాశారు. మన ప్రబుద్ధుడు హ్రస్వాన్ని సాగదీసి దీర్ఘంచేశాడు.

తల్లి :-దీర్ఘంచేస్తే? (ప్రశ్నార్థకంగా చూచును.)

తండ్రి:-సాగతీసి, 'ఎక్కడాలేడు,' అని చదివితే. అసలు లేనేలేడని అర్థంవస్తుంది. 'ఎక్కడలేడు' అని ప్రశ్నార్థకంగా చదివితే అన్నిచోట్లా ఉన్నాడని అర్థం వస్తుంది. అతి తెలి వికిపోయి స్వంతంగా చదవటం మొదలు పెడితే, ఇలాగే అపశబ్దాలు, అపార్థాలు, అపస్వరాలు, అనర్థాలు కలుగు తాయి.

తల్లి :- సమర్థుడయిన గురువువద్ద నేర్చుకొన్న విద్య ఫలించినట్లు గురువులేని విద్యఫలించదండీ! చూడండీ, పాఠ శాలల్లో, మనమతం, మనధర్మం, మన సంప్రదాయాలు, మంచిచెడ్డలు గురించి బోధించటం మంచిదికాదండీ?

తండ్రి :-కాదని ఎవరంటారు? కాలం దానికి అనుకూ లంగా ఉన్నట్టే కనపడుతోంది. ప్రయత్నాలుకూడా జరుగు తున్నాయి. త్వరలో అలాటి ఏర్పాట్లు జరిగితే జరగవచ్చు.

తల్లి :-రాజు తలచుకొంటే దెబ్బలకు కొదవా! అట్లే జరిగితే, పిల్లలైనా బాగుపడతారు: సరేగానీండీ మన గుళ్లో ఉత్సవాలు ఎప్పటినుంచీ మొదలండీ?

తండ్రి : జేపు దశమినుంచి ప్రారంభమట.

తల్లి : పిల్లలని తీసుకొని మనం ఉత్సవం నాడైనా గుళ్లోకి వెళ్లాలండి.

తండ్రి :-అట్టాగే వెళ్లాలంటే వెళ్లవచ్చు; (అని వెడలి పోవును.)

తల్లి : అరేయి పిల్లల్లారా! అన్నానికి రండిరా!

కుమారి :-(పరుగెత్తుకొని వచ్చి) అమ్మా! ఆకలివేస్తోంది అన్నం పెట్టవే.

తల్లి :- చిట్టితల్లీ! అన్నయ్యఏడే! అరేయి అబ్బాయీ! అన్నానికి రారా, త్వరగా, రా, నీకో మంచిమాట చెప్తాగా!

కుమారుడు :- ఊఁ, నేను రాను. నన్ను అందఱూ కొడ్తారు. తిడ్తారు గా!

తల్లి : నాన్నా! నిన్ను ఎవరు కొడతారు? ఎవరు తిడ తారు? నీ తెలివితక్కువ తన్నాని నీ మొండి తనాన్ని తిడ తారుగానీ. అవసరమయితే కొట్టనుగూడా కొడతారు.

కుమారుడు: అయితే నన్ను గాదన్నమాట తిట్టింది. నిజంగా!

తల్లి :-నిజంగా నిన్నుగాదురా! నా తండ్రివిగాదురా! నీవు.

కుమారి :-అమ్మా! అన్నయ్యెకో మంచిమాట చెప్తా నన్నావుగా! అది నాకుకూడా చెప్పవా!

తల్లి :-చెప్దామనే ఎలిచా. రేపు మనగుళ్లో ఉత్సవం జరుగుతుందట. నువ్వు, అన్నయ్యా, నాన్న, నేను—మన మంతా వెళదాం.

కుమారి :—మరీ మన తమ్ముడో!

తల్లి :-తమ్ముడు గూడాను.

కుమారుడు :- దే వా ల యం అంతా అ స హ్యం గా ఉంటుంది. నేను రాను.

కుమారి :-ఉత్సవం అంటే ఏంచేస్తారే అమ్మా!

తల్లి :-ఏంచేస్తారా? దేవాలయం అంతా—ముందూ, వెనకా, అటూ, ఇటూ, లోపలా, బైటా, బాగుచేస్తారు. పందిళ్లువేస్తారు, తోరణాలు కడ్తారు. సున్నాలు కొడ్తారు జేగుర్లుపెడ్తారు, పసుపుకుంకాలు, ముగ్గులూ దిద్దుతారు. అలంకారాలుచేస్తారు. ఊళ్లోజనం అంతా పోగవుతారు. బాజాలు వాయిస్తూ దేవుణ్ణి ఊరేగిస్తారు. పాటలు పాడ తారు. హరికథలు చెప్తారు. తియ్యగా కమ్మగా ఉండే ప్రసాదాలుగూడా పెడ్తారు.

కుమారి :-అమ్మయ్యో : చాలా హడావిడి జరుగుతుం దన్నమాట. అమ్మా! నాకేం బాజాలు వాయిస్తూ ఉంటే, పాటలు పాడుతూఉంటే, బలే సర్దాగా, సంతోసంగా ఉంటుందే! తప్పకుండా వెళ్దామే!

కుమారుడు :-అంత గందరగోళం జరుగుతూంటే, ప్రసా దాలు పెడుతూంటే మాబళ్లో పిల్లలందరూ అక్కడికే చేరు తారు. ప్రసాదాలు తింటూ వాళ్లతొ చక్కగా ఆడుకోవచ్చు. అమ్మా! అయితే నేనుగూడా వస్తానే.

తల్లి :-ఎందుకో అందుకు అందరూ చేరితేనే ఉత్సవం. దేవుడి పెళ్లికి అందరూ పెద్దలేగా; రండి, తమ్ముడు నిద్ర లేవకముందు అ న్నం పె డ్తా ను తినండి. (గోవిందా! సుందరా, మోహనా, దీనమందారా, గరుడవాహనా!) అని పాడుకొంటూ తల్లి లోపలికిపోవును. పిల్లలు తల్లివెంట బోవుదురు.)

దర్శన వీధి

జమ్ములమడక మాధవరామశర్మ.

అధ్యాత్మవిద్య, బ్రహ్మవిద్య, వేదాంతము, తత్వశాస్త్రము, దర్శనము మొదలగు వానిని సమానార్థములుగనే భావించి భారతీయులు బాగుగా పరిశీలనము చేసినారు. వీనిని మీమాంసాపదమున వ్యవహరింప వచ్చుననియు పెద్దలనిరి. ధర్మ బ్రహ్మవాదములను వెలయింప జేసిన భారతీయుల వేదరాశి మనకొక నిశ్చయమిచ్చు చున్నది. వేదము కర్మ జ్ఞానముల బోధించునని ప్రవృత్తి నివృత్తిమార్గముల సూచించునని ప్రేయశ్శ్రేయస్సుల నిచ్చునని చిరకాలము నుండి మనము సంభావించుచునె యున్నాము. పేర్లు పెట్టుటలో వైచిత్ర్యముండుగావుత! అందలి విషయము సామాన్యముగా నొకవిధముననె యుండును. నిరూపణ విధానము మాత్రము వేరువేరుగా నుండును.

నేటి భారతలోకము జ్ఞానమార్గమున సంచరింప వలెనని యజ్ఞాతముగ నాసక్తమగు చున్నది. తదుపాయముల నన్వేషించు చున్నది. అన్వేషించుటలో నవకాలమున నొకక్రొత్తరీతియు నున్నది. నేడుగోచరమగు నీ ప్రపంచ మున రూపభేదములతో నున్నను దాదాపు రెండు వందల దర్శన వాదములున్నవి. వీనిలో నింకనవాంతరసంప్రదా యములనేకము లున్నవి. ఈ దర్శనవాదు లందరు తత్వా న్వేషణమె ముఖ్యమని భావింతురు. సకలవాదముల సమన్వయముతో నొకవిశిష్ట సంప్రదాయము నా విష్కరింప జేయుటకు తత్వచింతకు లాలోచించు చున్నారు. వారి యాలోచన మింకను ప్రథమావస్థలో నున్నది. చిరకాలము క్రిందటనె దర్శన వాదములను క్రోడీకరించుటకు యత్నించిన భారతదేశమిక జాగ్రుతి వహింపవలెను. ఇది సమయము. దేశవిదేశములకు ఖండఖండాంతరములకు దర్శన భిక్ష ప్రసాదించిన భారతదేశమున నున్న బహు దర్శన వాదములలో శాస్త్రీయ మార్గమున నున్న దర్శనము లను ప్రపంచచింతకులందరును గౌరవభావమున పరి శీలించు చున్నారు. సంస్కృత విరాగములేని మేధావులు మరల దర్శనములను సమీక్షింప వలసియున్నది. మనము దర్శనములను చక్కగ గుర్తించి ప్రసరింప చేయవలెను.

నవమానవత్వము నిర్మింప వలెను. కేవలమైహికము, కేవల శూన్య విరాగము లోకమును బాగుపఱుచ దని యందఱు గుర్తించుచున్నారు. ప్రేయస్సు ఇహలోకమునకు సంబంధించినది. శ్రేయస్సు పారమార్థికము భారతీయులు ప్రేయస్సును శ్రేయస్సును సమ్యక్ ఆరాధించిన యాదర్శ జీవులు. నవభారతదేశము నవమానవతాసిద్ధికి దర్శనసిద్ధిని కాంక్షించుగావుత! భారతీయులు ముందుగ భారతీయ దర్శనములను బాగుగ గుర్తించిన భారతీయుల భారతీయతను రక్షింప గలరు. మానవత్వమును సఫలము చేయ గలరు.

“దృశ్యతే అనేన ఇతి దర్శనం” దీనిచే దర్శింపబడును గావున దర్శనమగునని దర్శనపదవ్యుత్పత్తి. దీనిచే సత్యతత్త్వమును మనము దర్శింతుము. మనమెవరము? ఎచట నుండి వచ్చితిమి? ఎట్లువచ్చితిమి? ఈ కన్పడు జగమేమి? ఎట్లుత్పన్నమయినది? దీని సృజించినది యెవరు? సృష్టికారణము చేతనమా? అచేతనమా? మన సాధనమేమి? సాధ్యమేమి? మొదలగు ప్రశ్నల కన్నిటికి చక్కని సమాధానముల నిచ్చి దర్శనము సార్థకమగును. దర్శనమును శాస్త్రమన వచ్చును. శాస్త్రమెట్టిది? శాసనము చేయునది శాస్త్రము. ఇట్టిది మనయాచారవ్యవహారములను శాసనము చేయును. ధర్మశాస్త్ర మిట్టి శాస్త్రము. శంసనము చేయునదియు శాస్త్రము. ఇట్టిది మనకు వస్తుసత్య స్వభావమును చెప్పును. దర్శన మిట్టి శాస్త్రము. శంసక శాస్త్రము జ్ఞానపరము.

“శంసనం భూతవస్త్వేకవిషయం”

సిద్ధవస్తు తంత్రముగా నుండు శాస్త్రము దర్శనము. దర్శన మెన్నడు మానవ పరతంత్రముకాదు. సిద్ధవస్తువు నాలోచింతుము. విచారణ సల్పుదుము. అందుననె దర్శనమును “మీమాంస” యని భారతీయులు భావించుచున్నారు. పాశ్చాత్యపరిశీలకులు “ఫిలాసఫీ” పదమును వ్యవహరించు చున్నారు. “ఫిలాస-సోఫియా” పదముల మిశ్రణమున “ఫిలాసఫీ” పదమేర్పడినది. ప్రేమానురాగములు “ఫిలాస” పదమున కర్థము. “సోఫియా” పదార్థము విద్య కాగా విద్యాప్రేమ, విద్యానురాగము “ఫిలాసఫీ” పదార్థము. గ్రీసు దేశములోని ఏథెన్సు వాసులు విద్యారాగము కలవారని ప్రసిద్ధి. సోక్రటీసు తాను “ఫిలాసఫరు” అయినాడు. అతని శిష్యుడు ‘ప్లేటో’ కాని యాతని శిష్యుడు “అరిస్తాతిలు” కాని యీ పదముల ప్రచారము చేయలేదు. విద్యానురాగము కలవారు వివిధ విభాగములందొనర్పగల వ్యాసంగ మొనర్చిరి. వారు “ఫిలాసఫీ” పదవ్యుత్పత్తి వలన లభించు విద్యాను రాగమున ప్రవర్తించిరి. “ఫిలాసఫీ” పదమునకు మొదటి దినములందు విశాలమయిన యర్థమున్నది. అది యనంతరకాలమున కేవలము “జ్ఞానానురాగము” అను నర్థమున సంక్రమించినది. వివిధములయిన విజ్ఞానములకు లక్ష్యములుగానున్న విషయముల నన్నిటిని క్రోడీకరించి యేకపఱచుటను “ఫిలాసఫీ” యనియు వ్యవహరింతురు. నేడు భారతీయులు కొందరు “ఫిలాసఫీ” పదమును “దర్శన” మని యనుచున్నారు. కొందరు “మీమాంస” యనుచున్నారు. కాని వారి “ఫిలాసఫీ” వేరు. మన “దర్శన-మీమాంసలు” వేరు. కల్పన చేయగల పండితుల మనోవినోదమునకు “ఫిలాసఫీ” సాధన మాత్రమె. విచార సాగరములో “ఫిలాసఫీ” నౌకనధిరోహించి “ఫిలాసఫరులు” ప్రయాణము చేయుదురు. ఆ పడవ చేరిన స్థలము వారి గమ్యము. అన్నిపడవ లొకచోట చేరవు. వారి గమ్యము వారికి మొదట తెలియదు. భారతీయుల దర్శన రీతివేరు. దుఃఖత్రయమును పోగొట్టుకొని నిర్దిష్టమయిన గమ్యముచేరుటకు భారతీయులు దర్శనమువలంబించిరి. వీరి గమ్యమును వీరిదర్శనము నిశ్చయించి చెప్పినది. తత్త్వమీమాంస, ప్రమాణ మీమాంస, ఆచార మీమాంస, సౌందర్య మీమాంస, తర్క శాస్త్రము, మనోవిజ్ఞానము, మొదలగు రీతుల ననుసరించి పాశ్చాత్యులు తమ జ్ఞానానురాగమును “ఫిలాసఫీ” రూపముగా ప్రకటించు చున్నారు.

భారతీయుల దర్శనములలో కొన్ని విశేషములు కలవు. భారత మానవు లైహికజీవన సామగ్రిని పరిపూర్ణముగ నిర్వహించుకొని కేవలమైహికచింతాసక్తులు కాకుండుటకై పరమార్థ చింతనము చేసినారు. భారతదేశము మొదటి నుండియు పరమార్థము విచారించుటకై తగిన స్వతంత్ర సన్నివేశము కూర్చిపెట్టినది. అందు వలననే మన దర్శన శాస్త్రము స్వతంత్ర స్థితికలదై స్వయంప్రతిష్ఠమై యితర విద్యల యభ్యుదయమునకును సహాయమొనర్చు చున్నది" “దర్శనము ధర్మ ముభయము మన దర్శనములందు గణింపదగిన యొక ప్రత్యేకత.” చతుర్విధ పురుషార్థములను నిరూపించు ఏ గ్రంథముకాని విషయముల నన్నిటిని చెప్పును. ధర్మ శాస్త్రమునందును మోక్షసామగ్రి యున్నది; కామశాస్త్రము నందును ధర్మమోక్ష సాధనము లున్నవి; అర్థశాస్త్రమునందునితరములున్నవి. మోక్షశాస్త్రము నందు ధర్మాదులున్నవి. ఇట్లిహపరముల యుభయ ముండుటచే మనదర్శనము సర్వలోక ప్రియమయినది. త్రివిధ తాపసంతప్తులను శాంతపఱచి యాత్యంతిక దుఃఖ నివృత్తి సంపాదించుటకు భారతదేశమున దర్శన ముదయించినది. ఇది కేవలము పండితుల కల్పనా విజృంభణము కాదు. “అవిచ్ఛిన్న సంప్రదాయము.” మూడవ

విశేషము:—వేదవాఙ్మయము నందు వెలువడిన ప్రవాహమ విచ్ఛిన్నముగ నేడును ప్రవహించు చున్నది. ప్రాచీన కాలము నుండి నేటివఱకు ధారావాహకమయిన దర్శనరీతి యితర దేశములందు లేదు. ఆంధ్రుడు పండిత రాయలు ఢిల్లీ చక్రవర్తి షాజహాన్ పెద్ద కుమారుడయిన "దారాషకో" గురువై వేదాంతముద్బోధించినాడు. ఆతడా యంశము లను అరబ్బీపారశీభాషలలో నింపినాడు. అవి లాటిన్ భాషలోనికి వచ్చినవి. వానిని జర్మన్ పండితుడు "స్కోపెన్ హొవెర్" చదివి చదివి "యుపనిషత్తులు నాకుజీవన సంతోషము నిచ్చినవి. మృత్యువులో గూడ నాకుపనిషత్తులే సంతోష మిచ్చు" ననినాడు. పాశ్చాత్యులు నేడు భారతీయ దర్శన భావములను హృదయములందు నిక్షేపించికొను చున్నారు. మన దర్శనములందు "వివేచనాత్మకత" మఱియొక విశేషము. లౌకికములయిన ధార్మిక సంప్ర దాయములు దర్శనరీతులకు విఘాతము సంపాదించుట భారతదేశమున లేదు. భారతదేశమున లౌకికఘర్షణము లెన్నియో వచ్చినవి. మహాసంగ్రామములు కలిగినవి. విప్లవములు చెలరేగినవి. కాని దర్శన మిమాంస నశింప లేదు. దేవతలు విజేతలై విజయోన్మత్తులై సంచరించిన సమయమున దర్శన భావమె మూలస్తంభ మయినది. రాక్షసులహంమతులయి సంచరించినపుడును దర్శన శాస్త్రమె సిద్ధాదేశ మిచ్చినది. హీనయాన మహాయానఘర్ష ణములలో శ్వేతాంబర దిగంబర సంచలనములలో గూడ దర్శన భావములనుగతములై వచ్చినవి. వైదేశికు లెన్నిటి నెంతగా కబళించినను దర్శన రీతులట్లె యున్నవి. నవ భారత సామాజిక సంచలనములందును దర్శన ప్రజ్ఞలే మన కాత్మరక్ష సంపాదింప గలవు "అనుభవ విజ్ఞానము" మన దర్శనము లందు మఱియొక విశేషము. భారతీయుడే "అహంబ్రహ్మాస్మి" యనినాడు. ఆతడే "ఆత్మానంవిద్ధి" అని ప్రబోధించినాడు. "తత్త్వమసి" అని యుపదేశించి నాడు. అన్నమునుండి యానందము వఱకు నన్వేషించి నాడు. శ్రవణమనన నిదిధ్యానము లొనర్చినాడు. పాశ్చా త్యులు "ఫిలాసఫి" యనై యెన్నెన్ని విశేషములను క్రోడీకరించు కొనుచున్నారో యవి యన్నియు మనదర్శన వీధులలో నక్కడక్కడ కనపడుచునే యున్నవి. ఇంక ననేకవిశేషముల విలసిల్లు భారతీయ దర్శన వీధులలో సావధానతతో సంచరించుట పరమావశ్యకము.

మన దర్శనములందొక విశిష్టలక్ష్యమున్నది. "ఆత్మా వారేద్రష్టవ్యః" ఆత్మను దర్శింపవలెనని మన దర్శనోప దేశము. ఆత్మస్వరూపమున నుండుటయే మోక్షము. శ్రుతి వాక్యములనుండి విని, యుపపత్తులచే మననముచేసి నిరంతరము నిధిధ్యాసమొనర్చుట దర్శనహేతువనినారు. తమ వాదము నిలబెట్టుకొనుట కితరుల వాదము కాదన వలయునట! వైదేశికులు కొందరేమో చెప్పదలచి మన దర్శనములపై కొన్ని మిథ్యారోపములు కావించిరి. మనది నైరాశ్యవాదమట! ఉత్తమకర్మణ్యావాదమట! మనదర్శన వాదమంధ విశ్వాసముతో నున్న యుక్తి నిరపేక్షమయిన వాదమట! పాపము!! వారెన్నేని మాటలందురు. వారల యపర్యాలోచనము భావించి మనము జాలిపడుదుము. పాశ్చాత్యభావ ప్రభావితులయిన భారతీయులును కొందఱు ఏవంవిధాలాపసంలాపములును చేయుచున్నారు. మఱల మన మీనాడు మనదర్శనములను సమీక్షించి స్వరూపము లను దర్శించు కొనవలసి యున్నది. మన యారాధన మనకు దర్శన వీధి చూపించ దలచినది

ఆస్తిక దర్శనములు నాస్తిక దర్శనములు భారత దేశముననె యుదయించినవి. ఈ భావము లీనాటివె కావు. ఏ నాటివో! ఆస్తిక నాస్తిక పదములకు దేశవ్యవహారము లందున్న యర్థము దర్శనము లందు కూర్పరాదు. దేవు నంగీకరించుట ఆస్తికమని, అంగీకరింప కుండుట నాస్తిక మని లోకభాష.

"అస్తిపరలోక మితిమతిర్యస్య స ఆస్తికః"

పరలోక మున్నదని తలచు వాడాస్తికుడు. కానివాడు నాస్తికుడు. అని కొందరనిరి "నాస్తికోవేద నిందకః" అని మరి కొందరనిరి చార్వాక జైనబౌద్ధ దర్శనములు నాస్తికములట! న్యాయ వైశేషిక సాంఖ్య యోగపూర్వ మీమాంసోత్తర మీమాంసా దర్శనములు ఆస్తిక దర్శనము లట! నాస్తికదర్శనములును భారతదేశమున ఆస్తిక దర్శనములవలె దేశాదరము పొందినవి. వీని నన్నిటిని దర్శన వీధిలో నిక దర్శింప వచ్చును.

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE.

II: HINDU ARCHITECTURE

Before we try to learn much of Andhra Architecture, we will do well to have a general idea of the Hindu Architecture and also the various influences of the outstanding foreign styles on Hindu Architecture. For, originally, Andhra architecture was nothing but Hindu architecture.

Hindu Architecture

The term 'Hindu Architecture' may include Jain and Buddhist architecture in Brahmanical Hindu architecture; because, Buddhism as well as Jainism was a reformation of Brahmanical Hinduism. In the time of Buddha there were numerous religious sects such as Ajivikas, Nirgranthas, Jatilas, Parivrajakas, Aviruddhakas, and also many groups that worshipped animals like the elephant, the horse, the cow, the dog and Vasudeva, Baladeva, Purnabhadra, Manibhadra, Agni, Nagas, Yakshas, Asuras, Gandharvas, Maharajas, the moon and the sun or Indra. Different branches of religious and philosophical literature came up. Vaiseshika, Nyaya, Sankhya, Yoga, and many other forms of literature became popular. There were an infinite number of Bhakti and *pseudo-bhakti* cults. All these led to the forgetfulness of the essence of Dharma by the masses. A Saviour was to be born for re-establishing the true religion in its simplest form.[1] Vishnu incarnated Himself as the Buddha. He was incorporated with the *Dasavatars* of Hinduism. Mahavira, a contemporary of Buddha was the founder of Jainism. But he could not exercise the same personal magnetism as Buddha.

Early Wooden Architecture

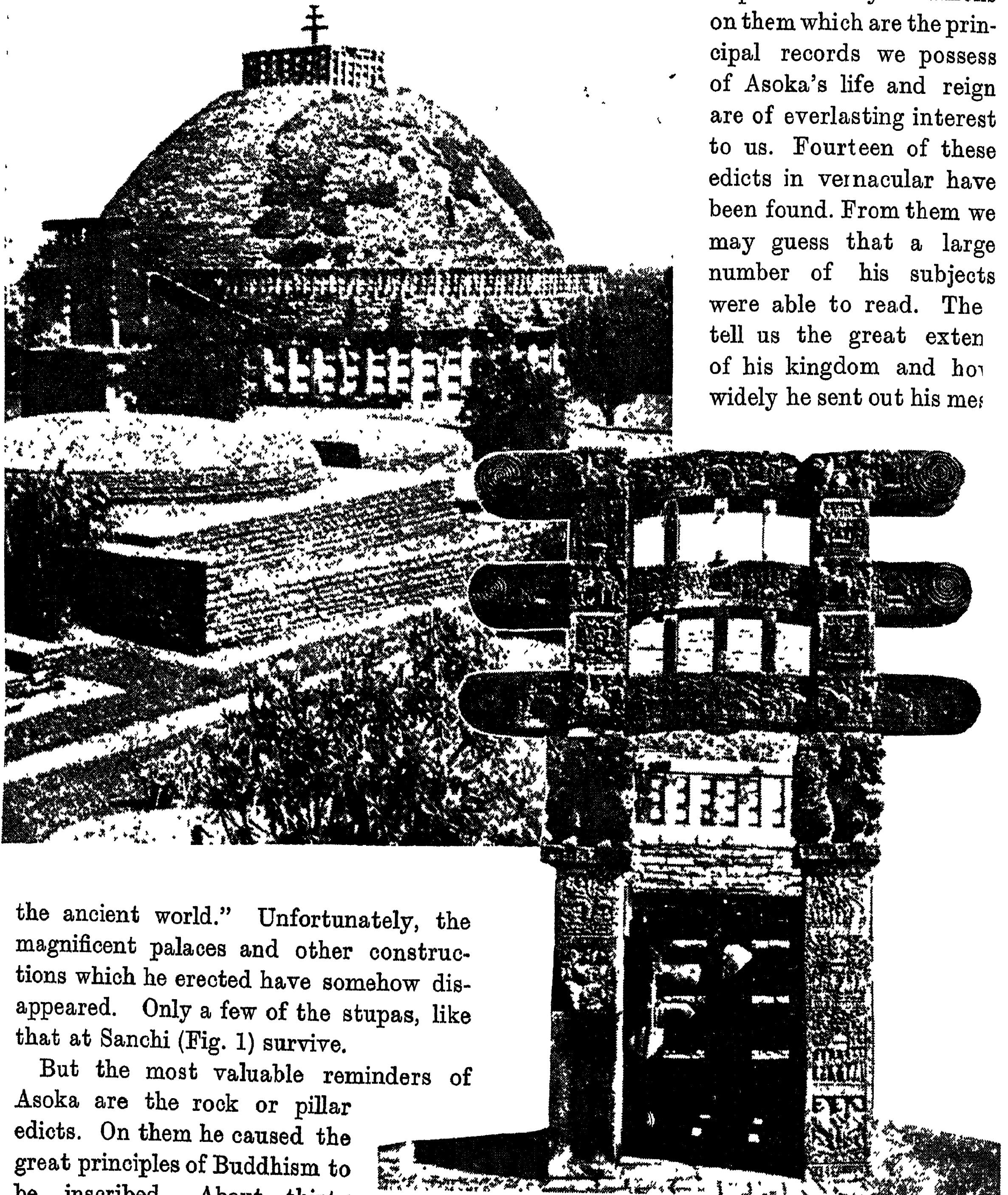
Though there is very little historic evidence to give us an authentic version of the origin of Hindu architecture, there is enough evidence to show us that before the time of Asoka, there was a wooden architecture prevalent in India. They made use of bamboo and thatch and straw and leaves. It is possible that they also used timber or wood. Brick was generally used for the foundations and plinths.

Stone Buildings of Asoka

During his fourty-one years reign, Asoka, the grandson of Chandragupta Maurya, switched from the wooden constructions of the early period on to the stone buildings. Though wooden architecture had some advantages over stone, Asoka preferred stone-buildings to wooden-edifices, mostly perhaps, due to the foreign influence. The activity of Asoka as a builder was so great that no building in India or Ceylon, which can be called a work of architecture, can be assigned to a time earlier than his. The fragments of his work that have come down to us are remarkable for their perfection and beauty. The pillar crowned by its massive lions at Sarnath, the noble capital, testifies to the truth of Sir John Marshall's statement that they are " the finest carvings, indeed that India has yet produced, and unsurpassed, I venture to think, by anything of their kind in

---

1. Cf. 1 yada yada hi dharmasya glanir bhavati bharata
   abhyutthanam adharmasya tadatmanam srjamyaham —*Gita*, IV, 7.
   2 yadayadeha dharmasya kshayo vrddhis ca papmanah
   tada tu bhagavan isa atmanam srjate harih —*Bhagavata*, IX, 24, 56.

and polished with a skill beyond the understanding of modern sculptors. The inscriptions or royal sermons on them which are the principal records we possess of Asoka's life and reign are of everlasting interest to us. Fourteen of these edicts in vernacular have been found. From them we may guess that a large number of his subjects were able to read. The tell us the great exten of his kingdom and ho widely he sent out his mes

the ancient world." Unfortunately, the magnificent palaces and other constructions which he erected have somehow disappeared. Only a few of the stupas, like that at Sanchi (Fig. 1) survive.

But the most valuable reminders of Asoka are the rock or pillar edicts. On them he caused the great principles of Buddhism to be inscribed. About thirty of these pillars have been found. Some of them are inscribed and some others uninscribed. They are made of fine sandstone

sengers to various parts of the world. Above all, they reveal to us the noble character of the king that caused them to be written.

From this, we might say with confidence, that the history of Indian architecture had its beginnings in the times of Asoka.

Architecture of Maurya and Sunga Periods

After Asoka, his Maurya descendants, who ruled the country for about half a century, followed the same style of architecture, decoration and sculptor as Asoka did. About 184 B.C., the Sunga kings superseded the Mauryans. The architecture of Asoka had by this time assumed a permanence which could not but be accepted by the Sunga kings.

The characteristic Buddhist architectural compositions were stupas. They were surrounded by appurtenant railings and had approaches through gateways. During the rule of the Sungas the stupas and their railings became ornate by the addition of ornamental designs and decorations to them. The size of the stupas also varied greatly.

Monasteries were established for the Buddhist Order known as *Sangha*. They as well as "Chaitya-halls" were rock-cut and sometimes structural. Jains and Brahmanical Hindus had monasteries also. In fact, they adopted them earlier than the Buddhists. But they could not attain the perfection of the Buddhist monasteries.

The architectural style of the Jains varied according to time and place. In Kanara for example, the Jains erected many detached columns which have pleasing designs on them. Vincent A. Smith remarks: "In the whole range of Indian art there is nothing, perhaps, equal to these Kanara pillars for good taste."[1]

The styles of Indian architecture from the sixth century onwards, must be deduced from Brahmanical and Jain temples and other religious edifices. It may be here pointed out that the kinds of styles which may be recognized do not depend on differences of creed, but on the date and the locality. To be very precise, it is wrong to assume like Fergusson, that distinct styles like Buddhist, Jain, and Hindu exist. There is nothing like a Jain style of architecture. Say, for example, at Khajuraho, the Jain and the Brahmanical temples are constructed in the Indo-Aryan style. The Jain stupas are quite similar to the Buddhist stupas. The Jain curvilinear steeple bears resemblance to the Brahmanical temple. Therefore Vincent A. Smith suggests that works of art should be classified with regard to their place and time. We shall follow this classification, though we may take some exceptions now and then for the sake of convenience.

The Two Outstanding Styles of Architecture in India.

Fergusson classified Indian architecture into various styles which have almost become the conventional nomenclatures. But his classification of the styles as Buddhist, Jaina, Hindu, Indo-Aryan, Chalukyan, Dravidian and the like, is fatally biassed by the fundamental misconception that the history of Indian temple-building and sculpture from the third century A.D., was "written in decay."[2] He also failed to interpret the symbolic language of Indian art correctly. As we have seen above, Buddhism and Jainism are not separate from Hinduism, and as far as architecture is concerned they may be recognized as belonging to one and the same style. But Fergusson treats them as separate religious factions. So, according to him, they indicate diffe-

1. "A History of Fine Art in India and Ceylon", Vincent A. Smith. Ed. 1911 P 22
2. "A Histotry of Indian Architecture" Ed. 1910; P. 36.

rent epochs of Indian architeeture which is opposed to all historical data.

Yet in the "gamut" of names suggested by Fergusson, two outstanding styles of temple architecture may be readily recognized. They are the Northern and the Southern architecture. Vincent A. Smith suggests in his "A History of Fine Art in India and Ceylon" that "if it be possible to amend the nomenclature so long established by Fergusson's authority, it would be preferable to give territorial names to all styles, calling the Indo-Aryan style that of Aryavarta or Hindustan, the great plain between the Himalayas and the Narbada. The term Dravidian is free from objection, Dravida being the ancient name of penninsular India."[1] Therefore the Northern architecture may be known as the Indo-Aryan or the Aryavarta or the Hindustan style and the Southern may be known as the Dravidian style.

Aryavarta or Indo-Aryan Architecture

The Aryavarta or the Indio-Aryan architecture has a bulging steeple with curvilinear vertical ribs placed over the sanctuary. This is reproduced on other parts of the buildings also. Miniature repetition of the form adds a decorative value to the steeple. The best example of this type is found in plenty at Bhuvanesvar. The earliest examples of this style have steeples comparatively low and squat.

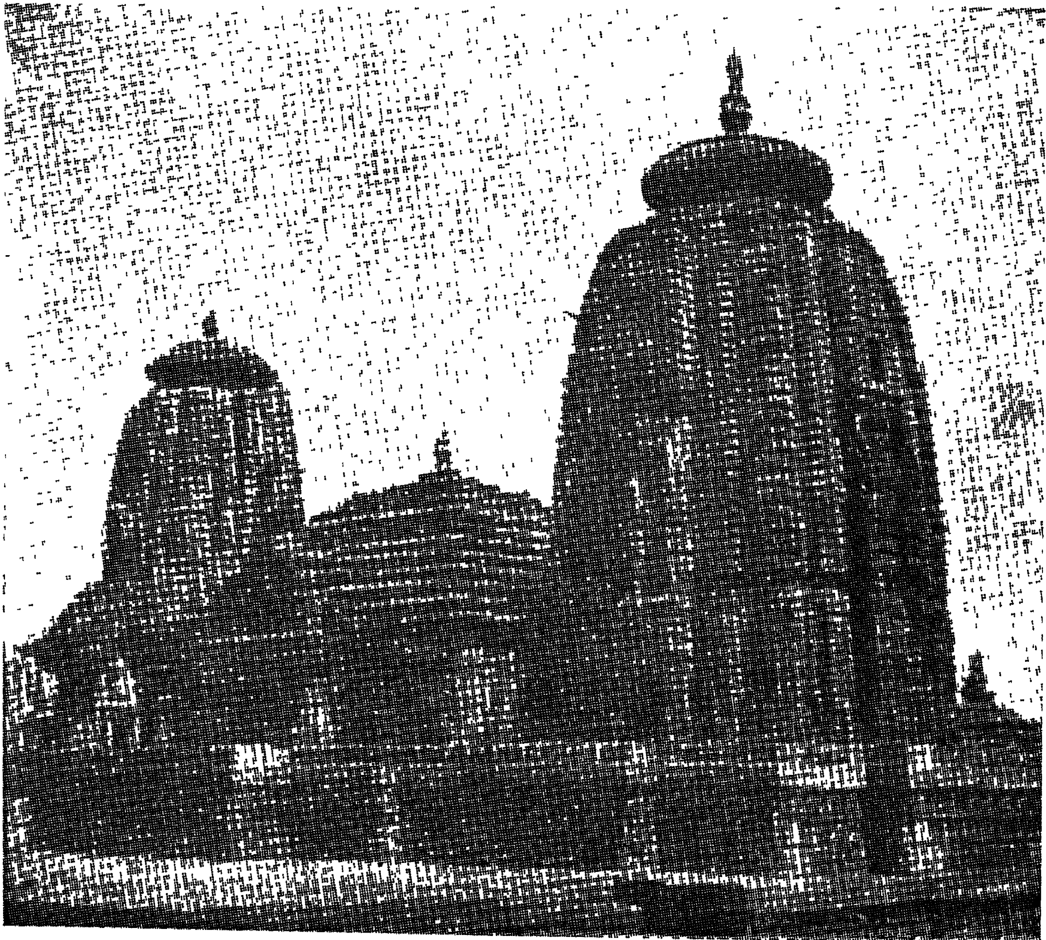

Fig. 2.

1. Ed. 1911. P. 24.

Nevertheless they are pleasing to the eye. The porch is a walled chamber with a low, massive roof. There are no pillars inside the chamber. Buildings of moderate height have the vertical and horizontal lines skilfully arranged as to add to the beauty of the construction. In Mukteswara temple, the Indo-Aryan style achieved the height of perfection. (Fig. 2) Fergusson decribed it as "the gem of Orissan art."

There are varieties of Indo-Aryan styles. We shall here deal with the Gupta style only as it needs some commentary and clarification. But as and when necessary we shall deal with the other types also in detail.

The Gupta Architecture

General Cunningham, Dr. Burgess, and others have tried to reconstitute from buildings, which from inscriptions date back to about fifth or sixth ecenturies, what they call as "Gupta style." They cited instances to prove the popular archaeological thesis of their days that all Indian art which deserved the appellation 'great' had some contact with Europe. The archaeological evidences put forward by them to support the case are not only unsatisfactory but as irrelevent as any of Fergusson's classification of Indian architecture into various styles.

Yet this much is certain that the Gupta kings, like the Maurya rulers must have constructed huge temples during their reign. But unfortunately their remains are not to be had today. The surviving buildings are mainly small shrines that resemble cave temples. They are situated in remote places and rarely attract the attention of the world.

The temple of the Gupta period is a rectangular cell with a four-pillared portico in front of it. General Cunningham enumerated seven characteristics of this style as follows:—[1]

1. Flat roofs, without steeples of any kind.
2. Prolongation of the head of the doorway beyond the jambs.
3. Statues of the personified Ganges and Jumna guarding the entrance.
4. Pillars with a massive square capital, surmounted by two lions back to back, often with a tree between them.
5. Bosses over the capitals, and peculiar friezes.
6. Continuation of the architrave of the portico as a moulding round the building; and
7. Deviation of the plan from the cardinal points.

A characteristic example of such a temple is to be found at Tigawa in the Jabalpur District.

E. B. Havell, writing on the Gupta style says that "as an architectural landmark the Gupta period, so far as the north of India is concerned, must be identified with the beginning of that great epoch of Vishnu temple building". In the footnote he draws the attention of the reader to the fact that he "must always carefully distinguish between a Vishnu temple as a symbol and a Vaishnava temple belonging to the Vaishnava sect." Proceeding, he writes that the Vishnu temple building "which both before and after the Gupta dynasty ended, produced many splendid shrines in Orissa, Rajputana, Khajuraho, and many other places in Central India. The rajasic Aspect of Ishwara—Vishnu—was the dominant cult of the Gupta period, as the sattvic Aspect-Buddha or Brahma - had been the prevailing cult in the Mauryan period. The holy Mount of Vishnu therefore became the usual temple symbol within the boundaries

1. Cunningham. A. S. Rep., IX. 42,

of Vikramaditya's empire instead of the golrified stupa which marked the orthodox philosophy of the Buddhist and Saivaite cults.

"I have little doubt that when archaeologists turn back from the blind alley into which Fergusson led them, a great deal more material will be found to fill up the blanks in Indian architectural history. In the meantime the great temples of Bhuvaneshwar in Orissa may be taken to represent very accurately the real characteristics of the "Gupta style."[1]

We have dealt with the Gupta period in detail to some extent. When we take up the Vaishnava temples in Andhra we will deal with the Gupta style of architecture again.

The Gujarati Architecture

The next style that would attract our attention among these of Aryavarta or Indo-Aryan architecture is the style that is found in Rajputana and Gujarat. Fergusson erroneously classified this style as the Jain style. But from the evidence available it can be frankly declared that this style of architecture does not belong to any religion or sect. He must have called it Jain merely because Jains were predominant in Western India. In this style columns are freely used. They are carved lavishly. They have strut brackets and exquisite marble ceilings with cusped pendants. When Muslims occupied the land, they adopted this style, of course, with necessary modifications. The beautiful white marble temples at Mount Abu are examples of this style.

Dravidian or Southern Architecture

There is a great difference between the Aryavarta and the Dravidian or Southern style of architecture. That is because South India from the earliest times was isolated from the North by its remote geographical position. The great range of the Vindhya mountains formed an almost impassable barrier.

Many prehistoric tombs found in South India prove that it was inhabited from the earliest times. While the North was developing under Aryan supremacy, the South continued her old form of living with least disturbance. Little is known about the conditions of life in those days But it is quite likely that the Southerners developed a culture equal to the Aryans' though not superior to theirs.

Historically South India became important from the days of her great Andhra dynasty. The power of the Andhras spread from coast to coast. Some of the Andhra rulers were so victorious in war as to perform the *Asvamedha* or the Horse-sacrifice.

Apart from the Andhras tha Cholas the Pandyas and the Cheras were well-known in the South. *Periplus of the Erythrean Sea* mentions the Cholas, while a century later, during the second century, Ptolemy Hieuen Tsang visited the South in the seventh century, he found the country "deserted and wild, a succession of marshes and jungles." Again in the ninth century the Cholas became powerful. Their chief port was Kaveripattinam at the mouth of the Cauvery which was the centre of commerce.

The Pandyas ruled with Madura as their capital. In the fourth century B.C., Megasthenes referred to them and, strangely enough, mentioned that the land was governed by women. Asoka called them an independent people. A Pandyan king sent an embassy to the Roman emperor, Augustus.

The Cheras or Keralas belonged to Malabar and Travancore. Their port

1. "The Ancient and Medieval Architecture of India: A study of Indo-Aryan civisation", F. B Havell. Ed 1915. Pp. 132-33.

Muziris was an important centre of foreign trade. It is mentioned in Tamil literature that a famous Chera king, Senguttavan by name, carried arms as far as the Himalayas.

In the south and west of India another peoples known as the Chalukyas ruled. Pulakesin I ruled about the middle of the sixth century A.D. He was said to have performed the *Asvamedha.* After Pulakesin II who defeated Harsha the Chalukyas broke up but revived about the middle of the seventh century. Then they repulsed the Arabs when they invaded southern Gujarat from Sind. But finally they were defeated by the Rashtrakutas who took Maharashtra.

The Rashtrakutas were Brahmanical Hindus. They were tolerant towards other religions like Buddhism and Jainism· They constructed many large temples to Brahma, Vishnu and Siva. They excavated many cave temples and some historians believe that some of the Ajanta cave frescoes may belong to their period.

The Rashtrakutas ruled large portions of South India. Kannada might have been their tongue. The famous rock-cut temple of Siva at Ellora was built by a Rashtrakuta prince, Krishna I. By the tenth century the power of the Rashtrakutas was on the decline.

The last interesting kingdom of the South that deserves mentioning is that of the Pallavas. The Pallavas were a very powerfull people with Kanchi or Conjeevaram as their capital.

The origin of the Pallavas is rather obscure. They might have been of Parthian stock or they might have discended from the Chola-Nagas of the far South. They might have also been of pure Brahman heritage. They were the born enemies of the Cholas. Their language was Prakrit. They patronized Sanskrit. They even performed the *Asvamedha.* Their diety was Siva.

When compared with the North, South India was, therefore, by no means backward in her civilization or culture. After the decline and fall of the Mauryan Empire, South India became distinctly more powerful than the North. The North was invaded by the foreigners who were known so the 'barbarians' from Central Asia. They were tne Bactrians, the Sakas, the Scythians, and the Kushans. Northern India was so much molested by foreigners that Hindu Culture herself seemed to migrate to the South. In fact South became the truer representative of Hindu culture. Many of the Aryans migrated to the South. Its Dravidian civilization was superimosed by the Hindu culture. While Hindu culture was being questioned in the North, the South became the centre of its traditions. Architects, artists, artisans and craftsmen migrated to the South. The Andhra kingdom was a welcome home for them. It extended from the Bay of Bengal to the Arabian Sea. The Andhras were one of the greatest powers in India then. Though during the Mauryan supremacy they came under the rule of Chandragupta, they became independent after Asoka's death. It is not known exactly why the Andhras fell. But strangely enough, their decline coincided with the death of the Kushan king Vasudeva.

Thus having traced the history of the dynasties which carried on the Indo-Aryan tradition in the Deccan and in South India, we shall now try to understand the apparent diversity between the Aryavarta and the Dravidian styles of architecture by contrasting it with the unity underlying them.

There are some general descriptions of beautiful cities and royal palaces in the

earliest Tamil literature. They indicate a close resemblance to the Indo-Aryan architecture. Sometimes it is mentioned that "skilled artisans from Magadha"[1] were employed. But the real history of South Indian sculpture and architecture can be said to have begun under Pallava rule. The 'Seven Pagodas' of Mahabalipuram were the most famous of their monuments.

Just as the philosophy and religion of the South were Aryan in inspriration, though Dravidian in form and structure, so too was the architecture of the South. It had a local character quite robust and decisive. Yet its derivation, structural and symbolic was Aryan. Its traditions were those of the craftsmen of Magadha who followed in the train of Asoka's missionaries.

The Temple in the South.

The Temple in the South is a glorified stupa. There is a verticle tower which is divided into stories by horizontal bands. It is surmounted by either a barrel-roofed ridge or a small dome. Except in the earliest examples, the central shrine is generally surrounded by an immense walled quadrangle This often includes numerous smaller temples, tanks and sculptured halls. There is a lofty gateway or *gopuram* which leads into the quadrangle of the shrine. The *gopuram* generally overtops the central shrine or the *Garbhagruham*. This style is evident in the Seven Pagodas of Mahabalipuram They are also known as the *Rathas* of Mamallapuram. (Fig. 3)

Structural Temples at Kanchi

The structural temples at Kanchi or Conjeevaram mark the next stage in the

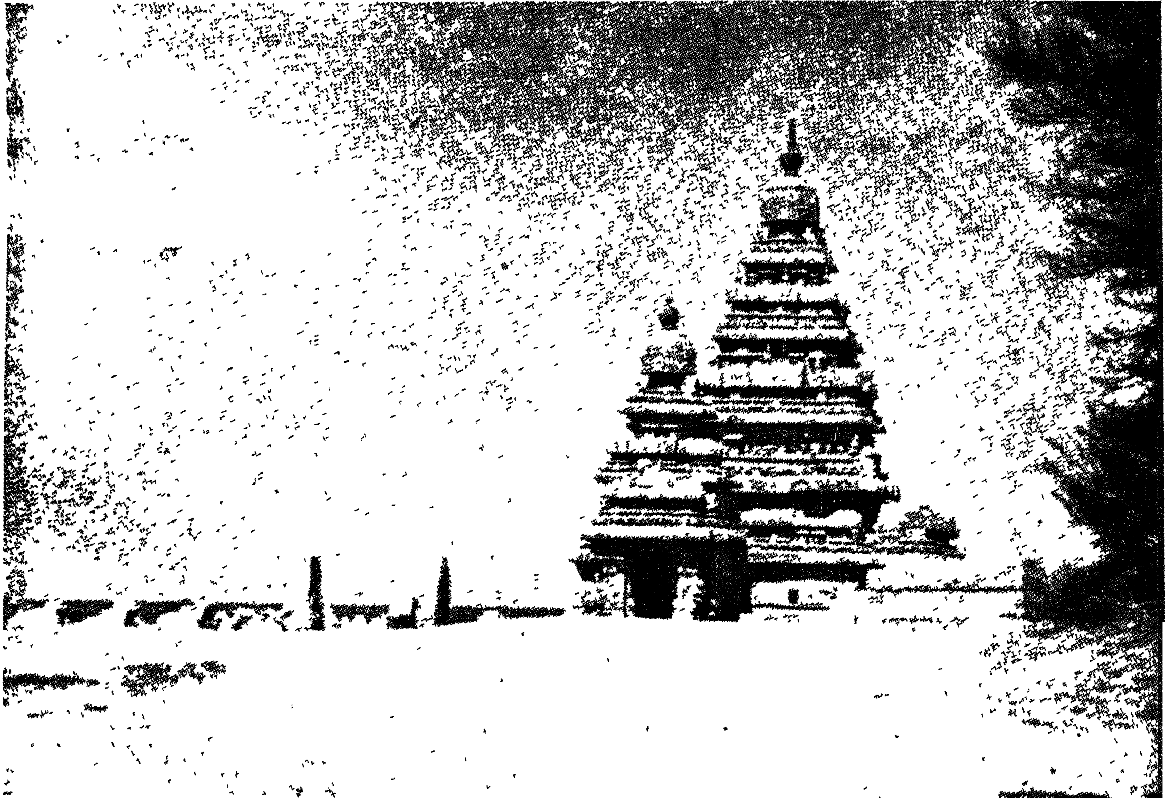

Fig 3

(1) V. Kanakasabhai, "The Tamils 1800 Years Ago", P. 25

development of the Dravidian architecture. Six temples of the Pallava period exist in and around the capital. The two principal edifices, the Kailasanatha and the Vaikuntha-Perumal temples, were constructed by the sons of king Rajasimha. The Muktesvara temple of about the same date is a good example of this type of architecture.

Great Temple at Tanjore

The Great Temple at Tanjore and the temple at Gangaikondapuram were constructed under the patronage of the Chola kings, Rajaraja and his son Rajendra. We should also make mention of a relatively small temple of Subrahmanya or Kartikeya at Tanjore which is nearly contemporary with the Great Temple. Fergusson described it as an exquisite piece of decorative architecture that is to be found in the south of India.

The Vijayanagar Architecture

The vast ruins of the city of Vijayanagar, popularly known as Humpi ruins, date from the fifteenth and sixteenth centuries. This style is a special local variety of the Dravidian architecture. The temple of Pampapathi is a typical example of this style. (Fig. 4)

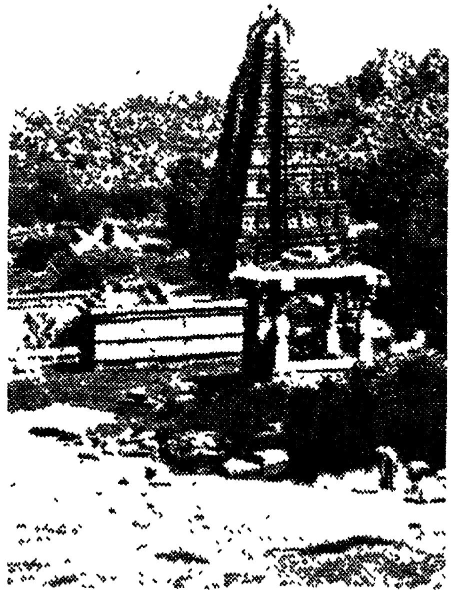

Fig. 4.

The Deccan or Chalukyan Architecture

Fergusson wrongly called the style of architecture that is found in both locality and character between the Northern and the Southern styles as Chalukyan. It is a fact, no doubt, that one of the leading families of the Chalukya kings ruled Deccan from the middle of the sixth to the middle of the eighth century. The typical examples of the style are the works of Hoysala, not Chalukya kings. Therefore, Vincent A. Smith prefers to call this style as Hoysala to Chalukya style. But as he suggests, it is always safe to have territorial names instead of the names of the dynasties. He likes to call it as Deccan or Mysore style. The writer feels that Deccan would be a more convenient and proper name for this style.

The Kashmir Architecture

The next and the last style of architecture is that of Kashmir and Nepal. The Kashmir style is confined to the Kashmir Valley though a modification of it is found in the Salt Range region of the Panjab. The temples under this style date from about A.D., 750 to 1200. They are small in size, but their diginity and magnitude are got by the addition of a walled quadrangle of commanding dimension. The best example of this style is the temple of Martanda (Vishnu as the Sun-god). Lalitaditya (A.D., 724-60) erected it. Pyramidal roofs, gables, trefoil arches, quasi-Doric columns and detail

ornament distinguish this type of architecture.

The small valley of Nepal has a style of architecture which almost resembles the Chinese architecture. The roof is the most important element in it. The walls are mere screens set to hang between pillars. The temple at Bhatgoan is an example of this style.

Now, we have a general idea of Hindu architecture and its various branches. Before we proceed to learn how to appreciate Hindu architecture, we should know something of the foreign infiluences on Hindu architecture. In the next chapter we shall deal with it at length.

(To be continued.)

HINDU IMAGES-2

By

T. N. SRINIVASAN, M.A.

The earliest type of images were more or less symbolic—in fact no attempt was made to signify the deity in any particular form. Moreover, it may be surmised that the object of worship, being formless, was adored only temporarily. This cult is even now observed as in the case of the installation of Vinayaka in the case of Saivites and Vishwaksena in the case of Vaishnavites, at the beginning of auspicious functions like marriage etc. A small lump of turmuric-paste or jaggery is installed and worshipped with the prayer that the deity is to safely pilot the successful termination of the function. This same view-point may be observed in the installation of '*Lingas*'—which represented Siva. Though from one aspect, the worship of Linga goes back to an age-old tradition of phallic worship—which was in vogue not only in India, but in other ancient countries like Egypt, Assyria and among the semitic races, the aesthetic aspect of such a worship revealed the early concept of deity in a non-anthropomorphic form—that is, the representation of the Deity in the form of man or other known forms.

This custom still continues in our temples in various forms. The most outstanding feature is the installation of the *ashta-dig palakas*—or the guardian deities at the eight cardinal points of the shrine of the main deity in the form of small hemispherical mounds made usually out of stone—to whom daily worship is offered at the time of the main puja by a ritual called 'Bali' when the temple priest throws a handful of cooked rice over the stone-structure and sprinkles a little water. With this only the main worship is complete and the prasadams offered to the principal deity are distributed to the devotees.

After sometime, the cult of representing deities in anthropomorphic forms developed, the earliest being in the Pallava period, which began in early fourth century. Once vassals of the Vengi rulers, the monarchs of this dynasty extended southward and flourished well till about the ninth century. It was Simhavarman that first created temples in places like Amaravati. The ingenuity of that great Pallava ruler, Mahendravarman (600-625 A. D.), was responsible for the creation of monolithic

caves and shrines in South India. It was he that urged the carving of deities in bas-relief where only the front portion of the subject is worked out against the face of a permanent edifice like a rock-outcrop, which is specially designated as '*Chitra-radha*' type of images. The images in cave temples at Undavalli and other places conform to this type.

By about the ninth century, the power of the Pallavas waned considerably and the next generation of Chola rulers became powerful and held sway for over two centuries across a wide tract of land starting from the Godavari river in the north and reaching as far as the Kumari point (Cape Comerin) in the south. Side by side with the growth of political power, the Cholas were great patrons of art and literature. The prolific growth of Bhakti-cult as revealed in the poetic outpourings of the Alwars and the Nayanmars is responsible for the vast development of temples. Side by side, with this growth, the cult of image-making also made rapid strides. The images now became what is called '*Chitra*', that is the features which were carved all round, so that the image presented a solid appearance depicting all the anotomical features that were used to describe them in the dhyana slokas as prescribed in the *agamas*. Besides Dhruva berams (moola images), which was *achala*-immoveable, lovely casts of images in metal, *chala* images were made. The rituals of the temples became elaborate with the observance of festivals for which the *chala* images were taken out, gaily decorated and carried out of the temple in processions.

Moreover in the earlier periods, the images were *Avyakta*-non-manifest indescribable forms, as in the case of the main deity in the famous Srikurmam temple. Later they developed into *Vyaktavyakta*, that is partially manifest as in the case of Mukhalinga, types of which are seen in temples like that the lingam at Gudimallam. In subsequent epochs, the images became *chitrabhasa* as we see the image of Sree Varaha Narasimha at Simhachalam, where the deity is carved out in relief only.

Further development in the realm of image making saw the creations of marvellous pieces of intricate workmanship which not only conforms to the detailed descriptions given in the agamas but also possess the power to stir up the impulse of even the dormant observer and create in them a thrilling sensation.

Next to the Cholas, the great rulers of the Vijayanagar dynasty (1350 to 1565 A. D.), were responsible for a great renaissance in Art. This great Hindu Empire came into being in response to a vital need, that of preventing the all-conquering Muslims, who had already overrun the rest of India from crossing the dividing line of the Kristna river. The capital of this great empire, which at one time extended from Kristna to Cape Comerin, was the palatial city of Vijayanagara, one of the foremost cities of Asia at that time. That it was a period when princely encouragement was given to the arts is proved by the architectural remains in this now deserted city, which although grievously ruined, still contains much that is wonderfully rich and beautiful.

"Indian art, at all times remarkable for the profuseness of its applied recoration, at this stage of its development reached the extreme limit of florid magnificience. It is a record in stone of a range of ideals, sensations, emotions, prodigalities, abnormalities, of forms and formlessness, and even eccentricities, that only a super-imaginative mind could

conceive and only an inspired artist could reproduce."

The Vittala temple, the Hazara Rama temple, the huge monolithic Narasimha statue and the equally collosal image of Vinayaka are still the silent witnesses that saw both the glory and gloom of this great line of rulers. In the Andhra State, the influence of these monarchs are very well marked and most of the old temples were recreated by them from Orissa down to Kalahasti. From the iconographical point of view, the addition of numerous icons in the pillars, gopurams and even niches of the various structures are marvellous examples of plastic art and give a good idea of the interest that the artisans of that day took to carve out good images which are both ethically and aesthetically accurate.

(To be continued)

TEMPLES - XV

By

YATHARTHAVADI

SRI RAMANUJA AND THE RAMAYANA AND GITA

Sri Ramanuja had five acharyas of whom one was Tirumala Nambi, who was a specialist in the exposition of Ramayana. He lived on the Tirumalai hills doing service to Sri Venkateswara. People from various parts of the country used to flock to him to hear this thrilling expositions of Valmiki Ramayana. It is as a result of learning Ramayana from him that Sri Ramanuja was able to correlate the sentiments, poetic expression, development of dramatic thought and the principles of Visishtadwaita expressed in the TIRUVOYMOLI of NAMMALWAR with those of Valmiki Ramayana. Sri Ramanuja has attempted to discover the correlation between the Alwar's Divya Prabandham (considered as Dravida Veda) and the Brahma Sutras, Srimad Bhagavata, Bhagvad Gita, Ramayana and the Upanishads. Literal translations of Upanishadic Vakyas abound in the Divya Prabandham. The experiences of Alwar in his Prema dasa(प्रेम दशा) when he transforms himself into a Nayaki are very much akin to those of Sita in Sundarakanda and the Gopis of the Srimad Bhagavata. The Divya Prabandham has been shown to run on parallel lines with regard to the development of thought of the eighteen chapters of the Bhagavad Gita also. The latest of the Acharyas of the Ramanuja-Guru-Parampara has recorded the same in a Sutra, brought down to him by word of mouth emanating from Sri Ramanuja, which is reproduced below, where in the essential topics about the Paramatma, Jiva and Universe, are expressed in the Tiruvoymoli and Gita alike.

> "विवेक, नित्यत्वाऽनित्यत्व, नियंतृत्व, सौलभ्य, साम्याहङ्कारेन्द्रियदोषबल, मन.प्राधान्य, करणनियमन, सुकृतिभेद, देवासुरविभाग, विभूतियोग, विश्वरूपदर्शन, साङ्गभक्ति, प्रपत्तिविषयकथनात् गीतासमत्वमुच्यते अस्यप्रबन्धस्य"

The above Sutra will incidentally help students of Bhagavad Gita to remember at one stroke the development of thought in the Gita starting with a discriminative knowledge of the soul and the non-soul and

ending with absolute surrender unto God.
(1) Viveka (विवेक):—Discrimination between Prakruti and Atma as expresssd in slokas like

"देहिनोऽस्मिन्यथा देहे कौमारं यौवनं जरा ।
तथा देहान्तरप्राप्तिर्धीरस्तत्र न मुह्यति ॥ (2-13)
अन्तवन्त इमे देहा नित्यस्योक्ताः शरीरिणः ।
अनाशिनोऽप्रमेयस्य तस्माद्युध्यस्व भारत ॥ (2-18)"

(2) Nithyatvānithyatva (नित्यत्वाऽनित्यत्व):—The eternity of Atma and nonpermanence of the Deha as expressed in the slokas

"न जायते म्रियते वा कदाचि-
न्नायं भूत्वा भविता वा न भूयः ।
अजो नित्यः शाश्वतोऽयं पुराणो
न हन्यते हन्यमाने शरीरे ॥ (2-20)
वासांसि जीर्णानि यथा विहाय
नवानि गृह्णाति नरोपराणि ।
तथा शरीराणि विहाय जीर्णा-
न्यन्यानि संयाति नवानि देही ॥ (2-22)

(3) Niyantrutva (नियंतृत्व):—God having the chetana and the Achetana as His body, is the Niyanta as expressed by

"भूमिरापोऽनलो वायुः खं मनो बुद्धिरेव च ।
अहङ्कार इतीयं मे भिन्ना प्रकृतिरष्टधा ॥ (7-4)
अपरेयमितस्त्वन्यां प्रकृतिं विद्धि मे पराम् ।
जीवभूतां महाबाहो ययेदं धार्यते जगत् ॥ (7-5)"

and He, remaining in the hearts of all, directs all actions and hence He is the Niyanta, as expressed in the slokas,

"सर्वस्य चाहं हृदि सन्निविष्टो मत्तस्मृतिर्ज्ञानमपोहनं च ।
वेदैश्च सर्वैरहमेव वेद्यो वेदान्तकृद्वेदविदेव चाहम् ॥
(15-15)
ईश्वरः सर्वभूतानां हृद्देशेऽर्जुन तिष्ठति ।
भ्रामयन्सर्वभूतानि यन्त्रारूढानि मायया ॥ (18-61)"

(4) Soulabhya (सौलभ्य):- The Soulabhya of God with reference to Bhaktas in His Avataras, as expressed in slokas,

"अनन्यचेताः सततं यो मां स्मरति नित्यशः ।
तस्याहं सुलभः पार्थ नित्ययुक्तस्य योगिनः ॥ (8-14)
परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृताम् ।
धर्मसंस्थापनार्थाय संभवामि युगे युगे ॥" (4-8)

(5) Samyatva (साम्यत्व):- He is equally accessible to all those who wish to approach Him, and expressed in sloka,

"समोहं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्योस्ति न प्रियः ।
ये भजन्ति तु मां भक्त्या मयि ते तेषु चाप्यहम् ॥"
(9-29)

(6) Ahankārēndriya doshabala (अहङ्कारेन्द्रिय दोषबल) - The Ahankara dosha and the Indriya prabalya as shown in slokas,

"प्रकृतेः क्रियमाणानि गुणैः कर्माणि सर्वशः ।
अहङ्कारविमूढात्मा कर्ताऽहमिति मन्यते ॥ (3-27)
यततो ह्यपि कौन्तेय पुरुषस्य विपश्चितः ।
इन्द्रियाणि प्रमाथीनि हरन्ति प्रसभं मनः ॥" (2-60)

(7) Manah Pradhanya (मनःप्राधान्य):- The importance of the mind amongst the workings of the Indriyas, as shown in slokas,

"चञ्चलं हि मनः कृष्ण प्रमाथि बलवद् दृढम् ।
तस्याऽहं निग्रहं मन्ये वायोरिव सुदुष्करम् ॥ (6-34)
असंशयं महाबाहो मनो दुर्निग्रहं चलम् ।
अभ्यासेन तु कौन्तेय वैराग्येण च गृह्यते ॥' (6-35)

(8) Karana Niyamana (करणनियमन):- The control of Indriyas as expressed in,

"तानि सर्वाणि संयम्य युक्त आसीत मत्परः ।
वशे हि यस्येन्द्रियाणि तस्य प्रज्ञा प्रतिष्ठिता ॥ (2-61)
सर्वद्वाराणि संयम्य मनो हृदि निरुध्य च ।
मूर्ध्न्याधायात्मनः प्राणमास्थितो योगधारणाम् ॥
(8-12)

(9) Sukruti Bheda (सुकृतिभेद).- The various types of men of good deed approaching God, as shown in sloka,

"चतुर्विधा भजन्ते मां जनाः सुकृतिनोऽर्जुन ।
आर्तो जिज्ञासुरर्थार्थी ज्ञानी च भरतर्षभ ॥" (7-16)

(10) Devasura Vibhaga (देवासुरविभाग) - The classification of individuals according to the Daivic and Asuric qualities, as shown in sloka,

"द्वौ भूतसर्गौ लोकेस्मिन्दैव आसुर एव च ।
देवो विस्तरशः प्रोक्त आसुरं पार्थ मे शृणु ॥" (16-6)

(11) Vibhutiyoga (विभूतियोग):- The Vibhutiyoga i. e., the salient aspects of God's

Universal existence, as expressed in slokas of the X chapter,

"हन्त ते कथयिष्यामि दिव्या ह्यात्मविभूतयः ।
प्राधान्यत कुरुश्रेष्ठ नास्त्यन्तो विस्तरस्य मे ॥ (10-19)

(12) Viswarupa-darsana (विश्वरूपदर्शन):- The Viswarupa-darsana of God shown to Arjuna of the famous XI chapter,

"पश्यामि देवांस्तव देव देहे
सर्वांस्तथा भूतविशेष सङ्घान् ।
ब्रह्माणमीशं कमलासनस्थ -
मृषींश्च सर्वानुरगांश्च दिव्यान् ॥' (11-15)

(13) Sānga Bhakti (साङ्गभक्ति):- The Bhakti-yoga with its requisite components as shown in sloka,

"मन्मना भव मद्भक्तो मद्याजी मां नमस्कुरु ।
मामेवैष्यसि युक्त्वैवमात्मानं मत्परायण: ॥" (9-34)

(14) Prapatti (प्रपत्ति): Conditional surrender as shown in slokas,

"दैवी ह्येषा गुणमयी मम माया दुरत्यया ।
मामेव ये प्रपद्यन्ते मायामेतां तरन्ति ते ॥ (7-14)
तमेव शरणं गच्छ सर्व भावेन भारत ।
तत्प्रसादात्परां शान्ति स्थानं प्राप्स्यसि शाश्वतम् ॥
(18-62)

and unconditional absolute surrender unto God as shown in sloka,

सर्व धर्मान्परित्यज्य मामेकं शरणं व्रज ।
अहं त्वा सर्वपापेभ्यो मोक्षयिष्यामि मा शुचः ॥
(18-66)

It looks as though that Alwar had kept the Gita in his mind and followed the same topical treatment in his Tiruvoymoli.

Sri Ramanuja, however, found that the correlation between the Ramayana and Tiruvoymoli was cent per cent, so much so, the voluminous and elaborate annotation on Tiruvoymoli called 'BHAGAVAT VISHAYAM' handed down from Sri Ramanuja through a generation of twenty Acharyas, who had devoted their lives for the dissemenation of this knowledge only, looks like a vertable annotation for the Ramayana itself. A good knowledge of Sanskrit and an insight into Valmiki Ramayana on one side, and a good knowledge of Tamil and a deep insight into the Tiruvoymoli on the other side, are the minimum requisites for a proper understanding and appreciation of the annotation on Tiruvoymoli written in Mani pravala language (a fine blending of Tamil and Sanskrit). On account of this, Sri Ramanuja and the generations of Acharyas following him came to be called UBHAYA VEDANTA PRAVARTAKA ĀCHARYAS. On account of its extreme similarity of thought and expression with the Tiruvoymoli, the Ramayana looked all the more greater in the eyes of Sri Ramanuja. Valmiki himself has said that, "When the Veda Purusha descended down on Earth as the son of Dasaratha, the Vedas themselves took the form of Ramayana with Valmiki as their father".

' वेदवेद्ये परे पुंसि जाते दशरथात्मजे ।
वेदः प्राचेतसादासीत्साक्षाद्रामायणात्मना ॥"

The Tiruvoymoli was considered as another Avatar of the Vedas in Tamil language. The Vedas descended down as Ramayana through Valmiki and as Tiruvoymoli through Nammalvar and Sri Ramanuja was the discoverer of this truth.

The secret mantra of the Vaishnavite religion is the Narayana Ashtakshari and the secret mode of approaching God, is Prapatti. The Prapatti mantra is called Dwaya. Sri Ramanuja further discovered that the Tiruvoymoli and Ramayana are only elaborations of the truths contained in this mantra, whereby he established the unision between Tiruvoymoli and Ramayana.

It is said that the Manoranjita Pushpa (मनोरंजितपुष्पं) would emit the smell of any flower that we think of, for the moment. Likewise, Ramayana feeds all channels of thought about God, being the best exposi-

tion of human sentiments, catering to the needs of the aspirant, practicant and evolved souls as well, towards their objective of attaining perfect peace. The Tiruvoymoli also serves exactly the same purpose. The efficacy of Ramayana and Tiruvoymoli can be expressed best through the following famous sloka of Bhavabhuti in Uttararamacharita.

"म्लानस्य जीवकुसुमस्य विकासनानि
संतर्पणानि सकलेन्द्रिय मोहनानि ।
एतानि ते सुवचनानि सरोरुहाक्षि
कर्णामृतानि मनसश्च रसायनानि ॥"

"The words of the Ramayana make the faded flower of the human soul blossom again, feed all the Indiriyas at one stroke and make them forget themselves, serve as Nectar to the ear and a healing balm to the mind (which is often wounded by its contact with the Vishayas)".

Sri Ramanuja, the healer of the sores of the mind of the aspirant, in his search for an Oshadhi, found the two branches, the Sanskrit branch—the Valmiki Ramayana and the Tamil branch—the Tiruvoymoli of Nammalvar, emanating from the Kalpaka tree of the Vedas, though looking apparently different, but similar in beauty, colour and taste.

A little juice from either of them is enough to stop the progress of the disease of Bhavabandha afflicting the human soul; drinking the same for a continued period, will make the voyage of life on Earth, happy and pleasant till the cure, namely immortality and Bliss is secured.

(to be continued)

GEETHA IN ONE SLOKA

By

SRI VIDYA SANKARA BHARATI SWAMI

What is that sloka in the whole of the Geetha which contains the essence of Sree Krishna's teaching?

From one view point, the very last sloka of Geetha

"యత్రయోగీశ్వరః కృష్ణః యత్రపార్థో ధనుర్ధరః ।
తత్రశ్రీర్విజయోభూతిః ధ్రువానీతిర్మతిర్మమ ॥"

seems to contain the whole teaching in a nutshell, in the words of Sanjaya. I shall try to explain myself. Geetha teaching is a dialogue between Arjuna and Sree Krishna; and Geetha text of 700 slokas is a dialogue between Dhritarashtra and Sanjaya. Arjuna represents a duly qualified Jeevatma, and Sri Krishna represents Paramatma; while Dhritarashtra represents an ordinary Jeeva, blind to Gnana (supreme knowledge), Sanjaya represents a developed Jeeva endowed with Gnana. How did such a Sanjaya understand Geetha's teaching, and what did he communicate to Dhritarashtra as the essence of Geetha at the end?

The dialogue between Dhritarashtra and Sanjaya begins in this way. The former asks the later—

"ధర్మక్షేత్రే కురుక్షేత్రే సమవేతా యుయుత్సవః ।
మామకాః పాండవాశ్చైవ కిమకుర్వత సంజయ॥"

i. e. My people and Pandavas, having arrayed themselves to fight in the battle-field at Kurukshetra, what did they do?

Then Sanjaya replies thus:—Arjuna became overpowered with sorrow, on seeing both parties, at the thought of so

many of his kith and kin and Gurus and friends dying in the war, and so, having become despondent, refused to fight. Then Sree Krishna, preached to him, and removed the cause of his sorrow. Arjuna then began fighting till now; 10 days in the war are over; the great Bhishma fell; and the war is continuing."

Then Dhritarashtra's anxiety became great as to whether his people would succeed at all, and observing such a mental condition of Dhritarashtra Sanjaya says—

"యత్రయోగీశ్వరః కృష్ణః యత్రపార్థో దనుర్ధరః।
తత్రశ్రీర్విజయోభూతిః ధ్రువానీతిర్మతిర్మమ॥"

i.e., where Sree Krishna who is a Yogeeswara, and Arjuna, who, with bow and arrow in his hand, ready to fight, are present, there lies success, etc. This is Sanjaya's prophecy, and it became true at the end.

Now let us try to understand the various implications in that Sloka, which made Sanjaya thus prophesy correctly. This sloka Sanjaya says, after explaining the teaching of Geetha completely and at the very end. So it must contain the full and correct import of the whole teaching in a nutshell. How it contains we shall see.

If we just glance at the whole teaching of Geetha, we find two cardinal principles taught by Sree Krishna to Arjuna. (1) Knowledge of self, that the soul will not die with the death of the body, but is eternal, and not different from Brahman; (2) Swadharmānushtānam, without caring for the result, i.e. duty for duty's sake, as a means to such knowledge of self. Though Geetha purports to be a teaching to Arjuna, it is really a teaching for the whole mankind, with Arjuna merely as an instrument. That is why Geetha is alive even today, and will be so for all times to come, as the eternal scripture for the world religion, or as the Bible of Humanity.

Those two principles apply to all seekers after truth to whatsoever religion they may belong. Every man feels that with the death of the body he will die, and consequently is awfully afraid of death. So the Geetha teaching of the 1st principle, that the soul is imperishable and immortal, will relieve one of this kind of wrong conception, and will give him courage to do his duty. With this principle brought home to him, he will do his duty with courage and without fear of death. Then the second principle comes in and exhorts him to do his duty for duty's sake only, and not caring for the result. Most of the ills, to which mankind is subject, are due to the anxiety for the results. If that anxiety is removed, then there is no cause for misery at all. A postman hands over a letter to the addressee, and is least disturbed whether the letter contains the glad news of birth of a son, or the sad tidings of death of a son. As Shakespeare says, the world is a stage, and we are all the various actors. An actor, so long as he knows that he is only an actor, will never feel for the goodness or badness of the part he is playing; but if he forgets that he is an actor, and thinks that the part he is playing is real, then he is a failure, and has to take all the consequences and suffer missery. A successful actor, therefore, takes care to see that he plays well the part assigned to him, without identifying himself with the part. This is the Swadharma Anushtāna principle taught by Kishna to Arjuna.

Then the question naturally arises as to what are the parts that are assigned to mankind in this big drama of creation. Sri Krishna says that in the interests of mankind, He Himself has promulgated the Chāturvarnya institution the four-fold

order of society, which is as old as creation and humanity (and not an occupational device recently made by man), consisting of the four divisions of mankind, as producers, distributors, protectors, and teachers, and exhorts all people to play their operative, *sustaintative*, protective, and cogitative functions of the Divine organism well, and thus to contribute to the happiness of humanity. If then this four-fold division is kept up, and successfully put into force, *as a body-politic*, like the various limbs of a body, each doing its duty, and without any clash with the other, then no unemployment problem arises, no exploitation, no haves and have-nots, no disputes; and peace and plenty will reign in the land. "In such a scheme, there may be a qualitative difference between the services rendered by individuals, but no distinction of inferior and superior as between them for each one is as necessary as the other for the maintenance of the whole." It is neither inimical to Democracy, nor is it a hindrance to Nationality, as a reputed author on 'civics' has pointed out. In working up this principle, each should bear in mind that he is only playing a part assigned to him by the Almighty, and there is therefore no question of high and low. The question of high and low comes in only if each actor identifies himself wrongly with the part he plays.

This fourfold division obtains in the whole world, and even in the planets. As Dr. S. Radhakrishnan says 'the caste scheme is meant to apply to all mankind.' The famous writer on 'civics' also expresses that society is based on division of labour and co-operation, which is the underlying principle of caste system. The creation cannot get on without this kind of fourfold division. In India this fourfold division is recognised by birth, while, outside India, it is not so. All the same the fourfold division exists, and cannot be denied. If it is by birth, the spartan principle of efficiency also is worked up, and it is all the better for humanity, if greater efficiency is secured thereby. If it is by birth, there is the additional advantage of heredity also helping. Thus we see that a cultivator's son will be a better cultivator than a merchant's son; similarly a merchant's son will be a better merchant than a cultivator's son. If each man tries to compete for the same, then all will be in the elementary stages only, and no efficiency can be secured. Geetha says 'పూర్వాభ్యాసేనతేనైవ హ్రియతే హ్యవశోపినః' i.e. a man is led by the Samskaras of his previous birth, which may be called instincts or aptitudes. A man born of a cultivator, living amidst cultivators, applying himself to cultivation will surely be the best possible cultivator, and not any other. If thus the previous birth's 'broughtover' and the force of heredity are not taken advantage of, and he begins anew, in another field, then he cannot be a succcess, as he has no 'broughtover' and heredity to his credit to help him. Every one must therefore do his duty, and try to secure best possible results for the happiness of mankind in general, placing himself in the position of a trustee. That is why Sree Krishna says in 3rd Chapter 'శ్రేయాన్స్వధర్మోవిగుణః పరధర్మాత్స్వనుష్ఠితాత్। స్వధర్మేనిధనంశ్రేయః పరధర్మో భయావహః॥' and repeats the same at the end in 18th Chapter also. So this is the second cardinal principle taught in Geetha, and this also applies to the whole of mankind and not only to India.

Now these two principles are enunciated in the last sloka 'యత్రయోగిశ్వరః కృష్ణః' thus:- The sloka, as it is, applies to Arjuna, and to the war under reference, and success is ensured to Arjuna, as he is ready to do

his duty, as a born Kshatriya, as per the teaching of his Guru, Sri Krishna. To make this sloka one of world wide application, we must take Krishna and Arjuna as illustrative of God and man, and interprete it thus :—Where a man is ready to do his duty, without caring for the result, as per the instruction of God, or Scripture, then success is ensured to him. To be of such general or universal application, the sloka may be recast thus :—

" యత్రయోగీశ్వరోదేవః యత్ర జీవఃస్వధర్మకృత్ ।
తత్రశ్రీర్విజయోభూతిః ధ్రువానీతిశ్చశాశ్వతీ ॥"

Here Yogeeswara means God. or Guru, or Scripture which contains God's commandments.

After all what is the result of Krishna's teaching to Arjuna ? Arjuna did his duty as a born Kshatriya, fought, and got success. So what is Krishna's teaching to humanity in general ? It is that each man must do his duty according to God's commandments, or Scripture of his religion. In the Geetha sloka, Partha (i.e. Arjuna) represents the various kinds of Jeevas or men. Dhanurdhara is indicative of readiness to act as per the duty cast on him. 'The combination of Yogeeswara and Dhanurdhara shows that the Jeeva or man must be ready to do his part as per the instructions of his Guru or God or Scripture, and not according to his own will and pleasure. A man, who acts according to his own volition, and not as per scripture, is censured in slokas 23 and 24 of 16th Chapter of Geetha. Hence such a combination is put in, in the last sloka, to ensure success. So the recasting of the sloka as above is for the application of all beings in the world. Thus if Partha is taken as illustrative, representing the various types of men, then the last sloka of Geetha can be made applicable to all humanity.

All this applies only to the first and primary teaching of Geetha, regarding means i.e. Nishkāma Karma or doing one's duty, without expecting any reward But in addition to Karma, there are Yoga, Bhakti, Vairagyam, Prapatti, Sanyasam. and Gnanam, also taught in Geetha. If, as stated above, the last sloka represents the Geetha teaching in a nutshell, how does it represent the other principles of Yoga, Bhakti etc ? It is in this way:-

The above interpretation of that sloka is confined only to the first half of it. Now we shall consider what light the second half of it throws on the matter. The second half says that Sree, Vijaya, Bhuti, and Neethi are ensured to such a person, who does Nishkāma Karma as per the dictates of God or Scripture What is the significance in mentioning these four as the results, and is there any speciality also in the order in which they are mentioned ? Geetha teaches a four-fold path to attain Moksha (1) Nishkama Karma (2) Yoga and Bhakti (3) Vairagyam Prapatti or Sanyasam, and finally (4) Gnanam or Knowledge of Self. The results attainable, by following each of the above methods, are described in the latter half of the sloka under reference, as Sree, Vijaya, Bhuti and Neethi in the reverse order. The result of following karma is attaining Neethi i.e. ethical perfection and mental purity (చిత్తశుద్ధి); the result of following yoga and Bhakti is Bhuti, i.e., God's grace and yoga siddhis ; the result of practising Vairagyam, Prapatti or Sanyasam is Vijaya, i.e., success over Avidya or nescience ; finally the result of obtaining Gnanam is Sree, i. e., Moksha Sree, Salvation, or liberation. Thus the results of pursuing the fourfold path are described in the latter half of the sloka in the reverse order. But what is there in the first part of the sloka to refer to or indi-

cate these methods and results in the latter half ? Yes ; there is the indication in the word DHANUH, (in the expression DHANURDHARAH) which is pregnant with meaning. When the sloka is interpreted in relation to Karma, we have understood DHANURDHARAH as indicative of readiness to do one's duty. What does DHANUH mean with reference to Yoga, Bhakti, etc. We have a Mantra in Mundaka Upanishad explaining this thus:-

"ప్రణవో ధనుః శరోహ్యాత్మా బ్రహ్మ తల్లక్ష్యముచ్యతే
అప్రమత్తేనవేద్ధవ్యః శరవత్ తన్మయోభవేత్ "

It teaches that Pranava is the bow (DHANUH), Jeevatma is the arrow, and Brahma is the target ; if the arrow of Jeevatma is let off with singleminded attention, it will surely merge itself in the target, namely Brahman. This gives us an idea of the means and the end. The end is merging of Jeevatma in Brahman ; and the means is Pranava Upasana, represented by bow ; singleminded attention is indicative of yoga ; the fact that Brahman alone is shown as the target indicates Vairagyam, Prapatti, Sanyasam. Pranava representing the bow (i.e. means) is again illustrative of the various kinds of Upasanas according to the aptitudes and qualifications of the Upasaka or seekr after truth. It may pertain to Siva, Vishnu, Sakti, or any other kind of God of Saguna nature, or to Nirguna Brahma even, as Katha Upanishad says that Pranava represents both Saguna Brahman and Nirguna Brahman. If thus the word DHANUH is taken as illustrative of the various kinds of Upasanas, the results enumerated in the latter half of the sloka under reference automatically follow. Thus he will obtain, at the end knowledge of self, the 1st principle of Geetha, and realise his identity with Brahman, who is represented by the words యోగేశ్వరః కృష్ణః (or దేవః). The word శాశ్వతి at the end of the sloka in the recast form indicates permanency of the four results obtained by Swadharmānushtāna, as contrasted with temporary results, which may be obtained by other means. In this sense, Krishna means Nirguna Brahman thus : The word Krishna consists of two letters —Krish and na. The letter 'Kris' means eternal (sat) (కృషిభూవాచకశ్శబ్దః, భూసత్తాయాం) and the letter 'na' means bliss (ణశ్చనిర్వృతి వాచకః) ; thus the word Krishna means సదానందస్వరూప, i.e., Brahman.

Thus the last sloka of Geetha can be taken as containing the whole teaching of Geetha in a nutshell in the words of Sanjaya, both with regard to the end, and the means leading to the end.

There is another sloka also which contains the essence of Geetha teaching from another view point. It is the last sloka of 11th Chapter, viz. :—

"మత్కర్మకృత్ మత్పరమః మద్భక్తః సంగవర్జితః
నిర్వైరస్సర్వభూతేషు యస్సమామేతి పాండవ ॥"

in Krishna's words. This sloka gives expressions to all the various means and the end, indicated in Geetha, directly and not by implication as above. మత్కర్మకృత్ in the sloka represents Nishkāmakarmānushtānam; మత్పరమః indicates Yōgābhyāsam ; మద్భక్తః shows Bhakti; సంగవర్జితః is indicative of Vairagyam, Prapatti, or Sanyasam ; and నిర్వైరస్సర్వభూతేషు is a token of Gnanam. These are the means, and the end is described as 'మామేతి', i.e., merger in Krishna, i.e., the Brahman. The sloka states that a man who does Nishkāmakarma, practises Yoga, Bhakti, and nonattachement to things worldly, (and thus attains Prapatti or Sanyasam) and obtains Nirvairathvam (i. e. Gnanam) attains Brahman. Thus all the various kinds of means enumerated in Geetha are beautifully and in regular order summed up in the above sloka. There is no other sloka

in the whole of Geetha which contains in it all these means and in order. Some think that the sloka 'మన్మనాభవ మద్భక్తో మద్యాజీమాంనమస్కురు etc.' contains the whole of Geetha teaching, as it is repeated twice in Geetha, in 9th and in 18th chapters; but it enumerates Yoga, Bhakti and Karma only one and even these are not described in order. As it does not enumerate all the means taught in Geetha, it cannot be said to contain the whole of Geetha teaching in a nutshell. Some others think that the Sloka 'సర్వధర్మాన్పరిత్యజ్యమామేకం శరణంవ్రజ' represents the Geetha teaching; no doubt it contains the chief means of Prapatti or Sanyasam and Gnanam; but the enumeration of the cheif means alone does not entitle it to represent the whole teaching of Geetha, when especially there is another sloka which directly and in order also enumerates all the various kinds of means taught in Geetha.

A question may arise here as to the propriety or correctness of order of the various means enumerated in that last sloka of 11th Chapter. That is a pertinent question and requires explanation, which is attempted below. A man's mind has two defects. (1) impurity (మాలిన్యం) and (2) unsteadiness (చాంచల్యం). To remove impurity, Karma is prescribed as the means, and to get over unsteadiness (చాంచల్యం) Yoga is the means. Thus by following these two kinds of means, one's mind becomes pure and steady. But this is not sufficient; love for God must be engendered. Softness or ARDRATA (ఆర్ద్రత) of heart is not generally present in a mere yogi, who is not a Bhakta; hence Bhakti, which is love for God, is prescribed as the next means, subsequent to Yoga. The singlemindedness must be towards God, and with pure love; he must forget himself whenever he thinks of God. This attitude of mind is a sūre Gnanam. To secure this mental attitude on a firm basis, Vairagyam towards worldly things is essential; otherwise, there will be scope for distractions and temptations. Hence Vairagyam is described in the Sloka as subsequent to Bhakti. Once such Vairagyam is secured, he will be either a Sanyasi, or a Prapanna, with ego effaced. A combination of Bhakti and Vairagyam is essential for producing Gnanam. Of the two, if Bhakti preponderates, he will become a Prapanna with ego effaced; on the other hand, if Vairagyam preponderates, he will become a Sanyasi. It is only then that knowledge of self dawns on him, by following either method and he will realise his own self as Brahman only, as Sat, Chit, Anandam, and Anantham, which is Mukthi'. Then, how does the expression 'నిర్వైరస్సర్వభూతేషు' in the sloka indicate Atmagnanam. The expression 'నిర్వైరస్సర్వభూతేషు' literally means absence of hatred or ill will or enemity towards all creatures. Brihadaranya and Taittiriya Upanishads say that duality is the cause of fear (ద్వితీయాద్వైభయంభవతి), and that once a man thinks that he is different from Brahman, even in the slightest degree, then there is fear for him 'యదాహ్యేవైష ఏతస్మిన్నుదరమంతరం కురుతే, అథ తస్యభయంభవతి'. Hence absence of such fear or hatred can be engendered only when he realises his oneness (ఏకత్వం) with Brahman. Geetha also refers to such a state as 'సర్వభూతస్థమాత్మానం సర్వభూతానిచాత్మని'. Thus నిర్వైరత్వం can be attained only by సర్వాత్మ భావ by realising that he is in all beings, and that they are not different from him. This is the kind of Gnanam referred to in Geetha. When such Gnanam is obtained then he becomes one with Brahman, as stated in that sloka, by the expression 'మామేతి'.

There is yet another sloka in Geetha which may be taken as containing the whole of Geetha teaching in a nutshell, in the words of Arjuna, from a third view point. At the end of His teaching, Krishna asks Arjuna 'Have you heard my teaching with singleminded attention? Is your delusion born of ignorance dispelled'? Then Arujuna says in reply thus:

" నష్టోమోహః స్మృతిర్లబ్ధా త్వత్ప్రసాదాత్మయాచ్యుత ।
స్థితోస్మిగత సందేహః కరిష్యేవచనంతవ" ॥

'My delusion is dispelled and knowledge of self is obtained by your grace, Oh Krishna; now do I stand before you with all my doubts cleared and ready to act according to your bidding.' These are the very last word of Arjuna, and with this sloka, the dialogue between Arjuna and Krishna ends. Thereafter Sanjaya gives his experiences in four more slokas, and finally winds up by saying 'యత్ర యోగీశ్వరః కృష్ణః యత్రపార్థో etc.' as the very last sloka of Geetha text, which has been explained above. Now at the very end of the teaching, the above question by Krishna to Arjuna, as to whether Arjuna understood His teaching well, or not, is very pertinent, significant, and natural, and the reply of Arjuna must, under those circumstances, necessarily contain the essence of Krishna's teaching, as understood by him, and its effect on him. What does he say in that sloka? First he says 'My delusion is gone.' These words clearly show that he was under delusion before, and that it is gone now by Krishna's teaching. Then he says as the consequence of it. 'స్మృతిర్లబ్ధా' that he regained his knowledge of self. The word SMRUTI means recollection as opposed to a thing newly acquired. How did he regain this? He says it is by the grace of Krishna (త్వత్ప్రసాదాత్) i.e., by God's grace. Then he says 'I stand with all my doubts dispelled, a man gets doubts only when his vision is blurred; i.e., when a man's mind is impure and unsteady, he cannot have clear vision, just as in water which is dirty and with ripples, we cannot have a correct or true reflection. When Arjuna says all his doubts are gone, it means that the impurity and unsteadiness of his mind have disappeared. How can they disappear except by Karma and Yoga? Further how did Arjuna become fit to receive Krishna's grace? It is by effacing his ego and self surrender. That is why he is able to say at the end of that sloka, 'కరిష్యేవచనంతవ', i.e., I am ready to act to your bidding. Previously, his ego came in the way, and he refused to fight. After hearing Krishna's preaching, that obtrusive and solidified ego gradually melted away, and finally even disappeared. Thus we find in that last utterance of Arjuna—Karma, Yoga, Bhakti, Vairagya, and Prapatti and finally that supreme knowledge of self, all in a nutshell.

There is also another couplet in Geetha —slokas 10 and 11 in chapter 10—which also may be said to contain the essence of Geetha teaching in a nutshell. The two sloks are the following:

" తేషాంసతతయుక్తానాం భజతాంప్రీతిపూర్వకం
దదామిబుద్ధియోగంతం యేనమాముపయాన్తితే ॥
తేషామేవానుకంపార్థం అహం అజ్ఞానజంతమః
నాశయామ్యాత్మభావస్థః జ్ఞానదీపేనభాస్వతా" ॥

The first of the above two sloks says 'for those who worship me with singleminded devotion and with pure love, I give Gnanam by which they attain me? The Second explains how Bhagavan liberates such people through Gnanam. So the first sloka enumerates the qualifications of those whom Bhagavan chooses to liberate, and the second explanis the method of such liberation. The qualifications required are (1) singlemindedness which can be attained only by removal of

impurities in mind i.e., by Karma, and by removal of unsteadiness of mind, i.e., by yoga; then (2) devotion, or Bhakti, (3) pure love towards Bhagavan which can be acquired only by Vairagyam towards world. Thus people who pass the tests of Karma, Yoga, Bhakti and Vairagyam only get themselves qualified for Bhagavan's grace, by which the lamp of self knowledge or gnanam is lit, and the darkness of nescience is dispelled or destroyed. In the second sloka gnanam is compared to light (జ్ఞానదీపం). The simile, if worked out in all its details, will, beautifully and in a nutshell again present to us all the above qualifications and the result, thus expounding the essence of the whole of Geetha teaching. The simile may be amplified thus—A light requires (1) a vessel to contain oil and wick in it; (2) nonporous nature of the vessal (3) wick (4) Oil, (5) absence of wind (6) presence of air. Similarly GNANADEEPA or light of knowledge or spiritual illumination should require all the above elements. What are they? The vessel is the Antahkarana; oil is Bhakti; wick is the result of Karma yoga practice; absence of wind is absent of Raga, Dvesha etc; the air that is required to keep up the flame is the strong desire for liberation or Mumuksha; The vessal should be nonporous lest the oil should escape; the oil of Bhakti in the mind will escape through the pores of worldly desires; hence Vairagyam is required to make the mind nonporous. The wind of Raga and Dvesha can be controlled only by Yoga. Thus we have in this simile (1) karma (2) yoga (3) Bhakti and (4) Vairagyam which are the various kinds of means enumerated in Geetha The combined effect of all the above is the lamp of self knowledge is lit, and Avidya or darkness is destroyed, and Mukti is enjoyed. Thus the above couplet contains the whole of Geetha teaching in a nutshell, each sloka by itself also contains it, and even the word GNANA-DEEPAM contains it. Further the above simile beautifully explains the inter relation betweet karma, Bhakti and Gnanam. Gnanam is the light, and light can never be produced without wick and oil; similarly Gnanam can never be produced without Karma and Bhakti. Karmanushtanam is obeying and acting up to the mandates of Bhagavan, which are contained in Sruthi and Smruthi. Without obeying such commandments of Bhagavan, and by neglecting or ignoring or even deriding these commandments, how can one expect to get the grace of Bhagavan? It is like a servant saying to his master 'I do not act as per your directions, but I sing your praise and proclaim to the world your greatness.' Such a servant will at once be dismissed. Similarly one who ignores Karma and does Bhakti can not only never obtain God's grace, but even becomes an object of God's wrath. Īsāvāsya Upanishad, while saying that one who does Karma without Bhakti will go to dark regions, unmistakably states that one who does Bhakti without doing Karma is worse and will go to even darker regions; after thus condemning the separate practice of each by itself, the said Upanishad advises the practice of both Karma and Bhakti conjointly; then only they lead to Gnanam and Mukti. So people who engage themselves in Nama Sankeertana type of Bhakti or any other kind of Bhakti should never forget this warning given by the said Upanishad and Geetha, and should never neglect Karma Anushtana prescribed to them; similarly people who do Karma should not neglect or deride Bhakti.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

JULY 1956

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O L.,

PUBLICATION OFFICE:

"ĀRĀDHANA"

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments (Administration) Department,
(Andhra)

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆరాధన

దుర్ముఖి | మాసపత్రిక | ఆషాఢము

విషయసూచిక | పుట

తెనుగు

CONTENTS

ENGLISH

PAGE

పొన్నూరు - శ్రీ భావనారాయణస్వామివారి ధ్రువమూర్తి

" ఆనందరూప మమృతం యద్విభాతి "

సకృ దేవ ప్రపన్నాయ 'త వాస్మీ'తి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ॥

సంపుటము ౨ దుర్ముఖి - ఆషాఢము సంచిక ౭

ॐ

अपाङ् प्राङेति स्वधया गृभीत: अमर्त्यो मर्त्येना सयोनिः ।

ता शश्वंता विषूचीना वियंता । न्य१न्यं चिक्युर्न नि चिक्युरन्यम् ॥

ऋग्वेद:, प्रथमं मंडलम्—सूक्तम् १६४ - ऋक् ३८.

తాత్పర్యము: మర్త్యునితో సహవాస మొనర్చునదై యాత్మ, యూర్ధ్వలోకమునందుగాని యధోలోకమునందుగాని కర్మానుభవమునకై శరీరమును ధరించుచున్నది. శరీరసంబంధమును బొందని భూతాత్మ కర్త్రాత్మలు రెండును నెల్లెడల నీలోకమునను లోకాంతరమునను సంచరించుచున్నవి. అందొకటగు భూతాత్మను నరులు బాగుగాం దెలిసికొనుచున్నారు. ఇతరమగు నాత్మను దెలిసికొనలేకున్నారు. ఇటుల నాత్మజ్ఞానము దుర్లభమగును.

ఋగ్వేదము - ప్రథమమండలము. సూక్తము, ౧౬౪ - ఋక్కు ౩౮.

पृथिवी शान्ता साऽग्निना शान्ता सा मे शान्ता शुचँ शमयतु ।

अन्तरिक्षँ शान्तं तद्वायुना शान्तं तन्मे शान्तँ शुचँ शमयतु ।

द्यौश्शान्ता साऽऽदित्येन शान्ता सा मे शान्ता शुचँ शमयतु ॥

तैत्तिरीयारण्यकम्—प्रपाठकम् - ७ अनुवाक:— ४२ मन्त्र:—२५

తాత్పర్యము:-శాంతమగు పృథివి తత్స్వామియగు నగ్నితోకూడ శాంతమైనదై మా యార్తులను శమింపజేయుగాక! శాంతమగు నంతరిక్షము తదధిపతియగు వాయువుతోగూడ శాంతమైనదై మా యుపద్రవములను పరిహరింపచేయుగాక! శాంతమగు ద్యులోకము తదధిపతియగు నాదిత్యునితో కూడ శాంతమగుచు మా పీడను పార్ద్రోలుగాక!

తైత్తిరీయారణ్యకము - ప్రపాఠకము - ౭. అనువాకము - ౪౨. మంత్రము - ౨౫.

శివా!

కవిసామ్రాట్, విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

నాయెదలోన నుంటివయినన్ వెనుచూడను లేదుకన్ను సా
దీయుసుమంగళంబుభయసృష్టియెఱుంగదుకన్ను మిన్నుదాఁ
గై యొనలారు నీశిరసునందలి తుంపురుగుంపు సోకి తం
డ్రీ యొకచెమ్మ యింత పుటియింపవె కంటికి వెన్కతట్టునన్ ॥

లిపలిపలాడు సుప్పు నవలిం బలెనైన హృషీకరాశితో
పపశిఖరేఁగాఁ పఱచెదన్ పయంతో నిప నీవు నుత్తునన్
నవరసఁవాల్చుకున్నయెడ స్వామి! తనూపహసంబు గల్గు నా
కవుడుపె కాదె తేల్చఁగదవయ్య సుదాహరణావిలాసికిన్ ॥

యుష్మ్రపసంత లాస్య విభవోజ్జ్వల కింకిణిరావ మైహికా
ముష్మికభావ సౌంఘ్య నవమోహనవేళ విసంగ నెంచెదన్
శుష్మపృనాశిఖాపమితసూనశరాసన! తీవ్రబాపమి
గ్రీష్మమునందు నన్ను నుడికింపకువే శశిపంఛలాంఛనా ॥

ఐహికవాంఛలెల్ల వెనుకాడెడు నట్లు సదాప్రయత్నమై
యూహకొలందిఁ జేసితిఁ బ్రభూ భవదాకృతియైన వెల్గహో
యూహకసాధ్యమైనదయి యున్నది నీదయలేనిభావమై
సోఽహమటంచు నీనడిమిశూన్యమునందున విహ్వలించెదన్ ॥

కవితారూపతపస్సు చేసెదను శ్రీకంఠా మనస్సంయమా
ది విధానంబులఁ జేతకాని తనమైతిన్ మూర్తసంవిత్కళా
యువతీభోగ! హరింపఁజేయుటకుమా రోత్తుంజుమీ యింద్రియా
ది వికారంబులు భావనావిమల వాక్తీర్థంబు లేపారఁగన్ ॥

అవ్యుఁడ నజ్ఞుఁడన్ నిను సమాశ్రయమందితి నిన్నెఱుంగ వృ
ద్ధవ్యవహార సంగత పదార్థము చెప్పఁగరానిదిన్ ప్రయా
భావ్యము ధర్మసంగతము వాక్యమహార్థము నేరరానిదిన్
దివ్యమటంచుఁ జెప్పినను దేలని దేమి మహస్సవోశివా ॥

ఎవ్వరు పల్కరింపకుమి యీ నను గుండియలోన తెల్లనౌ
మవ్వపు రాతిలింగమగు పుంజిటిభావములో ద్రవించుచున్
గవ్వముచేతఁ జిల్కఁబడుకైవడి మంజిడివన్నె సంజలో
నివ్వటిలున్ శిరస్థరజనీపతివెల్గులు కంపళించెడున్ ॥

గుండియనుండి దుఃఖముబుకున్ గనులం దెగఁదట్టికొంచు నా
మొండితనంబు నే జననముం గనునాటి గ్రహప్రకాండపా
షండత కాని నాహృదయ సారస మందు భవత్ప్రపత్తి లే
కుండుట కాదు నన్నెటులో గ్రహియింపవె మత్పతీ! శివా! ॥

కన్నులలోన నీరు గళగద్గదికంబును రమ్యకావ్యభా
వోన్నయనంబులం గని మహోనిధి నాయెద నున్న యట్లుగా
నిన్నుతలంచి భ్రాంతివెడ నిర్భరయోగసమాధి నాథమా
ను న్నిను నిశ్చలాత్ములు కనుంగొనఁజాలని నిన్ను యోగులున్ ॥

అటు ట్యాభిమానీ నగాపత్యజాని పటీయః ప్రభావత్కృపా రాజధానీ
నటత్క్రీడ నాలోకన వ్యాప్త తేజశ్ఛటా పూరితాశాంత చైతన్య యోనీ ॥

శ్రీ సాక్షిభావనారాయణస్వామి దేవాలయము - పొన్నూరు

(ధర్మకర్త: శ్రీ రాజా వాసిరెడ్డి హరిహరప్రసాదు బహద్దరుగారు)

ఆంధ్రదేశమున పుణ్యక్షేత్రములలో సుప్రసిద్ధమై, ముక్తి దాయకమైనది తిరుమల మహాక్షేత్రము. అంతియకాక యాదాయమునకు నగ్రగణ్యమైయున్నది. తరువాత లెక్కింపదగినవానిలో ప్రథమ శ్రేణికి జెందినది పొన్నూరు శ్రీ భావనారాయణస్వామివారి క్షేత్రరాజము.

చారిత్రకము

స్థలపురాణాధారము ననుసరించి స్వయంవ్యక్త దేవాలయముగా నిది కన్పట్టుచున్నది. ఉపలబ్ధములగు వానిలో మొట్టమొదటిది యగు రేపల్లె తాలూకా పొన్నూరుకైఫీయతు యస్. ఆర్. 39 వాల్యూము 426 పుటనుండి 448 పుటవఱకు దెలియ జేయునట్టి యంశములే యాధారములు. ఇందలి విషయముల క్లుప్తీకరించి తెల్పెదము. అవుకుసీమాధిపతి యయిన నంద్యాల నారపరాజుగారు—ఆలయ నిర్మాణ మొనర్చినట్లు మొదటి విషయము దెల్పుచున్నది. ఇతని పిమ్మట—కులోత్తుంగ చోళయదేవ మహారాజులుంగారు శా॥ శ॥ 1041 (ఎ. డి. 1119)లో వైశాఖోత్సవములకు, అర్చనభోగములకు, స్థానికులకు, అంగరంగ భోగాలకు (1) పెదటూరు (2) కొండముది (3) మన్నూరు (4) బాపలపాడు (5) ములుకుదురు- ఈ యైదు గ్రామములనిచ్చినట్లు శాసనములు గన్పట్టుచున్నవి. పదునాఱవ శతాబ్ది మధ్యభాగమున నున్న పింగళి సూరనామాత్యునిచే కృతినందిన నంద్యాల కృష్ణభూవిభుని తాత నారపరాజొకడు గలడు. ఆనలీ వంశమునకు మూలపురుషుడగు—ఆర్వీటి బుక్కరాజు సైతము క్రీ.శ. 1473 మొదలుకొని 1481 వఱకు రాజ్యమేలినట్లున్నది. కనుక—ఈ నారపరాజు మాత్ర మాతడు కాదని స్పష్టము. ఇక—అవుకు సీమ యనునది సీమలలో గన్పింపదు. ఐనను కర్నూలు జిల్లా

భావనారాయణస్వామి దేవాలయము

ద్వారపాలకులు

లోని యాకువీడు, సంద్యాలసీమల నీ సంద్యాలవంశజు లేలినట్లు తెలియుటచే—ఆకువీడే—అవుకు సీమ యయి నట్లు నిర్ధారించుకొనవచ్చును. చోళరాజుల పాలనములో దేవాలయ నిర్మాణము లెక్కువగా జరిగినట్లు శాసనముల వలన మనకు తెలియవచ్చుచున్నది. క్రీ.శ. 1119 అగు టచే రాజరాజ నరేంద్రునకు సమకాలీనులు తద్వంశీయు లగుట తెల్లము. ఇక కుళోత్తుంగ చోళదేవుడిచ్చిన యైదు గ్రామములలోనేమాత్రము పేరు మార్పు జెందకున్న దొక్క కొండముదియే నేటికై యున్నది. పొరటూరు పొన్నూరు గాను మన్నూరు మన్నవగాను బాదలపాడు బొడిపాలెము గాను ములుకుదురు మునుకుదురుగాను—కొంచె మక్షర ముల మార్పునందినవని మా యూహ.

శ్రీ కుళోత్తుంగ చోళ దేవుల పిమ్మట శా॥ శ॥ 1107 (ఏ.డి. 1185) వత్సరమున ఎనమదల బలము జగత నారాయణ దాసులు వీరి సోదరులు కొన్ని క్షేత్రముల నిచ్చిరి. అవి యెచ్చట నట్టీయబడినవో కైఫీయతునందు వివరములు లేవు తదనంతరము శా॥ శ॥ 1715 (ఎ. డి. 1793 లో లక్కనపల్లి భావనతమ్ముడు- ఇంగరి కమ్మ మూరువారు కొమ్మమూరులో గొంత భూమినిచ్చిరి. గుంటు పల్లి ముత్తరాజయ్య శా॥ శ॥ 1477 (ఏ. డి. 1555) లో నౌకరీ చేయుటకు ఈనాములనిచ్చిరి. తదనంతరము రాచూరి జమీందారులగు శ్రీ మాణిక్యారావు జగ్గన్నా రావు గారు శా॥ శ॥ 1694 (ఏ.డి. 1772) లో ప్రాకారాదుల గట్టించిరి. వీరికాలముననే యిది యున్నతస్థానము నంది నట్లీ కైఫీయతులోని వాక్యములు తెలియజేయుచున్నవి.

("తదనంతరము మాణిక్యారావు జగ్గన్నారావుగారు శ్రీ స్వామివారి యనుగ్రహముచేతను చాలా ప్రబలుడై ప్రభు త్వము చేస్తూ వచ్చినాడు. గనుక ఈ భావనారాయణ స్వామివారు తమకు కులధనంగా భావించి అనేక ద్రవ్య వ్యయంచేసి దేవాలయానికి ప్రాకార వగైరాలు గట్టించి శా॥ శ॥ 1694 అగు నేటి నందన సంవత్సరమందు స్వామి వారి నిత్యనైవేద్య, దీపారాధన, నిత్యోత్సవ, వాసరోత్సవ, పక్షోత్సవ, మాసోత్సవములు జరుగ గలందులకు పొన్నూ రులో 72 మూరపగ్గాన కుచ్చెలకు 64 కుంటల ప్రాప్తిని కు 12½ భూమి ఖండ్రిక పూర్వ నిర్ణయప్రకారము స్వయం దాన ధారాపూర్వకముగా అర్పణచేసి ప్రతి సంవత్సరము

ధ్వజారోహణాది కళ్యాణ మహోత్సవములు"....) ఇట్లు పొన్నూరు సమేతముగా 250 వరహాలు రాబడిగల భూమి నిచ్చిరి. వీరియనంతరము రాజభావయ్య మాణిక్యా రాయణింగారు రక్తాక్షినామ సంవత్సరమున (క్రీ॥శ॥ 1804) రాజావాసిరెడ్డి వేంకటాద్రి నాయనింగార్కి సర్వహక్కులతో హాతలిఖ్రాయించి యిచ్చిరి.

పౌరాణికము

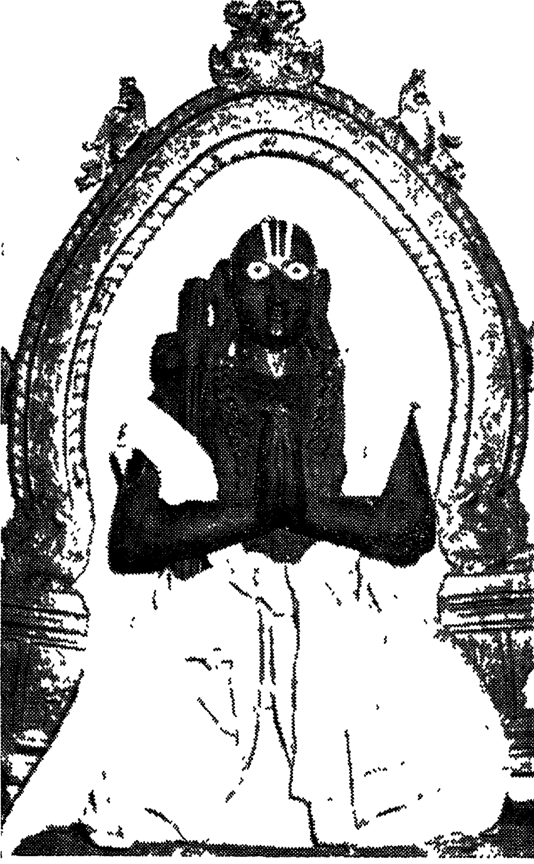
పూర్వకాలమున నత్రి యను మహర్షి కాశికా క్షేత్రమున నివసించుచు నారాయణునిగూర్చి తప మొనర్చెను. అంత దేవుడు ప్రత్యక్షమై మనోవాంఛితముల దెలుపుమన నా మహర్షి సంతోషించి సపరివారముగ స్వామిని నందుండ గోరెను. స్వామి దీనికంగీకరించి "వత్సా! మన్వంతరమ్ము లాఱు గడిచిన పిమ్మట నొకానొక భక్తునకు సాక్ష్యమీయ స్వర్ణ పురి (పొన్నూరు)కి విజయంచేసి యందు గల్పాంతము వఱ కుందును. నీవును మహర్షులతో గూడి యంచే నిలువు"మని యాజ్ఞాపించి యర్చావిగ్రహమై కాశికాక్షేత్రమున విరాజిల్లెను.

పిమ్మట గొంతకాలమునకు సంతానములేవని వంత నొందు కేశవయ్య తనమేనల్లుడగు గూనుగోవిందుని వెంట బెట్టుకొని పుణ్యక్షేత్రముల సందర్శించుచు గాశీపురమును జెరెను. విశ్వేశ్వరాది దైవతముల సందర్శించి సంస్తుతించి తనివిదీరక చిట్టచివరకు భావనారాయణుని దేవాలయము బ్రవేశించి తన సంతానహీనతకు విచారించు చుండెను. అపుడు గోవిందుడు "మామా! నీకొక యాడుపిల్ల గలిగిన నాకిచ్చి వివాహమొనర్తునని శపథమొనర్చిన నీకు బదులుగా నేనీదేవుని ప్రార్థింతు" ననెను. "వానికేమి! సంతానము గల్గిన నీకీయక మరొకని కిత్తునా! భావనారాయణుని తోడ" ని ముందువెనుక లాలోచించు కొనకయనెను.

స్వల్పకాలములోనే గోవిందుని ప్రార్థనమున, దైవాను గ్రహమున గేశవయ్యకొక బాలికామణి కలిగెను. లేకలేక కలిగిన సంతానమును—చూచి వికృతాకారుడగు గూను గోవిందున కిచ్చుటకు మనసొప్పక మఱొకసంబంధమునకు వెదకుచుండెను. ఈ వృత్తాంతము నాలకించిన గోవిందుడు మేనమామను సమీపించి "నాకు గళ్యాణయోగముండు టచే నీకీయాడు పిల్లగలిగెను. శ్రీ భావనారాయణుని సన్నిధానమున జేసిన బాసను మఱచితివా! వికృతాకారుడనని మున్నెఱుగవా! నేడిట్టి యసత్యవృత్తమునకు బాల్పడి తివా!" యని దీనాతి దీనముగననెను. దైవభీతి యున్నను

బ్రహ్మ న రో వ ర ము

ఉభయవరులు

గూనిగోవిందుడు - అక్కలక్ష్మి

నిట్టనిలువున బిడ్డగొంతుగోసి కొనుట కంగీకరింపక కేశవయ్య కొంచెము విచారించి యల్లుని జూచి భావనారాయణుని సాక్ష్యమిప్పింపుము, పొమ్మనెను. గోవిందుడంత కాశికాపురమునకేగి స్వామిసన్నిధానమున, జరిగిన వృత్తాంతమును జెప్పి సాక్ష్యమునకై స్వామిని దెచ్చెను. స్వామియు గోవిందునకు వికృతాకారమును ద్రుల్చి చక్కని యంగసౌష్ఠవమును జేకూర్చెను. దైవానుగ్రహమున గానిపని లేదుగదా! ఇటుల సౌందర్యవంతుడైన గోవిందునకు కేశవయ్య కుమార్తెయగు—అక్కలక్ష్మికి మహా వైభవముగా వివాహము జరిగెను. స్వామివారు సాక్ష్యమునకు వేంచేయుటచే నాటినుండి సాక్షిదేవుడనియు దిగ్దిగంతముల ప్రఖ్యాతినందెను. దీపదానాది మాహాత్మ్యముల దెల్పు కల్మాషపాద—అంబరీషాదుల చరిత్రలను బ్రహ్మవైవర్త మహాపురాణమున గోష్ఠీవన మాహాత్మ్యమను ఖండమునగలవు.

స్థల మాహాత్మ్యము

ప్రపంచము జలప్రళయమై యుండ, గాలూదు చోటు గానక, బ్రహ్మదేవుడు దిశలెల్ల దిరుగాడుచు భగవన్నిర్దిష్టమగు స్థలమునకై తపించుచుండ శ్రీమన్నారాయణుని నుండి "తప, తప" యను శబ్దము వినిపించెను. అంత బ్రహ్మదేవు డచ్చోటనే నిలిచి తపోయోగ్యమైన స్థలమీయది యని నిశ్చయించుకొని తపమొనర్చుటచే "తపోవన"మనియు బ్రహ్మవిష్ణువులు సంభాషించు కొనుటచే గోష్ఠీవనమనియు సకలసంపత్సమృద్ధమగుటచే స్వర్ణపురియనియు నీ స్థలము పిలువ బడుచున్నది. శ్రీ మన్నారాయణుని గూర్చి తపమొనర్చు కొనుచున్న బ్రహ్మ స్వహస్తములతో నొక సరోవరమును నిర్మించెను. నేడదియే బ్రహ్మసరోవరమని దేవాలయమునకు దూర్పు భాగమున నున్నది.

సంప్రదాయము—అర్చనాపద్ధతి

భారతదేశమునగల విష్ణ్వాలయములలో నించుమించు పాంచరాత్రాగమోక్తముగా వైఖానసాగమోక్తముగా నర్చనాదులు జరుగుచున్నవి. ఒకే దేవాలయమున బైరెండు విధములగు సర్చనలు "కలగాపులగముగ" జరుగుచుండుట లెల్లరెఱిగిన విషయమే. కాని శ్రీ భావనారాయణ స్వామివారు కాశీ నుండి పొన్నూరునకు వచ్చినదాది నేటి

వణకు మిశ్రమ పద్ధతిలేక వైఖానసాగమోక్త ప్రకారముగా నర్చనాదులు జరుగుచున్నవి.

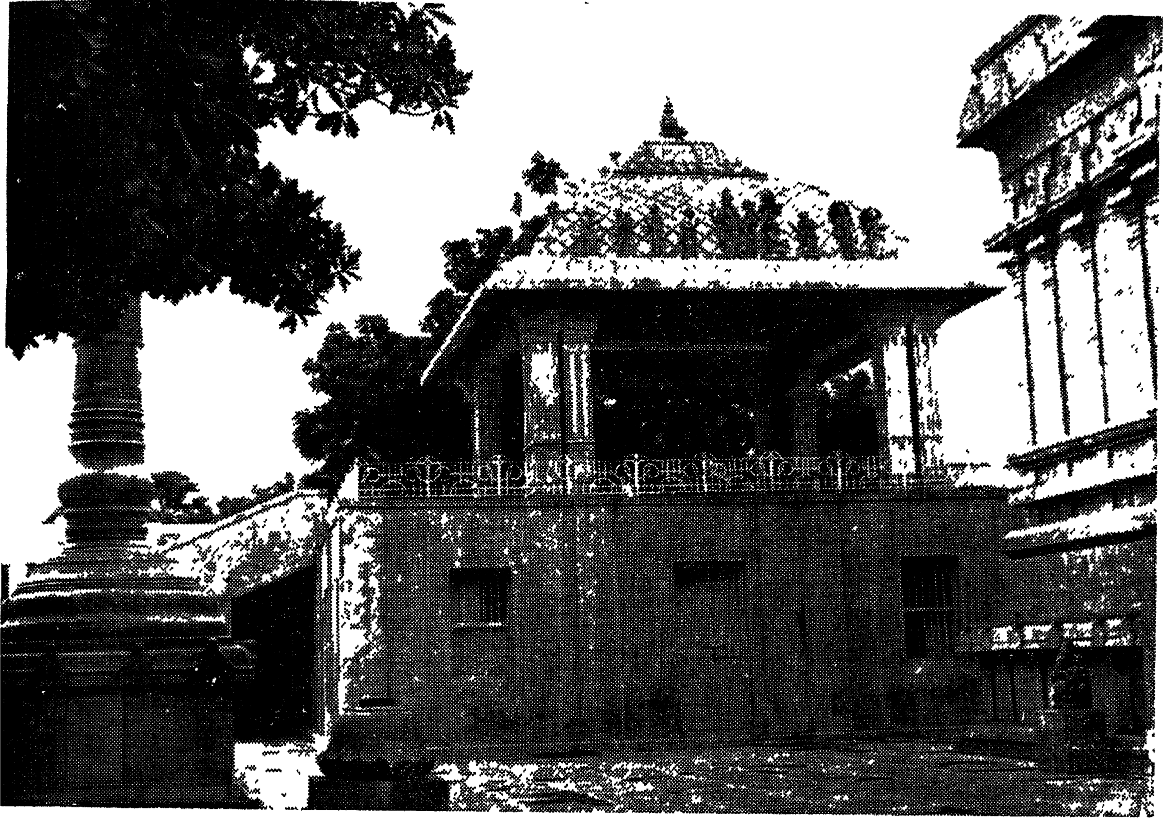
నిర్మాణ చాతుర్యము

మూలవిరాట్టు శ్రీ భావనారాయణ స్వామివారు తూర్పు ముఖముగ నున్నారు. (చూ॥ ముఖచిత్రము—త్రివర్ణ చిత్రము) గర్భాలయము ముందు—అంత రాలయము--- దీనిముందు శుకనాసికాలయము దీనిముందు గోష్ఠమండపము చుట్టు తిరుచుట్టు మాలిక, గోష్ఠమండపమునకు నుత్తరమున శ్రీ చెన్నకేశవస్వామి వారిని స్థానికులు ప్రతిష్ఠించిరి. వీరికి దూర్పు ప్రక్క నాలయము లోపల శ్రీ రామానుజ సహితముగా—పన్నిద్దరాళ్వారు లుంటిరి. ముఖ మండపమున జయవిజయులు వీరిప్రక్క బ్రహ్మ, క్షేత్ర పాలకులు—అక్కలక్ష్మి గూనుగోవిందులు గలరు. ముఖ మంటపమునకు ముందు విష్వక్సేనాళ్వారు (గరుడుడు) వారి దర్శనము గలదు. మూల విగ్రహమునకు దక్షిణపుదిశ శ్రీ లక్ష్మీనరసింహ స్వామివారి యాలయముగలదు. ఈ నరసింహ విగ్రహము బాపట్ల తాలూకా బుద్దాము గ్రామ మండలి పెటిబొబ్బలపై వెయక నిల ప్రతిష్ఠించిరట. ధ్రువస్వామి యాలయమునకు నైఋతిదిక రాజ్యలక్ష్మి—అమ్మవారి దేవాలయము ప్రత్యేకముగా ముఖమండపాదులతో నున్నది. ఉత్తరమున శ్రీ కాశీవిశ్వేశ్వర స్వామివారు శ్రీ భావనారాయణ స్వామివారితో గలిసి వచ్చినట్లు పురాణములందుండుటయేకాక యిట నివసనముగ నున్నారు. ఉత్తరద్వారము ముక్కోటి యేకాదశినాడు మాత్రమే తెఱతురు. ధ్రువస్వామికి దూర్పున శ్రీ యాంజనేయ స్వామివారి గుడియు దీని వెనుకప్రక్క స్వామిపుష్కరిణి,- బ్రహ్మగుండములును వీనికి దూర్పున తుంగభద్రానదియు గలదు. తూర్పుద్వార పార్శ్వములు వినాయక సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరస్వాములు గలరు. దక్షిణగోపురము క్రీ॥ శ॥ 1951 సంవత్సరమున—ఆర్కాటుజిల్లా తింగవనము గణపతి మొదలియారుచే సకల లక్షణలక్షితముగ చిత్రకళా నిలయముగ సమర్పబడినది. ఈశాన్యమున గళ్యాణమండపము దీని క్రింద యజ్ఞశాల దీనిమీద గూనుగోవిందుని చరిత్రమంతయు సిమెంటు బొమ్మలతో నిర్మింపబడినది. ఆగ్నేయదిశలో బాకశాల దీనినానుకొని నరకుల గదులును గలవు.

ఆ ల య ము

నూతన కల్యాణమంటపము

నూయి ధ్వజస్తంభాదులు గలవు. ధ్రువస్వామి కాగ్నేయమున గళ్యాణమంటప మొకటి ప్రాతది గలదు. దక్షిణపు హద్దులు నిర్ణయించు దాదాపు ముప్పది యడుగులయెత్తుగల గరుడసహిత శిలాస్తంభ మొకటి గలదు. వివిధములగు విగ్రహముల నిర్మాణముల ప్రత్యేకవిశిష్టత గోచరింపక పోదు.

ధ్రువస్వామి వెంట వేంచేసిన బ్రహ్మను శ్రీ రాజావాసిరెడ్డి వేంకటాద్రినాయడు బహద్దరు మన్నెసుల్తానుగారు వారి యత్తగారి గ్రామమగు చేబ్రోలులో నొకదేవాలయమును సరోవరమధ్యమున గట్టించి ప్రతిష్ఠించిరి. బ్రహ్మకు దేవాలయ మిచ్చోట మాత్రమే కనుపట్టుచున్నది.

అర్చనా విశేషములు

వేకువ జామున మేలుకొలుపులు, ద్రవిడ వేదపారాయణము 8 గంటలకు దధ్యోదన నివేదనము జరుగును. మధ్యాహ్నకాలమున నర్చన మహానైవేద్యము సమర్పింపబడును. సాయంత్ర మారు గంటలకు - అర్చన, ద్రవిడ వేదపారాయణము నివేదన ప్రసాదకైంకర్యములు జరుపబడును. ఉదయము సాయంత్రము జరుగు కార్యక్రమము లన్నిట మేళతాళము లుండును. ప్రభాత, ప్రాబోధిక, మాధ్యాహ్నిక, సాయంకాలముల నగారా వేయబడును. పర్వదినముల యందు విశేష వైభవములు జరుగును.

ఉత్సవములు

ప్రతి సంవత్సరము వైశాఖశుద్ధ సప్తమి మొదలు బహుళ పంచమి వఱకు గళ్యాణ మహోత్సవాదులు మహావైభవముగా జరుగుచుండును. స్మార్త శ్రీ కృష్ణజయంతి, కణ్ణన్ తిరునక్షత్రము, వైష్ణవ శ్రీ కృష్ణజయంతి, శ్రీ భావక్షేత్రగోకులోత్సవము, కలశస్థాపనము, మహానవమి, విజయదశమి, శమీపూజోత్సవము, జ్వాలాతోరణము, కృత్తికోత్సవము ధనుర్మాసోత్సవములు ముక్కోటి యేకాదశి, ద్వారదర్శనోత్సవము, తిరునక్షత్రము, శుక్రవారము, ఏకాదశి మొదలగు పండువుల యందు తిరువంజనాడి విశేషోత్సవములు జరుగుచుండును.

వాహన సంపద

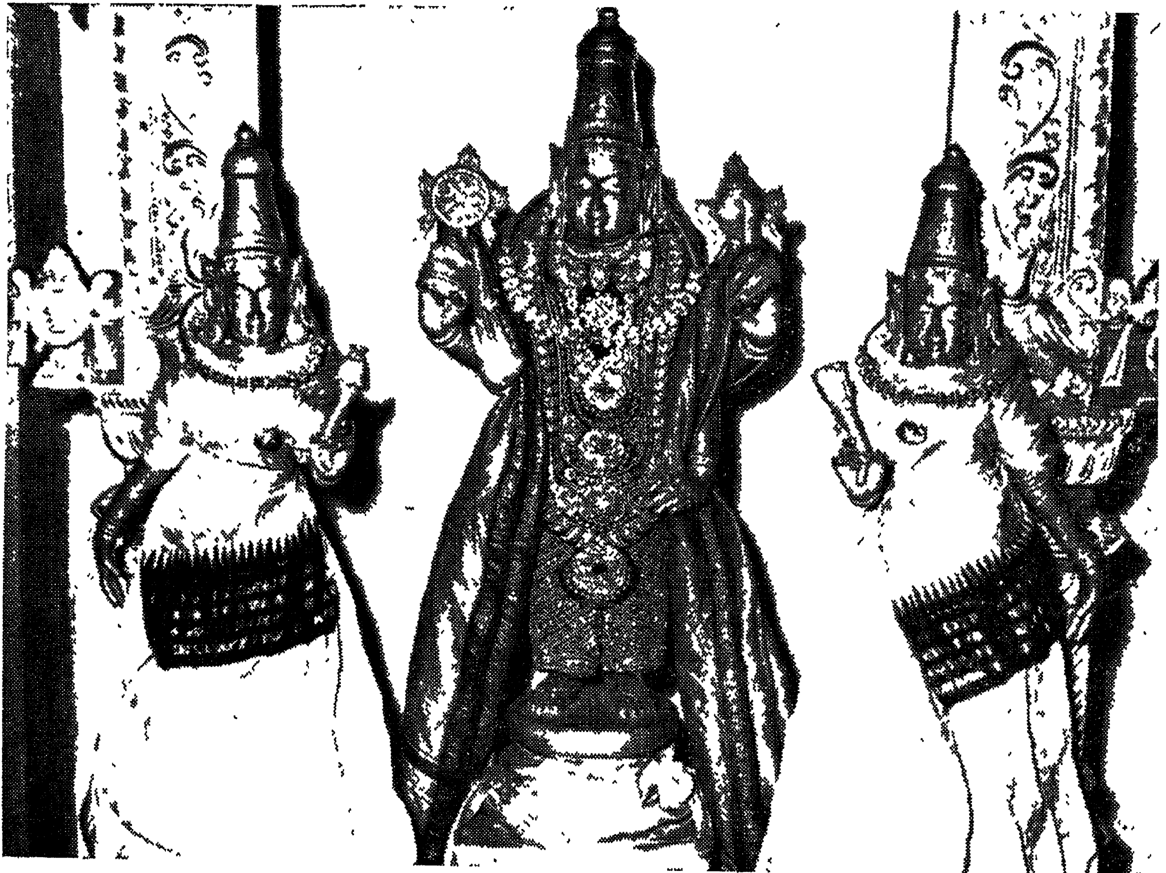
ధ్రువస్వామివారి యాలయమునకు బశ్చిమదిశగా మహోన్నతముగా వాహనశాల నిర్మింప బడినది. అందు- 1. గజ - 2. అశ్వ - 3. యాలి - 4. సింహ - 5. హంస - 6. శేష - 7. పొన్న - 8. రాజాధిరాజ - 9. గరుడవాహనములు - 10. కీలుగుఱ్ఱము - 11. రథము మొదలగు వాహనము లెన్నేనికలవు.

వెంకటాద్రినాయుఁడు

ఈ మహారాజు తాను పరిపాలించు 999 గ్రామములలో నెల్ల- దేవాలయముల బ్రతిష్ఠించెను. ఒకే లగ్నమున చిన్న చిన్న గ్రామములలో నూటయెనిమిది శివలింగముల బ్రతిష్ఠించిరి. అంతియకాక యాంధ్రదేశమున సుప్రసిద్ధములగు వైకుంఠపురము, మంగళగిరి, పొన్నూరులలో వైష్ణవాలయముల బునరుద్ధరించిరి. విశేషముగ మాన్యము లిచ్చి దేవాలయముల పోషించుటయే కాక యఱువదియారు గ్రహారముల బండిత ప్రకాండుల కొసగి భాషాయోషా మణిరూపమును జక్కదిద్దెను. నేటిభావనారాయణ స్వామివారి దేవాలయమున జరుగు—అంగరంగ భోగములన్నియు శ్రీ వారేర్పాటు చేసినవే. పరంపరగా ధర్మకర్తలగు తద్వంశీయులెల్లరీనియమమును బాటించుచు వచ్చుచున్నారు.

వంశపరంపర ధర్మకర్తలైన శ్రీ రాజావాసిరెడ్డి హరిహర ప్రసాదు బహద్దరు మన్నెసుల్తానుగారు సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల విద్యావిశారదులగుటచే నొక "ఓరియంటల్ హైస్కూలు" ను భాషాప్రవీణ—విద్యాప్రవీణలు గల సంస్కృత కళాశాలను సమర్థులగు నుపాధ్యాయులనునిచికొని నడిపించుచున్నారు. వారికి జేదోడు వాదోడుగానుండి దేవస్థానమునకు దదనుబంధ సంస్థలకు మేనేజరుగానుండి శ్రీ కాట్రగడ్డ అనంత పద్మనాభ చౌదరిగారు దేవాలయ పాఠశాల-కళాశాలల నత్యంతాభివృద్ధికి దెచ్చుచున్నారు. 1935 సంవత్సరమునుండి తామీ పదవి నలంకరించి తూర్పు గాలిగోపురము కొంతవఱకు-దక్షిణ దిశనున్న గోపురముపై 1951 సంవత్సరమున బొమ్మకట్టుపనియు వేనకువేలు వెచ్చించి నూతన కల్యాణ మంటపము- యజ్ఞశాల, కళాశాలాభవనములు విద్యుద్దీపములు- దేవాలయపు లోపలిభాగము నత్యంత మనోహరముగా బాలగచ్చు మొదలగునవి చేయించిరి. ఇంచుమించు మూడు లక్షల ద్రవ్యమును వెచ్చించియు నేటికి గొంత ధనమును నిలువచేసి నూతనముగా భూములనుగొని స్వామివారి యాదాయమును బెంపొందించుచున్నారు. నిష్కల్మష హృదయములతో భగవత్సేవ తద్ద్వారమున మానవసేవ జేయుచున్న శ్రీ ధర్మకర్తగారిని మేనేజరు గారిని శ్రీ భావనారాయణ స్వామివారు సంపూర్ణ కరుణాకటాక్ష వీక్షణములతో జూచుగాతమని మా శుభాశీస్సులు.

(సంపాదకుడు)

ఉత్సవమూర్తులు

ఉత్సవములు

శ్రావణమాసము - కృత్యములు

1. (1) ఆషాడశుక్ల పూర్ణిమ భానువారము 22-7-'56 తేది నుండి మాసవ్రతముగా నారంభించి స్నానము, నక్త భోజనమును నాచరించుట కోకిలావ్రతము. నక్తవ్రతమగు ఒను సాయాహ్నవ్యాపిని యగు పూర్ణిమ గ్రహింపనగును.

"ఆషాడపౌర్ణ మాస్యాంతు సంధ్యాకాలేహ్యుప స్థితే
సంకల్పయేన్మాసమేకం శ్రావణే ప్రత్యహంత్వహమ్
స్నానంకరిష్యే నియతం బ్రహ్మచర్యే స్థితాసతీ
భోక్ష్యామి నక్తం భూశయ్యాం కరిష్యే ప్రాణినాంద
యామ్"

అనుభవిష్యపురాణ వచనములు తెలియనగును.

(2) శ్రావణమాసమందేకభుక్తము, నక్తవ్రతము, శివ విష్ణువుల కభిషేకమును విధింపఁబడినవి.

"శ్రావణం నియతో మాసమేక భక్తేనయః క్షిపేత్
యత్రతత్రాభిషేకేణ పూజ్యతే జ్ఞాతివర్ధనః"

అని భారతము.

శ్రావణమునఁ బ్రతిదినమునను ఘృతము, క్షీరము, ఫలములు దానము లొనర్పనగును.

"ఘృతంచక్షీర కుంభాంశ్చ ఘృతపక్వం ఫలానిచ।
శ్రావణే శ్రీధరప్రీత్యై దాతవ్యాని దినేదినే" అని వామన పురాణము.

(3) శ్రావణమునఁ బ్రతి సోమవారము నందును బ్రదోషమున యథావిధిని శివపూజనమును, శక్తియున్న యుపోషణమును లేకున్న నక్తభోజనమును నాచరింప నగును.

"సోమవారవ్రతం కార్యం శ్రావణేవై యథావిధి
శక్తేనోపోషణం కార్యమథవా నిశిభోజనమ్"

అని విధింపఁబడినది.

(4) శ్రావణమునఁ బ్రతి శనివారము నందును దిలామలకోద్వర్తనమునన భ్యంగస్నానమును, నృసింహపూజయును మొదలుగానగు సంపత్తి శనివారవ్రతము నాచరింపనగును.

(5) శ్రావణము నందు మంగళవారమున గౌరీపూజ విధింపఁబడినది.

2. సింహసంక్రమణము—

(1) ప్రవేశకాలము నుండి పదునాఱు ఘడియలు పుణ్యకాలమగును. నిశీథమునకు లోఁగావచ్చినఁ బూర్వదినార్థము పుణ్యకాలము. శ్రావణశుక్ల దశమి గురువారము-16-8-1956 తేదీ—మధ్యాహ్నమునకు బరమున హరిపద మను సింహసంక్రమణ పుణ్యకాలము.

3. 8-8-1956 తేదీ—శ్రావణశుక్ల ద్వితీయా బుధ వారము - చూడి కొడుత్త నాచ్చియార్ తిరునక్షత్రము—శ్రీ గోదాదేవీ జన్మదినమగుటయే. వైష్ణవాలయములలో జరుపబడును. పాండ్యదేశమున 'శ్రీ విల్లిపుత్తూరు' అను దివ్యస్థలమునందు ఆదికేశవుల యర్చనమునకుఁగా పెంపొందు నందన తులసీవనమును భక్తుఁడగు విష్ణుచిత్తుఁడు (పెరియాళ్వారు) పాదు కొల్పునపుడు భూమినుండి యొక బాలిక యుద్భవించెను. కేశవాభ్యర్చనమునకై యా బాలిక స్వయముగఁ దులసీ పుష్పమాలికను జేసి ధరించుకొని పిమ్మట యా దికేశవుల యర్చనావసరమునఁ దండ్రియగు విష్ణుభక్తునిచే సమర్పింపజేసెడిది. శూడికుడుత్తాళ్ = ధరించి యిచ్చునదనుట. బాలిక కూర్చి యిచ్చెడి పుష్పమాల యెడల విష్ణుచిత్తుఁడు భ్రమఁజెంది యొకనాఁడు విష్ణువునకు సమర్పింపఁడయ్యెను. స్వప్నమున విష్ణుచిత్తునకుఁ గేశవుఁడు సాక్షాత్కరించి బాలిక ధరించి యిచ్చెడి పుష్పమాలికయే యానందదాయక మగుననియు నట్లు జరిగింపనగుననియు నాదేశించెను.

"తదాఖనిత్ర వక్త్రేణ విష్ణుచిత్తే మహాత్మని।
తులసీ వృక్షమూలాన్య ఖననంచ ప్రకుర్వతి।
లక్ష్మ్యంశాల్లో కరక్షార్థం గోదా భూమ్యాస్తతోఽజని।"

లక్ష్మ్యంశమున లోకరక్షణమునకై శ్రీ ఆండాళ్—గోదాదేవి ప్రాదుర్భవించెను. విష్ణువు స్వయముగా గోదాదేవిని బరిగ్రహించెను. శ్రీ ఆండాళ్ వారు ధరించెడి పుష్పమాలయే వటవృక్షశాయి—శ్రీ ఆదికేశవమూర్తికి సమర్పింపఁబడుచుండుట శ్రీ విల్లిపుత్తూరు దివ్యస్థలమునఁ బ్రసిద్ధమగు నాచారమై యున్నది. శ్రీ విల్లిపుత్తూరు దేవస్థానము మధురకు 52 మైళ్లు దూరమునఁ గలదు.

4. 11-8-1956 తేదీ—శ్రావణశుక్ల పంచమి—శని వారము; నాగపంచమి, గోడయందు వ్రాసిన సర్పములను గాని మృత్తికాదులచే నిర్మింపఁ బడిన సర్పములను గాని పూజింపవలెను.

"యేతస్యాం పూజయన్తీహ నాగాన్భక్తిపురస్సరాః।
న తేషాం సర్పతో వీర భయం భవతి కుత్రచిత్"

నాగ భయనివారణమగుటకు నాగార్చనము విధింపఁబడెను.

5. 17-8-1956 తేదీ—శ్రావణ శుక్లైకాదశీ శుక్ర వారము—వరలక్ష్మీవ్రతము పూర్ణిమకు సమీపముననగు శుక్రవారమున శ్రావణము నందు వరలక్ష్మీపూజ యాచరించుట నాంధ్రదేశమునను దక్షిణ దేశమునను బ్రసిద్ధము

6. 18-8-1956-తేదీ-శ్రావణశుక్ల ద్వాదశీ శనివారము

(1) చాతుర్మాస్యవ్రతాంగ పద్మవ్రతము

i. ఆషాఢ శుక్లైకాదశి నుండి సంకల్పించిన శాక వ్రతమునకు సాంగతా సిద్ధికై శాకదానము సంకల్పించి, బ్రాహ్మణుని బూజించి, శాకమీయవలెను.

"ఉపాయన మిదందేవ వ్రతసంపూర్తిహేతవే।
శాకంతు ద్విజవర్యాయ సహిరణ్యందదామ్యహమ్"

ii. "దధి భాద్రపదేమాసి వర్జయిష్యే సదాహరే" అని దధివ్రతమును సంకల్పింపనగును. దధిమాత్రము వర్జ్యము. తక్రాదులకు నిషేధములేదు.

(2) పవిత్రా రోపణము విష్ణువున కాచరించుట విధింపఁ బడినది. నిత్యవ్రతము.

"నకరోతి విధానేన పవిత్రారోపణంతుయః।
తస్యసాంవత్సరీ పూజా నిష్ఫలా మునిసత్తమ।
"తస్మాద్భక్తి సమాయుక్తైర్నరై ర్విష్ణుపరాయణైః।
వర్షేవర్షే ప్రకర్తవ్యం పవిత్రా రోపణంహరేః"

7. ఉపాకర్మ—

బ్రహ్మయజ్ఞాధ్యయనములు నిత్యమగునటులనే యుపాకర్మయు నావశ్యకముగ నాచరింప వలయును. బ్రహ్మచారులు గృహస్థులు వానప్రస్థులును ఈ ధర్మము నాచరింపవలెను.

"ఉపాకర్మణి చోత్సర్గేయథాకాలం సమేత్యతు।
ఋషీన్ దర్భమయాన్‌కృత్వాపూజయేత్తర్పయేత్తతః"
"కృత్వా యజ్ఞోపవీతాని నవాని వసుధాధిప।
హుత్వాగ్నౌ గురవే దత్వా పితృభ్యో ధారయేత్తతః।"
"ఉపాకర్మణి విప్రేభ్యో దద్యాద్యజ్ఞోప వీతకమ్।
ఆయుష్మాన్ జాయతే తేనకర్మణా మానవోభువి।"

ఋషిపూజయు, దేవర్షిపితృతర్పణమును, హోమమును, నూతన యజ్ఞోపవీత ధారణమును, యజ్ఞోపవీత దానమును గురువులను బూజించుటయు జరుపనగును.

10-8-1956 తేదీ. శ్రావణశుక్ల చతుర్థీ శుక్రవారము— సామగులకు పాకర్మ

20-8-1956 తేదీ. శ్రావణశుక్ల చతుర్దశీ సోమవారము— బహ్వృచులకుపాకర్మ

21-8-1956 తేదీ. శ్రావణశుక్ల పూర్ణిమా మంగళవారము తైత్తిరీయులకు వాజసనేయులకును నుపాకర్మ

8. 24-8-1956 తేదీ-శ్రావణ కృష్ణతృతీయా శుక్రవారము—సంకష్ట చతుర్థీవ్రతము. చంద్రోదయవ్యాపిని యగు చతుర్థియందుపవాసమొనర్చి సంకష్టహరణము నకై గణేశుని బూజించి, పిమ్మట చంద్రుని బూజించి, పూజాంతమున భుజించెడి వ్రతము.

9. 29-8-1956 తేదీ-శ్రావణ కృష్ణాష్టమీ బుధవారము మతత్రయమునకును శ్రీ కృష్ణజయంతి-జన్మాష్టమి.

"ఉదయే చాష్టమీకించిన్నవమీ సకలాయది।
భవేత్తు బుధసంయుక్తా ప్రాజాపత్యర్క్ష సంయుతా।
అపివర్షశతే నాపిలభ్యతే యదివానవా।"

అనుస్కంద పురాణవచనమునను

"ప్రేతయోనిగతానాంతు ప్రేతత్వంనాశితంనరైః।
యైఃకృతా శ్రావణేమాసి అష్టమీ రోహిణీయుతా।
కింపునః బుధవారేణ సోమేనాపి విశేషతః।
కింపునః నవమీయుక్తా కులకోట్యాస్తుముక్తిదా।"

అను పద్మపురాణవచనమునను రోహిణి, బుధవారము, అష్టమితోఁ గూడిన నవమియు సంభవించుట అలభ్య యోగముగ శ్రీకృష్ణ జన్మాష్టమిని గూర్చి వర్ణింపఁబడెను. ఈ వ్రతమునఁ బ్రధానములుగ నుపవాసమును, బూజయు నాచరింపవలెను. ఇది నిత్యవ్రతమగుటను నాచరింప కున్నఁ బ్రత్యవాయము సంభవించును.

"యేనకుర్వంతి జానంతః కృష్ణజన్మాష్టమీ వ్రతం।
తేభవన్తి నరాః ప్రాజ్ఞవ్యాలా వ్యాఘ్రాశ్చ కాననే।—
"నకరోతి యదావిష్ణోః జయన్తీ సంభవంవ్రతం।
యమస్య వశమాపన్నః సహతే నారకీంవ్యథామ్।"

అను మున్నగు విధులవలన నీవ్రత మాచరించుట ముఖ్యము.

10. 4-9-1956 తేదీ-శ్రావణకృష్ణా మావాస్యా మంగళ వారము. పిఠోరీవ్రతము - పోళావ్రతమని ప్రసిద్ధముగ వ్యవహరింపఁ బడునది.

సంధ్యాకాలమున స్నానము, ప్రదోషసమయమున దేవీ పూజ, బ్రాహ్మణ సువాసినీలకు భోజనమును జరిపి పిమ్మట భుజింపనగునని చెప్పఁబడినది.

ముగ్ధభక్తి

బులుసు వేంకటరమణయ్య

భగవంతుఁడు భక్తపరాధీనుఁడు; భక్తులకయి తాను శ్రమలకోర్చి, వారి కష్టములను తొలఁగించుచు, సుఖములను కూర్చుచుండును. మఱియు ప్రౌఢభక్తులకంటె బాలభక్తులయెడనే దేవునకు మక్కువ యెక్కువ. చిన్న వయస్సున నున్నవారి మనస్సులు సుకుమారములు; అందెట్టి వంచనకును తావుండదు. అమాయికములగు పిన్నల మనస్సు అన్ని విషయములను యథార్థములనియే గ్రహించును. కలుషరహితములగు నట్టి మనస్సు కల శిశువు లేమికోరినను భగవంతుఁడు నెఱవేర్పవలసినదే! మహాయోగులుకూడ సాధింపఁజాలని కార్యముల నిట్లు ముగ్ధమానసు లవలీల సాధింపఁగల రనుట నిస్సందేహము. దీనికి దృష్టాంతమున బసవపురాణమునందలి క్రింది కథను గ్రహింపఁదగును.

పూర్వము కల్యాణనగరమున శివదేవుఁడను నొక్క గొప్ప శివభక్తుఁడుండెడివాఁడు. అతఁడు పరమమాహేశ్వరాచారపరుఁడై, సదా శివుని ధ్యానించుచు, శివభక్తులను, జంగములను బూజించుచుఁ, గలిగినంతలో వారిని సత్కరించుచుఁ గాలము గడుపుచుండెను. తన యింట లేకున్నను, శివభక్తులు కోరిన వస్తువుల నెంత శ్రమపడియైనను తెచ్చి, యొసఁగి, వారికి సంతోషముఁ గూర్చుచుండును. అతని భార్యయు, బిడ్డలునుగూడ నతని యడుగుజాడలలోనే నడచుచు, భక్తపరాధీనులయి యుండెను. వారు, తమ యింటి కతిథులుగావచ్చిన భక్తులారగించిన పిదప భుజించెడివారు.

ఒకప్పుడు శివదేవుఁడు తన భార్యతోఁగూడఁ బొరుగూరికిఁబోయి కొలఁది దినము లచ్చట నుండవలసి వచ్చెను. అతఁడు ప్రతిదినము కుంచెఁ డావుపాలు పిదికి, శివునకు నివేదించుట నియమముగా గ్రహించియున్నందున, తానూరికిఁబోయినచో ఆ నియమ మెట్లు నెఱవేఱునో యను దిగులుమాత్ర మతనికి లేకపోలేదు. అతఁ డాలోచించి తన కడగొట్టుకుమార్తె యగు 'గొడగూచి' నింటిలో విడిచినచో, ఆ బాలికవలన తన వ్రతము నిరాటంకముగ జరుగఁగలదని నిశ్చయించి, యా బాలికతో నిట్లు పలికెను—

"అమ్మా! గొడగూచీ! మీ యమ్మయు, నేనును గ్రామాంతరమున కేఁగుచున్నాము. తిరిగివచ్చుసరికి వారము దినములుపట్టును. మేము వచ్చువఱకు నీవు మన యింటిని కాచుచుండవలెను. నీ విల్లుకదలి యెక్కడికిని పోఁగూడదు. ఇరుగుపొరుగుల బిడ్డలతో నాడుటకుఁ బోరాదు. నిన్ను నమ్మి, నీ కిల్లప్పగించి పోవుచున్నాము. భద్రము సుమా! మఱియొక ముఖ్యమైన విషయమున్నది. దీనిని శ్రద్ధగా వినుము. నేను ప్రతిదినము కుంచెఁ డావుపాలు కోరతో గుడికిఁ దీసికొనిపోయి పరమశివునకు నివేదించి వచ్చుచుండుట నీవు నెఱుఁగుదువు గదా! నేనూరలేనప్పుడు నాకు బదులుగ నీవు నావ్రతమును నెఱవేర్చుచుండవలెనని నా కోరిక. నీ వట్లు చేసెదనని మాట యిచ్చినయెడల నిర్విచారముగఁ బోయి వచ్చెదము. నిన్ను నమ్మిపోయెదము. తిరిగివచ్చునపుడు నీకొక మంచి బొమ్మను, చక్కనిబొమ్మ పొత్తికలను తప్పక తెచ్చెదము. మా అమ్మవు కావూ! మా తల్లివికావూ! మా కోరిక చెల్లింపుము."

తండ్రి యిట్లు ఎంతో అప్యాయముగఁ గోరఁగా గొడగూచి సంతసముతో సమ్మతించి తనకెట్టి భయము లేదనియు, తలిదండ్రులు చెప్పినట్లే ప్రవర్తింతుననియు, వ్రతభంగముకాకుండఁ బ్రతిదినము పరమశివునకుఁ బాలు నివేదించి వచ్చుచుందును. మీ రనుమానింపక పోయి రండు' అని పలికి వారిని సాగనంపెను.

గొడగూచి మఱుదినము వేకువనే లేచి కాలుసేతులు కడుగుకొని, మంచి గంగులపాలు పిదికి కుంచెఁడు కొలిచి గిన్నెలోఁబోసి, దాని నెవ్వరును జూడకుండఁ బలుచని గుడ్డను పైనికప్పి శివాలయముఁ బ్రవేశించి దేవుని ముందరనా పాత్రము నుంచెను. పిదప శివునకు సాష్టాంగముగా నమస్కరించి 'ఓ దేవదేవా! నా తండ్రి వాడుక ప్రకారము నీకుఁ గుంచెఁడు గోక్షీరములను నివేదించుచున్నాఁడు. అతఁ డూరలేనందున నే నాతనికి బదులుగా వచ్చితిని. ఈ క్షీరముల నారగింపుము' అని పాత్రముపైఁ గప్పియున్న వస్త్రమును దీసివైచెను. శివుఁ డామె ప్రార్థన నాలించినట్లులేదు. తమ యింటికివచ్చు శివభక్తు లారగించునట్లు పరమశివుఁడును నైవేద్యమిడిన పాల నారగించునని గొడగూచి భావించినది. తన భావనకు విరుద్ధముగా—దేవుఁడు క్షీరమును గ్రహింపకుండుట కామె మిగుల సంకటపడినది. తాను చూచుచుండఁగా ఆరగించుట కిష్టముండదేమోయని చాటుగా నిలిచి కొంతసేపు నిరీక్షించెను. అప్పటికిని శివుఁడు పాలారగింపఁడాయెను.

తన తండ్రి ప్రతిదినము తెచ్చుచుండు క్షీరముల నా దేవుఁ డారగించుచుండెననియు, నాఁటి పాలలోనో, పరిచర్యలోనో యేదో లోపముండుటఁబట్టియే శివుఁడు స్వీక

రింపలేదనియు నామె తలఁచెను. దేవుఁడు తాఁదెచ్చిన పాలను స్వీకరింపనియెడల తండ్రి వ్రతమునకు భంగము కలుగుననియు, అందువలనఁ బాతకము సంభవించు ననియు, తండ్రి కోపించి తన్ను శిక్షించుననియు గొడగూచి మిగుల భయపడెను. ఆమె దుఃఖముతో మిక్కిలి ప్రాదేయ పడి దేవదేవున కిట్లు విన్నవించెను—

"ఓ జగదీశ్వరా! నేనెంతో భక్తితో సమర్పించిన పాల నేల యారగింపకున్నావు? నేఁదెచ్చిన క్షీరములు రుచిగా లేవా? లేక బాగుగా క్రాఁగలేదా? ఇవి విఱిగిపోయినవని యనుమానమా? పసిబిడ్డ తెచ్చిన పాలారగింపరాదని తలఁచుచున్నావా? లేక పాలు తెచ్చుటలో జాలమైనదా? ఇవి పొగచూరినవా? వేఁడిగానున్నవని సందేహమా? నీళ్లు కలసిన పాలని యనుమానమా? భజంత్రీమేళములతో ఆరగింపు తేలేదని కోపమా? ఈ పాలు చాలవా? లేక యివి యావుపాలు కావని సందేహమా? ఈ పాలు త్రాగ వలెనని నేను మనస్సులో ననుకొనుచున్నానని తలఁచు చున్నావా? పాలు త్రాగవలెనని బుద్ధిపుట్టలేదా? నెయ్యి పోయలేదని త్రాగుట మానితివా? పాలు నీ నోటి కందీయ లేదని యలిగితివా? ఇవి సరిగా కుంచెఁడులేవని యను మానించితివా? ఇవి మీఁగడకట్టలేదని త్రాగమానితివా? నేను తెచ్చునెడ దారిలో నెవ్వరైనఁ జూచినారేమో యని యనుమానమా? నీవీ క్షీరముల నేల గ్రోలలేదో చెప్పుము. నీ కాఁకలికానియెడల గుక్కెఁడు పాలైనఁ ద్రాగి నాకు సంతృప్తిఁ గొల్పుము. లేనియెడల-మాయయ్య-నేను నీకు నివేదింపక త్రాగివేసితినని నన్నే శిక్షించును. తండ్రీ! దయయుంచి పాలు త్రాగుము. ఉత్తపాలు రుచించని యెడల గుజ్జన్నము కుడికెఁడు తెచ్చెదను. ఉట్టిపయి బానలో నేయి యున్నది; అది తెచ్చెదను. కుండనిండుగఁ గలకండయున్నది. కావలెనన్న దానిని తెచ్చెదను. ఏమి కావలెనో కోరుము. ఎట్లయినను సంపాదించి తెచ్చెదను; కాని యీ పాలు త్రాగక నన్ను చిక్కులు పెట్టకుము."

గొడగూచి యేమి చెప్పినను పరమశివుఁడు వినిపించు కొనలేదు. ఆమెకు దుఃఖమెక్కువయి వలపల యేడ్వ సాగినది; కాలుసేతుల నేలపైఁగొట్టుచు నేలపైఁ బొర్ల సాగినది. ఏమైన నా పాషాణవిగ్రహమునకు హృదయము కరంగలేదు. ఆమెకు మిక్కిలి విసుగు జనించినది. చివ ఱకు 'ఓదేవా! నీవీక్షీరముల నారగింపనియెడల మావారు నన్ను జావఁగొట్టుదురు. అందువలన బాధపడి, నేను ప్రాణములు విడువవలసివచ్చును. పుట్టినవారెప్పుడైనను గిట్టకమానరు. కావున నాచావెప్పుడైన నిశ్చయమే! మా యయ్యచే దెబ్బలుతిని చచ్చుటకంటె ఇప్పుడే నీ సన్నిధినే **మరణించుట ఎంతయు** మేలు." అని యనుచు నామె తన తలను శివుని విగ్రహముతోఁ దాఁకించి కొట్టుకొన సుంతఁగా, పరమశివుఁడు గొడగూచి యవస్థకు జాలిపడి రెండు చేతులతో నామె తలను పట్టుకొని "బిడ్డా! సాహ సము వలదు. నీ ముగ్ధభక్తికిఁ జాలమెచ్చితిని. నీవేమి చేయుమన్నను జేసెదను. నీవు తెచ్చిన పాలను తప్పక త్రాగెదను. ఇట్లే ప్రతిదినము—నీవు పాలు తెచ్చియిచ్చు చుండునంతవఱకును త్రాగెదను. విచారము మానుము" అని పలికి, యా బాలికను బుజ్జగించి యామె తెచ్చిన పాత్రమునందుకొని కుంచెఁడు పాలను గడగడ త్రాగెను. గొడగూచి ఆనందమున నాకసము నందుకొనెను. నాఁడు మొదలిట్లే ప్రతిదినము గొడగూచి తెచ్చిన కుంచెఁడావు పాలను పరమశివుఁడు గ్రోలుచు, నామెకు సంతృప్తిని కలిగించుచుండెను.

ఇట్లు వారము దినములు జరిగెను. పొరుగూరికిఁ బోయిన శివదేవుఁడు నాతని భార్యయు నింటికి వచ్చు చుండఁగా, గుడికిఁబోయి ఉత్తపాత్రతో గృహమునకు మఱలి వచ్చుచున్న గొడగూచి దారిలో ఎదురుపడినది. ఆమెనుచూచి వారు 'అమ్మాయీ! ఎక్కడనుంచి వచ్చు చున్నావు? చేతిలోని యా పాత్రయేమి?' అని ప్రశ్నిం చిరి. అప్పుడు గొడగూచి తండ్రితో 'నాయనా! నీవు చెప్పి నట్లు ప్రతిదినము నేను కుంచెడు పాలను శివునకు నివేదన మొనర్చి వచ్చుచుందును. అట్లే నేఁడును పోయి వచ్చు చుండఁగా దారిలో మీ రెదురైనారు' అనెను. అంత నామె తల్లి "అమ్మా! అట్లయిన దేవునకు నివేదించిన పాలేవీ?' అని యడిగెను. గొగూడచి యాశ్చర్యముతో 'ఏమి? దేవు నకు నివేదించిన పాల నాతఁడు త్రాగక విడుచునా? నేను సమర్పించిన క్షీరము నా దేవుఁడే ప్రతిదినము త్రాగు చున్నాఁడు. పిదప నుత్తపాత్రమును నేఁ దెచ్చుచున్నాను నాయన నివేదించినప్పుడును జరుగునదిట్లేకదా? మన యింటికి భక్తులు వచ్చినపుడు వారికి నివేదించిన పంచ భక్ష్యములను, వా రారగించుటలేదా? అట్లే పరమశివుఁడు నారగించుచున్నాఁడు' అనెను. ఆ మాటలు విని శివ దేవుఁడు మిక్కిలి కోపించి "ఓసీ! వయసునఁ జిన్న దైనను అసత్యము పల్కుటకు వెనుతీయకున్నావు. ఎంత ధైర్యము! శిలావిగ్రహ మెక్కడనైనను పాలు త్రాగునా? ఈ మాట నెవ్వరైన నమ్ముదురా? నేను దేవునకు నివే దించి, ఆపాల నింటికిఁ దెచ్చుచుండలేదా? నీవు నీతోడి యాటకత్తెల కెవ్వరికో పాలుపోసి, ఉత్తపాత్రను తెచ్చుచు నేఁ గోపింతునని యిట్లు కల్లలాడి తప్పించుకొనఁ జూచు చున్నావు. పాలు పైవారి కిచ్చుటకు నేఁ గోపింపను. కాని యసత్యము పల్కిన సహింపఁబోను. ఉన్నమాట చెప్పుము; క్షమింతును" అనెను. గొడగూచి గ్రుడ్ల నీరు

గృక్కుకొనుచు 'తండ్రీ! నే సత్యమునే పల్కుచున్నాను. నిజముగా శివుఁడే ప్రతిదినము పా లారగించుచున్నాఁడు. మొదటిదినమునఁ బాలు త్రాగకపోఁగా, నే నెంతయో వేఁడితిని. ఆ దేవదేవుఁడు వాత్సల్యముచూపి వెంటనే క్షీరముఁ గ్రోలెను. నాటినుండి ప్రతిదినము నట్లే జరుగు చున్నది. వలయునన్నచో మీరు రేపు పరీక్షింపవచ్చును' అనెను. శివదేవుఁడు కొంత తిరస్కారభావముతో "సరియే! అదియుఁ జూచెదఁ గాక! ఏమైన విపరీతముగ జరిగినచో అప్పుడే నీ పని పట్టించెదను లెమ్ము" అని పల్కెను.

మఱునాఁ డుదయముననే శివదేవుఁడు కాలకృత్యములఁ దీర్చుకొని పరమేశ్వరుని యాలయమునకుఁ బోవుటకు సిద్ధముగ నుండెను. గొడగూచియు వాడుక ననుసరించి పాలుపితికి, కుంచెఁడు కొలిచి, పాత్రలోఁబోసి దేవదేవునికి నివేదింప బయలుదేరెను. ఆమె తండ్రియు గొడగూచి వెనుకనే గుడికిఁ బోయెను. ఆమె యథాప్రకారము గోక్షీరములను దేవదేవునియెదుట నుంచి, ఆరగింపవలెనని ప్రార్థించెను. అదేమి చిత్రమో కాని, ఆనాఁడు దేవుఁడు పాలు త్రాగఁడాయెను. గొడగూచి మిగుల చిగులుపడి వెలవెల పోయెను. తండ్రి కోపముతోఁ గన్ను లెఱ్ఱచేయుచు "ఓసీ! నేఁడు పరమశివుఁడు పాలేల త్రాగలేదు? త్రాగుట మానె; ముట్టనైనను లేదే! మూర్కొననైన లేదే! పాపాత్మురాలా! నీవు ద్రోహబుద్ధితో నిత్యము పాలు నీతోడి బాలికలకుఁ బోయుచు, పొట్టయుబ్బునట్లు త్రాగుచు 'దేవుఁడే త్రాగుచుండె' నని కల్లలాడెదవా? చూడుము! నీపొట్ట చీల్చెదను." అని యామెపైకి వచ్చెను. గొడగూచి గడగడ వణఁకుచు శివలింగమువద్దకుఁ బరుగిడిపోయి "ఓ లింగా! శివలింగా! పరమేశా! నాతండ్రి నాపై అసత్యదోషము నారోపించి, నీయెదుటనే నా పొట్టచీల్చి చంపనున్నాఁడు. రక్షింపుము. నీవు తక్క నాకు వేఱొక దిక్కులేదు" అని దేవునిఁ బ్రార్థించెను. పరమశివుఁడు వెంటనే తనపొట్టవిచ్చి వారిచేసి, యామెను తన గర్భమున నిముడ్చుకొనెను. వెంటనే విగ్రహము యథారీతి నయ్యెను. శివదేవుఁ డీ సంఘటనకు మిగుల నాశ్చర్యపడుచుఁ బరుగిడి ముందునకుఁబోయి తనయిష్ట దేవుని విగ్రహమునఁ జొరకుండఁ బట్టుకొనఁబోయెను. గొడగూచి కేశములుమాత్రము శివదేవుని చేతిలోఁ జిక్కినవి. గొడగూచి శరీరము శివునిలో లీనమయినది. కేశములు విగ్రహముపొట్టపై వ్రేలాడి యుండినవి.

ఇప్పటికి నాఱునెలల కొకసారి శివలింగము పొట్టపై నిడుపలగు కేశములు పెరుగుచుండును. అప్పుడు వానిని కత్తిరింతురు. నాఁడు గొడగూచిముగ్ధ భక్తిసూచకముగ గొప్ప పండుగు జరుగుచుండును. మఱల నాఱునెలల కిదే పద్ధతి.

శివదేవుఁడు తన యవివేకమునకుఁ బశ్చాత్తప్తుఁడై విచారముతో నింటికిఁ బోయెను. భక్తురాలును, నిర్మలహృదయయు నగు గొడగూచికి శివైక్యము సిద్ధించెను.

భగవంతునకు పసివారిపయి వాత్సల్యా మధికము. పెద్దవారి హృదయములకన్న పిన్నల యమాయిక హృదయములు సులభముగా దేవదేవుని స్వాధీనము చేసికొనగలవు.

[బసవ పురాణము ననుసరించి]

దానశాసనములందలి రెండు చక్కని శ్లోకములు

పండిత పార్థసారధి భట్టాచార్య

దానపాలనయోర్మధ్యే దానాచ్ఛ్రేయోఽనుపాలనమ్।
దానాత్స్వర్గమవాప్నోతి పాలనాదచ్యుతం పదమ్॥

సర్వానేతాన్ భావినః పార్థివేంద్రాన్
భూయోభూయో యాచతే రామభద్రః।
సామాన్యోఽయం ధర్మసేతుర్నృపాణాం
కాలే కాలే పాలనీయో భవద్భిః॥

పై రెండు శ్లోకములు తరుచుగ ప్రాచీనములగు దానశాసనములందు కానవచ్చుచున్నవి. ఈ శ్లోకముల తాత్పర్యము మిక్కిలి గహనమైనది. ఈ వ్యాసమందీ శ్లోకముల తాత్పర్యమును సంగ్రహముగ పరిశీలించెదము.

దాన మనగా ఇచ్చుట; పాలన మనగా ఇచ్చినదానిని సంరక్షించుట. దానము ఏకైక పురుషసాధ్యము కూడ కానవచ్చును. సముదాయ నిష్ఠముకూడ కానవచ్చును. పాలనము మాత్రము సర్వవిధముల స్త్రీ బాలవృద్ధ నిర్విశేషముగ సకలసామాజిక నిష్ఠము. సమాజమందే ఒక్క వ్యక్తియైనను దానమునకు ప్రతిబంధము కల్పించవచ్చును,

దాతయే కాలాంతరమునఁనో సంపత్తు విశేషము వలననో తన దానమునకు అంతరాయమును కల్పించుట కవకాశము లేకపోలేదు. కాగా పాలనము కష్టతరమైనది. కావున దానమునకును పాలనమునకును కల అంతరమును వాని యొక్క ఫలశ్రుతిని చెప్పుట మూలముగ పెద్దలు నిష్కర్షించుచున్నారు. దానమునకు ఫలము స్వర్గమనియు పాలనమునకు ఫలము శ్రీ వైకుంఠ మనియు వారల నిర్ణయము. స్వర్గమనగా 'తే తం భుక్త్వా స్వర్గలోకం విశాలం క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశన్తి' అని గీతోపనిషత్తునందు చెప్పబడినట్లు ఫలాభిసంధియుతమై జ్యోతిష్టోమాది యజ్ఞాది సాధ్యమును సాపాయమును నశ్వరమునగు సుఖస్థానము. అచ్యుతపదమనగా 'యద్గత్వానని వర్తన్తే తద్ధామ పరమం మమ' అని చెప్పబడిన శ్రీ వైకుంఠలోకము. ఈ స్థానమును పొందిన పుణ్యపురుషులకు మరల మరల జన్మ జరామరణ దుఃఖాభిభూతమగు సంసారము కలుగదు. వారికి శాశ్వతముగ సంసార బంధమునుండి మోక్షము కలుగగలదు. వారికి సంతతముగ నిరతిశయమగు బ్రహ్మానందానుభవము కలుగుటచే నిత్యసుఖము ననుభవింతురు. ఆ స్థానమును పొందినవారికి స్వర్గాది సుఖములు బంధములుగను మహాఘోరములు నరకములుగను తోచునని 'ఏతే వై నిరయాస్తాత స్థానస్య పరమాత్మనః' అను మొదలగు ప్రసంగమున మైత్రేయునకు శ్రీ పరాశరపరమర్షి యుపదేశించినట్లు శ్రీ విష్ణుపురాణమునందు తెలియుచున్నది. మరియు 'కారాగృహే కనకశృంఖలయాఽపి బంధః' అనునట్లు స్వర్గసుఖములుకూడ నిస్సమాభ్యధికమగు నానందము ననుభవించుట కనువగునవి కావని అభియుక్తుల సాక్ష్యము చెప్పుచున్నది. కర్మములచే బద్ధులగు వారి కీ లోకము, అపరాధము జేసినవాడు ఇనుప సంకెళ్లతో బంధింపబడి కారాగృహమందు నివసించుట వంటిదనియు, సత్కర్మములు జేసినవారలు స్వర్గమందు వసియించుట పాపకర్మములజేసినవాడు బంగారు సంకెళ్లతో బంధింపబడి కారాగృహమున వసియించుట వంటి దనియు పై అభియుక్తోక్తికి సంగ్రహమగు తాత్పర్యము. కారాగృహమందు స్వాతంత్ర్యము లేక నివసించుటయను పరాధీనత సిద్ధమైనంతట బంధన సామగ్రియగు సంకెలలు అయస్మయములై నంతట న్యూనతగాని హిరణ్మయములైనంతట గౌరవముగాని యెట్లు వ్యావర్తకము కాదో అట్లే స్వర్గలోకవాసముకూడ శాశ్వతానందము నీయజాల కుండుటచే ప్రపన్నులకది అపేక్షణీయముకాదు.

ఈ నిర్ణయము కేవల మర్థవాదము మాత్రము కాజాలదు. దానపాలనములమధ్య ఇంతటి గొప్పదగు అంతరము సిద్ధమైనప్పుడు నశ్వరఫలమగునట్టియు కష్టసాధ్యమగునట్టియు దానము నాచరించుటకు అధికారులు లభింపరను సందియ మక్కరలేదు. దానము పాలనమున కుపజీవ్యము. ఒకానొకదాత ఒకప్పుడొక దానమును చేసిన వెనుకగాని ఆదానమునకు పాలనమునకు ప్రసక్తి లేదు. అనగా దానమే లేనప్పుడు పాలనము లేదని చెప్పవచ్చును. దాత యేర్పడిన తరువాతనే పాలకునకు కార్యము. దాత లేక పాలకునకు పనిలేదు. దాతయు దాతగ మాత్రమే పరిమిత స్వర్గఫలభోక్తయై మాత్రమే ఉండనక్కరలేదు. దాతయగువాడు పాలకుడుగగూడ నుండి స్వర్గాపవర్గ ఫలముల నవారితముగ ననుభవింపగలడు. 'స్వయం తీర్ణః పరాంస్తారయతి' అనునట్లు తాను తరించి తన తరువాతి వారిని తరింపజేయగోరి తాను దానముజేసి పరిపాలించి ఆ దానమును పరిపాలించుట కితరుల కవకాశము కల్పించును. ఇది సాధుజనుల సమయము.

మరియు ప్రతిపురుషునకు తనకు కలదానిలో యథాశక్తిగ కొంతభాగమును దానము చేయవలయు ననుట విధివిహితమగుటయు ధనమునకు వినియోగము దానమగుటయుకూడ దానము తప్పనిసరియగు కార్యముగ తెలియవచ్చుచున్నది.

'అధ్యాపనం చాధ్యయనం యజనం యాజనంతథా
దానం ప్రతిగ్రహంచైవ బ్రాహ్మణానామకల్పయత్'

అని బ్రాహ్మణునకు విధింపబడిన యజనయాజన అధ్యయనాధ్యాపన దాన ప్రతిగ్రహములను నారుకర్మలలో దానమొక విహితకర్మయని మనువుచెప్పుచున్నాడు. 'దానం యజ్ఞానాం వరూథం దక్షిణా లోకె దాతారం సర్వభూతాన్యుపజీవన్తి దానేనారాతీరపానుదన్త దానేన ద్విషన్తోమిత్రా భవన్తి దానే సర్వం ప్రతిష్ఠితం తస్మాద్దానం పరమంవదన్తి' అని తైత్తిరీయమందు దానముచేయువాని ననుసరించి సకలభూతములు జీవించుననియు దానముచే శత్రువులు సంహరింపబడుదురనియు దానముచే శత్రువులు మిత్రులగుదురనియు జగమంతయు దానమునం దాధారపడి యుండుననియు దానప్రశంస చెప్పబడుచున్నది. 'బ్రాహ్మణా వివిదిషన్తి, యజ్ఞేన దానేన తపసానాశనేన' యని బ్రహ్మజ్ఞాన సాధనములలో నొక్కటిగ దానము ప్రశంసింపబడినది. విశేషించి కలియుగమందు దానమే శ్రేష్ఠమైనదనియు 'తపఃపరం కృతయుగే త్రేతాయాం జ్ఞానముచ్యతే। ద్వాపరేయజ్ఞమేవాహుః దానమేవ కలౌయుగే॥' అని మానవ ధర్మమందు చెప్పబడుచున్నది.

ఈ దానము ప్రకారభేదముచే మూడు విధములుగ నగుచున్నదని గీతాచార్యుని నిర్ణయము. 'అభయం సత్త్వసంశుద్ధిః' అని యారంభించిన దైవసంపల్లక్షణమునందు 'దానందమశ్చ యజ్ఞశ్చ' అని దానము దైవసంపత్తుకు

వ్యాప్తకముగ పేర్కొనబడినవి. అవల 'దాతవ్యమితి యద్దానం దీయతేఽనుపకారిణే। దేశేకాలేచ పాత్రేచ తద్దానం సాత్త్వికం స్మృతమ్.' (దానము చేయుట స్వరూపధర్మము, ఇది విదివిహితము అను విశ్వాసముచేత తనకు పూర్వోప కారి కానట్టి సత్పాత్రమగు బ్రాహ్మణునకు తన శక్తి నను సరించి సోమసూర్యోపరాగాది పుణ్యకాలములందును కురు క్షేత్రాది పుణ్యక్షేత్రములందును చేసెడి దానము సాత్త్విక దాన మనబడును.) దేశకాలము పాత్రమునను సవి సము చ్చితములుగనే ఉండనక్కరలేదు. పాత్రము సత్పాత్ర మైనప్పుడు దేశకాలములు విశిష్టములుగ నుండియే తీర వలయునని నిర్బంధములేదు. దేశకాల సంబంధము గుణా ధిక్యమును కల్పించును. 'గత్వా యద్దీయతే దానం తద నన్తఫలం స్మృతమ్। సహస్రగుణమాహూయ యాచితేతు తదర్ధకమ్' (తానే స్వయముగ ప్రతిగ్రహీతయగు నాతని యొద్దకుపోయి తాను చేయదగిన దానమును చేయుట అనన్తఫలము నిచ్చును. తనయొద్ద కా ప్రతిగృహీతను రావించి యిచ్చుట సహస్రగుణిత ఫలమునిచ్చును. ప్రతి గృహీతచే యాచింపబడి యిచ్చిన దానము దానిలో సగము ఫలమును మాత్రమే యిచ్చును) అను మొదలగు ప్రమా ణము లీయెడ ననుసంధించు కొనదగును,

'యత్తుప్రత్యుపకారార్థం ఫలముద్దిశ్యవాపునః
దీయతే చ పరిక్లిష్టం తద్దానం రాజసంస్మృతమ్'

(తన కొకప్పుడు ఉపకారము చేసినవానికి ప్రత్యుపకార ముగ చేయగోరి అట్టి పూర్వోపకారికి దానము చేయుటగాని అట్లు కాక ఇప్పుడు చేసిన దానమునకు భవిష్యత్తున ప్రతి ఫలమును కోరిగాని చేయబడియెడిదియు ఈ దానమువలన మరియొక విధమగు ఫలము నుద్దేశించి చేయబడెడిదియు ఈ దానమువలన యెట్టి ప్రయోజనమైనను కలుగపోవునా యను సందిగ్ధ సాధ్యక్లేశముచే చేయబడియెడిదియు నగు దానము రాజసదాన మనబడును.)

'అదేశ కాలే యద్దాన మపాత్రేభ్యశ్చ దీయతే
అసత్కృత మవజ్ఞాతం తత్తామసముదాహృతమ్'

(దేశకాల పాత్రముల తత్త్వమును లేశమైన పరిశీలింపక దేశకాలములను తెలియక ప్రతిగృహీతయందు గౌరవ బుద్ధి లేక కేవల దంభాహంకారములకు లోనై చేయువాని దానము తామసదానమని యనబడుచున్నది.

సాత్త్వికదానమందును దేశకాల పాత్రములందలి వైవి ధ్యముచేత ఫలభేదము సిద్ధమై యుండుటను వేరుగ చెప్ప నక్కరలేదు. ఈ వ్యాసమందుద్దిష్టమైనట్టి ఈ విచారము ముందు నిరూపింపబడును.

దానమునకు వినియోగపడని ధనము వ్యర్థమై నశించి పోవుటచే కూడ దానము చేయుట అవసరమగునని వ్యతి రేకముఖముగ నీతిశాస్త్రపరులు చెప్పుటను సంగ్రహముగ నీ రెండు పద్యములలో చూడవగును. 'దానం భోగోనాశ స్తిస్రో గతయోభవన్తి విత్తస్య' (ద్రవ్యము వినియోగింప బడుటకు కలవి మూడే మార్గములు. అందు మొదటిది దానము. రెండవది భోగము. మూడవది నాశనము.) ద్రవ్యము కలిగినందులకు ఫలము ద్రవ్యవంతునకు తన చేతిమీదుగా దానముచేసికొనుటలో ప్రధానమైనది. దానశిష్ట మగుదానిని తన యైహికభోగములకు సాధనముగ విని యోగించుకొనదగును. ఈ రెండు కార్యములు చేయనినాడు ఆ ద్రవ్యము పరిపరివిధముల నశించిపోవును; అని పై పద్య మునకు తాత్పర్యము చెప్పవచ్చును. ఆ నాశమునకు త్రోవ లనుకూడ ఈ క్రింది శ్లోకము స్పష్టపరచినది.

'చత్వారోధనదాయాదాః ధర్మాగ్ని నృపతస్కరాః।
తేషాం జ్యేష్ఠావమానేన త్రయః కుప్యన్తి సోదరాః॥'

(ధనమునకు దాయాదులు నలువురు. మొదటిది ధర్మ ము, రెండవది అగ్ని, మూడవది రాజు, నాల్గవది తస్క రులు) అనగా ధనవంతుడు తన యైశ్వర్యమును ధర్మ కార్యములకు- అనగా పూర్వోక్తములగు దాన భోగములకు వినియోగించ నంతట ఆ ధనమును అగ్నిరాజులు తస్క రులు హరించెదరు. ధనమునకు దాయాదులనగా హక్కు దారులు నలుగురు సోదరులగుట విధివిహితమగుటచే ఆ సోదరులందరును సొత్తును తమలో తాము విభజించి కొనుట న్యాయసమ్మతమగును. ధర్మమనువాడు అగ్ర జుడు. వానియందు అనుజులు గౌరవముగలిగియుందురు; ఎవ్వడు తనకుగలదానిని ధర్మమునకు వినియోగించవల సిన భాగమును ధర్మముక్రింద వినియోగించక ఆ ధర్మ మును తిరస్కరించి అవమానపరచుచున్నాడో వానియెడల కోపించి (జ్యేష్ఠునియందుగల గౌరవముచే) ఆ ద్రవ్యమును తమకు వశపరచికొందురు. అనగా ధర్మమునకుపయోగ పడనట్టి యవివేకుని ధనము అగ్నిచే దహింపబడియు రాజపురుషులచే బలాత్కారముగ స్వాధీనపరచికొన బడియు దొంగలచే అపహరింపవడియు నశించునని ఈ పద్యముయొక్క తాత్పర్యము.

దానమునకు అంగములగు దేశకాలపాత్రములు మూ డంశములలో దేశకాలములను గురించిన వివరములీ వ్యాస మునకు ప్రధానోద్దేశములు కానందున మూడవదగు పాత్ర విశేషములను గురించి కొంచెము పరామర్శించెదము.

యాజ్ఞవల్క్యుని మతము ననుసరించి

'తపస్తప్త్వాఽసృజద్బ్రహ్మా బ్రాహ్మణా న్వేదగుప్తయే।
తృప్త్యర్థం పితృదేవానాం ధర్మసంరక్షణాయచ'

(చతుర్ముఖుడు సృష్ట్యాదియందు తపమాచరించి వేద ములను సంరక్షించుటకును. దేవతలను పితరులను తృప్తి

పరచుటకును వివిధములగు ధర్మములను అనుష్ఠించి లోకములకు మార్గదర్శకులై ధర్మమును సంరక్షించుట కును బ్రాహ్మణులను ఆదియందు సృజియించెను.

'సర్వస్య ప్రభవో విప్రాః శ్రుతాధ్యయన శాలినః ।
తేభ్యః క్రియాపరాః శ్రేష్ఠాః తేభ్యోఽప్యధ్యాత్మ విత్తమాః ॥'

(ఇతరవర్ణములవార లందరలోను జన్మచేతను కర్మ చేతను బ్రాహ్మణులు శ్రేష్ఠులు. బ్రాహ్మణులందును శ్రుతా ధ్యయన సంపన్ను లుత్తములు. వారలందును విహిత ముల ననుష్ఠానముచే నాచరించెడివారు శ్రేష్ఠులు. వార లందును శమదమాద్యాత్మ గుణములుగలిగి తత్త్వత్రయ జ్ఞానముకలిగిన ప్రపన్ను లుత్తమోత్తములు)

'నవిద్యయా కేవలయా తపసావాఽపి పాత్రతా ।
యత్ర వృత్త మిమేచోభే తద్ధి పాత్రం ప్రకీర్తితమ్,'

(కేవల శ్రుతాధ్యయన సంపత్తిచేతగాని కేవల శమద మాదులచేతగాని కేవలానుష్ఠానముచేతగాని కేవలము పుట్టు కచేతగాని ఔత్కృష్ట్యము సిద్ధించదు. ఎవ్వనియందు అనుష్ఠానసంపత్తియు విద్యయు తపస్సును బ్రాహ్మణ్య మును సముచ్చితములై యుండునో అట్టివానియందే గొప్ప తనముకల్గి అతడే సత్పాత్ర మనబడును.) ఇట్టివానిని దానమునకు పాత్రముగ మహర్షులు కీర్తించుచున్నారు. ఇచ్చట పేర్కొనబడిన జాతి విద్యానుష్ఠాన తపస్సముచ్చ యములం దుత్తరోత్తరములకు ప్రాశస్త్యము చెప్పబడు టచే ఫలతారతమ్యముకూడ సిద్ధమగుచున్నది. ఐనను

'ప్రతిగ్రహ సమర్థోఽపి నాదత్తే యః ప్రతిగ్రహమ్ ।
యే లోకా దానశీలానాం సతానాప్నోతి పుష్కలాన్ ॥'

(ప్రతి గ్రహము చేయుటకు బ్రాహ్మణునకు అర్హత విహితమైయుండినను అట్టి ప్రతిగ్రహమును చేయకుం డుట యుక్తము. అట్లు ప్రతిగ్రహము చేయవలసిన కష్ట స్థితియందుండియు ప్రతిగ్రహము చేయకుండువాడు ఉత్తమమైన దానము చేయువానికి లభియించెడి పుణ్య లోకములను పొందగలడు.) అని ప్రతి గ్రహము బ్రాహ్మ ణునకు విహితమైనను చేతనై నంతవరకు దానిని చేయ కుండుట మంచిదని తెలియుచున్నది. దాననే 'త్రీణి కర్మాణి జీవికా' యని బ్రాహ్మణునకు యాజనాధ్యాపన ప్రతిగ్రహములను మూడుకర్మలు అపద్ధర్మములుగ నాచ రింపదగినవని చెప్పుదురు. ఈ విషమదశయందు భగవ చ్ఛాస్త్ర సంహితాకారులు మనోహరమగు పరిహారమును నిరూపించియున్నారు. ఈ నిరూపణమును క్రమముగ నితి హాసములు పురాణములు బలపరచినవి.

'ఈశావాస్యమిదం సర్వం యత్కించ జగత్యాం జగత్'

(చరాచరాత్మకమగు నీ యఖండ బ్రహ్మాండము సర్వే శ్వరుడగు పరమాత్మచే వ్యాప్తమైయున్నది. ఈ జగమం తయు అతనికే చెందియున్నది.) అనునట్లు ఆతని యను గ్రహ లేశముచే జగత్తునందలి ఆయా పదార్థము లాయా చేతనులకు భోగ్యములుగను భోగోపకరణములుగను భోగ స్థానములుగను వారలవారల కర్మాధీనముగ ననుభవము నం దుపయోగపడుచున్నవి. వాని యనుగ్రహముచే లభిం చిన పదార్థములను వానికై తిరిగి సమర్పించుట ప్రతి చేతనునకు ప్రధమకర్తవ్యము. 'కృతేచ ప్రతికర్తవ్యమేష ధర్మః సనాతనః' ఉపకారము చేసినవానికి చేతనైన ప్ర త్యుపకారము చేయుట అవసరమని సుందరకాండయందు సముద్రరాజుని హితవాక్యము. ఇతర పదార్థముల విషయ మటుంచి,

'విచిత్రా దేహసంపత్తి రీశ్వరాయ నివేదితుమ్ ।
పూర్వమేవ కృతాబ్రహ్మన్ హస్తపాదాది సంయుతా ॥'

(ఈ చేతనునికి భగవత్కైంకర్యము చేసి తరించుట కనువగునట్లు కర్మేంద్రియములు జ్ఞానేంద్రియములాదిగా గల తత్త్వములు సృష్టికర్తయగు భగవానునిచే విచిత్ర మగు రీతిని అనుగ్రహింపబడియున్నవి. ఈ యమూల్య మగు శరీర సంపత్తిని వాని కైంకర్యమునకే ఉపయోగ పరుపవలయును) అనునట్లు ఈ దేహమే భగవానున కర్పింపదగిన దనుట శాస్త్రసిద్ధము. ఇట్లె దేహమును దేహ ధారియగు నాత్మనుకూడ భగవానున కర్పించుటను శాస్త్ర ములు చెప్పచున్నవి. వ్యతిరేకముఖమునగూడ,

'యోఽన్యథాసన్తమాత్మాన మన్యథా ప్రతిపద్యతే ।
కిం తేన నకృతం పాపం చోరేణాత్మాప హారిణా ॥'

యని భగవానున కాత్మార్పణము చేయనివానిని శాస్త్ర ములు నిందించుచున్నవి.

ఈ రహస్యమును తెలిసినవాడు తన యాత్మను శరీర మును ధనమును భగవానున కర్పించుట ముఖ్యము. పూర్వము చెప్పబడినట్లు సత్పాత్రములుగ నిరూపింప బడిన 'త్రిశుక్లాః కృశవృత్తయో బ్రాహ్మణాః పాత్రం' ఇత్యాద్యుక్త లక్షణసంపన్నులగు బ్రాహ్మణులై నను 'స్వాం తఃస్థేన గదాభృతా' అనునట్లు తమ హృదయములందు సర్వేశ్వరుడగు శ్రీమన్నారాయణుని ధ్యానించుచుండెడి ప్రభావముచేతనే పాత్రతను పొందుటచేతను మానవులలో పాత్రాపాత్ర నిర్ణయము ప్రతి గ్రహమందలి గుణదోష వివే చనము మొదలగునవి దుఃసాధము లగుటచేతను పరమ పురుషుడగు నీశ్వరున కీ దానము నొసంగుట ఉచితమను టయే వారలు చెప్పెడి పరిహారము.

భగవానుడు దాన ప్రతిగృహీతగా నుండుటకు అభ్యం తరము లేదు.

'పత్రం పుష్పం ఫలంతోయం
యోమే భక్త్యా ప్రయచ్ఛతి।
తదహం భక్త్యుపహృతం
అశ్నామి ప్రయతాత్మనః॥'

అను గీతా శ్లోకమందు భక్తులచే ప్రీతితో సమర్పింపబడిన పత్రపుష్ప ఫలతోయాద్యల్ప ద్రవ్యమునైనను తాను ఆదరముతో స్వీకరించుటను భగవానుడు స్వయముగ చెప్పుచున్నాడు. ఇంతియేగాక యెవ్వడుగాని తాను చేసెడి దానమును సాక్షాత్తుగ భగవానునుద్దేశించి చేయకపోయినను 'యోయోయాం యాంతనుం భక్తః శ్రద్ధయార్చితుమిచ్ఛతి। తస్యతస్యాచలాం శ్రద్ధాం తామేవ విదధామ్యహమ్॥ సతయాశ్రద్ధయాయుక్తః తస్యారాధన మీహతే। లభతేచతతః కామాన్ మయైవ విహితాన్హితాన్॥' అనునట్లు పరంపరాసంబంధముచే ఆ దానము భగవానునకు చెంది భగవానుడు ఫలప్రదాత యగుచున్నాడనియు గీత చెప్పుచున్నది.

సర్వవ్యాపియు సర్వాంతర్యామియు సర్వనియంతయగు సర్వేశ్వరునకు సమర్పింపదగినది అప్రాకృతమగు నాత్మవస్తువేయైనను,

'అర్చ్యః సర్వ సహిష్ణురర్చక పరాధీనాఖిలాత్మస్థితిః'

అనునట్లు జగద్ధిత కాంక్షచే శిలాలోహమృదాది కల్పిత దివ్యమంగళ విగ్రహ విశిష్టుడై అర్చా సమాధియందు సాన్నిధ్యము జెందిన పరమపురుషునకు సమర్పించదగిన ప్రాకృత పదార్థములు లెక్కకు మిక్కిలిగ కలవు.

ఆత్మార్పణ ప్రకరణమున పూర్వాచార్యు లనుసంధించునప్పుడు,

'వపురాదిషు యోఽపి కోఽపివా గుణతోఽసాని యథా తథావిధః
తదహం తవపాదపద్మయో రహమద్యైవ మయా సమర్పితః'

అని చెప్పి ఆత్మసమర్పణము చేయుచు తనదికాని వస్తువును తానెట్లు సమర్పించుట యని శంకించుకుని,

'మమనాథయదస్మి యోఽస్మ్యహం సకలంతద్ధిత వైవ మాధవ
నియతస్వమితి ప్రబుద్ధధీ రధవా కింను సమర్పయామితే॥'

అను నుత్తర శ్లోకముచేత తన యాత్మను నేటివరకు తనదిగా భావించి నేడు సర్వేశ్వరునిదని తెలిసికొని వానిది వానికిచ్చుటయే తాను సమర్పించుట యనుటను విశదపరచుచుండుట ఈయెడ గమనింపదగినది.

'క్లేశోఽధికతరస్తేషా మవ్యక్తాసక్త చేతసామ్'

అనునట్లు అవ్యక్తోపాసనము క్లేశసాధ్యమగుటచే పరమదయాళురగు మహర్షులు అర్చావతార సౌలభ్యము తెలిసి అర్చాబింబములందు సర్వేశ్వరుని నుపాసించుటను భగవచ్ఛాస్త్ర నిర్మాతలు సంగ్రహవిస్తరరూపముగ తమ రచనలందు నిరూపించిన విధముగ ప్రతిచేతనుడు బహుప్రకారములుగ యథాశక్తిగ తమకు కలిగిన ధనమును భగవద్బింబములకును భగవదాలయములకును సమర్పించుటకవకాశ మేర్పడుచున్నది. ద్రవ్యము సర్వార్థసాధకమనుట నిర్వివాదము. ద్రవ్యముకలవాడు తన ద్రవ్యమును వినియోగించి యథాశక్తిగ భగవదాలయములను నిర్మించుట భగవద్బింబములను నిర్మించుట, మహాప్రతిష్ఠను చేయుట నిత్యార్చనము అవిచ్ఛిన్నముగ జరుగుటకై ఆయా కైంకర్యపరులకు కైంకర్యములకు స్థిరమగు వృత్తులను కల్పించుట జీర్ణోద్ధారాది విశేష కార్యములకు వలయు వసతులను కల్పించుట నిత్యోత్సవ విశేషోత్సవాదులను జరుపుటకు వలయు శాశ్వతనిధిని కల్పించుట నెన్నియో కైంకర్యములు చేయించవచ్చును. ద్రవ్యమును స్వయముగ నిచ్చుటకు శక్తిలేని నిరుపేదలు తమ సామర్థ్యమును దేహబలమును వినియోగించి భగవత్కైంకర్య మహిమను లోకులలో విరివిగా ప్రచారముచేయుటధనసేకరణమునకు గాని ఇతర సామగ్రి సేకరణమునకుగాని తోడ్పడవచ్చును. దీనిని నేటి సామాజికుల మతము ననుసరించి బుద్ధిదానమని గాని శ్రమదానమనిగాని యనగూడును. ఇట్లు మొదటిదగు 'దానపాలన' శ్లోకము వ్యాఖ్యానింపవచ్చును.

'క్షాన్త్యాశుద్ధ్యన్తి విద్వాంసః దానేనా కార్యకారిణః।
ప్రచ్ఛన్న పాపా జప్యేన తపసా వేదవిత్తమాః॥'

అను మానవ వచనము ననుసరించి ప్రాయశ్చిత్తముగ గూడ దానము విహితమై యుండుటను జ్ఞాపక ముంచు కొనవలెను.

ఇక రెండవదగు 'సర్వానేతాన్' శ్లోకమును గురించి విచారించెదము. ఈ శ్లోకము అవతారమూర్తియగు శ్రీరామచంద్ర మహాప్రభునిదని శ్లోకమని చెప్పవచ్చును. లేదా ఆపేరుగల తరువాత ప్రభునిది కావచ్చును. చారిత్రికముగ ఆ విషయమునందలి తత్త్వమును పరిశీలనకు విడచి శ్లోకార్థమును గురించినంతవరకు మన మీయెడ పరిశీలించుట మనపనికి చాలును. 'భావికాలమం దవతరించబోయెడి ఓ రాజులారా! సంసారసాగరమును తరించుటకు ధర్మము సేతువుగ సహాయపడుచున్నది. ఈ సేతువు తెగిపోకుండ కాపాడు చుండెడి భారము మీయందున్నది. ఈ ధర్మసేతువు చెడిపోకుండ కాపాడుట మీ ధర్మము. అట్లు ధర్మసేతువును సర్వకాల సర్వావస్థలయందును భద్రపరచు చుందురని మిమ్ముల నందరను నేను ప్రార్థించెదము'అని రామభద్రుడు

పాల్గొనులకు కొరకు ఈ శ్లోకమునందు చెప్పబడినది. ఈ శ్లోకమందు దానధర్మము ప్రకృతమైనను ధర్మసామాన్యము నందు పాలనమును ప్రార్థించుటయు ఉచితమేయగును.

ధర్మము బహుప్రకారమైనదని మహర్షులు వ్యాఖ్యానింతురు. ధర్మము నారువిధములైనట్లు విజ్ఞానేశ్వరుడు నిర్వచించి అంపలి విభేదమును స్వరూపమును అతడు వ్యాఖ్యానించి యున్నాడు. 'విద్వద్భిః సేవితః సద్భిర్నిత్య మద్వేషరాగిభిః। హృదయేనా భ్యనుజ్ఞాతః' అని సర్వారంభమున మనువు ధర్మలక్షణమును విశాలార్థకముగ చెప్పి యున్నాడు 'ధర్మస్యతత్త్వం నిహితం గుహాయాం' అను మొదలగు నిర్ణయముకూడ పై మను శ్లోకమునకే వ్యాఖ్యానమై ధర్మస్వరూపము నతిగహనమైన దానినిగ చేయు చున్నది. ధర్మమేమాత్రము హానముచెందినను ప్రపంచ యాత్రకు అవరోధమును సంక్షోభమును కలుగుటచే ధర్మ హానము కాగూడదని మహర్షు లాశించెదరు.

'యదా యదాహి ధర్మస్య గ్లానిర్భవతి భారత।
అభ్యుత్థానమధర్మస్య తదాత్మనం సృజామ్యహమ్ ॥

అను సర్వేశ్వరుని శపథము ధర్మహానము అసహ్యమైనదను టను నిరూపించుచున్నది. భగవాను డవతార మెత్తుట యనునది అంత సులభమైన కార్యము కాదు. అవతార క్లేశము దుర్భరమైనది.

'తావృగ్విధామపి కథాం కథయన్ స్వవాచా
వల్మీక జన్మమునిరేవ కఠోరచేతాః'

అని యా క్లేశములను వర్ణించుటకో వినుటకో కూడ శక్యము కాదని కవులు వర్ణించెదరు. అట్టి క్లేశములను సహించి సర్వేశ్వరుడు అవతరించుట యనునది ధర్మహానము వలన కల్పించబడును.

ధర్మమాచరించుట తప్పనిసరియనుటను మనువు చెప్పెడిరీతి ఈ క్రింద నుదహరింపబడుచున్నది.

'ధర్మంశనైః సంచినుయాన్నిత్యం వల్మీకమివపుత్తికా।
పరలోకే సహాయార్థం సర్వభూతాన్యపీడయన్' ४-२३८

చెదలపురుగు పుట్టనుకట్టిన విధముగ కొంచెము కొంచెముగ ధర్మము నార్జించుచుండవలెను. ఏ భూతములకుగాని హాని కలిగించకూడదు.

'నాముత్రహి సహాయార్థం పితామాతా చతిష్ఠతః।
న పుత్రదారం న జ్ఞాతిః ధర్మస్తిష్ఠతి కేవలః ॥'-२३९

పరలోకమందు సహాయముగ తలిదండ్రులు దారపుత్రాదులు వెంటరారు తానాచరించిన ధర్మముమాత్రమే వెంట వచ్చును.

'ఏకః ప్రజాయతేజన్తు రేక ఏవ ప్రలీయతే
ఏకోఽనుభుంక్తే సుకృత మేకఏవచదుష్కృతమ్'-२४०

జన్మించునపుడును మరణించినప్పుడును ఏకాకియై నిలచు చున్నాడు. అట్లే వానివాని సుకృతదుష్కృతమును ఒక్కడే అనుభవించును.

'మృతం శరీరముత్సృజ్య కాష్ఠ లోష్టసమం క్షితౌ।
విముఖా బాంధవా యాన్తి ధర్మస్తమనుగచ్ఛతి'-२४१

కాష్ఠమువలెను లోష్టమువలెను ఉండెడి మృతశరీరమును శ్మశానమందు పారవైచి బాంధవులు ఇండ్లకు మరలి పోయి నప్పడు తానాచరించిన ధర్మము తనవెంట వచ్చుచున్నది.

'తస్మాద్ధర్మం సహాయార్థం నిత్యం సంచినుయాచ్ఛనైః।
ధర్మేణహి సహాయేన తమస్తరతి దుస్తరమ్ '—२४२

ధర్మమునందుగల పై విశేషమహిమను తలచి యథాశక్తిగ ప్రతి మానవుడును యెల్లప్పుడును ధర్మము నార్జించవలెను. ధర్మమను సహాయముచేత దుస్తరమగు నంధకారమును దాటగలడు.

అధర్మాచారము నింద్యమను నంశమునుకూడ చెప్పెడి మానవ వచనములు ఈ దిగువున వ్రాయబడుచున్నవి.

'అధార్మికో నరోయోహియస్య చాప్యనృతంధనమ్
హింసారతశ్చయో నిత్యం నేహాఽసౌసుఖమేధతే'४-१७०

అధార్మికుడగు వాడును అన్యాయముగ ద్రవ్యము నార్జించినవాడును హింసచేయువాడును ఇహపరసౌఖ్యములకు దూరులగుదురు.

'నసీదన్నపిధర్మేణ మనోఽధర్మే నివేశయేత్।
అధార్మికాణాం పాపానామాశుపశ్యన్ విపర్యయమ్'१७१

అత్యంతమగు క్లిష్టకాలములందుకూడ ధర్మమునందు అసూయుడై అధర్మమందు ప్రవర్తింపరాదు. అధర్మపరులు అనుభవించెడి దుఃఖములు ప్రత్యక్షముగ కనుబడు చుండగా ఆయవస్థ ననుభవించుట కెవ్వడు సాహసించును?

'నాధర్మశ్చరితో లోకే సద్యఃఫలతి గౌరివ।
శనైరావర్తమానస్తు కర్తుర్మూలాని కృన్తతి' १७२

అధర్మమనునది మేతతినిన ఆవు వెంటనే పాలనిచ్చునట్లు తన దుష్ఫలితమును చేసిన వెంటనే అనుభవింపజేయదు. క్రమముగా పెరుగుచు అధార్మికుని మూలచ్ఛేదముగ నశింపజేయును.

'యది నాత్మని పుత్రేషు నచేత్పౌత్రేషు నప్తృషు।
నత్వేవతు కృతోఽధర్మః కర్తుర్భవతి నిష్ఫలమ్॥'-१७३

ఒకానొకడు చేసిన పాపము యేకారణము చేతగాని వానికి దుష్ఫలితము నీయక విడచినదో అయ్యెది అతని పుత్రుని యందోలేక పౌత్రునియందో తప్పక తన ప్రభావమును చూపి బాధించును కాని అధర్మమనునది ఫలము నీయక విడువ జాలదు.

కావున ధర్మము నాచరించవలయుననుటయు అధర్మము నాచరించగూడదనుటయు శాస్త్రసిద్ధమైయుండుటచే ధర్మము అతిక్రమము జెందకుండ పాలించుట సర్వసాధారణమగు కార్యమనియు ప్రభువుల నుద్దేశించి రామభద్రుని ప్రార్థనము అర్థవంతమగుచున్నది. 'రాజాకాలస్యకారణం' అను మతము ననుసరించి ప్రపంచధర్మ నిర్వాహమునకు రాజులు కర్తలగుటచే రాజుల నుద్దేశించి పలుమారు రాముడు ప్రార్థించినట్లీ శ్లోకము చెప్పుచున్నది.

ఈ శ్లోకమునందలి 'పాలన' శబ్దముచే ధర్మసామాన్య నిర్వాహముతోపాటు ప్రథమశ్లోకోక్త దానపాలనములుకూడ సంగ్రహింపబడుచున్నవని చెప్పుటలో విరోధము లేదు. ఇందలి పాలన శబ్దము 'దానపాలన' శ్లోకమందలి పాలన శబ్ద ప్రత్యభి జ్ఞాపకమనిగూడ చెప్పవచ్చును. ఈ శ్లోకములు రెండును ఏకత్ర పఠింపబడి నప్పుడు పైయర్థము చెప్పుట యందౌచిత్యము కలదు.

'ధర్మఏవహతోహన్తి ధర్మోరక్షతి రక్షితః'

దత్తాపహారమును నిషేధించుచు ప్రవర్తించిన ఈ క్రింది శ్లోకముగూడ దానశాసనములందు తరుచుగ లిఖింపబడుచున్నది.

'స్వదత్తాం పరదత్తాం వా యో హరేత వసుంధరామ్'
షష్టిర్వర్ష సహస్రాణి విష్ఠాయాం జాయతే కృమిః'

అర్థము సుగమముగనే యున్నది.

భగవదాలయములకును ఆలయ కైంకర్యపరులకును కైంకర్యములకును చేయబడెడి వివిధములగు సమర్పణములు లేక దానములకు ప్రత్యేకప్రత్యేకములగు ఫలముల వివరణము భగవచ్ఛాస్త్ర సంహితలందును ఇతర గ్రంథములందును చెప్పబడిన ప్రకారము మరియొక వ్యాసమందు సంగ్రహింపబడును.

భారతీయ ధర్మము - II

"కా శ్య ప"

సత్యమును మఱుగుపఱచి హింసించిన అసత్యమగును. పరదారధనాదుల నపేక్షించి తదధిపతుల వంచించిన స్తేయమగును. అన్యుల ధనధాన్యాదుల నపహరింప దలచినవారుగూడ తమ ధనంబుల నితరులపహరింప నెంచినచో వారిని దొంగలనియు దుర్మార్గులనియు దూషింతురు. చౌర్యంబున తరతమభావంబులెన్నియో గలవు. దరిద్రుడు, దుర్బలుడు కడుపుకక్కుఱితికై ఏయల్పమో సంగ్రహించినవానిని పచ్చిదొంగ యందురు. వెంటనే వానికి ప్రభుత్వమో, ప్రజలో కఠినశిక్ష విధింతురు. అధికారులో, బలవంతులో, ఐశ్వర్యవంతులో అట్టి పనిచేసిన, దాని నెట్టైన సమర్థింప విశ్వప్రయత్న మొనరింతురు. వారికి శిక్షగూడ శీఘ్రముగ ముట్టదు. సీత నపహరించిన దశకంఠుడు, పినతండ్రిబిడ్డల రాజ్యము నాక్రమించుకొన్న దుర్యోధనుడు, సహోదరుని దారధనంబులచే జిక్కించుకొన్న ఇంద్రనందనుడు ఘరానా దొంగలు. వారిని శిక్షించుటకు రామాయణ, మహాభారత యుద్ధములు జరుగవలసి వచ్చినవి.

ప్రత్యక్ష ప్రబల హింసా విధానములలో చౌర్యమగ్రగణ్యము. న్యాయముగ నొక రనుభవింపవలసిన ధన సుఖశాంతి వివేకాధికారములు తొలగించినను దొంగతనమే యగును. స్తేయమునకు తల్లి దురాశ, తండ్రి లోభము అనాత్మజ్ఞానము జన్మస్థానము, హింసాస్వార్థపరత్వానత్యాదులు సహోదరులు. పరులకు గలుగు నపకారము గణింపక, చిన్నినాపొట్టకు శ్రీరామరక్షయని - తన సుఖము మాత్రమే అపేక్షించినచో నిట్టి యకార్యకరణమున కొడిగట్టవలసివచ్చును. దాన తనకు గలుగు లాభముకంటె పరులకు చేకూరుహాని మిక్కుటము. ఇహలోకంబున సంపాదించుకొన్న అపకీర్తి అనే కటికచీకటి పరలోక మార్గమును గనుపడనీయదు. చౌర్యము అసత్యము మఱుగున కొంతకాలము తప్పించుకొని తిరుగును. అది సాయపడలేనిచో దౌర్జన్యమునకు దిగును. మీదికివచ్చుచో హత్యగావించుటకైన వెనుదీయదు. పక్షబలంబు సమృద్ధంబుగనున్నచో యుద్ధజ్వాలలు రగుల్కొల్పును. దాన శాంతి భద్రతలు నమసిపోవును. సుఖసంతోషంబులు దూరంబులగును. సుఖసాంఘికజీవనమునకు చౌర్యము వేఱుపురుగు. నాగరకతా సంరక్షణమను పేరిడి దుర్బల రాజ్యముల నాక్రమించి అందలి ప్రజల స్వాతంత్ర్య మపహరించి వారిని శాశ్వతదాస్యమున నిలుపనెంచుట వింతయైన చౌర్యము. తమ మతమే దైవప్రసాదితమనియు నితరమతములన్నియు దైవదూరములనియు, అసత్య

ప్రచారంబు గావించి, మూఢవి వ్యామోహము కల్పించి, అధికారము దుర్వినియోగముచేసి, దౌర్జన్యము ప్రయోగించి, అమాయికత్వాసహాయత్వంబులంతగా గొని అజ్ఞులయిన ప్రజలను తమ మతములో గలుపుకొనువారు, భగవంతుని సర్వసమత్వమునె కొల్లగొట్టు దారిదోపిడు కాండ్రు, తమవారుకారను నెపంబున యోగ్యులను త్రోసి రాజని, ఆత్మీయులను దురభిమానంబున నయోగ్యులకు నున్నతాధికారాదులు కల్పించువారు, కనులుమూసికొని పాలుత్రాగు పిల్లి పంటి అవివేక చోరశిఖామణులు. పాపము - సకలలోక వ్యవహారంబులను నిర్నిమేషస యనంబుల జూచు సర్వేశ్వరుండు గలడనికూడ తెలియ నేరని మసలాగ్ర బుద్ధులువారు!

ఎవరిసొత్తు వారి కప్పగింపకపోవుట, ఒకరి సొత్తు వేరొకరికి సంక్రమింపజేయుట ఉత్కటస్తేయ విభాగంబుల పరిగణింపవగినది. దాతల సంకల్పానుసారమే దాన ద్రవ్యములు వినియోగింపవగినవి, కాని ప్రతిగ్రహీతల స్వేచ్ఛానుసారము దుర్వ్యయముగావింప దగినవికావు. యాత్రాక్రమంబున సందందు నాగవలసియున్నను, గమ్యస్థలము విస్మరించి మధ్యేమార్గంబుననే నిలిచిపోవుట మందబుద్ధుల స్వభావము. జీవయాత్రా రోధనాదులు సాధనములుగాని సాధ్యములుగావు. ధర్మసాధనమునకు ప్రధానమయిన శరీరమును పోషించుటకును, సర్వాత్మత్వము నిరూపించు పరోపకారము కొఱకు మాత్రమే ధనమపేక్షింపవగినది. ''తేత్వఘం భుంజతే పాపాః యేపచన్త్యాత్మకారణాత్'' తమకొఱకే కల ధనమంతయు వినియోగించు కొనువారు మొదటి తరగతి దొంగలని భగవత్సూక్తి.

తత్సృష్ట్వా తదేవాను ప్రావిశత్.

ఈ బ్రహ్మాండములన్నియు సంకల్పమాత్రంబున సృజించి, వాని యందంతటను పరమాత్మ తానై యుండును. జ్ఞానేంద్రియ కర్మేంద్రియములను, మనస్సును పరికరంబులుగా నొసగి మానవుని తన ప్రతినిధిగా నిలిపి అతని దేహంబున జీవరూపంబున నా పరమాత్మయే భాసించుచుండును. అనితర సామాన్యమయిన బుద్ధీంద్రియ సంపత్తిచే సాధింపవగిన లక్ష్యము ఈశ్వరుని సర్వవ్యాపకత్వ పరిజ్ఞానము. ''ఈశావాస్యమిదగ్ం సర్వమ్.'' విషయోపభోగంబుల కభిముఖంబుగ ప్రవర్తించుట బుద్ధీంద్రియములకు సుకరము. విషయాభిలాష విడనాడి అంతర్ముఖంబులై సర్వాంతర్యామి నన్వేషించుట వానికి గడుంగడు దుష్కరము. ప్రమాదాజ్ఞానంబులచే నవశంబుగ విషయంబుల ప్రవేశించినను కూర్మమువలె, ఆపద గోచరించినంతనే ఇంద్రియముల నంతర్ముఖంబుగ నుపసంహరింప నేర్చిన వాడే తత్త్వవేత్త.

'సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం శరణంవ్రజ'

విభిన్న నామరూప గుణములుగల యుపాధులలో సభిన్నముగ భాసించు తన్ను గుర్తించి శరణమందుటయే మానవధర్మములలోకెల్ల సర్వోత్తమ ధర్మమని కృష్ణపరమాత్మ గీతోపనిషత్తులో సిద్ధాంతీకరించెను. అట్లే యగునేని ప్రత్యక్షముగ గోచరించు లోక వ్యవహారమునకు వినియోగమే లేదా? భోగంబులు సర్వథా పరిత్యాజ్యంబులే యగునా? అయినచో నవి యేల సృజింపబడినవి? విషయసుఖంబులవంక కన్నెత్తియైన జూడకుండుట సంసార ప్రవిష్టులకు సాధ్యమగునా? ఇత్యాది ప్రశ్నపరంపరలు సహజముగా నుత్పన్నమగును.

(సశేషము)

ఉపాసనా రహస్యము

(వెనుకటి తరువాయి)

జ్యోతిష విద్వాన్, ఆగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

8

దీక్షయనగా—దివ్యభావప్రదానాచ్చ క్షాలనాత్కల్మషస్యచ।
దీక్షేతి కథితా సద్భిః భవబంధ విమోచనాత్॥

దివ్యభావమును యిచ్చునదియు పాపమును పోగొట్టునదియు సంసారబంధమునుండి విముక్తి చేయునదియును గనుక దీక్షయని చెప్పబడుచున్నది. ఇట్టి దీక్షలు తంత్రములయందు అనేక విధములుగా నున్నవి. వీనిలో ముఖ్యముగా శాంభవీదీక్ష, శక్తిదీక్ష, మంత్రదీక్షయని మూడు రకములు.

శాంభవీ చైవ శాక్తీ చ మంత్రీచైవ శివాగమె
దీక్షోపదిశ్యతె త్రేధా శివెన పరమాత్మనా ॥ఇత్యాది॥ వీనిలో

1. **శాంభవీ దీక్ష**—యనగా ఉత్తముడగు గురువు శిష్యుని చూచుట వల్లను తాకుట వల్లను సంభాషించుట వల్లను

శిష్యునకు జ్ఞానము కలుగుటచే యీ దీక్ష శాంభవీదీక్ష యన బడును—2. శాక్త దీక్ష—యనగా గురువు జ్ఞానదృష్టిచే యోగమార్గమున శిష్యుని దేహమందు ప్రవేశించి జ్ఞానమును కలిగించునుగాన శాక్తదీక్ష యనబడును. ఇదియే శక్తి పాతదీక్ష— 3. మంత్ర దీక్ష—యనగా కేవల మంత్ర మును గురువువల్ల పొంది మండలచక్రమూర్తులయందు దేవుని పూజించుటయే మంత్రదీక్ష. ఈ దీక్షనే క్రియాదీక్ష యందురు. ఈ మంత్రదీక్షలో శైవమంత్రదీక్ష, శాక్తమంత్ర దీక్ష, వైష్ణవమంత్రదీక్ష, సామాన్య మంత్రదీక్ష యనియు భేదములుగలవు. సామాన్య మంత్రదీక్షలలో పంచాయతన దీక్ష ముఖ్యము. ఈ మూడు రకముల దీక్షలలో అవాం తర భేదములు కొన్ని గలవు. అవి వర్ణదీక్షా, కళాదీక్షా, స్పర్శదీక్షా, వాగ్దీక్షా, దృక్దీక్షా, వేధాదీక్షా, యామళదీక్షా అనునవి.

1. వర్ణదీక్షా— వర్ణములనగా అకారాది హకారాం తము పంచాశన్మాతృకలు; ఈ మాతృకలు సూర్యచంద్ర అగ్న్యాత్మకములు అని వెనుకనే చెప్పబడినది. దేహము సూర్యచంద్ర అగ్న్యాత్మక త్రిఖండము (పాదములనుండి నాభివరకూ అగ్నిఖండము, నాభినుండి కంఠమువరకూ సూర్యఖండము, కంఠమునుండి పై భాగము చంద్ర ఖండము). ఈ మాతృకలే నవవర్గాత్మకములై యున్నవి. శరీరము నవధాతువులతో నిర్మితమైనది (త్వగసృఙ్మాం సమజ్జా అస్థిచర్మ మేద శ్శుక్ల జీవ). మాతృకలకు పంచభూతా త్మకత్వముగలదు; దేహము పంచభూతాత్మకత్వము గలది. పంచాశన్మాతృకలు దేహమందు పంచాశదవయవ రూప ములై యున్నవి. శివశక్త్యాత్మకములగు మాతృకలను శివ శక్త్యాత్మకమగు దేహమునందు ఐక్యముచేసి గురువు శిష్యు నకు ఏకత్వము గలిగించు దీక్షయే వర్ణదీక్ష యనబడును; ఈ దీక్షయే న్యాసదీక్ష; త్రిఖండమగు దేహమునకు త్రిఖండ మగు మాతృకలకు పంచభూత రూపములగు మాతృకలకు పంచభూత వికారమగు దేహమునకు నవధాతు నిర్మిత దేహమునకు నవవర్గాత్మక మాతృకలకు పంచాశన్మాతృ కలకు దేహమందుగల పంచాశదవయవములకు ఐక్యమును బోధించునదిగాన వర్ణ దీక్ష యనబడుచున్నది.

2. కళాదీక్ష—సకలుడగు పరమేశ్వరునుండి పంచ కళలు పుట్టినవి అని పూర్వమే చెప్పబడినది. అట్టి పంచ కళలయొక్క రూపమే దేహము; కళలకు దేహమునకు ఐక్యమును బోధించుటయే కళాదీక్ష—సకలుడగు పర మేశ్వరునివలన ప్రకాశాఖ్యబిందువునుండి కళలు, కళల నుండి తత్త్వములు, తత్త్వములనుండి భువనములును, తచ్ఛక్తియగు విమర్శాత్మకబిందువునుండి వర్ణములు, వర్ణములనుండి పదములు, పదములనుండి మంత్రము లును యిట్లు శివశక్త్యాత్మకములై షడధ్వములు పుట్టినవి. వీనిలో ప్రకాశబిందువునుండి ప్రణవము, విమర్శ బిందువు నుండి దేహమునుపుట్టి షడధ్వరూపములై యున్నవి. కావున ప్రణవరూపమే దేహము. దేహమునందు పాదములనుండి జానువుల వరకును (మోకాళ్లు) నివృత్తి కళాస్థానము; జానువులనుండి నాభివరకును ప్రతిష్ఠాకళాస్థానము; నాభి నుండి కంఠపర్యంతము విద్యాకళాస్థానము; కంఠము నుండి లలాటమువరకును శాన్తికళాస్థానము; లలాటము నుండి బ్రహ్మరంధ్రమువరకును శాన్త్యతీతకళాస్థానము. ఇట్లు వ్యాపించియున్న కళలనుండి ముప్పదియారు తత్త్వ ములు, తత్త్వములనుండి రెండువందల యిరువదినాల్గు భువనములు, వీనినుండి పంచాశద్వర్ణములు, వర్ణముల నుండి యెనుబదియొక్క పదములు, పదములనుండి పదునొకండు మంత్రములును, యిట్లు షడధ్వములును ఉద్భవించినవి. ఈ కళలకు అధిదేవతలగు బ్రహ్మ, విష్ణు, రుద్ర, ఈశ్వర, సదాశివులు, అకార, ఉకార, మకార, అర్ధమాత్ర, బిందురూపులై సమష్టిప్రణవరూపులై శివశక్త్యాత్మకదేహరూపముతో నున్నారు. గురువు శిష్యునకు యీ దేహప్రణవములకు అభేదమును తెలియజేసి సృష్టి క్రమముగానున్న కళలను, వరుసగా నివృత్తికళను ప్రతిష్ఠా కళయందు, ప్రతిష్ఠాకళను విద్యాకళయందు, విద్యాకళను శాన్తికళయందు, శాన్తికళను శాన్త్యతీతకళయందు సంయో గముచేసి - అనగా దేహమందు - మూలాధారమందు గల విమర్శాత్మకశక్తిని క్రమముగా ప్రకాశాత్మకకళలతో ఏకీ భావముచేసి బ్రహ్మరంధ్రమందు గల శివునితో చేర్చుటచే అభేదజ్ఞానము గలిగించుటయే కళాదీక్ష—

3. స్పర్శదీక్ష—శిష్యుని యొక్క శిరమునందు గురువు హస్తమునుంచి సర్వమంత్రములను ఉపదేశిం చుటయే స్పర్శదీక్ష—

4. వాగ్దీక్ష—గురువు శిష్యునకు యే మంత్రమును ఉపాసించుట యిష్టమో ఆ మంత్రదేవతను హృదయము నందు నిల్పి మంత్రమును ఉపదేశించుటయే వాగ్దీక్ష— మంత్రోపదేశమునందు స్త్రీ శూద్రులకు వాగ్దీక్ష యందు మాత్రమే అధికారము; ఇతరదీక్షల యందు అధికారము లేదు—

5. దృగ్దీక్ష—గురువు నేత్రములు మూసి మంత్ర దేవతను చక్కగా హృదయమునందు ధ్యానముచేసి దేవతాభావమును పొంది నేత్రములు తెరచి ప్రసన్నచిత్త ముతో శిష్యుని చూచి మంత్రోపదేశము చేయుట దృగ్దీక్ష—

6. వేధాదీక్ష—బ్రహ్మనిష్ఠుడగు గురువు శిష్యునకు రేచకపూరక కుంభకములచే ప్రాణాయామమును బోధించి ఇడాపింగళా సుషుమ్నా మార్గములలో ఇడాపింగళా

నాడుల ద్వారా ప్రయాణముచేయు (21600 పర్యాయములు ప్రతి దినములో) హంస రూపమగు వాయువును నిరోధించి ఆధార చక్రమున గల నాలుగు దళములలోని వ, శ, ష, స లను అక్షరములను చక్రమందు గల త్రికోణ కర్ణికలో సోమసూర్యాగ్న్యాత్మకమై కోటి విద్యుత్ప్రభమగు కుండలినీశక్తిలో సంయోగముచేసి సూక్ష్మరూపమగు కుండలినీ శక్తిని సుషుమ్నామధ్య మార్గమున ప్రవేశింపచేసి చక్రాధిష్ఠాతయగు బ్రహ్మను వేధించి అచ్చట నుండి స్వాధిష్ఠాన చక్రమునుచేరి ఆరుదళములలో గల బ, భ, మ, య, ర, ల అను అక్షరములతో సంయోగము పొంది చక్రాధిదేవత విష్ణుని వేధించి మణిపూరక చక్రమునుచేరి అచ్చట పదిదళములలోని డ, ఢ, ణ, త, థ, ద, ధ, న, ప, ఫ, అను అక్షరములను లీనము చేసుకొని చక్రాధిదేవత రుద్రుని వేధించి తిరిగి అనాహత చక్రములనుచేరి అచ్చట గల పన్నెండు దళములలోని క, ఖ, గ, ఘ, ఙ, చ, ఛ, జ, ఝ, ఞ, ట, ఠ యను అక్షరములతో గూడి చక్రాధిదేవత ఈశ్వరుని వేధించి అచ్చటనుండి విశుద్ధ చక్రమును ప్రవేశించి అందుగల పదునారు దళములలోని అ, ఆ, ఇ, ఈ, ఉ, ఊ, ఋ, ౠ, ఌ, ౡ, ఏ, ఐ, ఓ, ఔ, అం, అః అను అక్షరములతో సంయోగము పొంది చక్రాదిదేవత సదాశివుని వేధించి తిరిగి ఆజ్ఞాచక్రమును ప్రవేశించి అచ్చట గల రెండు దళములలోని హ, క్ష, యను వర్ణములను లీన మొనర్చుకొని చక్రాది దేవతయగు బిందువుతో సంయోగమై తద్బిందు రూపమగు చిచ్ఛక్తి తదూర్ధ్వమున గల సహస్రారమందు ప్రవేశించి తన్మధ్యస్థమగు పరమశివునితో ఐక్యమును పొంది అఖండాత్మకమై నాదబిందుకళాతీతమైన అభేదజ్ఞానమును కలిగించి తిరిగి సృష్టి క్రమముగా హృదయమందు జీవుని మూలాధారమందు కుండలినీ శక్తిని నిల్పి మంత్రోపదేశము చేయుటయే వేధాదీక్ష— ఇట్లు గురువువలన జ్ఞానమును పొంది శిష్యుడు సర్వ సంశయములు పోగొట్టుకొని సర్వాత్మభావము పొంది కృతకృత్యుడగును; ఇట్లు వేధాస్వరూపము తెలియజేసి సాంగమంత్ర రహస్యమును ఉపదేశించి దేహచక్రమంత్రములకు అవినాభావము బోధించుట వలన యీ వేధాదీక్ష ముఖ్యమై యున్నది. ఈ దీక్షకు యోగ్యుడగు గురువు వలన తెలుసుకొని అభ్యసించ వలయునే గాని మరియొక విధముగా తెలియుటకు వీలులేదు—

7. యామళదీక్ష—గురువు పైన చెప్పబడిన దీక్షాదులద్వారా అభేదజ్ఞానము గలిగించి జపాదులద్వారా కృతకృత్యుడగు శిష్యుని అత్మాష్టాక్షరీ మంత్రముచే సంస్కరించి దక్షిణ కర్ణమున మహావాక్యోపదేశము చేయగా శిష్యుడు గురు చరణములు గ్రహించి తన సర్వస్వమును గురువునకు అర్పించి సర్వాత్మభావముతో నుండు దీక్షయే యామళ దీక్ష—

8. క్రియాదీక్ష—పూజోపకరణములను సంపాదించి పూర్వాంగోత్తరాంగములతో గురువునొద్ద అభిషేకమును పొంది మంత్రోపదేశమగుటయే క్రియాదీక్ష యనబడును. ఈ క్రియాదీక్షకు పూర్వాంగములు - మంత్రమైత్రీ దర్శనము, యోనిముద్రాశోధనము, దశసంస్కారములు, వాస్తుయాగము, మండప రచన, కుండకల్పనము, వేదీకరణము, మండపాలంకరణము, అంకురార్పణము, దీక్షారంభము; ఇట్టి పూర్వాంగములతో గూడినది క్రియాదీక్ష యనబడును. వీనిని గురించి విచారింతము—

మంత్రమైత్రీ దర్శనము

సాధకుడు మంత్రదీక్షను పొందుటకు ముందు తనకును మంత్రదేవతకును అర్ణవణము చూచుకొనవలయును (అర్ణవణమనగా శతృమిత్రత్వములను తెలుపునది)

అర్ణవ చక్రలేఖనవిధి—

కోష్ఠాకాషోడశా భూపంతేషు వర్ణాంకలేఖనం
వామభాగె సమారభ్య దక్షిణాంతం పునఃపునః
ఏకంద్వౌత్రీణిచేత్యాది సంఖ్యాషోడశనంలిఖేత్
చంద్రాకిరసబాణాశ్చత్రిచతుర్వసు పర్వతాః
రుద్రాదిత్య కళాఃపక్షాఃనవదిఙ్మను విశ్వకాః
ఏతదంక క్రమాత్కోష్ఠాఃచక్రైకశ్చ చతుశ్చతుః
సిద్ధసాధ్యసుసిద్ధారి చక్రాణాంస్యాచ్చతుష్టయం
వీక్షతేర్వణచక్రంతు మంత్రమౌషధ దైవతం
స్వనామాద్యక్షరాద్యావన్మంత్రాద్యక్షరదర్శనం
సిద్ధాదీన్కల్పయేన్మంత్రీ కుర్యాత్సాధ్యాదిభిఃపునః
చతుశ్చతుర్విభాగెన సిద్ధాదీన్గణయెత్పునః
సిద్ధసిద్ధోజపాత్సిద్ధఃద్విగుణాత్సిద్ధసాధ్యకః
సిద్ధస్సుసిద్ధోఽర్ధజపాత్సిద్ధారిర్హంతిబాంధవాన్
సాధ్యసిద్ధోఽతి సంక్లేశాత్సాధ్యసాధ్యోనిరర్ధకః
సాధ్యసుసిద్ధోభజనాత్సాధ్యారిర్హంతిగోత్రజాన్
సుసిద్ధసిద్ధోఽర్ధజపాత్తత్సాధ్యస్తుయథోక్తతః
స్మరణాత్తత్సుసిద్ధస్తుతదరిర్హంతిసేవకాన్
అరిసిద్ధస్సుతంహన్యాదరిసాధ్యస్తుయోషితః
తత్సుసిద్ధః కులంహంతి స్వాత్మానంహంతిత ద్రిపుః
సిద్ధార్ణాబాంధవాః ప్రోక్తాః సాధ్యాస్తే సేవకాఃస్మృతాః
సుసిద్ధాః పోషకా జ్ఞేయాః శాత్రవోఘాతకాః స్మృతాః॥

సాధకుడు నిలువుగా అయిదు గీతలు అడ్డముగా అయిదు గీతలు గీసి షోడశకోష్ఠములు గల చక్రమును వ్రాసి ఎడమ నుండి కుడికి క్రమముగా 1-2-6-5 గడులు సిద్ధచక్రముగాను 3-4-8-7 గడులు సాధ్యచక్రముగాను

11-12-16-15 గడులు సుసిద్ధచక్రముగాను 9-10-14-13 గడులు అరిచక్రముగాను నిర్ణయించి తన నామము యొక్క ప్రథమాక్షరము మొదలు కొని మంత్రము యొక్క మొదటి అక్షరమువరకు వరుసగా నాలుగు చక్రముల యందు మొదటి చక్రము యొక్క మొదటి గడిలో మొదటి అక్షరము రెండవ చక్రము యొక్క మొదటి గడిలో రెండవ అక్షరము మూడవ చక్రము యొక్క మొదటి గడిలో మూడవ అక్షరము నాల్గవ చక్రము యొక్క మొదటి గడిలో నాల్గవ అక్షరము తిరిగి మొదటి చక్రము యొక్క రెండవ గడిలో అయిదవ అక్షరము యిట్లు లిఖించి ఫలమును ఊహించ వలయును; మొదటి చక్రములో మొదటిగడి సిద్ధసిద్ధము, రెండవగడి సిద్ధసాధ్యము, మూడవగడి సిద్ధసుసిద్ధము, నాల్గవగడి సిద్ధారి, రెండవ చక్రములోని మొదటిగడి సాధ్యసిద్ధము, రెండవగడి సాధ్య సాధ్యము, మూడవగడి సాధ్యసుసిద్ధము, నాల్గవగడి సాధ్య అరి; మూడవ చక్రములోని మొగటిగడి సుసిద్ధసిద్ధము, రెండవగడి సుసిద్ధసాధ్యము, మూడవగడి సుసిద్ధసుసిద్ధము, నాల్గవగడి సుసిద్ధారి, నాల్గవ చక్రములోని మొదటిగడి అరి సిద్ధము, రెండవగడి అరిసాధ్యము, మూడవగడి అరి సుసిద్ధము నాల్గవగడి అరిఅరి. ఇట్లు నిర్ణయించు కొని పైనచెప్పిన ఫలమును ఊహించు కొనవలయును. సిద్ధ సిద్ధములోని మంత్రము జపమువల్ల సిద్ధియు, సిద్ధసాధ్యము ద్విగుణ జపమువల్ల సిద్ధియు, సిద్ధసుసిద్ధము ఉపదేశము వల్ల సిద్ధియు, సిద్ధారిబంధు నాశమును కలుగజేయును. సాధ్యసిద్ధము చాల ప్రయాసమువల్ల సిద్ధియు, సాధ్య సాధ్యము ప్రయోజనశూన్యమును, సాధ్యసుసిద్ధము జపము చేత సిద్ధియు, సాధ్యారి గోత్రనాశమును కలుగ జేయును. సుసిద్ధసిద్ధము స్మరణమాత్రముచేత సిద్ధియు, సుసిద్ధ సాధ్యము ఉపదేశ మాత్రమున సిద్ధియు, సుసిద్ధ సుసిద్ధము స్మరణము వల్లనే సిద్ధియు, సుసిద్ధారి సేవకుల నాశమును కలుగ జేయును. అరిసిద్ధము సుతనాశమును, అరి సాధ్యము భార్యావియోగమును అరిసుసిద్ధము కులనాశ మును, అరిఅరి స్వనాశమును కలుగజేయును. సిద్ధ చక్రములోని మంత్రములు బంధువుల వలెను, సాధ్యము లోని మంత్రములు సేవకుల వలెను, సుసిద్ధములోని మంత్రములు పోషకుల వలెను అరిలోని మంత్రములు శతృవులవలె హాని జేయునవియు అగును. కావున సాధ కుడు విచారించి అనుకూలమగు మంత్రములను దీక్ష పొంది జపించ వలెను—మంత్ర దీక్ష యందు అర్వణము చూడ వలశిన అవసరములేని మంత్రములు యీ క్రింద వ్రాయబడు చున్నవి.—

స్వప్నలబ్ధం దైవదత్తం స్త్రీదత్తం గురుదత్తకం
పితృదత్తం మాతృదత్తం సిద్ధాదీనినశోధయేత్
పీఠత్రయాణిమంత్రాణి పంచప్రణవబీజకం
సపిండ్యాక్షరమంత్రాణిసిద్ధాదీనినశోధయేత్
నృసింహంచవరాహంచవాసుదేవంచ వైష్ణవం
ఏకాక్షరింత్ర్యక్షరించ సిద్ధాదీనినశోధయేత్
బాలాంపంచ దశీంచైవషోడశింశివతారకమ్
నారాయణంచ పంచైతాన్ సిద్ధాదీనినశోధయేత్
గోపాలంవామనం రామం భాస్కరంచసుదర్శనం
నామత్రయం కార్యవతీం సిద్ధాదీనినశోధయేత్
అంజనేయంహయగ్రీవం దక్షిణామూర్తి మంత్రకం
చింతామణింగణేశంచ సిద్ధాదీనినశోధయేత్
సార్పంచగారుడంచైవభాషామంత్రంచశాబరం
పంజరం కవచం మాలాంసిద్ధాదీనినశోధయేత్
అర్వణార్థంతుమంత్రాణాం ప్రణవస్తుప్రయుజ్యతే
తస్మాత్ప్రణవయుక్తాని సిద్ధాదీనినశోధయేత్ ॥

ఇట్లు పైనచెప్పిన మంత్రములను దీక్షపొందుటకు సిద్ధారి శోధ నము అవసరములేదు—

(సశేషము)

యఉదగాన్మహతోఽర్ణవాత్
విభ్రాజమానస్సరిరస్య మధ్యాత్ ।
సమావృషభో లోహితాక్షః
సూర్యో విపశ్చిన్మనసా పునాతు ॥

దర్శన వీధి - II

జమ్ములమడక మాధవరామశర్మ.

పరమ పురుషార్థ మంపరకు సమ్మతము. కాని దాని
నిర్ణయించుటలో భావభేదము లున్నవి. అందుననే దర్శన
భేదములు వచ్చినవి. భారతీయుల దర్శన కథ సుదీర్ఘ కాల
మును వ్యాపించియున్నది. ఋగథర్వసంహితలలో సంకేత
రూపములుగానున్న తత్వములు, బ్రాహ్మణారణ్యకోపనిషత్తు
లలో విశదములయినవి. ఉపనిషద్వాదములె దర్శన వాద
ములుగ ప్రసిద్ధి పొందినవి. ఉపనిషద్గూఢమయిన యర్థ
మును విశదము చేయుటకై యత్నించిన పెద్దలు దర్శించిన
విధమున దర్శనములు వచ్చినవి. "ఉపనిషద్వాదములలో
వైరుధ్యములేకుండు గావుత!" అని వాని సమన్వయము
నకై బ్రహ్మసూత్రములుదయించినవి. బ్రహ్మసూత్రనిశ్చిత
మార్గమున నుపనిషద్భావములను గుర్తించి దర్శన నిర్ణ
యము చేసికొనుట సముచితము. దర్శనప్రియులట్లె
దర్శన మాత్మదర్శనముగ చేసికొనిరి. బ్రహ్మసూత్రముల
యర్థము విశదముగా తెలిసిన సమయమున నిశ్చిత దర్శన
మును నిర్ణయించుకొనిరి. బ్రహ్మసూత్రార్థము నిశ్చితము
కాని, స్పష్టముకాని, సమయమేతెంచినది. సూత్రశబ్దములు
స్వల్పములై, నిగూఢములై యున్నందున భావము దుర్బోధ
మయినది. దాని సుబోధము చేయుటకై ఆచార్య పాదు
లనేకులు యత్నించిరి. వారి యత్నములన్నియు దర్శనము
లయినవి. ఉపనిషద్దర్శనము వేదాంత దర్శనము; వేదాంత
దర్శనమె బ్రహ్మసూత్రములోని బాదరాయణ దర్శనము;
బాదరాయణ బ్రహ్మసూత్రార్థము భారత పురాణ సంహిత
లలో రూపాంతరమున వ్యాఖ్యాతమై నిరూపిత మయినది.
కావుననే పురాణ దర్శనము కాని, భారతదర్శనము కాని
వేదాంతదర్శనమనియే భారతీయుల భావనము. భారత
సంహితలోని భగవద్గీత వేదాంత దర్శనము. ఉపనిష
త్సూత్రగీతాదర్శనమున నేకదర్శనముచే భావించిన
పెద్దలు వీనికి ప్రస్థాన త్రయమని పేరుపెట్టిరి. ఉపనిషద్గ
తమె సూత్రసమ్మతము. అదియే గీతాసిద్ధాంతము. ఇట్టి
నిశ్చయముతో దర్శనములు వెలసినవి. భాష్యభాషణము
చేసినవారి భావములు ప్రత్యేకతలు కలవై వేరువేరు దర్శన
ములకు నిదానములయినవి; వానికి వారి వారి నామ సంకే
తములతో వ్యవహారములు కలిగినను అవి వారలకన్న చాల
ప్రాచీన వాదములు. బ్రహ్మసూత్రార్థము వివరించుటకై
శంకరుడు, రామానుజుడు, మధ్వరాయుడు, శ్రీకరుడు,
శ్రీకంఠుడు, నింబార్కుడు, వల్లభుడు, చైతన్యుడు, బల
దేవుడు, మొదలగువారు వాదబలముల చూపి "యిదియే
తత్త్వము" అని నిర్ణయించిరి. ఇవి యన్నియు వేదాంత
దర్శనములు. బ్రహ్మసూత్రమునందు కొన్ని వాదములు
నిరస్తములయినవి. సాంఖ్యయోగములు, న్యాయ వైశే
షికములు, జైన బౌద్ధములు, పాశుపత పాంచరాత్ర
ములు, ఈ యెనిమిది వాదములు కాదని వ్యాసుడుపనిష
ద్వాదము చెప్పెను. భాష్యకర్తల బలప్రభావములు "ఉప
నిషద్వాద మిదియా? అదియా? ఏది?" అను సందేహ
మున కవకాశమిచ్చినది. ఈ వైదిక దర్శన ప్రస్థాన మంగీక
రింపని బౌద్ధప్రౌఢులు కొందరు "ఔపనిషద మతమును
శంకరుడు ప్రకాశింప జేసె"నని యనుచున్నారు. శంకరే
తర దర్శనములను ఔపనిషదములని బౌద్ధులనుట లేదు.
యోగవాశిష్ఠ గ్రంథము మోక్షసంహిత. దానిలోని వాదము
దర్శనవాద మయినది. ఉపనిషత్పురాణ సంహితలలో
నిరూపితములు కాని కొన్ని గూఢార్థములు తంత్రగ్రంథము
లలో గుప్తము లయినవి. తాంత్రిక దర్శనములు కొన్ని
రూప వైభవముతో ప్రకాశించినవి. తంత్రోక్తముకూడ
వేదాన్త సంవాదముతో నున్నదని దర్శనకారులే కొందరు
నిరూపించిరి. ఉపనిషత్తులలో పురాణములలో తంత్రము
లలో నేకార్థ నిశ్చయమును సంపాదించిన దర్శనవేత్తలు
సామరస్యమును చూపిరి. మరికొందరు ఉపనిషదాత్మకు,
పురాణ బ్రహ్మకు, తంత్రసంవిత్తికి రూపసంవాదమును
చెప్పరు. వేరుపాటును నిర్ణయింతురు. అపుడు పురాణ
దర్శనము, తంత్రదర్శనము వేరుకాక తప్పుటలేదు.
పురాణము లెన్నియున్నవి. దర్శనము లన్నియగునేమో!
తంత్రము లెన్నియో కలవు. తంత్రదర్శనము లన్నియగు
నేమో! ఉపనిషద్దర్శన మొక్కటేయనుటకు బ్రహ్మ
సూత్ర ముదయించి సమన్వయము జూపినది. అట్లే పురాణ
దర్శనైకత్వమునకు పురాణ సూత్రముదయించునా?
తంత్రదర్శనైక్యమునకు తంత్రసూత్ర మావిర్భవించునా?
వేదాంత పురాణ తంత్ర దర్శన సమైక్యమునకు మహార్థ
సూత్రముదయించునా? దర్శనలోకము దారి తెన్నులు
చూచుచున్నది.

శ్రుతి బలమునే బలముగ జేసికొని దర్శనము వెలువడి
నది. శ్రుత్యర్థమును యుక్తిబలమున నిర్ణయించిన
కొందరు, యుక్తివాదమునకు బలమిచ్చి, శ్రుతిబలమును
సహకరింప జేసుకొనిరి. వారు వేదమును కాదనరు,
ఔననరు. వారు యుక్తి దర్శన ప్రియులు. వారిదర్శనము
లకును రూపవైభవము, వాదవైభవము కలిగినది. తత్త్వ

ములనే సంఖ్యానించి బ్రహ్మాండ భాండమును విశకలితముగ పర్యాలోచనముచేసి "వేదము దీనినే చెప్పును" అనెడివారును దర్శనమార్గ ద్రష్టలయినారు. ఈ వైదికములను కాదని తమ ప్రవర్తకాచార్యుల బలమునుబట్టి బయలుదేరిన జైన, బౌద్ధ, దర్శనములును కాయశరీరములను పెంచుకొనినవి. బేదప్రబేదములు కూడను యవియు దర్శనప్రఖ్యాతిని సంపాదించినవి. వీరందరు ఈ లోకమును కాక వేరొక లోకము భావించు దర్శన ప్రియులు. వేరొక లోకమునే కాదని, యీ లోకమే ఔనని దర్శనమును వెలయించుటకు తెన్నులుజూపి కన్నులు తెఱచిన వారున్నారు. వీరందరిలో బేదములున్నవి, ప్రభేదములున్నవి. ఇది యంతయు భారతీయ దర్శన వ్యూహము.

వైదేశికులీ దేశము ప్రవేశించిరి. వారును తత్త్వచింతకులై దర్శనములు వెలయించిరి. తురుష్క దేశీయ దర్శనములు, యూరపు దేశీయ దర్శనములు నేడీదేశమున గొన్ని యున్నవి. వానిని చదివి భారతీయ దర్శనహృదయులయిన కొందరు నవదర్శనములు ప్రదర్శించిరి. అటువంటి దర్శనమిట్టిది. నేడు దేశములలో ఎల్లలు మాయుచున్నవి. నదులు, గిరులు, సాగరము లడ్డముగ లేవు. నానా దర్శనములు ప్రవేశించు చున్నవి. ఇట్టి వన్నియు నేడు దాదాపు శతద్వయ దర్శనము లున్నవి. నవలోక మీనాడు దర్శనములను కలయ జూచి విశ్వదర్శనమును కాంక్షించు చున్నది. దానికై దర్శన మీమాంస యపేక్షితము. దర్శనవీధి దర్శన మీమాంసాభవనమును చేర్పగలదు.

భారతీయ విద్వాంసులు చిరకాలముగా సత్యాన్వేషణ మొనర్చు చున్నారు. భారతీయుల విచారధార రెండు విధములుగ ప్రవహించినది. ప్రతిభామూలక మొకటి. తర్కమూలకము రెండవది. తత్త్వసమీక్ష కొఱకై ప్రయత్నించిన వారు తత్త్వలాభ పర్యంతము ప్రయత్నింతురు. ప్రతిభాజ్ఞాన ప్రకాశమున్నవారు మూల తత్త్వములను పరిగణింప గలరు. తర్కమూలమున ప్రవర్తించువారు వివేచకుల నందరిని కూడ గట్టుకొని నిర్ణయమొనరింతురు. వేదరాశి యందు నీ రెండు విధములగు ప్రవృత్తులును గోచరించుచున్నవి. వీరిలక్ష్యము రెండు విధముల ప్రసరించినది. ధర్మోపార్జనము కొందరి లక్ష్యము. బ్రహ్మసాక్షాత్కారము మఱియొకరి లక్ష్యము. కర్మ వివేచనమునకై తర్కమూలక ప్రవృత్తి యుపయోగించినది. ఉపనిషత్తులలో తర్క ప్రతిభా మూలకమయిన వివేచనము గోచరించును. ఆత్మ పరమాత్మలకైక్యము సిద్ధపఱచుట, యుపనిషత్తుల తత్త్వ జ్ఞానము. కేవల తర్క మూలముగ కేవల ప్రతిభా మూలముగ దర్శనములు వెలువడినవి. ఇట్లు గోచరించు దర్శన నానాత్వమును భావించుట సముచితము. ఏప్పుడెప్పుడేమే దర్శన సంప్రదాయము లావిర్భవించెనో చెప్పుట శక్యముకాదు. చిరకాలముగా వ్యాపించి వచ్చిన వానివాని భావములను కొందరు క్రోడీకరించి యుందురు. అట్టి గ్రంథములలో స్వమతము ప్రతిపాదించు కొనుట యొకటి. పరమతము ఖండనము చేయుట యొకటి. గ్రంథకారులయిన దర్శనకర్త లందరును తమవఱకు వచ్చిన ఆయా సిద్ధాంతములను నిబంధించినారే కాని వారే ప్రవర్తకులుకారు. దర్శన గ్రంథములకు పూర్వమే దర్శన సిద్ధాంతము లుదయించును.

దర్శన కర్తలను కొన్ని ప్రశ్నలు పట్టినవి. వారివారి మనోబలమున సమాధానించుకొని తత్త్వనిర్ణయ మొనరించిరి. ప్రమాణము లెన్ని విధములు? తత్త్వాన్వేషణము నకేవేవి సమర్థములు? ప్రమాణములలోనేవి ప్రబలములు? ఏవి దుర్బలములు? అవి స్వతః ప్రమాణములా? పరతః ప్రమాణములా? వేదము పౌరుషేయమా? అపౌరుషేయమా? శబ్దము నిత్యమా? అనిత్యమా? ప్రమాణసిద్ధమగునది చేతన మొకటియేనా? జీవేశ్వర భేదమున ననేకమగునా? పరమేశ్వరుడు నిర్గుణుడా? సగుణుడా? జీవుడెట్టివాడు? అచేతనమగు జగమునకు మూలకారణమేమి? అచేతన మూలతత్త్వము లెన్నియున్నవి? జ్ఞానస్వరూపమెట్టిది? అది గుణమా? ద్రవ్యమా? సాకారమా? నిరాకారమా? తత్త్వజ్ఞానమున గలుగు మోక్షమెట్టిది? మోక్షమిచ్చువాడెవ్వడు? ఇట్లు సంఖ్యాకములయిన ప్రశ్నలు దర్శనములందు నమాహితములయినవి. వేదములు గూఢార్థములుగా నున్నవి. మతిభేదమున వానికర్థభేదమును వచ్చినది. ఇట్లు దర్శన మతిగంభీరమయినది. సాధారణజనులు దాని దర్శింప లేకున్నారు. కాని దర్శనమును గుర్తింప వలెనని యాసక్తి కలుగు చున్నది. దర్శనమను నది జ్ఞానసామాన్యము నిరూపించును. ఈ ప్రపంచము నందు రెండు విధములగు పదార్థములు గోచరించు చున్నవి. కొన్ని చేతనములు, మఱికొన్ని యచేతనములు. ఈ చేతనాచేతనముల మూలతత్త్వ మన్వేషించుటయే దర్శనము. అది మోక్షసాధనము మూలతత్త్వములను ప్రమాణములచే తెలియ వలయును. ప్రమాణములును ప్రత్యక్షానుమానశబ్దాదు లెన్నియో కలవు. ప్రమాణ భేదమునుబట్టి దర్శన భేదము కలుగు చున్నది. ప్రమాణము లెన్ని యున్నను దర్శనకర్తలకు కొన్నిటి యందాదరమధికము. కొన్నిటి యందాదరము మందము. కొందరు వేదమునే విశ్వసింతురు. మఱికొందరు విశ్వసించరు. విశ్వసించెడి వారిలోకూడ దృఢ విశ్వాసము మంద విశ్వాసముండును. మూలతత్త్వానుసంధానములో ప్రత్యక్షమొక్కటియే ప్రమాణమా? అది యొక్కటియె ప్రమాణ

మని కొందరందురు. మఱికొందరు అనుమానమె ప్రమాణ మని యభిమానింతురు. వేదమే ప్రమాణమని కొందరి విశ్వాసము. ఇట్లు ప్రమాణములు కేవల ప్రత్యక్షరూపములు, యుక్తిరూపములు, శ్రుతిస్వరూపములుగా నున్నవి. ప్రమాణభేదమున దర్శనములు నానా యయినవి. వారు దర్శించిన తత్త్వభేదమున కూడ దర్శనము లనేకము లయినవి. నాస్తికులాస్తికులని దర్శనకారులు రెండువిధ ముల నందురు. నాస్తికులును ప్రత్యక్షవాదులు కొందరు, తర్కయుక్తులనుసరించు వారుకొందరు. కేవల ప్రత్యక్ష వాదులు చార్వాకులు. చార్వాకుల దర్శనము చార్వాక దర్శనము. నాస్తిక తార్కికులలో రెండు రకములవా రున్నారు. కొందరుక్షణిక వాదులు కొందరు స్యాద్వాదులు. క్షణికవాదులు బౌద్ధులని, స్యాద్వాదులు జైనులని వ్యవ హార మున్నది. ఆస్తిక దర్శన వాదులును రెండు విధముల నున్నారు. కొందరు సగుణాత్మవాదము జేయుదురు. మఱి కొందరు నిర్గుణాత్మ వాదులు. సగుణ వాదులలో గూడ తార్కికులున్నారు; వేదవాదు లున్నారు. వీరిలో తార్కి కులు, స్పష్టతార్కికులు, ప్రచ్ఛన్న తార్కికులు కలరు. ప్రచ్ఛన్న తార్కికులలో స్పష్టముగ ద్వైతము పలుకని వారు కలరు. వారె విశిష్టాద్వైత వాదులు రామానుజీయులు; ద్వైతము స్పష్టముగ జెప్పువారు మాధ్వులు; స్పష్టతార్కిక లలో కర్మాపేక్షలేని ఈశ్వర వాదము సల్పువారును, కర్మ సాపేక్షమయిన ఈశ్వర వాదము చేయువారును గలరు. వీరే పాశుపత దర్శన, శైవదర్శన వాదులు; ఇంకను ఆత్మైక్యము చెప్పువారు, జీవన్ముక్తి నిరూపించువారు కొందరున్నారు. స్పష్టతార్కికులలో నదృష్ట వాదమొన రించు వారు కొందరు శబ్దమును ప్రమాణాంతరముగ నంగీకరింతురు. వారు నైయాయికులు; శబ్దము ప్రమాణాం తరమని యననివారు వైశేషిక దర్శనమువారు. వేదవాదులు రెండు విధముల నున్నారు. వాక్యార్థవిదులు, పదార్థవిదులు నని; వాక్యార్థవిదులు మీమాంసకులు, పదార్థవిదులు వైయాకరణులు. నిర్గుణాత్మవాదులలో తార్కికులుగా నుండువారు నిరీశ్వరవాదులై సాంఖ్యులయినారు; సేశ్వర వాదులై యోగులైనారు. వేదవాదులు అద్వైతవాదులు శాంకర దర్శన ప్రియులు. ఇట్లు దర్శన సంగ్రహమును సర్వదర్శన సంగ్రహము నందు శ్రీ సాయణ మాధవులు చెప్పిరి. ఇందు ఒక్కొక్క దర్శనమును స్వరూప మాత్రముగ గుర్తించుటకు దర్శనవీథి యుపకరించును. కొన్ని కొన్ని దర్శనముల గురించి స్పష్టముగ తెలియుటకు నాకరగ్రంథములు లేవు. కాని వానిని ఖండించు నెపమున దర్శనకారులు కొంత కొంతగా వాని ననువదించినారు. అట్లె వానిని తెలియ వలసి యున్నది. కొన్నిటికి మూల గ్రంథము లున్నవి. వానివాని సంకేత నిర్దేశపురస్సరముగ పాఠకులారాధన మనస్కులు కావచ్చును.

తంత్రాలోకము

(7 వ వ్యాసము:—పూర్వపు సంచికల తరువాయి)

జమ్ములమడక మాధవరామశర్మ

ఇప్పటి కారువర్ణముల యావిర్భావము చెప్పినట్లయినది. అ, ఇ, ఉ మొదటి పరామర్శ త్రయము ప్రకాశభాగసార మయినందున సూర్యాత్మకమని, ఆ, ఈ, ఊ చరమ పరామర్శత్రయము విశ్రాంతి స్వాభావకమయిన యాహ్లాద ప్రాధాన్యమున సోమాత్మకమనియు గ్రాహ్యము. ఇంతవఱ కిందు కర్మాంశానుప్రవేశములేదు. ఇక కర్మానుప్రవేశ మున నితరవర్ణములావిర్భవించును. ఇచ్ఛయందు కర్మ ప్రవేశింప ఇష్యమాణమగుటయు, ఈశనమున కర్మప్రవే శింప ఈశ్యమానమగుటయు స్వాభావికము. అప్పుడు రెండు భేదములు కలుగును. ప్రకాశమాత్రమున 'ర' గోచరిం చును. విశ్రాంతిచే 'ల' భాసించును. రలలు రెండును ప్రకాశస్తంభ స్వభావములు. ఇందలి యిష్యమాణము స్ఫుటముకాదు. స్ఫుటమయిన ఇచ్ఛ ఈశనములుండవు. అస్ఫుటమయినందున రలలకిందు శ్రుతిమాత్రమె యుండును. వ్యంజనములవలె సుస్థితములు కావు. ఇవి బీజయోన్యాత్మకములు కావున, "ఋ, ౠ, ఌ, ౡ" యని నాలుగు వర్ణములగును. ఇవి యుభయచ్ఛాయా ధారులగుట నపుంసకములు.

అనుత్తరము ఆనందము (అ ఆ) ఇచ్ఛాదులలో ప్రవస రింప ఏ, ఓ వర్ణద్వయము; అందు అనుత్తరానంద సంఘ

ట్టమున ఐ, ఔ వర్ణద్వయము కలుగును. ఏ, ఐ, ఓ, ఔ వర్ణచతుష్టయము క్రియాశక్తి సారము. మఱల క్రియా శక్త్యంతమున సర్వకార్యమనుత్తరమున ప్రవేశించునేని మొదటి సంవేదనసారముగ నుండును. ప్రకాశమాత్రముగ నుండును. బిందుస్వభావమున నుండును. ఇదియె 'అం' అనునది. అంతట నందే యనుత్తరమున విసర్గము కలుగుట 'అః' అనునది. ఇప్పటికీ పరామర్శషోడశకము (పదునారు) బీజస్వరూపమందుము. ఇప్పటికిది సారము. దీని ప్రసారమిక భావింపుడు.

శ్లో॥ ఇచ్ఛా శక్తిర్ద్వి రూపోక్తా క్షుభితాక్షుభితా చయా
ఇష్యమాణం హిసావస్తు ద్వైరూప్యేణాత్మని శ్రయేత్ ॥

క్షుభితము అక్షుభితమునని రెండు విధములయిన యిచ్ఛా శక్తితన యందిష్య మాణమును రెండు విధములజేయును; ప్రకాశమాత్రాత్మకము మొదటిది. విశ్రాంత్యాత్మకము రెండవది. కావున నిందు ర-ల రెండును కేవలము సూక్ష్మముగా శ్రవణ సారములుగా నుండును. ప్రకాశదేవుని శక్తులె సర్వజగముకదా! జ్వలనరూపశక్తి యొకటియు ధరాత్మకమయిన శక్తి వేరొకటియునని శక్తి రెండు విధములు. ఇది యిష్యమాణా రూషణమున నాల్గువిధములగును. ద్వివిధేచ్ఛా శక్తి కిష్యమాణముతో సమాపత్తి కలుగును. సమాపత్తి యన్నది వేరుగా నుండకుండుట అపృథగ్భావమున భాసించుటయని గుర్తించునది. ఆ సమాపత్తి వలన నాల్గురూపము లేర్పడును; అవియే ఋ, ౠ, ఌ, ౡ. ఇచ్ఛా శక్తి కిచట గలుగు నిష్యమాణ సమాపత్తి స్థిరముగా నుండును. ఇచ్ఛా శక్తికి మొదట గలుగు సమాపత్తి స్థైర్యముతో నుండదు. ఇచట కొంత స్థైర్యమున నుండును. అయిన నిచటి యిష్యమాణము బాహ్యములో వలె స్థైర్యమున నుండదు. అందుననె యిచట రలలకు శ్రుతి మాత్రమంటిమి. సాక్షాద్వ్యంజనములకు వలె స్థితి యుండదు. క్షణికమగుట మెఱుపు దీర్ఘమవ భాసింపదు. అట్లె యిందు నిష్యమాణము ఛాయా మాత్రమున భాసించును. కావుననె వర్ణశ్రుతి మాత్రముండును, సాక్షాద్వర్ణముండదు. వర్ణశ్రుతియె వర్ణముకాదు కదా! కావుననె యీ వర్ణములు నరసింహవర్ణములని శ్రీ మహాభాష్యకారులనిరి. ఈ వర్ణచతుష్టయ ముభయచ్ఛాయల ధరించుటచే నపుంసకములని వ్యపదేశించిరి; కాగా విద్యుదుద్భాసిని జ్వలనశక్తికూడిన యక్షుబ్ధమగు ఇచ్ఛ 'ఋ' వర్ణమని, క్షుబ్ధమగు ఇచ్ఛ 'ౠ' వర్ణమని తేలినది. ఇట్లే ధరాశక్తి కూడిన అక్షుబ్ధమగు ఇచ్ఛ 'ఌ' వర్ణమని, క్షుబ్ధమగు ఇచ్ఛ 'ౡ' వర్ణమని పరిగ్రాహ్యము. ఇట్లిచ్ఛాశక్తి కిష్యమాణ సమాపత్తిచే పరామర్శాంతరములుదయించినవి. కాని జ్ఞానశక్తికి జ్ఞేయసమాపత్తిచే పరామర్శాంతరము లుదయింపవు. జ్ఞానశక్తియందు జ్ఞేయమధికముగనే యున్నది. కాని జ్ఞానశక్తి జ్ఞేయవిభవస్థానమె కాని జన్మస్థానముకాదు. ఇచ్ఛాశక్తివలె నిది యుత్పత్తి స్థానము. ఇష్యమాణాత్మకముగా గలిగిన భావజాతమంతయు జ్ఞానశక్తిలో సబివ్యక్తమగును. క్రియాశక్తిలో బాహరముగా స్ఫురించును. కాన జ్ఞానశక్తిలో జ్ఞేయము క్రొత్తగా కలుగదు అందుననే జ్ఞేయసమాపత్తితో పరామర్శాంతర ముదయింపదంటిమి. ఇచ్ఛాశక్తియందే యిష్యమాణ మపూర్వముగా గలుగును. అదియే యీ చాతురూప్యము. పర సంవేదనము సర్వభావ నిర్భరమగుట సర్వభావములందే నుభవించును. కాని యవి యన్నియు నందు సంవిన్మాత్రముగా నుండుననియె తెలియవలసి యున్నది.

ఇచ్ఛాశక్తివలన గలిగిన యీ చతుష్టయము పరామృత మందురు. స్వాత్మమాత్ర విశ్రాంతిచే నీనాల్గును పరచమత్కారాత్మకముగ నుండును. స్వరములందివి యుండుటచే బీజములనుటగాని యిందు బీజత్వములేదు. బీజత్వమను నది ప్రక్షోభకత్వము. స్వాత్మస్వరూపమున విశ్రమించునట్టి దానికి ప్రక్షోభకత్వముండదు. క్షోభాంతరమిది యుల్లసింప జేయదు. ఇది దగ్ధప్రాయము. సర్వంసర్వికముగా బీజ బీజరూపత్వమిందులేదు. శివశక్త్యాత్మక బీజయోన్యతిరిక్తము లేదు. శివశక్తులె సర్వంసర్వికముగా బీజయోనులనుట మున్ముందు విశదమగును.

శ్లో॥ ప్రక్షోభకత్వం బీజత్వం క్షోభాధారశ్చ యోనితా
క్షోభకం సంవిదో రూపం క్షుభ్యతి క్షోభయత్యపి ॥

పై నాలుగు వర్ణములు ప్రక్షోభకములు కానందున బీజములు కావని సందున యోనిత్వము పారిశేష్యముననుండవచ్చునను కొందురు. అదియు కుదురదు. తత్పరిహార మొనరించుట యుక్తము. బీజమెట్టిది? యోనియేమి? వీని వైలక్షణ్యము ప్రతిపాదింపవలెను. ఈ కారిక బీజయోని స్వరూపము నిరూపింపగలదు. ప్రక్షోభకము బీజము. క్షోభాధారము యోని. కారణమయిన బీజము జడము కదా! అది యితరాపేక్ష మేమియులేక రూపాంతరమా విర్భవింప జేయుటకు సమర్థమగునా? అని సందేహము కలుగును. ఇది వినుడు! వాస్తవముగా సంవిద్రూపమె క్షోభకము. సంవిత్తొక్కటియె క్షోభము పొందును. సంవిత్తునకె క్షోభక రూపమున్నది. మయూరాండరస న్యాయమున లోనా సూత్రితప్రాయముగా నున్న బహిర్భావోన్ముఖముగానున్న జ్ఞేయజాతము ధరించుచున్నది. మయూరపింఛములోని చంద్రకములనున్న వివిధ వర్ణములు విశేషములు విలాసములు నెమలి గ్రుడ్డులోని రసమునందే యున్నవి. అవి సూక్ష్మాకారముగనున్నవి. మయూరాండరస మంతరా

సూత్రితప్రాయము బహిర్భావోన్ముఖమయి ప్రపంచము ధరించును. అట్లే ప్రకృతమును సంవిత్తుజ్ఞేయజాతము ధరించును. బహిరూపమున నవభాసింపజేయును. క్షోభ పడును. క్షోభింపజేయును. జ్ఞేయధర్మము క్షోభమని క్షోభ్య ప్రేరణము క్షోభణమని యిందు నిర్దిష్టమయినది. ఈ యంశ మంతయు తంత్రరహస్య ప్రక్రియా గర్భము.

శ్లో॥ అస్తస్థవిశ్వావిభైక బీజాంశవిసిసృక్షతా
క్షోభోఽతదిచ్ఛే తత్వేచ్ఛాభాసనం క్షోభణాం విదుః ॥

ఈ సంకేతమున నిది నిగ్రాహ్యము కావచ్చును. ఏకమద్వి తీయమగు సంవిద్రూపమె సర్వభావ నిర్భరము విశ్వావిర్భా వకమును. అదియె బీజాంశము. భావజాత మంతయు సంవిద్రూపమునసనె ప్రథమముండును. కావుననే విశేష మచట నుదయింపదు. సంవిత్తు అంతస్థ విశ్వాభిన్నమని యేకమని నిశ్చయింపవచ్చును. అదియె బీజాంశము కారణ విశేషము. ఆ సంవిద్బీజాంశమున పరానపేక్షముగా విశిష్టమగు స్రష్టృత్వేచ్ఛ యున్నది. గ్రాహ్యగ్రాహక రూప మయిన విశ్వమును భిన్నకల్పముగ నవభాసింపజేయు కోరికయే స్రష్టృత్వేచ్ఛ. ఈ యిచ్ఛతోగల సంవిత్సంబంధమె క్షోభము. భావజాతము బహిర్భావోన్ముఖము కాకున్నను నాయొదాసీన్యము పోగొట్టి బహిర్భావోన్ముఖ్యమున నవ భాసింపజేయుటను క్షోభణమందుము. ఈ యంశమే ''అతదిచ్ఛే తత్వేచ్ఛాభాసనం'' యని సూత్రితము. ఇప్పటి కిది బీజస్వరూపము. అస్యరూపమిదిగో !

క్షోభాధారము యోని. పరప్రమాతకు సంబంధించిన యిచ్ఛ యీ యోని నమైక్యము పొంది కృతిని యగును. ఆ స్రష్టృత్వేచ్ఛ స్వాత్మవిశ్రాంతిచే కృతార్థము పూర్ణము నగును. సంవిత్స్వాతంత్ర్యమున విషయమగునది క్షోభాధార మని భావము. ఈషణాది సంవిత్తులన్నియు విశేషోచ్ఛేదర హితములై జ్ఞేయమాత్ర సారములై యున్నప్పుడు పార మేశ్వర రూపము బీజమనుట స్పష్టము. సర్వభావనిర్భర మయిన చిదాత్మ యంతస్థ విశ్వమును బహిరావిర్భవింప జేయుటచే బీజమయినది. అట్లే స్వరములును వర్ణా విర్భా వకములగుట బీజములగును. సంవిత్స్వాతంత్ర్యము లేక దేనికిని రూపాంతరావిర్భావమున సామర్థ్యముండదు. స్వరములును సంవిదనుప్రాణనముండుటచే బీజము లయినవి. భావజాతమంతయు చిదాత్మకన్న వేరుగా కున్నను, వేరుగా భాసించునదగుట క్షోభమని తేలినది. ప్రకృతమనుసంధింపుడు. ఈ వర్ణచతుష్టయము క్షోభాంతర మేమియులేనందున బీజము కాదని, యేతదైక్యము పొంది దేనియిచ్ఛయు కృతార్థము కానందున క్షోభాధారము కాకుండుట నిది యోనియు కాదని పరతాత్పర్యము తేలినది.

ఆత్మమాత్ర విశ్రాంతిచే నిది పరచమత్కార మయమగుట అమృతాత్మకమని యభిజ్ఞులనిరి.

శ్లో॥ ఇత్థం ప్రాగుదితంయత్త త్పంచకంత త్పరస్పరం
ఉచ్ఛల ద్వివిధా కారమన్యోన్య వ్యతిమిశ్రణాత్ ॥

అనుత్తరము - ఇచ్ఛ - ఈశనము - ఉన్మేషము - ఊనతా రూపమున నిరూపించిన పంచకము (అ ఇ ఈ ఉ ఊ) పరస్పరము వ్యతిమిశ్రణమున వివిధాకృతి ధరించును. ఆనందశక్తి (ఆ) చిదవ్యతిరిక్తమే "ఆనందో బ్రహ్మణో రూపం" యని వచనమున్నది కదా! ఈ పంచకము స్వాత్మమాత్రావస్థానమున కాక పరస్పరము సంఘట్ట మున్నని నానావర్ణరూపమగునని వ్యతిమిశ్రణము సూచించును. "అ-ఆ" లు "ఇ-ఈ" లతో వ్యతి మిశ్ర ణము పొంది నప్పుడు 'ఏ' రూపము కలుగును. "అ-ఆ"లు "ఉ-ఊ" లతో వ్యతిమిశ్రణము పొందగా 'ఓ' రూపము కలుగును. ఇకారమకారముతో గలియగా "య", ఉకార మకారముతో గలియగా 'వ' యుదయించును. ఈ పంచ కాతిరిక్త పరామర్శాంతరమున వ్యతిమిశ్రణ ముండనే యుండదు.

శ్లో॥ యోఽనుత్తరః పరఃస్పందో యశ్చానందః సముచ్ఛలఞ్ తావిచ్ఛోన్మేష సంఘట్టాద్గచ్ఛ తోఽతివిచి త్రతాం ॥

అనుత్తరమని ఆనందమని శబ్దముల వ్యపదేశింప దగిన అకారాకారములు, ఇచ్ఛోన్మేషములనదగు ఇకారోకారము లతో సంఘట్టము పొందగా నందీయమాన వర్ణద్వయము కన్న విలక్షణముగా నొకవైచిత్రిని పొందును. ఆ విచిత్ర తయే ఏకారము ఓకారము రూపమున నుండును. ఏకారము నకు త్రికోణమని సంజ్ఞ కలదు. ఇచ్ఛాజ్ఞాన క్రియలనెడు కోణత్రయ మిచట సుగ్రహము. దీనినే వహ్నిగేహమని శృంగాట మని యోగినీ వక్త్రమనియు తాంత్రిక భాష. అనుత్తరానందముల కిచ్ఛాయోగమున నీ పరామర్శముద యించుటయేకాదు. అనుత్తరానందములీ త్రికోణమున ప్రరోహము కలవై షట్కోణస్థితిని పొందగలవు. అనుత్త రము రౌద్ర్యాది శక్తి త్రయమయము. ఆనందమును రౌద్ర్యాదుల స్ఫారమాత్ర సారమగుట నీ రెండును త్రికోణ రూపములె. అకారమొక త్రికోణము, ఏకారమొక త్రికోణము. ఈ త్రికోణ ద్విత్వయోగమున షట్కోణస్థితి యనగా 'ఐ' కార రూపము కలుగును. ఇట్లే అకార త్రికోణము ఏకార త్రికోణ యోగము పొందగా 'ఐ' కార ముదయించుననుట సుగమము. అనుత్తరానందములకే కారమున సంఘట్టము కలుగగా పరామర్శాంతర ముద యించినట్లు ఓకార సంఘట్టమున గూడ పరామర్శాంతర ముదయించును. అనుత్తరానంద శక్తు లున్మేషయోగము

పొందగా ఓకారము దయించును గదా! ఆ శక్తులు రెండును తన్మయత్వమును ఓకారాత్మతను పొంది తదేకీ భావము కలవయినచో ఔకారముగా సంభవించి క్రియా శక్తి స్ఫుట రూపమును వ్యక్తము చేయును. క్రియా శక్తి సంధ్యక్షర ములందస్ఫుట - స్ఫుట - స్ఫుటతర - స్ఫుటతమ రూపమున నుండుననుట యిచట విశదమయినది. అనుత్తరానందము లకు ఇచ్ఛోన్మేషములతో సంఘట్టము కలుగగా పరామర్శములుదయించినవిగదా! అట్లే ఇచ్ఛోన్మేష క్షోభరూపము లయిన ఈశనోనత్వములతో సంఘట్టము కలిగినప్పుడు పరామర్శాంతరములుదయింపవా? అని ప్రశ్న. అకారాకారము లికారోకారములతో సంబందింప వర్ణము లుదయించినట్లు ఈ కారముతోనూకారముతో సంఘట్టింప వర్ణము లుదయింపవా? యని ప్రశ్న భావము. ఇచ్ఛోన్మేషముల క్షోభాత్మకములయిన ఏ ఓలతో సంఘట్టము కలుగగా ననుత్తరానందములు తాద్రూప్యమునే పొందును. వేరు పరామర్శమురాదు. పూర్వము నిరూపించిన విధమున ఐ కా రౌ కార లక్షణ రూపమవశ్యము పొందును.

అనుత్తర ప్రకాశమొకటియె ప్రకాశించును. తద్భిన్నమేదియు సంభవింపదు. అనుత్తరమనునది యతిరేకానతిరేకవికల్పము లేవియు లేనిది కదా! ఇట్లే క్రియాశక్తి పర్యంతమివైచిత్ర్యమున స్ఫురించు టేమి? అనుత్తరానందములు భేదరహితములు. తమలో నిట్టి యీవైచిత్రి నాశ్రయించిన వేమి? ఇది సమాధేయము.

సంవిన్నాథునకు పరిమితిలేదు. అనుత్తరానందాత్మకుడయిన సంవిన్నాథుడనంతశక్తివైచిత్ర్యలయోదయ కలేశ్వరుడు. నానాశక్తుల లయోదయములనెడు నిమేషోన్మేషముల కలనమున స్వతంత్రుడు. కలనమన్నది స్వాత్మాభేదమున క్షేపము. తనకన్న వేరుగా ప్రకాశింపజేయుట. ఇందు సంవిన్నాథుడే స్వతంత్రుడగుట నియతమగు రూపోపగ్రహము లేనందున అనవచ్ఛిన్న స్వభావుడు. సంవిన్నాథుడు నియతరూపమున నేల పరిస్ఫురింపడు? అట్లు పరిస్ఫురింపడు. ఆ సంవిన్మహేశ్వరు డొక ప్రతినియత రూపమున నుండునేని యాతని మాహేశ్వర్యమే పోవును. సంవిద్రూపత్వమె యుండదు. అనియతవాచ్య వాచకాకృతి పరిస్ఫురించుటయె యాతని మాహేశ్వర్యము, సంవిద్రూపత్వమును. "ఇదిగో! సంవిద్రూప మొకటియె. అది హర్ష విషాదాద్యనేక ప్రకారమున వివర్తము పొందినట్లు మేము వర్ణింతుము. మీరు మీ యిష్టముబట్టి యెట్టి పేరులనయిన పెట్టుడు!" అని స్వాత్మసంవేదు లనిరి. సంవిత్తు అనేకాకారమున పరిస్ఫురించును. ఇందు వాదవివాదము లేదు. ఇది యనంతాకారమున స్ఫురించుటలో నవిద్యాది నిమిత్తము లేవియు లేవు. స్వభావమె హేతువు. స్వాతంత్ర్యమె హేతువు. మాహేశ్వరమె హేతువు. ప్రతినియతముగా స్వరూపము ప్రకాశించునేని జడమయె పట్టును. ఘటాదు లట్టివేకదా! ఘటము జడము. "ఇది యిచట నిట్లున్నది" యని యాత్మనియతావభాసమె కాని పరప్రకాశము లేదు. సంవిన్నాథునకు జడత్వము లేదు. స్వాతంత్ర్య మున్నది. మాహేశ్వరత యున్నది. పరిచ్ఛిన్న ప్రకాశ మెంతయు జడ లక్షణము. ఇతరమున ప్రమేయమాణమగునప్పు డట్లె యగును. స్వప్రకాశ సంవిన్నాథు డన్య ప్రమేయమాణుడు కాడు.

శ్లో॥ అస్థాస్యదేకరూపేణ వపుషా చే న్మహేశ్వరః
　　మహేశ్వరత్వం సంవిత్త్వం తదత్యక్ష్య ద్ఘటాదివత్॥

మహేశ్వరు డేకరూపముననె యుండునేని ఘటాదుల వలె మహేశ్వరత్వమును సంవిత్త్వమును త్యజించెడివాడె. దీని భావార్థము నిరుక్తప్రాయము బోధము. జడవిలక్షణము. కావుననె యింతటి విశ్వప్రసరము వచ్చినది.

శ్లో॥ తేన బోధమహాసింధో రుల్లాసిన్యః స్వశక్తయః
　　ఆశ్రయం త్యూర్మయ ఇవ స్వాత్మ సంఘట్టచిత్రతాం॥

శ్లో॥ స్వాత్మసంఘట్ట వైచిత్ర్యం శక్తీనాం య త్పరస్పరం
　　ఏతదేవ పరం ప్రాహుః క్రియాశక్తేః పరం వపుః॥

ఈ చెప్పనవిధమున పరిస్ఫురించుటచే నిక నిది నిశ్చయము. సాగరమునుండి తరంగములవలె బోధమునుండి స్వశక్తు లుల్లసిల్లును. మహాసాగరమున వెలువడిన తరంగములు పరస్పర లోలీభావమున స్వాత్మఘట్టమున చిత్రవిచిత్రములుగా నుండును. అట్లే బోధమహాసింధువునుండి వెలువడు స్వాత్మరూపములయిన యిచ్ఛాది శక్తులు స్వాత్మసంఘట్టమున పరస్పరము లోలీభావము కలవై యాయా గ్రాహ్య గ్రాహకరూపమున నాయా పరామర్శరూపమున పరిస్ఫురించును. ఇట్టి పరిస్ఫురణమె క్రియాశక్తి పరరూపము. స్వాత్మశక్తుల పరస్పరము స్వాత్మసంఘట్ట వైచిత్ర్యమును క్రియాశక్తి స్ఫుటతమ రూపమని సంవిత్సాగరులు సెలవిచ్చిరి. క్రియాశక్తులు భేదప్రధానములు. అశుద్ధాధ్వ మధిష్ఠించియుండు ఘోరతర్యాది శక్తులకు నివియె నిమిత్తములు. ఈ ఘోరతర్యాది శక్తులు విషయాసక్తులై యితరముల విస్మరించిన జీవుల నధోధోదేశమున పడునట్లు చేయును.

'ఔ'కారము చతుర్దశధామము. ఇందు క్రియాశక్తి స్పష్టస్ఫుటమయినది. అందుననె యిచ్ఛాజ్ఞాన క్రియా శక్తులు మూడును ప్రస్ఫుటములయినవనవలయును. ఇది స్ఫుటీభూత త్రిశక్తికమయినందున త్రిశూలమనియు దీనిని శ్రీపూర్వశాసనము నిర్దేశించినది. తత్వదర్శులగువారిది నిరంజనమనియు ననిరి. ఆలోకమున దీపము గోచ

రించునట్లు కిరణములచే భాస్కరుడు భాసించునట్లు శక్తిచే శివుడు సుజ్ఞాతుడగును.

శ్లో॥ అత్రానుత్తరశక్తిః సా స్వంవపుః ప్రకటస్థితం
కుర్వంత్యపజ్ఞేయ కలాకాలుష్యా ద్బిందురూపిణీ॥

పరసంవిత్తు క్రియాశక్తి పర్యంతము విచిత్రముగా పరిస్ఫురించినను స్వరూప విప్రలోపము రాలేదు. ఈ యంశమును బిందుస్వరూపము తెల్పును. అనుత్తరశక్తిజ్ఞేయకలాకాలుష్యమున స్వప్రకాశమును సర్వసంవేద్య మొనర్చియు బిందురూపమున నుండును. బిందువనగా వేదనమున స్వతంత్రప్రమాత. బిందురూపమనునది విభాగరహితమైన పరప్రకాశము. ఇంకను బిందుతత్త్వము గుర్తింపవలెను.

శ్లో॥ ఉదితాయాం క్రియాశక్తౌ సోమసూర్యాగ్నిధామని
అవిభాగః ప్రకాశో యః స బిందుః పరమోహినః ॥

సోమసూర్యాదులు హ్లాదతీక్ష్ణతాదులు కలవారగుట నియతస్వరూపులు. ఆ సోమసూర్యాదులకు క్రియాశక్తి యాశ్రయము ఇట్టి క్రియాశక్తి యాయా విచిత్రస్వరూప గోచరించినను హ్లాదతైక్ష్ణ్యాద్యుపాధిశూన్యమై పూర్ణపరప్రకాశమై యప్రచ్యుత స్వరూపమగుటచే సత్యుత్కృష్టమై స్వతంత్రమైయుండు శివస్వరూపమె బిందువని యీ దర్శన సంకేతము. బిందువు శివబిందువు. బిందువు తన స్వాతంత్ర్యమున విశ్వము భాసింపజేయును. హృత్పద్మ మండ లాంతస్థమని పరశక్తి శివాత్మకమని బిందువును కీర్తించిరి. ఖేచరభూమియగు హృదయమున ప్రరోహముపొందినను బిందువు స్వరూపమునుండి ప్రచ్యుతము కాదు. ఆయా విచిత్రతాసముల్లాసమున్నను సంవిన్మాత్రమగుట శుద్ధము. విమలము. తారకము.

శ్లో॥ యోఽసౌ నాదాత్మకః శబ్దః సర్వప్రాణిష్వవస్థితః
అధ ఊర్ధ్వ విభాగేన నిష్క్రియేణావతిష్ఠతే॥

సర్వప్రాణులందును నాదాత్మకశబ్ద మున్నది. బిందువె యట్టిశబ్దముగా స్ఫురించును. బిందువు పరామర్శస్వరూపముల్లసింపజేయుటకు నాదాత్మకశబ్దమగును. శబ్దమనగా- "శబ్దయతి - స్వాభేదేన విశ్వం పరామృశతీతి - శబ్దః" స్వాభేదమున విశ్వమును పరామర్శించునది యని భావము. అది పరావాగ్రూపమయిన విమర్శము శబ్ద మదినాదాత్మకమనుట—"నదతి - సర్వేషామేవ జీవకలాత్వేన పరిస్ఫురతీతినాదః" సర్వములకు జీవకంగా స్ఫురించునదియని తాత్పర్యము. నాదమంతట అస్వరమునసె యుండునని వ్యపదేశము.

"అకారః సర్వవర్ణానాం అన్తర్యామతయా స్థితః"

అకారము సర్వవర్ణములం దంతర్యామిగా నుండునని యనిరి. అనుత్తరమునుండి శూలబీజ పర్యంతము హకార పర్యంతమును అకారమె యంతట ప్రాణసరూపముగా నుండును. పరామర్శ రాశియంతయు అకారస్ఫారసారమె. ఆ అకారమె సర్వప్రాణులందు ఊర్ధ్వ విభాగమున సూర్యచంద్రాత్మక ప్రాణాపాన ప్రవాహరూపముగానున్నది. అదియె "పరాజీవకలా". అయిన నది నిష్క్రియరూపముననె యుండును. క్రియాశక్తిపర్యంత మాయావైచిత్ర్యమున పరిస్ఫురణ మున్నను అకారమునకు స్వస్వరూప ప్రభావము లేదు.

ఇది యిచట సంవేద్యము. క్రియాశక్తి యుత్పన్నము కాగా హ్లాదము తైక్ష్ణ్యముకల సోమసూర్యాది ప్రకాశము ప్రతినియతముగనె ప్రకాశించును. అప్రకాశమె స్వప్రకాశము నిఖిలప్రకాశము నగుచున్నది. అవిభాగ పరప్రకాశము చెప్పితిరె! అది యీ ప్రకాశ ప్రకాశ్యమా? ఏతదన్యమా?

ఈ యాశంకమున కిది సమాధానము. హ్లాదము చంద్రునం దున్నది. తైక్ష్ణ్యము సూర్యునందున్నది. సితవైచిత్ర్యము చంద్రునిది. రక్తవైచిత్ర్యము సూర్యునిది. వీని యందు నియతరూపత్వము లేదు. కావున అవిభాగ పర ప్రకాశము సోమసూర్యాత్మకము కాదు. సోమసూర్య ప్రకాశ్యమును గాదు. సూర్యాదిధామత్రయమున కది యను ప్రాణకము పరప్రమాత్రేకరూపము. ఈ యర్థమును గీతా గురువు వాసుదేవుడె చెప్పినాడు.

న తద్భాసయతే సూర్యో న శశాంకో న పావకః
యద్గత్వా న నివర్తంతే తద్ధామ పరమం మమ ॥

సూర్యుడు చంద్రు డగ్ని దాని భాసింపజేయజాలరు. ఆ ధామము పొందిన పునరావర్తము లేదు. అది పరంధామము. అది నాది. అనిగీత. అర్కసోమవహ్నులకు దాని ప్రకాశము వినా ప్రకాశములేదు. సూర్యాదులు తత్ప్రకాశ్యులు. పరప్రకాశమె సూర్యాద్యాత్మకమున ప్రస్ఫురించును. సూర్యాది ప్రకాశ ముపహిత స్వరూపమగుట స్వప్రకాశమున సంవిత్ప్రకాశ మపేక్షించును. వీరుగో సూర్యసోమాదులు.

శ్లో॥ ప్రకాశమాత్రంసు వ్యక్తం సూర్య ఇత్యుచ్యతే స్ఫుటం
ప్రకాశ్యవస్తు సారాంశవర్షి తత్సోమ ఉచ్యతే
సూర్యం ప్రమాణ మిత్యాహుః సోమం మేయం ప్రచక్షతే
అన్యోన్య మవియుక్తౌ తౌస్వతంత్రావ వ్యుభౌ స్థితౌ
భోక్తృభోగ్యోభయాత్మైక తదన్యోన్యోన్ముఖతాం గతం
తతో జ్వలనచిద్రూపం చిత్రభానుః ప్రకీర్తితః ॥

సువ్యక్తము స్ఫుటమునయిన ప్రకాశమాత్రమును సూర్యుడందురు. సూర్యునకు ప్రకాశమాత్రమె శుద్ధరూపము. జ్ఞానమాత్రమె వివక్షిత రూపము. సర్వజన సాక్షికము. ప్రకాశ్య వస్తుసారాంశము వర్షించువాడు సోముడు. ప్రకాశ్య

వస్తువులు సుఖదుఃఖ మోహమయములు కదా! అందు సారము సుఖకార్యాహ్లాదాది రూపాంశము. "సోమోవర్షతి చామృతం" అనినట్లాసారాంశమును వర్షించువాడు సోముడు. సర్వభావజాతము నాతడు సేచనముచేయును. సర్వమాహ్లాదమయము చేయును. ఆదిత్య విగ్రహము శివుని జ్ఞానశక్తి రూపమని, చంద్రరూపము శివుని క్రియా శక్తిరూపమని యభిజ్ఞులనిరి. సూర్యుడు ప్రమాణము. సోముడు మేయము. ఈ సూర్యచంద్రులు స్వతంత్రులు. పరస్పర నిరపేక్షముగా ప్రమాణప్రమేయ రూపముగా వేరువేరుగా వ్యవహార్యులయినను పరస్పర మవియుక్తముగనున్నారు. జ్ఞానము జ్ఞేయమును జ్ఞేయము జ్ఞానమును సంబంధించియే యుండును. ఈ సూర్య చంద్రద్వయము పరస్పరమున్ముఖత్వమును పొంది భోక్తృభోగ్యైభయలోలీ భావమును సంఘట్ట స్వభావము పొందును. ఆ సంఘట్టమున అగ్ని యుదయించును. "శుచిర్నామాగ్నిరుద్భూతః సంఘట్టాత్సోమసూర్యయోః" ఈ యగ్ని చిత్రభానుడు. ఈతని కిరణములు సోమసూర్యసంఘట్టమున నానాకారములు మానమేయాదిరూపములు. ఈ యగ్ని ప్రమాణ ప్రమేయ విభాగముకల భేదమును దహించును. అందుచే జ్వలన ప్రధాన చిద్రూపుడు. పరిమితప్రమాతృస్వరూపుడు. ప్రమాణ ప్రమేయముల సమ్మేలనమె పరిమిత ప్రమాతృత. అగ్నియు నట్టివాడు. సంవిన్మూర్తియె స్వస్వాతంత్ర్యమున వహ్నితాదాత్మ్యము పొంది 'ప్రమాత' యగును వహ్నిరూపముపొందినను సంవిన్మూర్తి స్వరూప ప్రచ్యావము పొందదు. ప్రమాత జ్ఞేయభేదమున విచిత్రముగా నుండును.

శ్లో॥ ఏషాం యత్ప్రథమం రూపంహ్రస్వంతత్సూర్య ఉచ్యతే
క్షోభానందవశాద్దీర్ఘ విశ్రాంత్యా సోమ ఉచ్యతే
యత్తత్పరంప్లుతం నామ సోమానందాత్పరంస్థితం
ప్రకాశరూపం తత్ప్రాహుః అగ్నేయం శాస్త్రకోవిదాః ॥

బీజవర్ణములలో మొదటి యక్షుబ్ధరూపమేకమాత్రాత్మకము హ్రస్వము. ప్రకాశమాత్ర ప్రాధాన్యమున నది సూర్యుడు. క్షోభానందవశమున బాహిరవిశ్రాంతి పొందిన క్షుబ్ధమగు స్థూలద్విమాత్ర స్వరూపమాహ్లాదకారియగుట సోముడు ఈ హ్రస్వదీర్ఘములకన్న వేరగు త్రిమాత్రప్లుత మాగ్నేయ ప్రామాత్రరూపము. మానాత్మక సూర్యునందు ప్రరోహము పొంది మేయాత్మక సోమానందావలంబనమున మాతృ (ప్రమాత) రూపముగానది ప్రస్ఫురించును. హ్రస్వము సూర్యుడు దీర్ఘము సోముడు ప్లుతమగ్నియని ధామత్రయము నిరూపితము.

శ్లో॥ అత్రప్రకాశమాత్రం యత్స్థితే ధామత్రయే సతి
ఉక్తం బిందుతయా శాస్త్రే శివబిందురసౌ మతః ॥

ధామత్రయ మున్నను పరప్రకాశమునకు స్వరూప హాని లేదు. అది బిందువని శివబిందువని శాస్త్రము సంకేతమొనర్చినది. మకారముకన్న బిందువువేరు. దాని ఛాయయే యిందు గోచరించును. ఋ ౠ విసర్గములలో విసపథు 'ర ల హ' లు రేఫలకారములకన్న భిన్నములె. బిందువును మకారముకన్న భిన్నము. వర్ణ్రశ్రుతి వర్ణము కాదని చెప్పనే చెప్పితిమి. ఇకారము రేఫాంశచ్ఛాయదాను సార మున "ఋ" యయినది. అన్యస్వరమయినది. అట్లే "మహ" లేశము తిని ఆదివర్ణము బిందు వినర్గలుగా వెలువడును. కావున "మకారాదన్య ఏవాయం".

శ్లో॥ అస్యాంతర్విసిసృక్షా సా యా ప్రోక్తా కౌలికీ పరా
సైవ క్షోభవశాదేతి విసర్గాత్మకతాంధ్రువం ॥

ఇట్టి యారూపణమున అనుత్తరమె యేల విసర్గరూపమగునో యిందున్నది. అనుత్తర ప్రకాశాత్మకమయిన యాదివర్ణమునకు విమర్శాత్మకమగు విసిసృక్షయున్నది. అది "కౌలికి"యని "పర" యని నిరూపితము. ఆ విసిసృక్షయె బహిరౌన్ముఖ్యరూపమగు క్షోభవశమున విసర్గమగును. ఆనందోదయ క్రమమున క్రియాశక్తి పర్యంతము విభాసించు స్థితి నవభాసింపజేయును. విసర్గప్రాంత దేశమున పరాకుండలిని యున్నది. శివవ్యోమయని బ్రహ్మస్థానమని యందురు. "విసర్గమాత్రం నాథస్యసృష్టి సంహార విభ్రమాః" సంవిన్నాథునకు విశ్వసృష్టి సంహార విలాసమంతయు విసర్గమె. అఖండ సంవిత్తి యొక్క టియేగదా! తపతిరిక్తమేమియులేదే! సృష్టి దేనికి? సంహారము దేనికి?

శ్లో॥ "స్వాత్మనః స్వాత్మని స్వాత్మక్షేపో వైసర్గికీస్థితిః"

ఇది యీ వైసర్గికస్థితి. ఇది యీ సృష్టసంహారలీల. స్వాత్మకు స్వాత్మయందే స్వాత్మక్షేపము. ఇదియె విసర్గస్థితి. అందుచే ననన్యాపేక్షముగా పూర్ణపరాసంవిత్తియె స్ఫురించుననుట అనుత్తరాకార ప్రసారము. ఇకనిది పరామర్శ సూత్రము.

౭.	ఇచ్ఛయందు కర్మప్రవేశము	—	ఋకారము — ప్రకాశసారము
౮.	ఈశనమందు	,, —	ౠకారము — ప్రకాశసారము
౯.	ఇచ్ఛలో	,, —	ఌకారము — విశ్రాంతి
౧౦.	ఈశనములో అనుత్తరానందముల	,, —	ౡకారము — విశ్రాంతి
౧౧.	ఇచ్ఛేశనములతో వ్యతిమిశ్రణము — అనుత్తరానందముల		ఏకారము
౧౨.	ఉన్మేషోనతలతో వ్యతిమిశ్రణము	—	ఓకారము

౧౩. అనంపమున కిచ్ఛాక్షోభసంఘట్టము – ఐకారము
౧౪. అసంపమున కున్మేషక్షోభ సంఘట్టము – ఔకారము
౧౫. అనుత్తరశక్తి సంవేదనమున ప్రమాత – అం (బిందువు)
౧౬. అనుత్తర విసిసృష్టి – అః (విసర్గము)

(క్రమశః)

ఇటుపై కాది పరామర్శ ప్రాదుర్భావము.

మనవి

భారతదేశమందలి దేవాలయములు అనాదికాలముగ దూరప్రాంత్యములనుండి చూపఱు (భక్తు) ల నాకర్షించుచున్నవి. అందునను దక్షిణ దేశమునందలి దేవాలయములు వాటి పవిత్రతకే కాక ఇంపు సొంపులు తేరిన కట్టడములకు, దేవాలయముల చుట్టుప్రక్కలనుండు సన్నివేశములకు ప్రత్యేకముగ వాసికెక్కినవి. ఆ దేవాలయములు మతసంబంధములయిన ప్రార్థనా నిలయములేకాక హిందూధర్మ ప్రచారమునకు ముఖ్యస్థానములు; సంస్కృతభాషా ప్రోత్సాహకములు; వేదశాస్త్రములను జదువుటకు పురాణములను బోధించుటకు పట్టుగొమ్మలు; లలిత కళలను బెంపొందించు నిలయములు; ఇంతయేల—భారతీయ సంస్కృతిని వెదజల్లు మూలకందములు. ఈ దేవాలయములు చారిత్రికమగు గొప్పదనముగలవి; శిల్పము, చిత్రలేఖనము, కట్టడము మొదలగు లలితకళలకు బెన్నిధులు. ఆంధ్రదేశములో నాలువేల దేవాలయములు గలవు. ఈ దేవాలయముల కన్నింటికి ప్రతిసంవత్సరము కోటిరూపాయలకు మించిన ఆదాయము గలదు. ఈ దేవాలయములకు గల యాస్తులవిలువ ఇంచుమించుగ నలువదికోట్లరూపాయ లుండును.

ఈ దేవాలయములలో అనేక దేవాలయము లనేకకారణములచే జిరకాలముగ నుపేక్షచేయబడినవి. ఆంగ్లేయుల ప్రభుత్వములో ఈ దేవాలయముల ఆదాయములను సక్రమమగు పద్ధతులలో వినియోగపఱచు బాధ్యత నంగీకరింపని కాలమునయితము గలదు. కాని, ప్రజాప్రభుత్వము లంకురించినదాది దేవాలయములను సక్రమముగ బాలింప జేపట్టి దేవాలయముల ధర్మాదాయములను సద్వినియోగము గావింపవగిన యేర్పాటులను జేయ మొదలిడినవి. ఈ దేవాలయముల స్థితిగతులను చక్కబఱచు సదుపాయములను శాసనసభలమూలమున గావించినవి. అయ్యును శిథిల దేవాలయముల పునరుద్ధారణమేకాక మతసిద్ధాంతముల ప్రచారము, శాస్త్రములను వేదాంతములను హిందూమతమును బోధించు పాఠశాలలను నెలకొల్పుట, సంస్కృతభాషాపోషణము, ఆలయనిర్మాణము, శిల్పము మొదలగు లలితకళలను తగు రీతి బెంపొందించుట మున్నగు చేయదగిన పనులెన్నేని గలవు. శ్రీశైలమునందలి భ్రమరాంబా మల్లికార్జునస్వామియాలయము, అంతర్వేదియందలి దేవాలయములు మొదలగు కొన్ని ముఖ్య దేవాలయముల పునర్నిర్మాణమునకై కొన్ని ప్రత్యేకసంఘము లేర్పాటు కాబడినవి. శ్రీకూర్మమందలి కూర్మదేవస్వామి ఆలయము, ముఖలింగ మందలి ముఖలింగేశ్వరస్వామి ఆలయము మొదలగు కొన్ని దేవాలయములు నిర్మాణవైభవమునకు చారిత్రికమగు గొప్పదనమునకు ముఖ్యములు. బ్రహ్మ పురాణమునందు నయితము దెలుపబడిన కదిరియందలి లక్ష్మీ నరసింహస్వామి ఆలయము మిక్కిలి విలువగల అనేక శాసనములను గలిగియున్నది. కావున నిది కేంద్ర ప్రభుత్వమువారి శిలా - శిల్పపరిశోధన శాఖకు మిక్కిలి ముఖ్యమయినది. లేపాక్షిలోనుండు శ్రీ వీరభద్రస్వామి ఆలయము అపురూపమగు నాట్యకళలతో నిండిన శిల్పకళాచాతుర్యమునకు, చిత్రకళానైపుణికి పుట్టినిల్లు. అళహమన్నారు కృష్ణస్వామి దేవాలయము అత్యద్భుతమగు గరుడవిగ్రహమునకు మిక్కిలి ప్రసిద్ధిజెందినది. ఈ గరుడుని కనుకొనలనుండి ఆనందబాష్పములు సంతతధారలుగ గాఱుచుండును. ఈ దేవాలయమునందుండు సౌందర్యవల్లీ అళహకృష్ణస్వాముల విగ్రహములు లలితకళాసౌందర్యమునకు తుదిమెట్టు. ఇపు డిదియంతయు శిథిలము గాబోవుచున్నది మఱియు తాడిపత్రిలోనుండు బుగ్గరామలింగేశ్వర చింతలవెంకటరమణ మొదలగు ద్వంద్వ ఆలయములు గలవు. ఈ ఆలయములలో చక్కని శిల్పకళానైపుణ్యముతో జెక్కబడిన విద్యాధరులు అప్సరసలు దేవతలు అవతారముల విగ్రహములు గలవు. పై దేవాలయము లన్నియు నిపుడు కడుశోచనీయమగు పరిస్థితులలో నున్నవి. అందులో గొన్ని ప్రభుత్వమువా రొసగు 'మోహిని' యను రాబడిపై నాధారపడి యున్నవి. వైష్ణవమతములలో ప్రధానమతమునకు నెలవైయున్న అహోబిలమందు ముఖ్యమగు శ్రీ నరసింహస్వామి ఆలయమునయితము నేడు మఱల నిర్మింపబడవలసియున్నది. ఒంటిమిట్టలోనుండు కోదండరామస్వామి ఆలయమునయిత మిట్టి పరిస్థితియందేకలదు

వెంటనే మఱల నిర్మింప వలసిన పరిస్థితిలో మఱియు గొన్ని ఆలయములు కలవు. భారతీయ సంస్కృతికి కళలకు చరిత్రకు బెన్నిధు లనదగు వీటి పునర్నిర్మాణమునకు అతిమానుషములగు ప్రయత్నము లవసరములు. ప్రభుత్వము (H. R. & C. E. Common good fund) సకల సామాన్యము శ్రేయోరూపమునగు హిందూమత ధర్మాదాయనిధి నొక దాని నేర్పాటుగావించి ఆ నిదిని వినియోగ పఱచుటకొక (Committee) సంఘమునేర్పాటు గావించినది. ఇతర దేవాలయముల మిగులుఆదాయమునుండి తగినంత ద్రవ్యమును సేకరింపదగిన యేర్పాటులను జేయుచున్నది. కాని యీ ఘనకార్యమును కొనసాగింప దగిన ధనము ప్రజల పరిమితిలేని సాహాయ్యములేక సమకూరదు. పైగా ఇట్టి దేవాలయములను పరిపాలించు రాజులు జమీందారులు గనబడని నేటి ప్రజాప్రభుత్వములో నీ బాధ్యత ప్రజలపై నుండును. దాతలు తమ విరాళముల నా యా ప్రత్యేక కార్యములకును బేరుబెట్టి యొసగ నగును. ఉదార విరాళముల నిచ్చునట్టి దాతల పవిత్రనామధేయములను ఆ యా ప్రత్యేకకార్యములగు కట్టడములపై జెక్కించబడును. మన పూర్వపు ఔన్నత్యమును దెలుపు సంస్కృతిని పునరుద్ధరించుటకు దానిని శాశ్వతముగ నిలబెట్టుటకు భూరి విరాళముల నొసగి తోడ్పడు నుదారులగు దాతల కెల్లరకు బై సంఘమెల్లపుడు గృతజ్ఞత గలిగియుండును.

దాతలు తమ విరాళములను దిగువ యడ్రస్సునకు మనిఆర్డరు ద్వారా గాని, చెక్కుద్వారా గాని బంప వలయును :—

కమీషనరు,
హెచ్. ఆర్. & సి. ఇ.
(హిందూ దేవాదాయ ధర్మాదాయ కామన్ గుడ్ ఫండ్ సంఘము.)
గుంటూరు.

వార్తలు

శ్రీ వరాహ లక్ష్మీ నరసింహాగమ పాఠశాల - సింహాచలం, ద్వితీయ వార్షికోత్సవము.

తే. **13-7-56** దీన శ్రీ జి. యస్. యన్, రామమూర్తిగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్. డిప్యూటీ కమిషనరువారు, హిందూ దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనా శాఖ – వారి యధ్యక్షతను పాఠశాలా వార్షికోత్సవము జరుపబడెను. పాఠశాల **10** మంది పండితులతో అయా శాఖలందు క్రింది విద్యార్థులకు శిక్షణ నొసగును.

(1)	పాంచరాత్రాగమము	8	(5)	యజుర్వేదము	12
(2)	శైవాగమము	26	(6)	సామవేదము	1
(3)	వైఖానసాగమము	8	(7)	ద్రావిడవేదము	2
(4)	ఋగ్వేదము	2			

పై విద్యార్థు లందరికిని సంస్కృతముకూడ నేర్పబడుచున్నది. పాఠశాలా వార్షిక నివేదిక అనంతరము అధ్యక్షుల వారు పాఠశాలాభివృద్ధి కనువగు మార్గములను సూచింపుచు విద్యార్థులు, అర్చకులు, ఉపాధ్యాయులు ఐకమత్యము. సామరస్యముగలిగి, శీలసంపదను పెంపొందించుకొని పాఠశాలకు పేరువచ్చునట్లు పాఠశాలాభివృద్ధికి తోడ్పడవలెనని నుడిపిరి. ప్రధానోపాధ్యాయుల కృతజ్ఞతాభివందనములతో సభ సమాప్తమయ్యెను.

BRAHMA'S PRAISE OF SRI KRISHNA

(From Srimad - Bhagavatam)

First Published in token of humble offering of 'ARADHANA' on Sri Jayanti

"Lord, thou art formless, infinite, blissful existence;
Yet thou hast assumed this form
To gladden the hearts of thy devotees
And so shower thy mercy upon them.
Thy form is indeed pure Sattva.

"Blessed indeed are those
Who art not concerned about philosophy, or doctrines,
But who live and follow thy life-giving words;
For such pure ones alone find thee,
Who art beyond thought,

"O thou infinite,
Thou art both personal and impersonal.
Incomprehensible is thy true being—
Yet, again, comprehended and realized art thou
By those who control their outgoing senses
And become absorbed in deepest contemplation of thee.

"Thou art blissful, unfading, eternal.
Thou art the light of all lights,
Pure, absolute.
Those whose divine sight is clear
Find thee within themselves:
Loosed are they from the wheel of birth and death.

"As in darkness we fancy a rope to be a snake,
So in ignorance, do we mistake the all-pervading Brahman for the world we see;
But as light dispels the darkness
And the rope is seen as a rope,
So with the rising of the sun of knowledge
The phantasmal world vanishes,
And thou art revealed—the true Brahman.

"Thou art the Ātman, the divine Self;
Not without do the wise seek thee, but within,
For thou art present in the hearts of all.

"Knowledge brings freedom,
But the mere intellect gives no knowledge of thee.
Those who devote themselves to thy service
Come to know thee through thy grace.
May I be even the least of thy devotees,
And may I devote my life to thy service alone!

"Blessed indeed are the shepherd boys and girls,
For they love thee as their very own,
Thee, the eternal, infinite Brahman,
They that serve thee with whole-souled devotion
Enjoy thy bliss with their whole being
The Vedas only tell of thee;
Thy devotees behold thee.

"O Krishṇa, thou art the friend of the destitute.
Thou art unborn, eternal;
Yet thou hast assumed this human form
For the good of all,
That all may taste of thy heavenly bliss.

"Attachment and delusion bind a man only so long
As he fails to take shelter at thy Lotus Feet."

(With kind Courtesy of Sri Ramakrishna Math)

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE

III—FOREIGN INFLUENCE ON HINDU ARCHITECTURE.

In the previous chapter we had a general idea of Hindu architecture and some glimpses of its various styles. Our endeavour in this chapter will be to know something of the foreign influences on Hindu architecture, what lasting effects they have had on it and how they have helped Indian culture to achieve its present comprehensiveness. Incidentally, we shall deal with Andhra architecture, as it is Hindu architecture itself, and study the foreign influences on it that have affected it almost parallelly with the other branches of Indian architecture.

There are few countries in the world like China and India that can be proud of their culture. From the very early days of civilization, these two countries built cultures which were not sectarian in their outlook. In India, the basic ideals and the governing concepts of literature, philo sophy, art and religion were universal. Yet it is wrong to assume that India was above exclusiveness. Fashioned to suit the conditions of life of a particular day, caste-system, built round itself, high-walled exclusiveness, which in the long run instead of giving strength and equilibrium to society, dug at its very roots. But on closer study, we find, that inspite of such narrowing tendencies, the original impetus for advancement in all directions, seems to be the vital strength of Indian culture. Professor Macdonell, in his *History of Sanskrit Literature* points out that "when the Greeks towards the end of the fourth century B. C., invaded the northwest, the Indians had already worked out a national culture of their own, unaffected by foreign influences. And in spite of successive waves of invasion and conquest by Persians, Greeks, Scythians, Muhammadanas, the national development of the life and literature of the Indo-Aryan race remained practically, unchecked and unmodified from without down to the era of British occupation." Like Tennyson's Brook, Indian culture seemed to say, "Men may come and men may go, But I go on for ever."

Foreign Influences on Hindu Architecture.

Outstanding foreign influences of Hindu architecture are :- 1. Persian and Greek, 2. Muslim, and 3. English. These three "styles" of architecture have enriched Hindu architecture to a large extent. A cultured nation like India cannot come in contact with another cultured nation, without deriving immense advantages in arts and civilization. The Greeks were doubtless the most gifted nation in the world in the fourth and third centuries before Christ. With the conquest of Alexander, the Greeks spread their wonderful civilization over all his territory. The whole of Western Asia from Antioch to Bactria represented the Greek civilization, arts and manners. The Hindus were greatly indebted to the Greeks for their arts, astronomy and such sciences. And this misled many historians and art-critics to generalize and say that India of fourth and third centuries before Christ was indebted to Greece for her architecture also. Facts were really wanting and it was unfortunate that some should have hastened to draw such conclusions.

Critics like Dr. Fergusson and E. B. Havell strove to prove that the archi-

tecture of the Hindus was not indebted to the Greeks. The Vedic Hindus had no architecture as they were not idolaters. Even Hinayana Buddhism followed Truth in its growth by the three elements it brought into prominence as the Buddha, the Dharma and the Sangha.[1] It was only in the later Buddhism that idol worship became a part of the religious paraphernalia and a device of mob-attraction. The Buddhist Hindus developed their school of architecture themselves. They borrowed from no foreign school any "style" of building. In Gandhara and in the Punjab columns had been discovered which distinctly bore a Greek character. That was because, those places were the gate-ways of ancient India and the influence of the Greeks and the Persians was inevitable. But in the vast continent of India, the architecture round about the beginnings of the Christian era, was purely Indian in character.

Regarding Muslim influence on Hindu architecture, certain pioneer European critics, who were biased in favour of the styles of the buildings erected under the Caliphate, in Egypt, Mesopotamia, Iran and Central Asia ignored the basic fact that in India architecture was always Hindu in spirit, though it adopted Muslim "styles" externally, while certain others over-emphasised the continuity of tradition.

It is perhaps, too early for us to form any definite impression of the English influence on Hindu architecture. If we have respect for our Culture it goes without saying, that as in the past, we should strive to bring about a happy consolidation of the English influence with Hindu architecture. In the past we have seen that in the wake of a new influence, the general trend had been to over-estimate the influence and could the unbroken tradition. But this made critics realise their blunder after some time and they allowed the pendulum to swing to the other extremity; they took to criticising the foreign styles and upholding the greatness of their traditional architecture. Finally Time had to play its cards and show that both the views were erroneous. Architecture in India, received fresh inspiration from each wave of thought that swept over the country. Like a rock in the sea, for the moment, it seemed to have been submerged by the wave; but no sooner the waters broke and gave way than the glittering rock appeared in its renovated resplendence.

It is not long since the British left us. The aftermath of a foreign rule for over four centuries is there. The divide and rule policy of the English proved fatal to themselves in the long run and made them unwillingly part with their Granary in the East. It is natural that many of us, who till yesterday had all appreciation for anything English, should continue to esteem them. After sometime this may make us detest the English way of life. We already find such trends in our appreciation of the West. And as usual, Time will have to prove that both cultures have been benefitted by their protracted contacts.

Iranian or Persian Influence on Indian Culture

Among the many peoples that have come in contact with the Indians, the oldest and most persistent have been the Iranians. There seems to be much in common between these two nations. Racially the Iranians and the Indo-Aryans descended from one and the same stock from Central Asia or from Western Asia as some critics hold. That is why, perhaps, their langu-

1. बुद्धं शरणं गच्छामि, धर्मं शरणं गच्छामि, संघं शरणं गच्छामि.

ages and their religions have much in common. Vedic Sanskrit and the old *Pahlavi*, the language of the *Avesta* bear a very close resemblance to each other. India is mentioned in the *Avesta* and there is a description in it which scholars have identified to be that of North India; and in the *Rig Veda* there are references made to Persia. The Persians are referred to as 'Parshavas' and later 'Parasikas.' The Parthians are referred to as 'Parthavas.'

The influence of Iran on India was a continuous process. During the Afghan and Moghul rule, Persian was the court language in India and till the British stepped on Indian soil it continued to enjoy the privileges of a *Darbari Zuban*. All the modern Indian languages had been influenced by Persian. Even the languages of the South, which in those days was cut off from the North by impenetrable forests, have imbibed many Persian words into their vocabulary. It may be mentioned here that words like సిస్తు, శిరస్తదారు, దస్తావేజు, వకీలు, ఖైదు, కిస్తీ, కొత్వాలు, దివాను, జమీన్దారు, అర్జీ, etc., in Telugu are from Persian stock. Many Indians in the past as well as in the present have been fine scholars of Persian.

The Persian Invasion.

The Persians entered Indus Valley as early as the sixth century B.C.. Herodotus referred to a provincial governor's district known as satrapy, which paid a large tribute. The indian province of Darius was again the richest in his empire. Herodotus described its prosperity as follows: "The population of the Indians is by far the greatest of all the people that we know; and they paid tribute proportionately larger than all the rest—(the sum of) three hundred and sixty talents of gold dust," The contacts between the Persians and the Indians were so cordial that many Indian troops actually joined the army of Xerxes, the son of Darius, against the Greeks. But at the time of Alexander's invasion, the Persian rule in India was on the decline and the ambitious Greek conqueror had the least difficulty in overcoming the enemy.

In the North, the contacts with the Persians was mainly through invasion and trade. South Indian trade was sea-borne and comparatively less easily accessible to the foreigners. Yet we find that the Persians had crossed the seas and reached South India. There is a record of an exchange of ambassadors between a Southern kingdom and the Persia of the Sassanids.

In later days, the Turkish, Afghan and Moghul conquest of India brought the country still closer to Iran. Babar, himself a prince of the Timurid line, established a kingdom in India and occupied the throne of Delhi. It was the time when under the Safavis, Iran was said to have had an excellent revival of art. It was in the early sixth century and the period was known as the golden age of Persian art. Persian influence on Indian art was the strongest during this period. Thus the ingress of Persian culture into Indian was a continuous one from the hoary past. Writing about the Iranians and the Indians Mr. Jawaharlal Nehru says in his *Discovery of India* that "few people have been more closely related in origin and throughout history than the people of India and the people of Iran." "Unfortunately the last memory we have of this long, intimate, and honourable association is that of Nadir Shah's invasion, a brief but terrible visitation two hundred years ago."

"Then came the British and they barred all the doors and stopped all the routes that connect us with our neighbours in Asia. New routes were opened across the seas which brought us nearer to Europe, and more particularly England,

but there were to be no further contacts over land between India and Iran and Central Asia and China till, in the present age, the development of the airways made us renew the old companionship. This sudden isolation from the rest of Asia has been one of the most remarkable and unfortunate consequences of British rule in India." (1)

Iranian or Persian Influence on Indian Art and Architecture.

There is much in common between the decorative art of India and Persia. No doubt, decorative art existed in India from a very ancient time. But it got enriched by the influence of Persian art. It assimilated the Persian style so much as to make it impossible now to differentiate it from its foreign influence. The decorative designs masterfully executed in Ajanta paintings bear evidence to the Persians, visit to India at the time of the excavations of the caves or earlier to that period. Griffiths, who copied the designs, gives us an interesting account of his originals: "The smaller panels are ornamented with designs as varied and graceful as they are fanciful. Some with grotesque little figures, rich in humour and quaintly dressed in Persian turbans coats, and striped stockings; gambolling amid fruits and flowers; dancing, drinking, or playing upon instruments;..." Fergusson describes a scene in Cave I as the record of an embassy from Khusru Parviz, king of Persia, to Pulakesin II, King of the Deccan about A.D. 626. From such evidences, it is clear that the contacts between India and Persia in those days were direct.

Though there is some evidence of Persian influence on Indian art espicially on the decorative art there is very little evidence of Persain influence on Indian or Hindu architecture. The history of Indian painting is so fragmentary that it is impossible to trace the origin of the highly advanced art of Ajanta and Sigiriya. There is a hypothesis that the Ajanta paintings are of Persian genesis. And to substantiate it, critics sight the Persian scenes, to which we have referred above. We have also noticed above that there was a close contact between India and Persia in the fifth and sixth centuries. Ajanta occures in a region known to have been in communication with Persia. But proof that Persia of the early years of Christian era was in a position to teach art to India is wanting. Some try to find a key to the origin of both Persian and Indian painting, in Turkistan. But again, the truth may be that the Indian schools of painting are only a return wave of a very old and widely diffused Asiatic school. So without any definite knowledge it is not advisable to formulate any theory. No connection seems to be traceable between the Indian and Persian schools of paintings of the early days. The Ajanta paintings are far superior to any work from Turkistan. They have a pre-eminently high standard in delineation of plant and animal life.

But we might say with certainity, that the principal forms of architecture in India were developed in India itself. Yet she was always ready to assimilate foreign material by freely borrowing from Persia in ancient times and again after the Muslim conquest. We shall here mention some of the typical Persian materials which India assimilated and made her own. We shall deal with the Persian influence again along with the Greek and Muslim influence on Indian culture and architecture in the subseqent chapters.

Borrowings from Persia in Ancient Times

In the time of Asoka, the dominant foreign influence was Persian. The mono-

1. Signet Press Ed. 1945. p. 115.

lithic columns, the pillars of structural buildings and the architectural decorations bear testimony to the vitalizing influence of Persian art on the Hindu art. The *recumbent* bulls and other animals found at Bharhut, Sanchi and other places in Gandhara and at Eran in Central India, bear witness to the influence of Persia as late as the fifth century of the Christian era. All these Indian styles of Persian art are not blind imitations of their models. They differ widely from their originals and are artistically far superior to them. The imposing capital of inscribed Asoka pillar at Sarnath (Fig. 1.) is the best extant specimen of Indian assimilation of Persian art. It was discovered by F.O. Oertel in 1905 and his account of the excavations has been reprinted in a separate volume entitled *Buddhist Ruins of Sarnath near Benares*. According to him the pillar was executed late in the reign of Asoka between 242 and 232 B. C.

The Perso-Ionic capital (Fig. 2.) and the classical head (Fig. 3.) of Maurya period found at Sarnath are typical examples of Persian art in ancient India.

When the Persian influence on Indian art and architecture of ancient India is compared with that of Babar's India, it goes without saying that before the time of Babar, the Iranian influence on Indian art and espicially on Indian architecture was not appreciably very great.

Borrowing from Persia after the Muslim Conquest.

Few of the rulers of India before Babar had direct relations with Persia. But during and after Babar's reign in India, the Musulman courts had many close domestic contacts with Persia and in the seventeenth century Persian fashions dominated the courts of Mogul aristocracy.

Babar inherited the nature-loving traditions of his race. He had no respect for anything Indian. He was strongly imbued with Persian culture of his days though he could not realize that it was after all the cultures of China and India and the West that had gone in the making of his native culture.

The Muslim rulers of India were good builders and horticulturists. They loved beautifully laid-out gardens with fountains and gurgling waters and marble platforms and pavilions in the style of Kabul gardens. We have a typical example of such a garden in the garden of the Taj. (Fig. 4.) The illustration referred to here

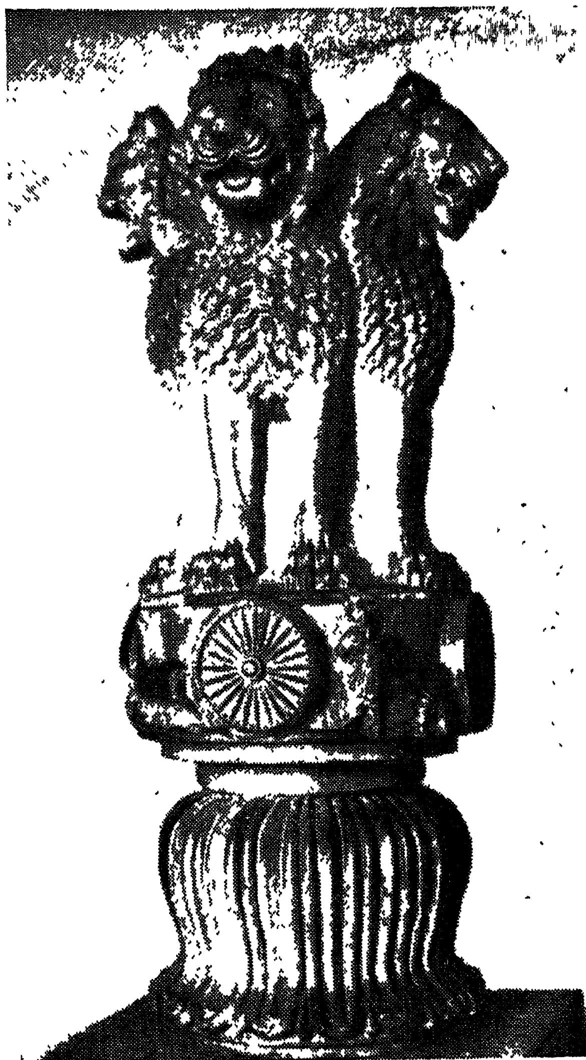

Fig. 1,

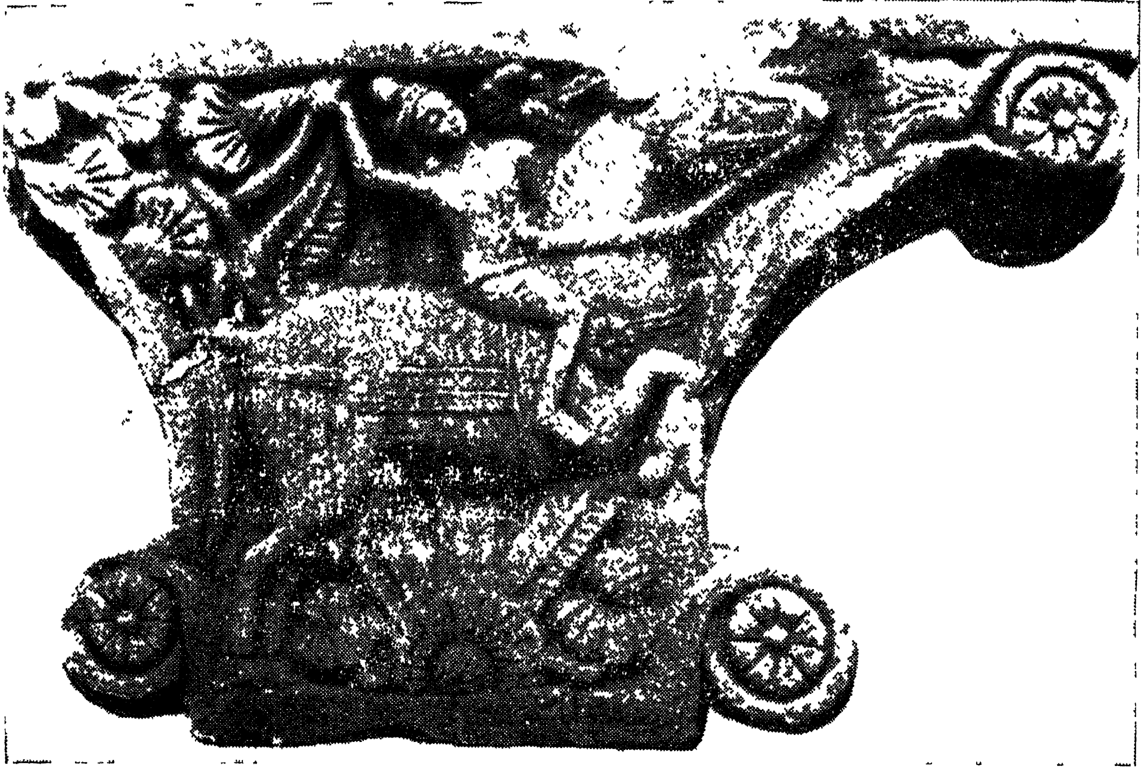

Fig. 2

is the garden plan of the Taj in which we find the artistic taste of the Persians revealed.

Like Akbar, Babar was not a philosopher. India's religion of the forest had no attraction to the pomp—and pleasure-loving prince of Persia. In his memoirs he expressed his contempt for all things Indian. He believed that the garden-mansions which he constructed were unknown to the dreamers of India. But history tells us that such gardens were not new to our ancient land. The Buddhists in India had planned miniature Indian villages which had their "four-fold field plots" as the Moguls had. But the Moguls converted gardening into a fine art. Paved walls, sculptured stone, water-channels, fountains before the beautiful buildings, became a part of the artistic unity of the building scheme of the Moguls.

Indian poetry and painting for ages before India fell into the hands of the Muslim invaders, showed a love of flowers and a longing for trees and birds. Sanskrit works such as *Mrit-Shakatika, Shakuntala, Uttara-Ramacharita* and *Kumara Sambhava* are wonderful records of India's love of Nature.

There is a fundamental difference between the tastes of a Hindu of old and the Muslim of Babar's time. To the foreigner the love of nature or of art was only the doctrine of art for art's sake. But to the Hindu it had become the religion of the forests. The forest was the retreat where all creatures found their protection of love—"sharanyam sarva bhutanam." And Kalidasa brings out this idea splendidly in his *Shakuntala* which is worth mentioning here: when Dushyanta in the famous hunting scene pursues an antilope and is about to kill the animal, the forest-

dwellers plead with the king to spare the helpless, innocent, animal, "Never, oh, never is the arrow meant to pierce the tender body of a deer, even as the fire is not for the burning of flowers."[1]

In the *Ramayana,* Rama is described as "giri-vana-priya" (lover of the mountain and the forest). Having lived on the Chitrakuta peak for a long time, Rama says to Sita, "When I look upon the beauties of this hill, the loss of my kingdom troubles me no longer, nor does the separation from my friends cause me any pang."

Thus gardens and forests are to the Hindu resorts of purification and sources of spiritual inspiration. That is why, we find many of the Hindu temples like Tirupati, Srisailam, Amarnath and Badrinath are situated on hill-tops and in the heart of forests. Pilgrimage to these holy places was a physical purgation, an intellectual deliverance and a spiritual elivation. Unfortunately, the influence of the West is reducing these kshethras into money-minting tourist centres and romance-rollicking holiday resorts. Rivers like Ganges and Yamuna, lakes like Manasa and confluences like Triveni were not dead geographical factors that could be easily converted into utility projects and economic aids, but were sources of spiritual inspiration. They brought into the mind of the Hindu the idea that such "manifold beings are produced from the Imperishable, and they go back to It again."[2]

But to the Mogul kings of India, gardens with fountains and gurgling water-courses, marble platforms and pavilions with plane-trees and cypresses brought into their minds such thoughts as those of Omar Khayyam:

A Book of Verses underneath the Bough,
A Jug of Wine, a Loaf of Bread—and Thou
Beside me singing in the Wilderness—
Oh, Wilderness were Paradise enow ! (3).

Thus we find well-planned gardens and fountain-heads were sources of mundane bliss to the Moguls in India.

Fig 3

1. न खलु न खलु बाणः सन्निपात्योऽयमस्मिन् । मृदुनि मृगशरीरे पुष्पराशाविवाग्निः ॥ —"*Abhijnana Sakuntala*" *1: 10.*
2. तथाक्षराद् विविधाः सोम्य भावाः । प्रजायन्ते तत्र चैवापि यन्ति ॥ —*Mundakopanisad 11: 1.*
3. Vide "Rubaiyat of Omar Khayyam". Collins london and glasgow Ed. 1947. P. 158. R. 1 .

Indian Influence on Persian Art and Architecture.

The student that tries to estimate the influence of Persian architecture on Hindu architecture inevitably comes to the conclusion that it was Persia that was indebted to India for her art and architecture and not *vice-versa*.

Buddhism spread from India to Ceylon, Tibet, Burma, China and the Far East. It is strange that it should have found nurishment in these foreign countries while in its land of birth it kissed the dust. We know that in the time of Asoka, he had sent ambassadors of "the law of Piety" to the countries round about India. The influence of Buddhism on the foreign countries is recorded in the XIII Edict of Asoka. It is plain from it that the Greeks and the Persians had accepted the Law of Piety, at least they had on enmity against it and therefore they tolerated it.

There are further evidences to show that Indian models were closely followed by artists during the seventh and eighth centuries in Turkistan. Numerous fresco paintings on wood and plaster were discovered by Dr. Stein at a place called Dandan-Uiliq. These may be confidently dated to the eighth century. They afford evidence of a sufficiently advanced stage in the evolution of Indian painting. There is a striking picture of a fourarmed Buddhist saint, perhaps, Bodhisattva in the guise of a Persian with black beard and whiskers, holding a *vajra* or a thunderbold in his left hand, on the reverse of the panel D. vii 6. (Fig, 5.) The four arms are a distinctly Indian feature. The existence of this peculiar picture may help us in some measure to understand the introduction of Persian figures into the Buddhist pictures of Ajanta. It may be guessed correctly that it might be an Indian development of Central Asiatic Buddhistic art. But again as we lack historical evidence, we cannot accept this hypothesis.

Coming to Muslim India, we again, notice that Muslim architecture in India was essentially Indian though other foreign influences are traceable. The Taj, for example, in the words of M Grousset is "the soul of Iran incarnate in the body of India." The large centre dome with four smaller ones at the corners, and four towering minarets is after the Persian style. The decorative designs and motifs inside the Mahal are Persian in origin.[1]

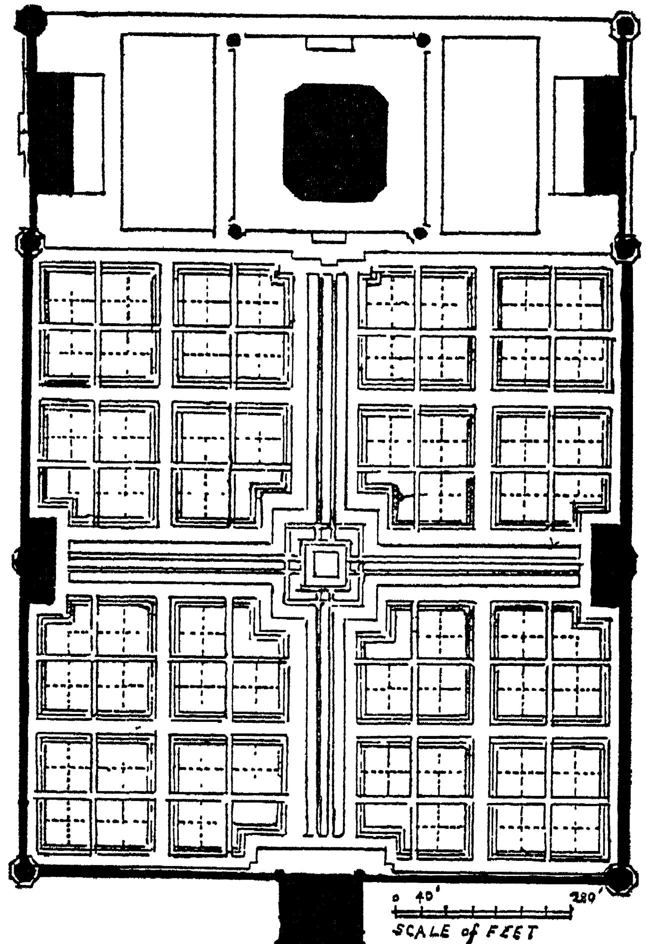

Fig. 4.

1. Vide: "Aradhana" Vol II. No 5. May 1956. p. 138.

Fig. 5.

Yet we call the Taj as a work of Indian architecture. E. B. Havell, in his *Indian Architecture*, has described the Taj as "India's Venus do Milo; the apotheosis of Indian womanhood. It may be that this personal or human quality is some thing too vague and intangible to analyse architecturally, though it has been felt by every European who has entered into the spirit of the Taj. One feels instinctively that the builders tried to rise above the ordinary canons of architectural law: the Taj is a great ideal conception which belongs more to sculpture than to architecture; and in this respect certainly it is more closely related to Hindu than to Saracenic art, for such an idea is altogether repugnant to the puritan sense of Islam. It is true that the Shia sects did not observe the strict letter of the Quran, which forbids the representation of animate nature in art, but anything which suggested idolatry in a building of a religious character would not be tolerated by any true believer. We find it in the Taj just because its builders were inspired by Hindu rather than by Saracenic masonic traditions and symbolism. The Hindu master-builder was both a sculptor and a mason; his aesthetic vision was more intense, more sensitive and wider than that of the Musulman brought up in the dry geometric tradition which kept anthropomorphic idealism beyond the range of artistic expression. The religious prejudices of Islam prevented the Hindu master-builders from exercising their skill in the usual form of sculpture; but this tomb of Mumtaz Mahall, whose personal qualities had endeared her to Hindu and Muslim alike, gave them an unique opportunity. If they could not carve her statue, they could satisfy Shah Jahan's desire for a monument which should be one of the world's wonders by creating an unique architectonic symbol of her loveliness."[1] Further Havell tells us in the same Chapter that the Taj, "though related in some ways to Humayun's mausoleum, was even more closely connected with its Pindu prototype the Chandi Sewa at Prambanam, and with the latter's Buddhist prototypes. In architecture it is unique, but neither Arabs, Persians, nor Moguls can claim it as their own, for it is Iudian in body and in soul."[2]

(to be continued)

TEMPLES XVI

By

YATHARTHAWADI

RAMAYANA AND THE DWAYA MANTHRA

In the previous article, it was shown that the Dwaya Mantra was the essential basis of Ramanuja's philosophy and that Ramanuja's works were directed towards correlating this mantra, the Alwars' Divya Prabandham and other Sanskrit epics. That the Thiravoymoli of Namalwar has for its emperical formula the Dwaya-mantra, is an established fact in the great works called 'Bhagavadvishayam'. It will be beyond our scope to deal with

1. Ed. 1913 Pp. 28-29.
2. Ibid P. 31.

it here. While trying to prove a correlation between Thiruvoymoli and Valmiki Ramayana, Ramanuja discovered that the Dwaya mantra was also the emperical formula and the fundamental basis for the development of the story of Ramayana told by Valmiki from the Balakanda to the end of Yuddha Kanda (Rama Pattabhishekam).

An attempt is made in the following paragraphs to show how the Dwaya mantra is developed in the Ramayana. The Dwaya mantra is called so because it is made of two sentences containing two ideas dealing with two entities. It is otherwise called the Saranagati mantra. For Saranagati, two facts have to be enunciated. One is the way in which Saranagati is to be made and the other is the result of such a Saranagati. In technical language, the mantra consists of Upāya (उपाय) and the Upēya (उपेय) Swarupas (the means and the end. The mantra proper is as follows.

"श्रीमन्नारयणच्चरणौ शरणं प्रपद्ये ।
श्रीमते नारायणाय नमः ॥"

The order of the two sentences is reversed in their expansion in the Ramayana. The Balakanda is an expansion of the word "Srimate" of the second sentence, which means the union with "Sree" and the Balakandam explains how Rama got united with Sita and became fit for Pattabhishekam. The whole story of Balakanda deals with how viswamitra took Rama with him, made him fit for his marriage with Sita, and how the marriage was brought about and ends with saying that Rama after his marriage with Sita shone in her presence like Mahavishnu with "Sree" (विभुः श्रिया विष्णु रिवामरेश्वरः)

The Ayodhyakanda deals with the relationship between the prajas and Rama, how Rama was the life source of their existence, how the whole Ayodhya became practically lifeless on its seperation from Rama and how the prajas who were the dependents on Rama for their existence, sustained themselves during the period of seperation by their gaining their contact with Rama Paduka.

The above is an expansion of "Nārayanāya Namah". Nārayana means one who is the "Ayanam" for the "Nāras". "Nāras" denote the "Nara Samuha". One who is the basis and support for the existence of Naras is Nārayana.

Is this not the main topic in the "Ayodhyakanda"? Everybody in Ayodhya felt that their life's purpose would have been served by Rama Pattabhishekam and they all efforted to achieve it. Men worship Gods to obtain their desires. Valmiki says that the men in Ayodhya worshipped all Gods for one desire only. What was it? "सर्वान् देवान् नमस्यन्ति रामस्यार्थे मनीषिणः" Rama's good was their only aim and the same idea is brought out in the latter half of the Ayodhyakanda by how they became lifeless when seperated from Rama. "Even the trees became dry with the flowers and buds dried up as they were. The rivers dried up; the tanks and the pools also dried up. All these happened as Rama was moving away from Ayodhya towards the forest."

"अपि वृक्षाः परिम्लानाः सपुष्पांकुरकोरकाः ।
उपतप्त-उदका नद्यः पल्वलानि सरांसिच ॥

In short, even the Achethanas became lifeless as Rama moved on. Getting her first son on the day of Rama's vanapravesa the mother cursed it, "What a blissful soul that has come into existence on earth to comemorate the tragic day of Ayodhya. "पुत्रं प्रथमजं लब्ध्वा जननी नाभ्यनन्दत ।" Those who returned to Ayodhya after leaving Rama in the forest had to starve because ("नापचन् गृहमेधिनः") there was nobody to cook for them. Thus the happy existence of their samslesha (union) with

Rama and the unhappiness resulting from his Vislesha (separation) are both depicted fully. This is the "Ayana Sambandha" and such a Rama is Nārāyana. All lived for him and this is expressed by Chathurthi "Āya". (आय). So far the word Narayanaya in the mantra has been expanded. The next word "नमः" is explained by how Bharatha regained the Ayana Sambandha and continued to exist happily with the prajas by getting the Paduka as the substitute for Rama. He relinquished his Karthrutvam (doership) and continued to exist as servant of Rama and the same bliss was shared by him with the prajas. So far the second sentence of the Dwaya mantra has been expanded and woven into the meshes of the Balakanda and Ayodhyakanda..

The Aranya Kanda explains the meaning of the word "श्रीमान्" "Sriman" of Stimannaryana of the first sentence of the mantra. The story deals with how Rama lived happily in the forest with Sita. Here again the "Srimatvam" of Rama is brought about by positive and negative aspects of union and separation respectively of Sita.

How Sita-Rama was all glorious and fit object of worship and how he became the opposite of it when he became a mere Rama (i.e. without Sita) is the topic of the Aranyakanda.

The Kishkindhakanda explains the meaning of the 'Narayana' in this part of the mantra. In the Ayodhyakanda the Ayanatvam of Rama was shown with regard to the very existence of the prajas. Here the Ayanatvam lies in his being the Prathi-Sambandhi (the receiver of service) for kainkarya, the vanaras being the kinkaras, their selfless service the motto and Rama the cementing force and the receiver of their service and the distributor of the Phalam (फलं)

The Sundarakanda explains the meaning of the word "चरणौ" in the mantra. "चरणौ" means the feet of the Lord which the prapanna has to fall under. That is the real Upāya-Anga of the Lord—the means to obtain his grace. The Acharya who is the connecting link between the prapanna and the Lord is identical with the feet of the Lord. It is on this account the first Acharya the "Prapanna Jana Kutastha" Sri Nammalwar is identified with the Paduka of the Lord. Thus 'चरणौ' indicates the Acharya Krutya. The Acharya in the Sundarakanda is Hanuman. His work is (1) "आचिनोति ही शास्त्रार्थान्"—searches for the truths (first part of Sundarakanda—Hanuman searched for Sita in Lanka.) (2) "आचारे स्थापयत्यपि"—Truths discovered are brought into force and (3) "स्वयं आचारते यस्मात्" Himself practices the same. "तस्मात् आचार्य उच्यते" These truths are expalained in the second and third parts of Sundarakanda by his putting Sita in the way and his following the same truths served as a perfect uniting force for the separated individuals—(Rama and Sita.)

The Yuddhakanda in its beginning is well known for the valuable "Vibhishana Saranagati" which is a perfect expansion of the word "प्रपद्ये" of the mantra. "शरणं" is the last word of the mantra. This explains the removal of Anishtas and the attainment of the Ishtas. "अनिष्टनिवृत्ति-पूर्वक इष्टप्राप्तिः" The destruction of the Rakshasas, the union with Sita and then with Bharatha and the prajas culminating in Sri Rama Pattabhisheka are the topics of the latter part of the Yuddhakanda. Thus it has been shown that through the veins of Ramayana, the blood of the Dwaya mantra runs.

This is the discovery of Sri Ramanuja as a result of his constant meditation of the Dwaya mantra and his continued effort to correlate this mantra with the Thiruvoymoli and the Ramayana. It is

on this account that followers of Ramanuja consider the Ramayana, a Moksha Grantha, fit for daily reading and Aradhana as much as the Thiruvoymoli itself. Ramanuja explained to one of his disciples that the Dwayamantra is the Kamadhenu, the four nipples of its udder are the Vedanta, the Thiruvoymoli, the Ramayana and the Bhagavat-Gita and the milk is the common knowledge leading towards prapatti.

The relationship between the Dwaya Mantra and Ramayana may be summed up as follows:

Dwaya Mantra	*Ramayana*
श्रीमते	Balakanda—Union of Rama with Sita. It is the Divya Dampati (the Divine pair) to whom saranagati is to be made.
नारायणाय	Ayodyakanda—'Naras' are the souls and the ayana is the Paramatma (the cause and support for existence). Rama is the ayana for the prajas. The result of union or separation from the ayana is the main topic of this Kanda.
नमः	नमः means tyaga of Kartrutva and Phala (relinquishing the doership and the results of action) the essence of Bhagavad Gita: Bharata did this: Paduka pattabhishekam is the result.
श्रीमन्	Aranyakanda—the nitya samyoga of the Lord with Sri is shown. The results of union and separation are dealt with in this kanda.
नारायण	Kishkindhakanda—the 'naras' are the monkeys and the ayana is Rama. Servant-master relationship is shown and service is the main topic.
चरणौ	Sundarakanda: The feet of the Lord being identical with the Acharya; Hanuman is the Acharya of the Sundarakanda bringing about the reunion of the lost soul with Paramatma.
शरणम्	Yuddhakanda:—First part—Vibhishana Sarangati. Here the Sarangati is made in the presence of Bhaktas who are the substitutes for Sri.
प्रपद्ये	Second part of Yuddhakanda. Removal of anishtas (anishta nivruthi purvaka ishta prapti,). The anishtas are the rakshasas representing the Indriya vrittis and they are destroyed. The ishta prapthi is the reunion of Sita, Bharatha and Prajas with Rama ending in Rama Pattabhishekam, which is a replica of the condition in the Vaikuntha.

"वैकुण्ठेतु परेलोके श्रिया सार्धं जगत्पतिः ।
आस्ते विष्णु रचिन्त्यात्मा भक्तैर्भगवतै स्सह ॥"

(To be continued)

TWO SCULPTURED PORTRAITS AT DAKSHARAMA

By

S. G. KRISHNAMURTY, D. Sc.

Govt. Arts College, Anantapur.

Not many Andhra dynasties appear to have evinced a keen interest in portrait sculpture. The scanty remains of the bold reliefs of the royal household of Gautamiputra in the Nanaghat caves and the few donor couples on the facades of the Deccan caves constitute all the testimony to the patronage of portrait sculpture by the imperial Satavahanas. We do not find any portraits at Gummididurru, Goli or Amaravati even after the figure of the Buddha came to be freely sculptured.

Fig. 1.

One of the marble friezes of Nagarjunakonda shows a king trampling on a linga denouncing the Saivism of the early centuries. King Madhariputra Veerapurushadatta had Buddhist leanings and it was in the sixteenth year of his reign that his aunt Kshantisri got the great stupa of Nagarjunakonda constructed. Putting these facts together some scholars prefered to say that the king in the above panel was no other than Veerapurushadatta himself. Confirmatory evidence however is lacking.

The Vishnukundins and the Salankayans have left little or no sculpture and the Eastern Chalukyas no portraits. Velanatichodas were but a line of viceroys and though they were great donors of temples they have not left any good specimens of sculpture. The Kakatiyas were great temple builders like their sometime masters the Hoysalas. Nevertheless we miss an identifiable figure in stone belonging to their period.

The Reddies of Kondaveedu, however, distinguish themselves almost exclusively in striking out this fresh line in sculpture. The temples built by them contain scanty relief panels indulging in crude story-telling, but quite a few have beautiful specimens of portrait sculpture. In the Korukonda hill temple built in 1353. A.D., we find four portraits, two representing Mummidi Nayaka and his queen, and two Mummidinayaka again and his consort Lakshmi Dasi. These portraits show,

not only the dress, ornaments and royal insignia of those days but also the characteristic equipoise befitting Mummidi Nayaka and the bashful grace of his queen. I am inclined to believe that they are not mere effigies but genuine portraits of the personalities concerned

Right at the western entrance of the temple at Daksharama on either side of the flight of steps leading into the mandapa we find two figures in stone coming out in very high relief from the surface of the pillar. These are royal personages as signified by the dignity of their attitude and their broad swords confirm this. One has a crown on his head and should be a king.

The temple of Daksharama was built up gradually during the 12th, 13th, and 14th centuries and hence it is not possible to say readily who these dignitories could be. They could not be chalukyan as the chalukyas almost always used red standstone for their figure sculpture and it is not known if they built any high gopuras of the type we have near this mandapam.

The figure brackets of the front pillars of the southern entrance mandapa tempt one to believe the mandapam to be a Kakateeya construction and extrapolate this belief to include all the gopuras and the mandapas before them as belonging to the Kakateeya period. But from epigraphical evidence we know that the eastern mandapam overlooking the Saptagodavaram was built by Annamantri a minister of Anavemareddy (S. I. I. Vol. IV, 1381). Poet Srinadha confirms this in his Bheemakhandam (I, 74). So we can't conclude that these gopuras and the mandapas were built by the Kakateeyas.

A telugu verse in No. 1380 of South Indian Inscriptions Vol. IV of 1381 A. D. says that Anavema, brother of Anapothareddy beautified the temple by adding the gopuras, prakara etc. This is certainly a sweeping statement illustrating the hyperbole, but I am inclined to credit it with some truth at least, and infer that the western gopura and the mandapa adjoining it were built by Anavemareddy. The predominently quadrangular pillars of that mandapa could not be Kakateeya as these always prefered circular lathe-worked ones. The two figures on the front pillars appear therefore to be reddy portraits.

One of these, Fig 1. the one wearing a crown may be that of Anavemareddy, and the other without the royal insignia, Fig 2

Fig 2

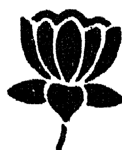

Fig. 3.

that of his brother Anapota's son and his own successor, Kumaragiri Reddy. The heavy sword, head-dress, necklace, anklets, foot-rings and the characteristic contours of the dhoti of Kumaragiri agree very closely with that of Mummadinayaka of Korukonda, another reddy chieftain but not a suzerein. Anavema has the crown befitting his overlordship of the reddy principalities of the 15th century.

We find a similar figure attached to a similar pillar in the eastern mandapam of the Sarpavaram temple, and the sword he holds is a reddy sword. From local records Vol II page 237, we learn that Kataya Vema brother-in-law of Kumaragiri constructed in 1405. A.D. a "Vasantaraya Mandapam" in the Sarpavaram temple. Kataya Vema was very highly devoted to Kumaragiri and Kumaragiri had the title "Vasantaraya".

This I believe, is clinching evidence to show on the one hand that the Reddy kings favoured portrait sculpture, and on the other that these portraits illustrate the Reddy kings. A search for further portaits in the mandapas of the fifteenth century temples in the Telugu country, should reveal some more Reddy portraits and help to assign the mandapas to the Reddy kings.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

AUGUST 1956

PUBLICATION OFFICE:

"ĀRĀDHANA"

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments (Administration) Department,
(Andhra)

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆరాధన

దుర్ముఖి | మాసపత్రిక | శ్రావణము

విషయసూచిక | పుట

తెనుగు

CONTENTS

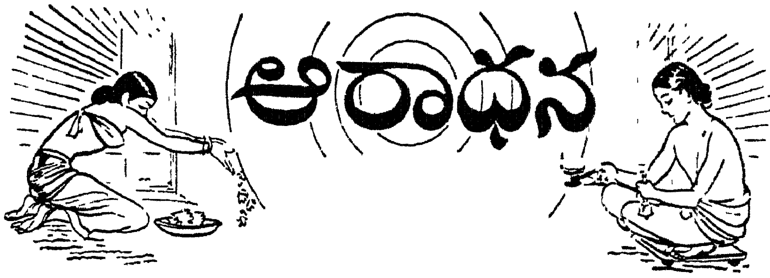
PAGE

ENGLISH

శ్రీ లక్ష్మీనారాయణ ధ్రువమూర్తి - అవనిగడ్డ

" ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి "

సకృ దేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మీ'తి చ యాచతే ।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ ॥

సంపుటము ౨ | దుర్ముఖి - శ్రావణము | సంచిక ౧

ॐ

शं नो वातः पवतां मातरिश्वा शं नस्तपतु सूर्यः ।
अहानि शं भवन्तु नश्शं रात्रिः प्रतिधीयताम् ।
शमुषा नो व्युच्छतु शमादित्य उदेतुनः ॥ १ ॥
शिवा नश्शन्तमा भव सुमृडीका सरस्वति । मा ते व्योम संदृशि ॥ २ ॥

तैत्तिरीयारण्यकम् प्रपाठकम् - ७ अनुवाकः ४२-मंत्रः १, २.

తాత్పర్యము :—అంతరిక్షము నందుండు వాయువు మనకు సుఖముగా వీచుగాక ! సూర్యుడు మనకు సుఖకరముగా తపించుగాక ! దివసములు మనకు సుఖకరములగు గాక ! రాత్రి మనకు సుఖమును కలుగజేయు గాక ! ఉషః కాలము మనకు సుఖముగా ప్రవర్తించుగాక ! ఆదిత్యుడు మనకు సుఖకరముగా నుదయించుగాక ! ఓ సరస్వతీ ! మాకు అనుకూలమైన దానవు సుఖమును కలుగజేయు దానవు కమ్ము ! నీ దర్శనమున మాకు సుఖరాహిత్యము లేకుండు గాక !

తైత్తిరీయారణ్యకము - ప్రపాఠకము - ౭. అనువాకము - ౪౨. మంత్రములు ౧-౨

आ वात वाहि भेषजं वि वात वाहि यद्रपः ।
त्वꣳहि विश्वभेषजो देवानां दूत ईयसे ॥
द्वाविमौ वातौ वात आसिन्धोरापरावतः ।
दक्षं मे अन्य आवातु पराऽन्यो वातु यद्रपः ॥

तै॥ आ॥ प्र ७. अ. ४२. मं. ५, ६.

తాత్పర్యము :–ఓ వాయుదేవుడా ! (ప్రజల) బాధలు పోవునట్లు వీచుము. (ప్రజల) దోషములు పోవునట్లు వీచుము. నీవు సమస్తమైన జగత్తును చికిత్సచేయు వాడవు. దేవతలకు స్వాధీనుడవు.

ఈ స్పృశ్యమానములగు వాయువులు రెండు విధములు. ఒకటి సముద్రప్రాంతము నందుండు నది. రెండవది దూరప్రదేశమున నుండునది. శాంతమగు వాయువే మాకు సుఖకరముగా వీచుగాక ! రెండవది మా దోషములను పారద్రోలునట్లు వీచుగాక !

తై॥ ఆ॥ ప్ర॥ ౭. అ॥ ౪౨ మం - ౫-౬.

జీవయాత్ర - శ్రీ తిరుమల క్షేత్రము

'ఫణీంద్ర'

కం॥ కలియుగ వైకుంఠంబిది ।
నలినాక్షుడు వెంకటేశ నామంబున ని।
యిల బాలించును, పాప ।
త్ములు నిట నడుగిడ గణింత్రు పురుషార్థంబుల్ ॥

సీ॥ అలమేలు దివ్యక్షేత్ర మహిలమీ తిరుపతిన్ వెల్సి బాలించు గోవిందరాజు ।
కలితపుఃపటల బాస్కరుడు వెంకటనాథు సగ్రజుండతని కోశాధికారి ।
చూతమా, గోవిందు సురవంద్యు నందంబు । పెట్టి గోవింద, గోవింద, యనుచు ।
ధరణిజాజాని కోదండరామస్వామి గాంతమా, యమరాదులంతరింప ।

గీ॥ కపిల తీర్థాన స్నానాదికంబు దీర్చి ।
అలిపిరినిజేరి ముమ్మారు వలనుదిరిగి ।
ప్రణతరక్షణ వెంకటరమణమూర్తి ।
దర్శనోత్సుక చిత్తంబు త త్తరింప ॥

సీ॥ ఇది శుక్లపర్వతం బెక్కుదమా, రమ్ము చుక్కలంటెడునాక సెక్కవలయు ।
ఏమైనిశ్రమయైన, ఏడుకొండలవాడ! వెంకటరమణ! గోవింద! యనుచు ।
కొండలరాయడా! గోవింద! గోపాల! దరిజేర్చుకొనుము శ్రీవారి! ముకుంద!
గాలిగోపుర మద్దె కనవచ్చె జేరికొంటిమి నెత్తమా, యొక్కనిమిష మిచట ।

గీ॥ సమతలంబిట చురుకుగా సాగునడక ।
ఇదిగొ మోకాళ్ల పర్వతం బెక్కుచుంటి ।
మాశ్రితజనైకపాల! కృపాలవాల!
సారెపెట్టెలుగనుము వేస్వామిపురము ॥

సీ॥ ఇది పుష్కరిణి తీర్థమిందు బాగీరథి । ప్రముఖ పావనతీర్థవారి గలియు ।
చాలలోతగుటచే గాలానదిట నీకు । జల్లుకొందువె తీర్థజలము తలను ।
భూవరాహస్వామి బూజింపవలె ముందు । ఆదివరాహక్షేత్రంబ మోస్తు ।
రా, రమ్ము ప్రాగ్దిశ రవితేజ స్వామిని । ధ్వజ సమ్ముహూర్త మాసన్నమయ్యె ।

అ. వె॥ గోపురంబుగనుము గోవింద, గోవింద!
చేరికొంటిమిపుడు శ్రీనివాస ।
సత్యనిలయమిందు నిత్యకల్యాణంబు ।
పచ్చతోరణంబు ప్రత్యహంబు ॥

* * * *

గీ॥ అదుగొ వినుము ఘంటారవం బందు, ప్రణవ ।
సహిత గోవింద నామంబు శ్రవణపెయు ।
మైస్ఫురించెడు నిద్రాని నాలకించు
వారి దుర్వచః శ్రవణ పాపములు దొలగు ॥

ఆ. వె॥ అదెవిమానశిఖరమట శ్రీనివాసుండు
గలడు భక్తితోడ గాంచుమిచట!
గరుడమూర్తి శ్రితుల గరుణించు, నిటవెల్గు।
గప్పురంబు సర్వకాలములను॥

కం॥ తలుపులు తెఱచిరి యిపుడే।
కలుగదు సమ్మర్దమంతగా, త్వరగాలో।
పలికఱుగుదమల్లడుగో।
కలియుగ నారాయణుండు గానగవచ్చెన్॥

సీ॥ కనులతో గాంచగా, గల సచ్చిదానంద ఘనపరబ్రహ్మ విగ్రహుఁడితండు।
భక్తావనైకతత్పరత నిర్గుణమూర్తి। సగుణరూపమున సాక్షాత్కరించె।
స్వీయాశ్రితాఖండ విషమాఘవాఃపూరములను లోగొను కృపాంబోధియితడు।
ఆర్తార్తిహరణార్థ మాత్మార్పణ మొనర్పు। దీక్షబూనిన కార్యదక్షుడితడు।

గీ॥ కన్నులున్నందు కీతని గాంచవలయు।
భక్తిదళుకొత్త నేత్రోత్సవంబెనంగ।
జూచి సాష్టాంగ మెఱగి, సంస్తుతు లొనర్చు,
జనుల భవబంధమణగు నిస్సంశయంబు॥

సీ॥ కదలిరా, రావయ్య, గరుడవాహన! వేగ। అవాహనంబంది, స్వాగతంబు।
పరుల కన్గప్పి చేపట్టుమీ! విషయఖా। న్యంబునా హృదయ సింహాసనంబు।
అశ్రుబిందువులతో నభిషేక మొనరింతు। నందీయవయ్యనీ యడుగు దమ్మి।
ఏమిత్తు వనబోకుమీ నా ప్రవృత్తులన్। మనసైన దాని గైకొనుము నీవ!

గీ॥ చేతనైనట్టి పనిగాన, చేతులార।
నిన్ను బూజింతు, నోరార నిను నుతింతు।
ఏమి వాకొందు, దాసుండ, స్వామివీవ।
జయ! విజయ! వేంకటాచల సార్వభౌమ!॥

* * * *

సీ॥ పరమపావనమైన పాపవినాశిని, నఘమర్షణ స్నాన మాచరించి।
ఆకాశ గంగా జలావగాహ మొనర్చి। నకల సంతాప ప్రశాంతి బడసి।
గోగర్భమును జేరి క్రుంకి పుష్టిగణించి, వంచపాండవుల వీక్షించి గొలిచి।
జాబాలి వైకుంఠచక్ర తుంబుర తీర్థముల మున్గి వాంఛితంబులను బొంది।

గీ॥ రామకృష్ణ కుమారతీర్థముల దేలి।
తీర్థరాజ పదాంబుజద్వితయ సంభ।
వామృతము గ్రోలిమర్త్యు డాద్యంత రహిత।
శాశ్వత బ్రహ్మనిర్వాణ సరణిగాంచు॥

* * *

మ॥ సెలవా, వేంకటశైలనాథ! నను నీ శిష్యున్ సుతున్ గింకరున్।
కలిదౌర్జన్యము పాలు సేసెదొ, విరాగ జ్ఞానభక్తి ప్రప!
త్తుల పాల్సేసెదొ, నీదుచిత్త, మిక నీ దుర్దాంత సంసార బా।
ధల సైగంగలశక్తి నా కొనగరాదా, ఆర్తరక్షామణీ!॥

बृन्दावनपुरीस्थ साङ्ग वेदपाठशालाया:
रजतोत्सवसमये तत्कार्यनिर्वाहिकाध्यक्षै:
श्रीमत्तिरुमल गुदिमेल्ल वरदाचार्यै:
यद् **उपन्यस्तम्** तत उद्धृतम् ॥

वेदा:, अङ्गानि च

चत्वारो वेदा:—ऋग्यजुस्सामाथर्वाण इति । तदङ्गानि च षट्-शिक्षा, व्याकरणं, छन्द:, निरुक्तं, ज्योतिषं, कल्पश्चेति ।

पूर्वस्मिन् काले उपनीतो वटु: स्वीयं वंशसंप्रदायमनुसृत्य चतुर्षु अन्यतमं वेदमधीत्य तदर्थज्ञानाय वेदाङ्गान्यपि पठति स्मकिल । क्रमेण प्राचुर्यं प्राप्ते लौकिकवाङ्मये, बहुमुखां वृद्धिं गतेषु शास्त्रेषु, विद्याभिलाषिणां मन: वेदविद्यां विहाय शास्त्रेषु प्रावर्तत । अथ च वेदवेदाङ्गाध्ययनं विरलमभूत् । इदानींतने काले केचिदेव यत्र कुत्रापि एकमपि वेदं संपूर्णं अधीयते । तदर्थं तु न जानन्ति ते संस्कृतभाषानभिज्ञा: । एवमेव केवलं संस्कृतभाषां अधीयाना: वेदं नाभिजानन्ति । 'भारतीयविज्ञानं संस्कृतिश्च वेदमूले' इत्यवधार्यैव इयं

साङ्गवेदपाठशाला प्रतिष्ठापिता प्रचलिता च । परंतु अत्र विद्यार्थिनां वैरल्यं महतो विषादस्य हेतु: ।

संस्कृतभाषाप्रचारका: संस्था:

स्वत: प्रवृत्ता: पण्डिता: प्राक्तनीं गुरुकुलपद्धतिमनुसृत्य यत्र शिष्यान् शास्त्राणि क्षोदक्षमं बोधयन्ति ता: प्रथमा:, प्रभुत्व-साहाय्येन विद्याप्रवीणादि परीक्षाभ्यो निर्णीतां पाठ्यपद्धतिमनुसृत्य यासु विद्यार्थिन: पाठान् पाठयन्ति ता द्वितीया: । ऐच्छिकतया वा द्वितीयभाषात्वेनवा संस्कृतभाषा यत्र अध्याप्यते ता: आङ्ग्लपाठशाला: कलाशालाश्च तृतीया: इति त्रिविधास्संस्था आन्ध्रदेशे दृश्यन्ते ।

अत्र प्रथमकक्ष्यागता: पाठशाला: तत्तद्ग्रामेषु आस्तिकैरुदारैश्च जनै: परिकल्पितवसतिभि: पण्डितप्रवरै: अलंकृता: काश्चन आसन् । मोडेकुर्रु, अकिरिपल्लि ग्रामयो: प्रतिष्ठापिते पाठशाले तादृक्तया गणनीये एव प्रथमम् । विजयनगर महाराजै: प्रथितै: प्रथममेव तादृशी पाठशाला प्रतिष्ठापिता । यत्र च विविधानि शास्त्राणि वेदाश्च सम्यङ्निष्णातै: पण्डितै: प्राचीनपद्धतिं अनुसृत्य बहवो विद्यार्थिन: अध्यापिता बभूवु: । एवं तत्र तत्र शास्त्राण्यधीत्य तदा प्रचलितासु उर्लां, पिठापुरास्थानपरीक्षासु उत्तीर्णा बभूवु: । बिजयनगरमहाराज संस्कृतपाठशालाया: विद्यार्थिन: तदात्वे प्रचलितासु वाराणसी-कलकत्ता-संस्कृतपरीक्षासु केवलं नोत्तीर्णा: किंतु प्रथमश्रेणिमग्रगण्यतां च प्राप्ता: ॥

प्राच्यबिरुदपाठशाला:

अथ क्रीस्तो: शकात् एकादशोत्तरोनविंशतितमे वर्षे मद्रपुरीविश्वकलापरिषदि सभ्यमहाशयै: संस्कृतभाषायां परिनिष्ठित-प्रज्ञै: किलाम्बि रामानुजाचार्यवर्यै:, कुप्पुस्वामिशास्त्रिभिश्च समेत्य संस्कृतभाषाध्येतृणामपि अन्येषामिव कांचित्प्रतिपत्तिं कल्पितु कामा: प्राच्यबिरुदपरीक्षा: तदानीं मद्रपुरी विश्वविद्यालये प्रचालयांचक्रु: । सममेवच तत्परीक्षासु उत्तीर्णानामेव आङ्ग्लपाठशालासु तत्तद्भाषाबोधनार्हत्वं च शासनरूपेण कल्पयामासु: ।

एवं संस्कृतभाषाध्येतृणां सौकर्यमनुरुध्य प्राक्तनीं गुरुकुलपद्धतिमनुसृता आपि पाठशाला: प्राच्यबिरुदकलाशालातया विपरिणमिता: । नाममात्रविपर्ययेण ता एव प्राच्यबिरुदपरीक्षा: आन्ध्रविश्वकलापरिषदि, वेङ्कटेश्वरविश्वकलापरिषदि च प्रचाल्यन्ते तदनुबन्धिन्यस्तु कलाशाला: आन्ध्रदेशे दशाधिकास्सन्ति । परंतु देशभाषाध्यायिनां भृतिस्थानानि बहुलानि, संस्कृतभाषाध्यायिनां च विरलानीति कलाशालासु संस्कृतभाषाध्येतृणां संख्या नाममात्रावशिष्टा इति महान् विषाद: ।

आंग्लपाठशाला:

आंग्लोन्नतपाठशालासु, कलाशालासु च संस्कृतभाषाया: स्थानं पाठ्यप्रणालिकायां ऐच्छिकत्वेन वर्तते न तु प्राधान्येन । अत: तास्वपि केचिदेवाल्पसंख्याका माणवका: संस्कृतभाषाध्ययने प्रवर्तन्ते । एवं तत्रापि संस्कृतभाषाध्ययनं विरलमेव भवति ।

इत्थं आन्ध्रदेशे संस्कृतभाषायाः अध्ययनमध्यापनं च उत्सन्नप्रायमिति विदितं भवति । लुप्तप्रायं भारतीयविज्ञानज्योतिः पुनरुज्ज्वलने सर्वथा सर्वैरपि प्रयतितव्यम् ॥ परुत् श्रीतिरुपतिक्षेत्रे प्रवर्तितं संस्कृतविश्वपरिषदः चतुर्थमधिवेशन संस्कृत-भाषायाः पुनरुज्जीवने किञ्चिदिव प्रत्याश्वसनकमभूत् तत्, यत् राष्ट्रपति महोदयाः राजेन्द्रपण्डिताः तत्तन्मण्डलमहामात्याश्च तत्र समेत्य तेषामौत्सुक्यं संस्कृतभाषायाः पुनरुज्जीवने प्राकटयन् । न चिरादेव च भारतीयराज्याधिनेतारः पण्डिता जवहर्लाल्-महाशयाः प्रधानामात्याः पुण्यपत्तने महाभारतस्य शान्तिपर्वणः प्रकाशनसमये संस्कृतंभाषा, तद्वाङ्मयश्च भारतीयविज्ञानस्य संस्कृतेश्च मूलावलम्बने इति सर्वोऽपि भारतीयः अवश्यं संस्कृतभाषामभ्यस्येदिति च उच्चैरवोचुः । आन्ध्रमण्डलस्य मुख्यमन्त्रिणः श्रीगोपाल रेड्डिमहाशयाः देवादायधर्मादायपरिपालनाशाखामात्यवर्याः श्री चन्द्रमौलिमहोदयाश्च संस्कृतभाषाज्योतिषः पुनः प्रकाशनेन निद्राणां आन्ध्रजातिं जागर्तीयतुं निर्णिद्राणा असामान्यं यत्नमाचरन्ति । एवमेव हैदराबादूमण्डलेऽपि अमात्यमुख्याः श्रीरामकृष्ण-रायवर्याः सचिववर्याः श्रीरङ्गारेड्डिमहाशयाश्च अत्र न शयाना अनवरतं यतन्ते इति भाविनः आन्ध्रप्रदेशस्य भागधेयम् ॥

संस्कृतभाषायाः प्रचारे साधनानि

प्राक्तनाः पण्डिताः महाराजैः उदारैराढ्यैश्च जनैः सादरं बहु संमानिताः पोषिताश्च बभूवुः । प्रजाराज्येऽस्मिन् महा-राजानां तद्राज्यानां च नामापि न श्रूयते । "वित्तकरी च विद्या" इति सर्वोऽपि आत्मनो भृतिसाधिकामेव विद्यां पिपठिषति । या भाषा विद्या चाधिकारिकी सैव यदा कदा वा यथाकथमपि वित्तकरी भवेदिति आधिकरिकीं अयाङ्गलभाषां भाविनि च काले हिन्दीभाषां च अध्येतुमिच्छति सर्वोऽपि इति निसर्गसिद्धम् । अथापि संस्कृतभाषायाः अध्ययने अनुत्सुकतैव संजाता ॥

भारतीयविज्ञानरक्षणदीक्षाः दक्षाश्च संस्कृतभाषां प्रोत्सहयितुं सत्यसङ्कल्या यदि भवेयुः तदा आंग्लपाठशालासु कला-शालासु च द्वितीयभाषास्थाने संस्कृतभाषां स्वीकृत्य पठितृभ्यो माणवकेभ्यः उपकारवेतनानि दद्युः । प्राच्यकलाशालासु शास्त्र कक्ष्यासु विद्यार्थिभ्यश्च अधिकाधिकतरं उपकारवेतनं च देयम् । अद्याप्यवशिष्टाः विरलाः पण्डिताः विश्रान्तिभृतिदानेन संमानितव्याः । देवालयेषु पुराणप्रवचनाय अधिकतरवेतनदानेन नियोक्तव्याः समर्थाः पण्डिताः । पाठशालासु सभाः प्रचाल्य सस्कृतभाषायां गोष्ठीः रचनाश्च प्रावर्त्य तदुत्तीर्णेभ्यो माणवकेभ्यो अधिकतराणि पारितोषिकाणि दातव्यानि । सर्वैरपि यथा सुलभं ग्राह्या भवति तथैव आंग्लपाठशालासु बोधनारीतिरनुसरणीया ।

अन्ततश्च प्रभुत्वोद्योगस्थाननिर्णये संस्कृतभाषाभिज्ञानां प्रवणता दर्शनीया । यतः प्रभुत्वपरिग्रहं जनादरं च विना न कोऽपि यत्नः सफलो भवेत् इति । यथा यथा च प्रभुत्व परिग्रहः प्रतिपत्तिश्च दृश्येते तथा तथा संस्कृतभाषाध्येतारश्च वर्धेरन् । केवलं सभावेदिकासु मिथः संलापैः उच्चैरालापैः अनुकम्पावचनैश्च संस्कृतभाषा स्वयमेव नोद्भियते । प्रयोजनं किंचिदन्तरा बालोऽपि न प्रवर्तते कुत्रापि । अतः यदि कश्चित् पणः प्रदर्श्येत तदा सर्वोऽपि स्वयमेव संस्कृतभाषां पठितुमभ्यागच्छति । नात्र कस्यापि प्रोत्साहनमावश्यकम् ।

एवं यथावकाशं प्रभुत्वं प्रजाश्च सहकृत्य दैवी वाणी पुनरुज्जीवयितव्या । तत्प्रतिपादितं भारतीयं विज्ञानं संस्कृतिं च पुनरुद्धृत्य भारतीयविज्ञानस्य आत्मभूता विश्वस्य शान्तिरेव दैव्या वाचा सर्वैरपि विश्वस्मिन् अस्मिन् मुक्तकण्ठं उद्घोषणीया इति दैव्या वाण्या प्रतिपादितः परमेश्वरः प्रार्थ्यते ॥

ओं शान्तिश्शान्तिश्शान्तिः ॥

శ్రీ సిద్ధిగణపతి - శ్వేతపురి

జ్యోతిష విద్వాన్. ఆగమవిశారద, తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

1. క్షేత్రప్రశస్తి -

ఆంధ్ర దేశమునందు కృష్ణానదీతీరమున నున్న క్షేత్రము లలో శ్వేతపురి (వెల్లటూరు) ప్రసిద్ధి కెక్కిన పురాతన క్షేత్రము. యీ క్షేత్రమున ద్వాపరాంతమున అగస్త్య మహా మునిచే ప్రతిష్ఠింపబడిన ''అగస్త్యేశ్వరలింగ ముండుట వలన యీ క్షేత్రమునకు అగస్త్యక్షేత్రమని కూడ నామాం తరము గలదు. ఈ క్షేత్రమును గురించి కృష్ణా మాహా త్మ్యమున యీ క్రింది ఐతిహ్యము తెలియవచ్చు చున్నది: పూర్వ మొకప్పుడు అజ్ఞానముచే అన్నయు చెల్లెలును వివా హము చేసుకొని కొంతకాలమునకు తెలుసుకొని పశ్చా త్తాపము గలవారై పెద్దలను విచారించగా ''మహావిష్ణువు లోకరక్షణార్థమై నదీరూపమును పొంది కృష్ణయను పేరుతో సహ్యాద్రియందు పుట్టి దక్షిణసముద్రగామియై భక్తుల జన్మాం తరపాపములను పోగొట్టుచు దేశమును సస్యశ్యామల మొనర్చి ప్రజలకు కళ్యాణప్రాప్తిని కలిగించు చున్నాడు. అట్టి పవిత్ర కృష్ణానదీ ఉభయపార్శ్వముల యందును శివ కేశవులు నివాసముగా నుండుటచే అనేక పుణ్యక్షేత్రములు వెలసిల్లి యున్నవి; కావున మీరు నీలివస్త్రములు దరించి సహ్యగిరి నుండి సాగరము వరకుగల క్షేత్రములలో కృష్ణా తోయములమజ్జన మాడి క్షేత్రాధీశుల దర్శనము చేయుచు రాగా ఎచ్చట మీవస్త్రముల మాలిన్యము పోయి తెల్లపడునో

సిద్ధిగణపతి ఆలయము

సిద్ధిగణపతి ధ్రువమూర్తి

అచ్చట మీపాపము పరిహారమై భగవంతుని సన్నిధి చేరుదు' రని చెప్పగా ఆదంపతులట్లు చేయుచు యీ పవిత్రమగు అగస్త్యక్షేత్రమున స్నానమాడిన వెంటనే వారినీలి వస్త్ర ములు శ్వేతవర్ణములగుట వలన యీ క్షేత్రము శ్వేతపురి యను ప్రసిద్ధనామము గలిగి యున్నది. యీ క్షేత్రము సర్వకాలముల యందును ఫలపుష్పభరితమై నిర్మలస్వాదూ దక ప్రదేశమై వాసయోగ్యమై చాతుర్వర్ణ్య జనములతో శోభిల్లుచూ కాలక్రమముగా శ్వేతపురి - వెల్లటూరు అను పేరున పిలువబడుచున్నది—ఇట్టి శ్వేతపురి యందు సిద్ధి, బుద్ధి, సహితముగా శ్రీ సిద్ధిగణపతి వేంచేశి యున్నాడు. ఈ స్వామిని గురించి యీ క్రింది చారిత్రకాంశములు తెలియు చున్నవి -

2. చారిత్రిక ప్రశస్తి :—

నేటికి సుమారు 200 రెండు వందల సంవత్సరము లకు పూర్వము గర్తపురీ సమీపమున (ప్రస్తుత గుంటూరు) గల తాడికొండయను బ్రాహ్మణా గ్రహారనివాసియు భర ద్వాజగోత్రోత్పన్నుడును విద్యావినయాది శీలసంపన్నుండును నగు శ్రీ శైలపతియను బ్రాహ్మణుడు తీర్థసంవాసియై సర్వ క్షేత్రములను దర్శింపుచు కృష్ణా ప్రదక్షిణము చేయు సమయమున యీ క్షేత్రమునకు వచ్చి శ్రీ అగస్త్య ప్రతిష్ఠిత లింగమునకు అర్చనాదులొనరించి క్షేత్రము నివాసయోగ్య ముగా తలంచి యిచ్చటనే స్థిరనివాస మేర్పరచుకొని యుండెను. ఇట్లుండ కొంతకాలము చనగా వారి సంతతి లోని వారగు శేషయ్యయను బ్రాహ్మణుడు విద్యావినయాది సద్గుణ సంపన్నుడై గార్హస్థ్యమున నుండగా యీ క్షేత్రము

నకు శ్రీవిద్యారహస్య వేదియు తురీయాశ్రమవాసియు నగు నొక్క యోగివరుడరుతేర సుధీమణియగు శేషయ్య స్వామిని సేవించి వారివద్ద శ్రీ సిద్ధిగణపతి మహామంత్రమును దీక్షపొంది అనన్య భక్తితో జపించుచు సర్వదా శ్రీ సిద్ధిగణపతిపాదారవిందములను ఆశ్రయించి యుండగా, ఒక్కనాడు స్వప్నమునందు శేషయ్యగారికి శ్రీ సిద్ధిగణపతి సాక్షాత్కరించి "బుద్ధిమంతుడా! నీ దృఢ భక్తికేను మెచ్చితిని; ఈ క్షేత్రము మత్పితృపాదుల నివాసమగుట వలన నాకును యిచ్చట నివాసము చేయ కోరిక గలదు; గాన నీవు నా భక్తుడవగుట-నీ వలన ఏతత్కార్యము గావలసియున్నది. మదాజ్ఞచే ఆలయనిర్మాణమునకు పూనుకొనవలశినది" అని చెప్పి అదృశ్యమయ్యెను. వెంటనే శేషయ్య మేల్కాంచి స్వప్న వృత్తాంతమును గురించి ఆలోచించి తాను దరిద్రుడగుటయు ఆలయనిర్మాణాదికము ధనసాధ్యమగుటయును విచారించి దుఃఖముచే కాలము గడుపుచు దైవనియోగమగుట వలన దైవమే సహాయపడునని భావించి యొక్కనాడు స్నానార్థము కృష్ణానది కేగుచుండగా త్రోవలో శ్రీ స్వామివారి విగ్రహము భూమిలో కప్పుబడియుండి గోచరమయ్యెను. వెంటనే ఆనందముతో స్వామిని తీసుకొనివచ్చి యొక్కచోట నుంచి అప్పటి నుండియు పూజాదులను జరుపుచు ఆలయనిర్మాణమునకు వలయు ధనము నిమిత్తము ఆలోచించు చుండగా స్వామివారు తిరిగి స్వప్నమున నగుపించి 'భక్తుడా! నీ వేటికి యోచించెదవు; ధైర్యముతో కార్యసాధనకు గడంగుము; నేను నీకు తోడుగానుండి కార్యమును సాధింతును; గోల్కొండ రాజ్యమునందు హైదరాబాదను నొక్క పట్టణముగలదు. అపట్టణమున మన్నామధేయుడగు నొక్కవణిక్ శ్రేష్ఠుడు గలడు ఆతడు ధనవంతుడు; ఆలుబిడ్డల గోల్పోయి ఏకాకియై యున్నాడు. అతని వద్దకు నీవు పోయి కార్యావసరమును యెరింగింపుము. ఆతడు ఆనందముతో నొసంగు ద్రవ్యముతో ఆలయనిర్మాణమును చేయించి నిత్య నైవేద్య దీపారాధనములను సాగించుచు నాయనుగ్రహమును పొందు" మని చెప్పి యదృశ్యమయ్యెను.

స్వామి ఆదేశానుసారము శేషయ్య వెంటనే ప్రయాణమై కాలిబాటను అరణ్యప్రాంతములనుండియు పర్వత పంక్తులనుండియు క్రూరమృగబాధలకోర్చి ఆహార నిద్రాదులను లెక్కచేయక నిజామురాజ్యమును చేరి హైదరాబాదు పట్టణము ప్రవేశించి గణపతియను వర్తక శ్రేష్ఠుని యింటికిచేరి ప్రయాణబడలికచే శరీరము తెలియక పడిపోయెను. ఇట్లు పడిపోయిన బ్రాహ్మణుని చూచి ఆవర్తకుడు చాలా చింతించి వైద్యుల పిలిపించి శీతోపచారములుచేయించగా కొంతవడికి శేషయ్యకు శరీరము తెలిసి ఆవర్తకుని సాహసమునకు సంతసించి తనవర్తనము నంతయు తెలిపెను. గణపతి ఆలయవృత్తము నంతయు విని క్రిందటి దినమున తానుగన్న స్వప్నమును విచారించి స్వామికార్యమునకు వలయు ధనమును యిచ్చుటకు వాగ్దానము చేసెను. ఇట్లు కొంతకాలము వరకును శేషయ్య అచ్చటనే యుండెను. తరువాత వృద్ధుడగు వర్తకుడు తన వార్ధక్యమును జ్ఞాతులవలన గలుగు వివాదములను గుర్తించి యొక్కనాడు శేషయ్యను తనధనాగారమునకు పిలుచుకొనిపోయి ధనమును జూపి యీ ధనమునంతయు స్వామి కార్యమునకు వినియోగింపుమని నుడువగా శేషయ్య ఆధనమును లెక్కింప పదునాల్గులక్షల రూప్యములగుట యెరింగి ఆధనమును గుర్రములపై వైచి యీ క్షేత్రమును జేరి ఆలయనిర్మాణమునకు పూనుకొనెను. క్షేత్రనివాసియు వేదవేదాంగములను పఠించిజ్యోతిష్టోమాదిక్రతువు లొనర్చి సోమయాజియై తపస్సంపన్నుడగు ఒక్క పండిత ప్రకాండుని సహాయముగా శిల్పులరావించి భూపరీక్ష గావించి నొక్క సుముహూర్తంబున తారాబల చంద్రబలముల యుక్తముగా లగ్నమున శుక్రుడుండగా శంఖుస్థాపనముచేసి శ్రీ సిద్ధిగణపతిస్వామికి గర్భాలయ ముఖమండప కళ్యాణమండప గోపుర ప్రాకారములను ఆగమ శాస్త్రవిధిగా కట్టించి సువర్ణ యంత్రములను జేయించి శ్రీ సిద్ధిగణపతి మంత్రమును పండితులగు ఉపాసకులచే

శ్రీ సిద్ధిగణపతి - ఉత్సవమూర్తి

అశిరలక్షలు అనుష్ఠానము చేయించి శాలివాహన శకము సంవత్సరములు 1699 నాటికి సరిఅగు హేవళంబినామ సంవత్సరమాఘ శుద్ధ విదియాబుధవారమునందు మహా వైభవముగా వివిధవాద్యములతో శ్రీ సిద్ధి బుద్ధి సమేతముగా సిద్ధిగణపతిని ప్రతిష్ఠగావించి సకల వర్ణంబుల వారికి మృష్టాన్న ప్రదానంబుగావించి ప్రతివత్సరము మాఘ మాసమున రథసప్తమి పర్వమునపంచాహ్నిక దీక్షగా కళ్యాణ మహోత్సవములు జరిపించుచు స్వామినిత్య కైంకర్యములకుగాను శ్రీ స్వామివారికి ఉత్సవమూర్తులను వాహనములు రథ శిబికాదులను దుకూలవస్త్ర భూషణము లను జేయించి సమర్పించి తాను భక్తుడగుటవలన భక్త శేషవాహనమును గూడ చేయించి ఉత్సవములు జరి పించుచు మరియూ శ్రీ స్వామివారి ఆలయప్రాకారములో తమ కులదేవతయగు కామేశ్వరీదేవికి ఆలయము కట్టి ప్రతి ష్ఠించియు శ్రీ స్వామివారి ఆలయమునకు ముందు భాగమున యిరుపార్శ్వములయందూ శ్రీ రాజేశ్వర (సూర్యుడు) భీమేశ్వరుల (శివుడు) ఆలయములు గట్టించి ప్రతిష్టించియు శ్రీ సిద్ధిగణపతి ఆలయమునకు తూర్పు దిక్కున తమ కులమునకు ఆరాధ్యదైవమగు ఆదిశేషాచల స్వామికి ఆలయమండప గోపురాదులు కట్టించి ప్రతి ష్టించియు నిత్యోత్సవ పక్షోత్సవ బ్రహ్మోత్సవములను జేయించుచు తమ గృహమునకు సమీపమున స్వామికి అర్చనావసరములకు గాను వేరువేరుగా "గణేశవిలాసము,

శ్రీ కామేశ్వరీ అమ్మవారు

కామేశ్వరీవిలాసము, రాజేశ్వర భీమేశ్వర విలాసముల"ను భవనములను గట్టించి వానిలో స్వామికి వేంచేపులు చేయించి ఉత్సవములయందు మంగళవాద్యములు గణికా నృత్యములతో రాజోపచారములు సలుపుచు స్వామికి తమకు అభేదముగా జూచుచు స్వామికి కైంకర్యనిమిత్తము య 216 రెండు వందల పదునారు యకరముల భూమిని తాముకొని స్వామికి సమర్పించి నిరతాన్నప్రదానము చేయుచు భార్యాసహితుడై స్వామిదేవళములో దీపార్ప ణము చేయునట్లు ప్రతిమలను జేయించి సమర్పించి ప్రఖ్యాతకీర్తి వహించి కీర్తిశేషుడయ్యెను. తదనంతరము వారివంశీయులు భూములను శాశ్వతకౌలు కివ్వగా రాజ శాసనము ననుసరించి ఆభూములు రైతులపరమయ్యెను. ప్రస్తుతము ధర్మకర్తలు వారితాలూకు కొద్ది భూముల లోని ఆదాయముతో నిత్యకైంకర్యములను జేయించు చున్నారు.

శ్రీ సిద్ధిగణపతి స్వామివారు ఆవంశీయులకు ప్రత్యక్ష దైవము గృహదైవము. వారు స్వామి కళ్యాణమును తమ కుమాళ్ల వివాహము కంటె గూడ విశేషమహోత్సవ ములతో జరిపించుదురు. ఆవంశీయులకేగాక యీ క్షేత్ర వాసులకు అందరకును కూడ స్వామి యిలవేల్పు. అభిమాన దేవత. ఎవరైననూ తమకుకావలయు కోర్కెలు కోరి స్వామిని ఆరాధించిన వెంటనే వారికోర్కెలు సిద్ధించుటచే సిద్ధిగణపతి సార్ధకనాముడు. ప్రస్తుతము శేషయ్యగారి వంశీయులగు తాడికొండ కోటెశ్వరరావుగారు శ్రీ స్వామివారి ధర్మకర్తలు వీరిని సర్వదాస్వామి రక్షించు చున్నాడు—

3. ఆలయములు

శేషయ్యగారిచే ప్రతిష్ఠింపబడిన ఆలయములు అయి దింటిలో శ్రీ సిద్ధిగణపతి ఆలయమునకు తూర్పునగల ఆదిశేషాచలస్వామి వారి దేవాలయము కృష్ణానదీ వరదలచే నదీపాతమైనది. ప్రస్తుతము ఆ మూల విగ్రహములు మాత్రము సిద్ధిగణపతి ఆలయములో నుంచబడినవి. మూర్తి షుమారు 5 అడ్గులు ఎత్తుగలిగి శ్రీ భూసమేతముగా సుందరమై యలరారు చున్నాడు—

సిద్ధిగణపతి ఆలయము

ఈ ఆలయము ప్రస్తుతమున్న ఆలయములలో చాల పెద్దది. గర్భాలయము, అంతరాళము, మధ్యరంగము ముఖమండపములతో విశాలమై యున్నది. ఇందులో శ్రీ సిద్ధిగణపతి విగ్రహము 2½ అడుగులు ఎత్తుగలిగి ఆకర్ష ణీయమై చతుర్భుజములతో పాశాంకుశములు, దండము, కపిత్థఫలము, అను ఆయుధములతో పార్శ్వముల యందు సిద్ధి, బుద్ధి విగ్రహములతో ప్రకాశిధపు చున్నాడు.

కామేశ్వరీ ఆలయము:—

సిద్ధిగణపతి ఆలయమునకు నైరుతి వైపున యీ ఆలయము గలదు. గర్భాలయ అంతరాలయములు మాత్రమే గలవు. అమ్మవారి విగ్రహము షుమారు పీఠము నందు 4 అడ్గులు ఎత్తుగలిగి కుడిహస్తమున (పై భాగము) పాశాంకుశములు ఎడమహస్తమున అమృత కలశము, క్రింద హస్తములు వరదాభయములు గలిగి ప్రకాశింపు చున్నది. ఇచ్చట ఉత్సవమూర్తులు కామేశ్వరీ కామేశ్వరులు, యీ మూర్తులు ఒకే ఆయుధములతో అబేదమును సూచించుచు సమయమతము ననుసరించి అందముగా నున్నవి.

రాజేశ్వర ఆలయము

గణపతి ఆలయమునకు ముందు భాగమున యీశాన్య దిక్కున యీ ఆలయము గలదు. ఇందు రాజేశ్వరుడు (సూర్యుడు) ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నాడు. గర్భాలయ అంతరాలయములు మాత్రమేగలవు. పీఠమందు షుమారు 3 అడుగుల యెత్తుగల లింగాకారము మీద 3 అడుగుల ఎత్తు గల సూర్య విగ్రహముతో యీ మూలమూర్తి యలరారు చున్నాడు. ఈ విగ్రహమునకు రెండు చేతులు మాత్రమె గలవు. కుడి చేతిలో ఖడ్గము, ఎడమ చేత డాలుగల్గి శిల్ప చాతుర్యముతో చూచిన వెంటనే ఆశ్చర్యము గలుగునట్లు ప్రకాశింపు చున్నది. ఇట్టి విగ్రహములు చాల అరుదుగా నుండును.

శ్రీ రాజేశ్వరస్వామి

శ్రీ భీమేశ్వరస్వామి

భీమేశ్వరాలయము:—

గణపతి ఆలయమునకు ముందు భాగమున ఆగ్నేయ దిక్కున యీ ఆలయముగలదు. గర్భాలయ అంతరాలయములు మాత్రమె గలవు. షుమారు 5 అడుగుల ఎత్తుగల భీమేశ్వరలింగము యిందు ప్రతిష్ఠింపబడి యున్నది. లింగము యొక్క ముందు భాగమున భికరాకారము గల ముఖము చెక్కబడి యున్నది. ముందు యెత్తుగు నంది ప్రతిష్ఠితమై యున్నది. ఈ విగ్రహము గూడ చాల అపూర్వమై యున్నది. అన్ని దేవాలయములలోను పంచమూర్తులు గలవు. పై ఆలయములను బట్టి విచారించగా ఆలయస్థాపకులు గణపతి ప్రధానముగా గల పంచాయతనము నిర్మించుట యాతని యుద్దేశ్యమని తోచుచున్నది. ప్రస్తుత ధర్మకర్తలు చాల భాగము దేవాలయములను మరమ్మతులను చేయించి నిత్య నైవేద్య దీపారాధనములను జరిపించుచునే యున్నారు.

4. విశేషములు

వెల్లటూరు గ్రామము గుంటూరు మండలము నందు కృష్ణాతీరమున రేపల్లెగుంటూరు రైలుమార్గములో భట్టిప్రోలు స్టేషనుకు తూర్పుగా రెండు మైళ్ల దూరములో గలదు. మచిలీపట్టణము నుండి మద్రాసు పోవురోడ్డు యీ గ్రామము గుండా పోవుచున్నది. తూర్పున కృష్ణానదీ పడమర కృష్ణకాలువయున్నూ గలిగి అరటి మామిడి

నారింజ మొదలగు తోటలచే శోభిల్లుచు నివాస యోగ్యమై యున్నది. ఈ క్షేత్రమున ప్రతి సంవత్సరము మాఘ శుద్ధ సప్తమి (రథ సప్తమి) కి శ్రీ సిద్ధిగణపతి స్వామికి పంచాహ్నిక దీక్షతో బ్రహ్మోత్సవములు జరుగును. ఈ వుత్సవమును తిలకించుటకు చుట్టుపట్ల గ్రామముల నుండి షుమారు యిరువదివేల ప్రజలు వత్తురు. విశేషముగా కొయ్యసామానులు కలప మొదలగువస్తు వ్యాపారము జరుగును. ఈ వుత్సవములో అమ్మకము జరుగు వస్తువుల విలువ షుమారు లక్ష రూపాయలు వుండునని ప్రతీతి. ప్రతివత్సరము మాఘ శుద్ధ విదియ ధ్వజారోహణమున్ను చవితి యందు కళ్యాణమున్ను షష్ఠి రథ వుత్సవము. సప్తమి అవభృధమునూ జరుగును. ఈ వుత్సవమునకు దగ్గర గ్రామములనుండియు దూరపు గ్రామములనుండియు గూడ సన్నాయి మేళములు 15 లేక యిరువై జట్లు వచ్చును. ఈ వాద్యములతో వుత్సవ దినములు గ్రామమంతయూ మార్మోగుచూ ఆనందముగా నుండును. ప్రజలు రథవుత్సవము తిలకించి రథసప్తమీ స్నానము కృష్ణానదిలో ఆచరించి వారివారి గ్రామములకు వెళ్లుదురు. ఈ స్వామి యొక్క బ్రహ్మోత్సవములో యొక్క విశేషము గలదు. ధర్మకర్తలు శ్రీ స్వామిని ధ్వజారోహణము రోజు ఉదయము తమయింటికి తీసుకొని వచ్చి పెండ్లి కుమారుని గావించి నూతన వస్త్రమాల్యాదులు సమర్పించి సాయంకాలము రాజలాంఛనములతో ఆలయమునకు పంపుదురు. తిరిగి వుత్సవాంతము నందు స్వామిని యింటికి తీసుకొని వచ్చి మూడు దినములు అర్చనాదులు గావించి తరువాత స్వామిని ఆలయమున ప్రవేశ పెట్టెదరు. శ్రీ స్వామివారి ఉత్సవదినములలో పచ్చు పర దేశీయులకు ధర్మకర్తలు భోజనవసతులు కల్పింతురు. ప్రభుత్వమువారు జనసమ్మర్దమగుట వలన ఆరోగ్యరక్షణకై హెల్తు డిపార్టుమెంటు వారిని పంపి గ్రామమును పరిశుద్ధ మొనర్చి వ్యాధులు వగైరాలు రాకుండ చూచుదురు.

ఇట్లు ఆంధ్ర దేశమునందు ప్రఖ్యాతమగు గణపతి క్షేత్రమగు శ్వేతపురిలో వేంచేసి యున్న శ్రీ సిద్ధిగణపతి స్వామివారికి నిత్యోత్సవములను జరిపించు వారి ధర్మకర్తలకు శ్రీ స్వామివారు ఆయురారోగ్య ఐశ్వర్యముల నిచ్చి రక్షించుగాక!!

మం॥ గణానాం త్వా గణపతిగ్ం హవామహే।
కవిం కవీనా ముపమశ్రవస్తమమ్।
జ్యేష్ఠరాజం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పత।
ఆనశ్శృణ్వన్నూతి భిస్సీదసాదనమ్॥

శ్లో॥ విఘ్నేశ విధిమార్తాండచంద్రేంద్రోపేంద్ర వందిత।
నమో గణపతే తుభ్యం బ్రహ్మణాం బ్రహ్మణస్పతే॥

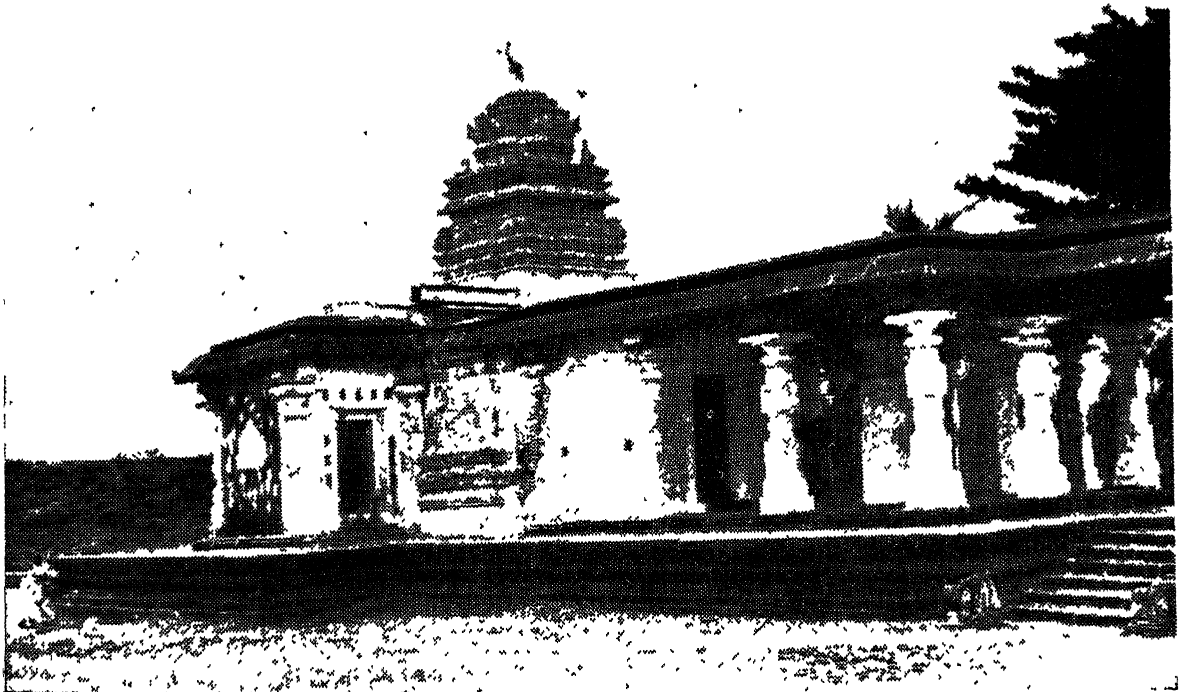
ఉభయనారాయణ క్షేత్రము - అవనిగడ్డ

కవిరాజశిరోమణి పండిత దీవి నరసింహాచార్యులు
అష్టావధాని—అవనిగడ్డ

అవనిజాపురము - పౌరాణికము

మున్ను శ్రీరామచంద్ర పరమాత్మ, రావణ సంహార మొనర్చి, తిరిగి అయోధ్యకుంబోవుచు, బ్రహ్మహత్యా పాతకనివృత్తికొరకు నదనదీ తీరములందు ననేక దేవాయతనములనుఁ బ్రతిష్ఠించినట్లు బ్రహ్మాండపురాణము, నారదసంహితలో ఏకవింశత్యుత్తర శతాధ్యాయమునఁ గలదు. ఇట్లే భవిష్యోత్తర పురాణము క్షేత్రఖండము పంచవింశత్యధ్యాయములోనుఁ గలదు. అందు కృష్ణాస్రవంతీ తీరమున ఉభయ రామేశ్వర (అయిలూరు-చిలుమూరు) ఉభయ సోమేశ్వర (పాపనాశనము-కోటిపల్లి) ఉభయ ముక్తేశ్వర (వేకనూరు-మూరతోట) ఉభయ నాగేశ్వర (పిట్టల్లంక, పెదకళ్లేపల్లి) అను యెనిమిది గ్రామములలో శివక్షేత్రములను, అవనిగడ్డనల్లూరు గ్రామములలో శ్రీ లక్ష్మీ నారాయణమూర్తులనుఁ బ్రతిష్ఠించిరి. అందువలన నిది "ఉభయ నారాయణ క్షేత్ర" మైనది. ఈ క్షేత్రము లన్నియు కృష్ణానది కిరు తటముల బ్రాక్పశ్చిమముల నొకదాని నొకటి అభిముఖముగఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినవి. శ్రీరామచంద్రమూర్తి తన కులగురువగు వశిష్ఠుని యాశ్రమమున సీతావిరాట్టు నుంచి, ధర్మశ్రవణమును చేయించిరి. అందువలన నిది "అవనిజాపురమ"నఁ బరగి, కొంతకాలమునకు "అవనీపుర"మై నేడు "అవనిగడ్డ" యైనది. నాటి సీత నివాసమును నేడు "సీతలంక" యనియు, వశిష్ఠాశ్రమమును "వశిష్ఠ మెట్ట" యనియు, వ్యాఘ్ర మహర్షి యాశ్రమ మగు "వ్యాఘ్రేశ్వర" పురమును, పులిగడ్డ యనియు పిలుచుచున్నారు. స్కాందపురాణాంతర్గతసహ్యాద్రిఖండ కృష్ణామాహాత్మ్యములోకూడ నిట్లే అవనిగడ్డకు ఉభయనారాయణ క్షేత్రమని అవనిజాపురమని, పులిగడ్డకు వ్యాఘ్రేశ్వరమని వర్ణింపఁబడినది. సుప్రసిద్ధ సుబ్రహ్మణ్య

శ్రీ లక్ష్మీనారాయణాలయము

క్షేత్రమగు మోపిదేవిని "వ్యాఘ్రేశ్వరా త్పూర్వదిగ్భాగె కుమార క్షేత్రె" అని వర్ణింపఁబడినది. ఇప్పటి పురాణముల లోని క్షేత్రమాహాత్మ్యములు, వర్ణనలుఁ గానరావు. ఏలనన? శ్రీవ్యాస భగవానుడు ప్రతిపురాణమును మూడు ఖండ ములుగ రచించెను. అందు పురాణఖండములు మాత్రమె ముద్రితములై లభ్యము లగుచున్నవి. మంత్రఖండములు మాహాత్మ్య ఖండములు అముద్రితము లగుటచే నెక్కడో గాని లభ్యములుఁ గావు. మరియు శైవ వైష్ణవాది మత వ్యాప్తికాలములో పండితులు సహితము మత్సరగ్రస్తులై, కొన్ని కొన్ని భాగములను, లుప్తపర్చుటచేత నేడు అవి కానరావు. అంతమాత్రమున నీ క్షేత్రమాహాత్మ్యములనత్య ములు గాని, యప్రమాణములుగాని కావు. వ్యాస మహ ర్షియే, పురాణములను ఖండత్రయాత్మకముగార చించు టచే నివిప్రక్షిప్తము లని తలపరాదు. పెదకళ్లే పల్లికి దక్షిణ కాశి యనియు, దానికి పశ్చిమమున సీతారాములు నివ సించిన క్షేత్రమునకు సీతారామపుర మనియు పేర్లు కలవు. ఈ సీతారామపురమునే నేడు "అయోధ్య" అనియు, వానరులు విడిది దిగిన తోటలకు "కిష్కింధ" అనియు, "ఖరవధ" స్థానమునకు "కరోది" అనియు పిలుచు చున్నారు.

ప్రభువులు - దానశాసనములు

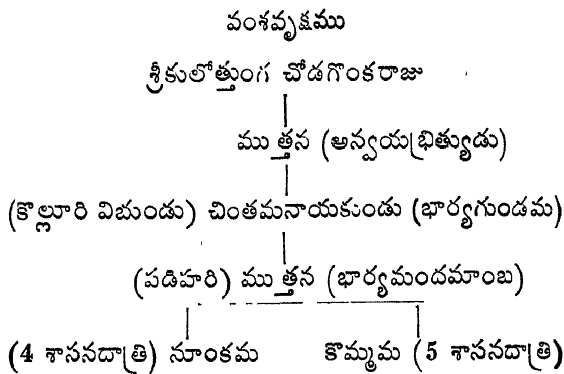
ఇచ్చట శ్రీ లక్ష్మీనారాయణ, రాజశేఖర, అంజనే యాలయములుఁ గలవు. శ్రీ రామచంద్ర పరమాత్మ తొలుత ప్రతిష్ఠించిన స్థలమునకు "లక్ష్మీపతి లంక" అని పేరు. ఆ ఆలయాదు లెప్పుడో నదీపాతమైనవి. ఇప్పు డున్న ఆలయ గోపురాదులు "రెండవ కులోత్తుంగ చోడ గొంక దేవు"నిచే ప్రతిష్ఠింపఁబడినవి. కనుక నీ స్వామికి "చోడనారాయణ దేవర" అనియు పేరు. ఇవి శకవర్ష ములు 1054 ప్రాంతముల కట్టింపఁబడినవి. ఇప్పటికి 830 సంవత్సరములైనది. శ్రీ లక్ష్మీనారాయణాలయము నందు, ఆరు శిలాశాసనములుఁ గలవు. ఇందొకటి అంత రాలయము గడపమీదను, నాలుగు (4) గోపురస్తంభముల మీదను చెక్కబడియున్నవి. గోపురస్తంభములపై తల క్రిందుగా పైకప్పునందు అమర్పబడియున్నవి. వీటిలో 5 శాసనములను మదరాసు శాసన పరిశోధన శాఖవారు, **South Indian inscriptions, Vol. IV** లో ప్రక టించియుండిరి.

ఒకటవ శాసనము **No. 947. A. R. No. 130 of 1893. At the entrance into the shrine in the Lakshmi Narayanaswamy Temple.** "ఆసీత్" అని ప్రారంభించి 26 పంక్తులు చెక్కఁబడి యున్నవి. ఇది సమగ్రముగ సంస్కృత భాషయందే కలదు. దీని పైభాగమున ఒక నందియు, సూర్యునిఁబోలు గుండ్రని చిహ్నమును యిరువంకల చెక్కఁబడియుండుట జేతను, శాసనము చివర "ఓంనమఃశివాయ" అని యుండుటచేతను నీ శాసనదాత శైవుడని నూహింప వచ్చును. దీనినిగురించి ఆర్కలాజికల్ రిపోర్టులోకూడ, **"At the top are cut the figures of the sun and the seated bull. The figure of the crescent is worn out. The rest of the record is damaged"** అని రిమార్కు వ్రాయబడి యున్నది. ఇది గడపమీద చెక్కఁబడినందున అరిగిపోయి పంక్తులు స్ఫుటముగా కనబడుటలేదు. అందువలన నిందలి విషయములు విమర్శించుటకంతగా వీలుపడలేదు. 2 వ శాసనము **No. 946. A. R. No. 129 of 1893. On a pillar in the same temple, Avanigadda.** అని గోపురములోని దక్షిణపువైపు స్తంభమునకు పడమర వైపు పైభాగమున "స్వస్తిశ్రీ శకవష౯ములు ౧౦౫౦ జ్యేష్ఠశుద్ధ త్రయోదశియు గురువారమునందు" అని ప్రారంభించి "అ చంద్రార్కము నడతంగలవాడు. శ్రీశ్రీశ్రీ లికితము కాపశారి" అని 14 పంక్తులును, 3 వ శాసనము **No. 944. A. R. No. 127 of 1893. On the same pillar** అని ఆ స్తంభముమీదనే ఉత్తరపువైపు పై భాగములో "స్వస్తిశ్రీ శక వరుషములు ౧౦౫౦ నేటి శుక్లద్వాదశియు గురువారము విష్ణుసంక్రాంతి నిమిత్య మున" అని ప్రారంభించి 7 పంక్తులును, 8 పంక్తి. పడమరవైపు పైభాగముననను చెక్కించెను. చివరకు "బిరుదుగద్యలు ౧౨ దీనించేకొని" అని అసమగ్రముగ నున్నది. ఇంక 4 వ శాసనము **No. 945 A. R. No. 128 of 1893. On a pillar in the same temple** అని ఉత్తరపు స్తంభము-తూరుపువైపు పైభాగ ములో "శ్రీ రమణీయ రణవిజయ శ్రీరమణియు" అని ప్రారంభించి "ముత్తసకుఁ జింతమనాయకుండుద్భవించె గొల్లూరి విభుండు" అని 7 పంక్తులును, ఉత్తరపువైపు పైభాగములో 8 పంక్తి మొదలు "మనుష్య లోకసుందరి యస నొప్పు నూంకమలతాలలితాంగి" అని 16 పంక్తి వరకును, తూర్పువైపు క్రిందభాగమున 17 పంక్తిమొదలు "నడపంగలవారు శ్రీశ్రీశ్రీ" అని 31 పంక్తివరకును చెక్కించిరి. 5 వ శాసనము, **No. 943. A. R. No. 126 of 1893. On the another pillar in the same temple.** అని దక్షిణపుస్తంభము తూర్పువైపు పైభాగమున, "శ్రీకమనీయ్యుడు పుణ్యశ్లోకుండధఃకృత విలాసనురవిభుండు జితామిత్రానీకుండు వెలనాంటి గొంకక్ష నృపసింహ్వుండిలను "యశశ్రీకరుణ్ణు 'ధారుణి నట్టి గొంకవసుధా విభునన్వయ్ప్రభిత్యుండెన కొల్లూరి

విభుండు" అని 6 పంక్తులును, తూర్పువైపు క్రిందిభాగమున "శౌర్యార్జగుణ మొప్పంజింతనాయకుండు తేజోరమణియ్యుండై" అని 7 వ పంక్తి ప్రారంభించి, శక వర్షములు ౧౦౭౬ అగునేంటి శ్రావణశుద్ధ ఏకాదశియు గురువారము" అని 22 పంక్తులును, ఉత్తరపువైపు క్రింది భాగమున "నాణ్బు శ్రీధనదవ్రోలి చోడనారాయణదేవరకుం" అని ప్రారంభించి 30 పంక్తులు చెక్కcబడియున్నది. ఆఖరుపంక్తిలో "మానెండునేయి ఆ చంద్రార్కఙము నడపంగలవాండు" శ్రీశ్రీ లికితాపచారి" అని కలదు.

ఇవి పరస్పర సంబంధము కలిగియున్నది. కాని కాల నిర్ణయ మంతగా సరిపోవుట లేదు. వీనిలో ముత్తన కూతులగు "నూంకమ, కొమ్మమ"లు, చోడనారాయణ దేవుని సన్నిధిని దీపమును నిల్పుట ప్రస్తుత విషయమైనను ముత్తన వంశావళికూడ కొంతవరకు తెలుపcబడినది. గొంకరాజ వంశీకుc డగు ముత్తనకు, చింతమనాయకుcడును, వానికినిసాధ్వి యగు "గుండమాంబ"కును "పడిహారి ముత్తన"యు, సతనికి భూలోకరంభనc దగు "మందమాంబ" యందు "నూంకమ" పుట్టినట్లు 4 వ శాసనమునందును, "కొమ్మమ" పుట్టినట్లు 5 వ శాసనము నందును కలదు.

వంశవృక్షము

ఈ కులోత్తుంగ చోడగొంకరాజే 5 వ శాసనమునందు "వెలనాంటి గొంకనృపసింహ్వుండిలను" అని వెలనాటి గొంకునిగ వర్ణింపcబడినాడు. ఇతడెవరో విచారింతము. మొదటి గొంకునిగూర్చి కేయూర బాహుచరిత్రమున మంచనకవి,

"ప్రాగ్దేశాపర దక్షిణోత్తరదిశాభాగ ప్రసిద్ధక్ష్మా
భుగ్దర్పాంతకుcడేలె గొంకవిభుడీ భూచక్రమక్రూరతన్
వాగ్దేవీ స్తనహార నిర్మల యశోవాల్లభ్య సంసిద్ధితో
దిగ్దంతిశ్రవణానిలోజ్వలరటత్తీవ్రప్రతాపాఢ్యుడై"

అని వర్ణించెను. ఇతcడు ప్రథమ కులోత్తుంగుని సామంతుcడు. నరసారావుపేట తాలూకా తిమ్మాపుర శిలాశాసనము, "వైభవజిత మహేంద్రోజయతి కులోత్తుంగ చోడగొం నరేంద్రః" అనియు "నరనుతరాజ కలాగురుణ్డు గులోత్తుంగ చోడగొంక ధరిత్రీశ్వరుండు" అనిన్ని, "నరణయ శౌరియ మంద్రిపనయగురుణ్డు కులోత్తుంగ గొంక ధరిత్రీశ్వరుండు" అని గొంకుని పేర్కొనుచున్నవి. ఈ శాసన కాలము శా॥ శ॥ 1081-1063 శకవర్షంబులుగల రెండవ గొంకుని దానశాసన మొకటి ద్రాక్షారామమున కలదని, కీ॥ శే॥ కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావుపంతులుగారు ప్రకటించిరి. కాన పై శాసన మీ రెండవ గొంకుని పరిపాలన చివర కాలములోనిదై యుండవచ్చును. మన శాసనకాలమును శకవర్షములు పదియవ శతాబ్దమే యగుటచే నీ శాసనము లందుc బేర్కొనcబడిన గొంకు డీతcడుcగాడని స్పష్టమగు చున్నది—

ఇంక మూడవ గొంకరాజు రాజేంద్రచోడుని కొడుకు. తల్లి అక్కాంబిక. రెండవ కులోత్తుంగ చోడుని సమకాలికుడు. ఇతని శాసనములు శకవర్షములు 1138 మొదలు 1156 వరకు మాత్రమేcగలవు. కాన మన శాసనమందుc బేర్కొనcబడిన గొంకుcడు "శ్రీ కులోత్తుంగ చోడగొంక నరేంద్రు"డను విశేషణము చేత కులోత్తుంగుని ప్రతినిధి యగు మొదటి గొంకరాజే కావలయును. చింతమ నాయకునికి "కొల్లూరు విభుండు" అను విశేషణముcగలదు. ఇది యిప్పుడు గుంటూరు మండలాంతర్గత తెనాలి తాలూకాలోని కొల్లూరా? లేక కృష్ణామండలాంతర్గత కైకలూరు తాలూకాలోని కొల్లేరా? అను సంశయము కలుగుచున్నది. ఏలూరు సామీప్యమున నిప్పటికిని "కొల్లేరు కోట" అను నొక చిన్న గ్రామముcగలదు. ఈ శాసనము నందలి కొల్లూ రేదియో తెలియదు. ఇంక ముత్తనునుcగూర్చి. "పొందుగ శరజలనిధి హరిచందన తరు చంద్రసంఖ్య శకవర్షంబుల్ దుందుభి నాషాఢంబున నందముగా వీరముత్తడరిగెన్ దివికిన్" అని శా॥ శ॥ 1175 ప్రాంతముల గుంటుపల్లి ముత్తన యొకడు కలడు, కాని పైవారితో వీని కెట్టి సంబంధమున్నూ కనపడదు.

చోడనారాయణ దేవరసాని "నూంకమ" అఖండ దీపారాధనకు నిత్యము మానెండు నేయి ఆ చంద్రార్కము తన పుత్రపౌత్రికము నడుపుటకుగాను యఱ్ఱనకు శకవర్షములు 1074 నకు సరియగు ఫాల్గుణ శుద్ధ ద్వాదశి సోమవారమునాడు అయిదింటికిం బెట్టిన బిరుదు గద్యలు పదునాఱును, శకవర్షములు 1076 లకు సరియగు శ్రావణ శుద్ధ ఏకాదశి గురువారమునాడు "కొమ్మమ" అఖండదీపమునకు నిత్యము మానెండు నేయి పుత్రాను పౌత్రికము నడుపుటకుగాను బిరుదు గద్యలు పదింటిని కంఠ్ల బ్రహ్మన కొడుకునకును యిచ్చినట్లు కనపడు చున్నది. ఈప్రతి గృహీత లెవ్వరో తెలియదు. ఇంక

రెండవ శాసనములో "స్వస్తిశ్రీ....రాయని" వరకు తెలుఁగు భాషలోను, 8 పంక్తి చివరవరకు సంస్కృతములోను, 9 వ పంక్తి మొదలు 14 వ పంక్తి వరకు తెలుఁగులోను చెక్కఁబడియున్నవి. ఇందు శకవత్సరములు ౧౦౬౦ జ్యేష్ఠ శుద్ధ త్రయోదశి గురువారమునాఁడు గంగమారాయని కూతురు చోడాంబ ధనదపుర కేశవస్వామి కొరకు శాశ్వతముగా నఖండ దీపమును వెలిగించుటకై 55 గొఱియలు దానమిచ్చినట్లు కలదు. 3 శాసనమును 1070 శకవత్సరములోనే శుక్ల ద్వాదశి గురువారమునాడు విష్ణు సంక్రాంతి నిమిత్తమున ధనదప్రోలి చోడనారాయణ దేవరకు గంగమారాయని కూతురు "కొమ్మమ" "బిరుదు గద్యలు 10 వీనిం జెకొని" అని యిట్లు అసంపూర్తిగాఁ గలదు. కొమ్మమ గంగమారాయని కూతురని యీ శాసనము నందును, ముత్తన కూతురని 5 వ శాసనము నందును పేర్కొనఁబడియున్నది. కాని శాసన కాలములు వేఱగుటచే 'కొమ్మమ' పేరుగలవా రిరువురు కలరనియు వారిరువురుకూడ దానముల నొసంగి శాసనములను వ్రాయించిరనియు తెలియుచున్నది. ఈ గంగమారాయు డెవ్వరో? "చోడనారాయణ" యను పదము 4 వ శాసనములో "చోడనారాయణ దేవర సాని నూంకమ" అని నూంకమకును, 5 వ శాసనములో "చోడనారాయణ దేవరకుంబడిహారి ముత్తనాయకుని" అని ముత్తనకను విశేషణముగా వాడఁబడినది. ఇది బిరుద నామమా? లేక యిష్టదైవ నామమా? అని సందేహము కలుగుచున్నది. ప్రథమ కులోత్తుంగ చోడునికి "రాజనారాయణ దేవుఁడు, చోడనారాయణ దేవుఁడు అను బిరుదు నామములు కలవు. ధనద ప్రోలనగా; ధరణికోట ధాన్యకటకము; ధన్యకటకము, ధాన్యాంకపురము, ధాన్యవతపురము, ధనదపురము" అనునవన్నియు నిప్పటి యమరావతికి నామాంతరములు కాని వేఱుఁ గావు.

శ్రీ లక్ష్మీనారాయణాలయము సందు 6వ శాసనము గోపుర స్తంభములపై నడ్డముగా నమర్పబడి యున్నది. $8 \times 1\frac{1}{2}$ అడుగు రాతి పలక మీద చెక్కబడినది. దీనిని మదరాసు ఆర్కలాజికల్ సర్వెవారు ప్రకటింప లేదు. దీని ప్రతిబింబము తీయబడి విమర్శించి లోగడ ఆంధ్ర పత్రికలో ప్రకటింపబడినది. దాని ప్రతి బింబమిది.

1. శ్రీ మానాది వరాహోవః శ్రేయసె భూ
2. యసేస్తునః ధాతుః కీతిఃరివాభాతి
3. యస్య దంష్ట్రాంకుర ప్రభా ॥౧॥ యద్వా
4. రవధ్వః పయసాం విహరేకువ్వఃంతి
5. పీన స్తన కుంకుమేన భువస్సిందూ
6. రపరాగ యోగాంసీమంతరేఖా
7. మివ కృష్ణవేణ్ణ్యాం ॥౨॥ లక్ష్మీ
8. లకిత వక్షసః క్షితిభృతాం చోడ
9. న్యచూడామణేః క్రీడాలోళిత
10. —కుంతలకు భృత్సేనాసః వోభూ
11. త్సుతః కాంతాచ నృపతేవిః లాస
12. వనతిశ్చెల్లాం బికారాజతె ॥3॥
13. శ్రి జయలక్ష్మీనాథః స్వభుజాబల
14. విజితపరధరా ధిపయూధస్సజయతి
15. విభవ మహేంద్రో జగతికులోత్తుంగ
16. చోడగొంకన రేంద్రః ॥౪॥ శాకాబ్దె
17. మణిబాణ ఖేందుగణితె శ్రీ విష్ణు
18. పుణ్యాయనె శ్రేష్టేమాసి సితెపక్షె
19. ద్వేవదినె దినేశ్వరతిథౌ ॥౫॥
20. ప్రాదాద్భామి మథార్చకాయనిర
21. తం కర్తుంచ పూజాదికం శ్రీ మద్గౌ
22. తమగోత్రవార్ధి శశినెలక్ష్మీపతినాఃమిని - ॥6॥
23. మద్వంశజాః పరమహీపతి వంశజావా
24. యద్వంశజాస్సంతత ముజ్జ్వలధమ్మఃః
25. చిత్తాః మద్ధమ్మఃమేవ పరిపాలన
26. మాచరంతి తత్పాదుక ద్వయ
27. మహం శిరసావహామి ॥౭॥
28. స్వదత్తాద్ద్వి గుణంపుణ్యం పరద
29. త్తాను పాలనం పరదత్తాపహరేణ
30. స్వదత్తం నిష్ఫలం భవేత్ ॥౮॥
31. స్వస్తి శ్రీ శకవషఃంబులు ౧౦౭ః అగు
32. నేంట్టి విష్ణుసంక్రాతి నిమిత్తమున
33. — — — ఏకాదశి ఆదివారము
34. నాణ్టు శ్రీ మన్మహామండలేశ్వర
35. వెలనాంటి చోడగొంకనరేంద్రు
36. ప్రియసతి తిమణి చెల్వాంబకు
37. దమ్మఃవుగా చోడనారాయణ
38. దేవఱకుంస్తి రంబుగాపూజానై
39. వేద్యంబులుం చెల్లించుటకుగొ
40. తమగోత్ర పవిత్రుండగు దివి
41. లక్ష్మీపతికి కేసరపాటిని ౧ఽ
42. కుచ్చెళ్లు భూమిని దానధారా
43. పూవఃకముగా ఇస్తిమిగాన అచః
44. కపారం పర్యాలక్ష్మీపతి అచంద్రాకః
45. స్థాఇని నిధినిక్షేప జలపాషాణ
46. అక్షిణి అగామి సిద్ధసాధ్యాలు
47. అనేటి అష్టభోగ తేజస్స్వామ్య

48. తలు కలిగి సర్వకర పరిహారంగా
49. అనుభవిస్తూ సకల సేవలుంచేను
50. కొని సుఖస్థితిని బ్రతుకువారు -

ఈ శాసనము 30 పంక్తివరకు సంస్కృత శ్లోకములును, 31 మొదలు 50 పంక్తి వరకు తెలుగుఁలో పై శ్లోకములకు వివరణమును చెక్కించిరి. శాసన ప్రభువులు చోడులైనను, ఆదినివరాహ మూర్తి ధ్యానమును, తమకు "లక్ష్మీ లక్షిత పక్షః" అను విశేషణమునుఁ జెక్కించు కొనుటచే వీరు విష్ణు భక్తులనియు అందును లక్ష్మీపతి వారి అభిమాన దైవమనియు స్పష్టముగ తెలియు చున్నది. ఇందలి విషయము శ్రీ గొంకనరేంద్రుని ప్రియ సతీమణి చెల్వాంబిక శకవర్షములు ౧౦౫౯ లో శ్రీ చోడనారాయణ దేవరకు నిత్యనైవేద్య దీపారాధనలు శాశ్వితముగా జరుపుటకు, స్వామికి సమస్తసేవలు చేయుటకును, అర్చకులును, గౌతమ గోత్రపవిత్రులునగు దీవి లక్ష్మీపతికి కేసరపాటిని ౧౬ కుచ్చెళ్లు (12 కత్తులు లేక 192 యకరములు) భూమిని, అర్చకవంశ పరంపరా, అష్టభోగ తేజస్వామ్య తలతో (సర్వహక్కులతో) సర్వకర పరిహారంగా (యేవిధ మైన శిస్తులు లేకుండా) ఆచంద్రార్కము అనుభవించుటకు దానమిచ్చి నట్లు కన్పట్టు చున్నది. తరువాత నీసీమను కొంతకాలము పశ్చిమ చాళుక్యులును 908 హిజరీలో అబ్దుర్‌హసన లీఫాదుపాయు, నూజివీటి ప్రభువులగు ధర్మ అప్పారాయణింగారును తరువాత పరగణా జాయంటు రెంటర్సు (Joint Renters) వకాల్తరావు మద్దాలిరెడ్డి నాయుఁడు బోడపాటి గుర్రాజుగార్లును పరిపాలించిరి. వారును కొన్ని వృత్తులను భూదానముల నొసంగి ధర్మశాసన పత్రికలు, ఫర్మానాలు, సనదులు వ్రాయించి యిచ్చి వుండిరి—

ఆలయనిర్మాణము - శిల్పసౌందర్యము

ఈ ఆలయము పుష్పకవిమానము. ఇదియు నాస్థాన మంటప పర్యంతము నదీపాత మైనది. ఇప్పుడు ద్వాత్రింశతి (32) స్తంభములు కల ముఖమంటపము మాత్రము మిగిలి యున్నది. అన్ని స్తంభములమీదను రామాయణము భాగవతము చిత్రరూపమున చెక్కఁబడి యున్నవి. దక్షిణ మంటప పై భాగమున శ్రీ రామపట్టాభిషేకము రెండు వరుసలలో చెక్కఁబడి యున్నది. దీని క్రింద సుందరమైన గజలక్ష్మీ విగ్రహము కలదు. ఈ రామ పట్టాభిషేకమునే లతలతోఁ గూడ యా శిల్పి రెండంగుళముల కొబ్బరికాయ పై చెక్కెను. ఇది యిప్పటికినిఁ గలదు. మంటపములోని యుత్తర స్తంభముపై నాలుగు వైపులను గ్రామాభ్యు దయము కొరకు, లక్ష్మీహయగ్రీవాది మహాయంత్రములు దేవనాగరి భాషలోను, వేంగి లిపిలోను, హళకన్నడములోను చెక్కింపఁబడినవి. విమానమునకు ముందు రెండు వరుసలలో, అశ్వములను, దక్షిణోత్తర పార్శ్వముల నేసు గులనుసమర్చి చక్రములలోని యిరుసులు గిరగిర తిరుగు నట్లు నిర్మించెను. ఇట్టి శిల్పము సింహాచలములో మంట పమునకు మాత్రమమర్పఁబడి కలదు. ఆలయమున కాగ్నేయ భాగమున పై కప్పు (Roofing) లో, శిల్పి తననైపుణ్యమును చూపు కొరకు నెకరాతి గొలుసును నేకరాతిలోఁ జెక్కెను. గోష్ఠిమంటపమున "డోలోత్సవము" కొరకు నాలుగు స్తంభములపైన 4 సింహము లమర్పఁబడి యున్నవి. ఇవి సజీవములవలె కన్పించును. ఆలయము ముందు 99 అడుగుల యెత్తుఁ గల గొప్ప గాలిగోపుర మొకటి కలదు. [చూ. కవరు చివర పేజీ. చిత్రము.] ఇది ఆంధ్రదేశమున యెత్తైన గోపురములలో రెండవది. దీని క్రింద సింహస్తంభము లమర్పఁబడి యున్నవి. దీని పైన, లక్ష్మీనృసింహ, గరుడ, పంచముఖి, మున్నగు చక్కని విగ్రహకట్టుకలదు. దీనిపై శిల్పము "ఎల్లోరా" "అజంతా" శిల్పములఁ బోలి యున్నది. దీనిని పెదమహానంది, చినమహానందియును యిరువురు విశ్వకర్మ శిల్ప సోదరులు కట్టిరనిప్రతీతి. వీరు బహుశః మహానంది నివాసులేమో?. వారలో కొందఱ గ్రామమున ప్రముస్థానములలో యుండి నట్లును వారు "కాశీ" పని యందు నేర్పరులగుటచే, వారికి "కాశీవార" ను పొరుపనామమే గృహనామమై

రామాయణము - శిల్పముగా చెక్కబడిన కొబ్బరికాయ

నట్లు యీ గ్రామ విశ్వబ్రాహ్మణ వృద్ధులు చెప్పెదరు. ఈ ఆలయమునకు వెనుక కృష్ణా ప్రవాహము ప్రవహించి నప్పుడు. "నారాయణపట్టము" ని పిలిచెడివారు. దానికే శ్రీ వాసుదేవానంద సరస్వతీ స్వాములవారు "నారాయణ సరస్స" ని పేరిడిరి. పుష్ప కొనేరని వాడుకపేరు.

రాజముఖీహనుమంతము స్థలప్రభావము

ఈ గోపురమునకు ఉత్తరపు వైపు ముందు భాగమున "రాజముఖీహనుమంత" మను సుందర తరవీరాంజనేయ విగ్రహమొకటి కలదు. ఈ స్థలప్రభావము వలన, గోదావరీ, కావేరీ తీరస్థులవలె సమస్త కళల యందును, ఉద్దండ పండితులుండిన కారణముచేత, పండిత పరిషత్తులు, వేద పరీక్ష, కవితా గోష్ఠులు, సంగీతసభలు, నాటక ప్రదర్శనములు, యీ గోపురము ముందు యీ స్వామిసన్నిధిని జరుపుట ప్రాచీనాచారము. అట్లు వచ్చినవారు శ్రీ స్వామిని దర్శనముఁజేసి నమస్కరింపని పండితులకు పరాభవము కలుగునని వచంతి కలదు. ఒక సారిమందిన ఘనపాఠీ యగు శ్రీ స్వయంపాకుల సీతారామావధానులవారు ఆలయము ముందు విద్వత్పరిషత్తులో వేదాష్టావధానము చేయుచుండగా, అకుంఠితమైన వారి వాక్కులనో మొక్క వోయి స్ఫురింపక మిన్న కుండిరట. భీతులై తన్నొక్క కోతి వెక్కిరించుచు, బెదరించుచున్నదనియు, పై వాక్యమును తప్పించుచున్నదనియు చెప్పిరట. అంత

గోపుర ద్వారము - శిల్పచాతురి

శ్రీ రాజముఖీ అంజనేయస్వామి

సభ్యులలో వయోవృద్ధులగు వేమూరి సూర్యనారాయణ సోమయాజులుగారు, పోతుకూచి అప్పావధానులుగారు లేచి, 'నాయనా! నీవు గోపురము మిదనున్న రాజముఖీ హనుమంత దేవునికి నమస్కరించి వచ్చితివా? అట్లు చేయనివారి కిట్టిపరాభవమును నాస్వామి చేయు'నని పలికిరట. అంత ఘనపాఠీగారు వెంటనే స్వామి యెదుటకుం జని అపరాధమును విన్నవించి సమస్కరించి వచ్చిరట. అంత వారికి వాక్కుస్ఫురించి వారి యవధానసరణి చివర వరకు నమోఘముగ జరిగెనట. విద్యాభిలాషులు నేటికిని వారికి మ్రొక్కిపరీక్షల యందుత్తీర్ణులగు చున్నారు. శ్రీ జయంతి రామయ్య పంతులుగారు శాసనపద్య మంజరి పీఠిక రెండవ పేజిలో పద్యశాసనములు 8 జిల్లాలలోను నైజాముతో సహాకలిపి 88 శాసనములు దొరికిన వనిన్నీ అందు కృష్ణా, గుంటూరు మండలములలో 69 అనిన్నీ, మొత్తము పద్యములలో ముప్పాతికకు మించి కృష్ణా తీర మందు దొరికిన వనిన్నీ వ్రాసెరి. పూర్వకాలమందు కూడ కృష్ణా తీరమందుఁ గవులెక్కుడుగా నున్నట్లు దీనివలనఁ దెలియు చున్నద" ని కూడ వ్రాసిరి.

రాజశేఖరస్వామి - అంజనేయస్వామి

శ్రీ రాజశేఖరుఁడు క్షేత్రపాలకుఁడు. శ్రీ రాజరాజేశ్వరి చక్కనిచుక్క. ఈ యాలయమును చోడరాజ ప్రతిష్ఠితమే.

దీని గోపురవిమానములు నదీపాతములైనవి. ఇప్పుడున్న విమానము 150 సంవత్సరముల క్రిందట శ్రీ (జాల్నా) పోతరాజు సుబ్బయ్యగారు కట్టించిరి. శ్రీ ఆంజనేయాలయము 400 సంవత్సరముల క్రిందట మా ప్రపితామహుఁడు దీవి వెంకటనరసింహాచార్య్యల వారికి సంతానము లేనందున అగినపర్రులో శ్రీ వేమూరి అనంతరామ శాస్త్రి గారి యింటి దొడ్డిలో నీ విగ్రహము దొరకగా, వారినడిగి తెచ్చుకుని ప్రతిష్ఠించుకొనిరి. వీరత్యంత లావణ్య మూర్తులు. మరియు ప్రత్యక్షదైవము. పిశాచగ్రస్తులును సంతానకాములును పెక్కండ్రు హరిస్థిర వాసరముల వీరిం గొలిచి యవాప్తకాములగు చున్నారు. వీరి ఉత్సవమూర్తి సువర్చలాసహితమైనది. ఇందు వలన ఖగేంద్రసంహిత పంచాశీతిపటల ప్రమాణము ననుసరించి ప్రతివత్సరమును పుష్యశుద్ధచతుర్దశికి సువర్చలాకల్యాణము చేయబడును. ఇంక స్వామి సన్నిధిని శ్రీ విష్వక్సేనాళ్వారు, పన్నిద్దరాళ్వార్లు, భూదేవి శిలావిగ్రహములును, చూడకుడుతై నాచ్చియారు తామ్రవిగ్రహమున్నూ కలవు. సువర్ణ లక్ష్మీ విగ్రహమును, నవరత్నఖచితమైన రజత లక్ష్మీనారాయణ విగ్రహమున్నూ జమీందారులు యిచ్చిన, వెండి సర్వాంగ కవచమున్నూ, సూర్యచంద్ర ముక్తాహారములున్నూ చోరులపహరించిరి. ఈ విగ్రహములన్నియు ధ్రువోత్సవబేరముల వలెనే అత్యంతసౌందర్య వంతములైనవి.

నదులు - ప్రకృతిశోభ

ఈ అవనిగడ్డ దివితాలూకాకు ముఖ్యపట్టణము. ఇది (Iland) ద్వీపమగుటచే దీనికి "దివి" యని పేరిడిరి. దీనికి నుత్తరమున "కృష్ణా తరంగిణి" యు, పశ్చిమమున "వేణి" యనునదియు ప్రవహించి ప్రాగ్దక్షిణముల తూర్పు సముద్రమునఁ గలియుచున్నవి. పాగ్భాగమున కలసిన స్థలమునకు "కృష్ణాసాగర సంగమ" మని పేరు. ఇచట "హంసలదీవి" యను గొప్ప గోపాలక్షేత్ర మొండుకలదు. ఇది స్వయంవ్యక్తమని కృష్ణా మాహాత్మ్యమున పేర్కొనఁబడినది. ఇంక, వేణి తొలుతసంగమించిన స్థలమునకు "సంగమేశ్వర" మనిపేరు. ఇచట సంగమేశ్వరుఁడను దేవుఁడు కలడు. మరియు నీవేణి దక్షిణముగ యేటిమొగ వరకు ప్రవహించి, యచటనుండి మూడు పాయలై, మొదటి పాయతిరిగి తూర్పుగా నడిచి "గుల్లల మొద" వద్ద "Kistna Havelock point" అను స్థలమున కల దీపగృహము (Light house) వద్ద కలియుచున్నది. దీనికి "గోలు ముట్టుపాయ, లేక, బల్లలేరు" అనిపేరు. రెండవపాయయు, "నాచుగుంట, ఈలచెట్ల దిబ్బ" లను గ్రామముల మధ్యగా, ఆగ్నేయ దిక్కుగా ప్రవహించి సముద్రమునఁ గలియుచున్నది. దీనిని "నడిమే" రందురు. ఇంక మూడవపాయ "లంకవేణి దిబ్బ మీదుగా ప్రవహించి "చాపల మంచ" అను తావున "Beacon" వద్ద కలిసినది. ఇందుచే నివి "త్రివేణీసాగర సంగమము" లని ప్రసిద్ధి కెక్కినవి. ఈ నది చివరభాగమున మూడు పాయలై "జడ కుచ్చుల" వలె నుండుటచే దీనికి "వేణి" యను పేరు వ్యవహరించిరి. మరియు నీగ్రామమునకు నుత్తర దక్షిణముల "సుపర్ణముఖి గోపీగుండము" లను రెండుపనదులునుఁ గలవు. ఇవి యిప్పుడు పంటకాలువలుగ నుపయోగపడు చున్నవి.

అర్చనావిధానము - ఉత్సవములు

ఈ లక్ష్మీనారాయణాలయము, ఆంజనేయాలయములు "వడఘల" సాంప్రదాయమునకు చెందినవై శ్రీవైఖానస సూత్రప్రకారము ప్రతిష్ఠింపఁబడి వైఖానసభగవచ్ఛాస్త్ర ప్రకారమే అర్చనోత్సవాదులు జరుపఁబడుచున్నవి. ఇచ్చట ధృవమూర్తికేఁగాక ఉత్సవవరులకు ఆళ్వారాదులకు సహితము వడవులోర్ధ్వపుండ్రమే చిహ్నితమైయున్నది. పూర్వమిది దివ్యదేశమగుటచే ఆళ్వారాదులు వేంచేసియుండిరి కాని అప్పుడు సన్నిధిని ఉభయవేదపారాయణముండెడిది. దీని బ్రహ్మాచార్యులు స్థానాచార్యులుగను, తచ్చూరి శింగరాచార్యులు అధ్యాపకులుగను నుండెడివారు. వేమూరి సూర్యనారాయణ సోమయాజులు విష్ణుభట్ల సుబ్రహ్మణ్య

సువర్చలా సహిత శ్రీ ఆంజనేయస్వామి

శ్రీ ఆంజనేయస్వామివారు—అవనిగడ

సోమయాజులు, వేమూరి రామకృష్ణ దీక్షితులు. తంగిరాల సర్వతోముఖయాజులు యేలేశ్వరపు సీతారామావధానులు, పోతుకూచి అప్పావధానులు, సంస్కృతవేదమునకు స్వస్తి వాచకులుగనుండెడివారు. వీరి తరువాత లక్కావఝుల రాజాఘనపాఠీ, పోతుకూచి లక్ష్మీనారాయణావధానులు (సలక్షణఘనపాఠీ) తాడేపల్లి సుబ్బావధానులు, చిట్టి సుబ్రహ్మణ్య సోమయాజులు మున్నగువారు 52 స్వస్తి వాచకులు యేకకాలముననుండెడివారు. వీరిలో 15 గురు సోమయాజులుఁ గలరు. సంగీతమునకు తాడేపల్లి రత్తయ్యా అదిరాజు రామన్నగార్లున్నూ కుంభహారతికి నాట్యమునకు అంబుల పాపసాని, పేరసాని యనువారలుండెడివారు. ఇప్పుడీ కైంకర్యము లేమియు జరుగుటలేదు. ఇంక నీ దేవాలయములో సంవత్సరాదికి పంచాంగశ్రవణము, శ్రీరామజయంతి, నృసింహజయంతి, శ్రావణశుద్ధపౌర్ణమికి విఖనసాచార్య తిరునక్షత్రము, కృష్ణాష్టమి, ఆశ్వీయుజ మాసములో విజయదశమికి పారు వేటోత్సవము, మకర సంక్రమణమునకు తిరువీధులు వేంచేయుట, అను ఉత్స వములు జరుగుట ఆచారము. నిత్యము రాత్రిపూటయు, జయంతులు పర్వదినములలోను ధనుర్మాసములోను, ఉదయము రాత్రియు సహస్రనామార్చనములు జరుగు చుండును. బ్రహ్మోత్సవము వైశాఖ శు ౧౧ ప్రభృతి పంచాహ్నిక దీక్షగా జరుగు ఆచారము కలదు.

యు. ఆర్. భాష్యం అయ్యంగారు - టౌను హాల్

ఈ దేవాలయముల ముందుగా యేటికట్ట పోయించు టకు ప్రభుత్వమువారు నిర్ణయించిరి. అట్లు పోసినచో యీ మహాసౌందర్య శిల్పములతో కూడిన దేవాలయము లన్నియు కృష్ణప్రవాహములోనుండి శిదిలములగునని, అప్పుడు పులిగడ్డ ప్రాజిక్టు కట్టించుటకు సూపరువైజరుగ వచ్చిన ఉత్తరమల్లూరు కాపస్తులు యు. ఆర్. భాష్యం అయ్యంగారు యీ దేవాలయముల స్థితిచూచి వీటి నెట్లై నను, సంరక్షింపవలెనని సంకల్పించుకొని, చక్కని యుపా యమును పన్నిరి. వెంటనే వారీ దేవాలయముల నాను కొనియున్న ఖాళీస్థలమును కొని అందులో "ఏడ్వర్డు హాల్" అనుపేరుపెట్టి అప్పటికి ఎగ్జిక్యూటివ్ యింజి నీరుగానున్న "పి. డబ్లియు - వాల్షు" (P. W. Walsh) దొరగారిచేత శంఖుస్థాపన చేయించిరి. అతిత్వరితముగ తాను భవననిర్మాణమును పూర్తిఁ గావించి, సూపరెంటెం డెంటు యింజినీరు "జె. హెచ్. మెడ్లికాట్" J. H. Medlicott) దొరవారిని మదరాసునుంచి పిలిపించి, వారిచే నీ (Edward Town Hall) ప్రారంభోత్సవ మునుఁ జేయించిరి. ప్రారంభోత్సవము జరిగిన తరువాత, వారితో తమబోటివారు శంఖుస్థాపన ప్రారంభోత్సవములు జరిగించి మన ప్రభువు పేరుతోకట్టిన కట్టడము, కృష్ణానదీ ప్రవాహమువచ్చినపుడు, నదీపాతమగునని భయముగా నున్నదనిరి. అందుకేమైన యుపాయము కలదా? అని వారడుగ యీ హాలుకుచుట్టూ వుంగరపుకట్ట (Ring Bund) పోయించిన బాగుండునని చెప్పిరి. వారట్లేచేయు మనిరి. వెంటనే వారిచేత నంగీకార పత్రమును తీసుకొని, యీ దేవాలయములన్నియు కట్ట లోపలనుండునట్లుగా చుట్టు కట్టపోయించి, యీ కట్టడములు శాశ్వితముగా నుండునట్లుచేసి, ధర్మశాస్త్రములలో చెప్పఁబడినట్లు "దాన పాలన యోర్మధ్యేదానా చ్ఛ్రేయోను పాలనం" అను సూక్తికి గురియై యశఃకాయులైరి. వారిని నేటికి యీ గ్రామములో నా బాలగోపాలము నిత్యము స్మరించు చుందురు—గోపురము ఆలయముకూడ చాలా మరమ్మ తును కోరుచున్నవి. ప్రభుత్వమువారును ఉదారపురుషు లును జీర్ణోద్ధరణకు సహాయపడి స్వామి యనుగ్రహము నకు పాత్రులగుదురు గాక.

నారాయణాయ విద్మహే
వాసుదేవాయ ధీమహి ।
తన్నో విష్ణుః ప్రచోదయాత్ ॥
మహాలక్ష్మీ చ విద్మహే
విష్ణుపత్నీ చ ధీమహి ।
తన్నో లక్ష్మీః ప్రచోదయాత్ ॥

ఉత్సవములు

8-9-56 భాద్రపదశుక్ల చతుర్థీ శనివారము- వినాయక **చతుర్థి.**

ఈ వ్రతము ఇష్టసిద్ధికి, అనిష్ట పరిహారమునకును. చాతుర్వర్ణ్యము నందలి స్త్రీబాల వృద్ధాదులచే చేయదగును. వత్సరము నందలి విశేషోత్సవ దినములలో మొదటిది. "ఆదౌ పూజ్యో గణాధిపః" అను సూక్తిచే ఈ వ్రతము భారతదేశము నందు అంతటను యధావిభవముగా చేయ బడును.

పరమేశ్వరుడు తనయంశలు రెంటిని స్కందుడు, గణపతినిగా కల్పించెను. లౌకికమగు కార్యములను శరీర బలముచే సాధించుట కని దేవతలసేనానిగా స్కందుని, పారమార్థిక జ్ఞానసముపార్జనకు సాధనమగు జ్ఞానాంశచే గణపతిని కల్పించెను. అందు వలననే గణపతిని పూజించిన విద్యావిజ్ఞానములు చే కూరునని ప్రతీతి. మానవ ప్రవృత్తి అనిష్టపరిహారము ద్వారా ఇష్టప్రాప్తి నభిలషించు నని తలంచి శ్రీ పార్వతీదేవి కుమారుడగు గణపతిని పూజించిన కార్యసాఫల్యమున అంతరాయములు నశించు నని యాదేశించినది. గనుకనే ప్రతి మానవుడును ప్రారీప్సిత కార్యమున ముందుగా గణపతిని పూజించి కార్యము నుపక్రమించు యాచారము భారతదేశమున సర్వత్రగలదు. కార్యసిద్ధి నొసగును గనుక యీ దైవమునకు సిద్ధిగణపతి యని సిద్ధివినాయకుడని వ్యవహారము.

ఈ వ్రతము **21** దివసములు, **9** దినములు, **3** దిన ములు, **1** దినము, కనీసము చతుర్థీ దివసమునందు ఒక పూట యందును జరుపబడును. ఈతడు గజశిరస్సు కలిగి యుండుట ఉత్కృష్ట జ్ఞానవత్త్వమును సూచించును. నాగయజ్ఞోపవీతము, మూషకవాహనము, - ప్రకృతి ఈ కాలమున సమృద్ధముగా నుండి సస్యశ్యామల మగుటచే సస్యోపద్రవమును పరిహరించుట - విరుద్ధజంతువులను కూడ నొకచోట సమకూర్చుట - యితని శక్తులను సూచించును. ఏకవింశతి పత్రములు, దూర్వాయుగ్మము లచే పూజింపుట - ప్రకృతి సంపదను సూచింపును.

కేవలము ఇష్టప్రాప్తి కలుగు నన్నంత మాత్రమున మానవ ప్రవృత్తి కలుగదని యెంచి గణపతిని పూజింపక వ్రత కథ నాలింపక ఈ నాడు చంద్రుని చూచిన నీలాప నింద నొందుదురను శాపము ఇతిహ్యమున గలదు. వ్రతమును యథావిధిగ నొనర్చి తనకు కలిగిన యప వాదును పోగొట్టు కొనెనని శ్రీకృష్ణుడు - స్యమంత కోపా ఖ్యానము - తార్కాణముగా వచించెదరు. వ్రతము నాచరించుటకు అశక్తులగు వారు ఈ క్రింది శ్లోకము నైన పఠించిన ఈ నాడు చంద్ర దర్శనము వలన గలుగు నీలాప నిందలను పొందరని ప్రతీతి

"సింహః ప్రసేనమవధీత్ సింహోజాంబవతా హతః।
సుకుమారక మారోదీః తవహ్యేష స్యమంతకః॥

ఆంధ్రదేశమున గణపతి దేవాలయములు విరళములు - గుంటూరు జిల్లా భట్టిప్రోలు వద్ద వెల్లటూరు నందు ప్రత్యేకముగ గణపతి దేవాలయము గలదు. ఈ దేవాలయ మును గురించి యీ సందర్భమున యిందు వ్యాసము ప్రకటితమైనది. పాఠకులు గమనింతురు గాక.

9-9-56 భాద్రపద శుక్లపంచమీ ఆదివారము - ఋషి **పంచ మీవ్రతము.**

ఈ వ్రతము స్త్రీల కొరకుద్దిష్టము. సౌభాగ్యము కొరకు పతివ్రతయగు నరుంధతిని, సప్తర్షులను యథావిధిగ పూజించి యీ వ్రతమాచరించిన స్త్రీలకు రజోదోషము వలన గలుగు పాప పరిహారము గల్గి అనంతమగు సౌభాగ్యము గల్గునని వ్రతమాహాత్మ్యమున చెప్పబడినది. యథాశక్తి నీ వ్రతమును స్త్రీలు ఆచరింతురు.

18-9-56 భాద్రపద శుక్లచతుర్దశీ మంగళవారము - **అనంతవ్రతము.**

ఈ వ్రతము అనంతకాల రూపియగు శ్రీ మహావిష్ణువు నుద్దేశించి యాచరింపనగును. ఈ వ్రతమును కల్పో క్తముగ నాచరించి **14** గ్రంథులుగల దోరమును వ్రతాం తమున ధరింతురు. ఈ వ్రతమే అనంత పద్మనాభ వ్రత మని కూడ చెప్పబడును. సుశీలా కౌండిన్యులను దంప తులు ఈ వ్రతము నాచరించి ధనధాన్యాది సమస్తసంప దలను పొంది శ్రీ మహావిష్ణువు యనుగ్రహమును బడసి రని వ్రతమాహాత్మ్యమున నుడువ బడినది. ఆంధ్రదేశమున నీవ్రతము క్వాచిత్కముగా నాచరింపబడును.

20-9-56 భాద్రపద బహుళ పాడ్యమీ గురువారం మొదలు **4-10-1956** భాద్రపద బహుళ అమావాస్యా గురువారం వరకును మహాలయ పక్షము. ఈ పక్షమున పితృ దేవతల నుద్దేశించి తర్పణము, మహాలయ శ్రాద్ధము జరుపుట యాచారము.

భక్తి పరిశీలన

(బులుసు - వేంకటరమణయ్య)

భగవంతునికి పక్షపాతమనేది లేదు; తనకు మిక్కిలి భక్తులైనవారియెడల అపారమైన అనుగ్రహాన్ని చూపుటయు, పతితులయెడల కాఠిన్యం వహించుటయు అతనికి కిట్టని పనులు! విశేషం ఏమిటంటే-తనయందు అపారమైన భక్తి కలవారని తెలిసివుండికూడా, అలాటి భక్తులను కఠినములైన పరీక్షలకు గురిచేసి, ఆ మీదనే అనుగ్రహించడమూ-ఎంతో పతితులైన వ్యక్తులు తన ఆవాసం పొలిమేరలో అడుగు పెట్టినంతమాత్రాన-వారియెడల అపారమైన వాత్సల్యం చూపి వెంటనే ఉత్తమగతినొసగడమూ జరుగుతూ ఉంటుంది. ఇవి లీలామానుష విగ్రహుడైన పరాత్పరుని చిద్విలాసాలలో కొన్ని అంటూ అభిజ్ఞులు చెప్పుదురు. ఇట్టి సంఘటనలు ఎన్నో జరిగి ఉన్నవి. వానిలో భగవంతుడు తన భక్తురాల నొకతెను పరీక్షచేసిన విషయం ఇచ్చట వివరింపబడుతున్నది.

పూర్వ మొకప్పుడు ఒక కార్తిక పౌర్ణమినాటి రాత్రి చంద్రుడు షోడశ కళా పరిపూర్ణుడై వెన్నెలలు కురియుచుండగా శ్రీ కృష్ణుఁడు భీమరథీ నదీ తీరమునందు అతి మనోహరముగా వేణునాదము చేసెను. ఆ సమీపములో నున్న ధేనువొకటి ఆ వేణునాదాన్ని విని పరవశమై, దేహము మరచి పాలను కురిసెను. ఆ పాలలోని బిందువు ఒకటి గాలి కెగిరి శ్రీ కృష్ణుని మౌళిపై పడినది. అందువల్ల-ఆ గోవునకు భగవంతునికి క్షీరాభిషేకము చేసిన పుణ్యము లభించినది. దానికి ఫలంగా ఆ గోవు మరుజన్మంలో ఒక విష్ణుభక్తుడికి కుమార్తెగా పుట్టి మిక్కిలి శాంతచిత్తం కలిగి వుండినది. ఆమెపేరు సుశీల. యుక్త వయస్సు వచ్చిన తర్వాత సుశీలకు వివాహం జరిగింది. జన్మాంతర కర్మ పరిపాకం వల్లనో, మరేకారణం వల్లనో యేమో-ఆమెకు అనుకూలుడైన భర్త మాత్రం లభించడం లేదు. అతడు మహాలోభి; క్రోధి; వికారస్వరూపం కలవాడు; చపల చిత్తుడు; మూర్ఖుడు; బంధుజన విరోధి; కలహప్రియుడు; దుర్గర్వం కలవాడు; పరాన్నప్రియుడు. ఏదో విశేషం అని చెప్పి అందర్నీ యాచించి పదార్థాలు సంపాదించును. పండిన ధాన్యాలను పాతరల్లో పూడ్చి పెట్టి, యాచించి తెచ్చిన వాటితోనే కాలం గడుపును. ఎవరైనా ధనంగాని, వస్తువులుగాని యిస్తామని మాట యిస్తే-అవి యిచ్చేవరకు వారిని వదలడు. బంధువులు చుట్టం చూపుగా యింటికి వస్తే మృతాశౌచాన్ని తెల్పి, వారికి యింట్లో తిండి పెట్టకుండా తరిమివేయును. ఏమాత్రం లభించే సూచన వున్నా 'శాకాయవా స్యాల్లవణాయవా స్యాత్' అనే అభిప్రాయంతో గ్రహించి 'ధూళిః పరగృహే దప' అనే సూక్తిని సార్థకం చేసేవాడు.

భర్త యిలా ఉన్నా కూడా, సుశీల మంగళసూత్రం ధరించిన నాటినుంచీ పతినే దైవంగా తలుస్తూ, అతడు కొట్టినా, తిట్టినా సహిస్తూ, మారు మాటాడక-అతని అభిప్రాయానికి వ్యతిరేకంగా ప్రవర్తింపక ఉండేది. భర్త కొలబత్తెంగా యిచ్చిన ముక్క బియ్యాన్నే వండి, అతడు భుజింపగా మిగిలిన కొద్దిపాటి అన్నంతోనే తృప్తిపొందేది.

సుశీలభర్త ధనవంతుడు; అయినా ఎక్కువ ధనం కూడబెట్టాలనే ఆశ అతనిని విడవలేదు. అందుకని-అతడు మిక్కిలి విలువైన వస్తువులను కుదువపెట్టించుకొని, ఎక్కువ వడ్డీకి, తక్కువగా సొమ్ము అప్పయిచ్చేవాడు. అట్టి అప్పులయినా సంపాదించడానికి కొందరు ఇతనిని ఆశ్రయించి, రుచికరములైన కజ్జాయములను బహుమానంగా యిచ్చేవారు. ఇతడు వాటిని, రెండోకంటికి తెలియకుండా అటుకమీద భద్రంగా ఉంచుకుని భక్షించేవాడు.

ఒకనా డతడు తెల్లవారు జామునసే లేచి, కాల్యకృత్యాలు నిర్వర్తించుకుని, సుశీల యిచ్చిన పర్యుషితాన్నమును పాథేయముగా తీసికొని గ్రామాంతరమునకు పోయెను. అట్టి సమయములోనే ఒక పొట్టి వటువు-వామనమూర్తి అపరావతారంవలె ఉన్నవాడు అతిథిగా వచ్చి ఆమెతో ఇట్లనెను—

"అమ్మా! నాకు అయిదు రోజులనుంచీ ఆహారము లేదు. ఆకలిచేత ప్రాణములు కొట్టుకొనుచున్నవి. దయయుంచి, నీ యింటిలో పాడియన్న మున్నను సరే; పులిసిన యన్నమున్నను సరే;-పెట్టి నా ప్రాణములను నిలుపుము తల్లీ!"

ఈ మాటలు విని సుశీల చేతులు జోడించి "స్వామీ! మీరు తపశ్శాలులవలె ఉన్నారు. అట్టి మీకు పులిసిన యన్నము పెట్టిన నాకు పాపము కాదా! దయచేసి మొగసాలలో కొంచెము సేపు విశ్రమించండి. అవలీలగా వంట చేసి పెట్టెదను. ఇంటి యజమాని ఊరిలో లేరు. అందువల్లనే యింతవరకూ వంట ప్రయత్నం చెయ్యలేదు" అన్నది.

ఇంటిలో చద్దియన్నము ఉన్న సంగతి తెలిసినందున బ్రహ్మచారి ఊరుకోక "అమ్మా! నీవు వంటచేసి పెట్టే

వరకూ నా ప్రాణాలు నిలువవు. చలిది తిన్న పాపాన్ని నేను నా తపశ్శక్తివల్ల పోగొట్టుకోగలను. మరొక సంగతి. మేము కొంచరం పాండురంగ విఠల స్వామి దర్శనం కోసం పంఢరిపురానికి బయలుదేరి, దారిలో వచ్చే క్షేత్రాలను చూచుకుంటూ ప్రయాణం సాగిస్తున్నాము. తిండి దొరక్కపోయినా, నాతోటి మిత్రులు ముందుకు సాగిపోయారు. 'కూటి మీద తోడు తప్పు'నని సామెత ఉండనే వున్నది. అందువల్ల నేను వెనుక పడ్డాను. నా కోరిక చెల్లించి పోకంత అన్నమూ, కాసిన్ని నీళ్లు యిచ్చితివట్టాయినా, నా ప్రాణాలు నిలిపినదానవు కాగలవు; చలిది అయినా తప్పులేదు. "అభ్యాగతః స్వయం విష్ణుః" అనే మాట నీకు తెలియనిది కాదు. అతిధి తృప్తి పొందితే చాలు; ఉత్తమగతి కలుగుతుంది. మరేమీ అడ్డుమాటలు చెప్పక పర్యుషితాన్ని పెట్ట ప్రాణాలు నిలబెట్టు" అన్నాడు.

సుశీల ఆలోచనలో పడినది. ఏమి చెయ్యడానికీ పాలుపోలేదు. "చద్దన్నం పెట్టి, పాతకం కట్టుకోడానికి సిద్ధపడినా—ఆ చద్దన్నమయినా—తన భర్తకు దారిబత్తెంగా కట్టి యివ్వగా మిగిలినది కొంచెమే వున్నది. "కొంచెం వున్నా చాలు"నని అతిథి యిప్పుడు చెప్పినా-తీరా-వడ్డించిన తర్వాత–యింకా కావాలంటే ఎక్కడనుంచి తెచ్చి పెట్టగలను? యాత్రికులు చాలా మొరటు స్వభావం కలవారు కదా! వాళ్లకు యితరుల కష్ట సుఖాలతో పని వుండదు. అయితే మాత్రం ఇప్పుడు ఏమి చేయుగలను? జరగవలసినది ఎలాగూ జరగక మానదు." అని అరటాకులో మిల మిల మల్లెపూవులా మెరుస్తున్న చద్ది అన్నాన్ని నీరోడ్చి పెట్టి, నంజుకొనుటకు ఊరగాయ వేసి, గడ్డపెరుగు వడ్డించి, ఆ అతిథిని భుజించమని కోరినది. అతడు ఎంతో ఆప్యాయంతో ఆ చద్దిని భుజించి, సంతృప్తి కలగకపోగా ముఖం వంచి యిట్లు పలికెను—

"అమ్మా! నీవు పెట్టిన పర్యుషితం చాలా రుచ్యంగా ఉన్నది. కాని, ఇది చాలలేదు. అయిదు రోజులనుంచీ అణగివున్న ఆకలిని యిది రేకెత్తించినది! అయిదు రోజుల నుంచీ, నాకు నిద్ర వచ్చునపుడు కూటికలలే వచ్చుచున్నవి. ఇట్టి నాకీ కొంచెపు అన్నము ఎట్లు సరిపోవును? నీవు వంటింటికి పోయి మరియొకసారి చలిదికుండ దేవి చూడుము. ఏమాత్రము మెతుకులు దొరికినను—మాడిన అన్న మున్నను తెచ్చి పెట్టుము."

పొట్టి వడుగు ఇట్లు పల్క సుశీల తెల్లబోయి చేతులు నులుపుకొనుచు "స్వామీ! చలిదికుండలో ఒక్క మెతుకైనా మిగల్చకుండా మీకు తెచ్చి పెట్టినాను. ఇక, ఆ అన్నంలేదు. యజమాని ప్రయాణంవల్ల మొదట్లో చెప్ప మరచాను. చద్ది తినే అలవాటు నాకులేదు. రాత్రి వంటలో మిగిలిన పొడి అన్నం కొంత–నాకై ఉంచుకొన్నది వున్నది సమ్మతమైతే దాన్ని తెచ్చి వడ్డిస్తాను." అన్నది.

ఆ వటువు ఆనందంతో "ఇక నేం? పొడి అన్నం మాకు మరీ యిష్టం! నిరభ్యంతరంగా వడ్డించవచ్చు" అన్నాడు. ఆమె వెంటనే పొడి అన్నం వడ్డించి, అప్పుడు కాచిన ఆవు పాలను తెచ్చి పోయగా, వటువు–అవతలవారి చేతికి అందిచ్చినట్టు - అవలీలగా, ఆ అన్నాన్నికూడా తినివేసి, "యింకా యేమైనా అన్నం వుంటే పెట్టా" లని అడిగెను.

ఇంత తినినా, ఆ వటుని పొట్ట నిండనందుకు ఆమె మనస్సులోనే విచారించి, యింతలో తన భర్త అటకమీద దాచివుంచిన కజ్జాయాలు జ్ఞప్తికి రాగా, అవి తెచ్చియిచ్చి అతని ఆకలిని తీర్చాలని తలచినది. గ్రామాంతరం నుంచి భర్త వచ్చి, కజ్జాయాలు కానరానందుకు తన్నెంత శిక్షించినా–ఆ శిక్షను అనుభవించడానికి సిద్ధపడినది.

తర్వాత ఆమె "స్వామీ! ఇక అన్నం కొంచెమైనా లేదు. నా భర్త అటకమీద భద్రంగా దాచి వుంచిన కజ్జాయాలు చాలా ఉన్నవి. అవి తెమ్మంటే తెస్తాను" అన్నది. అనగానే వటువు "కజ్జాయాలుంటే యిక నేం కావాలి? వెంటనే తెచ్చి పెట్టు; వాటితో ఎలాగో పొట్ట నింపుకొంటాను." అన్నాడు. సుశీల వెంటనే వాటిని తెచ్చి వడ్డించగా–అవలీలగా తిని వేసి, తన ఆకలికి తానే సిగ్గుపడుతున్నట్టుగా తల వంచుకొని "అమ్మా! నీ ఆదరణ వలన నా ఆకలి కొంత తగ్గినది; నువ్వు వంటచేసేదాకా కొంతసేపు ఆగి వుండగలను. మీ యింటి మొగసాలలో కాస్త విశ్రమిస్తాను. వీలైనంత త్వరగా వంటచేసిపెట్టు" అన్నాడు. ఆ మాటలు విని సుశీల ఆశ్చర్యపోయింది. "వటువు చూస్తే యినుమంత ఉన్నాడు. గరిటెకుడకెడు అన్నం తినేవాడుగా కనబడుతున్నాడు. కాని, ఎంత పెట్టినా తృప్తిలేక—గుళ్లూ, గోపురాలూ మింగేవాడుగా ఉన్నాడు. ఇందులో ఏదో తంత్రం ఉన్నది. ఈ వటువు మానవమాత్రుడు కాడు. నన్ను పరీక్ష చెయ్యడానికి వచ్చిన యింద్రుడో, బ్రహ్మదేవుడో, నా భవబంధాలను విప్పడానికి వచ్చిన విష్ణువో అయివుంటాడు, ఏమైనా సరే, యితని పరీక్షకు లొంగిపోకూడదు." అని ఆమె మనస్సులో అనుకొని, 'అలాగే త్వరగానే వంటచేసి పెడతా'నని ఆ అతిథిని సమాధానపరచి వంటయింట్లో ప్రవేశించినది. కాని యేముంది? వంటిల్లు సర్వశూన్యం! భర్త కొలబత్తెం యిస్తున్న యింట్లో అతిథులకు పెట్టడానికి యేమి వుంటుంది గనుక? అందువల్ల ఆమె అగ్నిభట్టారకుని మనస్సులో ధ్యానించి అతిథికి కావలసిన సమస్త పదార్థాలూ సిద్ధపరచి వుంచాలని ప్రార్థించినది. ఆ ప్రార్థనకు అగ్నిదేవుడు తృప్తి

పొంది, అన్నీ సిద్ధంచేశాడు. ఆ పదార్థాలను ఆరగించడానికి రావలెనని ఆమె వటువును ప్రార్థించే సమయంలోనే, అతడు శ్రీ కృష్ణుడుగా మారిపోయి, ప్రత్యక్షమయ్యాడు. ఆమె ఎంతో భక్తితో అతనిని స్తుతించినది.

శ్రీ కృష్ణుడు ఆమెయెడల వాత్సల్యం కలవాడై "ఓ సాధ్వీమణీ! నీ మనస్సును పరీక్షించడానికే యిట్లు వటు రూపంతో వచ్చి నీ చేతి చలిదికూడు తిని, ఎంతో తృప్తిచెందినాను. ఈ నీ విందు పూర్వం శబరి చేసిన విందు కంటెను, ద్రౌపది చేసిన విందుకంటెను కూడా చాలా గొప్పది. నీవు నా పరీక్షకు నిలిచి, ముందుముందు నీ భర్తపెట్టే హింసలు తలపులో తేస్తూవున్నా-వాటిని లక్ష్యం చెయ్యక, అతిథిపూజయే ముఖ్యంగా గ్రహించావు, నీవు చాలా ధన్యురాలవు. కిందటి జన్మలో నీవొక ధేనువువై ఉన్నప్పుడు, నీ క్షీరబిందు వొకటి నా తలపై- గాలికి వచ్చి పడి క్షీరాభిషేక ఫలాన్ని నీకు చేకూర్చినది. అందువల్ల నీవీ జన్మలో ఉత్తమ యువతివై పుట్టావు. నిన్ను పరీక్షించడం కోసమే నీ భర్తను కొంత కఠిన హృదయునిగా సృజించాను. అతడు వెనకటి జన్మలో అకృతసత్క్రియుడనేవాడు, పరమలోభి; ధనాశాపరుడు. ఒకప్పుడు నా నైవేద్యాన్ని ఆప్యాయంతో చూచినందువల్ల ఈ ఉత్తమ జన్మ అతనికి కలిగింది. నేటినుంచీ అతని బుద్ధి మారి, గొప్ప ఉదారుడుగా మారిపోగలడు; నీమీద ఎక్కువ ప్రేమా, గౌరవమూ కలుగుతుంది; ఇకమీద నీమాట జవదాటడు. మీకు రత్నాల వంటి అయిదుగురు కుమాళ్లు కలుగుతారు. వాళ్లతో మీరు సుఖంగా-వినోదంగా కాలం గడపుతారు. మీ దంపతు లిద్దరూ మనమలనూ, మునిమనమలనూ ఎత్తి, తుదిని నా సాయుజ్యం పొందగలరు" అని చెప్పి అంతర్ధానం పొందాడు.

సుశీల ఆనందానికి హద్దులేదు. ఆ మర్నాడు ఆమెభర్త గ్రామాంతరంనుంచి వచ్చాడు. అతని మనస్సు పూర్తిగా మారిపోయింది. అతి లోభి వదాన్యుడుగా పేరుపొందాడు. పరోపకారానికి ముందడుగు వేశేవాడు.

భగవంతుడు వరం యిచ్చినట్లుగానే ఆ దంపతులకు అయిదుగురు మణిపూసలలాంటి పుత్రులు కలిగారు. వారున్నూ దైవభక్తులై, వినయవిధేయతలు కలిగి, తలిదండ్రుల అదుపాజ్ఞలలో మెలగి వుండేవారు. కొంతకాలానికి ప్రాజ్ఞులైన ఆ పుత్రులపైని సంసారభారం నిలిపి, సుశీలా, ఆమెభర్తా విష్ణుసాయుజ్యాన్ని పొందారు.

భగవంతుడు, తన పరీక్షకు నిలిచినవారియందు అమిత వాత్సల్యం కలిగి, వారి కోరికలను ఈడేర్చగలడని మనం నిశ్చయించడానికి ఈ సుశీలాదేవి చరిత్ర ఒక్కటి చాలును.

[పాండురంగ మాహాత్మ్యాన్ని అనుసరించి]

భారతీయ ధర్మము - III

"కా శ్య ప"

పారమార్థికదృష్టి లోకవ్యవహారమునకు ప్రతిబంధక మనుమాట సర్వత్రప్రబలముగ నున్నది. ఇహలోక సుఖమును అర్థకామములు మాత్రమే సంపాదింప గలవనియు, ధర్మమోక్షములు దానికడ్డు తగులుననియు వాదింతురు. ధర్మార్థకామమోక్షములు నాల్గును పురుషార్థములే. ధర్మమునకు విరుద్ధముకాని, మోక్షమునకు ప్రతిబంధకముకాని, అర్థకామంబుల పేక్షణీయంబులేయగును. ధర్మ విరుద్ధములైన అర్థకామంబులు నేడుగాకున్న రేపైన తప్పక ముప్పు తెచ్చిపెట్టును. ధర్మసమ్మతములయిన సుఖభోగములు మాత్రమే, చిరకాలము నిశ్చింతగ, నిర్భయముగనను భవించుటకు వీలుకలుగును. ఉభయలోకతారక మయిన ప్రవృత్తినే భారతీయ ధర్మము నిర్దేశించు చున్నది.

సర్వం విష్ణుమయంజగత్

పరిదృశ్యమాన సమస్తజగత్తులోగల ప్రతి పరమాణువు సర్వవ్యాపకుడైన విష్ణువుచే నావరింపబడి యున్నది. తదధిపతియు శ్రీ మహావిష్ణువే. ధనధాన్యాది సకలభోగ్య జాతము ఆయాభోగ్యపదార్థముల ననుభవింప నువ్విళ్లూరు చున్న ఇంద్రియాదులు భగవత్సంబంధములే. సర్వాధికారి యైన పరమేశ్వరుని యనుగ్రహము, అనుమతి పొందకుండ ఏ పదార్థము చేపట్టినను అది చౌర్యముగాక మఱేమియగును.

తేనత్యక్తేన భుంజీథాః

అనుభవ యోగ్యములయిన పదార్థములు మునుముందు తదధిపతియైన పరమాత్మకు నివేదన మొనర్చి తదుపరి

యనుభవింప వచ్చునని శ్రుతిమాత యాదేశించు చున్నది. "శ్రుతిస్మృతీ మమైవాజ్ఞే"—శ్రుతిస్మృతులు భగవదా జ్ఞారూపములు. "యజ్ఞోవైవిష్ణుః" యజ్ఞము అనగా యజ్ఞపురుషుడే శ్రీ మహావిష్ణువు; దేవాదిదేవుని యుద్దేశించి చేయు ద్రవ్యత్యాగమే యాగమని మీమాంసక సిద్ధాంతము. సమస్తభూతములు, సర్వజీవరాసులు భగవత్స్వరూపములే. సర్వాన్తర్యామి నుపలక్షించి తత్తద్భూతములకు, ఆయా జీవులకు చేయు పదార్థనివేదనము యజ్ఞేశ్వరప్రీత్యర్థము చేయు యాగమే యగును. మానవసేవయే మాధవసేవయని అందందు వినవచ్చు వాక్యము యజ్ఞస్వరూపమును ఈషణ్మాత్రముగ సూచించును.

జిహ్వే! కీర్తయ కేశవం, మురరిపుం చేతో భజ, శ్రీధరం!
పాణిద్వంద్వ! సమర్చయాచ్యుతకథాః శ్రోత్రద్వయ! త్వంశృణు!
కృష్ణం లోకయ లోచనద్వయ! హరేర్గచ్ఛాంఘ్రియుగ్మా లయం!
జిఘ్ర! ఘ్రాణ ముకుందపాదతులసీం, మూర్ధన్, నమాధోక్షజమ్ ॥

విషయ వ్యసనాభిముఖులైన ఇంద్రియచోరులకు ఆళ్వారు చక్రవర్తి పైవిధముగ చక్కని శిక్ష విధించినాడు.

'కేశవకీర్తనాదుల వలన, వ్యక్తిగతముగ తరించిన తరింప వచ్చును; గాని అటులొనర్చుటచే లోకమునకు-అనగా తోడిజీవుల కేమిసేవ చేకూరును. ఆది "చిన్న నా పొట్టకు శ్రీ రామరక్ష" యను ధోరణిగాని వేరొండుగాదని ఆధునికులు కొందఱాక్షేపింతురు. వ్యక్తిగత భక్తి ప్రపత్తులుగాని, ధ్యానధారణాదితపోవిశేషములుగాని, సాంఘిక యజ్ఞాచరణాదులుగాని, 'గోష్ఠీ సంకీర్త' నాదులు గాని, సకలజీవలోక కల్యాణము నపేక్షించి ప్రవృత్తము లయిననాడే కృతార్థములగును. నిర్జనారణ్యముల, పర్వత గుహల పర్ణపవనాంబు మాత్రాహారులై దేహాభిమానము వీడి నిరతిశయతపము లాచరించు మహర్షుల లక్ష్యము సకల జీవకల్యాణముగాని స్వశరీరసౌఖ్యసాధక మాత్రము కాదు. "స్వస్తిప్రజాభ్యః" - "లోకాః సమస్తాః సుఖినోభవంతు" "శంనోఅస్తు ద్విపదే - శంచతుష్పదే" - ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః" అని భారతీయ ధర్మలక్ష్యము శ్రుతి స్మృతులు వేనోళ్ల పోషించు చున్నవి. తపోమహిమను, తపః ఫలప్రదాతయగు పరమేశ్వరుని శక్తిసామర్థ్య స్వరూపమును గమనింప యత్నింపని పండితమ్మన్యులు తమ యిచ్ఛకు వచ్చినరీతి యాక్షేపించి యానందింతురుగాక. "మార్గదర్శీమహర్షిః" అంతర్ముఖులై నివృత్తి మార్గగాములైన మహర్షుల ధోరణి ప్రవృత్తి మార్గస్థులకు రుచింపక పోవుటలో నాశ్చర్యములేదు.

బహిర్ముఖములయిన యింద్రియములకు ఈశ్వర సేవయే కర్తవ్యము— "ప్రతిమాస్వల్పబుద్ధీనామ్"— అఖిల ప్రపంచము పరమాత్మ స్వరూపమని వ్యవహరింప లేనివారికి ఆలయములలోని శిలాప్రతిమాదులు దేవప్రతి రూపములుగ బూజింప దగినవి. అటుల చేయుట సాధన మాత్రమేయగును. దృశ్యజగత్తునంతను భగవత్స్వరూపముగ సేవింపగలుగుట పరమ పురుషార్థము. అదియే భగవత్సాక్షాత్కారము, తురీయ పురుషార్థము జీవన్ముక్తియు నదియే.

కృష్ణంలోకయలోచన ద్వయ!

జననమరణాది వికారములకు లోనుగాక సత్యశివ సుందరాత్మకమై సర్వత్రస్వయం ప్రకాశమానమై యొప్పు సకలలోకాకర్షక దివ్యచైతన్యము నవలోకించు లోచనమే దివ్యచక్షువు. "గుణదోషౌ బుధో గృహ్ణన్ ఇందుక్ష్వేళా వివేశ్వరః। శిరసాశ్లాఘతే పూర్వంపరం కంఠే నియచ్ఛతి" క్షరమయిన జడప్రకృతి అక్షరచైతన్య సాహచర్యమున ప్రపంచరూపమున భాసించును. దాన లోకమున జడ దోషములు చైతన్యగుణములు కుప్పతిప్పలుగ గాన వచ్చును.

క్షీరనీరములు గలిసి యున్నను, రాజహంసము క్షీరమును మాత్రమే గ్రహించి నీరమును పరిత్యజించును. విబుధుండును కల్యాణకరములైన గుణరత్నములను ద్రవ్విపైకెత్తి ప్రదర్శించును. అరిష్టదాయకములైనదోష సంతానమును అరికట్టి యణచివైచును. అదియే సమ్యగ్దర్శనము. అదియే సర్వోత్కృష్టమగు కృష్ణావలోకనము.

"అచ్యుతకథాః శ్రోత్రద్వయ! త్వంశృణు"

"వినదగు నెవ్వరు చెప్పిన వినినంతనె వేగపడక వివరింప దగున్; కనికల్ల నిజమెఱింగిన మనుజుడె పోనీతి పరుడు." పుణ్యశ్లోకకథామృతాస్వాదనముచే నచ్యుతానందమేకాక, విశ్వశ్రేయస్సు, సర్వభూత సామరస్యము, తద్ద్వారా జగత్కల్యాణము సమకూరును. వినుట యన శబ్దశ్రవణము మాత్రమేకాదు. విన్నవిషయము పరిశీలించి, కర్తవ్యాంశము నిరూపించి, తదనుష్ఠానము చేయుటయే శ్రవణమగును. ఆచరణమున వ్యక్తముగాని శ్రవణము నిరర్థకము. అచ్యుతుడు సచ్చిదానంద ఘనుడు. సత్యమును వినవలయును. సత్యమునే పలుక వలయును. జ్ఞానమును సంపాదింపవలయును. జ్ఞానులమార్గమునే యనుసరింప వలయును. స్వపరానంద సంధాయకములగు ప్రసంగముల నాలింప వలయును. సర్వానంద ప్రదములయిన కృత్యముల నాచరింపవలయును.

"ఆత్మావారే ద్రష్టవ్యః శ్రోతవ్యః"

సర్వభూతాంతరస్థుడు పరమాత్మ; ఎల్లరును పరమాత్మ స్వరూపులే కనుక ఏయొక్క ప్రాణికిగాని, భూతమునకు గాని అపకారము చేసిన తనకు తానపకారము చేసికొనుటయే యగును. లోకోపకారకములైన వ్యవహారము లందే కాలము గడుప వలయును. ప్రమాదవశముననైన నేరికిని అప కారము దలపెట్టదగదు. "పరోపకారః పుణ్యాయ-పాపాయ పరపీడనమ్" ఇదియె శ్రవణయోగ్యమయిన శ్రుతిస్మృతి పురాణాద్యఖిల గ్రంథసారము.

"జిహ్వే! కీర్తయకేశవమ్"

"విద్యావినయ సంపన్నే - గవి - హస్తిని - శునిచైవ - శ్వపాకేచ - సమదర్శనము సంపాదింప జేయు శక్తినల వఱచుకొన్న జిహ్వేంద్రియము కేశవ సంకీర్తనము చేయు నదియేయగును. సకల జీవులలోను సర్వభూతములలోను గల దివ్యత్వమును గని పెట్టి దానిని బహిర్గతము చేయు నపుడే వక్తృత్వపాటవము, పాండిత్యవిశేషము చరితార్థము లగును. భూతములలో గల అసాధారణ శక్తులను వెలువ రించు ఆధునిక విజ్ఞానశాస్త్ర వేత్తలు స్వార్థమునేగాక పర మార్థమయిన లోకకల్యాణమును సమకూర్చుచు కేశవాను గ్రహపాత్రులగుట అనుభవసిద్ధము.

"శ్రీ ధరంపాణిద్వంద్వ! సమర్చయ, హరేర్గచ్ఛాం ఘ్రియుగ్మాలయమ్"

జ్ఞానేంద్రియములచే సర్వవ్యాపకుడయిన శ్రీ మన్నా రాయణుని తత్స్వరూపములను గ్రహించి కరచరణాది కర్మేంద్రియములచే ఈశావాస్యమయిన లోకమును సేవించుటకు బూనుకొనవలయును. ఈ ధోరణియంతయు లోకవ్యవహారమునకు - అన - అర్థకామములకు దూర మయినట్లు కనుపట్టును. కాని అట్టిప్రమాదమించుకయు లేదు. ధర్మ్యములయిన మార్గముల నర్థమార్జింప వచ్చును. నిషిద్ధముకాని పద్ధతుల కామోపభోగముల ననుభవింప వచ్చును. కాని వానివలన గలుగు తృప్తిసంతోషములు పరిమితములు, క్షణభంగురములు. ధర్మ జన్యమయిన ఆనందము స్థిరము, సమగ్రము. "పానీయంబులు ద్రావు చున్...." సంతత శ్రీ నారాయణ పాదపద్మయుగళీచింతా మృతా స్వాదనంధానుండయి ప్రవర్తించిన ప్రహ్లాదుని దృష్టాంతము భగవన్నిష్ఠా పరులకు మార్గదర్శకముకాగలదు. "Hands to work and Heart to God" "యద్య త్కర్మకరోమితత్త దఖిలంశంబో! తవారాధనమ్." సంకల్ప బలమున్న సాధనపరంపర స్వయముగ సాక్షాత్క రించును.

"మురరిపుంచేతో, భజ"

దశేంద్రియములలో - పూనలలో దారమ్మువాడిక్క, సూత్రధారిత్వము వహించునది చిత్తము. చిత్తపీఠమున నిలచియున్నవాడు చిత్స్వరూపుడు. నీచవ్యాస నాభి ముఖ్యముగల ఇంద్రియములు బహిర్గతములయి అనాత్మ పదార్థముల యందు జిక్కికొని, వచ్చినమార్గంబు విస్మ రించి, పరిభ్రమించి, అయానక్లేశమనుభవించి, ఇతికర్త వ్యతావిమూఢమ్ములై మధ్యేమార్గమున నకృతార్థములయి మృత్యుముఖదంష్ట్రలలో బడినలిగి పోవును. అటులుగాక అంతర్ముఖములయిన ఇంద్రియములు, తమకు ప్రేరకము, ధారకము, పోషకమునగు చిత్ప్రకాశమును లకించుచు అజ్ఞానాంధకారమును ధరించును - "శ్రోత్రస్యశ్రోత్రం-మన సోమనః-వాచోహవాచం-ప్రాణస్యప్రాణః-చక్షుషః చక్షుః"

"ఈశ్వరః సర్వభూతానాం హృద్దేశేఽర్జునతిష్ఠతి"

"అణోరణీయాన్ మహతో మహీయాన్ - ఆత్మాస్యజం తోర్నిహితో గుహాయామ్" హృదయాకాశమున సర్వనియా మకుడగు పరమాత్మ గలడు. హృదయస్థదేవ నియుక్తాంతః కరణ ప్రబోధము ననుసరించు వారికి సర్వసందేహములు దొలగి, సర్వత్రవిజయమే గలుగును. విషయమేఘమాలా వృతమయిన చిత్తాకాశమున తత్రస్థ చైతన్య సూర్యుని దర్శించుట దుష్కరమేయగును.

"తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు" శివసంకల్పములు మాత్రమే చేయుచు, అశివసంకల్పములు దలపెట్టని వాని మనోరంగమున రమారమణుడానంద తాండవము చేయుచు సర్వాభీష్ట సంధాయకుడగును.

భగవద్దత్తములగు నింద్రియములను భగవదాదేశాను సారము ప్రవర్తింప జేయుట చక్కని రాజమార్గమున నడి పించుటయే యగును. ఇంద్రియాశ్వముల శాస్త్రేతర మార్గంబుల నడిపించుట అరిష్టదాయకమే యగును.

"విచిత్రా లోకసంపత్తిః ఈశ్వరాయనివేదితమ్."

విచిత్ర భోగ్యపదార్థ సమృద్ధి ఈశ్వరార్థముని వేదించుటకే యుద్దిష్టమయినది. మునుముందు, భగవత్సృష్టము లయిన భోగ్యవస్తు జాతమును త్యాగపూర్వకముగ విశ్వా త్మకునకునివేదించి, నివేదించిన ప్రసాదమును ఇతరుల కొసంగి ప్రసాదశేషమును తమభాగముగ స్వీకరించుట శిష్టాచారము. తత్తత్పదార్థములను ఈశ్వరార్పణ బుద్ధితో అతిథులకు అభ్యాగతులకు పాత్రులగు తదితరులకు పంచి పెట్టక తనకు దానై అనుభవించువాడు దొంగతనము చేసి పాపము నార్జించుకొనువాడే యగును.

"తేత్వఘం భుంజతే పాపాః యేపచన్త్యాత్మ కారణాత్"

(సశేషము)

దర్శన వీధి - III

జమ్ములమడక మాధవరామశర్మ.

చార్వాక దర్శనము

ఒకప్పుడు ప్రజాపతి యిట్లనినాడు. "ఆత్మ విజరము, విశోకము, ఆ ఆత్మ నన్వేషింప వలెను. దానిని తెలియ వలెను." ఇది విని న దేవాసురులకు ఆత్మ తెలియ వలెనని కోరిక కలిగినది. దేవతలకుగా నింద్రుడు, అసురులకై విరోచనుడు, ప్రతినిధులైనారు. ప్రజాపతి కడకేగి నిల బడిరి. అచట పరస్పరాసూయ మరచి ముప్పదిరెండు వత్సరములు బ్రహ్మచర్య ముండి ప్రతీక్ష చేసిరి. బ్రహ్మ యనెను- "కిమిచ్ఛన్తా వవాస్తం" ఏ కోరికతో నున్నారు. భగవన్! మీ రనిన యాత్మ మాకు కావలయును. "అక్షి పురుష డాత్మ" అని ప్రజాపతి యనినను వారు గుర్తింప లేక కంటిలో ప్రతిబింబించు రూపమాత్మ యనుకొనిరి. వారిబుద్ధి వారికప్పు డట్టి నిశ్చయమునే ఇచ్చినది. ఈ నిశ్చ యమునే దృఢపరచు కొనవలయు నని బ్రహ్మ నడిగిరి. జలములో ప్రతిబింబ మున్నది. అద్దములో నున్నది." ఇది యేమి? అని బ్రహ్మ ఇట్లనినాడు. "ఉదకశరావమున చూడుడు. మీ కాత్మ తెలియును. మీ రేమి తెలిసి కొనిరో చెప్పుడు! వా రుదకశరావమున జూచుకొనిరి. "కింప శ్యథ" మీ రేమి చూచితిరి?" ఆత్మానం పశ్యావః" "ఆలోమభ్యః, ఆనఖేభ్యః," నఖశిఖము మా యాత్మ జూచి తిమి. వారు సమాధానించిరి. ప్రజాపతి యూరు కొనలేదు. "సాలంకృతులై, సువసనులై, పరిష్కృతులై, దర్శింపుడు" వా రట్లే చూచిరి. వారి కాత్మ యట్లే కనపడినది. అది బ్రహ్మ. అది యాత్మ. ఇంద్రవిరోచనులు శాంతహృదయులై బయలు దేరిరి. అసుర ప్రభువునకు సందేహ మేమియు కలుగలేదు. తన దేశ మేగి తనవారలకు తన నిశ్చయము బోధించెను. ఆ యాత్మను పరిచరించి పోషించి, అలంక రించి, సంస్కరించి, సర్వము మనము పొందగలమని వారందరు నిశ్చయించిరి. ఇట్టి ఈ వాదము గీతలో కొంత సంకేతిత మయినది. "కామహేతుకము, కామోపభోగపర మము," ఇట్టి మాటలను గీత గీసినది. ఇదియే విస్తృతము సువిస్తృతమునై చార్వాకదర్శన మని పేరు పొందినది.

ఈ లోక మాత్మక్రీడాస్థలము. ఇంతకన్న పరలోక మొక్కటి లేదు. ఈ శరీర మాత్మ, మరణము ముక్తి, దేహమున ప్రాణ మున్నంతవరకు సుఖప్రాప్తికి యత్నింప వలెను. ధర్మ మన్న దొక పురుషార్థము కాదు. జీవన సౌఖ్యమున కైన కామమే పురుషార్థము. ఇది చార్వాక సిద్ధాంతసారము. మరణానంతర మాత్మ లేదని యొక వాదము కఠోపనిషత్తులో సూచిత మయినది" న ప్రేత్య సంజ్ఞాస్తి" చావగా నుండునది లేదు. బౌద్ధగ్రంథములందును ఈ సిద్ధాంతనిర్దేశము బహుస్థలములందు గోచరించు చున్నది. చార్వాక వాదమునకు "లోకాయతిక" వాద మని పేరు. బౌద్ధులలో "అజితకేశకంబలుడు" లోకా యతికుడు. చార్వాకసిద్ధాంత మొకవిధముగ జడవాద సిద్ధాంతము. ఈశ్వరుడు లేడు. ఆత్మ లేదు. పునర్జన్మ లేదు. పరలోకము లేదు. జీవనభోగమును విడువరాదు. వైదికము లయిన యాగానుష్ఠానాదుల నిది సహింపదు. ఇంద్రియగమ్యము జగద్వస్తు వొక్కటియె సద్వస్తువు. ఈ లోకాయతము కేవలము బుద్ధివాదము. పరపక్షఖండన ములో నిందు శ్రద్ధ యధికము. స్వపక్షస్థానములో నంత పట్టుదల లేదు. వైదికమార్గ మనుసరించు వారి భావము లను శుష్కతర్కములతో నిది ఖండించినది. ఒకప్పు డిట్టి లోకాయతికులను వైతండికు లనినారు.

> న హి లోకాయతే కిం చిత్కర్తవ్యముపదిశ్యతే
> వైతండికకథైవాసౌ న పునః కశ్చిదాగమః—

చార్వాకుల కొక శాస్త్రము ప్రమాణముగలేదు. వారు ముఖ్యముగ వేదవిదూషకులు. ఒకప్పుడు జైన బౌద్ధాగమ ములగూడ నిందించిరి. "భరతా! లోకాయతికులను నీవు సేవించుట లేదుకదా!" అని రామాయణములో రాముడని నాడు. బుద్ధుడును లోకాయతశాస్త్రము తెలియుట నిషే ధించినాడు. బోధిసత్త్వులు చార్వాకశాస్త్రము పఠింపరాదట. జైనులు చార్వాకులను మిథ్యాదృష్టులని నిందించిరి.

బృహస్పతి శిష్యుడు చార్వాకుడు. దీని ప్రచారము లోనికి తెచ్చినాడట. చార్వాకపదము భోజనము, పానము చెప్పును. కాన నిది చార్వాకము. పుణ్యాపాపాది పరోక్ష విషయముల నిది మ్రింగివేయును గావున చార్వాక మని యనిరి. లోకసుఖోపదేశ మందర కభీష్టము. దాని నిది మంచిగా చెప్పినది. చారు వాక్కులు కలదిది చార్వాక మయినది. బార్హస్పత్య దర్శన మనియు దీనికి పేరు. నాస్తికమత సంస్థాపకుడు బృహస్పతి యొకడుండెను కాబోలు! బృహస్పతిసూత్రములను కొందరు కొన్నిటిని పలికిరి. దాని దాని బ్రోగుచేయగా నీ యెనిమిది సూత్ర ములు లభించుచున్నవి.

1. పృథివ్యప్తేజోవాయురితి తత్త్వాని।
2. తత్సముదాయే శరీరేంద్రియవిషయసంజ్ఞా।
3. తేభ్యశ్చైతన్యమ్।

4. కిణ్వాదిభ్యో మదశక్తివత్ విజ్ఞానమ్
5. మదశక్తివత్ విజ్ఞానమ్।
6. చైతన్యవిశిష్టః కాయః పురుషః।
7. కామ ఏవైకః పురుషార్థః।—
8. మరణమేవాపవర్గః—

బృహస్పతి పేరుతో దార్శనికు డొక డున్నా డనుటకు నీ సూత్రాష్టకము సాక్ష్యము. రాజనీతిశాస్త్రము, అర్థశాస్త్రము, దండనీతి, బృహస్పతి పేరుతో నట నట సంస్కృతము లయినవి. ఈ బృహస్పతు లం ద రె వ్వ రో తెలియజెప్పుటకు నవబృహస్పతి యొకడు కావలయును.

బార్హస్పత్యసూత్రము చార్వాక దర్శన సర్వస్వము. ప్రాక్కాలమున చార్వాకదర్శన మూలగ్రంధము లుండి యుండవలయును. ఈ సిద్ధాంతమవహేళనా విషయమై గ్రంథములు లోపించినవి. భాగురిపేర లోకాయత దర్శన వ్యాఖ్య యుండెడిదట. చార్వాకమును ఖండించిన గ్రంధములు కొంతగా దాని రూపమును జెప్పినవి. వాని సారమంతయు నిట్లుండును.

ప్రత్యక్ష మొక్కటియె ప్రమాణము. అనుమానము, శబ్దము, ప్రమాణ మనుటలో నాధారము లేదు. చక్షురాదీంద్రియముల ద్వారా ప్రత్యక్ష మయిన జగమే నత్యము. అప్రత్యక్ష మంతయు కాల్పనికము గాని వాస్తవికము గాదు. ఆయి దింద్రియముల కైదు విజ్ఞానము లున్నవి. తదను భూతములెప్రమాణములు. అస్పృష్టము, అనాస్వాదితము, అనాఘ్రాతము, అదృష్టము, అశ్రుతము, ఏ మాత్రము స్వీకార్యము కాదు. అనుమానము ప్రమాణము కాదు. లోకవ్యవహారమున కనుమానము సాధక మన నక్కర లేదు. సంభావనా మాత్రము లోకవ్యవహారము మాత్రము సాగించును. దూరమున బంధువున్నాడన్న సంస్మరణము చాలును. వ్యవహారము సిద్ధము కాగలదు. ఈ జగములో కార్యకారణభావ నియమము ననుసరించి సర్వముండు నన నక్కరలేదు. స్వభావసిద్ధముగ నన్నియు నట్లగును. జగదుత్పత్తి వినాశములకు దానిస్వభావమె కారణము. స్వభావమె జగమును విచిత్రము చేయును. విలయము చేయును. అనేక దర్శనములు శబ్దము ప్రమాణ మనినవి. జైనబౌద్ధములు వేదము ప్రమాణము కాదన్నను శబ్ద ప్రామాణ్యము నిరాకరింపవు. చార్వాకము శబ్దము ప్రమాణ మనదు. ఒకడొకమాట పలికిన దాని యర్థము మనకు తెలియగా నది ప్రత్యక్షమున సిద్ధమగును. ప్రత్యక్షసిద్ధమునకు ప్రమాణమేల? మానవుల మాటలను సత్యములని విశ్వసించుట వ్యర్థము. వారు ప్రత్యక్షమే వర్ణింతురేని విశ్వసింప వచ్చును. అదృష్టాశ్రుతములను వారెంతగా చెప్పినను సత్యము లనరాదు. కావుననే వేదములు ప్రమాణములు కావు. వేదము విరుద్ధముల చెప్పును. దాని శబ్దముల కర్థము లుండవు. కానరాని వాని నది కల్పించును. వేదము ప్రమాణము కాదు.

ఈ చెప్పినది చార్వాకుల పరిజ్ఞానము. ఇక చెప్పబోవునది చార్వాకుల తత్త్వము. ఈ జగములో నాలుగే తత్త్వములు. పృథివీజలాగ్ని వాయువులు. ఆకాశ మన్నది శూన్యము. అది సత్త కల పదార్థము కాదు. పృథివ్యాదులు నాలుగు అణువులుగా నుండి జగమునకు మూలకారణ మయినవి. మన ఇంద్రియములు, శరీరము, ఈ నాలుగు భూతముల వలననె కలిగినవి. ఎట్లు కలిగినవని చార్వాకుని ప్రశ్నింపరాదు. చార్వాకు లట్టి ప్రశ్న వినరు. వారిట్టి విషయమున మౌనులు. అదృష్టకారణము వారొల్లరు. జగమున చేతనాంతర్యామిని వా రంగీకరింపరు. ఆకస్మాత్సంమిలితము భూతచతుష్టయము సర్వ మయినది. వారి మతములో జగమిట్టిది.

పృధివ్యాదుల సమ్మిశ్రణమున శరిరసృష్టి కలిగినది. ఈ శరీరమున కన్న నతిరిక్తముగా నాత్మ యనెడి పదార్థము లేదు. చైతన్య మాత్మదర్శనము. శరీరమునకు చైతన్యసంబంధ మున్నది కావున శరీరమె ఆత్మ. శరీర మున్ననే చైతన్య మావిర్భవించును. శరీరము లేకున్న చైతన్యము తిరోహిత మగును. అన్నపానము లనుభవింపగా శరీరమున చేతన ముదయించును. అన్నపాస భోగ మనుకూలముగ లేకున్న చేతన హ్రాసము పొందును. కావున చైతన్యము శరీరముననే సిద్ధము. "స్థూలోహం కృశోహం శ్రాన్తోహం ప్రసన్నోహం" ఇట్టి యనుభవజ్ఞానము మనకు క్షణక్షణము కలుగును. ఈ స్థూల కృశ స్వభావములు శరీరమునందే కలుగును. భౌతిక పదార్థముల వలననే చైతన్యములో విశేష మున్నది. "బ్రాహ్మీఘృత ముపయోగింపగా ప్రజ్ఞాపటుత్వము కలుగును. వర్షాకాలములో దధి శ్రేయము కాదు." ఇట్టి వైద్యవిధానము శరీరమున చైతన్యసత్తను స్పష్టము చేసినది. కావున "చైతన్య విశిష్టః కాయః పురుషః" అను బృహస్పతి సూత్రము చాల యుక్తియుక్తము. ఇది చార్వాకుల భూతములం దీ చైతన్య మెట్లుత్పన్న మయినదో చార్వాకులు లోకాధారమున చెప్పుదురు. మద్యమును నిష్పాదించు ద్రవ్యములలో మాదకశక్తి లేదు. మద్యమునందే మాదకత యున్నది. కాగా నా యా పదార్థములు సంబంధ విశేషమున నవస్థా విశేషమున పూర్వమయిన విశేషము పొందును. నాల్గు భూతముల విశిష్టసంబంధములో చైతన్య మిట్లే యుదయించు చున్నది. ఆకు వక్క సున్నములలో నే యొక దాని యందును ఎఱ్ఱని దనము లేదు. ముచ్చటగా మూడును మిశ్రితము లయినపుడే రక్తిమ కలుగుచున్నది.

అట్లే చైతన్యమును విశిష్ట సంమిశ్రణములో కలుగును. చైతన్య మావిర్భవించుట తిరోభవించుటలలో శరీరమే కారణము. కావున శరీరమె ఆత్మ. చార్వాకులలో కొందరు ఇంద్రియము లాత్మయనిరి. ప్రాణములు ఆత్మ యని కొందరనిరి. మన మాత్మయని కొంద రనిరి.

ఈశ్వరు డీశ్వరు డనుట శబ్దానుమాన ప్రమాణముల వలన కలిగినదే. వేదము ప్రమాణమని అనని చార్వాకుడు శబ్దప్రమాణ మొప్పని చార్వాకుడు శబ్దానుమానములచే నీశ్వరు సాధింప నొల్లడు. చార్వాకున కనుమానము లేదు. ఈశ్వరుడు లేడు. ఈ జగము స్వభావముననే కలిగినదని చార్వాకు డనును. చార్వాకున కీశ్వరుడక్కరలేదు.

ఈ కన్పడు జగము కన్న వేరొక దాని చార్వాకు డంగీకరింపడు. ఈ జగమునే చూచి కర్తవ్యాకర్తవ్యము లను సమీక్షించును. ఇతర దార్శనికులు పురుషార్థములు నాలుగు కావలెననిరి. చార్వాక దార్శనికుడు ధర్మ మోక్షములు పురుషార్థము లనుటను విశ్వసింపడు. ఈ లోకమునే చూచు చార్వాకుడు స్వర్గకల్పన మొప్పడు. స్వర్గ మను సుఖభూమి లేనే లేదు. దానికై శరీరమును క్లేశపెట్టి తప మొనరించుట, ద్రవ్యము వ్యయించుట, వ్యర్థము. యాగసిద్ధికై పశువు పట్టుట నొల్లడు. వారు దానిని వెక్కిరింతురు. మోక్ష మన్నది కూడ చార్వాకుల దృష్టిలో విలక్షణము. చార్వాకులకును మోక్ష మున్నది. అత్యంత దుఃఖనివృత్తి చార్వాకముక్తి. ఈ శరీరము భోగాయతనమే గాని క్లేశనికేతనమును. శరీర మున్నంత వఱకు సంకటము లున్నవి. శరీరము పడి పోగానే క్లేశములు పోవును. దుఃఖములు నశించును. ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తి కలుగును. అదియే మోక్షము. అదియే అపవర్గము. కావుననే "మరణమేవాపవర్గః" మోక్షావస్థలో నాత్మ యేమగును ? చార్వాకుడేమియు ననడు. మరణము కలుగగానే ఆత్మయు పోయినది. దేహపాతానంతరము నిత్యపదార్థ మేదియు లేదు. కాన చార్వాకముక్తి ఆకాశపుష్పము.

చార్వాకుల జీవన లక్ష్యము అర్థము కామము. కామమే ప్రధానపురుషార్థము. అర్థము దాని సహకారి. ప్రతిప్రాణికిని సుఖము పొంద వలెనని కోరిక యున్నది. లౌకికసుఖమె పరమలక్ష్యము. ఈ సుఖ మర్థద్వారమున కలుగును. అందుచే నర్థకామములే పురుషార్థము లయినవి. "యావజ్జీవేత్ సుఖం జీవేత్" బ్రతికి యున్నంత వఱకు సుఖముగా బ్రతుకవలయును. ఋణము చేసి నేయి త్రాగవలెనని చార్వాకుడు చెప్పును. దుఃఖ మున్నంత మాత్రమున సుఖమును విడువరాదు. దుఃఖములేని సుఖము జగములో నుండదు. మిశ్రితసుఖమునే పొందవలసి యున్నది. భిక్షుకు లున్నారని వంట మానుదుమా ! మృగము లున్న వని పైరు వేయరా! దుఃఖమున్నదని సుఖము విడుతుమా! దుఃఖభయమున సుఖత్యాగము మూర్ఖత కావలయును. సుఖ మంగనాదికము స్వీకరింపుడు! అని చార్వాకుని యుపదేశము. స్వర్గము నరకము ఈ జగముననే కలవు. సుఖప్రాప్తి స్వర్గము, దుఃఖప్రాప్తి నరకము.

ప్రపంచములో ప్రకృతివాద సిద్ధాంతము ప్రాచీనకాలము నుండియు కలదు. బృహస్పతి చార్వాకులు భౌతిక వాదమును సమర్థించిరి. గ్రీసుదేశము నందును భౌతిక వాదమును ప్రచారము చేసిన వారున్నారు. హస్తపాదాదుల వలె నాత్మయు మానవశరీరమున నొక యంశము మాత్రము. ఆత్మ చతుర్విధ పరమాణు సమాహారఫలము శరీరము పోగా నాత్మయు నశించును. ఆత్మ కమరత్వ మన్నది అసిద్ధము. ఈ జగద్రచనములో నొక యుద్దేశము లేదు. దీని నిర్మించిన వాడును లేడు. దేవత లున్నారనుకొనుట నిస్సార సిద్ధాంతము. అనంత పరమాణువులలో కొన్ని పరమాణువుల యాదృచ్ఛిక సమావేశమె జగమని పేరు వహించినది. జగత్ స్రష్టయే లేనందున వాని ధర్మవ్రతో పాసనముల విధించు ధర్మ మసిద్ధము. జీవనోద్దేశ మానంద మని యొక డనెను. ఆ యానంద మెట్లు లభించును? కేవలము ఇంద్రియ సుఖమె ఆనందము కాదు. సమానాచార విచారములు గల సహృదయుల సమూహములో గలుగు చిత్తానందమె ఆనందము. ఇట్లు దూర విదూర దేశముల గూడ చార్వాక మతభావ ప్రసారము జరిగినది. యయాతి తనకు నవయౌవన మీయ నిష్టపడని తన పుత్రులను దూరదేశములకు పంపెను. వారప్పటిలో యూరపె పోయి యుందురు. వారల పేరిట కొన్ని దేశ నగరము లటనట యున్నవి. విరోచనమతమెప్పుడో విశ్వ వ్యాప్త మయినది.

ఇతరదర్శన వాదు లందరు లోకాయత ఖండనమునకై నిరంతరము నిశితఖడ్గము పట్టిరి. ప్రత్యక్షమాత్రాంగీకార మున సర్వము సిద్ధము కాదు. అనుమాన మావశ్యకము. చార్వాకుల యాచారవ్యవహారములు సమాజమును తల క్రిందులే చేయును. బృహస్పతి సూత్రములలో విశృంఖల జీవనము లేదు. విశ్వారంభములోని వైజ్ఞానికరీతిని బృహస్పతి నిరూపించెను. అనంతరము కేవలము భౌతికసుఖ వాదులు బలిసి, బలిసి, యుచ్ఛృంఖలత నాపాదించిరి. సర్వదర్శనకారులు చార్వాకులను శతముఖముగా నిందించిరి. చార్వాకుల యాచారము వారిచే నట్లు చేయించినది. ఒక విషయమున కుపితులై లోకాయతసర్వవిషయములను సర్వకారులు నాశము చేసిరి. మణులు పగిలినవి. సూత్రము మిగిలినది. ఇది శుష్కసూత్రభావము.

౧. పృథివ్యప్తేజోవాయువులు తత్త్వములు నాలుగు.

౨. వాని సముదాయమున శరీరేంద్రియ విషయసంజ్ఞ కలుగును.

౩. వానివలననే చైతన్యమున్నది.

౪. కిణ్వాదుల వలన మదశక్తివలె విజ్ఞాన ముప యించును.

౫. విజ్ఞానము మదశక్తి వంటిది.

౬. చైతన్యవిశిష్టశరీరమె పురుషుడు.

౭. కామ మొక్కటియె పురుషార్థము.

౮. మరణమే యపవర్గము.

ప్రబోధచంద్రోదయ మను నాటకములో కృష్ణపండితు డిట్లనినాడు.

శ్లో॥ తుల్యత్వే వపుషాం ముఖాద్యవయవైః వర్ణక్రమః కీదృశః
స్త్రీ చేయం వసు వా పరస్య యదముం భేదం న విద్మోవయమ్
హింసాయామథవా యథేష్టగమనే స్త్రీణాం పరస్య గ్రహే
కార్యాకార్యకథాః తథాపి యదమీ నిష్పౌరుషాః కుర్వతే॥

ముఖాద్యవయవములతో దేహములు సమములుగా నుండగా బ్రాహ్మణుడని, క్షత్రియుడని, వైశ్యుడని, శూద్రుడని వర్ణక్రమ మెచ్చటిది? ఈమె పరస్త్రీ. ఇది పరద్రవ్యము. ఇట్టి భేద మేల వచ్చెనో తెలియదు. యాగీయ హింస చేయుటలో, యథేష్టము స్త్రీలను పొందుటలో, పరధనగ్రహణములో నిది కార్య మిది యకార్య మని పౌరుషము లేని పురుషులు పల్కుదురు. అని చార్వాకభావమును చెప్పినాడు.

చార్వాక మతమున నీశ్వరుడు లేడు. ఈశ్వరు డున్నచో కన్పడపలెను. కన్పడనందున లేడు. ఈ జగమంతయు స్వభావముననే యేర్పడినది. కర్త యున్నచో లభించెడి వాడే! కర్త యొక డొకప్పుడేని యభ్యూహితుడు కాడు కాన లేడు. లోకప్రసిద్ధుడు ప్రత్యక్షముగ కన్పడునట్టి పాలకుడే పరమేశ్వరుడు. ప్రాణు లొనరించు పుణ్యాపాపకర్మల ఫల మెవ డిచ్చు నన్నచో వా రిట్లందురు. లౌకికకర్మ ఫలమును నిగ్రహానుగ్రహ సమర్థుడయిన ప్రభువే ప్రసాదించును. సేవకుల మనోరథమును ద్రవ్య మిచ్చి ప్రభువు పూరించుచున్నాడు. సుఖ పెట్టుచున్నాడు దొంగలను దండించు చున్నాడు. యజ్ఞ దాన తపః ప్రభృతి కర్మలు లౌకిక కర్మలు కావు. అవి భోగసాధనములు కావు: అట్టి వానికి ఫలప్రదాతగా నీశ్వరుడేల? ధూర్తులు లోకుల కీశ్వరుని చెప్పి వంచన మొనరించిరి. కర్మజడులు భ్రాంతులై కర్మప్రవృత్తు లయినారు. ప్రాణి పుట్టగనే సుఖ దుఃఖానుభవము యాదృచ్ఛికముగ కాకతాళీయ న్యాయమున కలుగును. అందు కారణ పర్యాలోచన మనావశ్యకము. చార్వాకమతమున చైతన్య విశిష్ట మయిన దేహమే జీవాత్మ. అదియే కర్త. అదియే భోక్త. భూత చతుష్టయ పరమాణువులు దేహమూలములు. భూతములు దేహముగా పరిణమింపగా నా పరిణామవిశేషమున చైతన్యము కలుగును. ఆ చైతన్య విశిష్ట దేహమే జీవసంజ్ఞ పొందుచున్నది. చైతన్య విశిష్టదేహమున చైతన్యాంశము బోధ రూపముగా నుండును. దేహాంశము జడరూపముగా నుండును. కాగా జీవుడు జడబోధోభయరూపుడు. దేహములు నానావిధములు. కాన జీవులును నానా కలరు. జీవు డనిత్యుఁడు.

చార్వాకదర్శనము నాస్తికదర్శనాంతర్గతము. బృహస్పతి సూత్రము రచించినాడని ప్రసిద్ధి కాదా! కొంద రిట్లందురు. "ఈ దర్శనము బృహస్పతి కభిమతము కాదు. అయిన దీని రచించెను. ఆ దేవగురు భావమిది. దేవతలు తన శిష్యులు. వారల కసురుల వలన బాధలు వచ్చిపడినవి. ఆ పీడ పోగొట్టవలయును. అసురులు యజ్ఞాదు లొనరించి తత్సామర్థ్యమున నుత్సాహులై దేవతల జయింప నుత్సుకపడిరి. అట్టివారలకు యజ్ఞాదికర్మలలో శ్రద్ధలేకుండ చేయుటకై బృహస్పతి లోకాయత సూత్రము రచించెను. అసురు లం దా దర్శన ప్రచారము సాగినది. వారు శ్రద్ధ లేక కర్మభ్రష్టులై స్వర్గాది సుఖభోగానర్హు లయిరి. విష్ణు పురాణములో నొక కథ కలదు. నర్మదా తీరమున నొకప్పుడు దైత్యులు కూడి వేదమార్గ మవలంబించి యేకాగ్రమనస్కులై తపమొనరించిరి. దేవత లప్పుడు భయపడి నారాయణుని శరణువేడిరి. నారాయణు డప్పుడు తన శరీరమునుండి మహామోహుడను వాని సృజించి దేవతల కర్పించెను. మాయామోహుడు మాయచేదైత్యుల వంచించి సన్మార్గభ్రష్టుల జేసెను. బృహస్పతి సూత్ర మనుసరించి మాయా మోహోపదేశము విని విని దైత్యులు వంచితులై తపముల మానిరి. దేవతలు స్వర్గసుఖ మనుభవించిరి.

ఇది చార్వాకతాపన బోధ. ఇది చార్వాకదర్శనము. నాస్తికదర్శనషట్కములో నిది మొదటిది. యోగాచారబౌద్ధము, మాధ్యమికబౌద్ధము, సౌత్రాంతికబౌద్ధము, వైభాషికబౌద్ధమునను నాలుగు విధముల బౌద్ధములును నాస్తికములు. అర్హతమతము నాస్తికము. నాస్తిక షట్కమొకదర్శన కూటము. ఆస్తికషట్కము మరి యొకటి. నాస్తికాస్తిక సకలదర్శన సాధారణధర్మ మొకటియున్నది. చేతనాచేతనమూల స్వరూపమును గుర్తింపవలెను. తత్సంబంధము తెలియ వలెను. బంధము తెలియవలెను. అప్పుడు తత్వజ్ఞానమున మోక్షము కలుగును. ఇది తత్త్వము. ఇది దర్శనారాధనము !!

SUKA'S PRAYER TO THE LORD

(From Srimad Bhagavata)

O thou Lord supreme, I bow down to thee!
For thy sole pleasure and play didst thou bring forth this Universe.
Thou art the highest in the highest! Who can sing thine infinite glory?
Thou art the innermost ruler of every heart;
Thy paths are mysterious;
Thy ways are blessed.

Thou dost wipe away all the tears of thy devotees;
Thou dost destroy the wickedness of the wicked.
Thy form is purity itself, and thou dost give purity and Self-knowledge to those who seek thee.
Salutations to thee again and again, O Lord of hosts!

I praise thee, O Lord!
Thou art the strength and support of all thy worshippers;
Thou art manifest in the hearts of all true Yogis;
The evildoer findeth not.
Thou art One without a second.
Thou dost shine in thine own glory, in thy resplendent, blissful Self.
What sweetness is in thy name,
What joy is in thy remembrance!
Those who chant thy holy name and meditate on thee, become for ever free from all evils;
The wise, worshipping thy Feet, conquer all fear of life and death:
Thus do they realize thee, thou supreme goal of all true seekers.

Before thee there is no barrier of caste, or race, or creed:
All thy children attain purity through thy holy name.
Calm souls worship thee, knowing that they are one with thee.
Thou art the Lord supreme,
Thou art indeed the Vedas,
Thou art the Truth,
Thou art the goal of all discipline;
Thy lovers meditate on thy blissful form, and become lost in the joy thereof.
Shower thy grace upon me, O Lord, and in thy mercy look upon me!

(*By kind courtesy of Ramakrishna Mutt.*)

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. TONPE

III—FOREIGN INFLUENCES ON HINDU ARCHITECTURE.

1. *Persian and Greek.* (*continued*)

In the previous article, we dealt with the Persian influence on Hindu architecture. In this we shall know something of the Greek influence, which is as ancient as the Persian though not as persistent as it has been.

The Greeks

It is universally accepted fact that the Greeks belonged to the ancient world. They were the fountain-head of European civilization and much had been written about them. It shall not be our endeavour, at present, to trace the history of Greek civilization, as it is a long and complicated one; we shall only record some outstanding developments which relate to the growth and influence of the arts.

The Greeks were the most glorious and the most fascinating people the world had ever produced. Their glory did not lie in their philosophy or science, or even in their literature, certainly not in their political history. The glory of the Greeks was the glory of their fine arts. Whatever they did or owned, they did not allow their souls to be victims of indolence and luxury; and they were as sensitive as they were rational. They were far from sentimentality and cheapness, from ostentatiousness and from Bazar art. They rarely produced things unworthy of their skill. Their mastery in architecture and sculpture, their temples and their carvings pointed to their glorification of fine arts. They were one of the most artistic races that history had ever produced.

The ancient Greeks were several distinct peoples with several ideals to their credit, who intermingled and colonized together in places far away. They were naturally inclined to wage wars when they differed over points of controversy and could not see eye to eye with one another. They were a busy lot, trading and selling, but little inclined to hoard money and never prepared to yield their independence. They were ever ready to argue freedom and fight it out, at the slightest provocation. Strangely, out of these warring people who had no respect for humanity, emerged a civilization that added to the glory of mankind. That was because, the average Greek had more art in his soul than any good citizen of any country has during these subsequent times.

India and Greece

Even during the very early stages of civilization, the Greeks appear to have had some knowledge about India. The contacts between India and the Greco-Roman world then was to a great extent through trade. The earliest trace of commercial intercourse between Indus valley and Euphrates is probably to be seen in the cuneiform inscriptions of the Hittite kings of Mitanni in Kappadokia, during fourteenth or fifteenth century before Christ. The rulers bore Aryan names and worshipped the Vedic gods. It is said that the word *Sindhu* is used in Assurbanipal for "Indian cotton". It is believed that this word belonged to the Akkadian language, where it is expressed by ideographs as the meaning "vegetable cloth." Assurbanipal was a great horticulturalist and it is said that he sent for

Indian plants such as the "wool-bearing trees". Cotton trade between India and Greece seems to be a time honoured link. It is believed that when the Greeks first came into India, were dressed in "wool grown on trees". In the *Rig Veda,* Night and dawn are compared to "two female weavers."([1]) Indian teak seems to have been also a frequently used Indian material by the Greeks. It has been discovered that in the construction of the temple of the Moon at Mugheir and in the palace of Nebuchadnezzar, both belonging to the sixth Century before Christ, Indian teak was used.

Indian birds and animals were sold in Western market. In a *Jataka* story, called the *Babern Jataka* which probably dates from the 5th Century, B. C., it is interesting to note that on their first visit the Indian merchants had brought with them an Indian crow, which excited great admiration. But subsequently, peacocks were taken and the poor crow was eclipsed altogether by the proudly strutting peacock.

Emigration was not unknown in ancient India. There is a very interesting reference to the sea-borne traffic in the *Kevaddhu Sutta,* probably during the 5th Century B. C., where it is pointed out that long ago merchants sailed out of sight of the coast but with the "shore-sighting" birds, which they released time and again, they did not loose sight of the land.

A Babylonian colony might have been established on Indian borders for, Strabo informs us that the followers of Alexander found at Taxila a marriage-market which was conducted on Babylonian principle. The contacts between India and the Semitic nations were by sea. Indians appear in those remote days to have been good sailors. Early Indian literature contains many references to maritime glory of the country. There are abundant allusions in the *Rig Veda* to voyages.[2]

The Culture of the East and the West

These vouch for the intercourse between the cultures of the East and the West. By universal consent the Greeks of old are declared to be one of the few outstanding peoples that carved the destiny of humanity. But unfortunately, of all the Greeks achieved only a very small part has seen the light of day and the chances of knowing their best are very remote. But even this little remnant preserved from Decay's destructive fingers is more than enough to proclaim the perfection reached in every sphere of thought and beauty the Greeks engaged themeslves with. But this great civilization came to an end for many centuries when the supremacy passed from Greece to Rome. The Greeks and the Romans had little in common. Greek thought, science, mathematics and philosophy were quite different from those of Rome. They were the first intellectualists that were noted for their investigation into the nature of things. Yet it is strange that the Greeks should have had their origin in a world that dealt with the spirit. Then things transcendental became more and more important. For a brief yet unique period East and West had met. The Grecian world of reason assimilated the deep spiritual inheritance of the East. And the resultant culture was to be clearly seen in the greatest civilization of Egypt.

The Egyptians were preoccupied with the mundane world as well as with death. The common man lead a life of misery and neglect and always aspired at an

1. 'Rig Veda', II. 3. 6.

2. 'Rig Veda.' 1. 25. 7, 56; 2. 97. 7, 116. 3; II 48. 3; VII 88. 3, etc.

Elysium that was beyond his reach. He dwelt in this realm of the spirit and philosophy was the food of his thought The ruling class of Egypt wallowed in the luxury of the court and to them this world seemed the land of the Gods. Thus as time rolled on two classes of power, the priestly class and the ruling class, vied with each other and each began to jealously hoard its knowledge to the detriment of the other.

When Egypt thus wasted herself away, the East went on even farther, stepping into her footsteps. The owes of Asia were a sad story in the history of Man. But India with her sound philosophy dismissed the world of reality as a fallacy and accepted the world of the spirit as true. The triumph of the spirit over the intellect was complete. As in Egypt, in India also there were two classes, the priestly class known as Brahmans and the ruling and other classes known as the non-Brahmins. And again as in Egypt the wheel had gone round. The Brahmans knew their opportunities and exploited to its utmost, the ignorance of the masses. In course of time the blind belief of the masses in the Unseen helped the Brahmins to experiment their priest-craft successfully on them.

Again in recent days the East and the West have met, exchanged ideas and digested cultures with mutual benefits. It has been realized by man that unless there is a co-ordination of the soul and body, mind and spirit, there will be only a stunted growth of the personality of Man. If Man's attention is fixed upon one to the disregard of the others, that one grows at the cost of the others.

The East and the West in Art

Arts are the symbolic chronicles of the workings of the mind and the spirit of a nation. In Egypt the spirit dominated the world of reality and remained substantial. The Pyramids are a testimony to this philosophy where the dead body is preserved from decay. Like all early peoples, the Egyptians too believed in life after death so much as to equip their dead for it It seems to have been one of the first religious ideas of Man. Even cave-dwelling Cromagnan man left the javelins of flint and bone within the reach of his dead. He even decked the dead body with chaplets and necklaces of sea-shells and fish-bones. But there has never been a people in the history of the world who believed in an after-life so fervently as the Egyptians did. The idea so much dominated their life on earth as to make them accept it as real as existence itself is. And for use in that life to come they buried together with the corpses all things they could possibly have need of. When they could not bury the actual objects they buried little models of them.

In the Egyptian sculpture again we find this unity of the body and the spirit. The Colossal statues are carved out of the rocks of the hills. They preserve the marks of their patron as well as those of the artist's tools quite securely. In P. B. Shelley's *Ozymandias of Egypt* which Mr. Greening Lamborn described as an impressive poem but an imperfect sonnet, it is clearly pointed out that although Ozymandias and his sculptor are now no more the statue still preserves the sneer and the haughtiness of the king and the sculptor's inward scorn of his autocratic master:

"...Two vast and trunkless legs of stone
Stand in the desert. Near them on the sand,
Half sunk, a shatter'd visage lies, whose frown
And wrinkled lip and sneer of cold command

Tell that its sculptor well those passions read
Which yet survive, stamp'd on these lifeless things,
The hand that mock'd them and the heart that fed;
And on the pedestal these words appear:
'My name is Ozymandias, king of kings.
Look on my works, ye mighty, and despair!'
Nothing beside remains. Round the decay
Of that colossal wreck, boundless and bare,
The lone and level sands stretch far away."

This was the art of Egypt and the art of the West. In the East the conception of things were of different kind and according to it, the artist of the East shaped the mold of his art. The procedure the Buddhist artist adopted was a thing of interest He was to first go to a place of solitude. There he had to prepare his mind of his task by performing "the Sevenfold Office" and offering to the hosts of Buddhas with real or imaginary flowers. He next had to realize "the four infinite moods" and meditate upon the perishability of things until "by the fire of the idea of the abyss" he lost himself into a trance and identified himself with the one he desired to portray. Then when he called upon him he would find the very image of the god, as if he were the bright glory who would serve to him as his model. Because the artist believed that the truth of his art was above worldly things, his model would be far from the model of the Western artist; it would not be true to life but it would be a conception of an ideal far from being real. So the Eastern artist could think of a god with many heads and arms.

This should not create a misapprehension in us that the Eastern artist created art entirely from within the depths of the spirit. It is impossible to severe one's connections with reality as long as one exists in reality. The vision of the artist is conditioned by reality but it is a means to an end and not the end itself. It helps him to ultimately detach himself from it. Reality modified becomes the medium of expression of the unreal that the artist experience in his trance. Therefore to him his god with numerous hands and is a symbol of the truth of the spirit which engages him in the realms of yogic splendour.

Greek Art

The history of Greek art is long and complicated. In a small essay of this type we can do not more than trace out the outlines of it wherever neccessary and stress on such points as help us in understanding the influence that Greek art had on other foreign cultures of its time.

As far back as 3000 B.C., the Greeks made little nude images in stone and tribal deities in copper on the island of Cyprus. In Crete they established a civilization with luxurious culture to their credit. But when compared with the Egyptians they were far behind. The Greek deities were unlike the Egyptian's. They were created in the image of man and were of the earth earthy. Their gods were not supernatural but men of high order.

Like all other art, Greek art also was in its premitive stages influenced by superstition and religion. Crude limestone, pared down here and there suggested their gods. Offering in the shape of statuettes were placed in tombs. Crude effigies of cooks baking bread, women weaving cloth or grinding corn, washerwomen at their wash and various other

carvings associated with the humdrum life were the first evidences of Greek art.

As Greek civilization advanced their religion became the handmaid of their art. In their temples, their architecture and sculpture the basic idea was the commemoration of some god or goddess. Here we find a parallel to Indian art and architecture. We are tempted to say that this Greek element crept into our culture quite unawares. It may be probable. But lack of historical evidence keeps our hypothesis only a hypothesis. To the common man of Athens things useful were things beautiful. The pots and pans, the candlesticks and perfume bottles, the armour and the shield, the gods and the goddesses were things of beauty. Even the common objects of daily utility were decorated with scenes illustrating the life of deities whom they worhsipped. This feature is again quite Indian and to this day, in the villages, we find that the decoration and art they have is religious in motive. It speaks of Kaliayamardana, Krishna at the pot of curds, Krishna in rasakrida or Ishwara and Parvati or Bharat Milap or Sri Rama at Ayodhya, etc. Again, if history were to permit us, we may safely concede, that India accepted the Grecian tradition in faith and adopted it to her own conditions of religion and art.

Greek Architecture

We cannot say that the Greeks were master builders in the sense we may say the Indians of old were. They tried to avoid mechanical intricacies and engineering gymnastics as far as possible. They were artists, first and last, with no respect for labour and exertion in sculpture or architecture. Once they tackled a perticular problem, it was next putting blocks of marble together. For example, in general appearance, Athens must have been an ordinary city. The shops must have been stuccoed boxes and the houses flat-roofed. They could have constructed better domestic art if only they wished. But to them domestic buildings and commercial godowns were places of cheating and degrading morality and as such they were not subjects of architectural importance. Thay had no respect for women. They cared little or nothing for a woman. She was fit to live in the kitchen. Children were domesticated animals fit to be brought up in public stables to serve the state. In this respect the Greeks strike a contrast with the Indians of old. In India woman had her place in the society and at times she dominated man. Children were upheld as the blessings of god on humanity and were treated as the future citizens of the country.

The Greeks had great reverence for their gods and from their first attempts at temple construction we notice a precise principle governing the architect's mind. They were familiar with arches and vaults, with domes and minarets but refused them in preference to the four walls and a gable roof with a slight pitch which the primitive man used. But taking a simple design as their end, they achieved all perfection in it. Thus their architecture had its perfection in the temple. The Parthenon (Fig. 1) is such a work of wonder which proclaims the genius of the simple yet master architects of Greece. The picture shows the remains of the Parthenon, the temple of the goddess Athena, on the Acropolis at Athens. Later on the Romans striving to immitate the Greeks, added to the temple, domes and fancy columns to satisfy their love of embellishing.

The Greek Temple and the Amphitheatre

In shape the Greek temple is a rectangle, with a low-pitched, gable roof resting on

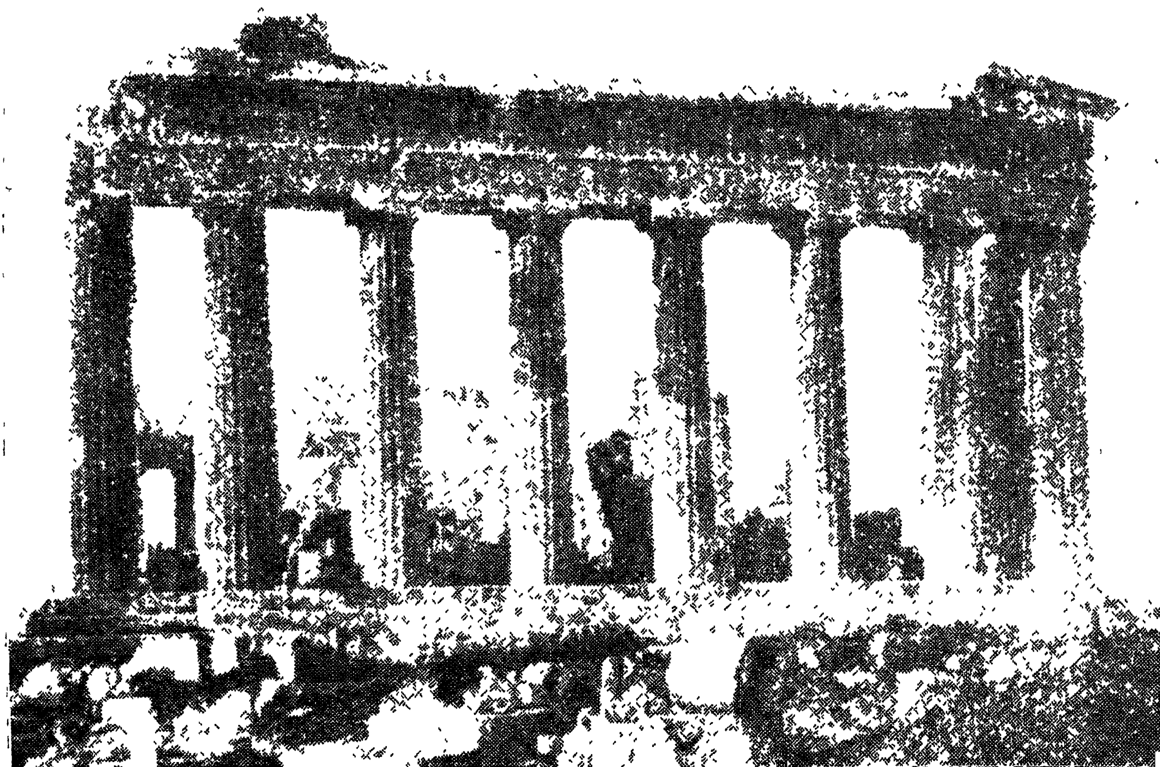

Fig. 1.

side walls. There are colemns to support a front porch and a colonnade running down the sides. In its early stages, it was made of limestone with two or four wooden columns at the front to stand the weight of an extended roof. But later on in its final development, it took a rectangular maıble structure with two rows of columns encircling it. Porticos were constructed in the front and back of it. They were entirely made of marble even to the tiles on the roof. This was all—the simple temple of the Greeks the Parthenon. But to this day, architects and engineers discuss the scheme of proportions in the Parthenon. The secret of its perfection is still a Pandora's Box.

Another form of Greek architecture which must be mentioned is the amphitheatre, the out door meeting place of the Greks. It is a place of dramatic offering, a public forum for social and political gathering. It is an open air stadium, with a semicircular are of seats on a verdant hill side. On the ground floor, a circular stage is built with the first tier boxes of the citizens of Athens on it. The slaves and artists used to be huddled up into the bleachers in the distant corners and in these wild backgrounds the tragedies of the great poets took place. The slaves were made victims of the wild ainimals and much to the pleasure of the audience. We have the outstanding story of Androcles and the lion which brings out the wild confusion that prevailed in the amphitheatre by way of sport. The Colosseum in Rome (fig. 2) is one of the world's most stupendous structures and an example of an amphitheatre the major part of which is yet in tact. It was finished in A. D. 80 and held about 50,000 people. Its length

was 600ft., and its width 500ft. The arena was 285ft , by 185ft.

Greek Influence on Indian Art and Architecture.

We have seen above that the Greeks came to know of India and her people in the fourth and third cnturies B.C. Alexander brought Greece and India nearer. That the Hindus were greatly indebted to the Greeks for developing their arts and sciences like astronomy, is not a point of dispute at all. But it is necessary to warn the reader that in their architecture the Hindus were not indebted to the Greeks. Buddhist Hindus developed their own architecture which was purely Indian. They borrowed nothing from foreign school of architecture or building. In Gandhara and in the Punjab no doubt we find certain evidence of Greek influence. Columns have been found distinctly belonging to the Ionic order. General architecture too bears a Greek character. But in the rest of the country the architecture immediately before or after the Christian Era is purely Indian and this would not have been so if Indian art was influenced by Greek art. As in the case of the Persian influence (1) it is a temporary wave of foreign culture that seemed to have covered and gulped in Indian art and architecture. The moment it subsided, the original and indigenour architecture again appeared in its true colours.

It was at Gandhara that for the first time the Buddha was represented in human form which seems definitely a Grecian influence; and all other images of the Buddha have sprung from this one. The head of the Buddha (Fig. 3) is in stucco and comes from Gandhara. This

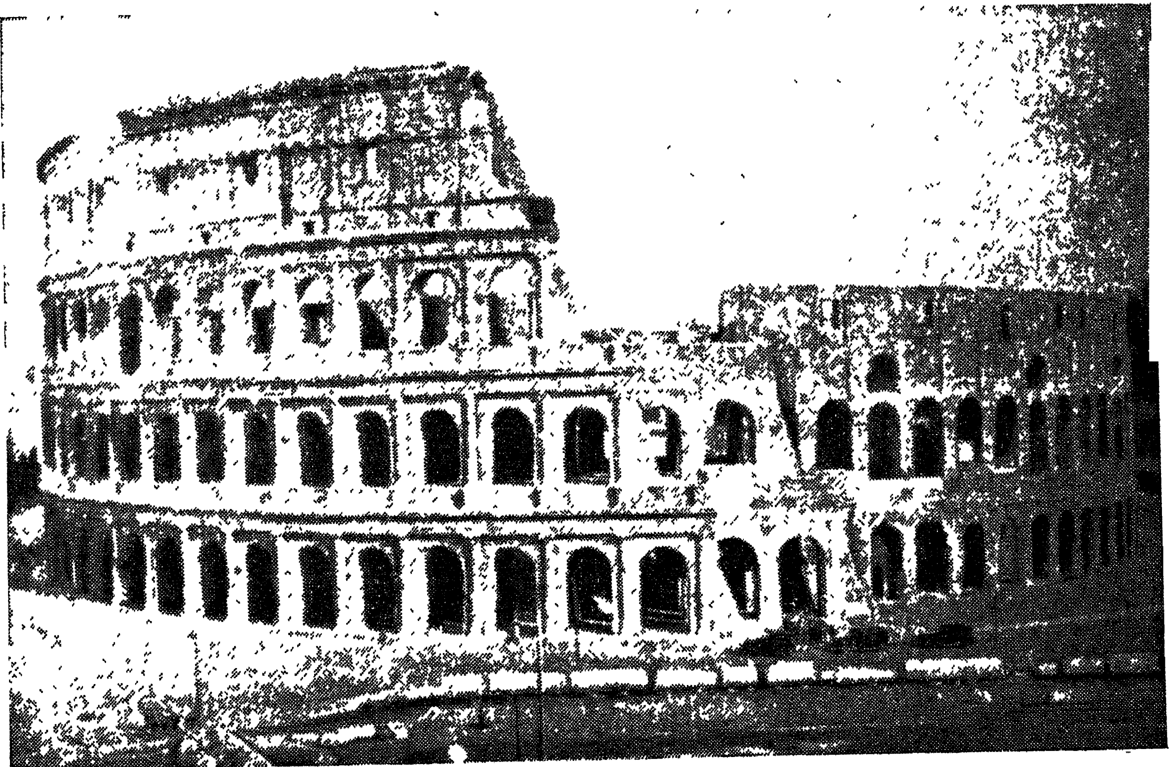

Fig. 2.

(1) Vide ARADHANA, Vol. II No. 7. July '66 Pp. 17-184.

is an example of the later Gandhara school and the Greek influence can be seen to be already fading away. The treatment of

Fig 3.

the eyelids, the poise, and the whole expression of infinite compassion shows the Indo-Aryan origin of it. Indian sculptor set free the limitations imposed by Vedic tradition and the conception of the Buddha image transcended its human form and became universal. Here we may say the influence of the Greco-Roman art ceased for the idea was grasped and made indigenous and thence forward we find Indian art again in its splendour. Unfortunately many Western scholars misinterpreted this as a direct influence on Indian traditions of art. On the other hand it is a feeble reflection of the Aryan genius which had swayed India ten Centuries before the Kushan kings.

Indirectly, however, the Gandharan art assisted the new movement from within, which was already tending towards the removal of the restraints of Vedic tradition. It thus gave a fillip to the heigher development of Indo-Aryan sculpture and painting as well as architecture in India.

(to be continued)

अद्भ्यः सम्भूतः पृथिव्यै रसाच्च ।
विश्वकर्मणस्समवर्तताऽधि ।
तस्य त्वष्टा विदधद्रूपमेति ।
तत्पुरुषस्य विश्वमाजानमग्रे ॥

वेदाऽहमेतं पुरुषं महान्तं ।
आदित्यवर्णं तमसस्तु पारे ।
सर्वाणि रूपाणि विचित्य धीरः ।
नामानि कृत्वाऽभिवदन् यदास्ते ॥

TEMPLES XVII

By

YATHARTHAWADI

RAMAVATARA-DIVYAMANUSHA SAMBHAVA

"गुणवान्" (gunavān) :—

The Valmiki Ramayana begins with a question "Can you tell me who it is among men who combines in him all these qualities?" Valmiki puts this question to Narada enumerating sixteen qualities. Narada replies:

"बहवो दुर्लभाश्चैव ये त्वया कीर्तिता गुणाः ।
मुने वक्ष्याम्यहं बुद्ध्वा तैर्युक्तः श्रूयतां नरः ॥"

You have enumerated many gunas (qualities) difficult to combine in one: yet I shall just think out and tell you who that man is who possesses these qualities. A reply direct to the question of Valmiki is the story of Rama which abounds in events illustrative of the qualities enumerated by him. It is easy to tell a story and draw the characteristics of the individuals therefrom. But to enunciate the qualities first and in elaboration there of to develop the story perfectly in tune with actualities is a unique art and Valmiki Ramayana is a solitary example of the same. The first quality enunciated by Valmiki is "गुणवान्" (Gunavan). Gunavan means one who is endowed with Gunas. When number of specific Gunas are enumerated, the word Gunavan cannot be one of the specific qualities because there is no specification of any quality in the word Gunavan. In Sanskrit, there are two words to denote one endowed with Gunas viz., Guni (गुणी) and Gunavan (गुणवान्). Though both the words mean the same thing, there is subtle difference between the two. In the first, there is no pratyaya and in the second, "वान्" is the pratyaya. In the word without pratyaya i.e. गुणी (Guni) the character and the characterised are inseparable while in the word गुणवान् (Gunavan) as in the case of धनवान्, प्रजवान्, etc. the character can be associated or dissociated at will, with the characterised. Here Valmiki uses the word Gunavan (गुणवान्) instead of Guni (गुणी) presumably because of the Saguna—Nirguna swarupa of God which is in his mind being himself a great Rishi and a Tapasvi. He wants evidently to denote that God is Nirguna in His absolute state, and that He at His will can become attributed or not. He can put on the gunas on himself and appear as *Saguna* or cast them off and remain *nirguna*. "यथोर्णनाभिस्सृजते गृह्णते च" (Chandhogya) like a spider which creats the web out of itself and gets engulfed in it so long as it likes, and swallows back the whole web when not required and becomes free.

Coming to the saguna aspect, the word 'gunavan' should denote that one great quality without which the *Avatara* would lose its significance viz., the soulabhya-guna. 'Avatara' means Ava–low, tarati–descends – "descending low" is the meaning. This indicates that God Almighty who is the highest beyond conception descends down to the lowest, ("सकलमनुजनयनविषयतां गतत्वं") to become an object of sight to all born beings. In Rama avatara, he not only descended down on earth to the level of human beings but he also descended down to the level of the lowest of them and even to that of the monkeys. On the first day of his exile, he with his beloved brother and his wife went in search of Guha in the forest. Hearing Rama coming, Guha, the king of

hunters, an old man, came forward with his tribe, to meet Rama. Guha and Rama met. Valmiki finds the limit of avatara sowlabhya (अवतारसौलभ्य) in this meeting:

" पद्भ्यामभिगमाच्चैव स्नेहसंदर्शनेन च
भुजाभ्यां मृदुपीनाभ्यां पीडयन् परिषस्वजे "

Rama advanced and embraced Guha lightly and tightly; *lightly* because, being an old man, his (Guha's) body may not stand the strength of Ramas arms, and *tightly* because the degree of love would remain unexpressed otherwise. Valmiki expresses these ideas most poetically in the two words मृदु (soft) and पीन (well developed) arms. It looks as though Valmiki has entered the body of Guha and enjoys himself the light and tight embrace of Rama. Not only did Rama find His level with Guha by His embrace. He even considered him superior. He reciprocated to the tie of friendship and in doing so, he totally divorced any thought of superiority or inferiority of caste or creed. He openly said to Guha "you are the king in your own region. I am one on exile just thrown out of my kingdom. How can I sufficiently reciprocate to your friendship expressed by your coming walking to meet me?" Saying thus, he embraced him. It is this quality of Rama which makes him find his level with those who advanced their friendship to him without consideration of any other factor. This is the most valuable quality of man which would elevate him to the status of God. This is like water in the clouds descending down and mixing with the water in the gutter.

" समोऽहं सर्वभूतेषु न मे द्वेष्योऽस्ति न प्रियः "
(Bhagavad Gita Chapter IX Sloka 29)

The Lord says in the Bhagavad Gita "I am equal to all. I have none to choose or discord". It is this quality of Rama that was the cause of his endearment to one and all, a character rare in most human beings. Is it not by this character in him that Mahatma Gandhi found a place in the heart of one and all? To become one with the group of men with whom he mingled was the chief quality in Rama. He was a rishi amongst the rishis. He behaved as an ordinary individual when he went in search of Sabari and ate what she gave. He identified himself with Sugreeva and treated Vibhishana as one of his own brothers. In the Divyaprabandham, Alwar wonders at the avatara sowlabhyam in the son of Dhasaratha eating along with the monkeys. The greatest of Devas and the Vedas and the Gnanis are still in search of God but that God has come down on earth and goes from town to forest, from forest to the caves and from the caves to the end of the ocean in search of his bhaktas. The limit of sowlabhya has been reached in Rama avatara and it is this to which Valmiki refers as the first and foremost quality by the word 'गुणवान्'

This may also be interpreted from the nirguna aspect. To be able to associate and dissociate with attributes at will, it is necessary that the object by itself should be attributeless. To remain attributeless, the object should not undergo any change in form (nirvikaram), should be indivisible (niravayavam), independent of anything else for its existence (nirasrayam), unmodifiable (nirvikalpam) untaintable (niranjanam) and absolutely pure (nirgunam) i.e. characterised by its own nature distinct from all other—Swetara samasta vastu Vilakshanatvam "स्वेतरसमस्तवस्तुविलक्षणत्वं" and "हेयप्रत्यनीककल्याणैकतानत्वं" The above are the six negations for an object to be nirguna. There is no such object in the world except God Himself. When he is associated with the jagat, He

is saguna and when he is dissociated with it, He is nirguna. It was possible for Rama alone to exist in both the states and this could be perceived in the character of Rama as depicted by Valmiki in his Ramayana.

The kingdom was offered to him. The same was taken back and he was sent to forest. The former did not cause elation nor the latter depression of mind. He was practically immune to pain and pleasure. But at the Chitrakuta, when he heard from Bharatha that his father was dead, he became a prey to grief. During his search for Sita in the forest, he came to the banks of the Pampasaras and there he cried and behaved like an ordinary man who has lost his wife. He was practically overpowered by maya. But he was reminded of his divine nature in time by Lakshmana"

"त्यज्यतां कामवृत्तत्वं शोकं सन्त्यज्य पृष्ठतः ।
महात्मानं कृतात्मानं आत्मानं नावबुद्ध्यसे ॥"
(Kiskindhakanda Sarga 1 Sloka 123)

"I do not like", Lakshmana says, "your crying like an ordinary man (Kamuka) Have you forgotten that you are Paramatma? Throw off this maya (कामवृत्ति) and rise. Reminded thus of his divine nature Rama became perfectly composed. He behaves like an ordinary mortal before Kabandha who assumes an air of superiority and advises him to go and seek the help of Sugriva. Before Sugriva, he subjects himself to the tests imposed on him. Even Lakshmana could not bear this kind of subjugation to a monkey. He says:

"लोकनाथः पुरा भूत्वा सुग्रीवं नाथमिच्छति"

"What a pity! The Lord of the Universe subjugates himself to Sugreeva (a monkey). He satisfied Sugreeva by passing the tests that were prescribed by him. On Vibhishana's advice, Rama does Saranagati to Samudra Raja. It failed however and only by using his divine powers he was able to subjugate the ocean king and build the sethu across. He remained bound by nagapasa like a mortal though he had the power to destroy all the rakshasas at one stroke. Thus it could be seen that Rama behaved like a mortal with a poise being thoroughly conscious of his divinity, the powers of which he used whenever necessary.

The Lord in the Bhagavad Gita also says:

"उदासीनवदासीनं असक्तं तेषु कर्मसु" Chapter IX Slo. 9.

"I associated with the working of the world unabsorbed in it like one who is indifferent".

Though Rama was actually the doer, he never associated himself with the doership. To weep for the loss of Sita and at the same time remain fully conscious of his divine powers is possible only for Rama. He searches with his brother in the forest for his lost wife: He does not know where and by whom she is taken away: he cries like a child. In the midst of this, He awards *moksha* to Jatayu. After finishing the obsequies for Jatayu, he orders the soul of the bird to go to the highest world:

"गच्छ लोकान् अनुत्तमान्"

The same idea is expressed by Sri Kurattalvar in his 'Atimanusha sthavam' as follows

"अक्षुण्णयोगपथमप्यहतं जटायुं
तिर्यञ्चमेव बत मोक्षपथे नियोक्तुं ।
शक्नोषि वेत्सि च यथा स तदा कथं त्वं
देवीमवाप्तुमनलं व्यथितो विचिन्वन् ॥"

"Oh! Rama! You are able to place Jatayu on the mokshamarga a bird unfit by birth for any yogamarga and at present killed by Ravana (a Brahmin), while you are youself searching for the

way by which Sita had been carried". It is possible for you alone to be divine and human at the same time. Divineness is the *nirguna* state and humanness is the *saguna* state. Whenever necessary his divinity exerted itself, while all the time, Rama behaved as a perfect man well within the bounds of the laws of the world (Sastras). He came to show that it is possible to be a perfect man without prejudice to his being God. This is the idea that Valmiki intends to communicate to us by the word 'Gunavan', In view of the above, is it wrong to remind us that we are divine although human and that it should be our endeavour to behave as perfect men as Rama did and become more and more conscious of our divine nature. This is exactly what is connoted by the two mahavakyas, "अहंब्रह्मास्मि" (Aham Brahmasmi) and 'तत्वमसि" (Tatvamasi).

(to be continued)

GEETHA IN ONE CHAPTER

By

SRI VIDYASANKARA BHARATI SWAMI

We have seen in the previous article the various slokas in Geetha which contain the essenced Geetha in a nutshell. Now what is the chapter of all the 18 chapters of Geetha, which cotains essence of Geetha?

A close and critical study of all the 18 chapters reveals to us that it is the 15th chapter, and not any. How it is, we shall see.

The essence of Geetha has been shown in all the previous articles to be this:—Brahman is the only reality. It is Existence, Inteligense, Bliss and Infinite. (సత్, చిద్, ఆనందం, అనంతం). The creation is only a super imposition on it, and has no real existence. Jeeva is not really different from such Brahman, but appears different on account of Upadhi or body, like the space enclosed in a pot (ఘటాకాశ), which appears different from the space all round it, though it is really not different from it. Mukthi is realisation of such a position. The various means for attaining such a position are stated in Geetha as Nishkamakarma, Yoga, Bhakti, Vairagyam, Prapatti or Sanyasam, and finally jnanam We shall now see how such a positio of Mukti, and how the various means ar expounded in the 15th Chapter.

This Chapter, which is the shortest contains 20 slokas only. It begins with a description of Samsara or creation, in th form of a Peepal (అశ్వత్థ) Tree. The 1st two slokas—

" ఊర్ధ్వమూల మధశ్శాఖం అశ్వత్థం ప్రాహురవ్యయం।
ఛందాంసి యస్య పర్ణాని............
అధశ్చోర్ధ్వం ప్రసృతా స్తస్య శాఖాః
గుణ ప్రవృద్ధాః విషయప్రవాళాః।
అధశ్చ మూలాన్యను సంతతాని
కర్మాను బంధీని మనుష్యలోకే॥"

describe it in all its details. This tree is said to have its source in Brahman. Now what is the nature of this creation? Is it real or not?. This point is dealt with in the 3rd sloka which runs thus :—

" నరూప మస్యేహ తథోపలభ్యతే
నాంతో నచాదిర్నచ సంప్రతిష్ఠా।
అశ్వత్థమేనం సువిరూఢ మూలం
అసంగశస్త్రేణ దృఢేనఛిత్వా॥"

This sloka reminds us of the Vedic Mantras which describe creation in the following manner :—

(1) " కో అద్ధావేద క ఇహప్రవోచత్
కుత ఆజాతా కుతఇయం విసృష్టిః।

(2) నా సదాసీన్నో సదాసీత్ "

That is, creation is neither real nor un-real, it is not real like Brahman; it is not un-real like hare's horn. So it is indescribable or anirvachaniya, or Mithya (మిథ్యా). It has appearance without reality. For all such appearances, which are super-impositions, there must be a substratum, which is real. Brahman is described as the substratum (ఊర్ధ్వమూలం) for this creation. In confirming it to an Aswaththa tree, its ephimerical or transitory natures brought forth. The word Aswaththa itself denotes, by its root, that it is a thing which does not last even till to-morrow (నశ్వోఽపతిష్ఠతే ఇత్యశ్వత్థం). Further, the leaves of a Peepal tree move even for the slightest possible motion in the air, thereby also indicating the transitory nature (చంచలత్వం), unlike the leaves of other trees. Such a creation no beginning, no end even, and no subsistence even when it appears and has no real form as the above sloka shows. All the same it is described as avyaya or everlasting. By the use of the word avyaya, we should not take it as eternal reality like Brahman; in the context its meaning is that it is everlasting like a river (ప్రవాహతో నిత్యత్వం). A river which flows throughout the year is said to be eternal not because it is unchanging like Brahman, but because it keeps up a form of eternality, by the continuous flow of water, even though the particles of water in it change every second and always. So it is everchanging and yet everlasting. This everlasting nature or avyayathvam is from the view point of ordinary people who are subject to Maya or Avidya and not from realised souls or Mnktapurushas, who have conquered Maya or Avidya. (మామేవయే ప్రపద్యంతే మాయామేతాం తరంతితే). That is why this Maya, out of which this creation has emanated, is described as also without a beginning, but with an end (అనాది, సాంతం) from the view point of jnanis. Further the latter portion of that Sloka also states that this tree of Samsara or creation is liable to be cut as under or destroyed by the sword of non-attachment(అసంగత్వం, వైరాగ్యం) which is sharpened on the stone of Viveka, thereby showin the ending nature of creation from the view point of jnanis. Thus the 1st three slokas themselves establish the reality of Brahman, and that the creation is Mithya or a superimposition on Brahman without real substance in it. Further slokas 16, 17, and 18 at the end also show that Brahman which is described as Purushottama is above Kshara (i.e. creation) and also above Akshara (i.e. Maya out of which the creation has emanated) and is the only real entity thereby implying the Mithyatvam of creation.

Now we shall see how this 15th chapter expounds the identity of Jeevatma with Brahman. There are three slokas which deal with this subject. 15th Sloka begins by saying "సర్వస్యచాహం హృది సన్నివిష్టః" i.e. Brahman only resides in the hearts of all beings. The same idea is expressed in Brahma Valli of Taithiriya Upanishad by the Mantra యోవేద నిహితం గుహాయాం పరమే వ్యోమన్. There the Valli or chapter begins by saying that one who knows Brahman attains Moksham (బ్రహ్మవిదాప్నోతిపరం) and then describes Brahman as sat, chit and Ananta (సత్యంజ్ఞానమనంతం బ్రహ్మ). So, one who knows Brahman in that form only gets Mukti. If so, where is that Brahman to be found or searched for knowing? The Valli says that Brahman is in heart of

every one and so one must search there only and know it. The wod గుహా in that Mantra means the cavity of Buddhi, and the words పరమే, వ్యోమన్ mean within the space enclosed in the heart, i.e. Brahman is found in the cavity of Buddhi enclosed in the heart. But we know as a matter of fact that it is Jeeva that resides there. So we have to understand from that Mantra that what we call Jeevatma in ordinary parlance is really Brahman only and not different form it. The next Mantra ' "తస్మాద్వాఏతస్మాదాత్మన ఆకాశ స్సంభూతః" makes it plain by describing that Brahman of the previous Mantra as 'Atma' thereby treating both as identified. Further, Chandogya Upanishad 6th Capter states that Brahman only is called by the name Jeevatma when it manifests in the body of a man(అనేనజీవేన ఆత్మనా అనుప్రవిశ్య). Brahma Valli also expresses the same idea through the Mantra తత్సృష్ట్వాతదేవానుప్రావిశత్. So the intelligence within every being is that Brahman only, though it goes by the name of Jeeva. So the words ' "సర్వస్యచాహం హృదిసన్నివిష్టః" in the 15th sloka show that the Jeeva is really not different from Brahman. Further, that very famous sloka in that chapter (sloka No. 14)

అహం వైశ్వానరో భూత్వా ప్రాణినాం దేహమాశ్రితః।
ప్రాణాపాన సమాయుక్తః పచామ్యన్నం చతుర్విధమ్॥

also expresses the same idea, as it states that the Vaisvanara (jeeva) in every being a Brahman only, thereby also establishing the identity between Jeevatma and Brahman. There is yet another sloka (No.7) "మమైవాంశో జీవలోకే జీవభూతస్సనాతనః" which states that Jeeva is an 'amsa' of Brahman. Here what is the meaning of the word 'Amsa' (అంశః)? Its ordinary meaning of 'part' does not fit in here, as Brahman is without parts, Niravayava. If Brahman has parts, then it must collapse or must be liable to destruction like every object which has parts, by the seperation of the various parts some day or other. If thus Brahman is Nirvayava, then what is the meaning to be given to the word 'Amsa'? There is another sense in which that word is used. It is in this way. The reflected image of sun in water is described as amsa of Sun (సూర్యాంశః).—Similarly the space enclosed in a pot (ఘటాకాశః) is described as ఆకాశాంశః. In these two expressions, the word 'Amsa' does not mean part. Similarly Jeeva is described as an 'Amsa' of Brahman, as it is a reflection of Brahman in Antahkarana or is enclosed by Antahkarana like ఘటాకాశః. That this is the correct view and the only view to take under the circumstances is further established thus. In the previous sloka (No. 6), the latter portion states that one who goes to Brahman does not return (యద్గత్వాన నివర్తంతే తద్ధామ పరమంమమ) The idea of going but not returning is against Sastra and also against common sense. Going always implies returning, just as birth implies death, creation implies dissolution and combination implies separation ("సర్వాహి గతిరాగత్యంతా, సంయోగాః విప్రయోగాంతాః"). If, so, what does Krishna mean when He describes reaching Him as not subject to returning? It is explainable only if the word 'Amsa' is taken not as a part, but as stated above as in the case of a reflected image or space enclosed in a pot (ఘటాకాశః); for in those cases the reflected image of Sun in water goes and reaches the Bimba or Sun as it were when the water disappears, and does not return, and space enclosed in a pot (ఘటాకాశ) goes and reaches the space outside as it were (మహాకాశః) when the pot is broken, and does not return. So in such cases only, there is so called going without returning. Similarly Brahman is called

when enclosed in Antahkarana and when Antahkarana disappears (అమనస్కత్వం), Jeeva is described as going to Brahman and merging in it, without returning, i e. Jeevathwam disappears, and Brahman only remains. This may be expressed in the form of an equation thus:—Brahman + Antahkarana = Jeeva–Antahkarna = Brahman. If thus Antahkarana is made to disappear or made to functionless, the very person who till then considered himself as Jeeva realises his own self as Brahman only. That is what the above equation establishes. Further the word 'Amsa' comes from the root అశూవ్యాప్తౌ" which indicates all pervasionness. This root-meanging also supports the above interpretation of that words 'Amsa'.

In Narayana Upanisahd there is a portion, which goes by the name of 'Mantra Pushpam' which begins thus'

"సహస్రశీర్షం దేవం విశ్వాక్షం విశ్వశంభువం"

This portion gives a description and also location of heart in the human body, and states that, in the cavity of that heart, Paramatman resides, and that is Brahma, Siva, Hari, Indra, Akshara Parma-Swarat. This also shows that jeeva is really not different from Brahman.

In wonderful and convincing way, this identity between Jeevatma and Brahman is established in this chapter. The very first portion of the chapter begins with a description of the tree of Samsara or creation as everchanging etc., and says that one who knows this wonderful tree is a Vedavit (యస్తంవేద సవేదవిద్). In the middle of the chapter Brahman is described as the only entity that can be known by a study of all the Vedas and as the promulgator of the Vedanta Sampradaya and is also described as Vedavit (వేదైశ్చసర్వైరహ మేవవేద్యః వేదాంతకృత్ వేదవిదేవచాహం) finally at the end, Brahman is described as Purushottama, and the chapter ends by saying that one who knows Brahman as such Purushottama, is a Sarvavit (సర్వవిద్). The terms Vedavit and Sarvavit convey the same idea of omniscience (సర్వజ్ఞత్వం). Thus both brahman and jeeva are described by the same expression Vedavit, thereby establishing their identity but of course it is not jeevas in their ajnana condition that are called Vedavit or identified with Brahman, it is only those jeevas who have known the true nature of creation, as a mere superimposition on this substratum of Brahman and who have known Purushottamatwam of Brahman that are described as identical with Brahman. No doubt the 1st sloka says that he who knows the Samsara or creation is a Vedavit. But that does not mean that he who knows the creation as it appears or as real Vedavit; for the creation is admittedly everchanging, inanimate and full of sorrow (అనృతజడదుఃఖాత్మకం). One who knows such a type of creation does not deserve any mention and can be described as only an ignorant person and not an omniscient being, or a realised soul. So, when Bhagavan says that the knower of such a Samsara is a Vedavit. He means only a person who knows it as a superimposition on Brahman: that is why in the 3rd sloka, the matter is made plain as explained above.

Further, there is the principle ఏకవిజ్ఞానేనసర్వ విజ్ఞాన ప్రతిజ్ఞా; i.e. knowledge of one being the knowledge of all implied in that last sloka (No. 19) when it says that he who knows Brahman as Purshottama, knows all. For, if Brahman, creation and jeeva are all three independent entities, then knowledge of any one of them can never be the knowledge of the rest. This principle holds good only if creation is not real, but only a superimposition on Brahman,

and if jeeva is relly not different from Brahman, in such a case only knowledge of Brahman is knowledge of all, for there is nothing else that needs to be known really apart from Brahman.

Thus the foregoing establishes that the 15th chapter contains in it those fundamental positions that are taught in the whole of the Geetha regarding God, man and creation.

Now we shall try to understand how this chapter also contains in it the various means that are taught in the whole of the Geetha for realising such an end.

We have stated at the outset that the various means are Nishkamakarma, Yoga, Bhakti, Vairagyam, Prapatthi or Sanyasam and gnanam. Slokas 3, 4, and 5 lay down these various kinds of means. Sloka 3 lays emphasis on Vairagyam or nonattachment and says it is the most important of all the Sadhanas (అసంగ శస్త్రం) while the 4th sloka points to Prapatthi as the chief means when it says తమేవచాద్యం పురుషంప్రపద్యే. Then the fifth sloka beautifully enumerates all the various means including the above said Vairagyam and Prapatthi. The sloka runs thus :—

"నిర్మానమోహా జితసంగదోషాః అధ్యాత్మనిత్యా వినివృత్తకామాః। ద్వంద్వైర్విముక్తాః సుఖదుఃఖ సంజ్ఞైః గచ్ఛంత్య మూఢాః పదమవ్యయంతత్ ॥

The first expression indicates absence of Mana (మాన) and Moha (మోహ). Mana is Ahamkara or Darpa and is exhibited by a person who is conscious of his so called greatness, as compared with others. Moha is Aviveka or delusion or wrong perception and both are the results of identifying oneself with his body, and are the consequences of impurity of mind (చిత్తదోషాః). These can be got rid of only by Nishkamakarma (చిత్తస్య శుద్ధయేకర్మ). Then the second expression 'జితసంగదోషాః' indicates Vairagyam or nonattachment. The third expression 'అధ్యాత్మనిత్యాః' is indicative of Bhakti, as it means those whose minds are always devoted to the Swarupa of Paramatma "పరమాత్మ స్వరూపాలోచనతత్పరాః while the fourth expression వినివృత్తకామాః clearly indicates yoga "యోగశ్చిత్తవృత్తి నిరోధః" The fifth expression "ద్వంద్వైర్విముక్తాః సుఖ దుఃఖసంజ్ఞైః" shows the condition of Sanyasin or Prapannas as it is only they that are unaffected by Dwandwas like heat and cold, pleasure and pain etc. As stated in one of my previous articles, of Bhakti and Vairagyam, if Vairagyam, preponderates, then it leads to Sanyasam ; if, on the other hand, Bhakti preponderates then it leads to Prapatthi. Either way, such a person is least disturbed by the conditions of the body or of this world. Then finally, the last expression 'అమూఢాః' means those that are completely devoid of Avidya or nescience and have fully equipped with Vidya or jnanam. Such people attain that which is Avyayam (అవ్యయం పదం) i.e. Mukti.

Thus the 15th Chapter of Geetha first describes the creation as ephemeral or Mithya, then states that the Jeeva is not really different from Brahman, and at the end describes Brahman as the only real entity and as Purushottama, and concludes by stating that one who knows such Brahman is a sarvavit or Brahman itself. Further, the various means are also enumerated in the middle as stated supra. Thus a critical study of 15th chapter shows that it contains the essence of Geetha both with regard to end and means.

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

SEPTEMBER 1956

Editor

P. PERAYYA SASTRI, P.O.L.,

PUBLICATION OFFICE:

"ĀRĀDHANA"

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

విషయసూచిక

పుట

తెలుగు

CONTENTS

PAGE

ENGLISH

" ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి "

సకృ దేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మీ'తి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ॥

సంపుటము ౨ దుర్ముఖి - భాద్రపదము సంచిక ౬

ॐ

तामग्निवर्णां तपसा ज्वलन्तीं वैरोचनीं कर्मफलेषु जुष्टाम्।
दुर्गां देवीꣳ शरणमहं प्रपद्ये सुतरसि तरसे नमः॥

तै॥ आ॥ प्रा॥ १०. अनु ॥ २ ॥ मं ॥ २ ॥

తాత్పర్యము :- దుర్గా కల్పములందు నిరూపింప బడినట్టియు, అగ్నివర్ణము కలిగినట్టియు, తపస్సుచే వెలుగుచున్నట్టియు, పరమాత్మ స్వరూపముగ చూడ బడునట్టియు, (ఉపాసకులచే) కర్మ ఫలములకు సేవింపబడు చున్నట్టియు, దుర్గాదేవిని నేను శరణము పొందుదును. సంసారమును తరింప చేయునోదేవీ! సంసారోత్తారయిత్రివగు నీకు నమస్కారము.

తై॥ ఆ॥ ప్ర. ౧౦. అను ౨. మం ౨॥

जुषतां मे वागिदꣳहविः। विराड्देवी पुरोहिता।
हव्यवाडनपायिनी। यया रूपाणि बहुधा वदन्ति।
पेशाꣳसि देवाः परमे जनित्रे। सा नो विराडनपस्फुरन्ती।
वाग्देवी जुषतामिदꣳ हविः॥

तैत्तिरीयब्राह्मणम् - कां - २ - प्र - ५ - अनु - १. मं. २ ॥

తాత్పర్యము :- వివిధములుగ ప్రకాశించుచున్నట్టియు, దేవతావిగ్రహరూపిణి యగునట్టియు, ప్రథమముగ ప్రవర్తించునట్టి వాగ్దేవి ఈ పరికల్ప్య మానమగు హవిర్ద్రవ్యమును స్వీకరించుగాక! హవ్యవాహయగునదై (మాకు) అనపాయిని యగుగాక! పరిదృశ్య మానమగు నామ రూపాత్మకమగు జగత్తునంతను, ఉత్తమజన్మము నందున్న దేవతలు ఏ వాక్కుచే మనోహర రూపములునుగా చెప్పు చున్నారో, అట్టి విరాడ్రూపమగు వాగ్దేవి అర్థాభిధానము నందు అకుంఠితమగుచు ఈ హవిర్ద్రవ్యమును సేవించుగాక!

తై॥ బ్రా॥ కాం. ౨. ప్ర - ౫. అను ౧. మం ౨॥

శ్రీ దేవీ వరివస్యాంజలి

సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ, ఉభయభాషాప్రవీణ, కవిశేఖర, పంతుల లక్ష్మీనారాయణ శాస్త్రి

౧

శ్రీదేవీ వరివస్య, మాతృ చరిత శ్రీలాస్య, మాయా జగత్
ప్రాదు ర్భార రహస్య, తద్గురు కృపా వాప్తిన్ నిబంధించెదన్
నాద జ్ఞాన-కళావిభూతి-బలవిన్యాస-స్వరూపామృతా
స్వాదశ్రీల, ప్రమా! రమా! ఉమ! పరాశక్తీ! కటాక్షింపవే!

౨

అతఁడున్ నీవొకతై, తదీక్షణగ రెండై, తుర్యవై చండికా
కృతి తత్కామిని వైతివంబ! పిదపన్ గీర్దేవివై జ్ఞానసు
స్థితియున్, మంగళదేవివై సుకృతియున్, శ్రీగౌరివై కామసం
గతియున్, గూర్ప త్రిమూర్తివైతకట! దుర్గాదేవి! సర్వేశ్వరీ!

3

భగవానుండు జనార్దనుండలసి కల్పాంతమ్మునన్ యోగని
ద్రగుడైనన్, మధుకైటభుల్ ప్రబలులై స్రష్టన్ పధింపన్ యతిం
పగ, బ్రహ్మస్తుతి చక్రిచే నసురసంహారమ్ముఁజేయించు మూ
ర్తిగ కాలాకృతి యోగమాయయగు 'కాళీదేవి'ఁ బూజించెదన్.

౪

బహుతేజః పరిపూర్ణశక్తియగు నేపద్మాస్య - తా నొంటిగా
అహితుండై దిగధీశులన్ హరి ననాయాసమ్ముగా గెల్చి దు
స్సహ దుర్వీర్య దురాత్మయుక్తుఁడగు రక్షస్స్వామి, సేనాన్వితున్,
మహిషంగూల్చె, తదంబ చండిక (లక్ష్మిని) మహామాయన్ బ్రశంసించెదన్.

౫

చండుడు, ముండుడున్, ప్రబలశక్తి విశేషయుతుండు రక్త బీ
జుండును ధూమ్రనేత్రుడును, శుంభ నిశుంభులఁగూడి దుర్మదో
ద్దండులుగా; సురవ్రజహితంబుగ, శ్రీ జగదంబ కోశమం
దుండి జనించు కౌశికివయోనిజ వీవు మహా సరస్వతీ!

౬

అమ్మా! హుంకరణాగ్నికాహుతిగ సేనాధ్యక్షు ధూమ్రాక్షునిన్
రమ్మన్నా, వల రక్తబీజు నసిధారన్ ముంచి నీరక్తునిన్
గమ్మన్నావు, నిశుంభశుంభుని స్వబాణశ్రీ పరీరంభమున్
గొమ్మన్నావు, భవన్మహత్త్వము కడున్ జోద్యమ్మహో! కౌశికీ!

౭

చండుని ముండునిన్ సులభ శక్తి గ్రహించినవేళ, రక్తబీ
జుండనిఁ జేయుచో, నతని శోణితబిందులఁ గ్రోలు వేళ, బ్ర
హ్మాండము నిండదంతములు నాస్యము జిహ్వయుఁ జూపుచుండు చా
ముండను కాళికాంశమగు మూర్తి మదార్తి నడంపఁ గొల్చెదన్.

౮

మహితాక్షమాలా కమండలుధారిణి - హంసవాహన - "బ్రాహ్మి" యనెడి మాత
చంద్రరేఖా విభూషణ - త్రిశూలాయుధ - వృషభవాహన - "శాంకరి" యను మాత
శక్తిహస్త - మయూర చారు వాహన - శ్రీ గుహాకార - 'కౌమారి' యనెడి మాత
శార్ఙ్గగదాశంఖ చక్రపాణి - ఖగేశ్వ రారూఢ - 'వైష్ణవి' యనెడి మాత
అద్భుతాకృతి - వరాహశరీర - ఘోరదంష్ట్రాన్విత - "వారాహి" యనెడి మాత
కేసరాక్షేప విక్షిప్తఋక్ష - నృసింహు నెనవచ్చు - 'నారసింహి' యను మాత
వజ్రపాణి - సురేంద్రువలె సహస్రేక్షణ - ఘననాగ హయ - "ఐంద్రి" యనెడి మాత
ఆశ్చర్యశక్తివీర్య స్వరూపప్రతాపాన్విత - "చాముండ" యనెడి మాత
మాత "శివదూతి"తో 'నవమాత'లగుచు
దుర్జయుల దుర్నయుల దుర్మతుల నడంచి
ఏమహామాతలు జగాలనేలుచుందు
రామహామాతలు మదార్తినపనయింత్రు

౯

శాంతిక్షాంతులు పుష్టితుష్టులు దయాశ్రద్ధాస్మృతి జ్ఞప్తులై
కాంతిక్రాంతులు సిద్ధిబుద్ధులు స్వధా, స్వాహా, సుధా సుప్తులై
శ్రాంతిభ్రాంతులు భుక్తిముక్తులు కళాశాస్త్రాస్త్రముల్ సూక్తులౌ
సాంతానంత నిరంతరాంతర మహాశక్తిన్ విభావించెదన్॥

౧౦

నీలాశ్మద్యుతికోమలా! త్రిణయనా! నిత్యా! 'మహాకాళి'! శ్రీ
మాలాపాణి! ప్రవాళకాంతి మధురా! మాతా 'మహాలక్ష్మి' వి
ద్యాలావణ్యమయీ! ఘనాంత శశివర్ణా! 'శ్రీ మహావాణి' మీ
శ్రీ లీలమ్మగు రూపుఁజూపి - నవరాత్రి స్ఫూర్తి సంధింపుడీ!

శ్రీ కనకదుర్గా క్షేత్రము - విజయవాడ

కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దీవినరసింహాచార్యులు - అష్టావధాని - అవనిగడ్డ.

క్షేత్రములకు ప్రభావము **వేనివలన** కలుగును?

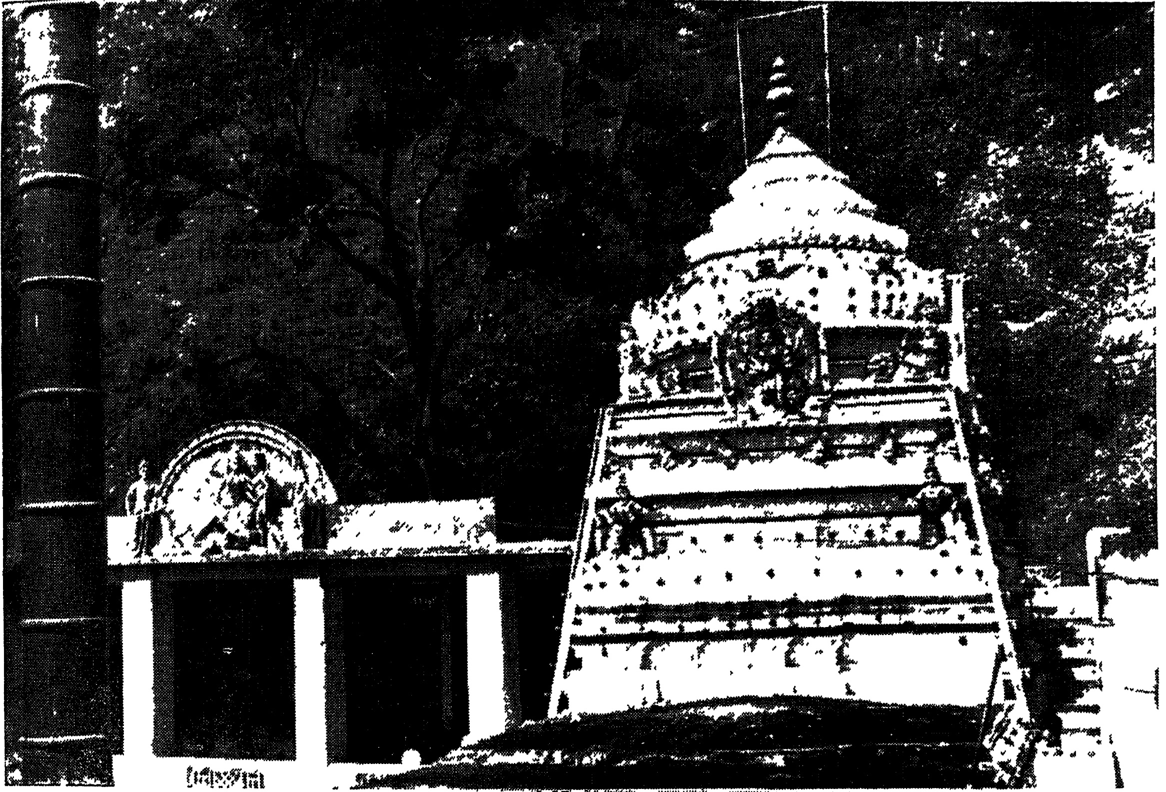
ప్రతి క్షేత్రమునకు పవిత్రములైన నదులవలనను, పర్వతములవలనను, మాహాత్మ్యము కలుగును. ఏలననగా యేస్థలమును మహాత్ములైన ఋష్యాదులుగాని, సిద్ధులుగాని, అవతారపురుషులైన యార్యులుగాని త్రొక్కుదురో, సంచరింతురో, లేక నివసింతురో, యాప్రదేశమునకు వారి సంసర్గమువలన ప్రభావ మతిశయించుచుండును. వారు నిర్మలోదకసేవనమున, యంతర్బహిర్మాలిన్యములను క్షాళనమొనర్చుకొని శాంతి దాంతులనుఁ జేకూర్చుకొనుచుందురు. అట్లు చిత్తశాంతినిఁబొంది సిద్ధులగుటకు నిర్మలోదకములును, నిర్జనప్రదేశములు నావశ్యకములు. ఇవియే వారి తపోనిష్టలకుఁగాని యోగాభ్యాసములకుఁగాని ప్రధాన సాధనములు. కనుకనే యిట్టి తపోధనులకు శీతాతపాది బాధలులేకుండునట్లు భగవంతుఁడు పర్వతములందు నివసించుటకు సానువుల (గుహల)ను, స్నానపానాదులకు సెలయేటి బుగ్గలను సృష్టించెను ఇందువలన వారిట్టి క్షేత్రములందు నివసింతురు. వారి సన్నిహితమువలన క్షేత్రములత్యంతప్రభావాన్వితములై, తత్పరిసరప్రాంతములన్నియు సత్యాహింసాది సద్గుణముల కాలవాలములై, దుర్భిక్ష రహితములై శాంతిభద్రతలు కలిగియుండును. ఈ క్షేత్రమున నదీపర్వతములు రెండును కలవు.

కృష్ణానది - ఇంద్రకీలాద్రి

ఇవి రెండు నత్యంత ప్రభావవంతములైనవగుటచే, నీ క్షేత్రమును నధిక ప్రభావవంతమైనది. కృష్ణానది సహ్యగిరియందుద్భవించినట్లు స్కాందపురాణమునఁ గలదు. మరియు నిది సాక్షాద్విష్ణు శరీరమేయైనందున గంగా గోదావరీ నదులకంటె నుత్కృష్టమైనది కనుకనే, యిది విష్ణువు

ఇంద్రకీలాద్రి నుండి - కృష్ణానదీ దృశ్యము

శ్రీ కనకదుర్గాలయము

పేరుతోనే విలసిల్లుచున్నది. మరియు నిది పూర్వవాహినిగా ప్రవహించి, యుభయనాగేశ్వరక్షేత్రమగు కదళీపురము (పెదకళ్లేపల్లి) నుండి, యుత్తరవాహినిగా ప్రవహించి సాగరసంగమొనర్చుటచే, దీని శక్తిప్రభావము లసమానములైనవి. అనగా యే నది ప్రవాహమున కెదురు నడచునో దాని శక్తి యధికము. అట్లు అన్ని నదులును ప్రవహించనేరవు. విష్ణుపాదోద్భవియగుటచే గంగానదియు, "కృష్ణావిష్ణు తనుస్సాక్షాత్" అను ప్రమాణమువలన, కేవలము విష్ణుతనువైన కృష్ణయుఁ దప్ప మిగిలిన యే నదులకు నిట్టి శక్తిప్రభావములులేవు. స్కాందము సహ్యాద్రి ఖండము అష్టాదశాధ్యాయమున కృష్ణామాహాత్మ్యమును గూర్చి ఋష్యాదులు "కృష్ణామాహాత్మ్యమతులం శ్రోతుమిచ్ఛామహెవయం" అని నారదమహర్షిని యడిగినట్లును, "శృణ్వంతుమునయస్సర్వె కృష్ణామాహాత్మ్యముత్తమం" అని ప్రారంభించి "స్నానందానంజపోహెామస్స్వాధ్యాయం పితృతర్పణం। యవమాత్రంతు యఃకుర్యాదనంతం ఫలమశ్నుతె" అని నారదు డుపదేశించినట్లును కలదు. మహాభారతములోకూడ కృష్ణానదినిఁ గూర్చి "సదా నిరామయాం కృష్ణాం మందగాం మందగామినీం" అని వ్యాసులు ప్రశంసించిరి. ఇంక నా ఖండమునందే "యింద్రకీలాద్రి"ని గురించి "తతః కీలగిరిం దేవీ గచ్ఛతీ విస్మయంగతా। తంకీలాద్రిం స్వర్ణమయం – సర్వదేవమయోగిరిః" నృసింహావాసపర్యంతం కీలరూపేణవర్తతే। స్థితోద్దైర్ఘ్యేణ కీలాద్రిః కీలావద్వర్తతె తథా" అనికూడ వర్ణింపఁబడినది. ఈ పర్వతము కేవలము నొక మహాభక్తుఁడును, శాక్తేయుఁడైన "ఇంద్రకీలుఁడ"ను యక్షుఁడు, యీశ్వరినిగురించి తపం బొనరించినట్లును నాదేవి యాతనిఁ గటాక్షించి నీకేమి వరము కావలయునని కోరుమనగా, నతఁడు నీవు యెల్లప్పుడు నాపై నధిష్టించుటయే నా యభీష్టమని పలికినట్లును, యంత నాదేవి నీవు శైలరూపమునందుము - నేను నీ గర్భమున వసింతును, యీ పర్వతమును నీపేరుతోనే విలసిల్లకలదని వరమొసంగినట్లును కలదు. అప్పుడా యక్షుఁడు గిరి రూపమును ధరించెను. ఇదియే యింద్రకీలాద్రి. ఇది నృసింహక్షేత్రమైన "మంగళగిరి" వరకు వ్యాపించి యుండెను.

కనకదుర్గ - బ్రహ్మచారిణి

ఇది దుర్గా ప్రధానమైన క్షేత్రము. దుర్గ అనగా పార్వతియే. ఈమెయే యీశ్వరుని యిచ్ఛాశక్తి. ఈమెనే మహా

మాయ యనికూడ యందురు. ఈమె దేశమున కొక పేరుతో పూజింపఁబడుచున్నది. మొత్తముమీద యీ శక్తి పూజను హిమవత్పర్వతములోని కైలాసనాథమునుండి కన్యాకుమారి యగ్రమువరకు అన్ని మతములవా రంగీక రించి కొలుచుచునేయున్నారు. ఎవరేపేరుతోఁ బిలిచినను "శాంకరి"కి "దుర్గా" శబ్దమన్వర్థమైనదనిన్నీ "దుర్గ" యనగా "దుర్గము" (కోట)వలె భక్తులను రక్షించుట కన పాయినియై కాచియుండు శక్తికలదగుటచేత నీమె కీ పేరు ప్రియమైనదనియు, ఇట్లు "స్థలదుర్గ, వనదుర్గ, నదీదుర్గ, పర్వతదుర్గ, సాగరదుర్గ, గ్రామదుర్గ, పట్టణదుర్గ, చండీ దుర్గ (రణదుర్గ) శూలినీదుర్గ" అని యెచ్చట రక్షణ వ్యాపారము జరుపుశక్తియో, అది యంతయు "దుర్గా" స్వరూపమేననియు, యిందువలన నీమె జగద్రక్షకత్వము, జగద్వ్యాపకత్వము, జగన్మాతృత్వము ప్రకటనమగుచున్న దనియు, కాని దేవీ భాగవతము, దుర్గాసప్తశతీస్తోత్రముల వలన దుర్గా ప్రధాన క్షేత్రములు నూటయెనిమిదియున్న ట్లును మన్మిత్రులు శ్రీసోరి నరిసింహశాస్త్రిగారు "ఆరాధన పత్రిక" మన్మథ అశ్వీయుజ మాస సంచికలో, "దుర్గో పాసనాతిశయమను వ్యాసమున వ్రాసిరి. కాని "అష్టాదశ దుర్గ"లని కీ॥ శే॥ శ్రీ కళ్యాణానందభారతి స్వాములవారు పేర్కొనిరి. అనగా నివి ప్రధానములని యర్థము. "దుర్గ"

శ్రీ నటరాజ ధ్రువమూర్తి

అనుపేరు పార్వతీపరమైనను "ఉమా"ది మూర్తులలో అమ్మవారి వయశ్చర్యాభేదముల ననుసరించి ఋష్యాదు లును, యుపాసకులును, పలునామముల స్తుతించి యుండిరి. అందు రౌద్రాంశమున విలసిల్లుమూర్తికే "దుర్గ" యనిపేరు. ఈమెను హిమాచలప్రదేశమున "హైమవతి" యనియు, కాశ్మీరదేశమున "శైలపుత్రి" యనియు, వంగదేశమున "కాళి" యనియు, గయా క్షేత్రమున "గౌరి" యనియు, హరిద్వారమున "మహా మాయ" యనియు, ఉజ్జయినిలో "వారాహి" యనియు, మహారాష్ట్రదేశమున "వింధ్యవాసిని" యనియు, కర్ణాట దేశమున "చాముండి" యనియు ఇంకనుత్కళులు "ఓంకారి" అనియు, వ్యవహరించుచున్నారు. మళయా ళులు "భగవతి" యని, దాక్షిణాత్యులు "కౌమారి" యని పలునామములతో పిలుచుచుండిరి. ఇందు సుందర (శాంత) మూర్తిని "విశాలాక్షి (కాశీ) కామాక్షి (కాంజీవరము) మీనాక్షి (మధుర) బాలా త్రిపురసుందరి, త్రైలోక్యసుందరి, భ్రమరాంబ, జ్ఞానప్రసూనాంబ మున్నగు లలితనామములతో నుపాసకులు యుపాసించుచున్నారు. "లలితా" యనునది కూడ యీమె కొకపేరు. కాని శాక్తేయతంత్రములందు

"ప్రథమం శైలపుత్రీతి ద్వితీయం బ్రహ్మచారిణీ
తృతీయం చంద్రఘంటేతి కూష్మాండేతి చతుర్థకం
పంచమం స్కందమాతేతి షష్ఠం కాత్యాయనీతిచ
సప్తమం కాళరాత్రిశ్చ మహాగౌరీతి చాష్టమం
నవమం సిద్ధిదాప్రోక్తా నవదుర్గాః ప్రకీర్తితాః"

అని నవదుర్గలను పేర్కొనిరి. ఇందీమె రెండవది. ఈమె పేరు "బ్రహ్మచారిణీ దుర్గ". "దుర్గ" అనగా "దుఃఖేనాపి-అవగంతుం-అశక్యా-దుర్గా" అనివ్యుత్పత్తి; అనగా అతి కష్టముచేత కూడా స్వాధీనము కాని దేవత యని అర్థము. దుర్గమారణ్యముల మధ్యనుండుటచే కూడ నీమె కీపేరు కలిగి యుండవచ్చునని కొందరను చున్నారు. కాని స్కాందమున, సహ్యాద్రిఖండములో దుర్గాక్షేత్ర మాహాత్మ్యమున

"దుర్గమోనామదనుజో ఆసీత్త్రైలోక కంటకః
దేవప్రార్థనయాదేవీదుర్గమం నిజఘానహ
తదాత్తే జసావ్యాప్తం దదృశుః కనకప్రభం
దేవాస్సర్వేస్తుతిం చక్రుస్సర్వోప నిషదాంగతైః॥
దేవీం కనకదుర్గేతి ముదాతుష్టువు రాదరాత్॥

అని వర్ణించిరి. ఇందువలన లోకకంటకుడైన దుర్గ మాసురుని దేవతల ప్రార్థనచే, దేవిసంహరించినట్లును, అప్పడామె తేజస్సు బంగారమువలె వ్యాప్తము కాగా దేవతలందరు యుపనిషత్తులతో "కనకదుర్గా" యని స్తుతించినట్లును తెలియుచున్నది. ఈమెను కృతయుగమున

ఇంద్రకీలుఁడును, త్రేతాయుగమున నింద్రుఁడును, ద్వాపరమున, అర్జునుఁడును కొలిచినట్లు భవిష్యోత్తరాది పురాణముల యందును మేరుధరతంత్రాది శాక్తేయాగమము లందును వివరింపబడి యున్నది. మరియు నీమెమహిషాసురుఁడను మరియొక రాక్షసుని సంహరించి అరూపుతోనే నీయింద్ర కీలాద్రిపై వెలసియున్నదని కూడ కలదు. అందుచే నీమెకు "మహిషాసురమర్దని" యని మరియొక పేరు.

విగ్రహసౌందర్యము అధిదేవతలు

ధృవభేరము స్వయంభవ మగుటచే శిల్పసౌందర్య మంతగా కానరాదు. కాని అతిభీషణమైన విగ్రహము, అష్ట భుజములు కలది. అష్టభుజములందును, అరి, (చక్రము) శంఖ, ఖేట, శూల, పాశ, అంకుశ, మౌర్వి, సాయకము లను ధరించి యుండెను. సింహవాహనారూఢయై మహిషాసురుని తలపై శూలముతో పొడుచు వైఖరి తోచుఁచుండెను. ఈమెకు అమూల్యములైన కనక కవచమును రత్నాభరణములునుఁ గలవు. వీటిచే నలంకరింపఁబడి నపుడు కేవలము త్రైలోక్య సుందరి వలెనే కాన్పించును. ఈ సర్వాంగ స్వర్ణకవచాలంకృత దుర్గావిగ్రహము ఈ సంచిక యందు ముఖచిత్రముగ ప్రకటింపబడినది. ఈమె ఆభరణ సంపద సుమారొక లక్ష రూప్యములకు మించినది. కాని యీ దేశాచారము ననుసరించి ఆగమశాస్త్రములకు విరోధముగా అమ్మవారి ముఖమండలమున "హరిద్రము" పసుపు కోటా వేయుచున్నారు. ఇట్లు వేయక బింబమును యథాతథముగా నుంచినచో కాళహస్తిలోని "సత్యజ్ఞాన ప్రసూనాంబ" వలె మరింత బాగుండును. ఇట్లు శిలా విగ్రహములకు రంగులు వేయుట శాస్త్ర సమ్మతము కాదు. సదాచారమును కాదు.

ఈ ఇంద్రకీలాద్రి స్వర్ణగర్భ అనియు, దానినధిష్ఠించి యుండుటచే నాదుర్గ కూడ స్వర్ణమయియైనట్లు

"తంకీలాద్రిం స్వర్ణమయం తద్రూపాం జగదంబికాం
ఇంద్రాది దేవసంసేవ్యాం తదగ్రే దివ్యరూపిణీం"

అను ప్రయోగమువల్ల యీామె "కనక దుర్గ" యైనట్లు కన్పట్టు చున్నది. తరువాత రాఘవవర్మ యను రాజు రాజ్యము సేయునప్పుడు తనకుమారుడొక తెలుకుల బాలకునిఁ జంపినట్లును, ప్రభువు తన కుమారుడొనర్చిన హత్యానేరమునకు మరణ దండనము విధించినట్లును, అందుకా దుర్గాదేవి యాతని ధర్మ నిరతికి మెచ్చి చినుకుకు చిన్నము వంతున కనకవర్షమును నాబాలకుల మీద కురిపించినట్లును, నంత నాబాలకు లిరువురు సజీవులైరని, తత్ప్రభృతి నీదేవికి "కనక దుర్గా"బి ధానము కలిగెననియు, నామెకు నివాసమగుకతన నీ పురమునకును, "కనకపురి" "కనకవాడ" లను పేరులు కూడ కలిగినట్లొక శాసనముఁగలదు. అమ్మవారికి వామపార్శ్వమున నొక చిన్న వినాయక విగ్రహము కలదు. ఈయన లక్ష్మీ గణపతియని వాడుక. అతి సౌంద్యమూర్తి. ఆలయమునకు దక్షిణభాగమునఁగలగుహలో, "చింతామణిదుర్గ" విగ్రహ మొండు కలదు. అమ్మవారి కభిముఖముగ చిన్న ఆంజనేయాలయమును, ఉత్తరపు వైపున నూతనముగ ప్రతిష్ట నొనర్పఁబడిన నటరాజాలయమునుఁ గలవు. ఈ నటరాజాలయమున నటరాజునకు దక్షిణభాగమున "సిద్ధి గణపతి, సుబ్రహ్మణ్య విగ్రహములును, యుత్తరభాగమున ' కామేశ్వరి " దేవి విగ్రహమును ప్రతిష్టింపఁబడినవి. ఇవి యన్నియు అత్యంత శిల్పలావణ్యముతో నొప్పారు చున్నవి. నటరాజు నటరాజుగనే కన్పించును.

విజయుఁడు - విజయేశ్వరుఁడు

ద్వాపర యుగమున యర్జునుఁడు పాశుపతముకొరకు యీశ్వరుని గురించి తపంబొనర్చిన దీనగము మీదనే; నేటికిని దక్షిణ శిఖరాగ్రమున మంటపము కలదు. అదియే

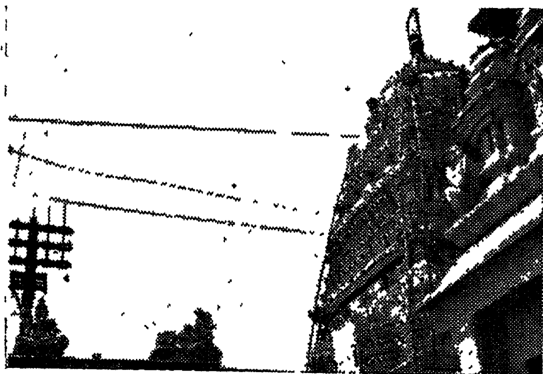

శ్రీ శివకామసుందరి - ధ్రువమూర్తి

కిరీటి తప మాచరించిన స్థలమని ప్రతీతి. అతని తపశ్శక్తికి మెచ్చి వరమును ప్రసాదింప, యీశ్వరుఁడు కిరాతవేషమున రాగా వానితో నర్జునుఁడు పోరి, గెలిచి పాశుపతాస్త్రమును సంపాదించెను. అందుకు పరమేశ్వరుఁడు మెచ్చి నీ విజయ చిహ్నముగా నీ నగరమునకు "విజయ పురి" యను పేరు వెలయుఁగాక యని వరమిచ్చి పోయెను. అంత నా అర్జునుఁడు విజయమును సాదించుటచే "విజయుఁడ" ను పేరు సార్థకపర్చుకొనుటయేఁగాక నా పరమేశ్వరుని వాత్సల్యమున కచ్చెరువంది తచ్చిహ్నముగ, అమ్మవారి గుడికి దక్షిణభాగమున (యిప్పుడు కొండకు చివర) నొక శివాలయమును కట్టించి ప్రతిష్ఠించెను. వానికి "విజయే శ్వరుఁడని"యే పేరిడెను. మరియు దేవేరి కటాక్షముననే పాశుపతాస్త్రము లభ్యమైనదని తలచి, యమ్మవారికి "బ్రహ్మాస్త్రేశ్వరి" యని పేరుఁబెట్టుకొనెను. ఈ దేవాల యము కొండలో పూడిపోయి, యిటీవల, పర్వతమును ప్రభుత్వమువారు పగులకొట్టుచుండగా కనిపించినది. దాని నిప్పుడువారపురుములు జీర్ణోద్ధరణ కావించిరి. ఇప్పుడీ కథను బోధించు కిరాతార్జునీయ విగ్రహమును, దుర్గా అమ్మవారి ఆలయమునకును - నటరాజాలయమునకును మధ్య - నూతనముగా కట్టించుచున్నారు.

ఆది శంకరులు - శ్రీ మేరు చక్రము

ఈమె బ్రహ్మచారిణి యగుటచే, భక్తులకు చూచుట కతి భయంకరముగ నుండెడిదట. ఆమె దృష్టి కెదురుగ నెవ్వరైనను వెళ్లినచో వారు మరణించెడివారట. అప్పు డాది శంకరస్వాములవా రీ క్షేత్రదర్శనమునకు వచ్చి, చూచి, ఆమె యెల్లప్పు డిటులనే యున్నచో, కలియుగ మున నల్పమనస్కులైన మానవులు పూజాదు లొనర్చుటకు వీలు యుండనేరదనియు, నామె దర్శన లాలసుల కట్టి భాగ్యము లభింపదనియు, నామె తీక్ష్ణదృష్టిని తగ్గింపనెంచి,

శ్రీ మల్లేశ్వరాలయము

శాంతియంత్రములఁ జెక్కించి వానిని అమ్మవారికి వామ పార్శ్వమున ప్రతిష్టించిరి. అప్పటినుండియు, భక్తులక దుర్నిరీక్ష్యగా నుండు యామె తీక్షత తగ్గి భక్తులకు వికస న్ముఖోల్లాసియై, మందస్మిత సుందరవదనారవిందయై కన్పట్టుచున్నది. ఆ యంత్రములకు శ్రీ చక్రము, మేరు చక్రము లని పేర్లు. మరియునా శంకరభకత్పాదులవారు అమ్మవా రొంటరిగ నుండుట యీ దేశమునకు క్షేమదాయ కముఁ గాదని నిరూపించి ఉత్తరపు ప్రక్క మల్లేశ్వరాల యమును నిర్మించి ప్రతిష్ఠించిరి. ఇటీవల యీ ఆలయ మునకు మంటప ప్రాకారాదులు కొండపైకి మెట్లు కట్టించి జీర్ణోద్ధరణముఁ గావింపఁబడినది. మరియు దీనికి దక్షిణపు వైపు నొక శంకర మఠమునుఁ గట్టించిరి. ఇందు శంకరా చార్యులవారి పాలరాతి విగ్రహము ప్రతిష్టింపఁబడినది. ఈ క్షేత్రపాలకు డీ మల్లేశ్వరుఁడే.

ఈ మల్లేశ్వరునిఁగూర్చి స్కాందమున, బ్రహ్మ యీశ్వ రునిగూర్చి తపంబొనర్చుటయేఁ గాక యీశ్వరునికి ప్రీతిగ శతాశ్వమేధములను సేయగా నా పరమశివుఁడు జ్యోతిర్లింగ రూపమున బ్రహ్మకు దర్శనమిచ్చి బ్రహ్మలోకము నిచ్చె ననియు, నంత నావిధాత యా లింగమును మల్లి, కదంబక పుష్పములచే నర్చించుటచేత తదాది మల్లికేశుడని చెప్పు చున్నారని

"జ్యోతిర్లింగ స్వరూపేణ బభౌ సర్వేశ్వర శ్శివః
తదాతం పూజయామాస సదేవం మల్లీకదంబకైః
దర్శనం బ్రహ్మణేదత్వా బ్రహలోకం దదౌశివః
తదాప్రభృతి దేవేశం మల్లికేశం వదంతిహి"

అని కలదు. ఇందువలన నిక్కడ అనాదిగనే బ్రహ్మచే ప్రతిష్ఠితమగు "మల్లికేశలింగ" మున్నట్లును, అది కాల వశమున జీర్ణము కాగా శ్రీ శంకరులు పునరుద్ధరణ కావించి నట్లు తెలుచున్నది. (చూ॥ కవరుపేజీ తుదిన)

విజయవాడ - బెజవాడ

తొలుత దుర్గమాసురుని యీ దేవి జయించిన కార ణముచేతను, కిరాతవేషమున నున్న యీశ్వరుని అర్జు నుఁడు జయించిన కారణముచేతను, కృష్ణాతరంగిణి పర్వతునితో పోట్లాడి విజయము చేకొనుటచేతను దీనికి "విజయవాటిక" యను పేరు కలిగెను. ఈ విషయమే, స్కాందమున

"తచ్చుంభాది జయాత్సా వై జయా నామ పురీహ్యభూత్
తత్రత్యామున యస్సర్వే దేవం లోకైకమాతరం
పరమాం ప్రస్తుతించక్రుర్జయ దేవీతి సూక్తతః"

అనియు అర్జునుని గురించి,

"తత్పశ్చా దర్జునశ్చాపి తప స్తప్త్వాతు ఫల్గునః
మల్లికేశ్వర దేవాచ్చ లబ్ధ్వా పాశుపతం ధనుః
స్తుతిం చక్రే తతః పశ్చాద్విజయాహి పురీహ్యభూత్"
అని నిర్వచింపఁబడినది. "బెజవాడ" యను పేరు కూడ అనాదియే. శాస్త్రసిద్ధమైనదే. "వ-బయోరభేదః"
అను వ్యాకరణ సూత్రముచేత "విజయవాటిక,"కు
"బిజయవాటిక" యను పేరుకూడ సాధువగును.
కాని దీనికా పురాణముననే "కృష్ణా కృష్ణాంగ సంభూతా" అని ప్రారంభించి, "బీజానాం వాపనం త్వాసీ త్తదాబీజ పురీహ్యభూత్త"ని వ్రాసిరి. అనగా కృష్ణాస్రవంతి తాను వచ్చు మార్గమధ్యమునఁ గల మహాయోషధి బీజములను కొనివచ్చి యీ పురమున నాటుటచే యీ పట్టణమునకు "బీజపురి" యైనట్లుకూడ కలదు. ఈ "బీజపురి"యే నేడు బెజవాడ యైనది. నేటి చరిత్రకారులు యీ పట్టణము బిజ్జలదేవుని రాజదాని "యగుటచే (తొలిరూపము) బిజ్జలవాడ" అనియు, రానురాను నేడిది "బెజవాడ"అని మారినట్లు చెప్పుచున్నారు. ఈ క్షేత్ర మాహాత్మ్య మద్భుతమైనది. ఏలనన
"సర్వదేవ మయోహ్యద్రిః - సర్వదేవాత్మక శ్శివః
సర్వతీర్థ మయీకృష్ణా త్రితయం సుగమం త్విహ"
అను ప్రమాణవచనముచే, సర్వదేవతలును, సర్వతీర్థములును సన్నిహితములై యుండి జగన్మాతా పితలగు
"దుర్గామల్లికేశు" లిట వసించి యుండుటచే
"ఏతత్క్షేత్రేణ సదృశం నభూతో నభవిష్యతి.
ఏతచ్ఛ్రవణ మాత్రేణ పలాయంతేహిపాతకాః"
అనియు "భక్త్యాస్నాత్వాఽత్ర మల్లీశం దుర్గాందుర్గార్తి నాశినీం। దృష్ట్వా పాపాత్ప్రముచ్యేత దేవి లోకేవసేత్సదా" అను ఫలశ్రుతి వల్లను యిది ధర్మార్థ కామ మోక్షముల నొసంగు సర్వార్థదాయిని యని పురాణ ప్రసిద్ధము.

సంప్రదాయము - అర్చనాపద్ధతి

ఈ క్షేత్రమునందు సనాతనమునుండియు వెలనాటి అర్చకులు అర్చనచేయుదురు. ప్రతిదినము ఉదయమున శ్రీసూక్త విధానమున లలితా సహస్రనామార్చన చేయబడును.

ప్రతి శుక్రవారమునందును, పూర్ణిమలయందును, శరన్నవరాత్రులందును, వసంత నవరాత్రులందును విశేషపూజలు, భోగములు జరుపబడును. చైత్రశుద్ధ పౌర్ణమికి కళ్యాణోత్సవము జరుపబడును. ఆశ్వయుజమాసమున పాడ్యమిమొదలు విజయదశమివరకును, ప్రతిరోజు శ్రీ అమ్మవారుకు వేర్వేరు అలంకారములు చేయుట, మహావిద్యా పారాయణ, లక్ష కుంకుమపూజ మొదలగు విశేషములు జరుపబడును.

కార్తీకమాసమునందు నిత్యము అభిషేకము చేయబడును. మాఘమాసమునందు మహా శివరాత్రికి బ్రహ్మోత్సవము, రథోత్సవములు జరుపబడును.

ఈ క్షేత్రమందలి విశేషము:-దుర్గా ప్రధానమగుటచే ముందుగ అమ్మవారిని సేవించి భక్తులు తరువాతను మల్లేశ్వరస్వామి దర్శనమునకు పోవలయునను యాచారము కలదు.

ఉత్సవములు (ఆశ్వయుజ మాసమునందలివి)

5-10-56 తేది ఆశ్వయుజ శుక్ల పాడ్యమి శుక్రవారం మొదలు **14-10-56** తేది ఆశ్వయుజ శుక్ల దశమి ఆదివారం వరకును శరన్నవరాత్రులు (దేవీ నవరాత్రులు).

ఈ నవరాత్రులందు కలశస్థాపనము, దేవీ ప్రతిమారోపణము మొదలగునవి పాడ్యమి దినమునందే సంకల్పముతో నాచరించి తొమ్మిదిరోజులు సహస్రనామ పూజ లొనర్చి పదియవ దినమునందు ద్వాపన చేయబడును. ఈ నవరాత్రులందు కేవలము దేవీ పూజలుమాత్రమే చేయబడవు. వైష్ణవాలయములలోకూడ ఈ నవరాత్రులందు విశేషించి విష్ణుసహస్రనామ పూజలు చేయబడును. దేవీ పూజ చేయువారు, దేవీ భాగవతము, దుర్గా సప్తశతీ, లలితా సహస్రనామములు, లలితోపాఖ్యానము, మున్నగు దేవీ మాహాత్మ్య గ్రంథములను పఠింతురు. మరికొంతమంది శ్రీమద్రామాయణమును పఠింతురు. తొమ్మిదిరోజులు పూజలుచేయుట కశక్తులగువారు, పంచమినా డారంభించి అయిదు రోజులును, అందుకు నసమర్థులగువారు సప్తమినాడారంభించి త్రిరాత్ర వ్రతముగనైనను, అందుకుకూడ నసమర్థులగువారు మహానవమియం దొకదినమునందైన దేవీపూజ చేయు నాచారము గలదు.

ఈ నవరాత్రులు దేవీ నవరాత్రులుగా ప్రసిద్ధిజెంది దేవీ పూజలు సల్పుటకు ఈ క్రింది యాచారములు తెలియ నగును.

పార్వతీదేవి తొమ్మిది అవతారములను ధరించి రాక్షస సంహార మొనర్చినట్లు పురాణములందు గలదు. మహా మాయ (మహా కాళి) మధుకైటభులను సంహరించినది. మాయాదేవి రెండవ యవతారమున మహిషాసురుని వధించినది. మూడవ యవతారమునందు శుంభ నిశుంభులు నిహతులైరి. రక్తబీజుడను రాక్షసునికూడ ఈ మూడవ యవతారమగు రక్తబీజుని హంత్రియగు కాళికాదేవియే వధించెను. నాల్గవయవతారము నందునిపుత్రికగా జన్మించి కంసునిచే యవధ్యురాలై కంసుని చంపునట్టి కృష్ణుడు క్షేమముగా నున్నాడనిచెప్పి యదృశ్యయయ్యెను. అయిదవ యవతారమున రక్తదంతి యనుపేరున రాక్షసుని దంతములతో చీల్చెను. ఆరవ యవతారము శాఖాంబరి. ప్రజలు క్షామముచే బాధపడుచుండగా క్షామమునుండి నివారణ మొనర్చెను. ఏడవ యవతారము దుర్గ; దుర్గుడను రాక్షసుని సంహరించెను. ఎనిమిదవ యవతారము మాతంగి (శ్యామల). తొమ్మిదవ యవతారము భ్రమరాంబ యవతారమెత్తెను. ఈ నవరాత్రులలోనే ఈ తొమ్మిది యవతారములుగ పార్వతి యావిర్భవించినందున దేవీ నవరాత్రులుగ వ్యవహారము. ఈ నవరాత్రులందు విశేష పూజలొనర్చు దేవీభక్తులు కుమారీపూజ, సువాసినీ పూజలు కూడ జరుపుదురు.

పూర్వము రాజులు దిగ్విజయ యాత్రకు బయలుదేరుటకు శరదృతువు అనుకూలమైనందున ఈ నవరాత్రులందు దేవీపూజలను సల్పి విజయదశమినాడు "అపరాజితా దేవి"ని పూజించి సాయంకాలము "సీమోల్లంఘనము" నకై పరివారముతో నేగి అచట శమీపూజ నొనర్చు యాచారము కలదు. శమిపూజచేసి ఈ క్రింది శ్లోకములను పఠింతురు.

"శమీ శమయతే పాపం శమీశత్రు వినాశినీ।
అర్జునస్య ధనుర్ధారీ రామస్య ప్రియవాదినీ।
శమీశమయతే పాపం శమీలోహితకంటకా।
ధారిణ్యర్జున బాణానాం రామస్య ప్రియవాదినీ।
కరిష్యమాణ యాత్రాయాం యథాకాలం సుఖంమయా।
తత్ర నిర్విఘ్న కర్త్రీత్వం భవ శ్రీరామపూజితే॥"

అని పఠింతురు. పై శ్లోకములవలన ఈ శమీపూజ రామాయణ కాలమునుండియు ఆచారప్రాప్తమని తెలియగలదు. ఇట్లు రాజులు విజయయాత్రకై నవరాత్రులు పూజలొనర్చి విజయదశమినాడు బయలుదేరుచుండిరని తెలియును. ప్రకృతకాలమున నవరాత్రులలో పూజలకు అవశేషములుగనే బొమ్మల కొలువులు మిగిలినవి. విజయదశమినాడు ఆయాయివృత్తులవారు, వారివారి వృత్తికి ప్రధాన సాధనములను పూజింతురు.

14-10-56 తేదీ ఆదివారం విజయదశమి.
ఈనవరాత్రులందు మూలానక్షత్రమున పుస్తకరూపిణి యగు సరస్వతిని ఆవాహనచేసి పూజించి శ్రవణ నక్షత్రమందు ఉద్వాసన చేయుదురు.

10-10-56 తేదీ అశ్వయుజ శుక్ల షష్ఠి బుధవారం మూలా నక్షత్రమున సరస్వతీపూజ.

13-10-56 తేదీ అశ్వయుజ శుక్ల నవమి శనివారం శ్రవణ నక్షత్రమున సరస్వతీ దేవ్యుద్వాసనము.

12-10-56 అశ్వయుజ శుక్ల అష్టమీ శుక్రవారం మహాష్టమీ, మహానవమీ రెండును ఒకే రోజున సంభవించుట - శుక్రవారముతో కూడుట విశేషము.

17-10-56 అశ్వయుజ శుక్ల త్రయోదశీ బుధవారం తులాసంక్రమణము.

22-10-56 అశ్వయుజ బహుళ తృతీయా సోమవారం చంద్రోదయో మావ్రతం ఈ వ్రతము (అట్లతదియ) అని ఆంధ్రదేశమున వ్యవహరింపబడుచు నూతనముగ వివాహితలగు కన్యలు సౌభాగ్యము కొరకై యాచరింతురు.

1-11-56 అశ్వయుజ బహుళ చతుర్దశీ గురువారం నరక చతుర్దశీ.

2-11-56 అశ్వయుజ బహుళ అమావాస్య శుక్రవారం దీపావళీ అమావాస్యా.

నరకచతుర్దశి—ఈ దినమందు నరకాసురవధ జరిగెనని తన్నిమిత్తముగ తైలాభ్యంగాదికము లొనర్చి ఉల్కాజ్వాలలను ప్రజ్వలింపజేసి, దీపావళి నొనర్చి అలక్ష్మిని స్సరణము చేయుదురని కొందరి మతము.

ఇట్లే రామపట్టాభిషేక మీ దినమందు జరిగెను గాన తత్ప్రియుక్తముగ నీ యుత్సవములను జేయుదురని కొందరందురు.

గాని పై రెంటికిని యీ నరకచతుర్దశికిని యెట్టి సంబంధమగపడదు. మూడవదియగు బలిచక్రవర్తి వామనునకు రాజ్యదానమును చేయునపుడు మూడవయడుగుచే పాతాళమును కప్పిపుచ్చుటచే అచటి వారికి చీకటియై ఆ చీకటి పోవుటకుగాను ఇట్లు ఉల్కాజ్వాలలచే వెలుతురును చూపెదరని పురాణములందు కలదు. ఇందులకీ క్రింది శ్లోకములుపష్టంభకములు కాగలవు.

"చతుర్దశీదినే రాజ్యం బలేరస్త్వితి యాచయేత్।
పురావామనరూపేణ ప్రార్థయిత్వా ధరామిమాం।
దదావతిథిరింద్రాయ బలిం పాతాళవాసినం।

కృత్వాదైత్యపతిం దద్యాచ మహారాత్రత్రయం హరిః ।
తస్మాత్సహోత్సవం చాత్ర సర్వదైవ హి కారయేత్ ।
మహారాత్రిస్సముత్పన్నా చతుర్దశ్యాం మునీశ్వరాః ॥
....
దీపదానాది కార్యేషు గ్రాహ్యామధ్యాహ్నకాలికా ।
తతః ప్రదోషసమయే దీపాన్ దద్యాన్మనోరమాన్ ॥"

అని నుడువుట చేతను, నరకశబ్దమునకు యమలోకమని యర్థమగుటచే తద్విముక్తి కొరకు పితృదేవతల నుద్దేశించి యమతర్పణమును దీపదానమును చేయవలయునని యభిప్రాయము. అలక్ష్మీనిస్సరణమునకై విశేషముగ పటాకాయలు మొదలగు వాటిని అమావాస్య నాడు కాల్చు యాచారము కలదు. ఏది యెట్లున్నను మహాలయ పక్షము తరువాతను, పితృదేవతలకు స్వర్గద్వారమును చూపించెడు ఉల్కాజ్వాలలుగనే యీ దీపావళీ యని యందురు. ఈ నరకచతుర్దశికి "మహారాత్రి" యని కూడ వ్యవహారము కలదు. కృష్ణాష్టమికి మోహరాత్రియని, నరక చతుర్దశికి మహారాత్రియని శివరాత్రికి కాళరాత్రి యని అపరనామములుగలవు. ఈ మూడును దేవీపూజలు చేయువారలకు మహాపర్వములు. ఈ పర్వములందు శ్రీ చక్రార్చన చేయుదురు.

పతిత జనోద్ధరణము

బులుసు - వేంకటరమణయ్య

భక్తులనే కాకుండా పతితులను కూడా ఆదుకొని, వారిపై వాత్సల్యం చూపి, ముక్తిని ప్రసాదించడంలో భగవంతుడు సర్వదా సంసిద్ధుడయి ఉండగలడు. ఎట్టి పతితుడైనా సరే, పవిత్రమైన తన క్షేత్రంలో అడుగు పెట్టినంత మాత్రాన అతని పాపాల నన్నింటినీ నశింపజేసి, మరణించిన మాత్రాన మోక్షాన్ని ప్రసాదించిన సన్నివేశాలు చాలా ఉన్నవి. అట్టివానిలో నిగమశర్మ అనే బ్రాహ్మణబ్రువునకు ముక్తిని ప్రసాదించిన గాథ ఒకటి.

పూర్వం కళింగదేశం గోదావరి వరకూ వ్యాపించి వుండేది. దానికి పీఠికాపురము తిలకాయమానమై ఉండేది. ఆ నగరంలో సభాపతి అనే పేరుగల ఉత్తమబ్రాహ్మణు డొకడు ఉండేవాడు. అతడు వేదశాస్త్రాలు తల్లక్రిందులా కూడా వల్లెవేసి, మహావిద్వాంసులని పేరు పొందిన వారి కుటుంబంలో పుట్టినవాడు. అతడు తేజశ్శాలి; అహితాగ్ని; విద్యలకు నిలయము; కళలకు పుట్టినిల్లు; అతడు అందరి చేతను 'ఔరా;' అని అనిపించుకొని ఉండేవాడు. అతని భార్య అన్నివిధాలా భర్తకు అనుకూలురాలై, అతని మనస్సును గ్రహించి పరిచర్య చేస్తూ ఉండేది.

ఆ దంపతులకు మొదట ఒక పుత్రిక కలిగినది. మగబిడ్డ కోసం తహతహ వారి కెక్కువైనది. సభాపతిభార్య నోములూ, వ్రతాలూచేస్తూ, దేవతలను నేలకు వచ్చేటట్లూ, తమ కులము ప్రతిష్ఠనింగికి ఎక్కేటట్టూచేస్తూ, దేవతలకు తృప్తిని కలిగించి, వారి అనుగ్రహం వల్ల ఒక మగబిడ్డను కనెను. అతనికి తండ్రి 'నిగమశర్మ' అని పేరు పెట్టెను. ఆ పిల్లవాడు తలి దండ్రులకు అల్లారు ముద్దుగా పెరుగుచూ, దినదిన ప్రవర్థమానుడై, విద్యను అభ్యసిస్తూ వుండెను. యుక్తవయస్సు రాగానే అతనికి అందకత్తె అగు ఒక కన్యను తెచ్చి వివాహం కూడా జరిగించారు.

యవ్వనం రాగా, నిగమశర్మ బుద్ధి పెడదారిని పట్టింది. అతని పేరు నేతిబీరకాయ వలె అర్థరహితంగా తయారైనది. తండ్రి రాజపురోహితుడు కావడంవల్ల, ఆ కుటుంబానికి డబ్బును గురించి విచారం వుండేదికాదు. దురభ్యాసాలకు అలవాటుపడడం మూలాన, అతడు తల్లికి తెలిసి కొంతా, తెలియక కొంతా సొమ్ము తీసుకునిపోతూ ఇచ్చవచ్చినట్లు ఖర్చు చేసేవాడు. వేశ్యాలోలుడై సానివాడలలో తిరుగుతూ, తన వంటివారిని కొందరిని వెంట తిప్పుకుంటూ, యింటి పట్టున ఉండక—తనకు ఆకలి అయినప్పుడు—ఏ చద్దికూడో తినడానికి—చుక్కతెగి పడిన విధంగా యింటికి ప్రత్యక్షమయేవాడు. ఇంటిలోని సొమ్ము, వస్తువాహనాలూ పూర్తిగా అయిపోగా—స్థిరాస్తుల మీదికి వురికి, బంగారు పంటలు పండే మాగాణినేలలను కుదువపెట్టి పత్రంవ్రాసి, అందువల్ల వచ్చిన సొమ్ము ఖర్చుచేసేవాడు.

నిగమశర్మ ఖులావున్నా, అతని అక్క గొప్ప తెలివి కలది; నేర్పుకలది; ఆమె నివాసం, పీఠికాపురానికి అయిదారు యోజనముల దూరంలోనే ఉన్నది. ఆమెకు తమ్ముడియొక్క ప్రవర్తన అంతా బాగా అర్థమయినది. ఖ్యాలా వరకూ ఆస్తి నశించినా, నష్టావశేషాన్నయినా భద్రంచేసి, తమ్ముడికి బుద్ధిచెప్పి, మంచి దారికి తేవాలని ఆమె

సంకల్పం. అందుకనే ఆమె భర్తతోనూ, బిడ్డలతోనూ వచ్చి తండ్రి యింటిలోనే కొన్నాళ్లు ఉండినది. ఆమె పుట్టింటికి వచ్చి, తల్లి దండ్రులనూ, మరదలినీ ఊరడించి, వారికి ధైర్యం చెప్పినది. నష్టావశిష్టాలైన భూములను తనపేర వ్రాయించుకుని, ఇంటిని మరమ్మత్తు చేయించి, మంచి మాటలాడి, పరిచారకులను తనపక్షం చేసుకున్నది. ఇలా చేసి, 'తమ్ము డెప్పుడు వస్తాడా?' అని యెదురుచూడ సాగినది. ఒకనాటి ఉదయం నిగమశర్మ - అనుకోకుండానే యింటికి వచ్చాడు. రాగానే మొదటనే ఆమె కనబడినది. చాలదినములయి, ఆమెను చూచుట తటస్థింపక పోవుట వల్ల, చూచి, వెనుకకు పోలేక నిగమశర్మ అక్కకు నమస్కరించెను. ఆమె చిరునవ్వు నవ్వుచు ఎక్కువ అభిమానమును వెల్లడించుచు 'సీమంతపు పెండ్లి కొడుకవు కమ్ము' అని దీవించినది. తర్వాత, అక్కడ వున్నయెడల ఆమె ఏమి నిందించునో యని బెదరి, పోవుటకు యత్నించుచుండగా, అక్క తన ముద్దుకుమారుని తమ్ముని చేతికి అందిచ్చుచు 'నీ ముద్దు మేనల్లుడు నీ దగ్గిరికి వస్తానంటున్నాడు; ఇంద' అనెను. ఆ బాలుడు మేనమామ చంక కెక్కెను. అందువల్ల నిగమశర్మ కదలలేక పోయెను. అప్పుడు అతని సోదరి 'ఏం అంత తొందరపడి వెళ్లిపోతున్నావు; ఉండు. ఈ పూట మీబావగారి పంక్తిని భోజనం చేద్దువుగాని; శాకపాకాలు నిమిషంలో తయారు చేస్తాను' అంటూ ప్రక్కనున్న మరదలికి కన్ను సంజ్ఞ చేసింది. ఆమె - అంటే నిగమశర్మ భార్య చెంబుతో నీళ్లు తెచ్చి భర్త కాళ్లు కడిగి, తన చీరచెరగుతోనే తడి యొత్తినది.

ఆ తర్వాత నిగమశర్మ అక్క తొందరగా పనులుచేస్తూ, తక్కినవాళ్లకు పనులు పురమాయిస్తూ, తమ్ముడికి ఇష్టమైన కూరలనూ, పచ్చళ్లనూ, పిండివంటలతోకూడా అవలీలగా తయారుచేసింది. తర్వాత అతనికి తలంటి నీళ్ళు పోసి, చలువచేసిన వస్త్రం కట్టుకోడానికి ఇచ్చి, జుట్టు తడి ఆర్చి, తలలో పువ్వులు ముడిచి, శరీరానికి గమగమలాడుతున్న మంచి గంధం పూసి, భోజనశాలకు తీసుకువచ్చింది. అక్కడ, తండ్రికీ, తల్లికీ, తనభర్తకూ, పిల్లలకూ వేసిన పంక్తిలోనే నిగమశర్మకు పీటవేసి, తండ్రి యిలవేల్పునకు నివేదించిన భోజనపదార్థాలను వడ్డించినది. ఆదినం వండి, వడ్డించిన పదార్థాలన్నీ నిగమశర్మకు ఇష్టమైనవే కావడం వల్ల అతడు ఎంతో ఆప్యాయంగా భోజనంచేసి, హస్తముఖ ప్రక్షాళనం చేసి, ఆచమనం చేసుకుని తిన్నెమీద కూర్చుని భుక్తాయాసం తీర్చుకొనసాగినాడు. ఇంతలో తన భార్య వచ్చి తమలపాకులమడుపు లందియ్యాగా, అతడు మహాశిష్టుడువలె చిరునవ్వు నవ్వుతూ ఉండెను.

ఇంతలో అతని అక్క భుజించి ఇంటిలోని పనులు చకచకా పూర్తిచేసుకుని, తమ్ముని దగ్గరకువచ్చెను. ఆమె వెంట ఇంతలూ, అంతలూ అయిన ఆమె బిడ్డలందరూ వచ్చి, ఎంతో సందడి చేయసాగినారు. అది చూడడానికి ఎంతో ముచ్చటగా ఉండినది. ఆమె త్వరగా తమ్ముని దగ్గరకువచ్చి తిన్నెకు చేరబడి నిలిచి, తమ్ముని జుట్టు ముడివిప్పి, చాలా దినాలుగా కేశసంస్కారం లేనందున బాగా పేలుపట్టిన అతని జుట్టు పాయలుపాయలుగా తీసి, వెతకివెతకి, పేలనూ, అంటుపేలను, ఈరుపేలను బొడిచి, మెడమన్ను నలిచి, తీసివేసి, తర్వాత జుట్టు ముడివేసి, పద్మాలవంటి తన చేతులను పరిశుభ్రంగా కడుగుకొన్నది. తన మరదలు తాంబూలాన్ని అందించి, విసనకర్రతో విసురుతూ సేవచేస్తూవుండగా, దాసీతెచ్చిన ముక్కాలిపీట మీద ఠీవిగా కూర్చుని, పద్మకర్ణికమీద ఆసీనురాలైన లక్ష్మీదేవిని తలపిస్తూ ఉన్నది.

ఇంతవరకూ సేవచేస్తూ, మాటలాడక ఉన్న ఆమె తన చంటిబిడ్డకు పాలుఇస్తూ తమ్ముడితో ఇట్లు పలుకసాగినది.

'ఏంరా తమ్ముడూ! పొరుగూరిలో ఉన్న అక్కను చూడడానికే నీకు ఏళ్లతరబడి తీరికలేకపోయిందా? ప్రారంభించిన వేదాధ్యయనానికి విఘ్నం కలుగుతుందని రావడం మానివేశావా? ఇన్నాళ్లూ రాకపోవడానికి కారణం యేమిటి? నిన్ను చూడాలని కన్నులు వాచిపోయాయి గదరా! సముద్రం చంద్రోదయానికి ఎదురుచూచినట్లు మీ బావగారుకూడా నీకోసం ఎదురుచూస్తూ ఉండేవారు! అక్కమీదా, బావగారిమీదా, వారి పిల్లలమీదా నీ కెంత అభిమానంవున్నదో దీనివల్లనే తెలుస్తున్నది కదూ! తలిదండ్రులనే క్షోభపెడుతూవున్న నీకు పైవాళ్లమీద అభిమానం ఎలా వుంటుంది? ఉత్తమగుణాలూ, పరిశుద్ధికల తండ్రికి—పాలసముద్రంలో చంద్రుడువలె పుట్టిన కుమారుడు పేరుప్రతిష్ఠలు సంపాదించగలడు. కాని నీవంటి వాడివల్ల వంశగౌరవం ఎలా నిలబడుతుంది? సాలిగ్రామాలుపుట్టే గనిలో రాయిదొరికినట్లు నువ్వెలా మా వంశంలో పుట్టావురా తండ్రీ! నేనా, అత్తవారింటికి పోతిని; నీ తమ్ములా కసిగందులు. వాళ్లా, వయస్సు చెల్లినవాళ్లు. ఇట్టి స్థితిలో నీ విలాగు తయారైతే, ఆ తలిదండ్రుల దినం గడవడ మెలాగో నీవే ఆలోచించు. వంశమర్యాదను లెక్కించక, తలిదండ్రులను లక్ష్యంచెయ్యక, భార్యను గమనించక వుండడం నీకు భావ్యమేనా? నలుగురూ నవ్వేటట్లు తిరగడం మంచిదేనా? తమ్ముడూ!'

అక్క యీ విధంగా నిందించి, అతనికి మనస్సులో కలిగే కోపాన్ని పోగొడుతూ మంచిమాటలు పలుకసాగినది—'తమ్ముడూ! నీకు తెలియని సంగతిలేదు. 'కర్ణుడు

లేని భారతమా?' అన్నట్లు యీ కుటుంబాన్ని కాపాడ డానికి నీకంటె వేరే దిక్కులేదు. 'నా తమ్ముడు చాలా ఉత్తముడు. నీతితో బ్రహ్మదుల తలదన్నినవాడు; అందరూ అతన్ని మెచ్చుకుంటారు. అతడు యాగంచేసి, నన్ను గౌరవించగా నేను వేదికను అలంకరిస్తూవుంటా న'ని నేను అందరితోనూ చెప్పుకుంటూ పొంగిపోతున్నాను. నువ్విలా అగుదువని ఎన్నడూ అనుకోలేదు. నా గౌర వాన్నిక ఎలా నిలుపుకోగలనో బోధపడడంలేదు. నువ్వు బోగంవాళ్ల మాయలకు లొంగిపోయి, ఇల్లూ, వళ్లూ గుల్ల చేసుకోవడం న్యాయమేనా? వాళ్లకోసం వ్యయంచెయ్య డానికి పూనుకుని నెగ్గగలమా? రాజులూ, భూస్వాములూ కూడా తాళుకోలేరు కదా! ఇకమీదనైనా అట్టి తిరుగుడులు తిరగడం మానివెయ్యి. నీకేం కావాలో నాతో చెప్పు. విష్ణు దేవుని కౌస్తుభమును తెమ్మనిననూ తెచ్చియిస్తాను. కాని చెడుప్రవర్తనను మాత్రం ఎంతమాత్రం తలపెట్టబోకుము' అని ఆమె మెల్లగా బోధించినది.

అక్క యీ రీతిగా బోధించగా నిగమశర్మ మారు మాటాడక తలవంచుకుని ఊరుకున్నాడు. అందువల్ల, అతడు తన తప్పులను తెలుసుకున్నాడనీ, యికమీద బుద్ధిగావుంటాడనీ అతని అక్కకు నమ్మిక కలిగినది. చాలా దినాలనుంచీ సరియైన భోజనంలేక చిక్కులు పడుతూ ఉన్నందువల్ల నిగమశర్మకూడా కొంతకాలం యింటిపట్టునవుండడానికి నిశ్చయించాడు. నక్క విన యాలు చూపి, అందరికీ నమ్మకం కలిగేటట్లు ప్రవర్తించే టట్లు బయటికి నటించాడు; మనస్సులో ఏమీ మార్పు కలుగకపోయినా అందుకోసమని అతడు దివాణానికి రాక పోకలు సాగించేవాడు. పుస్తకాల చెదలుదులిపి, చదవడం ప్రారంభించాడు. భార్యను అభిమానంగా చూస్తూ, బావ గారితో హాస్యాలాడుతూ, తలిదండ్రుల సేవచేస్తూ, అక్క మాటలు జవదాటకుండా ఉండేవాడు. వెనకటి మిత్రు లెవరైనా దారిలో తారసిల్లినయెడల వాళ్లవైపయినా చూడ కుండా తలవంచుకుని వెళ్లిపోయ్యేవాడు. ఇలా, చాలా బుద్ధిమంతుడుగా నటించి, కొన్నిదినాలు గడిచాక—ఒక రాత్రి అందరూ నిద్రపోతూఉన్న సమయంలో-వారందరి నగలూ తీసుకుని, యింటిలోని డబ్బూ దస్కమూ మూట కట్టి రాత్రికిరాత్రి ఇంటినీ, ఊరినీ విడిచి అడవిదారిని పోసాగినాడు. ఆ సమయాన ఆ అడవిలో తిరుగుతూఉన్న ఒక దొంగల గుంపు అతన్ని అడ్డగించి, చావమోది, అతని దగ్గరఉన్న సొమ్మంతా తస్కరించుకొని వెళ్లిపోయింది. నిగమశర్మకు చాలా బలమైన గాయాలు తగిలి, వచ్చే ప్రాణం, పోయేప్రాణంతో స్మృతితప్పి పడిపోయాడు. తెల్ల వారిన తర్వాత ఆ దారిని వస్తున్న కర్షకుడొకడు యితని అవస్థచూచి, జాలిపడి, తన యింటికి తీసుకొనిపోయి, గాయాలకు కట్లుకట్టించి, పథ్యపానాలు సక్రమంగా జరిగే టట్టు ఏర్పాటుచేసి, మందులూ, మాకులూ యిప్పించి, కొద్దికాలంలోనే సంపూర్ణంగా ఆరోగ్యం కలిగేటట్లుచేశాడు. నిగమశర్మ అతనికి కృతజ్ఞత తెలుపుతూ, ఆ యింట్లోవుండే మనుష్యులలో తాను ఒకడుగా—భేదం ఏమాత్రంలేకుండా తిరిగేవాడు. ఇతనిమీద గృహయజమానికి చాలా నమ్మ కమూ ఏర్పడినది.

ఆకర్షకుని యింట్లో ఒక అందకత్తె అయిన పడుచు - అతని కోడలు వుండేది. నిగమశర్మ చదువుకున్న వాడూ, అందకాడూ, యువతులను సులభంగా లొంగ తీసుకునే వాడూ కావడంవల్ల - ఆమె సులభంగా యితనికి లొంగి పోయింది. ఇతని ప్రేమకోసం కొన్నాళ్ల నుంచీ ఆమె కాచు కుని వున్నది కూడా. వీరిద్దరూ తమ దుష్ప్రవర్తన బయట పడకుండా కాలం గడుపుతూ, ఎప్పుడైనా చిక్కురాక తప్ప దనీ, అది రావడానికి ముందే తప్పించుకొని పారిపోవడం సర్వవిధాలా శ్రేయస్కరమనీ, దానికి తగిన సమయం కోసం ఎదురుచూస్తూ ఉన్నారు; తగిన అదను కూడా కొద్ది కాలంలోనే చిక్కింది. ఆ వూరి గ్రామదేవత జాతర వచ్చింది. అది గ్రామస్థు లందరికీ - ఆడా, మగా భేదం లేకుండా—ఉత్సాహదినం. గొప్ప పర్వం! ఆ దినం గ్రామంలో అందరూ విందు లారగించి, ఉత్సవాలుచేసి, అలసిపోయి, తప్పత్రాగి గాఢ నిద్రలో మునిగివున్న సమయం కనిపెట్టి నిగమశర్మ, ఆకర్షకుని కోడలితో కూడ బయలుదేరి దేశాంతరం పోయి, ఒక అడవిలో నివాసం ఏర్పరచుకుని, అక్కడి బోయల్లో కలిసిపోయాడు సులభంగా మద్య మాంసాలను అలవాటు చేసుకున్నాడు మృగాలనూ, పక్షులనూ వేటాడడంలో నేర్పు సంపాదించి వేటనే తన జీవనోపాధిగా గ్రహించాడు.

కొంతకాలం గడచింది. ఇంతలో, తనతో లేచివచ్చిన యువతి మరణించింది. తర్వాత యితడు - కారు నలుపు కల్గి పగలుచూస్తే రాత్రి కలలోకి రాదగి, చాలా వికారంగా ఉన్న ఒక చండాల యువతిని పరిగ్రహించాడు. ఇతన్ని ఆశ్రయించక పూర్వం అది పడుపువృత్తిని అవలంబించి జీవించేది. అయినా—నిగమశర్మ ఏవగించుకోకుండా - ఆమె తనపాలిటి రంభ అని భావించేవాడు. ఆమెయే తన జీవిత సర్వస్వం అనేగట్టి నమ్మకం అతనికి కలిగింది. ఆమె వలన అతనికి కొందరు బిడ్డలు కూడా కలిగారు.

ఒకనాడు వాడుకప్రకారం అతడు అడవికి వేటకు వెళ్లి, లెక్కలేని మృగాలనూ, పక్షులనూ చంపి, వాని మాంసం కావడిలో ఉంచి, యింటికి మోసుకుని వచ్చేసరికి యిల్లు కాలిపోయి ఉంది; దావాగ్నివల్ల అతని యిల్లూ దెబ్బతిని

పూర్తిగా భస్మమైపోయింది. అతని యువతి యొక్కయూ, బిడ్డల యొక్కయూ మృతదేహాలు - సగంపైగా కాలి, అతనికి తీరని దుఃఖాన్ని కలిగించాయి. రాత్రింబగళ్లు నిద్రాహారాలు విడిచి, అతడు మతితప్పి దేశాలు తిరగడం ప్రారంభించాడు. ఇలా తిరుగుతూ, తిరుగుతూ అతడు కొన్నాళ్లకు పండరి పురంలోని శ్రీ నృసింహక్షేత్రంలో అడుగు పెట్టి, అక్కడి సంగమతీర్థంలో స్నానమాడి, ఆ దేవదేవుని దర్శనం చేసుకున్నాడు. తర్వాత ఆక్షేత్రపు ఆవరణలోనే ప్రాణాలు విడిచాడు.

అతడు మరణింపగానే, అతని జీవుణ్ణిబంధించి యమ భటులు చిత్రవిచిత్రంగా హింసింపసాగారు. ఆ బాధలను పడలేక నిగమశర్మ గట్టిగా ఆక్రందనం చేశాడు. అప్పుడు ఆక్షేత్రంలో రక్షార్థంగా ప్రతిష్ఠ చెయ్యబడిన సుదర్శనా యుధం వెంటనే విజృంభించి నిగమశర్మ బంధాలను ఖండించి, అతన్ని విడిపించెను. ఆ చక్రాయుధాన్ని చూచి యమభటు లంతా గడగడ లాడిపోయినారు. వెంటనే సుదర్శనాద్యాయుధాలతో పెక్కుమంది విష్ణుదూతలు వచ్చి, నిగమశర్మకు సేవచేస్తూ, అతని యమపట్నపు దారిని తప్పించి, శ్వేతద్వీప మార్గాన్ని పట్టించారు. అతడు వైకుంఠానికి వెళ్లి కుముదుడనే పేరుతో భగవంతునికి ముఖ్యాను చరుడుగా అయినాడు.

ఈ రీతిని నిగమశర్మ పెక్కు దుష్కార్యాలు చేసి, పతితుడైనా, నృసింహ స్వామిని దర్శించి, అతని క్షేత్రంలో జీవములు విడిచి వెంటనే ముక్తుడైనాడు. ఇట్లు క్షేత్రంలో అడుగు పెట్టడం గొప్పవిశేషం! ఆ క్షేత్రంలో ఉండి, దేహము చాలించడం అంతకన్నా విశేషము!

దేవాలయములు - ఉత్సవములు

పండిత పార్థసారథి భట్టాచార్య

సహజముగ దేవాలయములలో శాస్త్రప్రకారము జరుగ వలసి నట్టియు జరుగుచున్నట్టియు ఉత్సవములను గురించి ఈ వ్యాసమునందు వివరించుటకు యత్నించెదను. ఇందలి వివరములు ఎక్కువగ వైఖాన సంహితలనుండి సంగ్రహింపబడి వైఖాన సాలయములకు సంబంధించినవై యున్నవి. ఇతర ఆలయములలోని ఉత్సవములకుకూడ ఈ విధానము చాలవరకు అనుబంధించి యుండగలదు. అట్లు అవాంతర భేదములు కల చోటులందు ఆ వివరము కూడ సాధ్యమైనంతవరకు తెలియజేయబడగలదు.

వేదములందు విధియింపబడిన యజ్ఞములు అమూర్త యజనములు సమూర్త యజనములని రెండు తరగతు లుగ విభజింప బడుచున్నవను సంశమును ముందుగా పాఠకులు జ్ఞాపకముంచుకొనవలసి యున్నది. అమూర్త యజనములనిన భగవానుని యజ్ఞపురుషునిగ భావించి మన్త్రపూర్వకముగ నాయజ్ఞపురుషు నుద్దేశించి హవిస్సమర్ప ణము జేయుట యగును.

'బ్రహ్మార్పణం బ్రహ్మహవిః బ్రహ్మాఽగ్నౌ బ్రహ్మణాహుతమ్
బ్రహ్మైవతేన గన్తవ్యం బ్రహ్మకర్మసమాధినా'
' కర్తా క్రియాణాం సనఇజ్యతే క్రతుః
సఏవ యత్కర్మఫలం చయచ్ఛ
స్రుగాది యత్సాధన మప్యశేషం
హరేః నకించిద్వ్యతిరిక్తమస్తి'

అను మొదలగు ప్రమాణము లీ విషయమును చెప్పు చున్నవి.

ఇక సమూర్త యజనమనిన నిర్గుణుడును నిష్కలుడు నగు పరమ పురుషుని శిలాలోహాది నిర్మితములగు విగ్రహ ములందు ప్రతిష్ఠించి ఆ విగ్రహములను అర్ఘ్యపాద్యాదులచే పూజించుట యగును. ఈ రెండు ప్రకారములును ఒకే ఉద్దేశముతో ఒకేఫలము నుద్దేశించి ఆచరింప దగినవని ఆగమ శాస్త్రముల సారము. అమూర్త యజనానుష్ఠానము చేయువారలు తాము నిత్యము సాయంప్రాతఃకాలములందు అగ్ని పరిచర్య చేయుటతోపాటుగ ఆయా విశేష దినము లగు శుక్ల కృష్ణ పక్షములందలి పర్వకాలములందు దర్శ పూర్ణమాసాది ఇష్టులను అష్టమి మొదలగు దినములందు అష్టకాశ్రాద్ధాదులు ఆయా ఋతువులందు ఆగ్రయణాదులు సంవత్సరమున కొకసారి సోమయాగము చేయవలయు నని విధింపబడినది. ఇవన్నియు సకాలములందు యథా విహితముగ చేయబడి నప్పుడే ఉత్తమమగు అగ్నిహోత్ర కార్యము సక్రమముగా జరుపబడినదై తదుక్త ఫలము నిచ్చుచున్నది. అట్లే సమూర్త యజనమని చెప్పబడిన

విగ్రహపూజయందుకూడ నిత్యారాధనము జరుపబడుటతో పాటు అయా విహితకాలములందు అనుష్ఠింపదగిన విశేష పూజను ఉత్సవములను పేరుతో ఆగమశాస్త్రములు విదించుచున్నవి.

'ఉత్సవ' శబ్దమునకు లోకవ్యవహారమునందుకల అర్థమునకును శాస్త్రమందు కల అర్థమునకును సూక్ష్మేక్షికతో పరామర్శించి చూచినప్పుడు కొంచెము భేదము కానవచ్చుచున్నది. నిఘంటు కారుల నిర్వచనమున మనకీ భేదము తెలియదగును. అమరసింహుడు 'క్షణ ఉద్ధర్షో మహఉద్ధవ ఉత్సవః' అని సంతోష శబ్ద పర్యాయములుగ పై ఐదు శబ్దములను పఠించియున్నాడు. ప్రేరణార్థకమగు షూఙ్' ధాతువు వలన 'ఉత్' అను నుపసర్గము చేరగా ఉత్సవ శబ్దము పుట్టినది. 'ఉత్' అను నుపసర్గమునకు అధికమను నర్థము చెప్పుకొనగా 'ఉత్-అతిశయేన-సూతే-సంతోషమును కలిగింప చేయునట్టిది కాగా (అట్టి సమయము, అవసరము, నిమిత్తము) ఉత్సవమని చెప్పబడునను లోక వ్యుత్పత్తి కలదు. అట్లే శ్రీరామచంద్రుని పట్టాభిషేక శుభ సమయమును అనుభవించిన అయోధ్యానగర నివాసులలో అతిశయితమగు ఉత్సాహము కలిగిన సందర్భమును చెప్పుటలో 'ఉత్సవశ్చ మహానాసీదయోధ్యాయాం జనాకులః' అని ఉత్సవశబ్దమును సంతోషార్థకముగ వల్మీక సంభవుడు వ్యవహరించెను. ఇట్లే 'సవిస్మయోత్ఫుల్లవిలోచనోహరిం సుతం విలోక్యానకదుందుభిస్తథా। కృష్ణావతారోత్సవ సంభ్రమోఽస్పృశన్ముదా ద్విజేభ్యోఽయుతమాప్లుతోగవామ్' అని శ్రీకృష్ణావతారమును వినిన వసుదేవునకు కలిగిన సంతోషమును ఉత్సవమని శుకబ్రహ్మర్షి చెప్పుట చూడ నగును. మనలోకూడ 'ఉపనయన మహోత్సవము' 'వివాహ మహోత్సవము' అను పదములను ఉపనయనాది శుభసమయములందు బంధువుల నాహ్వానించెడి శుభ పత్రికలందు వ్రాసికొనుట ఆచారమై యొప్పినది. ఇట్లే ఉత్సవశబ్ద పర్యాయములుగ ననుశాసనమునగల క్షణ ఉద్ధర్ష మహ ఉద్ధవ శబ్దములందలి ధాత్వర్థములను పరామర్శించినప్పుడు కూడ ఉత్సవ శబ్దార్థము పైశబ్దములతో సమానార్థకమగుటకై పూర్వోక్తరీతిని వ్యాఖ్యానించుట యందౌచిత్యము కలదు.

ఇట్టియెడ వైఖానస శాస్త్రసంహితలందు 'ఉత్సవ' శబ్దమునకు పారిభాషికమగు నర్థాంతరముకూడ చెప్పబడినది. ఈ శాస్త్రమందు చేయబడిన వ్యుత్పత్తి ఇట్లున్నది. 'యజ్ఞః సవోఽధ్వరో యాగః సప్తతంతుర్మఖః క్రతుః' అను కోశము ననుసరించి యజ్ఞ శబ్ద పర్యాయముగ 'సవ'శబ్దము కలదు. సవమనగా యజ్ఞము. ఈ సవశబ్దమునకు మూలమైనది అభిషవార్థకమైన 'షుఞ్' ధాతువు; అభిషవమనగా (సోమలతను) రసము తీయుట అని యర్థము. సోమ యాగమునందు ప్రధానమైన కార్యము సోమాభిషవముతో సంబంధించియున్నది. 'సోమః' (సోమలత) 'సూయతే' (ఈ యాగమందు) పిండబడుచున్నది గనుక సోమయాగమునకు సవమనుపేరు కలిగినది. అవయవశక్తిచే సోమయాగమందు శక్తమైన ఈ 'సవ' శబ్దము సోమములేని ఇతర యాగములందుకూడ వాడబడుట కలదు. కాని అది ముఖ్యార్థము కాదు. ఇట్లు యాగార్థకమైన సవశబ్దమునకు ఉత్కృష్టార్థకమగు 'ఉత్' శబ్దముతో సమీపము యేర్పడగా 'ఉత్సవ' శబ్దము వ్యుత్పన్నమైనట్లు వైఖానస సంహితలలో కలదు. కాగా ఉత్సవ శబ్దమునకు గొప్పదగు యజ్ఞమను నర్థము సిద్ధించుచున్నది.

అమూర్తయజనమునందు సంవత్సరమున కొకసారి సోమయాగము (సవము) విధించబడినది. అట్లే సమూర్త యజనమునందును సంవత్సరమునకొకసారి 'ఉత్సవము' విధింపబడియున్నది. 'సవము'వలె 'ఉత్సవము' కూడ నిత్యము. మొదటి 'సవము' అయినప్పుడు రెండవది 'ఉత్సవము' అగుటకు కల కారణములను కొంతవఱకు విస్తరించి తెలిసికొనుట అప్రస్తుతము కాకపోవచ్చును. సోమ యాగమందు అవభృథ స్నానముచేత యజమానునకు పాప నివృత్తి చెప్పబడినది. ఆలయములందు ఉత్సవాంతమునందు చేయబడెడి అవభృథ స్నానసమయము సోమమునందువలె యజమానునకు మాత్రమే నియతముకాక సకల భక్తజన సాధారణమై ఉత్సవములను సేవించి తీర్థ స్నానముచేసెడి అందఱకును ఫలప్రదము కాగలదని చెప్పబడినది. ఈ ఉత్సవ యజ్ఞమందు పశ్వాలంభనాది కార్యములు లేవు. యజ్ఞమునందువలె కఠినములైన వ్రత నియమాదులు లేవు. అల్పమగు ప్రయత్నముచే సమూహ నిష్ఠమై గొప్పదగు ఫలము కలుగుటవలన మొదటి 'సవము' కాగా రెండవది 'ఉత్సవము' అగుటలో ఔచితి కలదు. ఇంకను సోమయాగ ప్రక్రియను అక్షరావచ్ఛేదముగ పరిశీలించినప్పుడు ప్రయోగమందు సవ-ఉత్సవ ములకు కల సామ్యము కనుగొనవచ్చును. అంతటి అవలోడనము ఈ చిన్న వ్యాసమందు అనవసరమని విడచితిని.

'సవము'నకు అవభృథము ముఖ్యమైన కార్యమైనట్లు 'ఉత్సవము'నకుకూడ అవభృథ కర్మయే ముఖ్యమైనది. 'సవము' వలెనే 'ఉత్సవము' కూడ బహుదిన నిర్వర్త్యము కూడ అగుచున్నది. 'సవము'వలె 'ఉత్సవము' అవభృథ కర్మచే సమాప్తిని చెందును. ఉత్సవమును చేయదలచిన యజమానుడు ముందుగా తాను ఎన్ని దినముల అవధితో సంకల్పించి ఉత్సవమును జరిపించుటకు శక్తి కల వాడగునో నిర్ణయించికొని ఆ దినములలో కడపటి రోజును

అవభృద దినముగా చేసికొని అవభృథమునకు పూర్వము నందు దినములను లెక్కించుకొని ఉత్సవారంభమును సంకల్పించవలెను. అవభృద దిన నిర్ణయమునకు కూడ నియమములు చెప్పబడినవి.

(ద్వాదశమాసేషు ఏకస్మిన్ మాసే అబ్దం ప్రతి తత్కాలే నిత్యం సంకల్ప్యయః క్రియతే స నిత్యోత్సవః....నవాహం సప్తాహం పంచాహం వాఽప్యుత్సవః రాజ్ఞోరాష్ట్రస్య గ్రామస్య యజమానస్య వా జన్మర్క్షే ప్రతిష్ఠాదినే విష్ణువం చదినేషు మాసనక్షత్రే విషువే అయనేవా అవభృథం సంకల్ప్య తత్పూర్వే చ ఉత్సవదినం నిశ్చిత్య (మరీచి ౫౧ పటలము.)

ఉత్సవాంత దినముగ చెప్పబడిన అవభృథ దినమును నిర్ణయించుటలో ఈ దిగువ నియమములు పాటింప దగును. ఆ దేశాధిపతియగు రాజుయొక్కగాని రాష్ట్రము యొక్కగాని దేవాలయపు యజమానునియొక్కగాని జన్మ నక్షత్రమున నవభృథము చేయవలెను. లేదా ఆ దేవుడు ఆదియందు ప్రతిష్ఠింపబడిన నక్షత్రమైనను కావచ్చును. లేదా ఆ దేవుడు స్వయం వ్యక్తమైనచో అట్లు వెలసిన నక్షత్రమైనను కావచ్చును. లేదా ఏ మాసమం దుత్సవము జరుగునో సౌరమాసరీతిని ఆమాస నక్షత్రమైనను కావచ్చును. లేక విష్ణు పంచదినములు అనగా ఆయా చాంద్రమానము లందు సంభవించెడి అమావాస్య పూర్ణిమ యనదగు రెండు పర్వములు శుక్లద్వాదశి కృష్ణద్వాదశి శ్రవణనక్షత్రము ఈ యైదు దినములలోగాని కావచ్చును. 'విషువ' మనగా సంవత్సరమున నహోరాత్రి పరిమాణము ఏకరీతిగా కలిగెడి రెండు దినములు ('సమరాత్రిందివే కాలేవిషువద్విషువం చతత్') కావచ్చును. అయనమనిన కటక సంక్రమణము మకర సంక్రమణములనాటి పుణ్యదినములు వీనియందు కావచ్చును. వీనిలో కొన్ని నిమిత్తములు నక్షత్ర ప్రధానములుగను కొన్ని తిథి ప్రధానములుగను సంభవించుచున్నవి. ఈ కారణముచేత అరవ దేశమందు అవభృథము నక్షత్ర ప్రధానముగను ఆంధ్రపరిసరములందు తిథి ప్రధానముగను అవభృథము ఆచరింపబడుచున్నది. నక్షత్రప్రధానముగ ననుష్ఠించుటలో సూక్ష్మముగ పరామర్శించదగిన విషయములు కలవు. నక్షత్రప్రధానముగ ఆచరించెడి తమిళులు మేషాది సూర్య సంక్రమణ రీతిని మాస వ్యవస్థను అనుసరింతురు. కాగా నక్షత్రములు ఇఱువదియేడు అగుటచే ఒక సౌరమానమున ఒకే నక్షత్రము రెండుసారులు వచ్చుటకు అవకాశమున్నది. (సౌరమానము అందు యిరువది యెనిమిది దినములు మొదలు ముప్పది రెండు దినములుకూడ ఆయా మాసములందు వచ్చుట కలదు) అట్లు ఒకే నక్షత్రము ఒక మాసమందు రెండు సారులు సంభవించినయెడల ఆ మాసమందు రెండవ పర్యాయము అనగా మాసాంతమునందు సంభవించెడి ఉక్త నక్షత్రమందే అవభృథము నిర్ణయించి ఉత్సవారంభము చేయునగును. ఉక్తనక్షత్రము ఖండితమై అనగా పూర్వోత్తరములందు రెండు దినములు వ్యాపించియున్నప్పుడు రెండవ దినమున అట్టి నక్షత్రము పండ్రెండు గడియలవరకు వ్యాప్తి కలిగియున్నప్పుడా రెండవనాడు ఉత్సవాంతమును నిర్ణయించవలెను. పండ్రెండు గడియలకు తక్కువ వ్యాప్తి కల్గినచో పూర్వదినమునే అవభృథ దినముగ చేయవలెను. అట్లు రెండవసారి అనగా మాసాంతమందు వచ్చెడి నక్షత్రమునకు గ్రహణసంక్రమాది దోష స్పర్శము కలిగినయెడల మొదటిసారి వచ్చెడి నక్షత్రమునే ప్రధానముగ దీసికొనవలెను. రెండింటికి దోషము కల్గినచో రెండవదానిని తీసికొనవలెను. ఇట్టి ధర్మ సూక్ష్మములు చాల కలవుగాని వాని పరామర్శము ఇచ్చట అప్రస్తుతమని తలచెదను. తిథి ప్రధానముగ ఆచరించెడి చోటులందింతటి సంకటములు లేకపోయినను ఉభయ సాధారణమగు కొన్ని చిక్కులు లేకపోలేదు. ఇట్టి ప్రధానములగు శాస్త్ర నిర్ణయములను శ్రద్ధగా పరామర్శించెడి సంప్రదాయము ఆలయములందు జరుగుచున్న అనేక అతిక్రమములతోపాటు చాలకాలము క్రిందటనే మన ఆంధ్రమండలములో విశేషించి అధికారుల దృష్టినాకర్షించుట లేదు.

ఇట్లు సంవత్సరమునకొకసారి చేయబడవలసిన ఈ యుత్సవమును 'నిత్యోత్సవము' అని శాస్త్రములు వ్యవహరించినవి. నిత్య శబ్దార్థముకూడ పారిభాషికముగ విశేషార్థము కలిగియున్నది. ఉదాహరణమునకు ద్విజులకు ప్రతిదినము త్రికాలములందు అనుష్ఠించదగిన 'సంధ్యావందనము' నిత్యమనబడినది. నిత్యమగు సంధ్యావందనము నాచరించుటవలన కలిగెడి ప్రత్యేక ఫలము ఏదియు లేదు. దాని నాచరించుట స్వయంప్రయోజనము. చేయక విడువరాదు. విడచినంతట ప్రత్యవాయము విధింపబడినది. అట్టి ప్రత్యవాయము రాకుండ రక్షించుకొనుటయే పరమప్రయోజనము. కాగా సంధ్యావందనము చేసినవానికి సంధ్యావందనము చేయనిచో కలిగెడి పాపము రాకుండుటయే ప్రయోజనమై పర్యవసించును. కాగా సంధ్యావందన మవశ్యాచరణీయమై నిత్యమైనది. ఇట్లే అమూర్త యజనముచేయు నాహితాగ్నికి సోమయాగము నిత్యము. ఇట్లే ఆలయపూజకు సంవత్సరోత్సవము నిత్యము. తప్పక ఈ సంవత్సరోత్సవము ప్రతి గుడియందును చేసితీరదగినది. చేయనియెడల దోషము సంభవించును. దీనిచే ఈ సంవత్సరోత్సవమునకు 'నిత్యోత్సవము' అని వ్యవహారము కలిగియున్నది.

ఆంధ్రభూమిలో ఈ యుత్సవముల నాచరించుటలో ఆలయాధికారులు ఇతోధికముగ శాస్త్రములందు లక్ష్యతా బుద్ధిని పెంపొందించికొనుట అత్యంత మావశ్యకమై యున్నది. కొన్ని ఆలయములందు ద్రవ్యలోపముచేతను శ్రద్ధాలోపముచేతను ఏనాడోగాని ఈ యుత్సవములు జరుపబడుటలేదు. జరిగెడి చోటులందును చాలా చోటులందును అయా సందర్భముల ననుసరించి వాతావరణముననుసరించి ఒక కాల నియతిగాని దినసంఖ్యా నియతిగాని లేక స్వైరముగ జరిపించుటయు జరుగుచుండుట తటస్థించుచున్నది. ఈ యుత్సవములను జరుపుట కేవలము ప్రత్యక్ష దృష్టములగు వేడుకల కొఱకై యేర్పడియుండలేదు. కాని దేశముల ననుసరించి ద్రవ్యసంపత్తి పరిశీలించదగిన విషయమనుటలో సందేహములేదు. ఈ యుత్సవములు జరిగెడి ప్రదేశములలో ప్రాచీనాచారము ననుసరించి జరిగెడి నియతకాలమందు నియత దినసంఖ్యా నియమముతో ఒకే పద్ధతితో వైదిక కార్యకలాపములలో విచ్ఛేదము లేకుండ ఉత్సవములు జరుగునట్లు అధికారులు విశేష శ్రద్ధను తీసికొనవలెను. ఇదివరకు జరుగకుండిన చోటులందుకూడ యథా శక్తిగ ఈ యుత్సవముల నారంభించవలెను. విభవము చాలని చోటులలో భక్తులిందుకై శ్రద్ధ తీసికొనవలెను. దైవికముగ ఈ యుత్సవములు సకాలమున జరుగుటకు ఆటంకము కలిగినప్పుడు తిరిగి ఆయాటంకము తీరినప్పుడు ఏమి చేయవలయునని ఆగమజ్ఞులను సంప్రతించి వారి సలహాప్రకారము అవకాశము కలిగినప్పుడు విడచిపోయిన ఉత్సవములను మఱల చేయవలెను. ఇందునుగుఱించి ఎట్టి ఏమరుపాటు చూపరాదు.

ఈ నిత్యోత్సవమునకే కాలోత్సవమని నామాంతరముకూడ కలదు. కాలోత్సవము అనగా సంవత్సరమున ఏదొక నియమితమగు కాలమందు నియతముగా చేయబడునదని యర్థము. ఆ ఉక్తకాలము నతిక్రమించక తప్పక జరిపి తీరవలసినట్టిదని పూర్వోక్తార్థమునే ఈ శబ్ద వ్యవహారము బలపఱచుచున్నది.

శాస్త్రములందు దీనికి 'మహోత్సవము' అనికూడ వ్యవహారము కలదు. మహచ్ఛబ్దము బ్రహ్మశబ్ద పర్యాయము కాగలదు. దీనినే బ్రహ్మోత్సవమని వ్యవహరించుటను గురించి ముందు వివరింపబడును.

కాలోత్సవము, నిత్యోత్సవము వలెనే ఈ యుత్సవమునకు ఆంధ్రదేశమున 'కల్యాణోత్సవము' అనికూడ ప్రసిద్ధి ప్రాచుర్యము కలదు. దీనినే 'బ్రహ్మోత్సవము' అని దక్షిణాపథమందు వ్యవహరింతురు. ఈ యుత్సవ దినములలో ఒక నియమిత దినమున శ్రీ స్వామి వార్లకు అమ్మవార్లతో పాణిగ్రహణము జరిగెడి లౌకిక కార్యకలాపము జరుగుచుండుటచే ఉత్సవములో ఈ వివాహ ప్రక్రియను ప్రధానముగ జేసికొని ఉత్సవమున కంతకును సమష్టిగ 'కల్యాణోత్సవము' అని పెద్దలు పేరిడి యుండవచ్చును. 'కల్యాణ' శబ్దము వివాహశబ్ద పర్యాయముగ లోకవ్యవహారముకలదు కదా! ఈ కల్యాణోత్సవ వ్యవహారము (నిత్యోత్సవమునకు) దక్షిణ దేశమందు లేదు. ఈ యుత్సవములో వివాహ ప్రక్రియకూడ ఆదేశమందలి ఉత్సవ క్రమానుసరణియందు కానరాదు.

దీనికే బ్రహ్మోత్సవమని వ్యవహారము కలదని చెప్పి యుంటిని. 'బృహి' ధాతువుపైన వ్యుత్పన్నమగు బ్రహ్మ శబ్దమునకు గొప్పయని అర్థము చెప్పవచ్చును. కాగా బ్రహ్మోత్సవమనగా గొప్ప ఉత్సవమని చెప్పదగును. కాని ఇట్లు చెప్పుటకు ఆధారము కేవల యుక్తియేగాని శాస్త్ర నిర్వచనము కనుబడదు. తిరుపతి దివ్యక్షేత్రమందు తొలుదొలుత శ్రీ శ్రీనివాస మహాప్రభువు అర్చామూర్తియై యవతరించి బ్రహ్మాదులకు ప్రత్యక్షమైనప్పుడు చతుర్ముఖుడు భగవానుని యాజ్ఞనుపొంది భగవత్సేవలభ్యమునకు ముగ్ధుడై స్వరూప ప్రాప్తమగు కైంకర్యములను యథాశక్తిగ చేయదలచి శ్రీ వైఖానసభగవచ్ఛాస్త్రరీతి ననుసరించి ఉత్సవమును స్వయముగా నిర్వర్తించెను. అందుచేత అచ్చట ప్రప్రదముగా జరుపబడిన ఈ యుత్సవమునకు బ్రహ్మపేరిట 'బ్రహ్మోత్సవము' అని నామకరణము చేయబడి నాటనుండి అవిచ్ఛిన్నముగ జరుపబడుటకు శ్రీ వెంకటాచల మాహాత్మ్య బోధక ములగు పురాణములు చెప్పుచున్నవి. ఇదియు ఉచితమే. అట్లే శ్రీ వారి అష్టోత్తర శతనామములలో 'బ్రహ్మక్లృప్తోత్సవాయ' అను నొక పేరు కూడ పఠియింప బడుచున్నది.

నిత్యోత్సవము కాక దీనితోపాటు శ్రద్ధోత్సవము, నిమిత్తోత్సవమునని రెండు తరగతులగు నుత్సవములు కూడ ఆలయములందు విహితములై యున్నవి. 'కాల శ్రద్ధా నిమిత్తాఖ్యా ఉత్సవాః త్రివిధాః' అని భృగువచన మీ విధమును చెప్పుచున్నది. శ్రద్ధోత్సవమనిన ఆయా భక్తులు ఏదైన మ్రొక్కుబడులు చెప్పుకొని వానిని తీర్చుటకై శ్రద్ధా భక్తులతో జరిపించునట్టివి. వీనికికూడ యథోచితముగ పై విధమగు శుభదినములను నిర్ణయించికొనవచ్చును నిమిత్తోత్సవమనగా గ్రహణము సంక్రమణము అనావృష్టి ఉత్పాతాదులను నిమిత్తములు కలిగినప్పు డాచరించునది దీనికి నిమిత్త దర్శనమే కాలనిర్ణయమును చేయగలదు శ్రద్ధానిమిత్తోత్సవముల ప్రక్రియలను వేఱుగ వివరించెదము

ఈ కాలోత్సవము క్రమముగా ముప్పది, ఇరువదియైదు ఇరువది యొకటి దినముల కాలము చేయబడినప్పుడ ఉత్తమోత్తమ ఉత్తమమధ్యమ ఉత్తమాధమ మ

యనబడుననియు, పదునైదు, పంద్రెండు, తొమ్మిది దిన ములు చేయబడినప్పుడు మధ్యమోత్తమము మధ్యమ మధ్యమము, మధ్యమాచమము అనబడుననియు ఏడు, ఐదు, మూడు లేక ఒక దినము చేయబడినప్పుడు అధ మోత్తమ అదమమధ్యమ అధమాధమముగ చెప్పబడు ననియు కాశ్యపునిమతము.

భృగువు ఈ యుత్సవమును విస్తరించి పదునొకండుగ విభజించి ఆ పదునొకండు విధములను శాన్తికమాదియగు ఐదు ప్రకరణములక్రింద పరిగణించియున్నాడు. ఆ పదు నొకండు విధము లెవ్వియన, ౧. మంగలము ౨. గౌణము ౩. భౌతికము ౪. ఆర్షము ౫. దైవికము ౬. పైత్రృ కము ౭. శ్రీకరము ౮. సౌమ్యకము ౯. భౌవనము ౧౦. సౌభద్రము ౧౧. సావిత్రమునని ఇందలి విభాగము. క్రమముగ నియ్యవి ౧, ౩, ౫, ౭, ౯, ౧౧, ౧౩, ౧౫, ౧౭, ౧౯, ౨౧ దినముల కాలము జరుపబడెడి ఉత్సవ ములకు సంకేతములు కాగలవు. ఇందు మొదటివగు మంగలగౌణములను విడచి క్రమముగ భౌతికార్షములు, శాన్తికములనియు దైవికపైత్రృకములు పౌష్టికములనియు శ్రీ కరసౌమ్యకములు జయదములనియు, భౌవనము అద్భుతమనియు, సౌభద్ర సావిత్రములు సార్వకామికము లనియు నొక సంకేతము చేయబడినది. ఇట్లు యిరువది యొక్క దినముల దీర్ఘకాల ముత్సవముల చేయుట శ్రమసాధ్యమని యెంచి ఈ దీర్ఘ విధానమును సంకో చించి క్రమముగ మంగలాది పంచకమునకు శాన్తికాది పంచక సంకేతమును మహర్షి వ్యవహరించియున్నాడు. ఈ యైదు విధములనుకూడ సంగ్రహపరచి శాన్తికపౌష్టిక సార్వకామికములని ఉత్సవములను మూడు తరగతుల క్రింద విభజించిన సంహితలుకూడ కలవు. శాన్తికపౌష్టి కాది సంజ్ఞలకు ప్రయోజనము ఆశబ్దార్థమువలననే గ్రహింపదగి స్పష్టముగ నుండుటచే వివరించలేదు.

ఈ యుత్సవమువలని ప్రయోజనము భగవదనుగ్రహ ముచే ప్రజలందరు సుభిక్షముకలిగి జీవించుటయే ప్రధాన మైనది - ముఖ్యమైనది కూడ కాగలదు. ఇది కాక అవాం తర ప్రయోజనములు లెక్కకు మిక్కిలిగ నున్నవి. ఈ శుభ సమయములందు దేశమందలి వివిధ భాగములం దుండి ప్రజలొక చోట చేరుటకు మంచి అవకాశము కలుగ గలదు ఆయా కలలందు నిష్ణాతులగు విద్వాంసులు భగ వానుని సన్నిధానమున చేరినప్పుడు మహాజనముల యెదుట వారివారి వైదుష్యమును ఉచిత రీతిని ప్రదర్శించు కొను టకు సన్మానములను పొందుటకును అవకాశము కలుగ గలదు. వృత్తి విద్యలచే జీవించు వారలు తమ చేతి పనులను ప్రదర్శించి తమ వ్యాపారమును ప్రచురపరచి కొని వ్యాపారమును వృద్ధి చేసికొని లాభప్రాప్తి నొందుటకు ఈ సందర్భము లెంతయో సహాయ పడగలవు. వ్యాపార స్థులు తమ సరకులను క్రయవిక్రయముల మూలమున విడుదలచేసియు సేకరించి విశేషలాభములను పొందుటకీ సన్నివేశములు తోడ్పడ గలవు. వేద పారాయణము, పురాణ పఠనము, నృత్తగీత వాద్య ప్రదర్శనము మొద లగు వాటి వలన ఆయా ప్రదర్శకులకు భృతిలాభము ఖ్యాతిలాభము కలుగు చున్నది. ఈ సమయములలో పొరుగు చోటులనుండి వచ్చి పోయెడి భక్త సమూహము యొక్క పరిచయము వలన ఆయా గ్రామము లందలి పేదసాదలకు అనేక రీతులచే జీవనోపాధికి సహాయము తాత్కాలికముగ సంభవించును. ఒకే యజమానునకు విశేషకష్టము లేకుండ గ్రామమంతయు సమష్టిగ విశేష ఫలి తమును పొందుటకీ యుత్సములు నిదానము కాగలవు.

దేవుని ఉత్సవమొక గృహస్థునికి గాని ఒక ఇంటికి గాని సంబంధించిన కార్యము కాదు. దేవాలయములవలె దేవోత్స వములు కూడ సర్వజనులకు స్వామ్యము కలవి. 'అనా హూతోఽధ్వరం గచ్ఛేత్' అను నట్లు ఉత్సవమునకై ఒకరి నొకరాహ్వానించి ప్రత్యుత్థానాదుల జేయవలయునను నట్లు లేదు. ఆగ్రామవాసులగు నొక్కొక్కరికిని ఆగ్రామోత్సవము తమ ఇంటి శుభకార్యముగ భావించి నిర్వహించ దగినది. ఇది మనకు ప్రాచీన కాలమునుండి వచ్చెడి అనుభవము కూడ.

'తద్గ్రామ వీథీశ్చ సంశోధ్య గృహద్వారాణి దీపాంకు రోదకుంభాద్యైరలంకృత్య' అనియు 'ఉత్సవేదేవేశం యే సేవన్తే తే సర్వే పదేపదే యజ్ఞఫలం లభేరన్నితి భృగ్వా దయోవదన్తి....తద్గ్రామ వాసినో జనాః యానస్థం దేవం స్వేషుగృహేషు దీపాంకురాద్యైః ప్రత్యుత్థానం కృత్వా సమస్కుర్యుః' అనియు దేవ ఉత్సవములు గ్రామవాసు లకు ముదావహములని మరీచి చెప్పుచున్నారు.

మఱియు ఉత్సవ మారంభమైన ధ్వజారోహణము మొదలుకొని అవభృథాన్తము జరిగెడి దినములలో ఆ గ్రామవాసులగు నందఱును అనన్యతత్పరులై భగవన్మం దిరమున శ్రద్ధా భక్తులతో ఉత్సవ కార్య నిర్వాహమందు నిమ గ్నులై యుండవలయుననియు ఆ గ్రామమందు ఏ ఇతర దేవతా సంబంధమైన ఉత్సవములనుగాని గృహస్థులు తమ ఇండ్లలో తమ గృహమునకు సంబంధించిన యే శుభ కార్యములనుగాని చేయరాదనియు సంహితాకారుల శాసనమై యున్నది. ఉత్సవసమయములందు భగవత్కార్యము లందుగాక ప్రజలు ఇతర విధములగు యే స్వకార్యములను చేయరాదని శాసించుటవలన ఉత్సవముల ప్రాముఖ్యత స్పష్టముగ చెప్పబడినట్లైనది. ఆ గ్రామమందలి ప్రజలు

ఈ దినములలో పొరుగు ఊళ్లకు పోరాదనియు ఏ నిర్బంధ ములచేత నైనను పోక తప్పనిసరియై అట్లుపోయినవాడు అవభృథము లోపుగ తిరిగి గ్రామమునకు చేరుకొని తీర వలయునని నియమించిన శాస్త్రము నేటికిని పల్లెటూళ్ల యందు అక్షరాల ప్రజలచే పాటింపబడు చుండుట అప రోక్షముకాదు. సంహితలలో ఇట్లు కలదు.

'ఆరోపితే ధ్వజే విష్ణోరుత్సవార్థం విశేషతః
ఉత్సవావభృథాత్పూర్వం సర్వేతద్గ్రామవాసినః
అన్యత్రయదిగచ్ఛన్తి భవన్తి వ్యాధయోధ్రువమ్'

'సర్వేషామపి దేవానాం మునీనామపి సర్వశః
పితౄణాం చగ్రహాణాం చతత్పత్నీనాంచ సర్వశః
ద్విజానామ పిశాన్త్యర్థం లోకానామపి సర్వశః
పుష్ట్యర్థం కారయేద్భక్త్యా దేవేశస్యోత్సవంక్రమాత్'

(భృగుః)

ఉత్సవములలో విప్రోత్సన్మానములను గురించినప్రస్తా వములో సమీపకాలమునుండి శ్రీ ఆంధ్ర ప్రభుత్వ దేవా లయ ధర్మాదాయ పరిపాలన శాఖామాత్యుల ప్రాపకమున సింహాచలము, అన్నవరము, తిరుమల, పొన్నూరు మొద లగు ధనికసంస్థలలో యీ సన్మానములు జరుగుట కారంభమైన విషయము పండితుల కాశాజనకమై యొప్పినది.

మఱియు ఆలయములకు పోజాలని బాలుర వృద్ధులు అతురులాదిగాగలవారలు గ్రామవీధులందు విజయము చేయు నుత్సవ మూర్తులను సేవించెడి భాగ్యముత్సవకాల మందే కలుగుచున్నది. ప్రాతఃకాలమందు దేవాలయము లకు పోగూడదని బహిష్కరింపబడిన జాతులవారుకూడ వీధులలో ఉత్సవమూర్తులను సేవించి తరింతురని శాస్త్ర ముల మతము.

(సశేషము)

దర్శన వీధి - IV

జమ్ములమడక మాధవరామశర్మ.

జైన దర్శనము :—

వర్ధమానమహావీరుడు జైనధర్మమును నిరూపించినాడు. ఇది బుద్ధధర్మము కన్నను ప్రాచీనము. ఈ ధర్మమునకు నిర్గంథమని నామాంతర మున్నది. భవబంధన గ్రంథు లను విడదీసినాడని మహావీరునకు ప్రసిద్ధి వచ్చినది. ఈ ధర్మమున సిద్ధపురుషునకు "అర్హన్" అని సంజ్ఞ కలదు. రాగాదిద్వేషములు లేనివారై త్రిలోకపూజితులై యథార్థ వాదులగు సమర్థులు సిద్ధపురుష లగుదురు. అట్టివారి ద్వారమున ప్రచారములోనికి వచ్చినందున నీ ధర్మము "అర్హతము" అని పేరు పొందినది. వర్ధమానుడు రాగ ద్వేషాది శత్రువులను జయించినాడని "జినుడు" అని ప్రఖ్యాతి వహించినాడు. అర్హతధర్మము జైనధర్మ మయి నది. జైనులు సిద్ధుల ద్వారా తమ ధర్మము ప్రచారము పొందిన దని భావింతురు. ఆ సిద్ధులే తీర్థంకరులు. మొదటి తీర్థంకరుడు ఋషభదేవుడట. పురాణములందు రాజర్షి యయిన ఋషభదేవు డొకడున్నాడు. భాగవతమున ఋషభనాథ వర్ణన మున్నది. అతని వంశము లోనివాడే భరతుడు. భరతుడే జడభరతుడు. అతని పేర నీ దేశము భారత మయినది. జైనులు ఋషభనాథుని మొదటీ తీర్థం కరుడని భావింపరు. ఈతని యనంతరము ఇరువది ముగ్గురు తీర్థంకరులు వచ్చిరి. వారిలో పార్శ్వనాథుడు మహావీరుడు, చివరివారు.

పార్శ్వనాథుడే ఈ ధర్మమున కాద్యప్రవర్తకు డని కొందరందురు. ఆ ధర్మము కాలక్రమమున శిథిలము లుప్తము కాగా మహావీరుడు పునరుజ్జీవితము చేసి నాడందురు. కాశీ పట్టణమున పార్శ్వనాథుడు వామాదేవి, అశ్వసేనులకు జన్మించినాడు. ఇప్పటికి రెండువేలయెనిమిది వందల సంవత్సరములకు పూర్వము పార్శ్వనాథుడు జన్మించి యుండును. అతడు జన్మింపక పూర్వము తల్లి కృష్ణసర్పమును చూచినది. కాన నీతడు పార్శ్వనాథు డయినాడు. ముప్పది సంవత్సరముల వఱకు గార్హస్త్య జీవనము గడపి సర్వము విడచి, భిక్షువై తప మొనరించి ధర్మవిజ్ఞానము సంపాదించినాడు. డెబ్బది సంవత్సరములు వచ్చువరకు తన యుపదేశముల ప్రచారము చేసినాడు.

పార్శ్వనాథుడు ప్రబోధించిన ఆచార విచారములకును మహావీరుడు బోధించిన వానికిని కొంత కొంత భేద మున్నది. పార్శ్వనాథుడు అహింస, సత్యము, అస్తేయము, అపరి గ్రహము నాలుగు మహావ్రతము లనినాడు. బ్రహ్మచర్య

ముపాదేయ మైనవది యని మహావీరు డనెను. పార్శ్వనాథు నకు వస్త్రధారణ మిష్టము. విరాగి మహావీరునకు యతి సాధనమున వస్త్రము విడచి నగ్నముగ నుండుట యభీష్టము. జైనులలో శ్వేతాంబర, దిగంబర సంప్రదాయము లిట్లు వ్యాపించినవి.

జైనధర్మములో వర్ధమానమహావీరుడు చివరి తీర్థంకరుడు. నేటికి ఇరువదియారు వందల సంవత్సరముల క్రిందట వర్ధమానుడు క్షత్రియవంశమున జన్మించినాడు. త్రిశలా సిద్ధార్థులు తల్లి దండ్రులు. వర్ధమానుని భార్య యశోదాదేవి. విరాగ మతిశయింపగా ముప్పది సంవత్సరముల ప్రాయమున యతిధర్మము గ్రహించి జ్ఞానవికాసము పొందెను. మొదటగా పంచమహావ్రతములను ప్రథమ శిష్యుడయిన నింద్రభూతి కుపదేశించినాడు. అనంతరము అంగ, మగధ, కౌశాంబీప్రభువుల కుపదేశించి జినధర్మదీక్ష నిచ్చినాడు. మహావీరుని యనంతరము యీ ధర్మమునకు రాజాశ్రయ మధికముగా లభించినది. నందవంశ నరేశులు, కళింగ ఖారవేలుడు, ధర్మదీక్షితులై జినధర్మము వ్యాపింప జేసిరి. మౌర్య చంద్రగుప్తుడును జైనధర్మ మవలంబించె నందురు. మగధదేశపు కల్లోలములో చంద్రగుప్తుడు మైసూరు ప్రాంతమున శ్రవణ బెళగోల ప్రాంతమున తప మొనరించెను. యతి యయిన భద్రబాహువు గతించుటచే నుత్తర దేశమున జైన యతులలో నాచార విచారములందు మార్పులు వచ్చినవి. సంఘభద్రుడు జైనసంఘ ప్రధానుడయినాడు. దిగంబర జైనులలో సాధన తీవ్రత యున్నది. శ్వేతాంబరు లంతగా కఠోరనియమములు పట్టరు. దిగంబరు లిట్లందురు. కేవలజ్ఞాని భుజింపడు. స్త్రీ మోక్షార్హ కాదు. పుంజన్మ పొందిననే మోక్షప్రాప్తి యున్నది. శ్వేతాంబరు లిట్లనరు. స్త్రీ మోక్షము పొందగలదు. కేవలజ్ఞానియు భుజించును.

జైనదర్శనములో గ్రంథము లధికముగా నున్నవి. ప్రమాణ గ్రంథముల కన్నను జైనాచారబోధకము లధికములు. "దేవర్ధిగణి" స్థూలభద్రుడు, ఉమాస్వాతి, దేవనంది, సమంతభద్రుడు, సిద్ధసేన దివాకరుడు, సిద్ధసేనగణి, కుందకుందాచార్యుడు, హరిభద్రుడు, అకలంకుడు, విద్యానందుడు, వాపెరాజసూరి, దేవసూరి, హేమచంద్రుడు, మల్లిషేణ సూరి, మొదలగువారు జైనధర్మ ప్రవర్తకాచార్యులలో ప్రముఖులు.

ద్రవ్యయజ్ఞము కన్న జ్ఞానయజ్ఞము ముఖ్య మనుట జినధర్మభావనములో ముఖ్యముగా భావింప దగినది. రాగ ద్వేషాదులపై విజయము సంపాదించుట జినశబ్దార్థము. వ్యావహారిక మార్గమునుండి జినధర్మ విచారము ప్రసరించును. ఈ జగద్గతము లయిన సర్వ వస్తువులూ జీవములజీవములని రెండు విధములుగ నున్నవి. ఇవియే చేతనములు జడములు. జీవితము నిర్వహించుకొనునవి జీవములని జీవశబ్దార్థము. కాగా జీవుడన నాత్మకాదు. -జీవనగతిప్రదాత యని ఈ ధర్మము లోని యర్థము. జీవుల సంఖ్య నియతము కాదు. కావుననే జైను లనేక వాదులు. జీవు లందరు సమానులు నిత్యులు. భోక్త లగుదురు. కర్త లగుదురు. జీవులకు నిశ్చితాకారము లేదు. పరిమాణమును లేదు. జీవుల కాకుంచన మున్నది. ప్రసారణ మున్నది. జీవుడని యనుట అది యొక సావయవ పదార్థము. జీవులలో శాంతి జ్ఞాన శక్తు లున్నవి. జైనులు జీవులకు వ్యాపకత్వము నంగీపరింపరు. జ్ఞానము చేతన మొదలగు గుణములు జీవస్థితిని సూచించును. జ్ఞాన గుణములు శరీరము విడచి యుండవు. కావుననే శరీరము విడచి జీవునకు సత్త లేదు. అజీవ పదార్థము జడవస్తువు. అది యైదు విధములు. కాలము, ఆకాశము, ధర్మ మధర్మము, పుద్గల మని. ఈ యైదింటిలో జీవనము చేతనత లేదు. ఇందు కాలాకాశము లనంతములు; ఆకాశము రెండు విధములు. లోకాకాశ మని, అలోకాకాశ మని. లోకాకాశము నందే గతి యున్నది. ధర్మ మనునది గతి సూచకము. అధర్మము స్థిరతాసూచకము. పుద్గలము నందు రూప రస గంధ స్పర్శ గుణము లున్నవి. శబ్ద మనునది పుద్గల పరిణామమే గాని గుణముకాదు. పుద్గలము నిత్యము. పరమాణు రూపము. సర్వవస్తువులు పరమాణువులచే కలుగునని జైనుల పరమాణువాదము. పరమాణువులను సర్వజ్ఞులే చూడగలరు. పరమాణువుల సమూహమునకు స్కంధ మని పేరు. ఈ జగ మంతయు నొక మహాస్కంధము. కర్మ కూడ పుద్గల సూక్ష్మస్వరూపము. అది జీవసంబంధము పొంది సంసార ముత్పాదించు చున్నది. కర్మలో ననేక భేదములు కలవు. జ్ఞానావరణ మొనర్చు కర్మ యొకటి జీవుని జ్ఞానరూపమును కప్పి పుచ్చుచున్నది. దర్శనావరణీయకర్మ సరిగా చూడ నివ్వదు. వేదనీయకర్మ జీవుని యానంద స్వరూపము నాచ్ఛాదించును. దుఃఖహేతు వగును. మోహనీయ కర్మ శ్రద్ధా విశ్వాసముల నష్టపఱచి జీవునశాంతు జేయును. జీవుని యున్నతి నడ్డువఱచు కర్మ అంతరాయకర్మ యగుచున్నది.

జ్ఞానము జీవుని స్వరూపమె. ఇంద్రియముల సహాయము లేకున్నను జీవునకు జ్ఞానము కలుగును. ఈ జ్ఞానమయిదు విధములు. మతిజ్ఞానము, శ్రుతజ్ఞానము, అవధి జ్ఞానము, మనఃపర్యాయజ్ఞానము, కేవలజ్ఞానము అని. దివ్యదృష్టి ననుసరించి కాలత్రయ పదార్థములు తెలియుట యవధిజ్ఞానము. అన్య చిత్తదశ గుర్తించుట మనఃపర్యా

యము. ముక్తజీవులకు లభించు జ్ఞానము కేవలము. మతి శ్రుతజ్ఞానములు రెండును పరోక్ష జ్ఞానములు. ఇంద్రియ మనస్సుల సహాయమున నవి కలుగును. అవధి కేవల మనోజ్ఞానము లింద్రియ మనస్సంబంధములు కలవి గావు. జీవుని యోగ్యతానుసారమున గలుగునవి. ప్రత్యక్ష పరోక్ష రూపముగా జ్ఞానము రెండు విధములని నిరూపించు జైనులరీతి ఇతరుల నిరూపణముకన్న వేరుగా నున్నది. ఆచార్య హెమచంద్రుడు ప్రత్యక్షజ్ఞానము సాం వ్యవహారిక మని, పారమార్థిక మని రెండు విధముల నంగీకరించినాడు. ఇంద్రియ మనస్సంబంధ మున్నప్పుడు సాంవ్యవహారిక ప్రత్యక్షము కలుగును. ఆవరణము పోగా చేతన జీవుని స్వరూపావిర్భావము కలుగుట పారమార్థిక ప్రత్యక్షము. జైనులు ప్రత్యక్ష మనుమానము ప్రమాణ ముల నంగీకరించిరి. ప్రత్యక్షము నంద రంగీకరింతురు. అనుమానమును చార్వాకు డొప్పలేదు. లోక వ్యవహార సిద్ధికై అనుమాన మావశ్యకమని జైనులనిరి. జైనుల అగమము లందలి విషయములు జైనదర్శనములకు మూలములు. శ్రుతి, స్మృత్యాదులను వారు ప్రమాణముగ భావింపరు.

జైనదర్శనమున ప్రధానసిద్ధాంత మొకటి యున్నది. వస్తువేదియైన నది యనంత ధర్మాత్మకము. కేవలజ్ఞాని యగు నాతడే సర్వవస్తు ధర్మముల తెలియ గలడు. మన మొక వస్తువులోని యొక ధర్మమునే గుర్తింతుము. మన జ్ఞానము కేవల మంశరూపము. అనంతధర్మములలోని యేకధర్మజ్ఞానమును "నయము" అని యందురు. సాధా రణముగా జ్ఞానము మూడు విధములు. దుర్నయము, నయము, ప్రమాణము నని. నయసిద్ధాంతము జైనదర్శన మున నొక ముఖ్యవిషయము. ఏదేని విషయమున సాపేక్ష పముగా నిరూపించుట నయవాద మన వచ్చును. నయ వాదమును జైను లనేకవిధముల విస్తరించిరి. వస్తు వనంతధర్మమయి నందున నయము కూడ నట్లే యగును. గాని సామాన్యముగా నయము రెండు విధములు. ఈనయ విచారణము నందే బహువిధముల పరాక్రమించిన జైనులు దార్శనిక విరోధములను సహించిరి. ఎంతటి దర్శనముగాని వస్తుసత్త లోని యంశమును మాత్రమే వివేచన మొనరిం చును గాని సర్వము నిరూపింప లేదు. వేరొక దర్శనము వేరొక యంశమును వివేచింప వచ్చును. మతభేద మను నది జైనుల మాటలలో రాదు. జైనదర్శనము కేవల మాచారమునకై యహింస నవలంబించుటయే కాక తాత్త్వికసమీక్షలో గూడ నహింస నవలంబించినది.

జైనదర్శనము ననుసరించి చూడగా నెట్టి పరామర్శము నకు గాని "స్యాత్" పదమును గూర్చుట యావశ్యకముగా గన్పడును. జైనులు స్యాద్వాదము నుత్పాదించిరి. "అది యట్లుండ వచ్చును. అది యట్లుకావచ్చును" అనెడు భావమును "స్యాదస్తి" మొదలగు పదముల వలన మనము సామాన్యముగా గుర్తింతుము. ఏదేని వస్తు వొకటి తత్కాలమున తద్దేశమున నుండ వచ్చును. కాని యది యబాధిత మయిన త్రికాలసత్యము కాదు. ఆ వస్తువు దేశాంతరమున కాలాంతరమున లేదు. అందుచే నది సాపేక్షసత్య మయినది. ఇట్లు సాపేక్షసత్యము లగు వానిని తెలియ జెప్పుటకు జైనులు "స్యాదస్తి" యని "స్యాత్" పదప్రయోగ మభిమానింతురు. ఈ స్యాద్వాదము ననే కాంతవాద మందురు. ఒకే వస్తువు నందు నిత్యత్వ మనిత్యత్వ ముండ వచ్చు ననుట దీని భావము. సత్య స్వరూపము నొకేవిధముగ నిశ్చయింప లేము. నానాభావ దృష్టులతో సమీక్షింప వలసి యున్నది. ఈ విధానమునకు సప్తభంగీనయ మని పేరు.

౧ "స్యాదస్తి"—ఈ నిశ్చితవిధమున నిది యున్నది.
౨ "స్యాన్నాస్తి"—ఈ నిశ్చితవిధమున నిది లేదు.
౩. "స్యాదస్తినాస్తి"—ఈ విధమున ·నున్నది. ఈ విధమున లేదు.
౪. "స్యాదవక్తవ్యం"—ఈ విధమున నిది వచనా గోచరము
౫. "స్యాదస్తిచావక్తవ్యం"—ఇట్లున్నది. ఇట్లవక్త వ్యము
౬. "స్యాన్నాస్తి చావక్తవ్యంచ"—ఇట్లు లేదు ఇట్లు వక్తవ్యము కాదు.
౭. "స్యాదస్తిచ నాస్తిచ అవక్తవ్యంచ"—ఉన్నది. లేదు. అగోచరమును.

జైనుల న్యాయసరణి ననుసరించి చూడగా నేదేని పదార్థవిషయమున నిట్లు వికల్పాత్మకములయిన జ్ఞానము లుదయించుట యున్నది. ఈ సప్తప్రకారములకు "సప్త భంగీనయము" అని సంజ్ఞ యున్నది. ద్రవ్యధర్మ స్వభావ దేశ కాలాదులను గుర్తించిననే కాని వస్తుసత్యత గోచరము కాదని వారి విశ్వాసము.

"అనంత ధర్మాత్మకమేవ తత్త్వం"

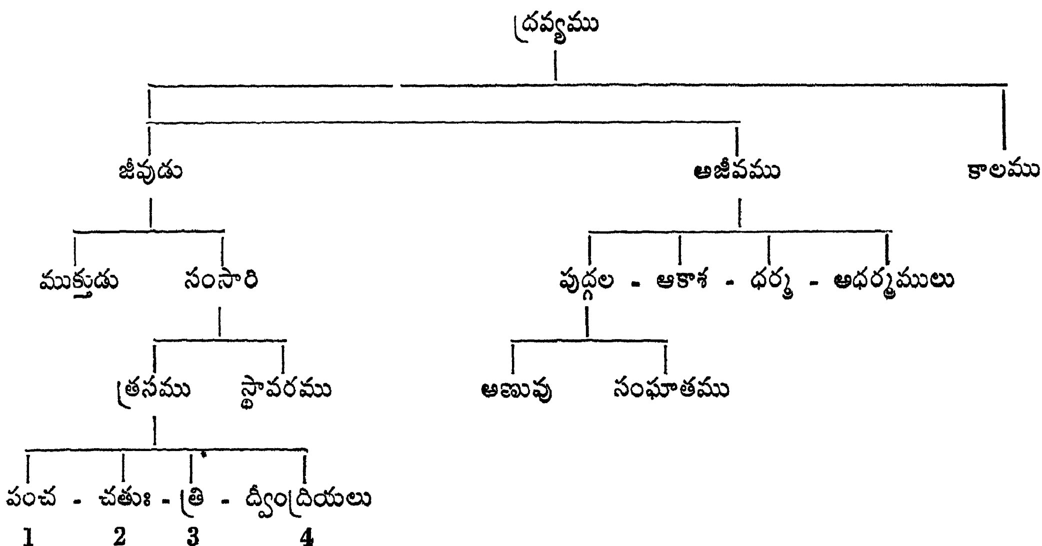
వస్తువునందనంతధర్మము లున్నవి. నిర్ణయమునకు ద్రవ్య దేశాదుల విజ్ఞాన మావశ్యకము. పదార్థము శాశ్వతమశాశ్వత మని రెండు విధములు. అశాశ్వత మనిత్యము. ఉత్పత్తి వినాశములందున్నవి. అదియే పదార్థము శాశ్వతము నిత్యము. ఒకే పదార్థమున నిత్యత్వానిత్యత్వము లెట్లుండు నని వారు సందేహింపరు. సువర్ణము హార కేయూరాంగు లీయకాదులుగా మార వచ్చును. కాని వాని యందు సువర్ణత్వము పోదు. ఎంతటి పరిణామ

ముస్సను తజ్జాతి నశింప కుండుట వారి మతమున నిత్యము. ప్రపంచమునందు నానాత్వ మున్నను తదంతర్గతముగా నేకత్వము కూడ కలదు. జగత్తులోని నానాత్వము సత్యమే. అందేకత్వము కూడ వాస్తవమె యని జైనభావము. ఏక దేశవ్యాపి యని బహుదేశవ్యాపి యని ద్రవ్యము రెండు విధములు. కాల మేకదేశవ్యాపి. ఇతరములు బహుదేశ వ్యాపనము కలవి. అంతట విస్తరించి యుండు వానిని జైనులు "అస్తికాయము" లని యందురు. సత్త కల వగుట "అస్తి". శరీరము వలె విస్తారము కల వగుట "కాయ". ఇట్టి యస్తికాయ ద్రవ్యము లయిదున్నవి. ఏకదేశవ్యాపి యగు కాల మనస్తికాయము అస్తికాయ ద్రవ్యమె జీవాజీవ భేదమున మొదట ద్వివిధము.

జీవులు ముక్తులని సంసారులని రెండు రకముల నుందురు. జీవుడు చేతనద్రవ్యము. "చైతన్యలక్షణో జీవః". జీవుడు నిత్యు డయినను పరిణామశీలి. శరీర భిన్నుడు, శరీరమున భాసించును. జీవుడణురూపుడు కాడు. విభువు కాడు.. మధ్యమ పరిమాణము కలవాడు జీవునకు రూపము లేదు. అమూర్తము. శరీర మెంతగా నున్న జీవుడంతగా నుండును. దీపము వలె సంకోచవికాసములు కలవాడు. సర్వబంధన నిర్ముక్తుడు ముక్తజీవుడు. సంసారి జీవులలో ననేకభేదము లున్నవి. ఒకస్థానము నుండి స్థానాంతరమునకు బుద్ధిపూర్వగముగ కదులు శక్తికల వారు త్రసజీవులు. ఇట్టి శక్తి లేనివారు స్థావరజీవులు. త్రస జీవులలో నారకులు మానవులు తిర్యక్కులు దేవులు నని యున్నారు. ఊర్ధ్వలోకమున నివసించువారు దేవజీవులు. ద్వీంద్రియ త్రీంద్రియ చతురింద్రియ పంచేంద్రియ జీవ భేదములు నున్నవి. ఉన్నతజీవులం దయిదింద్రియము లుండును.

అజీవస్వరూపము నాలుగు విధములు. పుద్గల మాకాశము ధర్మ మధర్మ మని. వీని భావము లిట్లు భావ్యములు. **పుద్గలము** :-దీని యర్థము విలక్షణము. భూతసామాన్య మున దీని వ్యవహరింతురు. పుద్గలాస్తికాయమని జైన శాస్త్రసంజ్ఞ. "పూరయంతి గలంతి చ" కొన్ని ద్రవ్యములు వృద్ధిక్రమములో శరీరము నుత్పాదించి వృద్ధి క్షీణింపగా భిన్నభిన్నము లగును. అవి పుద్గలములు. పుద్గలములు అణువులుగా సంఘాతములుగా నున్నవి. సూక్ష్మ నిరవ యవాంశ మణువు. వీని పరస్పర సంబంధము సంఘాతము. వీని వలననె శరీరము నందలి యంగమనఃప్రాణాదులు కలిగినవి. **ధర్మము** :-జీవ పుద్గలములకు సహకారి కారణ ములుగా నుండు ద్రవ్యములకు ధర్మమని పేరు. జలచర మయిన మత్స్యమునకు జలము సహకరించు విధమున, జీవపుద్గలగతికి ధర్మాస్తికాయ ముపకారి యగును. జలము చేపను, కదిలింపదు. కదలికలో సహకరించును. ధర్మము జీవగతిలో సమర్థము కాదు. జీవగతిలో సహకరించును. **అధర్మము**:—జీవ పుద్గలస్థితి కుపకరించు ద్రవ్యవిశేష మధర్మము. బాటసారికి వృక్షచ్ఛాయ సహాయపడునట్లు జీవపుద్గలస్థితికి అధర్మము సహాయపడును. అధర్మా స్తికాయ ముపకారి.

ద్రవ్య విభాగము

జైనదర్శనమున మోక్షమునకు మూడు సాధనము లుపదిష్టము లయినవి. సమ్యగ్దర్శనము. సమ్యక్ జ్ఞానము, సమ్యక్చారిత్రము నని. దర్శన మనునది శ్రద్ధ. తీర్థంకరులు చెప్పిన వానిని యథాతథముగా విశ్వసించుట శ్రద్ధ. జైన శాస్త్రములందు నిరూపించిన తత్త్వములను సిద్ధాంతములను బాగుగాతెలిసి యనుభవమున గుర్తించుట సమ్యక్‌జ్ఞానము. ఈ దర్శనము జ్ఞానము చరితార్థము లగుటకు మంచి నడవడి సమ్యక్చారిత్రము. ఈ మూడింటికి రత్నత్రయ మని జైనుల పరిభాష. జీవుడు స్వభావసిద్ధముగా ముక్తుడు కాని వాని శుద్ధస్వరూపమును కర్మ యావరించినది. కర్మ యంతయు పుద్గలసంబద్ధము. జీవు నావరించి దుఃఖమయ ప్రపంచములో బంధించినది. జీవుడు బద్ధపురుషుని వలె నయినాడు. కర్మలో నెనిమిది ముఖ్యభేదము లున్నవి. జ్ఞానావరణీయము, దర్శనావరణీయము, మోహనీయము, వేదనీయము, అయుష్యము, నామగోత్రాంతరాయములు వాని పేర్లు. కర్మల సంబంధ విచ్ఛేదములను జైనదర్శనము సప్తపదార్థములుగా నిరూపించినది. మోక్షేచ్ఛకల జీవునకు సిద్ధావస్థ కలుగు పర్యంతము సోపానములుగా నుండు వానిని **గుణస్థానము** లందురు. పదునాలుగు గుణస్థానములను పరిశీలించినచో మనోవిజ్ఞాన విశేషములు చక్కగా గోచరించును. వివేకహీన మయిన దశ నుండి సదసద్వివేకము పొంది నిశ్చయానిశ్చయ స్థితి నధిగమించి సంశయముల విడనాడి శ్రద్ధ కలిగి పాపాంశముల పరిత్యజించి మోక్షావరణముల పోగొట్టుకొన గలిగిన సాధకు డీ గుణస్థానమున ననంతసుఖమున దేదీప్యమానుడు కాగలడు. అహింస సత్య మస్తేయము బ్రహ్మచర్య మపరిగ్రహము అను మహావ్రతములు. వీని యనుసరణము సాధకుని యోగ్యత. శుద్ధచరిత్ర కల గృహస్థుడును మోక్షార్హు డగును. అట్టి జీవుని "గృహ లింగ సిద్ధు" డందురు. జైనుల కీశ్వరునందు విశ్వాసము లేదు. కర్మ సర్వకారి. కాగా నీశ్వరు డేల? జీవుడె విశేషసంపూర్ణు డయిన నీశ్వరు డగును. ఈశ్వరు డనుట జీవుని రెండవ పేరు. జైనుల యీశ్వరుడు మానవుల కాదర్శప్రాయు డయిన యాదర్శమానవుడె కాని దేవుడు కాడు. కర్మకృత మయిన యావరణము పోగా సతతోర్ధ్వగమనమె మోక్ష మని యీ దర్శన నిర్ణయము. ప్రత్యక్షానుమానములు రెండె ప్రమాణములు. సర్వదర్శన సంగ్రహములో నీ విశేషము లున్నవి.

జినో దేవో గురుః సమ్యక్తత్త్వజ్ఞానో పదేశకః
జ్ఞాన దర్శన చారిత్రాణ్యపవర్గస్య వర్త నీ"

తత్త్వజ్ఞానము నుపదేశించు జినగురువె దేవుడు. మోక్షమునకు జ్ఞానము దర్శనము చారిత్ర మనునవి మూడు మార్గములు "స్యాద్వావస్య ప్రమాణే ద్వే ప్రత్యక్షమనుమాపి చ" ఈ వాదమునకు ప్రత్యక్ష మనుమాన మని రెండే ప్రమాణములు. అష్టాదశ మహాదోషములు లేక రత్నత్రయములో నుండు నాతడు మహాసాధకుడై ముక్తి భాజను డగును. జీవుడు, అజీవము, పుణ్యము, పాపము, ఆస్రవము, సంవరము, బంధము, నిర్జరణము, ముక్తి యని తత్త్వములు తొమ్మిది. వీనిలో పాపము నాస్రవము నందును, పుణ్యమును సంవరమునందు నంతర్భవింప జేసిన తత్త్వము లేదు

"చేతనాలక్షణో జీవః స్యాదజీవస్త దన్యకః
సత్కర్మపుద్గలాః పుణ్యం పాపం తస్య విపర్యయః
ఆస్రవః స్రోతసో ద్వారం సంవృణోతీతి సంవరః
ప్రవేశః కర్మణాం బంధో నిర్జర స్తద్వియోజనం
క్షీణాష్ట కర్మణో ముక్తిః నిర్వ్యావృత్త్యర్జినోదితా"

ఈ తత్త్వములను శ్రద్ధాపూర్వకముగా మోహరహిత మయిన సమ్యక్‌జ్ఞానమున గుర్తించినచో చారిత్రయోగ్యత కలుగును. చారిత్రయోగ్యత కలుగగా పాపకర్మలు వినష్టము లగును. మోక్షము లభించును. లోకాకాశ మావరింపగా జీవుడు దృఢసంబద్ధు డగును గావున జ్ఞాన-దర్శన వీర్య - సుఖములను "అనంతచతుష్కము" లభింపదు. అష్టకర్మలు నశింపగా ననంతచతుష్కము సిద్ధించును. లోకాకాశ మావరింపదు. అలోకాకాశమున స్థితి కలుగును. సంతతోర్ధ్వగమనము కలుగును. వ్యావృత్తిశూన్యత యుదయించును. అదియె ముక్తి. జైనసాధువులు

సరజోహరణా భైక్షభుజో లుంచితమూర్ధజాః
శ్వేతాంబరాః క్షమాశీలాః నిస్సంగా జైనసాధవః
లుంచితాః పిచ్ఛికాహస్తాః పాణిపాత్రా దిగంబరాః
ఊర్ధ్వాశినో గృహే దాతుర్ద్వితీయాః స్యుర్జినర్షయః
భుంక్తే న కేవలీ నస్త్రీ మోక్షమేతి దిగంబరః
ప్రాహురేషామయం భేదో మహాన్ శ్వేతాంబరైస్సహ

దుమ్ము ధూళి దులుపు చీపురు వంటి పిచ్ఛిక ధరింతురు. భిక్షాన్నము భుజింతురు. తలవెంట్రుకల నన్నిటిని పెరికి వైతురు. వీరు శ్వేతాంబరజైనులు. రక్తాంబరము ధరింపరు. దిగంబరులుగా నుండరు. క్షమాశీలురై నిస్సంగులై ప్రవర్తింతురు. దిగంబరజైనులు జుట్టు పీకికొందురు చేతితో పిచ్ఛిక పట్టుదురు. కరతలభిక్షనె స్వీకరింతురు అన్నదాత గృహమునం దూర్ధ్వభోజను లగుదురు. కేవల జ్ఞాని యగు జినఋషి భోజనరహితుడుగనె సాధన మొనరించును. దిగంబర జైన సంప్రదాయములో స్త్రీలకు మోక్షము లేదు. స్త్రీలు పుంజన్మపొందిననె మోక్షము పొందుదురు. శ్వేతాంబరులకన్న వీరిలో నిదియె భేదము

జైనదర్శనమునందు పరిభాషాభేదమున నర్థభేదము నిర్వచనభేదము కనపడుచున్నది. ఈశ్వరు నంగీకరింపక పోయినను, వేదాదులు ప్రమాణము లనక పోయినను, లోకాంతరవిషయ ముద్ఘాటింపక పోయినను, మానవుని సాధన మార్గము ననేకవిధముల పరిశోధించుట యున్నది. జైనదర్శనము తమ వాదము నంగీకరింపని వారివాదముల ఖండించుటలో బాగుగనె యత్నించినది. తమ వాదమున కనుకూలముగ లేవని పూర్వవాదములను ఖండించుటతో లోకసామాన్యము లయిన పరిహాసప్రాయము లగు వచనములు గూడ చమత్కారముగ ప్రయోగించినది. మొదట మొదట అపభ్రంశభాషలో మాగధభాషలో తనవాదములను సాధనములకు పరిహాసములను ప్రదర్శించినను ఖండన పాండిత్యమునకై సంస్కృత భాష ననుసరించినది. సంస్కృతభాషలో జైన గ్రంథము లెన్నియో కలవు. అయితే క్రొత్తపదముల నిర్మించి ప్రాతపదముల కన్యవిధ నిర్వచనములు ప్రదర్శించి సమర్థముగా పరాక్రమించిన జైనదర్శనానుయాయులు నానావిధములగు సాధనములను చారిత్రశుద్ధికై నిర్దేశించినారు. వానిని వైమత్యములేక సాధకు లనుసరించుట సముచిత మయిన యారాధన కాగలదు.

వార్తలు - విశేషములు

పొన్నూరు శ్రీ భావ నారాయణస్వామి వారి దేవస్థానం తరపున జరుపబడిన కవిపండిత సభలు

1956 సెప్టెంబరు, 15, 16, తేదీలు దుర్ముఖి భాద్రపదశుక్ల ఏకాదశీ ద్వాదశీ, శనివారం, ఆదివారములందు పైసభలు అత్యంత వైభవంగా జరుపబడెను.

మంత్రివర్యులగు శ్రీ చంద్రమౌళిగారికి స్వాగతమిచ్చుట.

స భా దృ శ్య ము.

15 తేదీ ఉదయం **4-30** గంటలకు 'సుప్రభాత' పఠనము, ప్రభాతసేవతో కార్యక్రమము అరంభమయ్యెను. **7-30** గంటలకు దేవాలయము నందు నిర్వహింప వలసిన ప్రాతఃకాల కృత్యముల తరువాతను, గౌరవనీయులగు దేవాదాయ ధర్మాదాయ మంత్రి వర్యులు శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళిగారు సభావేదికా ప్రాంగణమునకు విచ్చేయగనే దేవాలయ ధర్మకర్తగారు, శ్రీ రాజా వాసిరెడ్డి హరిహరప్రసాద్ వారు, మేనేజరుగారగు శ్రీ పద్మనాభ చౌదరిగారు, డిప్యూటీ కమిషనరు గారగు - శ్రీ జి. యస్. యన్. రామమూర్తిగారు, శ్రీ మంత్రి వర్యులకు మంగళ వాద్యములతో స్వాగతము పలికి స్వస్తి వాచనములతోను పూర్ణకలశముతోడను శ్రీ మంత్రిగారిని దేవాలయమునకు తోడ్కొని వెళ్లిరి.

దేవదర్శనము చేసుకొని శ్రీ మంత్రి వర్యులు **8-0** గంటలకు అత్యంత రమణీయముగ నలంకరింపబడిన సభ వేదిక నలంకరించిరి. సభకు గుంటూరు మండలము నందలి శాసనసభ్యులు, ప్రసిద్ధ దేవాలయ ధర్మకర్తలు, కమిషన శ్రీ వెంకటరెడ్డిగారు, శ్రీ మాన్ సుందరాచారిగారు, (మద్రాసు) శ్రీ మాన్ యస్. టి. జి. వరదాచార్యులుగారు, మున్న ప్రముఖు లందరును విచ్చేసి సభనలంకరించిరి. విజయవాడ ఆల్ ఇండియా రేడియోవారు సభాకార్యక్రమము నంతటి రికార్డు చేసిరి. శ్రీ భావనారాయణస్వామి వారి సంస్కృత కళాశాలా ధ్యాపకులచే వేద పఠనము, కళాశాలా విద్యార్థినుల భావదేవస్తుతి, పుష్పాంజలి పూర్వకముగ ప్రస్తావన - బాలికలచే చేయబడిన పిదప కళాశాలాధ్యక్షులు శ్రీ సత్యనారాయణ యమ్. ఏ., గారు మంత్రి వర్యులను సభను ప్రారంభింప వలసినదిగను, సభకు శ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులుగారిని అధ్యక్షులు నుండుటకును కోరిరి. అనంతరము, ధర్మకర్తగారిచే మంత్రి వర్యులకు స్వాగత పత్రము సమర్పింప బడినది. సభ సుమారు **10** వేలమంది జనులు వచ్చిరి.

సభను ప్రారంభించుచు మంత్రివర్యులు దేవాలయముల ప్రాముఖ్యతను, దేవాలయములు ఎట్లు భారతీ సంస్కృతికి మూలస్తంభములో, దేవాలయముల ద్వారా భారతీయ సంస్కృతిని ప్రజాసామాన్యమున కెట్లు అందజే వలెనో విపులముగా వివరించుచు భారతీయ సంస్కృతికి మూలభూతమగు సంస్కృతభాష యావశ్యకతను గురిం మధురముగను, గంభీరముగను ఉపన్యసించిరి.

మంత్రి శ్రీ చంద్రమౌళిగారి ప్రారంభోపన్యాసము

ప్రపంచములో పరిణామమున్నది. మార్పు ఉన్నది. కేవలము అంతమాత్రమేకాక పరిణతికూడా ఉన్నది. చైతన్యమున్నప్పుడె పరిణతి కలుగుతుంది. ప్రకృతిలోని వికారము ఆకర్షణ వికర్షణములు సంఘర్షములు ఆఘాత ప్రఘాతములు ఒడిదుడుకులు కలిగినప్పుడు మహనీయులు అవతరించుచుతూ ఉంటారు. కొందరు తమకు బలంవున్నదని భావిస్తారు. అది అల్పబలం. వారి అల్ప బలము లోకమును బాధించుతుంది. సంఘమును దూషితముచేస్తుంది. వారు స్వార్థులు. పరార్థము పరిశీలింపలేరు. విజ్ఞాన మూల్యమును సరిగా నిశ్చయించాలి. ఆర్థికమయిన ఆశ ఉంటే విజ్ఞాన వికాసంరాదు. భూతవికాసమునకు తగినట్లుగా విజ్ఞానమూల్యము గుర్తించాలి. భూతవికాసము మంచిదే అయినా అది హృదయవికాసమునకు తగినట్లు ఉండాలి. హృదయవికాసమె శ్రేయస్సును కూర్పగలదు. ఈ కాలము సంధిసమయము. అన్నిటికీ సంఘర్షణము ఉంది. విశ్వకల్యాణ రీతులను పెద్దలు ఆలోచించుతున్నారు. వారి ఉపదేశ విషయములను పరిహసించకుండా గుర్తించడం అవసరం. మానవునిలో పశుత్వం ఉంటుంది. నరునిలో వానరత్వం ఉంటుంది. మానవుడు దేవత్వమును తనలో ఆవతరింపచేసికోవాలి. ఊరకనే ఆవేశంతో మాటలు చెప్పి కర్తవ్యమును విడనాడడము యుక్తంకాదు. "న వాచి సారః కర్తవ్యః" ఋషి జీవనము చాలా అవశ్యకము. ఆర్షవిధానమె లోకానికి ఆదర్శముగా ఉంటుంది. ఈ దినాలలో గొప్ప యాంత్రిక విజ్ఞానము పాశ్చాత్య దేశాలలో ప్రసరించింది. కేవలము అది భౌతికంగానే ఉండడము అంతలోనే ఆగిపోవడము ప్రపంచానికి క్షేమంకాదు. సంపూర్ణమయిన భౌతిక విజ్ఞానములో పరిపూర్ణమయిన ఆధ్యాత్మిక విజ్ఞానము కలిసివుండాలి. కాకపోయినట్లయితే సమస్తమూ అఫలమవుతుంది. మన కృషి సాఫల్యమిచ్చేదిగా కావాలి.

విద్యాశాలల విజ్ఞానమునకు మార్పు రావాలి. విద్యార్థులుకాని ఉత్తీర్ణులుకాని ఉద్యోగులుకాని విశ్రాంతులుకాని బ్రహ్మచర్య ప్రభావమును బాగా గుర్తించినప్పడె స్త్రీ పురుషులలో యోగ్యత విశదమవుతుంది. చాలా ప్రాచీనకాల సంస్కృతికి తిరోగమించుతున్నామని ఎవరూ బెంగపడవద్దు. సర్వకాలములలో అనుష్ఠింపదగిన యోగ్యవిధానమును ఎవరూ ఏవగించుకోరాదు. అందరకు మనఃస్వాస్థ్యము సంపాదించడానికె దేవాలయ విజ్ఞానమును వ్యాపించజేయాలని మన

మంత్రివర్యులు - శ్రీ చంద్రమౌళిగారుపన్యసించుట.

ప్రభుత్వం నిశ్చయించింది. నేను దేవాదాయ ధర్మాదాయ మంత్రిగానే చెప్పుతున్నాను. దేవాలయ ద్రవ్యమును దేవాలయ విజ్ఞానమునకె వినియోగించాలని నిశ్చయించాము. నిర్ణీతమయిన ఈ విషయంలో ఎవరికి విప్రతిపత్తి ఉండరాదు. బాగా ఆలోచనముచేసి నిర్ణయించిన రీతులకు ఎవరూ ఎదురుతిరుగవద్దు. సంస్కృతభాషా వృద్ధితో మనమెంతయినా చేయుగలము. చేస్తాము. ఇంగ్లీషు హిందీ తెలుగు నాలుగు భాషలు నేర్చుకొనడము కష్టమని బెదరగొట్టవద్దు. ఇంగ్లీషు లేకపోయినా ఫ్రెంచి వారు జర్మనువారు రష్యావారు జపానువారు అందరూ అభివృద్ధిపొందుతూనే ఉన్నారు. మనము ఇంగ్లీషు లేకపోతే అభి వృద్ధి పొందలేమనడంలో అర్థంలేదు. వ్యర్థమయిన వితండవాదము ఉపకరించదు. ప్రతి జాతికీ ఒక జాతీయతా లక్షణం అవసరం. మన భారతజాతీయతారక్షణమైంది సంస్కృతం, సంస్కృతమే లేకపోతే మనకొక విశిష్ట లక్షణం మృగ్యమైపోతుంది. సంస్కృతం మన భాషలన్నిటికీ మూలము. సంస్కృతమె ముందుగా గుర్తించితె ఆంధ్రముకాని హిందికాని ఏ భారత భాషయినా మూడువంతులు వచ్చినట్లె. పశుత్వమునుండి దేవత్వమును అందింపచేసే సంస్కృత మును అభ్యసించండి. సంస్కృతము అమృత భాష. మర్త్యధర్మలమయిన మనకు మన ఉద్ధరణానికి సంస్కృతం అవసరం. మన ఆంధ్రభాషావృద్ధికి సంస్కృతం కావాలని స్పష్టమెకదా! త్యాగి యోగి అవతరించి సంఘమును భద్రంగా రక్షించాలి. ఇక్కడ సమావేశమయిన కవులు పండితులు సహృదయులు ఈ విషయాలను ప్రచారంలోకి తెచ్చి ప్రజల కుద్బోధించి మా ఉద్యమంలో సహకరించవలసినదని కోరుతున్నాను. సముచితంగా ప్రచార ప్రబోధములు చేస్తూ సహ కరించేవారికి తగిన ఆర్థిక సహకారం ఉంటుంది. ప్రజలు ప్రభుత్వము దోహదం ఇస్తారు. ఈ కవి పండిత సభలు సమర్థంగా కార్యాచరణమునకు యత్నించాలని అర్థిస్తున్నాను.

(సంగ్రాహకుడు: మాధవరామశర్మ)

పిమ్మట అధ్యక్షుల ఉపక్రమోపన్యాసమున దేవాలయముల ప్రాచీనతను, ప్రాచీనకాలమునుండెయు భారతీయ సంస్కృతి యందు దేవాలయ వైశిష్ట్యమును గురించి వివరించిరి.

శ్రీ కవిసార్వభౌమ శ్రీ పాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు పండిత కవితాగోష్ఠిని ప్రారంభించుచు వేదకాలమునుండియు వచ్చుచున్న దేవాల యౌన్నత్యమును గురించి యుపన్యసించిరి.

పిమ్మట పండిత శ్రీ పెనుమెత్స సత్యనారాయణ రాజుగారు "స్వీయ కవిత" నుండి భారతీయ దేవాలయములకును, దైవమునకును సంబంధించిన పద్యములను చదువుచు దేవాలయములు - దేవతలను గురించి మధురముగ నుపన్యసించిరి.

శ్రీ బెల్లంకొండ రాఘవరావుగారు "శ్రుతి" ని గురించి యుపన్యసించిరి. శ్రీ రాయప్రోలు లింగన సోమయాజులు గారు "భారతీయ సంస్కృతీ విశిష్టతను" గురించి గంభీరముగ నుపన్యసించిరి. అనంతరమున శ్రీ కొంపెల్ల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారు "భారతీయ సంస్కృతి"ని గురించి వ్యాసమును చదివిరి.

పిదప శ్రీ జమ్ములమడక మాధవరామశర్మగారు "సంస్కృత భాషా ప్రశస్తి"ని గూర్చి తమ యనర్గళధారతో నుపన్యసించి సభను ముగ్ధపరచిరి. వీరి యుపన్యాస మీ క్రింది పొందుపరుపబడినది.

సంస్కృత ప్రశస్తిః

జమ్ములమడక మాధవరామశర్మ

వేదాభిజ్ఞులు తెలుగుదేశంలో వృద్ధిపొందాలనే పరమాశయంతో ఈ గుంటూరు మండలంలోనే ప్రథమంగా వేద విద్వత్సభ పరీక్ష సమ్మానములు ఏర్పాటయినవి. భాగవత భక్తసమాజము సకల వర్గములవారికి భారతదేశీయ సంస్కృతి ప్రబోధముచేయడానికి చాలా కృషిచేస్తున్నది. ఈ మండలంలో సంస్కృత విద్యారంగములు చిరకాలముగా సారస్వతా సక్తులకందరకూ సంస్కృతము ఉపదేశిస్తున్నవి. ఈ మండలంలో పామరులనుండి అపామరులవరకూ విజ్ఞాన సేతువు నిర్మించడానికి కొందరుదారులు తగిన యత్నంచేస్తున్నారు.

వేదవాణి ఈనాడు ధర్మచక్ర పతాకపై "సత్యమేవజయతే" రూపముతో ఉన్నది. మన మా నీడలో ఉన్నాము. ధర్మచక్రచ్ఛాయా సౌభాగ్యము నందుకొనువారందరు సంస్కృతవాణీ విలాసమును వేదవాణీ విశిష్టమహా భావమును వైమత్యములేకుండా ఆరాధించవలసి ఉన్నది.

భాషాదృష్టితో నేడు వేదానుశీలనం చేయాలి. వేదపదాలలో పదింటిలో ఆరు పదాలంతర్వాణులకున్నూ అపరిచి తంగా ఉన్నవి. వాని పరిచయము బాగా సంపాదించి సమీక్షచేస్తే మనము విశ్వభాషా సామరస్యము సంపాదింపగలము. ఆసియాఖండ భాషలన్నీ సంస్కృతముతో సంబంధించి ఉన్నవని ఇప్పటికి సగము సగముగా గుర్తించిన మనము వేదాను శీలనంతో మిగతా సగముకూడా గుర్తింపగలము. యూరపు భాషాపదాలలో అంతటా సంస్కృత పదచ్ఛాయలుండడమును NIGHT లో కన్పడని కంఠ్యమును "నక్తం"లో విని చూచి అరుగుపాటు విరుగుపాటు నురుగుపాటు కరుగుపాటులతో తెలియగలము. ప్రపంచ భాషలన్నీ సంస్కృతచ్ఛాయలతో ఉండడమును వ్యక్తముచేయాలంటే వేదవాణి కావాలి. "పశ్యేమ శరదశ్శతం। జీవేమ శరదశ్శతం। ప్రబ్రవామ శరదశ్శతం। నందామ శరదశ్శతం।" ఇవి వేద సంకల్పము. భారతభారతి సంస్కృతము విశ్వభాషా గౌరవపీఠముపై పాశ్చాత్యులచేకూడా పూజలందుకుంటున్నది. సంస్కృత భావిత భాషలను భాషించేవారు నేటి ప్రపంచంలో నూటయాభైకోట్ల కధికంగా ఉన్నారు.

భారతీయ లోకభాషలలో సంస్కృత విజ్ఞానమె ఉన్నది. భాషాశాస్త్ర సమీక్షా పరీక్ష మళ్ళీ జరగాలి. మళ్లీ నవ నిఘంటువు వ్రాయాలి. నవ విజ్ఞానశాస్త్రముల పరీక్షలతో పరిభాషా పదాలను సంస్కృతంలోనే నిర్మించాలి. అది నవసృష్టి— అది నవరీతి. సంస్కృతభాషా విషయములో చాలా కాలమునుంచి చాలారకాల ప్రతిఘటనములున్నా అవన్నీ నమసి పోయినవి. సంస్కృత శత్రువులు సంస్కృత పదాలనే పట్టుకున్నారు. మొదటగా జైనులు సంస్కృతంపై అపభ్రంశ ప్రయోగంచేశారు. మాగధీప్రయోగం చేశారు. బౌద్ధులు ప్రాకృతీ ప్రయోగంచేశారు. పాలీయోగం పట్టినారు. అదంతా వారిది హీనయానం. అనంతరము వారు మారినారు. సంస్కృతం అనుసరించారు. బౌద్ధులు మహాయానులయినారు. సంస్కృతా నుసరణంతో జైన బౌద్ధులు దార్శనికులయినారు. సంస్కృత పదము శరణమయింది. పరాక్రమించారు. తమ తమ సంప్రదాయ విశేషములను తెలియజేయడానికి వికృత సంస్కృతమును వాస ఆరంభించారు. పుద్గలపారమితాది నూతన శబ్దాలు వారివి. చిరకాలంగా వస్తూవున్న సంస్కృత శబ్దాలనుకూడా అన్యథాన్యథా ఉపయోగించి నిర్వచించి సంస్కృత మును తమ ఆధీనంచేసికొనడానికి ఎంతగానో ఉద్యమించడము వారికి అవసరమయింది. జీవాజీవాది పదార్థనిర్ణయ సందర్భాలలో పూర్వమార్గమును పరిత్యజించడము, తమ ఇష్టానికి స్వాతంత్ర్యము ఇచ్చుకొనడము బాగా కనబడుతుంది. లోకమాన్యతిలకు ఒక మాట అన్నారు. "వేదామ్నాయ విరోధంతో ప్రచరించే ఏ విశేషమయినా భారతదేశంలో కొంతకాలమే ఉంటుంది." అని. ఈ రీతి భావాలన్నిటినీ బాగా పరిశీలించుకొని దోషాలను దూరీకరించుకుంటూ సంస్కృతయత్నం చేయడము చాలా అవసరంగా కనపడుతున్నది.

దేశభాషా ప్రియులయినప్పటికి మహారాజులు సంస్కృతమును ఆదరించి మహారాజు లయినారు. సంస్కృతా ధారముగానే లోకభాషావాఙ్మయం వచ్చిందికదా!. ఈ నాటికిన్నీ సంస్కృత పుష్టమయిన భాషాసాహిత్యమునె శిష్టమని అదుష్టమని అందరూ అంటున్నారు. కనుక నేటికిన్నీ అదే నీతి అదే రీతి అదే గతి అదే ప్రగతి. దేశప్రభువులయిన మునల్మానులు ఎంతచేసినా ఒకటి చేశారు. వారు సంస్కృత ముగ్ధులయినారు. మొగలాయి చక్రవర్తి షాజహాన్ మన తెలుగు జగన్నాథుని గౌరవించి విద్యాధికారి గౌరవం ఇచ్చి పండితరాయలు బిరుదంతో భూషించినాడు. షాజహాన్ కుమారుడు దారాషుకో పండిత రాయలదగ్గర వేదాంతం తెలుసుకొని విదేశాలకు అందించాడు. సంస్కృత హృదయు డయినాడు. ఇంగ్లీషువారు పాలకులుగా వచ్చి వ్యాపారంచేసి వ్యాపారానికి వచ్చి పాలకులై తంత్రయుక్తి ప్రయోగం చేశారు. గ్రంథాలు తగలబెట్టలేదు. సముద్రంలో ముంచలేదు. తమ దేశాలలో దాచి పరీక్షించారు. సమీక్షించారు. భావవిప్లవం తెచ్చారు. మానవత్వానికి దీనిలో ఏమున్నదని సమాజ రక్షణకు సంస్కృతంలో ఏమున్నదని మన చేతనే మన వాళ్ల చేతనే అనిపించారు. ఒకప్పుడు విద్యారణ్యుల మయిన మనము అరణ్య విద్యుల మయినాము. వేదవేదాంగ వేత్తలు వేదవిదులయినారు. చతుర్వేదులు త్రివేదు లయినారు. వారు ద్వివేదులు శాఖా వేదులు అయినారు. నేడు నిర్వే దుల వేదులనడము బాగుంటుందా ? ఇంకా కొంతకాలం ఉపేక్షిస్తే అ సంస్కృత హృదయుల మవుతామా ?

దేశభాషలు ఆశ్రయనాశానికి పూనుకోరాదు. అన్యదీయుల రీతి ననుసరించి ప్రక్షేపంచేయడము ధర్మచక్రం సహించదు. స్వకీయగతి ననుసరించి ప్రగతి సంపాదించడం యుక్తసముచితకార్యం. ఒక్కొక మండలంలో వావిలాల, తెల్లాకుల, పుతుంబాక మొదలగు శాసన సభ్యులనుకూర్చి అస్మాదృశుల బలంతో పరిషత్తు సిద్ధం చెయ్యవచ్చు. దేవాయ తన దేవతలు మాచేత ప్రబోధ ప్రచారములు చేయించనూ వచ్చు. ఎన్నివిధాలనయినా పాండిత్య రక్షణం చేయక తప్పదు. ఏ కొందరో మాత్రమే సంస్కృతాధ్యయనం చేస్తే అందరూ చదవకపోతే భాషా కలహం వస్తుంది. సంస్కృతజ్ఞులు దాడి చేస్తారు. విజ్ఞాన దృష్టితో అందరూ చదివితే సహృదయత్వం కలుగుతుంది. సంస్కృతంలో రచన రుద్ధమయింది. మళ్లీ

సముత్తే జనం సంపాదించకపోతే లోకక్షేమం రాదు. ఆంగ్లే సమానకక్షులై చదివే వారందరూ దీన్ని గుర్తించాలి. మూడవ భాగంగావారు చదివే గణిత విజ్ఞాన రసాయన చరిత్ర రాజనీతి తత్వసాహిత్య ఖగోళ భూగోళాదులలో అంతటా సంస్కృత భాషా గతమయిన విజ్ఞానం ఎంతగా ఉన్నదో గుర్తించకపోతె వారి పూర్వతనులవలె వారున్నూ వంచితులై లోక కంటకు లవుతారు. ప్రాచ్యపాశ్చాత్య సామరస్యంతో చక్కగా గుర్తిస్తే సంస్కృతంలో సూత్ర బద్ధంగావ్రాసి వృత్తికారికా భాష్యాలు వెలయింపవచ్చు. అప్పటి అభివృద్ధి మన కందరకూ సంభావనీయం.

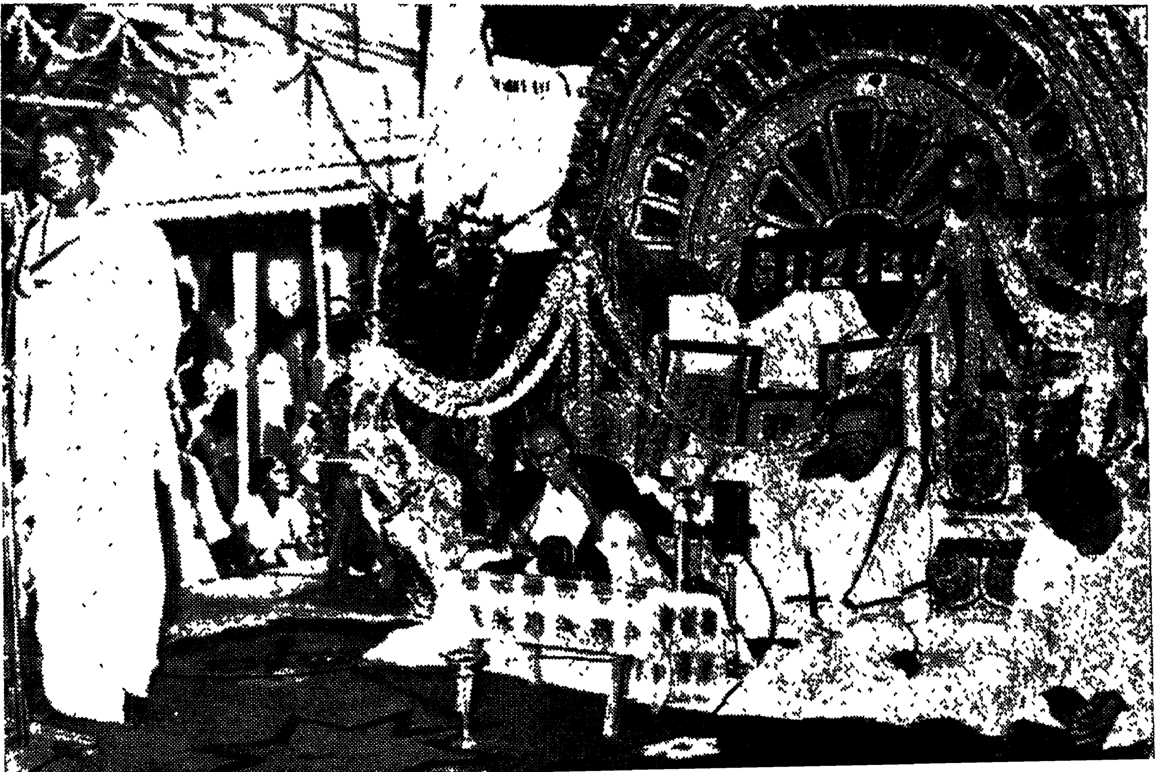
చక్కగా సర్వగ్రంథాలున్న సమీక్షా సదనం ఆంధ్రులకులేదు. పాండిత్య వైదగ్ధ్యములను సమన్వయించుకుంటూ ఎంతయినా వ్రాయగలవారున్నారు. ఇన్నాళ్లూ ఉపేక్షించిన సహృదయతను అపేక్షా బుద్ధితో ఆరాధించాలి. నాట్యవేదవిద్య సమకాలాపేక్షితమయిన సహృదయత్వమును సుహృదయత్వమును సంపాదించగలదని మన ఆంధ్రంలో వ్రాస్తున్నాను. కేవలం రచయిత లయినవారుమాత్రం సంస్కృతం చదివి వారి చదువు ఫలితంగా దేశభాషలలో అనువాదం చేయడమె సంస్కృతారాధనకాదు. ప్రేయస్సును శ్రేయస్సును సమరసంగా సంస్కృతంనుంచి సర్వులూ అందుకోవాలి. సంస్కృత విద్య కామధేనువు. కామధేనువును ఆరాధించి తదనుగ్రహంగా సర్వవిశేషములను అందుకొనడానికి శ్రీ భావదేవుడను గ్రహించు గాత.

ఉదయము సభ శ్రీ సంస్కృత కళాశాలాధ్యక్షుల కృతజ్ఞతా వందనములతో **11-30** గంటలకు సమాప్తమయ్యెను.

తిరిగి మధ్యాహ్నం **2-30** గంటలకు సరిగా సభ ప్రారంభమయ్యెను. మధ్యాహ్నం సభకు కవిసార్వభౌమ శ్రీ పాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగా రధ్యక్షత వహించిరి.

మధ్యాహ్నం గోష్ఠియందు శ్రీ దుగ్గిరాల బలరామకృష్ణయ్యగారు, వావిలాల గోపాలకృష్ణయ్యగారు, శ్రీ మదన మోహన్ విద్యాసాగర్, శ్రీమతి గుడుపూడి ఇందుమతీదేవిగారు శ్రీ కొండవీటి వెంకట కవిగారు దేవాలయములకును, భారతీయ సంస్కృతికిని విజ్ఞానమునకును సంబంధించిన విషయముల నుపన్యసించిరి. **5-30** గంటలనుండి **7** గంటల వరకును శ్రీ మాగంటి సీతారామదాసు పార్టీవారిచే శ్రావ్యముగా, సర్వజనాకర్షణీయముగా భజన చేయబడినది.

కమిషనరు, శ్రీ ఆర్. వెంకటరెడ్డిగారుపన్యసించుట.

రాత్రి 8-30 మొదలు 11-0 గంటలవరకును సంస్కృత కళాశాలా విద్యార్థులచే అభిజ్ఞాన శాకుంతలమునుండి 4, 5 అంకములు సంస్కృత నాటకము రమ్యముగ ప్రదర్శింపబడెను.

16-9-56 ఆదివారం ఉదయం 7-30 గంటలకు తిరిగి సభ ప్రారంభమయ్యెను. ఈ సభకు శ్రీమాన్ యస్. టి. జి. వరదాచార్యులు గారధ్యక్షత వహించిరి.

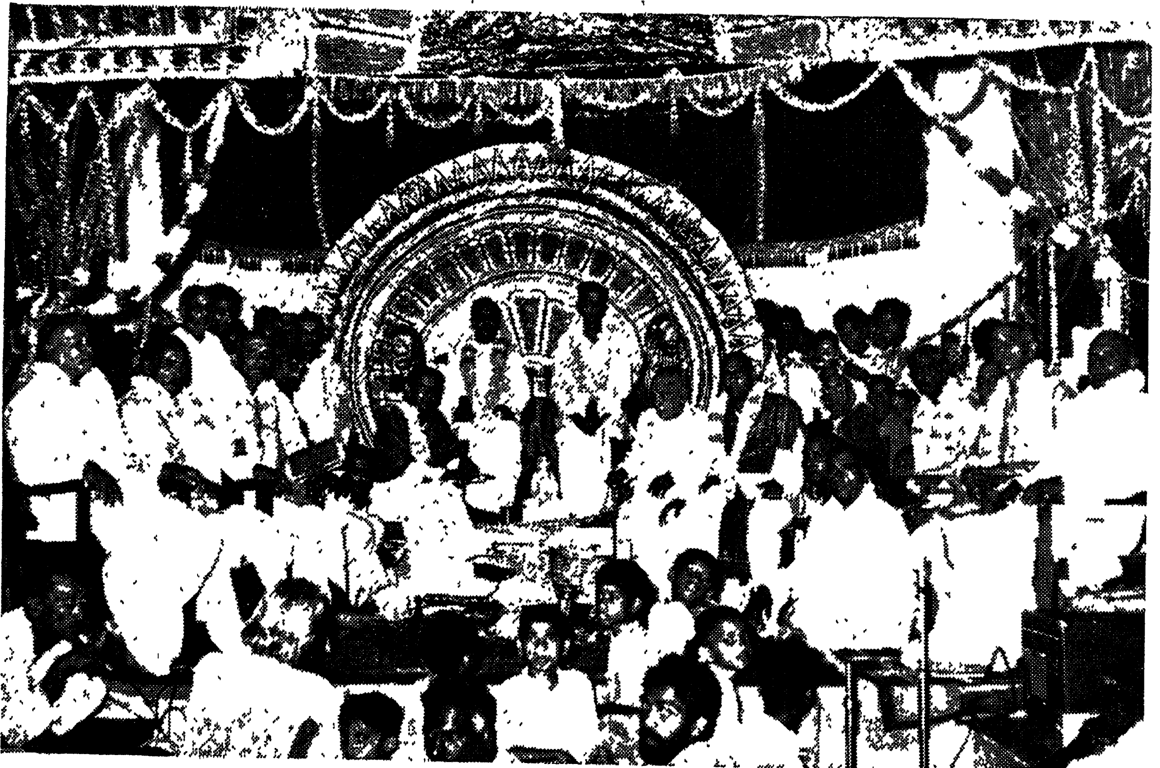
గోష్ఠియందు శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణగారు, శ్రీ గుర్రం మల్లయ్యాగారు, శ్రీ కావూరు గోపదేవుగారు, శ్రీమతి గంటి కృష్ణవేణమ్మగారు శ్రీమాన్ వేదాంతం జగన్నాదాచార్యులుగారు, ఓరుగంటి నరసింహ యోగిగారు. ఉపన్యసించిరి. అనంతర మున శ్రీ దేవాదాయ పరిపాలనా శాఖాకమిషనరు వారగు శ్రీ వేంకట రెడ్డిగారు దేవాలయముల పరిపాలన - ప్రజాసహకార మును గురించి ఉపన్యసించుచు జీర్ణదేవాలయోద్ధరణములను గురించి ప్రభుత్వము సంకల్పించిన కామన్ గుడ్ ఫండ్ - దాని లక్ష్యములను గురించి వివరించి ప్రజాసహకారము నభ్యర్థించిరి.

పిదప శ్రీ రాజావాసిరెడ్డి హరిహర ప్రసాద్‌గారు కవిపండిత సన్మానముల నొనర్చి, కృతజ్ఞతా వందనముల సర్పించి సభను సమాప్త పరచిరి.

మధ్యాహ్నం 3-0 గంటలకు తిరిగి సభ "భువన విజయము" తో ప్రారంభమయ్యెను.

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలుగా గౌరవనీయ మంత్రివర్యులు శ్రీ కల్లూరి చంద్రమౌళిగారు విజయదుందుభులు మ్రోగు చుండగా వందిమాగధులు జయశబ్దములు పలుకు చుండగా "అష్టదిగ్గజముల" తో నలంకరింప బడిన యాస్థానమునకు విజయం చేసిరి. విద్యా మంత్రియగు శ్రీ జమ్ములమడక మాధవరామశర్మగారు, ఆయాయి కవులను ప్రస్తావించివర్ణించిరి, అలసాని పెద్దనగా తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరిగారు, ముక్కుతిమ్మనగా మోచర్ల రామకృష్ణయ్యగారు, రుద్రకవిగా కన్నె గంటి వీరభద్రాచార్యులుగారు, మాదన్న గారి మల్లనగా పళ్లెపూర్ణ ప్రజ్ఞాచార్యులుగారు, శ్రీ రాయలవారి సింహాసనమునకు కుడి వైపున ఆసీనులైనారు. ఎడమవైపున రామరాజ భూషణుడుగా గుర్రం జాషువా కవిగారు, తెనాలి రామకృష్ణుడుగా దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారు, ధూర్జటి కవిగా పెన్మెత్స సత్యానారాయణ రాజుగారు, పింగళి సూరనగా గడియారం శేషశాస్త్రి

భు వ న వి జ య ము

గారు ఉపవిష్టులైనారు. తిమ్మరసు మంత్రిగా శ్రీ కల్లూరి వీరభద్రశాస్త్రిగారు ఒక ప్రక్కను విద్యామంత్రిగా శ్రీ మాధవ రామశర్మగారొక ప్రక్కను ఉపవిష్టులైనారు - విద్యా మంత్రి యాదేశమున ఆయాయి కవులు శ్రీ రాయల వారిని ఆశీర్వచన పద్యములతో నభినందించిరి. పిమ్మట శ్రీ రాయల వారు "అష్టదిగ్గజములను" వారివారి ప్రతిభను చూపమని కోరగా 3 గంటల సేపు వారివారి కవితాధోరణితో సభను సంమోహితమునుగా నొర్చెను.

అనంతరము శ్రీ రాయల వారికి (శ్రీ చంద్ర మౌళిగారికి) శ్రీ రాజా వాసిరెడ్డి హరిహర ప్రసాద్‌గారు రజతపేటికను సమర్పించిరి. రాయలవారు "అష్టదిగ్గజములను" యథోచితముగ సమ్మానించిరి.

సభను సమాప్త పరచుచు శ్రీ మంత్రి వర్యులు యీ క్రింది విధంగా నుపన్యసించిరి.

ఈ నాడు నాటి అష్టదిగ్గజముల వంటి పండితులు వేలకొలదీ గలరు. ఈ నాడు యిచట యీ పండితులకు కవులకు చేసిన సన్మానము చాలా స్వల్పమైనదే యైనను సంపూర్ణ హృదయంతో చేయుచున్నది గాబట్టి అమూల్య మనియే గ్రహించ గోరెదను. ఇటువంటి సభలు జరుపుటలో మా ఉద్దేశ్యం పండితులు మాయుద్యమంలో సహకరించి వారి పాండిత్యమును ప్రజాసామాన్యమున కందుబాటులో నుండునట్లు వెదజల్లాలి. దేవాలయముల ద్వారా సంస్కృత భాషను అందరికని లభించేటట్లు పండితులు ప్రోత్సహించాలి. భారతీయ విజ్ఞానములో సర్వమానవ కళ్యాణము, విశ్వశాంతి యిమిడి వున్నందున - ఆ విజ్ఞానమును బోధించే సంస్కృతభాష అందరును అభ్యసించాలని నా దృఢమైన వాంఛ, అందుకై నేనెట్టి త్యాగానైనా చేస్తాను. మీరందరు కూడ యీ విషయంలో వైమత్యం విడనాడి ముందుకు వచ్చి తోడ్పడండి. అప్పుడే మనం శాంతి జ్యోతిని దేశదేశాల్లో వెలిగించగలం. అని ఉపన్యసించుచు సభలను జయప్రదంగా నిర్వహించిన శ్రీ భావనారాయణస్వామి దేవస్థానపాలకులకును, సభకు వచ్చి సభను శాంతంగా జరిపించిన సామాజికులకును ధన్యవాదములను పలికిరి.

పిమ్మట శ్రీ చంద్ర మౌళిగారు మద్రాసులో తమకు గురువు గారైన శ్రీ సుందరాచారిగారికి నూతన వస్త్రములు, రజతపాత్ర, రు. 116/- లు సమర్పించి సన్మానించిరి.

శ్రీ గుర్రం జాషువా కవిగారు తాముర చించిన "గబ్బిలము" అను కావ్యమును మంత్రి వర్యులు శ్రీ చంద్ర మౌళిగారికి కృతిసమర్పణము చేసిరి. మంత్రిగారు చందన తాంబూలాదులతో కవి వర్యుని సత్కరించి తమ కృతజ్ఞతను తెలియపరచిరి.

8-30 గంటలకు వైదిక మంగళాశాసన స్వస్తివాచనములతో సభ సమాప్తమయ్యెను.

స్వస్తి ప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం
న్యాయ్యేన మార్గేణ మహీం మహీశాః।
గోబ్రాహ్మణేభ్యః శుభమస్తు నిత్యం
లోకాస్సమస్తాః సుఖినోభవంతు ॥

ఇతి

॥ మంగళమ్ ॥

भक्ताः - भागवताश्च

श्रवणं कीर्तनं विष्णोः स्मरणं पादसेवनम्। अर्चनं वन्दनं दास्यं सख्यमात्मनिवेदनम् ॥
इति पुंसाऽर्पिता विष्णौ भक्तिश्चेन्नवलक्षणा। क्रियते भगवत्यद्धा तन्मन्येऽधीतमुत्तमम् ॥

इति श्रीमद्भागवते व्यासेन भगवति भक्तेर्नवविधत्वं वर्णितम्। तादृशी भक्तिर्द्विविधा। भगवतः आत्मनश्चाभेदेन आत्मानं भगवते सर्वथा समर्प्य या भक्तिः प्रदर्श्यते सा प्रथमा; द्वितीया तु आत्मानं भगवतो भिन्नतया अङ्गीकृत्य या भक्तिः प्रदर्श्यते सा ॥

प्रथमां भक्तिमाश्रिताः भागवताः, द्वितीयांत्वनुसरन्तो भक्ताश्चेति निरुच्यन्ते। भागवते प्रह्लादः, बृन्दावनगोप्यश्च प्रथमकक्ष्यान्तर्गताः, महाभारते भीष्मः प्रथमः, युधिष्ठिरः, द्रौपदी च द्वितीये। रामायणे भरतः हनूमांश्च प्रथमकक्ष्यान्तर्गतौ भागवतौ।

भागवताश्च मनसा यद् ध्यायन्ति वाचा यद्वदन्ति कर्मणा यत्कुर्वन्ति तत्तत्सर्वमपि भगवतो विलासमित्येव मन्यन्ते। एवं नारदः, श्रीशुकः, जयदेवः, गोस्वामितुलसीदासः, चैतन्यप्रभुः, त्यागराजश्च केवलं भागवताः। भागवताश्च आत्मानं केवलं नोद्धरन्ति, किंच आत्मनः सङ्गेनान्यानपि तारयन्ति। तदेवोक्तम् नारदभक्तिसूत्रेषु "कस्तरति कस्तरति मायाम्? यः सङ्गं त्यजति यो महानुभावं सेवते यो निर्ममो भवति" इति। भागवतानां सङ्गेन भक्तिं उपासनां च लभन्ते नराः भक्तिभावमापन्नाः यथा स्वच्छे काचपात्रे निक्षिप्तमुदकं सूर्यकिरणैः शनैश्शनैरुष्णं भवति, किंतु तदेवोदकं यदि नीलकाच पात्रे यदि निक्षिप्यते तदा शीघ्रमेव तदुष्णं भवति सूर्यकिरणसंपर्केण, एवं ये भक्त्यावृतमनसो भवन्ति तेषां भागवतानां सङ्गः त्वरितं फलदो भवति। भागवताश्च कामक्रोधादिवर्जिताः, सर्वभूतेषु दयां कुर्वन्तः, क्षमादिगुणसंपन्नाः सर्वदात्मानं भगवते समर्प्य सर्वानपि आत्मनः सङ्गेन भक्त्या च उत्तारयितुं प्रयतन्ते।

एतदेव श्रीमद्भगवद्गीतायां भक्तियोगनिरूपणावसरे श्रीकृष्णेन निरुक्तम्।

श्रेयो हि ज्ञानमभ्यासाज्ज्ञानाद्ध्यानं विशिष्यते। ध्यानात्कर्मफलत्याग. त्यागाच्छान्तिरनन्तरम् ॥
अद्वेष्टा सर्वभूतानां मैत्रः करुण एव च। निर्ममो निरहङ्कारः समदुःखसुखः क्षमी ॥
सन्तुष्टः सततं योगी यतात्मा दृढनिश्चयः। मय्यर्पितमनोबुद्धिर्यो मद्भक्तः स मे प्रियः ॥

इति भागवतनिर्वचनमेवोक्तम्। एवं कुलशेखर नृपतिरपि "....एतत्प्रार्थ्यं मम बहुमतं जन्म जन्मान्तरेऽपि त्वत्पादाम्भोरुहयुगगता निश्चला भक्तिरस्तु ॥" इति भक्तेः संसारतारकतया वर्णितम् ॥ अतोऽस्मिन् कलौ युगे जपतपोऽनुष्ठानादि कर्तुमशक्नुवानाः भक्त्या केवलं भगवतः सारूप्यं प्राप्तुं शक्नुवन्ति ॥

इति भक्तिरेव गरीयसी मोक्षसाधनेषु ॥

NABHI & THE PRIESTS SANG HIS GLORY

(From Srimad Bhagavata)

"O thou worshipful Lord,
Thou art infinite, thou lackest naught;
Yet thou dost accept the worship of thy children,
To shower thy mercy upon them.
What praise can we sing of thee?
We can only bow down at thy Lotus Feet,
Following the way of the wise.
"Thou art the Lord of the universe,
Beyond all name and form:
Who can express thee, thou who art in-expressible?
Yet they sing the glory of thy power,
For thou dost charm away all evil.
"Beyond speech and mind art thou, yet easily attainable by thy devotees;
Thou dost manifest thyself to those who worship thee in any name or form,
If only that worship is offered thee with a sincere and devoted heart.
"Thou needest not worship for thyself;
"Thou dost accept it to please thy devotees and to crown their heart's desire·
The wise who take delight in thee,
And have become one with thee,
Whose hearts are purified by non-attachment,
And touched by the fire of knowledge,
Always sing thy name and thy glory.
"If because of evil Karma we walk the path of the unrighteous,
Deluded in the mire of ignorance,
Grant us this prayer, O Lord:
That we may sing thy name,
Which charms away all sin and evil.
The veil of ignorance, difficult indeed to lift, keeps us from seeing thy divine face.
Thy grace and the service of great souls make possible the easy crossing of Māyā."

(By kind courtesy of Ramakrishna Math)

ANDHRA ARCHITECTURE

By

V. V. Tonpe

III—Foreign Influences on Hindu Architecture.

1. *Persian and Greek.* (*continued*)

Andhra art and architecture, being a part of Hindu art and architecture, could not avoid the influence of Persian and Greek styles on it. As in the case of Hindu architecture the outstanding Persian influence was on the decorative art of Andhra and the Greek influence on its sculpture and architecture. Let us know something historically about the Andhras before we try to know the foreign influences that moulded their culture.

The Earliest known Andhra Dynasty

No sooner had Alexander departed from India, than Chandragupta, founded a new dynasty in Magadha uniting Northern India under his indomitable rule. His grandson, Asoka the Great, adopted Buddhism as the state religion in the third century before Christ. The famous XIII Edict of Asoka points out the kings modified theory of kingship after the conquest of Kalinga by blood shed which united not only his subject dominions but the neighbouring countries as well. "...even a hundredth or the thousandth part of all those people who were wounded, slain, or carried off captives, in Kalinga, would now be considered grievous by His Sacred Majesty. Nay, even if any one does mischief, what can be forgiven is considered as fit to be forgiven by His Sacred Majesty. Even those forest peopoles who have come under the dominions of His Sacred Majesty—even these he seeks to win over to his way of life and thought. And it is said unto them how even in his repentance is the might of His Sacred Majesty, so that they may be ashamed (of their crimes) and may not be killed. Indeed, His Sacred Majesty desires towards all living beings freedom from harm, restraint of passions, impartiality and cheerfulness.

"And what is *Dharmaivijaya,* [1] moral conquest, is considered by His Sacred Majesty the principal conquest. And this has been repeatedly won by His Sacred Majesty both here (in his dominions) and among all the frontier peoples even to the extent of six *yojanas* where (are) the Yona king, Antiochos by name, and beyond that Antiochos, the four kings Ptolemy, Antigonos, Magas and Alexander;[2]

---

1. It is interesting to note that the term *dharmavijaya* is not newly coined by Asoka, like *Pancha shila* being not Mr. Nehru's coinage, yet like Mr. Nehru, Asoka gives it his own, and new interpretation. The term has been used by Kautilya who speaks of three types of conquerors as (a) *Dharmavijayi,* who is satisfied with the mere obeisance of the conquered; (b) *Lobha-vijayi,* whose greed has to be satisfied by the surrender of kingdom and wealth; and (c) *Asura-vijayi,* who requires not only kingdom and wealth but also the heirs and the wife of the vanquished to satisfy him. It might be pointed out here that Asoka, the conqueror of innocent Kalinga was only an *Asuravijayi* but becoming Asoka, the beloved of Gods, *Devanampiya,* by taking to Buddhism, he rose to the heights of a *Dharma vijayi.*

2 The five Greek contemporaries of Asoka were 1 Antiochose II. Theos of Syria (261, 246 B.C) 2. Ptolemy II, Philadelphos of Egypt (285 247 B C.), 3. Antigonos Gonatas of Macedonia (278-239 B.C.,) 4 Magas of Cyrene (west of Egypt), (300-258 B C.), 5. Alexander of Epirus (272?-258 B C). The cultural contacts between these Greek rulers and Asoka would have been quite cordial Andhra as a dominion of Asoka might have enjoyed the benefits of such contacts with the foreigners. We, how ever do not have detailed historical evidence available on this.

below, the Cholas, Pandyas, as far as Tamraparni.

"Likewise, here in the kings dominion, among the Yonas [3] and Kambojaos, among the Nabhakas and Nabhitis, (Nabhapamtis in K.), among Pitinikas, among Hitinikas, among the Andhras and Palidas, everywhere are (people) following the religious injunction of His Sacred Majesty. Even those to whom the envoys of His Sacred Majesty do not go, [4] having heard of His Sacred Majesty's practice, ordinances, and injunctions of Dharma, themselves follow, and will follow, the Dharma. The conquest that by this is won everywhere, that conquest, again, everywhere is productive of a feeling of Love. Love is won in moral conquests. That love may be, indeed, slight, but His Sacred Majesty considers it productive of great fruit, indeed, in the world beyond"

From the above quotation it is clear that the relations between Asoka's dominions and the neighbouring kingdoms was cordial. We might compare Asoka's India with India, today. Except with Pakistan, the contacts that India has with other countries are generally cordial and her Pancha Shila, the ideal of peaceful co-existence, has drawn India closer to other nations of the world. This helps the country to exchange cultural benefactions with other countries of the world. But it is very difficult to point out the cultural contacts between Andhra State and the countries of the world as these are little or very little contacts of that kind. Yet Andhra State being an integral part of India, is definitely enjoying the benefits of India's contacts with the countries of the world. So also, Andhra of Asoka's India had perhaps not much to her credit of which she could be proud, yet History

Fig. 1.

3. These Yonas must have been the Greeks (Ionians) who had settled in the Aparanta provinces of Asoka's empire. This Greek colony was identified by Jayaswal with the city state of Nysa, where Alexander felt at home for its Hellenic ways. The immigration of the Yonas, Ionians, on Greeks must have taken place as early as the days of Cyrus, Darius and Xerzes.

4. This shows that Asoka was already in the habit of sending his envoys to the Greeks, just as they sent their envoys like Megastenes, Deimachos, etc. to the Mauryan Court. Asoka utilized his political envoys for the preaching of his Dharma in the Greek kingdoms. As art and archritecture in those days were the vehicles of religion and culture, there must have been a sympathatic understanding of them by the two peoples and we will not be far from truth if we guess that Greek art and architecture had its own influence on Indian art and architecture which is the parent of Andhra art and architecture. So Andhra culture also must have been influenced by Greek culture though historical evidence is not found to prove it.

tells us that the seed of Andhra culture had its sowing done by Asoka.

After Asoka, (232 B.C.) the Andhras assumed independence and succeeded to the imperial throne of Magadha establishing the Satavahana dynasty. The Puranas assign thirty Andhrabhrityas or Andhras for about 450 years after the fall of the Kanwas. It is not quite possible for us to assign for them a period of four centuries and a half in the history of Magadha basing our theory on chronological or other grounds. The Satavahanas were essentially a dynasty of the Deccan according to tradition. Certain authorities like Dr. Sukthankar hold that the Satavahanas were not Andhras However, it may be mentioned with the least objection that Andhra was a well-organized state which was powerful, according to the record of Megasthenes, (end of 4th C. B. C.). The earliest kings of Andhra according to inscriptional evidence were the Satavahanas, ignoring the account of the unidentified Kuberaka of Bhattiprolu. some Buddhist stories have a Naga king Kala in Majerika, some where at the mouth of the Krishna. Puranic tradition speaks of the Ikshvakus as having ruled over a great area of the Deccan. There are also other traditions of Andhra Vishnu and his father Suchandra which say that they were the earliest rulers. These conflicting evidences need not stand in our way, of accepting the Satavahanas of the Andhra lineage as the earliest rulers of the Andhra country.

Tee Satavahanas

The word Satavahana, in its corrupt form known as Salivahana, is mistaken for the name of an individual king. It was the name of the royal family founded by Simuka who extended the dominions along with his successors, from the onmouth of the Krishna to the whole of Deccan plateau. Pratisthana, modern Paithan or Pytoon on the Godavary, was their western capital, while Dhanyakataka, near Bezwada on the Krishna, was the eastern capital.

A large part of the Deccan was under the Satavahanas from the time they became independent of Mauryan rule to the reign of Gautamiputra Satakarani.

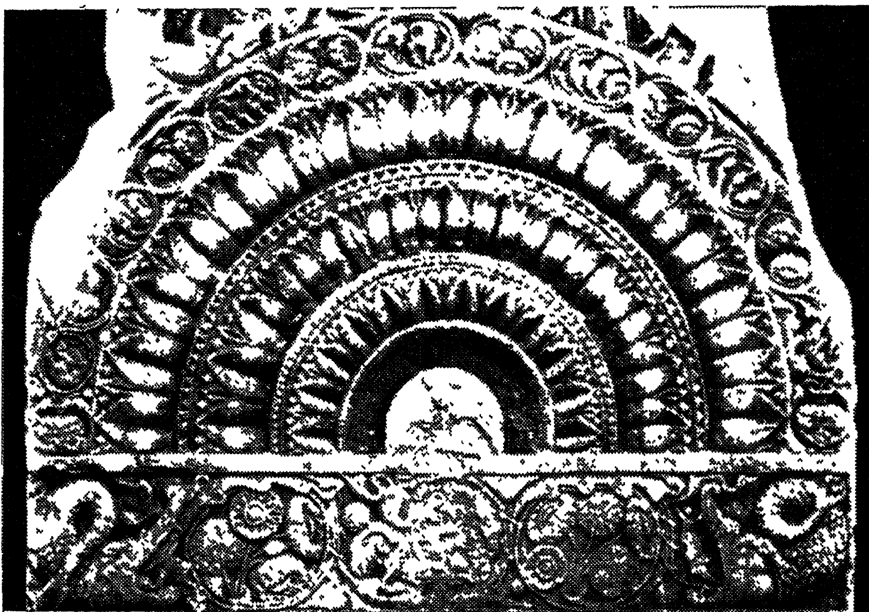

Fig. 2.

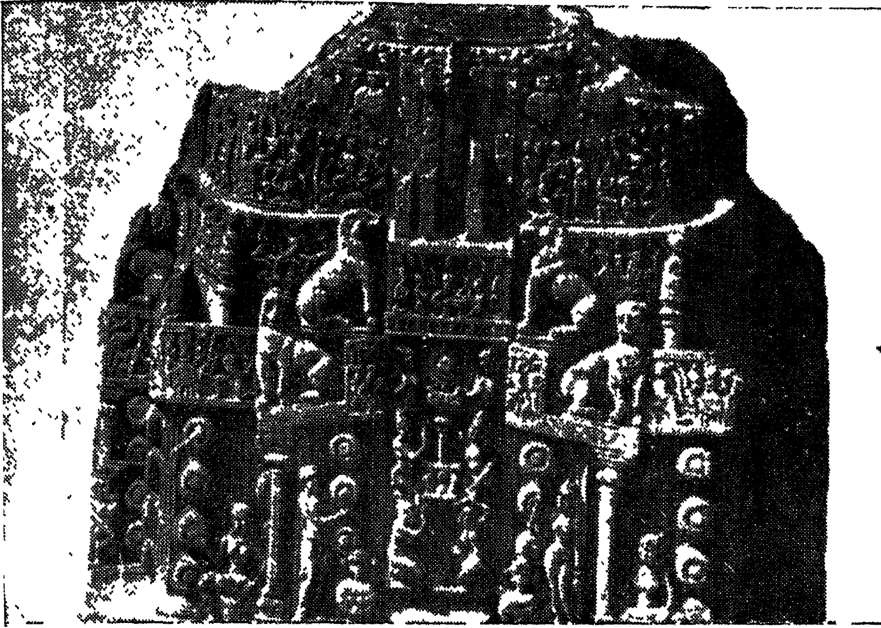

Fig. 3.

He was the hero of the war of independence against the aggressive foreigners like the Sakas, the Pahlavas and the Yavanas. When the invaders attacked the very *Dharma* of the country, he is said to have restored the castes. It is said that he " crushed down the pride and conceit of the Kshatriyas, furthered the interests of the twiceborn (Brahmins) as the lowest orders, and stopped the contamination of the four castes."[5] He ascended to the throne about 106 A. D. Within no time he over came the Saka chiefs of Malwa and Kathiawar and recovered his ancestral dominions in the Deccan. He added a large territories in Gujarat and Rajputana to his ancestral dominions and reigned the country for 25 years gloriously.

At the time when Gautamiputra Satakarani died the two Saka principalities of Malwa and Kathiawar were united under a valiant chieftan called Rudradaman. There was a long struggle between the two kingdoms. Rudradaman succeeded in pushing back the Andhras to the Deccan. A matrimonial alliance was established between the rival dynasties, by the marriage of Pulumayi with the daughter of Rudradaman. This marriage could not successfully arrest the continuance of the ancient grudge between the two royal households. Intermittent struggle contiunued between them till the Satavahana dynasty was blotted out about 225 A.D.

The western Satraps occupied a section of the Deccan, and ruled for over a century and odd. The rest of the Andhra empire was divided among a number of new dynasties like Abhiras, Kadambas and Ikshavakus.

Andhra Culture

The Andhra empire during the Sata vahana rule, was commercially forward. It had colonial contacts and many influences like those of the Greeks and the Persians over Andhra culture were great though very few records of them are available now. Buddhism achieved size

5. Sinha and Banerjee, "History of India" P. 94.

and dimensions and Andhra became the store house of Buddhist art. Nowhere can we know today such a large number of ancient Buddhist foundtations as in Andhra. They are the relics of ancient Andhra civilization. The third century A.D., was thus the culmination of one bright epoch of Deccan and the beginning of another political and cultural history of South India.

Like the Britains in Europe, the Andhras in India became a nation of navigators. Their commercial history and colonial activities are a romance of the deep. With an extensive sea-coast stretching from Kalingapatnam to Pulicat, the Andhras enjoyed the benefits of a see-faring life. Communication by sea was easier in those days than by land. The north of Godavari was impenetrable forest and heavy goods could not be easily transported by land. Whereas the Vamsadhara, the Godavari, the Krishna and the Pinakini (North Penner) were navigable up to a certain point. The Krishna and the Godavari served as thorough-fares of commercial and passenger traffic. *The Periplus of the Erythrean Sea* and the Geography of Ptolemy dating to about 80 A.D., and 140 A.D., respectively, record that ships plied from the mouths of the Krishna and the Godavari. Pliny about 80 A. D., mentions that ships assembled near the mouth of the Godavari and they sailed up to many towns and cities on the Ganges. Thus the rivers of Andhra facilitated internal as well as external commerce. They enriched the land with their deposits of alluvium. The rich soil could produce goods that attracted the foreigners.

Not only that, the land of rivers, made the men sea-minded. They ventured into the wider regions of the sea. The people living along the coast and on the banks of the rivers took to fishing and navigation. They went in search of hidden treasures of unknown lands and braved many a storm to discover them. Thus they threw the doors of their kingdom open to foreign commerce. Ports like Masulipatam and Sopatma which may be identified to have been situated somewhere near the mouth of the Swarnareka, i.e., where Pedda Ganjam stands today, are made mention of as the two Andhra ports by the *Periplus.* The commerce thus begun in the hoary antiquity was maintained till the eleventh century A.D.

Much of Andhra commerce was in textiles. Andhra was famous for its weaving according to the *Bhimasena Jataka. The Peripuls* refers to the large stores of ordinary cottons, many kinds of muslins which were exported from the Krishna and Godavari districts of to day. It is no wonder that Andhra, inspite of the onslaught of so many cultures on her, has

Fig. 4.

FIG. 5

kept up her tradition in the true spirit of Indian culture.

Persian and Greek Influence on Andhra Art and Architecture

It must be reiterated that as in Hindu architecture, the Persian and Greek influence on Andhra art and architecture has been superfluous. No doubt history tells us that the contacts between the Andhras and the Persians and the Greeks were many and cordial in various walks of life. But as in the case of Indian art and architecture, the influnce of Persian and Greek art and architecture on Andhra art and architecture is the return wave of Indian art and architecture itself. That is why it is rather a difficult task for us today to trace out the foreign influence on either Indian art or architecture. Though we might not place our finger on a perticular feature of Andhra art and architecture with confidence and say here lies the foreign influence, we might authentically assert that foreign influence is there on early Andhra and architecture. It may sound paradoxical but it is fact and generally facts are paradoxes.

According to some Hindu art and architecture are a "grand mosaic in which Persian, Greek and other elements shed their lustre. The so called bell-shabed capital, the honey-suckle ornament and even the use of stone for building are traced to Persia, while the winged animals, mythical plants and monsters came from Assyria. The image of the Buddha with the folds of clothing and a face like Apollo's and a halo like Athene's was first cut in the workshop in Gandhara under Graeco-Roman influences. In the classical style, the delineation of the muscles of the body and the modelling of the body are particularly note worthy. The acanthus ornaments of Amaravati are Greek according to some but it is so only in name as they possess the same vitality and beauty of form as the Indian lotus......... . . in dress, in a few motifs and scenes and in a certain polish of style, the classical influence is perceivable and it must have travelled to Andhra by land as well as by sea."[6] Almost all the features referred to above can be identified in Andhra art and architecture as well.

6. "Buddhist Remains in Andhra and the Histroy of Andhra between 225 £ 610 A. D."—K. R, Subramanian - Pp 48 - 49.

Two large marble statues of Buddha (Fig. 1) discovered at Amaravati representing him in opaque drapery bear to a certain extent resemblance to the Gandhara style. These images may date from the third or fourth century and bear evidence to the Greco-Roman influence either direct or indirect through the Gandhara school of art.

The railing at Amaravati is the most magnificent known example of such structures. 192 feet in diameter, about 600 in circumference, it stood 13 or 14 feet high above the pavement. It was made of vertical slabs connected by three cross-bars betwen each pair of the slabs which stood upon a blinth and supported a coping about 2 feet or so in height. On the outer face each verticle slab was decorated with a full disk in the center and a half-disk at the top and the bottom, minor sculptures occupying the gaps. (Fig. 2) Similar disks of various shapes and forms ornamented the cross-bars. The coping was decorated with long wave-flower- roll carried by men, numerous figures being inserted in the open.

Fig. 3 is a slab with representation of a stupa from the votive stupa at Amaravati. The lions and some of the architectural details on it are parallels of the Assyrio-Persian patterns of the Asokan age. Figs, 4, 5, & 6, also represent the Assyrio-persian influence on the decorative motives of Amaravati.

Next to Amaravati, Ajanta should be mentioned as the second phase of Andhra art and architecture. The frescoes of the Ajanta caves in the West, date from about A.D., 50 or even earlier. For a period of six or seven centuries, these paintings constituted the most impressive collections of ancient paintings of the world. Some excavations have been left unfinished. But the principal works are eloborate arichitectural compositions executed in the solid rock. We are here concerned only with the Persian and Greek influence on this school of Andhra art.

As it has been pointed out many times, the influence of Persian art can be espied in Ajanta art in the decorative designs which are a class by themselves. [7] The masterly achievement of the Ajanta artists in decorative design can be seen in the ceiling panels of Cave I which are painted in the first half of the seventh century. (Fig. 7) It is of a pair of lovers in a spandril of the central panel of the

Fig. 6.

7. "Aradhana" Vol- II No 7 July 1956. p. 178.

Fig. 7.

ceiling forming only a subordinate member of a decorative design. But it is as good as an independent composition.

Figures wearing the Persian cap appear in many paintings of Ajanta. This frequent introduction of Persians into the frescoes suggests a possible connection between the pictorial art of India and Persia. But this connot be proved due to Persian works of the same age not being found.

(to be cotninued.)

In this age work without devotion to God has no legs to stand upon. It is like a foundation of sand. First cultivate devotion. All the other things—schools, dispensaries etc.—will if you like, be added to you. First devotion, then work. Work, apart from devotion or love of God, is helpless and cannot stand.

—SRI RAMAKRISHNA

THE TALK ON

THE ADMINISTRATION OF THE TEMPLES AND CHARITABLE ENDOWMENTS IN ANDHRA STATE AND THE PUBLIC

Speech Delivered over All India Radio at 9-15 a.m. on 8-9-'56.

By

SRI G. S. N. RAMAMURTI B.A., B.L.

Deputy Commissioner, H. R, & C E. (Adm.) Dept: Masulipatam.

I am really glad my talk is on this auspicious day, Vinayaka Chaturthi.

You may belong to a village: you may belong to a town or a city. Whatever the place, you have, in it, one or more temples. You love the temples. The site selected for the location is beautiful. The construction itself is so nice. Against the back ground of the sky, the edifice gives not only an artistic sight to see, but also a soul satisfying picture. Erected in a spirit of reverence and complete dedication, the edifice is the repository of the religious consciousness of the persons responsible for its erection. You can well see how the mounting Sikhara represents the human quest for the Divine. You can also sense the union of the human with the Divine where the construction tapers to a point. You hear the temple bells — both morning and evening. You love to picture to your mind the graceful idols that are daily worshipped in the temple and you are lost in contemplating the Infinite. You are proud of your village town or city and you are equally proud of your temple or temples. They are really part of you.

There are similar temples in almost every village. Similarly there are choultries providing a halting place and very often, a square meal or two, to the weary traveller. There are also innumerable public topes, public wells and public ponds providing shade and drinking water to the travellers. And, there are Maths functioning as centres for the propagation of Hindu Faith and Philosophy, the most important of which in our state is the Pushpagiri Math. In our State we have 6348 temples and maths with properties fetching over Rs. 200/- each. They are, in the aggregate worth about 40 crores of rupees and yield an annual income of about Rs. one crore and twenty lakhs. There are smaller institutions quite big in number and having in the aggregate considerable volume of properties. Our forefathers have felt it their sacred duty to leave behind them these institutions so large in number and so richly endowed.

The holy shrines of Lord Sri Mallikarjuna at Srisailam, Sri Venkateswara at Tirupathi and Panakala Lakshmi Narasimha Swamy at Mangalagiri are of all India's fame and need no special mention from me. Sri Varaha Lakshmi Narasimha Swamy Temple at Simhachalam is built in the midst of idyllic and sylvan surroundings. The sculptor wielded his chisel in a marvellous and faithful reproduction of nature making it appear as though the carvings inside are in tune with the rich and luxuriant natural scenery around. Here the Vizianagaram school of Art reached its zenith of glory. In delicate detail, beauty of shape and form, there are none to beat the beautiful

specimens of art found in this temple, particularly, the Natya Mandapa with 96 pillars, a veritable saga of Art without a peer in south India.

You would also have heard of Sri Mahanandeswara Swami Temple, Mahanandi. The sylvan settings amidst which the temple is situated are really superb. The perennial springs at the site of the temple give crystal clear water which is impounded in a beautiful pond in which it is kept always breast deep, providing an ideal place for taking a holy bath.

You would also have heard of the temple of Sri Narasimha Swamy at Ahobilam situated in the midst of a very beautiful forest.

I am sure, you would also have heard and perhaps visited the temple of Sri Thrikuteswara Swamy, at Kotappakonda. If you have visited the temple during Sivaratri, you will agree with me when I say that the Prabhas that gather there at the shrine from all over the country are a special feature and present really a very grand sight to see.

You would also have heard about the temples of Sri Satyanarayana Swamy at Annavaram, the shrines at Dhraksharama, Sri Lakshminarasimha Swami, Antarvedi, Sri Venkateswara Swamy of Dwaraka Tirumali, Sri Kalahastheswara Swami at Kalahasti and that of Sri Subrahmanyeswara Swami at Tiruttani with its glorious flower Kavadies. I am sure you would also have heard about the temple of Kanaka Durga at Vijayawada. An interesting story furnished by tradition explains why the Lord here assumed the name of the Mallikarjuna. King Madhava Varma's son rode his chariot through a thickly peopled road at high speed and, in consequence, a villager fell under its wheel and died. His mother demanded justice. The just monarch ordered that his only son should also be similarly ridden over by a chariot. Lord Siva was pleased at this dispensation of justice and showered golden mallikas. Eversince, it is said that the Lord here is known as Mallikarjuna. The idol of Kanaka Durga, the consort of Mallikarjuna, is a very beautiful one and attracts large concourse of devotees particularly on fridays through out the year. The idol of Nataraja recently installed in the premises of the temple is adding to the attraction of the temple.

Sri Suryanarayana Swamy Temple, at Arasavalli in Srikakulam district is one of the very few temples in existence where the Sun God is worshipped.

Sri Kurmadeva Swami Temple, Srikurmam in which the idol takes the form of a Tortoise, Sri Mukhalaingeswara Swami Temple, Mukhalingam where the lingam has the shape of a face need special mention, not only for these special features, but also as repositories of our ancient architecture.

The temple of Sri Lakshmi Narasimha Swamy at Kadiri, in addition to the sanctity attached to the idol, is famous for the rare inscriptions it houses. The temple of Veerabhadra at Lepakshi contains best pieces of sculpture dealing with Natya and a number of paintings dealing with the Mahabharata, Ramayana etc., exhibiting wonderful mastery in the arts of drawing and colouring.

Mention has also to be made of Sri Alaghu Mannar Krishna Swami Temple at Mannar Polur where sculpture of the Vigrahams is remarkably exquisite, one additional special feature being that tear drops always appear to fall from the eyes of the Garuda Vigraha.

The twin temples of Bugga Ramalingeswara and Chintala Venkataramana of Tadpatri are real treasure houses of archi-

tectural beauty. There are several other temples like Amareswara Swami of Amaravati, Kamakshi Tai Temple, Zannavada, Sri Bhavanarayana Swami Temple, Ponnur and several others which need mention but for want of time, I am constrained not to do so.

It is up to all of us to preserve this very rich heritage in tact and to see that the purposes for which the endowments have been made by our ancestors are achieved. With this object in view, from very early times, Religious and Charitable institutions in our country came under the special protection of the ruling authority. The rulers of the country always asserted their right to prevent and redress abuses in the management of the institutions. Under the Hindu rule, the Rajas exercised, through their officers, real and direct control over all religious institutions and endowments. Even under the Mohammadan Rule, this duty of the state was not completely ignored. Except during periods when religious intolerance was at its worst, the Muhammadan rulers of India considered it as expedient to make some provision against the deterioration any decay of Hindu Temples. Under the British Rule, regulation 7 of 1817 in Madras had the obvious intention and effect of continuing and maintaining the policy that had been followed under the Hindu and Muslim Rulers. Consequently from 1817 to 1842, there was general satisfaction that the Hindu Temples were being properly managed and, the supervision exercised by the Government over the management of the Hindu Temples was one of the many acts by which the Government endeared itself to the hearts of its subjects. But subsequently some causes led to a gradual withdrawl of the Government management of Hindu Endowments. This change of policy resulted in trustees appointed being tempted to embezzle temple funds as the check produced by the general law in the absence of an active supervising agency was utterly inadequate to meet the exigencies of the cases. It also led to the trustees acting without due responsibility. The result was that mismanagement prevailed without check or restraint and misappropriation of temple funds became a thing of frequent occurence. An act was passed in 1863, to rectify this position did not yield good results. Ramiengar's bill of 1863, Robinson's bill of 1877, Charmichael's bill of 1883, Sullivan's bill of 1886, Muthuswami Iyyar's bill of 1894, Chenchalrao's Bill of 1899, and other similar Bills only brought to notice the need for legislation in the matter but an alien Government were unable to grapple the situation adequately. Even the passing the Charitable and Religious Trusts Act 14 of 1920 by the Imperial Legislature did not yield the desired results. When matters stood thus the great Reform Act was passed and the law making was made more popular and democratic. The result was that a legislative measure, which the foreign Government, unquainted with the real sentiment of the people, feared to undertake, was taken up by a Minister of Government chosen by the people, and Act 1 of 1925 was passed. It was repealed and reenacted as Act 2 of 1927. This act of 1927 proved highly beneficial. This act has since been amended by several acts viz., Acts 1 and 5 of 1928, 4 of 1930, 11 of 1931, 11 of 1934, 12 of 1935, 20 of 1938, 22 of 1939, 5 of 1944 and 10 of 1946. In order to consolidate the law relating to Hindu Religious Endowments and to extend its provision to other public Charitable Institutions, Madras Act XIX of 1951 was passed. This act of 1951 was subsequently amended in Acts 4 and 7 of 1954, after the Andhra State was formed.

The administration of this very useful Act is in charge of the Honourable Minister for Endowments, with a section of Secretariat under a Secretary, a Deputy Secretary an Assistant Secretary and ministeial staff at Government level assisted by the Commissioner, H. R. & C. E., as the Head of Department. The Commissioner is, in his turn, assisted by one Deputy Commissioner, one Special Officer, one Personal Assistant, nine Assistant Commissioners and other non-gezeted staff. There is also an Appraisement officer assisted by staff who is getting the gold and silver articles of the more important temples appraised. As a result of the increasing control exercised by this establishment, there has been a general improvement in the condition of the institutions. The incomes increased in several cases. Poojas and Utsavams are being got performed regularly. Purana and Harikatha Kalakshepams are being performed regularly in several temples and occasionally in other temples. A drive for renovation of temples yielded good results. Several properties in the enjoyment of unauthorised persons have been recovered.

Also a high class artistic journal Aradhana dedicated to the cause of temples is being run on efficient lines under the auspices of the department.

In recent times, with a view to prevent wasteful litigation a formula was evolved by which the trustees and the archakas are entering into compromise. Vast areas of temple properties are being taken possession of by the trustees. It is hoped that the look of several temples will change for the better in the very near future.

Kindly do not mistake this statement of mine to be borne of any coplescence. There is need for improvement all round. Several very important institutions are in ruins and need immediate renovation. A good lot of work has to be done to see that each and every one of the temples functions not only as a centre of religious conduct but also as a centre for the discussion of Hindu Dharma, and Literature, both these objects in view a Common Good Fund has recently been constituted and the Government have allotted a lakh of rupees to the fund. Action is being taken to divert to it funds from the surplus incomes of some of the institutions which can afford. But the work to be done is stupendous and it is hoped that this will be attended to with the full and unstinted co-operation from the public.

JAI HIND

(*With the kind courtesy of All India Radio*)

Hold not, hold not the Chariot's wheels!
Is it the wheels that make it move?
The Mover of its wheels is Krishna,
By whose will the worlds are moved......

From the Gospel of Sri Ramakrishna

TEMPLES—XVIII

By

"YATHARTHAWADI"

(Contiuned from previous article)

(WHO IS ALSO A VIRYAVAN) "कश्च वीर्यवान्"

In the last article, the word गुणवान् (Gunavān) was analysed and it was shown to represent the avatara sowlabhya of Rama and in his Divya manusha sambhava the divineness corresponding to the *nirguna* and the humanness to the *saguna* state of the Paramatma. The next quality enunciated by Valmiki in his question to Narada is *viryavan* (वीर्यवान्). This also has to be interpreted in tune with the Avatara soulabhya connoted by *gunavan*. *Viryavan* means one who is endowed wtih *virya* (वीर्य). The term 'वीर्य' includes amongst other qualities two main factors, prowess and efficiency that go to complete "heroism". The prowess and the efficiency combined with 'Gunavan' would naturally give a mellowed effect to the qualities of a hero. The almighty God who is all powerful has come down on earth as Rama with his soulabhya as his main character, without prejudice to the full manifestation of his virya. It looks as though *Viryavatvam* (वीर्यवत्वं) and soulabhya (सौलभ्य) are not exactly compatible to each other. *Soulabhya* is ease of approach without fear, while *virya* carries with it a certain amount of striking awe and fear in the minds of those who wish to approach the 'Viryavan'. Except an able circus manager sufficiently on his guard, none could approach a lion freely and even then, the lion cannot be said to be endowed with soulabhya. But here is Rama who his the lion amongst men (नरशार्दूल) and easy to be approached by one and all, because he hides his viryam except where it is absolutely necessary to exhibit Human nature is to make a show and adumbrate the littlest quantity of *virya* (वीर्य) before others in and out of place. Where the individual, is full of *virya,* it is cause of terror and makes others cry at the mere hearing of his name. An example for this is Ravana. He cries and makes others cry. Ravana is a *viryavan* no doubt, but he was a terror to everybody. He was a viryavan without being a gunavan. Rama was no less a viryawan than Ravana: but he was in addition a gunavan, a source of *ananda* to everybody, an antithesis of Ravana: It is only to emphasise that Rama is the antithesis of Ravana, the subsequent qualities enunciated by Valmiki are Dharmajna (धर्मज्ञ) [one who knows Dharma well], Kritagna कृतज्ञ [always grateful to the little service done to him]; Satyavakya सत्यवाक्य [absolutely truthful] darudhavrata [steadfast in his principles] चारित्रेण च को युक्त: [well established in morality] and सर्वभूतहितेरत: [one who has the good of all beings in his heart]. Do not these qualities go to give a negative picture of Ravana? Valmiki by selection of these virtues in Rama, has indirectly indicated the absence of these in Ravana. Most men possess some aspect or other of Ravana in them and to make them strive to become perfect by shredding off the Ravana aspect in them, Valmiki enunciates a catalogue of absolute virtues which existed in Rama, the ideal man. We shall now see how Rama was able to combine the Gunavatvam and viryavatvam.

Lord Mahavishnu took number of avatars before he became Rama showing his prowess in each of them, making the beings wonder at him with awe and fear. The *matsyavatara* deals with the destruction of Madhu and Kaitabha by Mahavishnu who were invulnerable even to the creator Brahma. The *Kurmavatara* is much more wonderful in its maintaining the meruparvatha मेरुपर्वत on its back, while the ocean was churned. The mere visualisation of it is wonderful and frightful. The *varaha* brought back the earth on its horns from the deep sea. The *Trivikrama* is probably the most wonderful and frightful to think of, who by two strides of his feet covered heaven and earth. The *Narasimha* is wonder and fright personified. The *Parasurama* though human, was a cause of terror with his axe on his shoulder and tremendous power of destruction by his *tapas*, to kshatriyas and all mortals as well. All these are mere *viryavans* with a set purpose and Mahavishnu is worshipped in these forms more for his prowess out of fear than out of love. God decided to become an object of love to one and all and for that purpose he came down on earth as Rama. The viryam is, however, inseparable from him and he has taken great pains not to exhibit it in order to establish the relationship of love with all beings. There is no purpose to be served for God by the use of his *viryam* because He is an अवाप्त समस्तकाम: (one who has no desires to be fulfilled). It can only be used against the enemies of His bhaktas. In fact, He says in the Gita that He takes an avatar for protecting the sadhus and destroying the *dushkrits* (evil doers).

"परित्राणाय साधूनां विनाशाय च दुष्कृतां"

By *dushkrit,* he means those who are intent on doing harm to sadhus (bhaktas). When it comes to a question of killing a person, He attempts first to mend him before He ends him. This desire to mend the evildoer than ending him is due to His innate qualily of क्षमा (forgiveness) which dominates all other qualities in Him. Exhibition of virya is required under three circumstance:

(I) Offending others for the mere pleasure of it.	Ravana is an example
(II) Offending for defending righteousness (धर्म)	Avataras in general.
(III) Desisting from offending even under extreme provocation.	Rama Avatara.

The last is possible only by the foremost of viryavans overpowered by sense of forgiveness. Rama considered that his *viryam* consisted in *not using it* even under high provocation.

Ravana being the greatest of warriors and having so equal to him to fight with. became desirous of drawing *Mahavishnu* in battle so that he can get an opportunity of seeing his viryam in its height and for that purpose, he started provocating his anger by offending the Devas first. Mahavishnu came down on earth as Rama and soon forgot the purpose for which he came viz., the destruction of Ravana. He accepted to take the rajyam quite complacently and but for the kindness of Kaikeyi Mata, he would not have moved out of Ayodhya. He went to the forests and in the company of his wife and brother and of the Maharshis, he was leading as happy a life as in his *vykuntham.* Ravana who has been ever waiting to achieve his object of drawing Rama into war with him, had to provocate Rama by tormenting the Rishis who were Ramabhaktas. The Rishis were forced to remind Rama about the purpose of the *avatara* "एहि पश्य शरीराणि ऋषीणां भावितात्मनां"

Oh! Rama. You are our protector. But you are not aware of the amount of destruction that is caused by Ravana. Please come this side and see for youself the handless, the feetless and even headless bodies of the great realised souls· Rama saw and he felt ashamed of his quietness in having forgotten his purpose of the *avatar* i. e. the destruction of Ravana. He got infuriated but only for the time being. He again forgot about it. Ravana had exhausted all his methods of provacation and still Rama would not move towards offending him. So as a last resource, Ravana decided to offend Sita, being sure that Rama could not anymore remain unprovoked. The offence is against a *manusha* (मानुष) Sthri (स्त्री). Next it is against *Ramapatni* and the provocation reaches its limit when this woman happens to be the *mother* of the universe.

नीत्वा सीतां दशास्य स्स्वकुलपुरवर प्राणिवर्गस्य मृत्युं
लंकायां स्थापयित्वा स रघुवरधनुर्ज्यास्वनं श्रोतुकाम: ।
शत्रोर्वीर्यं दिदृक्षुः कियदितिच नरस्यावतीर्णस्य विष्णोः
कामेन त्यन्ततप्तोऽभवदखिल जगन्मातरि न्यस्तचित्त: ॥

The above sloka condenses the thoughts mentioned above. Ravana thought he was sure to get Rama at his door by carrying away Sita. Still Rama tarried. No doubt Rama collected the Vanara Sainya and went all the way to Lanka and frightened Ravana with the huge army of monkeys surrounding his place. Ravana came out to see this. With one arrow Rama could have finished him. But he did not do that. He sent Angada to effect compromise: "Give me back my wife, I will go away". (Is there any *viryavan* in the world to control himself so much under such circumstances?) Ravana refused. He came down to fight with all his contingent. Rama gave battle but Ravana was disappointed. It was as great a disappointment as a sportsman would feel when the opponent puts on impotent game. Ravana came to see Rama's *virya.* He had after all succeeded in provocating him and bringing him to fight. But he got his disappointment because Rama did not fight with the necessary fury. The Rama-*bana* (रामबाण) was not aimed at him with a view to kill him, not even to hurt him. But it worked like a whip. It made Ravana shake, and move from side to side. One who had not shaken before the thunder strokes of Indra's Vajrayudha, now shook before Rama *bana.* It was a new experience for Ravana. Rama made him deprived of his *ratha* (रथ) and of all his contingent. Ravana was left all alone standing on the ground. The *Rama-bana* continued to whip him and Ravana continued to shake. Probably Rama wanted to show to the onlookers viz., the monkeys, other rakshasas on the ground and the other ethereal beings in the sky that if only he wanted to destroy Ravana he could do so but he did not desire to kill him.

स वज्रहस्ताशनिसन्निपाताञ्च चुक्षुभे नैव चचाल राजा ।
स रामबाणाभिहतो भृशार्तः चचाल चापंच मुमोच वीरः ॥

Ravana who never shivered or moved before the hurlings of thunder on his chest by the Vajrayudha of Indra, now shook and moved and shamelessly threw away his own bow as an indication of "hands up" and Valmiki says—"here is a vira" (ironically): Valmiki continues—Look at my hero: Rama having brought Ravana to this state did not kill Ravana, which he could have easily done. Instead he addressed Ravana thus:

"तस्मात् परिश्रान्त इव व्यवस्य न त्वां शरै र्मृत्युवशं नयामि ।
गच्छानुजानामि रणार्दितस्त्वं प्रविश्य रात्रिंचरराज लंकां ॥
आश्वास्य निर्याहि रथी च धन्वी तदा बलं द्रक्ष्यसि मे रथस्थ: ।

(Sloka 144—Sarga 59—Yuddha Kanda.)

"Please go. I allow you to go, take rest come reinforced with better chariot

and stronger contingent tomorrow and then thou shalt see my valour:" Ha! this is a *viryavan*!

Is this all! No. In the last battle which ran for three days and nights, Rama really showed his valour to Ravana and Valmiki describes that battle: "गगनं गगनाकारं सागरस्सागरोपम: । रामरावणयोर्युद्धं रामरावणयोरिव"

The fighting of Rama and Ravana was nirupamam. "What is the sky like? It is like the sky. What is the ocean like? It is like the ocean. What is Rama Ravana's fight like? It is like Rama-Ravana's fight."

Ravana derived his satisfaction here of enjoying the fighting with a *veera* (वीर). He was actually enjoying the way in which Rama handled the bow, the alertness with which he despatched his arrows and the non-chalant way in which he received Ravana's and was actually wonder and awestruck at the (वीर्य) [virya] of Rama. He enjoyed it so much and became actionless, so much so, his sarathi mistook that state as one of stuper and to save his master from immediate danger, took the chariot backwards, gradually and out of the battlefield without the knowledge of Ravana and it was only when Rama was out of sight for Ravana that the latter realised that he had been taken away by his charieteer [sarathi] out of the battlefield. He questions him why he did such an act which is an eternal shame for a veera. The sarathi says: "I did it out of love for you. You were not fighting. You were in a stuper: I thought I saved you from an imminent danger. I did this so that you can fight again recovering from the stuper. Ravana laughed heartily and said: "I thought you were also a warrior. You had been a fool looking at me all the time missing to enjoy the valorous strokes of Rama-bana, the chance of which one can never get again in life: But I was immerced in concentration in enjoying Rama's valour. So much so, I could not fight myself and you have mistaken that for a stuper.

"शत्रो: प्रख्यातवीर्यस्य रंजनीयस्य विक्रमै."

Rama is a *prakhyata veera*: but how to enjoy his valour without making him my satru. I manipulated it only to enjoy this: Rama is the only *viryavan* who can exhibit his valour and I am the only fit opponent to enjoy his valour. [Rama took his degree of doctorate in *viryavatvam* from no less a University than as Ravana's!!]

This is not all. Still Rama did not like to kill him.

"ततो युद्धपरिश्रान्तं समरे चिन्तयास्थितं"

(Sloka 1-Sarga 107—Yuddhakanda)

Finding Rama extremely tired and meditative—meditative not as how to kill Ravana, but meditative as how not to kill Ravana:—how to mend him and how not to end him; Agasthya comes and gives him an *upadesham* as though he was in need of it and the Sun comes and requests him to hasten the killing of Ravana. Still Rama pretends as though he does not know how to kill him. One arrow at his heart and he will be off. But his heads are out off only to make them reappear. What is it that is patent in this? Rama had all the viryam and all the required circumstances but he would not kill Ravana. The fight was between his sense of provocation and forgiveness (Kshama) क्षमा would not allow him to kill Ravana: So Rama's viryavatvam consists in his kshamaguna (क्षमागुण) and this in combination with his *soulabhya* makes Rama avatara, the only safe refuge for all beings to surrender themselves.

It may be pointed that Rama after all killed Ravana with all his exhibition of *kshama*. Yes, it is to be accepted that

Rama's kshama failed in the case of Ravana. Our great teachers have found out the secret of this failure of Rama's kshamaguna to predominate over his sense of judgement: this *kshama* becomes unconquerable only in the presence of the catalyic agent viz. Sita was present when Kakasura was saved and Ravana could not be saved because she was absent. It is why our teachers advise us to think of *Seetarama* as an indivisible unit so that we can be saved by the Kshama of Rama inspite of our provocative sins—much more provocative than Ravana's: All cases of destruction by Ramabana were all cases of release from their (curses). Rama was the sapavimochaka. Vali too remarks while impeaching him of injustice "Kshama Guna seems to have left you because you are now bereft of Sita". The truth about the need for worshipping God as "Sriman Narayana" does not require to be over emphasised.

"श्रमेण तदशक्त्या वा न गुणानां इयत्तया"

(Canto 10—Raghuvamsa)

The fringe of the virya guna of Rama which consists really in his Kshama guna has been touched. Incapacity to express and space, limit further expatiation of his Rama-Guna.

> "Oh Rama! your viryam lies in your forgi veness. My viryam less in my capacity to commit sins and provocate you. If you and I meet in battle, you are sure to be defeated. Let us therefore make friends".
>
> क्षमायां राम ! ते वीर्यं पापकृत्येऽस्तिमेबलं ।
> तस्मात् वीर्यतरं मां ते ज्ञात्वा मित्रं कुरुष्व भो !

(To be continued)

"The Avatara is always one and the same. Having plunged into the ocean of life, the one God rises up at one point and is known as Rama, and when after another plunge, He rises up at another point, He is known as Krishna."

"The elephant has two sets of teeth, the tusks visible externally, and the grinders inside the mouth. Similarly God-men like Sri Rama have an external manifestation and behave like common men in the view of all, while internally they rest in transcendental peace far beyond the pale of Karma."

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

OCTOBER 1956

Editor

P PERAYYA SASTRI, P O.L.,

PUBLICATION OFFICE:

" ĀRĀDHANA "

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆ రా ధ న

దుర్ముఖి | మాసపత్రిక | ఆశ్వయుజము

విషయసూచిక — పుట

తెనుగు

CONTENTS

PAGE

ENGLISH

" ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి "

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మీ'తి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ॥

సంపుటము ౨ | మన్మథ - ఆశ్వయుజము | సంచిక ౧౦

ॐ

अधा ते विष्णो विदुषाचिदर्ध्यः । स्तोमो यज्ञस्य राध्यो हविष्मतः ॥

यः पूर्व्याय वेधसे नवीयसे । सुमज्जानये विष्णवे ददाशति ।

यो जातमस्य महतो महि ब्रवात् । सेदुः शवोभिर्युज्यंचिदभ्यसत् ॥

तमु स्तोतारः पूर्व्यं यथा विद ऋतस्य ।

गर्भं हविषा पिपर्तन । आऽस्य जानन्तो नामचिद्विवक्तन ।

बृहते विष्णो सुमतिं भजामहे ॥

तैत्तिरीयब्राह्मणम् - कां - २ - प्र - ४. अनु - ३ - मं - १

తాత్పర్యము :—ఓ విష్ణుదేవా! నీవు ఆరాధనాది యజ్ఞములచే పూజింపబడి అనుగ్రహింప నర్హుడవు. ఆరాధనాది యజ్ఞముల నాచరించుటకు అసమర్థులగువారు విద్య (జ్ఞానము) చేతను నిన్ను ధ్యానింపగలరు. (స్తుతింపగలరు.)

ఎవ్వడు ప్రపంచమునకు పూర్వమునందుత్పత్తియు, ప్రపంచావిర్భావమునందు అవతార రూపమున నావిర్భవించినట్టియు, శ్రీ మహాలక్ష్మీ సమేతుడగు విష్ణువును- అర్చనాది యాగములచే నర్చించునో, ఎవ్వడు (అర్చనాదుల నొనరించుట కశక్తుడు) విష్ణువుయొక్క మహిమ రూపమగు చరితమును తెలిసికొని ఆతని నామ ముచ్చరించునో వారిరువురునూడ అరిషడ్వర్గములనుండి విముక్తులై జ్ఞానము నొందగలరు.

ఓ స్తోత్రకారా! విష్ణువును సత్యమునందు (ప్రపంచమునకు పూర్వమే) నిగూఢముగా నున్నవానినిగా తెలిసికొనుడు! అర్చనాదులచే నారాధింపుడు! ఆరాధన కశక్తులగువారు ఈతని పవిత్ర నామములనైన నుచ్చరింపుడు!

ఓయీ! విష్ణువా! విశేషముగు నీ యనుగ్రహబుద్ధిని ఎల్లప్పుడును కొనియాడుదుము!!!

आ - का - मा - वै, को न स्नाता

शालिवाहनशके द्वादशशततमाब्दकल्पे (१२००) दक्षिणापथे माधवभट्टो नाम सकलकला-प्रवीणो ब्राह्मण आसीत्। विद्यापारंगतोऽपि सः दारिद्र्यदोषेण पीडितः जनैरनादृतश्च अभूत्। तेन दुःखितस्स पण्डितः आत्मनो दुःखस्य अनादरस्य च कारणं धनहीनतां मन्वानः, विरूपाक्षहंपीक्षेत्रे प्रतिष्ठितां भुवनेश्वरी-मुद्दिश्य दारिद्र्यापनोदनाय सुदुश्चरं तपश्चचार। भक्तजनवशंवदा त्रिकालज्ञा च सा देवी "माधवभट्टेन स्वकर्मफलभूतं दारिद्र्यं अस्मिन् जन्मनि अवश्यं अनुभोक्तव्यम्" इति विज्ञाय तस्मै प्रसन्ना दशायामन्यस्या-मन्यस्मिन् जन्मनि वा स संपन्नो भविष्यतीति वदन्त्येव तिरोदधे। तेनात्यन्तं क्लिन्नमना माधवभट्टः दारिद्र्य-हेतुभूतां संसृतिं परिजिहीर्षुः सन्यासाश्रमं स्वीकृत्य "श्री विद्यारण्यस्वामी" इति प्रथितः चतुर्णां वेदानां भाष्यं बहून् वेदान्तग्रन्थांश्च व्यरचयत्।

अथ शालिवाहनशके त्रिपञ्चाशदुत्तरद्वादशशततमे (१२५३) वर्षे आत्मनो वरं सफलीकर्तुकामा श्रीभुवनेश्वरीदेवी प्रत्यक्षीभूय माधवभट्टः सन्यासाश्रमेण जन्मान्तरं लेभे इति पूर्वं तेनाचरितस्य तीव्रस्य तपसः फलं सुसंपन्नत्वं अद्य तेनानुभवितव्यमिति यदा तमवदत् तदैव स विद्यारण्यस्वामी सर्वसंगपरित्यागेन सन्यासाश्रमस्थितस्यात्मनः किमाभिः क्षणिकाभिस्संपद्भिरिति तां देवीं प्रत्यवदत्। देवी भुवनेश्वरी च आत्मनो वरः वितथो माभूदिति उवाच। तदा विद्यारण्यः समये स वरः फलं प्रसूयादिति तामभ्यर्थयामास।

अनन्तरं विद्यारण्यः आत्मना रचितान् ग्रन्थान् वाराणस्यां पण्डितसभासु प्रकटयितुकामः वाराणसीं प्रतस्थे। शापवशेन ब्रह्मरक्षोरूपमावहन् वेदवेदाङ्गवित् कश्चन शृङ्गेरीभट्ट इति तन्मार्गमवरुध्य कस्यचन वृक्षस्यो-परि तिष्ठन् तन्मार्गगान् **आ-का-मा-वै, को न स्नाता"** इति अपृच्छत्। तत्प्रश्नस्योत्तरं यदा लभ्येत तदा तस्य रक्षोरूपशापान्मुक्तिर्भवेत् इति शापस्य अवधेर्नियमः। "आषाढ, कार्तीक, माघ, वैशाख-पूर्णिमासु" इति "आ-का-मा-वै" इत्यस्यार्थः॥ बहवो गतास्तेन मार्गेण पृष्टाश्चैवं। न केनापि तेनोत्तरं लब्धम्। यदा श्रीविद्यारण्यस्वामी तथैव पृष्टः तदा समनन्तरमेव **"त्वं न स्नाता"** इति प्रत्युत्तरमवोचत्। अनुपदमेव शृङ्गेरीभट्टः शापान्मुक्तः निजं रूपमलभत। श्रीविद्यारण्यस्वामिने कृतज्ञस्स वाराणस्यां भगवद्रूपतया श्री वेदव्यास एव तस्य ग्रन्थान् समीक्ष्य समभिनन्दयिष्यतीति तमवोचत्।

एवं श्रीविद्यारण्यस्वामी वाराणसीं गत्वा व्यासेन अभिनन्दितः पुनः आत्मनः तपश्चर्याप्रदेशं विरू-पाक्षक्षेत्रमागत्य तत्र भुवनेश्वरीवरप्रसादलब्धेन ऐश्वर्येण **विजयनगर** साम्राज्यं संस्थाप्य नाममात्रेण तद्राज्यं परिपालयन् नानाविधवीथीभवनशोभितां नगरीं तत्र निर्मातुकामः सुमुहूर्तज्ञापिकां शंखध्वनिं श्रुत्वैव स्वशिष्यै-शङ्कुस्थापनं कर्तव्यमित्यादिशत्। असहनशीलस्त्विन्द्रः तस्य विघ्नं कर्तुं विघ्नेश्वरं प्रेषयामास। स तु मुहूर्तः कालात् क्षणं पूर्वमेव शंखध्वनिं शिष्यानश्रावयत्। तदनन्तरमेव शिष्याः शङ्कुं प्रत्यस्थापयन्। वास्तविके मुहूर्ते गुरुः श्रीविद्यारण्यस्वामी शंखं अपूरयत्। तन्नादं शृण्वन्तो माणवकाः आत्मनां प्रमादमपनोदयितुं पूर्वप्रतिष्ठितां शङ्कुं उद्धृत्य पुनः नूतनां शङ्कुं प्रतिष्ठापयामासुः। तत्सर्वं विज्ञाय श्रीविद्यारण्यस्वामी भवितव्यता अपरिहार्येति निश्चित्य नगरं निर्माय त्रिशतं वर्षाणेव एतन्नगरं सुसंपन्नं भवति अनन्तरं त्रिशतं वर्षान् नाशं प्राप्य पुनः स्ववैभवमनुभविष्यतीत्यवोचत्। अथच तपश्चर्यासमये आत्मनो देहरक्षार्थं क्षीरप्रदाय बुक्करायाय तद्राज्यं समर्प्य शालिवाहनशके पञ्चाशीत्युत्तरद्वादशशततमे वर्षे (१२८५) जीवन्मुक्तः ब्रह्मत्वमगमत्॥

వేంకటేశ్వరా!

కవిభూషణ పువ్వాడ శేషగిరిరావు

ఆర్షము భారతమ్ము, సుకృతాత్ములు భారతవర్ష జన్మనం
హర్షులు, నందఁబూజ్యులు సహస్రక్రతు హోమ సమర్చనా సము
త్కర్షులు, వేంకటాధిప పద స్థిరభక్తులు సోమయాజి దు
ర్ధర్ష పదాధికుల్,—మృదు పదమ్ములు చాచుమ! వేంకటేశ్వరా! ౧

తొడనిడి తల్లి చన్నిడఁగ ధూర్తకుమారకుఁ డాటవేడుకన్
కడ విడి ధూళిధూసరిత గాత్రముతో నొడిఁజేరు భంగి ని
న్నెడగొని సంసృతి స్ఫురిత వృత్తముతో దరిఁజేరినాఁడ, నా
యెడఁ గరుణాకటాక్ష మెలయింపవె! ఈశ్వర! వేంకటేశ్వరా! ౨

జననము తప్పదాయె, నది సంసృతికిన్ మొదలాయె, పున్గియున్
మునుఁగకు మందువాయె, పరముం దలఁపింపఁగ నీని మోహముల్
కనుఁగవఁ గప్పనాయె, నెటుగందు నినున్? కనరో జనుర్మృతుల్
వెనదొనఁ గూఱునాయె, దరి తోఁచదు, చూపుమ! వేంకటేశ్వరా! ౩

ఓయి మహానుభావ! నిను నొల్లని వారలు చెల్లలేరు, నీ
నాఁమము గోరువా రొరుల సాయము గోరను లేరు, కర్మముల్
పాయనివారె నిన్ను నెడఁబాఁయుదు, రంతయుఁ గర్మ భుక్తమై
పోయినవారు నీవలను పొదురు, కాన్పుమ! వేంకటేశ్వరా! ౪

"ఉన్నాఁడా మఱిలేఁడ? ఎందుఁగననై యున్నాఁ? డదే రూపువాఁ
డెన్నం దద్గుణ మేమి? ఈ ప్రకృతి తానే యౌన, వేఱా? మఱే
నన్నం దానన నొక్కటా?" యనుచు సర్వా యుష్యముం బుచ్చుచో
నెన్నం డయ్యె నినున్ భజించుటలు నిన్నీక్షించుటల్? మత్ప్రభూ! ౫

'కో' యని పిల్చినప్పు 'డిదిగో!' యని వత్తువు, 'నన్నుఁ బ్రోవరా
వా!' యని యంజలుల్ మొగుపఁ బాయని పాయసపుం గృపాఝరుల్
పోయుదు నాకుఁ బుక్కిళుల బుంగలు పొంగులు వాఱ, నీవుగా
కే యధిపుండు నా హృదయ మించును చెప్పుమ! వేంకటేశ్వరా! ౬

కనులు మొగిడ్చి కానము జగత్తు సుషుప్తిని, గన్నువిప్పి యుం
గన మతిజాగృతిన్ స్వగృహ కాంచనదార సుతాది రక్షణల్,
"కనఁగల కన్నొకండె త్రిజగత్ సృజనావనదక్ష మున్న" దం
చని గుణియింతుమే నివి శతాయువులై చను; వేంకటేశ్వరా! ౭

వేదము పాఁతగల్పఁగల వేత్తనుగాను, పురాణ సారముం
జేదు కొనంగ నోపఁ, జిదచిద్జ్ఞ రహస్యము ముట్ట శాస్త్రపుం
బాదును ద్రవ్వఁజాలను, భవత్పదపద్మ రజః ప్రభావళీ
వేది శిరస్సు నుంచుకొని వేడుటె నేర్తును, వేంకటేశ్వరా! ౮

వలసిన యట్టులుండి నిజభావమునందు నిరర్థకమ్ము, ని
ష్ఫల మనిపించి భావిసుఖపాలనఁ జేయు, సకామ కర్మలం
జెడు గిదియా ప్రభూ! జడుఁడ, నేరను కోరుకొనంగ, నాకుఁ గా
వలసిన వేవొ నీవె తెలుపంగల వర్మివి, వేంకటేశ్వరా! ౯

తఱి దయ గల్గెనేని ధ్రువతారను జేసి విహాయనమ్మునం
దుఱుముదు, లేదయేని దిగఁద్రొక్కి బలింబలె దిక్కులేని కా
పురము మటింతు, నిన్ను సరిపోలిన ఱేఁడికలేఁడు, తత్కృపా
ఝరి తలమున్గగాఁబఱపి సాకుమ వేగమ, వేంకటేశ్వరా! ౧౦

కరిఁగాచెన్ హరిఁద్రోచె, మోచెవసుధం, గాపాడె గోపాలురన్
సిరులం దూచెఁ గుచేలుఁ, బాండవులకున్ శ్రీ గూర్చెఁ, దేర్చెన్మహీ
సురులన్ విష్ణువు జిష్ణు వన్న తొలి మెచ్చుల్ నమ్ముదున్ నన్నుఁద్వ
త్కరుణాసాగరవీచికాస్పపితుఁగాగం జేతువే నీశ్వరా! ౧౧

లీలలు గోప్యముల్, హృదయ లీలలు రూప్యము, లార్షశిక్షణో
ద్వేల మహత్త్వ శీలురకుఁ దెలియుఁ దేలవు లీలఁగా భవ
ల్లీలలు, పూర్వపుణ్య తరళీకృత చిత్తుల కించుమించు కా
బోలు! నగమ్యగోచరుఁడ వో కవిగోచర! వేంకటేశ్వరా! ౧౨

ఓమ్ శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

శ్రీ వెంకటేశ్వర స్వామివారు - బచ్చుపేట - బందరు

కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దేవి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని, అవనిగడ్డ.

బందరు పట్టణ ప్రశస్తి

శ్రీ వెంకటేశ్వరస్వామివారు ప్రత్యక్ష దైవమనుట ఆబాల గోపాలమునకు విదితమే. వెంకటేశ్వర స్వామివారిని గురించి హిందువులలో తెలియనివారును, తిరుపతి వెళ్లని వారును యుండరని నా నమ్మకము. "వెంకటేశ సమస్థానం బ్రహ్మాండే నాస్తి కించన । వెంకటేశసమోదేవో నభూతో నభవిష్యతి" అను అర్యోక్తి యతిశయోక్తికాదు. శ్రీ స్వామి సన్నిధికి వెళ్లుటకశక్తులగు వారి ననుగ్రహించుటకై భక్తానుమోదియైన శ్రీనివాసమూర్తి అప్పుడప్పు డాయా దేశములయందు, ఋషులయొక్కయు, సిద్ధులయొక్కయు, భక్తులయొక్కయు ఆ దేశానుసారము ప్రసన్నుండగుటచేత నీ స్వామికి "ప్రసన్న వెంకటేశ్వరుండ"నుపేరు ప్రసిద్ధము. ద్వారక తిరుమల మున్నగున విట్టివే. ఇట్లే యొక భక్తు ననుగ్రహించుటకు, బందరు వేంచేసియుండిరి. బచ్చు పేటను గురించి వ్రాయుటకు ముందు బందరును గురించి కొంత తెలుపవలసి యున్నది. బందరు కాంధ్రమండల మునకేఁ గాక, యిండియాలోని యితర మండలము లందును, పాశ్చాత్య ఖండములందుఁ గూడ బహుళ ప్రశస్తి కలదు. బందరు అనగా రేవుపట్టణమని యర్థము. ఇది పర్షియన్ భాషాపదము. దీనినే యింగ్లీషులో "హార్బర"ం దురు. మున్ను తూర్పు సముద్రతీరమున "మచిలీపట్టణము"లోను, పశ్చిమ సముద్రతీరమున "మార్మగోవా" లోను. నీ హార్బర్సు (Harbours) యుండుట చేతనే "మచిలీ బందరు" "మార్మగోవా బందరు" లని పేరులు కలిగినవి. ఈ బందరుకే పండితులు "బృందావన పురమ"ని సంస్కృత రూపమును కల్పించిరి. పూర్వ మెప్పుడో బందరు కోటలో "చేపకన్ను" దర్వాజాగా యుండినట్లును, అందువలన దీనికి "మచిలీ పట్టణ" మని పేర్వెలసి నట్లును చరిత్రకారులు చెప్పుచున్నారు.

పాలించిన ప్రభువులు-పట్టణశోభ

ఈ బందరును మహమ్మదీయులు యెక్కువ కాలము పాలించిరి. గోలకొండను "మహమ్మద్ ఖుల్లిపాదశహ" వారు పాలిస్తూ వుండగా, బందరును "ఖ్వాజా నిమతుల్లా యిస్ఫాహని" నవాబు పాలించుచుండిరి. ఈ విషయము గోలకొండ పాదుషా, మంగళగిరి మధ్యవీధిలో వేయించిన శిలాశాసనమువలన తెలియుచున్నది. ఈ శాసనము 10వ పంక్తిలో "ఖొజ్జిల్లి పేట"యు, 12వ పంక్తిలో "బందరు"ను పేర్కొనఁ బడినవి. ఈ శాసనకాలము శకవర్షములు 1515 అనగా క్రీ. శ. 1593 సంవత్సరమగును. ఇది 46 పంక్తుల శాసనము. దీనిని గూర్చి 1892 సంవత్సరములో **"Lines 42 to 46 are cut at the top of one of the faces. I am indebted to Mr. G. Yezdami M. A. Naizam Archaeological department, Hyderabad, Deccan. The text and translation of this persian inscription"** అని రికార్డు చేయుబడినది. వీరి కాలములో "ఖొజ్జా అల్లీ" "ఫత్తుల్లా శాహి" "నిజాంరుస్తుం" కాలేఖ్యా" అను సరదారులును తరువాత పరగణా జాయింటు రెంటర్సు అయిన వకాల్తరావు మద్దాలి రెడ్డినాయుఁడు, బోడపాటి గుర్రాజుగార్లును, యార్లగడ్డ అంకినీడ్ప్రభువు, కాంద్రేగుల జోగి జగన్నాధరావు పంతులు, బొమ్మదేవర నాగన్న నాయుఁడు గారులు పరిపాలించిరి. "ఖొజ్జిల్లిపేట, నిజాంపేట, ఫత్తుల్లాబాదా, రుస్తుంబాదా, ఖాలేఖాన్‌పేట, మల్కాపట్నం మున్నగు పేటలు నేటికిని వారిపేర్లతోనే వ్యవహరింపబడుచున్నవి. వీరి తరువాత విదేశ ప్రభువులైన, "డచ్చి" వారును, "ఫ్రెంచి" వారును "బ్రిటిషు" వారును యీ పట్టణములోనే ల్యాండు (Land) అయిరి. అనగా ప్రవేశించిరి. ఇక్కడనుండియే కలకత్తా, బొంబాయి, మదరాసు మున్నగు పెద్దపట్నములకు వెళ్లిరి. ఇందువలన నీ బందరు పాశ్చాత్యదేశ చరిత్రములందుఁగూడ ప్రఖ్యాతిఁగల్గి విలసిల్లుచున్నది. ఈ పట్టణము చతురస్రమై, విశాలమునై, సోమసూర్యవీధుల ననుసరించి కట్టఁబడినది. అనగా 12 నిలువు వీధులు 12 అడ్డవీధులు కలవు. అనగా 144, నాలుగు వీధులు కలసిన మధ్య ప్రదేశములు (centres) కలదగును. పట్టణమునకు కేంద్రస్థానమున నొక విశాలమగు కొలనును, అందు మధ్య నొక స్తంభమును కలవు. ఇట్టి పట్టణ నిర్మాణము (Town planing) యెక్కడను లేదు. ఈ సెంటరు యెంతయో రమణీయముగను,నాకర్షణీయముగనుండును. పూర్వము నుండియు నిదియే పణ్యవీధి (Market).

ప్రఖ్యాత పురుషులు-వారి విశేషములు

బందరుపేరు విన్నంత మాత్రమున నేటికిని పరవశులగు వారెందరో కలరు. ఏలనన-బందరనగనే, "రాబర్టు

శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి దేవాలయ విమానము.

సన్‌పేట కుండు, రాత్రి 8 గంటలకు గుండు (పరంగి), బందరుకోట, చేపకన్ను దర్వాజా, సముద్రస్నానము, లైటు హౌసు, శివగంగ యేనుగు అంబారి, చిలకలపూడి తిరునాళ్లు, యిట్టి సన్నివేశము లెన్నియో ప్రతివారికి స్మృతిపథమునకు వచ్చును. మరియు వృద్ధులకు, పెద్దలకు, నోబుల్ కాలేజి, పెన్-దొరగారు, కుంభకోణం కృష్ణమాచార్యులుగారు, హిందూహైస్కూలు, కోపల్లె హనుమంతరావు పంతులుగారు, నేషనల్ కాలేజి, కొకా అహోబలరావు నాయుడుగారు, నారింజపండ్ల వైద్యము, పండిత డి. గోపాలాచార్యులుగారు - జీవామృతము, కోరంకి వెంకట్రామశర్మ గారు - గీతోపన్యాసములు, చెళ్లపిళ్లవారి శతావధానములు, చాతుర్య ప్రసంగములు, వారి శిష్యులు-అవ్వారి, వేలూరి, వేటూరి, కాటూరి, పింగళి, విశ్వనాధ - వీరి కవితావినోదములు, హరినాగభూషణంగారు - త్యాగరాజ గానసభలు, గరికిపర్తి కోటయ్య దేవరగాన మాధుర్యము, అశ్వధాటివారి వాద్యధాటి, క్రోవి సత్యనారాయణగారి కొంటెపోకడలు, ఈమని లక్ష్మణస్వామి - సుమేరు శింగు, డి. వి. సుబ్బారావుగారి హరిశ్చంద్ర పాత్ర - ఇట్టి వెన్నియో దృశ్యములు కన్నులకు కట్టినట్లు కనపడును. ఇంకను పట్టాభి సీతారామయ్య (మధ్యప్రదేశ గవర్నరు) గారి ప్రతిభా విశేషము, ముట్నూరు కృష్ణారావుగారు, భట్రాజు వెంకట్రాయుడుగారు, కొండ వెంకటప్పయ్యగారు, వేమవరపు రామదాసు పంతులుగారు, వేమూరి రామచంద్రరావుగారు పురాణం వెంకటప్పయ్యగారు, కొండూరి హనుమంతరావు పంతులుగారు, చతుర్విధ కవితా ధురంధరులగు నావెళ్ల పురుషోత్తమ కవిగారును ఉన్నది, మరిసది యీ పురము నసే. నేడుకూడ ఎస్. వి. ఎస్. ఎస్. విశ్వనాథంగారి చతురత, కె. వి. రమణయ్యనాయుడుగారి పటిమ, కొకా నరసింహారావు నాయుడుగారి వైద్యము, సాంగిక శిరోమణి ముత్తైవి రంగాచార్యులుగారి మృదుమృదంగ ధ్వనులు, పువ్వాడవారి కవితా మాధురి కొనియాడ తగినవే. అనాదిగ యిట్టి కళారాధకుల కాలవాలమై, అనేక దేవాలయముల కాలంబమై విశ్వవిద్యాలయమువలె విలసిల్లినదీ బందరు—

దేవాలయములు - పీఠములు

ఈ నగరమున పూర్వము అరారాపేటలు, అరారా కచ్చేరిలుండెడివని వాడుక. ఇచట సాధారణముగా అన్ని పేటలలోను, విష్ణు, శివ, ఆలయములు కలవు. ఇవి అన్నియు ప్రసిద్ధ క్షేత్రములనుండి విగ్రహములనో, యితర మూర్తులనో, యంత్రములనో, అఖండమో, తీర్థమో, తీసుకునిరాబడి యిచట ప్రతిష్ఠింపబడినవే. ప్రాయశః బందరులో లేని దేవాలయము లేదని చెప్పవచ్చును. ఎక్కడ దేవాలయమున్నను, అది యిక్కడ వుండి తీరును. అందు శ్రీ వెంకటేశ్వరుడు ప్రథముడు.

	ఏ క్షేత్రమునుండి	ఏ స్వామివద్దనుండి	ఎక్కడ ప్రతిష్ఠ	ఏమి తెచ్చిరి
1.	శ్రీరంగము	రంగనాథుడు	చమ్మనగిరిపేట	అఖండము
2.	రామేశ్వరము	రామలింగము	చమ్మనగిరిపేట	సేతు తీర్థము
3.	వారణాసి	విశ్వనాథుడు	శివగంగ	గంగోదకము
4.	పూరి	జగన్నాథుడు	జగన్నాధ పురము	దారువు
5.	శ్రీశైలము	మల్లికార్జునుడు	గొడుగుపేట	ఉత్సవులు
6.	కంచి	కామాక్షి	నరిఖిల్లిపేట	యంత్రము
7.	దక్షిణకాశి	దుర్గానాగేశ్వర	ఖొజ్జిల్లిపేట	యంత్రము
8.	వేదాద్రి	యోగ నారసింహ	జలాలుపేట	యంత్రము
9.	మంగళగిరి	లక్ష్మీ నృసింహ	చిలకలపూడి	శంఖము
10.	బొబ్బిలి	వేణుగోపాల	నిజాంపేట	అక్కడి ధృవబేరమే
11.	పొన్నూరు	భావనారాయణ	రాబర్ట్సన్‌పేట	స్నపనబేరము
12.	హంపి	హనుమాన్	గొడుగుపేట	మూలవరులు
13.	బృందావనం	రాజగోపాల	రాజుపేట	కౌతుకవరులు
14.	భద్రాద్రి	సీతారామ	ఈడేపల్లి	ఆళ్వారాదులు
15.	పండరి	పాండురంగ	చిలకలపూడి	చంద్రభాగ తీర్థము
16.	అన్నవరము	సత్యనారాయణ	గొడుగుపేట	యంత్రోద్ధారము
17.	పెనుకొండ	వాసవీ కన్యక	రాబర్ట్సన్‌పేట	యంత్రము
18.	వీరహనుమంత పీఠము		పరాసుపేట	

ఇది సమర్థ రామదాసుచే స్థాపింపఁబడిన 108 పీఠములలో నొకటి. దీనికి ప్రస్తుత పాలకులు అగ్నిహోత్రం విజయ సారధి ఆచార్య ఆత్రేయిగారు.

19. వేదపీఠము :—దీనిని ఆర్యవైశ్య శ్రేష్ఠులును డిస్ట్రిక్టు మునిసిఫ్‌గారగు ఆత్మకూరి లక్ష్మీనరసింహ సోమ యాజులుగారు స్థాపించిరి.

20. గాయత్రీ పీఠము :—ఇది శృంగేరి, పుష్పగిరిపీఠముల వలెనే శృంగేరి స్వాములవారివలన స్థాపింపఁబడిన అద్వైత జగద్గురు పీఠము. దీని కధిపతులు శ్రీ విద్యాశంకర భారతీ స్వాములవారు. (వీరు పూర్వాశ్రమమున రాళ్ళభండి సీతారామశాస్త్రి బి. ఏ. బి. యల్ గారు. సుప్రసిద్ధ న్యాయవాదులు)

21. కుర్తాళం శ్రీసిద్ధేశ్వరీ పీఠాధిపతులు, బ్రహ్మీభూతులు - శ్రీ విమలానంద భారతీస్వాములు. (వీరి పూర్వాశ్రమమున కె. బి. రామారావుగారు.) ప్రస్తుత పీఠాధిపతులు శ్రీ త్రివిక్రమ రామానంద భారతీ స్వాములవారు. (వీరి పూర్వాశ్రమమున చిట్టూరు రామకృష్ణారావు బి. ఏ. బి. యల్. గారు) ఇట్టివారున్నది, కన్నది యగుటచే యీ పుర మాహాత్మ్యమద్వితీయమైనది. ఇందు బచ్చుపేట యొకటి.

పేరాప్రగడ బచ్చు - మనప్పాకం రామానాయుడు:-

అప్పటికి చాలకాలమునుండి తురుష్కుల పరిపాలనలో నుండుటచే హిందూమత విశ్వాసము సన్నగిలఁజొచ్చినది. కాన నా శ్రియఃపతి హిందూదేవాలయ సౌభాగ్యలక్ష్మిని

శ్రీ భూసమేత శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి - ధ్రువమూర్తులు

పునఃప్రతిష్ఠఁ గావింపనెంచి, బందరు పాదుషావద్ద దేశ పాండ్యాగానున్న "పేరాప్రగడ బచ్చుపంతులు" గారికి స్వప్నములోఁ గన్పడి "నేను తిరుపతి వెంకటేశ్వరుఁడను, నన్నుఁ గొనిపోయి బందరులో నీ పేరుతో నొక పేటనుఁ గట్టించి ప్రతిష్ఠింపుము. నా విగ్రహ మహోబిల మఠమున శ్రీ వైష్ణవస్వాములగు పరకాల యతీంద్రులయొద్ద నున్నది; వారు నీకిచ్చును. తెచ్చుకొను"మని చెప్పిరట. అహోబిల మఠమున శ్రీ యతిరాజస్వామి తన మఠమున లక్ష్మీ నృసింహస్వామితోఁబాటు శ్రీనివాసునిఁగూడ ప్రతిష్ఠింపఁ దలచి నొక విగ్రహమును నుభయతాయార్లను చేయించి యుంచిరట. ఏనాడు బందరులో "బచ్చు" పంతులుకు స్వప్నమునఁ జెప్పెనో యానాడే శ్రీమన్నృసింహయతికిని స్వప్నమున సాక్షాత్కారమై "నిన్నొక భక్తుడు నా విగ్రహ మిమ్మని వేడును, నీవు నన్నాతనికిమ్మ"ని యాజ్ఞాపించెనట. అంత నాస్వామియు పరమానందభరితుఁడై భక్తుని రాకకై వేచియుండెనట. అంత టొకనాఁడు బచ్చుపంతులుగారు వెళ్ళి యా విగ్రహమునుఁ గైకొని వచ్చుచుండగా తురుష్కులు భిన్నపరుతుమని యటకాయించిరట. ఆ రాత్రి గ్రామము వెలుపలనేయుంచి మరునాడు యా విగ్రహము మీద నొక శాలువఁగప్పి తీసుకొని వచ్చుచుండగా నా రాజ భటులు మరల వారింప ప్రయత్నింపగా, పంతులుగారు తమ తండ్రికి జబ్బుచేసినదనియు, నాతఁడు లేవలేక యస్వస్థుఁడుగానున్నట్లు చెప్పగా భక్తవత్సలుఁడైన నా వెంకటేశ్వరుఁడు, భక్తుని పలుకులు రిత్తకాకుండుటకై పెద్దపెట్టున రోగివలె మూలుగుచుండెనట. ఆమూలుగును విని తురకలు నిజమని నమ్మి విడిచిపెట్టివేసిరి. ఆ మరునాడు స్వామిని యిప్పుడున్నచోట నొక చిన్న మంటపములో శ్రీ బచ్చుపంతులుగారు ప్రతిష్ఠించిరి. వారు కట్టించుట చేతనే దీనికి "బచ్చుపేట" యను పేరు కలిగెను. ఈస్వామి క్రీ. శ. 1475 వత్సరమున ప్రతిష్ఠింపబడెను. ఇట్లు ఆ మంటపములోనే సుమారు 200 సంవత్సరములు వేంచేసి యుండిరి. మదరాసు ప్రభుత్వము వారితో ద్విభాషి (Government Translator) గా పచ్చిన మనప్పాకం రామానాయుఁడుగారికి శ్రీస్వామి కలలో కన్పడి తనకు ఆలయమంటపాదులను కట్టించవలసినదిగా ప్రబోధించిరట. అంత నా మహాశయుఁడు, తాను అధికారులతో చెప్పియు కొంత మొత్తమును తానే భరించియు, యిక్కడనేయుండి విమానమంటప ధ్వజదండాదులను కట్టించి క్రీ. శ. 1668 సంవత్సరమునకు సరియైన సౌమ్యనామ సంవత్సర మాఘశుద్ధ దశమి రోజున ప్రతిష్ఠలం గావించిరి. ఇవియే యిప్పుడున్న విమానాదులు. ఇటీవల నూతనముగా గోపురమునకు పునాదులువేసి యొక అంతస్థును కట్టించిరి

ధృవాది పంచబేరములు - విఖనసాళ్వారు

ఇక్కడ తిరుపతివలె కేవల శ్రీనివాసమూర్తి కాక, శ్రీ భూదేవు లిరుప్రక్కలను యేకపీఠముం పలరారగా, మధ్యను స్వామి కిరీట మకరకుండల కేయూరాద్యాభరణములతో చతుర్భుజ సమన్వితుఁడై యుండెను. (చూ. త్రివర్ణ ముఖ చిత్రము.) స్వామికి సర్వాంగ వెండి కవచముస్నూ, తిరుముఖ మండలమున, రత్నములు పొదిగిన తిరు నామము (ఊర్ధ్వపుండ్రము)న్ను కలవు. పంచబేరములును కలవు. స్వామి కభిముఖముగ ఆంజనేయ స్వామివారును, అంతరాలయములో స్వామివారికి దక్షిణ పార్శ్వమున, ఉత్తరాభిముఖముగ శ్రీ విఖనస మహర్షియు ప్రతిష్ఠింపఁబడియుండిరి. అన్ని విగ్రహములు నత్యంత లావణ్యముతో నొప్పారుచున్నవి.

అర్చకులు - ట్రస్టీలు

ఇవి వైఖానసాగమ ప్రకారము ప్రతిష్ఠింపఁబడి వారి చేతనే అర్చనాది కైంకర్యములు జరుపఁబడుచున్నవి. శ్రీ బచ్చు పంతులుగారు ప్రతిష్ఠ చేయుటకు తగు ఆచార్యుని వెదకి కొనుచు పెదముత్తేవిలో మహానుభావులను

శ్రీ విఖనసమహర్షి - ధ్రువబేరము

పండితులునైన, ముత్తేవి లక్ష్మపతిగారను వారి నాహ్వానించి వారిచే ప్రతిష్ఠా కార్యములఁ జేయించి అర్చనకు కూడ వారినే నియమించుకొనిరి. కాని అప్పటికి స్వామికి యేమి భూవసతి లేక పోయినప్పటికిని, వారత్యంత భక్తితో నాస్వామినే నమ్మి సేవించుచూ వచ్చిరి. శ్రీ బచ్చు పంతులు గారు తిరిగి గోలకొండకుఁ బోవుచూ శ్రీ స్వామి ధర్మకర్తృత్వమును వంశపరంపరా హక్కులతో నిర్వహించ వలసినదిగా యా లక్ష్మపతిగారికే వ్రాసి యిచ్చి వెళ్లిపోయిరి. తరువాత వారికుమారుఁడు పద్మనాభాచార్యులుగారు 50 యకరములును, వారి కుమారులు కొండమాచార్యులుగారు 350 యకరములును భూమిని సంపాదించి అందు 60 యకరములు పర్సనల్ యీనాముగా నుంచుకుని తక్కిన భూమిని స్వామి కర్పణచేసి యుండిరి. ఇప్పటికిని వారి వంశీయులే వంశపరంపరా ధర్మ కర్తలుగాను, అర్చకులు గాను కూడ నుండిరి.

వస్తువులు, వాహనములు

స్వామివారికి రత్నములు బంగారు ఆభరణములు
రు. 1300-0-0

వెండి సర్వాంగకవచము సుమారు
ఖరీదు రు. 7500-0-0

మొత్తము విలువకలవి కలవు. రు. 8800-0-0

కళ్యాణమంటపము

వెండి శేషవాహనము, కర్ర గుర్రపువాహనము. గరుడ వాహనము, హనుమంత వాహనము మున్నగునవి కలవు.

ఉత్సవములు, జయంతులు

శ్రీ స్వామివారికి చైత్రశుద్ధ దశమి ప్రభృతి పౌర్ణమి పర్యంతము పంచాహ్నిక దీక్షతో తిరుకళ్యాణ మహోత్సవమున్నూ, వసంత నవరాత్రులు, శ్రీరామజయంతి, నృసింహజయంతి, కృష్ణజయంతి, శ్రావణ శు ౧౫ లకు శ్రీ విఖనసాళ్వారు తిరునక్షత్రమున్నూ మహావైభవముగా జరుగును. ఆశ్వయుజమాసములో లక్ష్మీపూజయు, విజయదశమిరోజున పారువేటోత్సవమును జరుగు యాచారము కలదు. విశేషభోగములు జరుగుచుండును. శ్రీ స్వామిని ప్రతిష్ఠించుకాలమున శ్రీ శృంగేరి పీఠాధిపతులు శ్రీమదభినవోద్దండ నృసింహభారతీస్వాములవారు విజయంచేసి శ్రీ వెంకటేశ కరావలంబన స్తోత్రమును రచించి మంగళాశాసనముఁ జేసిరి. దాని నీక్రింద ప్రచురపరచితిని.

శ్రీవెంకటేశ కరావలంబ స్తోత్రము

శ్లో. శ్రీశేషశైల సునికేతన దివ్యమూర్తె
నారాయణాచ్యుత హరే! నళినాయతాక్ష
లీలా కటాక్ష పరిరక్షిత సర్వలోక!
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్.

శ్లో. బ్రహ్మాదివందిత పదాంబుజ శంఖపాణే!
శ్రీమ త్సుదర్శన సుశోభిత దివ్యహస్త
కారుణ్యసాగర శరణ్య సుపుణ్యమూర్తె
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్.

శ్లో. వేదాంతవేద్య భవసాగరకర్ణధారిన్
శ్రీ పద్మనాభ కమలార్చితపాదపద్మ
లోకైకపావన పరాత్పర పాపహారిన్
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్.

శ్లో. లక్ష్మీపతే నిగమ లక్ష్య నిజస్వరూప
కామాదిదోష పరిహారిత బోధదాయిన్
దైత్యారి మర్దన జనార్దన వాసుదేవ
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్.

శ్లో. తాపత్రయం హరవిభో, రభసంమురారే
సంరక్షమాం కరుణయా సరసీరుహాక్ష
మచ్ఛిష్య మప్యనుదినం పరిరక్ష విష్ణో
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్.

శ్లో. శ్రీజాతరూప నవరత్నలసత్కిరీట
కస్తూరికా తిలక శోభిలలాట దేశ
రాకేందు బింబ వదనాంబుజ వారిజాక్ష
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్.

శ్లో. వందారులోక వరదానవచో విలాస!
రత్నాఢ్యహార పరిశోభిత కంబుకంఠ!
కేయూరరత్న సువిభాసి దిగంతరాళ!
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్. ౭

శ్లో. దివ్యాంగదాంచిత భుజద్వయమంగళాత్మన్
కేయూర భూషణ సుశోభిత దీర్ఘబాహో
నాగేంద్ర కంకణ కరద్వయ కామదాయిన్
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్. ౮

శ్లో. స్వామిన్ మహాజనన వారిధి మధ్యమగ్నం
మాముద్ధరాద్య కృపయా కరుణాపయోధే!
లక్ష్మీంచ దేహి విపులామృణ వారణాయ
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్. ౯

శ్లో. దివ్యాంగరాగ పరిపోషిత కోమలాంగ
పీతాంబరావృతతనో! తరుణార్క భాస
సత్కాంచనాభ పరిధానసుపట్టబంధ
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్. ౧౦

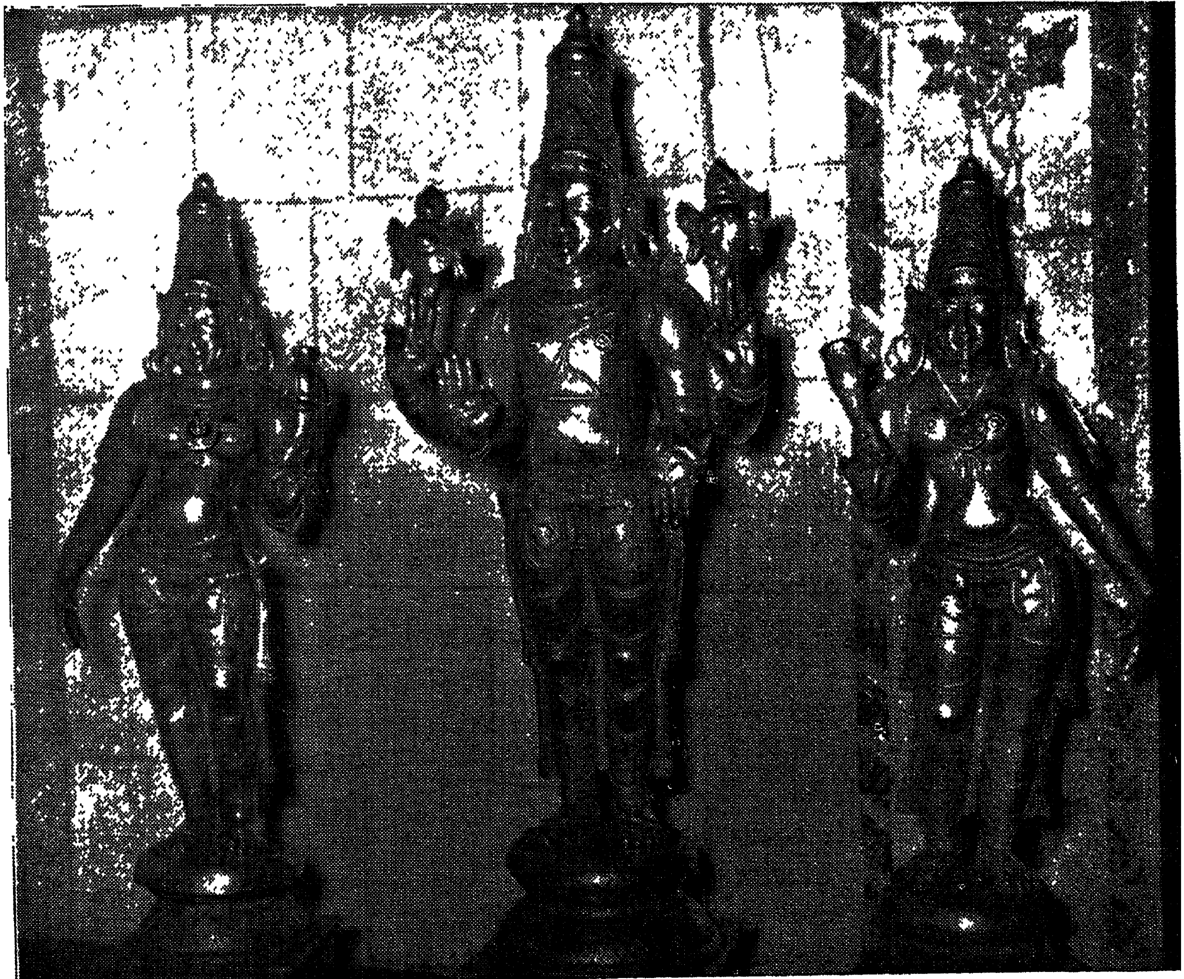
శ్లో. రత్నాఢ్యధామ సునిబద్ధ కటిప్రదేశ!
మాణిక్య దర్పణ సుసన్నిభ జానుదేశ!
జంఘద్వయేన పరిమోహిత సర్వలోక!
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్. ౧౧

శ్లో. లోకైకపావన సరిత్పతి శోభితాంఘ్రే
త్వత్పాదదర్శన దినేశ మహాప్రసాదాత్
హార్దం తమశ్చ సకలం లయమాప విష్ణో
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్. ౧౨

శ్లో. కామాదివైరి నివహోఽప్రియమంప్రయాతః
దారిద్ర్య మప్యపగతం సకలందయాళో
దీనంచ మాం సమవలోక్య దయార్ద్ర దృష్ట్యా
శ్రీ వెంకటేశ మమ దేహి కరావలంబమ్. ౧౩

శ్లో. శ్రీ వెంకటేశ పద పంకజ షట్పదేన
శ్రీమన్నృసింహ యతినారచితం జగత్యాం
యే తత్పఠంతి మనుజాః పురుషోత్తమస్య
తే ప్రాప్నువంతి పరమాం పదవీం మురారేః. ౧౪

శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామి - ఉత్సవ విగ్రహములు

ఉత్సవములు _ వ్రతములు

(కార్తికమాసము నందలివి)

కార్తికమాసము మాసములలోకెల్ల పవిత్రమైనది. ఈ మాసము విష్ణుభక్తులకును, శివభక్తులకునుకూడ సత్తమమైనదై తత్తద్దేవతలకు సంబంధించు పూజలొసర్చి తరించుట కర్తవ్యమైనది.

విష్ణుభక్తులు మాసమంతయు నుషఃకాలమునందు తీర్థస్నానము లొనరించి విష్ణుప్రీతి కొరకు దీపదాన మొసగుదురు.

శివభక్తులు - శక్తిగలవారు - మాసమంతయు నక్తవ్రతముచేసి సాయంకాలమందు శివార్చనచేసి నివేదితమును భుజింతురు. అశక్తులగువారు మాసమునందలి సోమవారము లన్నిటియందుగాని, ఒక్కవారమునందైననుగాని శివునికి రుద్రాభిషేకము- సహస్రనామార్చనలు చేసియు చేయించియు ఆ దినమున నక్తవ్రతమాచరింతురు.

10-11-56 తేదీ కార్తీక శుద్ధ ౮ అష్టమీ శనివారము గోపాష్టమి.

ఈ దినమునందు గోపూజ, గోప్రదక్షిణము చేయుదురు. ఈ పూజ ఆంధ్రదేశమున క్వాచిత్కముగ నున్నది. ఈ పూజ, ప్రదక్షిణములు ఇష్టకామ ప్రదములు.

11-11-56 తేదీ కార్తిక శుద్ధ నవమీ ఆదివారం - విష్ణు త్రిరాత్రవ్రతము. ఈ దినమున విష్ణువు నావాహనచేసి క్షీరాబ్ధి ద్వాదశి దినమునందుద్వాసనముచేయు నాచారము.

14-11-56 తేదీ కార్తీక శుద్ధ ౧౧ ఏకాదశీ బుధవారము:—ఈ ఏకాదశి బోధనైకాదశియనియు, ఉత్థానైకాదశియనియు వ్యవహరింపబడును. చాతుర్మాస్యవ్రతముకూడ- ఆషాఢ శుద్ధ ఏకాదశి - శయనైకాదశికి - ప్రారంభింపబడి ఈ బోధనైకాదశితో ముగింపబడును.

ఈ దినమునందు భీష్మపంచక వ్రతముకూడ చేయుదురు. ఈ వ్రతము ఏకాదశియందారంభించి పౌర్ణమియందు ముగింపబడును.

15-11-56 కార్తీక శుద్ధ ౧౨ ద్వాదశీ గురువారము:—క్షీరాబ్ధి ద్వాదశి, మథన ద్వాదశియని వ్యవహరింపబడును. ఈ దినమందు తులసీ వ్రతము సౌభాగ్యము కొరకై స్త్రీలచే చేయబడును.

ఈ తులసీవ్రతమునందీ కథ కలదు—

ఈశ్వరుని ఫాలమునందలి స్వేదబిందువు సముద్రమున బడి జలంధరునిగా యావిర్భవించెను. ఆజలంధరునికి బ్రహ్మవరమిచ్చెను. "ఎంతవరకు జలంధరుని భార్య జలంధరుని తప్ప యితరులను పొందదో అంతవరకు జలంధరు నెవ్వరును చంపలేరు." అని. జలంధరునిచే పీడితులగు దేవతలు విష్ణువుని ప్రార్థింపగా విష్ణువు జలంధర రూపమున తులసిని బొందెను. అంతట ఇంద్రుడు జలంధరుని తలను దునుమ నాతల తులసి ముందఱపడెను. తులసి సర్వముతెలిసికొని విష్ణువును 'రాయి కమ్ము' అని శపించెను. గండకీనదినందు లభించు సాలగ్రామ శిలలే ఈ శాపఫలిత శిలలని యైతిహ్యము. విష్ణువుకూడ తులసికి మొలకయై యుండుమని ప్రతిశాపమిచ్చెను. తులసిచే ప్రార్థింపబడిన విష్ణువు తులసి దేవతగా యెల్ల లోకములందును పూజింపబడునని యనుగ్రహించెను.

18-11-56 తేదీ కార్తీక శుద్ధ పౌర్ణమీ ఆదివారము - ఈ పౌర్ణమియందు ధాత్రీపూజ యొనర్తురు భక్తేశ్వర వ్రతమును స్త్రీలు మాంగళ్యముకొరకు చేయుదురు. దీనినే 33 పున్నముల వ్రతమనికూడ యందురు. ఈ దినమునందు జ్వాలాతోరణము నొనర్చెదరు. విష్ణ్వాలయములందును, శివాలయములందును గూడ ఈ జ్వాలాతోరణ మహోత్సవము చేయుదురు. ఈ జ్వాలాతోరణమును గురించి పండిత శ్రీ పెనుమెత్స సత్యనారాయణరాజుగారు రచించిన పద్యము ఈ యుత్సవ వైశిష్ట్యమును తెలుపుచున్నది.

"కార్తికకవేళ భీమశంకరుని వీట
దూరునెవ్వాఁడు చిచ్చుర తోరణంబు
వాఁడు దూరఁడు ప్రాణ నిర్వాణవేళ
ఘోర యమమందిర ద్వారతోరణములు'

మోక్ష మార్గము

బులుసు - వేంకటరమణయ్య

నశ్వరమైన సంసారంనుంచి విడుదలపొంది శాశ్వతమైన ముక్తిని పొందడానికి ప్రయత్నించడం జ్ఞానులందరికీ సహజం. సంసారమనే జంబాలంలో పడి కొట్టుమిట్లాడుతూ, అందులోనుండి తప్పించుకోలేని వారికి ముక్తి లేదనీ, సంసారబంధంలో చిక్కుకోకుండా యోగి అయిన వారికే మోక్షప్రాప్తి కలుగుతుందని కొందరి అభిప్రాయం. కాని మన ప్రాచీనులు నిర్ణయించిన బ్రహ్మచర్యాది ఆశ్రమములనుబట్టి, సనాతన ధర్మాలనుబట్టి పరిశీలించగా— సంసారికికూడా మోక్షాన్ని పొందే అవకాశం పూర్తిగా ఉన్నదని తెలుస్తున్నది. జనకుడు మున్నగువారు సంసారులుగా ఉండే మోక్షాన్ని పొందారు. అంతేకాకుండా కప్పదాట్లువేసి, ఆశ్రమ వ్యతిక్రమం చెయ్యడం తగదనీ, తాను సంసారంనుంచి తప్పించుకోవడానికి ప్రయత్నించినా—ఆ ప్రయత్నం సఫలం కాదనీ, ఏరూపంగానైనా సంసారాన్ని సాగించిన తర్వాతనే మోక్షం పొందడం సుగమమనీ తత్త్వవేత్తలు చెప్పుదురు. గృహస్థాశ్రమాన్ని తిరస్కరించడం తప్పని తెలియచేస్తూ, మోక్షమార్గాన్ని తెలియజేసే ఉపాఖ్యానం—అయుతుని చరిత్ర సుప్రసిద్ధమై ఉన్నది.

పూర్వకాలంలో ప్రయుతుడు అనే మహర్షి ఉండేవాడు. అయుతుడు, నియుతుడు అతని కుమారులు. వారిద్దరూ మంచి బుద్ధిమంతులు. సుప్రసిద్ధుడైన అగస్త్యమహామునికి అంతేవాసులయి, వారు స్వల్పకాలంలోనే సమస్త విద్యలూ నేర్చుకొన్నారు. విద్యాభ్యాసకాలంలో వారు ఆకలి దప్పులను లెక్కించలేదు. తగిన గుడ్డలు లేకున్నా విచారించలేదు. తలలు మాసిపోయినా చికాకుపడలేదు. బడలికను లెక్కించలేదు. కూర్చున్న చోటునుండి కొంచెమైనా కదలకుండా—రాత్రింబగళ్లు అధ్యయనం సాగించేవారు. వినయవిధేయతలు కలిగి, శిష్యులందరికీ తలమానికములైవుండేవారు. అందువల్ల అగస్త్యమహర్షికి వీరిద్దరి మీదా ప్రత్యేకమైన వాత్సల్యం ఏర్పడింది.

విద్యాభ్యాసం పూర్తికాగానే వీ రిద్దరికీ తగిన కన్యల నిచ్చి వివాహం చెయ్యాలనే సంకల్పం అగస్త్యమహర్షికి కలిగి, వారిద్దరూ తన మాట మీరరనే నమ్మకంతో బ్రహ్మదేవునివద్దకు పోయి, అతని పుత్రికలను యాచించి తెచ్చాడు. భూలోకంలో తన శిష్యులకు తగిన కన్యకలు లేరనే అభిప్రాయంతోటే అతడు సత్యలోకానికి వెళ్లి బ్రహ్మసుతలూ, అందకత్తెలూ అయిన గాయత్రి, సావిత్రి అనే వారిని తెచ్చి, తన శిష్యులను పిలిచి "మీకోసం ఎంతో శ్రమపడి యీ కన్య లిద్దరినీ తెచ్చాను. మీలో పెద్దవాడు పెద్దదానినీ, చిన్నవాడు చిన్నదానినీ పరిగ్రహించి, గృహస్థులయి నాకు తృప్తికలిగించవలెను" అని చెప్పెను.

గురువుమాటలకు చిన్నవాడైన నియుతుడు సమ్మతించాడు. కాని పెద్దవాడైన అయుతుడు అంగీకరించలేదు. అతనికి మొదటినుంచీ సంసారమంటేనే ఏవగింపు. స్త్రీలు మాయలకు నిలయాలనీ, వారిని నమ్మరాదనీ, సంసారంకంటె నరకం మరొకటి లేదనీ అతని అభిప్రాయం. అందువల్ల అతడు గురువుమాట వినక తన కుద్దేశింపబడిన కన్యను వివాహమాడ తిరస్కరించెను. అగస్త్యునకు మితి మీరిన కోపము వచ్చి, అయుతుని తన ఆశ్రమము నుండి తరిమివేసి, ఆ కన్యల నిద్దరినీ నియుతునికే పెండ్లి చేసెను. విచారముతోకూడిన మనస్సుతో అయుతుడు చేయునదిలేక అగస్త్యాశ్రమమును విడిచి, పట్టుదలతో బ్రహ్మచర్యమును పూని ఒక వనములో ముక్తికొరకు తపస్సుచేయ నారంభించెను. క్రమముగా, అతని తపస్సు తీవ్రమయి, లోకములను మండింపచేయు విధమున నుండెను.

ఎవ్వరైనను ముక్కు మూసుకొన్నయెడల తన పదవికి భంగము కలుగునని భయపడుట ఇంద్రుని స్వభావము. అయుతుని తపస్సువల్ల అతనికి ఎక్కువ కలతపాటు కలిగినది. ఏవిధముగానైనా సరే—అయుతుని తపస్సునకు భంగం కలిగించి, అతడు సంసారంలో దిగేటట్లు చెయ్యాలని ఇంద్రునికి పట్టుదల ఏర్పడినది. అందువల్ల అతడు ఒక ముసలి వానప్రస్థుడుగా మారి, శచీదేవిని ముసలి ముత్తయిదువుగానూ, కామధేనువును ఒక ముసలి ఆవుగానూ మార్చి అయుతుడు తపస్సు చేస్తూవున్న వనములో ప్రవేశించెను.

శిష్యులతో వచ్చుచున్న ఆ మాయా వానప్రస్థుని వాలకము మిక్కిలి జాలిని గొలుపుచుండెను. పాత జింక చర్మం చుట్టిన పుస్తకాల కట్టను ఒక విద్యార్థి మోసికొని వచ్చుచుండెను. అతని కంబళాలనూ, కావిగుడ్డలనూ మరొకడు తెచ్చుచుండెను. ఉప్పు, పప్పు, చింతపండు మొదలైన వంటకు కావలసిన వాటిని మరొకడు మోసికొని వచ్చుచుండెను. సమిధలూ, నెయ్యి నింపిన వెదురు గొట్టాలూ మొదలైన యాగసామగ్రిని ఇంకొకడు తెస్తూ వచ్చుచుండెను. దూడతోకూడిన ముసలి ఆవును ఒక

చిన్న వడుగు రొప్పుకొని వచ్చుచుండెను. ముగ్గుబుట్టలా బాగా పండిపోయి, వణుకుతూ ఉన్న తలతో ఆ వానప్రస్థుని అర్ధాంగి—అతని శరీరంలో ఇముడలేక బయటికి వచ్చిన—మూర్తీభవించిన జరాదేవతవలె మెల్లిగా నడచి వచ్చుచుండెను.

ఈవిధంగా—తీర్థయాత్రలు చెయ్యడానికి వచ్చేవాని విధంగా అయుతుడున్న వనంలోకి వచ్చి, అతనికి కొంత దూరంలో పటకుటీరం నిర్మించుకుని, దానిమధ్య కూర్చుని మాధ్యాహ్నికాదులు నిర్వర్తించుకుని భోజనంచేసి కొంత సేపు గోసేవచేసి దాని దారిబడలికను తీర్చెను. తర్వాత ఆ వానప్రస్థుడు కొంతసేపు విశ్రమించి చల్లబాటువేళ శిష్యులతోకూడా అయుతుడున్న ఆశ్రమానికి వెళ్ళెను. అయుతుడు అతనికి అతిధిసత్కారంచేసి, ఆసనంమీద కూర్చుండజేసి, ఆగమనకారణాన్ని ప్రశ్నింపగా ఆ మాయావి ఇలా చెప్పినాడు—

"మా నివాసం మేరుప్రాంతంలో ఉన్న ఆశ్రమం. అక్కడ అమరులు నివసిస్తారు. కామక్రోధాదులు ఆచుట్టుపట్లకూడా కానరావు నే నక్కడ నా మిత్రులతోకూడి సుఖంగా కాపురం చేస్తున్నాను. తీర్థయాత్రకు పోవాలనే ఉద్దేశంతో శ్రీరంగం, కంచి, తిరుపతి, ప్రయాగ, గయ, శ్రీ జగన్నాథం, సింహాచలం మొదలైన దివ్యక్షేత్రాలు సేవించాను. కల్పవృక్ష సమానుడయిన విఠలదేవుని సేవించాలనే ఉద్దేశంతో పాండురంగక్షేత్రానికి వెళ్ళుతూ మార్గవశమున ఇక్కడ బసచేశాను. ఇదీ నానంగతి. నాయనా! నువ్వెవరవు? ఏ కోరికతో-ఇట్టి చిన్నవయస్సులో ఘోరమైన తపస్సు చెయ్యడానికి పూనుకొన్నావు? నీసంగతి చాలా ఆశ్చర్యంగా వున్నదే!"

వేషధారి అయిన ఇంద్రుడు ఇలా పలుకగా అయుతుడు "స్వామీ! నేను అయుతుడనేవాడను. ప్రయుతుని పుత్రుడను. నా తమ్ముడు నియుతుడు. మహా తపశ్శాలి అయిన అగస్త్య మహామునికి మేమిద్దరమూ శిష్యులము. తక్కిన శిష్యులందరికంటేకూడా ఆ మహామునికి మాపైని ఎక్కువ వాత్సల్యం వుండేది. దాత, దైవము, గురు, తల్లి, తండ్రి, సమస్తమూ అతడే. మామీదవున్న అభిమానంకొద్దీ మా విద్యాభ్యాసం పూర్తిఅయాక అతడు బ్రహ్మపుత్రికలూ, అందకత్తెలూ అయిన గాయత్రి, సావిత్రి అనే ఇద్దరు కన్యకలను తెచ్చి మాకు వివాహం చెయ్యడానికి సిద్ధపడ్డాడు. స్త్రీల దుఃస్వభావంనుంచి మొదటినుంచీ వివాహం చేసుకోరాదనే నిశ్చయంతోవున్న నేను గురువుగారి కోరికను నెరవేర్చలేక పోయాను. అందువల్ల ఆయనకు విపరీతమైన కోపం వచ్చింది. నామీదవుండే వాత్సల్యంకొద్దీ శపించక ఆశ్రమంలోంచి వెళ్లిపోవాలని శాసించాడు. ఆ యిద్దరు కన్యలనూ నా తమ్మునికే వివాహము చేసినాడు. శపించకుండా నన్ను విడవడమే పదివేలని భావించి నేను-బ్రహ్మచర్యమూలంగా మోక్షాన్ని పొందాలనే కోరికతో ఉగ్రమైన తపస్సు చేయుచున్నాను విషయాభిలాషలన్నీ విషసమానాలని నా అభిప్రాయం" అని పలికెను.

ఈమాటలువిని ఆ మాయలాడు చిరునవ్వు నవ్వి తల పంకిస్తూ ఇట్లనెను—

"నాయనా! నీవు ప్రయుతుని కొడుకువా! చాలా సంతోషం. అతడు నాకు మిత్రుడు. అతనికొడుకు ఇంతవాడైనందుకు అవధిలేని ఆనందం కలుగుతున్నది. కాని నీ విపరీత ప్రవర్తనమాత్రం మనస్సుకు ఎక్కువ బాధ కలిగిస్తున్నది సుమా! నీవు కులధర్మాన్ని విడిచావు. గురువుమాట తిరస్కరించావు. ఆశ్రమాన్ని విడిచావు. బంధువులను విడిచావు. బ్రహ్మచర్యం పూనినావు; కాని, యింద్రియాలను నిగ్రహించడం సామాన్యం కాదు. సంసారం మోక్షానికి ప్రతిబంధకం అని నీకెలా తోచిందో? జనకుడు మున్నగువారు ఎలా ముక్తిని పొందినదీ తెలియదా? సంసారాన్ని నిందించడం గొప్ప తప్పు. పసులకొట్టనుంచి పాలువస్తూ, పంటలు సమృద్ధిగా పండగా, వడుగులతోనూ, పెండ్లిండ్లతోనూ ఇల్లు కలకలలాడుతూ ఉండగా, ఇంటికివచ్చిన అతిధులు తృప్తిపడి సంతోషంతో వెళ్ళుతూ ఉండగా, పరిచారికలు పనిపాటలు చేస్తూవుండగా, చుట్టపక్కాలతో నిండిన యిల్లు ఎంతో కలకలలాడుతూ వుంటుంది. గృహయజమాని గ్రామంలోని తగు మనుషులకు పెద్దగాఉండి, అతని మాట ఊళ్ళో సాగుతూవుంటే అంతకన్నామించిన సంతుష్టి లేదు. అలాంటి గృహస్థు నిర్విఘ్నంగా నిత్యనైమిత్తికాలు జరుపుతూ, ఇలువేల్పునకు నివేదించిన చతుర్విధాహారాలూ భార్య వడ్డింపగా, భుజిస్తూ కాలం గడపడమే మేలైనది. అంతకంటె వేరే ముక్తి యేమున్నది? నీవు గృహస్థాశ్రమాన్ని నిరసించడం చాలా పొరబాటు."

మాయావానప్రస్థుడు ఇలా చెప్పగా అయుతునికి చాలా కష్టం అనిపించింది. "జ్ఞాన వయో వృద్ధులూ, అనుభవజ్ఞులూ అయిన మీరు ఇలా చెప్పడం చాలా వింతగాఉన్నది. మమకారం లేనివానికి మిత్రులూ, సంసారమూ, బంధువులూ మున్నగువాని సంబంధం ధర్మమగునా? మీరు ఇతరుల బోధవల్ల జ్ఞానంసంపాదించిన జనకునిపేరు ఎత్తుతారు కాని, సహజంగా విజ్ఞానాన్ని సంపాదించిన శుకమహర్షి పేరు ఎత్తరేమి? మోక్షము మునిజనుల భాగధేయం! గృహస్థులకు అది చాలా దూరము! బూడిదబొట్టువంటి గృహస్థధర్మాన్ని నీవు చాలా గొప్పగా కొనియాడుతున్నావు. గృహస్థధర్మం చక్కగా సాగాలంటే సంపదలుండవలెను. అవి పూర్వజన్మ సుకృతంవల్లగాని లభించవు. ఆ సంపదలు

కలిగితే ఎంతగొప్పవానికైనా మదం ఏర్పడుతుంది. కాబట్టి దయయుంచి యిలాటి బోధలుమాత్రం నాకు చేయకుము" అని అయుతుడు పలికాడు. మరిన్నీ యింద్రుడు ఏమి బోధించినా ఒకటికి పదిగా సమాధానాలు చెప్పి అతని నోరు కట్టించాడు. అందుమీద అతనికి విపరీతపు కోపం కలిగింది.

"నాయనా! క్షమించు. ఏదో చిన్నవాడవుగదా! అని అనుభవం వున్న నేను నీ మేలుకోరి యింతవరకూ చెప్ప వలసి వచ్చినది. మహామహుడూ, గురుపూజ్యుడయిన అగస్త్య నంతటి వానిని ధిక్కరించిన నీకు నామాట లెక్కయేమి? గుడిమ్రింగేవానికి తలుపులు అప్పడాలవంటివి కదా! నీవు శుకాదులకు సమానమైనట్టు భ్రాంతిపడుతున్నావు. బొందెతో కైలాసానికి పోవాలని అనుకుంటున్నావు. అందని మ్రాని పండ్లకు అర్రు చాస్తున్నావు. నీకర్మం! నే పోతున్నాను" అని కోపంతో అతడు వెళ్ళిపోయాడు.

ఇంద్రుడు—తన మాట సాగలేదని కోపంతో వెళ్లేనేగాని—అయుతుని పూర్తిగా విడువలేదు. అతనిని చిక్కులలో దింపి బాధలు పెట్టాలని అతని ఉద్దేశం. ఆ ఉద్దేశంతో తాను భార్యతోనూ, శిష్యులతోనూ, ఆ స్థలం విడిచి పోతూ తన కామధేనువును మాత్రం ఆ అడవిలో విడిచిపెట్టాడు. ఇంద్రుని ప్రభావంవల్ల ఆ గోవు మర్నాటికి చాలా బక్క చిక్కి ప్రాణావశిష్టమై అయుతునికి ఆశ్రమప్రాంతంలో కనిపించెను. దాన్ని చూడగానే ఆ మునికుమారునికి చాలా ఆశ్చర్యం కలిగింది. అది నిలవలేక నిలుస్తూ, దర్భ గడ్డిని కొరకలేక కొరుకుతూ, బాధతో కన్నీరు కారుస్తూ ఉండెను. దాని శరీరంనిండా వ్రణాలు నిండి రక్తం ప్రసరిస్తూ ఉండెను. అడవియీగలు ఆ గాయాలను గొలుకుతూ ఎక్కువ బాధ కలిగిస్తూ ఉండెను. ఇట్టి గోవును చూడగా అయుతునకు చాలా జాలికలిగెను. అది వానప్రస్థుని గోవని అతడు గ్రహించి, ఒకటి రెండు దినాలలో అది యీవిధంగా తయారైనందుకు మిక్కిలి ఆశ్చర్యపడ్డాడు ఈ కామధేనువువల్లనే తన కార్యం సాధించుకోవాలని యింద్రుడు ఇలా పన్నుగడ పన్నిన సంగతి—పాపం!—అయుతునికి తెలియదు.

ఆ గోవును ఎలాగయినా ఉద్ధరించాలని అయుతునికి కోరికకలిగి, చాలాకాలము దాని సంరక్షణముననే వినియోగించేవాడు. అతని సంరక్షణవల్ల కొద్దికాలంలోనే ఆగోవు స్వస్థతపొంది బలిసి, తక్కిన పశువుల కన్నింటికీ బెదరు కలిగిస్తూ, ఆ అడవిలో విచ్చలవిడిగా సంచరింపసాగినది. అది ప్రతి సంవత్సరమూ దూడలను కనడంవల్ల అయుతునికి తన సంసారం లేకపోయినా గోసంసారవు భాధ్యత ఎక్కువై కొంతకాలానికి చాలా చికాకుకలిగింది. సంసారాన్ని ఏవగించి, తపస్సుచేసుకుంటున్న తనకు ఈ గోవు లంపటం ఎందుకు ప్రాప్తించినదని అతడు చాలా క్షోభపడే వాడు. చాలాసార్లు అతడు ఆ గోవును దూరపు టడవుల్లో విడచి వచ్చేవాడు. కాని, మరునాటికి అది తన ఆశ్రమం వద్ద ప్రత్యక్షమయేది. చివరకు అతడు విసిగి వేసారి, దానిమెడలో ఒక పెద్ద తుండు (టొంప) కట్టి, దుడ్డుకర్రతో దానిని బాది, కొట్టి, మరొక అడవిలోనికి తరిమివేసెను. అది మరల వెనుకకు వచ్చునేమో అనే అనుమానంతో తానుకూడా దానివెంట పోసాగెను. చివరకు—అతని బాధలు పడలేక—ఆ ధేనువుకు చాలా కోపం వచ్చి, వేగంగా పోయి మరొకవనంలో గొప్ప తపస్సమాధిలోవున్న వాధూల మహామునిని త్రొక్కివేసి, అతని సమాధికి భంగం కలిగించెను.

యోగభంగంవల్ల ఆ మహాముని మేల్కొని అలా జరిగి నందుకు మిక్కిలి కోపించి చూడగా, తన్ను మట్టిన గోవూ, దానిని వెంటపరుముతూ దుడ్డుకర్ర చేత పుచ్చుకుని యమునివలె ఉన్న అయుతుడూ కనబడ్డారు. అతనికి మునికుమారునిమీద విపరీతపు కోపం కలిగి "ఓరీ! దురాత్మా! ఈవిధంగా పశువును తరిమి, నన్ను మట్టించి నియమభంగం చేసినందుకు నీవు కప్పవై పుట్టుదువుగాక" అని ఘోరంగా శపించెను.

అయుతుడు వెంటనే గడగడ వడుకుతూ ఆ మహాముని కాళ్లపై పడి "తండ్రీ! నేనుకోరి యీగోవును మీపైకి విడువ లేదు. ఎంత ప్రోదోలినను పోకున్నందున దీనిని తరుమ వలసి వచ్చినది. పరుగులెత్తిన యీ అవు ప్రమాదమున మిమ్ము త్రొక్కినది" అని తన వృత్తాంతం యావత్తూ పూస గ్రుచ్చినట్లు విన్నవించాడు. వాధూల మహాముని విషయం సమగ్రంగా గ్రహించి "నాయనా! నీ వృత్తాంతం జాలిని కలిగిస్తున్నది. నేను తొందరపడి నిన్ను శపించాను. ఇలా జరగవలసి యున్నది. మనం ఏమీ చెయ్యలేము. ఉత్తమమైన గృహమేధి ధర్మాన్ని నీవు తిరస్కరించి తగినదానిని తగనిదాన్నిగా తలచినందున యిటువంటి గొడవలు కలిగాయి. జరిగినదానికి విచారించి లాభంలేదు. పూర్వజన్మలో చేసుకొన్న కర్మలకు తగిన ఫలాన్ని దేవతలుకూడా అనుభవించి తీరవలసిందే! అందుకోసం విచారించకు. నీవు పౌండరీకక్షేత్రంలో నరసింహస్వామి సన్నిధిని ఉన్న కొలనును ఆశ్రయించి కప్పవై కొంతకాలం గడపవలెను. నీవు దర్దురంగా వుండే గృహస్థ ధర్మం నెరువేరుస్తూ, దర్దురాంగనయందు సంతానంపొందిన తర్వాత నీ శాపం విడుదల కాగలదు. అంతవరకూ ఓర్చి ఉండవలెను" అని పల్కి ఊరడించాడు.

తర్వాత వాధూలమహర్షి శాపం ఫలితంగా అయుతుడు మండూకమై హరిదాసమనే పేరుతో నృసింహస్వామి సన్ని

ధిలో ఉన్న పుష్కరిణిలో నివసించుచుండెను. రంగు రంగుల పొడలుకల్గి ఆ మండూకము జనుల మనస్సును ఆకర్షించుచుండెను. మండూకరూపంతో ఉన్నా, అయు తుడు పూర్వజన్మ వాసన వుండడంవల్ల సదా హరినే ధ్యానం చేస్తూ, హరికి నివేదించిన ప్రసాదాన్నే భుజిస్తూ శాపవిముక్తి కోసం ఎదురుచూస్తూ వుండెను.

ఇలావుండగా ఒకప్పుడు— కన్యాకుబ్జ దేశపు రాజు కుమార్తె తన చెలికత్తెలతోకూడా ఆ పౌండరీకక్షేత్రానికి వచ్చి, నృసింహస్వామి పుష్కరిణిలో స్నానము చేయుటకు వచ్చెను. ఆమె చెలికత్తెలతో హాస్యాలాడుకొంటూ నీటిలో దిగి వినోదంగా జల్లులాట ఆడసాగెను. ఆ సమయంలో ఆమెకు చిత్రవర్ణదేహం కల హరిదాసము కానవచ్చెను. ఆ కప్ప ఆమెమనస్సును ఆకర్షించెను. ఆ మండూకం జనులతో ఎక్కువ పరిచయం ఉన్నది కావున, ఏమీ బెదరుపాటులేక ఉండెను. రాజకుమార్తె ఆ కప్పను పట్టుకొని కొంతసేపు వినోదించి, తర్వాత కప్పనుచూచి భయపడే ఒక ముసలి బ్రాహ్మణునిమీద—చెలికత్తెల ప్రోత్సాహంతో—ఆ హరిదాసమును పడవేసినది. ఆ వృద్ధ బ్రాహ్మణుడు భయపడి—మిక్కిలి కోపించి, చెలికత్తెలతో కూడా ఆ రాజకుమార్తె కప్ప అగునట్లు శపించాడు. వెంటనే రాజపుత్రిక, చెలికత్తెలుకూడా కప్పలైపోయారు. హరిదాసమునకు, నాయకురాలైన ఆ అడుకప్పకు పరస్పరం ప్రేమ ఏర్పడి, దాంపత్యం కుదిరింది. అవి కొంతకాలం వినోదంగా కాలంగడిపాయి. తర్వాత సంతానప్రాప్తికూడా కలిగినది. అంతతో అయుతునికి శాపవిముక్తి కలిగింది. తర్వాత అతడు జ్ఞానాన్ని సంపాదించి, విష్ణుపదాన్ని పొంద గలిగాడు.

గృహస్థాశ్రమమంటే ఏవగించే అయుతుడుకూడా చివ రకు గృహస్థధర్మాన్ని అనుసరిస్తేనే కాని ఉత్తమగతి కలగలేకపోయినది. గృహమేధిధర్మాన్ని నిరసించేవాడు కుమతి అనిన్నీ, అతడు సహింపరాని కష్టపరంపరకు పాత్రుడు అగుననీ పెద్దలు పలికే మాట సత్యమైనది.

ముక్తిని పొందడానికి సంసారం విడిచిపెట్టి సన్న్యాసం గ్రహించడం సరియైన మార్గం కాదనీ, గృహస్థాశ్రమం స్వీకరించి, అందలి ధర్మాలను నిర్వహిస్తూ, భగవదారాధన చెయ్యడంవల్ల ముక్తిని పొందవచ్చుననీ తెలుసుకోవాలి. ఈ అంశాన్ని తెలుసుకోడానికి ఈ అయుత చరిత్రం ఎంతో ఉపయోగిస్తుంది.

[పాండురంగ మాహాత్మ్యమును అనుసరించి.]

సంస్కృతమున ప్రకటింపబడిన "అ-కా-మా-వై-కో నస్నాతా" అను కథ అంత రార్థముకూడ జీవి తన ప్రారబ్ధకర్మముల ననుభవింపనిదే ముక్తిఁబొందఁజాలడనియు, సన్యాసమును స్వీకరించికూడ శ్రీ మాధవభట్టు యను శ్రీ విద్యారణ్యస్వామి అఖం డైశ్వర్యములతో రాజ్యమునేలి తుదకు ముక్తినొందెననికూడ తెలియనగును. కథ శీర్షిక కర్థము - అషాఢ, కార్తీక, మాఘ, వైశాఖపౌర్ణమిలయందు స్నానముచేయని వాడెవ్వడనియు, "త్వం నస్నాతా" యను ప్రత్యుత్తరమునకు "నీవే స్నానము చేయనివాడ"వనియు యర్థము.

గాయత్రి

బందరు శ్రీ గాయత్రీ పీఠ తృతీయ వార్షికోత్సవ ప్రారంభోపన్యాస వివరణము

లింగన సోమయాజి—ఆత్రేయ

[ఈ వ్యాసమున కనుగుణముగ శ్రీ గాయత్రీ చిత్రము తుది కవరుపుటయందు ప్రకటింపబడినది.]

గాయత్రి యనునది మూడు పాదములు, ఇరువది నాలుగక్షరములు గల యొక మంత్రవిశేషము. గాయత్ర్యుపాసన ముపాసనలలో ముఖ్యతమము. ఈ మంత్రోపాసనము యొక్క శ్రైష్ఠ్యము ఛాంధోగ్యము 3 . 12 ఖండమున విస్తరింపబడినది. ఈ మంత్రమున కుపాస్యము పరబ్రహ్మము. గాయత్రీదేవతయందు బ్రహ్మదృష్టిని నిలిపి భావించుట యీ యుపాసనా తత్త్వము. హృదయాకాశమున నున్న పరబ్రహ్మమును గాయత్రీ రూపమున నుపాసించి తెలుసుకొనువాడు బ్రహ్మభావమును బొందునని ఛాందోగ్యము చాటుచున్నది. గాయత్ర్యుపాసనా విధానమె సంధ్యావందనము. సంధ్యావందనము నిత్య మాచరింపవలసిన యొక కర్మరాజము. 'అహరహః సంధ్యాముపాసీత' యను శ్రుతి సంధ్యావందనమును నిత్య మాచరింపవలయునని విధించుచున్నది. శ్రుతిస్మృతులచే చోదితములగు వైదిక కర్మ లనేకములు గలవు. కాని వాని కన్నింటికిని సంధ్యావందనము నియతమగు పూర్వాంగము. మున్ముందు సంధ్యావందనము నాచరించి పిదప నితర కర్మల నొనర్పవలయును. నిత్యప్రాప్తములు గాని కర్మ లన్నియు కామనవలననో ఇతర నిమిత్తములవలనో సంప్రాప్తము లగుచున్నవి. అవి యన్నియు ప్రత్యేక ప్రత్యేక ఫలములతో సంబద్ధములై యథోక్తముగ నాచరింపబడినపు డాయా ఫలము నిచ్చును. అవి వైకల్పికములు; కారణ మున్నపుడు మాత్రమే అవి యాచరణీయములు. సంధ్యావందన మటుల గాక యవశ్యము ప్రథమ కర్తవ్య మగుచున్నది స్వర్గాద్యభ్యుదయ మితర కర్మ ఫలము. మరికొన్ని కర్మలు పుష్టి మొదలగు ఫలముల నిచ్చును. సమస్త కర్మాచరణమున కాతంకకారి యగు పూర్వదురితమును క్షయింపజేసి నిఃశ్రేయసము నొసంగుటయె సంధ్యావందన ప్రయోజనము. సృష్టిలో నంతర్భూత లగు నింద్రాది దేవత లితర కర్మల కధిష్ఠాన దేవతలు. సృష్టి స్థితిలయ కారణమగు పరబ్రహ్మము సంధ్యావందనమున కధిష్ఠాన దేవత. సంధ్యావందనము జేయనివానికి వేదాధ్యయనాధికారము లేదు. "స్వాధ్యాయోఽధ్యేతవ్యః" అను శ్రుతి వేదాధ్యయనమును నియతముగ విధించుచున్నది. ద్విజు లాచరింపవలసిన కర్మలలో సంధ్యావందనము కనిష్ఠము. దాని ఫల ముత్కృష్టము.

సర్వసృష్టికి పరమ కారణమగు బ్రహ్మచైతన్యము సంధ్యాశబ్దార్థము. సూర్యబింబమునందభివ్యక్తమగు నాదిత్యుని రూపమున నిరూపింపబడు పరబ్రహ్మ రూపమగు చిచ్ఛక్తియే సంధ్యాదేవత. అట్టి దేవత నుపాసించు విధానము వందన మని సామాన్యముగా జెప్పబడుచున్నది. చిచ్ఛక్తిరూపమును ధ్యానించుటయే సంధ్యావందన తాత్పర్యము. రాత్రింబవళ్ల సంధిసమయము సంధ్యావందనమునకు ముఖ్యకాలముగ విధింపబడుటచే తత్కాలమున నాచరింపబడు కర్మగూడ సంధ్యావందన మని గౌణముగ వ్యవహరింపబడుచున్నది.

సంధ్యావందనమున ప్రాణాయామపూర్వక సంకల్పము, అర్ఘ్యప్రదానము, గాయత్రీహృదయము, గాయత్రీజపము, సూర్యోపస్థానము, సంధ్యారూప పరదేవతా ప్రార్థనము - అని యారు భాగములుగ విభజింపబడినది. ప్రథమ ద్వితీయ చతుర్థ భాగములలో గాయత్రీ మంత్రము వ్యాహృతి శిరస్సహితముగ పఠింపబడుచున్నది. గాయత్రీ హృదయమునందు సర్వాత్మ స్వరూపమగు బ్రహ్మము నుపపాదించు గాయత్రీదేవత జపమునకు మున్ముం దాహ్వానింపబడుచున్నది. ఇట్టి స్తోత్రముచే ప్రసన్నయగు గాయత్రీ దేవత యొక్క మంత్రము నష్టోత్తరశత సంఖ్యాపరిమితముగ నయినను జపించవలెను. ఆరవ విభాగము సంధ్యారూపిణి యగు గాయత్రీ పరదేవతను గూర్చిన ప్రార్థన. ఈ యారు భాగములలోను సూర్యబింబమునందు బ్రకాశించుచున్న పరబ్రహ్మమే గాయత్రీ రూపమున విషయ మగుచున్నది. అట్టి పరబ్రహ్మము హృదయాకాశమున నెల్లప్పుడు బ్రకాశించుచున్న యాత్మకంటె నన్యము కాదని "సయశ్చాయం పురుషే। యశ్చాసా వాదిత్యే। స ఏకః" అను తైత్తిరీయక శ్రుతి చాటుచున్నది. పరబ్రహ్మము సుప్రసిద్ధమైనను మన యల్పబుద్ధుల కందరాకున్నది. అజ్ఞాత వస్తువును జ్ఞాత వస్తు ముఖమున దెలియజెప్పుట సహజము. సూర్యుడు సుప్రసిద్ధుడు, అమితతేజోరాశి, సర్వకర్మ సాక్షి, ఆరోగ్య భాగ్యప్రదాత. శ్రుతి యాతని ముఖమున ప్రత్యక్ పరబ్రహ్మల కనన్యత్వము నుపదేశించుచున్నది. అందువలననే

గాయత్ర్యుపాసనమునందాలంబనముగ సూర్యుడు గ్రహింప బడుచున్నాడు.

భూః, భువః, సువః, మహః, జనః, తపః, సత్యం అను నేడును వ్యాహృతు లనబడుచున్నవి. "ఓమాపో జ్యోతీ రసోஉ మృతం బ్రహ్మ భూర్భువః సువరోమ్" అనునది గాయత్రీ మంత్ర శిరస్సు. ప్రతి వ్యాహృతిని ఓంకార సహిత ముగ నుచ్చరింపవలయును. ఓంకారము బ్రహ్మమును బొందుటకు ముఖ్య సాధనములలో నొకటి. అది యంగీకా రార్థకము. భక్తి శ్రద్ధలతో భూలోకాద్యభిమాన దేవతలకు నాచే చేయబడు గర్మనివేదనమును వా రంగీకరింతురు గాక యని తాత్పర్యము. భూరాది సప్తవ్యాహృతులా నామ ముతో బిలువబడు సప్తలోకములను వాని యభిమాని దేవతలనుగూడ జెప్పుచున్నవి. ఈ సప్తకము మన కూర్ధ్వ మున నున్న లోకములు. అందుచే నధోలోకము లేడును గూడ నవగతములగు చున్నవి. చతుర్దశలోక విశిష్టమగు బ్రహ్మాండమంతయు సప్తవ్యాహృతులచే గ్రహింపబడు చున్నది. ఓంకారము బ్రహ్మమును జెప్పునట్టి పదమగుటం జేసి యయ్యది బ్రహ్మపరముగ వాడబడుచున్నది. బ్రహ్మాండమేగాక తదంతర్గతమగు బ్రతిలోకముగూడ బ్రహ్మ నన్యమని జెప్పుటకై యోంకారము భూరాది ప్రతిపదము తోను వాడబడుచున్నది. ఈ ప్రకారము "సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ" "బ్రహ్మై వేదగ్ సర్వం" మొదలగు శృతు లుప పాదించు పరమ రహస్యముపాసకుల భావనావిషయ మగు చున్నది. సంధ్యావందనమున కంతయు బ్రతిష్ఠాభూతమగు నీ యద్వితీయ బ్రహ్మతత్త్వము సంధ్యావందన సంకల్పము లోనే వ్యక్తీకరింపబడుచున్నది.

సూర్యుడు ప్రకృతపు బ్రహ్మోపాసనమునకు ద్వారము. కనుక నుభయులకు తాదాత్మ్యము నాపాదించి గాయత్రీ మంత్రమును పఠించి యాయన కర్ఘ్య మివ్వబడుచున్నది. "అసావాదిత్యో బ్రహ్మ" యను మంత్ర ముభయుల తాదాత్మ్యమును చూపించుచున్నది. ధ్యానమునకు బూర్వ ముపాస్యదేవత మహిమను స్తోత్రము చేయుట సహేతు కము, సంప్రదాయ సిద్ధము. అందువలన నుపాస్య దేవత ప్రసన్న యగుటయే గాక సదానియం దుపాసకునకు గౌరవాతిశయము గలిగి మనస్సున గట్టిగ నారూపము నాటుకొనును. గాయత్రీ హృదయమున నా దేవతామహిమ వర్ణింపబడినది. గాయత్రీ మంత్రము మూడు పాదములు గ్రమముగ ఋగ్యజుస్సామములను వేదత్రయమునకు సారభూతములగుచున్నవి. గాయత్రి నాశరహితము. సమస్త శరీరమునకు నింద్రియములకు గూడ శక్తి నిచ్చు నది. దేవతల కోజస్సును గల్పించునది. నిఖిల జంగమ జాలమున కాయుఃస్థానమై సర్వపాపముల బారతోలునది.

ఉపనయన సంస్కార మంతయు గాయత్రీ మంత్రమును జుట్టుకొని యున్నది. విలక్షణ మహిమోపేతయగు గాయత్రీ దేవత యుపాసకుని మనమున బ్రవేశించి సకలాభీష్టముల నొసంగుగాక యని గాయత్రీ హృదయ తాత్పర్యము. ఇట్టి గాయత్రీ దేవతాకమగు మంత్రమును సవ్యాహృతి శిరస్క ముగ జపించుదుము. గాయత్రీ మంత్రము సంధ్యావందన మునకు మకుటము. ఇతర ధ్యానముచే భంగము గాక నవిచ్ఛిన్నమగు ధ్యాన పరంపరచే నేకాగ్ర్యమగు చిత్తమున నిష్టదేవతను భావించుట జప మనబడును.

గాయత్రీమంత్రార్థ మేమన :—

తత్— ఈ శబ్దము సుప్రసిద్ధార్థము. అపరిమిత తేజోరాశియగు నాదిత్యుడు సుప్రసిద్ధుడు. తచ్ఛబ్దము సుప్రసిద్ధమగు బ్రహ్మపరముగూడ నగును. ఈ శబ్దము చేత బ్రహ్మాదిత్యుల కనన్యత్వ మాపాదింపబడుచున్నది. ఇందుచే గాయత్రీ మంత్రమున కదిష్ఠానము సృష్టి స్థితి సంహారకారియగు బరబ్రహ్మమనియు, నదియె యీ మంత్ర మున నుపాస్యమనియు నవగత మగుచున్నది. తత్-అను ప్రథమాంతమునకు తస్య—యని షష్ఠ్యర్థమును గ్రహించ వలయును. అపుడు దేవస్య అను పదమునకు విశేషణ మగును.

సవితుః— అనగా నిచ్చువాడని యర్థము. పర బ్రహ్మము నిరాకారము నిర్గుణము నైనను నద్దాని యే యాకారమున నుపాసించెదరో ఆ యాకారమున నీప్సి తార్థము నొసంగును. లేదా, సకల లోకముల కుపాదాన కారణము బ్రహ్మమని భావము. ఉపాదాన మన వస్తురూప కారణము. సువర్ణ మాభరణముల కుపాదాన కారణము. ఇట్లనుటచే జగజ్జన్మ స్థితిలయ హేతుత్వ మాతనికి జెప్ప బడుచున్నది. "యతోవా ఇమాని భూతాని జాయంతే। యేన జాతాని జీవంతి। యత్ప్రయం త్యభిసంవిశంతి" యను శ్రుత్యర్థ మిచట ప్రదర్శింపబడుచున్నది.

వరేణ్యం— పురుషార్థముల నర్థించువారికి శ్రేష్ఠ మగు నాశ్రయము. ఈ పదమునందు మూడక్షరము లున్నను 'వరేణియం' అని నాలుగక్షరములు గ్రహించ వలెను. లేనిచో మంత్రమునందిరువదినాలుగక్షరములేర్పడ జాలవు. కాని త్ర్యక్షరముగనే జదువవలెను.

భర్గః—అవిద్యాది దోషములం బారద్రోలు తేజః పుంజము. అజ్ఞానమువలన బ్రహ్మాత్మైక్యము నెఱుంగలేక సంసారమున వేసారు మనుజుని బుద్ధిని ప్రకాశింపజేయు వెలుగు.

దేవస్య—ఉదయాస్తమయములచే లోక యాత్రను చేయువాడు. భూమితోపాటు సూర్యునికిగూడ భ్రమణము గలదు. లేక నమిత తేజోరాశియై ప్రకాశించువాడు. లేక

ద్యులోకమున నుండువాడు. లేక ధ్యానించువారి హృదయ కమలముల గ్రహించుచు వికసింపచేయువాడు—అని యర్థము.

ధీమహి —అట్టివానిని ధ్యానించెదముగాక. అవిచ్ఛిన్న మగు ధ్యానపరంపర బహువచనార్థము. ఇట్టి ధ్యానప్రయో జన మేమన—

యః—సత్యజ్ఞానానంతాది లక్షితమగు నే పరబ్రహ్మము గలదో యాతడు,

నః—జీవప్రత్యక్ పరమాత్మల కభేదమును దెలిసికొన లేకు గుందుచున్న మా యొక్క—

ధియః—అన్తః కరణ వృత్తులను —

ప్రచోదయాత్—సన్మార్గమున ప్రేరణము చేయుగాక.

"సుప్రసిద్ధమగు పరబ్రహ్మమునకంటె నన్యము గాన ట్టియు, నిర్విశేషమైనను యేయే యాకారమున నుపా సించిన యా యాకారమున నుపాసకులకు ఫలముల నిచ్చునట్టియు, పురుషార్థముల గోరువారికి శ్రేష్ఠమైన ఆశ్ర యమైనట్టియు అజ్ఞానమును బారద్రోలు తేజోమూర్తి యయి నట్టియు, అఖండానందైక రస స్వరూపమైనట్టియు నా పర బ్రహ్మమును మే మవిచ్ఛిన్నమగు ధారాసంతతితో ధ్యానించు దుముగాక-ప్రత్యక్పరమాత్మ జీవులు భిన్నులని దలంచు మా బుద్ధులం దా పరమాత్మ ప్రవేశించి వారల ఐక్యబుద్ధిని ప్రేరణము సేయుగాక" యని మంత్రముయొక్క దండా న్వయము.

"యో దేవస్సవితాస్మాకం ధియో ధర్మాదిగోచరాః।
ప్రేరయేత్తస్య యచ్ఛక్తి స్తద్వరేణ్య ముపాస్మహే॥

అను ధ్యానశ్లోకముగూడ నీ యర్థమునే ప్రతిపాదించు చున్నది. ఈ విధముగ గాయత్రీ మంత్ర మౌపనిషదమగు బరమ రహస్యము నుపాసనావిధానమున నుపదేశించు చున్నది. మనుజుని హార్దాకాశమున జీవరూపమున నింద్రి యములద్వారా బహిర్గతమై అభివ్యక్త మగుచున్న శుద్ధ చైతన్యమే ప్రత్యగాత్మ యని బిలువబడుచున్నది. అంత టను బ్రకాశించు చైతన్య మొక్కటియే. అయ్యది ప్రపంచ సృష్ట్యపేక్షయా పరబ్రహ్మము, లేక పరమాత్మ యనియు మనుజాది ప్రాణికోట్యపేక్షయా ప్రత్యగాత్మ యనియు వ్యవహరింపబడుచున్నది.

సచ్చిదానంద స్వరూపమగు బ్రహ్మచైతన్యమును సూర్య ముఖమున నుపాసించు విధానమును గాయత్రీ మంత్ర కలాపము ప్రదర్శించుచున్నది. ఈ యఖండ బ్రహ్మచైత న్యమే తిరుమల, శ్రీశైలము మొదలగు బుణ్యక్షేత్రముల లోకకళ్యాణము గోరి యాగమ శాస్త్రాను సారముగ బ్రతిష్ఠి తములైన బవిత్ర మూర్తుల రాజిల్లుచు మహావైభవముతో శ్రద్ధాభక్తుల నర్చింపబడుచున్నది. విగ్రహారాధనయందు బాహ్యమునకు కాన్పించు శిలాది రూపములు గాక వాని యం దన్తర్నిహితమగు చైతన్యము ముఖ్యము. బ్రహ్మ చైతన్యమే సగుణరూపమున విగ్రహాదులయం దారాధింప బడుచున్నది. ఇదియె విగ్రహారాధనతత్త్వము. పవిత్రమగు విగ్రహారాధనకు నియతులగు నారాధకు లనింద్యమగు శీలమును విధ్యుక్తమగు నర్చనాధికారమును గలిగి తమ ధర్మమును నిర్వర్తించుట యెంతయు నవశ్యము. విగ్ర హారాధనా విధానము వీరలకు కేవలము జీవిక కాదు. పుణ్య స్థలముల యందలి దివ్యవిగ్రహము లన్నియు నర్చకుల కును భక్తులకునుగూడ నుపచరించు పెన్నిధానము లగు చున్నవి. అర్చకులుగూడ మున్ముందు సంధ్యావందన మాచరింపక తమ తమ ఉత్తమ ధర్మముల నిర్వర్తింప నర్హులు గారు. కాని నేటి యర్చకులలో కొంతమందిలో శీలము మృగ్య మగుచున్నది. సంధ్యావందనమునకే దూరు లగుచుండ తమ యధికార యోగ్యతనుగూర్చి యేమి చెప్పవలయును! ఈ విషయమును గమనించి ఆంధ్ర ప్రభుత్వ హిందూ దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ వారు గడు జాగరూకతతో నిట్టి లోపముల దొలగించి దేవాలయముల పునరుద్ధారణమునకు జేయుచున్న ప్రయ త్నము లెంతయు శ్లాఘాపాత్రములు. వీరి ప్రయత్నము లనతికాలములో సఫలములై దేవాలయములన్నియు పూర్వపు టుచ్చైఃస్థితిని విరాజిల్లుచు లోకకళ్యాణమునకు కారణము లగుగాక! అని భక్తియుతముగ నాశించు చున్నాను.

గాయత్రీధ్యానము

ముక్తావిద్రుమహేమ నీలధవళచ్ఛాయైర్ముఖైస్త్ర్యక్షైః
యుక్తామిందుకలానిబద్ధమకుటాం తత్త్వార్థవర్ణాత్మికాం।
గాయత్రీం వరదాభయాం కుశకశాశ్శుభ్రం కపాలంగదాం
శంఖంచక్రమథారందయుగళం హస్తైర్వహంతీం భజే॥

భారతీయ ధర్మము - IV

"కా శ్య ప"

శౌ చ ము

జీవరాసులలో మానవునకు మాత్రమే ప్రయత్నపూర్వకముగ శౌచము నలవఱచుకొను శక్తిగలదు. బాహ్యాభ్యంతరములని శౌచము ద్వివిధము. బాహ్య శరీరమును శుభ్రముగ నుంచుకొనకున్న, దేహమున వ్రణాదులు కలుగుటయే కాక సంఘమున గౌరవముగూడ సన్నగిల్లును. కావున నీనాడు శరీరముపట్ల, వస్త్రములపట్ల మితిమీరిన శ్రద్ధ కలుగుచున్నది. ఆహారము పరిశుభ్రముగ నుండవలయును. లేకున్న నజీర్ణాదివ్యాధులు, మనోమాలిన్యము సంభవించును. ఆహార విహార నియమము శరీరారోగ్యమునకు ప్రధానము. ధర్మసాధనములలో మానవజీవితము, మానవశరీరము నత్యంత ప్రధానములు. అనంతపుణ్యపణ్యము వెచ్చించినగాని మానవశరీరము లభింపదు. నిరతిశయ నిరవధికసుఖ రూపమయిన చతుర్థ పురుషార్థము మానవశరీరము చేతనే సంపాదింపనగును. మానవజీవితమునకు, జనన మరణములు పరమలక్ష్యములుగావు. జననమరణ రహితమయిన దివ్యత్వము మనుష్య శరీరము చేతనే సాధింపదగినది. అలక్ష్యమును విస్మరించెడు మానవ జన్మమునకును, పశుజన్మమునకును తారతమ్యము గమనించుట కష్టము. పంచభూతాత్మకమయిన శరీరములో దివ్య చైతన్యము ప్రవేశించిన ఏమ్మట జీవసంచార మేర్పడును. కనుక 'దేహోదేవాలయః ప్రోక్తః' అను సూక్తి కలిగినది. దేహములో దృశ్యాదృశ్యముగ గోచరించు జీవుని జాడ గనిపెట్టి, ఆ వ్యష్టిజీవునకును, విశ్వాత్మ యయిన సమిష్టి జీవునకును అభేదము సాధించుటే మానవుడు నేర్వవలసిన పరమ విజ్ఞానము. బాహ్యాభ్యంతర శౌచప్రాబల్యముచే చిత్తదర్పణము నిర్మలము కాగా నందు సచ్చిదానంద జ్యోతి సందర్శనము కలుగును. కావున ధర్మసాధనములలో శౌచము ప్రథమ గణ్యమగుచున్నది.

కాయిక వాచిక మానసికములని శౌచము త్రివిధము. పుణ్యతీర్థావగాహనముచే, తులసీ రుద్రాక్షమాలాది ధారణము చేత, అశ్వత్థనారాయణ, దేవాయతనాది ప్రదక్షిణాదికముల, యోగాసన ప్రాణాయామాది సాధనములవలనను కాయిక శౌచమును సమకూర్చుకొనవచ్చును. దేహమెంత విశుద్ధమయిన, దేహగత దివ్యచైతన్యమంత విస్పష్టముగ ప్రకాశించును.

చేతులారంగ శివుని బూజింపవలయు

ఆపన్నాశ్రిత జీవరక్షణము, యథాశక్తి తత్తజ్జీవ సహాయకరణము గావించినపుడే కరణేంద్రియములు శివపూజాఫలమునందగలవు. అధర్మ్యములయిన స్వచ్ఛందన వనితాద్యుపభోగములయందు దుర్వినియుక్తమయిన శరీరమునకపవిత్రత సమకూరును. మైలసోకిన శరీరమున దివ్యతేజము అస్తినాస్తి విచికిత్సకు హేతుభూతమగును. పుణ్యపురుషుల శరీరములు అపూర్వ పరిమళ సమ్మిళితములని అనుభవజ్ఞులందురు.

నోరునొవ్వంగ హరికీర్తి నుడువవలయు

శుచిత్వముగల వాక్కు లమోఘములు. సత్యప్రవచనము, మితభాషిత్వము వాక్కును పవిత్రము చేయును. అతిప్రసంగము, అసత్య సంభాషణము వాక్కునకు అశుచిత్వ మాపాదించును. శాంతి సౌమనస్యముల పెంపొందించు వాక్కులు సత్యాలాప ఫలమునంది హరికటాక్షపాత్రములగును. అజ్ఞానాంధకారము తొలగించు విజ్ఞాన ప్రబోధములు, సౌహార్దము సమకూర్చు సాంత్వన ప్రసంగములు, అసూయా ద్వేషముల సరికట్టు హితమనోహరి సుభాషితములు, జిహ్వేంద్రియమున కమూల్యాలంకరణములు. శాన్తి స్వస్తికల్యాణ సంపాదకమగు వాణి దివ్యవాణి. కల్లలాడి కలహములు పెంచి విప్లవముల రేకెత్తించు దుర్వచః ప్రసంగములు సంక్షోభ మహాసాగరోత్తుంగ తరంగములు. సూనృత ప్రసూనమాలికలనంది యానందించువాడు ముకుందుడు. జ్ఞానప్రసూనాలంకృతుడు సదాశివుడు. సత్యజ్ఞానానంద సంవర్ధకములైన వాక్కులు వేదవాక్కులు. దేశకాలావధుల నతిక్రమించి లోకసేవ చేయజాలిన శక్తి ఋషిసూక్తములకు మాత్రమే కలదు. 'ఋషయః సత్యవచనః' నత్యమునే పలుకువారు ఋషులు. సకలలోక కల్యాణము నుద్దేశించి చేయు మంత్రజపములు, శాంతి సౌమనస్యముల నభిలషించి గావించు భగవన్నామ సంకీర్తనములు, విజ్ఞానామృత వృష్టిసృష్టించు బ్రహ్మయజ్ఞము, ఈతిబాధానివారకమయిన స్వస్తి పుణ్యాహవాచనములు, వాఙ్మయ తపః సంవిభాగములు, వాగ్దేవీ మధురమందహాస భాసురవిలాసములు, అర్థవద్వాగ్వాద సంపన్నుడు మానవుడొక్కడే. సరస్వతీ సేవానిరతునకు బ్రహ్మసాక్షాత్కారము కరతలామలకము. నిగ్రహానుగ్రహ సామర్థ్యముగల వాక్శక్తిని సద్వినియోగము చేసికొనుటయందే మానవుని చరితార్థత నిర్ణయింపనగును. నియమ నిగ్రహములు శక్తి నుద్దీపింపజేయగలవు. అనవసర ప్రసంగముల మానివైచి మితముగను, సత్సమ్మతముగను భాషించు నేర్పుగలవాడు వాక్సిద్ధినందును. వశ్యవాక్కులనిండు మనంబు నవ్యనీత సమానము, పల్కు దారుణాఖండల వజ్రతుల్యము.

ఉపవసించిన నజీర్ణ వ్యాధి యంతరించి ఆరోగ్య మభి వృద్ధినందును. పనిబూని మౌనవ్రతము పాటించిన వాఙ్మాలిన్యము సమసిపోవును. వాక్పాటవ మినుమడించును.

దయయు సత్యంబు వేనుగా దలపవలయు

"సోఽకామయత" బ్రహ్మ సంకల్ప బలమువలన సర్వజగత్సృష్టిస్థితిలయములు సాగుచున్నవి. సంకల్ప శక్తితో సమానమైన శక్తి - సభూతాన భవిష్యతి - క్షణకాలములోనసంఖ్యాక సంకల్ప వికల్పములుత్పన్నమ్ము లగుసని ప్రాజ్ఞులు నిర్ణయింతురు. 'మానససంచరణే - పరే బ్రహ్మణి.' దిక్కాలాద్యనవచ్ఛిన్నమయిన బ్రహ్మాండమంతయు, బీజంబున మహావటవృక్షంబువలె, మానసంబుననొదిగియుండును. దాన మనస్సును విశ్వదర్పణమందురు. మానస బృహచ్ఛక్తి వాచామగోచరము. "చంచలం హిమనః కృష్ణ ప్రమాథి బలవత్ దృఢమ్। తస్యాహంనిగ్రహం మన్యే వాయో రివ సుదుష్కరమ్॥" మనస్సు ఎంత దృఢమో, అంత చంచలము. ఎంత బలిష్ఠమో అంత బాధాకరము. 'మన ఏవ మనుష్యాణాం కారణంబంధ మోక్షయోః.' అగాధాపారదుఃఖ సముద్రములో ముంచివైచునది మనస్సు. బ్రహ్మానంద వీచికలలో దేలియాడించునదియు మనస్సే. అందియు నందకుండునది మనస్సు. మనోవ్యాపారములు ఆ మనస్సునకును సర్వభూతాంతరస్థుడయిన పరమాత్మకు మాత్రమే విదితములు మనస్సునకు లొంగినవాడు లోకులందఱికి లోకువయే యగును. ఆ మనస్సే లొంగెనా, త్రింశత్కోటి దేవతలు కైంకర్యము చేయ నాయత్తమయ్యెదరు. మానవునకు సంక్రమించిన అనంతశక్తిరత్నరాసులలో మన శ్శక్తి నాయకరత్నము. మనః పవిత్రత - మనో నైర్మల్యము సర్వథా వాంఛనీయములు.

కామక్రోధ లోభమోహ మదమాత్సర్యాదులు మానస శత్రువులు. అవి యెల్లపుడు మనస్సునపవిత్రము చేయుటకే ప్రయత్నించుచుండును. అరిషడ్వర్గమును జయింపవలయునని యుపదేశించుట మిగుల సులభము. జయించుట మాత్రము ఊహకందని విషయము. 'పరోపదేశ వేలాయాం సర్వే వ్యాసపరాశరాః। స్వస్యానుష్ఠాన వేలాయాం మునయోఽపి న పండితాః॥' త్రిలోచనుడు కాముని శరీరమును మాత్రమే దహింప గలిగెను. అనంగుడయ్యును మనసిజుడు నేటికిని లోకమున వీరవిహారము చేయుచునే యున్నాడు. కామమును జయించుటమాట యటులుంచి, కామ్యము నిర్ణయించుపట్ల శ్రద్ధ వహింపనగును. కామ్యములలో, కొన్ని మనస్సును పవిత్రము చేయునవి. మఱి కొన్ని యపవిత్రము చేయునవి. అధర్మ్యములయిన కామ్యముల నుపేక్షించుటకే యావచ్ఛక్తి నుపయోగింపనగును. ధర్మ్యములై మనోనైర్మల్య సంపాదకములైన కామ్యములను సంపాదించుట యందే తాత్పర్యము వహింప వలయును. మధుర మధుర పదార్థంబులు చేజిక్కిననాడు మందుడైనను అల్పమాధుర్యము గల తుచ్ఛ పదార్థముల కానగొనడు. 'మందారమకరంద మాధుర్యమున దేలు మధుపంబుపోవునే మదనములకు' మనశ్శుద్ధి సమకూర్చు కామ్యముల నన్వేషించుటయే మనీషుల కర్తవ్యము.

సత్యంశివం సుందరమ్ :-మృదుమధుర సురూపసురభిళ శ్రావ్యపదార్థములు సుందరములయి కామ్యములగుచున్నవి. కేవలము సుందరములయిన పదార్థములు క్షరములగుటచే మనస్సునకఖండానందము సమకూర్పజాలవు. ఖండానందము చేకూర్చునవి కాలాంతరమున దుఃఖభాజనములగును. సుందరవస్తుజాతము, కల్యాణకరము, స్థిరమునగునేని మనస్సునకు విశుద్ధిని గలుగజేసి బ్రహ్మానందప్రాప్తికి దారి చూపును. అనిత్యములు అకల్యాణకరములునగు కామ్యములను గోరి జీవుడు దుఃఖనిమగ్నుడగుచున్నాడు. సత్యశివసుందర కామ్యముల నిరూపించుట సుకరముగాదు. 'భిన్న రుచిర్హిలోకః' ద్రష్టలయిన ఋషులు ప్రసాదించిన శాస్త్రములు, అనుభవజ్ఞులైన గురువు లుపదేశించిన విశేషములు, స్వానుభవముచే గణించిన విజ్ఞానము, తత్సత్యశివసుందర కామ్యనిర్ణయ వ్యాపారమున నక్కఱకు వచ్చును.

శరీరమును లొంగదీయుట సులభము. వాఙ్నియమనము ప్రయత్నసాధ్యము. మనోనిగ్రహము దుష్కరము, అచింత్యము. మనస్సు సంకల్పాత్మకము. 'తన్మే మనః శివసంకల్పమస్తు' మనస్సు సంకల్పరహితమగుట అసంభవము. సంకల్పములు చేయకతప్పదు. కావున శివసంకల్పములు మాత్రమే చేయుటకు సాధకుడు సర్వదా యత్నింపనొప్పును. పరాపకార దూరములయి, తత్త్వజ్ఞాన సంపాదన సాధకములగునవి శివసంకల్పములు. రాగద్వేష వర్జితములు, సర్వభూత హితాభిరతములగు సంకల్పములు శివసంకల్పములు. 'బ్రహ్మకృపాహి కేవలమ్' సత్యమగు బ్రహ్మయొక్క స్వరూపము కారుణ్యము. కారుణ్యముచే హృదయ మార్ద్రమగును. ఆర్ద్రహృదయము నుండి మాలిన్యము క్షాలితమై జారిపోవును. మాలిన్యరహితమయిన హృదయక్షేత్రమున సత్యప్రకాశము సంపూర్ణముగ వ్యాపించును. హింసాక్రౌర్యముల కాలవాలములు అశివసంకల్పములు. హింసాక్రౌర్యములచే హృదయము వజ్రకఠినమగును. కఠినహృదయమున బాతుకొనిపోయిన మాలిన్యము తొలిగిపోవు మార్గము గానరాదు. మలినహృదయులకు దివ్యానుభూతి గలుగదు. సాధుసజ్జన సాంగత్యము చిత్తమాలిన్యము దొలగించు సత్యానురక్తి, సర్వభూతహితాసక్తి సమకూర్చును. (సశేషము)

-: దర్శనాదేవ సాధవః :-

ఉపాసనారహస్యము

జ్యోతిష విద్వాన్, ఆగమవిశారద తంగిరాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

(దుర్ముఖి-ఆషాడ మాసము-సంచికయందు ప్రకటితమగు వ్యాసము తరువాయి)

ఇట్లు సాధకుడు అర్వణము చూచుకొని ఉత్తమ గురువును ఆశ్రయించి మంత్రదీక్షను పొందవలయును; మరియూ తంత్రములయందు గురులక్షణము యిట్లు చెప్పబడియున్నది.

> అనూచానః ప్రసన్నాత్మా శివదీక్షాభిషేచితః
> శివాగమజ్ఞోమతిమాన్ శివపూజా పరాయణః
> రుద్రాక్షమాలాం బిభ్రాణః త్రిపుండ్రాంకిత విగ్రహః
> విశుద్ధ దేశకులజః శీలాచార సమన్వితః
> వేదశాస్త్రార్థ తత్వజ్ఞః జ్ఞానవాన్ గురురుచ్యతె.

పై లక్షణములు గల గురువునొద్ద దీక్షనుపొందుట యుత్తమము. ఉత్తము డగు గురువు అర్హుడై సద్గుణము లతో గూడిన శిష్యునకుమాత్రమే దీక్షను యివ్వవలయును; దుర్గుణములు గలవానికి చెప్పతగదు. శిష్యలక్షణ మిట్లు చెప్పబడినది. ఉత్తమకులమందు జన్మించినవాడు, సర్వ భూతములయందు దయగలవాడు, వేదశాస్త్రములను చదివినవాడు, తెలివి గలిగినవాడు, అకామి, ఆస్తికుడు, స్వధర్మ నిష్ఠగలవాడు, దేవుడు గురువు-వీరియందు భక్తిగలవాడు, మాతాపితృపూజకుడు గుర్వాజ్ఞాపాలకుడు, మితభాషి, యువకుడు. ఈ లక్షణములు గల శిష్యుని వత్సరకాలము పరీక్షించి గురువు దీక్షితుని గావింపవలయును. లక్షణహీనుడగు శిష్యునకు ఉపదేశ మిచ్చిన గురువునకు పాపము గల్గును. శృతి యిట్లు చెప్పుచున్నది—

> మం॥ విద్యాహవై బ్రాహ్మణమాజగామగోపాయమా సేవ
> ధిష్టేఽహమస్మి। అసూయకాయానృజవేఽయతాయ
> నమాంబ్రూయాత్ వీర్యవతీ తథాస్యామ్॥

విద్యలు యిట్లు చెప్పుచున్నవి. 'అసూయ గలవానికి కుటిలునకు నియమము లేనివానికి ఉపదేశించనియడల మేము వీర్యము గలవారమై యుందుము, అనుటవలన అశిష్యునకు ఉపదేశమువలన విద్య నిర్వీర్య మగునని తెలియుచున్నది. కావున ఉత్తముడగు గురువు ఉత్తముడగు శిష్యునకు ఉత్తమ క్షేత్రమున దీక్ష నొసంగవలయును. ఉత్తమ క్షేత్రములనగా పుణ్యక్షేత్రములయందు (కాశీ, ప్రయాగము మొదలగునవి) నదీతీరము, పర్వతగుహ, నదీ సాగరసంగమము, ఉద్యానవనము, బిల్వవృక్షసమీపము, పర్వతశిఖరము, దేవాలయము, గోశాల, స్వగృహము, గురుసన్నిధి మొదలగు ఉత్తమ ప్రదేశములయందు దీక్షను పొంది జపించవలయును. ఈ క్షేత్రములలో జపించిన మంత్రములకు ఫలతారతమ్య మిట్లు చెప్పబడినది

> గృహేజపః సమః ప్రోక్తో గోష్ఠే శతగుణస్తు సః
> ఆరామేచ తథారణ్యే నద్యాం లక్షగుణంభవేత్
> కోటిర్దేవాలయే ప్రాహుః అనంతం గురుసన్నిధౌ.

గృహమందు జపించిన ఫలముకన్న గోశాలయందు నూరు రెట్లునూ తోటగాని అరణ్యమునగాని వెయ్యి రెట్లున్నూ పుణ్యపర్వతమందు పదివేల రెట్లున్నూ నదీతీరమందు లక్ష రెట్లున్నూ దేవాలయమందు కోటిరెట్లున్నూ గురుసన్నిధి యందు అనంతఫలమునూ యిచ్చును. కావున సాధకుడు యిట్టి క్షేత్రములలో తారాబల యుక్తమగు శుభదినమున దీక్ష బొందవలయును. దీక్షకు యుక్తకాలము యీ క్రింద విధముగా నిర్ణయింపబడియున్నది :—చైత్రాది మాసముల యందు వరుసగా మంత్రోపదేశమునకు అసహనము, ధన లాభము, మృత్యువు,పుత్రలాభము, శుభము, జ్ఞానహాని, సర్వ సిద్ధులు, జ్ఞానసిద్ధి, శుభము, దుఃఖము, మేధావృద్ధి, సర్వ వశ్యమున్నూ ఫలితములుగా చెప్పబడినది మరియు శుక్ల పక్షమున ఐశ్వర్యమును గోరువారు దీక్షను పొందవలయును. మరియున్నూ పూర్ణిమ పంచమి ద్వితీయా సప్తమీ త్రయోదశి దశమి యీ తిథులు దీక్షాకర్మయందు ప్రశస్తము.

> ఉత్తరాత్రయ రోహిణ్యో రేవతీ పుష్యవాసవం
> ధనిష్ఠా వాయు మిత్రాశ్వి పిత్ర్యంత్వాష్ట్రంచ నైరుతం
> ఈశ వైష్ణవహస్తాశ్చ దీక్షాయాంతు శుభావహాః

ఉత్తరా, ఉత్తరాషాడ, ఉత్తరాభాద్రా, రోహిణి, రేవతి, పుష్యమి, జ్యేష్ఠా, ధనిష్ఠా, స్వాతి, అనూరాధ, అశ్విని, మఘా, చిత్రా, మూల, ఆర్ద్ర, శ్రవణా, హస్తా—యీ నక్షత్రములు దీక్షాదులయందు ముఖ్యములు. వారములలో సోమ బుధ గురు శుక్రవారములు ముఖ్యములు. మరియూ గురుశుక్రులు అస్తంగతులు, నీచస్థులు, వక్రము అతిచారము గలవారు అయినప్పుడున్నూ, సింహరాశియందు గురువు ఉన్నప్పుడునూ దీక్ష పనికిరాదు. మరియూ మంత్రదీక్షకు గ్రహణ సమయములు ముఖ్యములు—

> దీక్షాయా మభిషేకే చ తథామంత్ర పరిగ్రహె
> వ్రతగ్రహణ మోక్షేచ ద్రవ్యారంభణ కర్మణి.
> కార్తిక్యాం చైవ వైశాఖ్యాం స్వర్భానో రపిదర్శనె
> చంద్ర సూర్యోపరాగేచ షడశీతి ముఖేషుచ.
> అయనేషుచర్వేషు యోగస్సర్వార్థ సిద్ధిదః.

ఇందువలన గ్రహణ సమయములయందు మంత్రదీక్ష ముఖ్యమని తెలియుచున్నది. మరియూ ఉత్తముడగు

గురువునకు అనుగ్రహము గలిగినపుడు తిథివార నక్షత్ర ములతో నిమిత్తము లేదు. రాసులయందు స్థిరరాసులు ముఖ్యములు; లగ్నమునకు మూడు, ఆరు, పదకొండు స్థాన ములలో పాపగ్రహములున్నూ 1-4-7-10, స్థానముల యందు శుభగ్రహములున్నూ 1-5-9 స్థానములలో శుభ గ్రహములున్నూ అష్టమ స్థానమున యే గ్రహములు లేకుండా మంత్రదీక్ష పొందవలయును.

చరన్సరై ్వర్వి వర్జ్యస్యాత్ స్థిరరాశిషు సౌఖ్యదాః
త్రిషడాయగతాః పాపాః శుభాః కేంద్రత్రికోణగాః
దీక్షాయాంతు శుభాస్సర్వే రంధ్రస్థా స్సర్వనాశకాః

ఇట్లు తెలిసి ముఖ్యమగు కాలములయందు దీక్షను పొందుట ముఖ్యము—

(9)

మాతృకలు మంత్రములు శివశక్త్యాత్మకములు గనుక మంత్రములయందు గల దోషములను పోగొట్టుకొనుటకు యోనిముద్రా శోధనము అవసరమై యున్నది. ఆధార మందు గల కుండలినీ శక్తి ఆధారాదిషట్చక్రములలో వామ దక్షిణ మార్గములగు ఇడా పింగళానాడులగుండా పరిభ్రమించునప్పుడు అగ్నివాయు సంయోగముచే వర్ణ ములు ఉత్పన్నమై ఆ వర్ణములే మంత్రాకృతిని పొందుట వలన మంత్రములు శివశక్త్యాత్మకములున్నూ అగ్నీషో మాత్మకమున్నూ అయివున్నవి. వీనిలో సోమసంబంధము లగు మంత్రములు సౌమ్యములని అగ్ని సంబంధము లగు మంత్రములు క్రూరములనిన్ని చెప్పబడును. ఇట్లు అహోరాత్రములయందును నాడీ మార్గములగుండా ప్రయాణముచేయు శక్తివలన ఉత్పన్నములగు వర్ణములు అహోరాత్ర రూపములు; ఇట్లు పరిభ్రమించుటలో రాత్రి కాలమున వామనాడిలో ప్రయాణము చేయు వాయువు వలన ఉత్పన్నమగు మంత్రములకు అగ్నిత్వమున్నూ క్రూరత్వమున్నూ కలదు. పగటి కాలములో దక్షిణనాడిలో ప్రయాణము చేయు వాయువువలన ఉత్పన్నమైన మంత్ర ములకు సోమత్వమున్నూ సౌమ్యమున్నూ గలదు. కాబట్టి రాత్రి స్వప్నసుషుప్త్యవస్థలలోనూ, పగలు జాగ్రదవస్థలోనూ ఉత్పన్నమగు మంత్రములను జపించుటవలన సిద్ధి కలు గక పోగా అనర్థములుగూడా కల్గును. కావున ఉభయ రూపమగు (అనగా రెండు మార్గములలోనూ వాయువు ప్రవహించు కాలము) ప్రబోధకాలములో ఉత్పన్నమగు మంత్రములు సిద్ధిని కలుగజేయును. ప్రబోధ కాలమనగా శివశక్తి సంపుట కాలమగు ప్రాణాయామకాలము; కావున సాధకుడు ప్రాణాయామముచే శివశక్తి రూపములగు ఇడా పింగళానాడులను రేచకపూరకములతో ఏకము చేసి కుంభ కమందుండు కాలము ప్రబోధకాలము. ఇట్టి ప్రబోధకాల మున జపించిన మంత్రములు సర్వసిద్ధులను కలుగ చేయును. మరియూ మాతృకలకు శివశక్త్యాత్మకత్వము ఉండుటవలన మాతృకలే మంత్రోత్పత్తికి కారణమగుట వలననూ శక్తితత్వమందుగల అణ్వాది మలరూపములగు దోషములు మంత్రములయందు గూడి విరుద్ధఫలములు యిచ్చును. కావున ఆ మలరూపములగు మంత్రదోషములు పోగొట్టుకొని సిద్ధిని పొందుటకు శివశక్తి మేళనాత్మక మహా యోని ముద్రాశోధనముచేసి దోషములను పోగొట్టుకొని మంత్రములను జపించవలయును. మంత్రములకు ఛిన్నా రుద్ధా కీలిత స్తంభితా సుప్త మత్త మూర్ఛిత హతవీర్య దగ్ధ త్రస్త మీలిత విపక్షస్థ సత్వహీన ఖండిత దారిత మూక నగ్న బుజంగక శూన్య హత మొదలగు అనేక దోషములు గలవు. సాధకునిచే జపించియూ కార్యసిద్ధిని యివ్వని మంత్రములు మీలితములు. శతృపక్షమునకు అనుకూలము లగు మంత్రములు విపక్షములు. మొదటగాని మధ్య గాని చివరగాని ధ్రువములగు వర్ణములు లేని మంత్ర ములు దారితములు. కరాంగన్యాసములు లేని మంత్ర ములు మూకములు. పల్లవములు లేని మంత్రములు నగ్నములు ఋషి దేవతఛందములు లేని మంత్రములు బుజంగములు. మంత్రము జపించునపుడు యితరులు వినిన మంత్రములు శూన్యములు. ఇట్టి దోషములు పోవుటకు మహాయోని శోధనము అవసరము.

సాధకుడు యెడమకాలి మడమతో గుదస్థానమును పీడించి ప్రాణాయామము చేసి రేచకపూరకములచే అపానవాయువును ఊర్ధ్వగతిచేయగా మూలబంధ మగును; ఇట్లు మూలబంధముచే ఉత్థానమగు వాయు వును కుంభకము చేశి మూలాధారమునుండి క్రమ ముగా ఉత్పన్నమగు వర్ణములనుండి యిష్ట మంత్ర మును నిర్మించుకొని ఆ మంత్రమును బిందురూపముతో ఏకము చేసి ఉన్మనీ స్థానమును పొందించి అచ్చట వెయ్యి మార్లు జపించుటవలన మంత్రగత దోషములన్నియూ పోయి సిద్ధిని కలిగించును. ఇట్లు మంత్రమును శోధిం చుటయే మహాయోని శోధన మనబడును. శోధించిన మంత్రము వీర్యవంతమై సాధకుని సర్వకోరికలు యిచ్చు టకు సమర్థమై యుండును.

పైన చెప్పిన ప్రకారము వాయుధారణము చేయుటకు శక్తి లేనివారలకును యోనిముద్రా శోధనము తెలియనివారి కిని మంత్రదోషములు పోవుటకు మంత్రదశ సంస్కారములు చెప్పబడియున్నవి. జననం జీవనం తాడనం బోధనం అభి షేకం విమలీకరణం ఆప్యాయనం తర్పణం దీపనం గుప్తిః అను యీ పదియును:-ఈమంత్రసంస్కారములచే సంస్క రింపబడిన మంత్రము దోషరహితమై అనుష్ఠాన యోగ్య మగును.

1. జననం—సాధకుడు శుద్ధమగు పీఠమందుగాని తండులపుంజమందుగాని భూర్జపత్రమందుగాని కుంకుమ గోరోచన కుశాదులచే మాతృకాపద్మమును లిఖించి తన కిష్ట మంత్రవర్ణములను వరుసగా మాతృకాపద్మమునుండి ఉద్ధరించుకొనుట జనన మనబడును—

2. జీవనం—మంత్రవర్ణములను ప్రణవముతో సంపుటి చేసి నూరు పర్యాయములు జపించుట జీవన మనబడును. దీనిచే మంత్రమునకు జీవము గల్గును.

3. తాడనం—భూర్జపత్రాదులయందు మంత్రవర్ణములను లిఖించి సాధకుడు మంచిగంధ మిశ్రితతోయములతో "యం" అను వాయు బీజమును ఉచ్చరింపుచూ ప్రతి వర్ణమునూ నూరు పర్యాయములు కొట్టుటయే తాడన మనబడును—

4. బోధనము — పూర్వమువలెనే పత్రాదులయందు లిఖించిన మంత్రవర్ణములను వర్ణసంఖ్య గల ఎర్ర గన్నేరు పూవులతో "రం" అను అగ్నిబీజమును ఉచ్చరించుచూ తాకుటయే బోధన మనబడును—

5. అభిషేకము—మంత్రాక్షరములను భూర్జపత్రమందు వ్రాసి అక్షర సంఖ్యగల రావిచిగుళ్లతో యీ మంత్రమును (అముక మంత్రస్య అముకాక్షర మభిషించామినమః, అని నూటయెనిమిది సార్లు జపించుచూ అభిషేకము చేయుట అభిషేక మనబడును—

6. విమలీకరణము — మంత్రమునందు సహజము, ఆగంతుకము, మాయికము అను మూడు మలములు గలవు ఆ మలములను జ్యోతిర్మంత్రముచే దహింపచేసిన, మంత్రము మలహీనమై శుద్ధమగును; గాన సాధకుడు యిష్ట మంత్రమును మనస్సులో స్మరించుచూ (ఓంహౌం) అను జ్యోతిర్మంత్రమును సంపుటి చేసి జపించుటయే విమలీకరణము—దీనిచే మంత్రము నిర్మలమగును—

7. అప్యాయనము—పూర్వమువలెనే మంత్రవర్ణములను లిఖించుకొని ఆ మంత్రమునే జపించుచూ ప్రత్యేక ప్రత్యేకము మంత్రవర్ణములను కుశోదకముచే ప్రోక్షణము చేయుట అప్యాయనము; దీనిచే మంత్రమునకు తృప్తి కలుగును.

8. తర్పణము— అట్లె లిఖితమంత్రవర్ణములమీద మంత్రమును జపిస్తూ శుద్ధజలముచే "అముక మంత్రం తర్పయామి" అని 108 సార్లు తర్పణము చేయుటయే తర్పణ మనబడును—

9. దీపనం—ఇష్టమంత్రమునకు ముందు "ఓం హ్రీం శ్రీం" అను బీజములను చేర్చి యేడు పర్యాయములు జపించుటయే దీపనమనబడును—

10. గుప్తి—సాధకుడు గురువుయొద్దనుండి గ్రహించిన మంత్రమును జపించునప్పుడు యితరులకు వినబడకుండా రహస్యముగా జపించుటయే గుప్తి యనబడును- ఈప్రకారము పై దశసంస్కారములచేతను మంత్రము శుద్ధమై అనుష్ఠాన యోగ్యమై సాధకునకు సర్వఫలములు యిచ్చునది అగును.

వెనుక చెప్పబడిన ప్రకారము సిద్ధారిశోధనము చేసి గ్రహించిన మంత్రమును మహాయోనిశోధనము దశ సంస్కారముల చేతనూ సంస్కరించి దృష్టాఽదృష్ట ఫల రూపమగు మంత్రమును స్థానషట్క ప్రకారము శుచిగల సాధకుడు జపించి ఫలమును పొందును—స్థానషట్కమును గురించి శివుడు—

> శుచిరారాధయేన్మంత్రం దృష్టాఽదృష్ట ఫలప్రదం
> సకలం నిష్కలం సూక్ష్మం తథా సకల నిష్కలం
> కలాభిన్నం కలాతీతం షోఢామంత్రం శివోఽబ్రవీత్
> సకలం బ్రహ్మరంధ్రస్థం తదధోవిద్ధి నిష్కలం
> మానసం సూక్ష్మనామానం హృత్స్థం సకలనిష్కలం
> బిందుస్థితం కలాభిన్నం కలాతీతం తదూర్ధ్వతః
> కలాకుండలినీ సైవనాదశక్తిః శివోదితా ॥

బ్రహ్మరంధ్రమందు జపించు మంత్రము సకల మనియూ (సర్వకోరికలును) సహస్రారమున జపించు మంత్రము నిష్కలమనియూ (కేవలముక్తిని) నాసికాగ్రమున జపించు మంత్రము సూక్ష్మమనియూ (ఆత్మసాక్షాత్కారమును) హృదయమందు జపించు మంత్రము సకల నిష్కలమనియూ (ఐహికాముష్మికఫలములు) ఆధారమందుగల బిందువులో జపించు మంత్రము కలాభిన్నమనియూ (స్వరూపదర్శనము) ఆధారమందుగల బిందువు పైభాగమున జపించు మంత్రము కలాతీతమనియూ (ముక్తిని) కల అనగా శివునివలన అభివ్యక్తమైన నాద రూపిణియగు కుండలినీ శక్తి అనియూ యిట్లు తెలసి ఆయా స్థానములయందు మంత్రమును జపించిన సాధకునకు ఆయా ఫలములు కల్గునని భావము—ఇట్లు తెలియక స్థానబాహ్యముగా జపించిన మంత్రము సుసిద్ధమైననూ అరి మంత్రమువలెనే ఘాతచేయును—ప్రసంగవశముచే అరిమంత్రత్యాగము చెప్పబడుచున్నది—సాధకులు అజ్ఞానముచే సిద్ధారిమంత్ర శోధనముచేయక జపించిన మంత్రముచే బాధలు గలిగిన అట్టి మంత్రమును త్యాగముచేయుటవలన స్వస్థత గలుగును—

శుభదినమందు కర్త అనుకూల తారాబల యుక్తమగు ముహూర్తమున ఉత్తముడై విధిజ్ఞుడగు గురువునుగ్రహించి స్వగృహమందుగాని నదీతీరమునగాని దేవాలయము గోశాల వీనిలో యొక రమ్యక్షేత్రమున దీక్షావిధి ప్రకారము సర్వతో

భద్రమండలమందు కుంభమును ఉంచి శుద్ధజలముచే పూరించి పంచపల్లవ పంచగవ్య పంచామృత అష్టమృదములను అందు ఉంచి తాను జపించిన మంత్రమును తల క్రిందుగా ఉచ్చరించి ఆ మంత్ర దేవతను కుంభమున అవాహనముచేసి సాంగావరణ యుక్తముగా షోడశోపచారములతో పూజించి మండలసమీపమున స్వశాఖోక్తవిధిగా అగ్నిని ప్రతిష్ఠించి మంత్రమును విలోమముగా జపించుచూ ఆవు నేతితో అష్టోత్తర సహస్రముగాని అష్టోత్తర శతముగాని హెూమముచేసి బ్రహ్మార్పణ బుద్ధితో త్యాగముచేసి పూర్ణాహుత్యంతమున ఆజ్యమిశ్రిత పరమాన్నముతో దిక్పాలకులకు క్రింద మంత్రములతో బలియొసంగవలయును.

ఆయాహీంద్రసురాధీశ శతమన్యో శచీపతే
సమస్తుభ్యం గృహాణేమం పుష్పధూపాదికం బలిం
"ఇంద్రాయనమః బలిందదామి" ఇతి సర్వత్ర.

ఆయాహితేజ సాంనాథ హవ్యవాహ వరప్రద
గృహాణ పుష్పధూపాదింబలిమేనం సుపూజితం ॥
ప్రేతరాజసమాయాహి భిన్నాంజనసమద్యుతె
బలిందత్తం గృహిత్వేమం సుప్రీతోవరదోభవ॥
నమస్తే రక్షసాంనాథ నిర్ఋతేత్వమిహాగతః
గృహాణబలిపూజాదిమయాభక్త్యా నివేదితం ॥
ఏహిపశ్చిమ దిక్పాల జలనాథ నమోస్తుతే
భక్త్యానివేదితాం పూజాంగృహీత్వా ప్రీతిమావహ ॥
ప్రభంజన ప్రాణపతెత్వమేహి సపరిచ్ఛద
మయాప్రయుక్తం విధివత్ గృహాణ బలిమాదరాత్ ॥
కుబేరతారకాధీశావాగచ్ఛేతాం సురోత్తమౌ
పుష్పధూపాదిభిః ప్రీతౌ భవేతాం వరదౌమమ ॥
ఈశత్వమెవభగవాన్ సర్వవిద్యాశ్రయప్రభో
పూజితః పుష్పధూపాద్యైః ప్రీతోభవవిభూతయె ॥
ఆయాహి సర్వలోకానాంనాథ బ్రహ్మన్ సమర్చనం
గృహాణ సర్వాన్విఘ్నాన్మే నివర్తయనమోస్తుతే ॥
ఆగచ్ఛవరదావ్యక్త విష్ణో విశ్వస్యనాయక
పూజితః పరయాభక్త్యా భవత్వం సుఖదోమమ ॥

ఈ ప్రకారము బలియిచ్చి అనంతరము అవరణసహితమగు మంత్రదేవతను తిరిగి పూజించి ప్రార్ధించవలయును.

ఆనుకూల్యం అనాలోచ్య మయా తరలబుద్ధినా
యదుపాత్తం పూజితంచ ప్రభోమంత్ర స్వరూపకం
తేనే మే మనసఃక్షోభమశేషం వినివర్తయ
పాపం ప్రతిహతంచాస్తుభూయాచ్ఛ్రేయస్సనాతనం
తనోతు మమ కళ్యాణం పావనీభక్తిరేవతే॥ ఇట్లు ప్రార్థించి మంత్రవర్ణములను తలక్రిందుగా యంత్రమందు వ్రాసి కర్పూర అగరు చందనములచే ఆలది యంత్రమును కలశమందుంచి పూజించి ఆ యంత్రము శిరమున నిడుకొని కలశోదకముచే కుశలతో గురువుచే అభిషేకించుకొన్నవాడై తిరిగి కలశమును ఉదకముతోనింపి యంత్రముతో గూడిన కలశమును భుజమున ధరించి నదియందుగాని తటాకమునగాని లోతునీటిలో ప్రక్షేపముచేసి యింటికివచ్చి గురువును పూజింపవలయును. ఇట్లు అరిమంత్రమును త్యాగముచేయుటవలన సాధకునకు సర్వారిష్టములు పరిహారమై శుభములు గల్గి వంశాభివృద్ధియగును.

ఓం ఆర్ద్రం జ్వలతి జ్యోతిరహమస్మి।
అహమస్మి బ్రహ్మాహమస్మి
అహమేవాహం మాం జుహోమిస్వాహా॥

[పై శీర్షికయం దిటుపిమ్మట "ఆరాధన" యందు "వాస్తుశాస్త్రోత్పత్తి", తత్స్వరూపము, ప్రయోజనములను క్రమముగా వివరించు వ్యాసములు ప్రకటింపబడును.]

దర్శన వీధి - V

జమ్మలమడక మాధవరామశర్మ.

బౌద్ధ దర్శనము :

బుద్ధధర్మ మిపుడు సమయసంప్రాప్తము. దీనిలో రెండు రూపము లున్నవి. ఒకటి కేవలము ధార్మికరూపము. దీని యనుయాయులు ఆధ్యాత్మికసంవేదన మావశ్యకమని భావింపరు. ఆచారవ్యవహారములు తగినట్లు ధర్మాను కూలముగా నుండుటనె యపేక్షింతురు. వారి ధార్మికాచార సంపూర్తినె వారు లోకులకు లోకభాషలో నందించిరి. రెండవది ధార్మికరూపము కన్న సముదాత్తమయిన దార్శ నికమయిన రూపము. ఇందు తత్త్వవివేచన మున్నది. ఆధ్యాత్మసంవేదన మున్నది. బుద్ధుని ప్రబోధములలోని యాచారవ్యవహారములను పరిశీలించి యనంతరకాలము లోని తర్కశాస్త్రప్రవీణు లయిన పండితులు దర్శనభావ ములను పరిశీలించి నిరూపించిరి. ఈ ధార్మికదార్శనికము లను రూపములను బౌద్ధదర్శన వివేకమునకు గుర్తింప వలెను.

గౌతమబుద్ధుని చరిత్ర సుప్రసిద్ధము. వైశాఖపూర్ణిమ నాడు జన్మించెను. మాయాదేవీ శుద్ధోదనులకు పుత్రుడు; యశోధరకు భర్త; రాహులునకు తండ్రి. అంవరను విడిచి మహాభినిష్క్రమణ మొనరించి స్వకీయప్రజ్ఞా ప్రభావమున నాలుగార్యసత్యముల ననుభవమున దర్శించి వైశాఖపూర్ణిమనాడె బుద్ధత్వము పొందినాడు. మొదటగా సారనాదక్షేత్రములో నయిదుగురు భిక్షువులకు తన ప్రథమో పదేశమిచ్చి ధర్మచక్రపరివర్తన మొనరించినాడు. భిక్షు సంఘము స్థాపించి మానవుల క్లేశముల నశింపజేయుటకై మాగధిభాషలో వినయ ధర్మ శిక్షణముల ప్రబోధించినాడు. తన యెనుబది వత్సరముల వయస్సులో వైశాఖపూర్ణిమ నాడు నిర్వాణము పొందినాడు. ఈ విధముగా నీ పూర్ణిమ బౌద్ధులకు ప్రత్యేకముగా పరిగణింప దగినదైనది.

శిష్యులందరు బుద్ధోపదేశములను కంఠధారణము చేసి నారు. మహాకశ్యపుడు సభాపతిగా ప్రథమమహాసభ (సం గీతి) జరిపి యానందుని సహాయముతో "సుత్తపిటకము" సంకలనము చేసినాడు. బౌద్ధులకందర కది ముఖ్యగ్రంథ మయినది. అట్లె "వినయపిటకము, అభిధమ్మపిటకము" వెలువడినవి. ఈ పిటకత్రయము బౌద్ధసర్వస్వము. దీని యందే **423** ఉపదేశగాథ లున్నవి. **550** పూర్వజన్మలకు సంబంధించిన జాతకకథ లున్నవి. ఇంకను వీని యను సరణమున రచితములయిన యనేకములు బౌద్ధులకు ప్రమాణగ్రంథము లయినవి. త్రిపిటకముల వలె వానిని గూడ నాదరింతురు. అధ్యాత్మవిద్యావిశేషములను తర్క బలముతో నిశ్చయించుట బుద్ధున కభీష్టము కాదు. క్లేశ దుఃఖబహుల మయిన యీ జగములో మానవుల కాచార వ్యవహారములను బాగుపరుచుటయె యాతని భావము. శిష్యు లధ్యాత్మవిషయము లడిగినను బుద్ధుడు మౌనము వహించెడివాడు. అతిప్రశ్నలు వల దనియు బుద్ధుడు నిషేధించినాడు.

బుద్ధుడు నాలుగార్యసత్యముల నుపదేశించినాడు. వాని సూక్ష్మరూప మిట్లున్నది.

1. ఈ ప్రపంచజీవన మంతయు దుఃఖపూర్ణము
2. దుఃఖసముదయము
3. దుఃఖనిరోధము
4. దుఃఖనిరోధోపాయము.

సత్యము లెన్నియో కలవు. కాని సత్యచతుష్టయము సర్వశ్రేష్ఠము. పామరులు జనన మరణ ప్రవాహములో మునుగుచు తేలుచు నుందురు. ఈ సత్యముల పర్యంత మాలోచింపరు. ఇట్లాలోచింప గలవారు విద్వజ్జనులు. వారార్యులు. కాన నివి యార్యసత్యము లయినవి.

మొదటి యార్యసత్యము దుఃఖము. లోకములో దుఃఖ మున్నది. దానిని కా దనలేము. రెండవది దుఃఖసము దయము. ఇది దుఃఖకారణము. దుఃఖము లనేకము లున్నవి. అన్నిటికారణ మొకటి కాదు. కారణము లనేక ములు శృంఖలారూపమున నున్నవి. జరామరణాద్య విద్యాంతములు పండ్రెండు కారణము. ఉత్తరోత్తరము పూర్వపూర్వమునకు కారణము. సర్వకారణ మవిద్య. ఈ పండ్రెండు నికాయములు. వీనిని భవచక్ర మందురు. దీనికె 'ప్రతీత్యసముత్పాద' మనియు పేరున్నది. భూత భవిష్యద్వర్తమానజన్మలకు సంబంధించి భవచక్ర ముం డును. తృతీయార్యసత్యము దుఃఖనిరోధము. ఇదియె నిర్వాణము. కారణపరంపరను నిరోధించినచో కార్యము లన్నియు నిరుద్ధము లగును. అవిద్య పోవును. విద్య కలుగును. నాల్గవ యార్యసత్యము నిర్వాణమార్గము. బుద్ధమతదృష్టిలో సుఖసమృద్ధి కల భోగమార్గులు కాని, తీవ్రతప మాచరించు కఠోరతాపసులు కాని, నిర్వాణ మార్గము పొందలేరు. మధ్యమ ప్రతిపద మార్గ మను సరించువారె యర్హులు. ఈ మధ్యమమార్గమె యష్టాంగ మార్గము. అష్టాంగముల ననుసరింపగా ప్రజ్ఞ యుదయిం చును. అది నిర్వాణప్రాప్త్యుపాయము. ఈ యార్య

సత్యములను సమీక్షింపగా త్రిరత్నములు గోచరించును. శీలము, సమాధి, ప్రజ్ఞ మూడును త్రిరత్నములు. బౌద్ధ దర్శనములో నివి సాధనములు. శీలమునందే భిక్షుగృహస్థులకు సాధారణములైన పంచశీలము లున్నవి. కేవలభిక్షువులకు పదిశీలము లున్నవి. వా రపరాహ్ణభోజన మొనర్ప రాదు. మాలాధారణము చేయరాదు. సంగీతము విన రాదు సువర్ణరజతములు ధరింపరాదు. విలువగల శయ్యలపై శయినింపరాదు.

ఇట్టి యాచార వ్యవహారములకు మూలముగా బౌద్ధులలో రెండు దార్శనికవాదము లున్నవి. సంపాతవాదము సంతానవాదమునని. సకల దుష్కర్మలకు దుష్ప్రవృత్తులకు మూలముగా ఆత్మవాదమున్నదని బుద్ధు డాత్మ వేరుగా నున్నట్లంగీకరింపలేదు. మానసిక ప్రవృత్తు లున్నవి. విభిన్నములయిన యనుభవము లున్నవి. ఈ సంపాతముకన్న వేరుగా ఆత్మయనునది లేదు. ఆత్మ ప్రత్యక్ష గోచరము. అది మానసిక ప్రవృత్తుల సమూహ రూపము. ఈ ప్రవృత్తులకన్న వేరుగా ఆత్మప్రత్యక్షము కాదు. ఈ యాత్మ నామరూపాత్మకము. ఇంద్రియానుభవము లాత్మస్వరూపము నిరూపింపగలవు. రూపము పృథివీజల తేజో వాయువులనెడు నాలుగు భూతముల గలుగును. మనోమానసిక ప్రవృత్తులకు నామమనిపేరు. కాగా ఆత్మ శరీరమనోమానసిక వృత్తుల సముచ్చయ మాత్రమె. రూపమొక్కటి శరీరాత్మకము. నామము నాలుగు విధములు :—వేదన, సంజ్ఞ, సంస్కారము, విజ్ఞానము నని. ఆత్మ, రూపవేదనా సంజ్ఞా సంస్కార విజ్ఞానము లనే పంచస్కంధ స్వరూపమె. ఇది సంఘాతవాదము.

సంతానవాద మీ విధముగా నుండును. ఈ యాత్మ కాని, యీ జగము కాని యనిత్యము. ఇవి క్షణద్వయమయిన నుండవు. ప్రతిక్షణమివి పరిణమించును. వీని స్వభావమె యిట్టిది. జీవజగములు పరిణామ శీలములు. జలప్రవాహమువలె దీపశిఖవలె నివి నిత్యము పరిణమించుచున్నవి. జలప్రవాహములో నిన్నటి జలమీనాడులేదు. దీపశిఖలో గడియ క్రిందటి జ్వాల యిప్పుడులేదు. జల శిఖలు లవ కాల ముండి పోయినవి. అనంతరలవస్థితికి కారణము లయినవి. వాస్తవముగా జీవజగములలో నేకత్వము లేదు. కాని ప్రవాహ రూపముగా నవి యేకముగా భాసించుచున్నవి. త్రిపిటకములిట్లు చెప్పుచున్నవి. ఆత్మ కలదని యొకవాదము. లేదని వేరొకవాదము. ఈ సత్తాసత్తల సారము నిశ్చయించుటకై పరిణామ వాదమును బౌద్ధులంగీకరించుచున్నారు. ప్రపంచములో పరిణామమున్నది. అది సత్యము. కాని పరిణామి పదార్థ మొకటి యందు లేదు.

బుద్ధుడు నిర్వాణము పొందినాడు. అనంతర మాతని ధర్మ మనేక విధముల విస్తరించినది. వంద వత్సరములకు రెండవ సంగీతి వైశాలి నగరములో జరిగినది ; అందు వాత్సీపుత్రీయ భిక్షువు బౌద్ధాచారము లందును దర్శన వాదములందును ప్రతిఘటనము ప్రదర్శించినాడు. బౌద్ధ సంఘమున రెండు వాదములు బయలుదేరినవి. స్థవిర వాదము మొదటిది. మహాసంఘిక వాదము రెండవది. ఇందు మొదటివారు ప్రాచీన రీతులను మెదిపి మెదిపి చెప్పిరే కాని యేమాత్రము సంశోధన మంగీకరింపలేదు. రెండవవారు సంశోధనవాదులు. పూర్వబౌద్ధమున ననేక విధముల పరిశోధన సంశోధన విశోధనము లొనర్చిరి. అప్పుడు పదునెనిమిది సంప్రదాయములు బయలుదేరినవి. వానికి నికాయములనిపేరు. వసుమిత్రుడను బౌద్ధుడు "అష్టాదశ నికాయశాస్త్ర"మను గ్రంధమున వీని స్వరూపము విశదము చేసినాడు. ఇదియు కాలాంతరమున భేదాంతరములు కలదై "మహాయాన" మార్గమున కవకాశ మిచ్చినది. ప్రాచీనమగు స్థవిరవాదము "హీనయాన" మను పేరుతో సనాతనవాదముగ నున్నది. హీనమహాయానములందలి రీతులు బౌద్ధదర్శన మార్గముల కాకృతినిచ్చినవి. మహాసంఘికులు లోకోత్తర బుద్ధుని సిద్ధాంత మాదరింతురు. వారి దృష్టిలో బుద్ధుడు సర్వశక్తి సంపన్నుడయిన లోకోత్తర పురుషుడు. సాంసారిక ధర్మము లాతనిలో నేమాత్రమును లేవు. తన శక్తి విశేషముచే స్వభావ ప్రవృత్తులను నిరోధించుకొనినాడు. ఆత డవతార పురుషుడు, శాక్యముని ; లోకోద్ధారమునకు లోకమనువర్తించి యవతరించినాడు. బోధిసత్వప్రాప్తి భిక్షుజీవనమున పరమ సంపత్తి. ఇది యొక తెగవారి భావము.

సర్వాస్తివాదులు కొందరున్నారు. వారిట్లు భావింతురు. జగములోని భూతాత్మక పదార్థము కాని చిత్తాత్మక పదార్థము కాని త్రికాల సత్యపదార్థమె. వీరి దృష్టిలో బుద్ధుడు దైవశక్తి సంపన్నుడయిన మానవమాత్రుడెకాని యవతార పురుషుడుకాడు. ఇట్లె బౌద్ధమునందు సమ్మితి వాదమని వైపుల్యవాదమని యనేక వాదభేదములున్నవి. వైపుల్యవాదమున విప్లవాత్మకము లయిన సిద్ధాంతము లున్నవి. ఇందు మహాయానమె కాక తాంత్రిక వజ్రయానమున్నది. వీరి నిర్ణయములో స్త్రీ పురుషుల సంగమ తంత్రమున్నది. వీరు బుద్ధుని యస్తిత్వము నంగీకరించినట్లును తోచదు. వీరందరు యోగినులు యోగులు నయినారు. అందరకు సంగమ తంత్రయోగ సాధనమున కభ్యనుజ్ఞనిచ్చినారు. వైపుల్యవాదులలో నందరికన్న ప్రముఖముగా నాగార్జునుడు పరమాచార్యుడయినాడు. కాగా మహా సంఘికుల వైపుల్యవాదము మహావికాసము పొంది మహాయానముగా మారి

నది. నేడును మహాయాన ప్రచారము తిబెత్తు, చీనా, కొరియా, జపాను, మంగోలియా దేశము లందున్నది. వీరు మహాయానవాదులు. వీరు బౌద్ధులలోని స్థిరవాదులను నిర్వాణ ప్రాప్తికి నికృష్టమార్గులని "హీనయాను" లని పేరుపెట్టినారు. హీనయాను లనబడిన స్థిరవాదులు దక్షిణ భారతములో నున్నారు. శ్రీలంకలోనున్నారు. బర్మా, సయాం, జావాది దేశములలో నున్నారు.

బౌద్ధులకు మూడు యానములున్నవి. అవి జీవన్ముక్తి సాధనములు. పరస్పరము విలక్షణములు. జీవన్ముక్తిని వారు బోధియందురు. శ్రావకబోధి - ప్రత్యేక బుద్ధబోధి - సమ్యక్సంబోధియని వాని పేర్లు. స్వరూపమిట్లుండును.

1. శ్రావకబోధి :— వీరి యాచర్యము హీనయానము. బుద్ధుని సమక్షమున ధర్మోపదేశము పొందినవారు శ్రావకులగుదురు. ఇతరులను వారనుసరింప నక్కరలేదు. వార ష్టాంగమార్గ మనుసరించినచో రాగద్వేష రహితులై విషయ వాసనా వాగురములనుండి ముక్తులగుదురు. వీరికి బుద్ధానుస్మృతి, ధర్మానుస్మృతి, సంఘానుస్మృతి ముఖ్యములు. వీనివలన శ్రద్ధాసమాధులు కలుగును. అజ్ఞానముతో జీవనము గడుపువారు పృథగ్జనులు. బుద్ధుని జ్ఞానరశ్మి ప్రసరించినచో సాధకుడు నిర్వాణమార్గారూఢుడగును. ఇట్టి వానిని "ఆర్య" అని శాస్త్రీయముగా వ్యవహరింతురు. ఆర్యుడు మార్గావస్థలో నుండగా "గోత్రభూ" అగును. ఇట్టివాడేడు జన్మల తరువాత జన్మపొందడు. ఫలావస్థ కర్హుడగును. భవచక్రము పొందడు. అర్హత్పదము పొందును. ఆత్మకల్యాణము సంపాదించును. ఈత డితరులకు నిర్వాణ మిచ్చుటలో ప్రవేశింపడు.

2. ప్రత్యేక బుద్ధబోధి :— బోధిసత్వ సాధనమున కిది సూచకము. గురూపదేశము లేకున్న నిట్టివాడు స్వకీయ స్ఫురణముచే బుద్ధత్వము పొందగలడు. ఇట్లు బుద్ధత్వము కలిగినను ఇతరుల నుద్ధరించు శక్తి కలుగదు. ద్వంద్వ జగమును దాటి నిర్జన స్థానమునజేరి యేకాంత సాధనమున విముక్తి సుఖము నాత డనుభవించును.

3. సమ్యక్సంబోధి:— వీరు మహాయాన ముఖ్యసిద్ధాంతములను సంభావింతురు. మహాయానమునందు బోధి సత్వవిధానము విశిష్టము. బోధియం దిచ్ఛ కలవారు బోధి సత్వులగుదురు. ఈ యవస్థను పొందిన సాధకులు దాత్తులు మహనీయులుదారజీవనులగుదురు. విశ్వశ్రేయము సంపాదించుటయె వారి పరమ లక్ష్యము. బోధిసత్వు లొకవిధముగా స్వార్థులు. వారి "స్వ" పరిధిలో ప్రపంచములోని సర్వప్రాణులుండును. మహామైత్రి మహాకరుణ కలవారై పిపీలికాది హస్తిపర్యంతము సకల ప్రాణుల దుఃఖమును తమదిగా భావించి తన్ముక్తికై నిరంతరము యతింతురు. అంతవరకు తమకు ముక్తికలుగు నట్లంగీకరింపరు. ప్రాణిక్లేశముల జూచి వారు ద్రవించి పోదురు. "నేనేమేని పుణ్యమార్జించినచో నది సర్వప్రాణి దుఃఖశాంతి కగు గావుత !" యని వారి సంకల్పము. ముక్తజీవుల హృదయము నందలి యానందము వారలకున్నది. అదియె వారి రసమయ జీవనానందము. వారి దృష్టిలో మోక్షమరసికము ; అది వారికక్కరలేదు. "మోక్షేనారసికేన కిం?"

బోధిసత్వులు మొదట బోదిచిత్తము సంపాదింపవలెను. సర్వజీవ సముద్ధారమునకై సమ్యక్సం బోధిలో చిత్తమును ప్రతిష్ఠితము చేసికొని యుండుటయె బోధిచిత్త గ్రహణము. దీనికై సప్తవిధానుత్తర పూజావిధానము లున్నవి. దాన, శీల, క్షాంతి, వీర్య, ధ్యాన, ప్రజ్ఞలను షట్పారమితల నార్జించి ప్రాప్యము పొందవచ్చును. ఇందు ప్రజ్ఞాపారమితయె పూర్ణజ్ఞానము, సర్వజ్ఞత. ఇది శూన్యతలో ప్రతిష్ఠితుడగు వానికి గలుగును. సంబోదినిష్ఠమయిన చిత్తము నిస్స్వభావము, నిరాలంబము, నిరాలయము, సర్వశూన్యము, ప్రపంచాతి క్రాంతమునగును. ప్రజ్ఞాపారమితను దేవీ స్వరూపముగా వీరుపాసింతురు. బోధిసత్వు లుపదేశింతురు. ప్రాణులకు ముక్తి నీయఁగలరు. వారల కట్టి యోగ్యత యున్నది. హీనయానులు నివృత్తి ప్రధానులు నిరీశ్వరులు. మహాయానులు ప్రవృత్తి ప్రధానులు భక్తి భావాన్వితులు. జీవుల యాధ్యాత్మిక ప్రవృత్తులను వికసింప జేయుదురు. వైపుల్యావాదులకు మంత్ర తంత్రములం దాదరమధికము. నాగార్జునుడు తాంత్రిక శిరోమణి, తంత్ర విద్యాప్రవీణుడు. గుహ్యాశికల నన్నిటిని మహాయానమున జేర్చిన తంత్ర విద్వాన్. శ్రీ పర్వతమున మంత్రయాన ముదయించినది. మంత్రయానమునుండి వజ్రయాన ముత్పన్నమయినది. మంత్రమునకు మద్యము యోగమునకు సంయోగము సహకరింపజేసికొని వారు "వజ్రశేఖరు" లయినారు. వజ్రయానము దర్శన దృష్టిలో శూన్యవాదము. కాని యాచారమున తాంత్రిక క్రియాకలాపము బహులమయినది. తాంత్రిక బుద్ధధర్మము వికసించి యిట్లయినది. ఈ వజ్రయానమే సహజయానముగా మారినది. బుద్ధుడు తత్త్వ విచారణమునకు తావీయలేదు. ధర్మాచరణమె యుపదేశించినాడు. వజ్రయాన శూన్యమహాయాన మంత్రయాన సహజ యానములలో ధర్మము దూరమయినది. తత్త్వజ్ఞానము బాకా పట్టినది. తత్త్వదృష్టిలో తార్కికదృష్టి ప్రవేశించినది. నాలుగు సంప్రదాయము లుదయించినవి.

1. వైభాషికము—బాహ్యార్థ ప్రత్యక్షవాదము.
2. సౌత్రాంతికము—బాహ్యార్థానుమేయవాదము.
3. యోగాచారము—విజ్ఞానవాదము.
4. మాధ్యమికము—శూన్యవాదము.

క్రమముగా వీని పర్యాలోచనము బౌద్ధ దర్శనమందలి యారాధన మగును.

'ఆ రా ధ న'

ఆరాధనా మగ్న హృదయారవిందమ్ము
భవదీయాగమన కుతూహలయై—
విరియించునో దేవ !....
వికసించునో దేవ !....

మగ్నమానస సరోవరమున
త్వదీయ వాగమృతఝరులే
కవితలై ప్రవహించునో—దేవ !
చరితార్థమై స్రవియించునో—దేవ !

అవరోధితానంద వనిలో
చిన్నవోయిన చిత్తములో
జిద్విలాస రహితా వయవములతో
నెవ్విధముగా నిన్ ఐల్కరింతునో ప్రభూ !
నే నేమార్గగామినై నిన్‌దర్శింతునో ప్రభూ !....

భక్తిమయ రాగరక్తిమ
చిగురాకు సెజ్జలో చరియించక మునుపే
ముక్తికై మూగగొంతుక విప్పి—నే
పాడ దలతునో ప్రభూ !....
అవ్యక్త అనురక్తిలో—వలపించినే
కౌగలింతునో ప్రభూ !....
తాదాత్మ్య భావమున తరియించు జీవితము
ఆవేదనా వహితయై హరియించునో ప్రభూ !
కనుపించదో ప్రభూ !....

వృథాగీతిక వ్రాసి—వ్యథాగానము చేసి
కాలహరణమె కవిసి—రోదితాధరముల రోసి
నే పారుష్యమే ప్రకటింతునో ప్రభూ !
నీ రహస్యమె గర్హింతునో ప్రభూ !

ఆత్మార్పణము చేసి....విశ్వవిపంచి మ్రోయించి
భక్తితో జగతినే ప్రేమించి—భగవదనురక్తినే
నే నెలకొల్పుతా !....అవ్యక్త
ఆనందమే వెదజల్లుతా !—

నిత్య నూతన శక్తులుద్దీపనమొనర్చి
నైమిత్తి కాందోళనావేశమే మరల్చి
మించుతా—దేవప్రియ దూతికల—
ప్రేమించుతా—దేవాంశ సంభూతుల—

దూతికలో దూతినై
భక్తునిలో భక్తినై
అంశలో నంశనై
అంతరించియె పోతా !

సంతరించుకు పోతా !
స్వామి అనురక్తినే—
చింతలే యెడబాయ కుంటాయ్ !
వంతలే బడబాగ్నులగుతాయ్ !
చింతవంతయె లేక స్వేచ్ఛమై
జీవించుతా !
భగవానునిచెంత చేరగ
ధ్యానించుతా !

ప్రేమింతు—భవదీయాగమన కాంక్షతో—
కామింతు—గౌరవాదర ప్రమోద వాంఛతో—
వరియింతు నీ జీవనమునే—
చరియింతు నీ పాదసన్నిధినే—

*　*　*

యల్లాప్రగడ వాసుదేవమూర్తి

PRACHETAS' PRAISE OF GOD

(From Srimad Bhagavatam)

"To Thee, O Lord, we bow down!
Thou dost charm away
Life's long dream of sorrow;
With thy holy name on his lips,
Meditating within the heart
Upon thy divine attributes,
Man walks thy blessed path.
Thou art beyond the reach of the mind;
Words cannot express thee;
The way of the senses is not thy way.
Blessed are they who know thy pure blissful Self,
For they shall be free from the bondage of the world.
"We bow down to thee!
Thou art the Lord of Love,
The Lord of thy worshippers;
Thou dost deliver us from all evil.
Blessed are those who know thee as their very own,
For they shall find peace.
"Thou art the innermost Self of all;
Thou knowest our heart's desires.
May we realize thy love!
Thou art limitless and thy glories boundless,
For thou art infinite.
"If through bondage to Karma
We go through rounds of birth and death,
May we in every life have the pure joy
Of mingling with thy devotees:
This we deem the greatest blessing.
"Thy devotees, the free souls, always speak thy Word:
They look with an equal eye upon all;
Freed from earthly attachments
They live united with thee.
They bless the earth by their living;
Their lives are a purifying light:
The least association with them
Frees man from the terror of death.
"Thou art indeed the great healer,
The destroyer of worldliness and death,
The giver of eternal life and blessedness.
Who can sing thy infinite glory?
Thou art all and everywhere.
We bow down to thee again and again!"

(With the kind Courtesy of Sri Ramakrishna Math)

ANDHRA ARCHITECTURE

By
V. V. TONPE

III—FOREIGN INFLUENCE ON HINDU ARCHITECTURE

(*ii*) *Muslim Influence*

The Muslim influence on Hindu architecture may be conveniently said to have commenced from the establishment of the political supremacy of the Moguls by Babar in 1526. But for over two centuries before this date the path was being paved for this enriching influence on Hindu architecture in a slow but steady process. The Muslim influence, like the Persian and the Greek influences, was again a re-adjustment of artistic standards than a complete change in artistic ideals. One out-standing feature of this influence is in the palace replacing the temple or the monastery as the centre of creative art. As the Mogul rulers claimed no divine ancestry, dominant themes of art ceased to be religious. The romances of the rulers, the stories of war and peace, the legends of chivalry and the ceremonial state parades became the sources of inspiration to the artist. Before we take up Muslim influence we shall try in this article to establish the gradual transition that was brought about in artistic standards for over two centuries.

Muslim Invaders

In the Muslim courts sculpture as such had no place though it was to be found as a decorative device. But in architecture a fresh wave of new constructive problems swept over the traditional Hindu standards thereby enriching the magnificence of the ancient art in India. Many mosques were built with the aid of Jain and Hindu temple craftsmen. As Havell points out, "Indian Saracenic architecture testifies not so much to the creative genius of the Moguls as to their capacity for assimilating the artistic culture of the alien subject races " (1) Even the iconoclast Mahmud of Ghazni, who had no respect for anything except loot and power, wrote of Mathura as a place where there are " a thousand edifices as firm as the faith of the faithful; nor is it likely that this city has attained its present condition but at the expense of many millions of dinars, nor could such another constructed under a period of two centuries." The Saracenic art which got into India with the Muslim invaders was, therefore, a characteristic style which commixed with the Indian standards and produced a synthesis of a Hindu-Muslim civilization.

The Ghaznavid Period

The capital of Ghazni is said to hav been adorned with palaces and public buildings, mosques, pavilions, reservoirs and aqueducts. It is quite possible that many Indian artists helped in the making of this city. As not much remains of the capital, it is very difficult for us to estimate the value of art in Ghazni's time. Even the tomb of Mahmud is in ruins and it will not help us to form any opinion of the art of Ghazni's days. There are, however, two minars or towers of victory one of which was erected by Mahmud himself while the other by Masud. Ferguson describes them as follows:— " the lower parts of these towers is of a star-like form the plan being apparently

1. 'The Ideals of Indian Art' by E B. Havell.

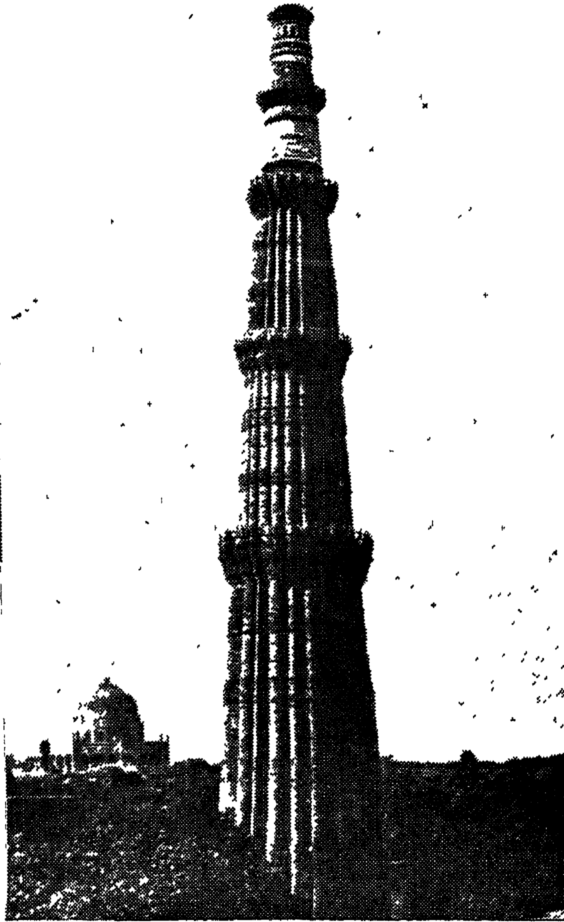

Fig 1.

formed by placing two squares diagonally the one over the other. The upper part, rising to the height of 140 ft. from the ground, is circular; both are of brick-work covered with ornaments of terracotta of extreme elaboration and beauty and retaining their sharpness to the present day."

Pathan Pertod

Between the advent of Shahab-ud-din Ghori in 1192, and the Moghul occupation of India, the Sultans and Emperors of the feudal order maintained an almost continuous architectural activity. They generally marked their conquests with a victory tower or an impregnable fort or a splendorous palace. During those fine centuries many dynasties changed leaving behind them a host of architectural monuments at Delhi, and in the Provinces of Ajmeer, Jaunpore, Gujerat, Malva, Bengal, Gulburgha, Bijapur and Sind.

In the early stages the Pathans seem to have satisfied themselves with remodeled Jain temples. They constructed colonnaded courts of the Jain temple, removing the temple in the middle and adding a new wall on the west side, adorned with Mirhabs. Next they began to erect a screen of arches in front of the Jain pillars. They got them decorted by Indian artisans, mixing natural and religious motifs together.

The Kutub Minar

The Kutub Minar (Fig. 1.) is a great minarette, 242 ft., in height and 48 ft., 4 inches in diameter which marks the next stage of the growth of architecture during the Pathan Period. In the main column there are four boldly projecting balconies, one at 97 ft , the second at 148 ft., the third at 188 ft., and the fourth at 214 ft., from the ground. In between them there are richly carved elevating belts which are inscribed. The projecting ribs form the flutes and are either angular or circular.

The name 'Kutb' has an interesting origin. The mosque is colloquially known as the 'Kutb.' It is believed that it is named after the Sultan Kutb-ud-Ibak (1205—10) during whose viceroyalty it was completed. But the construction is really named after Kutb-ud-din of Ush near Baghdad, who was a saint and who lies buried near, and is remembered popularly as Kutb Sahib.

Muslims believe in summoning the faithful to prayer at the appointed hour by a loud call uttered by an official who is known as *muazzin.* In order to facilitate his work mosques were generally provided

with a minaret or two, from which the summons could be proclaimed. These minarets were either attached to the mosque or were situated a little farther from it. The Kutb Minar is one such detached minaret in existence. Like the mosque near by, it is named after the saint and not after the prince. It was erected about 1232 A.D., by the Sultan Iyaltimish who made some additions to the mosque which was built about thirty years earlier than the Kutub Minar.

The details of the mosque are the specimens of the work of Hindu masons. Fergusson described it as "the most beautiful example of its class known to exist anywhere."

Iron Pillar

In the vicinity of the Kutb Minar is the Iron Pillar (Fig. 2), 22 ft., above ground with the diameter of 16.4″ at the base and 12.5″ at the capital. It was erected about 400 A.D. It speaks of how our ancestors were able to forge a bar of iron larger than that has been forged ever in Europe up to a very late date. It is almost equally interesting to find that after an exposure to wind and shower for fourteen centuries, it is not only unrusted but capital and inscription are as clear and as sharp now as when put up. To give one an idea of the circumference of the pillar there is a tradition respected which goes as follows: if a man rests his back to the pillar and tries to touch his finger tips running his hands round the pillar he would live to be a centenarian Many try and go disappointed to learn that they are not destined to be.

At the Kutb mosque and the Iron Pillar eleven pointed arches are built, eight smaller and three larger some of which can be seen in Fig. 2. They are Muslim in form, but in construction they are Hindu. The faces of these structures are decorated

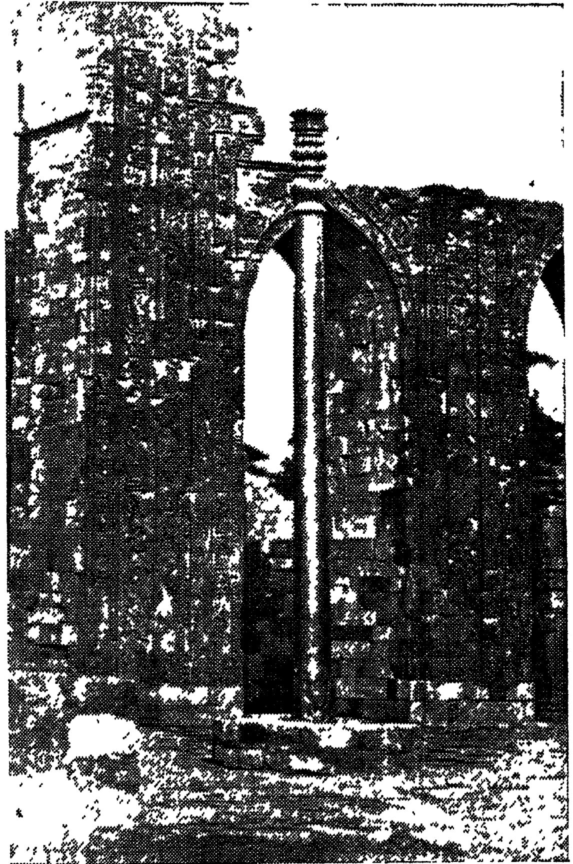

Fig. 2

with 'a lace-work of intricate and delicate carving.'

Gateway of Ala-ud-din Khilji

A hundred years later Ala-ud-din Khilji constructed a gateway (Fig. 3) which vouchsafes the advancement made by the indigenous mason in the art of building. They got familiar with the foreign styles which their patrons wished to have. Though a diaper pattern on the walls and the decorative pendentive speak much of the artistic taste of the Muslim builders, the baldness of the lower part of the structure shows that orientation was not yet complete.

Tomb of Tugluck Shah

After Ala-ud-din, there is a perceivable change in the style of architecture. The decorative designs of the early Pathan

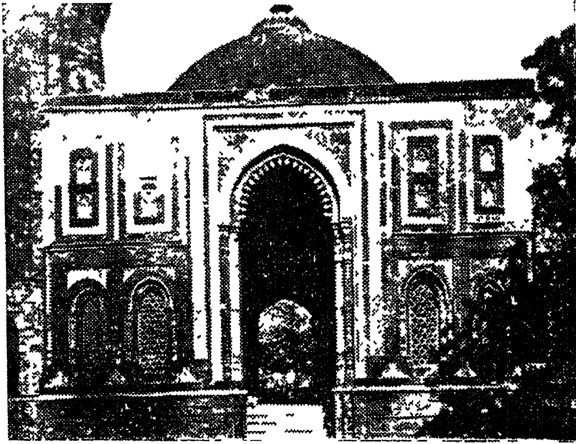

Fig 3.

period dissolve themselves into simple designs. In Tugluckbad, the fortress town founded by Tugluck Shah in 1321, Tugluck's tomb (Fig. 4.) which was completed by his successor, is a characteristic example of this simplicity.

The tomb of Sher Shah is the last of the series of the Pathan mausoleums. It is an extraordinary monument situated on a square terrace in the middle of a large tank, near Shahebad. The terraces outside are ornamented by bold octagonal pavilions on the corners. They support the central dome while small bracketed kiosks break the outline. Other kiosks relieve the simplicity of the composition but do not remove it from its solidity.

The Mosques of the Pathans

The mosques of the Pathans bore the same stern aspects as their tombs did. During Sher Shah's reign there was some elaboration of detail. But there is a great difference between the hard contours of the Kala Masjid in Delhi and the mosques of the later times. These are more ornamental with marble and decorated designs to their credit. The angles of the buildings are relieved by Kiosks, which are supported by richly bracketed pillars.

Provincial Peculiarities

The Pathan architecture developed into an extraordinary style of building construction in the provincial kingdoms of Jaunpore, Gujerat, Halwai, Bengal, Gulbargah and Bijapur This was due to the great fusion that took place between the desires of the local Sultans and the skill of the artisans. Peculiarly enough most of these artisans were Hindus or Hindu converts into Islam.

There are certain peculiarities in constructions erected at all the provincial kingdoms mentioned above which are worth studying. To the arches, domes and radiating vaults of the mosques at Delhi there were added in the cloisters surrounding the courts and in the gallaries in the interior, short square pillars, with bracket capitals, horizontal architraves and roofs of flat slabs, as in the Hindu and Jain temples.

Before taking up the great buildings constructed under the Moghul rulers of India, let us study some of the chief monuments of these provincial cities.

The Jaunpur Architecture

Among the many independent states formed at the close of the fourteenth century, the most dominant was the Sharki, or Eastern Sultanate, which had

Fig. 4.

its capital at Jaunpur forty miles from Benares. During its short period of glory the sovereigns occupied Hindu temples and replaced them by mosques worked up on a characteristically grand scale. The most impressive of the Jaunpur mosques is the Atala, completed in 1408. The main portal of the mosque is reproduced in Fig. 5. The gateways and great halls are thoroughly Muslim in style. They have radiating arches and true domes. But in the cloisters and inner galleries, where roofs were not necessary, square pillars, generally borrowed from Hindu temples, are utilized, and the construction is Hindu. The mosque is so full of cells that Baron Hugel, a German critic, thought it was originally a Buddhist monastery.

The next impressive mosque of the city is the Jumma Masjid. Shah Ibrahim commenced constructing it in 1419 A.D., and Husain (1451–78) completed it.

There is the smallest mosque in the city known as Lal Darwaza. It is an example of the mixed influence of Hindu and Muslim architecture.

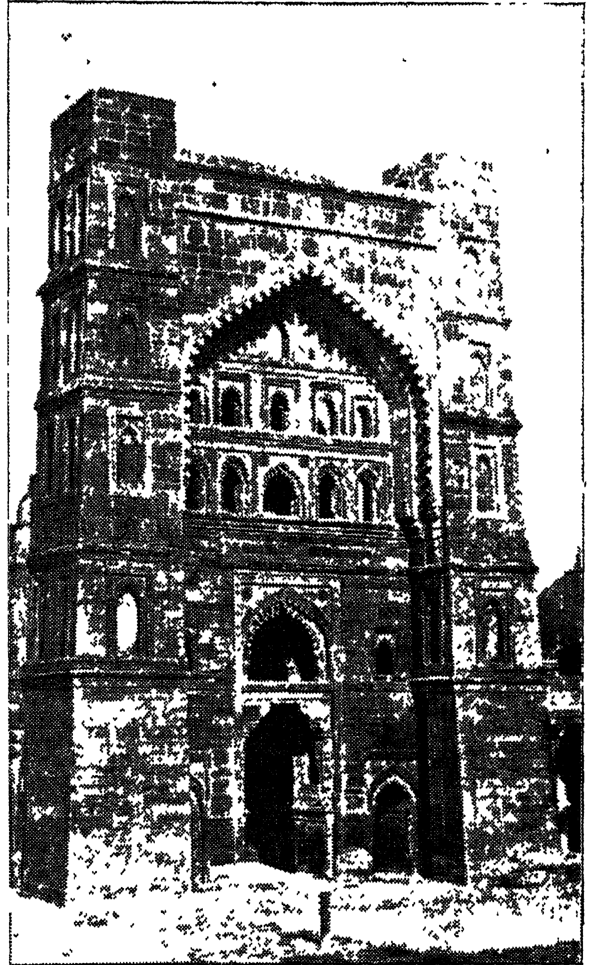

Fig. 5.

Monuments at Ahmedabad

Ahmad, the second king of the Muslim dynasty which overpowered Western India, renamed Kurnawutti as Ahmedabad. He constructed many edifices here among which the Jumma Masjid is outstanding. It is described as one of the most beautiful mosques in the East.

Apart from the other mosques at Ahmedabad, there is a tomb at Sirkej, about five miles from the city. This was built by Muhammad Shah in 1445 A.D., in honour of Ahmed Gunj Buksh, the adviser of his father.

All these buildings are in their style and detail counterparts of the temples at Chandravati and Abu. The decorations vouchsafe the love of Muslims for ornamentation which was quite noticeable under the Caliphs.

Muslim Monuments at Mandu

There is a great mosque at Mandu which was built by Hoshang, the second king of the Ghori dynasty. The mosque seems to have had its origin from the ancient tradition of Dhar, the Hindu capital on which the Muslims founded their city of Mandu. The old techniques of building and of the materials which were available to the Hindu and Jain builders have been utilized here.

The Bengal Architecture

Under the patronage of its independent kings Bengal developed a Muslim style of

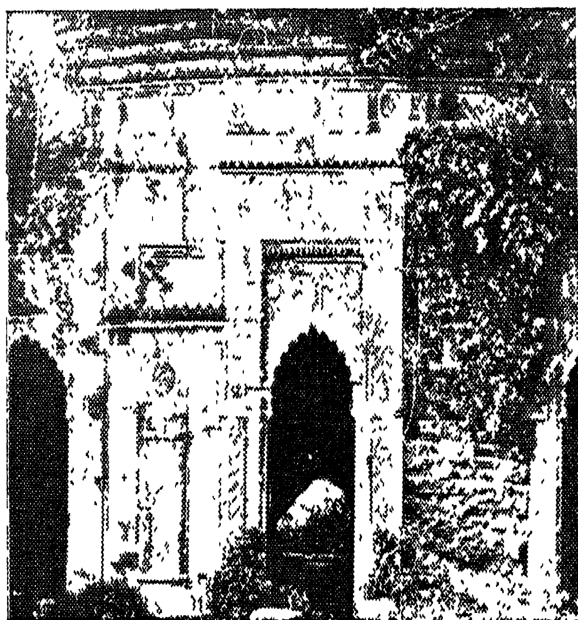

Fig. 6.

its own. It does not resemble the styles found at Delhi, or Jaunpur, or any other style. It is a purely local one. Yet it is not without considerable merit in itself.

There are two characteristics of this style: one, its pillars are heavy and short and are made of stone. They support pointed arches and vaults in brick; and second, the curvilinear cornice immitations of the extensive ruins of the cities Gaur and Pandua in the Malda District. The buildings are generally built of brick and are little attractive. But one mosque, known as the Small Golden, or Eunuch's Mosque at Gaur, is built wholly of basalt massive solidity. This fine building is called as 'the gem of Gaur'. It was erected about 1500 A.D. It is covered inside and outside with beautifully chiselled designs, including the Indian lotus. The gateway of mosque is illustrated in Fig. 6.

Bijapur Architecture

The Adil Shah dynasty reigned Bijapur from 1501 to 1660 A.D., during which time it established a resplendent architecture. The first and fore most of edifices coming under this style is the Jumma Masjid which remained unfinished. We shall be dealing with this style in detail in this chapter under the Muslim infiuence on Andhra architecture.

Moghul Architecture

Though some critics deal with the above referred styles and the Moghul style under two different headings, we are justified in dealing with them as one as Fergusson did because there is practically very little difference between the styles which came to be perfected under the Sultans of Ahmedabad, Jaunpore, Gaur, Gulbargah and Bijapur and the Moghul style. For the sake of convenience we shall take up this subject in the next article.

(to be continued.)

HINDU IMAGES - 3

By

T. N. SRINIVASAN, M.A.

In a comparative study of images, it is essential to know in detail the materials used for making them and also the mode employed for their creation. Besides our country, all ancient countries i.e. China, Japan on the eastern side and Egypt, Greece and Rome on the Western side were interested in the cult of image-making. In fact the much used word 'Iconography'—to signify the study of this subject is itself a foreign word, absorbed into the English language. It is derived from the Greek word 'EIKON', which was meant to signify 'the figure representing a deity or a Saint in painting, mosaic, sculpture or metals'. This word was absorbed into the English usage and after some modifications became 'Icon', while a study of images or icons was entitled 'Iconography'.

Image making was one of the popular arts of most of the ancient nations. The Sumerians, who developed a high degree of cultural attainment near the Persian gulf and whom historians consider as ethonologically allied to the Dravidians of India were skilled artists. In the discoveries made at Kish, there are mostancient examples of their plastic art dating back to about 3500 B.C. Images of their most popular deities like NINGIRSU, ISHTAR and icons of their priests like GUDEA, which is notable specimen of Sumerian portrait-sculpture are a few of the images that originated even in that dim-past.

The rulers of Assyria were able for their patronage of temples and images. The Assyrians were worshippers of a Semitic god Ashur, whom they adored as their national deity. Among the extinct European nations, the Romans and the Greeks, whose ancient lands were the present Italy and Greece respectively, were very great patrons of Art in all its varied branches. Creation of images was one of their artistic masterpieces and the numerous temples and images that still remain as remnants of their ancient civilisation indicate the high watermark of their artistic embellishments. It is unnecessary to indicate here that among the 'Seven wonders' of the ancient world, the great marble statue of Zeus at Olympia made by Pheidias (490–432 B.C), reputed to be about forty feet in height and the colossal statue of Apollo raised at Rhodes harbour in copper by Chares about 280 B.C. are classical examples of ancient Image casting in these countries.

The beautifully cast bronze image of Buddha by Tori of the Asoka period (600 A.D.) in the much venerated Horyu-ji monastery at Nara in Japan and also the beautiful wooden Statue of Kwannon-Bosatsu in the same place, besides thousands of Buddhistic images show that Japan had a school of her own in artistic development. The beautiful colosal statue of Buddha in Kamakura, ascribed to Nihara Hisatomo of the 13th century is one of most charming images of Buddha expressing the infinite love and charming disposition of this great personality.

Thus it may be seen that most of the ancient nations developed this art, according to their own religious and socialistic patterns. But it must be accepted that the development of this branch of art, like its sister-sciences like painting, Architecture, in our country was one of sublime

manifestation—a science of aesthetics, breathing an air of the higher ideals in man. To fully realise the magnificience of our Art, it is necessary to have a proper understanding of our view of art.

The Hindu conception of art proper may be said to lie in the aesthetic conception of *rasa*. A work of art may be said to be *rasavant*—having *rasa*; the critic, connoisseur or the ordinary spectator may be called a *rasika*, the act in and through which the aesthetic emotion is enjoyed or contemplated may be styled *rasavadhana*.

This ancient word *rasa* occurs in the Rigveda itself, where it is applied to mean flavour or taste. In the period of the Upanishads, the significance of this quality developed and *rasa* became the idea of an essential element in man. The Taittiriya Upanishad states:—

" He is *Rasa*, having obtained Him, the soul becomes full of bliss ". (II.7)

Ananda Vardhana, a celebrated writer on poetics, indicates that the notion of *rasa* first came to be applied to literature through the great poet Valmiki and points out in support of this to the second chapter of the Balakanda of the Ramayana, wherein the incident of the two Karuncha birds are described. The poignant tragedy of the shooting of the male bird by the hunter lay heavy on the poet's heart till he burst out in an ecstatic verse of exquisite melody and pathos, which formed the first two lines of his immortal epic poem—and that it was the *rasa* or the rhythmic mental expression which proceeded from him that created a monumental literary edifice.

Rasa is a very subtle state, requiring the manipulation of several different kinds of emotions, and a host of feelings into a judicious mixture, before it may be evoked in the minds of persons. The Hindu writers on poetics classified emotions into lasting or permanent and incidental or transitory. There are eight lasting emotions—*Rati* (love), *Hasa* (laughter), *Soka* (sorrow), *Krodha* (anger), *utsaha* (high spiritedness), *Bhaya* (fear), *Jugupsa* (repugnance) and *Vismaya* (astonishment). *Santha* is not generally taken among these as it represents a mental state in which we regard the world as *Maya* or ephemeral.

These eight lasting emotions in conjunction with their associated groups of feeling may create eight different forms of *rasa*. It is now necessary to know how the *rasas* correspond to emotions.

The emotion of love and the transitory feelings, longings, anxiety and madness arising out of that emotion are bound up with the *Sringara* or the erotic *rasa*.

High spiritedness and the incidental feelings of arrogance along with joy and exultation are the indications of the *Vira* or the heroic *rasa*.

Anger and the accompanying feelings, indignation inconsistancy, envy, cruelty, agitation occur with the *Roudra* rasa—the *rasa* of fury.

Mirth with its attendant states of weariness, stupor evoke the *Hasya* rasa or the emotion of comedy.

Astonishment and the feeling of joy, fright, agitation, create the *rasa* of wonder known as *Adbhutha rasa*.

The emotion of sorrow is production of the *Karuna rasa*—the feeling of pathos.

Disgust and the ephemeral feelings, agitation, sickness provoke the *Bhibhatsa rasa*—the *rasa* of indignation.

Bhayanka rasa is caused by the emotion of fear or terror.

The *rasas* are also identified with certain colours which in turn are attributed to certain divinities. For instance, *Sringara rasa* is associated with *shyama* or dark colour and is attributed to god

Vishnu; *Hasya* or the cosmic *rasa*, with the colour white and the god Rama; *Raudra*, the furious *rasa* and *Vira*, the heroic *rasa* go with the colours red and the gods Rudra or Siva and Indra respectively; *Karuna* or the *rasa* of pity allied to the grey colour and to the god Varuna; *Bhayanka* or the terrible *rasa*, is ascribed to a black colour and to the diety Yama; Bibhatsa or the *rasa* of disgust is indicated by the blue colour and to god Siva in his pacific forms as Mahakala; *Adbhutha* or the *rasa* of wonder is assigned a yellow colour and to the diety Brahma.

As mentioned in '*sukranidhi*' an ancient treatise on art, the elements from which the artist creates his work of art are taken from nature, but they are only the alphabets out of which he moulds by the deliberate exertion of his mind the lines and forms by which he conveys meaning. If *rasa* is, then, supposed to be evoked by the treatment of life, it is supposed to be created by the deliberate treatment of that aspect of life for as the great Tolstoy said " Art is the delibrate communication of feelings ". The Hindus carried even further this conception of the deliberateness of art and maintained that perfect spontaneity in a work of art is attained only by a perfectly deliberate treatment, which leaves nothing to chance.

Thus it may be seen that the ancient creators of art desired to establish their science and technique on the secure foundations of the *sarvavidya—pratistha* (the basis of all sciences) as *Brahmavidya*-the knowledge of the *Brahman*-the eternal. Thus the philosopher of the *Bhagavadgita* had indeed made an overture to rhetoricians when he made Sri Krishna—the symbol of the All-pervasive Cosmic Life, say " I am the splendour of splendid things ", and " whatsoever is...beautiful . understand that thou to go forth from a fragment of my splendour. " (chapter x. verse 41)

The way in which art seeks to realise this ideal is, of course, indirectly, that is to say in the service of our religion. As religion is for the Hindus, the only way of philosophy, art becomes for them simply a means to illustrate the central truth of religion and philosophy. Thus the three branches of art—architecture (*silpam*), image-making (*bimbam*) and painting (chitram) have in Hindu tradition become the hand maids of religion. So from prehistoric times treatises dealing with these arts were written and handed down from generation to generation. In most cases, they are assigned to authors who are more or less mythical rishis or sages or to persons whose historical existence cannot be clearly deciphered. These treatises have created fairly comprehensive systems of laws and they are too vast and multifarious in details.

For our purposes, we shall consider the characteristics of image-making. But before I actually treat about the canons laid down for this science, it will be well to note the character of the Indian craftsman according to the *Silpasastras*, and the nature of the *yoga* method of contemplation, which although the ordinary method of Hindu religious worship, was particularly enjoyed to be practised by all artisans, so that they might elaborate and broaden the mental vision of their work, before they actually set themselves out to perform the task of technical elaboration.

The professional titles by which the Indian artisan was generally known are *Silpin, Sthapathi, Rupakara, Chitrakara.* He was for all ordinary purposes a craftsman just akin to his companions in other parts of the world, whom for pur-

poses of convenience, call by the general name European worker or craftsman.

But in certain fundamental aspects, the Indian artist differed from the average European compeer of his. First of all, the Indian worker often practised a variety of arts at once, an architect for instance being also a sculptor, metal-smith and founder. Then unlike most European workers, he was not merely an executant; as he was not only a designer also.

Another vital difference between the Indian and the Europen craftsman is determined by the former's place in society as a servant of the temple and his inherent attitude both towards his religion and to his work.

It is very likely that in the early epochs of Indian art, the priest—one who did *puja* to the deity, was himself an artist and brought the inspiration and the fecundation of the soul to the making of sacred objects. As time abvanced, when the rituals of worship became more elaborate, he seems to have relegated his function as artist to guilds of artisans and craftsmen, who became attached to the temple. They often lived in a colony near the temple in order to be available at all times whenever needed and to be in constant service of and communion with the divinity that was installed there.

The Indian craftsman was well versed in the subtleties of the higher religion of philosophy and believing in a supreme God brought all the fire of his faith in a philosophically defined Divinity and his knowledge of speculative thought to bear upon the sacred task of rendering explicit the implications of the cosmic life.

In order to sustain his vocation on the secure foundations of religion and to give it an exalted position in the scheme of Hindu social-life, the Indian craftsman traced his descent from '*Viswa Karma*'—the Lord of the Arts, master of a million crafts and the divine architect. The five sons of this god-who is of course no other than a manifestation of the Supreme God specially dedicated for the successful evolution of some creationary powers-are claimed to have been the first blacksmith, the first carpenter, the first founder, the first mason and the first goldsmith variously. The succeeding generations of craftsmen are supposed to be their progeny.

With this divine genesis as the mythical background, the Indian workman endeavour to preserve in tact the Divine skill said to have been handed down to him from his predecessors through the laws of heredity. With all the simplicity of his faith, the artisan of India generally sought through the Divine Visvakarma to gain if he could at all, one little glimpse of the innermost essence of all things and to suggest some vaguest hints of Reality, so that he himself and the yearning humanity might in some small measure be helped to overcome the obstacles presented by their finitude in the way of the realisation of that Infinite Being—Brahman.

Because his vocation was hereditary (and what a noble heredity it must seem to a man who believes he is desended from God!) he inherited the deep consciousness of his race, and he learnt the laws of the outerworld so that he might be the better able to inscribe the potentialities of his soul upon the walls of his age. Because he had a hereditary bent for and acquired exceptional skill in his work, he became a sort of celestial exile—an inspired master-craftsman, who sought to intensify the faculties of his inheritance with the experience of the earth and the traditional laws of his craft, so that he might infuse the fire of Divine Omniscience into the tabernacle of the body.

The extensive art-treatises collectively known as *Silpa-Sastras*, which lay down the canon for his instruction in the technical task of evoking the vast hidden mystery of the Universe into the objectivity of forms and images, presumed him thus to be an ordinary but an honest pious *asthika*—godfearing man, which made a deft worker with prophetic fingers combined with religious bent of mind.

"The silpin", says-the ancient treatise known as ('chintamani-nighantu') should understand the *Atharva-veda*, the thirty-two *silpasastras* and the vedic *manthras* by which the deities are invoked-commonly known as *Dhyana-slokas*. He should be one who wears the sacred thread, a necklace of holy beads and a ring of kusa grass on his finger (*pavitra*); delighting in the worship of God, faithful to his wife, avoiding strange women, piously acquiring a knowledge of the various sciences, such a one is, indeed, a real and true craftsman" *Mayamata*, another good treatise on silpa says "an artist may have the vision and the skill but not the real sastric technique, and then", according to this authority, "he is as unfortunate as a skilled workman without vision".

Since the conscious function of the Indian craftsman attached to the temples, was the ·portrayal of the Divinity—of a Divinity who is philosophically supersensuous, infinite, unconditioned and Absolute, difficultlies were certain to arise in the technical task of representing Him. These difficulties were solved, as I have already indicated, by the elaboration through *Yoga* (contemplation) of mental conceptions of the Supreme Being in His various aspects and manifestations.

So mental and physical representations of Divine manifestation in His numerous aspects, about which I shall deal later in this series, are thus invented as symbols to serve as *via media* to concentrate attention on the abstract Universal Being. These symbols form the *Pratima* or *Bimba*, and worship of these visible symbols is determined by the *Agamas* and *Sastras*. The concept of these images are governed by the *Dhyana-mantras* (mental conceptions), which describe in complete detail, the physiological details of the deities invoked by them.

To give an illustration of the accuracy of these *dhyanaslokas*, let me give the descirption of Vishnu as conceived in His etherial abode-Vaikuntha. The sloka transliterated in English runs as follows :—

"Savyam pādam prasārya śrita durita-haram
dakshiṇam kunchayitvā jānunyādaya
savyētaramitarabhujam nāgabhōgē nidhāya |
paśchāt bāhudvayēna pratibhataśamanē
dhārayan śankhachakrē dēvi bhushādi
jushtō janayatu jagatām śarma vaikuntha nāṭhah ||"

This sloka, when freely translated means "may the lord of Vaikuntha give happiness to all the world, who is seated on the serpent conch with his left leg hanging down, with His right leg which removes the distress of its refugees bent and kept erect on the conch, with His right arm placed over the right knee and with His left hand resting on the couch and who is holding the *Sankha* and *chakra*, which are used in quelling His enemies by His two back arms and who is in company with His wife and adorned by several ornaments and other Divine objects."

To conceive the deity who is normally beyond the limits of human conception, this sloka gives, as it were, a pen picture that Being. Such dhyana mantras which abound in the several *agamas* and sastras, help the artisan to translate these inconceivable Divinities into Concrete shapes

and forms and with these before them, the worshippers are helped to practise contemplation to attain *Yoga*-union with God.

We have a glimpse of the actual process of *Yoga*, as employed by the ancient craftsmen of our country as described in an old Buddhist Tantra work dating back to the twelfth century A.D. which that great authority on Indian art, the late Dr. Ananda Coomaraswamy had summarised as under:—

"The artist is enjoined to proceed to a solitary place after purificatory ablutions and wearing newly washed garments. There he is to perform the seven fold office, beginning with the invocation of the hosts of the Buddhas and Boddhisatvas in an open space before him, and the offerings of the real or imaginary flowers, and ending with a dedication of the merit acquired to the welfare of all beings. Then he has to realise in thought the four infinite qualites—love, compassion, sympathy and same-sightedness. Then he must meditate on the original purity of the first principle of things, and on what comes to the same thing, their emptiness or absolute non-exsistence. By the fire of the idea of emptiness there are destroyed beyond discovery the five elements which compose the individual consciousness. Only when the personality of the individual is thus set aside is he able to invoke the Deity, which last condition is strictly enjoined. For complete comprehension is only possible when the consciousness is there identified with an object of cognition. All this takes place in the imagination. The Divinity appears 'like a reflection' or 'as in a dream'. Very rarely, indeed, is any drawing made use of, even in the most complicated conceptions, where the principal personage to be represented is surrounded by a mandala. It is only when the mental image is thus defined that the artist begins to mould".

Thus the kind of mental state designed to be secured by the practice of *Yoga* can also be cultivated by the artist through turning up the functions of the body and the mind into a perfect obedience to the faculty of intuition and invocations. The relaxation of the body and mind helps to evoke the intuitive faculty, while "dwelling on the knowledge that presents itself in dream or sleep" is recommended by that greatest authority on the *Yoga* system, Sage Patanjali, as a means of realising the vision desired.

The *Sankalpa* that Agni purana wants the imager to make on the eve of his starting a new image is to go to bed praying.

"O thou Lord of all Gods, teach me in dreams how to carry out all the work I have in mind".

(to be continued)

TEMPLES—XIX.

BY

YATHARTHAWADI

(Continued from previous article)

(Vali Vadha in Ramayana is a controversial chapter. There are different openions whether Rama is just killing Vali. This article clarifies the misconception of Rama's doing injuistice to Vali when he killed the latter. *Editor*)

RAMAVATARA-DIVYAMANUSHA SAMBHAVA

3) "Dharmajna ?" (धर्मज्ञश्च ?)

RAMA THE JUST (Illustrated by Vali-vadha).

In the series of sixteen characterestics of Ramavatara, the first is Gunavan (गुणवान्) the second is Viryavan (वीर्यवान्), and the third is Dharmajna (धर्मज्ञ:). It has been shown in the previous articles that the soulabhya guna (सौलभ्यगुण) is represented by the first and the Kshamaguna (क्षमागुण) by the second. These two gunas are absolutely necessary for the protector of the Universe to whom all can surrender themselves with confidence, the saint and the sinner alike. He is the greatest, yet accessible to all. He is all-powerful, yet full of forgiveness. His descending down to the level of Guha and his efforts to forgive even Ravana, were shown to illustrate the two gunas respectively. God has to be impartial to all. If he is forgiveful to the offender, He cannot be just to the offended. To be impartial with forgiveness and at the same time *Just* is not easy. In the Yuddhakanda the fight was between Rama's Viryaguna and his Kshamaguna continued to have the upperhand and kept down his Viryaguna Finally an appeal was made to his sense of justice by the Rishis and Devas and he had to use his Virya withdrawing the Kshama for the time being, and killed Ravana at last. There are cases, where conflict arises between his sense of forgiveness and sense of justice. The capacity in awarding justice without sacrificing kshama or awarding forgiveness without sacrificing justice, is possible only for Rama and that is his Dharmajnatvam (धर्मज्ञत्वं). That is like dancing on a rope or walking on sword's edge. In the case of one who offends him personally he can show his Kshama and forgive him. But, in the case of one, who offends his friend, justice has to be meted out and the necessary punishment awarded to defend and save his friend. God had no enemies. So, he shows Kshama against all those who offend him. But, his enemies are those who are the offenders of his Bhaktas. To save his Bhaktas, he has to punish their enemies. An illustration for this is Vali-Vadha (वालिवध). We shall now examine how his act of killing Vali is a typical example of his Dharmajnatva (धर्मज्ञत्व).

There are many who impeach Rama of injustice, to have aimed an arrow on Vali's chest, himself standing behind a tree. Even though Vali accepted his fault and received the punishment from the hands of Rama as just, some of us are not able to see the justice (धर्म) in Rama's act. (Evidently they are too full of forgiveness, to make them accept Rama's act as just ! !). Let us examine the situation.

Sugriva was exiled by Vali for no acceptable reason. Hanuman and other wise men kept company with Sugriva in

his exile: evidently they felt Vali was wrong. Further Sugriva could not leave the boundaries of Matanga Ashrama, for fear of being killed by Vali. It is in this condition that Rama and Lakshmana met Sugriva and became freinds with him. They became convinced that Sugriva was being unjustifiably offended, and for no valid reason ever thretened by Vali. Rama no doubt promised Sngriva to get justice done to him. But he did not like to take any action on Vali with an one-sided representation of the case by Sugriva. In obvious cases like that of Sugriva, the two sides of the case need not necessarily be heard or investigated, before executing justice. But Rama's sense of Dharma and Kshama would not allow him to kill Vali without a proper investigation into the truths of the case. Vali does not deserve to be killed simply becasue Sugriva was exiled by him. But he deserves to be killed, if Vali's intent was to murder Sugriva. How to know about the murderous intent in Vali's mind? Sugriva has, however, told Rama that Vali has kept Ruma (Sugriva's wife) under captivity and he has been attempting to make her his wife. But she would not accept Vali. The only way for Vali to make her accept him as husband, is to make her a widow, and as per Vanara rules make her his legal wife and for this purpose, Vali is ever trying to kill Sugriva. Because of Sugriva's refuge in the Matangashrama and because Vali could not enter the boundaries of the ashrama, Sugriva could not be killed. Though these facts were clear to Rama, Rama did not like to execute the capital punishment on Vali on inferencial evidence about his murderous intention. Rama wanted to see and satisfy himself the proof positive for the murderous intention in Vali's mind, then charge-sheet him about his crime and execute the capital punishment on him. For this purpose he sent Sugriva to call out Vali for a battle. On the first day, Vali came out infuriated on Sugriva's call for battle. The duel went on. Rama with Lakshmana standing behind a tree watched the fight. If Rama wanted, he could have aimed an arrow (as he actually did on the second occassion) and could have killed Vali. But he did not do so. Why? He could not yet gather enough evidence about the murderous intention in Vali's mind. In the meantime, Sugriva gave a good fight to Vali and escaped from him and ran away, unable to fight any further. When he met Rama again, he said to him, "My dear Rama, I thought you would aim at Vali that arrow, which bore through the seven Sala Vrukshas. Before actually seeing Vali, you thought you could easily kill him. Now after seeing him and his prowess, I believe, you have realised that it is not so easy to kill Vali. Never mind. You don't feel sorry that you have not been able to keep up your word given to me. I don't take it amiss. On that account, I am not going to give up my efforts to get at Ravana and get Sita back to you." Poor Sugriva mistook Rama's sense of Dharma for weakness in prowess. How could he know, that Rama was still searching for occular evidence for the murderous intention in Vali's mind, before meting capital punishment to him? Even then, Rama did not divulge the truth to Sugriva. If he divulges the truth to him, it will be as good as telling him (his friend) that he does not believe his words fully.

Rama gave an excuse to Sugriva stating that he could not distinguish between the two brothers (Vali and Sugriva) during the fight and for that purpose he now arranged for a second fight marking out sugriva with a garland of Gajapushpika

(गजपुष्पिक). He assured him that he would not commit the same mistake and sent him for a duel with Vali, a second time. The duel began. Rama is now standing behind a tree watching carefully to gauge the murderous intention in every movement of Vali, during the duel. It is only experts in the art of duel fighting that can easily note such intentions. Well versed with the rules of duel fighting and an expert in the art himself, Rama was closely watching the duel. During the fight it came to a point, when Vali caught hold of Sugriva's feet and had lifted him in the air only to dash him to death. This situation is a highly foul and the murderous intent in Vali's mind had come out clearly. Well. Rama is satisfied that he has discovered the evidence he sought for. He has satisfied himself that Vali deserves capital punishment. It is now left to him only to execute it. If circumstances could allow, Rama would come out of the hiding place behind the tree, called hault on Vali; prepared a charge-sheet on him for murderous intention on his brother, give him a chance to argue, prove the chrage on him and execute his death. But under the circumstances that prevailed, with Sugriva held up in the air by the powerful arms of Vali, a moment of tarrying, would inevitably result in the act of Sugriva being dashed to the ground and killed. There is no other way to protect Sugriva, except to aim an arrow on Vali's heart, that very moment, from where he was. If he had only tarried a moment, he could have killed Vali later. But, it would be a case of "operation being successful, but the patient croaking".

To save Sugriva from this predicament, especially after having satssfied himself regarding Vali's intention of murder, Rama's only just act is to kill Vali rightaway. But what did Rama do? He aimed on arrow light enough not to kill him on the spot and strong enough to loosen his grip on Sugriva's feet. Is it possible for anybody else but Rama to handle the bow and arrow thus? The Ramabana is a chaitanya bana. If Rama wants the opponent to be killed it will kill him. If he wants him to be cut, it will cut him. If he wants him to be hurt, it will hurt him. If he wants him to be weakened, it will weaken him. The bana did the last in this case and that is the greatness of Rama-bana. It simply weakened Vali and loosened his grip on Sugriva's feet, and Sugriva jumped out lightly and alive without being dashed to the ground otherwise. Then Rama appears on the scene and gives a chance for Vali to speak. Vali instead of accepting his fault and begging for excuse, thinking that Rama does not know his criminal intention, begins to argue with Rama about Dharma and impeaches Rama of Adharma (अधर्म). Rama wanted to give him a chance to accept his fault, but he did not avail himself of it. Rama in his own inimitable, balanced and impartial way, answers every one of Vali's impeachments and finally divulges the truth. "स्नुषायां वर्तसे वीर"— "Well, are you not trying to make your brother's wife, your own? Is it not for that, that you have driven out Sugriva from the country under threat of death? Is it not for this reason, that you are keeping Ruma, your brother's wife in prison? Is it not for legalising the marriage with her that you are attempting to kill Sugriva and thereby make her a widow? (The Vanara rules allow, I know that a brother's wife becomes the wife of the other brother when she becomes a widow). Is it not for this that during the duel, that you caught hold of the feet of Sugriva and lifted him in the air to dash him to death?

Are you not ashamed of this foul play in a duel fight? Well, I was told by Sugriva all this and your intention and he became my friend and I promised to give justice to him. All this land belongs to Bharata. I am his deputy. As a Kshatriya and as a deputy of Bharata, it is my duty to investigate crimes done on our land and execute punishment. I watched from behind the tree for the evidence for your murderous intent. How else can I find this out except by this way? I hope I have made the case plain to you and brought out the real truths behind your actions, which you thought will never come to light." Vali, on hearing this accepted his fault and begged Rama's pardon. But he did not want to live any further. He requested Rama to allow him to die and Rama awarded his request viz., his moksha. Great men call this Chapter as Vali *Moksha* and not Vali *Vadha*. It is really a pity that many readers of Valmiki Ramayana without knowing the exact circumstances under which the arrow was aimed on Vali and the purpose for which it was done, still continue to say, "Though Vali accepted his fault, it is not a fair act of Rama to have hit him from behind a tree, especially when he was engaged in duel fight with another". Is any act unjust that is done for protecting the life of your friend? Rama knew Mitradharma (मित्रधर्म). Some say that Rama should have given an equal chance for Vali to do Saranagathi (शरणागति) and accept his fault, so that he should be forgiven. Kambar in his great work of the Tamil Ramayanam says, that Rama did not appear before Vali, before he was killed, because he was afraid his Kshamaguna would be incited, if Vali does Saranagati unto him.

Well, there is much truth in this statement! You can give forgiveness to one who has offended you and that will be hailed as a noble character. But, to show kshama to one who is an enemy of your friend, is against Mitradharma. And Mitradhrama is the greatest of all dharmas. Hence Rama did not give a chance to Vali to surrender. Here was a case to be treated with justice and not with kshama. Herein lies the greatness of Rama as a Dharmajna (धर्मज्ञ) inspite of his being a kshamavan (क्षमावान्). Based on this character of Rama, which Sita knew very well, she advised Ravana to make friends with Rama. "तेन मैत्री भवतु ते यदि जीवितुमिच्छसि । विदितस्सहि धर्मज्ञः शरणागतवत्सलः ॥" She says, out of her motherly love for a bad son, 'Oh Ravana! if you want to escape death, you become friend with Rama.' That Rama is a Dharmajna is well known in the world. Dharmajna means, Mitra Dharmajna, who knows the Mitra dharma well. Once you approach him as a friend nothing is too great for him to sacrifice to protect you. There is another surer method of escaping death. Rama has a weakness and that weakness is Sarangata Vatsalyam (शरणागतवात्सल्यं). If you become a saranagata, you are to him like a calf unto its cow. The cow would not graze good grass where there is little dirt but it will most happily wipe out with its tongue and eat all the dirt on the body of its calf Likewise God can not tolerate the smallest sin. But he wipes out happily and tolerates any amount of sin on the part of his Bhakta. This is Vatsalyam. Rama himself says, in the Yuddhakanda during the discussion between the Vanaras and himself about the acceptability or otherwise of Vibheeshana into their fold,—"मित्रभावेन संप्राप्तं न त्यजेयं कथञ्चन"

"One who approaches me as a friend, I shall never leave him." This is his Dharmajnatva (धर्मज्ञत्व).

"दोषो यद्यपि तस्य स्यात् सतां एतदगर्हितं"

"If there be fault in the Saranagata, let it be." It is not intolerable for great men. This represents Rama's Saranagatha Vatsalatvam (शरणागतवत्सलत्व). Rama's Dharmajnatva in many other aspects are well known and those aspects existed in many others also. But this Mitra dharmajnatva and Sarangatavatsalatvam are characterstics of Ramavatara alone. It is on this account that Ramayana is called Sarangati Sastra As a Saranagatavatsala, we can depend on his kshama guna and get protection from his hands. But his Mitradharmajnatva will not allow his Kshamaguna to predominate. By Mitradharmajnatva his love for his friends can not tolerate any sin against his friends (Bhaktas.) Hence, one has to be very careful against Bhagavata Apachara (भागवत अपचार) and not so much about Bhagavadapachara (भगवदपचार). You can sin against him and not against his Bhaktas.

There are three ways of reading Ramayana. One is to be impartial and read it like a Kavyam without being carried over by emotion of devotion. The other is the stand of a Bhakta, who cannot be prevented from getting emotional, when any defect is point out in his dear Lord. The third is the stand of one who is eager to find some fault or other in Rama and magnify it. I am sure the world is full of all the three types and hence the controversy about Valivadha will not end until all the three groups merge into one. Valmiki has ably produced one chapter in his Ramayana which would outlive all other chapters and that is this. Probably he wants us to judge ourselves in relation to Rama as to what category we belong, by our feelings over this issue.

(to be continued)

He indeed is blessed, in whom all the qualities of head and heart are fully developed and evenly balanced. He acquired himself admirably well in whatever position he may be placed. He is full of guileless faith and love for God, and yet his dealings with others leave nothing to be desired. When he is engaged in worldly affairs, he is a thorough man of business. In the assembly of the learned he establishes his claims as a man of superior learning, and in debates he shows wonderful powers of reasoning. To his parents he is obedient and affectionate; to his relations and friends he is loving and sweet; to his neighbours he is kind and sympathetic and always ready to do good; to his wife he is the god of love. Such a man is indeed perfect.

SRI RAMAKRISHNA

GOD MAN AND CREATION

VI—Geetha-the Scripture of the World Religion; Or the Bible of Humanity

By

SRI VIDYA SANKARA BHARATI SWAMI

A man's mind has three faculties viz. .-- willing, feeling, and knowing. Corresponding to these three faculties, Geetha lays down the three methods of realisation viz:- Karma, Bhakti, and Gnana. These are, in general parlance, the ethical, the religious, and the metaphysical ways of looking at the creation. Geetha takes note of all these three faculties of the mind, and the three corresponding methods, and presents a comprehensive religion that excels all other religions in the world. Geetha shows that there is no antagonism among these paths, and further synthesises them into a harmonious whole.

The 18 Chapters of Geetha are divided into three parts in two ways. One method of division is to show that the first six chapters deal with Karma, the middle six chapters deal with Bhakti, and the last six chapters deal with Gnana. Another kind of division is to say that the first six chapters explain the Jeevathathvam, the middle six chapters explain the Iswarathathvam, and the last six chapters explain the identity between Jeeva and Iswara. These two methods are not again water-tight compartments, one divorced from the other. They are interrelated thus:— *Jeeva* by following *Karma* becomes purified (శోధిత, సంస్కృత). which process is dealt with in the first six chapters; then he does *Bhakti* to *Iswara*, which process is indicated in the middle six chapters; and finally, he realises his *identity with Brahman*, by following the *Gnanamarga* as explained in the last six chapters.

Further Bhakti is placed in the middle between Karma and Gnanam, so that it may act as a lamp on the threshold shedding its light on both sides. So Bhakti is needed for a person who does karma and also for one who follows the Gnanamarga. It is only when Karma and Bhakti are conjointly followed that gnanam dawns, and the lamp of self knowledge is lit, as explained in the previous article on 'Geetha in one sloka', by the simile of జ్ఞానదీప. Just as a light cannot be produced without wick and oil, so Gnanam cannot be produced without Karma and Bhakti. Then only the light of knowledge of self dawns, and the darkness of ignorance is dispelled. In the previous articles, this matter has been dealt with even in great detail as to how Geetha has harmonised in a graded manner the various methods of Karma, Yoga, Bhakti, Vairagyam, Prapatti, Sanyasam, and Gnanam as leading to self realisation or Mukti. It is only in Geetha that we find such a uniquely synthetic treatment of all the various methods into a harmonious whole, and not in any other scripture of any other religion.

The aim of all the religions in the world is to solve the problem of life, and to propound a method for salvation. Each religion has propounded its own method. Now, of all the various religious scriptures, we shall see, which deserves to be the scripture of the universal religion of humanity. The various other religions are Christianity, Islam, Judaism, Zarathustrainism, Sikhism, Buddhism, and Jai-

nism. Christianity preaches love of God, which comes under Bhakti Yoga of Geetha. Islam preaches self surrender (as the word implies), which comes under Prapatthi of Geetha. Judaism preaches righteousness which comes under Karma marga of Geetha. The cult of Zarathustra is Bhakti Yoga only. Buddhism lays emphasis on the ethical aspect which is included in Karma Yoga and Vairagya of Geetha. Vardhamana Jina, the founder of Jainism is the prophet of Gnana Marga to some extent, which is more thoroughly dealt with in the Geetha. Guru Govind Simha of Sikhism in his 'Grantha seva' (the gem of a book) says that he practically rendered into his own language the gyst of the Geetha, and as according to him, Geetha is a Universal Gospel, he calls his book also by the name of 'Universal Song'. His ideal is to fight for the right, and so he exhorts people to follow such a principle, just like Krishna, who preached to Arjuna to fight for Dharma.

Religions like Saivism, Vaishnavism, Ganapatyam, Soura cult, and Sāktaism, all preach only Bhakti marga which is treated in Geetha most comprehensively. Every one of the above religions lays emphasis on one or other only of the various methods propounded in the Geetha, and thus presents only a partial truth, while the Geetha harmonises all those methods without any antagonism, and presents the highest possible synthesis of all the methods of self-realisation. Hence whatever is found in the scripture of any other religion is sure to be found in the Geetha and what is not found in the Geeta is not found elsewhere. Hence it is par exellence the permanent gospel of life, and is the brightest gem in the ethical, religious or philosophical literature of the world, and is certainly the Bible of Humanity, or the scripture of the world religion.

In a way the Geetha excels even the Upanishads and the Brahma Sutras, (even though Geetha is born of the Upanishads), as we do not find such a harmonised and synthetic presentation of all the various methods of self realisation in either of the other two.

That is why we find the Geetha translated in all the languages of the world, and very popular every where.

Further in our puranic literature, we come across hundreds of Geethas like Rama Geetha, Iswara Geetha, Ganesha Geetha, Kapila Geetha, Sruthi Geetha, Devi Geetha, Brahma Geetha, Yama Geetha, Siva Geetha, Vyasa Geetha etc. There is also Uttara Geetha addressed by this very Krishna to this very Arjuna. But of all these, the Bhagavadgeetha only has become most prominent and popular. Even the word 'Geetha' simply, is taken to mean only this Bhagavadgeetha, and not any other. Why is this? It is because (1) there is in this, harmonised and synthetic presentation of all the methods, unlike in others, and (2) while all the others derive their names from their propounders, who are incarnations of Bhagavan, this Geetha is propounded by Bhagavan Himself, and not by any incarnation of His, as the name itself shows. Though Krishna appears to preach the Geetha to Arjuna at the time of the Great war between the Kauravas and the Pandavas, which took place 38 years before the beginning of Kaliyuga, i.e., 38 plus 5056 equal to 5094 years ago, (equal to 3138 B. C.), in the 4th Chapter, Krishna, while tracing the origin of the Yoga that is contained in the Geetha, says that he had first taught the Yoga to the Sun at the beginning of creation. According to our Hindu Calendar, the

present creation began 195, 58, 85, 056 years ago from now. This is corroborated by the researches of world famous scientists also according to whom, it is nearly 200 crores of years ago,. Prior to this creation, there was deluge or Pralaya, and prior to that again creation, and so on. Thus creation is beginningless, and coexists with God who is unborn and eternal. Krishna says, in the Geetha that He is God Himself from whom creation emanates. Krishna that was born in Dwapara Yuga to Vasudeva was only an incarnation of that God ; but, while preaching the Yoga of the Geetha, He was preaching, not as the then born incarnation, but as God Himself; otherwise His words that He taught it at first to the Sun at the beginning of creation do not make sense. Thus Geetha doctrine is as old as creation and is given by Bhagavan Himself, and hence eternal, and is meant for the whole of mankind. Such a doctrine was repeated to Arjuna at the time of the great Maha Bharatha war. Hence the Geetha is the Bible of Humanity or the scripture of the world religion, and contains eternal truths for the salvation of mankind. All the other religions, which came into existence recently, i.e., a few thousand years ago, have emphasised on one or the other of the principles taught in the Geetha, to suit the times and conditions, in which their propounders were ushered into existence, and are accordingly named after their propounders.

Hence the Bhagavad-Geetha is the only eternal scripture for the whole universe or the Bible of Humanity.

THE UNIVERSAL RELIGION

If there is ever to be a universal religion, it must be which will have no location in place or time; which will be infinite, like the God it will preach, and whose sun will shine upon the followers of Krishna and of Christ, on saints and sinners, alike; which will not be Brahminical or Buddhistic, Christian or Mohammedan, but the sum total of all these, and still have infinite space for development; which in its catholicity will embrace in its infinite arms, and find a place for, every human being, from the lowest grovelling savage, not far removed from the brute, to the highest man, towering by the virtues of his head and heart almost above humanity, making society stand in awe of him and doubt his human nature. It will be a religion which will have no place for persecution or intolerance in its polity, which will recognize devinity in every man and woman, and whose whole scope, whose whole force will be centered in aiding humanity to realize its own true, divine nature.

SWAMI VIVEKANANDA

ĀRĀDHANA

(A RELIGIOUS MONTHLY MAGAZINE)

DECEMBER 1956

PUBLICATION OFFICE

" ĀRĀDHANA "

OFFICE OF THE DEPUTY COMMISSIONER

Hindu Religious & Charitable Endowments
(Administration) Department, (Andhra)

MASULIPATAM.

ANNUAL SUBSCRIPTION Rs. 12/-

PER SINGLE COPY Re. 1/-

ఆ రా ధ న

దుర్ముఖి | మాస పత్రిక | మార్గశీర్షము

విషయసూచిక | పుట

తెనుగు

CONTENTS

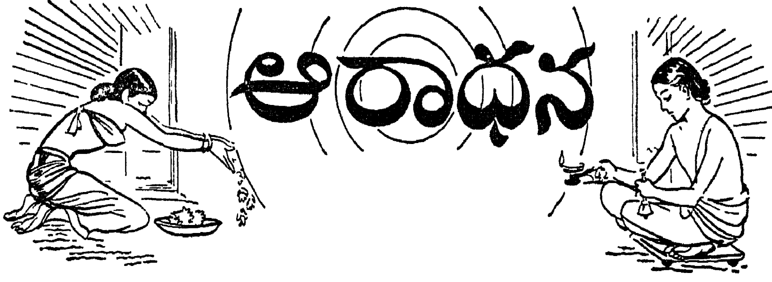
PAGE

ENGLISH

శ్రీ భూ సమేత శ్రీ ఆదికేశవస్వామి - నరసాపురము

"ఆనందరూప మమృతం య ద్విభాతి"

సకృదేవ ప్రపన్నాయ 'తవాస్మీ'తి చ యాచతే।
అభయం సర్వభూతేభ్యో దదా మ్యేత ద్వ్రతం మమ॥

సంపుటము ౨ | దుర్ముఖి - మార్గశీర్షము | సంచిక ౧౨

ॐ

मेधा देवी जुषमाणा न आगाद्विश्वाची भद्रा सुमनस्यमाना।
त्वया जुष्टा नुदमाना दुरुक्तान्बृहद्वदेम विदथे सुवीराः॥

तै॥ आ॥ प्र॥ १०. अनु॥ ४१.

తాత్పర్యము :— సమస్తమగు విషయముల నవగాహన చేసికొనుటకు సమర్థమగునట్టియు, (సర్వలోక) కళ్యాణకరమగునట్టియు, మంచిదగు మనస్సు ననుగ్రహించునట్టి ప్రజ్ఞకు అధిదేవతయగు మేధాదేవి స్తుతులచే సంతుష్టి పరుపబడినదై మనల ననుగ్రహించుగాక! (యోగ్యమగు ప్రజ్ఞను మనకు కలుగజేయుగాక!)

ఓ మేధాదేవీ! నీ చేసను గ్రహింపబడినవారమగు మేము ప్రయోజనములేని దుర్వాక్యములను పరిహరించుచున్నవారమై సువీరులమై (ఆరంభించిన కార్యములందు యుక్తమగు సాహాయ్యము నొనర్చెడు వీరుల సాహాయ్యము కలవారమై) అరంభించిన కార్యములందు శుద్ధమగు అంతఃకరణలు కలవారమై తత్త్వమగు యధార్థమునే చెప్పుదుము.

त्वया जुष्ट ऋषिर्भवति देवि त्वया ब्रह्माऽऽगतश्रीरुत त्वया।
त्वया जुष्टश्चित्रं विन्दते वसु सा नो जुषस्व द्रविणो न मेधे॥

తాత్పర్యము :— మేధాదేవీ! నీ చేనను గ్రహింపబడినవాడు దూరదర్శియగు ఋషి యగును. తత్త్వము నెఱింగినవాడగుచు సమస్త కార్యములను నిర్వహింప నర్హుడగును. సమస్తమగు సంపదలను పొందును. పశు ధన ధాన్యాది రూపమగు వివిధమగు ధనమును పొందగలడు. ఓ మేధాదేవీ! అందు వలన నీవు మమ్ములను ధనపతివలె ననుగ్రహింపుము.

"एकादशी"

आसीत्पुरा ब्रह्मणस्समुत्पन्नः तालजङ्घो नामासुरः। तस्य तनयो मुरासुरः चन्द्रवतीं नाम नगरीं पालयन् मुहुर्मुहुरिन्द्रादीन् देवान् अतीवाऽपीडयत्। तस्मात् क्लेशानसहिष्णवो देवा विष्णुं प्रार्थयामासुस्तद्वधाय। तोनोग्रो विष्णुः मुरं हन्तुं देवेभ्यः प्रतिजज्ञे। अथ च युद्धोद्यतो विष्णुः मुरस्य सहचरान् सर्वान् राक्षसान् जघानाऽक्लेशम्। परंतु मुरेण सह सहस्रं वत्सरानपि प्रयुध्य तं निहन्तुमशक्तः सिंहवतीनाम्न्यां गुहायां निगूढः, "यदि तत्र स आगच्छेत् तदा तं हन्याम्" इति निश्चिकाय। एवं चिन्तयत एव सतस्तस्य शरीरादकस्मादेव का चन कन्यका समुदभवत्। गुहामागतं मुरं सा युद्धे संजहार च लीलयैव।

एषैव एकादशी

अनन्तरं तस्याः पराक्रमेण सन्तुष्टो विष्णुः तां वरानात्मानं याचितुमभ्यर्थयत्। तुष्टा सा त्रीन् वरानेवं विष्णुं ययाचे। "अहं सर्वदा भवतः प्रियतमा स्याम्" इत्येकः। "सर्वास्वपि तिथिषु अहं उत्तमा पुण्या च भूत्वा लेके पूजनीया" इति द्वितीयः। तृतीयस्तु "एकादश्यां ये भक्त्या उपवसन्ति ते संसारात् मुक्तिं प्राप्नुयुः" इति। महाविष्णुः प्रीतस्तान् वरान् तस्यै प्रासादयत्। तदाप्रभृत्येव एकादशीव्रतस्य लोके प्राचुर्यं समजायत। अस्या एकादस्याः चैत्रादिमासेषु पक्षद्वये च प्रथितानि नामानि चतुर्विंशति यथाक्रममधो निरूप्यन्ते। १. कामदा एकादशी। एतद्व्रतमाचरन्ती ललितानाम गन्धर्वयुवतिः गीतस्य कटुगानेन शप्तमात्मनो भर्तारं शापात् मोचयामास। २. वरूथिन्येकादशी। एतद्व्रताचरणेन गोसहस्रदानसमं पुण्यं लभ्यते। ३. मोहिन्येकादशी। दुष्टबुद्धिर्नाम वणिक् आत्मनस्सर्वस्वं दुष्कृत्येभ्यो व्ययित्य गृहान्निष्कासितः वनेषु भ्रमन् मुनिनैकेनादिष्ट एतद्व्रतमाचर्य पुनः बहु धनं लेभे। ४. अपरैकादशी। अस्यामुपवसन्नरः तीर्थस्नानदानादिफलं लभते। ५. निर्जलैकादशी। महाशनो भीमः व्यासेनादिष्टः अस्यां निर्जलनिराहारं कथमपि उपोष्य चतुर्विंशत्येकादशीव्रतफलं लेभे। ६. योगिन्येकादशी। कुबेरस्य उद्यानपालकः प्रतिदिनं शिवार्चनाय पुष्पाण्याहरन् स्वामिने समुपाहरत्। प्रियालोलस्स एकस्मिन् दिने पुष्पाहरणसेवायां प्रमत्तोऽभूत्। तेन कुपितः कुबेरस्तं कुष्ठरोगिणं भवितुं शशाप। शप्तस्सः अस्यां एकादश्यां उपवासेन रोगान्मुक्तो बभूव। ७. शयनैकादशी। अस्यामेव चातुर्मास्यव्रतारम्भः। अस्यां श्रीमहाविष्णुः क्षीराब्धिमधिशेते। ८. कामिकैकादशी। एतद्व्रतेन अभीष्टसिद्धिमाप्नोति। ९. पुत्रदैकादशी। महीजिन्नाम राजाऽनपत्यस्सन् अस्यां व्रताचरणेन पुत्रं प्राप। १०. अजैकादशी। नष्टराज्यः पत्नीपुत्रवियुक्तः हरिश्चन्द्रः एतद्व्रतमाचरन् पुनाराज्यं दारापुत्रांश्च अलभत। ११. परिवर्तिन्येकादशी। मासद्वयानन्तरं महाविष्णुः शय्यायां परिवर्तनेन एषा पुण्यतमा। १२. इन्द्रैकादशी। यमलोके पीडितः आत्मनः पुत्रेण एतद्व्रतमाचरता यमलोकान्मोचितः स्वर्गं प्रापयत्। १३. स्वर्गैकादशी। एतद्व्रतेन स्वर्गप्राप्तिर्भवति। १४. रमैकादशी। शोभनो नाम राजा एतद्व्रतेन स्वर्गलोकमगमत्। १५. प्रबोधिन्येकादशी। अस्यामेव चातुर्मास्यव्रतस्य परिसमाप्तिः। श्री महाविष्णुः क्षीराब्धिशयनादुत्थितो भवति च। १६. उत्पत्येकादशी। अस्यामेव मुरवधः एकादशीकन्यकाया उत्पत्तिश्च समभवताम्। १७. मोक्षदैकादशी। वैखानसो नाम राजा स्वप्ने आत्मनः पितरं नरके वसन्तं ज्ञात्वा एतद्व्रतमाचचार। तेन तत्पिता नरकादुद्धृतः स्वर्गं जगाम। १८. सफलैकादशी। माहिष्मतः पुत्रो लुम्पकः देशेषु भ्रमन् अस्यामेकादश्यां किंचिदाहारमलभमानः अजानन्नेवोपवसन् महत्फलमवाप। १९. पुत्रदैकादशी अपुत्रः सुकेतुर्नाम राजा अस्यां व्रतमाचरन् सुपुत्रं लेभे। २०. षट्तिलैकादशी। २१. जयैकादशी। २२. विजयैकादशी। २३. आमलकैकादशी। २४. पापमोचिन्येकादशी चेति चतुर्विंशति।

ఆ రా ధ న
(నన్నయ పీఠము - తణుకు)

స్రగ్విణీవృత్తము

శ్రీ రమా నిత్యసంసేవితా రామమా
ధారుణీ జాతకాంతా సదాసేవితా
శారదాగేయ శ్రీ సత్యనారాయణా
భారమాప్రావుమా భక్తసంజీవనా॥

ఉత్సాహవృత్తము

అన్నవరనగాగ్రసీమ నధివసించుదేవ నీ
కన్నమిన్న వేల్పులెందుగానమీ జగాననో
సన్నుతాంగ భక్తపారిజాతమా మనోహరా
నన్నుగరుణజూడుమన్న నారదాదివందితా॥

మానినీవృత్తము

రత్నగిరిప్రియరాజిత భక్తపరాత్పర దివ్యమురారి రమా
పత్నివశంకర పాపవిమోచన పాలిత భక్తభవాబ్ధిహరా
యత్నముచేత నయత్నముచేతను నాత్మవచః క్రియలారయు నీ
రత్నసముజ్వలరాగ పదాబ్జవిరాజిత పూజితరత్నమణుల్॥

సీ॥ పంపానదీ పుణ్యపాదోదకములకు అఘవిమోచన శక్తులలవరించి
రత్నచలోత్తుంగ రాజితపీఠాన దనవారి కభయహస్తం బొసంగి
భక్తసమర్పిత ఫలపుష్పవితతిచే దనకుక్షినిండ విందారగించి
ఉద్యానవనసీమ నుయ్యాలలూగుచు మునిపంట మధుర తాంబూలమూని

తే॥ గీ॥ అన్నవరమందునం గొలువున్న వేల్పు
సత్యనారాయణస్వామి చలువకలిమి
పృధ్విహిందూమతం బభివృద్ధిగనుచు
సర్వలోకాలు వెలయుత శాంతిపూజ.

పా. వేం. రమణరావు.

శ్రీ కేశవస్వామినేనమః

శ్రీ సూక్తి గీతాంజలి (గేయము)

'కవిశేఖర'

రాగము - కేదారగౌళ. తాళము - ఆది.

పల్లవి : జ్యోతిర్ మంగళమూర్తీ!
సుఖానందబల సుందరమూర్తీ! ॥ జ్యోతిర్ ॥

అను : శీతలప్రభాతరళ కోమల
స్నిగ్ధ కువలయ మనోహరద్యుతీ!
భూతిభూతి నీతినీతి మధుమధు
పూర్ణపూర్ణ దివ్యాకృతీ! కృతీ! ॥ జ్యోతిర్ ॥

చ : శ్రీతారుణ్య వతీపతీ! గతీ!
శృంగారాది రసాకృతీ! వ్రతీ!
గీతామృత దోహనశాలీ!
కృష్ణ! శ్రీకృష్ణ! శుభకేళీ! ॥ జ్యోతిర్ ॥

అపారసంసార విదారీ!
అపూర్వ విజ్ఞాన విసారీ!
కృపాలోక గళదానంద ఝరీ!
ఉపనిష దుద్యాన విహారీ! ॥ జ్యోతిర్ ॥

దరహాసాం కురలలిత కపోలా!
పరమాశ్చర్య విమోహన లీలా!
'నర' సందేహ నివారణ లోలా!
నవయుగ యోగాచార్య! సుశీలా! ॥ జ్యోతిర్ ॥

దేహ - రథస్థిత జీవ - రథీ!
దీంద్రియాత్మ - పార్థ - సారథీ!
గ్రాహిత రూపరసాది - విషపథీ!
మోహితేంద్రియ - తురంగ నిరోధీ!

మిత్రమ్ : సాహసప్రమాది మనః - ప్రగ్రహ
సమాకర్షణాశ్చర్య విధీ!
ఐహిక శుభకర్మ - గమనవాదీ!
ఆత్మజ్ఞాన విచార వినోదీ! ॥ జ్యోతిర్ ॥

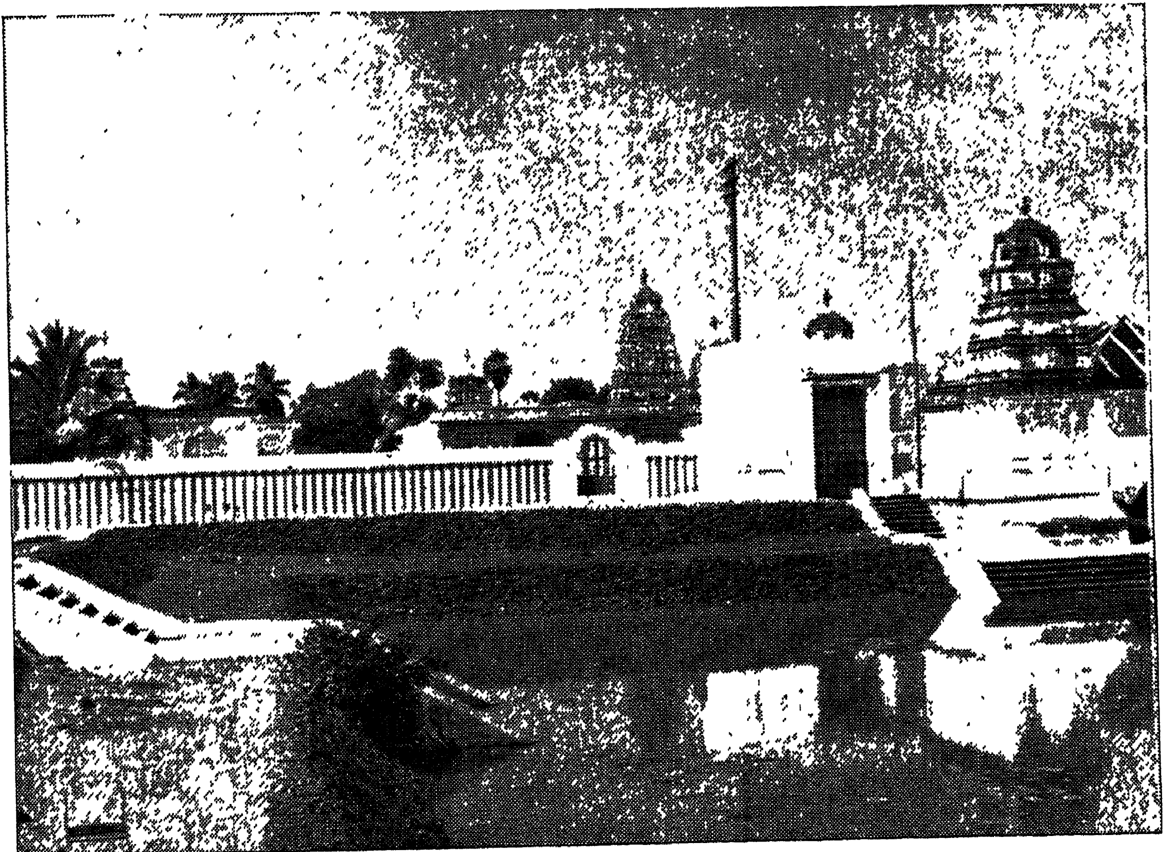
ఆదికేశవాలయము ఎంబెరుమానారు సన్నిధి - నరసాపురం

కవిరాజశిరోమణి, పండిత, టివి నరసింహాచార్యులు, అష్టావధాని అవనిగడ్డ.

ఆగమ శాస్త్రములందు దేవాలయములు. 1 స్వయం వ్యక్తములు 2 దివ్యస్థలములు 3 ఆర్షములు 4 సైద్ధములు 5 ప్రాకృతములని అయిదు విధములుగ విభజింపఁబడినవి. స్వయంవ్యక్తములనగా, స్వామి స్వయముగా నవతరించిన స్థలములు. దివ్యములు దేవతలచేతను, ఆర్షములు ఋషులచేతను, సైద్ధములు సిద్ధులచేతను, ప్రతిష్ఠితములు. ఇట్లె పూర్వులచేత ప్రతిష్ఠింపఁబడిన దేవాలయములను ప్రాకృతములనిరి. శ్రీ మద్భగవద్రామానుజుల వారు అవతరించిన తరువాత, వారి యంతే వాసులును, అను యాయులును, తమ గురు భక్తి విశేషముచే, వారి "అర్చా విగ్రహము" ను, ఆళ్వారాదులనుఁగూడ నీ దేవాలయములందు ప్రతిష్ఠించుకొని అర్చించు చుండిరి. మరియు వారు, ఆళ్వారుల ప్రతిష్ఠలేనిది ప్రాకృత స్థలమనియు, ప్రాకృతముగాని, నవీనముగా ప్రతిష్ఠింపఁబడినదిగాని, యే దేవాలయమునందు ఆళ్వారాచార్యులను ప్రతిష్ఠించి ఆచార్య పురుషులచేత, మంగళా శాసనము చేయఁబడునో అవి దివ్యదేశమని నిర్ణయించుకొనిరి అప్పటి నుండియు ప్రాయశః అన్ని దేవాలయములందును, "ఆళ్వారుల" ను ప్రతిష్ఠించుటయు నాస్థలములలో వేదముతోపాటు ద్రావిడ ప్రబంధమునకుకూడ ప్రాధాన్యమిచ్చి శ్రీ స్వామి యెదుట సేవాకాలమున, ద్రావిడ ప్రబంధమును పఠించి, మంగళా శాసనమును సేయుటయు ప్రచారములోనికి వచ్చినది. ఇట్టి క్షేత్రములనే నేడు దివ్యస్థలములని వాకొనుచుండిరి. ఈ క్షేత్రము, యీ రెండవ విధానప్రకార మేర్పడిన దివ్యదేశము.—

వశిష్ఠ గోదావరి - వళందర్ రేవు

అఖండ గోదావరి నాసిక, త్ర్యంబకమువద్ద జన్మించి రాజమహేంద్రవరముమీదుగా ధవళేశ్వరమువరకు వచ్చి, విజ్జేశ్వరమువద్ద సప్తపాయలుగా చీలి, అందు చివర

శ్రీ ఆదికేశవస్వామి సంపూర్ణమగు ఆలయ దృశ్యము

శ్రీ ఆండాళ్ - ధ్రువమూర్తి

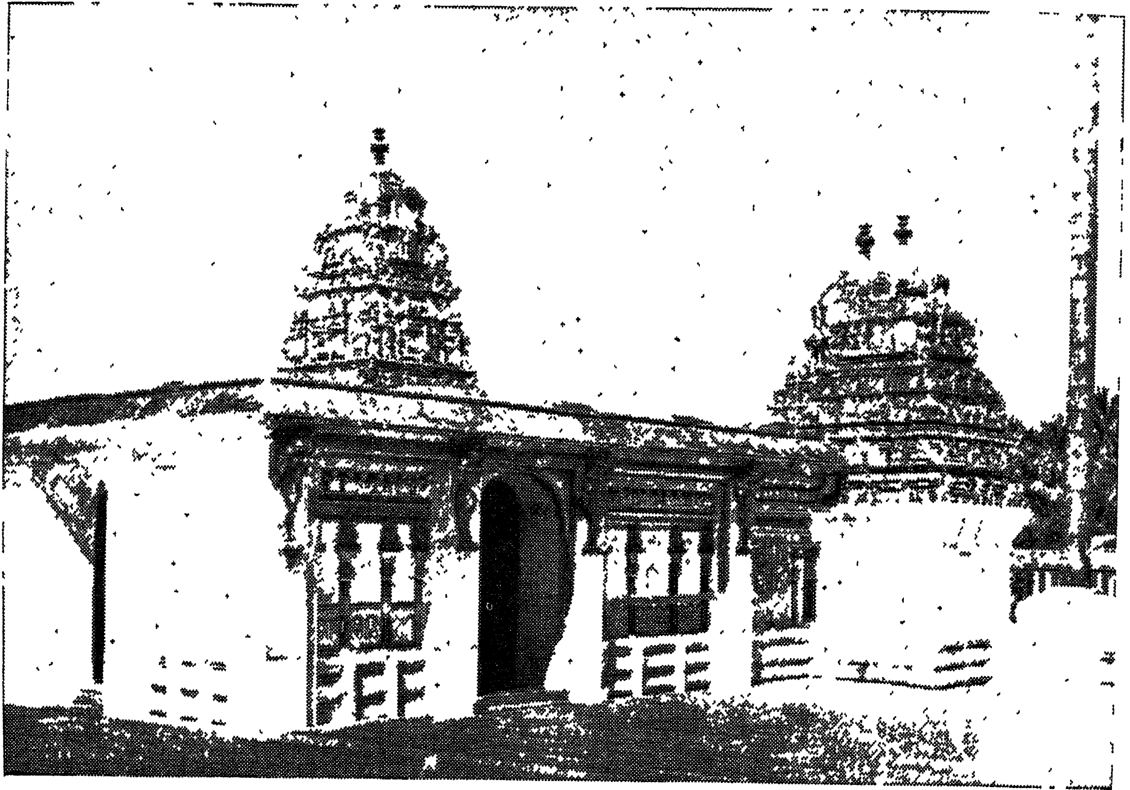
పాయ యీ నరసాపురమునకు దక్షిణముగా ప్రవహించి శ్రీ మన్నృసింహక్షేత్రమైన "అంతర్వేది" వద్ద తూర్పు సముద్రము (Bay of Bengal) లో కలియుచున్నది. ఇది సప్తసాగర సంగమములలో నేడవది. దీనిని వశిష్ఠ మహర్షి కొనివచ్చుటచే "వశిష్ఠ" యందురు. నరసాపురము దీనికి పశ్చిమతీరమునఁగలదు. ఇప్పటికి సుమారు 250 సంవత్సరముల క్రిందట "డచ్చి" ప్రభుత్వము వారు మన దేశమునకు వర్తకమునకై వచ్చినపుడు, మచిలీపట్టణము, మదరాసు, కాకినాడలతోఁబాటు యీ నరసాపురమునుఁగూడ నొక ముఖ్య స్థానముగ నేర్పర్చుకొని, యీ గోదావరి యొడ్డుబారున, నదీ ప్రవాహమునకు, తీరము విరిగి పడకుండునట్లు రాతితో కట్టించి రేవుపట్టణముగఁజేసి వ్యాపారమునుఁజేసిరి. అందువలన దీనికి "వళాందర్ రేవు" అను పేరు కలిగి నేటికిని ప్రచారములో నున్నది. "వళాందర్" అనగా "డచ్చి ప్రభుత్వమని యర్థము. ఇట్లే బందరులోను, దివి తాలూకా సంగేగడ్డలోను "డచ్చి" వారును ఫ్రెంచివారును వాణిజ్యము చేసినప్పుడు వారు నివసించు ప్రదేశములకు "వళాంద పాలెముల" ను పేరులు నేడును వ్యవహారములో నున్నవి నేటికిని వళాందుల శ్మశానవాటిక, ఆ నాటి వారి భాషతోను, ముద్రల తోను చెక్కు చెదరకుండా, పాలకొల్లులో "క్షీరారామ లింగేశ్వరస్వామి" దేవస్థానమున కానుకొని కలదు. దీనిని "డచ్చి బరియల్ గ్రౌండు" (Dutch Burial ground) అందురు. ఇది సెంట్రల్ గవర్నమెంటువారి స్వాధీనములో నున్నది.

ఈయుణ్ణి రామానుజాచార్యులవారు - పుప్పాల రమణప్ప నాయుడుగారు

"డచ్చి" వారి తరువాత అన్ని రేవుపట్టణములతోఁ బాటు నీ రేవునుఁగూడ బ్రిటిష్ ప్రభుత్వము వారు వశపరుచుకొనిరి. అప్పుడే వారికి "ద్విభాషి" (translator) గా నుండుటకు నీ గ్రామస్థులైన "పుప్పాల రమణప్ప నాయుఁడు" గారిని మదరాసునకు తీసుకొని పోయిరి. వారచ్చట నుండు కాలములో, వారి కాచార్యులైన "ఈయుణ్ణి రామానుజాచార్యులవారి "ని పిలిపించుకొని, వారిచే కొంతకాలము పురాణ కాలక్షేపమును, భగవద్గుణానుభవమును, చెప్పించుకొని విని సంతుష్టాంతరంగుడై, వస్త్రాభరణాదులతో గురువును సత్కరించి, "దక్షిణ" (కొంత ధనము) నివ్వబోగా, వారాపారితోషికమును గ్రహింపక, శిష్యునితో "వత్సా! నాకీధనము వలదు. నీ వద్దనే యుంచుకొనుము. నీవు ప్రభుత్వాదరమునకు పాత్రుడవై, యున్నతాధికారములో నుంటివి. నీ కసాధ్యకార్యముండదు. నాకొక కోరికఁగలదు. నేను ధన సంపాదనకొరకు రాలేదు. మన దేశస్థులు శ్రీ పెరుంబూదూరు వచ్చి శ్రీ ఉడయవరులను సేవించ వలెనన్న వృద్ధులకుఁగాని, నిర్ధనులకుఁగాని సాధ్యముకాదు. కనుక నీ 'పెరుంబూదూరును,' మన నరసాపురములో నిలుప వలెనని నాకోరిక" యని చెప్పిరట. అంత నా మహమహుఁడు, గురుసూక్తిని శిరసావహించి, యెటులైనను గురువుగారి యభీష్టము నెరవేర్తునని పలికి, తన యుద్యోగమునకు శలవుపెట్టి కొలది దినములలోనే యా గురువును, గురుపత్నిని, గురుపుత్రుడైన శ్రీ వేంకటదేశికుల వారిని వెంట తీసుకుని భూతపురికి (శ్రీ పెరుంబూదూరుకు) నేగి, యచట నుండు ఆచార్యులవారి నాశ్రయించి వారిచేత శ్రీ ఎంబెరుమానారు కోవెలయొక్క కొలతలను సంగ్రహించి తమ దేశికులైన వెంకట దేశికుల వారికి కొంత ధనమిచ్చి నరసపురమున ఆ విధానము (ప్లాను) "Plan" ననుసరించి ఆలయనిర్మాణము చేయమని పంపిరట. వారు నరసపురమునకు వచ్చి అక్కడనుంచి తెచ్చిన కొలతల ప్రకారము శ్రీ ఆదికేశవాలయమును ఉడయవరుల కోవెల మంటప ప్రాకారాదులను, కట్టించిరట. శ్రీ రమణప్ప నాయుఁడుగారు శ్రీ పెరుంబూదూరు లోనే యుండి, అక్కడయున్న ధృవబేరములఁబోలిన ధృవబేరములను, కౌతుకోత్సవులఁబోలిన త్సామబేరములను, శ్రీ స్వామివారల ప్రతిబింబములుగా తయారుచేయించి శ్రీ ఉడయవరులను అక్కడవున్న ఉడయవరుల ప్రక్క సహవేదికపై వేంచేపుచేయించి, శ్రీ స్వామివారితోపాటు వీరికిని అర్చనాది కైంకర్యములు, భోగోత్సవములంజే యించుచు మూడువత్సరము లక్కడయుండి శ్రీ భాష్యాదులను శ్రవణముఁజేసియు, ప్రబంధ కాలక్షేపములను నేర్చుకొనియు అక్కడ సంప్రదాయములు, ఆచారములు, మర్యాదలు, ఉత్సవములు మున్నగునవన్నియు, తెలుసుకొని, యొక సుమూహూర్తమున శ్రీ ధృవోత్సవ కౌతుక పెరుమాళ్లతోను, అర్చక, ఆచార్య, పరిచారకులతోను బయలుదేరి స్వామివార్లను, ఆందోళికాది వాహనములమీద వేంచేవు చేసుకుని, నిత్య తిరువారాధనము కాలాతి క్రమణము కాకుండా, నిత్యోత్సవ, పక్షోత్సవ, మాసోత్సవములను, నిత్యభోగములను యథావిధిగా జరిగించుచు పయనించి నడిచి నరసాపురమునకు తీసుకొని వచ్చిరట. వారు వచ్చునరికి యిచ్చట, అన్ని దేవాలయములు కట్టింపఁబడి సిద్ధముగ నుండెను. ప్రతిష్ఠకు శుభలగ్నము వచ్చువరకు శ్రీ స్వామివార్ల బింబములన్నింటిని, శ్రీ అంజనేయస్వామి కోవెలలో కొంతకాలముంచి తరువాత ప్రతిష్ఠజేసిరట.

ఆలయములు - మంటపములు

శ్రీ ఆదికేశవాలయము పాఙ్ముఖముగ నున్నది. ఇది సప కంఠ విమానము; దీనికి యుత్తరపున దక్షిణాభి

ఆలయ దృశ్యము - (దగ్గరనుంచి)

ముఖముగ శ్రీ ఎంబెరుమానారు సన్నిధి కలదు. శ్రీ ఎంబెరుమానారుకు వామపార్శ్వముగను ఆదికేశవపెరుమాళ్లు కభిముఖముగను "గరుడాలయమున్నది". కేశవాలయమునకు దక్షిణ పార్శ్వమున "యతిరాజవల్లితాయారు"ను, వామ పార్శ్వమున "ఆండాళ్లు"ను వేంచేసి యుండిరి. ఇవి రెండును ప్రత్యేకాలయములు. "ఉడయవరుల" కభిముఖముగ, "మణవాళమహాముని" సన్నిధియు, వారికి యుత్తర భాగమున ఆళ్వారాచార్యుల ప్రతిష్ఠయు కలదు. ఎంబెరుమానారు కోవెలకు ఆగ్నేయ భాగమున ధ్వజారోహణ మంటపమును దక్షిణ భాగమున ఆళ్వారాలయమునకు వెనుక "తిరుమట్టుపళి" "వంట శాలయు," వాయవ్యదిశను, వాహన శాలయు, ఈశాన్యదిక్కున, ఆస్థాన మంటపమున (కొరాయిని) ను కలవు. ఈ మంటపములోనే స్వామికి తిరువంజనోత్సవములు, అలంకారములు జరుగుచుండును. దినిలో ప్రాగ్భాగమున "యాగశాల" కలదు. ఆలయ ప్రాకారమునకు నంటి పశ్చిమభాగమున పుష్పవనమును, తూర్పు భాగమున చిన్న సరస్సును కలవు. ఈ సరోవరమునకు "శ్రీనివాస పుష్కరిణి" యని పేరు, దీని తటమున సింహద్వారమున కభిముఖముగ "శ్రీ ఆంజనేయస్వామి" వారి యాలయముఁ గలదు.—

పంచబేరలుము - శిల్ప సౌందర్యము

ధృవాది పంచబేరములును, శ్రీ పెరుంబూదూరు విగ్రహములయొక్క కొలతల ననుసరించి నేర్పరులగు శిల్పుల చేత చేయించుటచే నివి, యక్కడి విగ్రహములకు ప్రతిబింబములా? యనునట్లు సౌందర్యమున కాలవాలములై యలరారుచున్నవి. ఆదికేశవ పెరుమాళ్లు దివ్యమంగళ విగ్రహము చతుర్హస్తములతో నూర్ధ్వద్వయమునందు శంఖ చక్రములుఁ దాల్చియుండెను. క్రింది హస్తములలో దక్షిణ హస్తము. అభయముద్ర వామహస్తము కటివిన్యస్తము. శ్రీ భూనీళలుభయపార్శ్వముల నేక పీఠమందే కొంచెము ముందుగానుండి పార్శ్వముఖులై శ్రీస్వామివారి తిరుముఖ మండలమునవలోకించుచున్నట్లుండిరి. (చూ॥ ముఖ చిత్రము త్రివర్ణ చిత్రము.) యతిరాజవల్లి తాయారుకూడ చతుర్భుజయే. ఆండాళ్ లావణ్యరాశి. ఉడయవరులు సాక్షాదుడయవరులే. (చూ॥ కవరు చివర పేజీ) ఆళ్వారులు పన్నిద్దరుఁగాక, సేనమొదలి యాండాన్, కూరత్తాళ్వార్, తిరుక్కచ్చినంబి, పిళ్లైలోకాచార్యర్, తళిహనాచ్చియారును ప్రతిష్ఠితులైయుండిరి. కేశవస్వామి కౌతుకోత్సవులును దివ్య సుందరమూర్తులే. ఆదిమూర్తికి తాయార్లకు పంచబేరములు కలవుగాని, ఆళ్వారులలో 1 ఎంబెరుమానార్ (శ్రీ

భగవద్రామానుజులు) 2 సేనమొదలియాండాన్ 3 నమ్మాళ్వార్ 4 పెరియాళ్వార్ 5 తిరుమంగైయాళ్వార్ 6 తిరుకచ్చినంపి 7 కూరత్తాళ్వార్ 8 పిళ్లైలోకాచార్యులు 9 మనవాళమునులకు మాత్రమే యుత్సవ బేరములు కలవు.

శ్రీ శఠారి—స్థలప్రభావము

పవిత్రమైన గోదావరినదిని వశిష్ఠమహర్షి యీ క్షేత్రము మీదుగా తీసుకుని వచ్చుటచేతను, తొలుఁదొలుత శ్రీరమణప్ప నాయుఁడుగారు, శ్రీ భగవద్రామానుజులవారి అవతారస్థలమగు శ్రీ పెరుంబూదూరు కేనేగి, అక్కడ స్వామివారినిబోలు బింబములనే, తయారు చేయించి, శ్రీ ఎంబెరుమానారుతోపాటు సహవేదికపై ప్రతిష్ఠింపఁజేసి, యొక వత్సర మచ్చటనే అర్చాభోగాదులను చేయించి, తీసుకుని వచ్చుట చేతను, అక్కడనే మంగళా శాసనమునుఁ బొంది వచ్చుటచేతను, తాను చేయించిన యీ విగ్రహమును, అచ్చటనుంచి, అచ్చటి యుత్సవరులనే తమకు అనుగ్రహించవలసినదిగా వేడుకొనగా అలయాధిపతులు, యతిరాజుల నివ్వమని నిరాకరింప, నారాత్రి మన రమణప్ప నాయుఁడు నిర్వేదనమునుఁజెంది యుడయవరులతో విన్నవించుకొనగా, నా యత్రీంద్రులారాత్రి స్వప్నమందు దర్శనమిచ్చి, తన ప్రభావమును, శ్రీ శఠారియందు నిక్షిప్తముఁ జేయుదుననియు, మీరు చేయించిన శఠారిని నా సన్నిధిలో సమర్పించి, నా సన్నిధినున్న శఠారి నిమ్మని అచార్యవర్యులను అలయాధికారులను నడుగవలసినదనియు, తాను వారికికూడ నిట్లే యానతిత్తునని చెప్పిరట. అప్పుడు మన భక్తాగ్రగణ్యుఁ డత్యంతానందముజెంది మరునాడుపయమున స్వామి సన్నిధికి నేగి రాత్రి తన స్వప్నవృత్తాంతమునుంజెప్ప, వారచ్చెరువంది వారికి యెంబెరుమానారట్లె శాసించిరని చెప్పి, వారి యనన్య శరణాగతిని, స్వామివారి భక్తవాత్సల్యమును కొనియాడుచు యతిరాజునానతి నాశఠారి నొసంగగా, దానింగూడ నొక పల్లకీయందుంచి స్వాములతోఁబాటు తీసుకొనివచ్చి ఈ సన్నిధిని వేంచేపు చేయుటచేతను, యీ క్షేత్రమునకు "అభినవభూతపురి" యను పేరన్వర్థమై యచట ప్రభావమే నిచటకూడ యావిర్భవించి ముముక్షువులపాలి కల్పవృక్షమై విలసిల్లుచున్నది. శ్రీ పెరుంబూదూరు స్థల ప్రభావములో

"అనంత సరసి స్నానం - ఆదికేశవదర్శనమ్
భూతపుర నివాసంచ - నరాణాం జన్మదుర్లభం"

అని ఫలశ్రుతి. అట్లె యిక్కడను,

"వశిష్ఠాంబుధిగా స్నానం - ఆదికేశవ దర్శనమ్
నవ్యభూతపురీ వాసః - పునర్జన్మ నవిద్యతే"

అని ఫలశ్రుతి చెప్పిరి. ఇట, "నవ్యభూతపురీ" యనిన నింకను సామరస్యముగ నుండునేమో?

ఉత్సవములు - సాంప్రదాయములు

శ్రీ రమణప్పనాయుఁడుగారు, మూడు సంవత్సరములు శ్రీ పెరుంబూదూరులోనే యుండి నిత్యము శ్రీ స్వామివార్లను సేవించుచు, నక్కడ యే యే కాలములందు నేయే యుత్సవములు జరుగునో చూచుచు, సంగ్రహించి, యచటనుండియే అర్చకులను, అధ్యాపకులను, పరిచారకులను కూడ తీసుకుని వచ్చుటచే, శ్రీ పెరుంబూదూరు వలెనే నిత్యోత్సవ, మాసోత్సవ బ్రహ్మోత్సవాదులును, జయంతులు, తిరునక్షత్ర పవిత్రోత్సవాదులును జరుగుచున్నవి. అర్చనా విధానము శ్రీ పెరుంబూదూరువలెనే శ్రీ వైఖానసభగవచ్ఛాస్త్ర విధానముగను, మర్యాదలన్నియు దివ్యదేశ సాంప్రదాయానుసారముగను జరుగుచున్నవి. మరియు నిచట యుత్సవములన్నియు నాంధ్రదేశ సంప్రదాయసిద్ధమైన చాంద్రమాన విధినిఁగాక, దక్షిణదేశము నందువలె సౌరమానవిధానమె యనుకరింపఁబడుచున్నది.

1. మేష (చైత్ర) మాసమున ఆర్ద్రోత్సవము. అనగా అరుద్ర నక్షత్రము మొదలు పదిదిన పర్యంతము ఉడయవరుల తిరునక్షత్రము.
2. ఈ మాసములోనే శ్రవణ నక్షత్రమునుండి నవాహ్నిక దీక్షతో బ్రహ్మోత్సవము జరుగును.
3. వైశాఖ శుద్ధచతుర్దశి నృసింహ జయంతియు నమ్మాళ్వార్ తిరునక్షత్రము. 5 రోజులు జరుగును
4. సింహమాసములో శ్రవణం, పవిత్రోత్సవము 5 రోజులు కృష్ణాష్టమికి వనయాత్ర జరుగును.
5. ఆశ్వీయుజములో శ్రీ పూజాదీక్ష - నవ రాత్రులు జరుగును.
6. తులామాసములో "మూల" మణవాళమునుల తిరునక్షత్రం 10 రోజులు జరుగును.
7. కార్తికి కృత్తికా దీపోత్సవము తిరుమంగైయాళ్వార్ తిరునక్షత్రము 5 రోజులు జరుగును.
8. మార్గళి—ధనుస్సంక్రమణము. పగలు పత్తోత్సవములు 10 రోజులు. రాత్రి పత్తోత్సవములు 10 రోజులు. శ్రీ వైకుంఠయేకాదశి ద్వార దర్శనోత్సవముఁ జరుగును.
9. మకరసంక్రమణమునకు ముందు 7 రోజులు అండాళ్లకు నీరాటోత్సవములున్నూ, భోగిరోజున "అండాళ్" (గోదా) కల్యాణమున్నూ జరుగును.
10. మకరమాసమున "గురుపుష్యోత్సవము" ఆర్ద్ర మొదలు పుష్యమివరకు 3 రోజులు జరుగును.
11. మీనమాసమున, ఉత్తర ఫల్గుణికి ముందు 3 రోజులు పల్లవోత్సములున్నూ నాల్గవరోజు శ్రీ యతిరాజవల్లి తాయారు (రాజలక్ష్మి అమ్మవారి)తో శాంతి

శ్రీ యతిరాజవల్లీ తాయార్ - ధ్రువమూర్తి

కల్యాణమున్ను జరుగును. ఈ యుత్సవదినము లలో అలంకారములు, విశేషపూజలు, విశేష భోగములు, తిరువీధులు వేంచేపుచేయుట, ఆస్థాన మర్యాదలైన, వేదఘోష, ప్రబంధ (నాలాయిర) కాలక్షేపము, విద్వద్గోష్ఠి నృత్య, గాన వాద్య, విద్యా వినోదములు అతి వైభవముగ జరుగుచుండును. ప్రతిమాసమునందు యుభయ యేకాదశులున్ను, యితర తిరునక్షత్రములున్ను జరుగును.

బ్రహ్మోత్సవమున నిటనొక విశేషాచారముఁగలదు. శ్రీవైఖానసాగమరీత్యా, ధ్వజారోహణము, పాదప్రక్షాళనము, సంబంధ కూర్చవిన్యాసము, దీక్ష, నిత్యహోమాదులు, అవభృతోత్సవములు మాత్రమే జరుగును. కాని శారీర సంస్కారోక్తములైన కన్యాదానము, మంగళసూత్ర ధారణము, అక్షతారోపణము మున్నగునవి జరుగవు. కృష్ణాష్టమి రోజున వనయాత్రకై యీ గ్రామమున కొకమైలు దూరములోనున్న యుద్యానవనమునకేగి యక్కడనున్న మంటపమున స్వామి వేంచేయును. దీనికి వనమంటపమని పేరు. అక్కడ యర్చన, భోగములు "శాత్తుమొరై" మున్నగు మంగళాశాసనము సాయించిన తరవాత తిరిగి స్వామి కోవెలకు వచ్చును. అవభృతానంతరము శ్రీస్వామి వారికి "శ్రీనివాసపుష్కరిణిలో" ప్లవనో (తెప్పో)త్సవము జరుపుట యాచారము.

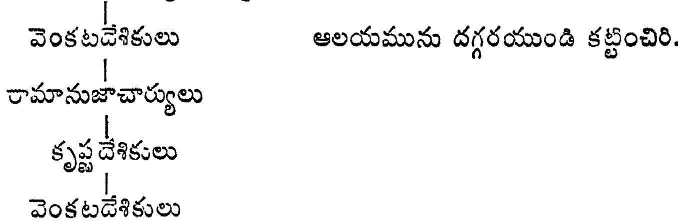
వస్తుసంపత్తి - వాహనసంపత్తి

శ్రీ ఆదికేశవస్వామికి సర్వాంగ వెండి కవచమున్ను, రత్నములుఁదాపిన యూర్ధ్వపుండ్రమును కలవు. ఇటులే, స్వామిసన్నిధిని వేంచేసియున్న యుభయ తాయార్లకును, యతిరాజవల్లికిని, ఆండాళ్ దేవేరికిని, ఎంబెరుమానారుకును సర్వాంగ రజత కవచములున్ను, ఉత్సవవరులకు అలంకారములకు స్వర్ణాభరణాలున్ను, వైరిముడున్ను, అమ్మవారికి బంగారు కిల్టెడ 12 సవరనుల యెత్తు కంఠాభరణమున్ను. రాజలాంఛనములైన రజతాందోళికా ఛత్ర జామరాదులుఁగలవు. మరియు, సింహ, హంస, శేష, గరుడ, హనుమంత, సూర్య, చంద్ర, గజ, అశ్వ, రాజాధిరాజ వాహనములున్ను, అంబారీలు 2, ఏకావశకేళలు 2, పల్లకీలు 2, పుష్పక విమానము 1, రథము 1 కలవు.

ప్రేరేపకులు - వ్యవస్థాపకులు

శ్రీమాన్యాయుణ్ణి రామానుజాచార్యస్వామి వ్యవస్థాపకులైన "పుప్పాల" వంశీకులకు ఆచార్య పురుషుఁడు. వీరి కోరికపైననే నీయాలయ నిర్మాణము జరిగినది.

రామానుజాచార్యులు - ప్రేరేపకులు

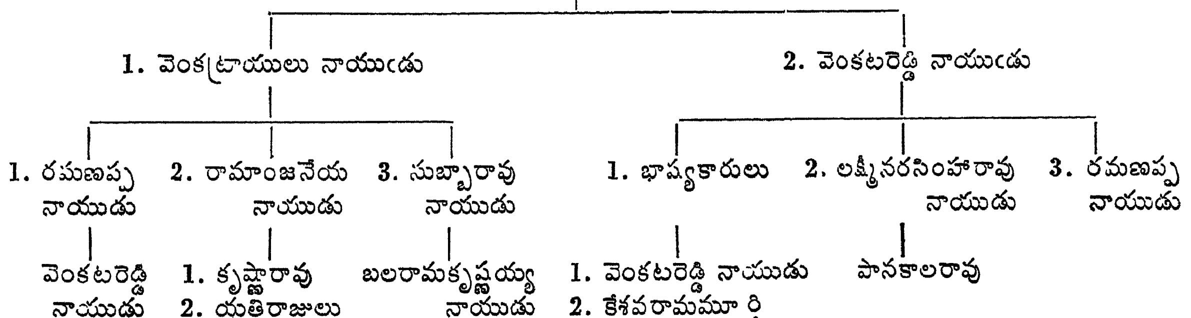

వీరి వంశమువారిప్పుడు అమలాపురం తాలూకా, చిరుతపూడిలో నుండిరి.

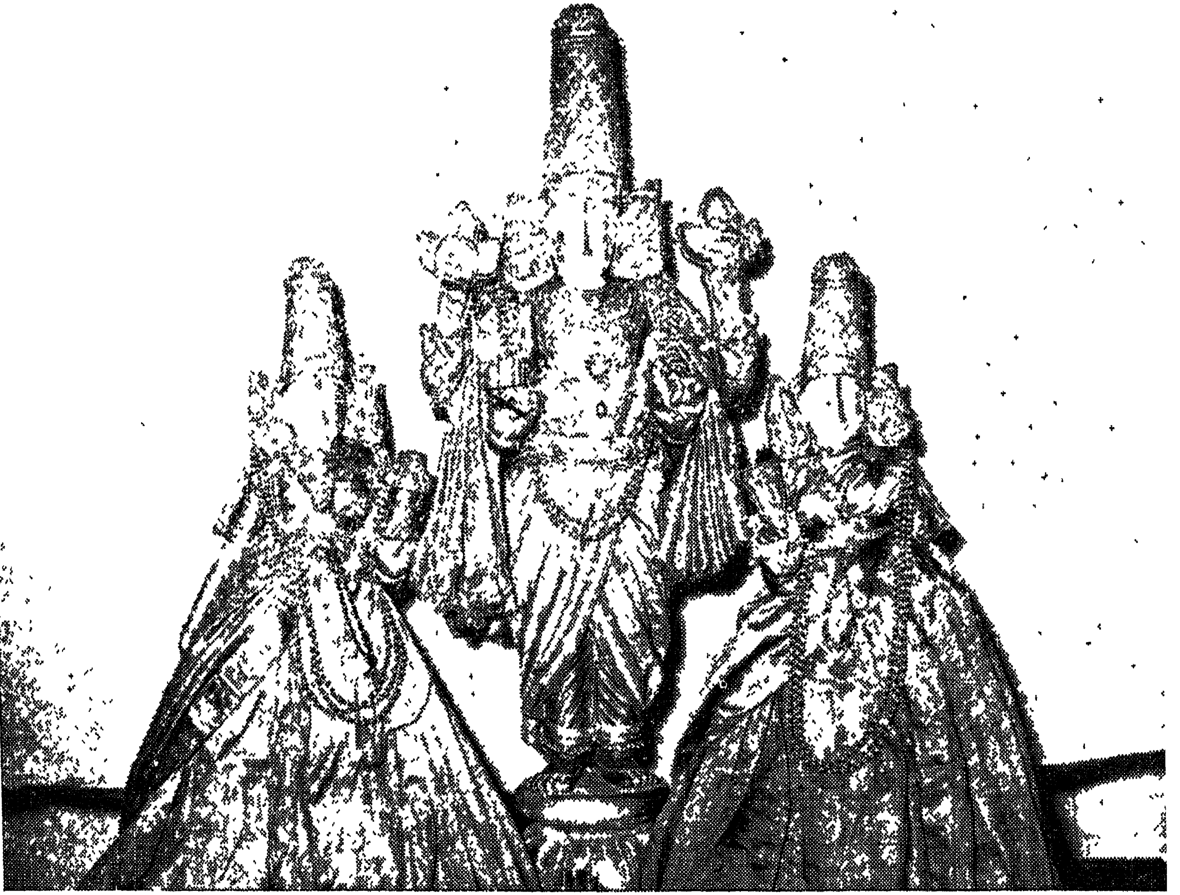
రమణప్పనాయుఁడు, వ్యవస్థాపకులు
వీరె యీస్టిండియా కంపెనీవారి వద్ద ద్విభాషి. (Translator)

వెంకట్రాయులునాయుఁడు

వెంకట రమణప్ప నాయుఁడు (డిస్ట్రిక్టు మునసబు)

వీరె వంశపరంపరా ధర్మకర్తలైయున్నారు. నేటికిని కోవెల మర్యాదలు వీరికే జరుగుచున్నవి.

ఉత్సవ బేరములు

అర్చకులు - తీర్థకారులు

అర్చకులుకూడ శ్రీ పెరుంబూదూరు నుండియే వచ్చి యుండిరి. నేడు వారి సంతతివారు లేరు. వారితో సంబంధ బాంధవ్యములు జేసిరు వారి జ్ఞాతి వర్గములోని వారే నేటికిని అర్చనా కైంకర్యపరులుగ నుండిరి. వీరిలో "పెద్దింటి" "సుదర్శనం" "శ్రీనివాసుల" వారను వారు ప్రసిద్ధులు. వీరందరు శ్రీ వైఖానసాగమ విశారదులున్నూ సంస్కృత పండితులై యున్నారు. శ్రీ రంగము నుంచి "కోయిల్ (అప్పన్) కందాడై" వంశీకులను తీసుకునివచ్చి పాసురములను పాడించి మంగళాశాసనమును జేయించిరట. అందువలన నేటికిని వారే ప్రథమ తీర్థకారులై యున్నారు.

పండితులు - ప్రబంధములు

ఈ సన్నిధిని తర్కవేదాంత వాచస్పతులును, "ఉ" "వే" శ్రీ మాన్ తెలికిచర్ల కందాళ రామానుజాచార్యుల వారను గొప్ప పండిత ప్రకాండులు కలరు. వీరు మంచసాస్థాన విద్వాంసులు. వీరు కాశీలో జరిగిన మతత్రయ విద్వత్పరిషత్తులో తిరుపతి శ్రీ వెంకటేశ్వర సంస్కృత కళాశాల ప్రధానోపాధ్యాయులును, వ్యాసమత మార్తాండాది బహు సిద్ధాంత గ్రంథ కర్తలును కళాప్రపూర్ణ, మహామహోపాధ్యాయాది బిరుదాంకితులునగు, "ఉ" "వే" శ్రీ మాన్ కపిస్థలం దేశికాచార్యుల వారితోపాటు పాల్గొని సభలో "భుజముద్ధృత్యబ్రూమః" అని ప్రతిజ్ఞచేసి మెప్పించిన మహావిద్వాంసులు. వీరింటిలో వారి కుమారుడు కుమార్తెయు కూడ, చక్కని సంస్కృత సాహిత్యము కలిగి శ్రీ భాష్య కాలక్షేపముంజేసిన విద్వద్ విదుషీమణులు. మరియు హూణ సంస్కృతాంధ్ర విద్యా పారంగతులును, సాహిత్య భూషణులును, సత్కవులునగు "కవి కథక రత్న" "ఉ" "వే" శ్రీ మాన్ పెద్దింటి సూర్యనారాయణ దీక్షితులవారి దీయూరె. వీరు సంగీత భరత శాస్త్రము లందఖండ కీర్తిని సంపాదించి రామాయణ భారతాదులను, యక్షగాన రూపమున రచించి హరికథక లోకమున కాచార్యులై విలసిల్లుచున్నారు. వీరి కవిత్వము, శయ్య, రీతి మృదుమధురము

లైనవి. వీరాంధ్ర దేశమంతటను నమూల్యమైన కీర్తిని గడించి అనేకమంది విద్వచ్ఛిష్యుల నుత్తీర్ణులం జేసిరి. ఇక్కడ ప్రత్యేకముగ యీ స్వామివారి కొరకు పూర్వాచార్యులు, "బ్రహ్మమోద," ఉద్యానవన ప్రబంధము, విష్ణు పీఠిక, శ్రీ దేవిసంవాదము" అను గ్రంథములను రచించి యుండిరి. ఇవే నేడును పాఠక ప్రవచనము లందుండు యున్నవి. దీని కభినవ భూతపురియని పేరిడి మొగలితుర్తి సంస్థాన విద్వాంసులగు శ్రీ రంగాచార్యుల వారొక సంస్కృత ప్రబంధము రచించిరి.

"నరసపురతోష యెంబ్రుమా - నారుపాప
కేశవస్వామి పతగకు - లేనగామి"

అను మకుటముతో పూర్వులది యొకరో శతకము రచించి రట. ఇది లభ్యము కాలేదు. ఈ క్షేత్రమున పూర్వము నుండియు శ్రీ రాజగోపాల మదనగోపాలాలయములు కలవు. ఈ క్షేత్రపాలకుడు అమరేశ్వరుడు. ఈ క్షేత్రము "ఎంబెరుమానారు" కే ప్రధాన స్థానములలో నుండు శ్రీ యతిరాజశేఖరుల సర్వ సమర్పించగాని, ఆదికేశవుడు మూర్తి ప్రత్యక్షము కానేరదు. ఇది యిచట విశిష్టాచారము.

ఆళ్వారులు - శ్రీ ఆదికేశవస్వామి ఆలయము

శ్రీ భద్రకాళి దేవాలయము - ఓరుగల్లు

పి. యస్. లలితకుమారి
(నాగేశ్వరాలయము - బందరు)

కాకతీయ సామ్రాజ్యమునకు రాజధానీ నగరమైన ఓరుగల్లు (నేటి వరంగల్ పట్టణము) నందు అనేక ప్రాచీన దేవాలయములు కలవు. వానిలో అతి ప్రాచీనమైనది శ్రీ భద్రకాళి దేవాలయము.

చారిత్రకము.

ఇది ఏడపశతాబ్దమునకు పూర్వమే శిథిలావస్థలో నున్నట్లు తెలియుచున్నది. ద్వితీయ పులకేశి చక్రవర్తి వేంగిరాజ్యమును జయించుటకు వెళ్లుచూ మార్గమధ్యమున నున్న యీ దేవీమూర్తిని సందర్శించి జీర్ణముగా నున్న దేవాలయమును పునరుద్ధరించినాడట. తర్వాత కాకతీయ వంశీయులలో మూలపురుషుడైన రుద్రదేవ మహారాజు దేవీ ఆలయమును అభివృద్ధి చేసెను. గణపతిదేవ చక్రవర్తి కాలమున హరియను అమాత్యశేఖరుడు ఆలయము చుట్టును అగాధమైన తటాకమును త్రవ్వించెను. చాల భూమినికూడ యిచ్చెను. కాకతీయులు భద్రకాళి దేవిని ఇష్టదేవతగా పూజించెడివారు. రుద్రమదేవి ప్రతి రోజు యీ దేవిని దర్శించి పూజాదులు నిర్వర్తించినగాని భుజించెడిది కాదు. ప్రతాపరుద్రమహారాజు కాలమున మహమ్మదీయ దండయాత్రచే ఓరుగల్లు పతనము జరుగుట వలన దేవాలయవైభవముకూడ క్షీణించిపోయినది. మరల విజయనగర రాజుల పరిపాలనలో కొంత ఉన్నత స్థితి నందినను 1565 ప్రాంతమున విజయనగర సామ్రాజ్య పతనము, మతాంతరుల క్రూరచర్యల వలన శేషించిన విభవమంతయు నశించి పోయినది. భూములు అన్యాక్రాంతము లైపోయినవి.

మార్గము:

వరంగల్‌నుండి హనుమకొండకు వెళ్లు రోడ్డుకు ఎడమ ప్రక్కన కొండలమధ్య నుంచి ఒక అడ్డదారి కలదు. రోడ్డుదగ్గరనుండి సుమారు అరమైలు దూరము వెళ్లునప్పటికి హరియను మంత్రి త్రవ్వించిన చెరువుండును, దానికి వంతెన యున్నది. కొండలమధ్య నుండుటవలన, పూజాదులు లేకపోవుటవలన మనుష్యసంచారము లేక పొదలుపెరిగి ఒక అడవివలె నుండెడిది. దానిలో క్రూర సర్పము లుండునని జనప్రవాదము కలదు. ఆలయ గోపురముమాత్రము కన్పించుచుండెడిది. కాని ఎవ్వరును వెళ్లుటకు సాహసించలేకపోయెడివారు.

ఇట్లుండగా 10 సంవత్సరముల క్రితము సౌరాష్ట్ర నివాసులైన మగన్‌లాల్ సమేజా యను మార్వాడీసేటు గారికి భద్రకాళిదేవి స్వప్నములో కన్పించి ఈవిధముగా చెప్పినదట.

"కుమారా! నేను తెలంగాణా కొండల మధ్యలో నున్నాను. నాకు పూజావిధు లేమియు జరుగుట లేదు. నీవు నా ఆలయమును పునరుద్ధరించి పూజాదులు నిర్వర్తింప జేయుము. నిన్ను సర్వదా రక్షించెదను" అని చెప్పి అదృశ్యమైనదట.

పునరుద్ధరణ :-

మార్వాడీసేటుగారు దేవీ వాక్యములకు ఆశ్చర్యము నందిరి. ఏమైనను దేవిని కనుగొనవలెనని నిశ్చయించుకొని తెలంగాణా ప్రాంతములోని పర్వత ప్రదేశములన్నియు అన్వేషించుకొనుచు ఓరుగల్లునకు వచ్చిరి. అచ్చటి స్థానికులు కొండలమధ్య చెరువు గట్టుమీద ఒక దేవాలయ మున్నట్లు చాలకాలమునుండి కన్పించుచున్నదనియు, కాని యింతవరకు కనుగొనుటకు ఎవ్వరును సాహసించుట లేదనియు చెప్పినారు. సేటుగారికి కొంచెము అనుమానము కలిగినది. వెంటనే పొదలన్నియు చేదింపజేసి మిట్టపల్లములుగానున్న ప్రదేశమంతయు దాటి లోపల ప్రవేశించినారు. అక్కడ ఒక చిన్న దేవాలయమున్నది. ఆయనకు స్వప్నములో కన్పించిన దేవీమూర్తి భద్రకాళిని గాంచి ఆనందపరవశులైనారు. 8 అడుగులు పొడవుగల తెల్లని త్రాచుపాము దేవి పాదములవద్ద నున్నదట. దానినిజూచి సేటుగారును ఆయనకు సహాయముగా వెళ్లిన పరిజనులును భయభ్రాంతులైనారు. వెంటనే దేవతా సర్పమేమో యని తలచి అందరును నమస్కరించగా అక్కడనుంచి వెళ్లిపోయినది. భద్రకాళిదేవి అష్టబాహువులతోను, శంఖ, చక్ర, ఖడ్గ డమరుకములను, త్రిశూలమును, బ్రహ్మకపాలమును, రాక్షసుని శిరస్సును, ధరించి యుండును. ఒక హస్తముతో భక్తులకు అభయప్రదానము చేయుచుండును, కంఠమున కపాలమాల యుండును, శిరస్సునందు నాగముండును. విశాలమైన ముఖమును ఆకర్ణాంతములైన నేత్రములును, కలిగియుండును. ఒక రాక్షసుని పడగొట్టి వాని మీద కూర్చునియున్నది. రాక్షసుని పొడవు 6 అడుగు లుండును. దేవీరూపము వెడల్పు 6 అడుగులును,

కూర్చునియున్నది కనుక ఎత్తు 5 అడుగులును వుండును. ఎదుట శిలాసింహమున్నది, దేవి దక్షిణముఖముగానుండి తటాకమునే చూచుచున్నది.

వికృతినామ సంవత్సర నిజాషాఢశుద్ధ పూర్ణిమా శని వారము 29-7-50 రోజున పురజనుల సహాయముతో సంప్రోక్షణాదికములు జరిగినవి. అప్పటినుండి, సక్రమ ముగా అహింసాత్మకముగా నిత్యపూజలు జరుగు చున్నవి.

దేవీమహిమ.

ఇచ్చటి అర్చకులు స్మార్తులు. శ్రావణమాసములోను, దేవీ నవరాత్రములందును ఉత్సవములు, సహస్రనామా ర్చనలు, కుంకుమపూజలు జరుగును అక్కడకు ఎవ్వ రును అపరిశుద్ధముగా వెళ్లకూడదు. వెళ్లినచో తప్పక కష్టనష్టములు కలిగితీరును. 4 సంవత్సరములక్రిందట శ్రావణమాసములో ఉత్సవములు జరుగుచుండగా ఉదయం 10, 11 గంటల మధ్య ఎచ్చటనుండియో ఒక తెల్లని త్రాచుపాము వచ్చి ఒకస్త్రీని కాటువేసినది. కొలది గంటలలో ఆమె మరణించినది; ఆమె అపరిశుద్ధముగా వచ్చినందుననే అట్లు జరిగినదని అర్చకులు గణేశ్వరరావు గారు చెప్పినారు. సర్పమును చంపవలెనని ఎంతయో ప్రయత్నము చేసినారు, కాని అది ఎక్కడనుండి వచ్చినది, మరల ఎక్కడకు పోయినదికూడ తెలుసుకొనలేకపోయి నారు. పూర్వము దేవీపాదములవద్దనుండెడి సర్పమేనని గణేశ్వరరావుగారు గుర్తించినారు. రాత్రులందు అప్పు డప్పుడు దేవియొక్క సన్నిధానమునకు వచ్చుచుండును. ఒకసారి గణేశ్వరరావుగారి వంటయింట్లో ప్రత్యక్షమైనది. బుసలుకొట్టుచు పడగవిప్పి ఆడుచుండగా, ఎట్లైనా చంప వలెనని చాలమంది ప్రయత్నముచేసినారు. పాము నిలు వెత్తున లేచి బుసలుకొట్ట నారంభించినది- అందరును భయభ్రాంతులైరి. గణేశ్వరరావుగారు పసపుకుంకుమలతో దూరమునుండియే పూజించినారు. అట్లు 4, 5 గంటల కాలముచేసిన తర్వాత సర్పము శాంతించి వెళ్లిపోయినది. క్రిందటిరోజున ఆయనభార్య బహిష్టుతోనుండి ఏదో పని మీద దేవాలయ సమీపమునకు వచ్చినదనియు అందువల ననే సర్పరాజునకు ఆగ్రహము కలిగియుండవచ్చుననియు గణేశ్వరరావుగారు చెప్పినారు. ఎన్నిసార్లు వచ్చినను ఒకే సర్పము వచ్చును. భక్తులకు కోరిన కోర్కెలను తీర్చుట

శ్రీ భద్రకాళిదేవి - ఓరుగల్లు

యందు దేవి బద్ధకంకణురాలై యున్నది. అనేక ప్రాంత ములనుండి భక్తులువచ్చి మొక్కుబడులు చెల్లించు చుందురు. తిరుపతి దేవస్థానములోవలెనే ఇక్కడకూడ, వివాహములు, ఉపనయనములు జరుపుకొనుటకు భక్తులు వచ్చుచుందురు.

వరంగల్, హనుమకొండ, పట్టణములలో ఇటువంటి ప్రాచీన దేవాలయములు ఎన్నియోకలవు. కాని తగినంత ఆర్థికసహాయము లేక శిథిలావస్థలో నున్నవి.

యత్రాస్తి మోక్షో నచతత్ర భోగః
యత్రాస్తి భోగో నచతత్ర మోక్షః ।
శ్రీ సుందరీ సేవన తత్పరాణాం
భోగశ్చ మోక్షశ్చ కరస్థ ఏవ ॥

ఉత్సవములు - వ్రతములు

(పుష్యమాసము నందలివి)

పుష్యశుద్ధ ౧౧ ఏకాదశీ శనివారం (12-1-1957) వైకుంఠ ఏకాదశి. వైష్ణవాలయములయందు ప్రాతఃకాలము నందు శ్రీస్వామివారికి విశేషపూజలు జరుపబడి తిరువీది జరుపబడును.

పుష్యశుద్ధ ౧౨ ద్వాదశీ ఆదివారం (13-1-1957) భోగిపండుగ. రాత్రి 12-20 నిమిషములకు మకర సంక్రమణ ప్రవేశము.

పుష్యశుద్ధ ౧౩ త్రయోదశీ సోమవారం (14-1-1957) మకరసంక్రాంతి—ఈ దినమున ఉత్తరాయణపుణ్యకాల మునం దొనర్చుదేవ పితృకార్యములు చేయనగును.

పుష్యశుద్ధ ౧౪ చతుర్దశీ మంగళవారం (15-1-1957) కనుముపండుగ.

ఈ దినమునందే హనుమదాలయములందు హనుమత్కళ్యాణోత్సవము జరుపబడును.

ఇందు కనుబంధముగా నీ క్రిందను "సువర్చలాకళ్యాణము" అను వ్యాసము పొందుపరుపబడినది.

సువర్చలా కల్యాణము

శ్రీ మాన్ కవిరాజశిరోమణి, పండిత, దేవి నరసింహాచార్యులు

మేనేజింగు ట్రస్టి. శ్రీ ఆంజనేయస్వామివారి దేవస్థానం - అవనిగడ్డ.

శ్రీ ఆంజనేయస్వామివారికి వివాహము కలదా? వివాహితుఁడైన బ్రహ్మచారి యెట్లగును? వివాహమెప్పుడు జరిగినది? అను సందేహములు పలువురు పండితులకు సహితము కలుగుచున్నవి. కారణమేమన:—శ్రీ మద్వాల్మీకము, అధ్యాత్మము మున్నగు రామాయణములందీ హనుమద్వివాహప్రశంస లేకపోవుటవల్లను, ముల్లోకములలోను, చర్మమోహితులు కానివారు, భీష్ముఁడును, హనుమంతుఁడునుఁ దక్క నితరులు లేరని,

"అన్యత్ర భీష్మాద్గాంగేయాదన్యత్రచ హనూమతః
హరిణీఖురమాత్రేణ చర్మణా మోహితం జగత్"

అని పురాణములు పలుకుటచేతను, దీని వివరము స్పష్టముగాఁ దెలియదయ్యెను. హనుమంతున కేకాదశమూర్తులు, తంత్రగ్రంథములందు పేర్కొనఁబడినవి. ఇందు స్వామి లీలలనుఁబట్టి యుపాసకు లేర్పరుచుకొనినవి యారు మూర్తులు. తక్కినవి యవతారభేదములు. ఈ హనుమదుపాసనమును నద్వైతులు యీశ్వరాంశసంభూతులనియు, విశిష్టాద్వైతులు విష్ణుభక్తుడనియు, ద్వైతులు భగవత్కార్యసాధకులనియు సేయుచున్నారు. ఇట్లు మతత్రయము వారికి నుపాస్యుడైనను ద్వైతులకు మాత్రము వీరభిమానదైవము. ఏలనన? మధ్వులకు "హరిరేవపరః" అను సూక్తివలన పరమహంసవాచ్యుఁడైన శ్రీమన్నారాయణుడే పరమదైవమైనను, ప్రమథగణములలో ప్రథముఁడు వాయుదేవుఁడు. వాయుదేవునికి "ముఖ్యప్రాణదేవర" యని వారి సంప్రదాయనామము. భగవత్సేవ సేయుటకు, సమీరాంశసంభూతులే ముఖ్యులనియు, నా ముగ్గురిలోను, హనుమంతుఁడు ప్రథమాచార్యుఁడైనటుల,

"ప్రథమోహనుమన్నామా ద్వితీయో భీమఏవచ
తృతీయఃపూర్ణప్రజ్ఞస్తు భగవత్కార్యసాధకాః"

అను వారి గురుపరంపరవలన తెలియుచున్నది. ఈ పూర్ణప్రజ్ఞులే మధ్వాచార్యులు. ఇట్లు హిందువులేఁగాక, అన్యమతస్థులగు బౌద్ధ, జైన, మహమ్మదీయులుఁగూడ నీ హనుమదుపాసనము నంగీకరింతురు. కనుకనే, హిమవత్పర్వతములోని, సిమ్లా (Simla) లో "జాకో" (Jaco) నగాగ్రమునుండి సింహళద్వీపము (Cylon) లో "జాఫ్నా"

(Jafna) వరకు నీ హనుమదాలయములు ప్రతిష్ఠింపఁబడి యున్నవి. పశ్చిమదేశమున నేటికిని "వాలాయుదం, వేలాయుదం" లేని గ్రామముండదని యొక ప్రతీతి కలదు. "ఉపాసనార్థం భక్తానాం బ్రహ్మణోరూపకల్పనమ్" అని ఆగమములు నిర్వచించినవి. ఇటులే హనుమంతుని యేకాదశమూర్తులలో 1, ప్రపత్తి 2, వీర 3, దాస 4, పాదగతాభిముఖ 5, వార్తావాహ 6, రాజముఖి యను నీ యారును లీలావతారములు 7, యోగపట్టధర 8, చతుర్భుజ 9, పంచముఖి 10, వింశతిభుజ 11, సువర్చల యను నీ యైదును అంశావతారములు. ప్రపత్తిమూర్తికే ప్రసన్నుఁడనికూడ యందురు. సాధారణముగా నన్ని దేవాలయములందును, స్వామి కభిముఖముగ నీ మూర్తిని ప్రతిష్ఠించుట యాచారమైయున్నది. కొన్నిక్షేత్రములందు వీరాంజనేయ విగ్రహములనుఁగూడ ప్రతిష్ఠించుట యుల వాటు. ఈ మూర్తి రణరంగమున, లక్ష్మణమూర్ఛానంతరము సుషేణోపదేశమున సంజీవాద్రినిఁ దెచ్చునప్పటి దృశ్యము. "ప్రసన్నవదనం శ్రీ ఆంజనేయం భజే" అని ప్రపత్తిమూర్తి ధ్యానము. "వీరాకారం త్రినేత్రం మమ శుభ ఫలదంవాయుపుత్రం నమామి" అని వీరాంజనేయ ధ్యానము. దాసాంజనేయుఁడన శ్రీరామపరివార పట్టాభిషేకమున శ్రీరామపాదారవిందముల నాశ్రయించి యవనత ముఖుడై, యంజలి ఘటించి కూర్చున్నప్పటి చిత్రము. "శ్రీరామదూతం శిరసానమామి" అని వీరి ధ్యానశ్లోకము. పాదగతాభిముఖస్వామి, రామచంద్ర పరమాత్మ సీతాన్వేషణముకొరకు లంకకుఁ బంపునపుడు, తన ముద్రిక నానవాలుగానిచ్చి వెళ్లుడని చెప్పగా స్వామి వెనుకకు తిరిగి యొక యడుగువేయగా, తిరిగి స్వామివారు పిలుచుటచే నటులే నుంచుని రామచంద్రుని కభిముఖులై చూచిరి. ఇట్టి మూర్తికి "పాదగతాభిముఖుఁడ"ని పేరు. ఇట్టి సుందరమూర్తి కృష్ణవేణికి పశ్చిమతీరమున, రేపల్లె తాలూకా "పెనుమూడి" గ్రామములోఁ గలదు. వీరి ధ్యానమిట్లు కలదు. "ఏకపాదగతంశాంతం - ద్విభుజం చ కృతాంజలిం। కందర్పకోటిలావణ్యం ముఖాంభోజం హరిం భజే" అని. వార్తావహమూర్తికే "ముద్రికాదత్తుఁడ"ని కూడపేరు. ఈ మూర్తి గుంటూరు మండలాంతర్గత వినుకొండలో వెలసియుండెను. సీతావృత్తాంతమును శ్రీరామమూర్తికి నివేదించుటచే నీతని వార్తావహుఁడందురు. ఇక్కడొక ప్రభావము కలదు. పూర్వము భక్తులెవరైన తమ బంధువులయొద్దనుండిగాని, స్నేహితులయొద్దనుండిగాని, వార్తలు వినఁగోరువారు, తామొక లేఖను వ్రాసి, స్వామి నర్చించి, నమస్కరించి వారి పాదములయొద్ద రాత్రి యుంచినచో మరునాడుదయమునకు సమాధాన మొచ్చి యుండెడెనట. ఇందువలన నీ దేవునకు, "వార్తావహుఁడ"ని, "టపా" ఆంజనేయుఁడనికూడ ప్రసిద్ధి కలదు. పెక్కురు ప్రభువులీ సత్యమును పరీక్షించి భూరి దానములనిచ్చి, శాసనములను వ్రాయించిరి. ఆగమ గ్రంథములందు "రక్షః పుంగవ గర్వపర్వతపవిః-కాకుత్స్థ వార్తావహః" అని వీరిని వర్ణించిరి. శ్రీ రాజముఖి హనుమంత విగ్రహము, కృష్ణామండలాంతర్గత అవనిగడ్డలో గోపురము ముందువైపు నుత్తరభాగమునఁ గలదు. ఈ లావణ్య చక్రవర్తి, ప్రతాపమనంతము. వీరు విద్యాప్రదులు, విద్యాపరీక్షకులు, వీరి నుపాసించువారి జిహ్వాగ్రమున సమస్తవిద్యలు తాండవమాడు చుండును. "సంరక్తాంబరలోచనం పవనజం శ్రీ రాజ వక్త్రాంబుజమ"ని తంత్రకారులు ధ్యానించిరి. వీరి మాహాత్మ్యమును "ఆరాధన" పత్రికలో "అవనిగడ్డ - ఉభయనారాయణ క్షేత్రము"ను వ్యాసమునఁ జూడనగును. శ్రీ యోగపట్టధరాంజనేయమూర్తి నూజివీటి సంస్థానములో చేరిన 'శోభనాద్రి క్షేత్రము (ఆకిరిపల్లె) లో వ్యాఘ్ర నృసింహస్వామి సన్నిధిలోఁ గలదు. స్వామి యోగాసనాసీనులై, నిమీలిత నేత్రులై, ధ్యానినిష్ఠులై, యోగపట్ట భద్రులై కన్పట్టు చున్నారు. పూర్వము కొందరు వీరి ప్రసాదమగ్రాహ్యమని సన్నిధి నుండి వెళ్లగించుటకు ప్రయత్నింపగా నా విగ్రహము కంపించి యూగనారంభించెనట. అంత వారు భయపడి తమ యుద్యమమును విరమించు కొనిరట్లు నిచట వృద్ధులు చెప్పుదురు. ఇట్లు విగ్రహములు "టపాలు" (tappals) మోయునా? కదలునా? యను సందియము నేటి విమర్శకులకు కలుగ వచ్చును. ఇట్లు విగ్రహములు కదలుట మొదలుకూడ ప్రత్యక్షమగుట మున్నగునవి జరుగుచుండును. తిరుపతిలో శ్రీనివాసునితో హత్తీరాం చదరంగ మాడుట, మేలు కోటలో "శల్వపిళ్ల స్వామి" చూడుకుడుత్త వివాహము, భద్రాచలములో రామదాసు చెరసాల మోచనము, పొన్నూరు భావనారాయణ సాక్ష్య మిచ్చుట, శ్రీకాకుళములో శిఖాదర్శనము, సాక్షిగోపాలము, కంచి, కాళహస్తి మున్నగున వెన్నియో క్షేత్రములు సాక్ష్యమిచ్చు చున్నవి. ఇటీవల రానున్న యాపదనుఁ గూర్చి, హైదరాబాదులో "మూసీ" నది స్త్రీ రూపమున నవాబుకు ప్రత్యక్షమై చెప్పినట్లును, తరువాత నట్లులే జరిగినట్లును, వార్తా పత్రికలలో ప్రచురించిరి. ఇట్లు దేవాలయములందలి విగ్రహములు, నర్తనముఁ జేసినను నాదముచేసినను, నవ్వినను, కనులు విప్పినను, మూసినను, రాష్ట్రక్షోభము కలుగునని, మహాభారతము, సభా పర్వములో 68 వ అధ్యాయమున శ్రీ వ్యాసభగవానుఁడు

"అర్చాయత్ర ప్రనృత్యంతి, నదంతిచ, హసంతిచ
ఉన్మీలంతి నిమీలంతి రాష్ట్రక్షోభం వినిర్దిశేత్"

అని యుపదేశించిరి. ఇట్టి శక్తి చైతన్యరహితమైన విగ్రహములకెట్లు కలుగును ? అను ప్రశ్నకు సమాధానము.

" సర్వాతి శాయిషాడ్గుణ్యం సంస్థితం మంత్ర బింబయోః
అర్చాపి లౌకికీ యాస్యాత్సాపి షాడ్గుణ్య విగ్రహః "

అని లక్ష్మీ తంత్ర ప్రమాణము కలదు. అగ్నిచే తప్తముఁ జేయబడిన " అయఃపిండము " (యినపగుండు) సహితము పూర్వకాఠిన్యతనుఁబాసి మృదువుగా నెట్లగునో, అటుల మంత్ర తప్తములైన విగ్రహములును తమ సహజకాఠిన్యమును విడిచి చైతన్యముకలవై, చలన సంభాషణాది కార్యకరణ సమర్థములగును.

ఇట్లు భగవంతుఁడు, ప్రతీకము (విగ్రహము) నందు ప్రవేశించును. అప్పుడు భగవంతుని షడ్గుణముల సవి కలవియగును. కనుకనే శ్రీ మద్భాగవతములోకూడ,

కం॥ కదలెడి వేల్పులరూపులు
వదలెడిఁ గన్నీరు వానివలనం జెమటల్
పొదలెడిఁ బ్రతిమలు వెలిఁజని
మెదలెడి నొక్కొక్క గుడిని మేదిని యందున్ ॥

అని వర్ణింపఁబడినది. ఈ విషయమందు విశ్వాసము లేని వారు యీ శతాబ్దములోనే ది 28-8-1925 తేదీన వెలువడిన 'హిందూ' పత్రిక యందు నాగపూరులోని పాండురంగ స్వామి రుక్మిణీదేవి కన్నులనుండి పంద్రెండు గంటలు కన్నీరు ప్రవహించెనను ప్రకటననుఁ జూడకోరెదను. అందిట్లు కలదు.

"Idol's tears, curious, Nagpur incident." A Nagpur message to "The times of India" tells of hand bills signed by Mr. Narayanarao. Hedas was describing a strange incident. On the 17th August, tears were seen for 12 hours rolling down the cheeks of the idols of Vittal and Rukmini, in the temple of Panduranga Budvari, Nagpur, and thousands of people witnessed the incident. As a result of this strange phenomenon special prayers are being offered in the temple. Several people ascribe this effusion of tears from the idol's to the death of Tajuddin Sahib, the Mahomedan saint which occurred on that day".

శ్రీయోగపట్టధరాంజనేయ ధ్యానము.

" యోగపట్టేన బద్ధాంగం త్రినేత్రం చోగ్రవిగ్రహం
ధ్యాయేత్సమస్త దోషఘ్నమశోకద్రుమమూలగమ్ "

ఇంక చతుర్భుజ, పంచముఖి అవతారములు, పురుషార్థ సాధనమునకును, విద్యాప్రదానమునకును, వింశతిభుజ మూర్తి సహస్రముఖ రావణాసుర విజయముకొరకును యెత్తఁబడిన అవతారభేదములు. వారి మూర్తి ధ్యానము లిట్లుండును.

" చతుర్భుజశ్చంద్రసమప్రభావస్స్వర్ణోపవీతీ నవరత్న కుండలః "

అనియు, పంచముఖికి,

"వందేవానరనారసింహఖగరాట్క్రోడాశ్వవక్త్రాంచితం "

అనియు, వింశతిభుజస్వామికి,

" ఏవం వింశతి బాహుభిశ్చదధతంధ్యాయేద్ధనూ మత్ప్రభుం "

అనియు వర్ణింపఁబడినవి.

వెండియు సువర్చలా సహితబింబములు, అవనిగడ్డలోను, విజయవాడ గవర్నరుపేటలోను, మచిలీపట్టణములో కన్యకాపరమేశ్వరీ దేవాలయములోనుఁ గలవు. ఈ హనుమద్విషయము పరాశరసంహిత, శౌనకసంహిత, ఖగేంద్ర సంహిత సుషేణసంహితలలో విపులముగా వివరింపఁబడియున్నది. ఖగేంద్రసంహిత పంచాశీతి పటలమున సువర్చలా జననమునుఁ గూర్చియు హనుమత్కళ్యాణమునుఁ గూర్చియు నిట్లు వర్ణింపఁబడినది.

" ఉషానామ్నీం విశ్వకర్మా స్వసుతాంభానవేదదౌ
తస్యతీక్ష్ణాంశు సంతాపమశక్తా సోఢుమంజసా
స్వఛాయామంగనాం కృత్వానివేశ్యపతిసన్నిధౌ
అజ్ఞాతాసాపతింత్యక్త్వా జగామపితురంతికం
ఏతద్జ్ఞాత్వా ప్రభామాలీశ్వశురస్యగృహం యయౌ
విశ్వకర్మాతుతంవీక్ష్య జామాతరమథాబ్రవీత్
త్వయాసాకం నశక్నోతిస్థాతుంమె దుహితా రవే!
బడబారూపమాస్థాయ వనేచరతిమేసుతా
ఇత్యుక్తశ్శ్వశురేణాసౌ వాజీభూత్వావనంగతః
తయోస్సంగతయోర్జాతౌ దేవాంశావశ్వినౌ తదా
భానోర్వర్చాంసియంత్రేణ శాతయామాస విశ్వసృట్
శాతితైరంశుభిః కృత్వాకన్యాం నామ్నాసువర్చలాం
దదౌ సపూష్ణేతాంబాలాంవవృధేసాపితుర్గృహే
తదాప్రభృతి సూర్యస్య సన్నిధావాససాప్యుషా
ఛాయాప్యువాస తత్రైవ భార్యేద్వేరశ్మిమాలినః
త్రేతాయాం హనుమన్నామా సప్తాశ్వంసముపేయివాన్
శబ్దశాస్త్రం సమధ్యేతుంప్రార్థయామాస తంరవిం
మయాఽధీతాని చత్వారిపూర్వవ్యాకరణానివై
శేషాణిపంచమేబ్రహ్మన్ అధ్యాపయితు మర్హసి
తచ్ఛ్రుత్వాసమ్యగాలోచ్య భాస్కరః కపిసత్తమం
తేజోబలసమాయుక్తం స్వపుత్ర్యాస్స దృశంవరం

ఇదమాహకపిశ్రేష్ఠ ! త్వదుక్తం శాస్త్రసంచయం
అధ్యేతవ్యంహి గృహిణానావికారోస్తివైవలోః
తస్మాన్మమసుతా మూఢ్వాగృహణాఽన్యాని పంచచ
ఇత్యుక్త్వాస్వసుతాంప్రాదాత్ శాస్త్రాణ్యోపదిదేశహ
పుష్యేమాసిసితేపక్షే చతుర్దశ్యాం సుబెతిథౌ
హనుమాన్కపివర్యస్తాం శ్రీమానుదవహత్తదా
తదారుద్వాహమారభ్య బభూవుస్సుఖినోజనాః ।

* * *

ఇతిఖగేంద్ర సంహితాయాం మంత్రశాస్త్రే సువ
ర్చలోద్వాహ కథనంనామ పంచాశీతి తమఃపటలః ॥

ఇది మంత్రశాస్త్రము. విశ్వకర్మ తన కూతురైన, ఉషా దేవిని సూర్యునికిచ్చి వివాహముచేసెను. ఆమె మార్తాండుని కిరణవేడిమికి సహింపఁజాలక, తన ఛాయను తన వలె నొనర్చి భర్తృ సన్నిధినుంచి, తన పుట్టినింటికి వెళ్లి, యీ విషయమును తండ్రికిం జెప్పగా నాతఁడు సర్వమును విని, నీవు భర్తను విడిచివచ్చితివి. కనుక, నా యింట నుండ వీలులేదని యామెను తిరిగి పంపగా నామె వెళ్లుటకు భయపడి, ఆడు గుర్రమై యరణ్యమున సంచరించు చుండెను. కొంతకాలమునకు తన యంతికమున నున్నది ఛాయాదేవిగా తెలిసికొని సూర్యపరమాత్మ తన మామగారింటికేగి జరిగిన విషయమును విని, దివ్యదృష్టిచే జరిగిన యుదంతమును గ్రహించి, తానుకూడ అశ్వరూపమును ధరించి యా వనమున కేగి ఆమెతో సంచరించుచుండ, వారిరువురి సంయోగంబున నామెకు సద్యోగర్భమై అశ్వినీ దేవులు కలిగిరి. వీరే దేవవైద్యులైరి. అంత నాయుషాసుందరి భర్తతోకూడ పుట్టినింటికి వెళ్లి, తన కష్టమును తండ్రితో విన్నవించుకొనగా నా విశ్వకర్మ దయాళుడై తన అల్లుడైన సూర్యదేవుని తేజస్సును కొంత తగ్గించుటకై నాదేవు నొక యంత్రముననుంచి వరిపిడిచేయ (తరణినివైచి సానఁబట్ట)గా కొన్ని కాంతులు తరిగెను. విశ్వకర్మ ఆవర్చస్సులను వ్యర్థముగా పోఁగొట్టజాలక, వాటిని ప్రోవుఁజేసి నొక బాలగా సృష్టించి యామెను కూతురు జామాతలగు ఉషా మార్తాండులకిచ్చెను. అంత నా ముువ్వురును తమ లోకమునకుఁబోయి ఛాయాదేవికీయుదంతయు నంతయుఁ జెప్పి వారందరు సుఖముగానుండిరి. అప్పటినుండియు సూర్య దేవునకు "ఉషా, ఛాయ"లను యిరువురు భార్యలైరి. ఈ బాల, సూర్యుని సువర్చస్సులవలన పుట్టుటచే నామెకు "సువర్చలా" అని పేరిడిరి. ఇంతలో నాంజనేయుఁడు తన తండ్రియైన "కేసరివర్మ" వద్ద, నాలుగు వ్యాకరణములను మాత్రము చదువుకొని, మిగతా వ్యాకరణములను చదువుటకై భాస్కరునిఁజేరి ప్రార్థింప నాతఁడు నేను నిత్యము ఉదయాద్రినుండి అస్తాద్రికి పయనింతును. ఒక్కచో నుండను. నీ కెట్లు కుదురునని ప్రశ్నింప, ఆంజనేయుఁడు తన విశ్వరూపమును పెంచి ఉదయాద్రిపై నొక కాలును, అస్తాద్రిపై నొకకాలునుపెట్టి, మీరథముపెంట తిరుగుచుందునని చెప్పగా, శ్రీ సూర్యనారాయణమూర్తి అంజనాసూనుని సాహసమునకును తేజోబలవిజ్ఞానముల కచ్చెరువంది, బ్రహ్మచారికి నవవ్యాకరణములుఁ జదువు అధికారము లేదనియు, నాలుగు వ్యాకరణములు మాత్రమే చదువుట కధికారమున్నందువల్ల, వారి విద్యాసక్తికి మెచ్చి గృహస్థునిఁజేయఁబూని తనకూతురైన సువర్చలాదేవి నిచ్చి పుష్యశుద్ధ చతుర్దశినాడు వివాహమొనర్చి, మిగిలిన పంచ వ్యాకరణముల నుపదేశించెను. అందువలన శ్రీ ఆంజనేయుఁడు నవవ్యాకృతి పండితుడాయెను. ఇట్టి సువర్చలా హనుమత్కళ్యాణమును పుష్యశుద్ధ చతుర్దశీ రోజున నే దేశమందు నెవ్వరు చేసినను, శ్రీ స్వామి అనుగ్రహమున లోకములు సుఖముగ వర్ధిల్లుచుండునని ఫలశ్రుతి. ఈ సువర్చలాంజనేయధ్యానములు నీక్షింప నుదహరించుచున్నాను.

శ్రీ వైఖానససకలాగమసార సంగ్రహము

"వందే పంచముఖం సుకుండలధరం వందే కపీనాంపతిం
వందే సూర్యసుతాసఖం ప్రియఫలం వందే హనూ
మత్ప్రభుమ్"

వా న ర గీ త

"మాతా సువర్చలాదేవీ పితామే వాయునందనః
బాంధవా హనుమద్భక్తా స్స్వదేశం భువనత్రయమ్"

హనుమదుపాసనా కల్పద్రుమము

"అథధ్యాయేత్కపిశ్రేష్ఠం చతురాభరణాన్వితం
వామభాగ స్థితాంపత్నీం సూర్యపుత్రీం సువర్చలామ్"

హనుమత్పంజరము

"సువర్చలాధిష్ఠితవామభాగం వరాసనస్థంకపిబృంద
సేవితం
నృపాదమూలం శరణంగతానామభీష్టదం శ్రీ హను
మంతమీడే"

మరియు "శ్రీమద్భాను సుతామరుత్తనయయోః కుర్యాత్సదా మంగళం" అను యిత్యాది లగ్నాష్టకములున్నూ, "హనుమత్పర్యంకానసోత్సవము" (ఏకాంతసేవ) ప్రభాత సేవ మున్నగు విశేష ప్రబంధములున్నూ కలవు. ఇందువలన శ్రీ ఆంజనేయ స్వామివారికి వివాహము కలదనిన్నీ, ఆ కల్యాణము పుష్యశుద్ధ చతుర్దశినాడు చేయవలసి యుండునని నిన్నీ సిద్ధాంతము. ఇట్లు సువర్చలా హనుమత్కల్యాణముఁజేయు, చేయించు, పుణ్యదంపతులకు నీ పురాణమిధునము అఖిలైశ్వర్యములు ఆయురపవర్గము లిత్తురని ఫలశ్రుతి.

ఆత్మసమర్పణ

బులుసు - వేంకటరమణయ్య.

భగవంతుడు భక్తపరాధీనుడని అందరికినీ తెలియును. తాను ఎట్టి కష్టములనైనా సహించి అతడు తన భక్తులను ఆపదలనుండి రక్షిస్తూవున్నాడనేటందుకు చాలా ఉదాహరణాలున్నాయి. అయితే, దేవుడు భక్తపరాధీనుడు గదా! అనే ధీమాతో ఏ భక్తుడూ అతన్ని శ్రమపెట్టేందుకు సిద్ధపడడు. తనకు తెలియకుండా—తనకోసం భగవంతుడు శ్రమపడితే అల్పజ్ఞుడైన భక్తుడు ఏమీ చెయ్యలేడు. కాని తెలిసివుంటే—శ్రమపడనియ్యడు. సరికదా—అతని కోసం—తన సర్వస్వమూ ధారపోయడానికీ, తన్ను అర్పించుకోడానికి సంతోషంతో సర్వదా సిద్ధపడివుంటాడు. అంతేకాదు- యథార్థమైన భగవద్భక్తుడు సహజంగా సాత్విక స్వభావం కలవాడగుటవల్ల అందరికీకూడా సేవ చెయ్యడానికిన్నీ, వారి కోరికలను నెరవేర్చడానికిన్నీ సంసిద్ధుడయి ఉంటాడు. ఆవిషయంలో ఆత్మార్పణకున్నూ ఎంత మాత్రమూ వెనుదీయడు. అట్టి ధైర్యసాహసాలు ఉన్న భక్తుని ప్రాణాలకు భగవంతుడు అడ్డుపడి, కాపాడి, ఎక్కువ సంతృప్తిని కలిగించుచుండును. దీనికి ఉదాహరణముగా మనము మయూరధ్వజుని చరిత్రను గ్రహించవచ్చును.

మయూరధ్వజుడు గొప్ప పరాక్రమశాలియగు రాజు. సాటిలేని విష్ణుభక్తుడు. అతడేకాదు—అతని రాజ్యములో ఉన్న ప్రజలందరును విష్ణుభక్తులే! వారు ఏ కర్మ నాచరించినను విష్ణువును ధ్యానించుచునే చేయుచుందురు. పిల్లవాండ్రు ఆటలలోనూ, పాటలలోనూ కూడా విష్ణువునే స్మరిస్తూ ఉందురు. రత్నపురం అతనికి రాజధాని.

మయూరధ్వజుడు ప్రజానురంజకుడై రాజ్యాన్ని పాలిస్తూ విష్ణుదేవుని ప్రీతికయి ఏడు అశ్వమేధయాగములు చేసెను. అశ్వమేధయాగము మహా పరాక్రమశాలులకే తప్ప సామాన్యులకు అసాధ్యమయినది. మయూరధ్వజుని కుమారుడు తామ్రధ్వజుడు కూడా తండ్రివలెనే గొప్ప పరాక్రమశాలి కావడంవల్లనూ, సేనాధిపతియైన నకులధ్వజుడున్నూ ఎదురులేని మహా వీరుడగుటవల్లను—ఆ యిద్దరి సాయంవల్లనూ అసాధ్యాలయిన అశ్వమేధయాగాలు ఆ రాజునకు సుసాధ్యాలయినవి.

ఏడు యాగాలు చేసినా మయూరధ్వజునికి సంతృప్తి కలగలేదు. ఎనిమిదో యాగం చెయ్యడానికి సిద్ధపడి యాగదీక్షవహించి దేశభ్రమణంకోసం యాగీయాశ్వాన్ని విడిచిపెట్టాడు. దాని రక్షణకోసం తామ్రధ్వజుడూ, ససైన్యంగా నకులధ్వజుడూ వెంటపడ్డారు.

అదే సమయంలో పాండవజ్యేష్ఠుడైన ధర్మరాజున్నూ అశ్వమేధయాగం చేయడానికి సంకల్పించుకున్నాడు. పాండవులకు కౌరవులతో జరిగిన యుద్ధంలో చాలమంది బంధువులూ, మిత్రులూ, చివరకు గురువులూకూడా వధించబడినందున, పాపపరిహారార్థం అశ్వమేధయాగం చేయవలసినదిగా వ్యాసమహర్షి సలహాయిచ్చాడు. ఆ సలహాను అనుసరించియే ధర్మజుడు యాగమునకు పూనుకొని దీక్షవహించి, అశ్వాన్ని దేశంమీదికి విడిచిపెట్టాడు. ఆ యాగాశ్వాన్ని రక్షించుటకు శ్రీ కృష్ణార్జునులు ప్రద్యుమ్నాదులతోపాటు ససైన్యంగా బయలుదేరి వెళ్లారు. ఆ యాగీయాశ్వము భూభ్రమణం చేస్తూవుండగా మయూరధ్వజుడు విడిచిన అశ్వం అతడు పరిపాలిస్తూవున్న రత్నపురి సమీపంలోనే ఎదురుపడినది. ఆ గుర్రాలు రెండూ ఒకదానిని ఇంకొకటి ఎదుర్కొని భయంకరంగా సకిలిస్తూ, దగ్గిరపడి ఒకదాని ముఖంమీద ఇంకొకటి ముఖం చేరుస్తూ కయ్యానికి సిద్ధపడినవి. కొంతసేపు పోట్లాట జరుగగా మయూరధ్వజుని గుర్రము పాండవుల హయమునకు లొంగిపోయినది.

కొలది సేపటిలోనే యీ సంగతి తామ్రధ్వజుడికి తెలిసిపోయినది. అతడు ఆ గుర్రాన్ని పట్టుకుని, వివరాలు తెలుసుకోవలసిందని తన సేనానాయకుడైన నకులధ్వజునికి ఆనతి యిచ్చాడు. నకులధ్వజుడు వెంటనే చతురంగ బలాలతో పాండవాశ్వాన్ని చుట్టుముట్టి, పట్టుకొని దాని లలాటంపై కట్టబడిన పట్టికను పరిశీలించి అశ్వమేధయాగం కోసమై పాండవాగ్రజుడైన ధర్మరాజు దానిని విడిచిపెట్టిన సంగతి యువరాజుకు తెలియజేసినాడు. వెంటనే ఆ గుర్రాన్ని కట్టిపెట్టి వారిద్దరూ యుద్ధానికి సిద్ధంగా ఉన్నారు.

అంతకు ముందుదినం రాత్రియే నారదుడు ప్రసంగవశాత్తూ తామ్రధ్వజుడితో—పాండవుల సైన్యంలో వృషకేతుడూ, అర్జునుడూ తప్ప మరిచెప్పకోదగిన వీరులు లేరని చెప్పివుండెను. అందువల్ల అతడు పాండవసైన్యాన్ని ఎదుర్కోవడానికి ఏమాత్రమూ జంకలేదు.

తమ యాగాశ్వాన్ని తామ్రధ్వజుడు కట్టివేసినాడన్న వార్త తెలియగానే అర్జునుడు సైన్యంతో అతనిమీదికి యుద్ధానికి వచ్చాడు. ఇరుపక్షాలకూ చాలాసేపు యుద్ధం ఘోరంగా

జరిగింది. ప్రద్యుమ్నాదులు తామ్రధ్వజుని యెదుట నిలువలేకపోయారు. తర్వాత కృష్ణార్జునులు చాలాసేపు యుద్ధంచేసి, వారూ నిలవలేకపోయారు. తామ్రధ్వజుడు వారిద్దరినీ మూర్ఛగొట్టి, అశ్వమేధాశ్వాలు రెండింటినీ తీసుకుని సేనలతో గృహం చేరాడు.

తామ్రధ్వజుడు రత్నపురి చేరగానే నకులధ్వజుడు మహారాజువద్దకుపోయి యువరాజు కృష్ణార్జునులను ఓడించి రెండు అశ్వాలనూ తీసుకువచ్చిన సంగతి మనవిచేశాడు. అలా మనవి చెయ్యగా ఎంతో సంతోషించవలసిన మయూరధ్వజుడు కుమారునిపై మండిపడ్డాడు 'నీవు కృష్ణార్జునులను తీసుకొని రాకుండా ఉత్త గుర్రాలను తీసుకుని రావడం మంచిదికాదు; ఇది పౌరుషమున్నూ కాదు. యజ్ఞానికి కర్తా, భోక్తా శ్రీకృష్ణుడే! యజ్ఞఫలాన్ని ఇచ్చే వాడుకూడా అతడే! ఎవరిని ఉద్దేశించి యీ యాగాన్ని తలపెట్టినానో, అతడు ప్రత్యక్షంగా వున్నప్పుడు, స్వాధీనంగా వున్నప్పుడు—అతనిని తీసుకొని రావద్దా? ఏం పని చేశావు?' అని అతడు కుమారుడిని నిందించి, చాలా విచారించాడు. కృష్ణుని చూడలేమికి మహారాజు పట్టమహిషికూడా చాలా విచారించినది.

అప్పటికి సాయంకాలమైనది. కృష్ణార్జునులు యింకా మూర్ఛ తేరనందులకు సైనికు లందరూ చాలా కలత పడ్డారు. ప్రద్యుమ్నాదులకు దారీ, తెన్నూ తోచడంలేదు. కొంతసేపటికి సాయంకాలపు పిల్లవాయువులు వీచడంవల్ల కృష్ణార్జునులు కొంత తెప్పరిల్లినారు. ఇంకా యుద్ధం జరుగుతునే ఉన్నదనే భావనతో అర్జునుడు చటుక్కున లేచి "కృష్ణా! మన యాగీయాశ్వాన్ని కట్టివేసిన ఆ తామ్రధ్వజుడెక్కడ? అతన్ని సులభంగా ఓడించి, ఆ గుర్రాన్ని విడిపించి తెస్తాను." అని అన్నాడు. ఆ మాటలు విని శ్రీకృష్ణుడు చిన్న నవ్వు నవ్వి "అర్జునా! తామ్రధ్వజుడు సామాన్యుడు కాడు. అతడు మన యిద్దరినీ గెలిచాడు. నిన్ను మూర్ఛనొందించి నాచేతిలోని చక్రాన్ని సులిమి లాగుకొని నన్నూ మూర్ఛపోయేటట్లు చేశాడు. అతని గుర్రంతోపాటు మన గుర్రాన్నికూడా తీసుకుని రత్నపురానికి వెళ్లిపోయినాడు. ఇకమీద అతనిని గెలవడం మనతరం కాదు- సరేకదా, బ్రహ్మరుద్రులతరంకూడా కాదు. నేను అతనికి ఎలా లొంగిపోయానని అడుగుతావేమో! తండ్రివలెనే అతడుకూడా గొప్ప విష్ణుభక్తుడు. భక్తులతో పోరాడి నేను వారిని జయించలేనుకదా! ఆ తండ్రి కొడుకులే కాదు- రత్నపురిలోని జనులందరూ గొప్ప విష్ణుభక్తులు. మయూరధ్వజుడి భక్తి యెటువంటిదో చూపిస్తాను. నాతోరా. మనిద్దరమూ మారువేషాలు వేసుకుని నగరంలో ప్రవేశిద్దాం. సిద్ధంగాఉండు" అన్నాడు.

తర్వాత శ్రీ కృష్ణుడు ప్రాత ముతకనీరు కావి దోవతి—బ్రహ్మకమ్మి వేసినది ధరించి చినిగిన ఉత్తరీయం కప్పుకొన్నాడు. నుదుట గోపీచందనపు బొట్టు ఉంచుకుని, మెడలో తామరపూసల మాలికను ధరించాడు. చెవిలో తులసిదళాలు ఉంచుకొన్నాడు. భుజానికి యాయవారపు సంచీ తగుల్చుకున్నాడు. కృష్ణాజినానికి చుట్టిన సంపుటిని చంకలో ఇరికించుకుని కుడిచేతిలో పుష్పవెదురూత కోలను పట్టుకొన్నాడు. గూనివీపూ, బడుగుదేహమూ తన వృద్ధత్వాన్ని స్పష్టంచేస్తూ వుండగా, వేషధారియైన కృష్ణుడు మునలిబ్రాహ్మణుడైనాడు. అర్జునుడు అతనికి శిష్యుడుగా తయారయ్యాడు.

తర్వాత వీరిద్దరూ రత్నపురంలో ప్రవేశించారు. అప్పటికి జాము రాత్రి అయినది. వీరు ఎక్కడికి వెళ్లినా హరినామ సంకీర్తనలే వినబడుతూ ఉండినవి. వినోదాల్లోకూడా హరి సామ్యమే! ఎక్కడచూచినా భక్తిభావనే కనబడుతూ, ఆ నగరం భూలోకవైకుంఠముగా తోచినది. వారిద్దరూ రాత్రి అంతయు ఆ నగరవీధులు తిరుగుతూ, తెల్లవారుజామున నర్మదానదికిపోయి స్నాన సంధ్యావందనాది కాల్యకృత్యాలు తీర్చుకుని తిన్నగా రాజభవనానికిపోయి మయూరధ్వజుని చూచి, అతనిచే గౌరవింపబడినారు. అప్పుడు శ్రీ కృష్ణుడు 'రాజా! మేము అర్థులమై నీ వద్దకు వచ్చినాము' అని అనగా, రాజు సంతోషంతో ఇలాగున అన్నాడు—అయ్యా! 'అభ్యాగతః స్వయం విష్ణు' వని పెద్దలందురు. కాబట్టి నీవు సాక్షాత్తుగా జనార్దనుడవనియే నా భావన. నీవు ఏమాత్రమున్నూ సందేహపడనక్కరలేదు. నీ కోరిక యెటువంటిదైనానరే - దాన్ని తప్పకుండా నెరవేరుస్తాను.'

మయూరధ్వజుడు యీ విధంగా పలుకగా వృద్ధబ్రాహ్మణ రూపంలో వున్న శ్రీ కృష్ణుడు యీ విధంగా పలికెను—'రాజా! నా నివాసం ధర్మపురము. నాపేరు కృష్ణశర్మ ఇతడు నా శిష్యుడు. నేనీ శిష్యునితోనూ, నా కుమారునితోనూ బయలుదేరి నీ పట్టణానికి వస్తున్నాను. నాకుమారుడు విద్య పూర్తి చేసుకుని వివాహయోగ్యవయస్సు కలిగి ఉన్నాడు. వానికి తగిన కన్య నీ పురోహితుడైన సుశీలుని దగ్గర ఉన్నట్లు విని, వివాహార్థం ఆ కన్యను కోరదలచి వస్తూవుండగా దారిలో గొప్ప చిక్కు ఏర్పడినది. అది యేమిటని అడుగుతావా?—మేము వస్తూవున్న దారిలో పెద్ద అరణ్యం ఒకటి వున్నది. ఆ అడవిలోనుంచి మేము వస్తూవుండగా ఒక సింహం అమాంతంగా నా కుమారుడి మీదపడి కంఠం పట్టుకొన్నది. దాన్ని విడిపించడం మాతరం కాలేదు. నాకు ఉపాయాంతరం తోచడంలేదు. అప్పుడు నేను 'శ్రీ నృసింహా! శ్రీ నృసింహా!' అని నూట యెనిమిదిసార్లు జపంచేస్తే, ఆ దేవుడు ప్రత్యక్షమయీకూడా

ఏమీ చెయ్యలేకపోయాడు. పిదప నేను ఏమీ చెయ్యలేక కొయ్యబారి నిలిచివుండగా ఆ సింహమే మనుష్యుల మాటలతో "ఓ బ్రాహ్మణుడా! నానోట జిక్కిన ప్రాణిని తప్పించడానికి ఎవ్వరికీ తరంకాదు. ఊరికే ఆలోచించినా, విచారించినా ప్రయోజనం లేదు. నీవూ, నీ శిష్యుడూ యింటికి వెళ్లిపోవడం మేలు" అని పలికినది. నేను "ఓ సింహమా! రా కుమారుని విడిచిపెట్టి ఎలాగు పోగలను? పుత్రహీనులకు ఊర్ధ్వగతి లేదుకదా! నా కుమారుడికి బదులుగా నా దేహం తీసుకుని వానిని విడిచిపెట్టుము" అని పలుకగా 'క్రూరజంతువులమైన మేము మృత్యువుకు భృత్యులం. నేను అల్పాయుస్సుకలవారినేతప్ప నీవంటి దీర్ఘాయుష్కుల జోలికి రాను.' అని అన్నది. నేను సంపాదించిన పుణ్యాన్ని పూర్తిగా ఇస్తానన్నా సమ్మతించినది కాదు. 'నాకు మయూరధ్వజునివల్ల ప్రయోజనం వున్నది కాని, నీవల్ల యేమీ లేదు' అని అన్నదని బ్రాహ్మణుడు పలికెను.

అతడు ఈవిధంగా చెప్తూవుండగా మయూరధ్వజుడు అడ్డమువచ్చి "ఆ సింహము సాక్షాత్తుగా నరసింహదేవుడే కాని వేరొకరుకారు. నారాజ్యంలోని అడవులలో సింహశార్దూలాది క్రూరమృగాలు ఉన్నా, అవి యేవీ జీవహింస చెయ్యవు. అయితే నేమి? నీవు ఏమి అడిగినాసరే, అణుమాత్రమైనా సందేహించకుండా తప్పకుండా నెరవేరుస్తాను. అడుగదలచిన దేదో అడుగుము" అని అన్నాడు.

తర్వాత బ్రాహ్మణవేషధారి యిలా అన్నాడు—"ఓ రాజా! 'దుర్బలస్య బలం రాజా' అని పెద్దల వచనం ఉన్నది. మావంటి యాచకులకు మీవంటివారే ఆధారంకదా! నేను సంశయించకుండానే అడుగుతాను. నాబాధను పోగొట్టడమే నీవు చేయవలసిన పని. నీదేహంలో సగం తనకు ఇచ్చిన యెడల నా కుమారుని విడిచిపెడతానని ఆ సింహం పలికినది. దానికి నేనన్నానుగదా—'ఓ సింహమా! మహారాజులు బహుజన రక్షకులు! వారిని, దేహాన్నికోసియివ్వవలెనని అడగడం నావంటివానికి భావ్యమవుతుందా? ఇది జరగని పని' అని. అలా అంటే ఆసింహం 'ఓయీ! పిచ్చివాడా! మయూరధ్వజుడు సామాన్యుడని అనుకున్నావా? ఆయన దీనజనరక్షకుడు; ఆత్మవిద్యావిశారదుడు; ఉత్తమోత్తముడు; ఉదారుడు; సత్యసంధుడు; అతన్ని అడిగిన ఉత్తరక్షణంలోనే ఏలాటి అభ్యంతరమూ చెప్పకుండా అతడు నీకోరికను నెరవేరుస్తాడు. మరొక్క మాట! నీవు నీశరీరాన్ని నీకొడుకునకు బదులుగా యిస్తానంటున్నావు. ముసలితనంచేతను, తపస్సుచేతను, ఉపవాసాలచేతను చిక్కిపోయిన నీ బడుగు దేహంవల్ల నాకేమి ప్రయోజనం? ఆ రాజుదేహమా- వెన్నముద్దవలె ఎంతో ఇంపుగా ఉంటుంది. ఇక వేరే ఆలోచన విడిచి వెంటనే మయూరధ్వజునివద్దకు వెళ్లుము; అతడు నీకోరికను తప్పకుండా నెరవేరుస్తాడు."

ఈమాటలు వినగానే మయూరధ్వజుడికి ఉత్సాహం ఎక్కువైనది. బ్రాహ్మణకుమారునికోసం తన శరీరమును అర్పించడానికి సిద్ధపడి మంత్రిపురోహితులనూ, బంధుమిత్రులనూ చూచి "రాజులకు యుద్ధాలలోగాని, పరోపకారార్థంగాని ప్రాణాలువిడుచుట ధర్మం. పూర్వం శిబి, దధీచి మొదలైనవారు పరార్థం దేహాన్ని అర్పించి గొప్ప కీర్తిని సంపాదించారు. నేనూ అవిధంగానే యీబ్రాహ్మణుని పుత్రుని రక్షించడానికై ఆత్మార్పణ చేస్తాను. దీనికి మీరెవ్వరూ వ్యతిరేకంగా ఏమీ చెప్పవద్దు" అని అన్నాడు. తర్వాత అతడు తన కుమారుడైన తామ్రధ్వజుడికి రాజ్యం అప్పగించి, తాను నర్మదానదికిపోయి స్నానంచేసివచ్చి యజ్ఞవేదికమీద దర్భాసనంమీద కూర్చుండి మొగలిరేకువంటి రంపాన్ని తెప్పించి, తన శరీరంలో సగంభాగం కోసి యివ్వడానికి సిద్ధంగా వుండెను.

ఆ సమయంలో మయూరధ్వజుని పట్టపుదేవియైన కుముద్వతీదేవి వచ్చి ఆ బ్రాహ్మణునితో యిట్లు అన్నది— "అయ్యా! నాభర్త శరీరంలో అర్ధభాగం కావాలనిగదా సింహము కోరినది! భార్య, భర్తశరీరంలో సగంభాగమగును కదా! ఆ సింహానికి నేను ఆహారంగా వస్తాను; నా భర్తను విడిచిపెట్టండి" అని. ఆ మాటలువిని ఆబ్రాహ్మణుడు 'ఆసింహం కుడివైపుభాగమే కావలెనని ఎడమవైపుది తీసుకురావద్దనీ గట్టిగా చెప్పినది. మరి భార్య, పురుషుడి శరీరంలో ఎడమభాగం కదా! ఎడమభాగమైన నిన్ను ఎలాగ అంగీకరించగలను?" అని చెప్పాడు.

తర్వాత మయూరధ్వజుని కుమారుడు తామ్రధ్వజుడు "అయ్యా! 'ఆత్మావై పుత్రనామాసి' అని ఆత్మయే పుత్రుడై పుట్టునని వేదవాక్యం ఉన్నదిగదా! నా తండ్రికి ప్రతినిధిగా నా శరీరాన్ని సమర్పించుకుంటాను; దీనికి సమ్మతించి, నాతండ్రిని విడిచిపెట్టండి!' అని ప్రార్థించాడు. అందుకు ఆ విప్రుడు 'రాజకుమారా! ఆ సింహం యేమన్నదీ పూర్తిగా తెలుసుకుంటే నీవిలాగు పలికి ఉండవు. 'మయూరధ్వజుని భార్యయు, కుమారుడును అతనిశరీరం కోసియివ్వగా—అందలి కుడిభాగాన్నిమాత్రం తీసుకురావాలని ఆ సింహం చెప్పినది ఇక నువ్వే ఆత్మార్పణకు సిద్ధపడితే—ఆ నియమం జరగడమెల్లాగ? అందువల్ల మీరు మరేమీ అడ్డుప్రశ్నలు వెయ్యక జరుగవలసినదాన్ని జరపడం ధర్మం' అని జబాబిచ్చినాడు.

అప్పుడు మరి మారుమాటాడకుండా కుముద్వతీదేవియు, తామ్రధ్వజుడున్నూ రంపాన్ని చెరియొక కొనా పట్టుకొని, రాజుతలపైనుంచి కోయసాగారు. తల కొంత తెగి, రక్త

ప్రవాహాలు వరదలై కారసాగినది. రాజు, అతనిదేవీ, కుమారుడూకూడా భగవన్నామస్మరణచేస్తూ నిశ్చలచిత్తు లయియే ఉన్నారు.

కొంచెంసేపు యీ విధంగా కోయగా, మయూరధ్వజుని ఎడమకంటినుండి బొటబొట కన్నీరు కారసాగినది. కపట బ్రాహ్మణుడు దాన్నిచూచి, కోపించి, తన వేణువండాన్ని నేలపై పడవేసి, యిటూ అటూ గంతులు వేస్తూ "పుత్రులు లేకపోయినందున నాకు ఉత్తమగతి కలుగక, నరకం వస్తేరానీ- కాని ఏడుస్తూ యిచ్చినదానాన్ని నేనెంతమాత్రం గ్రహించను. ఇక ఈ దానమూ వద్దు; ధర్మమూ వద్దు" అంటూ శిష్యుని రెక్కపట్టుకుని యీడ్చుకుపోవుచుండెను. వృథాగా రాజు దేహం కోయించి, వెళ్లిపోతూవున్నందుకు రాణీ, రాజకుమారుడూ చాలా క్షోభపడ్డారు. అప్పుడు మయూరధ్వజుడు ఆ బ్రాహ్మణుని దగ్గరగా పిలిచి "మహాత్మా! కోపించి యెందుకు పోయెదవు? నేను విచారంతో కన్నీరు విడుస్తున్నానని నీవు భావించడం పొరపాటు. మనస్ఫూర్తిగా నా శరీరాన్ని నీ కర్పిస్తూ వున్నప్పుడు నాకు దుఃఖం ఎందుకు కలుగుతుందో నీవే యోచించు. మరి, ఎడమకంటినుంచి నీరు కారడానికి కారణం ఏమిటని అడుగుతావా- విను. నీవేమో సింహానికి శరీరంలోని కుడిభాగమే కావాలనీ, ఎడమభాగం ఎంత మాత్రమూ వద్దని చెప్పావు. అందువల్ల నాశరీరంలోని వామ భాగం ఎందుకూ పనికిరానిదని తేలింది. 'నేనెందుకూ పనికిరాకపోతిని గదా!' అని ఎడమభాగం చాలా విచా రిస్తూన్నది. దాని ఫలితమే యీ విధంగా ఎడమకంటి నుండి నీరుకారుట! శరీరం కొయ్యడంవల్ల కలిగిన బాధ చేత నీరు కారితే, రెండుకన్నులనుంచీ నీరు కారవద్దా? నా కుడికంటినుంచి నీరు కారుతూవుండలేదే! గమనించి చూడు. కోపంతో వెళ్లిపోకు. నా శరీరంలోని అర్ధభాగం తీసు కుని వెళ్లి ఆ సింహానికి అర్పించి నీకుమారుని ప్రాణాలను కాపాడుకొని, నాకు ఉత్తమగతిని కల్పించు" అని అన్నాడు.

రాజు యిలా పలుకుతూ వుండగానే ఆ బ్రాహ్మణుడు శ్రీ కృష్ణుడుగా మారిపోయినాడు; అతని శిష్యుడు అర్జునుడుగా మారిపోయాడు. అక్కడి అందరికీ ఈ దృశ్యం చాలా ఆశ్చర్యాన్ని కలిగించినది. శ్రీ కృష్ణుడు మయూరధ్వజునిచూచి "ఓరాజా! నీ ధైర్య స్థైర్యాలకూ, సాహసౌదార్యాలకూ, భక్తి తాత్పర్యాలకు నాకు అంతులేని ఆనందం కలిగింది. నీవంటి ఉదారుడూ, భక్తుడూ "నభూతో, నభవిష్యతి". నీ భార్యా పుత్రులుకూడా ఏవిషయంలోనూ నీకు తీసిపోరు. సాటిలేని నీ లోకోత్తర గుణాలను అర్జునుడికి చూపించడానికే నేనీ పన్నాగం పన్నివున్నాను. యాగీయాశ్వాలను రెండింటినీ నువ్వే తీసుకొని, రెండు యాగాలూ నెరవేర్చు. కర్మనూ, కర్తనూ అయిన నేనే స్వయంగా దగ్గరవుండి సర్వమూ నిర్వ హిస్తాను. నీ కుమారుడు తామ్రధ్వజుడు తానొక్కడే మా యిద్దరినీ యుద్ధంలో జయించాడు. నీవు నీదేహాన్ని సమర్పించి లోకాన్నే జయించావు. ఈ లోకంలోని రాజ లోకంలో వీరవితరణ గుణాల్లో నిన్నుమించినవా రెవ్వరూ లేరు." అని అంటూ తనచేత్తో మయూరధ్వజుని శరీరం అంతా నిమిరేసరికి, అతడు ఎట్టి గాయమూలేక యథా పూర్వంగా అయినాడు. అక్కడవున్న అందరూ అపరిమి తానందంపొందారు.

మయూరధ్వజుడు శ్రీకృష్ణుని పాదాలకు సాష్టాంగ నమ స్కారంచేసి "ఓ దేవదేవా! నీవు కర్మఫల ప్రదుడవు. నమస్తయాగ సమారాధ్యుడవు. యజ్ఞస్వరూపుడవు. అట్టి నీ దర్శనం నాకు లభించినది. పునరావృత్తి రహితమైన మోక్షసామ్రాజ్యాన్ని ప్రసాదించే నిన్ను ప్రత్యక్షంగా చూచిన్నీ, యింకా కర్మలు చెయ్యాలనే వ్యామోహంలో పడుదునా? ద్రవ్యాన్ని నేలమీద కుమ్మరించి, ఉత్తనం చులు తెచ్చిన వెర్రివానివిధమున నాకుమారుడు మీ యిద్ద రినీ తీసుకుని రాక, నిరుపయోగాలయిన అశ్వాలనుమాత్రం తీసుకువచ్చాడు. అతని తప్పులు క్షమించు. ఇక్కడ కొన్ని దినములు ఉండి నాగృహాన్ని పావనం చెయ్యి" అని పరిపరివిధాల స్తుతించి, ప్రార్థించాడు. శ్రీకృష్ణుడు ప్రసన్నుడై, మయూరధ్వజుని ప్రశంసిస్తూ, అతని గుణ గణాలను అర్జునుడికి వివరించి చెప్పాడు. తర్వాత ఆరాజు కోరికపయి కృష్ణార్జునులు ససైన్యంగా మూడు రోజులు అక్కడవుండి, మయూరధ్వజుని ఆతిథ్యాన్ని గ్రహించారు. నాలుగవనాడు ఆ రెండు హయాలతోనూ, సేనాసమూహంతోను తిరిగి దేశభ్రమణానికి బయలుదేరారు.

పరమభక్తుడైన మయూరధ్వజుడు బ్రాహ్మణుని కోరిక పయిన తన శరీరాన్ని అర్పించి శిబి, దధీచులకు సాటి యైన ఔదార్యాన్ని చూపాడు. అతని భక్తిగరిమను పరీక్ష చెయ్యడానికే శ్రీ కృష్ణుడు ఇట్లుచేసి, అతని కీర్తిని శాశ్వ తంగా నిలిపాడు. భగవద్భక్తులు కేవలం భగవంతుని గురించే కాకుండా అర్థుల కోరికలను నెరవేర్చడంలో ఆత్మ సమర్పణానికికూడా వెనుదీయరని మనం నిశ్చయించ వలసి ఉన్నది.

దేవాలయములు - ఉత్సవములు

పండిత, పార్థసారథి భట్టాచార్య

ఉత్సవారంభమును మరీచిమహర్షి యీ క్రింది విధముగ చెప్పుచున్నారు.

'అథోత్సవారంభః - యజమానః సర్వదోషశాన్త్యర్థం విష్ణోరుత్సవం కారయేత్, ఆలయాభిముఖే అన్యస్మిన్ శుభ్రదేశేవా ఆస్థానమండపం కృత్వా పంచహస్తాదిభేదేన ప్రాఙ్ముఖం దక్షిణాభిముఖమాలయద్వారదిఙ్ముఖం వా పరికల్ప్య తత్ప్రముఖే ద్వాత్రింశత్ స్తంభాదిశతస్తం భాన్తైః స్తంభైర్యుక్తం నృత్తమండపం కూటం ప్రపాంవా కృత్వా ప్రపాయాం మధ్యే వర్షనివారణం కూటం యుక్తితః కారయేత్। తత్సర్వం వితానధ్వజపతాకాముక్తా దామస్తంభ వేష్టనతరంగదర్భమాలాద్యైరలంకృత్య ద్వారేషు తోరణ పూర్ణకుంభ దర్భమాలాక్రముకదీపాంకురై రలంకుర్యాత్। శిబికారథరంగ డోలాయన్త్ర ముఖమండప గజతురగ గరుడ సింహ వ్యాలహంస భ్రమణాదీని యానాని శక్తితః కారయేత్। మాలాదీపయన్త్ర దీపహస్తాదిదీపశూలదీపాదీన్ భేరీపటహ మర్దలగోముఖతాలకాహలమురజ శంఖజర్ఝరమంజు లదర్దురశంఖశ్శృంగధారావీణా వేణుఝల్లరీశ్చ యుక్తితః కారయేత్। ఛత్రాణి నానావిధాని పింఛాన్యనేకవిధాని వ్యజనాని చామరాణి వివిధాన్ ధ్వజాన్ పతాకాశ్చ వితానతరంగ స్తంభవేష్ట నాన్యాహృత్య యథోక్తం సమిత్పుష్పదర్భహోమ ద్రవ్య బలిద్రవ్య పుష్పగంధ ధూప దీపార్ఘ్యద్రవ్యం హవిర్ద్రవ్యం నవవస్త్రతంతుహేమరత్న ధాన్యతండుల ఘృత దధిక్షీరాణి దీపార్థంఘృతం తైలం వా ఆహరేత్। హవిరర్థం తండులం బహూపదంశగుడఫల సహితం భక్తానాం బ్రాహ్మణాదీనాం భోజనార్థానియాని ద్రవ్యాణి తాని సర్వాణిచ సంభరతి। నర్తకాన్ గాయకాన్ భక్తాన్ పరిచారకాంశ్చ యత్నేన అహ్వాయేత్। తద్గ్రామ వాసినః సర్వే అనన్యతత్ప రాశ్చ అలంకృతా హర్షయుతా భవేయుః, తద్గ్రామవీధీశ్చ సంశోధ్య గృద్వారాణి దీపాంకురోదకుంభాద్యైరలంకృత్య దేవాలయం మృష్టసిక్తోపలేపనాద్యైః సంశోధ్య పైష్ట్యా భూమిమలంకృత్య లాజాక్షతకుసుమాన్యవకీర్య' (౫౨వ పటలము).

(భగవానుని ఉత్సవము నారంభించుటను చెప్పెదను. ఆలయమున యే కారణముచేతగాని సంభవించెడి సకల దోషములను పోగొట్టుటకై ఉత్సవమనునది యేర్పరుపబడినది. ఆ దోషనివృత్త్యర్థమై ఉత్సవమును చేయవలయును. ఆలయమునకు యెదురుగగాని లేక పరిశుభ్రమై విశాలమగు మఱియొక చోటునందుగాని అస్థానమండపమును నిర్మించవలెను. అది శిల్పశాస్త్రోక్తరీతిని ఐదు హస్తముల పరిమాణమాదిగ చెప్పబడిన కొలతలో తూర్పు ముఖముగగాని దక్షిణముఖముగగాని ఆలయద్వారముండెడి దిక్కునకు ముఖముగలిగినదిగగాని ఉండవలయును. ఆయాస్థానమండపమున కెదురుగ ముప్పది రెండు స్తంభములు మొదలు చేసికొని నూరు స్తంభముల వరకు యథాశక్తిగ స్తంభములతోకూడిన చక్కని నృత్తమండపమును కూటమును పందిరనుగాని నిర్మించి దాని మధ్యను వర్షము పడకుండునట్లు కూటమును యుక్తి యుక్తముగ కట్టవలయును. ఆ నిర్మింపబడిన అచ్ఛాదిత ప్రదేశమునంతను చాందిని ధ్వజము పతాకము ముక్తాదామము స్తంభవేష్టనము తరంగము దర్భమాల మొదలగు నలంకారములచే యలంకరింప చేయవలయును. ద్వారములందు తోరణము, పూర్ణకుంభములు దర్భమాల క్రముకములు దీపములు అంకురములు మొదలగు నలంకారములనుంచవలయును. భగవానుని గ్రామవీథులలో నూరేగించుటకు ఉపకరించునట్టి శిబిక, రథరంగము, డోలాయన్త్రము, ముఖమండపము గజము తురగము గరుడుడు సింహము వ్యాలము హంసము మొదలగు వాహనజాలమును యథాశక్తి సిద్ధ పరుపవలయును. మాలాదీపము యంత్రదీపము హస్తాదిదీపము శూలదీపము మొదలగు దీప భేదములను భేరీపటహము మర్దలము దర్దురము శంఖము శృంగము ధారవీణ వేణువు ఝల్లరి మొదలగు వాద్యవిశేషములను యుక్తి యుక్తముగ సంపాదించ వలయును. అనేక విధములగు ఛత్రములు అట్లే పింఛములు వ్యజనములు చామరములు వివిధములగు టెక్కెములు పతాకములు వితాన తరంగ స్తంభవేష్టనాదులు మొదలగు పరికరములను సంపాదించవలయును. శాస్త్రోక్తములగు సమిధలు దర్భలు పుష్పములు గంధము ధూపద్రవ్యము దీపద్రవ్యము అర్ఘ్యద్రవ్యము హవిర్ద్రవ్యము బలిద్రవ్యములను నూతన వస్త్రములు తంతువులు బంగారు రత్నములు ధాన్యము తండులము ఘృతము దధి క్షీరము మొదలగు ద్రవ్యములను సిద్ధ పరుపవలెను. దీపమునకై ఘృతమునైనను తైలమునైనను శక్తి ననుసరించి ఉపయోగపరుపవలెను. భగవానునికి ఆయా కాలములందు నివేదనముచేయు ప్రసాదములకు వలయు తండులములను ఉపదంశ సామగ్రిని బెల్లము ఫలద్రవ్యములను చేర్చవలయును. ఉత్సవసేవార్థమై వచ్చెడి సేవార్థులగు భక్తులందరకు సమా

రాధనకు వలయు భోజన పదార్థములను తేవలెను. ఈ సంభారముల నన్నిటిని సేకరించిన పిదప తన శక్తి ననుసరించి నర్తకులను గాయకులను పరిచారకులను చేతనైనంతవరకు యెక్కువ సంఖ్యగా నుండునట్లుచూచి ఆహ్వానించవలెను. ఉత్సవములో వైదిక కార్యములను నిర్వహించుటకు ఆచార్యుని ఋత్విక్కులను విశేషించి ఆహ్వానించవలయును.

ఆ గ్రామమందు నివసించెడి ప్రజలందరును ఇతర ధ్యానలేక భగవత్సేవాతత్పరులై అలంకరించికొని సంతోషపూరితులై యుండవలెను. గ్రామమందలి వీధులను పరిశుభ్రపరచి గృహస్థులు తమ తమ గృహముల ద్వారములందు దీపములు అంకురములు పూర్ణకుంభములు మొదలగు వానిచే అలంకరించికొని యుండవలయును. దేవాలయమును ప్రాకార సహితముగ అన్ని చోటులందును సంమార్జనముచేసి ఉదకము చల్లి అలికి శుద్ధి చేసి బియ్యపు పిండితో భూమినంతను చక్కని రంగ పల్లులతో అలంకరింపచేసి లాజలు అక్షతలు పుష్పములు మొదలగు శోభనద్రవ్యములను వెదజల్లవలయును).

ఈ సంభారసేకరణము అలంకార ప్రకారము ననునవి బాగుగ చెప్పబడినవి. ఈ విధానము యెంతవరకు మన దేశమున ఆలయములందలి ఉత్సవసమయములలో అనుసరింపబడుచున్నదనునది మనము సావధానముగ విచారించి చూపదగియున్నది. గ్రామ వీధుల నలంకరించి గృహస్థులందరును తమ గృహముల నలంకరించికొని ఆ శుభ దినములందు ఊరువారలు ఉత్సాహపూరితులై భగవత్సేవయందే మనసు కలవారై ఉత్సవములను జరుపవలయుననునది ప్రధానమైన అంశము. మన గ్రామములందు ఏదొక కారణాంతరము వలన ఆ గ్రామమునందు పార్టీలు యేర్పడి పరస్పరముగ అనుకూల్యములేక ఉత్సవములలో గ్రామస్థులందరుగాని ఏయొక పార్టీ వారుగాని పాల్గొన జాలక విధిలేక యెండోమెంటువారికి ఉత్తరవాదిత్వమును నిలుపుకొనుటకై ఆలయాధికారి ఉత్సవారంభము చేయుటయు ఉత్సవ సమయమున ఆలయమందు పూజ చేయు అర్చకులు వాద్యము చేయువారు వాహనము మోయువారు కోలలు వేయువారు తప్ప ఇతరులెవ్వరును దేవునితో నడచువారు లేని ప్రదేశములు అనేకములు నాయనుభవమందు కలవు. ఇట్టి యాచారము మిక్కిలి విచారకరమైనది నృత్తగీతాదులు ఉత్సవము లందును నిత్యమందునుకూడ విభవము ననుసరించి తప్పని సరిగా ఆలయములందుండి తీరదగినవి. వేదపారాయణము ప్రధానమైనది. వాహనములు కావలెను. ఛత్రములు చామరములు దీపములు మొదలగునవి సంపాదించి ఉపయోగపరుపబడవలెను. బ్రాహ్మణభోజనము ఇతర భక్తజన సమారాధనము అవసరము. స్వామివార్లకు ఊరేగింపు కాలములందును గర్భగృహమునందును ఆయా కాలములందు లభ్యములగు పుష్పములు సమృద్ధిగా మాలలకును సహస్రనామార్చనములకును తులసి మొదలగు పూజాద్రవ్యములను సేకరించవలయును. స్వామికి త్రికాలములందును నివేదనముచేసి భక్తజనులకు పంచిపెట్టుటకై అన్న ప్రసాదములు ఇతర ప్రసాదములు విరివిగా చేయవలెను. ఉత్సవకాలములందు ప్రసాదములను చేయుటకును భక్తులగు సేవార్థుల నాదరించుటకును యాగశాలయందు వైదికకార్యములను నెరవేర్చుటకును అర్చకసహాయమునకై ఇతర కైంకర్యపరులను తేవలెను ప్రక్క ఊళ్ల నుండి ఉత్సవసేవకై వచ్చెడి భక్త జనులకు నివసించుటకు వసతులను నిర్మాణముచేసి వారలకు వలయు నివేశన సాధనములను సమకూర్చ వలయును ఈ యేర్పాటులు భగవానునికి వచ్చెడి ద్రవ్యవిభవము స్వల్పమైనచో గ్రామస్థులుగాని ప్రభుత్వముగాని అవసరము ననుసరించి దానిని పూర్తి చేయవలెను.

మన దేవాలయములలో (కృష్ణా గుంటూరు గోదావరి జిల్లాలను గురించి) చూచి సంతలో ఆలయాధికారులు తప్పక గమనించదగిన వానిని మనవి చేసెదను. ఆలయమును శుద్ధిచేసి 'సమ్మార్జనోప తాపనాదులు' చేయుటకు ముందుగ దేవాలయము విమానమును సొంతముగ శిఖరము పర్యంతము ప్రతి సంవత్సరము తప్పకుండా సున్నము కొట్టటయును మాన్పించుట గొప్ప ఉపచారముగ గ్రహించదగును. శాస్త్రరీతిని దేవాలయము (అనగా దేవుని మూలవిగ్రహము ప్రతిష్ఠింపబడినచోటు అందుపై కట్టబడిన విమానము) పైన కొన్ని దేవతావిగ్రహములు ప్రాణప్రతిష్ఠ చేయబడియుండును. విమానముపై యొకశక్తి ప్రతిష్ఠింపబడియుండును. ఆకారణముచే విమానముపై యెవ్వరును యెక్కకూడదని నిషేధము కలదు. విమానమునకు ఏదైన శైథిల్యము యేర్పడి జీర్ణోద్ధారము చేయవలసిన నిమిత్తము కలిగి నప్పుడు ఆవిమాన శక్తిని బాలాలయమందు ప్రతిష్ఠించి ఆ వెనుక దానిని తాకవలయునని శాస్త్రములందలి విధియై యున్నది. పల్లెటూరులందేమి, పట్టణములందేమి విమానములందు ఉండెడి గూళ్లలో నివసించియుండు పావురములను పట్టుకొనుటకై అవి కావలసిన వారలు విమానములపై నెక్కి ఆ పని చూచుకొనుట అనేక చోటులందు అలవాటు పడియుండుట తెలియని వారు ఉండరని తలచెదను. ఇది అనివార్యము. ఆలయము సర్వస్వామ్యము గనుక నను దుర్వాదము విచారకరము. విగ్రహములపై సున్నము కొట్టుట మహా అపచారము. దీనిని నిషేధమని

తలచుటకు శాస్త్ర మక్కరలేదనియే నాకు తోచుచున్నది. ఆలయము నిర్మింపబడినప్పుడు అతడు నేర్పరియో కాదో ఒకానొక శిల్పిచే ఒక విగ్రహము చేయబడినది. దానికి అవయవ సంస్థానము యథోచితముగ వానికి తెలిసినట్లు నిర్మించియుండును. సున్నముచే దాని స్వరూపము మరుగు చేయబడి కొన్ని సంవత్సరములకు విగ్రహమే మరుగుపడి పోయెడి దుర్గతి సంభవించుచున్నది. విగ్రహమంపలి మంత్ర పూర్వకమగు నొక ప్రాణశక్తిని అటుంచి బాహ్య రూపమే నష్టపరుపబడుట ప్రత్యక్షముగ నున్నది. ఈ యతిక్రమము మన ప్రాంత్యములందే అంధ పరంపరగా అనుష్ఠింపబడుచుండుట దేశాంతర సంచారముచేయు వారలకు తెలియవచ్చును. దక్షిణదేశమందు సుప్రసిద్ధ ములో అప్రసిద్ధములో యే దేవాలయమందుగాని ఈ వాడుక కనుబడదు. ఈ నడుమ తిరుమల శ్రీ శ్రీనివాస మూర్తి సన్నిధి యందు 'ఆనందనిలయ'మను శ్రీ స్వామి వార్ల విమానమునకు బంగారు రేకులను తయారు చేయు టకుగాను అధికారులు సంకల్పించి విమానపు కొలతలను తీసికొనుటకై విమానముపైకి పరంజాలు కట్టి కొలతలు యెత్తినారు. విమానముపైన యెక్కుటగాని తాకుటగాని చేయక పరంజాలపై నుండి దగ్గరలో నిలచి కొలతల నెత్తుటయైనది. అట్లు విమాన సంబంధము కల్పించుకొను టకు శ్రీస్వామి వార్లకు బాలాలయముచేసి రు 20,000 ల రూపాయిలకు పైబడిన ఖర్చు చేయవలసి వచ్చినది. విమానముపై కెక్కుట ఉచితము కాదనియు సున్నము కొట్టుట న్యాయము కాదనియు శాస్త్రముయొక్క మతమని నేను మనవి చేయుచున్నాను. మన చిన్న గ్రామములందలి ఆలయములకు అలంకారములును రక్షకములునగు ప్రాకారములు చాల చోటులందు లేక పోవచ్చును. ప్రాకా రములుండు చోటులందు ప్రాకారపు గోడలకు సున్నపు పట్టెలు వేయవచ్చును. విమానములకు సున్నము కొట్టె అలవాటు మన ప్రదేశమునందుకూడ కొన్ని పెద్ద స్థలము లందు లేదు. వానిని చూచి చిన్న చోటులు వాని యాచా రమును అలవరచు కొనుట మంచిది. అత్యావసరము.

ఉత్సవమునకు యాగశాల అవసరము. ఉత్సవ సంబంధమైన హోమము మొదలగు చాల వైదిక కార్యము లందు జరుగును. చిన్న దేవాలయములలో యాగశాలలను ప్రత్యేకించి నియతముగ నుండు కట్టడములు కట్టి యుంచుట కవకాశము లేక పోవచ్చును. పెద్ద ఆలయము లలో యాగశాలలు ప్రత్యేకముగ గట్టి కట్టడములే కట్టబడ వలెను. విత్త సహాయము లేని చోట తాత్కాలికముగ యాగశాలకై నిర్మించెడి పాకలనైనను వర్షబాధ లేకుండునట్లైనను నిర్మించవలయును. అట్టి పాకలలో కాకులు మొదలగు పక్షులు శునకములు రాకుండునట్లు కట్టవలెను. చాల ఆలయములకు పదిలములగు ప్రాకా రములు లేకుండుటచే అట్టి ఆలయములలో కట్టబడెడి పాకలు పందిళ్లు ఇతర జంతువులు సంచరించుటకు వీలు కలుగచేయుట సహజము. యాగశాలలు తోరణపూర్ణ కుంభ కదలీక్రముకాదులచే అలంకరింపబడవలెను. హోమమునకు వలయు ఘృతము చరువు మొదలగు పదార్థములు కావలయును.

భగవానునకు వీదులయందు ఊరేగింపుకు చక్కని వాహనములను సమకూర్పవలెను. విత్తసౌకర్యము నను సరించి వివిధములగు వాహనములను చేయవలెను. విత్తము లేని చోటుల మన దేశమందు ఆచారమున నున్న 'చలవ చప్పరము' నైనను అందముగను గట్టిదిగను విగ్రహముల పరిమాణమునకు తగినదిగను చేయవలెను. కొయ్య పరికరములకు వర్షము పోకుండునట్లును లోహ మయములగునవి దుమారము పడకుండగను తగిన బందో బస్తు అయినచోటుల నుంచవలెను. వాహన శాలలను కట్టి అందు వాహన సామానులను భద్రపరచలేని చిన్న ఆల యములందు ఒక్క చలవ చప్రమును మాత్రము ఆల యములోపలనైనను భద్రపరచవలెను. వాహనములు లేని వారు పొరుగూళ్లనుంచి వాహనములను అరువు తెచ్చి ఉప యోగపరచుట అంత యుక్తము కాదేమోననిపించు చున్నది. వాహనములను చలవ చప్పరములను భక్తులు తండ్లు లేక కొయ్యలను కట్టి బుజములతో మోయుట మంచిది. అది భక్తిని వృద్ధి పఱచును. అది నాగరికతకు మూలము. కొన్ని చోటులందు ఏకారణముననో వాహనము లను మనుష్యులు మోయక బండ్లమీద కట్టి కొన్ని చోటు లందు యెద్దులచేత లాగించుటయు కొన్ని చోటులందు మనుష్యులచే లాగించుటయు కనబడుచున్నది. ఇంత కంటె బుద్ధి బలము హెచ్చు పెరిగి మామూలు యెద్దు బండ్లకు మాఱుగ 'లారీ'లు మొదలగునవిగూడ యేర్ప రుపబడు దురవస్థ సంభవింపగూడునని యనుమానింప వలసి నట్లున్నది. మనుష్యులు మోయు వాహనముల చక్కదనమునకును బండ్లమీద కట్టబడెడి వాని స్థితికిని పరమార్థమంపటుంచి, చూచుట కెంతటి వైలక్షణ్యమైనను కలదు. బండ్లమీది ఊరేగింపుకు మన దేశమందు కారణాం తరము కలదని తోచుచున్నది.

శాస్త్రములందు ఉత్సవములందు ఊరేగింపుకొక నియతి చెప్పబడినది. నవసంధియనియు బలిహరణ మనియు ఒక విధి కలదు. ఆలయమును చుట్టి ఈ బలిహరణము వేయుటయు బలిహరణము వేసిన త్రోవను శ్రీ స్వామి వార్లు ఊరేగింపబడుటయు చెప్పబడినది. ఈ నవసంధి

సామాన్యముగ ఆలయమును చుట్టి మాత్రమే జరుగుట దక్షిణ దేశమంతటి ప్రతి చోటునందు ఆచారమై కనుబడు చున్నది. శాస్త్రముల మతమును అట్లే ఉండవచ్చునని తోచుచున్నది. ఒకవేళ ఆ నవసంధి గ్రామమును చుట్టి అని అర్థముకూడ కావచ్చునని యెంచినను గ్రామమునందు అన్ని వీధులును సందులును మాత్రము ఈ ఊరేగింపుకు మాత్రము తావులు కాజాలవు. కొన్ని పెద్ద గ్రామములలో ఊరేగింపు ఆరంభమైన తరువాత స్వామి ఆలయమునకు వచ్చుటకు పది పండ్రెండు గంటల కాలముకూడ పట్టు సందర్భములు కలవు. ప్రతి వీధియు సందును స్వామి సందర్శించవలసినదే. ఇట్టి యెడల మనుష్యులు మోయుట కష్టమని బండ్ల ఊరేగింపు చేయబడునేమో! అట్టైన యెడల మోతగాండ్రను మార్చి క్రొత్త జట్టును వినియోగించ వచ్చును. దక్షిణ దేశమందుకూడ ఆలయమును మాత్రము చుట్టి ఊరేగింపు చేయబడు చోటులందును సుప్రసిద్ధులగు నాగస్వరగాండ్రు ఇతర మేళగాండ్రు ముందు వాద్యము లను పాడునప్పుడీ యూరేగింపు కాలము గంటల కొలదిని జాముల కొలదిని పొడిగింపబడి మనుష్యులచేతనే వాహ నములు ఓపికతో మోయ బడుచున్నది. ఇది కష్టముకాదు. వీధులందు ఊరేగింపు సమయములలో గృహస్థులు తమ ఇండ్ల యెదుట శ్రీ స్వామి వార్లకు హారతులిచ్చి ప్రత్యుత్థా నము చేయుటకలదు. స్వామివార్లు ప్రక్క వీధిని వేం చేయు చుండగా ముందుగనే తరువాత వీధి వారలు హారతులను సిద్ధపరచి ఇంటి గుమ్మమున కెదురుగ స్వామికి ముందు వీధిలో నిలచుట న్యాయ్యము. స్వామి తమ యింటి ముందు హారతికై కాచి యుండునట్లు ఉప చారము చేయుట, న్యాయ్యము కాదు, కొబ్బరి కాయను పీచు తీసి పగుల గొట్టుట కనుకూలముగ చేసియుంచ వలెను. పీచు నిండియున్న కాయను పీచు తీయక పగుల గొట్టినచో సగమునకు చక్కగా పగులదు. అట్లు సరిగా పగులని యెడల అది మంచి శకునము కాదని పెద్దలు చెప్పుదురు. పీచు తీయుట కారంభించినంతట ఆలస్య మగును. హారతిలో యథా శక్తిగ నుపహారమును సమ ర్పించవలెను. మన ప్రదేశములలో పట్న వాసముల నటుంచి పల్లెటూళ్లలో ఈ విషయమున జరిగెడి అప చారమునకు అవధిలేదు. స్వామి ఒకానొక గృహస్థుని యింట వాకిట నిలచినపుడాగృహస్థుడు నిద్రించియో యేమరుపాటునో హారతి సిద్ధపరచి యుంచలేక పోయి నపుడు స్వామి ఆ యింటి గుమ్మమును విడచి ముందుకు పోరాదు. అట్లు పోవుట ఆ గృహస్థునకు అవమానముగ తలపబడును. నిద్రించెడి గృహస్థును ఆ స్వామి పరివార మందలి యెవరైనను నిద్రనుండి మేల్కొలిపి అతని హారతి కలదాయని వివరమును అడిగి తెలిసికొని అతని నుండి సమాధానము వచ్చువరకు స్వామి అక్కడనే నిలచి యుండ వలయును. ఈ మొదలగు కారణములచే ఊరేగింపు సకాలములందు పూర్తి కాజాలదు. ఇట్టి యలవాట్లను పెద్ద మనసుచేసి గ్రామస్థులు సవరించు కొనుట మంచిది.

స్వామి ఊరేగింపుతో గ్రామస్థులందరును అలంకృతులై తమ యిండ్లలోని శుభకార్యములందు కంటె యెక్కువ ఆద రముతోను ఉత్సాహముతోను నడువ వలయును. ముందు చక్కని శ్రోత్ర పేయములగు వాద్యములను నృత్యములను అలంకారములను వెనుక వేదపారాయణమును భజన పాటకులను నియోగించి అధ్యాపనము చేయించ వలయును. పగటి ఊరేగింపులందు సన్నిధి కోలల (దివిటీల) ను రాత్రి ఊరేగింపులందు విరివిగా అనేక రకములగు ఇలా యిలగు దీప విశేషములను యేర్పరుపవలెను. విభవము ననుసరించి గుర్రములు ఏనుగులు వృషభములు మొద లగు రాజోపచారములను చేయవలెను. మందు సామగ్రి (బాణసంచా) కాల్పులుకూడ ఒక వినోదవిశేష మన వచ్చును.

స్వామిని ఊరేగించు నప్పుడు విలువగలట్టియు అంద మైనట్టియు వస్త్రములచేతను ఆభరణములచేతను పుష్ప మాలలచేతను అలంకరింప చేయవలయును. మృదుమధు రములగు హవిర్విశేషములను పాకము చేయించి ఉత్స వాంతమున భగవానునకు నివేదించి భక్తులకు వినియోగమ చేయించవలయును.

సేవార్థులై వచ్చిన దేశాంతరస్థలాంతరవాసులగు భక్తు కును కైంకర్య పరులగు వారలకును భోజన వసతి ఇతరములగు నపేక్షిత సకల సదుపాయములను ఉత్సవ నిర్వాహకులు సమకూర్చవలయును.

మన దేశమందు రానురాను ఉత్సవ సమయములు హరికథలకును నాటకములకును నిలయములై పోయినవి. హరికథలలోని పార్టీవారికి అయ్యే పుష్పమాలోపచార వైభవము స్వామివార్లకుకూడ జరుగునట్లు చేయుట న్యాయ్యము. ఉత్సవము మొత్తముమీద వైదికములగు ఖర్చులకంటె చాలచోటులందీ ఐటముల ఖర్చులు ఎక్కు వగా నగుచున్నవని నేను తరుచుగా వినుటకలదు. విద్వాం సులగు కథకులను నర్తకులను ఆదరించుట యెంతయో యుక్తమేగాని దానికొక వ్యవస్థ ఉండుట ఉచితము. దక్షిణ దేశమున ఒకానొక పెద్ద దేవాలయమున పది దిన ములు నాగస్వరపు వాద్యమును పాడెడి సంగీత విద్వాంసు నకు ముందువెనుక విచారింపక వేయిన్నినూట పదారు లిచ్చి అతని పరివారమునకు వేరుగ వేతనమిచ్చి వారలకు మొదటి తరగతి ప్రయాణపు ఖర్చులనిచ్చి ఉచితమగు

భోజనవసతినిచ్చి ఆదరించుట సర్వులకు తెలిసినదే. ఈ గౌరవము మామూలు నాగస్వరపు పాటగానికి చిక్కదు. హరికథలలోకూడ ఇట్టి గొప్పతనము ఆదరించబడవచ్చును. దానికొక కాలనియతి ఉండవలయును. నాటకములను గురించిన విశేషమును మధ్యస్థులు నిర్ణయించవచ్చును. ఈ నడుమ ఆంధ్రప్రభుత్వమువారు జోక్యము కల్పించుకొనగా ధర్మాదాయాధికారులు కొన్ని ద్రవ్యసంపత్తిగల ఆలయములందు పండిత సభలను జరిపించి విద్వాంసులను ఆదరించు ప్రకారమునకు మార్గము చూపియున్నారు. ఇదియొక శుభ సూచనమే.

హరికథల కాలక్షేపములు నాటకములు విద్వత్సభలు వీనిని జరిపించుటకు ప్రధానోద్దేశము ప్రజలలో భక్తిని మత సదాచారాదరమును నీతిని బోధించుటకని యనవచ్చును. దేవాలయముల ఉద్దేశముకూడ అదియే. దేవాలయములందు విధిగా జరుగవలసిన నిత్యారాధనము, మరమ్మతులు, నైమిత్తికపూజలు మొదలగునవి జరుగగా మిగిలియుండెడి ద్రవ్యమును యితర విధములగు తుల్యోద్దేశములగు సత్కార్యములందు వినియోగింపవచ్చు ననుటలో కొంత ఔచిత్యము ఉండవచ్చును. ఉండినను ఉండకపోయినను ఆ చిత్తవృత్తి ప్రజాసామాన్యమందు ప్రతిష్ఠితమైపోయినది. కనుక హరికథా కాలక్షేపాదులను జరిపించి కలాసేవను సారస్వతసేవను చేయగోరినప్పుడు ఆ సేవను చేయుటకు ప్రత్యేక సమయములను నిర్ణయించి యథేష్టముగ వానిని జరిపించుటలో ఆక్షేపముండదు. ఉత్సవసమయములలో సక్రమముగ కాలమును కేవలమును భగవత్సేవకు మాత్రమే వినియోగించుట యుక్తము. ఉత్సవము లందుకే యేర్పరుపబడినవి. ఉత్సవదినములలో తెంపులేక భగవత్సేవను జరుపుటకు మాత్రమే అంతరంగములగు కార్యములు లేకపోలేదు. భక్తిని నీతిని లోకజ్ఞానమును సంపూర్ణముగ యెరిగినవారలకు భగవత్సేవ కంటె యెక్కువగు కార్యాంతర మెద్దియులేదు. హరికథలకును నాటకములకును సాక్షిగా భగవానుని విగ్రహములను కూడ వేంచేపించి వినోదము చూచెడి ప్రదేశములుకూడ అక్కడక్కడ కలవు. ఇదియును ఉచితముకాదని తోచుచున్నది.

కల్యాణోత్సవమునందు మొట్టమొదటిది అంకురార్పణము ధ్వజారోహణము మన దేశములందు ప్రథమ రాత్రియందు జరుగును. రెండవ దినము మూడవ దినము ప్రాతఃసాయంకాలములందు బలిహరణము స్వామివార్ల గ్రామోత్సవము జరుగును. నాల్గవ దినముకూడ ఉదయము బలిహరణము గ్రామోత్సవము, రాత్రికి కల్యాణ మహోత్సవము. ఐదవ దిన ముదయము బలిహరణము గ్రామోత్సవము, రాత్రికి రథయాత్ర. ఆరవదినము ఉదయము చూర్ణోత్సవము (కొట్నాలు) వసంతము, తీర్థవారి, రాత్రికి ధ్వజారోహణము. ఏడవ దినము రాత్రి పుష్పయాగోత్సవము. ఇట్లు దినచర్య పంచాహ్నికోత్సవ క్రమమందు జరుగుచుండును. ఆయా ప్రదేశములందలి ప్రాచీన సంప్రదాయము ననుసరించి ఎన్నెన్ని విధములగు విశేషములు జరుగుట కలదు. దీనికి కేవల శాస్త్రప్రమాణమునే కాక పౌరాణికములును శిష్టాచారసిద్ధములును స్థలపురాణ ప్రసిద్ధములునగు సంప్రదాయములు ప్రవర్తకాధారములై యుండుటలో విరోధము ఉండదని తలపవచ్చును. కల్యాణ దివసమున జగజ్జ్యోతి యను నొక యుత్సవము జరుగుట చాల స్థలములందు కలదు. ఇది శిష్టాచారసిద్ధముగ మన ఆంధ్రభూమియందు శివాలయములందును విష్ణ్వాలయములందునుగూడ జరుపబడుచున్నది.

కల్యాణోత్సవకాలమున నా దేవాలయ ప్రతిష్ఠాపకుల వంశమునకు చెందిన ధర్మకర్తలు అంకురార్పణ దినమున ఆచార్యఋత్విగాదులతోపాటుగ దంపతియుతముగ దీక్ష వహించి రక్షాబంధనము చేసికొను ఆచారము కలదు. మరి కొన్నిచోటులందు తాత్కాలికముగ ఆయా కైంకర్యములను స్వంత ఖర్చులతో నెరవేర్చెడి కైంకర్యపరులుకూడ దీక్షలోనుండుట పీటలమీద కూర్చొనుట మొదలగు నాచారములు కలవు. ఇవన్నియు శాస్త్రమునకు అవిరోధములగు నాచారములుగ తీసికొనబడవచ్చును.

విభవము ననుసరించి ఉత్సవదినముల సంఖ్యను వృద్ధిచేసి వేరువేరు దినములందు వేరువేరగు వాహనములను ఉపయోగించుటయు యుక్తమే.

ఉత్సవఫలమును శ్రీ వైఖానస సంహితులలో నొక్కటగు జ్ఞానకాండమునందు కశ్యపమహర్షి అతిసంగ్రహముగ నీ క్రింది విధమున ప్రశంసించిరి.

'ఈ యుత్సవముచే భగవానుడు మిక్కిలి ప్రసన్నుడగును. ఈ యుత్సవము చేయుటచే గోబ్రాహ్మణాది చాతుర్వర్ణ్యసమృద్ధియు సస్యవివృద్ధియు సర్వసంపత్సమృద్ధియు అశుభనాశమును గ్రామశాన్తియు సర్వకామావాప్తియు కలుగును. దీనివలన ముక్కోటిదేవతలు తృప్తి వడయుదురు. అందువలన శ్రీ మహావిష్ణుని యుత్సవమును భక్తిశ్రద్ధలతో యెవ్వరు చేయుదురో వారలకు పూర్వజన్మములందేమి ఈ జన్మమందేమి రహస్యముననైనను ప్రకాశముననైనను చేసిన పాపములనుండి రసవర్జముగ విమోచనము కలిగి సర్వకామ ఫల లాభము కలుగగలదు. ఏ పుణ్యపురుషుని యత్నముచే ఒకానొక ఆలయము అగ్నిహోత్రసమమై శాశ్వతముగ సంరక్షింపబడి నిత్యనైమిత్తికారాధనములతో విలసిల్లుచున్నదో అట్టి పుణ్యపురుషుడు

శ్రీ వైకుంఠనాధుడగు శ్రీనాధుని పరమపదస్థానమును పొందగలడు. అని బ్రహ్మవేత్తలు పలుకుదురు! అని చెప్పియున్నారు.

వైదికప్రక్రియ ననుసరించి సమూర్తారాధనమును విధించిన వైఖానస సంహితలందు ఉత్సవశబ్దార్థమును, ఉత్సవ నిమిత్తములను, ఉత్సవప్రయోజనములను, ఉత్సవభేదములను పురస్కరించి, ఈ దిగువరీతిని జెప్పబడినది.

అత్రిప్రోక్త సమూర్తార్చనాధికరణమున ౩౪-వ అధ్యాయమునందు.

'అతః పరం తు వక్ష్యేఽహముత్సవారంభముత్తమమ్
దేవదేవస్య విష్ణోర్హి సర్వలోకశుభప్రదమ్ ॥
ఉత్సవం సర్వలోకానాం శాన్తిపుష్టికరం విదుః
సవో యజ్ఞః సమాఖ్యాతః సర్వయజ్ఞవిశేషతః ॥
ఉత్కృష్టోఽయం యతస్తస్మాదుత్సవ స్త్వితి కీర్త్యతే'

దేవదేవుడగు భగవానునికి ఉత్సవముచేయుట సర్వలోకములకు శుభప్రదమును శాంతి కరమును అగును. సవశబ్దమునకు త్రేతాగ్ని సాధ్యమగు యజ్ఞమునందు వ్యవహారము ప్రసిద్ధమైనది కదా. (భగవదాలయములందు ప్రతిసంవత్సరము చేయబడెడి) ఈ చెప్పబోయెడి క్రియాకలాపము ఉత్సవమని మాచే సంకేతము చేయబడినది. సవశబ్దమునకు యజ్ఞము అర్థమైనప్పుడు ఉత్కృష్టమగు సవము కాగా దీనికి ఉత్సవమను వ్యవహారము కలిగినదని చెప్పబడినది-అని ఉత్సవశబ్దార్థమును నిర్వచించి మఱియు, అదే సంహితయందు ౩౩-వ అధ్యాయమున,

'అతః పరం ప్రవక్ష్యామి విష్ణోరుత్సవముత్తమమ్
శాన్తిదం వర్షదం నిత్యమారోగ్యం పుష్టిదం శుభమ్ ॥
రాష్ట్రాభివృద్ధిదం చైవ రాజ్ఞశ్చ బలవర్ధనమ్'

ఇట్లే కాశ్యపసంహిత 90-వ పటలమున,

'ఏతదుత్సవేన దేవేశః సుప్రీతో భవేత్, అనేనైవ గోబ్రాహ్మణాది చాతుర్వర్ణ్య సమృద్ధిః సస్యవివర్ధనం మంగల్యం సర్వసంపత్కర మశుభనాశనం గ్రామాదిశాన్తిః సర్వకామావాప్తిశ్చ భవతి. ఏతేన సర్వే దేవా శ్చ ప్రీతా భవేయుః. తస్మాద్విష్ణోరుత్సవం భక్త్యాయః కుర్యాత్ సోఽయం రహస్యాని ప్రకాశాని చ పాపాని పూర్వజన్మని ఇహ జన్మని చ కృతాని సర్వాణి మోచయిత్వా సర్వకామానవాప్నుయాత్. ఏవం యస్య విష్ణోరాలయార్చన మగ్నిహోత్రం శాశ్వతం తిష్ఠేత్ న తద్విష్ణోః పరమం పదం గచ్ఛతీతి బ్రహ్మవాదినోవదన్తి.' అనియు,

ఇట్లే భృగుప్రోక్త యజ్ఞాధికారమున,

'ఏవం యః కురుతే భక్త్యా దేవదేవస్య చోత్సవమ్
పంచసంబంధిభిస్సార్ధం విష్ణులోకం స గచ్ఛతి
సర్వలోకస్య శాన్తిః స్యాత్సర్వదుఃఖనివారణమ్
వర్షదం సర్వలోకస్య సస్యానామభివృద్ధిదమ్
రాష్ట్రస్య వృద్ధిదం చైవ రాజ్ఞాం చ బలవర్ధనమ్
సంతతీనాం సమృద్ధిస్స్యాద్వేదానాముపబృంహణమ్
భేరీపటహశంఖానాం యావద్వ్యాప్నోతి వై ధ్వనిః
పిశాచాః ప్రేతరక్షాంసి తావన్నైవ విశన్తి వై

పాద్మసంహిత ౧౧-వ అధ్యాయమున,

'శ్రద్ధయా వాసుదేవస్య సాంగోపాంగం సదక్షిణమ్ ॥ ౨౬౯
ఉత్సవం దేవదేవస్య యః కుర్యాత్స కులం స్వకమ్
ఉత్తారయన్ స్వయం విష్ణోః సాయుజ్యం గచ్ఛతి ధ్రువమ్ ॥ ౨౭౦
హయమేధసహస్రేణ యజతే యః సమాహితః
యశ్చోత్సవేన యజతే తయోస్తుల్యఫలాన్వయః ॥ ౨౭౧
యాగానామపి సర్వేషాం ఫలముత్సవకర్మణా
దేవస్యాప్నువతే సర్వం యష్టారో నాత్ర సంశయః ॥ ౨౭౨
ఉపకుర్వన్తి యే మర్త్యా దేవస్యోత్సవకర్మణి
కర్మణా మనసా వాచా తేఽపి యాన్తి యథేప్సితమ్ ॥ ౨౭౩
గ్రామే వా నగరే వాఽపి పత్తనే వా మహోత్సవః
విష్ణోః ప్రవర్తతే యత్ర దేశే రాష్ట్రేఽపి వా భవేత్ ॥ ౨౭౪
భయం న మృత్యోః న వ్యాధేః న దుర్భిక్షాదిసమ్భవః
నశ్యన్తి తస్కరాస్తత్ర నాధర్మస్తత్ర వర్తతే ॥ ౨౭౫
ధర్మయుక్తో భవేద్రాజా, నరా ధర్మపరాయణాః
భవన్తి సుఖినః సర్వే సర్వదుఃఖవివర్జితాః ॥ ౨౭౬
మహోత్సవే వర్తమానే యదర్థిభ్యః ప్రదీయతే
పానీయమన్నం వస్త్రం వా తత్సహస్రగుణం భవేత్॥ ౨౭౭
పుష్పమూలఫలైరిజ్యా దేవస్యాభరణాదికైః
క్రియమాణా యథాశక్తి ఫలానన్త్యాయ కల్పతే ॥ ౨౭౮
సేవన్తే తత్ర యే దేవమహర్నిశమతన్ద్రితాః
తేషామిదమియచ్చేతి ఫలం వక్తుం న శక్యతే ॥ ౨౭౯
ఆలేపనం మార్జనం చ రజఃప్రశమనం తథా
వారిభిః దీపికారోపం క్ష్వేలనాస్ఫోటనాదికమ్ ॥ ౨౮౦
కుర్వన్తి యే బ్రహ్మలోకం తే యాన్త్యమరదుర్లభమ్
యానం వహన్తి యే విప్రా తే యాన్తి బ్రహ్మణః పదమ్ ॥ ౨౮౧

ఇట్లు ఉత్సవఫలము సంహితలందు వివరింపబడెను.

భారతీయ ధర్మము - VI

"కాశ్యప"

అవృతం జ్ఞానమేతేన జ్ఞానినో నిత్యవైరిణా ।
కామరూపేణ, కౌంతేయ ! దుష్పూరేణానలేనచ ॥

భవబంధము దొలగించు జ్ఞానము కష్టసాధ్యము. జ్ఞానమునకు ప్రబల శత్రువు కామము. జ్ఞానమూషికమును భక్షించుటకు కామమార్జాలము నిత్యము పొంచియుండును. కామమునకు తృప్తియనునది లేదు. దానికి మేత దొరికినకొలది ఆకలి రెచ్చిపోవును. "కామమాశ్రిత్య దుష్పూరం మానమోహమదాన్వితాః । మోహాద్గృహీత్వాఽసద్గ్రాహాన్ ప్రవర్తన్తేఽశుచివ్రతాః॥"ఎంతవారి నైన కామము లొంగదీయును. పరాశర విశ్వామిత్రాదులుగూడ కామోపహతులైననాడు తక్కినవారిమాట దడవ బనిలేదు. కాముని యడుగుజాడలలో దంభాభిమానాదులు సంచరింతురు. కామావిష్టులు జ్ఞానమును గోల్పోయి అసద్విషయముల జిక్కికొని భక్ష్యాభక్ష్య గమ్యాగమ్య కార్యాకార్య వివేచనలేక అశుచివ్రతులగుచున్నారు. ధనేషణ, దారేషణ పుత్రేషణ మానవుని యధఃపతనమునకు కారణభూతములైన మూడు సాధనములు. ధనేషణకన్న దారేషణ బలవత్తరము. ధర్మ్యమార్గముల నీ వాంఛాత్రయము శాంతి నొందింపవచ్చును. అయినను కామాంధకారము స్వపర జ్ఞానప్రకాశమున కవకాశమీయదు. ఏకకాలమున నవకోటి శివాలయముల నర్చింపజాలిన రావణబ్రహ్మ రామ సహధర్మచారిణి యందపచారము గావించి శాశ్వతా ప్రతిష్ఠకు బాల్పడినాడు. దుర్యోధనాదులు ద్రౌపదికి గావించిన యవమానమే భారతసంగ్రామమునకు నాంది. నిరంతరము జరుగుచున్న హత్యాప్రయత్నములకు పరదారాభిలాష హేతువగుచున్నది. అట్టి ప్రబల శత్రువును జయించుట సాధారణ మానవుల కసాధ్యము.

సుందరయువతీసందర్శనము చిత్తమును జలింపచేయును. దుర్బలుడు, అశక్తుడు, పిరికిపంద, పాపభీతి గలవాడు, సాహసము చేయలేక మానసిక పాపాచరణముతో తృప్తిచెందుదురు. ఇహలోకమున మానసిక పాపములకు శీఘ్రముగ శిక్ష చేకూరదు. కొంత తెగువకలవాడు మానసికదోషమునకు దోడుగ వాచిక దోషమునుకూడ జోడించును. వాగ్దోషమునకు శిక్ష చేకూరునుగాని సాధారణముగ నది యింత తీవ్రముగ నుండదు. దిట్టతనము గలవాడు కాయికదోష దూషితుడుగూడ నగును. మూడు తరగతులకు జెందినవారును తరతమ భావములచే దోషులే. ఇతరులు తెలిసికొనలేరని భ్రాంతిచెంది మూర్ఖుడు మానసిక పాపముల కొడిగట్టుకొనును. మానవు లెఱుంగలేకపోయినను సర్వభూత హృదయాంతర్వర్తియగు పరమేశ్వరునకు విదితముగాని విషయములుండబోవు. సర్వశక్తి సమన్వితుడైన పరమేశ్వరుడు మానసికపాపములనుగూడ గని పెట్టుచున్నాడని గుర్తించినచో కొంత మేలు కలిగిన కలుగవచ్చును. మోహపరవశులైన వారికట్టి వివేకము కలుగదు. కలిగినను ఆ మూఢులు దానిని లెక్కసేయరు.

మదన! పరిహర స్థితిం మదీయే మనసి ముకుంద పదారవిందధామ్ని ।
హరనయనకృశానునా కృశోఽసి స్మరసి న చక్రపరాక్రమం మురారేః ॥

ఓ మదనహతకా ! నా మనస్సునుండి తొలగిపొమ్ము. పూర్వము శివనేత్రాగ్ని కాహుతియై యనంగుడవైతివి. మురారి చక్రపరాక్రమ మింకను చవిచూడవైతివి. నా హృదయమున ముకుంద పాదారవిందములను నిలిపికొనియున్నాను. బలవంతముగ నా హృదయమున బ్రవేశింతువేని నక్రమును ఖండించి గజరాజునుగాచిన చక్రధరుడు నీపని పట్టించును. ఏనాడో నీ రూపము మంటగలిసినది. ఇపుడు నీ నామముగూడ సోదెలోనికైన రాకుండ మాసిపోవునుసుమీ ! మనసిజా ! నన్ను బరవశుని జేయకుము. నీ మానమును గాపాడుకొనుము - అనతోపూ సద్గమయ - అసన్మార్గమును విడనాడి నన్ను సన్మార్గమున సాగనిమ్ము. నీకివే వందనపరస్సహస్రంబులు. జిలిబిలి చిలుక పలుకులు పలుకునది జిహ్వ. దురాలోచనలు సేయునది మనస్సు. బహిర్ద్వారముల నన్నిటిని బంధించినను, మానస కుహరమున, స్వయంభువుడయి అవతరించి మనస్సును మధించువాడు కాముడు.

వేదాంతోపన్యాసపరంపరలు గావించుట నల్లేరుపై బండినడక. ధర్మపన్నంబులు వల్లించుట వెన్నతోబెట్టిన విద్య. పరుల కుపదేశించుట పరమాన్న భక్షణము. కాని ధర్మాచరణము గగనకుసుమము, శశవిషాణము. ఇంద్రునకు స్వర్గము నివాసము, దేవతలరిగాపులు, ధనదాదులు సహచరులు, సాధ్వీశిరోమణి అదితి జనని, నిరతిశయ తపస్సంపన్నుడు కశ్యపుడు తండ్రి, త్రివిక్రముడు తమ్ముడు, సౌందర్య సౌశీల్యవారాశి శచీదేవి యిల్లాలు, రంభోర్వశీ ప్రముఖాద్యప్సరస్సుందరీ రత్నంబులు దాసీగణంబులు, గీష్పతియగు బృహస్పతి గురుత్వ మంత్రిత్వములు వెలపు శ్రేయోఽభిలాషి. అంతకుమించి యపేక్షింపదగిన గుణ

సంపత్తి మీఱి యేమియుండును. ఆ యజ్ఞభాగాధీశ్వరుడు, శాపాయుధుడైన గౌతముని గృహిణి నపేక్షించెను. పాపము పంటి బ్రద్దలయ్యెను. ఒడలంతయు యోనిమయ మయ్యెను. క్షణకోపులయిన పెద్దల యనుగ్రహమున సహస్రాక్షుడయి, అతడు నిజమాన సంరక్షణము గావించు కొనియెను. మన్మధుని యప్రతిహత పరాక్రమమున కింతకన్నమంచి యుదాహరణము చూపబనిలేదు. 'ఎంత వారలైన కాంతదాసులే'యని లోకజ్ఞుడగు త్యాగరాజు కాంతా సమ్మితముగ నుపదేశించెను. శత్రువు బలవంతుడు అజేయుడు అని తలయొగ్గుట దీరలక్షణముకాదు. జయాప జయంబులమాట యటులుంచి, చేతనైన ప్రయత్నము చేసితీరవలెను. ఈజన్మమున కామమోహములు లొంగక పోయిన పోవుగాక. చచ్చి మఱుమేననైన వాని సాధించుటకు తగినశక్తి నలవఱచుకొన యత్నించుట సాధకులకు, ముముక్షువులకు కర్తవ్యము. 'ఆత్మవత్సర్వభూతాని' తానెంతో జగమంతయను న్యాయముగలదు. తా నితరుల యెడ చేయునత్యాచారము, ఇతరులే తనవారియెడల గావిం చినపుడు తనకెటులుండునో యూహించుట కష్టముగా బోదు. ఊహించుకొన్నచో కొంత వెఱపుగలుగును; అడుగు ముందుకుబడదు. మనస్సును లొంగదీయుటకు ఒకొక్క ప్పుడు యుక్తు లుపకరించును. అవి సర్వత్ర ఫలవంతము లైతీరుననుటకును వలనుపడదు. "జహిశత్రుం మహా బాహో! కామరూపం దురాసదమ్." లొంగని కామరూప శత్రువును లొంగదీయుమని గీతాచార్యుల యుపదేశము. మొసలినోట జిక్కినవాడు బ్రతికి బయటపడుట యూహ కందని విశేషము. సంసార మహాసాగరమున కామరూప మహానక్రముగలదు. అది చాలపెద్దది, బలిష్ఠమయినది, భయంకరమయినది; దానిని దప్పించుకొనుట దుష్క రము. స్థానబలము దానికధికము. అది గజరాజునే నిర్వీర్యుని జేసినది. ఇంక దుర్బలులమాట యేడ. పదివేల సంవత్సరములు కరిరాజు ఘోరముగ బోరాడియు, స్వశక్తిచే మొసలిపట్టు తప్పించుకొనలేకపోయె. రూపలాలస, సుఖభ్రాంతి, పాశవోద్రేకము, కామప్రవృత్తికి మూలకారణ ములు. సుందరరూప సందర్శనము డెందము నాందోళి తము గావించును.

ఫహల్వాను ధనుర్దాసు ఆజానుబాహువు, సింహబలుడు. వేశ్య హేమాంబ అనన్య సామాన్య లావణ్యవతి. హేమాం బను ధనుర్దాసు మోహించెను. హేమాంబాతనియందు బద్ధానురాగయయ్యె. ఇరువురు భార్యాభర్తలై జీవించు చుండిరి. ధనుర్దాసు పత్నీసౌందర్యమునకు ముగ్ధుడై క్షణమైన ఆమెయెడబాటు సహింపలేకయుండె. నడచునపు డామె కెండసోకకుండ ధనుర్దాసు గొడుగుపట్టుచుండు వాడు. ఆమె కెదురుగ నిలిచి, తన్ముఖమండలమును చంద్రబింబమును చకోరపక్షి సందర్శించు చందంబున తనివిదీర చూచి యానందించుచు, పోవలసిన మార్గము నకు వెన్నుజూపుచు వెనుకకు నడచుచుండువాడు. అది యతనికి ఆనంద సంధాయకమేయైయున్నను చూపఱులకు మాత్రము విడ్డూరముగ దోచుచుండెను. కామినీరూపలావణ్యా సుధారసమును అహరహము నేత్రాంజలుల గ్రోలుచు మానవజీవితమును చరితార్థము గావించుకొంటినని యా కాముకాగ్రేసరుడు మురిసిపోవుచుండెను. దైవవశమున శ్రీమద్రామానుజ పూజ్యపాదుల దృక్పథమున నీ యపూర్వ రసజ్ఞ శిఖామణి గోచరించుట సంభవించెను. స్వామి వారికి కామినీకింకరునియందు జాలిగలిగెను. తమ్ము కలిసి మాటలాడవలయుననీ, ధనుర్దాసునకు యతిరాజుల వారు వర్తమానమంపిరి. తన యకృత్యమునకు మంద లించుటకే శ్రీవారు కబురంపిరని ధనుర్దాసు వెఱచియు, చేయునదిలేక, వారి దర్శనమున కేగెను. పుత్రవాత్సల్యా మున వాని జేరజీరి, కారణజన్ములయిన దేశికేంద్రులు వాని వింతప్రకృతికి కారణమడిగిరి. అతడును సిగ్గుచెంది, సంకోచించుచు "స్వామీ! నా సుందరీ సౌందర్యము నాడెందమున నానందమమందముగ సంధించును. కామా భిలాష నాకంత లేదు కాని, ఆమెను జూడనిది యొక్క నిమిషమైన నిలువలేను. తమరేది యాజ్ఞాపించిన దాని నీదాసుడు తప్పక చేయగలడు. కాని, హేమాంబ ముఖార వింద సందర్శనముచేయక బ్రతుకలేడు." అని విన్నవించు కొనియె. "కామవాసనకన్న రూపలాలస నీ కధికమను చుంటివికదా! నీ ప్రేయసి చక్కదనమును ధిక్కరించు త్రిజగన్మోహన దివ్యమంగళ విగ్రహము పొడగట్టినచో నేమిచేయుదు"వని దీనజనావనుడు ప్రశ్నించెను. "హేమాంబ సౌందర్యమున కీడువచ్చు నందచందమ్ములు త్రికాలములగాని త్రిలోకములగాని కానరావనియే నా నిశ్చితాభిప్రాయము. అట్టి సోయగముండుటయే తట స్థించిన, హేమాంబను వెంటనే పరిత్యాగము చేయుదును. ఇది శ్రీవారి పాదముల నానయిడి బాసచేసెద" నని ధనుర్దాసు బదులుపలికె. "తండ్రీ! నీవంత త్యాగము చేయవలసినపనిలేదు. ఈనాడు హేమాంబ వేశ్యాంగన కాదు. నీయందు బద్ధానురాగముగల కులాంగన. ఆమెను బరిత్యజించి పాపమున కేల యొడిగట్టుకొనియెదవు. ఈ సాయంసమయమున, శ్రీరంగమందిరమునకు రమ్ము. ఒంటరిగనే రావలయునుసుమా!" అని గురువర్యులు సెలవిచ్చిరి.

స్వామివారి సౌజన్యము, సౌహార్దము, వాత్సల్యము దాసుని ముగ్ధుని గావించెను. అతడు నిజగృహముచేరి

వృత్తాంతమంతయు హేమ కెఱంగించెను. భర్త శ్రేయస్సునే కోరునదికాన, దాసుని రంగనాధుని దర్శనమున కేగ తొందరించెను. సద్గురు పురుషకారముచే పెరుమాళ్ల యనుగ్రహము లభించి తననాధుడు సదాచార సంపన్నుడు కాగలడని యాపతి దైవత యాశించెను. "దయామయా! దీనజనశరణ్యా! నీ యపూర్వ సౌందర్యరేఖ జూపి ఒక విముఖజీవుని భవదభిముఖుని గావించి యుద్ధరింపు"మని రామానుజలవారు శ్రీరంగనాధుని బ్రార్థించిరి. ప్రొద్దు గ్రుంకినది. ధనుర్దాసు దేవాలయముచేరి రామానుజులవారి పాదారవిందముల కభివందనము చేసెను. "వత్సా! మంగళారార్తిక సమయమున, ధ్యాననిశ్చల నయనములతో శ్రీరంగని దివ్యస్వరూప మవలోకింపు"మని దేశికు లాశీర్వదింప, దాసు దేవతాసన్నిధిజేరెను. అది భూలోకస్వర్గము, కలియుగ వైకుంఠము, వాచామగోచరము. కట్టెదుట క్షీరసాగరము. అనంతభోగి భోగమండల దివ్యరత్న ప్రకాశాంచితము. దాసునిచూపులో దోసము మాసిపోయినది. పంచోపనిషన్మయ సచ్చిదానంద ఘనఘన శ్యామ దివ్య సుందరమంగళ విగ్రహము. ద్వాదశాదిత్య తేజోవిరాజితము. సహస్రరాకేందు సంకాశలీలావిలాసము. శృంగార రస సర్వస్వము. కోటిమన్మథ లావణ్య స్ఫోరకము. మధుర మధుర మందస్మిత సుందర వదనారవిందము. దివాకర సుధాకర లోచనద్వయము. శ్రీకరాకార శ్రవణయుగళము. సౌందర్యోపాసకుని మేన పులకాంకురములు. క్షీరసముద్రరాజతనయ మృదులకర పల్లవముల నొత్తుచున్న శ్రీ మచ్చరణ సరోరుహములు. పాదతలమున నవతరించుచున్న మందమందాకినీ ప్రవాహ పరంపరలు. గాంగ జలముల నోలలాడి, ఆనందడోలికల దేలియాడుచున్న బృందారక సందోహము. కింకరుని శిరము భక్తిన మ్రమము. నాభీ సరోజాత సంజాత చతుర్ముఖ ముఖాంభోజ వినిస్సృత శ్రుతి మకరంద పరిమళ సమ్మేళనము. నారద తుంబుర ప్రముఖ సరసనంగీతస్తోత్ర పారము. ఆశ్రితాజ్ఞాన దుర్వాసనాక్షయము. శంఖచక్రగదా పద్మాలంకృత విరాజమాన భుజచతుష్టయము. ఆత్మసాక్షాత్కార పరవశ చంద్రశేఖర సదాశివానంద తాండవము. సేవకనేత్రద్వయ మానందబాష్ప సంకులము. పారవశ్యాక్షినిమీలనము. సాధకక్షీణ పుణ్యప్రతిహత విశ్వమోహన సౌందర్యావలోకన సౌభాగ్యము. నిరాశాతిమిర ప్రాచుర్యము.

దివ్యానుభూతి క్షణికమయ్యును, దాసుని హృదయమున నాటుకొని మొలకలెత్తుచుండెను. వియోగవ్యధ దుర్భరమగుచుండెను. ధనుర్దాసు పెన్నిధి గోల్పోయిన పేదచందమున, కింకర్తవ్యతా విమూఢుడై శూన్యదృక్కుల నలుదిక్కులు కలయజూచి, కించిల్లబ్ధ చైతన్యుడై ఉడయవరుల పాదారవిందముల వ్రాలి "ఎంబెరుమానార్ తిరువడిగళే శరణమ్. నంబెరుమానార్ తిరువడిగళే శరణమ్." స్వామీ! ఈ దీనుని, పాపాత్ముని కనికరింపుడు. నంబెరుమానార్ దివ్యరూప సందర్శనము చేసికొన్న యీ నేత్రములతో తుచ్ఛక్షణిక పదార్థంబుల చూనొల్లను. పెరుమాళ్ల దివ్యరూపమే సర్వదా గోచరించునటులను గ్రహింపుడు. శ్రీవారి పాదారవింద సేవాసౌభాగ్య మీ దాస దాసానుదాసునకు బ్రసాదింపుడు. ఇంక నైహిక బంధములనుండి విముక్తుని గావింపుడు. అని వెక్కివెక్కి యేడ్చుచుండెను. కరుణాలవాలుడైన భాష్యకారప్రభువు దాసుని బరమాదరమ్మున గ్రుచ్చియెత్తి "కుమారా! నీ భాగ్య మనన్య సామాన్యము. సుకృత విశేషమ్మున నీకు విశ్వరూపసందర్శనమే గలిగినది. నిన్ను నమ్మియున్న గృహిణిని విడనాడుట కిది యదనుగాదు. సద్వితీయుడవై గృహస్థాశ్రమమున నద్వితీయానంద మందు" మని దీవించి పంపెను.

'మందార మకరంద మాధుర్యమునదేలు మధుపంబు వోవునే మదనములకు.' పిండియారబోసినలీల పండువెన్నెల దిఙ్మండలమునం దంతటను అఖండముగ నిండియుండెను. సజలజలదోదయంబు నపేక్షించు చకోరాంగనవోలె హేమాంబ మనోహరురాక కెదురుచూచుచుండెను. ధనుర్దాసు నిజమందిరమున నుదాసీనతతో బ్రవేశించెను. హేమ ప్రత్యుత్థానముచేసి నాథుని సుఖాసీనుని జేసెను. అతడు పరధ్యానముననుండెను. గృహిణికి పాలుపోలేదు. సుధాసాగరము విడచి లవణవారాశిచేరిన హంసవలె, స్వర్గమునుండి పాతాళమునకు భ్రష్టుడైన తపస్సంపన్నుని వలె, అతడు ఖిన్నుడైయుండెను సంభ్రమాశ్చర్య భయ విహ్వలయై ఆమె పరితపించుచుండెను. "అవాఙ్మానసగోచరమయిన ఆ యఖండ దివ్యసౌందర్య పారావారమెక్కడ? క్షణికాల్ప క్షుద్ర మర్త్యరూప రేఖావిలాసమెక్కడ? సహస్ర రశ్మి యనంత తేజోవిశేషమెక్కడ? ఖద్యోత సముద్భూత కాంతిలేశమెక్కడ?" అని యున్మత్తునివలె దాసు వ్యక్తావ్యక్త ప్రలాపముల పలవరించుచుండెను. జన్మతో భవహావ భావవిలాసముల నామె యెట్టకేలకు దాసును ప్రకృతిస్థుని గావించెను; మెల్లమెల్లగ విషయమెల్ల గ్రహించెను. భర్తృమతానుసారిణియై ఆ సాధ్వి సేవచేయుచుండెను. ఆ పుణ్య దంపతులు ముకుందపాదారవింద భజనామందానందంబున దేలియాడుచు పరమవైష్ణవాగ్రగణ్యులై ఆదర్శప్రాయులై చరించిరి, తరించిరి. గురుదేవతాభక్తులకు కష్టములు తొలంగును, అభీష్టములు నెఱవేరును, పరమపదము లభించును.

నారీస్తన భర నాభీదేశం। దృష్ట్వా మాగా మోహావేశమ్।
ఏతన్మాంసవసాదివికారం। మనసి విచింతయ వారం
వారమ్ ॥

అస్త్ర శస్త్రములు ప్రతిఘటింపగలవారుగూడ కుసుమాస్త్రాయుధములగు యువతుల మృదుమధుర ముగ్ధ మనోహర హావభావ విలాసముల బద్ధులై యావజ్జీవ దాస్యమున కొడిగట్టుదురు. దాస్యవిముక్తి నందలేక పతితులై భగవంతునకు దూరులైపోవుదురు. మాయామోహములు జ్ఞానదృష్టిని గప్పివేయును. అశుచిని శుచిగను, నరకమును స్వర్గముగను, దుఃఖమును సుఖముగను, పాపము నపాపముగను దోపజేయును. ప్రాణులలోనుత్తము డనదగు మానవుడును మోహజాలము ద్రెంపజాలడన నందసత్యము లేదు. తత్త్వవేత్తలకు మాంసవసాది వికారమయిన దేహమునందు మమత్వము కలుగదు. కాని పామరజనుల కదియే యుపాస్యముగ దోచును. అందే సక్తచిత్తులై ధన మానశక్తి ప్రాణముల గోలుపోయెదరు. "విషయా వినివర్తన్తే నిరాహారస్య దేహినః" ఆహారము లభింపకున్న విషయములు మఱలిపోవునని పెద్దలందురు. పర్ణపవనాంబు భక్షులై వేలకొలది సంవత్సరములు ఘోరతపస్సు చేసిన విశ్వామిత్ర ప్రభృతులు మునివరేణ్యులుగూడ తామరస నేత్రల యూడిగమునకు సిద్ధపడిరి. ఇతరుల మాట యేమి? విషయములయందు ఇంద్రియములద్వారమున మనస్సు ప్రవేశింపనినాడు విషయవాంఛయే గోచరింపదు. మనోనిగ్రహము దుర్లభము. - చంచలం హిమనఃకృష్ణ! - మనస్సతి చంచలమయినది. అది నిరంతరము వ్యసనాభిముఖముగ బ్రవర్తించును. వ్యసనములయందు విముఖత గలిగి భగవద్విషయములయందు అభిముఖ్య మలవఱచు కొనుట దానికి సాధ్యముగానిపని. స్త్రీసుఖమును మించిన సుఖములేదని బహుజనాభిప్రాయము. ఆ సుఖము క్షణికము, దుఃఖజనకము, బంధహేతువు, నిరయమార్గము. అందుచే నింద్యము త్యాజ్యము అని గుర్తింపగల సంసార సాగర పారంగతుల సంఖ్య కడుంగడు స్వల్పము. సామాన్య మానవుల కట్టి యభిప్రాయమే గలుగదు. పెద్దలు స్ఫురింప జేసినను, పాశవోద్రేకముచే నా తాత్కాలిక జ్ఞానస్ఫూర్తి కామాంధకారమున లీనమై యంతరించిపోవును. పశువులు పాశవధర్మము ననుసరించుటలో వింతయేమిగలదు? భార్యను అక్రమమార్గములనుండి తప్పించి, ధర్మమార్గముల బ్రవర్తింపజేయువాడు గనుక భర్త పతిశబ్ద వాచ్యుడగుచున్నాడు. అట్లే భర్తను దురాచారములనుండి మఱలించి సదాచారములయందు ప్రవర్తింపజేయు భార్య పత్నీపదార్థార్హాలగుచున్నది. పరస్పరము పతనమునొందకుండ రక్షించుకొనగల శక్తిగలవారు పతిపత్నీశబ్ద యోగ్యులగుచున్నారు. స్త్రీపురుషసంబంధము అనాదిసిద్ధము. సకల జీవ లోకసాధారణము. శాస్త్రాదు లెంత యుపదేశింప బ్రయత్నించినను తత్సంబంధము నమసిపోవునదికాదు. కనుక మానవులు, వివాహధర్మ నియమాదులకు బద్ధులై యుండిన నందలి ప్రమాదము చాలవఱకు తగ్గిపోవును.

కేవల మానవశక్తిచే వ్యసనాభిముఖ్యమును, విషయాభిలాషను, అరికట్టుట సాధ్యముకాదు. మానవశక్తి కతీత ములైన కార్యములను భగవదనుగ్రహముచే సాధింప వలయును. 'న దేవా యష్టిమాదాయ రక్షన్తి పశుపాలవత్। యంహి రక్షితు మిచ్ఛన్తి బుద్ధ్యా సంయోజయన్తితమ్॥' దండము చేబట్టి గోపాలుడు పశువులను కాపాడునటుల దేవతలు మానవులను రక్షింపరాదు, ఎవనిని రక్షింపదలతురో వానికి సద్బుద్ధి ప్రసాదింతురు. - ఉద్ధరేదాత్మ నాత్మానమ్. - మానవుడు తన్ను తనబుద్ధిచేతనే రక్షించుకొనవలయును. ఈశ్వరానుగ్రహముచే సద్బుద్ధిగలుగును. 'కలౌ సంకీర్తనాత్.' ఈ కలికాలమున భగవన్నామ సంకీర్తనముచేతనే తరింపవీలగును. ఆ సంకీర్తనము విచ్ఛిన్నముగగాక, అవిచ్ఛిన్నముగ సిద్ధి పర్యన్తము సాగించుచుండవలయును. కీర్తనామృతమాధుర్యము చవిచూచునంతవఱకే ప్రయాసపడవలయును. అధికసుఖ మాధుర్యానందములు లభించిననాడు అల్పసుఖ మాధుర్యానందముల నపేక్షించు వెఱ్ఱివారుండరు. - స్మరణే సుఖమ్–శ్రీరామనామస్మరణే సుఖమ్ - అని త్యాగరాజస్వామి—శ్రీరామ నీనామ మెంత రుచిరా— అని రామదాసాగ్రగణ్యుడు అనుభవపూర్వముగ గ్రహించి సంకీర్తనాచార్యులై లోకుల ననుగ్రహించియున్నారు. "అసతోమా సద్గమయ, తమసోమా జ్యోతిర్గమయ-మృత్యోర్మా మమృతంగమయ" అని వేదపురుషుని సూక్తి. అసన్మార్గమునుండి సన్మార్గమునకు, అంధకారము నుండి దివ్యప్రకాశమునకు, మృత్యువునుండి అమృతత్వమునకు నన్ను జేర్పుము.

యోదేవః సవితాస్మాకం ధియో ధర్మాదిగోచరాః - ప్రేరయేత్ - సకల లోకప్రేరకుడు శ్రీమత్సూర్యనారాయణుడు మాబుద్ధులను పెడదారుల ద్రొక్కనీయక ధర్మమార్గముల యందే ప్రవర్తించునటు లొనరించి నిజాశ్రితులను మమ్ము సర్వథా సర్వదా యనుగ్రహించుగాక! లోకములకు శాంతి కల్యాణములు సమకూర్చుగాక!! (సశేషము)

భాష—అపౌరుషేయము

వేదము లీశ్వరునివైపునుండి మనుష్యునికి ప్రాప్తము లైనవనుటకు ప్రమాణము వీటి భాష. ప్రతిభాసంపన్నుడైన కళాకారుడు మేలిక మూహించును. వైజ్ఞానికుడు నవీన వస్తుసృష్టి చేయును. అపఠిత సాధువు గూఢ తత్త్వమును తన వాక్కులతో వ్యక్తపఱచును; గాని యెవ్వడును భాష నవీనముగ జేయలేదు. హృదయైకాగ్రతవలన మనుష్యుడు జ్ఞానోపలబ్ధినయితే చేయగలుగుచున్నాడు. సాధువులు ధర్మప్రవర్తకు లీమార్గముననే విశుద్ధ జ్ఞానమును బడసిరిగాని మనుష్యుడు తన జ్ఞానమును ప్రచలిత భాషలో— అత డెరిగిన భాషలోనే వ్యక్తము చేయును. అపఠితసాధుపురుషుల వాక్కులధ్యయనము చేయునప్పుడు వారికడ పర్యాప్త రూపములో శబ్దజాలము లేనందున వారు తమ భావముల ననేక రూపములలో నస్పష్టరీతిని వ్యక్తపఱుపవలసి వచ్చినదని మనకు విశదమగుచున్నది. అంతరికైకాగ్రతలో వారు శబ్దములను బొందజాలక పోయిరి. వారు చదువుకొన్నవారై యున్నచో వారి కింతటి గూఢ దృష్టాంతము లాశ్రయింపవలసి యుండెడిది కాదు. మనుష్యుని యేకాగ్రత వానికి జ్ఞానానుభూతి మాత్రమే యిచ్చును. భాష యన్నది మనుష్యునికి సృష్టికి ఆదిలో ఈశ్వరునివైపునుండియే ప్రాప్తించియున్నది.

భాషాకోవిదులు—మనుష్యుడు మొదట చాలకాలము వఱకు మూగివాడై యుండెననియు సంజ్ఞలద్వారా తన పని జఱపుకొనుచుండెడి వాడనియు, పిదప కొన్నాళ్లకు ప్రాకృతిక శబ్దములచే తన భాషను వికసింప జేసుకొని యున్నాడనియు చెప్పుదురు. మాక్సుముల్లరు—'మనుష్యుడు వ్యర్థముగానే సంజ్ఞలు చేయుచుండెడివాడా? సంకేతముల అర్థ మత డెట్లు గ్రహించె'? నని అడిగియున్నాడు. నేడు మూగవాళ్లు సంకేతము చేయుట వారికి నేర్పబడినది గనుక అట్లు చేయుచున్నారు. అధికాంశముగ మూగవాళ్లు బధిరులు గనుకనే మూగవాళ్లయి యుండెరని స్పష్టబడినది. బధిరు లేశబ్దమును వినజాలరుగాన మాట్లాడను జాలరు. ఇప్పుడు బధిరులు వినగల, మూకులు మాట్లాడగల, యంత్ర మొకటి కనిపెట్టబడి ప్రచలితమై యున్నది. దీని ద్వారా వారికి విద్య గరపబడుచున్నది. మనుష్యుడు గనుక భాషను తయారు చేయ సమర్థుడై యుండియున్న యెడల సృష్టి ప్రారంభము నుండి యిప్పటివఱకు మూకు లేదోభాషను తయారు చేసి యుండెడివారే. ఈ యన్ని విషయములచేత మనుష్యుడు స్వయముగ నే భాషను దయారు చేయజాల డనునది స్పష్టమగుచున్నది.

భాషకు అర్థమునకు నిత్యసంబంధము గలదు. మన మొక అర్థముయొక్క యొక శబ్దమునకు పర్యాయ వాచిక శబ్దమును దయారు చేయగలముగాని నూతనార్థమందు నూతన శబ్దమును జేయలేము. ఏలనన - మనము తయారు చేసిన—పలికిన శబ్దమును విను వా డిదివఱలో నెఱింగి యుండనిచో మనము పలుకుట వ్యర్థమే కాగలదు; దాని నెఱిగించుటకు మనము మన శబ్దముయొక్క పర్యాయ వాచక శబ్ద మింకొకదానిని చెప్పవలెను. దీనియర్థము మనశబ్దము క్రొత్తది కాదని అది పురాతన శబ్దార్థ సూచకమని తెలియుచున్నది.

శబ్దార్థములు నిత్యసంబంధముగలవని - శబ్దము లేనిదే మన జ్ఞానమితరులవఱకును జేర్చుట దుష్కరమని ఎఱిగి యుండుటచేత జ్ఞానము మనుష్యుని కీశ్వరుని వైపునుండి లభించి యున్నదని—అదికూడ భాషతోపాటుగా లభించి యున్నదని తలంప వలసియుండును.

ఇక జడవాదులగు వైజ్ఞానికుల తర్క మొకటిగలదు. అది యెంతటి అనంగతమైనదో చూడుడు—వారు చెప్పునది మనుష్యుడు హర్షశోకాదుల స్వాభావిక భావాధిక్యముచే భాషను దయారుచేసియున్నాడని—కాని మూగవాడెప్పుడైన "అహా, వహ్వా" "అయ్యో కుయ్యో" యనుట యెవ్వరును జూచి వినియుండలేదు. తమవద్ద శబ్దములుగలవారే యీ ఉద్గారములు ప్రకటించగలరు. రెండవది, శబ్దార్థము కల్పించి పూర్తిగ నవీన శబ్దము దయారుజేయుట శక్యముగాదని కూడ స్పష్టమైనది. వాణి - భాష, సృష్టికి ఆదిలోనే ప్రాప్తించి యున్నది. అదియును పూర్ణముగనుండెను. భాషకు జ్ఞానమునకు నిత్యసంబంధము గలదు గనుకనే భాషతోకూడనే మనుష్యునకు పూర్ణజ్ఞానముకూడ సృష్ట్యాదియందు ప్రాప్తించియుండెను. హృదయైకాగ్రతవలన మానవుడు జ్ఞానము పొందగలుగునేగాని భాషనుగాదు. గనుక సృష్ట్యాదిలో మనుష్యుడు పొందియున్న పూర్ణభాషతోడి పూర్ణ జ్ఞానము మానవుని ఏకాగ్రతయొక్క పరిణామముగాదు. అది యీశ్వరుని వైపునుండి లభించినదిగావుననే యది పూర్ణజ్ఞానమయమగు యీశ్వరవాణి 'వేద'మని చెప్పబడుచున్నది. సృష్టికి ప్రారంభములో మనుష్యుడు సమ్యక్

పూర్ణ భాషయు పరిపూర్ణజ్ఞానము నెట్లు బడసియుండెను? భాషయొక్క ఇన్ని ధాతువులను - వాటి అర్థములతోబాటు ఇంత శీఘ్రమున నతడెట్లు తెలిసికొనె నను ప్రశ్నలకు సరియైన సమాధాన మెఱుగరాకుండుటచేతనే భాషాకోవిదులు భాషసంబంధమైకూడ డార్వినుయొక్క వికాసవాదము నంగీకరించు కల్పనా వివేచనమున బడుచున్నారు. ఈశ్వరీయ సత్తాపైగల అవిశ్వాస హేతువుచేత వారెచ్చటను ఏ వ్యవస్థిత కారణము నొసగజాలలేక పోవుచున్నారు. మెస్మరిజంచేయు వాడొక బాలుని మూర్ఛాగతునిగ జేయుట మనము చూచుచున్నాము. ఆ బాలకు డా మెస్మరిజం చేయువానిభాష యెరుగడు. మాట్లాడజాలడు. ఇది సంకల్ప శక్తివలననే జఱుగుచున్నది. ఇట్లే సృష్టి ప్రారంభములో ఈశ్వరీయసంకల్పముచేత మనుష్యునికి సంపూర్ణ భాషయు సంపూర్ణజ్ఞానము ప్రాప్తించియుండె ననుటలో సందేహమేమియును లేదు.

ఆ ది భా ష

అదిజ్ఞానము—ఆదిభాషయు ఈశ్వరుని వైపునుండి మనుష్యునికి ప్రాప్తించినది. అదేవేదము ;—ఏలనన అదే పూర్ణమైనది. ఆ అదిజ్ఞానము - అదిభాష ఏది? అది యింతవఱకు అవికృతమై యున్నదా లేక దానిలో నేవైన పరివర్తనములు - వికారములుగలిగినవా అను ప్రశ్నలపైననే అపౌరుషేయ వైదికజ్ఞానము నిర్ణయించబడియున్నది.

నిస్సందేహముగ మనుష్యుని మూలభాష ఒక్కటేయని ప్రాఫెసరు మాక్సుముల్లరు కథనము. ఈశ్వరుడు మనుష్యునకు భాష యొసంగియుండె నన్నచో అందు భేద మెట్లుండగలదు? మనుష్యున కనేక భాష లీశ్వరు డెందుల కీయ దొడంగును?

మూలభాష యగు సంస్కృతము నుండియే సమస్త భాషలు వెలువడినవి. మనుష్యులు భారతదేశమునుండియే నాల్గు మూలల కేగి నివాసము లేర్పరచుకొనిరి. ఒకే మానవ పరివారము భాషయొక్క మూల మొక్కటేయై యుండవలెను. ఈ సంగతు లితర వ్యాసములలో నృష్టీకరించదగును. ఇట నెఱుగవలసినది. గ్రీకు లాటిను హిబ్రూ జెందు, అరబ్బి. చైనాలోని యొక భాష సామోపేడికు—యీ అన్నింటిలోను సంస్కృతమునందువలెనే స్త్రీ లింగ పుంలింగ నపుంసక లింగముల భేదములు గలవు. వచనములుగూడ మూడు గలవు. సంస్కృతమందు వలెనే స్త్రీ లింగ శబ్దములనుండి పుంలింగ శబ్దములు కొన్నింటియందును, లేక పుంలింగములనుండి స్త్రీలింగములును అగుచుండు నియమము గలదు. కొన్నింటియందు సంస్కృతమందువలెనే యెన్మిది విభక్తులు గలవు.

మూలభాష యొకటైనను అనేక భాషలు వికృతములై పుట్టినవి. ఈ వికారము లనేక ప్రకారము లుండును. ఒకటి, ఆ విద్వాంసుల ఉచ్చారణ దోషకారణములు. రెండవది అక్షరముల కొఱత కారణములు. ఆంగ్లేయులు 'త' నుట పలుకునట్టివి. వ్యాపారముకొఱకు రాజనైతిక కార్యములనుండి సాంకేతిక భాషగూడ తయారు చేసుకొన బడుచుండెడిది. సాంకేతిక భాష ఏ పరంపరలోనికిని రాదు. నేడు "కోడ్ వర్డు' చాల నడచుచున్నది. మహాభారతమందు నిట్టి సాంకేతిక భాషా ప్రసంగము గలదు. శబ్దముల అజ్ఞానహేతువుచేత తదర్థము లనేక క్రియలకు లాక్షణిక నామములుగూడ నుంచబడుచున్నవి. లేడిఫింగర్ (స్త్రీయొక్క వ్రేళ్లు) ఇది బెండకాయ పేరు. చెఱకును షుగర్‌కేన్ అందురు. ఇట్టి సాంకేతిక, లాక్షణిక శబ్దములే పరంపరయందును బొందబడజాలకున్నవి. ఈ శబ్దములను విడిచివేసినచో మనకు మూలభాషలేవో యొకే పరివార సంబంధమైనవని స్పష్టపడుచున్నది.

ముఖ్యమైన మూలభాషలలో ఆది భాష యేది? దీని నిర్ణయముపై విద్వాంసులలో పెద్ద వివాదము లేదు. భాషాకోవిదులు మతభేదము లేకుండ, సంస్కృతము వైదిక సంస్కృత భాషనుండియే మూలభాషలన్నియు వెలువడియున్నదని యంగీకరింతురు. ఈ సంగతి ప్రమాణములతో ఋజువు చేయుట కష్టము గాదు. మూలభాషలో ఇతర భాషలయొక్క వికృత శబ్దము లుండరాదు. ఇతర భాషలలో దాని శబ్దములు యథాతథంగా—వికృతరూపమున గూడ నుండవచ్చును. అన్ని ఇతర బాషల లాక్షణిక సాంకేతిక శబ్దములు తప్ప శేష శబ్దములన్నింటి యొక్క మూల రూపమందులో గలిసియుండవలెను. ప్రస్తుతపు భాషలన్నింటి యొక్క వికృతులకందున మూలాధారముండవలెను. అది అన్నింటికంటె నధికముగ దానిలో అక్షరము లుండవలెను.

లాటిను, గ్రీకు హిబ్రూ మున్నగు మూలభాషలని చెప్పబడువాటియందు సంస్కృత శబ్దములు నిండియున్నవి. సంస్కృతశబ్దములకు వికృతములైన పిదపనే శేషశబ్దములు కూడయైనవి. సంస్కృతములో 47, రష్యను భాషలో 35 పారసీ భాషలో 31 టర్కి, అరబ్బిలలో 28, స్పానిష్ భాషలో 27 అంగ్లేయములో 26 ఫ్రెంచిలో 25 లాటిను-హిబ్రూలలో 20, బాల్టికులో 17 అక్షరములు గలవు. చైనీస్ భాషలో అక్షరములకు మాఱుగా శబ్దములు గలవు గనుక వాటిని నిట లెక్కింప దగదు. పై భాషలలో ఒకటే యుచ్చారణ గల అక్షరములు చాల గలవు. (సశేషము)

['కళ్యాణ్' నుండి అనువాదము]

వార్తలు - విశేషములు

మచిలీపట్నము - శ్రీ నాగేశ్వరస్వామి ఆలయము,

ధర్మకర్త శ్రీ అవటపల్లె హనుమంతరావుగారి సమ్మాన మహోత్సవము.

1956 సంవత్సరం డిశంబరు **23, 24** తేదీల యందు శ్రీ నాగేశ్వరస్వామి ఆలయమందు పై సమ్మాన సభ జరుపబడినది. ఈ సభకు అధ్యక్షులుగా ఆచార్య, శ్రీ పింగళి లక్ష్మీకాంత కవి, యమ్. ఏ., ఆల్ ఇండియా రేడియో, విజయవాడ స్టేషను, తెలుగు శాఖాధిపతి గారధ్యక్షత వహించిరి. దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ డిప్యూటీ కమిషనరు వారగు, శ్రీ గుండు శ్రీనివాస నరసింహరామమూర్తి బి.ఏ., బి.యల్., గారు శ్రీ హనుమంతరావుగారి చిత్రపటమును, నాగేశ్వర స్వామి ఆలయమునందలి కార్యాలయమున నావిష్కరించిరి.

సభకు పురజనులు - స్త్రీ బాల వృద్ధులు - సుమారు 2 వేల మంది వచ్చిరి. ప్రాతః కాలమున శ్రీ హనుమంతరావుగారి ఆయురారోగ్యైశ్వర్యములను కోరుచు, ఆలయమునందు విశేష పూజలు జరుపబడెను. మధ్యాహ్నము సభ వేద పఠనముతొ ప్రారంభమయ్యెను. సభాప్రారంభమున సమ్మాన సంఘాధ్యక్షులు శ్రీ కాశీపట్నం నరసింహమూర్తిగారు, తమ స్వాగతోపన్యాసము నొసంగిరి. పురజనుల పక్షమున శ్రీ మల్లాప్రగడ రంగారావుగారు సన్మాన పత్రమును సమర్పించిరి. కార్యదర్శి, శ్రీ గురుజాడ రాఘవశర్మగారు పద్యములతో అతిథిని సత్కరించిరి. అధ్యక్షులు చమత్కృతి విశిష్టమగు సుపన్యాసము నొసగిరి. వివిధ కవి పండితులు తమ పద్యోపహారములను సమర్పించిరి.

శ్రీ అవటపల్లె హనుమంతరావుగారి సమ్మాన సభ

సుప్రసిద్ధ కవి పండితులు - అధ్యక్షులు

తరువాత శ్రీ హనుమంతరావుగారి చిత్రపటము నావిష్కరించుచు, దేవాదాయ ధర్మాదాయ పరిపాలనాశాఖ డిప్యూటీ కమిషనరు వారు క్రింది విధముగ నుపన్యసించిరి.

"అధ్యక్షా! సోదర సోదరీమణులారా!

శ్రీ నాగేశ్వర స్వామివారి ఆలయ ధర్మకర్తలుగా యిప్పటికి సుమారు ఎనిమిదిసంవత్సరములుగా పనిచేయుచు అనన్యసామాన్యమైన కృషిగావించిన శ్రీ ఆవటపల్లె హనుమంతరావుగారికి మీరు చేయుచున్న సత్కారములో వారి ఛాయా పటమును ఆవిష్కరించు గౌరవము నా కొసంగినందులకు మీకు నా కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములు.

మన భారతదేశమే పుణ్యభూమి. ఈ దేశమునందు గల ధర్మసంస్థ లిక యే దేశమునందును గానము. అందులో ఆంధ్రులమైన మన కొక ప్రత్యేక విశిష్టత గలదు. భావోద్రేకము మన జన్మహక్కు. అందువలననే భక్తి మన నాట వేవిధముల విజృంభించినది.

మనసార నమ్మినపని నిర్వహించుటలో మనము కష్ట నిష్ఠురములకుగాని, ధనవ్యయమునకుగాని యేనాడును జంకము. ఉత్సాహముతో పని జరుగుచున్నప్పుడు మీనమేషములు లెక్కించుకొనుచు, ఆదాయవ్యయములు సమీక్షించు కొనుచు రూపాయి, అణా, పైసల లెక్కలలో మునిగి కార్య విఘాతమొనర్చుట మన నైజమునకే వ్యతిరేకము. అందు వలననే మన ఆంధ్రదేశములో వేలకువేలు దేవాలయము లుద్భవించినవి. ఇంకను ఉద్భవించుచున్నవి. ఈ కట్టడములకు ఉపయోగపడు ప్రతిరాతిలోను ప్రతి ఇటుకలోను వానికి చేయూతనిచ్చిన భక్తుల భక్తిపారవశ్యత యిమిడియున్నది. ఈ దేవాలయములు అందుచేతనే యెక్కడ నిర్మింపబడినను వాని శిఖరములతో, కుడ్యములతో మనోహ్లాదకరదృశ్యముల నిచ్చుటయేగాక భక్తిభావజనకములై యొప్పుచున్నవి.

* * * *

ఇట్టి పవిత్రసంస్థలు మనదేశమున వేనకువేలుగలవు వీనిని సరిగా కాపాడుకొని వానిని నిర్మించిన భక్తిపరుల ఆదర్శములను సఫలీకృత మొనర్చవలసిన బాధ్యత మనపైన యెంతయేనిగలదు ఇందు కొన్నిసంస్థలకు కొలదిగనో, గొప్ప గనో ఆస్తులుఁగలవు. అట్టి ఆస్తులు దుర్వినియోగముకాకుండ చూచుకొనవలసిన పవిత్రమైనబాధ్యత మనపైన యెంతయేని కలదు. ఆస్తులు ఉన్నను లేకున్నను ఆచారముప్రకారము నిత్య దీప ధూప నైవేద్యములు, నిత్యోత్సవములు, పక్షోత్సవ ములు, మాసోత్సవములు, సంవత్సరోత్సవములు క్రమముతప్పక జరుగవలెను. ఇది అంతయు మన బాధ్యత.

పై బాధ్యతల నిర్వహించుటకే "ధర్మకర్త" లనెడి వారిని నియమించవలసివచ్చుట. ఈ బాధ్యతలు నిర్వ హించుట కష్టసాధ్యము. ఆస్తిపరిపాలనలో జాగరూకత అత్యావసరము. ఎప్పటికప్పుడు ఏ ఆస్తియు చెడిపోకుండ చూచు కొనుచుండవలెను. దేవాదాయకట్టడము లెప్పటి కప్పుడు శిధిలములుకాకుండ కనిపెట్టుచుండవలెను. అవకాశమును బట్టి కళాఖండములైన క్రొత్త కట్టడముల నేర్పరచు కొనుచుండవలెను. ఇతర స్థిరాస్తులు అన్యాక్రాంతము కాకుండ కని పెట్టుచుండవలెను. చరాస్తి జాగ్రత్తగా వాడుకొనుచు, అదియు నన్యహస్తముకాకుండ వేయికండ్లను కనిపెట్టవలెను. సరియగు ఆదాయము రాబట్టుటకు తీసికొనవలసిన చర్యలు చాలగలవు. పబ్లికు వేలములలో హెచ్చు పాటదార్లకు మాత్రమే, అందులోను సరిఅయిన హామీ చూపగల వారికే, క్రమమయిన కవులుకాగితము అవుసరమయినచో రిజిష్టరుచేసి యిచ్చిన వారికే, భూములు కవుళ్ళ కీయవలెను. రాబడి ఎప్పటికప్పుడు జాగరూకతతో వసూలుచేయుచు, కవుల షరతుల ప్రకారము గుత్తనీయని కవులుదార్లను అలస్యము చేయకుండ తప్పించి నష్టము వారివలన రాబట్టుకొనవలెను. ఏ పద్దులకు కాలదోషము పట్టకుండ అవసరమయినయెడల కోర్టుకు ఎక్కి హక్కుల రక్షించుకొనవలెను.

ఇంతటితో కాదు - దేవాలయములో, అచటి సాంప్రదాయముల ప్రకారము, ఆగమశాస్త్రములకు వ్యతిరేకము కాకుండ, అర్చనాదివిధులు జరుగునట్లు చూసుకొనవలెను. వేదపారాయణము, వాద్యగోష్టి, హరికథా పురాణకాల క్షేపములు, మొదలగు వానితో సర్వకాలములయందును దేవాలయము దైవభక్తికి, అన్నికళలకు ప్రధాన కేంద్రముగా వ్యవహరించునట్లు చూచుకొనవలెను. క్రమము ప్రకారము జరుగవలసిన ఉత్సవములు దుర్వ్యయములేకుండ సకలజనరంజకముగ, శాస్త్రానుగుణ్యముగ, దాతల ఆదర్శమునకు భిన్నముకాకుండ, జరుగునట్లు చూచుకొనుచుండ వలెను.

ఆస్తులు ఉన్నను లేకున్నను, ప్రతిదేవాలయము అన్ని విషయములలోను మనఃజ్ఞానమునకు, కళలకు కేంద్ర ముగా ఉపకరించవలెనన్న - ప్రజాదరణ పొందవలయును. ఇందులకు చేయవలసిన కృషియు కష్టసాధ్యము. వయోభేద మునుబట్టి ఇతర దృక్భేదములనుబట్టి ఏర్పడు విభిన్నరుచులకు రుచియించునట్లు కార్యకలాపములు సరిదిద్దుకొనవలెను.

ఇటువంటి విధ్యుక్తధర్మములు ధర్మకర్తలభుజములపైన ఎన్నియోగలవు. అట్టివానినన్నిటిని, అతి నైపుణ్యముతో నిర్వహించుచున్న శ్రీ అవటపల్లె హనుమంతరావు పంతులుగారికి నా తరపున, మీయందరి తరపునను, కృతజ్ఞతా పూర్వక వందనములు.

'ఆచంద్రతారార్కముగా వారి ఆశయములు ఈడేరి, ఈ పవిత్రదేవాలయము దినదినాభివృద్ధి గాంచి, భక్తజనులకు ఇతోధికముగా నుపయోగించునుగాక!' యని ఆశీర్వదించవలసినదిగా శ్రీ బాలాత్రిపురసుందరీ సమేత శ్రీ నాగేశ్వరస్వామి వారిని ప్రార్థించుచు, అధ్యక్షుల యొక్కయు, మీ యొక్కయు అనుమతితో శ్రీ అవటపల్లె హనుమంతరావుగారి ఛాయా పటము నావిష్కరించు చున్నాను.'' 24 తేదీ సభ శ్రీ గాయత్రీ పీఠాధిపతుల అధ్యక్షతను జరిగినది.

శ్రీ అవటపల్లె హనుమంతరావుగారి సమ్మాన సభ

ఛాయా చిత్రము నావిష్కరించుటకు ముందు దేవాదాయ ధర్మదాయ పరిపాలనాశాఖ డిప్యూటి కమిషనరు వారు ఉపన్యసించుట

DAKSHA'S PRAYER TO THE IMPERSONAL

(From Srimad Bhagavatam)

"Our salutations to the most high!
Pure consciousness is thy nature:
Thou art the ruler of Māyā and Lord of all beings.

They know not thy divine nature
Who live within the bonds of the Guṇas.
Who can define thee, who art self-existent and self-luminous?

"Objects seen know not the sense of sight,
Nor does any man know the true seer!
Thou art the seer, omniscient,
Dwelling in the hearts of all.

"We salute thee: thou art Hamsa, the pure spirit;
Thy nature is revealed in deepest contemplation,
When the mind becomes absorbed in thee
And soars beyond all consciousness of name and form.

"As fire remains hidden in wood,
So dost thou remain hidden in the body!
With heart and intellect absorbed in thee,
The wise find thee in thy hiding place.
Shower thy mercy upon us!

"Thou art the seer of thyself,
Thou dost experience thine own bliss,
Thou dost control thy Māyā, which bringeth forth this manifold universe.

"Thy power is infinite,
Thy form is universal,
Thou art the Soul in all beings and things.

"Words cannot express thee,
Intellect cannot know thee,
Senses cannot find thee,
Mind cannot conceive thee:
Thou art beyond all.

(With the kind courtesy of Sri Ramakrishna Math)

ANDHRA ARCHITECTURE

BY

V. V. TONPE

III-FOREIGN INFLUENCE ON HINDU ARCHITECTURE

(ii) Muslim Influence (Continued)

In the previous two articles we dealt with the Muslim influence on North India. The surge of Muslim culture there was so huge that it threatened to obliterate the native cultures of India. But before long India reasserted her individuality though she did not grudge to assimilate certain of the foreign potentialities into her very fibres.

The Aryans stepped on Indus soils from Central Asia to make "the land of the five rivers" their home once and for all. In course of centuries they spread their culture over the whole of the North of India and precipitated South on to the peninsula. Like wise the Muslim invaders of India for a long time confined themselves to the North of Vindhyas. But gradually their influence was to be felt in the whole country.

The History of the Deccan

As Vincent Smith has rightly observed: "Most historians of ancient India have written as if the South did not exist."[1] He explained this neglect of the South in two ways as follows. "The historian of India is bound by the nature of things to direct his attention primarily to the North, and is able to give only a secondary place to the story of the Deccan plateau and the far South." Secondly, "the northern record is far less imperfect than that of the peninsula. Very little is known definitely concerning the southern kindgdoms before A.D, 600, whereas the history of Hindustan may be carried back twelve centuries earlier. The extreme deficiency of really ancient records conerning the peninsula leaves an immense gap in the history of India which cannot be filled." Though what Smith said is true, it is not so helpless a situation as he depicts it.

Our knowledge of the Deccan has greatly advanced during the last fifty years and many important discoveries, archaeological and literary are now available. But much of these lie in the different branches of the Archaeological Survey of India, and of the important Indian states, such as Hyderabad,* Mysore* and Madras*.

Muslim Influence in the Deccan

As long as the Deccan belonged to the Delhi Empire, the Muslims that settled there had their artistic and cultural inspiration from Delhi. Their buildings were either assemblages of dismantled Hindu shrines or constructions based on Khalji or Tughluq styles.

When once, the political connection with Delhi was severed, the Muslims of the Deccan, in the normal course of things, should have succumbed to the Hindu influence which was dominating. But as a fact quite the reverse happened. The foreign culture took a very long time to assimilate the indigenous art in the South. It was a slow and steady process unparallalled in India.

---

1. "Oxford History of India"—V. A. Smith. Ed. 1923.

* Before the Reorganization of States.

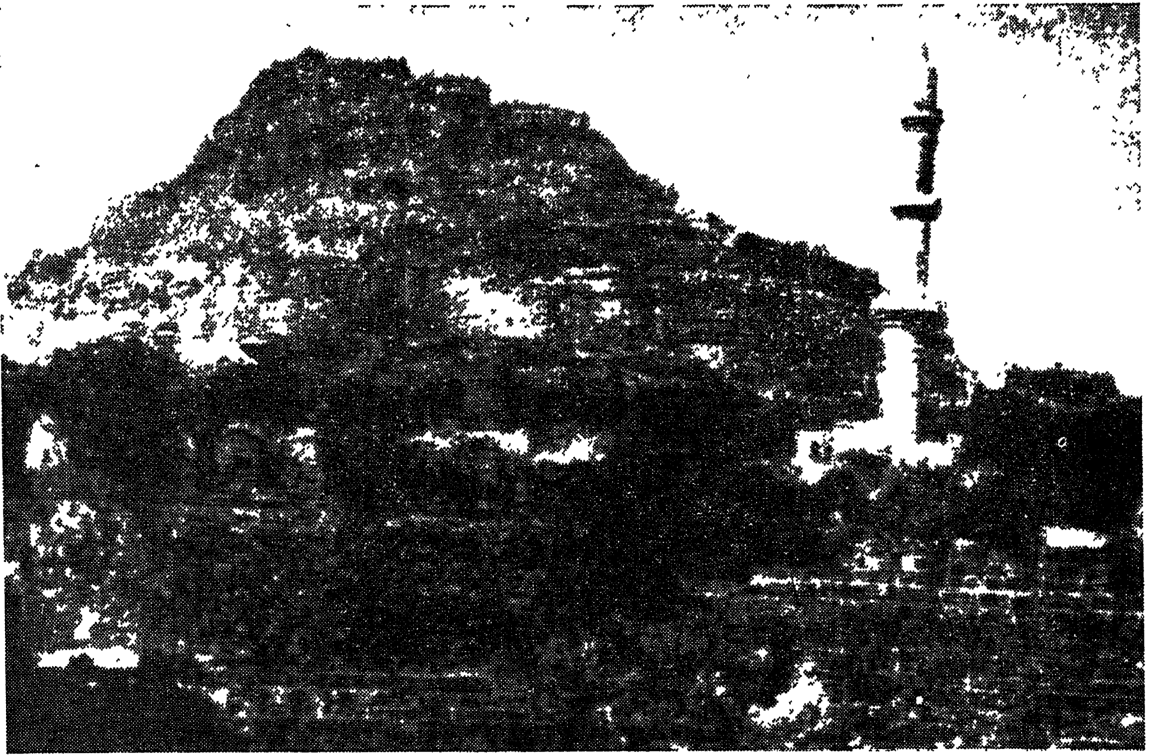

Fig. 1.

Architecture under the Bahmanis

To the Bahmanis Delhi was the fountain head of architectural inspiration. From 1347 down to the close of the fourteenth century and during the following century also to some extent, they built their constructions basing on the Delhi style of architecture. From the beginning of the fifteenth century, other and more remote influences began to make their impressions on them.

The Bahmani rulers were generous patrons of art, science and learning. To the scholars, artists, and soldiers of the land, the Bahmani court was always a centre of attraction. Thus the military architecture of the Bahmanis was introduced directly from the West while the civil architecture had its inspiration from Persia.

The Military Architecture of the Bahmanis

During the period between 1294 A.D. when Ala-ud-din Khalji invaded the country and 1347 A. D. when Bahman established his dynasty, much substantial work must have been done by the Muslims into the military architecture. Strongholds like Daulatabad (Devagiri) were wested by them from the Hindus but they must have improved the fortresses and improvised them to answer their taste and requirements. But unfortunately we have little authoritative information on the military architecture of the Deccan.

The Fortification at Daulatabad Fig. 1.)

Yet the fortification at Daulatabad throws some light on it. Some of the defences were devised by the Yadavas and some other by the Bahman rulers or their successors. About 1339 A. D. Tughluq transferred his capital from Delhi to Daulatabad and he introduced the military architecture of Delhi into the Deccan.

The inner citadel stands on an isolated rock conical in shape, 600 ft. in height

with its sides scarped sheer for 150 ft. There is a moat hewn out of the living rock at its base. The only entrance to it is through a devious tunnel. During the times of war, it is made impassable by an ingenious contrivance: small chamber is provided with a flue pierced through the wall and is fitted with a staging of iron plates on which a charcoal fire is lit. It is fanned by the incessant winds through the flue, so that the smoke would quickly fill the tunel and suffocate the intruders. Round about this, a highly complex fortification designed to protect the city is built. The outer wall measures $2\frac{3}{4}$ miles. Between this and the inner citadel there are three inner walls, each having loop-holes and battlements and fortified gateways and bastions. In addition to these the outer wall is surrounded by a moat and glacis resembling the mediaeval fortresses of Europe.

The Bahmanis seem to have concentrated their engineering skill on military architecture than on any other. Threatened constantly by many powerful enemies on all sides—the Rajas of Vijayanagar from the South-west, Telingana and Orissa from the South-east and East, by the Gonds, and the Sultans of Khandesh, Malwa and Gujarat from the North and North-west—the Bhamanis were forced to construct defences second to none for strength and ingenuity in the whole of the country. Some of these fortresses originally belonged to Hindu states but were acquired and trans-formed by the Muslims to that extent as to retain little of their original character. Such were Raichur which was built by Gore Gungaya Ruddivaru in 1294 A.D.; Mudgal, once the seat of local Yadava governors; Warangal, Gulbarga and Bidar captured by Muhammad bin Tughluq, and Golcondaceded to Muhammad Shah I in 1364 A.D. Others like Mahur and Naldrug, were constructed on precipices or among the hills. They were artificial defences situated in the midst of natural fortifications.

Like Daulatabad and only second to it come the forts at Bidar and Parenda. Bidar Fort was constructed by Ahmad Sahah I in 1426—'31, when it replaced Gulbarga as the Bahmani capital. Its walls are about 50ft. in height and three miles in circumference, and are provided with battlements, bastions and outworks. These are protected by three pitches each 75ft. wide and 45ft. deep, hewn out of the solid rock. The Parenda fort (Fig. 2.), is traditionally attributed to Mahmud

Fig 2.

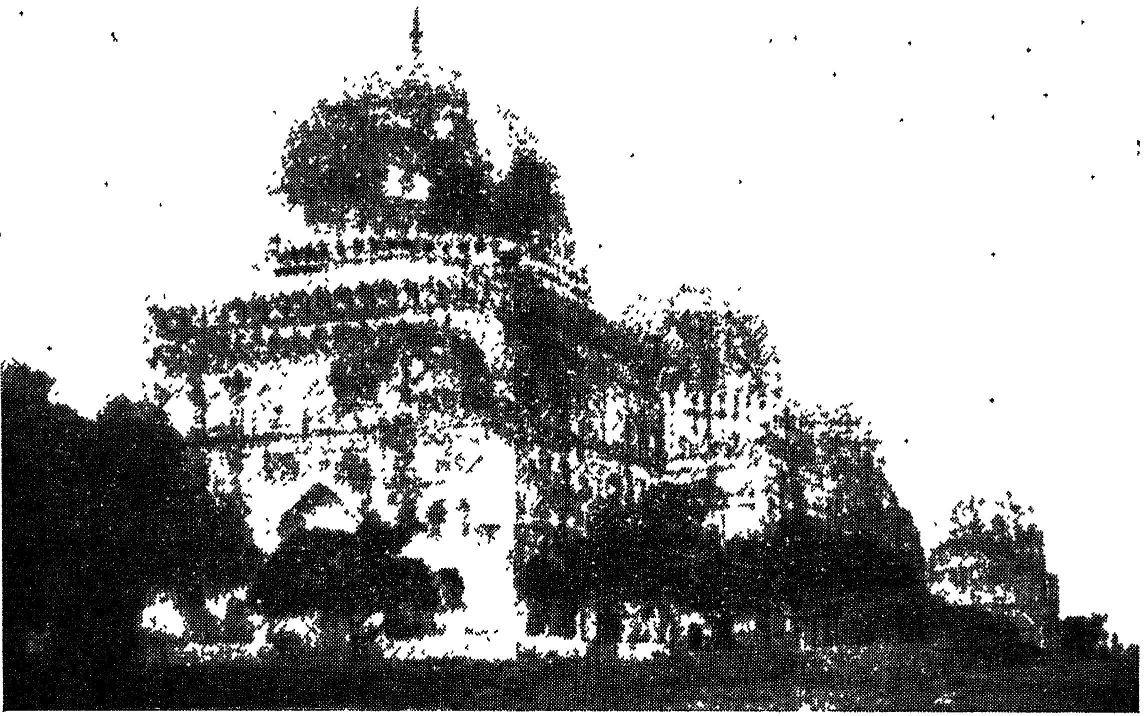

Fig. 3.

Gawan, which is questionable. Though comparatively small in area, it possesses singularly efficient defences. It has an inner and outer wall which are separated by a covered passage, a moat from 80 to 110 ft. in width, a second and broader covered passage outside the counter scrap and a glacis. The outer wall is strengthened by 22 bastions. They too are provided with loopholes, battlements and projecting galleries. There is only one entrance at the North-west corner which is approachable through a draw-bridge and a gate-way.

These military defences of Deccan resemble the European counterparts so closely that one is tempted to conclude that they are the imitations of the military architecture of the West. But on closer study one will find that the Indian builders accepted what was essential and utilitarian without any prejudice to their indigenous styles.

The Civil Architecture under the Bahmanis

The capitals of the Bahmanis having first been at Gulbarga and next at Bidar, they naturally left the best of their civil architecture in these two places.

At Gulbarga, the two groups of royal tombs are of interest. The first group, which is near the south gate of the fort, consists of the tombs of Ala-ud-din Hasan, Bahman Shah (d. 1358), Muhammad Shah (d. 1375) and Muhammad Shah II (d. 1397 and two anonymous tombs of a later date; the second group, known as *Haft Gumbad* (Seven Domes) is to the east of the town, and contains the tombs of Mujahid Shah (d. 1378, Dau'd Shah (d. 1378), Prince Sanjar, Ghiyas-ud-din (d. 1397) and his family, and Firuz Shah (d. 1422) and his family. All these tombs, (Fig. 3.) in their general form and shape seem to belong to the same school of architecture. The single ones are, however,

simple sqare chambers which have battlements and corner turrets at the top and possess a single dome for the roof. The complete structure stands on a low square plinth. The two double ones are more duplication of two such single ones.

In their details, these tombs reveal the phases through which the Deccan architecture passed during these times. The tomb of Hasan, for example, with its battering walls and low dome, its fluted turrets, tall narrow doorways and band of blue enamel tiles under the springers of the dome represents the Tughluq style of Delhi while the tomb of Ghiyas-ud-din which was built in the later years of the 14th C., shows Hindu craftsmanship in the carvings of the prayer-niche. A generation later the beautiful mausoleum of Firuz Shah and his family represents the steady growth of Hindu influence along with the new taste for Persian ornament. The outside of the carved and polished black stone pilasters of the entrance and the dripstones and elegant brackets that support them are typical Hindu entrances and brackes while the resplendent plaster and painted decorations of the interior are Persian; they suggest the painted decorations of the interior of the tombs of the Sayyid and Lodi kings at Delhi.

Jami Masjid

This mosque was built by Rafi, 'the son of Shams, the son of Mansur of Qazwin'. His liking for Persian architecture can be noticed in the masjid he got constructed: the domes of it are stilted and the entrances are narrow. In other respects the construction seems to be done in the Delhi style of architecture. There are, however, two note-worthy features in this building: one is the broad squat arches of the cloisters (Fig. 4.) which appear for the first time but later on seem to be one of the redeeming features of the Deccan style. The other feature is the covered courtyard which has 63 small domes carried on arched bays. The cloisters at the sides are roofed with coresponding vaults. Light and air are allowed in through open archways in the outer walls. At the four corners are four shapely domes and the fifth a larger one dominates the rest and is raised on a square clerestory. On the whole there is a dignified simplicity in the construction which is all its own and is an example to the Deccan style of constructions.

Monuments at Bidar

From the reign of Ahmad Shah Vali the scene of action of Deccan architecture seems to have shifted from Gulbarga to Bidar. These are also two separate groups of royal tombs. They proclaim the growth and development of the South. The later Bahmani kings have twelve tombs to commemorate them

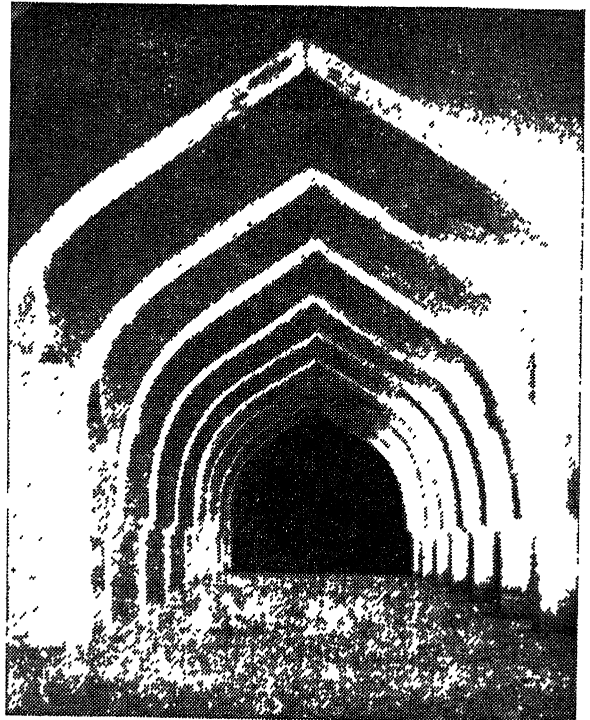

Fig. 4.

which are generally akin to the tombs of the same royal line at Gulbarga. But the scale of these is larger, the dome bigger and more bulbous and the facades adorned with a greater number of arched recesses or screened windows than those at Gulbarga. The most impressive of the monuments at Bidar is the tomb of Shah Vali. The interior of this tomb contains bright coloured paintings done in Persian style. It is full of bands of Kufic, *Tughra* and *Naskh* inscriptions which are done in letters of gold on a deep blue or vermilion background. This Persian influence grew stronger during Ala-ud-din Shah's reign and is evident in the *Chand Minar* (Fig. 1.) at Daulatabad. This Minar is completely designed in Iranian style along with the tomb of Ala-ud-din shah, which has a facade covered with a veneer of enamel tiles in various shades of blue. But of all the monuments constructed in the Persian style during that period, the most noteworthy one is the *Madrasa* or College at Bidar.

The College at Bidar

It was built by Mahmud Gawan, the minister of Muhammad Shah III. It is said that this resembled the College of Ulugh Beg at Samarquand. It was a three-storied construction with two corner minarets in the front. Its area was 205' by 180'. It comprised of a mosque, library, lecture halls, professors' quarters and students' cubicles. There was an open courtyard a hundred feet square. In shape the corner minarets resembled the *Chand Minar* at Daulatabad; but unlike it they were emblazoned with a glittering surface of encaustic tile-work. The front facade was also emblazoned in the like manner. On them were inscribed sacred texts in deep bold bands, which is a typical Persian characteristic.

Mention may be made of some other monuments of the time like *Sola Khamb* Mosque and the group of palace buildings including the Gagan, Tarkash Chini and Nagina Mahals which are situated in the vicinity of Bidar. Sir John Marshall rightly describes them as follows: "Shorn of all ornament, modernised and converted to baser uses as record office, court and jail, these palace buildings are impressive even in their decay and with their spacious halls, their water courses and cascades, still awaken echoes of their former splendour."[1]

I will not be indulging in much of a digression if I point it out that the evil tendency of converting the monuments into utility buildings has not died away with the British rule in India. If transfer of power from the British hands to our own administrators' meant transfer of red tape and certain bureaucratic idiosyncracies, here is, perhaps, a good example of it. I, in my recent tour of the South, learnt with much pain that this tendency of converting monuments into record offices, courts and preferably jails, was growing stronger day by day under the pretext of solving the accomodation problem. No doubt, the various new offices that have come into existence after Independence do require accomodation. But that does not mean that we should disfigure the monuments. They are Antiquitie's legacy to Posterity and we of the Present have no right to meddle with them. At the most we can play the trustees of them.

(to be continued)

1. "The cambridge History of India" Vol III. Ed. 1928. p. 636

HINDU IMAGES - 5

By

T. N. SRINIVASAN, M. A.

As *Saligramas* are for the Vaishnavites, *Banalingas* are very important for the Saivites. They are mostly clear quartz pebbles, which are rounded of by river erosion to get the shape of ovoid bodies. They are to be found in particular in Amareswara on the Mahendra mountain and in the river bed of Narmada. According to Trilochana Sivacharya "*Banalingas* are liked by Iswara and worshipped according to strict *Saiva-Siddanta vidhis*" (*siddanta-saravali*). Hence in addition to temples like those at Srisailam, Chidambaram, these sacred objects are worshipped in households also by *gruhasthas*.

Banalingas are of several varieties and range in size from an eighth of an *angula* to one *hasta* or cubit. They are also of varying colours, either white, dark red, deep green or blue sometimes.

Next but equally in importance are what are called "*Yanthras.*" They are certain mystic and magical diagrams conforming both to science and ethics. These diagrams are usually engraved upon metallic plates or sometime drawn on paper or cloth. Intersperced between the angular points of the diagram, certain mystic letters are also added and these plates which may be on sheets of gold, silver, copper, lead and iron, are invoked with suitable pujas.

Such *yantras*, when properly consecrated, are supposed to have immense power to protect the worshipper and also to ward off evil spirts and bestow happiness, wealth and health to the devotee. Sometimes they are worn about the person of the worshipper encased in small gold or silver cases to serve as amulets. It is also believed that such *yanthras* duly consecrated, are placed under the images in temples, especially the *dhruva-beras*, before they are installed for worship, when the cosmic power of the divinity, which the image represents, is said to manifest itself in a greater degree. Of course, *yanthras* are drawn on paddy, or riceflour which is spread on the flour in places where sacred rites are performed.

Though *yanthras* are numerous and many of them being very intricate and complex in design, it is worth while to mention here a few of the most important. The predominantly common *yanthra* is what is known as 'Sri chakra'

To know the real significance of this *chakra*, it is essential to learn something about the *tantric* cult of Devi worship and a brief description of that esoteric form of adoration is given below.

God according to our philosophy and religious traditions, may be received as being either with or without attributes-that is as *Saguna* or *Nirguna*. In the former aspect, God is spoken of as HE or SHE but in the latter case as IT. In the *Saguna* form of worship, which is prescribed for all the common people, the Vaishnavas worship Him as *Vishnu* and the Saivas as *Siva*. Those Hindus, who worship the Supreme Being exclusively as a female principle are called Saktas and the deity is adored as *Sakti*.

The classification of Hindu worshippers as Vaishnavas and Saivas on the one hand and Saktas on the other is not, however exclusively rigid or inviolable, in as much as both Vaishnavas and Saivas also worship the Devi in her aspect as the

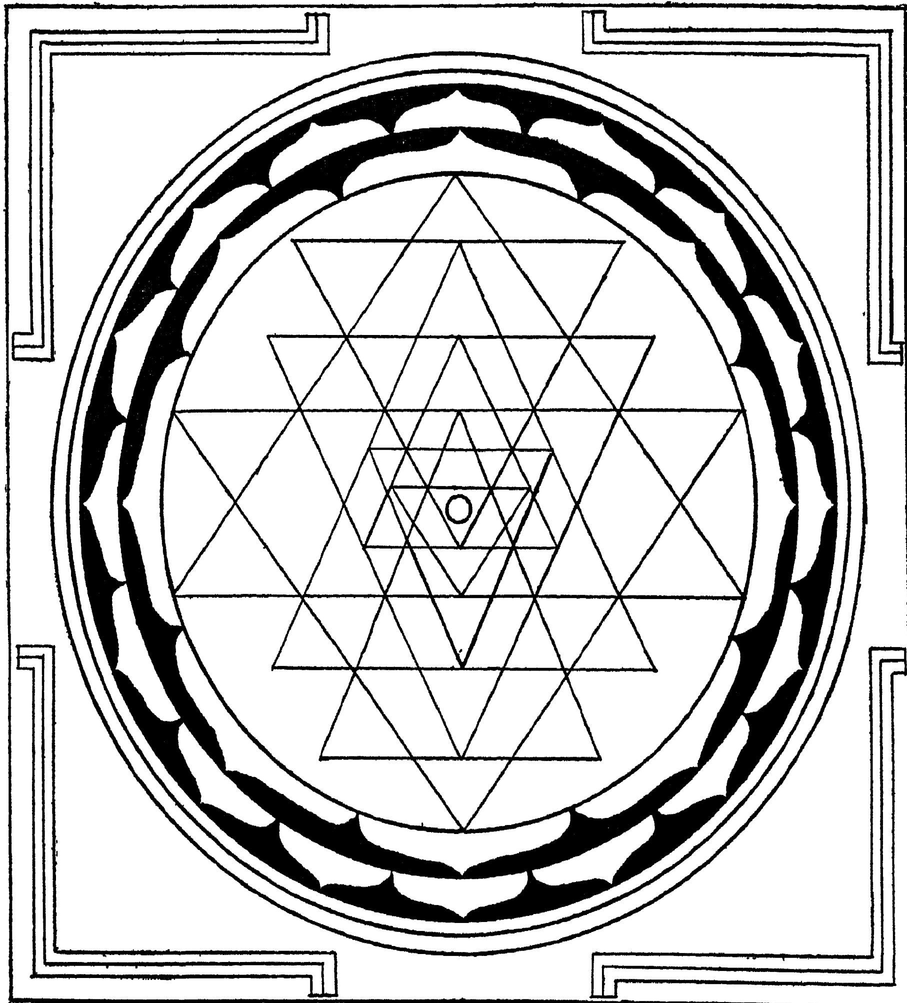
consort of their Lord—as *Lakshmi* and *Parvati* respectively, although the supreme place of honour is exclusively reserved for the male Deva in each case, while His Devi comes only next to Him.

But the Saktas make the Devi supreme Deity and assert that without the co-operation of this goddess, the absolute *Brahman* of itself can achieve nothing. To them this Sakti is conceived to be the personificating universal Energy in the abstract.

The greatness of Sakti as Primeval-Energy finds expression even in the *Upanishads*, like the *Tripuropanishad*, *Devyupanishad*, *Bhavanyupanishad* and others. In later periods Her greatness was emphaised even in the great acharyas like Sri Shankara in his *Saundarya-Lahari*, Sri Vedanta Desika in his *Sristuti* and *Dayasataka*. Exclusively composed puranas like *Sri Devi Bhagvvatham*, denote themselve to praise the supremacy of Sakti, to whom these authorities attribute supreme power and manifestation.

Sakti resides in the macrocosm as well as in the microcosm. The discovery and development of *sakti* or psychic energy in man is the aim of the *mantra-sastras*. The *Sakti* which resides in man and the development of which is one of the aims of the *yoga-sastra*, is called the

SRI CHAKRAM

'*Kundalini Sakti.*' The place where it resides is called the *Muladhara*, which is indicated as the lower extremity of the spinal cord near the pelvic region of the body. By a successful development and working of this *Sakti* at the *Muladhara*, even the attainment of *moksha*—the liberation of the soul, is possible. In the ordinary condition the *Kundalini sakti* is latent and sleeps quietly. The yogic aspirant must first awaken it either by yogic exerecise like *pranayama* or by means of appropriate *manthras.* Thus awakend, this *Sakti* is believed to travel upwards from the *Muladhara*, to the next higher centre known as *Svadhishthana*, thence to *Manipura*, *Anahata*, when the *Sakti* becomes purified and attains a *Sattvic* nature. From there it travels to *Visuddhi* and then at last up to the centre *Ajna*, where it becomes manifest as a flash of light. The Yogis who had successfully practised the stationing of the *Kundalini Sakti* at *Ajna* centre, feel the attainment of power, energy and psychic realisation.

The effects produced at each of the six centres mentioned above is depicted diagramatically which form the objects of concentration by students of *Sakti* cult and *Srichakra* is the general *Yanthra* that connotes this aspect of Yogic Cult.

Sri chakra, as may be seen from the accompanying diagram consists of symmetrically arranged triangles which are forty three in numbers, of which the apex of some are turned upwards and that of other are pointing downwards. The '*Meru*' is the same as the plane of Sri Chakra in plan. The other triangles are piled over that in different planes in the form of a pyramid. The top most layer, which has only one triangle with a circle in the middle is called the '*Bindu*'. Each of the triangles are marked with special *bija aksharas*, or *seed letters*, and the entire chakra is surrounded by two circles of eight and sixteen petalled design. The outer side is again covered with a plain circle in two or three concertic layers.

Yanthras of this kind are still under worship in temples and the noteworthy example is the famous *Sri chakara peetham*, installed in front of *Kamakshi Devi* at Kancheepurama place which was once much noted for Devi-cult. This *Chakra* is said to have installed by Srl Adi Shankra himself and from that time, it forms the nucleus of worship and also the chief object of worship of the acharyas that adorn the *kamakoti peetham* of the Advaitic School.

Similar to this is the *Sudarsana Yanthra*, which the Vaishnavite adherants of *Sakti* worship, esteem much. It signifies the cosmic power of Vishnu in the aspect of *Sudarsana* or *Chakra*—the Discus. It is found installed in Vishnavite temples, especially in shrnies specially dedicated to Narasimha and others.

Besides these, the Hindus worship many other objects-like animals and birds. To a devout Hindu, cow is a very sacred animal and is said to represent the mythological *Kamadenu*—the divine animal that came out of the milk ocean, *Kshirabdhi*, when it was churned by the Gods and Demons for getting the divine ambrosia — *Amritha*. *Gopuja*, as it is called, ordains worship of the cow and it is not uncommon to see in villages cows being bathed expecially on fridays and ornamented with sandalpaste and *Kumkuma*. Of course, it is more significant on the day after the *Makara-Sankranti* day, when special worship is done to this animal.

Cow is also used in the daily worship in Vaishnavite temple, when every morning, a fine looking cow is brought in during

the first worship—the *Viswaroopam*-time, when the deity is awakened for the day.

Equally important is the adoration of the Bull—the *Vrishabha.* He is considered as the vehicle of *Siva* and goes by the name *Nandikeswara.* Bull is installed as image in front of every Siva temple and it also adorns the walls and corners of the gopuras of Sivite shrines. In some temples in South India, images of *Nandikeswara,* with his consort are installed as in Vazhuvoor in Tanjore district.

Both cow as *Kamadenu* and bull as *Nandikeswara* form the *Vahanams* or vehicles used in the temples during the annual festival called *Brahmotsavam.*

Among the birds, *Garuda,* the Brahmin-kite is held in high reverence, as it is believed to be the descendent of the mythical vehicle of Vishnu. It is considered as *Pakshiraja*—the King of birds and Vaishnavite temples have a separate shrine for this deity, while the walls of these temples are adorned with images of Garuda. The beginning of the annual festival—*Brahmotsavam* in Vaishnavite shrines is marked by the hoisting of a cloth flag in which the figure of Garuda is painted on the *Dwajastambham*—or the sacred flag staff and one of the most important days of that festival is the day on which the deity is carried on a vehicle representing this bird—known as *Garuda-sevai* or *Garudotsavam.* Equally sacred is Monkey—the traditional descendent of *Maruti* of Ramayana.

Peacock is another bird of importance to the Hindus, as it is the vahana of *Shunmukha* or *Skanda.* Fans made out of the feathers of peacock are used in the *upacharas* to the deity. Parrot is held sacred to *kama* or *manmatha*—the God of Love, while the crow forms the vehicle of *Sani*—Saturn, one of the most powerful in the Nawagraha group.

Even the common vulture is worshipped as in the famous temple at Turikalikundam in Chinglepet district. Here two birds are coming systematically at noon-time to receive worship from the pujari of the temple, who feeds them with some cooked food. It is one of the common rights that visitors to this day seek to observe and wait patiently every day.

Inanimate objects are also often taken for worship. Some of them are natural phenomena like mountains and rivers, while others are trees and other objects.

The worship of mountains are sacred places is quite common to the Hindus. The Himalayas is the mythical '*Meru*' of our Puranas and is said to have once formed part of the *Devaloka.* So also many other mountains are adored as for example, that part of eastern ghats which is near Tirupati is called *Sri venkatachala Hills*'. It is crowned with the temple of '*Sri Venkatesa,* but our ancients have adored the Hills themselves, as they considered the same as sacred as the Divine Being who adorns the top of these hills.

Similarly rivers are held very sacred and they become deified as goddesses, ganges has *Gangadevi,* Cavery has *Kaveriamman* as their personified deities. Mythical stoires abound in our Puranas to attribute a divine origin to these rivers. Even lakes like these at *Manasasorovar, Pushkar* and other places have puranic traditions. Though not insignificant, small wells like those called *Bindu madhava tirtham* at Rameswaram are puranically divine in origin.

TEMPLES XXI

BY

YATHARTHAVADI

RAMAVATARA DIVYAMANUSHA SAMBHAVA

("सत्यवाक्यः")

5. RAMA THE TRUTHFUL

Salt is an essential component to make Rasam perfectly tasteful. So too, is Satyam amongst the group of sixteen qualities to make man perfect. Here is Rama who is God and man at the same time. Satyam is God (सत्यंज्ञानमनन्तं ब्रह्म) and without the perfection of this quality how can man aim to become God or approach Him. God is everywhere. Likewise, truth is everywhere. We may recall Mahatma Gandhiji's statement about God to our minds. He said, "Truth persists amidst untruth. Light persists emidst darkness and life persists amidst death. Therefore, God, who pervades the whole world is Truth, Light and Life." This corresponds to the Upanishadic definition of Brahman and Ramavatara is full of these three. We shall now see what Satyam means.

There are two definitions for this word. One is "यन्मनसा ध्यायति, तद्वाचा वदति, तत्कर्मणा करोति, एतत् सत्यं"—"What one thinks by mind, the same he translates into word and deed",—The other definition is "यथाश्रुत वादित्वं नाम सत्यं" To tell exactly as one hears is Truth". Thus we have three modes of defining Truth. According to the first definition (that of Mahatma Gandhi), it will be seen that Truth is immortal and in-destructible inspite of its existing amidst untruth. The Gita also says, "अविनाशितु तद्विद्धि येन सर्वमिदं ततं"—that which pervades all this is indestructible. "विनाशमव्ययस्यास्य न कश्चित्कर्तुमर्हति"— "This, that never deteriorates cannot be destroyed by any other force" and that is Truth. For Truth to be indestructible, (अविनाशि) and nondecaying (अव्ययं) it should not be dependent on anything else for its existence. It should not undergo change by contact with other things or get tainted by things that co-exist with it nor could it undergo change by making it into parts, nor would it undergo a change by the contact of attributes. Rather, the six 'Lakshanas' (लक्षणं) which are said of Brahman, viz; Niruguna (निर्गुण) Niravayava (निरवयव), Nirakara (निराकार) Nirasraya (निराश्रय), Nirvikara (निर्विकार), and Niranjana (निरञ्जन) are only the characters of Truth without which it ceases to be that. It is on this account that God is defined as Truth. Rama—the God has come down on earth as man to prove that he is Truth.

The second definition, viz; the translation of thought into word and deed without any deflection is more difficult to conceive. The nature of the mind itself is so subtle that its thoughts are fleeting. By the time it comes to the mouth in the shape of a word or words, it has to clothe itself with all the the imperfections of the VĀK and naturally it is impossible to come out in its true colour. Much more so, when the word is translated into action. For most men, the word never gets translated into action at all. And if at all it does, the essence of the word will be totally wanting in the action. With such an impossibility, Truth rarely manifests itself in action. It is on this account that the Upanishad makers have divided Truth into two forms, Rutam and Satyam. (compare "ऋतं सत्यं परं ब्रह्म") "तस्य श्रद्धैव शिरः,

ऋतं दक्षिणः पक्षः, सत्यमुत्तर पक्षः, योग आत्मा महत् पुच्छ प्रतिष्ठा":—

the Vignanamayakosa has been described as possessing a head, right wing, left wing, body and tail as Sraddha, Rutam, Satyam, Yoga and Mahat respectively. In this it is shown that Rutam and Satyam are the two wings are alike but separate. Both should work together to make the bird fly. What are these two wings? - One is Rutam which corresponds to sincerity the other is Truth-fullness. We know it is possible to utter insincere truth. Insincere truth is that in which the mind does not fully cooperate with the utterrances. Instead of an apparent truth without sincerity attached to, it is better to have apparent untruth with sincerity. An illustration of the former is not necessary as most men are adepts in it. But, the latter can be illustrated by the following: When Lord Krishna went to Hastinapura for Pandava Doutya, he was coming round the town and Duryodhana to show off his pomp and power was pointing out the palacial buildings belonging to each one of them and when the Lord came to end of the street, rather to the outskirts of the town, he asked him, "Whose is this beautiful abode? I have never seen the like of it anywhere", pointing to a small but really beautiful hut, belonging to Vidura. Duryodhana kept mum. He could not really understand what the Lord said. For him, there was only a poor hut. He could not see anything better in it. But the Lord found it as pure and as effulgent as the heart of a Sadhu. Then Vidura came forward and replied, "THIS IS YOURS" instead of saying, "This is MINE". Then the Lord hastened to the hut saying, Oh! after all there is a place for me also in Hastinapura and I must see it". Now in this statment of Vidura that the hut is Krishna's, it is an apparent untruth. But there is sincerity of expressing what Vidura has in his mind and this is what is called Rutam (ऋतं). The want of sincerity in telling what is apparently truthful is therefore, called (अनृतं) (Unrutum). An illustration of such Rutam and Unrutum is contained in the introductory part of the Kathopanishad in the form of a dialogue between Nachiketus and his father. Nachiketus was a young boy highly truthful and unaccustomed to hypocracy. His father performed a Dāna ceremony. It has been ordained in the Sastras that every Bhahmin should perform Yagna (यज्ञ), Dana (दान), and Tapas (तपस्).

(Vide Bhagavat Gita—Chapter-18)

"यज्ञदानतपः कर्म न त्याज्यं कार्यमेव तत् ।
यज्ञो दानं तपश्चैव पावनानि मनीषिणाम् ॥"

"The act consisting of Yagna, Dana and Tapas should not be given up at any cost. It should be done because Yagna, Dana and Tapas are individually purifying factors for men. Based on this commandment the old man, after doing some Yagnas, arranged for a Dana ceremony. He was giving away all worthless things and finally he made a gift of some cows, which have become too old to be of use to anybody. They could not see, they could not hear, they could not walk, in short, they have become Nirindriyas (निरिन्द्रिया.). They could no doubt, not yield even a drop of milk (दुग्ध दोहाः). Having given them away he felt so happy that the ceremony ended successfully and expressed aloud, "Now I have given away all things that belong to me. I have achieved Sarva Sanga Parityāgam (सर्वसङ्गपरित्यागं) "The boy Nachiketas, who was witnessing the hypocritical acts of his father, in his innocent truthfullness was vexed with the hypocritical way of the father's Dānakarma. He asked the father, "To what worlds do you intend to go by

giving such useless cows as gift and feel elated that you have given away everything?". The father got red at this question. He replied, "you are a young boy; you cannot understand these things. keep quiet." The father did not like his hypocracy to be openly exposed before the other brahmins. But the boy again questioned the father, "Dear Sire, you said you have given away everything that belongs to you. But you have not given *me*, who belong to you as gift to anybody. Therefore, how can this act of yours be a Sarvasva Dānam (सर्वस्वदानं)?". Accosted thus by the young boy, who could not understand the niceties of hypocracy, the father became angry. And in that anger, he said "मृत्यवे त्वा ददामीति"—"I give you unto the Lord of Death", meaning thereby such an idiotic child, who cannot understand what is diplomacy deserves to be handed over to Death. The boy quietly left the house and directly reached the abode of the Lord of Death after a lot of travelling. The story goes that he met the Lord of Death and was questioned by him, how and why he came there before death. The boy replied, "Well Sir, my father uttered the words, 'I am giving you to the Lord of Death?—pointing to me in a mood of anger. Though he did not mean it, I thought I could make his words truthful by my coming away unto you" Here is a case of a boy, who by his own act made the words of his father truthful though they were not intended to be so.

Rama, who has studied this Upanishad under Vasistha, took this as a supreme example of helping others and maintain their words and save them from Naraka, which would await them otherwise. To say something and maintain it at any cost is Satyam no doubt. This Satyam was a characteristic of all the kings of Ikshvaku Vamsa. Dasaratha being born in this Vamsa and being a truthful man for nearly sixteen thousand years committed a falsehood as a result of the blindness created by extra ordinary affection for Rama. He first gave the boons to Kaikeyi without knowing what they were. When it was actually pronounced by her that Rama should go to the forest, Dasaratha faltered. He did not know how to maintain his word. His desire for maintaining truth was however there. But, his inability to be separated from Rama, would not allow him to stick to his word. He did not know what to do. He called Rama and said, "I have however given the boon to Kaikeyi that thou shalt be sent to forest. I shall not withdraw it. But it is up to you to disobey my orders and by doing it you will save me from death, which will surely happen to me, if I am separated from you".

Well, at this juncture Rama evidently thought of the young Upanishadic boy Nachiketus and determined to make the words of his father truthful, even though he did not mean it. Just as the boy went to the abode of Yama, Rama went to the forest, and saved Dasaratha from the gulf of hell, which was awaiting him otherwise. Rama's Pitruvākya Paripalanam is often misinterpreted as carrying out the words of his father. If that is so, the father in a weak moment gave the boon, but after knowing what it was, he practically withdrew it and asked Rama not to go to the forest. But Rama went to the forest and this is not Pitruvākya Paripalanam. What he actually did, was that he by his own act, made his father's words true, by disobeying his wishes and saved him from a fall from truthfullness and this is पितृवाक्यपरिपालनं (Pitruvakya Paripalanam). He not only saved Dasaratha's words from becoming untrue, but he

saved his soul from entering hell. He saved the truthfullness of the whole Ikhshvaku Vamsa by this. It is on this account that Rama was called a Satyavakya (सत्यवाक्य:). Maintaining his own words, is not a great thing for Rama. But to maintain the truthfullness of the words uttered dy others, even without any sincerity behind it, is possible only for Rama. He himself says to the monkeys, who did not agree to allow Vibheeshana in their fold saying that Vibheeshana was not sincere in his approaching Rama as a friend," "मित्रभावेन संप्राप्तं न त्यजेय कथञ्चन" — "Even if the friendship is not sincere, I shall not leave him. Once I take him, he automatically becomes our friend. It is up to us to make him a sincere friend." Depending upon this Satyavakyatva of Rama, that Sri Ramanuja says in his Gadyatrayam, while he is making his prapatti to Ranganatha, "Oh Lord ! I am now surrendering unto you. I depend upon your assurances that you gave to all saranāgatas during the discussion about the Vibheeshana Saranagathi. You said,

"सकृदेव प्रपन्नाय तवास्मीति च याचते ।
अभयं सर्वभूतेभ्यो ददाम्येतद् व्रतं मम ॥"

"One who surrenders unto me by simply saying, "I am yours" and begs to be protected, I shall protect him and this is my व्रतं (Vratum). You have also said रामो द्विर्नाभिभाषते"—"Rama does not talk two opposite words". "अनृतं नोक्तपूर्वं मे न च वक्ष्ये कदाचन"—"I have never spoken untruth and I shall never do it in future 'meaning thereby', what I say at present will be true for all times to come." Depending on your words I now do the Saranagati and I am sure you will accept me and protect me, even if I am insincere in my words of Saranagati. I know, you are a Satyavakya and therefore make my words. true".

It is this Satyavakyatvam which is an essential character of Rama on which those who surrender unto Him, depend.

Viswamitra Proclaimed in the court of Dasaratha that Rama was God and not an a ordinary human boy as Dasaratha thought. "अहं वेद्मि महात्मानं रामं सत्यपराक्रमं" "I know that Rama is Mahatma (Paramatma) with Satyam as his parakrama." "सत्येन लोकाञ्जयति दीनान्दानेन राघवः" Valmiki says that Rama could conquer all the worlds by his Satyam as much as he could, the needy persons by giving them what they want. He took up on himself the vow of going to the forest for making his father's words true and his steadfastness in his vow could not be shaken by the implorings of Dasaratha himself, the touching appeals of his beloved people, the sagacious arguments of Bharatha and even the rational uttering of Maharishi Jābāli. The whole of Ayodhya Kanda shows how all means were in vain to make Rama give up his vow. Nothing was too valuable to be sacrificed for Rama to maintain his Satyam. In the forest the Rishis of the Dandakaranya, came to Rama and represented the hardships they were undergoing on account of the Rakshasas and even showed him the wounded and maimed bodies of great Mahatmas, who had been attacked by the Rakshasas. Rama promised to them that he would destroy the Rakshasas, who were the enemies of the Rishis. At this juncture, 'Sita remarked to Rama that his promise of destroying the Rakshasas based on the appeal of the Maharishis was a onesided judgement and pointed out that he had been hasty in giving the promise to the Maharishis. Rama replied to Sita thus: "I am not unaware of the horrible criminal acts of the Rakshasas and how they have been killing inoffensive rishis of the forest. I ought to have taken proper action on the

Rakshasas even before the Rishis could make an appeal about it. I really feel ashamed that the rishis themselves had to remind me of my duties as a king. Hence there is no question of onesided judgement. Further I have already given the word to the Rishis that they shall be protected. The word given can never be taken back. The question of reconsidering does not arise now.

"अप्यहं जीवितं जह्यां त्वां वा सीते सलक्ष्मणाम् ।
ब्राह्मणेभ्य: प्रतिश्रुत्य न वचो हातुमर्हति ॥"

I would rather give up my life, give you up (Sita) who are dearer to me than my own life, give up Lakshmana, who is dearer to me than my life and you both, than give up the word that has already been given to the Brahmins. (Rishis). And this is Rama's steadfastness in truthfullness. Right or wrong, he had to kill Vali to save his word given to his friend Sugreeva. Rama's satyavratam was as powerful as the pativratyam for a woman of Savitri's pativratyam is well known to the world, which brought back her husband Satyavan from the hands of Yama. Many more stories of the greatness of patrivratyam of those of Nalāyani, Anasuya, etc., are of common knowlodge in our country.

In the Sundarakanda itself it has been shown that Sita by the power of her pativratyam made the fire that was lit on the tail of Hanuman not only not to burn him but to be as cool as ice. "यदि वा ह्येकपत्नीत्वं शीतो भव हनूमत:"—It is on account of her pativratyam that she came out unscathed in the first test. (अग्नि परिशुद्धि) Rama's satyatvam was as great as the pativratyam of Sita, if not greater. By his strength of his satyavaratam, Rama was able to send the soul of Jatayu to the highest of heavens. "गच्छ लोकान् अनुत्तमान्"

When all the Astras failed to kill Indrajit, Lakshmana invoked the Satyasandhatvam (सत्यसंधत्वं) of Rama and used it as an Astram.

"धर्मात्मा सत्यसंधश्च रामो दाशरथिर्यदि....शरैनं जहि रावणिं" If it is a fact that Rama is Dharmatma and Satyasandha, let this arrow kill Indrajit. With this mantra Lakshmana aimed the arrow and it cut off the head of Indrajit. Thus it could be seen that Rama's Satya-Vakyatvam is the main theme in the story of Ramayana.

(to be continued)

శ్లో ॥ శరచ్చంద్ర బింబాననం చారు హాసం
లసత్కుండ లాక్రాంత గండస్థలాంగమ్ ।
జపారాగ బింబాధరం కంజనేత్రం
పరబ్రహ్మలింగం భజే పాండురంగమ్ ॥

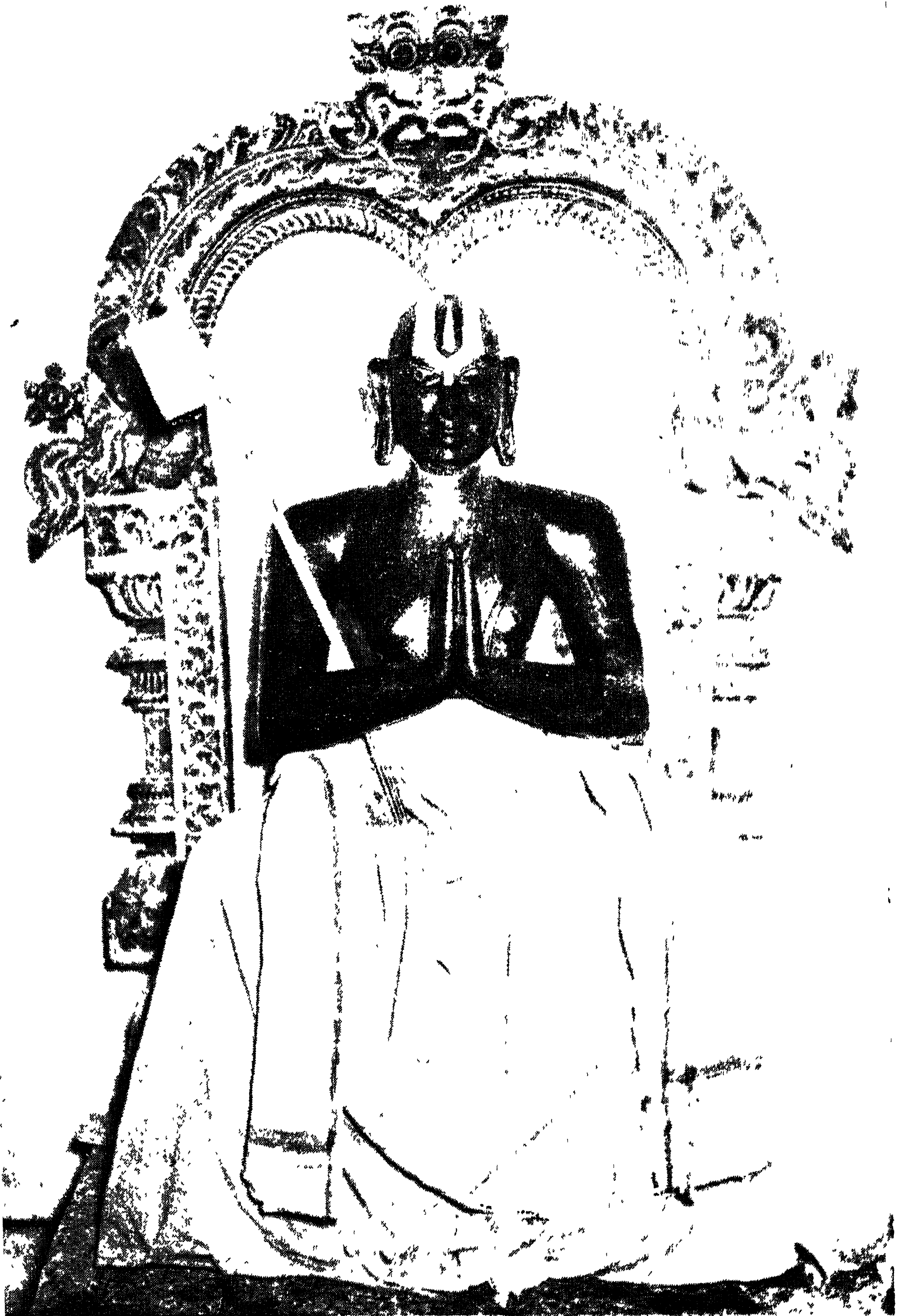
తా ॥ శరత్కాల పూర్ణిమనాటి చంద్రబింబమువంటి ముఖము కలిగినట్టియు, మనోహరము మగు మందస్మితము కలిగినట్టియు ప్రకాశించునట్టి కుండలములచే నాక్రమింపబడిన కపోలములు కలిగినట్టియు జపాపుష్పమువలె యెర్రనగు ఓష్ఠములు కలిగినట్టియు, పరబ్రహ్మరూపుడగు పాండు రంగని (నేను) సేవించెదను.

శ్లో ॥ కిరీటోజ్వలత్సర్వ దిక్ప్రాంత భాగం
సురైరర్చితం దివ్యరత్నై రనర్ఘైః ।
త్రిభంగాకృతిం బర్హమాలా వతంసం
పరబ్రహ్మలింగం భజే పాండురంగం ॥

తా ॥ కిరీట కాంతులచే సమస్తదిక్కులను ప్రకాశింపచేయునట్టియు, దేవతలచే పూజింప బడుచున్నట్టియు, అమూల్యములగు రత్నములచే నలంకృతుడైనట్టియు, త్రిభంగాకృతి కలిగినట్టియు, నెమలి పింఛము శిరస్సునందు అలంకారముగ కలిగినట్టియు, పరబ్రహ్మరూపుడగు పాండు రంగని సేవించెదను.

శ్లో ॥ అజం రుక్మిణీ ప్రాణసంజీవనం తం
పరం ధామ కైవల్య మేకం తురీయమ్ ।
ప్రసన్నం ప్రపన్నార్తిహం దేవదేవం
పరబ్రహ్మలింగం భజే పాండురంగమ్ ॥

తా ॥ జన్మరహితుడును, రుక్మిణీవల్లభుండును, తురీయమగు కైవల్యరూపమగునట్టియు, పరంధాముడగునట్టియు, ప్రసన్నుడగునట్టియు, ప్రపన్నుల యార్తిని హరించునట్టియు, పరబ్రహ్మ రూపుడగు పాండురంగని భజింతును.

శ్రీ ఉభయవేదాంతప్రవర్తకుల ధ్రువమూర్తి - నరసాపురము.